

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

✓
Educ R 223 P. 8

Harvard College Library

FROM

Prof. P. H. Ames

727-98
skat. uppg.
skat. uppg.

S. 11-15 223513

BERÄTTELSE
OM
FOLKSKOLORNA I RIKET
för åren 1887-1892

AFGIFNA
AF
tillförordnade Folkskoleinspektörer.

I.

BERÄTTELSE
OM
FOLKSKOLORNA I RIKET

för åren 1887–1892

AFGIFNA

AF

tillförordnade Folkskoleinspektörer.

I.

STOCKHOLM 1894
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Edna F. ...

12-1-18
2-3

INNEHÅLL.

Berättelser om Folkskolorna inom

Uppsala Erkestift:

Sid.

I. Domprosteriet, Vaksala, Nordinghundra, Lyhundra, Sjuhundra, Erlinghundra, Seminghundra, Ulleråkers och Norunda kontrakt samt de församlingar af Olands och Frösåkers kontrakt, hvilka höra till Stockholms län	1—32.
II. Hagunda, Lagunda, Trögds, Åsunda, Håbo, Örbyhus, Norra och Södra Fjerdhundra kontrakt samt de församlingar af Olands och Frösåkers kontrakt, hvilka höra till Uppsala län	33—57.
III. Vestra Roslags, Svartsjö och Östra Roslags kontrakt	58—76.
IV. Gestriklands östra och vestra kontrakt	77—103.
V. Helsinglands östra, Vestra nedre, Vestra öfre, Norra nedre och Norra öfre kontrakt	104—148.
VI. Stockholms stad	149—186.

Linköpings stift:

I. Domprosteriet och Norrköpings kontrakt	1—13.
— Norrköpings stad	14—21.
II. Skärkinds, Vikbolands och Hammarkinds kontrakt	22—37.
III. Gullbergs och Bobergs, Aska, Dals samt Vifolka och Valkebo kontrakt	38—52.
IV. Ydre, Göstrings, Lysings, Norra och Södra Vedbo kontrakt	53—67.
V. Bankekinds och Bergslags kontrakt	68—75.
VI. Norra och Södra Tjusts, Tunälans och Sevede, Aspelands och Kinds kontrakt	76—101.

Skara stift:

I. Domprosteriet och Barne Kontrakt	1—5.
II. Vånga, Falköpings, Vartofta, Kållands, Redvägs, Ås och Kullings kontrakt	6—30.
III. Kinna, Kåkinds, Norra och Södra Vadsbo, Mariestads samt Billings kontrakt	31—69.
IV. Väne kontrakt	70—94.

Strengnäs stift:

	Sid.
I. Domprosteriet, Villåttinge, Oppunda östra, Oppunda vestra, Nyköpings vestra, Nyköpings östra, Daga, Södertörns, Södertelje, Vester-Rekarne och Öster-Rekarne kontrakt	1—18.
II. Örebro, Askers, Glanshammars, Kumla och Edsbergs kontrakt	19—42.

Vesterås stift:

I. Domprosteriet, Munktorps, Köpings, Arboga, Vester Fernebo och Sala kontrakt	1—27.
II. Fellingsbro och Nora kontrakt	28—47.
III. Norrbärke, Stora Tuna, Falu och Hedemora kontrakt	48—69.
IV. Vesterdals, Leksands, Rättviks och Mora kontrakt	70—96.

Vexjö stift:

I. Kinnevalds, Allbo, Sunnerbo och Konga kontrakt	1—28.
II. Norrhvidinge och Upphvidinge samt Östra Härads kontrakt	29—50.
III. Östbo och Vestra Härads kontrakt	51—56.
IV. Tveta, Vestbo och Vista kontrakt	57—60.

Berättelser om Folkskolorna inom Upsala Erkestift

åren 1887—1892.

I.

Domprosteriet, Vaksala, Nordinghundra, Lyhundra, Sjuhundra, Erlinghundra, Seminghundra, Ulleråkers och Norunda kontrakt samt de församlingar af Olands och Frösåkers kontrakt, hvilka höra till Stockholms län.

— — — — —

Af ofvannämnda kontrakt höra Domprosteriet, Ulleråkers och Norunda helt och hållet till Upsala län, som dessutom omfattar alla Vaksala kontrakts församlingar med undantag af Lagga och Östuna. Denna del af mitt inspektionsområde har samma omfattning som för sex år sedan och skall i det följande likasom i min då afgifna berättelse benämnas *Upsalaområdet*. Hit höra dock numera blott 20 församlingar (föret 21), sedan Vänge och Läby sammanslagits till *en*, Vänge-Läby. Hvarje församling bildar här ett skoldistrikt.

Den öfriga och större delen af inspektionsområdet tillhör Stockholms län men har under den nu tilländalupna sexårsperioden ej, såsom förut, omfattat hela Roslagen, utan blott ungefär två tredjedelar deraf, ty för Roslags Vestra, Svartsjö och Roslags Östra kontrakt har annan inspektör varit förordnad. Till mitt nuvarande *Roslagsområde* — såsom jag här ämnar kalla det — höra 60 församlingar, men blott 37 skoldistrikt, emedan ett af de sistnämnda (Sigtuna-, S:t Olof-S:t Per) utgöres af tre små församlingar och ett annat (Markim-Orkesta) af två.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

A. Folkskolor, mindre folkskolor och småskolor.

Vid slutet af sistlidet är funnos inalles 272 skolor af nämnda slag, nemligen:

112 <i>folkskolor</i> ,	31 i Upsalaområd.,	81 i Roslagsområd.
70 <i>mindre folkskolor</i> ,	9 „ „	61 „ „
90 <i>småskolor</i> ,	21 „ „	69 „ „
summa 272 skolor,	61 „ „	211 „ „

Vid 1886 års slut utgjorde skolornas antal i Upsalaområdet och de delar af Roslagen, som tillhöra mitt nuvarande inspektionsområde, tillsammans 254, nemligen:

100 <i>folkskolor</i> ,	24 i Upsalaområd.,	76 i Roslagsområd.
64 <i>mindre folkskolor</i> ,	7 „ „	57 „ „
90 <i>småskolor</i> ,	26 „ „	64 „ „
summa 254 skolor,	57 „ „	197 „ „

Jemför man dessa sifferuppgifter för de nämnda åren med hvarandra, så befinnas skolorna under inspektionsperioden öfver hufvud taget hafva ökats med 18, nemligen 12 folkskolor och 6 mindre folkskolor, under det småskolornas antal i det hela är fullkomligt oförändradt. Detta sistnämnda förhållande betyder dock ingalunda, att 1886 års 90 småskolor voro desamma som de höstterminen 1892 befinnliga — något som också i ofvanstående öfversigt synes deraf, att deras antal minskats i Upsalaområdet men ökats i Roslagen — och ej heller består den mest anmärkningsvärda förändringen i fråga om de mindre folkskolorna i tillökningen af 6 sådana. Tvärt om är det just beträffande småskolorna och de mindre folkskolorna som de största förändringarne under dessa sex år försiggått. Sålunda hafva i sjelfva verket 11 *nya småskolor* upprättats, nemligen en i hvarterdera af följande skoldistrikt i Upsalaområdet: *Danmarks* och *Junkils* samt i Roslagen: *Frötuna*, *Gräsö*, *Haga*, *Lunda*, *Länna*, *Norrsunda*, *Roslagsbro*, *Skepptuna* och *Öregrunds*, hvarförutom bör anmärkas, att *Hargs* småskola genom anställning af ytterligare en lärarinna öfvergått från normalplanens Lit. *b* till *a*. Men samtidigt hafva 11 andra småskolor försvunnit ur skoluppgifterna på det sätt, att 5 af dem (4 i *Rasbo* och 1 i *Lena*) förändrats från treklassiga småskolor till egentliga folkskolor Lit. *F*, 4 (en i hvardera af *Bälinge*, *Lena*, *Häfverö*, och *Valö* församlingar) blifvit mindre folkskolor och 2 totalt upphört (i *Forsmark* och *Rimbo*), enär de slutligen hade blott 6 å 9 barn.

hvilka sändes till andra skolor. — Vidare hafva under sexårsperioden förutom de 4 *mindre folkskolor*, hvilka, såsom nyss nämdes, förut varit småskolor, 10 helt och hållet nya sådana blifvit upprättade, nemligen inom Upsalaområdet en i *Bälinge* och en i *Skuttunge* samt inom Roslagen två i *Vätö* samt en i hvartera af *Blidö*, *Edsbro*, *Hargs*, *Skedevids*, *Ununge* och *Väddö* skoldistrikt. Men under samma tid har en mindre folkskola i *Ljusterö* för sitt ringa barnantals skull blifvit nedlagd och 7 andra förändrats till egentliga folkskolor. — Af de omnämnda 12 *nya folkskolorna*, hvilka, sasom af det föregående framgår, alla förut varit antingen mindre folkskolor eller treklassiga småskolor, tillhöra icke mindre än 4 *Rasbo* församling af Upsala län och de återstående 8 hvar sin af följande församlingar: *Björklinge*, *Bälinge* och *Lena* af sistnämnda län samt *Almunge*, *Edebo*, *Ljusterö*, *Rimbo* och *Roslagsbro* af Stockholms län.

Efter denna redogörelse för ifrågavarande skolors antal och tillväxt under inspektionsperioden öfvergär jag nu till deras "*anordning enligt gällande reglementen*" — sasom det heter i den genom Kongl. Maj:ts nädiga instruktion för folkskoleinspektörer fastställda rubriken till detta kapitel. Dervid böra emellertid förutskickas tvenne anmärkningar. Den ena är den, att de flesta skoldistrikt ännu hafva föräldrade reglementen, som icke säga något om den sak, hvarom här är fråga; ty hittills hafva blott 28 församlingar erhållit nya skolreglementen. upprättade i möjligaste öfverensstämmelse med domkapitlets för 10 år sedan utfärdade normalreglemente. Vederbörande skolråd dröja ofta utan skäl att upprätta sådana reglementen, men der skolväsendets yttre utveckling ännu ej nått relativ afslutning, kunna de utan tvifvel sägas hafva skäl för sådant dröjsmal. — Under tiden söker man likväl på bästa sätt följa folkskolestadgan, normalplanen och nyss nämnda normalreglemente. Den andra anmärkningen afser det förhållandet, att, vare sig man har ett reglemente, som bestämmer skolornas art och beskaffenhet, eller icke, så kan en skolas anordning enligt en viss Lit. i den öfversigt, normalplanens första blad innehåller, ingalunda alltid anses vara nagonting för längre tid orubbligen bestämdt, ty — förutom andra skäl till förändring -- kan en stundom blott tillfällig förökning af barnantalet, i synnerhet om skolrummet är litet, göra det nödvändigt att införa afdelningsläsning, der barnen förut undervisats samtidigt.

Emellertid skall jag nu uppställa en öfversigt öfver ofvannämnda 272 skolors anordning, sådan den faktiskt var sistlidet år, genom att hänföra dem till de Lit. i normalplanen, som de antingen helt och hållet eller någorlunda motsvara. Dervid använder jag beteckningen Lit. A—K för folkskolor och mindre folkskolor gemensamt och ut-

märker småskolornas olika anordning enligt normalplanen med Lit. *a—g*, dock så att Lit. *d* motsvarar normalplanens *c anm.*, betecknande fasta småskolor med *tre* årsklasser samtidigt undervisade af samma lärarinna.

	Folkskolor.	Mindre folkskolor.		Småskolor.
Lit. <i>A.</i>	2		Lit. <i>a.</i>	5.
„ <i>B.</i>	2		„ <i>b.</i>	67.
„ <i>C.</i>	13		„ <i>c.</i>	1.
„ <i>D.</i>	6		„ <i>d.</i>	13.
„ <i>E.</i>	54	1	„ <i>g.</i>	4.
„ <i>F.</i>	16	38		
„ <i>I.</i>	18	18		
„ <i>K.</i>	1	13		
Summa	112	+ 70	+ 90	= 272.

Härtill torde dock behöfva fogas några anmärkningar och förklaringar. De två *folkskolorna* Lit. *A* äro de i Upsala och Norrtelje belägna. Den förra har 29 dels uppstigande dels parallella klasser, den senare 4 uppstigande klasser, alla med hvar sin lärare eller lärarinna. De likaledes två folkskolorna Lit. *B* tillhöra *Forsmark* och *Sigtuna*. Den allra vanligaste skolformen på landsbygden är, såsom öfversigten visar, den med Lit. *E* betecknade, enligt hvilken fyra folkskoleklasser samtidigt undervisas af samma lärare eller lärarinna. Sådan är nemligen anordningen i nära halfva antalet af folkskolorna på landet och dessutom i *Östhammars* stad. *Öregrund* åter har en treklassig folkskola Lit. *D* med underlag af tvenne småskolor, den ena blott för nybörjare, den andra omfattande såväl småskolans andra som folkskolans första klass. Och folkskolor Lit. *D*, alla med *ett* undantag mottagande barn från fasta treklassiga småskolor, finnas dessutom i 5 landsförsamlingar. Afdelningsläsning på skilda tider, vanligen hvarannan dag, enligt Lit. *C* och *I* förekommer i 31 (13 + 18) folkskolor, hvilka nästan alla hafva stort antal barn. På några ställen har man under ett eller ett par år undervisat de särskilda afdelningarne på sammanhängande tider af året, men derefter återgått till den inom mitt inspektionsområde i allmänhet mera omtyckta hvarannandagsläsningen. De 16 folkskolorna Lit. *F* hafva ett jemförelsevis mindre antal barn, såsom väl behöfligt är, om läraren skall kunna undervisa både folkskole- och småskoleafdelningen samtidigt. Inspektionsområdets enda flyttande folkskola är belägen i *Rådmansö*. Den flyttar på två stationer och saknar underlag af småskola (hör sålunda till Lit. *K*, ej till normalplanens *G* eller *H*, som här ingenstädes äro representerade).

Bland de *mindre folkskolorna* finnes det *en* (vid Botarsbo i *Valö*),

som är anordnad enligt Lit. *E* och har en vanlig tvåklassig småskola under sig. Men denna mindre folkskola skall enligt församlingens beslut vid 1894 års ingång blifva egentlig folkskola, och platsen är redan förklarad ledig till ansökan. Något mer än halfva antalet mindre folkskolor (38 af 70) tillhör Lit. *F*, och dessa skolor göra också med afseende på barnantalet merendels skäl för namnet "*mindre*". Lit. *I* representeras af precis lika många mindre folkskolor (18) som folkskolor, och hvarje sådan skola har 40—70 barn. De flyttande mindre folkskolorna Lit. *K* äro nu 13 (mot 18 år 1886) till antalet, alla tillhörande Roslagen. Af dessa flytta fyra (belägna i *Blidö*, *Gräsö*, *Ljusterö* och *Rådmansö*) på tre stationer, de öfriga på två. Men bland de sistnämnda finnes en (i *Länna* skärgård), beträffande hvilken det egendomliga förhållandet råder, att den uppgifves flytta på fyra stationer, enär skollokal hålles på så många ställen, men undervisningen meddelas årligen blott på två, till hvilka barnen äfven från de öfriga i regeln begifva sig. Vidare bör i fråga om de på två stationer flyttande mindre folkskolorna anmärkas, att den ena stationen vid tre af dem (i *Edebo*, *Häfverö* och *Vätö*) fungerar som småskola till underlag för en närbelägen folkskola. — Slutligen torde här böra tilläggas, att 5 bland de mindre folkskolorna (bland hvilka den omnämnda *E*-skolan i Valö är en) i öfverensstämmelse med kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 ej erhållit fullt statsbidrag, emedan jag ej ansett mig kunna intyga, att de äro "inrättade under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra desamma berättigade". Fyra af dem böra nemligen vara folkskolor, den femte bör vara småskola.

De 5 småskolor, som hänförts till Lit. *a*, äro belägna i *Upsala*, *Norrtelje*, *Harg*, *Danmark* och *Öregrund*. Men blott de tre förstnämnda äro verkliga *a*-skolor enligt normalplanen: Upsala småskola med 20, de två andra hvardera med 2 lärarinnor för hvar sin klass, under det de i Danmark och Öregrund befintliga äro — såsom nyss i fråga om underlaget för Öregrunds folkskola omnämndes — ett slags halfva *a*-skolor med en blott för nybörjare afsedd klass. Men af samtliga småskolorna tillhöra, såsom öfersigten visar, 67 eller i det närmaste 75 % Lit. *b*, d. v. s. äro fasta med två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna (endast i en i Vaksala belägen småskola af lärare). De 13 treklassiga småskolorna Lit. *d* utgöra antingen underlag för folkskolor Lit. *D* eller ock dimittera de sina barn till andra klassen i någon vanlig folkskola Lit. *E*, hvilken rekryterar sin första klass från annan småskola. Denna i visst hänseende ej lämpliga anordning anses tills vidare nödvändig på några ställen, å hvilka en folkskola mottager barn ej blott från en närbelägen, utan äfven från en mera aflägsen småskola, hvars lärjungar behöfva

större kroppskrafter, innan de skola gå den längre skolvägen. Den enda småskola med afdelningsläsning (alltså Lit. c) inom inspektionsområdet, är den i *Östuna*, som besökes af omkring 60 barn, fördelade på två klasser, som undervisas hvarannan dag. Denna församling borde tydligtvis hafva två småskolor, sasom jag der flere gånger påyrkat; men, då man ännu ej mäktar underkasta sig kostnaden för nybyggnad af ett behöfligt småskolehus, söker man i någon mån hjälpa upp saken genom förlängning af småskolans läsetid till $9\frac{1}{2}$ månader. Slutligen angifver öfversigten att de flyttande småskolorna Lit. g, hvilka för 6 år sedan voro 9, numera blott äro 4, och af dessa tillhöra tvenne *Roslagsbro*, en *Närtuna* och en *Riala*. Men då den ena af Roslagsbro flyttande småskolor är nyupprättad, så hafva under dessa år 6 skolor af ifrågavarande slag öfvergått till en mera gynsam skolform, derigenom att fasta småskolor upprättats på de förra småskolestationerna.

B. Fortsättningsskolor.

Författningsenligt ordnade fortsättningsskolor voro sistlidet år i verksamhet till ett antal af 16, nemligen *tre* i *Upsala* och *en* i hvardera af följande skoldistrikt: inom Upsalaområdet i *Näs*, *Lena* och *Trefuldighetsförsamling* samt inom Roslagsområdet i *Almunge*, *Forsmark*, *Harg*, *Husby-Långhundra*, *Norrtelje*, *Närtuna*, *Riala*, *Skånella*, *Vidbo* och *Öregrund*. Af dessa äro 9, nemligen den ena af de tre i *Upsala* och den i *Näs* samt alla Roslagsförsamlingarnes fortsättningsskolor med undantag af de i *Almunge*, *Forsmark* och *Husby-Långhundra*, under inspektionsperioden nyupprättade. Deremot hafva under samma tid de tre fortsättningsskolorna i *Björklinge*, *Edebo* och *Lagga* tills vidare blifvit nedlagda, hufvudsakligen af det skäl, att de barn, hvilka varit lagligen berättigade och derjemte villiga att ingå i fortsättningsskolan, utgjort ett så ringa antal, att vederbörande församlingar ej ansett skiligt för deras skull upprätthålla en undervisning, som gjort intrång på den egentliga folkskolans läsetid. Med afseende på *Närtuna* fortsättningsskola har församlingen en gång för alla beslutat, att den skall vara i verksamhet endast de år, då minst 10 med godkända betyg från folkskolan utexaminerade barn anmält sig vilja deltaga i den fortsatta undervisningen — hvilken sålunda också innevarande år (1893) ligger nere på grund af otillräckligt antal deltagare. Och annexförsamlingen *Gottröra*, hvilken för tvenne år sedan fattade beslut om fortsättningsskolas upprättande under samma villkor som de i moderförsamlingen bestämda, har i enlighet härmed ännu icke blifvit i tillfälle att halla någon skola af ifrågavarande slag.

Endast i *Upsala* och *Norrtelje* äro fortsättningsskolorna anord-

nade sasom aftonskolor. I de öfriga skoldistrikten hålles den fortsatta undervisningen i början af året under 6 veckor, hvilka blott i Forsmark, Harg och Trefaldighetsförsamlingen äro helt och hållet förlagda utom folkskolans läsetid af 8 kalendermånader. I sex skoldistrikt användas till fortsättningsskolan två och i de tre återstående fyra veckor af folkskolans årliga läsetid.

Denna minskning i folkskolans arbetstid är, såsom redan blifvit antydt, en af orsakerna, hvarför det ännu finnes så få församlingar, som velat upprätta fortsättningsskola. Andra mera betydande orsaker dertill finnas i följande omständigheter. De ogynnsamt organiserade folkskolorna Lit. C, F, I och K äro i allmänhet icke mäktiga att uppbära den öfverbyggnad, som fortsättningsskolan afser att vara. Vidare anser man mångenstädes på landet, likasom äfven i de små städerna, att kostnaden för en fortsättningsskola, i synnerhet om denna ordnas så, att ingen inskränkning sker i folkskolans undervisningstid, är ett i sin mån betungande plus i de redan förut dryga utgifterna för folkskoleväsendet. Och slutligen händer det, att lärarnes krafter ej räcka till för den ej obetydligt tillökade tjenstgöring, som en fortsättningsskola af sistnämnda slag medför, vare sig den bedrifves som aftonskola eller förlägges helt och hållet utom folkskolans 8 månader.

Under dessa förhållanden vågar jag ännu ej tillönska skoldistriktet inom detta inspektionsområde en allmän förordning om *obligatorisk fortsättningsskola*, ty en sådan skulle för närvarande utan tvifvel flerstädes verka mera till skada än till gagn för folkskoleväsendet i dess helhet.

C. *Slöjdskolor.*

Dessa upptagas här i öfverensstämmelse med det vanliga bruket sasom särskilda skolor, ehuru slöjden egentligen borde betraktas blott sasom ett af folkskolans ämnen, bland hvilka den också uppräknas i folkskolestadgans 12 §.

Författningsenligt ordnade *slöjdskolor för gossar* finnas numera till ett antal af 40, af hvilka icke mindre än 18 blifvit under inspektionsperioden nyupprättade, och de skulle hafva varit 42, om icke två af handverkare skötta slöjdskolor (den ena i Rasbo, den andra i Rasbokil) nyligen upphört, emedan man ej kunnat erhålla lämpliga slöjd-lärare efter de förutvarandes afgang. Inom Upsalaområdet voro sistlidne år 19 (år 1878 *en*, 1881 *fem*, 1886 *sexton*) manliga slöjdskolor i verksamhet, nemligen *sex* i *Upsala*, *tre* i *Bälinge*, *trå* i *Vänge-Läby* och *en* i hvardera af följande församlingar: *Funbo*, *Gamla Upsala*, *Junkil*, *Lena*, *Näs*, *Tensta*, *Trefaldighetsförsamling* och *Viksta*. Af

Roslagens 14 i min förra berättelse omnämnda slöjdskolor tillhörde blott 8 mitt nuvarande Roslagsområde, och detta har nu 21 dylika skolor (år 1878 *två*, 1881 *tre*, 1886 *åtta*) nemligen *tre* i *Fasterna*, *två* i *Gott-röra*, *två* i *Harg*, *två* i *Norrtelje* och *en* i hvardera af följande skol-distrikt: *Blidö*, *Estuna*, *Frösunda*, *Husby-Långhundra*, *Kårsta*, *Lagga*, *Lunda*, *Länna*, *Närtuna*, *Skånella*, *Vätö* och *Östhammar*.

I dessa 40 slöjdskolor undervisades sistlidet år (4 à 6 timmar i veckan) 711 gossar, alltså i medeltal 17 à 18 i hvarje skola. Men då på grund af särskilda omständigheter minst 40 gossar kunde undervisas i hvar och en af Upsala slöjdskolor, utgjorde medeltalet af lärjungarne i hvarje slöjdskola på landsbygden och i småstäderna blott 13 à 14. I de omnämnda sex slöjdskolorna i Upsala meddelas nemligen undervisningen af 3 särskildt anställda slöjdlärare, hvardera med 30 timmars tjenstgöring i veckan och 1,250 à 1,500 kronors årlig lön. Och dessa slöjdlärare biträdas af tre folkskolelärare, af hvilka hvar och en (mot ett årligt arvode af 100 kronor) meddelar 4 timmars slöjdundervisning i veckan utöfver de 31 timmar, han har att tjenstgöra i den egentliga folkskolan. Härigenom möjliggöres, att barnen i hvarje slöjdskola kunna fördelas i 3 eller 4 afdelningar, hvar med sin lärare.

Vid Norrtelje tvenne slöjdskolor är också en särskild slöjdlärare anställd. Men eljest har under de senare åren slöjdundervisningen vid folkskolorna allt mer och mer öfvertagits af folkskolelärarne sjelfva — hvilket utan tvifvel i allmänhet är det lämpligaste. Af landsförsamlingarne är det numera endast tvenne (Husby-Långhundra och Vänge-Läby), som hafva vanliga handverkare till slöjdlärare. I slöjdskolan vid Hargs bruk undervisar en pensionerad folkskolelärare och i Bälinge tre slöjdskolor en man, som genomgått tre klasser vid Upsala seminarium, ehuru han ej lyckats aflägga examen. Öfver allt annorstädes, der slöjd öfvas, är det folkskolans (och vid tre mindre folkskolor *deras*) lärare, som hafva denna undervisning om hand. Och de allra fleste af dessa folkskolelärare hafva genomgått slöjddkurser antingen vid *Nääs' slöjdlärareseminarium* eller vid Gustafsbergs porslinsfabrik å Vermdö, hvarest dylika kurser anordnats af "*Centralkomitéen för slöjdens befrämjande i Stockholms län*". Slöjden har derfor allestädes nästan uteslutande varit *träslöjd*, och har man vid fortskridandet från lättare till svårare föremåls förfärdigande följt antingen Nääs' modellserie eller de något derifrån afvikande Gustafsbergsmodellerna.

Hvarje slöjdskola för gossar har årligen åtnjutit 75 kronors *statsbidrag*, hvarjemte i Upsala län *landstinget* och i Stockholms län nämnda *centralkomité* främjat slöjden, det förra med 40 kronors, den senare (från 1890) under vissa villkor med 75 kronors årligt bidrag till hvarje

skola. De slöjdundervisande folkskolelärnarnes arfvoden vexla mellan 75 och 150 kronor.

Ehuru *qvinlig slöjd* såsom undervisningsämne i folkskolan ännu ej uppmuntras med statsbidrag, öfvades sådan dock sistlidet år enligt vederbörande skolråds bestämmelse och anordning i 35 skolor (af hvilka 28 äro egentliga och 7 mindre folkskolor), hvarjemte mera tillfällig och privat undervisning i qvinliga handarbeten flerstädes meddelades utom de egentliga skoltimmarne efter öfverenskommelse mellan lärarinnan på platsen och flickornas föräldrar. I Upsala län erhåller äfven denna slöjdundervisning understöd af landstinget, med vilkor att den omfattar både *sömnad, spånad, väfnad* och *stickning*. Så ordnade slöjdskolor för flickor finnas i *Björklinge, Gamla Upsala, Vänge-Läby* och *Upsala*. Mest utvecklad är denna slöjd å sistnämnda plats, hvarest i regel *alla* folkskolans flickor redan i första klassen deri undervisas dels af folkskolelärarinnorna dels af tvenne särskildt anställda slöjdlärarinnor. Men äfven i Stockholms län kan den qvinliga slöjden under vissa vilkor erhålla understöd efter ansökan hos nyssnämnda centralkomité, och största utvecklingen synes den der hafva uppnått i *Estuna, Fasterna, Norrsunda, Röö, Skånella, Ununge* (vid Schebo bruk) och *Östhammar*. Det arfvode, de slöjdundervisning meddelande folk- och småskolelärarinnorna erhålla — der de nemligen af kommunen erhålla sådant — vexlar högst betydligt, vanligen mellan 10 och 100 kronor; men i Östhammar har småskolelärarinnan för den undervisning i slöjd, hon gifver folkskolans flickor, af en donationsfond icke mindre än 300 kronor.

D) Här vore nu platsen att tillägga en redogörelse för *enskilda skolor*, men då jag saknar nödigt material för uppsättande af en någorlunda fullständig sådan, måste jag afstå derifrån. Blott i ett fall har jag ingripit *emot* en enskild skola, emedan undervisningen i densamma slutligen bedrefs på ett sådant sätt, som uppenbarligen stred mot såväl folkskolestadgan som Kongl. Maj:ts cirkulär den 11 oktober 1878 till domkapitlen angående antagande af en ny katekes. I *Kårsta församling* hade nemligen ett sällskap, som kallar sig "*Upplysning och sedlighet*" och hvars medlemmar äro *baptister*, ehuru de ej formligen utträtt ur svenska kyrkan, i nära 30 års tid underhållit en skola, som besöktes ej blott af baptisternas utan äfven af rätt många andra församlingsmedlemmars barn. I början bedrefs undervisningen någorlunda i öfverensstämmelse med gällande författningar, och skolan var stäld under tillsyn af församlingens skolråd och statens skolspektörer. Men, efter det nämnda sällskap sedan år 1888 helt och hållet

uteslutit katekesen från undervisningen samt vägrat efterkomma skolrådets och min uppmaning att åter upptaga densamma, ingick skolrådet först till konungens befallningshafvande, men, sedan denne visat ärendet ifrån sig, till domkapitlet med anhållan, att skolan måtte förbjudas. Domkapitlets resolution innehöll, att skolan, sadan den nu bedrefves, vore olaglig, och att skolrådet egde tillse, det inga barn vidare finge besöka densamma. Häröfver anförde sällskapet klagomål hos Kongl. Maj:t, som dock stadfäste domkapitlets utslag. Följden blef, att skolan upphörde med varterminen 1890, hvarefter alla barn i Karsta, äfven baptisternas, besöka församlingens legala skolor.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

a) *Läroämnen.* Af de i folkskolestadgans 12 § för folkskola föreskrifna läroämnena utgöra *kristendoms-kunskap* (biblisk historia och katekes), *modersmålet* (läse- och skriföfningar), *räkning* och *geografi* föremål för undervisning i *alla* ej blott egentliga, utan äfven mindre folkskolor. *Geometri* förekommer såsom sjelfständigt läroämne i allmänhet i välordnade folkskolors högre afdelning eller tredje och fjärde årsklasser, men saknas såväl i 19 enligt normalplanens Lit. C och F anordnade folkskolor som i alla mindre folkskolor med undantag af tvenne, hvilka hafva den ena en lärare, den andra en lärarinna, som för detta ämne äro särskildt intresserade. I de skolor, som ej hafva geometri sasom särskildt ämne, meddelas dock vanligen vid räkneundervisningen förklaring af enklare geometriska begrepp och förhållanden. Undervisning i *svensk historia* meddelas i alla slags folkskolor med undantag af 11 "mindre" (normalplanens Lit. I och K), i hvilka barnen ej erhålla annan kunskap om fosterlandets framstående personligheter och forna öden än den de kunna inhemta genom läsning af de historiska styckena i folkskolans läsebok. Men historieundervisningen börjar ännu vanligen först i tredje årsklassen. *Naturkunnighet* förekommer såsom undervisningsämne likaledes uti alla folkskolor och mindre folkskolor med undantag af 8 bland de senare (af hvilka 4 äro flyttande), och undervisningen häri börjar på de allra flesta ställen redan i första årsklassen. — Bland de i folkskolestadgan föreskrifna öfningsämnena är *teckningen*, som stadgan i nyss nämnda paragraf egendomligt nog nämner i första rummet, likväl det, som i ogynnsamt organiserade skolor oftast måste träda tillbaka för viktigare ämnen. Salunda finnes det 25 egentliga och 28 mindre folkskolor, i hvilka teckning af nämnda skäl ej förekommer. *Sång* öfvas för närvarande i alla folkskolor utom en egentlig och 6 mindre, hvilkas lärare eller lärarinnor sjelfva sakna sångförmåga, och *gymnastik*, ehuru ofta

mycket otillfredsställande, likaledes i alla med undantag af en egentlig och tre mindre folkskolor. Undervisning i *trädgårdsskötsel* meddelas vid de 57 skolor, som äro försedda med skolträdgårdar (se kapitlet VIII), i *manlig slöjd* vid de i föregående kapitel omnämnda 40 skolor, som för ändamålet erhålla statsbidrag, och i *qvinlig slöjd* vid minst 35 skolor.

I alla *småskolor* undervisas i kristendomskunskap (biblisk historia, valda psalmverser och vanligen äfven katekes), modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar) samt räkning. Sång, teckning och något litet gymnastik öfvas likaledes i de allra flesta, och askadningsöfningar förekomma i något mer än halfva antalet af småskolorna. Dessutom läses geografi i några treklassiga småskolors högsta klass.

I fortsättningsskolorna förekomma utom de obligatoriskt föreskrifna ämnena vanligen äfven historia och naturkunnighet.

b) *Lärokurser.* Beträffande lärokurserna i hvarje särskildt ämne söker man i allmänhet att följa normalplanens anvisningar för de särskilda slagen af skolor (för folkskolor och mindre folkskolor Lit. A—K och för småskolor Lit. a—g). Men då det, såsom ofvan nämnt är, ej sällan händer, att en skola på grund af ökadt eller minskadt barnantal öfvergar från en Lit. i normalplanen till en annan, är det icke möjligt att för hvarje skola en gang för alla fastställa i detalj bestämda kurser. Och äfven der detta är möjligt, verka allt för mycket detaljerade föreskrifter om kurser och läroböcker — sådana som delvis verkligen inkomma i de först utarbetade nya reglementena — mera till skada än till nytta. Derfor innehålla de efter den nya normalplanens utgifvande uppgjorda och af domkapitlet stadfästa reglementena i allmänhet blott hänvisningar till normalplanens lärokurser och lärogang för de skolformer, som i det ifrågavarande skoldistriktet äro eller genom förändrade folkmängdsförhållanden lätt kunna blifva representerade. Denna normalplan har också varit till mycket stort gagn just derigenom, att den gifver goda anvisningar ej blott i fråga om de mest normalt anordnade skolorna, utan äfven rörande faktiskt befintliga ogynsamma skolformer, hvilka mångenstädes på landsbygden åtminstone tills vidare äro nödvändiga, ehuru den äldre normalplanen negligerat eller ej velat veta af dem. Dock bör en skicklig och nitisk lärare eller lärarinna utan tvifvel ej låta sig slafviskt bindas ens af den nya normalplanens förslag till kurser och lärogång.

Det mest i ögonen fallande exemplet derpa lemna enligt min erfarenhet normalplanens för *småskolan* allt för knappt tilltagna hufvudräkningskurs; ty det förhåller sig i sjelfva verket så, att hvarhelst hufvudräkningen i en småskola bedrifves med lif och lust, der hinner man också i andra klassen *betydligt öfver talområdet 1—30*, och der

visa sig barnen också mera säkra och jemngoda i lösningen af uppgifter *inom* detta talområde, än de äro i småskolor, hvilkas lärarinnor ej våga öfverskrida detsamma. Skickliga småskolelärarinnor hafva också sagt mig, att de ej förmått underhålla och stärka barnens intresse för hufvudräkningen, så länge de gingo så sakta framåt, som normalplanen föreslår. — En annan och mera vanlig, men kanske ej fullt så berättigad afvikelse från normalplanens småskolekurser består deruti, att ej blott textorden, utan hela Luthers lilla katekes inläres i andra klassen af mången småskola på landsbygden, der skolrådsordförandena anse, att det bör så vara. Der åter blott dessa textord inläras och i någon mån förklaras ej på särskildt dertill anslagna timmar utan på sina behöriga ställen i bibliska historien, torde denna undervisning ej böra kallas katekes, då ju katekesen är en systematiskt ej historiskt ordnad »barnalära» om kristendomens viktigaste stycken.

Normalplanens lärokurser för folkskolorna följas i det hela mera troget, åtminstone så, att de i allmänhet anses och erkännas utvisa det normala, som man eftersträfvat att uppnå. Mot enskilda lärares eller lärarinnors obefogade avvikelser från normalplanen har jag visserligen flere gånger haft anledning att göra anmärkning, men felet har då också blifvit rättadt. Såsom exempel härpå må anföras, att man i folkskolor Lit. C och E samt i mindre folkskolor Lit. I stundom så fördjupat sig i *Sveriges* geografi, att föga eller intet annat medhunnits i detta ämne. Man har dervid icke besinnat, att det finnes talrika orter utomlands, hvilka, om också stundom mycket aflägsna, dock beröra våra kultur- och handelsintressen vida närmare och därför äfven för vår allmoge och i synnerhet för vår sjöfarande kustbefolkning onekligen äro viktigare att känna än mången obetydlig plats, som nu omnämnes i våra folkskolor blott därför, att den är en liten stad, köping, brunns- eller badort o. s. v. inom fosterlandets gränser. Af detta skäl bör, enligt min mening, geografikursen ej heller i folkskolor Lit. F och icke ens i mindre folkskolor Lit. K inskränkas, såsom normalplanen säger, till »öfversigt af land och haf samt *Sveriges* geografi».

Vänder jag mig nu från normalplanen till folkskolestadgans paragraf om lärokurserna, den 13:de, så gifver den mig anledning till tvenne anmärkningar. Den ena rör de i första momentet af nämnda paragraf omnämnda "*enklare militäröfningar*", angående hvilka jag måste bekänna, att de näppeligen någonstades förekomma, och detta af det skäl, att man saknar de förutsättningar, som skulle göra dem möjliga. Och jag har ej ansett mig kunna göra något åt saken, då enligt kongl. stadgan för gymnastiska centralinstitutet den 13 juli 1887 detta insti-

tuts direktion har öfverinseende öfver gymnastikundervisningen vid rikets folkskolor. Den andra anmärkningen gäller den i tredje momentet omförmälda skilnad i *kunskapsfordringarne*, som enligt skolrådets bestämmelse må göras mellan *gossar och flickor*. Någon väsendtlig sådan skilnad iakttages ingenstädes. Gossar och flickor undervisas också gemensamt i alla skolor utom i Upsala samt tvenne af Vängelåby folkskolor. Men i fråga om *gymnastik* gör man i några få skoldistrikt — bland hvilka egendomligt nog Upsala är ett — den skilnad mellan könen, att flickorna derifrån helt och hållet uteslutas.

Då frågan om *läroböcker* har nära sammanhang med den om lärokurser, må här slutligen omnämnas de viktigaste *förändringar*, som med afseende på de förra skett under de gångna sex åren. Steinmetz' förut öfver allt använda lärobok i biblisk historia har i många skolor blifvit utbytt mot *Norléns* och *Lundgrens*. Äfven språkläran af *Norlén* användes nu mera mångenstädes. I stället för Lindbloms räknobok har den af *Larsson* och *Lundahl* utgifna på flere ställen (bland andra i Upsala folkskola) blifvit införd. Erslevs, Ålunds och Linds m. fl. geografiska läroböcker hafva i mången folkskola blifvit ersatta af *Almquists*. Berlins förut allmänt och ännu mångenstädes begagnade lärobok i naturkunnighet börjar vika för den af *Berg* och *Lindén* utarbetade. I geometri meddelas nu såsom förut undervisningen öfver allt med användning af svarta taflan och stereometriska figurer utan någon i barnens hand satt lärobok.

c) *Läsordning*. I hvarje skola finnes, sasom lag föreskrifver, en i lärorummet anslagen läsordning, som för hvarje lärotimme och för hvarje klass angifver föremålen såväl för den omedelbara undervisningen som för de tysta öfningarne; och hafva vederbörande lärare och skolråd vid upprättandet af dessa läsordningar haft den allra största nytta af normalplanen. Sällan har jag också funnit afvikelse från skolans läsordning.

I 12 af inspektionsområdets 18 flyttande skolor (1 folkskola, 13 mindre folkskolor och 4 småskolor) hålles med de barn, som för tillfället ej hafva sammanhängande undervisning, *roteförhör*, hvarvid hemlexor förhöras och anvisning till hemarbete meddelas, antingen hvar, hvar annan eller hvar tredje lördag, allt efter som förbindelsen mellan stationerna är förenad med större eller mindre svårighet. Men beträffande 6 skärgårdsskolor anses det omöjligt att anordna regelbundet återkommande roteförhör.

III. Lärotider.

Den *årliga lärotiden* utgör i Upsala skolor 37 veckor. I alla andra fasta folk- och smaskolor med samtidigt undervisade klasser räcker undervisningstiden om året ej utöfver de lagbestämda 8 kalender-månaderna eller $34\frac{1}{2}$ veckor. I flyttande skolor ater äfvensom i fasta skolor med afdelningsläsning på olika tider borde enligt domkapitlets normalreglemente undervisningen fortga minst 9 månader om året, men en lärotid af 9 eller $9\frac{1}{2}$ månader förekommer dock endast vid 13 dylika skolor. Beträffande de öfriga skolorna af ifragavarande slag hafva vederbörande församlingar ej velat underkasta sig den kostnad, som en förlängning af lästiden medför. — Öfver allt är undervisningen fördelad på två terminer, en var- och en hösttermin, den förra vanligen 4, stundom ända till 8 veckor längre än den senare. Läs-året börjar merendels med vårterminen, såsom nyss nämnda normalreglemente förordar, men i Upsala och i tre skoldistrikt på landet med höstterminen. Den på skolor rikaste (ehuru ej folkrikaste) landsförsamlingen, Börstil, har genom sitt nyligen af domkapitlet stadfästa skolreglemente fått den ordningen införd, att läsåret vid vissa skolor börjar med vårterminen, vid andra med höstterminen, på det att skolradets ordförande må kunna närvara vid flyttnings- och afgångspröfningarne i alla skolorna. I de flesta skoldistrikt börjar vårterminen, åtminstone vid folkskolorna, den 1 februari, men i städerna samt en och annan landsförsamling tidigare; i Upsala t. ex. redan den 10 eller 11 januari. Smaskolorna på landet börja sin verksamhet ofta 14 dagar senare, och med intagning af nybörjare i desamma dröjer man ej sällan till den 1, stundom ända till den 15 mars. Der författningens enliga fortsättningsskolor blifvit anordnade (ej såsom aftonskolor), börja dessa så tidigt som möjligt på nyåret eller senast den 15 januari och fortfara under sex veckor i en följd. Höstterminen öppnas vanligen den 1 september, i några skoldistrikt dock redan i midten eller mot slutet af augusti. Under denna termin gör man i de flesta landsförsamlingar vid tiden för potatisupptagningen, då hemmen mer än eljest kräfvat barnens hjälp, en veckas uppehåll i läsningen; men detta s. k. »potatislof» inräknas naturligtvis ej i lästiden.

I städernas skolor (med undantag för närvarande blott af Sigtuna smaskola) och i 73 af landsbygdens pagår undervisningen *sex dagar i veckan*, i folkskolorna med 5 å 6, i småskolan med 4 å 5 *timmar om dagen*, så att timantalet a folkskolornas veckoschema växlar mellan 30 och 36 och a småskolornas mellan 24 och 30. Dock förekommer 36 timmars undervisning i veckan endast i fyra folkskolor (nemligen i två Lit. E, en Lit. C och en »mindre» Lit. I), och fullt 30 timmars

arbete i smaskola bedrifves endast i tre dylika skolor (Lit. b, c och g), under det minsta antalet lärotimmar (24 i veckan) användes blott i Upsala och Öregrunds smaskolors första klass samt i Fasterna, Norrtelje och Östhammars småskolor. I de vid arets början pågående fortsättningsskolorna arbetas alltid, sasom författningen bjuder, 30 timmar i veckan, fördelade på sex dagar. I skolor Lit. F, der folkskole- och småskoleafdelning undervisas hvarannan dag, sysselsättes den förra efter regel 6, den senare 5 timmar om dagen. Der åter i folkskolor af samma Lit. eller i liknande mindre folkskolor barnantalet ej är större, än att alla barnen kunna undervisas samtidigt, är den dagliga lärotiden vanligen äfven för småskoleafdelningen 6 timmar, emedan de mindre barnen, som ofta behöfva de störres sällskap på vägen till och fran skolan, måste derstädes under hela tiden uppehålla sig. Och man anser sig häruti ej bega nagon lagöfverträdelse, enär stadgandet om ett fem timmars maximum af daglig lärotid endast gäller egentliga småskolor. — Men i skolor af sistnämnda slag, likasom öfver hufvud taget i det stora flertalet af skolorna på landet, är enligt gammal plägsed, som skolråd, föräldrar och lärare högst ogera frän-
gå, en dag i veckan, vanligen *lördagen fri* fran annat skolarbete än slöjd, der sådan idkas. Man läser då de öfriga arbetsdagarne i folkskolan 6 och i smaskolan 5 timmar, det förra likväl med den inskrän-
kning, som under den mörkare arstiden blir nödvändig. Och för att ersätta denna inskränkning under en viss tid i folkskolans normala 30-timmars veckoarbete kräfva de under senare år stadfästa regle-
mentena af ifragavarande skolor 170 dagars årlig arbetstid, ett dag-
antal som under dessa förhallanden måste något öfverskrida 8 kalender-
manader.

Mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar lemnas, sasom folkskolestadgan föreskrifver, öfver allt en ledighet, som dock på landsbygden sällan utsträcket öfver en timme, af hvilken för öfrigt en del ganska ofta användes till gymnastiska öfningar. Mot slutet af höstterminen, då dagarne blifva korta, har man mangelstädes visat sig benägen att ytterligare inskränka denna middagsrast och till och med begärt mitt tillstånd dertill — något, som jag naturligtvis icke kunnat medgifva, då det är bestämdt olagligt. — Den föreskrifna ledigheten under några minuter mellan de särskilda lärotimmarne iakttages, så vidt jag funnit, i alla skolor.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

a) *Lärjungarnes antal.* Enligt skolorådets uppgifter utgjorde de skolpliktiga (7—14-åriga) barnens antal sistlidet år inom hela inspektionsområdet 18,114 eller 15,26 procent af folkmängden, som den 31 december uppgick till 118,632 personer. Men procentförhållandet mellan de i skolåldern varande barnen och folkmängden växlar i de särskilda församlingarne ganska betydligt och på ett anmärkningsvärdt sätt. I mindre landsförsamlingar, som uteslutande bestå af sjelfegande bönder med små hemman, utgör nemligen de skolpliktiga barnens antal alltid en mindre procent af folkmängden än i församlingar, till hvilka höra antingen större jordegendomar med statfolk och torpare eller ock bruk med en talrik arbetarebefolkning. Sålunda hafva de två minsta församlingarne, Åkerby (nära Upsala) och Malsta (nära Norrtelje), under en lång följd af år haft ej blott det absolut, utan äfven relativt minsta antalet skolpliktiga barn, nemligen Åkerby endast 11 och Malsta något öfver 12 procent af folkmängden.

Af nyss nämnda 18,114 barn tillhörde 6,423 Upsala-området och 11,691 Roslagen samt voro med afseende på undervisningen fördelade på följande sätt:

	I Upsala- området:	I Roslags- området:
Undervisade i fasta folkskolor	3,003	4,796
„ i flyttande „	—	87
„ i fasta mindre folkskolor	338	1,778
„ i flyttande „ „	—	485
„ i fasta småskolor	1,251	1,859
„ i flyttande „	—	183
„ i folk- och småskolor utom egna distrikt	276	240
„ i allmänna läroverk eller specialskolor	220	77
„ i enskilda skolor	498	136
„ i hemmen	242	626
Utexaminerade på fullständig folkskolekurs	227	612
„ „ minimikurs	73	282
I saknad af undervisning till följd af sjukdom eller naturfel	39	47
„ „ „ „ af annan anledning	108	388
Sådana, om hvilka uppgifter saknades	148	95
Summa	6,423	11,691.

b) *Intagning i skola.* Der småskolor finnas, intagas nybörjare dessa vanligen det år, då de enligt lag inträda i skolåldern, och i all-

mänhet uppskjutes tiden för barnens intagning i småskolan endast på grund af särskilda och giltiga omständigheter, såsom sjukdom, försenad utveckling, allt för lång skolväg och dylikt. Föräldrar och målsmän äro nemligen i de allra flesta fall långt mera angelägna att få sina barn tidigt intagna i en ej allt för aflägsen smaskola, än de sedan visa sig sörja för deras ordentliga skolgång under folkskoletiden. Derfor är det icke heller ovanligt, att man vid besök i en småskola finner intaget i dess första klass ett och annat ännu ej skolpliktigt barn från en närbelägen gård.

Der åter småskola saknas, är förhållandet ofta helt annorlunda. Visserligen mottaga äfven de flesta folkskolor och mindre folkskolor Lit. F och I i sin småskoleafdelning nybörjare utan förkunskaper, men likväl uppskjutes dessas intagning i dylika skolor ej sällan ett eller annat år utan giltigt skäl. Och de i flere afseenden mera ogynnsamma omständigheter, under hvilka dylika skolor vanligen arbeta, föranleda också oftare förekommande giltigt uppskof med skolbarns intagning. Men i vissa skoldistrikt, som ega skolor af ifragavarande slag, söker man, så godt sig göra låter, följa en af skolrådet stadgad bestämmelse, enligt hvilken barnen skola i hemmen hafva lärt sig läsa någorlunda innantill, förrän de mottagas i skolan. Vid läsalets början anställles därför i dessa skoldistrikt med de inträdessökande en pröfning, som ej sällan utfaller så, att äfven 8- och 9-åringar blifva tillbakavisade.

I detta hänseende står det sämst till med den folkrikaste af alla landsförsamlingarne, Vaddö, som ännu icke eger någon enda småskola och därför också har mycket större antal i hemmen undervisade barn än någon annan församling. Sa länge Vaddö församlings högt vördade kyrkoherde, som ej vill veta af smaskolor, emedan han anser småbarnens undervisning tillhöra hemmen, sjelf oförtrutet vandrade omkring sasom ett slags ambulerande småskolelärare från gård till gård, förmanande föräldrarne att lära sina barn läsa och undervisande dem, huru detta skulle tillgå, så länge bedrefs också derstädes allmänt en hemläsning, som ingalunda var att förakta. Men det var också endast han, som förmådde hålla denna hemundervisning vid lif; ty, sedan den gamle lärarens krafter under de sista åren ej tillätit honom att uträtta något, har undervisningen i hemmen blifvit allt mer och mer underhållig och klen, och i dess ställe hafva här och hvar i byarne uppstått sma privatskolor, i hvilka oexaminerade lärarinnor mot en ringa afgift lära barnen läsa innan. Det kan därför icke dröja länge, innan Vaddö skolväsende, som under de förflutna sex åren likväl blifvit något litet förbättradt genom upprättandet af en ny mindre

folkskola, måste helt och hållet förändras genom upprättandet af småskolor.

Emellertid har, trots förhållandet i Väddö, de hemundervisade barnens antal, som år 1886 var 808 i den del af Roslagen, som efter nämnda år tillhört mitt inspektionsområde, nu derstädes nedgått till 626, enligt hvad ofvanstående utdrag ur de officiella skoluppgifterna intygar, under det deras antal i Upsala-området nu uppgifves vara, egendomligt nog, precis detsamma som för sex år sedan (242). Dessa i hemmen undervisade barn äro till allra största delen sådana, som ännu ej börjat sin skolgång.

Afvikelse från den regeln, att inskrifning och intagning af nybörjare må ega rum endast en gång om året, kan numera sägas ske ytterst sällan, så vida man vill låta uttrycket "en gång" betyda ej en viss dag, utan en inskrifningstid af 8—14 dagar vid början af läsåret. I regel skall nemligen inskrifningen i fasta skolor företagas på läsårets första dag eller i några skoldistrikt enligt reglementets bestämmelse en månad senare samt i flyttande skolor på de dagar, da skolarbetet för året börjar vid hvarje station. Men det händer tyvärr ej sällan på landet, att läraren eller lärarinnan får vänta en à två veckor, innan alla nybörjare infunnit sig. Deremot har jag, under de senare åren endast i ett par mindre folkskolor påträffat barn, som utan nödiga förkunskaper blifvit intagna vid början af läsårets andra termin — något som förr var mycket vanligt. Skolpliktigt barn, som efter läseterminens början flyttar från en till en annan församling, bör naturligtvis på det nya stället genast intagas i den klass af små- eller folkskolan, till hvilken det efter sitt kunskapsmått hör. Men detta sker, i synnerhet efter höstflyttningen i oktober, så vidt jag funnit, ganska sällan, och det är en af orsakerna dertill, att det i allmänhet är mycket illa stäldt med skolundervisningen för de barn, hvilkas föräldrar ofta flytta, såsom förhållandet är med statfolket på många orter.

c) *Skolgång.* I städernas folkskolor (med undantag af den i Sigtuna) och ännu mer i deras småskolor är skolgången på det hela taget god eller åtminstone någorlunda god. Bäst är den i Upsala, i hvars folkskola sistlidet är antalet "frånvarande dagar" med giltigt förfall utgjorde 11 procent och utan giltigt förfall 0,8 procent af alla barnens skoldagar, under det motsvarande procenttal i småskolan blott uppgingo till 6,8 samt 0,23. I Norrtelje har skolgången under de senare åren allt mer förbättrats. I Öregrund och Östhammar deremot råder ett gammalt oskick, som ännu ej kunnat utrotas, att nemligen fäder taga sina söner från skolan för att låta dem under en dryg del af läsåret tjena som skeppsgossar eller kockar ombord. Men af de hemmavarande barnen i dessa städer besökes skolan i allmänhet ordent-

ligt. Sämst är skolgången i Sigtuna folkskola, ehuru det icke egentligen är stadens barn, som försumma skolan så mycket, utan de fattiga barnen från den till stadens skolområde hörande lilla annexförsamlingen S:t Olof.

På landsbygden åter utgör den ojemna skolgången ännu i ungefär halfva antalet af skolorna det största hindret för en framgångsrik folkskoleundervisning. Och värst är, att man gent emot detta onda ofta står redlös, emedan, såsom jag redan i min för sex år sedan afgifna berättelse framhållit, tillämpning af folkskolestadgans föreskrift om skolförsumliga barns skiljande från föräldrar eller målsmän, som efter fruktlösa varningar fortfarande tredskas, är fullständigt *omöjlig* just i de församlingar, inom hvilka skolgången är sämst, ty kostnaden för de fattiga barnens underhåll komme att drabba församlingarne sjelfva med en utgift, så stor, att de ej förmodade bära den. Visserligen har folkskolestadgans 51 § här och hvar blifvit tillämpad, och då det skett, har det alltid ingifvit hela skolområdet eller församlingen en helsosam respekt för bestående lagar; men om man hade en förordning, som belade upprepade skolförsummelse med måttliga böter, så skulle den säkerligen mycket oftare vara tillämplig och derför också mera ändamalsenlig.

Emellertid finnes det å andra sidan äfven på landet många ej blott enskilda skolor utan hela skoldistrikt, som utmärka sig genom en jemn och ordentlig skolgång. Och detta är anmärkningsvärdt oftare förhållandet med smaskolor än med folkskolor, något som synes vara föranlett af dubbel orsak: dels intressera sig föräldrarna vanligen mest för barnens första undervisning, dels hafva de också minsta nyttan af dem i hemmen under deras smaskoletid.

Angående de omständigheter, som främja, och de, som förhindra en jemn skolgång, torde jag få hänvisa till hvad derom af mig och andra skolinspektörer i föregående berättelser blifvit sagdt. Här bör dock särskildt framhållas, att skolgången mångenstädes skulle vara bättre än den nu är, om man kunde förmå vederbörande till samvetsgrann åtlydnad af folkskolestadgans 49 och 50 §§ beträffande nödigt understöd till fattiga skolbarns beklädnad och föda samt husbönders och arbetsgifvares skyldighet att hålla sina underhafvandes barn till ordentlig skolgång.

d) *Flyttning och afgång.* Flyttning från småskola till folkskola äfvensom från lägre till högre klass inom samma skola verkställes öfver allt vid den examen, hvarmed läsåret afslutas, och då anställles äfven afgangspröfning med de barn, som dertill anmält sig. (Om *skolförhör* se vidare nästa kapitel mom. c.)

Vid uppflyttning af barn i fortsättningsskola, der sådan finnes,

har man stundom visat benägenhet att låta äfven andra än dem, som enligt folkskolans examenskatalog blifvit godkända i dess alla ämnen, deltaga i den fortsatta undervisningen, vare sig som lärjungar i vanlig mening eller blott som auskultanter; men båda delarne har jag på grund af gällande författningar ansett mig böra förbjuda. Deremot finner jag ingen olaglighet deruti, att fortsättningsskolans barn i vissa skoldistrikt ej utfå sina afgangsbetyg från folkskolan förr än efter den fortsatta undervisningens slut.

De i skolåldern ännu varande barn, som sistlidet år ej åtnjutit undervisning af det skäl, att de utexaminerats från folkskolan, voro enligt skolrådets uppgifter tillsammans 1,194. Af dessa hade 839 eller 70 procent genomgått fullständig folkskolekurs enligt folkskolestadgans 47 paragraf, de öfriga den i efterföljande paragraf medgifna s. k. minimikursen. Om härmed jemföras motsvarande uppgifter för 1886, så synes ett framåtskridande hafva skett, emedan det då blott var 61 procent af de utexaminerade barnen, som inhemtat den fullständiga kursen.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

a) *Lärarepersonalen.* Hela antalet lärare och lärarinnor, som höstterminen 1892 tjenstgjorde i inspektionsområdets ofvannämnda 272 skolor, utgjorde 326, förutom 14 särskildt för slöjd anställda; och voro dessa 340 lärarekrafter med afseende på kön, länsdelar och olika slag af skolor fördelade på följande sätt:

	I Upsala-området		I Roslags-området		Summa
	Lärare	Lärarinnor	Lärare	Lärarinnor	
I folkskolor, ordinarie	40	14	76	9	145
» „ extra ordinarie	2	2	1	—	
» „ biträdande	1	—	—	—	
» mindre folkskolor	1	8	11	50	70
» småskolor	1	39	—	71	111
» slöjdskolor	5	3	3	3	14
Summa	50	66	91	133	340

Jemföres denna öfversigt med den i början af berättelsen gifna redogörelsen för skolornas antal, så finner man, att lärarekrafterna endast i de mindre folkskolorna äro lika många (70) som skolorna,

men i folkskolor och småskolor anseeligt flere (i folkskolorna 145 mot 112, i småskolorna 111 mot 90), hvilket tydligen beror derpå, att några af dessa skolor, nemligen de 4 folkskolor och 3 småskolor, hvilka i 1 kapitlet blifvit omnämnda, äro försedda med flere lärarekrafter hvardera. Främst i detta hänseende står naturligtvis Upsala med sina 16 lärare och 13 lärarinnor i folkskolan samt 20 lärarinnor i småskolan.

År 1886 utgjorde antalet lärare och lärarinnor tillsammans jemnt 300, hvarförutom 18 då voro särskildt anställda för slöjdundervisningen. Att de senares antal minskats med 4, ehuru slöjdskolorna betydligt ökats, har sin grund i den förut omnämnda omständigheten, att slöjdundervisningen nu mer än förr handhafves af folkskolelärarne sjelfva. Den vunna tillökningen af 26 lärarekrafter har kommit de egentliga folkskolorna till godo med icke mindre än 17, de mindre folkskolorna med 6 och småskolorna med 3.

Inspektionsområdets 25 folkskolelärarinnor äro alla ogifta. De flesta tjenstgöra i städerna (13 i Upsala, 2 i Norrtelje och 1 i Sigtuna); blott 9 hafva anställning på landsbygden. Dock skulle i ej få folkskolor på landet en lärarinna otvifvelaktigt passa bättre för förhållandena än en lärare; men landsförsamlingarnes skolråd hysa ofta ännu den origtiga föreställningen om lärarinnorna, att de ej skulle förmå upprätthålla disciplin bland de äldre barnen lika bra som lärarne. Deremot kommer det troligtvis ej att dröja länge, innan alla lärare-tjenster vid mindre folkskolor och framför allt vid småskolor äro besatta med lärarinnor. För närvarande äro vid de förra anställda 58 lärarinnor mot 12 lärare och vid de senare jemnt 100 lärarinnor mot en enda lärare. — Med undantag af 10 äro numera alla lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor vederbörligen examinerade enligt kongl. kungörelsen den 5 juni 1885. I tre folkskolor (i Blidö, Knutby och Öregrund), hvilkas ordinarie lärare äro sjukliga, bedrifves undervisningen till allra största delen af examinerade vikarier, hvilka ej upptagas i skoluppgifterna, emedan de aflönas af ordinarien och sköta tjensten på hans ansvar.

Omsättningen af nya lärarekrafter har, sasom vanligt, varit betydligt större i småskolorna och de mindre folkskolorna än i folkskolorna och vanligen föranledts af den föregaende tjensteinnehafvarens *transport* till annan efter ansökan erhållen plats. Särskildt äro vissa besvärliga mindre folkskolor i det hänseendet verkligen olyckliga, att de aldrig få behålla någon lärarinna en längre tid. Men da icke alla examinerade småskolelärarinnor, som af skolråden erhållit anställning i mindre folkskolor, visat sig ega "erforderlig skicklighet och förmåga att biträda vid undervisningen i folkskola", sasom det heter i kongl.

kungörelsen den 5 juni 1885, har det stundom händt, att sådan lärarinna *måst* lemna sin befattning vid dylik skola, sedan jag förklarar mig ej kunna om henne gifva det intyg, som enligt nämnda kongl. kungörelse erfordras för utfående af fullt statsbidrag. Och det har tyvärr också ett par gånger förekommit, att lärarinna vid småskola eller mindre folkskola blifvit *afskedad* på grund af bristande sedlighet. Af samma orsak har äfven en ordinarie folkskolelärare erhållit varning enligt folkskolestadgans 32 §.

Men dylika ledsamheter höra till de sällsynta undantagen från det allmänna förhållandet, att såväl lärare som lärarinnor genom hedrande vandel gifva ett godt föredöme. Och beträffande det sätt, hvarpå de utföra sitt viktiga kall, har jag ingalunda mindre anledning nu än för sex år sedan att sasom allmänt omdöme gifva dem goda vitsord. Fa äro de, som ej med flit och trohet efter bästa förmåga fullgöra sina åligganden, men icke fa finnas, som göra det med stor skicklighet och framgång.

b) *Undervisningen*. Sedan i det föregående omtalats skolornas anordning efter normalplanens Lit. samt läroämnena och lärokurser m. m. och senast afgifvits ett allmänt omdöme om lärarnes verksamhet — allt omständigheter som väsendtligen inverka på undervisningens såväl beskaffenhet som omfattning — synas några mera speciella uttalanden rörande undervisningen i de särskilda läro- och öfningsämnen nu vara på sin plats. Dervid anser jag mig dock kunna hänvisa till min senast afgifna berättelse och anmärker här endast hvad jag finner mig hafva anledning att tillägga eller ändra uti densamma.

Ehuru *kristendomsundervisningen* i afseende på lärogång och metod under de senare åren utan tvifvel gjort stora framsteg, bedrifves den likväl mångenstädes så, som om dess ändamål blott vore att föra till kunskap, ej till kristligt och kyrkligt lif. Sällan begagnas också på tillbörligt sätt de vid kristendomsundervisningen sig erbjudande tillfällen att lära barnen känna, första och älska församlingsgudstjensten. Dock läses i detta syfte vid morgonbönen på fredagar eller lördagar i några folkskolor följande söndags evangeliska predikotext. — De till undervisningen i *modersmålet* hörande *talöfningarne* drifvas i sammanhang med innanläsningen mera och med jemförelsevis större framgång i småskolorna än i folkskolorna, dels emedan mera tid dertill erbjudes i de förra skolorna än i de senare, dels också därför, att småskolelärarinnorna i allmänhet af naturen synas hafva större lätthet än folkskolelärarne att på ändamålsenligt sätt "utfraga" läseboksstyckena och leda barnen till muntligt återgifvande af deras innehåll. Mången gang har jag mast uppmana lärarne att drifva mera *kursiv läsning*, hvarvid dock nödig förklaring af ord och uttryck ej må för-

summas, och mindre s. k. innehållsutredning, emedan den förra allt för väl behöfves, och den senare, sådan den vanligen bedrifves, är och förblir gagnlös. *Innanläsningsfärdigheten* i folkskolorna torde nog på det hela taget kunna sägas hafva gått framåt, men är ännu mångstädes äfven i högsta folkskoleklassen föga tillfredsställande. At *rättskrifning*, hvarvid man redan allmänt följer den anbefalda "skolstafningen", egnas onekligen mera uppmärksamhet och omsorg nu än förr. Dock är resultatet i olika skolor mycket olika: å ena sidan finnas flere folkskolor och äfven mindre folkskolor, i hvilka de äldsta barnen kunna uppvisa nästan felfria diktamensprof, men å andra sidan äro de skolor ännu flere, hvilkas lärjungar äfven vid afgäendet från skolan stafva mycket illa. Den öfning i rättstafning, som redan småskolorna böra meddela, är också ofta mycket bristfällig. *Uppsatsskrifning* öfvas medelst återgifvande af berättelser och beskrifningar samt uppsättande af bref m. m. i alla fortsättningsskolor, men ännu i ganska få folkskolor. *Välskrifningen* bedrifves i de flesta skolor med omsorg, men är allmänt behäftad med det felet, att man allt för länge haller på med s. k. storstil och mellanstil, af hvilka den förra aldrig och den senare ytterst sällan finner användning i det praktiska lifvet. — Angående *hufvudräkningen* på småskolestadiet har jag under rubriken "*lärokurser*" redan omnämmt, att skickliga småskolelärarinnor med gagn för denna undervisning i dess helhet framskrida till högre talområden, än normalplanen föreslår. Deremot öfvas hufvudräkning i de flesta folkskolor alldeles för litet, ehuru det å andra sidan finnes en och annan folkskola, hvars barn erhållit en ganska högt uppdrifven färdighet deri. Den *skriftliga räkningen* har flerstädes erhållit bättre omvårdnad, men lider i de flesta folkskolor deraf, att den så ofta måste bedrifvas såsom tyst öfning.

Undervisningen i de s. k. realämnena, *geografi*, *historia* och *naturkunnighet*, är visserligen ofta torr och kompendiös, sasom läroböckerna, men har onekligen på det hela taget gått framåt och bedrifves numera i ej få skolor på ett ganska tillfredsställande sätt. — Beträffande öfningsämnena *teckning*, *sång* och *gymnastik* gäller i hufvudsak hvad jag för sex år sedan om dem yttrat. Angående undervisningen i *trädgårdsskötsel* kan sägas, att den just för närvarande häller på att utveckla sig till något bättre — en sak för hvilken utförligare skall redogöras i kapitlet VIII, momentet c) om *skolträdgårdar*. Tilläggas må här blott, att "Upsala Trädgårdssällskap" med understöd af länets hushållningssällskap fortfarande hvarje sommar anordnar en 14 dagars kurs i trädgårdsskötsel för inom länet tjenstgörande folkskolelärare och lärarinnor, hvilka utom den kostnadsfria undervisningen också erhålla dag-

traktamente. Önskligt vore att liknande kurser komme till stånd i Stockholms län.

c) *Skolförhör*. Såsom redan i föregående kapitel blifvit omtaladt, anställas af vederbörande skolråd vid läsårets (vanligen höstterminens) slut flyttnings- och afgångspröfning i alla skolor. Men utom denna examen anordnas i de flesta skoldistrikt äfven vid vårterminens avslutning ett offentligt förhör, hvarvid brukar tillgå vida högtidligare än vid afgångspröfningen om vintern. Examensdagen på varen eller sommaren betraktas nemligen som skolans förnämsta högtidsdag. Då ter sig skolsalen vanligen i en prydnad af blommor och grönt, då — men merendels endast då — erhåller skolan besök af barnens föräldrar, malsmän och anförvandter, och skolrådets ordförande, som ledt examen, avslutar densamma med ett för tillfället passande tal och med utdelning af premier, der sadana förekomma. Vanligen upprättas examenskatalog vid båda de årliga examina, men i några skoldistrikt endast vid läsårets slut.

Föreskriften i folkskolestadgans 38 § om arligt förhör med de skolpligtiga barn, som erhålla undervisning i hemmen, iakttages i sjelfva verket ganska sällan. Orsaken härtill är den, att de enligt skoluppgifterna Lit. B i hemmen undervisade barnen till allra största delen utgöras af sådana, som på grund af medgifvande i folkskolestadgans 35 och 43 §§ antingen ännu ej börjat eller på någon tid afbrutit sin skolgång, och der skolrådet har sig bekant, att barn i goda hem erhålla god privat undervisning, anser man ifrågavarande pröfning ej vara behöflig.

d) *Disciplin*. De särskilda lärarnes och lärarinnornas förmåga äfvensom deras individuella sätt att upprätthålla tukt och ordning bland barnen samt gifva dem skick och hållning är mycket olika. Ja, ofta får man redan vid första inträdandet i en skola intryck af den yttre disciplinens art och beskaffenhet derstädes. Emellertid kan denna disciplin sägas vara nöjaktig i de allra flesta skolor och till och med mönstergill i några.

Angående barnens uppfostran till sedlighet i djupare mening kan jag deremot ej afgifva något allmänt omdöme, men anser mig böra framhålla det sorgliga förhållandet, att skolans höga uppgift i detta hänseende mångenstädes motverkas af hemmen. Det händer nemligen nu för tiden mycket ofta, att föräldrar ej vilja tillåta, att deras barn i skolan bestraffas för vanartighet, utan, då sådant måst ske, vredgas deröfver och afhålla barnen från skolan. Under sådana omständigheter är det tydligtvis alldeles omöjligt för läraren eller lärarinnan att, såsom reglementet bjuder, i "samverkan med hemmen vårda sina lärjungars sedliga väsen". — Dock finnas äfven exempel på godt förtroende och god samverkan mellan hem och skola i fråga om barnens uppfostran.

VI. Undervisningsmateriel.

I förhållande till folkskolornas ståndpunkt och behof kunna de i allmänhet numera sägas vara *väl försedda med undervisningsmateriel*. Visserligen finnes i mången aflägsen skola på landsbygden ingen annan materiel än den, som kan anses oundgängligen nödvändig, men *denna* torde ej heller någonstädes saknas icke ens i de flyttande mindre folkskolorna i Roslagens skärgård, der all skolans tillhörighet minst två ganger om året måste flyttas från ö till ö. Hvarhelst jag efter för- rättade inspektioner anmärkt brist på nödigt antal läseböcker, behöf- liga kartor eller annat, hvars nödvändighet vederbörande lätt insett, har skolrådet alltid villigt och ofördröjligen anskaffat det felande. Och ej sällan hafva skolråd och församlingar i anskaffandet af nyare under- visningsmateriel visat verklig frikostighet.

Beträffande den af ecklesiastikdepartementet tillhandahållna materie- len för de särskilda undervisningsämnen må följande här meddelas. *Nya testamenten* borde för folkskolornas behof mera allmänt inköpas af skolråden, ty der barnen hålla sig med egna testamenten, användas äldre och nyare öfversättningar jemte hvarandra, hvilket vid den gemen- samma läsningen tydligtvis är mycket störande och oegentligt. För kristendomsundervisningen borde vidare den goda, men på landsbyg- den ännu sällsynta *väggkartan öfver Bibelns land och folk* anskaffas till alla egentliga folkskolor. *Nionde omarbetade upplagan af folkskolans läsebok* eller åtminstone dess första och andra afdelningar i särskildt band användes redan i de allra flesta ej blott egentliga, utan äfven mindre folkskolor. Dess anskaffande i tillräckligt antal exemplar har i synnerhet i större skoldistrikt varit förenadt med ej obetydlig kost- nad, hvilken man dock ej dröjt att underkasta sig — äfven der de gamla böckerna ingalunda voro utslitna — emedan den för något mer än två år sedan anbefalda s. k. skolstafningen genast gjorde de nya läseböckerna så godt som nödvändiga. Med den nya läsebokens inne- håll är man också allmänt belåten, men öfver de små varianter i texten, som upptäckts i olika till samma skola sända exemplar, har flerstädes förspotts ett lätt förklarligt missnöje. *Djurbilder för åskådningsöfning- ar* användas i omkring 60 procent af småskolorna. De för liknande öfningar i småskolan år 1890 utgifna taflorna öfver "sommaren" och "vintern" har jag ännu funnit blott i Upsala och Östhammar. Den geografiska undervisningen har i det hela redan länge varit väl till- godosedd med *behöfliga kartor*, och för den historiska har man under denna inspektionsperiod till nästan alla folkskolor anskaffat de vackra och billiga *taflor ur svenska historien*, som genom ecklesiastikdeparte-

mentet erhållas. För räkning och geometri finnes också i allmänhet behöflig materiel. Naturkunnigheten, som kräfver mest, och för hvilken också under de senaste åren ganska mycken ny materiel blifvit tillgänglig, är dock ännu jemförelsevis minst tillgodosedd. Det bästa, som på detta område erbjudes folkskolorna, är utan tvifvel de *fysiska apparaterna*. Men dessa, ehuru i förhållande till deras värde ingalunda dyra, borde vara ännu billigare för att inom en ej allt för aflägsen framtid komma till allmän användning äfven i landsbygdens folkskolor. För närvarande finnes inom mitt inspektionsområde fullständig eller nära fullständig uppsättning af dessa apparater endast i 13 folkskolor (år 1886 blott *sex*), nemligen i städerna *Upsala, Norrtelje, Sigtuna, Öregrund* och *Östhammar*, i bruksskolorna vid *Forsmark, Rånäs* och *Schebo* samt i följande mot sitt skolväsende mera frikostiga landsförsamlingar: *Almunge, Edebo, Malsta, Trefaldighetsförsamling* och *Upsala-Näs*. Glädjande är, att tvenne utmärkta planschverk öfver växter under de två sist förflutna åren blifvit för folkskolorna tillgängliga, nemligen den nya upplagan af *Anderssons* välkända *väggtaflor* och de vackra taflorna öfver *utländska kulturväxter* (kaffe, thé, cacao, bomull, tobak, peppar och gummi) deras växt- och framställningssätt. Sistnämnda i fjol utkomna taflor torde inom kort komma att finnas i de flesta af mina folkskolor, ty jag har redan på många ställen rekommenderat dem såsom synnerligen användbara, lika mycket vid den geografiska som vid den naturhistoriska undervisningen. De gamla *väggtaflorna öfver djurriket* och likaledes de fyra *öfver människokroppen* förekomma i nästan alla egentliga och i många mindre folkskolor. Men de förra af dessa väggtaflor äro, såsom jag redan i tvenne föregående berättelser anmärkt, hvarken naturtrogna eller med afseende på urvalet af djurarter lämpliga, och ändock kunna inga af de nyare zoologiska väggtaflorna fullt ersätta dem. *Normalritningar till folkskoleträdgårdar* med beskrifning och anvisningar har man skaffat sig öfver allt, icke blott der sadana trädgårdar redan finnas, utan äfven der man tänker anlägga dylika. *Stuhlmanns taflor för teckningsundervisning* finnas så godt som öfver allt, men nyare planscher och modeller för teckning och linearritning knappast annorstädes än i Upsala. *Modellserier för slöjd* förekomma i hvarje slöjdskola för gossar.

VII. Anteckningsböcker.

Dagboksanteckningar har jag funnit i alla skolor noggrant förda och *examenskatalog* likaledes öfver allt ordentligt upprättad. Deremot hafva skäl till anmärkningar stundom förekommit mot det sätt, hvarpå matrikeln eller hvarje skolomrades *hufvudbok* blifvit förd. Sadan huf-

vudbok saknas till och med ännu i flere mindre folkskolor. För dessa tre slag af anteckningar användas vanligen inbundna böcker, innehållande tryckta formulär, oftast requirerade från firman Hasse Tullberg, stundom dock från andra förläggare. Men på ett och annat ställe göras ifrågavarande anteckningar ännu på af läraren upplinieradt papper antingen i bok eller i lösa ark, ehuru isynnerhet sistnämnda förhållande blifvit anmärkt såsom oegentligt och stridande mot domkapitlets normalreglemente. — Förteckning öfver skolmöblerna och undervisningsmaterielen finnes väl i de flesta, men icke, såsom det borde vara, i alla skolor. Anteckningsbok, hvori skolradsmedlemmar och tillsyningsmän vid besök i skola inskrifva namn och dag, förekommer i 37 skolor. Den *förteckning öfver distriktets skolpliktiga barn*, som skolradets ordförande enligt folkskolestadgan skall upprätta, uppgöres numera helst uti inbundna böcker efter tryckta formulär, men ännu ej sällan på arligen utskrifna lösa listor, som antingen upptaga alla de skolpliktiga barnen inom distriktet eller ock blott dem, som med det innevarande året inträdt i skolåldern. Någon gang har dock händt, att icke ens sistnämnda lista blifvit utskrifven.

VIII. Lärorum, skolmöbler, skolträdgårdar.

a) *Lärorum*. Enär behovet af *nya skolhus* blifvit under föregående inspektionsperioder i de flesta församlingar någorlunda tillgodosedt, har skolbyggnadsverksamheten under denna sexårsperiod i det hela, och särskildt i Roslagen, varit något mindre än förut. Dock hafva inalles 30 nya och tidsenliga skolbyggnader blifvit uppförda eller i medeltal 5 (förut 6 å 7) hvarje år.

De inom Upsalaområdet nybyggda skolhusen äro 10 och tillhöra följande församlingar: *Björklinge* (mindre folkskola vid Forsby), *Bälinge* (två skolhus för mindre folkskolor: vid Väsbylund och Löfstalöt), *Jumkil* (småskola vid Blacksta), *Lena* (folkskola vid Salsta), *Näs* (småskola vid Lillbärsta), *Skuttunge* (två skolhus: ett större vid kyrkan, inrymmande folk- och småskola samt bostäder för lärare och lärarinna, ett vid Brunnby för mindre folkskola), *Tensta* (likaledes ett präktigt folkskolehus vid kyrkan med två lärosalar, två bostadslägenheter och slöjdsal) och *Vaksala* (välbyggt småskolehus vid Jälla).

Af Roslagsområdets 20 nya skolbyggnader äro följande 8 afsedda för egentlig folkskola eller för både folk- och småskola: *Frösunda* (vid kyrkan), *Husby-Erlinghundra* (dito: det enda af sten uppförda skolhuset), *Hökhufvud* (dito: med två lärosalar och bostäder samt slöjdsal), *Lunda* (dito: likaledes för både folk- och småskola), *Odensala* (dito: vacker skolsal samt rymlig och bekväm lärarebostad) *Rimbo* (vid Ekeby-

holm), *Roslagsbro* (vid Noor: större bygnad för folk- och småskola), *Öregrund* (det enda af dessa folkskolehus, som ej inrymmer bostadslägenhet). För småskolor eller mindre folkskolor hafva i Roslagen 12 nya byggnader uppförts, nemligen i *Blidö* (mindre folkskola på Oxhalsö), *Faringe* (småskola vid kyrkan), *Haga* (likaledes småskola vid kyrkan), *Harg* (mindre folkskola vid Braxenbol), *Knutby* (dito vid Gafvel), *Kulla* (småskola vid Östanå), *Länna* (mindre folkskola vid Bergshamra), *Malsta* (småskola vid kyrkan), *Norrsunda* (dito vid Vallstanäs), *Odensala* (dito vid Rickeby), *Söderbykarl* (mindre folkskola vid Råda) och *Vätö* (dito vid Öfverlöpe).

Alla dessa skolhus hafva med ett undantag blifvit uppförda i öfverensstämmelse med af mig *granskade ritningar*.

Om man inberäknar såväl de med flere lärare eller lärarinnor försedda fasta skolornas särskilda undervisningssalar som äfven de flyttande skolornas på olika stationer belägna lokaler, så blir summan af alla inom inspektionsområdet använda lärorum 342, af hvilka 104 tillhöra Upsalaområdet och 238 Roslagen. För små eller eljest *otjenliga lärorum* användas ännu i minst tjugufem församlingar. I tre af dessa pågår för närvarande nybyggnad, och de öfriga torde komma derhän, så snart deras ekonomiska förhållanden det medgifva.

En eller annan anordning för *luftrexling* finnes numera ej blott i nyare skolsalar utan äfven i de flesta äldre. Oftast användas väggventiler (helst af E. A. Wimans modell) eller i fönsterna anbragta ventilrutor, mera sällan, åtminstone på landsbygden, annan apparat. Dock ventileras skolsalarne i synnerhet under vintern ofta ofullständigt på grund antingen af försumlighet eller af vederbörandes farhåga att insläppa allt för kall luft. Sistnämnda farhåga är egendomligt nog bland allmogen så vanlig, att lärare ej sällan fått uppbära förebräelse af barnens föräldrar och till och med af skolrådsledamöter derför, att fönster eller ventil öppnats. Emellertid ålägga de nya skolreglementena lärarepersonalen uttryckligen "att sörja för att skolsalen under fristunderna ventileras och efter slutadt dagsarbete fullständigt utvädras".

För skollokalernas *städning och renhållning* äro endast i städerna särskilda vaktmästare eller städerskor anställda. På landsbygden deremot låter man nästan öfver allt den dagliga städningen äfvensom eldningen under vintern verkställas af skolbarnen, och om blott läraren håller tillsyn öfver att detta arbete utföres ordentligt — såsom de nya reglementena anbefalla honom — så torde denna anordning, för hvilken onekligen kunna anföras högre skäl än sparsamhetens, ej böra klandras. Men klandervärdt är, att lärorummens skurning, som naturligtvis ej kan verkställas af barnen, ofta ej sker mer än en och sällan mer än två gånger hvarje termin. I detta hänseende uppfylla många

skolråd illa sin skyldighet att "draga försorg derom, att de till skolorna upplätta rum — — — — hållas rena".

b) *Skolmöbler*. Af inspektionsområdets nyss omnämnda 342 läro- rum äro numera 266 eller i det närmaste 78 procent försedda med i allmänhet ändamålsenliga, en- eller vida oftare tvåsitsiga *skolpulpeter*; de öfriga hafva mer eller mindre otjenliga *långbänkar* (under hvilken benämning jag inbegriper äfven de tresitsiga skolbänkar, som på ett och annat ställe användas). Der lärorummen äro för små i förhållande till barnantalet, äro de gamla långbänkarne nödvändiga, emedan de rymma flere barn än nutidens skolpulpeter. I stället för de äldre smala *katedrarne* har man i nyare skolsalar för läraren en lämplig större *pulpet* eller ett å upphöjd plattform stäldt *bord*. I folkskolesalarne i Upsala hafva länge användts stora men genom undertill anbragta trissor lätt flyttbara *kartställningar*, i hvilka de oftare begagnade kartorna ständigt äro upphängda för att vid behof liksom rullgardiner nedrullas med snören. Och efter denna ändamålsenliga modell hafva flere landt- församlingar under de senare åren anskaffat kartställningar till sina skolor. Nyttan och behöfligheten af *räggur* i skolsalarne har man på landsbygden ej tillbörligt uppskattat, ty sadana finnas inalles ännu blott till ett antal af 47, af hvilka 9 tillhöra Upsala folkskola. Deremot äro numera de allra flesta folkskolor (äfven några "mindre") samt en och annan småskola försedda med *orgelharmonier*. Antalet af dessa utgjorde sistlidne hösttermin i Upsalaområdet 46 (15 tillhöriga Upsala skolor) och i Roslagsområdet 91, eller tillsammans 137. Äldre *piporglar* användas ännu blott i två folkskolor. Nödigt *skåp* till förvaring af skolans undervisningsmateriel saknas ännu mångenstädes, der man brukar upphänga kartor och planscher på väggarne, ehuru detta inga- lunda är lämpligt.

Då jag nu lemnar talet om lärorum och skolmöbler för att öfvergå till redogörelse af skolträdgårdarne, torde här vara rätta platsen att omnämna en sak, som jag anser ej böra förbigås. Den fosterländska rörelse, som sedan några år tillbaka genomströmmar landet, har äfven i de delar af Upland, hvilkas skolväsende blifvit åt min inspektion anförtrödt, funnit ett vackert uttryck i anskaffandet af *svenska flaggor* till folkskolorna, och jag hoppas, att det ej skall dröja länge, innan hvarje folkskola skall kunna hissa flaggan å dagar, som antingen för henne sjelf eller för landet i dess helhet äro af någon särskild och större betydelse. Så är förhållandet redan med minst 30 af mina folk- skolor.

c) *Skolträdgårdar*. Enligt skolrådets senaste uppgifter finnas inom inspektionsområdet inalles 57 "för barnens undervisning ordnade skol- trädgårdar", af hvilka 20 tillhöra Upsalaområdet, som 1886 uppgafs

hafva 18, och 37 mitt nuvarande Roslagsområde, som då officiellt egde 26. Dessa trädgårdars ytvidd utgör tillsammans 530 ar 26 kvadratmeter, och medeltalet för de särskilda trädgårdarnes mycket växlande storlek blir sålunda blott omkring $9\frac{1}{2}$ ar. Den största omfattar 6,170 kvadratmeter, hvaraf dock större delen är en ännu föga ordnad "skolpark", och den minsta blott 75 kvadratmeter; men detta lilla skolträdgårdsland tillhör också en mindre folkskola, — ty äfven några sådana skolor, fyra till antalet, hafva ett slags skolträdgårdar. Äldre uppgifter om skolträdgårdar a platser, der sadana hvarken finnas eller funnits, äfvensom uppgifter om större areal för desamma, än de i verkligheten ega, hafva antingen berott derpå, att man ej iakttagit det genom kongl. kungörelsen den 20 januari 1882 uttryckligen anbefalda *särskiljandet af lärares planteringsland från skolträdgården* eller ock, hvad ytvidden angår, i flere fall derpå, att man uppmätt denna i *kvadratfot*, men infört det sålunda erhållna talet såsom *kvadratmeter* i kolumnen 15 af skoluppgifterna Lit. B.

Emellertid håller man just för närvarande på med att utvidga och enligt ändamålsenligare plan omordna flere äldre skolträdgårdar, och nya sådana äro under anläggning eller skola enligt vederbörande församlingars redan fattade beslut anläggas vid icke mindre än 12 folkskolor. Härvid brukar man vanligen tillkalla länsträdgårdsmästaren för uppgörande af en ritning, som jag före arbetets utförande granskar. Men då denna granskning stundom föranledt rätt betydliga ändringar, hufvudsakligen därför att länsträdgårdsmästarna ännu ej lärt sig till fullo förstå, att *en skolträdgårds viktigaste ändamål ligger i undervisningen, ej i afkastningen*, har jag på sista tiden börjat att sjelf utarbета och kostnadsfritt tillhandahålla skolråden detaljerade ritningar till skolträdgårdar, sedan jag vid besök på platsen tagit kännedom om dennas beskaffenhet och derjemte erhållit ett af skolläraren eller annan kompetent person uppgjordt utkast, som med noggrann skala utvisar områdets storlek, form och terrängförhållanden samt väderstreck m. m.

Af de befintliga skolträdgårdarne äro på sin höjd 20 eller föga mer än en tredjedel så beskaffade, att de kunna sägas åtminstone från någon synpunkt nöjaktigt motsvara sitt ändamål. Om de öfriga deremot användes tyvärr ännu blott med föga sanning det officiella uttrycket, att de äro för "barnens undervisning *ordnade*", d. v. s. efter ändamålsenlig plan anlagda och omsorgsfullt skötta. Men saken går dock — såsom jag hoppas, att nästa inspektionsberättelse tydligare skall kunna adagalägga — i det hela framåt, trots de hinder af flere slag den har att bekämpa.

Mindre skolträdgårdar bestå ofta blott af *köksväxtland*, och äfven i de större är afdelningen för köksväxter vanligen den bäst skötta.

Sämre är det ännu i de flesta fall ställdt med afdelningarne för *trädskola* och *skolpark*. Och dock äro dessa utan tvifvel de viktigaste. Sjelfva folkskolestadgan framhåller i såväl 12:te som 56:te paragrafen trädplantering sasom en skolträdgårdens särskilda uppgift, och en väl skött trädskola har också onekligen den största betydelse icke blott för barnens undervisning, i hvad dertill hörer, utan också mera direkt för hemmen, vid hvilka barnen skola plantera de förädlade fruktträd och bärbuskar samt parkträd och prydnadsbuskar, som från skolan åt dem utdelats. Och slutligen har skolparken *sin* betydelse deri, att den bör utgöra sambandet mellan den praktiska trädgårdsskötseln och den mera teoretiska växtläran. Den bör nemligen, så att säga, vara folkskolans lilla botaniska trädgård, i hvilken, såvidt möjligt är, odlas representanter af de vare sig inhemska eller fullt härdiga utländska träd, buskar och örter, som i de använda läroböckerna omnämnas sasom varande i ett eller annat afseende af vigt att känna.

Dessa en fullständig skolträdgårds hufvuddelar angifvas och beskrifvas närmare i det arbete, som under titel af "*Normalritningar för folkskoleträdgårdar jemte beskrifning och kortfattade anvisningar rörande trädgårdsskötsel såsom undervisningsämne i folkskolan*" på föranstaltande af stiftelsen "*Lars Hiertas Minne*" utkom mot slutet af år 1890 och uppfördes på följande års af ecklesiastikdepartementets folkskolebyrå utfärdade förteckning öfver undervisningsmateriel. Angående detta arbete, det första i Skandinavien på sitt område, vagar jag, ehuru sjelf hafvande medverkat vid dess utförande och allt mer och mer inseende, att det har brister, likväl hysa den förhoppning, att det i någon mån fyller ett länge känt behof och därför redan varit samt ytterligare torde komma att blifva till gagn för skolträdgårdssaken, som bland folkskolans angelägenheter hittills otvifvelaktigt varit den mest tillbaksatta och försummade.

IX. Tillsyn.

Beträffande den tillsyn öfver skolorna, som det tillkommer skolrådet att utföra, är ännu att säga i hufvudsak detsamma, som jag i tvenne föregående berättelser omförmålt. Skolorna besökas sällan utom vid examina af någon annan skolrådsledamot än ordföranden, och han är också på landsbygden vanligen den ende, som förstår att bedöma undervisningen samt gifva ledning och råd med afseende på densamma. Den hjälp han kan påräkna af öfriga skolrådsledamöter inskränker sig i allmänhet till frågor, som röra skolornas ekonomi och barnens skolgång.

För sist nämnda angelägenhet har man också i regel vid hvarje

skola tillsatt en eller flere *tillsyningsmän*, utsedda vanligen bland skolrådsledamöterna, men i större skoldistrikt äfven bland utom skolradet stående personer. Och det måste erkännas, att bland dessa tillsyningsmän finnes det ej få, som efter skedd anmälan af skolans lärare eller lärarinna med berömvärdt nit beifra skolförsummelser, men andra försumma sjelfva det dem gifna uppdraget eller utföra det motvilligt och slapppt, emedan detsamma ej sällan bereder dem obehag från föräldrarnes sida. Derför har jag vid bevistade skolrådssammanträden samt vid uppsättandet af de promemorial, som efter förrättade skolinspektioner blifvit vederbörande skolråd tillsända, allt som oftast haft anledning framhålla behöfligheten och nödvändigheten af mera noggrann tillsyn öfver barnens skolgång.

Under den nu tilländalupna inspektionsperioden har jag inalles aflagt 829 skolbesök eller årligen i medeltal 138. Det finnes ingen skola, som icke någon gång blifvit inspekterad, men 5 mycket oullgängliga mindre folkskolor i skärgården har det varit mig omöjligt att besöka mer än en gång hvardera. I medeltal har hvarje skola under dessa sex år af mig blifvit besökt tre gånger.

Upsala i oktober 1893.

Fr. Laurell,
folkskoleinspektör.

II.

Hagunda, Lagunda, Trögds, Åsunda, Håbo, Örbyhus, Norra och Södra Fjerdhundra kontrakt samt de församlingar af Olands och Frösåkers kontrakt, hvilka höra till Upsala län.

Den berättelse, som mig åligger att härmed afgifva, omfattar ofvannämnda kontrakt med tillsammans 82 församlingar. Skoldistriktet äro dock endast 80, ty två af dessa (nemligen Bro och Lossa samt Håtuna och Håbo-Tibble) innefatta hvartdera tvenne församlingar. Till Upsala län höra 65, till Vestmanlands län 15 skoldistrikt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Med undantag af Lossa församling, hörande till Bro-Lossa skoldistrikt, hvars båda *folkskolor* ligga inom Bro församling, har hvarje församling minst en folkskola. I Håtuna-Håbo-Tibble skoldistrikt finnas tre folkskolor, en för hvardera församlingen och en gemensam (belägen i Håtuna, vid gränsen till Håbo-Tibble). För öfrigt finnas 2 folkskolor i hvardera af följande *tretton* församlingar: Veckholm, Husby-Sjutolft, Enköping, Vårfrukyrka, Tillinge, Öfver-Gran, Tuna, Skepthammar, Ekeby, Tolfta, Harbo, Norrby och Hvittinge. *Sju* församlingar, Alunda, Vessland, Tegelsmora, Hållnäs, Söderfors, Vester-Löfsta och Torstuna, hafva 3 folkskolor hvardera; *fyra* församlingar, Vendel, Film, Öster-Våla och Nora, hvardera 5, Öster-Löfsta har 6, Elfkarleby 8, Tierp 9 folkskolor.

Folkskolornas hela antal belöper sig till 146, af hvilka 143 äro fasta och 3 flyttande. De senare äro belägna inom Södra Fjerdhundra kontrakt och flytta alla på 2 rotar. I 54 af de fasta skolorna undervisas olika afdelningar af barn på olika tider.

Folkskolor med mera än en lärare finnas till ett antal af 5, af hvilka 3 inom Åsunda och 2 inom Örbyhus kontrakt. I 3 af dessa skolor äro alla sex lärarne ordinarie; de två öfriga hafva utom den ordinarie hvar sin extra ordinarie folkskolelärare.

Vid 1886 års slut hade 60 (mot 51 år 1892) af inspektions-

Folkskoleberätt. för Upsala Erkestift.

områdets församlingar blott *en* folkskola hvardera; 7 församlingar (mot 13) egde *två*, 8 distrikt *tre*, 1 församling *fyra*, 2 församlingar *fem* och 2 *åtta* folkskolor hvardera. Af dessa 128 folkskolor voro 125 fasta och 3 flyttande. Endast 3 folkskolor hade mer än en lärare hvar, nemligen tillhopa 5 ordinarie folkskolelärare och en biträdande lärare.

Mindre folkskolor förekomma i 22 församlingar [mot 21 år 1886] till ett antal af 44 [42 år 1886], af hvilka 3 mellan 2 stationer flyttande [9 år 1886]. Tierp har 6; fem församlingar, Elfkarleby, Hällnäs, Alunda, Ö. Våla och V. Löfsta, ega 3 hvardera; sju, nemligen Nysätra, Ö. Löfsta, Tolfta, Nora, Simtuna, Hvittinge och Tärna, hafva hvar och en 2; för öfrigt finnes *en* mindre folkskola i hvardera af nio församlingar.

Under inspektionsperioden hafva 7 mindre folkskolor [i Veckholm, Vårfrukyrka, Tierp, Ö. Löfsta, Vendel, Hällnäs och Ö. Våla] blifvit ombildade till folkskolor med examinerade lärare, hvilken förändring är behöflig med ytterligare minst sex. Att de mindre folkskolornas antal något ökats beror hufvudsakligen derpå, att flyttande skolor gjorts fasta på båda rotarne; 3 alldeles nya mindre folkskolor hafva ock upprättats i Elfkarleby, Tolfta och V. Löfsta.

Småskolor finnas i 58 skoldistrikt [mot 52 år 1886] och utgör deras antal 100 [89 år 1886], af hvilka 5 på två rotar flyttande [8 år 1886]. Ännu sakna sålunda 22 församlingar [mot 28 år 1886] småskola. Bland dessa befinner sig fortfarande Nora [som dock har 5 folkskolor och 2 mindre folkskolor] äfvensom Torstuna [med tre folkskolor], Nysätra [med en folkskola och 2 mindre folkskolor] och Husby-Sjutolft [med 2 folkskolor]. En småskola hvardera ega 33 församlingar. Två småskolor finnas i hvar och ett af 14, tre i hvardera af 7 skoldistrikt; Vendel och Simtuna hafva hvar för sig fyra. Tierp och Elfkarleby hvar sina fem småskolor.

Småskolor med två lärarinnor finnas i Elfkarleby (vid Bodarne) och Söderfors, samt småskolor med tre lärarinnor i Enköping och Elfkarleby (vid Skutskär). Ej mindre än 56 folkskolor sakna förberedande småskola till underlag.

Vid jemförelse med uppgifterna för nästföregående period visar sig: att de fasta folkskolornas antal ökats med 18 [de flyttandes är oförändradt]; att de fasta mindre folkskolorna ökats med 8 och de flyttande minskats med 6; att de fasta småskolorna ökats med 14 och de flyttande minskats med 3. Hela tillväxten [från 259 till 290] utgör således 31 skolor.

Fördelar man skolorna på folkmängden, som vid 1891 års slut

utgjorde 105,022 personer, belöper sig i medeltal en skola på 362 (mot 394 år 1886), och en folkskola på 719 (797 år 1886) personer.

De folkskolor, som ega särskildt underlag af småskola, äro allmänt indelade i fyra årsklasser; endast sex sådana hafva tre årsklasser hvar, under det fyra finnas som omfatta hvardera fem årsklasser. I två af dessa är dock femte årsklassen en "repetitionsklass".

Af de 56 folkskolor, som sakna förberedande småskola, äro 46 indelade i sex årsklasser; fem hafva utsträckt sin kurs till sju, men tre hafva låtit den sammankrympa till fem årsklasser, hvilken anordning jag funnit mindre välbetäckt. De två öfriga af dessa folkskolor ega blott fyra årsklasser, emedan de omfatta endast småskolestadiet och folkskolans lägre afdelning; barnen afgå derifrån till annan folkskolas högre afdelning.

De mindre folkskolorna, undantagandes fyra, äro indelade i sex årsklasser, och alla sakna underlag af småskola.

Sju småskolor omfatta hvardera tre, alla de öfriga äro indelade i två årsklasser.

Fortsättningsskolor, ordnade i öfverensstämmelse med kongl. kung. den 11 sept. 1877, hafva varit i verksamhet till ett antal af 19 [mot 20 år 1886] inom följande 13 skoldistrikt: Alunda (3), Dannemora, Elfkarleby, Enköping, Film (3), Håtuna-Håbo-Tibble, Sparrsätra, Söderfors (2), Tegelsmora, Vendel, Vester-Löfsta, Öster-Löfsta (2) och Östersunda. Films fortsättningsskola i Haglösa samt Hagby, Huddunge, Husby-Sjutolfts och Ramsta fortsättningsskolor hafva blifvit indragna dels till följd af minskadt barnantal dels af sparsamhetsskäl. Likaså hafva en del fortsättningsskolor varit nedlagda något år: Alunda (vid Voxome) åren 1887 och 1890, Enköpings 1890 och 1892, Tegelsmora 1889, Öster-Löfsta (vid Försäter) 1887.

Äfven i 8 andra skoldistrikt finnes ordnad fortsättningsskola fortgående 4 à 6 veckor, antingen i en följd eller fördelad på två terminer. I sju skoldistrikt fortfar det föga tjenliga bruket att en högsta klass, ofta benämnd "repetitionsklass" besöker skolan *en* dag i veckan, vanligen ensam för sig, men stundom tillsammans med folkskolans högre afdelning. Likaledes förekommer i 2 skoldistrikt, att de barn, som borde bevista fortsättningsskola, besöka folkskolan 10 veckor om året jemte årsklasserna 4—6.

Såsom skäl till uraktlåten anordning af fortsatt undervisning uppgifves, än att för få barn skulle komma att begagna sig deraf, än att fördelarne af denna undervisning ej uppväga derpå nedlagda kostnader, än att barnen gå qvar i folkskolan till tiden för konfirmandundervisningen, en anordning som till och med anses lemna ett bättre re-

sultat, om hvilken åsigts origtighet erfarenheten gifver talande vittnesbörd.

Slöjdskolor för gossar, ordnade enligt kongl. kung. den 11 sept. 1877, finnas till ett antal af 43 (mot 34 år 1886) i 29 skoldistrikt [25 år 1886]. Af dessa skolor har Tierp 7, Vessland 4, Elfkarleby 3, Tolfta, Vendel och Ö. Löfsta 2 hvardera.

Ordnade *slöjdskolor för flickor* finnas i 14 skoldistrikt [mot 4 år 1886], af hvilka Vårfrukyrka församling har tvenne.

Till undervisningsanstalterna torde ock böra räknas *sockenbiblioteken*. Dessa äro föremål för ett synnerligen olikartadt intresse i de olika skoldistrikten. Af de 82 sockenboksamlingarne eger Söderfors den största med 1,500 band, dernäst kommer ett dussin bibliotek med 500—1,000, vidare 18 med 210—475 och 29 med 100—200 band; de öfriga 22 äro mycket obetydliga. Flitigt anlitas, särdeles om vintern, 23 bibliotek; om 12 uppgifves, att de läsas mest eller endast af ungdom, och om många, äfven bland dem som förut flitigt begagnades, heter det nu, att de blott föga eller intet komma till användning. I synnerhet är detta förhållandet, der man indragit det förr utgående anslaget till biblioteket. Å fem ställen finnas donationer eller "bokkassor" till sockenboksamlingarnes underhåll. I sex socknar användes härtill hundskatten eller en del deraf. Å fjorton ställen tagas för ändamålet medel ur kommunalkassan, och å tre ställen ur skolkassan. I fyra församlingar är bränvinsminuteringsafgiften anslagen till böckers inköp. Tolf kommuner uppbära af lånesökande afgift med 2 å 5 öre i månaden eller 25 å 50 öre om året, elfva upptaga frivilliga bidrag, och 27 församlingar göra intet för bibliotekens tillväxt eller underhåll. Sockenbibliotekens ställande under kommunalstämmen i stället för kyrkostämman har snarare motverkat än befrämjat deras vidmakthållande. Sålunda meddelas från Huddunge, att kyrkostämman beviljat, men kommunalstämmen förvägrat anslag till socknens boksamling. I ett distrikt har emellertid kyrkostämman tilldelat biblioteket 50 kronors anslag.

Förslag till *skolreglementen* hafva under inspektionsperioden blifvit utarbetade af skolråden i Hacksta, Löt, Håtuna-Håbo-Tibble, Tillinge, Svinnegarn, Bred, Tierp, Nora och Tärna samt till domkapitlet insända för erhållande af fastställelse. Ännu har dock ett betydligt antal skoldistrikt qvar sina föråldrade, odugliga reglementen, och urskulda sig somliga med sitt i utveckling stadda skolverks behof af stadga före dess bindande genom reglementering, under det andra förmena, att tillgången på detaljerade bestämmelser i statens lagstiftning rörande folkskoleväsendet skulle göra reglementenas "omarbetning mindre behöflig".

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I alla 146 folkskolorna har undervisning meddelats i kristendoms-kunskap, modersmalet, skrifning, räkning och geografi. Härvid torde dock böra anmärkas: att bibelläsning i 108 skolor förekommit blott vid bönestunderna, och endast i 38 skolor har genom bibelns läsning på särskild lärotimme beredts läraren tillräcklig tid till barnens infö-rande i bibelordets rika och djupa innehåll; att hemuppgifter i psalm-läsning lemnats barnen i alla folkskolor utom fyra; att skriföfningarne i 45 skolor inskränkts till väl- och rättskrifning. Geometri har före-kommit i 114 folkskolor, historia i 143, naturkunnighet i 145. Af öfningsämnena idkades teckning i 138, sång i 141, gymnastik i 139, trädgårdsskötsel i 72 skolor; slöjd för gossar har öfvats i 44, slöjd för flickor i 39 folkskolor.

Äfven i alla 44 mindre folkskolorna hafva barnen undervisats uti kristendoms-kunskap, modersmålet, skrifning, räkning och geografi; dock har bibelläsning försumrats i 2 skolor. Historia har varit läro-ämne i 39, naturkunnighet i 38 skolor; teckning har öfvats i 41, sång i 43, gymnastik i 34, trädgårdsskötsel i en, manlig slöjd i 4 och qvin-lig slöjd jemväl i 4 mindre folkskolor.

I samtliga 100 småskolor hafva barnen erhållit undervisning uti kristendoms-kunskap, modersmålet, skrifning och räkning; hvarvid bör bemärkas, att katekesläsning förekommit ej blott i några treklassiga utan desslikes i 8 tvåklassiga småskolor, hvilka genomgått större eller mindre del af Luthers lilla katekes, något som väl må anses för ett pedagogiskt missgrepp; bland skriföfningar försumrades afskrifning efter bok i 2 och skrifning efter diktering i 5 skolor; räkningen hade i 2 skolor inskränkts till räkning i hufvudet utan någon användning af tafla. Askädningsöfningar hafva förekommit i 73, teckning har öf-vats i 90, sång i 89, gymnastik i 64, slöjd för flickor i 14 småskolor. I några 3-klassiga skolor har äfvenledes undervisats i geografi och naturkunnighet.

I de 19 fortsättningsskolorna hafva förekommit kristendoms-kunskap, modersmålet, räkning, geometri och teckning; i 16 har under-visats äfven i historia, i 15 uti naturkunnighet; manlig slöjd har öfvats i 2 och qvinlig slöjd i en fortsättningsskola. Dessutom har i 2 af dessa skolor lästs geografi.

Lärokurser äro bestämda: enligt 1889 års normalplan för 91 folk-skolor, 29 mindre folkskolor och 79 småskolor; enligt 1878 års nor-malplan för 45 folkskolor och 16 småskolor; med åtskilliga afvikelser ifrån normalplanen för 10 mindre folkskolor. I 11 folkskolor, 4

mindre folkskolor och 5 småskolor förefans ingen kursfördelning. Om än kursförslaget ej alltid kunnat strängt följas, har det dock städse utgjort ett godt stöd för ett ordnad skolarbete.

Läsordning, uppgjord i hufvudsaklig öfverensstämmelse med 1889 års normalplan, finnes i 78 folkskolor, 17 mindre folkskolor och 71 småskolor; enligt 1878 års normalplan är läsordningen uppställd i 13 folkskolor och 15 småskolor; 54 folkskolor, 27 mindre folkskolor och 13 småskolor hafva läsordningar, som blifvit mera fritt uppgjorda, men dock upptaga för hvarje af veckans lärotimmar det ämne, hvari de särskilda klasserna skola undervisas. I en folkskola och en småskola saknades skriven läsordning, och i en folkskola, 3 mindre folkskolor och 4 småskolor var läsordningen ej anslagen i lärorummet, utan fans liggande i en bordslåda eller sades befinna sig i lärarens bostad. Anmärkas kan ock, att vid oanmälda inspektionsbesök en och annan gång inträffat, att läraren gjort någon, ej alltid befogad afvikelse från läsordningen.

Roteförhör vid de flyttande skolorna hållas hvarannan vecka i 6 skolor, hvar tredje vecka i en och hvar fjerde vecka i en skola; vid en småskola hålles roteförhör endast på den ena (större) roten, vid en annan dylik "sällan i anseende till svår väg", och vid en mindre folkskola, med lång och obanad väg mellan rotarne, hållas inga roteförhör.

III. Lärotider.

Folkskolornas årliga lärotid utgör, med frånräknande af den tid som användes för den fortsatta undervisningen, 30 veckor vid 3 skolor, $30\frac{1}{2}$ vid 5, $31\frac{1}{2}$ vid en, $32\frac{1}{2}$ vid 16, $34\frac{1}{2}$ vid 87, 35 veckor vid 14, $35\frac{1}{2}$ vid en, 37 vid 2, 38 vid 8, $38\frac{1}{2}$ vid 4, 39 veckor vid 5 skolor.

Vid de mindre folkskolorna fortgår det årliga arbetet $34\frac{1}{2}$ veckor vid 35, 35 veckor vid 3, 36 vid 2, 38 veckor jemväl vid 2, $38\frac{1}{2}$ äfvenledes vid 2 skolor.

Småskolorna äro i verksamhet $34\frac{1}{2}$ veckor på 77 ställen, 35 veckor vid 15, 36 vid 2, 38 vid 3, 39 vid en, 40 veckor vid 2 skolor.

Af de fortsättningsskolor, som äro inrättade enligt kongl. kung. den 11 sept. 1877, fortgår *en* 7, *en* $6\frac{1}{3}$, alla de öfriga 6 veckor årligen och alla, utom *en*, i oafbruten följd. En af dem är helt och hållet förlagd utom folkskolans åtta månader, 17 sträcka sig 4 veckor och en 2 veckor utom folkskolans undervisningstid: Öfriga fortsättningsskolor äro verksamma 4—6 veckor. Vid en af dessa skolor ligga

alla fyra veckorna utom folkskolans åtta månader, vid 3 äro två veckor och vid en är en vecka förlagd utom folkskolans ordinarie lärotid.

Fårterminen tager sin början vid folkskolorna:

den 15 jan. i 10 skoldistrikt, den 20 jan. i 1 skoldistrikt,
 „ 1 febr. i 35 „ „ 15 febr. i 19 „
 „ 24 „ i 3 „ „ 1 mars i 12 „

Vid småskolorna begynner vårterminen:

den 1 febr. i 15 skoldistrikt, den 15 febr. i 18 skoldistrikt,
 „ 24 „ i 2 „ „ 1 mars i 23 „

Vårterminen avslutas vid folkskolorna:

den 1 juni i 1 skoldistrikt, den 15 juni i 13 skoldistrikt,
 „ 21 „ i 8 „ „ 1 juli i 35 „
 „ 5 juli i 4 „ „ 8 „ i 6 „
 „ 15 „ i 13 „

Vid småskolorna slutar vårterminen:

den 1 juni i 1 skoldistrikt, den 15 juni i 5 skoldistrikt,
 „ 21 „ i 3 „ „ 1 juli i 21 „
 „ 5 juli i 3 „ „ 8 „ i 3 „
 „ 15 „ i 15 „ „ 20 „ i 4 „
 „ 31 „ i 3 „

Höstterminen tager sin begynnelse vid folkskolorna:

den 1 aug. i 4 skoldistrikt, den 8 aug. i 3 skoldistrikt,
 „ 15 „ i 24 „ „ 20 „ i 1 „
 „ 24 „ i 12 „ „ 1 sept. i 32 „
 „ 7 sept. i 1 „ „ 15 „ i 2 „
 „ 1 okt. i 1 „

Vid småskolorna börjar höstterminen:

den 1 aug. i 12 skoldistrikt, den 8 aug. i 2 skoldistrikt,
 „ 15 „ i 19 „ „ 20 „ i 3 „
 „ 24 „ i 5 „ „ 1 sept. i 17 „

Höstterminen avslutas vid folkskolorna:

den 15 nov. i 2 skoldistrikt, den 1 dec. i 54 skoldistrikt,
 „ 5 dec. i 3 „ „ 8 „ i 8 „
 „ 15 „ i 11 „ och i två skoldistrikt då läsdagarnes
 antal är fullt.

Vid småskolorna slutar höstterminen:

den 15 nov. i 2 skoldistrikt, den 1 dec. i 46 skoldistrikt,
 „ 5 dec. i 3 „ „ 8 „ i 5 „
 „ 15 „ i 2 „

De mindre folkskolornas lärotid sammanfaller i en del skoldistrikt med folkskolornas, i andra distrikt med småskolornas läseterminer. De fortsättningsskolor, hvilkas undervisningstid fortgår i en följd,

begynna arbetet: omkring den 4 jan. i ett distrikt, omkring den 11 i ett, den 15 jan. i 13, den 1 febr. i ett och den 15 febr. i ett skol-distrikt. Af de fyra fortsättningsskolor, som hafva två läseterminer, är *en* i verksamhet: den 22/1—12/2 och den 20 11—10/12, *en* den 26/1—15/2 och den 15/11—5/12, *en* den 1—15/2 och 15—30/11, *en* den 1—23/6 och den 8/11—1/12.

Vid folkskolorna läses:

5 dagar i veckan,	25 timmar i veckan i	3 skolor,
5 „ i „	28 „ i „	i 1 skola,
5 „ i „	30 „ i „	i 83 skolor,
6 „ i „	27 „ i „	i 1 skola,
6 „ i „	29 „ i „	i 2 skolor,
6 „ i „	30 „ i „	i 43 „
6 „ i „	30 à 33 „ i „	i 1 skola,
6 „ i „	31 „ i „	i 4 skolor,
6 „ i „	32 „ i „	i 1 skola,
6 „ i „	33 „ i „	i 6 skolor,
6 „ i „	36 „ i „	i 1 skola.

Vid de mindre folkskolorna läses:

5 dagar i veckan,	25 timmar i veckan i	4 skolor,
5 „ i „	30 „ i „	i 22 „
6 „ i „	24 „ i „	i 2 „
6 „ i „	30 „ i „	i 11 „
6 „ i „	31 „ i „	i 2 „
6 „ i „	33 „ i „	i 1 skola,
6 „ i „	35 „ i „	i 1 „
6 „ i „	36 „ i „	i 1 „

Vid småskolorna läses:

4 dagar i veckan,	20 timmar i veckan i	1 skola,
5 „ i „	25 „ i „	i 74 skolor,
6 „ i „	24 „ i „	i 3 „
6 „ i „	25 „ i „	i 2 „
6 „ i „	24 à 26 „ i „	i 1 skola,
6 „ i „	26 „ i „	i 1 „
6 „ i „	28 „ i „	i 6 skolor,
6 „ i „	30 „ i „	i 12 „

Vid fortsättningsskolorna läses:

5 dagar i veckan,	25 timmar i veckan i	1 skola,
5 „ i „	30 „ i „	i 16 skolor,
6 „ i „	27 „ i „	i 1 skola,
6 „ i „	30 „ i „	i 8 skolor,
6 „ i „	36 „ i „	i 1 skola.

Mellan de särskilda lärotimmarne lemnas barnen lagstadgad afbrott i alla skolor utom fem, af hvilka tre gifva barnen ledighet mellan omedelbart på hvarandra följande lärotimmar endast *två* gånger dagligen, antingen blott f. m. à $\frac{1}{4}$ timme eller både f. m. och e. m., i den ena skolan 15 minuter, i den andra 20 minuter hvardera gången; i en skola indrages raststunden kl. 11 och i en skola, som läser kl. $\frac{1}{2}$ 9—1 och 2—4, lemnas 15 minuters ledighet kl. 10 och kl. 12, men ej kl. 11 och kl. 3.

Ledigheten mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar, hvilken under den mörka årstiden nagon gång inskränkes till $\frac{1}{2}$ timme, omfattar vanligen 1 timme, kl. 12—1 (kl. 11—12 i 5 skolor, kl. 12— $\frac{1}{2}$ 2 i 8, kl. $\frac{1}{2}$ 1— $\frac{1}{2}$ 2 i 6, kl. $\frac{1}{2}$ 1—2 i 4, kl. 1—2 i 27, kl. 1— $\frac{1}{2}$ 3 i 2 skolor), men utsträcker under den ljusare tiden vid 61 skolor till 1 $\frac{1}{2}$ och vid 21 skolor till 2 timmar; i Enköpings gosskola läses kl. $\frac{1}{2}$ 8—10 och 11—2.

Till bön och bibelläsning användes i 31 folkskolor och mindre folkskolor $\frac{1}{2}$ timme och i 110 skolor $\frac{1}{4}$ timme före första lärotimmen; i öfriga skolor af nämnda slag (utom två mindre folkskolor der bibelläsningen försumrades) toges för ändamålet erforderlig del af berörda lärotimme. '

Af slöjdskolorna äro 4 i verksamhet 9 månader om året, hvarvid *två* fortgå 6, *en* 5 à 8 och *en* 5 timmar i veckan; 2 slöjdskolor arbeta 7 $\frac{1}{2}$ månader årligen, den ena 6, den andra 4 timmar i veckan, en slöjdskola är i gång 7 månader med 6 timmar i veckan, och 2 hafva inskränkt sin arbetstid till 4 $\frac{1}{2}$ à 5 månader om året med 8 timmar i veckan. De öfriga 49 slöjdskolorna hållas i verksamhet 8 månader årligen, 25 med 4, *en* 4 $\frac{1}{2}$, 6 med 5, 5 med 6, *en* 9, 7 med 4 à 8, *en* 10, *en* 12, *en* 25 och *en* 27 timmar i veckan, de 4 sistnämnda för qvinnoslöjd.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

År 1891 (det sista för hvilket skolradens uppgifter ännu äro tillgängliga) utgjorde antalet barn af 7—14 års ålder, hvilka under året undervisats i:

egna distrikts	{	folkskolor	8,587	
		mindre folkskolor	1,499	
		småskolor	3,420	
dylika skolor utom egna distrikt			424	13,930
				Transport 13,930

	Transport	13,930	
allmänna läroverk och specialsolor	151		
enskilda skolor	79		
hemmen	655	885	
hvilka under året ej åtnjutit undervisning:			
efter inhemtad minimikurs	187		
,, godkänd afgångspröfning	705		
till följd af sjukdom eller naturfel	76		
af annan anledning	549	1,517	
om hvilka uppgifter saknas	135		
	Summa	16,467.	

Häraf visar sig, att af barnen i skolåldern hade 84,6 procent [mot 84,5 % år 1886] bevilstat allmänna folkundervisningsanstalter, 5,4 procent [6,1 % år 1886] på annat sätt erhållit undervisning, 9,2 procent [7,4 % år 1886] ej åtnjutit undervisning; om återstående 0,8 procent [2,0 % år 1886] saknades uppgifter, därför att de vistades utom skoldistriktet.

Af inspektionsområdets folkmängd, som den 31 dec. 1891 uppgick till 105,022 personer, utgjorde antalet barn af 7—14 års ålder alltså 14,56 procent [mot 15,0 % år 1886].

Hela antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor år 1891 *undervisade* barn utgjorde 14,262, hvilket, fördeladt på de 285 skolor, som då funnos, gör i medeltal 50 barn [mot 52 år 1886] på hvarje skola.

I allmänhet sker *intagning* i skolan det år, under hvilket barnen fylla sju år; dock händer det, särdeles der småskola saknas, att skolgången uppskjutes till barnens åttonde eller nionde år.

Läsåret räknas i enlighet med kalenderåret i 77 skoldistrikt. I 72 af dessa mottagas nybörjare endast vid vårterminens början, i 2 distrikt först i slutet af april eller början af maj, i ett distrikt stundom äfven höstterminen och i 2 distrikt sker intagning af begynnare snart sagdt när som helst. I de 3 distrikt, der läsåret räknas från höstterminens början, intagas nybörjarne vid sistnämnda tid.

Hvad barnens *skolgång* beträffar, har densamma befunnits god i 16 skolor, temligen jemn i 93, omvexlande jemn och ojemn i 138 och mycket ojemn i 43 skolor. I synnerhet förra hälften af höstterminen är besvärade af en betänklilig mängd skolförsummelser, och i 22 skolor förekommer, att åtskilliga barn äro frånvarande utan tillåtelse hela terminen. Sålunda inträffade i Kungs-Husby folkskola under höstterminen 1888, att af 44 inskrifna barn 34 voro frånvarande minst halfva lästiden och 11 af dem [eller 25 %] besökte ingen enda dag skolan; vårterminen 1889 voro 31 procent af nämnda skolas barn frånvarande

mesta tiden, alla utan giltigt skäl. Vid Skutskärs folkskola i Elfkarleby händer det, att öfver tjugu barn äro olofligen borta från skolan hela höstterminen, sysselsatta vid sågverket. Ännu mera oeffterrättligt är det förhållandet, att barn tagas ur småskolan vid Haga i Svinnegarns skoldistrikt för att användas i arbete vid tegelbruket. Om dylika missförhållanden har jag genom de ärliga berättelserna gifvit Upsala domkapitel kännedom. I några fall har bestämmelsen i kongl. folkskolestadgans § 51 blifvit tillämpad till helsosam varning för vårdslösa föräldrar och målsmän.

Med få undantag hafva barnen erhållit goda vitsord för flit och uppförande, ehuru den oordentliga skolgången säkerligen ej sällan har sin grund i barnens lättja och bekvämlighet. Att eganderätten ej alltid blifvit hållen i behörig helgd, har någon gång kommit till min kännedom.

Flyttning till högre klass sker i allmänhet vid läsalets slut, men i 23 skoldistrikt uppskjutes flyttningen från småskolan till folkskolan till början af nästföljande läsår. I 12 distrikt, utgörande 15 procent af hela antalet, är förhållandet mellan småskolan och folkskolan ej ännu riktigt ordnad. Likaså torde fortsättningsskolans barn ej alltid hafva rätt väl förtjenat de goda vitsord de erhållit vid uppflyttning från folkskolan; särskildt gäller detta rättskrifningen, hvori åtskilliga af dem visat sig mer än tillbörligt osäkra.

I de flesta skoldistrikt sker *afgång* vid 12 å 13 års ålder, sedan barnen inhemtat skolans lärokurs, men i många skoldistrikt, särdeles i södra Upland, gå barnen kvar i skolan till den tid, vid 14 å 15 års ålder, då de skola deltaga i konfirmandundervisningen. Å andra sidan inträffar, dels att barn erhålla afgångsbetyg äfven utan godkända insigter ens i minimikursen enligt § 48 i kongl. folkskolestadgan, dels att barn försvinna ur skolan utan anmälan och innan lärokursen blifvit genomgången. I synnerhet händer sådant, der pastor ej fordrar afgångsbetyg från folkskolan för barnens mottagande i nattvardsskolan.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

I folkskolor äro anställda 126 examinerade lärare och 25 examinerade lärarinnor, i mindre folkskolor 6 lärare och 38 lärarinnor samt i småskolor 7 lärare och 99 lärarinnor.

Vid 1886 års slut tjenstgjorde i folkskolor 118 lärare och 13 lärarinnor, i mindre folkskolor 8 lärare och 34 lärarinnor samt i småskolor 14 lärare och 78 lärarinnor. Häraf framgår, att under inspektionsperioden lärarnes antal ökats i folkskolor (med 8), men minskats i mindre folkskolor (med 2) och i småskolor (med 7), under det lära-

rinnornas antal tillvuxit både i folkskolor (med 12), mindre folkskolor (med 4) och synnerligast i småskolor (med 21), samt att hela personalen vunnit en tillökning af 36 medlemmar och nu utgör 301 personer utom för handaslöjd särskildt antagna 8 lärare och 10 lärarinnor.

I fråga om insigter och undervisningsskicklighet hafva 117 lärare och lärarinnor befunnits *goda*, 156 *medelmåttiga* och 14 *under medelmåttan*. Hvad angår förmågan att upprätthålla skolans ordning, synes densamma vara *god* hos 87, *medelmåttig* hos 181 och *under medelmåttan* hos 19 lärare och lärarinnor. Beträffande 14 lärare och lärarinnor saknar jag kännedom om deras skicklighet och förmåga, emedan de blifvit anställda efter tiden för senaste inspektion af de skolor, vid hvilka de äro i tjenst. En lärare och en lärarinna hafva måst entledigas såsom odugliga att sköta mindre folkskolor, två folkskolelärare hafva ålagts hålla biträdande lärarinnor, hvilka öfvertagit undervisningen i läroämnena och en del öfningsämnena, två folkskolelärare hafva förstädigats begära afsked, en före och en efter uppnådd pensionsålder. Tre lärarinnor hafva slutit sig till "frälsningsarmén", flitigt bevisande dess möten, men två af dem tillhöra ej längre inspektionsområdet. En del både lärare och lärarinnor hafva ock blifvit besmittrade af de, särdeles i norra och vestra delarne af landskapet kring sig gripande, frikyrkliga villomeningarne. Dock har jag ej förnummit, att de därför åsidosatt läraretjensten, om än de näppeligen kunnat undgå att genom sina skefva åsikter utöfva ett menligt inflytande på en del lärjungar; vid inspektionstillfällena hafva deras villfarelser ej träd i dagen.

Vid 32 tillfällen hafva lärare och lärarinnor från närliggande distrikt varit kallade att närvara vid mina besök. Vid dessa möten hafva dels aflagts undervisningsprof af derom anmodade lärare och lärarinnor dels hållits öfverläggning rörande frågor om undervisningen och ordningen i skolorna, särskildt med anledning af 1889 års normalplan.

Beträffande *undervisningen* i de särskilda ämnena må meddelas följande:

Bibelläsning i samband med morgonbönen, vanligen *med* stundom *utan* förklaring, förekommer i alla folkskolorna och i de mindre folkskolorna utom två. Oftast läses härvid någon historisk bok ur nya testamentet. Bibelläsning å särskild lärotimme, i några skolor delad mellan psalm- och bibelläsning, hålles i 38 skolor, vanligen å veckans sista lästimme.

De *bibliska berättelserna* blifva numera allmänt uppdelade i särskilda afdelningar, hvilkas hufvudinnehåll angifves, men deremot blifver ej alltid det historiska sammanhanget bevaradt medelst de olika

lektionernas och berättelsernas förbindelse med hvarandra. Barnens återgifvande af berättelsen sker ock i mången skola på ett alltför mekaniskt sätt utan den andakt och besinning, som särdeles detta ämne fordrar.

I 11 småskolor förekommer ännu till följd af föräldrars och pastorers yrkande, att man läser Luthers stycken i lilla *katekesen*, någon gång äfven första hufvudstycket af utvecklingen, redan i andra klassen; eljest inskränkes enligt normalplanens anvisning katekesläsningen i tvåklassiga småskolor till textorden i Luthers lilla katekes och sker nästan alltid i sammanhang med de bibliska berättelser, till hvilka de kunna anslutas. Vid ett antal folkskolor och mindre folkskolor inom 12 skoldistrikt begår man det missgreppet att läsa lilla katekesen särskildt utan samband med motsvarande stycken af utvecklingen.

Psamläsning med [någon gång *utan*] anslutning till de kyrkliga högtiderna eller till kristendomsundervisningen för öfrigt förekommer i alla skolor utom två. I 45 skolor läsas hela psalmer, i de andra valda verser ur sv. psalmboken, oftast enligt normalplanens förslag.

Ehuru mångenstädes åtskilligt återstår att önska i fråga om undervisningen i kristendomskunskapen, måste dock erkännas, att verkliga framsteg i behandlingen af detta ämne blifva allt mera skönjbara.

Den första undervisningen i *modersmålet* sker allmänt efter skrifläsemetod. I 101 skolor begagnas härvid ljudmetoden med ledning af Norléns läsestaflar eller de af k. ecklesiastikdepartementet utgifna läsetabeller. Bland de skolor, som hafva att mottaga nybörjare, finnas dock 82, i hvilka bokstafleringsmetoden ännu användes, nemligen ej blott mindre folkskolor och åtskilliga folkskolor, som sakna underlag af småskola, utan äfven ett antal småskolor, försedda med lärarinnor, utbildade att undervisa i ljud-skrif-läsning. Den obefogade tillvitelsen från en del pastorer mot ljudmetoden, att den skulle föranleda, det barnen blefve mindre säkra i rättstaflning, är otvifvelaktigt ett af de skäl, som förhindra metodens allmänna införande. Man förmenade jemväl, att bokstafleringen grundlade en större färdighet i innanläsning. Emellertid leder ljudmetoden, rätt behandlad, till en välläsning, som man i skolor, der det gamla bokstaflerandet är bibehållet, sällan eller aldrig får höra. Afskrifning ur bok sker i alla skolor med undantag af fortsättningsskolorna och två folkskolor samt utföres dels i skrifböcker dels å skiffertaflor. I 17 skolor hafva företetts särdeles vardade afskrifningsböcker, i 8 skolor hafva felen vid afskrifningen lemnats obeaktade. Skrifning efter diktamen förekommer i alla skolor utom 6 småskolor och har lemnat goda resultat i 18, medelmattiga i 238 och kläna resultat i 28 skolor. I 54 skolor hafva dessa skriföfningar blif-

vit mindre noggrant och i 5 skolor alls icke rättade. Ofta egnas för liten omsorg åt de rättade felens genomgående.

Utom fortsättningsskolorna är det endast 77 skolor, i hvilka barnen erhålla öfning att skriftligen återgifva berättelser och uppsätta beskrifningar. Det viktigaste om satser och satsdelar, ordklasser och ords böjning samt om skiljetecknens användning meddelas i folkskolorna med undantag af 13 samt i 22 mindre folkskolor. Välskrifningsböckerna befinnas snygga och väl vårdade i 113, medelmåttiga i 165, suddiga och vanvårdade i 12 skolor. I 232 skolor sker välskrifningen efter lärarens föreskrifning [å vägghafan eller i barnens böcker]. A. A. Rosvalls skrifmetod följes i 22, bröderna Pählmans i 19, Heikes i 8, Holmqvists i 4 skolor. För öfrigt användas i ett mindre antal skolor skrifböcker eller förskrifter af Tegman, Sandberg, Meijerberg, Mentzer, Engdahl och Kjellén.

I småskolorna meddelas undervisning i *räkning* på ett något så när nöjaktigt sätt. Dock följes vid ganska många skolor häruti 1878 års normalplan, hvilken lärarinnorna finna lättare att tillämpa; i synnerhet uteslutes ej sällan division inom talområdet 31—100. I folkskolorna kommer hufvudräkningen ej alltid till sin rätt, och den skriftliga räkningen bedrifves ännu i många skola alltför mekaniskt. Dertill blifver omfånget af räknekursen stundom inskränktare än normalplanen afsett. Men också har ett antal lärare förspilt en dyrbar tid på fortfarande öfning af de äldre dekadiska sorterna, ehuru dessa numera ej äro enligt lag tillåtna. Emellertid må ej förnekas, att i stort sedt behandlingen af detta läroämne blifvit förbättrad.

I *geometri* meddelas undervisning åt de äldre barnen, stundom endast gossar, men vanligen både gossar och flickor, vid alla fortsättningsskolorna, 111 folkskolor och 4 mindre folkskolor. Men utom fortsättningsskolorna är det blott 18 folkskolor, som bibragt lärjungarne önskvärd insigt i detta ämne. Ofta försummar läraren att låta barnen sjelfva anställa erforderliga mätningar af de linier, ytor eller kroppar, hvilkas storlek efterfrågas.

Undervisning i *geografi* förekommer i alla folkskolor och mindre folkskolor samt två fortsättningsskolor. Tack vare förnämligast den rikliga tillgången på goda kartor, kan denna undervisning vitsordas såsom god i 63 folkskolor och 17 mindre folkskolor, der kartorna kommit till ett flitigt och rätt bruk. Underhållig har den befunnits endast i 7 folkskolor och 2 mindre folkskolor; i öfriga skolor har den varit medelmåttig. Önskvärdt vore emellertid, att den mera beskrifvande och skildrande delen af detta ämne blefve bättre tillgodosedd, på det en sund kunskapsförst måtte hos de unga framkallas.

I *historia* undervisa fortsättningsskolorna utom 3, folkskolorna med

undantag af också 3, samt de mindre folkskolorna med frånräkning af 5. Endast i 4 fortsättningsskolor, 38 folkskolor och 9 mindre folkskolor har behandlingen af historien visat resultat, näende öfver medelmåttan. Allt för litet synes lärarepersonalen begagna sig af de tillfällen detta ämne erbjuder till fosterlandskärlekens väckande och stärkande.

Undervisning i *naturkunnighet* meddelas vid fortsättningsskolorna med undantag af 4, vid folkskolorna så när som på *en* och vid de mindre folkskolorna utom 4, men vid 6 folkskolor och 8 mindre folkskolor inskränker den sig till innanläsning i läro- eller läseboken jemte frågor öfver det lästa. Der lärobok begagnas, har denna undervisning visat sig vara god i 4 fortsättningsskolor, 32 folkskolor och 6 mindre folkskolor, underhållig i 5 folkskolor och 2 mindre folkskolor, medelmättig för öfrigt.

Öfning i *frihandsteckning* meddelas i alla fortsättningsskolor, 138 folkskolor, 41 mindre folkskolor och 90 småskolor. Stuhlmanns metod följes allmänt; endast i 27 skolor tecknas efter de äldre väggtaflorna eller förläggspanscher. Snygga och värdade teckningsböcker med lofvande resultat hafva anträffats i 6 fortsättningsskolor, 37 folkskolor, 19 mindre folkskolor och 11 småskolor, suddiga och fula hafva teckningsböckerna befunnits i *en* fortsättningsskola, 18 folkskolor, 3 mindre folkskolor och 21 småskolor; för öfrigt hafva medelmåttiga böcker förekommit.

Sång förekommer i 131 folkskolor, 43 mindre folkskolor och 89 småskolor, och i ytterligare 16 skolor sjungas koraler, så att endast 11 skolor äro utan sång. Undervisningen meddelas efter noter i 78, efter siffror i 18 och efter gehör i öfriga skolor. I 75 skolor öfvas äfven flerstämmig sång. Ren, mjuk och taktfast har sången visat sig i 49 skolor; på åtskilliga ställen hotar den deremot att urarta till skrik, och i 19 skolor har tonens renhet allmänt förfelats.

Med undantag af 7 folkskolor, 10 mindre folkskolor och 17 småskolor, i hvilka gymnastik alldeles icke förekommer, och 19 skolor, der denna öfning inskränkes till några armrörelser samt ordning att gå ut och in, öfvas fristående *gymnastik* i öfriga skolor, och i folkskolorna vanligtvis derjemte marscher och vändningar, hvartill kommer exercis med trägevär i några få skolor. Men brist på nit och intresse för detta viktiga ämne, så väl från föräldrars och skolråds som ock från många lärares sida, gör, att resultaten ofta blifva öfver höfvan klena. Ett litet antal vackra undantag finnas dock, såsom Enköpings flickskola, Veckholms folkskola vid kyrkan och ett dussin andra. I Långtora och Herkulberga skolor drifves vapenöfningen med lif och lust, på det senare stället under ledning af en korpral. I 64

skolor tillämpas Liedbäcks dagöfningar, i 70 skolor följes Nyblæi, i 3 skolor Norlanders samt i en och annan skola Hartelii eller Cleves anvisningar.

Undervisning i *trädgårdsskötsel* meddelas vid 73 skolor, men trädskola finnes endast vid 24, dock lemnas öfning i ympning och okulering äfven vid 4 skolor, der trädskola saknas; sängar för köksväxtodling äro tilldelade barnen vid 36 skolor, under det att vid 26 skolor barnen öfvas i gräfning, sådd, rensning och plantering å det gemensamma planteringslandet. Vid Strömsbergs bruks folkskola, som har det största trädgårdslandet, hafva barnen varit delade i grupper af fyra barn, som gemensamt haft att sköta hvar sitt mindre land med tio sängar. Skolträdgårdarnes antal är 71, men 5 af dessa hafva år 1892 ej blifvit använda för undervisningen, och några andra voro vanskötta. Bland väl vårdade folkskoleträdgårdar kunna nämnas Långtora, Enköpings, Häggeby, Håtuna och Tierps vid kyrkan, Ö. Löfsta vid Valnäs, Elfkarleöns m. fl., hvilka platsers lärare med nit och skicklighet behandlat detta ämne och lyckats ingifva barnen tillgifvenhet för detsamma. Från åtskilliga skolträdgårdar erhålla barnen parkträd och förädlade fruktträd att plantera vid hemmen. Sälunda utdelades år 1890 vid Tuna kyrkskola 300 dylika träd åt skolbarnen, hvaremot år 1891 derstädes blefvo satta 500 trädplantor.

Handaslöjd för gossar, i 25 skolor ordnad efter Nääs-metoden, har öfver allt omfattat träslöjd, i 9 skolor derjemte svarfning, hvartill kommer i några skolor träsnideri, korg- och stofflätning samt i en eller annan skola jerlträdsarbeten, visp- och qvastbindning. Flertalet af dessa skolor hafva arbetat med framgång och lemnat vackra resultat af sitt arbete.

Handaslöjd för flickor har i 14 skolor omfattat sömnad, stickning, spånad och väfnad. Främst bland dessa stå Enköpings, Skepthamars (vid Gimo) och Ö. Löfsta (vid Leufsta bruk), hvilka senare uppehållas af bruksegarne. Öfriga bland dessa skolor inskränka merendels sin undervisning till sömnad och stickning; lappning och stoppning öfvas i åtskilliga, men beklagligtvis ej i alla skolor, der qvinlig slöjd förekommer. Deremot påyrka ej sällan barnens föräldrar, att deras flickor måtte fa lära sig virka, hvilken öfning af sådan anledning blifvit införd i några slöjdskolor.

Föreskrifna *förhör* med barn, som uppgifvas vara undervisade i hemmen, förekomma nästan aldrig numera, sedan "hemmaläsare" med ytterst få undantag utgöras af antingen begynnare, som nyss inträdd i skolåldern, eller af "standspersoners" barn, hvilkas undervisning kan anses nöjaktigt tillgodosedd. Från några skoldistrikt meddelas, att de, som kallats till förhör, ej infunnit sig.

Roteförhör vid de flyttande skolorna hållas hvarannan vecka i åtta skolor, men i en af dem, der många barn besöka båda rotarne, endast på den ena, mycket större roten; vid en skola inskränkes roteförhöret till en gång i månaden. I de två återstående skolorna med lång och svar väg, delvis öfver sjö, mellan rotarne förekommer sällan eller aldrig något dylikt förhör. År 1886 försummades roteförhören vid fyra skolor.

Års- eller termins-*examina* förrättas i alla skoldistrikt, vanligtvis vid vårterminens slut, men stundom också vid slutet af höstterminen. Vid dessa förhör infinna sig i många skolor ganska talrikt barnens föräldrar och målsmän.

Särskild *afgångspröfning* anställes i 49 skoldistrikt [mot 37 år 1886], oftast i hvarje folkskola eller mindre folkskola, men inom en del större skoldistrikt med 2—5 skolor sammankallade till ett ställe. Ut i 21 skoldistrikt sker denna pröfning i sammanhang med årsexamen, i öfriga 10 distrikt är den öfverlemnad uteslutande åt läraren. Beklagligtvis förekommer ännu i några skoldistrikt, att lärjungar få afgångsbetyg äfven utan goda insigter ens i "minimikursen".

Beträffande den yttre *disciplinen* i skolorna har endast sällan varit något väsendtligt att anmärka, hvilket torde kunna räknas folkskolan till så mycket större heder, som bristande tukt i hemmen rätt ofta motverkar skolans bemödande att utföra ett uppfostrande inflytande på barnen.

VI. Undervisningsmateriel.

Folkskolans läsebok användes i alla både folkskolor och mindre folkskolor, men den omarbetade 9:de upplagan finnes fullständig endast i 34 skolor; 126 skolor hade vid senaste inspektionsbesök endast dess förra del. För småskolebarnen begagnas Kastmans läsebok i 115 skolor, Rodhes i 55, Sandbergs i 16; i öfriga 14 skolor brukas Ambrosii, Sofi Almquists eller Bäckmans och Svensks läroböcker. Språkläror nyttjas i 132 skolor, nemligen Norléns i 88, Sundéns i 23, Sjölanders, Dahlströms, Anderssons och Petterssons, Törnbergs, Brodéns, Landgrens, Sjögrens, Ernströms, Karlssons eller E. W. Erikssons i ett fatal skolor.

I biblisk historia begagnas Norléns och Lundgrens lärobok i 151, Steinmetz' i 137, Bäckmans i 2 skolor. Af katekesupplagor användas Gleerups i 22, Ottanders och Meurlings i 21, Kastmans i 20, Lemkes i 16, Östrands i 11, Normans i 10 skolor; i 27 skolor brukas Norrbys, Norstedt & Söners, Herzogs, Billings och Wingrens, F. Erikssons, Hjertas, Wallbergs, Lundskogs eller Karlssons; i 4 skolor begag-

nas Sondéns katekes utan frågor; i återstående 59 skolor nyttjas ingen bestämd upplaga, utan flere af de nämnda eller andra samtidigt, somliga med bibelspråken enligt den gamla, andra enligt den nya öfversättningen. Räkneböcker förekomma af Lindblom i 87 skolor, A. Berg i 21, Ohlsson och Celander i 17; för öfrigt nyttjas dylika af J. E. Johansson, Larsson och Lundahl, Nordlund, Segerstedt, Siljeström, Svensson, Sjölander och Wihlander, Ljungh, Kindvall, Bäckman, Velander, Nyström, Lundeqvist, Karlsson, Schelin eller Schmidt i ett mindre antal skolor. I geometri följes lärobok i 85 skolor, nemligen Segerstedt i 36, Lagerhamn i 18, Bäckman i 16 samt Johansson, Franzén, Bergius, Norstedt, Karlsson, Siljeström eller Berg i de återstående. I geografi brukas lärobok af Lind i 76, Almquist i 26, Bäckman i 25, Celander i 24; "Folkskolans geografi" läses i 23 skolor, eljest användas härvid Erslevs, Torpsons, Lundeqvists eller Svenssons läroböcker. I historia nyttjas nästan uteslutande Odhners lärobok, på 10 ställen följes Kastman och Brunius, F. Berg eller Winge, i 3 skolor endast folkskolans läsebok. I naturkunnighet brukas Berlin i 109 skolor, Celander i 49, Berg och Lindén i 13, Segerstedt i 11, Wahlstedt i 4, Lundeqvist i 2; i 2 skolor undervisas utan bok. Sångböcker förekomma af Norlén i 134 skolor, Sandberg i 39; för öfrigt följes Lundh, J. Hammarlund, "Normalsångbok", Pettersson, Norén, Josephson, Anjou, Lind, Malling eller Hagström.

Vidare finnas för kristendomsundervisningen: bibliska taflor i 179 skolor, nemligen öfver gamla testamentet i 158 [97 år 1881], öfver nya testamentet i 172 [118 år 1881] [7 skolor hafva endast till gamla, 21 skolor endast till nya testamentet]; väggkarta öfver Palestina i 269 [mot 198 år 1881], öfver Bibelns land och folk i 75 skolor. För den första undervisningen i modersmålet: läsetabeller i 16, Norléns läsestaflar i 78 skolor. Taflor för åskådningsöfningar ega 82 skolor, hvaraf 53 äro försedda med Sandbergs "bilderark för skolan och hemmet". Till användning vid läsning af historia och geografi: taflor öfver Sveriges regenter under lutherska tiden ega 37 [32 år 1881], taflor ur svenska historien 6 skolor; fysisk väggkarta öfver Sverige och Norge hafva 52 [25 år 1881], politisk d:o 198 [165 år 1881], väggkarta öfver Norden 22, d:o öfver Upland 155, länskarta 5, härads- eller tingslagskarta 91 skolor, väggkarta öfver Europa 180 [144 år 1881], öfver Asien 9 [2 år 1881], Afrika 8 [1 år 1881], Nordamerika 7, Sydamerika 5, Australien 1, Förenta staterna likaledes 1 skola; väggkarta öfver jordgloben är att tillgå i 139 [79 år 1881], jordglob i 135 [112 år 1881], himmelsglob i 5 [3 år 1881], tellurium och lunarium i 22 skolor [13 år 1881]; dessutom finnas taflor öfver svenska fornsaker, missionskarta, geologiskt kartblad, astronomiska

och reliefkartor i en och annan skola. För undervisningen i räkning och geometri: räknoram hafva 251 [161 år 1881], räknestafvar 89 [52 år 1881], stereometriskta figurer 82 [46 år 1881], passare 37 [16 år 1881], gradskifva 7, decimaltafla 5, väggtafla öfver Sveriges mått och vigter efter metriska systemet 55 [12 år 1881], Lyttkens d:o 104 [101 år 1881], metriska mått och vigter 88 [6 år 1881], meterstaf dessutom 166 [62 år 1881], delbar literkub 77 [26 år 1881] och odelad decimeter-kub 18 skolor. För befrämjande af undervisningen i naturkunnighet: väggtaflor öfver människokroppen ega 137 [51 år 1881], öfver djurriket 97 [65 år 1881], Schumburgs, Iverus', Brommés, Ad. Lehmanns eller Kröningsvärds naturhistoriska väggtaflor 21 [10 år 1881], kolorerade väggtaflor öfver fiskar och foglar 3, öfver däggdjur, foglar och kräldjur äfvenledes 3 skolor, de fem menniskoraserna *en*, jordytans hufvudformer jemväl *en* skola, Anderssons väggtaflor för undervisningen i botanik 2 skolor, botaniska väggtaflor 18, väggtaflor öfver våra viktigaste kulturväxter 17 [5 år 1886], d:o foderväxter 4, afbildningar i härdad massa af matsvampar 9 [5 år 1881], väggtafla öfver ätliga och giftiga svampar 10, geologiska taflor 6 [en år 1881, 4 år 1886], mineraliesamling 16 skolor [11 år 1881]; af fysiska apparater förekomma serien "a) för läran om ljus, ljud och värme" i 23, serien b) i 3, serien c) i 8 och serien d) i 5 skolor. Derjemte är ett mindre antal skolor försedt med sköldpadda, uppstoppade foglar, spritlagda ödlor, modell af ångmaskin, termometer, kompass, elektromagnet och modell af telegrafapparat. Väggtaflor öfver landthushållning anträffas i 7 skolor. Teckningsundervisningen är tillgodosedd med Stuhlmans väggtaflor i 67, Wohliens i 48, Sjöströms i 3 och klotsar i 6 skolor; Köhlers ritkurs följes i 5 skolor, och i 9 begagnas T. W. Hermes eller Emma Schensons förläggstaflor. Till ledning af sången finnes orgelharmonium (eller orgel) i 119 skolor (mot 61 år 1881).

Matrielen kan anses *god* i 121, *medelmåttig* i 162 och *under medelmåttan* i 7 skolor (mot respektive 87, 167 och 5 år 1886 samt 52, 165 och 14 år 1881).

VII. Anteckningsböcker.

Föreskriften i kongl. folkskolestadgans § 36 om upprättande af en noggrann förteckning öfver distriktets skolpliktiga barn fullgöres på olika sätt. I de flesta skoldistrikt uppgöres en fullständig förteckning, vanligen efter Lidbergs formulär; men i 23 distrikt utskrifves endast en lista på de barn, som under året inträda i skolåldern, och

i ett distrikt hafva användts papperslappar (med barnens namn m. m.) uppträdda på ett snöre.

Dagbok föres vid alla skolor, i de flesta efter Insulanders formulär, 88 skolor begagna dock härvid mer och mindre otjenliga formulär, och på 12 ställen måste läraren sjelf liniera dagboken; i 6 skolor (mot 21 år 1881) är den ej ens inbunden. Examenskataloger upprättas i alla skolor, oftast efter Lidbergs formulär; i 11 skolor (mot 41 år 1881) upplinieras dertill obundna böcker eller lösa pappersark. Hufvudbok, mestadels efter Lidbergs formulär, föres i alla skolor utom 4, i alla mindre folkskolor utom 8 samt i 6 småskolor; endast i 3 skolor måste läraren liniera hufvudboken. Denna bok är emellertid ej alltid förd med behörig noggrannhet och omsorg. Förteckning öfver skolmaterielen och dess tillstånd saknades vid senaste inspektionsbesöken i 18 samt befans mindre ordentligt förd i 29 skolor.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Nya skolhus med vanligtvis rymliga och tjenliga lärorum hafva under inspektionsperioden blifvit uppförda till ett antal af 38 i följande 28 skoldistrikt:

- i Hagunda kontrakt: *Dalby* 1 [för småskola, utan afklädningsrum];
- i Lagunda kontrakt: *Biskopskulla* 1 [för folk- och småskola, med 2 lärorum, 2 afklädningsrum och bostäder för lärare och lärarinna];
- i Trögds kontrakt: *Weckholm* 1 (vid Annö, för folkskola, äfven med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Litslena* 1 (vid Vellinge, för småskola, äfven med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Hacksta* 1 (för folk- och småskola, med 2 lärorum, afklädningsrum och lärarebostäder samt "kommunalrum"); *Löt* 1 (för folk- och småskola, med 2 lärorum och gemensamt afklädningsrum);
- i Åsunda kontrakt: *Vårfrukyrka* 1 (stenhus vid Säfsta med 3 lärorum och 2 slöjdrum, afklädningsrum och lärarebostäder); *Enköpings-Näs* 1 (för folk- och småskola, med 2 lärorum, gemensamt afklädningsrum, 2 slöjdrum, lärare- och lärarinnebostad), *Sparrsättra* 1 (med läro- och afklädningsrum för folkskolan, bostäder för lärare och lärarinna samt "kommunalrum");
- i Häbo kontrakt: *Håtuna-Häbo-Tibble* 1 (vid Kälsta, för småskola med läro-, afklädnings- och bostadsrum);
- i Örbyhus kontrakt: *Tierp* 2 (vid Wallby och Djupa, båda för mindre folkskola, med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Ö. Löfsta* 4 (vid Grönö, Ingstarbo och Sakrisberg, alla för folk-

skolor, innehållande jemte läro- och afklädningsrum [vid Grönö *utan* eldstad] samt lärarebostäder, vid Försäter för småskola), *Elfkarleby* 4 (vid Skutskär med 5 lärorum, slöjdrum, 2 afklädningsrum samt lärare- och lärarinnebostäder, vid Bodarne och Harnäs för folk- och småskolor med 2 läro- och 2 afklädningsrum, slöjdrum samt lärarebostäder, vid Öfverboda för mindre folkskola med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Vessland* 1 (vid Karlholm, för småskola, med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Tolfta* 1 (vid Fagerdal, för mindre folkskola, äfven med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Tegelsmora* 1 (vid Esarby, för folkskola, likaledes med läro-, afklädnings- och bostadsrum);

i Olands och Frösåkers kontrakt: *Alunda* 2 (vid Ramhäll för folkskola med läro-, afklädnings- och bostadsrum, vid Löddby för folk- och småskola med 2 lärorum, slöjd- och afklädningsrum samt lärarebostäder), *Tuna* 1 (vid Edinge, för folkskola, med lärorum, afklädningsrum [*utan* eldstad] och lärarinnebostad), *Stafby* 1 (vid Ormeryd, för småskola, med lärorum, afklädningsrum *utan* eldstad samt bostadsrum), *Ekeby* 1 (vid Vellen, för mindre folkskola *utan* afklädningsrum);

i Norra Fjerdhundra kontrakt: *Ö. Våla* 3 (vid Bjurvalla, af sten, och vid Stårte, båda för folk- och småskola, med 2 läro- och 2 afklädningsrum samt lärare- och lärarinnebostäder, vid Gräsbo för mindre folkskola med läro-, afklädnings- och bostadsrum), *Harbo* 1 (för folk- och småskola med 2 lärorum, gemensamt afklädningsrum och bostäder för lärare och lärarinna), *Huddunge* 1 (för småskola med läro-, afklädnings- och bostadsrum);

i Södra Fjerdhundra kontrakt: *Norrby* 1 (å Norrbäcks egor, för småskola), *Altuna* 1 (vid Fastbo, för mindre folkskola), *Frösthult* 1 (för folkskola med lärorum, litet afklädningsrum och lärarebostad), *Tärna* 1 (vid Solbo, för mindre folkskola), *V. Löfsta* 1 (vid Vansjö, jemväl för mindre folkskola).

Bland de uppförda skolhusen äro förtjenta af särskildt omnämnande: *Vårfrukyrka* nya skolhus vid Säfsta af sten med central uppvärmning och luftvexling enligt Cederbloms system och innehållande i nedra våningen 4 salar af $10,1 \times 9,2 \times 3,86$ meters å $9,8 \times 8,9 \times 3,86$ meters storlek jemte afklädningsrum af $5,94 \times 5,94 \times 3,86$ meters utsträckning samt i öfra våningen ett "kommunalrum", använt

till slöjdrum för flickor, lärarebostad om 3 rum och kök och lärarinnebostäder om 1 rum och kök hvardera; *Elfkarleby* nya skolhus vid Bodarne med folkskolesal af $10,9 \times 9,2 \times 4,2$ meters, småskolesal af $9,2 \times 7,65 \times 4,2$ meters storlek, tvenne afklädningsrum och lärarebostäder i bottenvåningen samt slöjdrum 1 tr. upp och vid Harnäs med lärorum af respektive $10,9 \times 9,2 \times 4,2$ meter och $9,2 \times 7,65 \times 4,2$ meter, i öfrigt lika med det nyssnämnda; *Alunda* vid Löddby uppförda skolhus, inrymmande på nedra botten två lärorum, $11 \times 6,9 \times 3,86$ och $7,78 \times 5,3 \times 3,86$ meter, afklädningsrum och bostad för läraren, samt 1 tr. upp slöjdrum och bostad för lärarinnan; *Biskopskulla* skolhus, som innehåller folkskolesal af $9,1 \times 8,82 \times 3,58$ meters, småskolesal af $6,75 \times 6,37 \times 3,58$ meters dimensioner, två afklädningsrum, lärarebostad om 3 rum och kök samt lärarinnebostad om 1 rum och kök.

Skutskärs nya, dyrbara skolhus i Elfkarleby, hvilket uppförts utan att tillfälle blifvit mig lemnadt att jemlikt § 54 i gällande k. folkskolestadga afgifva yttrande öfver lokalernas lämplighet för deras ändamål, har blifvit i flere hänseenden mindre ändamålsenligt. Lärosalarna, alla 5 belägna i öfre våningen, under det att lärarebostäder och ett slöjdrum inrymts i bottenvåningen, äro $11,5 \times 6,85 \times 4,45$ meter å $11,5 \times 6,44 \times 4,45$ meter, ja en är $12 \times 6,2 \times 4,45$ meter i utsträckning, alltså oformligt långa, och erhålla en i flere afseenden otjenlig belysning, ty bröstningshöjden under fönstren är blott 0,95 meter, gifvande tillträde åt en för barnens ögon skadlig underdager, då deremot pelarne mellan fönstren äro 2,53 meter breda, kastande långa slag-skuggor; två lärorum äro derjemte så illa anordnade, att barnen, sittande på sina platser, få ljuset *framifrån* och från venster eller bakifrån och från *höger*. Endast 2 små afklädningsrum (för öfrigt användes dertill förstugan) finnas med $4,35 \times 3,68$ meters golf-yta. Lärorummens uppvärmning och ventilation sker genom central värmeledning af ingenjör W. Dahlgren och är väl ombesörjd. Äfven i åtskilliga andra nya lärorum hafva fönsterbröstningarne, oaktadt mina anmärkningar deremot vid byggnadsritningarnes granskning, blifvit gjorda alldeles för låga, nemligen: 0,78 meter vid Löddby i Alunda, 0,85 meter vid Vallby i Tierp och vid Karlholms småskola i Vessland (der afståndet från lärorummets tak till fönsterdagern likaledes utgör 0,85 meter), 0,9 meter vid Öfverboda i Elfkarleby och vid Ormeryd i Stafby (hvarest man dertill med afvikelse från byggnadsritningen anordnat fönstren så, att barnen erhålla dagern *framifrån* och från venster), 0,96 meter vid Fagerdal i Tolfta.

Ytterligare 9 skolhusbyggnader äro beslutade, till hvilka ritningar

blifvit företedda, nemligen för folk- och småskola i Ö. Våla (vid kyrkan) och Bro-Lossa (vid Hernevi och Säbyholm), för folkskola i V. Åker, Skogs-Tibble, Fitja, Film (vid Andersbo) och Simtuna (vid Isby), för mindre folkskola i Ö. Våla (vid Smedsbo).

Bland ombygda, betydligt förbättrade lokaler torde böra nämnas: *Vårfrukyrka* folkskolehus vid Gånsta, som genom tillbyggnad erhållit nytt lärorum (8,85 × 7,27 × 3,53 meter) och i gamla skolhuset afklädnings-, slöjd- och bostadsrum; *Tierps* folkskolehus vid Degerbo, hvarest genom tillbyggnad beredts lärorum för småskola (7,72 × 5,75 × 2,95 meter) tillika med afklädningsrum och lärarinnebostad. Derjemte har *Söderfors* inredt för en af sina skolor en särdeles rymlig lokal (8,22 × 7,98 × 5,05 meter) jemte afklädningsrum. *Hvittinge* har inköpt ett bönehus och anordnat det till folkskola med lärorum (9,58 × 8,8 × 2,92 meter) och lärarinnebostad, men *utan* afklädningsrum. Dessutom är beslutad tillbyggnad af Ö. Våla skolhus vid Kanikbo för upprättande af en småskola till underlag för dervarande folkskola. Men ytterligare 37 skolor äro i behof af förbättrade lärorum.

Ritningar till 35 skolhusbyggnader hafva sedan 1886 blifvit underställda min granskning.

Afklädningsrum finnas vid 189 skolor, men 21 af dessa äro *utan* eldstad och 26 äro alldeles för små.

Särskilda anstalter för beredande af *luftvexling* ega 132 skolor; vid 146 skolor finnas i fönstren lösrutor, som kunna öppnas, men 29 lärorum äro om vintern inskränkta till dörren och eldstaden för erhalande af någon luftvexling.

För lärorummens *snygghet* är ej alltid rätt väl sörjdt. Endast i 36 skolor skuras golven hvarje månad, i 11 skolor förekommer skurning 6 gånger om året, i 27 skolor 5, i 91 skolor 4, i 31 skolor 3 gånger, i 93 skolor blott till terminsafslutningar, fran öfriga skolor meddelas, att skurning sker efter behof. På de flesta ställen bekostas skurningen af skolkassan eller af bruk och sågverk, men vid 82 skolor är det folket, oftast barnens föräldrar, som bestrida denna rengöring, antingen omedelbart efter tur och ordning eller genom betalning af 2—5 (undantagsvis 1 eller 7) öre för hvarje barn i skolan; i 7 skolor utföra de äldre flickorna skurningen.

Särskild städerska eller vaktmästare finnes vid 47 skolor; eljest är det skolbarnen sjelfva som sopa och städa läro- och afklädningsrummen, hvilket i 14 skolor sker blott 2 gånger hvarje vecka, i 31 skolor 3, i 30 skolor 4 gånger i veckan, i öfriga skolor hvarje läsdag. Skåp till förvarande af undervisningsmaterielen saknas ännu i

56 skolor, 21 skolor äro i behof af rullgardiner till skydd mot solen, 8 äro utan klädhängare och 2 lärorum (24 år 1881) sakna innanfönster.

Af de använda 307 skollokaler äro 163 *goda*, 97 *medelmåttiga*, 47 *under medelmåttan* (mot resp. 127, 99 och 53 år 1886 samt 89, 103 och 66 år 1881).

Hvad *skolmöblerna* beträffar, hafva nu 29 skolor (mot 20 år 1886 och 15 år 1881) bord med ensitsiga och 217 skolor (mot 140 år 1886 och 90 år 1881) med tvärsitsiga bänkar, i de öfriga 61 läförummen (119 år 1886) användas fortfarande bord med långbänkar, hvilka i 12 skolor (mot 27 år 1886 och 40 år 1881) äro af mycket otjenlig beskaffenhet.

Skolträdgårdar finnas vid 71 skolor, och är redogörelse för dem lemnad i det föregående (kap. V i fråga om undervisning i trädgårds-skötsel).

IX. Tillsyn.

Särskilda tillsyningsmän för öfvervakande af barnens skolgång inom hvar sitt område äro tillsatta i 11 skoldistrikt; för öfrigt är det skolrådets medlemmar, som hafva jemte andra pligter äfven detta åliggande sig anförtrodt. Ej sällan försummas emellertid detta uppdrag, stundom ända derhän att skolrådsledamöter finnas, som blifva förargade, om deras hjälp påkallas mot oordentlig skolgång, "som ej hålla sina egna barn i skola", eller "som sjelfva taga större barn ur skolan till arbete vid hemmet". Endast från 10 skoldistrikt har meddelats, att en och annan ledamot af skolrådet visat sig verksam och intresserad för skolgången.

Vidkommande skolrådets skyldighet att genom besök i skolorna taga kännedom om deras tillstånd och behof, är det i flertalet skoldistrikt skolrådets ordförande, som hufvudsakligen fullgör detta värf. Om ledamöterna uppgifves: i 19 distrikt att de besöka skolan endast vid examina, i 13 distrikt att de gå endast på särskild tillsägelse, i 7 att de "sällan eller aldrig visa sig i skolan", i 5 distrikt sägas de vara "synliga i skolan blott tillfälligtvis", i 3 distrikt "på sin höjd vid examen", i 2 distrikt "ej ens vid examen". Om enskilda skolrådsmedlemmar förtäljes, att de aldrig synas i skolan, om de ej ha något barn der. Glädjande undantag finnas, som villigt besöka skolan och nitiskt söka befrämja dess utveckling. Skolrådets ordförande med få undantag hafva på ett prisvärdt sätt egnat tid och krafter åt omsorgen om skolans angelägenheter.

Af mig hafva förrättats 1,309 skolinspektioner, hvadan i medeltal besökts 218 skolor om året (mot 211 skolor årligen under föregående inspektionsperiod). Anmärkningar öfver förekomna fel och försummelser har jag genom de årliga inspektionsberättelserna delgifvit domkapitlet.

Upsala den 18 maj 1893.

H. E. HERTMANSSON.

III.

Vestra Roslags, Svartsjö och Östra Roslags kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Inspektionsområdet omfattar 31 församlingar, som hvar och en utgör ett skoldistrikt. Folkmängden, som den 31 december 1887 utgjorde 37,842 personer — år 1888 endast 37,438 — uppgick den 31 december 1892 till 38,285.

Förhållandet mellan nuvarande antalet folkundervisningsanstalter och antalet dylika vid inspektionsperiodens början framgår af följande tabell:

Kontrakt	Folk- mängd 31. 12 92	Antal skoldistrikt	År	Folk- skolor		Mindre folk- skolor		Små- skolor		Summa skolor	Antal personer, på hvilka 1892 fans		
				fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande		en folkskola eller mindre folkskola	en småskola	en skola öfver hufvud
Vestra Roslags	12,214	11	1887	15	—	7	—	12	1	35	508	939	329
			1892	15	—	9	—	12	1	37			
Svartsjö	6,419	8	1887	10	—	2	—	10	—	22	457	712	279
			1892	11	—	3	—	9	—	23			
Östra Roslags .	19,652	12	1887	23	1	8	2	19	1	54	546	893	339
			1892	27	1	7	1	21	1	58			
Hela inspektions- området	38,285	31	1887	48	1	17	2	41	2	111	524	892	325
			1892	53	1	19	1	42	2	118			

Tillökning har sålunda egt rum med 5 fasta folkskolor, 2 fasta mindre folkskolor och 1 fast småskola, *minskning* med 1 flyttande mindre folkskola.

Af de 5 fasta folkskolorna, som tillkommit under perioden, hafva 4 förut varit mindre folkskolor, nemligen 1 i Lofö distrikt, Kungshatts skola, som, förut småskola (härigenom minskningen af småskolor inom Svartsjö kontrakt) anordnades såsom mindre folkskola 1889

och såsom folkskola 1892, 2 i Vermdö och 1 i Ingarö skoldistrikt. Två af dessa skolor hafva dock ej ännu hunnit förses med ordinarie lärare likasom ej heller den i Danderyd under sistlidne hösttermin inrättade nya folkskolan.

Nya mindre folkskolor hafva upprättats: 1 i Spånga, 1 i Össeby-Garns, 1 i Munsö och 1 i Vermdö distrikt. — En ny småskola har tillkommit på Lidingön, och 1 på Vermdön delats i tvenne.

Enligt ett under 1892 fattadt beslut har från och med 1893 års början en mindre folkskola i Sollentuna distrikt utbytt mot två nya skolor: en folkskola och en småskola.

Den i ofvanstående tabell enligt distriktets reglemente såsom flyttande upptagna maskolan i Vallentuna har under de tre sista åren varit fast till följd af den stora minskningen i barnantalet å ena stationen.

Skolorna äro inom inspektionsområdet på följande sätt anordnade:

Folkskolorna.

Gustafsbergs folkskola i Vermdö distrikt har en ordinarie lärare, som undervisar tredje och fjärde klasserna, samt 2 extra ordinarie lärare, som undervisa hvar sin af de 2 nedre klasserna. Skolorna i *Sundbyberg* (Bromma distrikt) och *Vaxholm* äfvensom den s. k. centralskolan vid *Solna* kyrka hafva hvardera 2 ordinarie lärare, som undervisa hvar sin afdelning enligt 1889 års normalplan Lit. B. I *Össeby-Garns* kyrkskola, der anordningen är densamma, undervisar en examinerad småskolelärarinna lägre afdelningen. I *Österåkers* vestra folkskola har för öfverbefolkningen i småskolan den anordningen mest vidtagas, att ordinarie läraren undervisar de 3 högre folkskoleklasserna och en examinerad småskolelärarinna första folkskoleklassen jemte andra småskoleklassen. Ämnesfördelning har egt rum mellan ordinarie läraren och biträdande lärarinnan i *Skå* folkskola, som har 4 årsklasser enligt normalplanen Lit. E. — Af de öfriga 46 fasta folkskolorna, hvilka hvardera hafva blott en lärare eller lärarinna, undervisas i 32 alla barnen *samtidigt*: 26 af dem hafva fyra, en tre och 1 — Hufvudsta skola i Solna, från hvilken barnen öfvergå till högre afdelningen af "centralskolan" — två årsklasser; 4 med mycket ringa barnantal hafva både folk- och småskoleafdelning med anordning enligt normalplanen Lit. F. — De återstående 14 hafva afdelningsläsning på olika tider: 2 äro anordnade enligt normalplanen Lit. C. — i den ena af dessa, Täby folkskola, som har underlag af treklassiga småskolor, utgör dock fjärde klassen en slags fortsättningsskola —, 12 sakna underlag af småskola och hafva vanligen 4-klassig folkskole- och

2-klassig småskoleafdelning. I fem fall är dock hvardera afdelningen 3-klassig.

Den flyttande folkskolan i Vermdö skärgård, som ambulerar på tre stationer, hvilka något vexla under olika år, omfattar ock samtidigt undervisade folk- och småskoleafdelningar; och lämpas här för hvarje år klassindelningen efter de fåtaliga barnens kunskapsmått.

Småskolorna.

Utom *Gustafsbergs* 2 småskolor, der hvarje lärarinna undervisar endast en klass, *Sundbybergs*, som har två klasser, undervisade hvarje dag på olika tider, samt *Täby* och *Boo* småskolor, som hafva tre årsklasser, äro alla inspektionsdistriktets småskolor fördelade i två samtidigt undervisade årsklasser enligt normalplanen b). — Den flyttande småskolan i *Möja* distrikt är på ena stationen anordnad såsom mindre folkskola.

Mindre folkskolorna.

Anordningen är här mycket vexlande ej blott i olika skolor, utan ock stundom i samma skola på olika tider efter vexlande barnantal. Och för det ringa och vexlande barnantalets skull har en viss rörlighet i anordningen visat sig vara till gagn. — Ingen af dessa skolor har underlag af småskola. Fem äro delade i afdelningar, som undervisas på olika tider; i de öfriga femton, hvaribland den på 3 stationer flyttande i Vermdö skärgård, hvilka i allmänhet hafva ringa barnantal, undervisas alla barnen samtidigt. Då högre afdelningen undervisas för sig, är den ofta fyrklassig i två afdelningar; lägre afdelningen består då af två klasser. Samma anordning förekommer ock stundom i skolor, der alla barnen samtidigt undervisas. För sådana skolor är eljest den vanliga formen en högre och en lägre afdelning, hvardera med två klasser, af hvilka den ena är två-årig. Någon gång förekommer en klass i högre och två i lägre afdelningen eller tvärt om.

Fortsättningsskolor, upprättade enligt kongl. kung. den 11 sept. 1877 och 29 april 1886, finnas inom inspektionsområdet till ett antal af fyra. Skolorna vid *Sundbyberg* och *Gustafsberg* äro anordnade såsom aftonskolor. Skolan vid *Munsö* kyrka fortgår 2 månader, hvaraf 1 utom folkskolans läsetid af 8 kalendermånader; den i *Boo* församling 4 veckor inom och 2 utom de lagstadgade 8 kalendermånaderna. Skolorna i Sundbyberg och Boo äro nya för denna inspektionsperiod. Alla läsa på en afdelning, ehuru en del af barnen två år bevista skolan.

Ehuru resultatet ej synes mig motsvara de förhoppningar, man

gjort sig med afseende på fortsättningsskolan, har jag dock, när det ju är af stor betydelse, att barnen vid 13—15 års ålder ej lemnas utan ordnad undervisning och ledning, ofta föreslagit inrättande af fortsättningsskolor. Att detta oaktadt ej flere inrättats har berott dels på svårigheten att utan men för skolgången i den egentliga folkskolan bereda lämplig tid för fortsättningsskolan, dels på antagandet, att endast helt få barn skulle finnas villiga och berättigade att deltaga i denna, dels ock på församlingarnes obenägenhet att öka sina förut dryga utgifter för skolväsendet. Någon gång har ock brist på förmåga eller god vilja hos läraren anförts såsom skäl mot inrättande af fortsättningsskola.

De i normalplanens af 1889 "tillägg" sid. 44—48 föreslagna särskilda anordningar för s. k. minimiläsare hafva ingenstädes inom distriktet påyrkats eller vidtagits.

I alla skolor undervisas gossar och flickor tillsammans utom i Lidingö folkskolor. Der fins nemligen vid Hersby en på donation till lokal och pensionering af lärarinnan grundad särskild folkskola för flickor.

Reglementen. I sexton skoldistrikt hafva under perioden nya reglementen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalreglementet för Upsala stift utarbetats och stadfästs. Sju andra hafva ock dugliga reglementen. Men de öfriga åtta distriktens reglementen äro föråldrade och till större eller mindre del obrukbara. Uppmaningar att utarbeta nya reglementen hafva icke fattats; men då i de flesta af dessa distrikt förslag dels till nya skolors inrättande dels till andra viktiga förbättringar i skolväsendet förelegat, har jag, på det att icke den gamla anordningen måtte ytterligare fastslås, ej ansett mig böra strängt yrka på skyndsamt uppgörande af nytt reglemente. På de flesta af dessa ställen äro dock nu enligt uppgift förslag till nya reglementen under utarbetning.

Inom inspektionsområdet finnes vid *Rådan* i Spånga socken *Axel och Sofia Alms stiftelses uppfostringsanstalt* för värnlösa, men ej vanartiga flickor. Inträde medgifves flickor mellan 6 och 12 år från alla delar af riket mot en årsafgift till fyllda 15 år af för närvarande 100 kronor; och de stanna vid anstalten tills de "vunnit nödig stadga och arbetsduglighet för att erhålla tjenst eller anställning hos redbara husbönder eller arbetsgifvare, eller åtminstone tills de fyllt 18 år, såvida ej lämpliga fosterföräldrar dessförinnan erbjuda sig att dem mottaga". — För närvarande äro der 50 flickor intagna, hvaraf 23 undervisas af en folkskolelärarinna enligt normalplanens Lit. E. och 13 af en småskolelärarinna i öfverensstämmelse med normalplanens b). Undervis-

ningen, som fortgår $8\frac{1}{2}$ kalendermånader om året, är god, lokalerna i alla afseenden utmärkta och materielen tillräcklig.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I alla *småskolor* förekommer undervisning i kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar) och räkning. I 3 meddelas ej undervisning i sång, emedan läraren ej kan sjunga, och orgel saknas. Gymnastikundervisning förekommer ej i 5 småskolor och teckning icke i 16. I något mer än halfva antalet förekomma särskilda åskådningsöfningar, som dock ej sällan bedrivas på ett föga intresseväckande sätt. — Kurserna äro i regeln lika med normalplanens; på ett och annat ställe har visat sig någon benägenhet att öfverskrida dem i katekes och minska dem i räkning. I treklassiga småskolor är högsta klassens kurs i hufvudsak lika med kursen för första folkskoleklassen.

I *mindre folkskolorna* förekomma vanligen alla folkskolans ämnen utom geometri. I några få af de sämst lottade undervisas ej heller i naturkunnighet, emedan undervisningsmateriel saknas. Teckning är utesluten från läsordningen i 5, gymnastik i 3 och sång i 2 dylika skolor. — Likasom klassindelningen vexla äfven lärokurserna betydligt. Man sträfvat dock i allmänhet att ställa dessa i hufvudsaklig öfverensstämmelse med dem, som normalplanen angifver för motsvarande skolform. Vanligen hänvisa de nyare reglementena beträffande såväl dessa som andra skolor till normalplanens kurser.

Folkskolornas lärokurser äro, såsom nyss antyds, bestämda i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanen. I allmänhet genomgå de föreskrifna kurserna, åtminstone i hufvudämnen. På några få ställen följes ännu 1878 års normalplan särskildt i fråga om biblisk och svensk historia. Geometri förekommer i allmänhet icke i de skolor, som ej hafva underlag af småskola. I ett par skolor har gymnastik ej öfvats, och teckning har ej varit upptagen på läsordningen i 12 skolor, der afdelningsläsning på olika tider förekommit eller folk- och småskoleafdelningar undervisats samtidigt.

I 22 skoldistrikt öfvas i alla eller en del af skolorna qvinlig *slöjd* vanligen under ledning af en folk- eller småskolelärarinna eller någon gång af lärarens hustru. Endast i Bromma och Solna finnas särskildt anställda slöjdlärarinnor. — De med statsbidrag försedda *slöjdskolor för gossar*, som vid periodens början funnos i *Bromma* (vid Sundbyberg), *Össeby-Garn*, *Munsö*, *Vermdö* (vid Gustafsberg) och *Boo*, äro fortfarande i verksamhet. *Täby*-skolan har måst upphöra, emedan nu varande folkskoleläraren ej är slöjdekunnig. Nya skolor af samma slag hafva

inrättats i *Färentuna*, *Adelsö*, *Österåker* (vid Åsätra) och *Solna* (vid Ulriksdal). I alla dessa skolor — utom den vid Gustafsberg, som har särskild slöjdlärare — undervisar folkskolelärare, som genomgått en eller flere kurser vid Nääs slöjdseminarium eller vid Gustafsberg å Vermdön, der "Centralkomitén för hemslöjdens befrämjande inom Stockholms län" flere somrar under denna inspektionsperiod likasom under föregående anordnat kostnadsfria lärokurser för inom länet anställda folkskolelärare under ledning af statens undervisare i hemslöjd. — Slöjdundervisningen för gossar har allmänt omfattats med lifligt intresse både från barnens och föräldrarnes sida. På de flesta ställen öfvas uteslutande träslöjd; endast i Gustafsbergs-skolan och den i Boo förekomma derjemte andra slöjddalster såsom korgflätning och borstbinderi. Vid träslöjden följes i allmänhet, med större eller mindre förändringar, Nääs-systemet. — Tiden för slöjdundervisningen, som i olika skolor växlar mellan 4—8 timmar i veckan, är förlagd antingen till särskild hel dag (oftast lördagen) eller till två eller tre eftermiddagar i veckan, då två timmar användas till slöjd, sedan läsningen för dagen är slutad.

Trädgårdsskötsel såsom särskildt läroämne förekommer i 19 folkskolor, vid hvilka skolträdgårdar finnas.

I *fortsättningsskolorna* förekomma de i normalplanen för dessa skolor upptagna läroämnena (utom slöjd), vanligen ock med den timfördelning, som i normalplanen är upptagen.

I hvarje skola finnes *läsordning*, i regeln uppgjord med ledning af någon utaf normalplanens läsordningar samt vanligen af skolrådsordföranden granskad och gillad.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden är 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, fördelade på en vår- och en hösttermin, utom i skolorna vid Gustafsberg (Vermdö) och Alviken (Bromma), der den är 9 kalendermånader, samt Munsö och Boo folkskolor, der för fortsättningsskolan tillkomma i den förra 4 och i den senare 2 veckor. Läsåret börjar i 26 skol-distrikt med vårterminen.

I 39 *folkskolor* och *mindre folkskolor* börjar vårterminen den 1 februari, i 25 tidigare, vanligen den 15 januari, i de öfriga börjar den i medlet af februari. Endast i en folkskola varar vårterminen till medlet af juli; i de öfriga slutar den i juni. Höstterminen tager hos flertalet (47) sin början den 1 sept., 18 börja den vid eller efter medlet af sept., 6 i augusti, 4 i oktober. Arbetet fortgår sedan, tills den

bestämda årliga lästiden är tilländalupen. Då höstterminen börjar i augusti eller den 1 sept., afbrytes den ofta af några dagar "potatislof".

I 15 *småskolor* börjar vårterminen den 1 februari, 6 börja den i januari; de öfriga i eller efter medlet af februari eller i början af mars. Med några få undantag slutar vårterminen i juni. Höstterminens undervisning börjar för flertalet småskolor i medlet af augusti eller början af sept., för några redan i början af augusti, för ett fåtal i medlet eller slutet af september. Lästiden för året är i regeln afslutad i november eller början af december.

Fortsättningsskolan är i verksamhet från medlet af januari till slutet af februari; å Munsön dessutom 14 dagar i december.

I alla *folkskolor och mindre folkskolor* meddelas undervisning 30 timmar i veckan. I 10 folkskolor äro dessa timmar fördelade på veckans 6 dagar; i alla de öfriga läses 5 dagar 6 timmar om dagen. I de flesta *småskolor* läses 5 dagar i veckan 5 timmar hvarje dag; i några 6 dagar med 4 timmar om dagen; endast i en läses 6 dagar med 5 timmar om dagen. Der folk- och småskoleafdelning undervisas särskildt, upptager läsordningen ofta 6 timmar om dagen för den förra och (4—)5 för den senare. I åtskilliga mindre folkskolor och folkskolor utan afdelningsläsning slutar lägre (småskole-)afdelningen 1 timme tidigare än den högre.

I alla skolor iakttages föreskriften om ledighet mellan lärotimmarne. Middagsrasten varar vanligast 1 timme; någon gång 1½—2 timmar. — Med bön och i de allra flesta fall sång börjar och slutar undervisningen hvarje dag.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

På skolorådens uppgifter för åren 1887 och 1892 grunda sig nedanstående tabell:

Till distrikten hörande barn af 7—14 års ålder:	1887:	1892:
Undervisade i fasta folkskolor	2,612	2,815
„ „ flyttande „	21	52
„ „ fasta mindre folkskolor	594	581
„ „ flyttande „ „	76	23
„ „ fasta småskolor	1,358	1,368
„ „ flyttande „	77	81
„ „ folk- eller småskolor utom egna distrikt	162	238
„ „ allmänna läroverk eller specialskolor	84	93
Transp.	4,984	5,251

	Transport	4,984	5,251
Undervisade i enskilda skolor		77	134
„ „ hemmen		259	178
Utexaminerade på fullständig folkskolekurs		95	219
„ „ minimikurs		115	207
I saknad af undervisning till följd af sjukdom		30	30
„ „ af annan anledning		185	259
Sådana, om hvilka uppgifter saknas		163	135
	Summa	5,908.	6,413.

Hela antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor inom egna distrikt undervisade barn 5,029 5,151.

Af denna tabell, framgår, bland annat, att antalet barn, undervisade i folk- och småskolor, ökats, medan antalet i mindre folkskolor undervisade minskats; likaså att antalet af i hemmet undervisade nedgått; och då hemundervisning oftast är liktydig med saknad af undervisning — de i folkskolestadgans 38 § föreskrifna förhör hållas sällan — bör äfven detta anses såsom ett framsteg. Tabellen utvisar ock ett framsteg i fråga om de utexaminerade. Väl har antalet med endast minimikunskaper afgångna ökats, men antalet af dem, som afgatt efter genomgången fullständig folkskolekurs, har ökats ännu mer. Och i fråga om dessa utexaminerade må man erinra sig, dels att afgångspröfningarne år 1891 voro både allmänna och noggrannare än 1886, dels ock att fortsättningsskolorna voro dubbelt så många 1892 som 1887. Och fortsättningsskolornas lärjungar äro icke inräknade i summorna 219 och 95.

Reglementena föreskrifva i allmänhet, att barnen skola intagas i skola det år, de fylla 7 år, och endast vid läsårets början. Denna senare bestämmelse, som i de nyare reglementena tillkommit, har gjort, att, då läsåret i regeln börjar med vårterminen, svagare och sent utvecklade barn mera ofta än förr uppskjuta skolgången till följande året. Deraf härleder sig i väsentlig mån den ökning, såsom tabellen utvisar, af sådana barn, som varit i saknad utaf undervisning "af annan anledning". I några distrikt intagas nybörjare i skolan den 15 mars, ehuru vårterminen börjar den 1 februari. På få ställen intagas ännu nybörjare både vår- och hösttermin. I reglementena stadgas, att skolutpligtigt barn, som efter läsetermins början inflyttar från annan församling, skall genast anmälas till skolgång och intagas i den klass, dit det efter sitt kunskapsmått hör.

Skolgången är i olika distrikt och skolor mycket olika. I nästan alla är den jemnare under vårterminen än under höstterminen, emedan barnens tid isynnerhet i början af höstterminen mer än annars tages i anspråk för deltagande i jordbruksarbeten. För öfrigt är inom detta

inspektionsdistrikt som annorstädes skolgången sämst i de skolor, som besökts af många statkarlsbarn. Dock råder äfven i dylika skolor stor olikhet, beroende på egendomsegarnes större eller mindre skolvänlighet, skolrådets mer eller mindre noggranna tillsyn och omvårdnad samt, icke minst, lärarnes intresse för sitt kall, duglighet och förmåga att vinna barnens och föräldrarnes aktning och tillgifvenhet. Fall hafva förekommit, der endast genom ombyte af lärare en förut dålig skolgång väsentligen förbättrats.

I några fall hafva barn till tredskande föräldrar skilts från hemmen och öfverlemnats i andra personers vård. Men denna i folk-skolestadgans 51 § såsom yttersta medlet tillåtna åtgärd är ej sällan oanvändbar, enär liknöjda och fattiga föräldrar finnas, som intet hellre önska, än att skolrådet och fattigvården må helt och hållet taga hand om deras skolpliktiga barn. — I mina berättelser till domkapitlet har jag plägat särskildt uppräknat de skoldistrikt och skolor, der skolgången varit synnerligen otillfredsställande. Domkapitlet har med anledning deraf infordrat skolrådets förklaring; och detta har i åtskilliga fall visat sig icke vara utan verkan. Jag har ock arbetat på att, der skolförsummelser icke kunnat undgås, anmälan om bortovaro — så vidt möjligt — på förhand måtte göras. Med förstånd och tillmötesgående har man ock mångenstädes bragt det derhän, att oanmäld frånvaro från skolan sällan förekommer.

Flyttning mellan småskolan och folkskolan samt mellan de särskilda klasserna inom skolan verkställes i regeln vid läsarets slut. Vanligen bestämmer läraren ensam denna flyttning; dock deltagar stundom folkskoleläraren i afgörandet i fråga om uppflyttning från småskolan, och någon gång säger skolrådsordföranden eller ledamot af skolrådet det för flyttningen bestämmande ordet. Så väl vid flyttning mellan småskolan, folkskolan och fortsättningsskolan som i synnerhet vid klassflyttningen iakttages ej alltid föreskriften om nöjaktigt inhemtande af föregående lärokurser. Detta förhållande har väl i allmänhet sin grund i släpphändhet och undfallenhet, men ock någon gång i den ej oberättigade åsigten, att qvarsittning i enskilda fall kan mer skada än gagna.

I fråga om lärjungarnes *afgång* från skolan har väl under den gångna perioden flerstädes ett bättre och mer ordnad förhållande inträddt, i synnerhet der nya reglementen införts; men ännu är med den saken långt ifrån väl bestäldt. Ty på åtskilliga ställen afgår en ej ringa del af barnen utan att hafva genomgått folkskolan redan från tredje, ja någon gång andra klassen, stundom utan att ens anmäla sin afgang. Och i fråga om afgangsbetyg råder flerstädes en viss slapphet, i det att sådana dels ej alltid gifvas, dels gifvas för tidigt

— en slapphet så mycket mer att beklaga, som, för att få lärjungar-
nes afgång på lagligt och tillfredsställande sätt ordnad, nästan öfver
allt kräfves ett energiskt samarbete af lärare, skolråd och inspektör.
— Barnen afgå i regeln från folkskolan vid 12—13 års ålder; ej
sällan äro de äldre, någon gång yngre.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Hela antalet lärare och lärarinnor utgjorde vid 1892 års slut 132.

I folkskolorna	tjenstgjorde	42 lärare	21 lärarinnor
----------------	--------------	-----------	---------------

.. mindre folkskolorna	..	20	..
------------------------	----	----	----

.. småskolorna	..	43	..
----------------	----	----	----

Särskildt i öfningsämnen	anstända voro	3	..	3	..
--------------------------	---------------	---	----	---	----

Af folkskolelärarne är en prest, nemligen komministern på Ingar-
ön; 27 äro tillika organister och klockare. Vid folkskolorna äro
såsom biträdande anstända 2 extra småskolelärarinnor. Hela den öfriga
folkskolelärarepersonalen har aflagt seminarieexamen. — Vid mindre
folkskolorna och småskolorna hafva under perioden varit anstända 1
lärare och 5 lärarinnor, som icke undergått pröfning enligt kongl. kung.
den 5 juni 1885. En af dessa lärarinnor, som haft anställning före den
11 januari 1878, blef af mig pröfvad och godkänd. Nu qvarstår endast
en oexaminerad småskolelärarinna. Hon är öck i fråga om undervis-
ningsduglighet den svagaste inom inspektionsområdet och torde snart
komma att afgå.

Med afseende icke blott på kunskaper och undervisningsskicklig-
het utan ock på nit och intresse för kallet råder icke så obetydlig
olikhet. Dock förtjena de flesta både lärare och lärarinnor det vits-
ordet, att de pligttroget och nitiskt skött sitt kall; hvilket är så myc-
ket mer värdt erkännande som de förhållanden, hvarunder de arbetat,
stundom kunnat vara svåra nog till följd af ojemn skolgång, dålig
lokal och undervisningsmateriel, bristande understöd från skolrådets
sida, tryckta ekonomiska förhållanden m. m. Förberedelsen till lek-
tionerna har dock, likasom rättandet af skrifböckerna, flerstädes lemnat
åtskilligt öfrigt att önska. I fråga om kunskaper och undervisnings-
skicklighet har jag trott mig kunna vitsorda 24 lärare och 12 lära-
rinnor i folkskolan, 16 lärarinnor i mindre folkskolan och 26 i små-
skolan såsom godkända samt 18 lärare och 9 lärarinnor i folkskolan, 4
lärarinnor i mindre folkskolan och 17 i småskolan såsom mer än
godkända, hvaribland några verkligt framstående.

Lärarepersonalens sedliga förhållande har i allmänhet vitsordats
såsom godt. Ett par lärare hafva visat benägenhet för dryckenskap

och tvenne småskolelärarinnor för sedliga förseelser måst afgå från skolan. — Så vidt jag har mig bekant, har icke någon bland nuvarande lärarepersonalen inom inspektionsområdet genom förargelseväckande agitation i de politiska partiernas eller sektväsendets tjänst nedsatt sig själf och skadat sin verksamhet.

Något lärareöfverflöd har icke förekommit. Att till bättre aflönade och väl belägna platser ofta många sökande anmäla sig är icke bevis på något öfverflöd, ej heller att det någon gång händt, att en i fråga om begåfning, kunskaper och examensbetyg svagt utrustad folkskolelärare eller lärarinna för någon kortare tid tagit tillfällig anställning vid mindre folkskola eller småskola. Ej så sällan har inträffat, att i synnerhet till mera aflägsset belägna skolor ingen sökande eller blott en eller två anmält sig, oaktadt flitig annonsering i skoltidningar. I synnerhet har sådant förekommit i fråga om mindre folkskolor och småskolor.

Beträffande *undervisningen* i de särskilda läroämnena lemnas endast en kortfattad redogörelse, enär något särskildt anmärkningsvärdt för detta inspektionsdistrikt ej finnes att anteckna.

Kristendomskunskap. I alla folkskolor och många mindre folkskolor förekommer *bibelläsning* vid morgonbönen. Oftast genomgås någon af Nya Testamentets historiska böcker i följd; i fortsättnings-skolan vanligen en epistel. Läraren läser i regeln först upp texten, utfrågar sedan innehållet och låter till sist några af de mer försigkomna barnen ånyo uppläsa texten. På många ställen genomgås under fastlagstiden på samma sätt Kristi pinos historia och vid sista morgonbönen i veckan kommande söndags högmessotext. — Vid denna bibelläsning får man stundom höra grundliga, intresseväckande, fostrande samtal mellan lärare och lärjungar; stundom också endast tarfliga, andelösa språköfningar.

I *bibliska historien* meddelas den första undervisningen genom lärarens muntliga framställning. Det berättade utfrågas och åskådliggöres merendels genom bibelplanscher. I allmänhet begagnas af lärarinnan till det mesta bokens ord; och der hon har förmåga af en uttrycksfull och tilltalande framställning, följa barnen väl med och besvara — äfven första klassens barn — till dem öfver innehållet ställda lättare frågor. Hufvudsakligen synes dock förberedelsen riktas på andra småskoleklassen, som i allmänhet till sist får ur boken uppläsa det stycke, som gifves till hemlexa. — I folkskolan sker förberedelsen stundom på samma sätt som i småskolan; vanligen dock så, att berättelsen först uppläses af barnen eller läraren, hvarefter utfrågning sker. Vid förhöret få barnen besvara framställda frågor; derefter följer vanligen "berättande", som någon gång göres väl, men ej sällan blir

blott en minnesramsa af föga nytta för barnen och plågsam för åhö-raren. Det upprabblande af lexan i biblisk historia, som åtskilliga, i synnerhet småskolelärarinnor, under namn af berättande fordrat af bar-nen vid förhöret, innan ännu någon utfrågning skett, har jag förbjudit. — Vägghkartan öfver Palestina begagnas i allmänhet flitigt. — 'All-männast användas Steinmetz' och Norlén-Lundgrens läroböcker; der-jemte förekomma ock Erikssons och Celanders.

Katekesundervisningen bedrifves i de med afseende på anordningen lyckligare lottade folkskolorna, der läraren har något sinne för ämnet, på ett ganska tillfredsställande sätt. Lärostyckena förberedas omsorgs-fullt, fordringarne på utanläsning äro ej öfverdrifna och afpassas i viss mån efter barnens olika förmåga. Man ser ock på de flesta af barnen, att de äro intresserade af ämnet. Men der läraren ej har något in-tresse härför, eller skolans anordning är sådan, att många afdelningar samtidigt undervisas, såsom i de flesta mindre folkskolorna, der blir katekesläsningen hufvudsakligen, ja stundom, endast en utanläsning, vid hvilken ej synnerlig vikt fästes vid innehållet och dess betydelse för bar-nets andliga utveckling. Någon gång har jag i småskolan hört en mycket tilltalande lektion, hvarvid barnen uttrycksfullt uppläst textorden till Luthers katekes. Eljest är verkligt god uppläsning af styckena lika sällsynt, som den är svår att åstadkomma. — Valda psalmverser in-läras i de flesta skolor i sammanhang med katekesläsningen.

Oaktadt de framsteg kristendomsundervisningen under senare tiden onekligen gjort, måste man dock derom uttala det allmänna om-dömet, att den öfver hufvud taget är för abstrakt, för litet värmande och fostrande.

På *modersmålet*, som i alla skolor har största timtalet, nedlägges ganska mycket arbete. Dock återstår ännu, oaktadt oförnekliga fram-steg, mycket, innan den ståndpunkt mer allmänt hunnits, som man synes mig böra sträfvä att hinna i våra folk- och fortsättningsskolor. Detta gäller både den muntliga och den skriftliga behandlingen af språket. Ty väl läsa i en del skolor många, ja de flesta äldre barn mekaniskt rätt, men verklig välläsning får man sällan höra och en sammanhän-gande redogörelse för det lästa ännu mera sällan; öfningar i uppsats-skrifning förekomma i en del skolor alls icke, i andra med föga resultat; rättskrifning öfvas väl på de flesta ställen ganska flitigt, men få lärjungar vinna någon säkerhet i stafning, nästan ingen i kommatering.

Vid den första undervisningen följes ännu i många skolor den gamla bokstafveringsmetoden, dock alltid med samtidiga skriföfningar och ofta med samma förberedande öfningar, som användas vid ljud-skrifläsemetoden, hvilken i flertalet småskolor förekommer. Stafnin-

gen öfvas i sist nämnda skolor ej alltid, oaktadt gifna påminnelser, så flitigt som sig borde. — I väl skötta småskolor får man jemförelsevis oftare än i folkskolor höra verklig välläsning efter deras ståndpunkt. — Vid öfningar att uppfatta innehållet läras barnen ej ofta, vare sig i folk- eller småskolor, att vederbörligen gifva akt på sammanhanget i det lästa. Ordförklaringar gifvas ej heller alltid i tillräcklig mängd och på tillfredsställande sätt. — I en del folkskolor meddelas undervisning i språkläran; härvid användas merendels Norléns eller Sjölanders läroböcker. I ett par skolor begagnas Sundéns språklära.

I alla folkskolor och mindre folkskolor samt treklassiga småskolor finnes folkskolans läsebok. För de första läsöfningarne användas utom läsetabeller, som i ganska många skolor med framgång begagnas, läseböcker utgifna af Kastman, Rodhe, Bäckman-Svensk, S. Almquist, Sandberg, Ambrosius.

Välskrifning öfvas dels efter tryckta forskrifter, dels efter lärarens forskrifning på svarta taflan. I några skolor användes Pählmans eller Heikes skriftsystem. Jag har dock ej funnit, att skriffärdigheten i dessa skolor öfver hufvud taget är större än i andra, der läraren med flit och omsorg bedrifver skrifundervisningen.

Undervisningen i *räkning* företer såväl i fråga om metod som resultat större olikheter än i något annat ämne. I alla skolor öfvas såväl hufvudräkning som räkning på tafla, och i en del ega många af barnen god färdighet i båda. Den förut ej ovanliga benägenheten att för teoretiserandet försumma den mekaniska öfningen synes mig nu mera sällan förekomma, likasom ock nu mera ytterst sällan förekommer endast mekanisk öfning. — Goda läroböcker hafva i väsentlig mån bidragit till denna lyftning af ämnet. Mest begagnas Lindbloms, Bergs och Johanssons läroböcker. Äfven Sjölander-Wilanders, Welanders, Segerstedts, Schmidts, Olsson-Celanders förekomma.

I *geometri* meddelas merendels undervisning endast i sammanhang med räkning. Blott i ett fåtal skolor förekommer särskild lärobok.

I *geografi* undervisas i alla folkskolor och mindre folkskolor samt derjemte i de treklassiga småskolornas högsta klass. Deraf följer ock, att denna undervisning måste blifva mycket olika, ehuru den i allmänhet omfattas med intresse af både lärare och lärjungar. — I hvarje dylik skola finnes någon karta, i de lyckligare lottade flere goda sadana; och de begagnas äfven i allmänhet flitigt, ehuru i fråga om de fysiska förhållandena ofta på ett mindre instruktivt sätt än önskligt vore. — Fortfarande lägges visserligen i flertalet skolor mesta vigten på inlärande af namn och lägen, mindre på fysiska förhållanden, samfunds- och näringslif m. m. dylikt; men de på senare åren utkomna läro-

böckerna hafva dock i någon mån bidragit att ändra förhållandet till ett bättre.

De läroböcker, som mest begagnas, äro Almquists och Linds. Dessutom förekomma Erslevs, Folkskolans, Bäckmans, Alunds. — I en del skolor hafva många af barnen egna kartböcker, vanligen Roths eller Sundströms, på ett par ställen Bergs.

Hvilket värde och betydelse undervisningen i *svensk historia* har för medborgerlig bildning och fosterlandskärlek synes man i allmänhet ännu icke hafva till fullo insett. I viss mån beroende häraf torde vara, att denna undervisning ännu så ofta bedrifves på ett torrt och föga tilltalande sätt, likasom å andra sidan det ofruktbara undervisningssättet torde medverka till den hos barn och föräldrar ganska vanliga ringaktningen för läroämnet. — Odhners lärobok begagnas öfver allt utom i en skola, der Hägermans förekommer.

Naturkunnighet. Undervisning i detta ämne förekommer ej — såsom ofvan är nämnt — i en del mindre folkskolor och bedrifves såväl i flertalet af dylika skolor, der den förekommer, som ock i atskilliga folkskolor på ett föga fruktbringande sätt till följd af brist dels på undervisningsmateriel dels på intresse och kunskaper hos läraren. I dessa skolor genomgås ock stundom endast en del af de föreskrifna kurserna, vanligen blott djur- och växtläran samt något om människokroppen.

I andra folkskolor står deremot undervisningen i detta ämne ganska högt: lämplig materiel finnes och användes flitigt, lefvande växter och andra naturföremål visas och beskrifvas, experiment anställas, goda hygieniska och ekonomiska tillämpningar göras.

Allmännast användas Berg-Lindéns och Berlins läroböcker; Celanders och Segerstedts förekomma ock.

I *teckning* hafva endast i ett fåtal skolor barnen hunnit någon nämnvärd färdighet.

Sång-undervisningen omfattar i de flesta skolor endast gehörsång. I en del folkskolor och några mindre folkskolor förekomma ock tonträfningsöfningar, hvarvid i regeln notskrift användes. Resultatet beror i detta ämne mer än något annat på lärarens intresse och begåfning. En förändring till det bättre har under inspektionsperioden inträdt, i det att den vanligen så dåliga flerstämmiga sången börjat få vika för enstämmiga fosterländska sånger, som i allmänhet af barnen sjungas med lif och lust. — I en del småskolor och äfven någon gång i folkskolor användes *sång* till vederqvickelse under och mellan lektioner i andra ämnen.

I *gymnastik* bedrifves undervisningen i några skolor med lust och framgång. — I allmänhet uppskattas detta ämnets betydelse för barnen

hvarken af skolråd eller föräldrar; och man kan ej vänta, att intresset hos alla lärare skall räcka till för de många, olikartade undervisningsämnen. — Lokalerna äro ock ej sällan olämpliga för gymnastiköfningar. Under blidare årstid försiggå derför dessa ofta i det fria. I åtskilliga skolor öfvas under rasterna lekar under lärarens ledning och tillsyn.

Vid några folkskolor finnas väl ordnade och vårdade *skolträdgårdar*. De äldre barnen hafva då ofta hvar sitt lilla land att sköta och skörda, och ur trädskolorna utdelas emellanåt träd och buskar åt barnen att plantera vid hemmen. På några ställen, der skolträdgård ej finnes, lemna läraren vid skötandet af det åt honom upplåtna jordlandet någon undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering.

För *slöjd*-undervisningen har redogjorts å sid. 62.

Ordningen och *tukten* hafva i flertalet skolor handhåfts på tillfredsställande sätt. Endast i några få har anledning förekommit till berättigade anmärkningar och maningar till rättelse, hvilken dock till följd af lärarens svaghet eller oförmåga icke alltid kunnat ske. — I fråga om den i djupare mening uppfostrande inverkan på barnen, som borde utgöra skolans förnämsta syfte, förefinnas nog stora brister mångenstädes; icke få lärare synas tyvärr ännu anse icke förståndsodlingen och karaktersdanningen utan inlärandet af ett visst kunskapsmått vara skolans förnämsta, ja hela uppgift.

De i folkskolestadgans 46 § föreskrifna *skolförhör* hållas i alla skolor stundom två, men numera vanligen blott en gång om året antingen vid vår- eller höstterminens slut. De äro ej sällan verkliga högtidsdagar för skolan, då i det smyckade lärorummet talrika anhöriga, isynnerhet mödrar, och vid sommarexamina många "sommargäster" med stort intresse åhöra de prof, som afläggas i läsning, räkning, sång m. m. Flerestädes svajar då den blågula flaggan öfver skolhusets tak.

Afgångspröfningar anställas deremot icke öfver allt och, der de anställas, ej alltid med den noggrannhet, som vore önskelig och behöflig. (Jfr. sid. 66.)

De i folkskolestadgans 38 § föreskrifna *förhören med hemläsare* hållas, såsom förut är nämnt, endast undantagsvis. I några skoldistrikt behöfvas de ej heller, emedan hemläsning der sällan ifrågasättes.

Roteförhör och *förhör med lediga afdelningen* i skolor med afdelningsläsning hållas, der så anses lämpligt.

VI. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Alla *folkskolorna* äro försedda med nödiga kartor, de flesta hafva ock jordglob. För undervisningen i naturkunnighet finnas i regeln

väggtafflor öfver människokroppen och öfver djurriket; på åtskilliga ställen också botaniska väggtafflor och en eller flere serier af de fysiska apparater, som genom kongl. ecklesiastik-departementet tillhållas folkskolorna. För undervisningen i räkning och geometri finnes ock i allmänhet nödig materiel. — I *mindre folkskolorna* råder i detta som i andra afseenden stor olikhet; några äro väl försedda, andra ganska illa lottade, ehuru under inspektionsperioden till dessa som till andra skolor ej så obetydligt blifvit anskaffadt. — *Småskolorna* hafva allmänt bibliska planscher och åskådningsmateriel för räkneundervisningen; ofta förekomma ock läsetabeller, planscher för åskådningsundervisningen och karta öfver Palestina, stundom också andra kartor.

Orgel eller orgelharmonium finnes i de flesta folkskolor samt i några få mindre folkskolor och småskolor.

Inom några skoldistrikt inköpas för skolkassans räkning icke blott läseböcker utan ock läroböcker, som tillhandahållas alla eller åtminstone obemedlade barn kostnadsfritt.

På ett och annat ställe har undervisningsmaterielen icke använts som sig bör; jag har till och med någon gång iakttagit, att god och riklig materiel för undervisningen i naturkunnighet fått stå alldeles orörd i skåpen.

Särskildt *skolbibliotek* finnes ingenstädes. Der sockenbiblioteket rörer någon större omvårdnad, inköpas ock böcker lämpliga för skolbarnen; och de äldre bland dessa äro ofta jemte den ungdom, som nyss afgått från folkskolan, de flitigaste låntagarne.

I 28 skoldistrikt finnas *sockenbibliotek*; men de flesta äro obetydliga, illa vårdade och föga begagnade. Både skoloråd, församlingar och lärare synas i allmänhet ega ringa intresse för denna sak, som dock, rätt skött, både kan vara och äfven visat sig vara till väsentligt gagn. Der årliga inköp ske af böcker, som intressera allmänheten, har det ej visat sig brist på låntagare. — De bemödanden, jag gjort för att få ett bättre förhållande till stånd, hafva krönts med föga framgång. Måhända skulle intresset något ökas, om enligt lag skolorådet, ej kommunalnämnden, finge hand om saken. — Endast biblioteken i Hammarby, Össeby-Garn, Hilleshög, Sänga och ett af enskilda skänkt och underhållet bibliotek vid Fogelbro folkskola på Vermdön hafva vårdats väl och enligt uppgift flitigt begagnats.

VII. Anteckningsböcker.

I inspektionsområdets samtliga skolor finnas dagbok och examens-katalog, ehuru dertill någon gång användas endast lösa, af läraren upplinierade pappersark. Matrikel (hufvudbok), som vid inspekti

periodens början saknades i flere folkskolor och vid åtskilliga andra antingen alls icke eller ofullständigt fördes, finnes nu och föres ordentligt efter goda formulär vid alla folkskolor och de flesta mindre folkskolor.

Försummelser i afseende på den i folkskolestadgans 36 § föreskrifna förteckning på skolpliktiga barn förekomma väl ännu, men vida mera sällan än vid inspektionsperiodens början. Likaså hafva felaktigheterna i fråga om de uppgifter (enligt Lit. A och B), som lärare och skolråd skola lemna enligt 66 § af folkskolestadgan, under senaste åren betydligt minskats.

Inventarieförteckning torde, oaktadt många påminnelser, ännu icke finnas i alla skolor.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Under perioden 1887—1892 hafva inom inspektionsområdet 11 nya skolhus blifvit uppförda i följande distrikt: *Boo* (Lilla Tollare: småskolesal, lärarebostad), *Danderyd* (1 folkskole-, 1 småskolesal, 2 lärarebostäder), *Djurö* (Stafsnäs: lärosal för mindre folkskola, lärarebostad), *Hilleshög* (småskolesal, slöjdsal, lärarebostad), *Ingarö* (Skälsmara: folkskolesal, lärarebostad), *Sollentuna* (Tureberg: 1 folkskole-, 1 småskolesal, 1 slöjdsal, 2 lärarebostäder), *Solna* (Hufvudsta: 1 folkskole-, 1 småskolesal, 2 lärarebostäder), *Spånga* (Erfvidge: lärosal för mindre folkskola, lärarebostad), *Vaxholm* (Rindö: lärosal för mindre folkskola, lärarebostad), *Vermdö* (Vindö: lärosal för mindre folkskola, lärarebostad), *Österåker* (vid Margretelund, helt och hållet på baron G. Åkerhielms bekostnad: folkskolesal och slöjdsal). Alla dessa skolhus äro försedda med afklädningsrum samt prydligt och ändamålsenligt uppförda i hufvudsaklig öfverensstämmelse med kongl. öfverintendentsembetets normalritningar. Utom i ett fall hafva ritningarne till skolhusen understäلت min granskning, och mina med anledning deraf gifna förslag beaktats.

Af de förut befintliga skolhusen äro ock många uppförda på senare åren och af utmärkt beskaffenhet. Omkring 60 % af alla skollokaler har jag för den skull kunnat vitsorda såsom *goda*; de öfriga äro *medelmåttiga* utom 10 (8—9 %) , hvaraf 3 förhyrda, om hvilka jag antecknat vitsordet *under medelmåttan* eller *dåliga*. Flere af dessa sist nämnda komma med anledning af mina framställningar att inom den närmaste framtiden ombyggas eller ersättas af nya. De 2 flyttande skolorna i Vermdö skärgård inhysas fortfarande i vanliga boningsrum, som turvis upplåtas och i allmänhet äro såsom skollokaler betraktade mycket underhålliga.

De flesta skolsalarne uppvärmas med jernkaminer af olika konstruk-

tioner, de öfriga med kakelugnar. På några ställen har klagats öfver svarighet att i skolan erhålla tillräcklig värme under kalla vinterdagar. — Luftvexlingen sker medelst fönsterventiler eller derjemte (isynnerhet i de nyare skolhusen) med ventiler i väggarna. Läraren kan alltså i allmänhet åtminstone börja hvarje lektion med frisk luft i skolrummet; och så sker äfven, der han (hon) icke är liknöjd eller alltför rädd för svalare luft. Någon gång har jag måst varna för alltför oförsigtig ventilering under sjelfva lektionerna.

I allmänhet skuras ej mer än 1—2 gånger i terminen, och barnen måste ännu i de flesta skolor sjelfva ombesörja städningen, hvaraf ej sällan blir en följd, att skolrummen äro dammiga och smutsiga. Dock finnas skoldistrikt, der mot ersättning ur skolkassan städningen utföres af äldre personer med eller utan biträde af de mer vuxna skolbarnen. Till den ingalunda oviktiga fragan om afträdenas läge och anordning tages ej alltid tillbörlig hänsyn. På några ställen har jag lyckats åstadkomma förbättringar i detta hänseende.

Långbänkar, delvis mycket otympliga och daliga, förekomma ännu i 19 skolor. I de öfriga finnas två- eller (sällan) ensitsiga bänkar, af hvilka dock en del äldre äro illa konstruerade. Kateder eller bord på upphöjning finnes nästan alltid i skolsalen, nödiga skåp och hyllor merendels.

Af de 19 *skolträdgårdarne* (år 1887 16) äro endast några få af större betydighet; de flesta äro obetydliga, några ej väl värdade. Ringa framsteg hafva under inspektionsperioden gjorts i detta afseende.

IX. Tillsyn.

Enligt skolstadgans och reglementenas föreskrift äro skoldistrikten delade i mindre områden med särskildt inom eller utom skolrådet utsedda tillsyningsmän. Några af dessa fullgöra med intresse sina skyldigheter, och enskilda skolrådsledamöter finnas flerstädes, som flitigt besöka skolan och arbeta för en god skolgång utan att vara särskildt utsedda till tillsyningsmän. Men mycket ofta höras berättigade klagomål öfver sällsyntheten af skolbesöken och ej sällan öfver brist på understöd vid bemödandena att förmå barnen till jemn skolgång. — I allmänhet hvilat arbetet med tillsynen hufvudsakligen på skolrådsordförandena; och de flesta af dessa fullgöra också, för så vidt tid och krafter medgifva, denna pligt såväl som de mångfaldiga andra, hvilka vården om skolans angelägenheter pålägger dem, med nit och omsorg. — Antalet skolrådsledamöter, som förstå och intressera sig för folkskolan, synes ock öfver hufvud vara i stadig tillväxt; dock har fortfarande flertalet ingalunda det "nit om skolväsendet", som kongl. för-

ordningen af den 21 mars 1862 förutsätter hos dem, som till ledamöter i skolrådet utses.

Vid min verksamhet som inspektör har jag i allmänhet af såväl skolrådets ordförande och ledamöter som lärarepersonalen rönt mycket illmötessgående. Alla skolor utom två mindre folkskolor, som på sista åren inrättats och blott en gång inspekterats, hafva under perioden besökts 3—6 gånger. Inalles hafva 541 inspektioner förrättats, de allra flesta under pågående läsetermin, många utan föregående anmälan. En och annan gång har jag öfvervarit en terminsexamen eller ett afgångsförhör. -- Der så ansetts behöfligt, hafva promemorior till skolråden aflåtits; men ingen sådan anmälan, som i inspektörsinstruktionens 2 § omförmäles, har till domkapitlet behöft göras.

X. Kostnader för skolväsendet.

	1887	1892
Till lärarepersonalens aflöning	82,197,90	89,070,46
„ skollokalerna och inventarier	20,533,01	15,050,52
„ undervisningsmateriel	2,995,94	2,901,62
„ öfriga utgifter	21,676,51	24,168,10
Summa kr.	127,403,36	131,190,70

Då hela lärjungeantalet i inspektionsområdets skolor 1887 utgjorde 5,029 och 1892 5,151, belöper sig alltså i medeltal på hvarje barn för år 1887 en utgift af kr. 23,84 och för år 1892 af kr. 25,47. — I dessa summor äro dock ej inräknade icke obetydliga belopp, hvilka af särskilda skolrotar eller enskilda personer utbetalts till byggande och underhåll af skollokalerna samt inköp af inventarier och icke i distriktens skolräkenskaper varit införda.

Enköping i juli 1893.

F. W. Åmark.

IV.

Gestriklands östra och västra kontrakt.

Under hvarrt och ett af de sex år, som den nu tilländalupna inspektionsperioden omfattar, har inspektion hållits i flertalet af inspektionsområdets offentliga skolor, hvarjemte en och annan af de enskilda skolorna också blifvit besökta.

För Gestriklands skolväsens utveckling under dessa år redogöres härmed i nedan stående afdelningar.

I. Undervisningsanstalterna.

Inom inspektionsområdet, till hvilket höra 13 församlingar och lika många skoldistrikt fördelade på tvenne kontrakt, *Gestriklands östra och Gestriklands västra*, hvilkas folkmängd tillsammans vid 1892 års slut utgjorde 78,391 personer, funnos samma år 250 skolor, nemligen:

128 folkskolor,	128 fasta och	0 flyttande,
30 mindre folkskolor,	22 " "	8 "
92 småskolor,	88 " "	4 "

Summa 250 skolor,	238 " "	12 "
-------------------	-------------	--------

Vid förra inspektionsperiodens slut utgjorde skolornas antal 214, nemligen

108 folkskolor,	106 fasta och	2 flyttande,
22 mindre folkskolor,	11 " "	11 "
84 småskolor,	78 " "	6 "

Summa 214 skolor,	195 " "	19 "
-------------------	-------------	--------

Under de senast förflutna sex åren hafva sålunda 36 nya skolor tillkommit, i det att dels genom skolors nybildning dels genom förändring af skolart folkskolornas antal ökats med 20, mindre folkskolornas med 8 och småskolornas med 8. De flyttande skolornas antal har under den gångna sexårsperioden minskats med 7, och är numera ingen egentlig folkskola flyttande. Då skolornas antal år 1892 utgjorde 250, år 1886: 214, år 1881: 184, år 1876: 150, år 1871: 109 och år 1866: 77, har sålunda under de senaste sex åren upprättats 36 nya skolor,

under de senaste 11 åren 66, under de senaste 16 åren 100, under de senaste 21 åren 141 och under de senaste 26 åren 173.

I hvilken mån tillväxten under nyss förflutna inspektionsperiod berört de särskilda skoldistrikt, visar nedan stående tabell.

Skoldistrikt	År	Folkskolor		Mindre folkskolor		Småskolor		S u m m a	Tillökning
		fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande		
Gefle	1886	31	—	1	—	28	—	60	8
	1892	37	—	1	—	30	—	68	
Hamränge	1886	5	—	—	4	3	—	12	—
	1892	5	—	1	3	3	—	12	
Hille	1886	4	—	1	—	5	—	10	5
	1892	7	—	2	—	6	—	15	
Högbo	1886	4	—	—	—	6	—	10	4
	1892	8	—	—	—	6	—	14	
Årsunda	1886	5	—	—	—	1	—	6	1
	1892	5	—	—	—	2	—	7	
Valbo	1886	9	—	4	—	6	—	19	4
	1892	10	—	4	1	8	—	23	
Hedesunda	1886	8	—	2	1	1	1	13	3
	1892	8	—	4	—	2	2	16	
Ockelbo	1886	4	2	1	2	3	3	15	6
	1892	11	—	5	2	2	1	21	
Åmot	1886	1	—	—	3	1	—	5	2
	1892	1	—	3	2	1	—	7	
Järbo	1886	4	—	—	—	3	—	7	—
	1892	4	—	—	—	3	—	7	
Ofvansjö	1886	13	—	1	—	8	—	22	1
	1892	14	—	—	—	9	—	23	
Torsåker	1886	11	—	—	1	11	—	23	1
	1892	11	—	1	—	12	—	24	
Öster Fernebo	1886	7	—	1	—	2	2	12	1
	1892	7	—	1	—	4	1	13	
Hela inspektions- området	1886	106	2	11	11	78	6	214	36
	1892	128	—	22	8	88	4	250	

Att för jemförelses skull hvarje skolafdelning, försedd med särskild lärare, här upptagits såsom *en* skola, må till upplysning meddelas.

De flyttande skolornas antal är i ständigt nedgående och utgjorde vid 1892 års slut endast 4,8 procent af *skolornas hela antal*, då motsvarande procenttal år 1876 uppgick till 13,3. Af de *skolor, som varit afsedda att meddela vanlig folkskoleundervisning*, voro vid 1876 års

slut 30,4 procent *mindre folkskolor*, vid 1892 års slut 19 procent; men år 1886 endast 17 procent. Denna tillökning på senaste tiden af en skolart, som borde medgifvas endast under alldeles särskilda undantagsförhållanden, är dock sannolikt endast tillfällig och snart öfvergående, då åtskilliga nyinrättade dylika skolor tillkommit under det bestämda vilkoret, att de inom några få år förändras till egentliga folkskolor. Förberedande *småskolor* funnos år 1892 för 95 folkskolor, och fingo sålunda 74,2 procent af folkskolorna mottaga barn, som erhållit grundläggande undervisning i småskola; år 1886 var det motsvarande procenttalet 73,1. Inom inspektionsområdet belöpte sig år 1892 *en* skola på 314 *personer*, på 53 *skolpligtiga* och på 45 *skolbesökande* barn; de motsvarande talen för 1886 voro 331, 53 och 45 samt för 1876: 410, 69 och 54.

Åtskilliga förbättringar i skolornas *yttre anordning* hafva sålunda äfven under de senast gångna åren vidtagits med hänsyn till såväl skolornas *antal* som deras *art*. Ökade tillfällen till undervisning hafva genom nya skolors inrättande blifvit beredda; flere skolor, som förut sköts af oexaminerade lärare, hafva erhållit examinerade, och de flyttande skolornas antal har ytterligare ganska betydligt sjunkit. Alla de nu varande flyttande skolorna flytta endast mellan två stationer.

Sedan under de senaste åren ett fullständigt ordnande af skolväsendet inom Ockelbo skoldistrikt med kraft och allvar påbörjats, och åtskilliga nya skolor inrättats äfven i de flesta andra skoldistrikten, och sedan dessutom några dels föreslagna dels af församlingarne redan beslutade skolor inom närmaste framtiden kommit till stånd, kan man icke annat än villigt erkänna, att församlingarne med prisvärd offervillighet sört för skolors upprättande. Hvad som nu närmast behöfves i detta afseende, är inrättandet af några småskolor och förändring af några mindre folkskolor till egentliga folkskolor, och gäller detta i all synnerhet om Ockelbo skoldistrikt.

Beträffande mindre folkskolor är ofta mycket svårt att afgöra, huruvida dylik skola är, såsom det heter i kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 "inrättad under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra densamma berättigad". I denna omnämnes intet annat vilkor än aflägsenheten från befintlig folkskola, men bör naturligtvis ock tagas hänsyn till det antal barn, som är hänvisadt till en sådan mindre folkskola.

Fortsättningsskolor, ordnade i öfverensstämmelse med föreskrifterna i kongl. kungörelserna den 11 september 1877 och den 29 april 1886, funnos år 1892 till ett antal af 34, nemligen 5 i Gefle, 2 i Hille, 3 i Högbo, 1 i Årsunda, 6 i Valbo, 3 i Hedesunda, 1 i Ockelbo, 5 i Ofvansjö, 5 i Torsåker och 3 i Öster Fernebo. År 1886 funnos

27 dylika skolor och vid 1881 års slut 8. Behovvet af fortsatt undervisning för de från den egentliga folkskolan afgångna barnen framträder med allt större tydlighet och med allt kraftigare fordran, ju mer en fullt ordnad undervisning och en jemnare skolgång medföra tidigare afgang från folkskolan. Om ock denna på nyss nämnda sätt möjliggjorda afslutning af folkskolekursen redan vid 12—13 års ålder å ena sidan må anses fördelaktig, såsom öppnande tillfälle för barnen att i tid få vänja sig vid annat arbete än skolans, så måste den å andra sidan synas allt för tidig, så länge icke obligatorisk fortsatt undervisning under någon kortare tid af de närmast följande åren finnes i lag stadgad. Tiden torde nu ock vara inne för ett dylikt lagstadgande, då det i annat fall är fara värdt, att kunskapsnivån hos ungdomen inom åtskilliga församlingar kommer att sjunka i följd af bristande fortsatt undervisning. I många skoldistrikt var nemligen förr, innan ordnad klassindelning införts, ganska vanligt, att barnen qvarstannade i skolan, till dess de vid 14—15 års ålder började mottaga konfirmationsundervisning. Naturligt är, att dessa barn skulle kunna bättre göra sig till godo undervisningen, åtminstone i somliga läroämnen, än de barn, som afgå från skolan redan vid 12—13 års ålder. Denna allt för tidiga afgang från skolan vid en ålder, då ingen mogenhet är att vänta, gör utan tvifvel skolans arbete i många fall nästan fruktlöst för barnens framtida lif, då de små, mer eller mindre osäkra kunskaperna icke underhållas, befästas eller förkofras, och då det i sedligt hänseende så betydelsefulla bandet mellan skolan och barnen allt för snart afklippes, och detta just vid en tidpunkt i barnets lif, då skolans stöd och hjälp i många fall så väl behöfdes. Med obligatorisk klassindelning, som möjliggör och äfven medför afgang från skolan vid 12—13 års ålder och till och med ännu tidigare med tillämpning af så kallade minimikurser, borde ock följa *obligatorisk fortsatt undervisning*, lämpligt ordnad och fördelad på några de närmast kommande åren efter afgang från den egentliga folkskolan. Utom ofvan nämnda fortsättningsskolor funnos år 1892 äfven 6 så kallade repetitionsskolor, 5 i Gefle och 1 i Högbo, afsedda för de barn, som afgått från folkskolan med mindre goda kunskaper och som derför ansetts icke kunna med fördel deltaga i fortsättningsskolans undervisning. I dessa skolor, likasom i fortsättningsskolorna, har *undervisningen varit ordnad efter en bestämd plan*, och hafva *anteckningar öfver lärjungarnes skolbesök blifvit på vederbörligt sätt förda*.

Aftonskolor för manlig ungdom, som lemnat folkskolan, voro i början af inspektionsperioden ordnade inom åtskilliga skoldistrikt med understöd af landstingsmedel och hade ett icke så obetydligt lärjungantal. Folkskolelärare skötte undervisningen, som vanligen omfattade

väl- och rättskrifning samt räkning och enkelt bokhålleri. Sedan landstinget under senare åren icke lemnat något anslag för dylika skolors ordnande, hafva ock skolorna upphört.

Ett så kalladt *arbetareinstitut*, till sin fortvaro beroende icke allenast af anslag från statsverket och stadens kassa utan ock af enskilda bidrag, finnes i Gefle, och har dess styrelse haft glädjen se sina sträfvanden krönta af god framgång, såväl deruti, att hon lyckats anställa för serier af föreläsningar många framstående föreläsare, som ock deri, att åhörarekretsen oftast varit ganska betydlig.

Ordnade *slöjdskolor* funnos år 1892 till ett antal af 33, nemligen i Gefle 7 för gossar och 4 för flickor, i Hille 3 för gossar, i Högbo 2 för gossar och 1 för flickor, i Årsunda 1 för gossar, i Valbo 7 för gossar, i Hedesunda 1 för gossar, i Järbo 2 för gossar, i Ofvansjö 1 för gossar, i Torsåker 3 för gossar och i Öster Fernebo 1 för flickor, sålunda 27 för gossar och 6 för flickor. Slöjdskolorna för de senare voro lika många 1886; för gossars undervisning i slöjd funnos deremot nämnda år endast 13 skolor.

Inom inspektionsområdet funnos, förlagda i Gefle, två *anstalter för sinnesslöa barns undervisning och vård*. Upprättade af Gefleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård, underhållas de fortfarande af denna förening med visst understöd för hvarje å anstalten intaget barn af såväl staten som landstinget. Vid slutet af förlidet år voro i dessa anstalter intagna 47 elever, bland dessa 9 äldre flickor, som tillhörde det s. k. arbetshemmet, afsedt för sådana sinnesslöa qvinliga elever, som efter genomgången kurs lemnat sjelfva uppfostringsanstalten, men ej kunnat erhålla lämpliga platser.

Barnhem, i hvilka värlösa barn upptagas, funnos förra året fyra, nemligen i Gefle tva, ett för gossar med 20 barn och ett för flickor med 26 barn, ett i Valbo med 5 flickor och ett i Hedesunda med 6 flickor. Dessa hem äro grundade och besta fortfarande genom enskild välgörenhet. De barn, som tillhöra Gefle barnhem, erhålla i allmänhet äfven inom hemmen sin bokliga undervisning; från de båda andra barnhemmen skickas de i skolåldern varande barnen till närmaste skola.

Den *småbarnsskola*, som, grundad och underhållen af Gefle fruntimmersförening, varit i verksamhet många år, har i slutet af denna inspektionsperiod upphört, men ämnar föreningen i stället inrätta en hushållsskola för något mera vuxna flickor.

Egentliga med folk- och småskolor jemförliga *enskilda skolor*, i hvilka elever mottagas mot en bestämd afgift till föreståndaren, funnos sistlidna år fyra, tre i Gefle och en i Högbo vid Sandviken.

Såsom ett särskildt slag af skolor, som ej stå i något samband med de genom skolråden ordnade undervisningsanstalterna, må ock omnämnas de af enskilda personer och sällskap inrättade *söndags-skolorna*, i hvilka meddelas kristendomsundervisning, och hvilkas antal är ganska stort inom inspektionsdistriktet.

Ingen *uppföstrings- och undervisningsanstalt för vanartiga barn* finnes ännu inom inspektionsområdet, men har behofvet af en sådan dess yärre gjort sig mer och mer kännbart i all synnerhet i Gefle. Der hafva ock allvarliga bemödanden gjorts under de senaste åren att få en dylik anstalt till stånd, och har kyrkostämman nyligen beslutit att inrätta en sådan ute på landet. Med skäl torde man kunna hoppas, att genom denna anstalt, om den kommer att ordnas på lämpligt sätt och skötas väl af passande föreståndare och husmoder, många barn skola kunna ryckas från brottets bana och räddas åt samhället i stället för att kanske redan i ungdomsåren bidraga till fängelsernas befolkande.

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistrikt på landet; i Gefle deremot finnes ej något egentligt sockenbibliotek, men deremot flere boksamlingar, tillhöriga sällskap och föreningar, såsom arbetareinstitutet och arbetareföreningen m. fl. Skötseln af dessa sockenbibliotek lägger dess värre ofta i dagen stor liknöjdhet och brist på beaktande af den inflytelse på utvecklingen af en god och sund folkbildning, som ett godt och väl skött sockenbibliotek kan utöfva. Från flere församlingar meddelas, att under de senast gångna fem åren inga nya böcker anskaffats, och inga eller nästan inga tillgångar för bokinköp eller andra behöfliga utgifter funnits att tillgå; från en församling uppgifves att ingen bokutlåning förekommit under nämnda tid, och från ett par andra, att högst få lån utlemnats. Vackra undantag göra dock några distrikt och i all synnerhet Ofvansjö, der biblioteket omfattar 970 band och under den förut nämnda tidsperioden vunnit en tillökning af 218 band med ett utgiftsbelopp af 1,316 kr. 5 öre och med 14,726 boklån af 2,739 personer under samma tid. Hvilken betydande insats i folkbildningen ett sockenbibliotek kan göra under dylika förhållanden, borde vara klart för en och hvar, och är det därför så mycket mera förvånande att i allmänhet så liten uppmärksamhet egnas denna viktiga angelägenhet. Om dennas befordrande också närmast aligger kommunalstämman, är dock skolrådet enligt § 11 af kongl. folkskolestadgan skyldigt att "för vidmagthållande och utvidgning af i skolan förvärfvade insigter och i allmänhet för väckande och underhållande af lusten för god läsning befrämja inrättandet och begagnandet af sockenbibliotek, samt tillse, att dertill anskaffas böcker, tjenliga till läsning såväl för barnen i skolan som för äldre personer". Godt vore

utan tvifvel, om sockenbiblioteken genom något lagstadgande blefve tillförsäkrade någon viss årlig inkomst, och om ansvaret för deras skötsel fullständigt öfverflyttades till skolrådet och kyrkostämman i stället för att fortfarande delvis tillhöra dessa, men hufvudsakligen kommunalstämma och kommunalnämnd.

Några särskilda egentliga *skolbibliotek*, uteslutande afsedda för utlåning till skolbarn, funnos icke ännu inom inspektionsområdet, ehuru visserligen några ansatser till sådanas ordnande här och der blifvit gjorda.

II. Skolreglementena.

Nya *skolreglementen*, tillämpliga på nuvarande skolförhållanden och utarbetade på grund af Kongl. Maj:ts förnyade folkskolestadga af den 20 januari 1882 och med ledning af den omarbetade normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor af år 1889 och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af erkestiftets folkskoleinspektörer uppgjortt och af dess domkapitel fastställt normalreglemente, finnas nu för alla provinsens skoldistrikt utom Hille. Två, nemligen Gefle och Ockelbo distrikts reglementen, hafva dock icke ännu hunnit vinna domkapitlets fastställelse. Der dessa nya reglementen med sina lärokurser och anvisningar någon längre tid tillämpats, hafva de otvifvelaktigt varit till god nytta och särskildt kraftigt medverkat till vinnande af större fasthet, jemnhet och enhet vid klassindelning och kunskapsfordringar på olika stadier af skolan. Af icke mindre vikt äro de föreskrifter i reglementena, som bestämma, huru många och hvilka skolor höra finnas inom skoldistriktet, och huru dessa skola vara anordnade i afseende på lärotid, afdelnings- och klassfördelning, läroämnen m. m. Genom dylika reglementsbestämmelser vinnes en så mycket mera afsevärd stadga i förhållandena, som förändring deraf icke kan ske utan domkapitlets godkännande. Likasom enligt dessa reglementen i nästan alla småskolor barnen få daglig undervisning under hela skolåret, erhålla lärjungarne i de flesta folkskolorna på landet endast half undervisningstid för året genom i dessa införd afdelningsläsning, som i allmänhet är så ordnad, att den lägre afdelningen besöker skolan under den varmare och ljusare årstiden, och den högre afdelningen har sin läsetid under den ruskigare och kallare delen af året och ledighet från skolan under den tid, da dess lärjungars deltagande i hemmens arbete vid jordbruket är mera behöfligt. På samma gång som denna anordning medfört en mycket förbättrad skolgång, har den ock i de flesta fall varit väl upptagen af skolbarnens föräldrar. Vid anställda jemförelser mellan dylika skolor och sådana, i hvilka

barnen få full lästid för året, har visat sig, att den i de förra, stundom, men ingalunda alltid, förekommande underlägsenheten i bokliga insigter fullt uppväges af större arbetshåg och af den mera direkta personliga inverkan, som läraren kan hafva tillfälle att utöfva på sina lärjungar, då han har ett mindre antal att samtidigt sköta, utom att deltagandet i hemmets arbeten och sträfvanden naturligtvis har sin stora betydelse för dem, som till allra största delen i framtiden komma att blifva kroppsarbetare. Genom skolreglementena har ock *förhållandet mellan den egentliga folkskolan och småskolan* blifvit fullt ordnad på ett lämpligt och tillfredsställande sätt.

III. Skolbarnen.

Antalet barn inom den normala skolåldern (7—14 år) utgjorde vid 1892 års slut 13,340, under det *antalet af barn, som besökt folkskolor, mindre folkskolor och småskolor* nämnda år, uppgick till 11,328, och hade sålunda en ganska betydlig tillökning skett sedan år 1881, då de nyss nämnda talen motsvarades af 11,382 och 9,835.

Skolgången, tagen i betydelse af inskrifning i skola med åtföljande började skolbesök, kan numera med fullt skäl anses god så till vida, att högst sällan något barn, som dertill icke är förhindradt af svarare sjukdom eller naturfel, alldeles saknar skolans eller deremot svarande undervisning. Men fattas ordet skolgång deremot i dess vanliga bemärkelse af uttryck för de i skola inskrifna barnens mer eller mindre flitiga och ordentliga besökande af skolan, då återstår nog ännu åtskilligt att önska särskildt beträffande några af provinsens skoldistrikt. Under det att skolgången i ett par skoldistrikt varit mönstergill från flere år tillbaka, har den i andra under nu gångna inspektionsperiod väsentligt förbättrats, men ock i ett, nemligen Åmots, åtminstone under senast gångna året försämrats. Orsaken till detta sist nämnda sorgliga förhållande torde med skäl kunna sökas i tilltagande fattigdom och ofta återkommande ombyten af lärare och lärarinnor, som hafva svårt att finna sig i de aflägsna skogsbyarne. Den fortsatta undervisningen begagnas i allmänhet på landet synnerligen ordentligt och flitigt; i Gefle deremot, der denna undervisning till största delen meddelas på aftnarne, försummas den deremot mycket ofta. Äfven inom den egentliga folkskolan i Gefle är frånvaron från skolan allt för ofta återkommande. Det uppgifves visserligen, att den oftast för-
anledes af s. k. giltigt förfall, som kanske dock vid en strängare granskning icke alltid skulle befinnas särdeles giltigt. Under år 1892 hade i Gefle skoldistrikt hvarje skolbarn varit frånvarande från skolan i medeltal 13,3 dagar *med giltigt förfall* och 1,4 dagar *utan giltigt förfall*,

under det att dessa medeltal i skoldistriktet på landet voro respektive 6,8 och 1,9 — de lägsta 3 och 0,5 i Ofvansjö och de högsta 15 och 10,6 i Åmot. Härvid är dock att märka, att hvarje skolbarn i Gefle, liksom i Åmots flesta skolor, får nästan dubbelt så många skoldagar för året, som barn i en stor mängd skolor inom de öfriga distrikten, der barnen äro fördelade i afdelningar med läsning på olika tider.

Ännu afslutas åtskilliga barns skolgång i förtid, utan att vederbörlig afgangsexamen med dem anställas, och underhålles detta oskick genom den icke ovanliga missuppfattningen af gällande författningar, att konfirmation skulle befria från vidare skolpligt sådana barn, som icke fått afgangsbetyg enligt kongl. folkskolestadgan § 47 eller 48.

År 1892 hade inspektionsområdet en folkmängd af 78,391 personer. Af dessa voro 13,340 eller 17,1 procent barn af 7—14 års ålder och sålunda tillhörande den i kongl. folkskolestadgan bestämda normala skolåldern. Under de i denna berättelse afsedda sex åren hade folkmängden vuxit med 7,578 personer och de skolpliktiga barnens antal med 1,958 samt det härtill hörande procenttalet med 1 procent.

De här ofvan nämnda 13,340 *skolpliktiga* barnen hade enligt de från skolråden inkomna pedagogiska uppgifterna begagnat de befintliga undervisningsanstalterna på följande sätt, hvarvid de inom parentes upptagna procenttalen angifva förhållandet år 1886: 11,328, motsvarande 84,9 procent (86,4) af uppgifna skolpliktiga, *hade erhållit undervisning i folkskolor, mindre folkskolor eller småskolor*, 225 eller 1,7 procent (1,6) *i allmänt läroverk eller specialskola*, 268 eller 2 procent (2,2) *i enskild skola*, och 141 eller 1 procent (1,3) *i hemmet*, hvar emot undervisning under året icke åtnjutits af 739 eller 5,6 procent (3,7), som *efter undergången afgangspröfning lemnat skolan*, 85 eller 0,6 procent (0,5) *i följd af sjukdom eller naturfel* och 463 eller 3,5 procent (2,9) *af annan anledning*; om 91 eller 0,7 procent (1,4) *hade uppgifter saknats* hufvudsakligen i anledning deraf, att de vistats utom sina respektive skoldistrikt.

Här ofvan anförda siffror gifva till känna, dels att uppgifterna så småningom blifvit tillförlitligare, dels att skolgången afslutas tidigare än förr, dels ock att många barn — de flesta af dem, som uppgifvits sakna undervisning "af annan anledning" — icke insättas i skola under det år, då de fylla sju år, emedan de då ännu anses för unga och outvecklade för ordnad skolarbete.

I de under år 1892 inspekterade skolorna voro 9,463 barn inskrifna, och voro af dessa 6,456 eller 68,2 procent närvarande vid inspektionerna. I afseende på barnens närvaro vid inspektionstillfällena må anmärkas, att vanligen endast en af de flyttande skolornas läse-

stationer för året inspekteras, och att de flesta skolorna på landsbygden äro fördelade i afdelningar, som på olika tider erhålla undervisning, samt att i sådant fall nästan alltid endast den ena afdelningen varit närvarande vid inspektionen.

Då inspektionsbesöken i skolorna vanligtvis icke, såvida ej särskildt skäl någon gång dertill föranleder, på förhand gifvas till känna, kan barnens närvaro vid dessa tillfällen temligen noggrant angifva skolgångens beskaffenhet, sådan den är under vanliga förhållanden, i synnerhet om jämförelse anställes i någon längre följd af år. Men då i de flesta skolorna på landet läsordningen är så uppgjord, att icke alla barn böra vara i skolan samtidigt närvarande, måste för skolgångens rigtiga bedömande antalet af de vid inspektionstillfällena närvarande barnen jämföras med antalet af dem, som enligt gällande läsordningar bort infinna sig. Af de 7,169 barn, som enligt tillämpade läsordningar år 1892 bort vara tillstädes inspektionsdagarne, voro 6,456 eller 90,1 procent (91,2 år 1886) närvarande. Under de 24 åren 1869—1892 hade vid inspektionerna i medeltal infunnit sig 87,8 procent af de barn, som enligt vederbörlig skolordning bort vara närvarande; och har medelprocenten under dessa 24 år i allmänhet varit i stadigt, om ock långsamt, stigande; år 1869 var motsvarande procenttalet 80.

Mot *skolbarnens uppförande* hade vid inspektionerna under de gångna sex åren icke i allmänhet förekommit några svårare anmärkningar, utan hade detsamma tvärt om på framställda frågor derom af lärarepersonalen i de flesta skolorna vitsordats såsom mycket godt. Svåra och ledsamma undantag hade dess värre icke heller saknats. I några skolor anmäldes sålunda barn för trilskenhet, trots och lögnaktighet. I Gefle, högst sällan i de öfriga skoldistrikten, gjorde sig åtskilliga barn skyldiga till tjufveri och dermed stundom följande användning af rusgifvande drycker. Detta onda, oftast beroende på slapphet eller dålig föresyn i hemmen, låter nog icke så lätt stäffa sig, så länge icke en uppfostringsanstalt finnes att tillgå, dit dylika olyckliga barn kunna hänvisas, medan de ännu äro unga och mottagliga äfven för goda intryck, och innan de hunnit blifva allt för vana vid de svåra oarterna. Med det i Gefle nu snart förestående inrättandet af ett sådant hem bör väl vara att förvänta någon förändring till ett bättre i nyss nämnda hänseende.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Om *folkets förhållande till skolan* är intet annat än godt att säga så till vida, att *villigheten till uppoffringar för skolan och benägen-*

heten att låta barnen ordentligt besöka skolan synas tilltaga i samma man, som de i skolan förvärfvade kunskaperna finnas mer och mer behöfliga och nödvändiga för den uppväxande ungdomen. Detta är ju ett godt, som tacksamt må erkännas, men *icke* må deraf dragas den slutsatsen, att skolan i allmänhet är af folket omfattad med *kärlek och förtroende*. Icke ett förtroendefullt uppskattande af i skolan lemnad uppfostran och undervisning, utan beräknande klokhet och försigtighet bjuda att se skolan till godo och låta barnen blifva delaktiga af hennes undervisning, på det att dessa vid utträde i lifvet icke måtte sakna der allt mera nödiga kunskaper.

Huru litet skolans egentliga uppfostrande verksamhet af många föräldrar värderas, få dess värre lärare och lärarinnor icke sällan erfara på ett ingalunda behagligt sätt. Rätt ofta inträffar, att föräldrar till skolbarn, som af en eller annan anledning blifvit tillrättavisade genom anmärkning, betygs nedsättning eller annan art af tukt, infinna sig i skolan under pågående undervisning och inför barnen öfverösa läraren eller lärarinnan med de gröfsta otidigheter, ja till och med hota med handgripligheter, därför att deras barn i skolan erhållit behöflig tukt. Likasom i de flesta skolreglementen ålägges läraren att utföra sådan och att äfven i svårare fall använda kroppslig aga, föreskrifves ock, att föräldrar vid missnöje med lärares sätt att handhafva ordning och tukt må hos skolrådets ordförande anför sina klagomål, men icke direkt till läraren i skolan inför barnen. Men hvad gäller väl en sådan föreskrift inför ovisliga, obilliga och besinningslösa föräldrar, så länge icke särskild straffpåföljd för dylikt tillvägagående förefinnes! Icke allenast lärare och lärarinnor, utan äfven skolans barn borde på ett verksamt sätt skyddas för dylika uppträden i skolorna, der de verka mycket störande på den allmänna disciplinen.

Brister sålunda åtskilligt i ett välvilligt bedömande af skolans arbete och i ett önskvärdt fullständigare samarbete mellan skolan och hemmet, kan man dock icke annat än erkänna de framsteg, som äfven i detta hänseende skett under de senare åren, äfven om man har anledning att beklaga den missuppfattning af *uppfostran i tukt och Herrens förmaning*, som ganska ofta äfven hos eljest förståndiga och aktningvärda föräldrar framträder i en allt för långt gående klemighet och slapphet mot barnen.

V. Undervisningstiden.

Undervisningstiden i skolorna är inom alla skoldistrikten fördelad på två läseterminer, vårtermin och hösttermin, och sammanfalla läsår och kalenderår med hvarandra. Vårterminen börjar den 15 januari—

1 februari och pågår vanligen med några få dagars afbrott vid påsk till den 15—23 juni, hvarefter läsningen på hösten i allmänhet åter upptages omkring den 1—15 september och fortsättes till den 15—20 december. I åtskilliga småskolor börjas och avslutas dock vårterminen senare, hvarjemte höstterminen ofta börjas och avslutas tidigare. I de skolor på landet, der fortsatt undervisning är ordnad i öfverensstämmelse med kongl. kung. den 11 september 1877 och den 29 april 1886, pågår läsningen för året ytterligare 4—6 veckor och begynner då någon af de första dagarne på nyåret. Några mindre olikheter i afseende på lästiden förekomma nog äfven dessutom, men är emellertid i allmänhet så ordnad, att *skolundervisningen är förlagd till vinter-, vår- och höstmånaderna*, då läsningen deremot är instäld ungefär en månad vid jultiden och omkring två och en half till tre månader under sommaren. Inom somliga distrikt lemnas skolbarnen en kortare ledighet under vårterminen vid tiden för potatisättningen samt likaså och ännu vanligare under höstterminen vid tiden för potatisupptagningen, men ersättes den i sådant fall förlorade undervisningstiden genom läsning på annan tid. Den årliga skoltiden anses omfatta minst 202 läsdagar, för att motsvara de i lag stadgade åtta kalendermånaderna eller $34\frac{1}{2}$ veckorna, och är i skolreglementena allmänt föreskrifvet, att af denna tid minst 190 dagar skola användas till skolundervisning, under det att högst få åtgå till ledighet vid påsk och pingst samt till skolsalarnes skurning och lärarnes deltagande i lärareksammanträden m. m.

Undervisningen pågår inom alla skoldistriktet *sex dagar i veckan med 5—6 timmars läsning om dagen*. Några småskolor hafva dock något kortare läsetid för dagen än fem timmar. Att undervisning meddelas veckans alla sex arbetsdagar och ej, såsom på många andra orter är vanligt, ledighet lemnas på lördagarne, är så mycket mera behöfligt, som folkskolorna på landet till största delen äro fördelade i afdelningar med läsning på olika tider. Hvarje afdelning får genom dylik anordning under året omkring 95 skoldagar, d. v. s. en knapp hälft af den lagstadgade årliga läsetiden, då kongl. folkskolestadgan icke undantager lördagen från skolarbete.

Huru *afdelningsläsning* inom flertalet af landsbygdens folkskolor är ordnad, har förut blifvit omnämndt. I ett mindre antal småskolor, som hafva allt för många barn för samtidig undervisning, förekommer ock afdelningsläsning, vanligen så anordnad, att den ena årsklassen får omkring tre timmars undervisning på förmiddagen och den andra årsklassen lika lång läsetid på eftermiddagen. Då undervisningen på detta sätt pågår utöfver den lagstadgade maximitiden för småskola,

erhåller småskolelärarinna särskildt ersättning för den öfverskjutande lästiden.

Den dagliga undervisningstiden afbrytes i allmänhet genom en längre ledighet på 1 à 2 timmar, till hvilken tid gymnastiköfningarne stundom äro förlagda, och för öfrigt genom raster på 10 minuter efter hvarje lärotimme. Så är i reglementena föreskrifvet, och torde väl denna föreskrift i de allra flesta skolorna också vederbörligen tillämpas. I åtskilliga småskolor afkortas den dagliga lästiden med någon timme för första årsklassen under dess första lästermin, emedan fem timmars ordnad skolarbete för dagen befunnits vara för mycket fordradt af nyss i skolan inskrifna barn, af hvilka somliga icke ens fyllt sju år.

Intagning af nybörjare i skolan sker enligt regel i alla skoldistrikten endast *en gång om året*, nemligen vid läsårets början, då äfven *uppflyttning från lägre klass till högre* företages, och har denna ordning utöfvat en särdeles god inflytelse på en fastare sammanhållning i klasser och läslag. Skol- eller läsåret sammanfaller med kalenderåret, om ock skolundervisningen icke tager sin början förr, än någon del af januari månad gått till ända.

Ännu förekommer i en och annan skola det oskicket, att åtskilliga barn icke *infinner sig vid läseterminens början*, stundom med och stundom utan lemnadt tillstånd af skolrådets ordförande. Högst sällan inträffar, att barn vid inskrifning i skola hunnit den ålder, som kongl. folkskolestadgan bestämmer såsom den senaste, utöfver hvilken barnens skolgång ej må uppskjutas.

VI. Undervisningen.

Genom den enligt normalplanens anvisning allmänt anordnade fastare klassindelningen med dertill hörande bestämda lärokurser har *undervisningen* otvifvelaktigt vunnit i reda och grundlighet, i all synnerhet i sådana skolor, der en duglig lärare fatt röra sig inom väl afpassade, ej för omfattande kurser i de särskilda läroämnena. Stor svarighet yppar sig icke så sällan att sammanhalla de en gång bildade klasserna, då barnens olika begåfning, ojemn skolgång, försummad öfverläsning af hemlexor m. m. härvid bereda många och stora svårigheter. Den omarbetade normalplanen sammanför ofta två närstående klasser till ett gemensamt läslag, och har väl denna anordning i vissa afseenden sina fördelar. Men huruvida den dermed följande betydliga minskningen af de s. k. tysta öfningarne och dermed äfven af barnens sjelfverksamhet är lämplig och gagnelig, kan man draga i betänkande, då man haft tillfälle att se de vackra resultat, som under en duglig lärares ledning kunnat ernås genom nyss nämnda öfningar.

Förberedelse af de hemuppgifter, som lemnas barnen, förekommer väl, såvidt vid inspektionerna kunnat utrönas, åtminstone i de allra flesta skolorna, om ock anledningar till anmärkning för ofullständighet och brist på plan visserligen icke saknats. Lärarepersonalens egen förberedelse till arbetet i skolan sker nog mångenstädes på ett pligt-troget sätt, men lemnar ock i andra fall mycket öfrigt att önska.

Läsordningar med dertill hörande *läroplaner* och *lärokurser* finnas vid inspektionsområdets alla skolor, ehuru de icke allestädes ännu blifvit omarbetade med ledning af den förändrade normalplanen. Öfverens-kommelser om en sådan omarbetning hafva dock träffats vid samman-träden med lärarepersonalen under de senaste åren, och är sannolikt, att detta arbete i allmänhet blifvit fullbordadt vid början af nästa år. Oaktadt gifna erinringar sakna ännu åtskilliga läsordningar skolråds-ordförandens underskrift till intyg om skolrådets godkännande. Sådan underskrift bör icke saknas, enär fordran deraf äfven i någon mån förhindrar allt för ofta skeende förändringar, hvartill stor benägenhet på flere håll förefinnes.

Hvad nu sjelfva *undervisningen* vidkommer, så hafva äfven under de nu senast förflutna sex åren kunnat iakttagas icke så obetydliga framsteg såväl inom folkskolorna som i småskolorna. Detta lyckliga förhållande torde förnämligast bero deraf, att många skolor blifvit försedda med dugligare lärarekrafter, och att större reda och ordning vid undervisningen vunnits genom tillämpning af nyare reglementen och bättre afpassade lärokurser. Vid dessa senares uppgörande har man i allmänhet velat tillse, att de icke blifvit för omfattande, med till-lämpning af den rigtiga tanken: hellre en mindre kurs väl och grundligt inlärd än en större svagt och ytligt genomgången. Till större fram-gång i undervisningen har tillgången på lämpligare läroböcker icke heller så litet bidragit. Väl vore, om nu också undervisningen blefve mer och mer omfattande i den meningen, att hon icke allt för ensidigt vände sig till förstånd och minne, utan äfven sökte att utveckla själens öfriga förmögenheter, och att i all synnerhet utöfva en uppfostrande och förädlande verkan på hjerta och sinne. Först derigenom får under-visningen sitt rätta värde, och dess bättre synes detta allt mera inses och beaktas af skolans lärare och lärarinnor.

Vidkommande undervisningen i de särskilda läroämnena torde jag med skäl kunna fatta mig kort efter hvad som ofvan yttrats om under-visningen i allmänhet, isynnerhet som i föregående berättelser under-visningen i de olika läroämnena blifvit utförligare behandlad och ingen-ting viktigare är att dervid tillägga.

Med bön och psalmsång öppnas och avslutas dagens skolarbete. Så

bjuda gällande reglementen. Så sker väl ock alltid åtminstone vid arbetets början; att det någon gång i en eller annan skola uraktlåtes vid dagsarbetets afslutning, finnes anledning att befara. I folkskolorna åtföljes morgonbönen af *bibelläsning*, rörande hvilken skolreglementena närmare bestämma om de bibelböcker, som dervid böra genomgås. Den med bibelläsningen afsedda andakten och uppbyggelsen torde icke så sällan motverkas af det allt för långt gående utfragandet och sönderplockandet af den föreliggande texten.

I *biblisk historia* meddelas i allmänhet undervisning med ledning af normalplanens anvisningar, men förefinnas fortfarande anledningar till klagomål öfver *för långt drifven ordagrann utanläsning* af de bibliska berättelserna. Såsom lärobok i biblisk historia användes i nästan alla skoldistrikt den af Norlén och Lundgren utgifna.

Undervisningen i *katekes* har nog i vissa hänseenden förbättrats genom närmare anslutning till läroboken och inskränkning af allt för vidt gående utvikningar och förklaringar. Men nog återstår ännu mycket att önska beträffande denna undervisning, som med sin ofta allt för långt utsträckta fordran af ordagrann utanläsning otvifvelaktigt i många fall, kanske de flesta, skattar allt för mycket åt det teoretiskt-dogmatiska under större eller mindre förbiseende af det praktiskt-etiska momentet, hvilket väl dock borde få intaga en mera framskjuten plats vid barnens kristliga undervisning och uppfostran. I några skoldistrikt har den af Steinmetz utgifna katekesupplagan börjat användas.

Hvad undervisningen i *modersmålet* vidkommer, så meddelas den åt skolans nybörjare på de flesta ställen efter ljud-skrif-läsemetoden; der så icke kan ske, förbindas dock nästan alltid skrif- och läsöfningar med hvarandra. *Innanläsningen* i småskolorna är i allmänhet ganska tillfredsställande. Äfven i flertalet folkskolor kan den vitsordas som rätt god; men vore nog mera tid för dess öfning behöflig i skolor med stort lärjungeantal. Sådan ökad öfning är dock svår att åstadkomma utan att taga bort behöflig tid för andra föreskrifna läroämnen. Den för folkskolans barn nödiga undervisningen i *språklära* synes hafva gjort ganska goda framsteg i praktisk rigtning genom användning af Norléns och Sjölanders läro- och öfningsböcker. *Rättskrifningsöfningarna*, som under senaste åren varit ganska svarskötta i anledning af öfvergången till det nya stafnings sättet, bedrifvas nog i allmänhet nu på ett mera praktiskt och fruktbringande sätt. Åtskilligt återstår dock att önska i afseende på barnens förmåga såväl att utan allt för många och svåra stafningsfel skriva ett stycke efter diktamen som att i en liten *uppsats* på ett enkelt sätt, men någorlunda sammanhängande och språkligt uttrycka sina tankar med temligen rätt användande af skiljetecknen. Orimligt vore ock att fordra någon egentlig säkerhet

häri hos flertalet af barn, som afgå från skolan redan vid 12—13 års ålder. Sålunda framträder ock här ett talande vittnesbörd om behövet af obligatorisk fortsatt undervisning. Huru just i afseende på modersmålets skriftliga användning utan svårighet bygges vidare på den grund, som blifvit lagd i den egentliga folkskolan, visar erfarenheten från hittills anordnade fortsättningsskolor, som ju dock oftast få behålla sina lärjungar allt för kort tid. Den omarbetade läseboken för folkskolan erbjuder utan tvifvel en större mängd för folkskolans barn lämpliga läsestycken, än den förra läseboken; men önskligt hade nog varit, om denna omarbetning gjorts ännu fullständigare, så att åtskilliga stycken, som för flertalet folkskolebarn äro allt för otillgängliga med hänsyn till innehåll eller form, blifvit utbytta mot andra mera passande. Om också dessutom uppställningen och fördelningen af läsestyckena hade förändrats med afseende på skolans särskilda årsklasser, så att för hvarje sådan funnits en afdelning i läseboken, skulle hennes värde varit ännu större, icke allenast i pedagogiskt, utan ock i ekonomiskt hänseende. Icke liten lindring skulle hafva beredts skolkassor och föräldrar, som inköpa läseboken åt sina barn, om det funnits för hvarje klass afsedda delar af boken, som hvar för sig kunnat få köpas.

I *välskrifning* hafva under nu i fråga varande inspektionsperiod gjorts ganska vackra framsteg, och torde förnämsta orsaken dertill kunna sökas deri, att flere olika skrifmetoder blifvit pröfvade, och att hvar och en af dessa haft sina ifriga förespråkare, hvilka naturligtvis varit angelägna om att riktigt tydligt visa, hvilka goda resultat kunde vinnas genom användning af den ena eller andra metoden. Inom inspektionsområdet följas Pählmans, Holmqvists, Heikes, Rosvalls eller Bodins, hvilken sist nämnda, såsom antagen för Gefle skolor, är den mest använda.

Ät undervisningen i *räkning* har man flerstädes sökt bereda mera tid än den dertill förut i allmänhet å läsordningarne anslagna; och har detta i några fall skett i anledning af befolkningens derom uttryckta önskan. Om ock fortfarande i allmänhet gäller hvad som i förra berättelsen anmärktes rörande räkneundervisningen, må dock med glädje erkännas, att framsteg äfven i denna undervisningsgren blifvit gjorda. tack vare införda lämpligare räkneexempelsamlingar och den undervisning, som lemnats af lektor Nordlund vid lärokurser dels i Bollnäs och dels i Gefle. Larsson-Lundahls räkneböcker äro de mest använda, dernäst Nordlunds och i ett skoldistrikt Bäckmans samt i ett annat Lindbloms.

Den undervisning i *geometri*, som kan hinna inhemtas af folkskolans lärjungar, meddelas vanligast med ledning af Franzéns lilla

lärobok, ofta dock utan att barnen behöfva skaffa sig densamma. Större åskådlighet och mera praktisk tillämpning vore nog i allmänhet att önska vid bedrifvandet af undervisningen i detta läroämne.

Större lust och håg för läsning af *geografi* har under senare åren otvifvelaktigt väckts hos barnen derigenom, att undervisningen åtminstone i många skolor gjorts mera levande genom beskrifningar och skildringar, och något mindre vigtt fästs vid inlärandet af en massa namn. I de flesta skolorna användes Almquist's lärobok, i några Linds.

Läsning af *svensk historia* inom folkskolan skulle enligt min åsigt mycket bättre kunna fylla sin uppgift, om för denna undervisning funnes att tillgå en särskildt för folkskolan utarbetad god historisk läsebok. Den torra läroboken med dertill hörande lexläsning är icke egnad att väcka och utveckla fosterlandskärleken eller att på barnen utföra det uppfostrande och förädlande inflytande, som god historisk läsning i den form, som för folkskolans barn är lämplig, bör kunna medföra. Odhners lärobok användes i inspektionsområdets alla skolor.

Undervisningen i det vidt omfattande läroämnet *naturskunnighet* kan naturligtvis icke annat än blifva mycket ofullständig, isynnerhet i de skolor, som äro mindre väl försedda med behöflig åskådningsmateriel, men torde det oaktadt dock en vigtig del af dess syftemål kunna vinnas derigenom, att barnens iakttagelseförmåga utvecklas och skärpes och deras sinne göres mera öppet för aktgifvande på företeelserna i naturen och de för dessa gällande bestämda lagarne. Berg-Lindén's lärobok är allmänt begagnad.

Öfningarne i *teckning* ske i allmänhet med ledning af Stuhlmanns anvisningar och planscher, endast med den under inspektionsperioden vidtagna förändringen, att rutnätet icke användes, utan punkter och böcker begagnas genast vid den första undervisningen i småskolan. För att gifva teckningsöfningarne en mera praktisk rigtning, har man till åtskilliga skolor anskaffat Sjöströms ritplanscher.

Sång öfvas i alla skolor utom i dem, hvilkas lärare alldeles sakna förmåga att sjunga och leda sangöfning. I allmänhet öfvas endast unison sång; i ett mindre antal skolor egnas ock någon tid åt flerstämmig. Normalsångbok för skolor samt Anjous, Hammarlunds och Eggelings sångböcker äro de allmännast använda.

Om undervisningen i *gymnastik* kan icke med rätta sägas, att några framsteg gjorts under de senare åren. Den lyftning, som tycktes förmärkas i dessa öfningars handledande vid tiden för gymnastikundervisningens särskilda inspekterande genom kapten Littorin, synes nu hafva fullständigt sjunkit tillbaka. Välgörande vore det utan tvifvel, om dylik specialinspektion då och då komme åter.

I *trädgårdsskötsel* och *trädplantering* har visserligen lemnats under-

visning i 46 skolor, men i ett ganska ringa antal på ett fullt tillfredsställande sätt. Märkvärdigt nog är det endast ett litet fåtal lärare, som hafva verkligt intresse för trädgårdsskötsel, äfven då det gäller den egna trädgården. Der sådant intresse saknas, kan ju icke heller mycket väntas af undervisningen i trädgårdsskötsel. Särskilda för undervisningen afsedda trädgårdsland funnos i slutet af förlidet år vid 49 skolor, och hafva sålunda endast 4 sådana tillkommit under nu senast gångna inspektionsperiod. Endast i Ockelbo skoldistrikt saknades ännu dylik skolträdgård. Landstinget söker att uppmuntra undervisningen i trädgårdsskötsel genom bidrag dels till trädgårdars anläggning dels till inköp af buskar och träd, hvarvid hushållningssällskapet lemnar biträde genom någon af sina trädgårdsmästare.

Undervisning i *slöjd* meddelades under förlidet år i 33 slöjdskolor, 27 för gossar och 6 för flickor. Under inspektionsperioden hafva 14 nya slöjdskolor för gossar tillkommit. Ordnad slöjdundervisning för flickor finnes endast i Gefle samt vid Sandvikens och Gysinge bruk. Slöjdskolor för gossar saknas ännu fullständigt i Hamrånge, Ockelbo, Åmots och Öster-Fernebo skoldistrikt. Den vid Nääs' slöjdlärarseminarium följda metoden för slöjdundervisning tillämpas i nästan alla Gestriklands slöjdskolor för gossar, och har denna visat sig mäktigt att både hos lärjungar och lärare väcka och underhålla en lefvande håg för slöjdarbete och att på ett synnerligen tillfredsställande sätt fullfölja och vinna det med den pedagogiska slöjdundervisningen afsedda syftet — att vänja gossarne vid uppmärksamhet, ordning och noggrannhet, att vid användning af de vanligast förekommande verktygen skärpa öga och iakttagelseförmåga, utveckla sinne för form och smak, bibringa handafärdighet och händighet och ingifva aktning för vanligt kroppsarbete. Landstinget understödjer slöjdundervisningen genom att lemna bidrag till slöjdlärares aflöning och till utbildning af lärare vid Nääs.

VII. Skolförhören.

Förhör i skolorna hållas i allmänhet regelbundet åtminstone en gång hvarje år inom alla skoldistrikten. De flesta nyare skolreglementena stadga, att årsuppvisning i skolan skall hållas vid slutet af vårterminen och afgangspröfning vid läsarets eller höstterminens slut, då ock uppflyttningar ske från lägre klasser till högre. Åt afgangspröfningarne egnas kanske i allmänhet alltför liten tid och uppmärksamhet, och sker detta i all synnerhet i de skoldistrikten, der afgangspröfning och vanlig årsexamen icke hållas på särskilda tider, utan anställas samtidigt på samma dag. Den förra pröfningen blir under

sådana förhållanden oftast mycket ofullständig och endast skenbar. Men ännu sämre är det ställt, då äfven den yttre formen, som är ämnad att föreställa en afgangspröfning, alldeles lemnas åsido, och barnen få afgå från skolan utan all slags pröfning, hvilket dess värre icke så sällan inträffar, stundom med och stundom utan skolrådsordförandens medgifvande, i båda fallen dock i uppenbar strid mot gällande folkskolestadga. I de flyttande skolor, hvilkas läsestationer icke äro allt för aflägsna från hvarandra, hållas vanligen s. k. *roteförhör* en eller två gånger i månaden. De föreskrifna *förhören med barn, som icke besöka skolan, utan erhålla undervisning i hemmen*, förekomma icke, utan varda de få barn, som icke erhålla skolundervisning, i allmänhet endast vid husförhör underkastade någon pröfning i bokliga insigter. Vid årsexamina utdelas i några skoldistrikt små *belöningar* till de barn, som adagalagt särdeles godt uppförande och utmärkt flit samt synnerligen ordentligt besökt skolan.

VIII. Lärare.

Den vid inspektionsområdets folkskolor, mindre folkskolor och småskolor tjänstgörande *lärarepersonalen* uppgick vid förlidet års slut till ett antal af 264, nemligen 82 *lärare* och 182 *lärarinnor*. Af dessa tjänstgjorde 71 *examinerade lärare* och 59 *examinerade lärarinnor* vid folkskolor, 5 *lärare* och 25 *lärarinnor* vid mindre folkskolor, 92 *lärarinnor* vid småskolor samt 6 *lärare* och 6 *lärarinnor* vid slöjdskolor. Under de senast till ända gångna sex åren har *lärarepersonalens antal vuxit med 39*, i det att lärarnes antal ökats med 13 och lärarinnornas med 26. Under samma tid har de examinerade lärarnes antal vunnit en tillökning af 11 och de examinerade lärarinnornas en tillväxt af 10. Af de vid folkskola tjänstgörande 71 lärarne och 59 lärarinnorna voro 64 *lärare* och 48 *lärarinnor ordinarie*, de öfriga tillsatta på förordnande. Det förut radande stora missförhållandet i detta afseende har väsentligt förbättrats genom ganska många ordinarie platser upprättande i Gefle. Tolf folkskolelärare innehafva organisttjänster och fem föreståndareplatser vid postanstalter. Den vid mindre folkskolor och småskolor tjänstgörande lärarepersonalen hade, med undantag af två, *genomgått lärokurs vid anstalt för småskolelärares bildande*. Endast 10 af denna lärarepersonal, utgörande ett antal af 122, saknade sådant *betyg, som kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 föreskrifver* sasom villkor för åtnjutande af högsta lönetillskott från statsverket. Många bland de dugligare småskolelärarinnorna hafva utgått från länets seminarium för bildande af lärarinnor. Sedan nu ålderdomsunderstöd blifvit beredt för lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och små-

skolor, torde ock tiden vara inne att genom lagstadganden trygga deras ställning och dermed äfven deras utsigt att framdeles kunna komma i åtnjutande af det lilla ålderdomsunderstödet. Att genom dylika lagstadganden skulle beredas fördel icke allenast åt nämnda lärarepersonal utan ock åt skoldistriktet, derom vittnar erfarenheten allt för tydligt. Inom detta inspektionsområde förhåller det sig nemligen så, att lärarepersonalen i anledning af sin lösa ställning utan i lag föreskrifna af- och tillträdestider mycket oftare bereder skolråden svårigheter och bryderier, än tvärtom. Det inträffar ganska ofta, att en plats utan vidare helt hastigt lemnas, när en något förmånligare erbjudes. En lag, som gäfvade dessa lärare och lärarinnor större trygghet i deras ställning, borde ock trygga skoldistriktet för dessa hastiga flyttningar vid hvilken årtid som helst. Mycket godt vore ock, om i samband med dylik lagstiftning erhöles fullständigare föreskrifter om de straffåtgärder, som i allmänhet böra föregå afsättning af lärare vid såväl folk- som småskolor. Olämpligt är det i många fall, att afsättning skall följa på varning utan någon mellankommande straffart, t. ex. suspension på någon tid, likasom det ej heller torde vara synnerligen lämpligt, att ordinarie lärare vid svårare förseelse icke enligt lag kan genast utan föregående varning afsättas eller åtminstone försättas ur tjänstgöring med förlust af lönen till större eller mindre del.

Lärarepersonalens *aflöning* utgår i allmänhet efter lag; endast vid ett och annat bruk samt i synnerhet i Gefle förekomma högre löneförmåner. Föreskrifterna i gällande kongl. förordning om tjenlig bostad åt läraren samt om sommarbete och vinterfoder för en ko gifva icke sällan anledning till tvister och ledsamma slitningar mellan lärare och församling, och borde därför i det ena fallet förtydligas och i det andra ersättas med stadgande om visst bestämdt penningbelopp i stället för rätt till kofoder och ladugård. I åtskilliga skoldistrikt hafva småskolelärarinnorna något mer än 300 kronor i lön, men i andra deremot intet derutöfver, och är i sådant fall lönen nästan knapp, isynnerhet som numera nog ganska litet är att påräkna i tillskott af matvaror och andra gåfvor från barnens hem.

Hvad som i förra berättelsen sades om lärares *tillsättning*, eger nog fortfarande giltighet. Staten, som med så betydligt belopp bidrager till lärarepersonalens aflöning, borde kunna hafva rätt att räkna på större säkerhet, att vid val af lärare eller lärarinna, platsen erhöles af den mest förtjenta och dugliga. Såsom tillsättningen nu tillgår utan egentlig kontroll från statens sida, finnes högst ringa trygghet därför, att full rättvisa göres skolan och de sökande, då sidoinflytelser utan tanke på skolans bästa icke underlåta att göra sig gällande.

Behovet af lärarekrafter har i allmänhet icke varit svårt att fylla,

utom i några få fall; men har vanligen de sökandes antal icke varit stort, utan har flere gånger inträffat, att till och med till ganska förmanliga platser endast en eller två sökande anmält sig.

För *lärarebildningen* söker länets landsting att verka dels genom att underhålla ett seminarium för bildande af småskolelärarinnor med anslag till stipendier för der intagna elever, dels genom medels anvisande till räntefria lån åt lärare- och lärarinneelever vid något statens folkskolelärareseminarium, hvilka tillhöra länet och vilja förbinda sig att en viss tid tjänstgöra vid skolor inom länet, dels genom anslag till understöd åt lärare och lärarinnor för deltagande i lärokursen af olika slag, dels ock genom medels beviljande till hjälp för lärarepersonalen att bevista de läraremöten, som af länets folkskoleinspektörer anordnas. I den af landstingets komiterade för folkundervisningen år 1889 i Bollnäs anordnade lärokursen för lärare och lärarinnor vid folkskolor inom länet deltog 16 lärare och 11 lärarinnor från Gestrikland och hade deraf helt visst mycket gagn och stor tillfredsställelse. Undervisningen vid kursen, som pågick i tre veckor, sköttes af hrr lektorn Nordlund, seminariadjunkten Torpson, folkskoleinspektören Norén, öfverläraren Bergsten, skriffläraren Pahlman och löjtnant Gyllensvärd.

Om den grundliga och goda undervisning, som meddelas vid länets småskolelärarinneseminarium i Bollnäs, har jag haft tillfälle taga kännedom dels vid der hållna afgangsexamina, som jag år efter år sasom kongl. ecklesiastikdepartementets ombud öfvervarit, dels genom den i allmänhet tillfredsställande verksamhet, som derifrån utgångna lärarinnor utfövat i åtskilliga skolor inom inspektionsområdet.

Under inspektionsperiodens sex år höllos på skilda orter inom inspektionsområdet 22 *sammanträden med lärare och lärarinnor*, hvilka i allmänhet till ett antal af omkring 20 voro närvarande vid hvart och ett af dessa möten. Dylika mindre möten synas mig medföra vida större praktiskt gagn för skolan än de större med deltagare från flere församlingar, i hvilka skolorna ofta arbeta under mycket olika förhållanden. Öfverläggningarne vid en stor del af dessa sammanträden hafva hufvudsakligen rört undervisningens ordnande i öfverensstämmelse med den omarbetade normalplanen.

Vidkommande *sättet, hvarpå lärarepersonalen fullgjort sina viktiga äligganden*, kan med fullt skäl lemnas det vitsordet, att undervisningen i allmänhet skötts med redbarhet, allvar och nit samt i åtskilliga fall med mycken skicklighet och synnerlig framgång, och att skolans uppfostrande pligt och verksamhet blifvit mer och mer erkända och tillgodosedda. Bland en så stor mängd af lärare och lärarinnor måste naturligtvis råda stor olikhet med hänsyn icke allenast till duglighet,

insigter och förmåga utan ock till trohet och nit i arbetet. Godt är dock att om lärarepersonalen i allmänhet kunna lemna ett tillfredsställande vittnesbörd, med kännedom derom, att undantagen äro jemförelsevis få, och att anledningar till svårare anmärkningar mera sällan förekommit.

IX. Anteckningsböckerna.

Dagböcker och *examenskataloger* finnas i alla skolor, och äro de merendels ordentligt inbundna. I några få skolor föras de anteckningar, som höra till dagbok och examenskatalog, på lösa pappersblad, vanligen af läraren upplinierade för det afsedda ändamålet; men har i sådant fall erinrats om anskaffande af inbundna böcker, innehållande blanketter efter lämpligt formulär. I de flesta skolorna användas de af mig utgifna formulären. *Matrikel* eller *hufvudbok*, hvilken tillika utgör den förteckning på skolpliktiga barn, som årligen bör lemnas till hvarje skola, finnes i nästan alla skolor, dock så, att folkskola och tillhörande småskola hafva gemensam sådan. I alla skoldistrikt, utom ett, föres *gemensam hufvudbok*, i hvilken distriktets alla skolpliktiga barn år efter år inskrifvas, och ur hvilken efter vidtagen jemförelse med kyrkoboken utdrag göres för hvarje särskildt skolområde inom distriktet. Ur de särskilda skolornas matriklar införas i hufvudboken för hvarje år uppgifter om skolgång m. m. I Gefle folkskolor äro barnen försedda med s. k. *anmärkningsböcker*, i hvilka för hvarje vecka göras anteckningar om skolgång och anledningar till anmärkningar, som möjligen förekommit. Inom några skoldistrikt erhålla barnen *betygsböcker*, i hvilka deras examensbetyg ar efter år eller termin efter termin intagas. Både barn och föräldrar få derigenom kännedom om de gifna betygen, hvilket ju möjligen i någon mån kan bidra till att hålla hemmens deltagande för skolan mera vaket. Fullständiga och ordentligt förda *inventarieförteckningar* saknas fortfarande i många skolor. *Böcker för anteckning om skolrådsledamöternas skolbesök* finnas på grund af skolreglementets föreskrift i åtskilliga skolor, men komma nog icke synnerligen ofta till användning. Skolornas anteckningsböcker äro i allmänhet ordentligt förda, men hafva dock anmärkningar stundom måst göras beträffande slarf i detta hänseende.

X. Skolmaterielen.

Under senast gångna inspektionsperiod har såväl den egentliga *undervisningsmaterielen* som den *öfriga skolmaterielen*, såsom skolbord

och annan skolinredning, på ett mycket afsevärdt sätt förbättrats. Om ock ännu en och annan skola med ett mindre antal barn saknar något af den undervisningsmateriel, som med skäl kan anses väl behöflig för hvarje skola, så finnas dock många andra, som äro i detta hänseende väl och rikligt försedda. För de 27,774 kr. 31 öre, som under de sex åren utgifvits för inköp af undervisningsmateriel, bör icke heller så obetydligt hafva erhållits. Om nu ock den undervisningsmateriel, som hålles tillgänglig i skolorna, i allmänhet kan sägas vara någorlunda tillräcklig, så är det ofta så mycket mindre tillfredsställande sörjdt för fattigare barns förseende med nödiga läroböcker, skrif- och ritböcker m. m. Denna brist medför stora olägenheter och hinder för undervisningens jemna och oafbrutna fortgång och borde därför genom skolrådets kraftigare ingripande så mycket som möjligt undanröjas. Inom de flesta skoldistrikt finnas i skolorna griffeltaflor och folkskolans läsebok i tillräckligt antal till användning af barnen, som för öfrigt från hemmen skola förses med läroböcker, skrif- och ritmateriel m. m. I åtskilliga skoldistrikt äro skolbarnen, utom de allra fattigaste, ålagda att inköpa läsebok för folkskolan till det pris, som betingas vid requisition genom kongl. ecklesiastikdepartementet eller ock, såsom i synnerhet i Gefle, till ytterligare nedsatt pris. Då barnen genom dylik anordning beredes tillfälle att äfven vid läsning i hemmen begagna läseboken, vinnes härmed en för undervisningen ganska afsevärd fördel. Läseböcker för de första läsöfnin-garne hållas i allmänhet icke af skolkassorna, utom för de allra fattigaste barnen. De genom kongl. ecklesiastikdepartementets försorg nyligen utgifna taflorna för småskolans åskådningsöfningar hafva mot-tagits med synnerlig tillfredsställelse. Godt hade dock varit, om de kunnat hållas till handa för något bättre pris. Det nu gällande är så pass högt, att ett stort antal skolor aldrig kommer i besittning af dessa för åskådningsundervisningen så väl behöfliga taflor. Någon nedsättning af priset å de fysiska apparaterna skulle helt visst vara till stort gagn för undervisningen i naturkunnighet.

Äfven *skolmöblerna* förbättrades under inspektionsperioden i en hel mängd skolor, och alldeles nya uppsättningar deraf gjordes i en del af Gefle skolor samt i några af Hille, Högbo, Valbo, Ockelbo, Ofvansjö och Öster Fernebo skoldistrikt. Endast två fasta och tre flyttande skolor med ett obetydligt antal barn äro ännu i saknad af någorlunda tidsenliga skolbänkar och nödgas fortfarande använda gamla otympliga långbänkar utan ryggstöd. De nyare bänkarne äro i allmänhet tvåsitsiga, men finnes ock ett ganska stort antal ensitsiga.

I 50 procent af skolorna kan skolmaterielen anses vara *god*, i 45 procent *medelmåttig* och i 5 procent *underhaltig*.

IX. Skollokalerne.

För *tjenliga skolrums* anskaffande gjorde skoldistriktet äfven under den nu senast till ända gångna inspektionsperioden stora ansträngningar, och underkastade sig flere af dem högst betydliga uppoffringar för detta ändamål. Under dessa sex åren upplätos till begagnande 18 nya skolhus med 49 lärosalar. Säsom de förnämsta och för ändamålet lämpligaste bland dessa skolhus må särskildt omnämnas två skolhus i Gefle, det ena med 14 och det andra med 7 lärorum, två i Valbo, hvardera med 4 lärosalar, och ett i Högbo med 2 skolsalar. Utom att dessa nya skolhus tillkommo, tillbygdes och förändrades ock många äldre för att bättre tillfredsställa nutidens fordringar.

Under åren 1887—1892 hade till skollokaler och inventarier utgifvits ett belopp af icke mindre än 505,433 kr. 74 öre. Denna betydliga summa torde dock i verkligheten vara icke så litet högre, enär atskilliga utgifter för nämnda ändamål, som utgjorts af skolrotar, helt säkert icke varit fullständigt upptagna i skolrådets uppgifter. Af de år 1892 använda skollokalerne kunna 58 procent anses *goda*, 33 procent *medelmåttiga* och 9 procent *underhaltiga*. De af skoldistriktet eller enskilda personer för skolans ändamål uppbygda eller upplätta skolhusen utgjorde vid förlidet års slut ett antal af 136 med 249 skollokaler. De förhyrda eller mera tillfälligt upplätta skolrummens antal voro 30, och just bland dessa finnas företrädesvis de skollokaler, som blifvit upptagna såsom underhaltiga. Beträffande många skolhus och äfven sådana, som för öfrigt tillfredsställa billiga anspråk, kan med fullt skäl anmärkas, att de äro mycket illa ombonade, som också både barn och lärare fingo på ett mycket kännbart sätt erfara under den senast gångna stränga vintern.

Sedan nu förste provinsialläkare blifvit tillsatta för att särskildt vaka öfver de hygieniska förhållandena inom länen, borde skolhus icke få byggas, förrän bygnadsplats och ritning blifvit af dylik tjänsteman godkända, och i allmänhet rum icke åt skola upplätas till begagnande, förrän medgifvande dertill lemnats af vederbörande förste provinsialläkare.

Om ock på senare tiden åtskilligt blifvit gjordt för en fullständigare och verksammare *luftvexling* i skollokalerna, så återstår dock mycket att önska i detta hänseende. Mycket trögt går det att få några särskilda anordningar vidtagna för åstadkommande af tillräckligt luftombyte. Till och med så kallade ventilrutor saknas, oaktadt upprepade erinringar derom, företrädesvis i de gamla låga och tränga skolrummen, som bäst vore i behof af en verksam luftvexling. All-

mogen har svårt att inse behovet häraf, och går det därför långsamt att få de nämnda missförhållandena rättade. Noggrant skötande af skolrummens ventilerung är i de nyare reglementena lärarepersonalen särskildt ålagdt.

I många skolor är visserligen intet att anmärka mot *snygghet* och *renlighet* i lokalerna, men i ännu flere finnas år efter år många anledningar till anmärkningar i detta afseende. I åtskilliga skoldistrikt, der sopning och damtorkning skola göras af skolbarnen och skurning af deras mödrar, protestera många föräldrar på det bestämdaste mot dylika skyldigheter. Hurudan renhållningen i skollokaler skall blifva under dylika förhållanden, är lätt att inse. I allmänhet skuras skolrummen allt för sällan; sopning och damtorkning ske väl i de flesta skolor dagligen, men ofta på ett otillfredsställande sätt. De till flere skolråd gifna erinringarne om skollokalernas dagliga noggranna städning och deras skurning en gång i månaden hafva dess värre ofta visat sig alldeles fruktlösa, om ock somligstädes någon förbättring häruti inträdt.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Den *tillsyn öfver skolorna*, som enligt kongl. folkskolestadgan åligger skolråden, utöfas i allmänhet på ett mycket lamt och litet verksamt sätt, och hafva skolrådsordförandena oftast ingen eller åtminstone mycket liten hjälp att dervid påräkna af öfriga skolrådsledamöter, som i allmänhet endast vid behandling af skolornas ekonomiska angelägenheter lemna något biträde. *Tillsyningsmän för skolgångens öfvervakande* äro visserligen enligt kongl. folkskolestadgens föreskrift tillsatta och hafva i de nya reglementena fått sina skyldigheter närmare angifna; men saknar denna tillsyn i många fall nästan all betydelse, då uppdraget vanligen utföres med motvilja och utan allt intresse.

Ganska ofta klaga lärare och lärarinnor vid inspektioner deröfver, att deras skolor så högst sällan eller nästan aldrig besökas af skolrådsledamöter eller andra för folkundervisningen intresserade personer. *Skolrådets ordförande* torde i de flesta skoldistrikten icke i allmänhet besöka skolorna oftare än vid examina, och skolor finnas här och der, som icke under hela år erhållit besök af skolrådsordföranden. Troligt är, att detta varit beroende på tillfälliga förhållanden, då presterskapet inom inspektionsområdet otvifvelaktigt vid behandling af folkskolans angelägenheter ådagalägger ett allvarligt och verksamt nit för en sund och god folkupplysning. I de vidsträckta och folkrika landsförsamlingarne kunna naturligtvis många svårigheter uppstå för

skolrådets ordförande med deras många pastoralala åligganden att egna en fullständigare och sorgfälligare tillsyn åt distriktets skolor, som stundom utgöra ett antal af mer än tjugu. Knappast någonstades torde presterskapet taga den del i skolornas kristendomsundervisning, som i § 63 af kongl. folkskolestadgan omförmäles.

XIII. Kostnaden för skolorna.

År 1892 uppgingo *omkostnaderna för skolorna* i Gestriklands båda kontrakt till en summa af 343,649 kr. 55 öre, med följande belopp på de olika utgiftsposterna: lärares och lärarinnors aflöning 209,189 kr. 53 öre, skollokaler och inventarier 67,058 kr. 78 öre, undervisningsmateriel 6,043 kr. 11 öre och öfriga utgifter 61,366 kr. 13 öre. År 1886 utgjorde motsvarande utgifter ett belopp af 248,193 kr. 49 öre, och visade sålunda förstnämnda år en *tillökning* af 95,456 kr. 6 öre, som faller på lärares och lärarinnors aflöning med 45,666 kr. 37 öre, på omkostnader för skollokaler och inventarier med 25,602 kr. 70 öre, på inköp af undervisningsmateriel med 2,758 kr. 86 öre och på öfriga utgifter med 21,436 kr. 13 öre. Skolrådets uppgifter rörande kostnaden för skolorna äro nog i vissa fall icke fullt exakta, särskildt beträffande skollokaler, då i ett och annat skoldistrikt byggandet och underhållet af dessa icke är en skoldistrikts gemensamma angelägenhet utan de särskilda skolområdenas, och i anledning deraf dessa utgifter icke bokföras i de allmänna skolräkenskaperna. *Tillskott af allmänna medel* för lärarepersonalens aflöning hade år 1892 af skoldistriktet uppburits med ett belopp af 83,687 kr. 75 öre och år 1886 med 62,915 kr. 8 öre, hvadan sålunda under de sex åren detta bidrag vuxit med 20,772 kr. 67 öre. Med undantag af de utgifter, som gjorts för skollokaler och inventarier, rörande hvilka på grund af nyss anförda skäl ingen tillförlitlig uppgift kunnat erhållas, belöpte sig alla öfriga omkostnader med i medeltal 20 kr. 28 öre på hvarje skolpliktigt barn, men vxlade dessa utgifter inom skoldistriktet ganska betydligt. så att medeltalet i Gefle skoldistrikt uppgick till 29 kr. 14 öre, under det att detsamma i Ockelbo utgjorde endast 13 kr. 86 öre. År 1886 var motsvarande medeltalet för hela inspektionsområdet 18 kr. 16 öre. På hvarje person inom de båda kontrakten belöpte sig dessa utgifter år 1892 i medeltal med 3 kr. 45 öre och år 1886 med 2 kr. 92 öre. Skolkassornas skuldbelopp uppgick år 1892 till 533,879 kr. 93 öre och hade sedan år 1886 stigit med 288,297 kr. 11 öre, hvilken tillökning hufvudsakligen kommer på Gefle skoldistrikt. Kassornas tillgångar utgjorde 125,283 kr. 7 öre vid 1892 års slut och hade under de senast gångna sex åren vuxit med ett belopp af 115,619 kr. 46 öre.

Då det stundom synes vara tvifvelaktigt, om församlingarne i afseende på lån iakttaga, hvad kongl. förordningen om kyrkostämman derom stadgar, och om erhållna lån inom behörig tid inbetalas, vore kanske nödigt, att lämplig kontroll genom någon myndighet fördes häröfver. Inom några skoldistrikt börja nog skolutgifterna nå den gräns, utöfver hvilken de icke kunna stiga utan att kännas allt för tryckande. Måtte nu också denna församlingarnes offervillighet bära välsignelserika frukter till uppväxande släktens och fosterlandets sannskyldiga bästa!

Gustaf Insulander,
folkskoleinspektör.

V.

Helsinglands Östra, Vestra nedre, Vestra öfre, Norra nedre och Norra öfre kontrakt.

I. Undervisningsanstalterna.

1. *Deras arter och antal i förhållande till folkmängd och antal skolpliktiga barn.*

A. Inom inspektionsområdet i allmänhet.

Det *inspektionsområde*, öfver hvilket undertecknad haft förtroendet att vara folkskoleinspektör, å statens vägnar sedan den 1 januari 1876 och å Gefleborgs läns landstings vägnar sedan den 1 juli 1875, *omfattar landskapet Helsingland*, utom den till Hernösands stift och Jemtlands län hörande Ytter-Hogdals socken, samt den sedan några tiotal år till Gefleborgs län och Upsala stift hörande, under Los pastorat lydande s. k. *Örsa finnmark*. Till inspektionsområdet höra *39 skoldistrikt*, numera fördelade på följande *fem kontrakt*: 1) *Helsinglands Östra*, 2) *Vestra nedre*, 3) *Vestra öfre*, 4) *Norra nedre*, och 5) *Norra öfre kontrakt*.

Inspektionsområdets *folkmängd*, som vid 1886 års slut utgjorde 123,951 personer, hade vid 1892 års slut stigit till 132,206 personer och har således under sista periodens sex år *ökats* med 8,255 personer. Under de fem föregående åren (1882—1886) hade den *ökats* med 10,418 personer. Under de sista 11 åren har Helsinglands folkmängd således vuxit med 18,673 personer eller med i medeltal nära 1,700 personer om året. Och dock har under denna tid pågått en icke obetydlig emigration till Amerika. Tillväxten är mindre en följd af ökad nativitet än af stark inflyttning från andra delar af riket.

Antalet barn i den egentliga skolåldern af 7—14 år har i följd häraf äfvenledes varit stadt i stark tillväxt. Från 18,213 vid 1886 års slut hade det vid 1892 års slut vuxit till 21,532 och har således under sista perioden *ökats* med 3,409. Lägges härtill tillökningen under

föregående period (1882—1886), hvilken utgjorde 3,175, så blir hela tillökningen i antalet barn af 7—14 år under de sista 11 åren ej mindre än 6,584. Årstillskottet har emellertid under de sista åren betydligt sjunkit (respektive 713, 659, 242). Af alla tecken att döma torde kulmen i detta hänseende vara öfverskriden. Årstillskottet torde nemligen under den närmaste framtiden komma att riktas hufvudsakligen blott genom den ökade nativiteten. Det säger sig emellertid sjelft, att det vid dylik stark tillökning i antalet skolpligtiga barn varit förenadt med ej ringa svårigheter att tillgodose det ständigt växande behovet af nya undervisningsanstalter. Oaktadt ett ganska stort antal nya skolor under de sista tvenne perioderna inrättats har detta behof därför ännu icke hunnit att fullt tillgodoses.

För inspektionsområdets 21,532 barn i skolåldern funnos — om man för bättre jemförelses skull räknar en "skola" för hvarje lärarekraft — vid 1892 års slut *346 egentliga skolor* och *8 slöjdskolor med särskild lärare eller lärarinna*, således tillsammans *354 skolor af alla slag*. Dessa 354 skolors fördelning efter olika *arter* framgar af nedanstående öfversigt:

Folkskolor (egentliga):

Fasta	145}	154.
Flyttande	9}	

Mindre folkskolor:

Fasta	50}	107.
Flyttande	57}	

Småskolor:

Fasta	60}	85.
Flyttande	25}	

Slöjdskolor (med särskild lärare eller lärarinna):

För gossar	5}	8.
För flickor	3}	

Summa 354.

Vid jemförelse med ställningen vid 1886 års slut framgår följande:

Antalet *folkskolor* har — efter samma beräkning af en skola för hvarje lärarekraft — ökats från 126 till 154 eller med 28. Antalet *mindre folkskolor* har ökats från 98 till 107 eller med 9. Antalet *småskolor* har äfvenledes ökats från 65 till 85 eller med 20. Deremot har antalet *slöjdskolor med särskild lärare eller lärarinna* minskats från 11 till 8 eller med 3 (i Jerfsö; indragna under perioden). Hela antalet skolor af alla slag har det oaktadt under nu förflutna period ökats från 300 till 354 eller med 57 *under perioden nyinrättade egentliga skolor*. Under föregående period inrättades 36 nya skolor, och under hela den tid, undertecknad haft förordnande som folkskoleinspektör i Helsingland

å statens vägnar eller sedan 1875 års slut hafva 157 nya skolor blifvit inrättade.

Jemföres antalet folk- och småskolor med folkmängden och antalet skolpligtiga och skolbesökande barn, så visar sig, att det för närvarande finnes en skola: a) för hvar 382:a person af hela folkmängden; b) för hvar 62:a skolpliktigt barn (af 7—14 år); c) för hvar 52:a skolbesökande barn af till respektive skoldistrikt hörande barn mellan 7—14 år; d) för hvar 56:e skolbesökande barn med inberäkning af barn under 7 och öfver 14 år samt barn från andra distrikt.

B. Inom de särskilda skoldistrikten.

Jemte denna allmänna öfversigt för hela inspektionsområdet torde, en berättelse som denna, en närmare redogörelse för ställningen inom de särskilda skoldistrikten icke böra saknas och detta så mycket mindre, som en åskådlig verklighetsbild af folkskoleväsendets nuvarande tillstånd derförutan icke står att vinna. För att någorlunda åskådligt visa, huru de särskilda skoldistrikten för närvarande hafva sörgt för de skolpligtiga barnens undervisning, meddelas därför nedanstående tabellariska öfversigter. Först lemnas sålunda en kontraktsvis ordnad uppgift öfver hvarje särskildt skoldistrikts 1) *folkmängd*, 2) *antal barn i skolåldern* (7—14 år) och 3) *antal skolor af hvarje särskild art* (utom slöjdskolor).

Skoldistriktens namn.	Folk- mängd.	Antal barn i den egentl. skol- åldern (7-14 år)	Antal folk- skolor.		Antal mindre folk- skolor.		Antal små- skolor.		Summa skolor af alla arter.
			fasta	nyttjande	fasta	nyttjande	fasta	nyttjande	
1. Östra kontraktet.									
Mo	1,800	335	1	—	2	—	—	1	4
Rengsjö	2,002	270	1	—	—	—	3	—	4
Söderala	8,391	1,708	14	—	—	—	11	1	26
Segersta	1,112	232	2	—	—	—	1	—	3
Hanebo	3,849	614	3	—	—	1	—	4	8
Söderhamn	10,050	2,038	20	—	—	—	13	—	33
Norråla	3,228	510	2	—	3	1	1	1	8
Trönö	1,601	260	1	—	3	—	—	—	4
Skog	3,665	646	3	1	2	1	2	—	9
2. Västra nedre kontraktet.									
Bollnäs	10,946	1,853	13	1	3	3	6	1	27
Alfta	5,160	796	8	2	—	2	1	—	13
Svabensverk	160	30	1	—	—	—	—	—	1
Arbrå	4,301	690	5	—	—	—	4	4	13
Undersvik	1,169	161	1	—	—	—	—	2	3
Ofvanåker	3,656	583	3	—	3	1	2	2	11
Voxna	1,402	258	2	1	—	3	1	—	7
3. Västra öfre kontraktet.									
Jerfsö	6,594	1,007	4	—	8	3	—	1	16
Ljusdal	8,901	1,445	7	—	—	7	2	—	16
Ramsjö	1,636	229	2	—	6	—	1	—	9
Färila	4,695	625	4	1	3	4	—	1	13
Los	2,240	387	2	1	—	3	—	1	7
4. Norra nedre kontraktet.									
Hudiksvall	4,630	738	9	—	—	—	6	—	15
Idenor	1,247	164	—	1	1	—	—	1	3
Delsbo	5,251	736	4	—	4	3	—	—	11
Forsa	3,695	586	4	—	1	1	1	1	8
Hög	715	78	1	—	—	—	—	—	1
Norrbö	1,044	156	1	—	—	1	—	—	2
Bjuråker	3,822	605	3	1	1	5	—	—	10
Enånger	3,025	506	3	—	1	2	—	2	8
Njutånger	2,499	424	3	—	1	1	2	—	7
Nianfors	410	69	1	—	—	1	—	—	2
Helsing-Tuna	3,918	533	4	—	—	3	1	—	8
5. Norra öfre kontraktet.									
Rogsta	1,968	247	1	—	4	—	—	—	5
Ilso	530	78	1	—	1	—	—	—	2
Harmånger	2,415	419	5	—	—	—	1	—	6
Jättendal	1,219	143	1	—	1	—	—	—	2
Bergsjö	3,513	522	2	—	—	5	—	1	8
Hassela	2,379	411	1	—	1	4	—	1	7
Gnarp	3,368	440	2	—	1	2	1	—	6
Summa	132,206	21,532	145	9	50	57	60	25	346
			154		107		85		

Om de särskilda skoldistrikten på grund af ofvanstående tabellriskiska öfversigt jemföras med hvarandra ur nedan angifna trenne synpunkter, så framgår deraf tydligt, huru hvarje skoldistrikt hittills sört för det uppväxande släktets undervisning.

a) Af hela *folkmängden* utgör *antalet barn i skolåldern* (7—14 år) nedan angifna *procent*.

I Hög	10,9 %	I Ilsbo	14,6 %	I Arbrå	16 %
„ Svabensverk ...	12 „	„ Norrbo	15 „	„ Ljusdal	16,2 „
„ Jättendal	12 „	„ Njutånger	15 „	„ Bollnäs	17 „
„ Rogsta	12,6 „	„ Bergsjö	15 „	„ Los	17 „
„ Gnarp	13 „	„ Jerfsö	15,2 „	„ Nianfors	17 „
„ Idenor	13,1 „	„ Alfta	15,4 „	„ Harmånger	17 „
„ Rengsjö	13,4 „	„ Forsa	15,8 „	„ Hassela	17,2 „
„ Färila	13,4 „	„ Hanebo	16 „	„ Skog	17,6 „
„ Helsing-Tuna ..	13,6 „	„ Norrala	16 „	„ Voxna	18 „
„ Undersvik	13,8 „	„ Trönö	16 „	„ Mo	18,6 „
„ Ramsjö	14 „	„ Bjuråker	16 „	„ Söderala	20,3 „
„ Delsbo	14 „	„ Hudiksvall	16 „	„ Söderhamn	20,3 „
„ Enånger	14 „	„ Ofvanåker	16 „	„ Segersta	20,8 „

Man plägar antaga, att ett någorlunda normalt förhållande råder, när *antalet barn i skolåldern* utgör 15 % af hela *folkmängden*. Af ofvanstående synes, att förhållandet understiger 15 % i 14 skoldistrikt och överskjuter 15 % i 19. Anmärkningsvärdt *låg* är denna procent i Hög, Svabensverk, Jättendal och Rogsta; anmärkningsvärdt *hög* deremot i Mo, Söderala, Söderhamn och Segersta. Skilnaden mellan lägsta och högsta procenten utgör ej mindre än nära 10 %. Tydligt är, att ju högre denna procent är, desto större omkostnad kräfver tillgodo-seendet af samtliga barns ändamålsenliga undervisning.

b) Jemföras de särskilda skoldistrikten i afseende på *förhållandet mellan antal skolor och antal invånare*, så befinnes, att de hafva en *skola* på respektive *nedanstående antal invånare*:

Svabensverk en på 160	Färila en på 360	Jerfsö en på 412
Ramsjö „ „ 181	Segersta „ „ 370	Bergsjö „ „ 439
Voxna „ „ 200	Enånger „ „ 378	Mo „ „ 450
Nianfors „ „ 205	Bjuråker „ „ 382	Forsa „ „ 462
Ilsbo „ „ 265	Undersvik „ „ 389	Delsbo „ „ 477
Söderhamn „ „ 304	Rogsta „ „ 393	Hanebo „ „ 481
Hudiksvall „ „ 308	Alfta „ „ 397	Helsing-Tuna „ „ 490
Los „ „ 320	Trönö „ „ 400	Rengsjö „ „ 500
Söderala „ „ 323	Harmånger „ „ 402	Norrbo „ „ 522
Arbrå „ „ 331	Norrala „ „ 403	Ljusdal „ „ 556
Ofvanåker „ „ 332	Bollnäs „ „ 405	Gnarp „ „ 561
Hassela „ „ 340	Skog „ „ 407	Jättendal „ „ 604
Njutånger „ „ 357	Idenor „ „ 412	Hög „ „ 715

c) Jemföras de särskilda skoldistrikten i afseende på *förhållandet mellan antal skolor och antal barn i skolåldern* (7—14 år), så visar sig, att de hafva *en skola på nedanstående antal barn i skolåldern*:

Ramsjö	en	på 25	Los	en	på 55	Delsbo	en	på 67
Svabensverk	„	„ 30	Idenor	„	„ 55	Bollnäs	„	„ 69
Nianfors	„	„ 34	Hassela	„	„ 55	Harmånger	„	„ 70
Voxna	„	„ 37	Bjuråker	„	„ 60	Jättendal	„	„ 71
Ilso	„	„ 39	Alfta	„	„ 61	Skog	„	„ 72
Färila	„	„ 48	Söderhamn	„	„ 62	Forsa	„	„ 73
Hudiksvall	„	„ 49	Jerfsö	„	„ 63	Gnarp	„	„ 73
Rogsta	„	„ 49	Norråla	„	„ 64	Segersta	„	„ 77
Arbrå	„	„ 53	Trönö	„	„ 65	Hanebo	„	„ 77
Undersvik	„	„ 53	Bergsjö	„	„ 65	Hög	„	„ 78
Öfvanåker	„	„ 53	Söderåla	„	„ 66	Norrbo	„	„ 78
Enånger	„	„ 53	Helsing-Tuna	„	„ 66	Mo	„	„ 84
Njutånger	„	„ 53	Rengsjö	„	„ 67	Ljusdal	„	„ 90

Härvid bör dock märkas, att hvad städerna *Söderhamn* och *Hudiksvall* beträffar ofvan angifna siffror mindre korrekt angifva det rätta förhållandet, enär i dessa ett betydligt antal barn i skolåldern (7—14 år) undervisas i *allmänt läroverk* eller *enskild skola* (högre flickskola eller annan privatskola). Frånräknas dessa, blir det i Hudiksvall en skola (= lärarekraft) på 36 och i Söderhamn en skola (= lärarekraft) på 50 barn i skolåldern.

Om en skola på 50 barn antages såsom det någorlunda normala medeltalet, så synes af ofvanstående, att det nu rådande förhållandet *understiger* detta normala medeltal nämnvärdt endast i 5 skoldistrikt, att *det håller sig deromkring* (från 48 till 55 barn) i 11 skoldistrikt, hvaremot *det öfverskjuter detsamma betydligt* i 23 skoldistrikt. Vanligen är det emellertid endast ett fåtal skolor (någon gång blott en enda) inom hvarje skoldistrikt, inom hvilka verklig överbefolkning råder. Sådana enstaka skolor finnas äfven i några af de skoldistrikt, i hvilka medeltalet ställer sig i det hela taget jemförelsevis ganska gynnsamt. Bland de skolomraden och skolor i respektive skoldistrikt som ännu lida af verklig överbefolkning, må följande särskildt framhållas: Malsta fasta mindre folkskola i *Rogsta* (79), fasta folkskolan vid *Arbrå* kyrka (125); fasta folkskolorna vid Hänsätter och Koldemo i sistnämnda församling (respektive 85 och 86); fasta folkskolan vid *Undersviks* kyrka (84); fasta folkskolorna vid kyrkan och i Knåda i *Öfvanåker* (respektive 121 och 83); flyttande småskolan Grufbyn-Karlsberg i *Los* (70); folkskolan vid kyrkan i *Alfta* (87); flere skolor och skolfdelningar i *Söderhamns* skoldistrikt, dels inom den egentliga staden, dels inom det staden tillhörande sågverksområdet (Stugsund, Mariehill, Lervik, Sandarne); folkskolan vid Myra i *Jerfsö*; flere skolfdelningar vid Norr- och Sör-Ljusne samt folkskolorna vid Kingsta, Östanbo och

Bergvik, allt i *Söderala*; folk- och småskoleafdelningar vid Åvik samt flyttande mindre folkskolan Fiskeby-Lingarö i *Helsing-Tuna*; folkskolan vid kyrkan i *Rengsjö*; folkskolan vid Östra Berge samt mindre folkskolorna vid Ede och Sörhvena i *Delsbo*; folkskolorna vid Freluga, Hamre, Häggesta, Vexbo och Annefors i *Bollnäs*; folkskolan vid Lingbo och småskolan vid Stråtjärna i *Skog*; folkskolorna vid kyrkan och vid Hamre i *Forsa*; folkskolorna vid kyrkan och vid Masugnen i *Gnarps*; småskolan vid kyrkan i *Segersta*; alla tre folkskolorna i *Hanebo*; folkskolan i *Hög*; folkskolan vid kyrkan i *Mo*; samt ändtligen folk- och småskoleafdelningar vid Hybo och Stenhamre i *Ljusdal*. I de skolor, för hvilka barnantalet icke är angifvet, har detta vexlat från 80 till omkring 100 à 120. — Inom flere af ofvan angifna skoldistrikt äro åtgärder, afseende de mest trängande behovens afhjelpande, antingen redan beslutade eller åtminstone förberedda.

2. Deras anordning*).

A. I städerna.

Inom inspektionsområdet finnas, såsom af ofvanstående synes, tvenne städer: *Söderhamn* med 10,050 och *Hudiksvall* med 4,630 invånare. Med *Söderhamn* råder emellertid det egendomliga förhållandet, att det mer än milslånga stadsområdet måste delas i tvenne: a) *den egentliga staden* och b) *det stora förstads- och sågverksområdet*. Det senare omfattar dels *Stugsunds* och *Sandarne* lastageplatser, dels åtskilliga i närheten af dessa vid *Söderhamnsfjorden* belägna *industriella verk* (sågverk, brädgårdar, skeppsvarf m. m.). Något deremot svarande finnes icke inom *Hudiksvalls* stadsområde. Den omedelbart till Hudiksvalls stadsgräns stötande förstaden *Åvik* tillhör nemligen *Helsing-Tuna* församling.

Anordningen af *Söderhamns* folkskoleväsende företer på grund af ofvannämnda egendomliga förhållande en brokig mångfald. Inom *den egentliga staden* är anordningen mera koncentrerad och för närvarande följande. På grundvalen af *fem särskilda småskolor*, hvardera med två årsklasser samtidigt undervisade af samma lärarinna (normalplanens Lit. b) och förlagda i egna lokaler i olika stadsdelar, är *folkskolan* här delad i *tvenne afdelningar*, en för gossar, en för flickor, hvardera med fyra årsklasser och särskild lärare eller lärarinna för hvarje klass (normalplanens Lit. A) samt dessutom *tvenne parallellklasser* med särskild lärarinna för hvardera, den ena biträdande

*) Den väsentligen olikartade anordningen af folkskolan i städerna och på landet synes mig afgjort nödga till nedanstående gruppering.

(oexaminerad). Der finnas derjemte *tvenne slöjdskolor för gossar och en för flickor*, alla med särskild lärare eller lärarinna, samt *tvenne fortsättningsskolor*. — Inom *förstads- och sågverksområdet* är anordningen följande: 1) Vid *Brunnsbacken*: en småskola enligt normalplanens Lit. b) och en folkskola enligt normalplanens Lit. C); 2) vid *Mariehill*: samma skolformer som vid Brunnsbacken; 3) vid *Stugsund*: en småskola enligt normalplanens Lit. b) och en på två afdelningar delad folkskola enligt normalplanens Lit. B); 4) vid *Lervik-Långrör*: en småskola med tvenne lärarinnor enligt normalplanens Lit. a) och en folkskola enligt dess Lit. B); 5) vid *Sandarne-Köllskär*: en småskola enligt normalplanens Lit. b) och en folkskola enligt dess Lit. B). Derjemte *fortsättningsskolor* vid Stugsund och Sandarne, *särskild slöjdskola* för flickor vid Sandarne och *slöjdundervisning för gossar* vid Sandarne (bestrides af folkskolans lärare). Överbefolkning i en eller annan af samtliga nu nämnda skolor har vållat tillfälliga rubbningar i ofvanstående anordningar.

I *Hudiksvall* har anordningen kunnat blifva mera koncentrerad och enhetlig. Der finnas för närvarande: *en goss-skola* med två småskoleklasser och fyra folkskoleklasser, hvarje klass med särskild lärare eller lärarinna; *en flick-skola* med likaledes två småskoleklasser och fyra folkskoleklasser, hvarje klass med särskild lärarinna (både goss-skola och flickskola således ordnade enligt normalplanens Lit. a) och Lit. A); dessutom *trenne parallel-klasser*, dels ("öster i staden") en blandad småskoleklass och en blandad första folkskoleklass, dels (i flickskolehuset) en småskoleklass af flickor. För öfrigt finnas *trenne slöjdskolor för gossar* (undervisningen bestrides af tvenne folkskololärare) och *en slöjdskola för flickor* med särskild lärarinna samt *tvenne fortsättningsskolor*, en för gossar, en för flickor. Äfven här hafva rubbningar i anordningen vållats dels af lärjungeantalets ständiga tillväxt dels af flere lärosalars otillräcklighet.

I båda städerna är förhållandet mellan småskola och folkskola, mellan folkskolans klasser inbördes, mellan undervisningen i folkskolans läseämnen och slöjdundervisningen samt mellan den egentliga folkskolan och fortsättningsskolan fullt normalt och öfverensstämmande med gällande författningar. — S. k. *förste lärare* finnes i båda städerna. Hans funktioner sasom sådan äro dock temligen begränsade, men torde vara någorlunda lämpade efter respektive städers behof. — I ingendera staden finnas särskilda klasser för inhemtande af folkskolans s. k. minimum eller för vanvårdade eller vanartiga barn. Behovet häraf har icke synnerligen gjort sig gällande, och saken sjelf saknar fullständigt sympatier. Deremot finnas i båda städerna *flickebarnhem* för mestadels föräldralösa barn, hvilka dock begagna undervisningen i

skolorna. I Söderhamn har äfven funnits ett *gossebarnhem*, hvars myndlingar bodde och vårdades i hemmets, under stadens fattigvårdsstyrelse stående väl ordnade egna anstalt och lokal och undervisades i de allmänna skolorna. Sedan denna lokal ödelagts af eldsvåda, har man — efter långvariga öfverläggningar och sorgfällig pröfning — beslutit att tills vidare inackordera barnen i goda familjer inom närgränsande landsförsamlingar.

B. På landet.

A. Folkskolor.

1. *Folkskolor med mer än en lärare eller lärarinna.* Sådana finnas f. n. endast *fyra*, nemligen 2 vid Norr-Ljusne inom Söderala, 1 vid Ävik inom Helsing-Tuna och 1 vid Iggesund inom Njutånger. Under innevarande år (1893) hafva dock ytterligare tvenne dylika skolor tillkommit, nemligen 1 vid Stenhamre och 1 vid Hybo inom Ljusdal.

Vid de tätt intill hvarandra belägna stora jern- och sågverken Sör-Ljusne, Norr-Ljusne och Ala finnas f. n. icke mindre än 11 skolfdelningar med särskild lärare eller lärarinna för hvardera. I följd af flere samverkande orsaker hafva dock endast de till *Norr-Ljusne* hörande afdelningarne kunnat bringas i något närmare organiskt samband med hvarandra. Som emellertid lärjungeantalet i dessa sistnämnda fortfarande är stadt i oerhörd ärlig tillväxt, har ett fullt normalt förhållande dem emellan ännu icke kunnat åstadkommas. I det hela taget kunna och böra dessa folkskoleafdelningar betraktas såsom *tvenne fullständiga folkskolor med tvenne lärarekrafter i hvardera*. Anordningen motsvarar dock icke fullt normalplanens Lit. B. I den mån lärjungeantalet inom de särskilda årsklasserna blir jemnare fördeladt, bör anordningen kunna blifva mera normal.

Snarlikt är förhållandet äfven vid *Ävik*, den förut omnämnda, till Helsing-Tuna skoldistrikt hörande betydliga förstaden till Hudiksvall. För folkskolan finnas här f. n. trenne lärarekrafter, 1 lärare och 2 lärarinnor. Af de tvenne sistnämnda undervisar emellertid den ena hvarannan dag en folkskoleklass och hvarannan dag en småskoleklass (andra klass i folkskolan och andra klass i småskolan). Första klassen i småskolan har särskild lärarekraft.

Vid *Iggesunds* stora jernverk i Njutånger är deremot folkskolans anordning i enlighet med normalplanens Lit. B, ehuru första och andra klasserna måste i följd af det stora lärjungeantalet undervisas

hvarannan dag (Lit. B²). Småskolan har 2 lärarinnor, en för hvardera årsklassen.

2. *Folkskolor med blott en lärare eller lärarinna.* Sådana funnos vid 1892 års slut 116, af hvilka 107 fasta och 9 flyttande. Af de sistnämnda flyttar ingen på mer än två stationer.

Då hvad vi i vårt land kalla "småskola" egentligen icke är annat än de 2 eller 3 lägsta årsklasserna af en fullständig folkskola med sex årsklasser, är det för en riktig uppfattning af de egentliga folkskolornas anordning alldeles nödvändigt att veta, huruvida de hafva underlag af särskild småskola, eller huruvida de sakna sådant underlag. Det synes därför vara en påfallande brist i formulären för de årliga statistiska uppgifterna, att de härom icke lemna den minsta upplysning. Stundom förekommer ock, att en folkskola har *mer än en* småskola till underlag. Äfven härom lemnas man af de statistiska uppgifterna i fullständig okunnighet. Riktigast vore väl dock, att det organiska sambandet mellan en folkskola och hennes underlydande småskola (respektive småskolor), likasom det i den pedagogiska anordningen alltid måste strängt fasthållas, äfven klart framställas i den officiella statistiken. Häraf följer då ock, att de folkskolor, som sakna underlag af särskild småskola, böra i den officiella statistiken från de förra klart särhållas och framstå såsom sådana. I det följande göres en sådan åtskilnad.

Af ofvan uppgifna 116 folkskolor med blott *en* lärare eller lärarinna hafva 48 fasta och 1 flyttande eller tillsammans 49 folkskolor underlag af en eller flere särskilda småskolor. Af dessa 49 folkskolor hafva två 3 småskolor hvardera (1 i Rengsjö, 1 i Arbrå), fem 2 småskolor hvardera (1 i Hanebo, 1 i Arbrå, 1 i Undersvik, 1 i Ofvanåker och 1 i Enånger), medan alla de öfriga 41 hafva blott 1 småskola hvardera (fast eller flyttande) till underlag. Längre har man, trots undertecknads oafslätliga sträfvande att förskaffa så många folkskolor som möjligt underlag af särskild småskola, ännu ej lyckats komma.

Då småskolorna på några få undantag när (antalet har vexlat och torde för närvarande uppgå till 6 å 7) allesammans omfatta två årsklasser med lärokurser, som nära ansluta sig till normalplanens Lit. b), c) eller g) — att en del mindre väl utrustade lärjungar måste kvarstanna i småskolan i tre år, rubbar icke fördelningen i två årsklasser — komma de egentliga folkskolorna, på dessa få undantag när, att omfatta fyra årsklasser. Endast undantagsvis förekommer någon gång, vid mindre lärjungeantal, att alla fyra årsklasserna undervisas samtidigt fem eller sex dagar i veckan (enligt normalplanens Lit. E). Det vanligaste är, att folkskolans lägre afdelning (= första och andra

klassen) *undervisas hvarannan dag* och *folkskolans högre afdelning* (= tredje och fjärde klassen) *hvarannan dag* (normalplanens Lit. C). Någon gång har man äfven försökt ordna afdelningsläsningen antingen så, att hvardera afdelningen undervisas *en längre sammanhängande tid* (halfva terminen hvar), eller så, att hvardera undervisats *tre dagar i följd* (halfva veckan hvar). Hvarannandagsläsningen har dock visat sig ega de största sympatierna bland barnens föräldrar. Säkert är, att den i hög grad främjat en jemn och ordentlig skolgång. Med undantag för vissa öfningsämnen (särskildt räkning och teckning) synes mig hvarannandagsläsningen i det hela taget hafva lemnat lika goda resultat som *hvardagsläsning med fyra årsklasser samtidigt undervisade*. Från början emot hvarannandagsläsningen, har jag efter hand allt mera insett och nödgats erkänna dess fördelar, åtminstone med hänsyn till å Helsinglands landsbygd rådande lokala och andra förhållanden. I städer och större stadslika samhällen ställer sig förhållandet naturligtvis annorlunda. Men på landsbygden, der barnen de dagar, då de icke besöka skolan, dels få deltaga i hemmets praktiska sysselsättningar, dels få bättre tid till sjelfständigt och grundligt inlärande af förelagda hemuppgifter, torde nämnda tvenne fördelar, på en gång vunna, för barnens utveckling och uppfostran för det verkliga lifvet ej böra allt för lågt uppskattas. I de få fall, der småskolan omfattat *tre årsklasser*, har naturligtvis folkskolan omfattat *de tre återstående årsklasserna*. Detta är fallet t. ex. i Rengsjö, der folkskolan har *tre* småskolor till underlag. Dock hafva vid sådant fall de trenne *folkskoleklasserna* visat benägenhet att reduceras till blott tvenne, åtminstone i flertalet ämnen. Å andra sidan har *småskolan*, såsom fallet är i Ofvanåker i kyrkskolans skolområde med två småskolor under en folkskola, visat benägenhet att urarta till en *fyrklassig* skola, således till en form, som enligt gällande lag icke är tillåten. Såsom min erfarenhet får jag framhålla, att en treklassig folk- eller småskola i afseende på läroplanens anordning visat sig vara den minst tjenliga formen af alla.

Af ofvan uppgifna 116 egentliga folkskolor med blott en lärare eller lärarinna är det ej mindre än 67, som sakna underlag af *särskild småskola*, nemligen 59 fasta och 8 flyttande. Af dessa äro *alla de fasta* så anordnade, att de omfatta *en småskoleafdelning* med två (eller tre) årsklasser och *en folkskoleafdelning* med fyra (eller tre) årsklasser, hvilka undervisas på *skilda tider*. Treklassdelningen har af nyss angifna skäl allt mera öfvergifvits, och det vanligaste har blifvit, att småskoleafdelningen omfattar blott *två* och folkskoleafdelningen *fyra* årsklasser (normalplanens Lit. g och Lit. G). De tvenne afdelningarne undervisas antingen *hvarannan dag* eller *sammanhängande tider*

(ungefär halfva terminen hvardera, hvarvid småskoleafdelningen undervisas senare hälften af vårterminen och förra hälften af höstterminen, folkskoleafdelningen förra hälften af vårterminen och senare hälften af höstterminen). Den senare anordningen förekommer oftare än den förra. Olikheten betingas af den ena eller andra anordningens större lämplighet efter ortens förhållanden och föräldrarnes önskningsar. I de 8 *flyttande folkskolorna* undervisas antingen båda afdelningarne *samtidigt* eller ock *delvis samtidigt, delvis åtskild på olika dagar*, den senare anordningen endast i det fall, att barnantalet å ena stationen, som då har längre lästid än den andra, är alltför stort för att kunna med framgång undervisas alla dagar samtidigt.

B. *Mindre folkskolor.*

Sådana finnas i Helsingland ännu till ett betydande antal, nämligen 107, af hvilka 50 *fasta* och 57 *flyttande*. Orsakerna härtill äro i mina föregående berättelser utförligt angifna, hvarför jag nu torde få hänvisa till hvad i dem är anfördt. Beträffande dessa skolors ställning med hänsyn till det intyg, som kongl. kung. den 13 juli 1887 ålägger folkskoleinspektören att om dem afgifva, må dock följande här anföras. Samtliga ofvan uppgifna 107 mindre folkskolor äro nämligen inrättade för "*byar, hemman, torp eller lägenheter så aflägsna, att dithörande barn ej utan svårighet kunna begagna folkskolan*", nämligen den egentliga folkskola, som ligger dem närmast. Efter den här citerade *ordalydelsen* af folkskolestadgans 3 § synas de således allesammans vara "*inrättade under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra dem berättigade*". Men äro de väl detta också efter *andemeningen* af nämnda § och af den citerade bestämmelsen i kongl. kung. den 13 juli 1887? Förhållandet är nämligen det, att en stor del af dessa mindre folkskolor, särskildt nästan samtliga 50 fasta, återfinnas i skolområden, som efter ortförhållanden visserligen icke kunna sägas vara *afläget belägna*, enär de utgöra delar af den egentliga, sammanhängande, mera folkrika bygden och i intet afseende skilja sig från de skolområden, som redan hafva egentliga folkskolor. Äro dessa mindre folkskolor "*berättigade*" eller icke? Med den ordalydelse folkskolestadgans 3 § ännu har, är frågan icke så lätt besvarad. Klart är, att en hel mängd af dessa *mindre folkskolor borde* förändras till *egentliga* sådana, och att de *icke borde* anses berättigade. En sådan förändring låter sig dock, såsom redan i förra berättelsen framhölls, med nämnda paragrafs nuvarande ordalydelse ingalunda framtvinga. Inför utsigten af en mängd till utgången ovissa rättstvister med de respektive skoldistrikten rörande hvilka mindre folkskolor borde anses

berättigade och hvilka icke, har jag sett mig föranlåten att inskränka mitt intyg om dem (enligt kongl. kung. den 13 juli 1887) till det i alla händelser fullt sanningsenliga, att de äro inrättade för "byar, hemman, torp eller lägenheter så aflägsna, att dithörande barn ej utan svårighet kunna begagna folkskolan". Af ofvanstående torde framgå, att meranämnda 3 § i folkskolestadgan nödvändigt måste förtydligas derhän, att det blifver fullt klart, under hvilka förhållanden mindre folkskolor äro berättigade och under hvilka de icke äro det.

Anordningen af *de fasta mindre folkskolorna* liknar väsentligen den vid de fasta egentliga folkskolorna utan underlag af småskola. Småskoleafdelningen och folkskoleafdelningen undervisas på skilda tider antingen hvarannan dag eller halfva terminen hvardera. Klassindelningen är densamma som i de fasta egentliga folkskolorna. Af *de flyttande mindre folkskolorna* flytta numera endast 5 på *tre* stationer, alla de öfriga på *trå*. Anordningen af dessa skolor motsvarar i allmänhet normalplanens Lit. K. Vid stort lärjungeantal å endera stationen har man undantagsvis anordnat undervisningen så, att småskoleafdelningen och folkskoleafdelningen besökt skolan 3 å 4 dagar i veckan hvardera. Lärotiden har i sådant fall varit utsträckt till 9 månader om året med längre tid för den barnrikare stationen. För att icke den årliga lärotiden måtte blifva alltför knapp, har jag någon gång sett mig föranlåten att allvarligt inskrida mot egentlig afdelningsläsning i flyttande skolor och påyrka, att hvardera afdelningen i alla händelser måste hafva minst 4 dagars undervisning i hvarje läsvecka. Anordningen har ock allmänt rättats i enlighet härmed.

C. *Småskolor.*

I den ursprungliga anordningen af folkskoleväsendet i Helsingland, sådan denna var planlagd och utförd vid den tid, undertecknad fick förtroendet att vara folkskoleinspektör, ingick — hvad den egentliga landsbygden angår — icke den grundsatsen, att hvarje folkskola borde hafva en fast eller flyttande småskola till nederlag. I följd häraf funnos vid den tiden högst få småskolor, och de redan inrättade folkskolorna och de då s. k. ersättningsskolorna voro med sina skolhus så lagda, att ett allmännare inrättande af småskolor var ofta i hög grad försvåradt, stundom alldeles omöjliggjordt.

I följd af folkmängdens, i synnerhet i vissa skoldistrikt, oerhört starka tillväxt hade dock behovet af flere särskilda småskolor efter hand blifvit allt större. Genom förenade ansträngningar från såväl undertecknads som respektive skolrådsordförandes sida har det emellertid lyckats att uppbringa småskolornas antal till 85, af hvilka 60 *fasta*

och 25 *flyttande* (bland småskolor inräknas här äfven småskoleafdelningar med särskild lärarinna)*. I flere folkskolor är dock barnantalet ännu så stort, att särskild småskola är högeligen behöflig. I några fall af dessa torde sådan redan under innevarande år (1893) blifva inrättad; i andra hafva alla ihärdiga ansträngningar i denna riktning hitills strandat mot skoldistriktens obevekliga motstånd.

Af de 85 småskolorna (eller småskoleafdelningarne med särskild lärarinna) *tillhöra 19 städerna* (13 Söderhamn, 6 Hudiksvall), de öfriga 66 *landsbygden*. Af de senare utgöra 8 underlag för folkskolor med *mer än en* lärare eller lärarinna (4 för de tvenne vid Norr-Ljusne, 2 för den vid Ävik, 2 för den vid Iggesund), de öfriga 58 utgöra underlag för folkskolor med blott *en* lärare eller lärarinna. Att i några fall 3 eller 2 parallelt anordnade småskolor utgöra underlag för en och samma folkskola, är härofvan under "folkskolor" redan anfördt. Rörande anordningen af småskolorna *i städerna* se ofvan! Af de öfriga äro de 8 förstnämnda (med undantag vid Ävik) anordnade i enlighet med normalplanens Lit. a) (hvardera årsklassen undervisad af särskild lärarinna). Omkring 51 (antalet har vexlat genom fortgående rubbningar och kan för närvarande icke bestämdt uppgifvas) omfatta *två årsklasser* undervisade samtidigt eller på skilda tider af samma lärarinna (normalplanens Lit. b), c) eller g)). Omkring 6 å 7 omfatta *tre årsklasser* undervisade samtidigt eller på skilda tider. Af dessa hafva tvenne under fasta folkskolan vid Ofvanåkers kyrka på allra sista tiden visat stark benägenhet att urarta till *fyrklassiga*, således utöfver medgifna gränser ingripa på folkskolans område. Undertecknad har förklarat, att en sådan småskoleanordning icke utan Kongl. Maj:ts särskilda nädiga tillstånd får finnas och har därför hänvisat skolrådet till att söka sådant, så framt man icke vill riskera statsbidraget.

D. *Fortsättningsskolor och slöjdskolor.*

Antalet *fortsättningsskolor*, ordnade enligt de grunder, som an gifvas i kongl. kung. den 11 september 1877, är ännu jemförelsevis ringa. Utom de redan förut omnämnda i städerna finnas för närvarande på landsbygden endast 16 dylika, nemligen 8 i Söderala, 1 i Rengsjö, 1 i Norrala, 1 i Skog, 1 i Bollnäs, 1 i Ofvanaker, 1 i Njutanger och 2 i Gnarp. Samtliga fortgå den föreskrifna minimilästiden af sex veckor eller 180 timmar, men endast de vid Ljusne äro, efter erhållet vederbörligt tillstånd, ordnade såsom *aftonskolor* under pågående läseterminer. De öfriga pågå 6 veckor antingen i en följd i början af vårterminen eller ock fördelade med en del af lärotiden vid höstterminens slut, den

*) Sedan 1876 äro 51 småskolor nyinrättade.

andra vid vårterminens början. Endast en är så ordnad, att dertill tagas 4 veckor af folkskolans ordinarie undervisningstid (af 8 kalender-månader). I flertalet tages af denna undervisningstid endast 2 veckor, medan 4 veckor falla utom densamma. I fem faller fortsättningsskolans hela lärotid utom folkskolans. — Mot anordnande af fortsättnings-skolor reser sig ännu starkt motstånd från respektive kyrkostämmors sida, mest på grund af kostnaderna därför vid det konsekventa anordnandet af dylika vid *hvarje* inom skoldistriktet befintlig folkskola: då man icke anser sig hafva råd att inrätta fortsatt undervisning vid distriktets *samtliga* folkskolor, vill man icke veta af någon sådan. Detta har någon gång nödgat skolrådet att anordna ett slags repetitionsskolor, för hvilka då tagits 4 veckor af folkskolans ordinarie undervisningstid utan anspråk på statsbidrag dertill.

Undervisning i slöjd för gossar meddelades vid 1892 års slut, utom i de redan omnämnda i städerna, i 29 slöjdskolor på landsbygden, nemligen 3 i Hanebo, 1 i Norrala, 5 i Bollnäs, 4 i Arbrå, 1 i Undersvik, 1 i Ofvanåker, 2 i Voxna, 2 i Ljusdal, 1 i Ramsjö, 1 i Los, 1 i Idenor, 1 i Forsa, 1 i Helsing-Tuna, 1 i Njutånger, 1 i Hassela, 3 i Gnarp. Utom i de 3 sistnämnda, som haft särskild lärare, har undervisningen i alla de öfriga bestridits af resp. folkskolors lärare eller — vid 2 folkskolor i Arbrå — lärarinna. Undervisningen, som allmänt är på ändamålsenligt sätt anordnad, utan att undervisningen i folkskolans läseämnen derigenom eftersättes, omfattar vanligen minst 6 timmar i veckan och bedrifves väsentligen enligt det s. k. Nääs-systemet med goda resultat. Äfven mot allmänna anordnande af undervisning i slöjd för gossar reser sig ofta ett starkt motstånd från kyrkostämmornas sida, änskönt kostnaderna därför betydligt underlättas genom de rikliga anslag, hvarmed såväl landsting som hushållningssällskap understödja och befrämja denna undervisningsgren.

* * *

Nya *skolreglementen* hafva under perioden fastställts för Hanebo, Mo, Undersvik, Los, Hudiksvall, Idenor, Bjuråker, Rogsta, Ilsbo och Hassela. I flertalet skoldistrikt har emellertid folkskoleväsendet ända intill senaste tiden varit stadt i oupphörlig utveckling och förändring och således icke vunnit den behöriga stadga, som gerna bör förefinnas, innan man skrider till upprättande af *nya skolreglementen*. I dessa skoldistrikt har man därför tillsvidare sökt reda sig med de reglementen af äldre datum, som redan finnas. I allt väsentligt tillämpas dock de anvisningar, som innehållas i Upsala domkapitels s. k. normalreglemente och i 1889 års normalplan. Förberedande öfverläggningar för nya reglementen hafva dock under sista tiden före-

kommit flerstädes, och sådana torde därför under den närmaste framtiden temligen allmänt komma till stånd. Rörande åtskilliga, enligt mitt förmenande för *folkskolans sunda verksamhet i individuellt och socialt sannt uppfostrande riktning*, betydelsefulla bestämmelser och ledande grundsatser, hvilka synt mig böra i skolreglementena ingå (jfr folkskolestadgans bestämmelse i § 10, att skolreglemente bör innehålla — utom allt hvad rör skolväsendets allmänna yttre anordning — "dels nödiga föreskrifter om undervisning, ordning och tukt samt hvad mera till skolornas behöriga vård och förvaltning hör, dels ock för hvarje skola det hufvudsakliga af skolans läroplan"), afgaf jag våren 1887 till högv. domkapitlet i Upsala ett utförligt *memorial med detaljeradt förslag till sagda bestämmelser och ledande grundsatser*. Domkapitlet förklarade emellertid, att det låge utanför dess befogenhet att dermed taga någon befattning, och frågan om dylika bestämmelsers och grundsatsers införande i de nya skolreglementena måste dermed anses förfallen. Många skolrådsordförande och andra intresserade skolrådsledamöter hafva emellertid uttalat sin lifliga anslutning till deras väsentliga innebörd.

II. Läroämnen, lärokurser, läsordningar.

1. Läroämnen.

Dessa äro de som föreskrifvas i folkskolestadgans 12 §. Med de uteslutningar eller begränsningar, som här nedan närmare angifvas, äro de i resp. skolarter följande: 1) i *småskolor*: kristendomskunskap, modersmålet (dess talande, läsande, skrifvande), åskådningsöfningar, räkning, teckning, sång, gymnastik; 2) i *mindre folkskolor*: kristendomskunskap, modersmålet, räkning, naturkunnighet, geografi, historia, teckning, sång, gymnastik; 3) i *folkskolor*: kristendomskunskap, modersmålet, räkning, geometri, naturkunnighet, geografi, historia, teckning, sång, gymnastik, slöjd, trädgårdsskötsel; 4) i *fortsättnings-skolor*: kristendomskunskap, modersmålet, naturkunnighet, historia, räkning, geometri.

2. Lärokurser.

Samtliga skolreglementen, som under denna period blifvit fastställda, äro tillkomna, innan 1889 års normalplan blef utfärdad. De i dem ingående lärokurserna äro därför uppgjorda på grundvalen af 1878 års normalplan. Detta var ett af de skäl, hvarpå undertecknad grundade sin framställning till högv. domkapitlet i Upsala, att med

fastställelse af sagda skolreglementen måtte få anstå, tills den redan då väntade nya normalplanen utkommit och till dess undertecknad hunnit att i anslutning dertill utarbета förslag till bättre läroplaner. Denna framställning afslogs emellertid. I de skoldistrikt, som hafva skolreglementen af äldre datum, hvilka i flere afseenden äro föråldrade, följas deremot numera i allt väsentligt de lärokurser, som angifvas i 1889 års normalplan, och äfven i de öfriga har hänsyn tagits till sistnämnda normalplan. Onekligen hafva genom denna många erkännansvärda förbättringar tillförts lärokurserna. Om man strängt fasthåller folkskolans natur af *barndomsskola* och dess derur framgående karakter af kristlig och nationelt-folkelig *uppfostningsskola*, måste man dock, ur folkskolepedagogisk synpunkt sedt, lifligt önska, att denna folkskolans natur och karakter måtte i dess läroplaner på ett mera utpregladt och konsekvent genomfördt sätt få göra sig gällande, än som skett i 1889 års normalplan. Detta gäller särskildt den (i ordets vidsträckta betydelse) *reala gruppen af folkskolans läroämnen* (kristendoms-kunskap, historia, geografi och naturkunnighet) men äfven den för barndomsskolan så viktiga undervisningen i *modersmålets* talande, läsande och skrifvande. Såväl folkskolans natur af *barndomsskola* och dess karakter af *folkelig uppfostningsskola* som det naturenlige organiska sambandet mellan inhemtande af *språkkunskap* och af *säkkunskap* (eller att den förre väsentligen förmedlas genom den senare) synes mig nemligen afgjort kräfva väsentligen andra grundens uppställande för läroinnehållets urval, för dess fördelning (lärokurser) och för dess framställning i barnets bok än de hittills hos oss uppställda och tillämpade, hvilka möjligen kunna vara goda och användbara på *den högre lärda skolans område*, men hvilka, utan vidare öfverflyttade på *barndomsskolans område*, der ovilkorligen måste ju längre dess mera visa sig ohållbara och rent af skadliga. Här är icke platsen för ett närmare ingående på hithörande viktiga och omfattande folkskolepedagogiska principfrågor. Men jag har ansett det vara min pligt att åtminstone antydningssvis här uttala en öfvertygelse, som en nära tjuguarig verksamhet i folkskolans tjenst, hvarunder jag omsorgsfullt sökt tillgodogöra mig såväl vunnen erfarenhet som förtjenstfulla nyare arbeten på folkskolepedagogikens område, hos mig småningom utbildat och rotfastat. Vid den storartade utvecklingen af vårt folkskoleväsende under de sista årtiondena och med tanken på det oerhörda inflytande, som den moderna folkundervisningen otvifvelaktigt måste komma att utöfva på vårt folks framtida ställning och beskaffenhet i religiöst, sedligt och socialt hänseende, torde hithörande frågor, i likhet med hvad fallet redan är bland andra kulturfolk, åtminstone förtjena att bland oss allvarligt undersökas och dryftas. Af denna

anledning är det, som undertecknad ansett sig böra bringa dessa frågor till tals dels genom *pedagogiska föredrag* (speciellt rörande "teorien för folkskolans läroplan" och "teorien för dess läroböcker i reala ämnen") dels genom *öfverläggningar* med presterskapet och lärarekåren inom mitt inspektionsområde.

Rörande lärokurserna, sådana de för närvarande äro inom resp. skolarter uppställda och tillämpade, må ytterligare följande anföras. Der icke de redan fastställda, i anslutning till 1878 års normalplan uppställda lärokurserna lagt hinder i vägen därför, har undertecknad alltid anmanat vederbörande att i allt väsentligt följa och tillämpa 1889 års normalplan. I *småskolorna* och öfriga skolors *småskoleafdelningar* sker också detta, så vidt jag kunnat utröna, allmänt. I de flyttande småskolorna och i andra skolors småskoleafdelningar sker dock detta med den begränsning, att *teckning* der vanligen icke förekommer, och att *åskådningsöfningar* endast mera tillfälligtvis företagas. Den af ålder inrotade och af föräldrar ofta ihärdigt påyrkade ovanan, att i småskolan (resp. småskoleafdelning) utöfver *textorden* läsa hela den s. k. *lilla katekesen*, har här och der fortgått ända in i denna period, och det har kräfts undertecknads allvarliga och energiska inskridande deremot för att fa detta missförhållande rättadt. Det ensidiga och missuppfattade tillämpande af ljudmetoden, som från småskolan uteslöt de för rättskrifningen så oundgängliga *bokstafveringsöfningarne*, har numera nästan allmänt rättats. I de *fasta mindre folkskolorna* och de *fasta folkskolorna utan underlag af särskild småskola* följas i allmänhet alldeles samma lärokurser, eller de som i normalplanen angifvits för flyttande småskola lit. g) och för flyttande folkskola Lit. G), resp. fast mindre folkskola Lit. I). Då dessa skolformer arbeta under väsentligen alldeles likartade förhållanden i afseende på lärotid etc., har detta ej visat sig vålla någon egentlig olägenhet. *Teckning* är dock i dessa skolor oftast utesluten. I de *flyttande mindre folkskolorna* inskränkas läroämnena till folkskolans s. k. minimiämnen samt det viktigaste af fäderneslandets geografi. Öfriga realämnen inhemtas hufvudsakligen blott genom noggrannare genomgående af dithörande läsestycken i läseboken samt några muntliga meddelanden vid uppvisande af tillgänglig åskådningsmateriel. I *öfriga folkskolor, som hafva underlag af särskild småskola*, följas väsentligen de lärokurser, som normalplanen angifver för fasta folkskolor med anordning enligt resp. Lit. A), Lit. B) och Lit. C). I de *fasta flyttande folkskolorna utan underlag af småskola* (blott 8) läsas samma ämnen och följas samma kurser som i den flyttande mindre folkskolan, om ock i ett eller annat ämne de bättre begåfvade barnen kunna hinna något längre.

Medan således normalplanen i allt väsentligt följes öfver hufvud taget, har dock en mera afgjord afvikelse derifrån på allra sista tiden gjort sig gällande inom ett ämne: katekesen. Rörande *den lämpligaste kursindelningen af katekesen* hafva under de sista åren långa och lifliga öfverläggningar förts dels mellan presterskapet ensamt dels mellan presterskapet, lärarekåren och undertecknad. Från presterskapets sida hade nemligen flere gånger med styrka och icke utan en viss skärpa framhållits, att, oaktadt de erkännansvärda förbättringar, som i senare tid gjort sig gällande på katekesundervisningens område, *det stora flertalet barn* visat sig vid inträdet i nattvardsskolan så till vida otillfredsställande i deras kristendomskunskap, att de dels icke *säkert memorerat* åtminstone den s. k. lilla katekesen och de allra viktigaste lärostyckena i den antagna utvecklingen, dels icke så *smält och tillgodogjort sig* katekesens viktigaste sakinnehåll, att derpå kunnat med framgång byggas en för konfirmandundervisningens egentliga ändamål lämpad, mera fördjupad och pastoral katekisation. Under öfverläggningarne härom har framhållits, att orsakerna härtill vore flere, men att de dock till icke ringa del låge i den mindre lämpliga kursindelning, som dittills följts, särskildt i skolorna på landet, att dit hörande olägenheter icke genom normalplanens kursindelning häfdes, samt att *den ordagranna memoreringen* borde begränsas till lilla katekesen och de i dogmatiskt hänseende allra viktigaste lärostyckena i utvecklingen. Resultatet af öfverläggningarne har blifvit, att presterskapet (ej blott inom Helsingland utan äfven inom Gestrikland, således hela Gefleborgs län) enat sig om vissa grunder för kursindelning och ordagrann memorering, att undertecknad och lärarekåren anslutit sig till dessa grunder, samt att en af kontraktsprosten doktor A. Steinmetz enligt dessa grunder anordnad katekesupplaga, hvilken äfven borde åtföljas af en för behörig öfverblick och sammanfattning vid repetitionerna nödig historiskt-genetisk öfversigt öfver hela katekesens läroinnehåll, skulle inom inspektionsområdets samtliga folkskolor användas. Det är den s. k. koncentrisk kursindelningen, som sålunda blifvit antagen. Genom denna kursindelning och de öfriga dermed sammanhängande anordningarne anses följande fördelar hafva vunnits: 1) första och andra årsklassernas ännu jemförelsevis outvecklade barn få under enkel, åskådliggörande utredning inhemta en *mindre kurs*, omfattande blott det jemförelsevis viktigaste och för deras ålder lämpliga ur katekesens samtliga hufvudstycken (dock minst ur de tvenne sista); 2) tyngdpunkten lägges i dessa årsklasser dels på ett grundligare inhemtande af den för deras utveckling mera lämpade *bibliskt-historiska kurs*, som utgör det nödvändiga underlaget för en fruktbringande katekisation, dels på enkelt ordaförstånd och korrekt memorerande af lilla

katekesens i deras kurs ingående lärostycken; 3) tredje och fjärde årsklasserna få, jemte det de repetera den mindre kursen, *under grundligare katekisation*, hvilken de nu böra kunna fullt tillgodogöra sig, inhemta hela katekesens läroinnehåll; 4) i folkskolor utan underlag af småskola *kunna folkskoleafdelningens alla 4 årsklasser undervisas samtidigt*, i det de tvenne lexlagen läsa på samma ställe i läroboken, medan det lägre, som förberedelsevis får afhöra hvad som genomgås med det högre, blott har att inlära den mindre kursen, det högre deremot allt; 5) det vigtigaste ur katekesens *samtliga hufvudstycken* kommer till behandling redan i folkskolans lägre afdelning (första och andra årskl.), och katekesen kommer sålunda att under folkskolans fyra läroår genomgås *tvenne gånger i stället för en*, hvarigenom äfven vinnes den fördelen, att större sammanhängande delar af läroinnehållet såväl som det hela kunna repeteras, innan det som skall repeteras hunnit glömmas (ett mycket vanligt didaktiskt missgrepp således förebyggt); 6) den för *en god tankemässig memorering* och således äfven för *redig kunskap* så vigtiga *öfverblicken öfver läroinnehållets systematiska disposition* ligger, såväl i fråga om mindre eller större sammanhängande delar af läroinnehållet som i fråga om det hela, i den bifogade öfversigten tillgänglig för barnens både öga och tanke (en mycket betänklig brist sålunda afhulpen); 7) *den ordagranna memoreringen är begränsad* till lilla katekesen och de lärostycken i utvecklingen, som äro af den beskaffenhet, att de i och för en mera fullständig, korrekt och säker kunskap i kyrkoläran måste så memoreras, hvarigenom den för många barn så svåra och olidliga utanläsningen är i möjligaste måtto reducerad. I den öfvertygelsen att en god och fruktbringande katekesundervisning genom dessa anordningar i ej oväsentlig grad underlättats och befrämjats, har jag ansett mig böra biträda och godkänna desamma, och detta så mycket hellre som folkskolestadgans 63 § väl obestriddligen åt presterskapet inrymmer rättighet att rörande kristendomsundervisningens anordning så ingripa som här skett. På grund af dessa anordningars skiljaktighet från normalplanens hithörande lärokurser och anvisningar har jag ansett mig skyldig att här utförligare redogöra för deras innebörd.

3. I vederbörlig ordning godkända *läsordningar* finnas i alla skolor; vanligen äro de å väggen anslagna. De äro i allt väsentligt utarbetade i enlighet med normalplanens för resp. skolformer föreslagna läsordningar. Endast i de skolor, i hvilka den ofvannämnda kursindelningen i katekesen redan blifvit införd, hafva deraf följande ändringar företagits. För de smärre modifikationerna, som här eller der vidtagits, torde här icke behöfva redogöras. Så vidt jag kunnat utröna,

följas läsordningarne i allmänhet ordentligt och utan andra afvikelser än dem en förständig och nitisk lärare eller lärarinna någon gång kan i undervisningens eget intresse se sig föranlåten att göra.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden omfattar i alla skolor minst 8 kalendermånader. Endast i ett mindre antal, mest flyttande skolor, är den utsträckt till $8\frac{1}{2}$ à 9 kalendermånader. Antalet läsveckor uppgifves väl också allmänt utgöra $34\frac{1}{2}$ veckor. Men det antal läsdagar, som inom de särskilda skoldistrikten komma på dessa 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ läsveckor, är mycket olika. Det växlar nemligen med följande antal dagar: 208, 207, 205, 204, 201, 200, 198, 197, 196, 195, 193, 190, 189, 184, 183, 180, 175, 174, 173, 172, 170, 169, 168, 167, 165, 164, 162, 159, 158 och 155, således med en skilnad mellan högsta och lägsta antalet dagar (208 och 155) af ej mindre än 53 läsdagar, eller (med beräkning af 26 läsdagar i månaden) två hela läsmånader. Och ändå skall allt detta anses motsvara 8 kalendermånader! Oförligheten häraf är uppenbar och påpekades redan i min sista berättelse. Man var en gång på god väg att få det antal läsdagar, som borde anses motsvara 8 kalendermånader, fixerad till 190. Genom de i förra berättelsen omnämnda konflikterna med Delsbo och Söderala skolrad och den lösning dessa fingo har, på några få skoldistrikt när, i hvilka fortfarande fordras 190 läsdagar, allt återgått till den gamla oefterrättligheten. Jag kan därför icke underlåta att ännu en gång framhålla nödvändigheten af, att den minimilärotid, som bör fordras för åtnjutande af lönetillskott af allmänna medel, måtte tydligare bestämmas än genom det sväfvande och tänjbara uttrycket "omfatta minst 8 kalendermånader", och detta såväl i skolornas som i lärarnes intresse. För samma lön få de nu läsa mycket olika antal läsdagar, och deras rättighet till ersättning för s. k. öfverläsning blir härvid beroende på en mycket godtycklig tolkning, i det en lärare, som undervisar omkring 200 läsdagar, i ena fallet kan få ersättning för $\frac{1}{2}$ till en hel månads öfverläsning, i andra fallet icke alls få någon sådan ersättning, allt eftersom man later dessa läsdagar falla delvis inom delvis utom 8 kalendermånader eller ock helt och hållet inom desamma. Så kan ock vid verklig öfverläsning med 215 dagars undervisningsskyldighet en få ersättning för en hel månads öfverläsning, medan en annan får sådan ersättning blott för $\frac{1}{2}$ månad. Riktigast och rättvisast vore, att minimilästiden blefve fixerad i ett visst antal läsdagar och visst antal timmar om dagen.

Vanligen läses numera sex dagar i veckan och fem timmar om

dagen. I några skoldistrikt kvarstår dock ännu den gamla ordningen med fem dagar i veckan och sex timmar om dagen (i folkskola eller folkskoleafdelning). I förra fallet pågår undervisningen, morgonbönen oberäknad, mellan 9—12 f. m. och 1—3 e. m. med 1 timmes middagsrast; i senare fallet mellan 9—12 och 1—4 med lika lång middagsrast. I städerna pågår läsningen 8,30—11,30 f. m. samt 12,30—2,30 e. m. I denna lästid är flickornas slöjd inberäknad; gossarnes faller mestadels utanför denna lästid och är hufvudsakligen förlagd till eftermiddagarne. I fortsättningsskolorna läses, då de sasom dagskola pågå sex veckor (antingen i följd eller delade på höst- och vårtermin) sex dagar i veckan och fem timmar om dagen; då de äro ordnade som aftonskola vanligen fyra aftnar i veckan, två timmar hvarje afton. I småskolorna (eller småskoleafdelningarne) läses numera aldrig mer än fem timmar om dagen.

Vårterminen börjar vanligen omkring den 1 februari och räcker då till omkring den 15 juni. I några skoldistrikt börjar den dock redan omkring den 15 januari och slutar då redan i början af juni. Endast undantagsvis och mest vid den årliga lärotidens utsträckning till $8\frac{1}{2}$ à 9 månader pågår vårterminen öfver midsommar till första dagarne af juli. *Höstterminen* börjar vanligast omkring den 1 september och slutar då omkring midten af december. I några skoldistrikt (eller enstaka skolområden) börjar den dock redan den 15 augusti och fortgår, allt efter den årliga lärotidens längd, till början eller medlet af december. Endast undantagsvis förekommer, att höstterminen ej börjar förrän något in i september och utsträcket ända till julhelgen. Längre afbrott (omkring en vecka) förekomma blott vid påsk och under potatisupptagningen. Tillfälliga lofdagar förekomma sällan och "läsas" då oftast "igen". "Mickelsmessmåndag" är nästan allmän lofdag.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Såsom ofvan är nämnt, utgjorde hela antalet barn mellan 7—14 år vid 1892 års slut 21,532. De äro att hänföra till *trenne* särskilda grupper: a) de som under året *undervisats i sina egna distrikts folkskolor och småskolor*; b) de som *undervisats annorstädes*; och c) de som under året *ej åtnjutit någon undervisning*. Nödig fullständighet synes kräfva, att en kortfattad redogörelse för alla tre dessa grupper här lemnas. Vi taga dem dock här i omvänd ordning.

a) *De barn, som under 1892 ej åtnjutit någon undervisning*, utgjorde 1,623 eller $7,6\%$ af hela antalet barn mellan 7—14 år. De skilda orsakerna härtill framgå af följande specifikation:

Efter inhemtade minimikunskaper förut afgångna	233	eller 1,1 %
„ godkänd afgångsexamen förut afgångna	440	„ 2 „
I följd af sjukdom eller naturfel uteblifna	119	„ 0,6 „
Af annan anledning uteblifna	363	„ 1,7 „
Om hvilka uppgifter saknas	468	„ 2,3 „

Summa 1,623 eller 7,6 %.

Att resp. antal barn af de tvenne sista grupperna nu är större än vid slutet af förra perioden (1886) härrör dels af folkmängdens anse- nliga tillökning, dels deraf att noggrannare uppgifter numera kunna lemnas. Den sista gruppens barn tillhöra föräldrar, som, fortfarande kyrkskrifna inom resp. församlingar, för arbete vistas å andra orter. I områden med en stor rörlig arbetarebefolkning måste detta antal all- tid blifva jembörelsevis stort. Bland de "af annan anledning uteblifna" komma största antalen på Skog (63), Jerfsö (93), Los (47) och Hassela (57). Till stor del utgöres denna kategori af barn, som, ehuru under året fyllda 7 år, dock ännu icke i följd af sen fysisk och andlig utveck- ling, lång skolväg eller andra orsaker kunnat börja sin skolgång. De angifna skoldistrikten höra ock till dem, som lida af de mest otjenliga lokala förhållanden. Dock torde i någon mån äfven likgiltighet från föräldrarnes sida i åtskilliga fall hafva mer eller mindre medverkat, i andra äfven och icke minst fattigdom. Äfven de båda första grupperna hafva ökats. I den första ingår ett i Helsingland ovanligt stort antal barn så kient utrustade, att de stå nära halfdiodernas grupper. En- staka sådana barn förekomma ganska ofta i skolorna, der de ej litet hindra de normalt begåfvade barnens undervisning.

b) De barn, som under 1892 erhöilo undervisning annorstädes än i sina egna distrikts folkskolor och småskolor utgjorde 1,675 eller 7,7 % af hela antalet barn mellan 7—14 år. Af dessa undervisades:

i folkskolor etc. utom deras egna distrikt	363	eller 1,7 %
i allmänna läroverk eller specialskolor	274	„ 1,2 „
i enskilda skolor	220	„ 1,0 „
i hemmen	818	„ 3,8 „

Summa 1,675 eller 7,7 %.

De i *enskilda skolor* undervisade äro fördelade dels på de högre allmänna flickskolorna i Söderhamn och Hudiksvall, dels på baptist- skolan i Hudiksvall (omkring 25), dels på privata flickskolor i Bollnäs och i Ljusdal, dels på en af småskoleläraren J. Åström i Skog anord- nad enskild skola. — De i *hemmen* undervisade, som vid förra perio- dens slut (1886) utgjorde 4,41 % af hela antalet barn mellan 7—14 år, utgjorde vid 1892 års slut 3,8 %, och har antalet barn af denna kategori således ej obetydligt minskats. Att det fortfarande är så stort kommer mest af samma anledning som den ofvan angifna rörande barn,

som "af annan anledning" uteblifvit, eller att de höra till de barn, som under året fyllt 7 år men af en eller annan orsak *beviljats rättighet* att uppskjuta begynnandet af sin skolgång till följande år. Allmogebarnen i Helsingland äro verkligen i allmänhet temligen sena i sin andliga och stundom äfven i sin fysiska utveckling. Detta jemte otjenliga lokala förhållanden (lång och dålig skolväg, hård vinter med djup snö m. m.) göra ofta nog uppskjutande af barnens intagning i skolan till en ren nödvändighet. Formulären för skoluppgifterna borde hafva en rubrik (rad eller kolumn) särskildt för dylika barn. Deras införande under de nämnda rubrikerna blifver lätt vilseledande, i det desamma egentligen hafva en helt annan betydelse.

c) *De barn, som under 1892 undervisades i sina egna distrikts folkskolor och småskolor* utgjorde tillsammans 18,234 eller 84,7 % af hela antalet barn mellan 7—14 år mot 15,562 eller nära 85,8 % af samma antal vid 1886 års slut; således hafva under 1892 i skolorna undervisats ej mindre än 2,672 barn mer än under 1886.

Af dessa 18,234 barn undervisades:

i folkskolor	9,497	eller	44,1	%	af	hela	antalet	barn	7—14	år
i mindre folkskolor	4,910	"	22,8	"	"	"	"	"	"	"
i småskolor	3,827	"	17,7	"	"	"	"	"	"	"

Summa 18,234 eller 84,7 % af hela antalet barn 7—14 år.

Mellan fasta och flyttande skolor stälde sig fördelningen så:

1) Undervisade i *fasta*

folkskolor	9,100	eller	50	%	af	alla	mellan	7—14	år	undervisade
mindre folkskol.	2,256	"	12,3	"	"	"	"	"	"	"
småskolor	2,769	"	15	"	"	"	"	"	"	"

Summa 14,125 eller 77,3 % af alla mellan 7—14 år undervisade.

2) Undervisade i *flyttande*

folkskolor	397	eller	2,2	%	af	alla	mellan	7—14	år	undervisade
mindre folkskol.	2,654	"	14,5	"	"	"	"	"	"	"
småskolor	1,058	"	6	"	"	"	"	"	"	"

Summa 4,109 eller 22,7 % af alla mellan 7—14 år undervisade.

Vid förra periodens slut undervisades i *fasta* skolor 11,018, eller 70,8 %, och i *flyttande* skolor 4,544, eller 29,8 %, af alla respektive distrikt tillhörande barn mellan 7—14 år. Medan procenten i *flyttande* skolor undervisade således *sjunkit* med 7,1 %, har procenten i *fasta* skolor undervisade *stigit* med 6,5 %, hvadan i detta hänseende en afgjord utveckling till ett bättre således försiggått.

Faktiskt har emellertid i skolorna ett betydligt större antal barn undervisats, än som af ofvanstående synes framgå. Den säkrast möjliga uppgiften på *samliga barn, som under 1892 i skolorna undervisats*,

erhålles genom sammandrag af i hithörande kolumner befintliga antal barn i samtliga primäruppgifter af Lit. A) (från hvarje särskild skola). Den olikhet rörande rätta tolkningen af respektive hithörande kolumners rubriker, som, oaktadt undertecknads bemödande att åstadkomma full öfverensstämmelse, gjort sig gällande, gör dock dervarande siffror ej fullt exakta. Enligt 1892 års primäruppgifter utgör emellertid *hela antalet barn, som under året begagnat undervisningen* (summan af koll. 40 och 46) ej mindre än 20,497, eller 2,263 barn utöfver de respektive skoldistrikt tillhörande 18,234 vid årets slut i skolorna kvarstående barnen mellan 7—14 år. Af de vid årets slut i skolorna kvarstående, respektive distrikt tillhörande barnen voro nemligen 91 *under 7 år* och 470 *öfrer 14 år*, hvarjemte i dem äfven undervisats 481 barn *från andra distrikt*. Under året hade med döden afgått 69. Återstående 1,552 barn utgjordes af sådana, som under året från skolorna afgått och vid tabellens uppgörande måst afföras (således icke inräknas i koll. 4—30), dels emedan de veterligen blifvit före årets slut i andra skolor upptagna, dels emedan de på grund af bristande uppgifter icke kunnat fördelas mellan koll. 34—38. — Af de i skolorna under året undervisade barnen hade 630 tillhört *fortsättnings-skolorna*. — Antalet *i småskolor och folkskolor under året nyinskrifna* barn utgjorde 4,567.

Intagning af nybörjare eger numera nästan allmänt rum blott en gång om året, i de flesta skoldistrikt vid vårterminens, i de öfriga vid höstterminens början. Att intagningen af nybörjare i en del skoldistrikt sker vid höstterminens början, beror dels derpå, att man, så vidt möjligt, vill i skolorna intaga *alla* de barn, som under året fylla 7 år (således äfven de som först mot slutet af året fylla 7 år), dels derpå, att man anser det lämpligare för de små att få börja sin skolgång då än midt i den kalla, ofta snödjupa vintern. I den mån man mera allmänt låter läsåret sammanfalla med kalenderåret, blir dock vårterminens början den allmänt rådande intagningstiden. En oundviklig följd deraf blir dock, att en stor del barn faktiskt ej kunna intagas förr än vid vårterminens början det år, under hvilket de fylla 8 år. Lokala och klimatiska förhållanden jemte många barns sena andliga och fysiska utveckling göra ett sådant uppskjutande af intagningen mången gång alldeles nödvändigt.

Att barn i skolåldern under hela terminer eller år alldeles *uteblifva från skolan* (utan att på giltiga skäl hafva blifvit från skolgång befriade) inträffar nu för tiden allt mera sällan. Att sådant stundom förekommer, har jag dock vid närmare undersökningar funnit. Allvarliga anmaningar till skolråden att skyndsamt rätta sådant beklagligt missförhållande hafva då naturligtvis icke uteblifvit, och i de flesta

fall hafva de ledt till åsyftadt resultat. De i skolorna intagna barnens *skolgång* har under perioden märkbart förbättrats. Åtskilliga skoldistrikt finnas, i hvilka barnens skolgång måste anses såsom nära nog normal. Så är särskildt förhållandet med alla eller åtminstone de allra flesta skolorna i Voxna, Ofvanåker, Idenor, Alfta, Söderhamn, Söderala, Skog, Arbrå, Delsbo, Bollnäs, Ljusdal, Harmånger och Rogsta. Men äfven i många skolor i öfriga skoldistrikt är skolgången nu mera ganska jemn och ordentlig. Desto mera bjert sticker det af, da man här eller der träffar en skola med mycket ojemn skolgång. De statistiska uppgifterna öfver antalet utan giltigt skäl försummade skoldagar äro mången gång så till vida vilseledande, att det angifna större eller mindre antalet sådana dagar ofta nog härleder sig från helt få mycket försumliga barn, medan deremot det stora flertalet barn besöker skolan mycket ordentligt. För att ett statistiskt sammandrag af hithörande uppgifter skulle blifva för det verkliga tillståndet sannt belysande, borde man således äfven uppgifva antalet barn, som gjort sig skyldiga till dessa försummelser. Medeltalet utan giltigt skäl försummade skoldagar utgjorde emellertid för hela inspektionsområdet under 1892 ungefär 3 dagar pr barn. I de flesta fall härleda sig försummelserna från en hemmets sorgliga beskaffenhet i religiöst, moraliskt och ekonomiskt hänseende, gent emot hvilken skolrådets ansträngningar ofta blifva fruktlösa. Fattigvården söker nog i allmänhet ingripa understödande, men för att den skulle kunna fylla *alla* behof i den vägen, skulle dertill erfordras kapital större än de af en redan öfvervældigande fattigvårdstunga tryckta kommunerna mägta åstadkomma. Till den afgjorda, glädjande förbättring af skolgången, som under senare åren fortgått, torde — oafsedt den betydelse, som i detta hänseende alltid måste tillerkännas dels lärarens eller lärarinnans personlighet, redbara verksamhet och nit om skolgången, dels den bland folket allt jemt växande insigten om skolundervisningens nödvändighet — nog icke så litet äfven den omständigheten hafva medverkat, att såväl herrar skolrådsordförande som undertecknad vid hvarje skolbesök (eller skolexamen) ingå i en grundligare undersökning rörande skolgångens beskaffenhet. De vänliga uppmuntrningar, allvarliga anmaningar och praktiska åtgärder, som af dylika undersökningar framkallats, hafva ofta visat synnerligen goda resultat. Barnen sjelfva ådagalägga i de flesta fall en så lofvärd ambition i detta hänseende, att, berodde det blott på dem, skulle skolgången säkerligen allmänt vara ännu mycket bättre, än den redan är.

Flyttningar från småskola till folkskola (respektive från småskoleafdelning till folkskoleafdelning) verkställas nu 'mera nästan allmänt endast på grund deraf, att föreskrifna insigter och färdigheter blifvit

af lärjungarne åtminstone någorlunda väl tillagnade. Vid uppflyttningar från lägre till högre klass inom folkskolan (respektive folkskoleafdelningen) söker man också så långt möjligt följa samma grund. Qvarsittningar i den ena eller andra klassen eller afdelningen förekomma därför rätt ofta. Att en del svagare barn efter hand dock måste uppflyttas och slutligen utexamineras med kunskaper och färdigheter, som öfver hufvud taget blott motsvara 48 § i folkskolestadgan, säger sig sjelft. Antalet barn af denna kategori, som under 1892 från skolorna afgått, utgjorde 486. Ordentlig *afgångspröfning* hålles nu mera allmänt än förr och verkställes i de flesta fall å särskild dag och i närvaro af skolrådets ordförande samt stundom af en eller flere skolrådsledamöter. I ett eller annat större skoldistrikt har man försökt att å en och samma dag och i en skola, till hvilken examinanderna med sina lärare då samlats, anställa afgangspröfning med flere skolors barn på en gång. Hvarje lärare har dock dervid fått examinera sina lärjungar. Om ock detta sätt ej i allmänhet tillvunnit sig lärarekårens sympatier, har det dock onekligen för flere inneburit en kraftig sporre att vid täflingen åstadkomma bästa möjliga resultat. Antalet barn, som under 1892 efter godkänd afgangspröfning enligt 47 § i folkskolestadgan från skolorna afgått, utgjorde 1,566. Ehuru detta antal är betydligt större än förr, visar det dock, att ännu rätt många barn få afgå, visserligen icke utan afgangsbetyg och insigter enligt sistnämnda §, men dock utan formlig afgangspröfning. Der fortsättningsskola saknas, pläga barnen få begagna skolundervisningen ända intill dess de skola börja sin konfirmationsundervisning. Dock förekommer det stundom, att bättre begåfvade eller i fattiga omständigheter varande barn få, om de inhemtat föreskrifna kunskaper och färdigheter, afgå kortare eller längre tid, innan de börja sin konfirmationsundervisning.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Hela antalet inom inspektionsområdet vid 1892 år slut anställda lärare och lärarinnor utgjorde 354. Af dessa voro 154 (102 män, 52 qvinnor) anställda vid folkskolor, 107 (20 män, 87 qvinnor) vid mindre folkskolor, 85 (4 män, 81 qvinnor) vid småskolor. Af de vid folkskolor anställda äro 131 (95 män, 36 qvinnor) ordinarie, 14 (6 män, 8 qvinnor) extra ordinarie och 9 (1 man, 8 qvinnor) biträdande. Af dessa äro 2 tillika prester (de två kapellpredikanterna vid Svabensverk och Nianfors), 30 tillika klockare och organister. 6 hafva aflagt studentexamen. Af hela antalet lärarekrafter äro 131 (37 %) män och 223 (63 %) qvinnor.

De goda vitsord, jag i min förra berättelse ansåg mig öfver hufvud taget kunna afgifva om lärarekårens religiöst-sedliga lif, dess pligt-trohet, intresse och nit i kallats utöfning, dess disciplinära duglighet och dess undervisningsskicklighet, ega ännu sin fulla giltighet. För undvikande af onödiga upprepningar beder jag därför att få hänvisa till hvad som i dessa hänseenden är i nämnda berättelse anfördt och inskränker mig därför här till följande. Ju närmare jag lärt känna Helsinglands nuvarande lärare och lärarinnor, desto högre har jag ock lärt akta och värdera de goda och solida egenskaper i ofvan antydda hänseenden, som i allmänhet taget utmärka dem. Det ojemförligt stora flertalet af dem synes, efter allt hvad jag kunnat utröna, arbeta med en pligtstrohet, ett intresse och nit, som äro i högsta måtto erkännansvärda, och allt flere blifva de, som med allvar beflita sig om att så väl genom sitt lif som genom sin skolverksamhet utöfva ett sannt uppfostrande inflytande på sina lärjungar. Att bland en lärarekår på 354 personer icke alla kunna i lika hög grad utmärkas af dessa goda egenskaper, ja att ett eller annat undantag förekommit, då till och med väsentliga och betänkliga brister i ena eller andra hänseendet gjort sig märkbara, är ju icke att undra öfver. Till dessa undantag hörer, dels att en ordinarie lärare under den gångna perioden för vårdslöshet och försumlighet i tjensten, jemte andra sorgliga orsaker, blifvit varnad och afsatt (den varnade och afsatte har genom en mängd både på besvärsväg och på kriminell väg anhängiggjorda och till högsta instanser fullföljda men fruktlösa processer på det mest oförsynta sätt trakasserat samtliga vederbörande, som med dessa åtgärder haft något att skaffa), dels att ett par tre lärare måst officiellt eller enskildt varnas för missbruk af starka drycker, dels ock att äfven under denna period några få oexaminerade lärarinnor måst i följd af sedlighetsbrott lemna sin tjenst. Dylika mörka skuggor kunna emellertid blott så mycket kraftigare framhäfva taflans vida öfvervägande sköna och ljusa sidor.

Om lärarekårens allt starkare och lifligare intresse för *dess egen pedagogiska utveckling och fortbildning* vittnar på det vackraste den begärlighet, hvarmed den samma omfattar hvarje i denna väg erbjudet tillfälle. Ett sådant tillfälle utgjorde *den pedagogiska lärokurs*, som af landstingets herrar komiterade för folkundervisningen med understöd af landstingsanslag anordnades i Bollnäs sommaren 1889. Till yttre anordningar liknade den fullständigt den i förra berättelsen omnämnda lärokurs, som hölls i Bollnäs sommaren 1885. Äfven denna pågick under trenne veckor, och deltagarnes antal var omkring 60. Såsom föreläsare och undervisare fungerade denna gång dels lektor K. P. Nordlund från Gefle (räkning och dess metodik), seminarie-

adjunkten N. Torpson från Stockholm (geografi och dess metodik), folkskoleföreståndaren E. Bergsten från Finspong (modersmålet och dess metodik), skrifläraren John Pählman från Stockholm (skrifning och dess metodik) samt undertecknad (inledning till samt öfversigt af svensk folkskolepedagogik med närmare utförande af vissa valda detaljer deraf). Vid fria diskussionsmöten behandlades dessutom åtskilliga skolfrågor. Mitt deltagande i kursen hämmades i hög grad af en svår, lifsfarlig sjukdom i min familj. De yttre bestyren sköttes af seminarieföreståndaren K. G. Liander. — Såsom andra dylika tillfällen betraktar jag de *distriktsmöten*, som årligen af undertecknad anordnats för ett större eller mindre antal lärare och lärarinnor. Emedan till dylika möten åtnjutes ett årligt landstingsanslag af 600 kronor, hafva de kunnat utsträckas till tvenne dagar och vanligen omfattat flere socknars lärarepersonal. Deltagarne hafva erhållit kostnadsfria gemensamma måltider samt ofta äfven bidrag till bekostande af nattlogis. Mötena hafva alltid ståtts i samband med inspektionsbesök, och lärare eller lärarinnor på stället hafva på vanligt hvardagligt sätt fått hålla en eller flere lektioner. Förhandlingarne, som oftast tagit sin början första dagens eftermiddag och fortgått till följande dags eftermiddag, hafva i öfrigt omfattat dels pedagogiska föredrag (valda detaljer af hvad som bör ingå i en svensk folkskolepedagogik), dels råd och anvisningar till lärarekåren, dels samtal öfver uppställda frågor rörande uppfostrande ordning, undervisning och tukt. Med ett dylikt distriktsmöte firades 1892 samtidigt *trehundraårsjubileet till minne af J. A. Comenii födelse* och *svenska folkskolans femtioårsjubileum*. Såväl i ofvannämnda lärokurs som i samtliga distriktsmöten, hvilka omvexlande anordnats i olika delar af inspektionsområdet, hafva respektive lärare och lärarinnor deltagit med synbart lifligt intresse, och jag vågar hoppas, att dessa sammankomster varit af ej ringa betydelse såväl för bibehållande och stärkande hos lärarekåren af lefvande intresse för kallet och för dess egen pedagogiska utveckling som för en sannt uppfostrande, för lifvet fruktbarande lärareverksamhet. Sin säkerligen ej minsta betydelse hafva dessa sammankomster deruti, att de bereda oskattbara tillfällen till närmare personlig beröring och vevelferkan mellan såväl inspektör och lärarepersonal som mellan den senare inbördes. För mig personligen stå dessa distrikts- eller öfningsmöten, hvarmed början gjordes redan vid min första egentliga inspektionsresa i februari 1876, såsom de skönaste och betydelsefullaste minnen från en nu nära adertonårig inspektörsverksamhet.

I min sista berättelse angaf jag i största korthet det väsentligaste fel, som enligt mitt förmenande vidlädde *underrisningen*. Att jag under nu gångna period, så långt i min förmåga statt, sökt klargöra och

undanrödja dessa och andra dermed sammanhängande fel, säger sig sjelft. Den under arbetet härmed och under fortsatta pedagogiska studier hos mig allt mera mognade öfvertygelsen, att de flesta af dessa fel stå i nära samband med och väsentligen härleda sig från allmänt gängse, mer eller mindre djupgående missuppfattningar rörande *folkskolans mål, medel och läroplan*, har nödgat mig att såväl genom föredrag som genom samtal söka efter bästa förstånd utreda och klargöra dessa den svenska folkskolepedagogikens hufvudstycken. Jag har dervid först och främst sökt utreda, huru vi haft att fatta *barndomsskolans, det är uppfostringsskolans allmänna bildningsmål*, och detta i den uttryckliga afsigten att söka undanrödja det i vår gängse skolpraxis så vanliga förvexlandet af mål och medel, eller att man låter hvad som *endast är medel* blifva *mål i sig sjelft* och så snedvrider hela skolarbetet. Vidare har jag sökt klargöra, hvilka uppfostringsskolans bildningsmedel äro, nemligen *uppfostrande ordning* (skoldisciplin), *uppfostrande undervisning* och *uppfostrande tukt* (i inskränkt såväl negativ som positiv bemärkelse), samt hvad som hörer till ett rätt handhafvande af hvart och ett af dessa medel, framförallt de viktigaste moment, som betinga en sannt uppfostrande undervisning. I fråga om dessa har jag särskildt, så godt sig utan lärobok göra lätit, sökt klargöra dels intressets stora pedagogiska betydelse dels de psykologiskt-didaktiska lagarne för kunskapens naturenliga meddelande, dess grundliga inpräglade och dess praktiska användbarhet dels ock dessa lagars tillämpande på några af folkskolans viktigaste reala och formala ämnen. Slutligen har jag temligen utförligt sökt klargöra de viktigaste kraf, som den uppfostrande undervisningen ställer på *folkskolans läroplan* och på dess *läroböcker i reala ämnen*. — Såsom jag ansett det vara min pligt att söka meddela lärare och lärarinnor det bästa, jag i dessa viktiga punkter förmått gifva, så anser jag mig ock skyldig att, såsom nu skett, här åtminstone antydningssvis redogöra för denna mera rent pedagogiska gren af min verksamhet under den gångna perioden. Lika djupt medveten som jag är om den ofullkomlighet, som i mangt och mycket vidlader äfven denna del af mitt arbete i folkskolans tjänst, lika fast öfvertygad är jag om *nödvändigheten af en i ofvan antydda riktningar stadigt fortgående utveckling af såväl vår folkskolepedagogiska teori som vår allmänna folkskolepraxis*.

Hvad det praktiska resultatet af dessa föredrag och samtal beträffar, så är jag långt ifrån att öfverskatta detsamma. Åtskilliga under sista åren gjorda glädjande iakttagelser låta mig dock hoppas, att de icke äro utan frukt, i det de — åtminstone hos mera tänkande lärare och lärarinnor — dels vidgat vyerna och skärpt sjelfkritiken, dels

väckt och sporrat hågen för en fortgående pedagogisk utveckling, dels lifvat intresset för kallet och fördjupat medvetandet om dess uppfostrande uppgift, dels ock faktiskt aflägsnat eller minskat en del förut vanliga didaktiska fel och missgrepp. Så har såväl vid *kristendomsundervisningen* som vid undervisningen i *öfriga reala ämnen* det förberedande *åskådliggörandet* af det nya läroinnehållet mera än förut kommit till sin rätt. Särskildt är detta fallet vid behandlingen af bibliska historien på småskolestadiet och i folkskolans lägre afdelning, i det denna behandling i många skolor betydligt vunnit i åskådlig liffullhet, sedan man börjat öfvergifva den förut gängse schablonmessiga formalismen och klarare fattat åskådliggörandets verkliga innebörd och uppgift. Äfven i *katekesundervisningen* har såväl i detta som i andra afseenden en fortgående förbättring kunnat skönjas. Den tanklösa utanläsningen har i de allra flesta folkskolor mer och mer aflägsnats och lemnat rum för en memorering, som bättre motsvarar didaktikens kraf och ämnets betydelse. Visserligen återstår så väl i detta som i andra hänseenden ännu mycket att önska. Man torde dock kunna hoppas, att såväl den nya kursindelningen, i den mån den hinner mera allmänt tillämpas, som de många behjertansvärda sanningar, hvilka under förhandlingarne om densamma blifvit framhållna, skola medföra ytterligare framsteg i den rätta rigtningen. — Till dylika framsteg hör äfven det, att den viktiga frågan om, huru folkskolan skall kunna uppfostra till *kyrkligt sinne och lif*, på senare tiden alltmera träd fram i förgrunden. Det torde icke kunna förnekas, att medvetandet om folkskolans uppgift och förpligtelse i detta hänseende likasom ock om de medel, som för dess fyllande böra användas, länge varit skäligen dunkelt. *En sannskyldigt kultuell uppfostran* har i följd deraf hittills så godt som alldeles saknats i våra folkskolor. Öfvertygad om att denna brist i hög grad medverkat till det gudstjenstliga lifvets nutida förfall, har undertecknad känt sig kraftigt manad att grundligare studera hithörande frågor och att vid våra distriktsmöten genom föredrag, öfverläggningar och åskådliggörande försök göra lärarepersonalen närmare bekant med resultaten af mina undersökningar. Det är framför allt *skolans andaktsstunder*, deras ändamålsenliga anordning och utförande, den rätta och ändamålsenliga användningen af *den kyrkliga psalm- och evangeliiboken*, den senare betraktad ur synpunkten af en folklig *liturgisk handbok*, hvarför dit hör en ändamålsenlig framställning af *kyrkoårets* och *den allmänna gudstjenstens* gång och betydelse, samt *kyrkosångens* rätta beskaffenhet och sköna utförande, som dervid kommit till tals. Då emellertid folkskolan visserligen icke lär kunna fylla sin viktiga uppgift i detta hänseende, med mindre än att nödiga åtgärder vidtagas

för att höja hela vårt gudstjenstliga lif, har undertecknad, dertill äfven kraftigt manad af liktänkande embetsbröder, sökt att genom åtskilliga af trycket utgifna arbeten i sin mån medverka till kyrkosångens och det gudstjenstliga lifvets höjande. Jag vågar hoppas, att det ena med det andra icke skall blifva utan frukt för den kulturella uppfostringsfrågans vidare utveckling och praktiska lösning. Såsom redan märkbara frukter torde få anses, att flertalet lärare och lärarinnor inom inspektionsområdet allvarligt beflita sig om ett rikare och ändamålsenligare användande af den kyrkliga psalm- och evangeliiboken, om ett mera värdadt handhafvande af andaktsstunderna samt om ett bättre utförande af psalmsången, den senare delvis i gammalrytmisk form.

Sedan skolorna i den nya *länskartan* erhållit ett synnerligen godt åskådningsmaterial för en utförligare behandling af *hemortskunskapen*, har ock denna grundläggande del af *geografiundervisningen* börjat komma till sin rätt. Många lärare och lärarinnor söka ock bättre än förut tillgodose krafvet på mera *åskådliga*, med det bekanta *jämförande beskrifningar* samt på en utförligare framställning af *näringslifvet*. Hvad som ännu brister torde icke minst böra tillskrifvas läroplanens och läroböckernas brister i afseende på innehållets urval och framställning. — Det senast sagda gäller i ännu högre grad *historieundervisningen*. Visserligen söka åtskilliga lärare och lärarinnor, särskildt de få som af speciellt intresse för historien förskaffat sig mera omfattande historiska kunskaper än mängden af lärarekåren gjort, att göra den förberedande behandlingen af ett nytt läroinnehåll *mera åskådligt fylligt*. Öfver hufvud taget inskränker sig dock den förberedande behandlingen till en torftig omskrifning af lärobokens sammanträngda och för barnen svårsmälta framställning eller till och med till ett blott uppläsande af densamma med en eller annan ord- och sakförklaring; hvilket har till följd, att barnens historiska kunskaper reduceras till ett mer eller mindre meningslöst upprabblande af bokens ord, hvilka schablonmessigt utfrågas. På grund af mångårig erfarenhet vågar jag anse, att *knappast i något af folkskolans läroämnen undervisningen så föga motsvarar barndomsskolans behof och uppfostringskolans kraf som i svenska historien*, och någon nämnvärd förbättring härutinnan synes mig icke ens de senast vidtagna läroboksförbättringarne hafva medfört. Allt tyder fastmera derpå, att väsentligen andra grunder måste följas både i fråga om innehållsurval och framställningsform, derest läroboken i detta ämne skall kunna blifva en sannskyldig barnabok, och derest undervisningen deri skall kunna få den allmänbildande, den etiskt och nationellt uppfostrande betydelse, som berättigar och motiverar dess upptagande

på folkskolans läroplan. Hittills rådande teorier synas mig ock ställa på undervisarne kraf, som de i allmänhet taget sällan mäga fylla, och som i rent didaktiskt hänseende näppeligen ens i bästa fall skola medföra de resultat, man väntar sig.

Undervisningen i *naturkunnighet* synes mig i ofvan berörda hänseenden mera tillfredsställande. Ehuru icke heller läroböckerna i detta ämne synas mig fullt motsvara barndomskolans behof och uppfostringsskolans kraf, är dock såväl läroinnehållsurval som framställningssätt jemförelsevis lyckligare träffadt. Åskådliggörande beskrifningar och experiment förekomma, åtminstone i de egentliga folkskolorna. temligen allmänt och äro stundom ganska tillfredsställande. Om ock flertalet undervisare icke mäga på ett sannt bildande sätt öppna lärjungarnes blick för naturens innansida, för den underbara ändamålsenlighet och det djupa samband, som råder inom djur- och växtverlden sinsemellan och mellan det organiska och det oorganiska, och som är af så stor betydelse i naturens hushållning; och om de än icke alltid göra undervisningen så sannt praktiskt nyttig, som den både kunde och borde vara, så hafva dock märkbara framsteg i dessa riktningar på senare tiden gjorts, och en afgjord utveckling till ett bättre synes för närvarande pågå. I många folkskolor hinner man emellertid blott genomgå en del af det föreslagna läroinnehållet. Denna och andra dermed sammanhängande olägenheter skulle lätteligen kunna förebyggas, om ett lämpligt urval af det naturhistoriska stoff, som redan ingår i småskolans s. k. åskådningsöfningar och i dess läsebok, blefve på ett planmessigt ordnad sätt och i åskådligt-lätfattlig form framställt i läseboken med uttryckligt syfte att — i stället för den oftast ensidigt formella (att icke säga formalistiska) och därför till sitt värde tvifvelaktiga behandling, som nu kommer det till del — blifva förmål för en mera saklig, praktisk och kunskapsmessig behandling redan i småskolans andra årsklass. Säkert är, att de små skulle med minst lika stor lätthet sakligt tillägna sig detta lärostoff, som de inlära det bibliskt-historiska lärostoff, som tillhör denna årsklass och der skall ur lärobok inhemtas. Genom denna sakliga åskådningsundervisning blefve de s. k. åskådningsöfningarne väsentligen öfverflödiga; ingen särskild tid behöfde åt detta lärostoff anslås, enär dess behandling och sakliga tillägnande sammanfaller med behandlingen och läsningen af hithörande stycken i läseboken; denna läsning och behandling får ett sakligt underlag och intresse, som för språkbildningen (färdighet i modersmålets läsande, talande och skrifvande) är af största betydelse; den tröttande enformighet och den till tom formalism lätt ledande ensidigt formella behandling, som nu ofta utmärker dessa ständiga innanläsningsöfningar, varder härigenom förebygd; bar-

nen vänjas redan tidigt att läsa med inbillningskraften och tanken kraftigare fixerade på *innehållet*, enär de *läsa* för att *lära* något mera grundligt; utan att något annat småskolan tillhörande lärostoff derigenom undanskjutes, få barnen redan här inhemta ett icke obetydligt naturhistoriskt lärostoff, som, på samma gång det skänker barnen verkligt nöje, eger ett både reelt och formelt bildningsvärde, som kommer hela den öfriga undervisningen till godo, och som möjliggör en allsidigare och mera praktisk undervisning i naturkunnighet på folkskolestadiet. Saken torde således förtjena att tagas i allvarligt öfvervägande.

Att till och med lärjungarne i folkskolans högsta årsklass, äfven i de mest gynsamst ordnade folkskolorna, ytterst sällan visa sig kunna på ett mera fritt och själfständigt sätt muntligen eller skriftligen redogöra för mindre eller större delar af den genomgångna och repeterade lärokursen i *de reala ämnena*, beror nog ytterst på en samverkan af samtliga här ofvan påpekade brister. I viss grad måste dock denna oförmåga äfven tillskrifvas det allmänt gängse *ensidiga missbruket af den frågande läroformen*. I stället för detta idkeliga, oroligt jägtande, för både lärare och lärjungar tröttande utfrågande, som gör läraren, snart sagdt, till ett slags frågemaskin, borde man, åtminstone vid repetitionerna, unna lärjungen ro att stilla samla och ordna sina egna föreställningar och tankar för att sedan, så godt sig göra låter, försöka själfständigt framställa, hvad han vet om saken. Med framhållande af de stora fördelar detta skulle både i didaktiskt, språkligt och praktiskt hänseende medföra, har jag både vid läraremöten och inspektioner uppmanat lärarepersonalen att vid lexornas upphörande, framför allt vid repetitionerna, låta *frågorna* efterhand utbytas mot *uppgifter* för själfständig, muntlig eller skriftlig redogörelse.

Hvad undervisningen i *modersmålet* angår, så har jag under den gångna perioden egnat en oafslätlig uppmärksamhet åt *innanläsningens* ståndpunkt i skolorna och dervid sökt göra hvad jag kunnat för dess förbättring. Skälen härtill framgå af min förra berättelse. Genom att mera noggrann omsorg egnats åt den första undervisningen (på småskolestadiet); genom att man mer och mer lagt an på att hellre söka förekomma felen än att rätta dem; genom att mera tid egnats åt kursorisk läsning; genom att korrekta uppläsningar af lämpliga stycken i läseboken gifvits till hemuppgifter samt ändtligen genom de erkännansvärda förbättringar, som på senare åren vederfarits såväl småskolans som folkskolans läsebok har *säkerheten och färdigheten i innanläsning* i flertalet skolor rätt betydligt förbättrats. Ännu återstår dock åtskilligt öfrigt att önska, särdeles i skolor med kort lärotid. — *Rättskrifningen* har under perioden i många skolor förts ett godt stycke fram.

Detta har möjliggjorts genom flitigare innan- och utantillbokstafveringar på småskolestadiet, genom allsidigare afskriftningsöfningar samt genom användande af lämpligare läro- och öfningsböcker (äfvén i barnens hand). Om också rättskrifningsöfningar numera bedrivas i nästan samtliga skolor (äfvén i flyttande mindre folkskolor), är dock resultatet i åtskilliga ännu skäligen klen. — Rättskrifningsöfningarne hafva i många skolor ej litet underlättats genom bättre metoder för undervisningen i *välskrifning* (den Pählmanska, den Rosvallska m. fl.), hvarigenom man numera kommer till betydligt tidigare och bättre resultat än förr. Man får numera rätt ofta se välskrifnings- och rättskrifningsböcker skrifna med en ganska jemn och vacker småstil, något som förr var mycket sällsynt. Här må äfvén framhållas, att barnen numera nästan allmänt hålla sig med goda, propra, häftade skrifböcker af samma format och qualité. — Egentlig *uppsatsskrifning* förekommer endast i de mera gynsamst ordnade folkskolorna och lyckas endast i bästa fall åstadkomma någorlunda goda resultat. Att så stora svårigheter resa sig mot ett mera allmänt införande och öfvande af sjelfständiga skriftliga uppsatser, torde bero dels derpå, att man ställer krafven i denna väg alldeles för högt för barndomsskolan (egentliga "krior" kunna 12 å 13 års folkskolebarn naturligtvis aldrig åstadkomma), dels derpå, att lärjungarne i följd af ofvanberörda brister (i fråga om innehållsurval och läroboksframställning) icke hafva sitt reala vetande i sådan form, att det med inbillningskraftens och den ordnande tankeverksamhetens hjälp låter sig muntligen eller skriftligen lätt reproduceras, dels ock derpå, att fortgående progressiva öfningar uti mera sjelfständigt, muntligt eller skriftligt återgifvande, såsom nyss framhölls, icke förekomma. — Af *språkläran* inläres numera i de flesta folkskolor det allra vigtigaste enligt nyare läro- och öfningsböcker.

Rörande de öfriga mera *rent formala ämnena* vill jag inskränka mig till följande korta meddelanden. I *räkneundervisningen* har lektor Nordlunds verksamhet vid lärokurserna i Bollnäs genom den snillrika och fängslande framställning, han der gifvit af talläran och dess tillämpning, åstadkommit många sunda förbättringar. Så har särskildt en allsidigare och grundligare åskådlighet börjat göra sig gällande, ofta med tillhjälp af den af lektor Nordlund utgifna rika åskådningsmaterielen. Resultaten blifva såväl i hufvudräkning som i skriftlig räkning allt bättre. — Egentlig *geometri* förekommer blott i de allra gynsamast ordnade skolorna och synes der medföra ganska goda resultat. *Metersystemet* inläres numera ganska ordentligt. — *Teckningsundervisningen* synes mig genom en ensidig användning af den Stuhlmannska metoden ofta alltför enförmig och litet intresseväckande samt därför äfvén af mindre både formelt och praktiskt bildningsvärde än

hvad den behöfde vara. Resultaten äro också i allmänhet ringa, om ock ritböckerna oftast ådagalägga omsorgsfullt arbete. I städerna äro dock dessa vida bättre. — Hvad *sångundervisningen* angår, så söka visserligen många lärare och lärarinnor att af densamma göra det bästa möjliga. De i förra berättelsen vidrörda hindren för en verkligt bildande och fruktbringande sångundervisning kvarstå dock väsentligen oförändrade. Hvad värre är, synes antalet lärare och lärarinnor, som antingen alldeles sakna musikalisk begåfning eller åtminstone äro så klenk utrustade och utbildade i denna väg, att om någon verkligt fruktbärande sångundervisning aldrig kan blifva fråga, allt mera ökas. *Psalmsången* har dock mångenstädes förbättrats, och enstaka skolor finnas, i hvilka äfven i öfrigt jemförelsevis goda resultat åstadkommas. — *Slöjdundervisningen*, nästan allmänt bedrifven enligt Nääs-systemet, synes mig bedrivas och omfattas med lifligt intresse och medföra ganska goda resultat. Den qvinliga *handarbetsundervisningen* i Söderhamns och Hudiksvalls folkskolor bedrifves enligt goda och enkelt praktiska grunder. Resultaten äro ock tillfredsställande.

Med hänsyn till *ordning och tukt* synas lärare och lärarinnor i allmänhet uppfylla alla billiga fordringar. Slapphet och vårdslöshet i detta hänseende förekomma, så vidt jag kunnat finna, mera sällan. I många skolor råder tvärtom en utmärkt disciplin, och detta oaktadt det ej sällan händer, att en lärare eller lärarinna, som finner sig föranlåten att utdela en lindrigare eller kraftigare bestraffning, blir på det mest hänsynslösa och brutala sätt förnärmad af det bestraffade barnets föräldrar, hvilka till och med intränga i skolan under pågående undervisning och öfverösa läraren eller lärarinnan med de gröfsta otidigheter. I allmänhet taget är barnens uppförande *inom skolan* ganska godt. *Utom* densamma lär det väl stundom, mest i följd af den vuxna ungdomens dåliga föredöme, vara si och så. Många lärare och lärarinnor söka dock så långt möjligt äfven häri åstadkomma nödiga rättelser och söka äfven i öfrigt utöfva ett religiöst-sedligt uppfostrande inflytande på sina lärjungar. Nedärfda och i ett uselt hem uppmammade och utvecklade dåliga anlag samt traditionellt fortplantad och i folklivet merendels tolererad råhet och osedlighet trotsa dock ofta äfven den bästa skolas allvarliga sträfvanden. Många sorgliga företeelser bland den vuxna helsingeungdomen, hvilken i allmänhet dock icke torde vara sämre än landets ungdom i allmänhet, synas mig emellertid kraftigt mana folkskolans förgångsnän att allvarligt undersöka, hvad som kan och bör göras, för att folkskolan må kunna på det uppväxande släktet utöfva ett starkare religiöst-sedligt uppfostrande inflytande, än hvad hittills varit fallet, eller med ett ord blifva en sannskyldig *uppföstringsskola* för lifvet.

Skolförhör. Utom de redan omnämnda afgangspröfningarne utgöras de förhör, som inom inspektionsområdet förekomma, dels af s. k. *repetitionsförhör* dels af vanliga *examina*. För ett regelbundet, tätare hållande af repetitionsförhör, lägga lokala förhållanden ofta svåra hinder i vägen. I de allra flesta flyttande folkskolor och mindre folkskolor hållas dock repetitionsförhör på den station, der undervisning eljest icke förekommer, hvar eller hvarannan lördag. I de öfriga hållas de mera sällan. De besökas ej så ordentligt som önskligt vore. Examina hållas oftast både vid vår- och höstterminens slut. Mer och mer tyckes dock den seden utveckla sig, att högtidligare examen hålles blott vid vårterminens slut, hvaremot — afgangspröfningen oafsedt — höstterminen avslutas utan egentlig examen. Vid examina är skolrådets ordförande samt en eller flere af dess ledamöter alltid närvarande, hvarjemte barnens föräldrar stundom i större, stundom i mindre antal vid dem infinna sig.

VI. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Denna har under perioden vunnit ganska betydlig tillökning och förbättring, i det att ny sådan anskaffats för omkring 6,000 kronor om året, eller tillsammans för omkring 36,000 kronor. En mindre del af den anskaffade materielen har bekostats af enskilda industriella bolag, hvarför kostnaden därför icke ingår i skolräkenskaperna. Af skolråd och kyrkostämmor nekas nästan aldrig de anslag, som af ordföranden efter samråd med lärarepersonalen eller på inspektörens förslag anser sig böra äska. Inköp och fördelning lemnas åt ordföranden sjelf att bestämma. Många skolor äro därför numera ganska väl försedda i detta hänseende. Dess beskaffenhet i de särskilda skolorna kan närmast angifvas dermed, att den betecknas såsom *särdeles riklig* i ungefär 12 % af samtliga skolor, såsom *god* i ungefär 55 %, såsom *medelmåttig* i ungefär 25 % och såsom *otillräcklig* i ungefär 8 %. Det sistnämnda gäller mest en del flyttande mindre folkskolor. Framhållas bör, att man i de flyttande skolorna sträfvar att småningom förse hvarje stations skolhus med någorlunda fullständig uppsättning, så att den ständiga transporten skolhusen emellan slutligen ej måtte behövas. *Folkskolans läsebok* finnes vanligen i tillräckligt antal exemplar. I några skoldistrikt måste barnen fortfarande hålla sig med den samma, hvilket ej synes medföra några svårigheter, men deremot betydande fördelar. Af den nya, omarbetade läseboken har redan för de flesta folkskolor förra delen blifvit anskaffad. *Nya testamentet* och *psalmboken* hållas stundom af skolan, stundom af barnen. Egentliga *skolbibliotek* finnas så godt som alls icke. Dock hafva små begynnelse

dertill i några få skolor gjorts. Önskligt vore, att sådana, försedda med lämpliga böcker dels för lärarens behof dels för barnens räkning, blefve allmänt upprättade. Af *lärarebibliotek* finnes sedan många år tillbaka ett af biskopen, f. d. kontraktsprosten i Delsbo, dr L. Landgren, grundlagdt och sedan förökadt sådant för norra Helsinglands skollärareförening. Det förvaras i Hudiksvall. I södra Helsingland har Bollnäs-Arbrå kretsförening nyligen beslutit bilda ett lärarebibliotek, hvartill lofvats bidrag med 250 volymer mestadels pedagogisk litteratur.

VII. Anteckningsböcker.

Hithörande *dagbok*, *examenskatalog* och *matrikel* föras allmänt och ganska ordentligt. Anmärkningar mot deras förande förekomma sällan. De blanketter, som mest användas, äro de från Tullbergs (enligt dr Lidbergs formulär), Everlöfs (enligt dr Insulanders formulär) samt från Falu tryckeribolags förlag utgifna. Bäst uppställda torde nog i flere hänseenden dr Insulanders formulär vara. Särskild *hufvudbok* (för hela skoldistriktet) föres också i de flesta församlingar. För år löpande, *särskilda förteckningar å samtliga barn i skolåldern* börjar blifva mera allmänna i skolorna. I några skolor förekomma äfven särskilda *anteckningsböcker för skolbesök*. Om dylika anteckningsböcker utvidgades så, att de kunde inrymma en liten *skolkrönika*, innehållande kortare notiser om för skolans utveckling och förbättring tid efter annan vidtagna åtgärder, om hållna skolfester m. m., som för skolans lif och verksamhet varit af särskild betydelse, skulle åt dem kunna gifvas ett kulturhistoriskt intresse, som gjorde dem förtjenta af allmän spridning och noggrant förande.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Antalet *skolstationer* utgjorde, efter beräkning af en station för hvarje lokal, der en skola eller blott en skolafdelning undervisas, vid föregående periods slut 394 och har nu ökats till 437. På 319 af dessa finnas för ändamålet särskildt uppförda *skolhus*, af hvilka dock 11 icke äro respektive församlingars gemensamma tillhörighet, utan för skolan af enskilda bolag eller verksegare bekostade och af respektive församlingar förhyrda eller åt dem hyresfritt upplåtna. Då antalet skolhus vid 1886 års slut utgjorde 280, hafva således *ej mindre än 39 nya skolhus* blifvit under sistförflutna period uppförda. Att uppräknas och beskrifva alla dessa, torde föra oss för långt. Mera summariskt må därför omnämnas, dels att de allra flesta äro uppförda i nära anslutning till de nya normalritningarne och i alla afseenden

förträffliga, några in i de minsta detaljer fullständigt mönstergilla, dels att undertecknad många gånger tillhandagått vederbörande antingen med sjelfständigt uppgjorda fullständiga ritningar eller skisser, eller också med ändamålsenligare omarbetningar af till mig inkomna förslag; dels att de få återstående, mindre skolhusen, som egentligen blott återfinnas å aflägsna skolstationer med ringa barnantal, oftast äro någorlunda ändamålsenliga, dels ock att af de nya skolhusen ett har tre, 7 två lärosalar och de öfriga blott en. Utom dessa 39 fullständigt nya skolhus hafva derjemte ett icke ringa antal äldre blifvit tillbygda eller ombygda och en mängd mer eller mindre genomgripande reparerade. Ganska stora omkostnader hafva således nedlagts på skollokaler. Det oaktadt finnas ännu icke mindre än 89 skolstationer, som ännu hafva blott för längre eller kortare tid *förhyrd lokal*, och 26 stationer, å hvilka skollokal ännu *upplåtes turris i gårdarne**). De förra äro i allmänhet åtminstone någorlunda ändamålsenliga och stundom med ett särskildt afklädningsrum försedda. De senare äro deremot oftast alldeles otjenliga. De träffas naturligtvis så godt som uteslutande i aflägsset belägna skogsbyar. Åtskilliga af alla dessa stationer, som ännu sakna eget ändamålsenligt skolhus, borde utan synnerlig svårighet kunna förses dermed, och framställningar, påminnelser och förberedelser i detta syfte hafva visserligen icke saknats. Flere äldre skolhus äro af den bristfälliga beskaffenhet, att antingen fullständig ombyggnad eller åtminstone grundlig reparation borde snarast möjligt företagas. Detta gäller särskildt vissa skolhus i Ofvanåker, Jerfsö och Delsbo. — *Lärosalarne* äro i allmänhet tillräckligt rymliga, ehuru fall äfven finnas, då de äro både för små och särskildt för låga. För *ventileringen* är ofta mindre väl sörjdt, i det att sådan mången gång endast kan åstadkommas genom öppnande af en half fönsterluft. Ventileringssapparater af flere slag (Wimans, Alsings och enklare) hafva under senare åren i åtskilliga skolsalar anbringats. *Skolmöblerna* äro i de flesta fall antingen utmärkta eller åtminstone temligen goda. *Svart tafla* (stundom 2 sådana) finnes öfver allt. I stället för de förr vanliga gamla långbänkarne, som numera äro ytterst sällsynta, finnas nu nästan allmänt ändamålsenligare *två- eller ensitsiga skolpulpeter*, de af äldre datum dock i afseende på sitsens bredd samt afståndet mellan densamma och bordet (distansen) ofta mindre tillfredsställande egenskaper. Till skolmöbler kunna äfven räknas de *bänkar*, som i form af kring väggarne löpande, i rörliga lock afdelade säten med derunder varande lårformiga, låga förvarings-

*) Att dessa siffror icke alldeles stämma med de statistiska skoluppgifterna, beror derpå, att en i vissa afseenden något olika beräkningsgrund följts.

rum för matsäckkorgar och dylikt på senare tiden anbragts i många afklädningsrum. Enklare eller prydligare *skåp* för materielens förvarande finnas i de flesta skolhus. — *Skolorglar* finnas numera i de flesta folkskolor och mindre folkskolor samt äfven i en del småskolor.

Slutligen må omnämnas, att sedan 1876 års slut hafva 124 och sedan slutet af 1865 ej mindre än 267 nya skolhus blifvit uppförda, hvarjemte en mängd äldre blifvit om- eller tillbygda.

Ordnade *skolträdgårdar* finnas nu vid 41 skolhus. Flere af dessa hafva under perioden blifvit anlagda, andra betydligt upprustade. Planmessigt ordnad *undervisning i trädgårdsskötsel* meddelas dock endast i ett fåtal af dessa skolor (antalet har varierat och kan ej nu med full säkerhet uppgifvas). I de öfriga få barnen visserligen vid vårsådden, vid höstskörden samt vid busk- och trädplantering (då sådan förekommer) vara med och deltaga i arbetet, men någon planmessigt ordnad undervisning förekommer icke, likasom barnen ej heller i *dessa* skolträdgårdar hafva några egna afskilda land eller trädgårds-sångar. För sådan undervisning och dess allmänna införande, ställa sig i Helsingland många svårigheter i vägen. Bland dessa må särskildt framhållas dels de jemförelsevis ofantligt stora kostnader en god trädgårdsanläggning här kräfver, dels det dryga underhåll, den alltjemt fordrar, hvilket ytterligare fördyras deraf, att barnen under de tre månader långa sommarferierna äro alldeles borta från skolan och derunder icke kunna egna trädgården något slags vård, dels folkets obegenhet mot trädgårdsskötsel i allmänhet, hvilkens nytta de ej mågta inse, då de sjelfva nästan aldrig förbruka grönsaker, det som man här mest måste lägga an på, och mot barnens arbete i skolträdgården, hvilket uppfattas som ett oafslönadt dagsverksarbete åt läraren, dels ock att många lärare och lärarinnor sakna härför erforderligt intresse och praktisk skicklighet. Det är därför hufvudsakligen på uppbrytande, något så när prydligt ordnande och inhägnande af de vilda stenbackar, på hvilka skolhusen oftast äro lagda, som sträfvandet hitills måst koncentreras. Också hafva i detta hänseende under perioden goda framsteg gjorts, så att nödigt planteringsland för *lärarens* (lärarinnans) behof numera finnes vid de flesta folkskolor och mindre folkskolor.

IX. Tillsyn.

Tillsynen öfver skolorna utöfvas dels af *skolrådsordförandena*, dels af *skolrådsledamöterna*, dels af *inspektören*.

Hvad *skolrådets sjelfskrifna ordförande*, herrar pastorer i de resp. församlingarne angår, så vågar jag med fullt foga säga — och hela

Helsinglands befolkning skall kunna intyga det — att dessa fortfarande så godt som allmänt omfatta folkskoleväsendet och allt hvad till dess ändamålsenliga utveckling samt skolornas rätta skötsel och vård hörer med det kärleksfullaste intresse och det verksamaste nit. Under en nära adertonårig inspektörsverksamhet har jag alltjemt och nästan utan undantag, i herrar pastorer, ordinarie som tjänstförrättande extra ordinarie, funnit folkskolans och folkbildningens allra varmaste vänner och dess mest oförtrutne befrämjare. Visst är, att Helsinglands folkskoleväsende aldrig skolat kunna vinna den vackra utveckling, hvarom denna berättelse vittnar, derest icke inspektören alltjemt i skolrådsordförandena haft sitt kraftigaste stöd, och derest icke dessa senare ädelt och oegennyttigt ställt sig sjelfva i breschen och med kraft, klokhet och ihärdighet städse förfäktat folkskolans sak. Klart är, att denna skolrådsordförandenas nitiska verksamhet förutsätter, att de med intresse och nit egnat sig åt tillsynen öfver skolorna. Så vidt jag kunnat finna, besöka de också skolorna i allmänhet taget så ofta, som den högeligen ansträngande pastoralvården i de merendels anseeligt vidsträckta och folkrika församlingarne medgifver. I skoldistrikt om många qvadratmil med 10, 15, 20, 25 å 30 skolor, af hvilka flere äro mycket aflägsset belägna, kan ordföranden nog icke så ofta, som både han sjelf och skolans lärare eller lärarinna det önskade, besöka hvarje särskild skola. Svårare, af brist på tillsyn sig härledande missförhållanden, förekomma dock ytterst sällan.

Icke minst derigenom, att presterskapet i Helsingland i allmänhet städse gått i spetsen för folkskoleväsendets utveckling, har det förr så vanliga energiska motståndet deremot efter hand allt mera gifvit sig och lemnat rum hos flertalet röstberättigade församlingsmedlemmar för ett vanligen blott mera passivt motstånd, hos åtskilliga för ett verkligt, mer eller mindre upplyst och varmt intresse för skolan och dess utveckling. Det är icke blott bland de senare, utan äfven, och stundom icke minst, bland de förra, som kyrkostämmorna välja medlemmar af det *skolråd*, som har att med ordföranden dela tillsynen öfver och omsorgen om folkskoleväsendet. En följd häraf är, att medan ett större eller mindre antal skolrådsledamöter visa ett synnerligen lofvärdt intresse och nit för skolans bästa, visa sig deremot andra skäligen likgiltiga och synas stundom anse sin uppgift blott vara att "hålla igen", då det gäller en eller annan välbehöflig förbättring i skolväsendet. Vanligen representeras hvarje skolområde af *en skolrådsledamot* (beslutmessig) eller af *en skoltillsyningsman* (icke beslutmessig), hvilken har att närmast utöfva tillsynen öfver områdets folk- och småskola. Medan de mera intresserade skolrådsledamöterna ej sällan utöfva denna tillsyn på ett nitiskt och verksamt gagnande

sätt, kan man i fråga om andra ledamöter knappast tala om en verklig tillsyn, hvarför lärare och lärarinnor ej sällan hafva fullt fog för sina klagomål öfver vederbörande skolrådsledamots visade likgiltighet och försummelse, medan de å andra sidan ofta synas hafva lika fullt skäl till de loford, som öfver skolrådsledamoten i varma ordalag uttalas. Visst är emellertid, att folkskolan och dess lärarepersonal i rätt många bland Helsingeförsamlingarnes skolrådsledamöter hafva nitiska och trofasta vänner.

Det sistnämnda har jag under utöfvandet af *inspektionsverksamheten* mången gång och till min synnerliga hugnad fått röna. För att den tillsyn, som det tillkommit mig att utöfva, måtte så mycket som möjligt motsvara sitt ändamål, har jag vanligen icke på förhand tillkännagifvit mina inspektionsbesök. Då jag således merendels kommit alldeles oväntad, har jag haft förmånen att få se skolan i dess verkliga hvardagslag, och det har varit mig desto lättare att kunna öfvertyga mig om skolans och skolarbetets verkliga tillstånd. Äfven vid de oförberedda inspektionsbesöken har områdets skolrådsledamot så vidt möjligt infunnit sig och stundom äfven närboende föräldrar. Vid de på förhand tillkännagifna inspektionerna har detta varit regeln. Om skollokalens, skolmöblernas, undervisningsmaterielens, undervisningens, disciplinens, skolgångens och anteckningsböckernas beskaffenhet samt om andra dermed sammanhängande förhållanden har jag naturligtvis sökt göra mig så noga underrättad som möjligt. I undervisningen eller i barnens förhörande har jag oftast själf deltagit, och i det hela har jag beslitat mig om att göra mitt besök så upplifvande och gagnande som möjligt, både för lärare (lärarinna) och barn, hvarför jag ock sökt komma i en öppen, förtroendefull vaxelverkan med såväl den förre som de senare. För att inspektionen måtte äfven i pedagogiskt hänseende kunna rätt fylla sin stora och sköna uppgift, synes det mig vara af största vikt, att den bedrifves i sådan anda, att en öppen, vänlig, ädel och förtroendefull samverkan må kunna åvägbringas mellan inspektör, presterskap, skolråd, lärarekår och föräldrar. De anmärkningar, råd, anvisningar och förslag, hvartill jag funnit mig föranlåten, hafva såväl af skolrådets ordförande och ledamöter som af lärarepersonalen mottagits och dryftats i största vänlighet. Skarpare meningsstrider och processer hafva därför i allmänhet icke förekommit. Undantag härifrån utgöra dock dels de bittra, obehagliga och långvariga, flere gånger ända till högsta instans fullföljda processer, som i Jerfsö vållats af ett visst genstörtigt och till sina tendenser rent af destruktivt parti inom både skolråd och kyrkostämma, och i hvilka processer undertecknads utlåtanden ofta infordrats, dels i viss mån de anmälningar till högv. domkapitlet rörande nödvändig-

heten af flere nya skolors inrättande inom Färila och Harmånger, hvilka efter mångåriga fruktlösa men vänliga förhandlingar visade sig oundvikliga. Sedan emellertid det processande partiet i Jerfsö på alla områden och i alla instanser dragit det kortare sträet, synes på senare tiden en lugnare stämning hafva inträdt, och sedan såväl Färila som Harmånger, det förra skoldistriktet sjelfmant, det senare efter åläggande, upprättat de behöfliga nya skolorna, hafva tvisteämnena der blifvit lyckligt undanröjda. Rörande andra sidor af min verksamhet såsom inspektör har jag här ofvan på olika ställen yttrat mig och torde nu få hänvisa dertill. I följd dels af försvagad helsa dels af mera omfattande litterära arbeten, har jag under de tvenne sista åren nödgats så mycket som möjligt begränsa de egentliga inspektionsresorna. Också denna period har jag äfven å Gefleborgs läns landstings vägnar utöfvat tillsyn öfver folkskolorna i Helsingland.

X. Kostnaderna för skolväsendet.

Enligt skoluppgifterna för 1892 utgjorde dessa de belopp, som framgå af nedanstående tablå.

Debet.

<i>Tillgångar vid årets början</i>	kr. 174,402: 72.
<i>Inkomster:</i>	
Räntor, arrenden och dylikt.....	„ 8,254: 75.
Bidrag af skoldistriktet	„ 223,170: 80.
„ „ staten	„ 104,524: —
„ „ landsting eller hushållningssällskap	„ 2,683: —
Öfriga inkomster	„ 8,938: 16.
<i>Skuld vid årets slut</i>	„ 55,247: 82.
Summa	kr. 577,221: 25.

Kredit.

<i>Skuld vid årets början</i>	kr. 56,502: 04.
<i>Utgifter:</i>	
Till lärares och lärarinnors aflöning	„ 246,765: 56.
„ skollokalerna och inventarier	„ 54,210: 73.
„ undervisningsmateriel	„ 6,925: 39.
Öfriga utgifter.....	„ 35,255: 83.
<i>Tillgångar vid årets slut</i>	„ 177,561: 70.
Summa	kr. 577,221: 25.

I afseende på denna tablå bör dock påpekas, dels att i ofvan upptagna utgifter *till lärares och lärarinnors aflöning* ingår äfven det i kronor och ören evalverade *värdet af samtliga naturaprestationer* (husrum, vedbrand, kofoder etc.) samt det s. k. *statsbidraget* (det senare med kr. 104,524), dels ock att i här ofvan upptagna utgifter till *skollokaler och inventarier icke ingå* de ganska stora belopp, som under året för dessa ändamål utgifvits af de särskilda skolområdena eller af enskilda verk. Det är nemligen ännu ordningen i flere skoldistrikt, att bygnads- och underhållsskyldigheten utgöres icke af hela skoldistriktet gemensamt utan af hvarje särskildt skolområde för sig. I detta fall blifva de verkliga utgifterna till skollokaler och inventarier aldrig synliga i distriktets räkenskaper. Vore detta fallet, skulle denna utgiftspost vara betydligt större.

Jemföras utgifterna till *lärares och lärarinnors aflöning* för 1892 med samma utgiftspost för 1886, så utvisa de förra en *tillökning* af kr. 45,117: 31. I det hela *öfverstiga* utgifterna för 1892 utgifterna för 1886 med kr. 71,547: 86. *Medelkostnaden för hvarje skolbesökande barns undervisning* utgjorde enligt de bokförda räkenskaperna för senaste året 19 kronor. 1886 utgjorde den 17 kronor 45 öre och har således stigit med 1 kr. 55 öre.

Beloppet af *donationer* till skolväsendet utgjorde vid periodens slut kr. 98,367: 94. I detta belopp, som utvisar en *tillökning* sedan 1886 af kr. 10,645: 27, ingå tvenne förut icke omnämnda donationer, nemligen 5,000 kr., donerade till Gnarps skolväsen af aflidne grosshandlanden *P. Murén* i Gefle, samt den under föregående period stiftade men i förra berättelsen icke omnämnda *Granbomska donationen* till höjande af Stenhamre folkskola i Ljusdal, hvilken vid 1892 års slut stigit till kr. 21,172: 40 och hvarå räntan först nu får börja användas.

* * *

Kastar man till sist en hastig *återblick på utvecklingen under perioden 1887—1892*, så visar sig: 1) att *folkmängden* ökats med 8,255 personer och derigenom stigit till 132,206 personer, samt att *antalet barn* mellan 7—14 år ökats med 3,409, så att det nu utgör 21,532; 2) att *skolornas* antal ökats med 57 (28 folkskolor, 9 mindre folkskolor, 20 småskolor), så att hela antalet nu utgör 354; 3) att hela *antalet i skolorna faktiskt undervisade barn* ökats med ungefär 4,000, så att det nu utgör 20,497; 4) att *skolgången* i allmänhet mycket förbättrats; 5) att *skolhusens* antal ökats med 39 nya, i allmänhet särdeles ändamålsenliga och prydliga sådana, samt att flere äldre skolhus be-

tydligt *tillbyggt* eller *restaurerats* (hela antalet nu 319); 6) att *skolmöbler* och *undervisningsmateriel* mycket förbättrats; 7) att lämpligare *anordning*, *läroplaner*, *läsordningar* och *läroböcker* mångenstädes införts; 8) att *undervisningen* i allmänhet i många hänseenden förbättrats, och att de afgångna lärjungarnes bildningsnivå i allmänhet höjts; 9) att *lärarekåren* i allmänhet synes allt klarare och djupare uppfatta *barn-domsskolans karakter af uppfostringsskola för lifvet*, att de allra flesta ådagalägga *stegradt intresse för och nit uti kallet*, samt att hos många rör sig ett allt lifligare intresse för sådan *fortsatt pedagogisk bildning*, som kan göra dem alltmera skickliga att fylla sin viktiga uppgift; 10) att hos *presterskapet* och *flertalet skolrådsledamöter* samt mångenstädes äfven bland *folket* spörjes ett *stegradt intresse och nit* samt en *erkännansvärd offervillighet* för folkskolan.

Såsom *slutord* vill jag till sist uttala min innerliga önskan och förhoppning, att — sedan vårt folkskoleväsende nu nått en jernförelsevis vacker yttre utveckling och god yttre organisation — den närmaste framtidens sträfvanden måtte framför allt *koncentreras på en sådan inre sannt pedagogisk utveckling* af läroplaner och läroböcker, af ordning, undervisning och tukt, med ett ord af *hela vår folkskolepraxis* och icke minst af *lärarebildningen* och *lärarepersonligheten*, att folkskolan allt djupare och rikare måtte kunna fylla sin sköna uppgift att vara en sannt kristlig, religiöst-sedlig, nationelt-medborgerlig och folkligt-praktisk *uppfostringsskola för svenska folkets barn* och derigenom blifva en *alltmera välsignelserik, aktad och omhuldad faktor i vårt folks kristligt-nationella kulturutveckling*.

Richard Norén,

t. f. folkskoleinspektör i Helsingland.

VI.

Stockholms stad.

Som *inspektor* öfver Stockholms stads folkskolor har under hela året 1887 och första halfåret 1888 tjenstgjort Carl Jonas Meijerberg. Inspektor Meijerberg hade innehaft sin befattning i mer än 25 år, eller från och med år 1863 till den 1 juli 1888, då han på begäran erhöll afsked från densamma. Från den 1 augusti till den 1 november 1888 var förste läraren i Adolf Fredriks församlings folkskola filosofie kandidaten J. S. Bergman förordnad till inspektor. Fran sistnämnda dag har befattningen innehafts af undertecknad.

I. Lärotider.

Lästiden har under hela sex-års-perioden pågått från den 8 januari till den 15 juni—vårterminen — samt från den 15 augusti*) till den 20 december—höstterminen. Undervisningen har alltså fortgått under 41 veckor hvarje år.

Den *dagliga undervisningen* har varit förlagd mellan kl. 8 f. m. och kl. 1 e. m. Under den mörkaste årstiden har början gjorts 15 till 30 minuter senare. De afdelningar, hvilkas undervisning på grund af bristande lokaler måste förläggas till eftermiddagarne, hafva undervisats mellan kl. 2 och 6 e. m. Raste-tiderna hafva småningom ordnats så, att under förmiddagens undervisning gifvits fyra raster, tre på 10 minuter och en — efter den andra lektionen — på 30 minuter (frukostlofvet). Under eftermiddagarne hafva hållits tre raster på 15 minuter hvardera, eller två på 10 minuter och en — efter den andra lektionen — på 20 minuter.

Undervisning i *papp-, snickeri- och metallslöjd* har varit förlagd till eftermiddagarne å tider mellan kl. 3 och 6 på lördag samt kl. 3 till 8 öfriga dagar. Arbetstiderna för arbetslagen voro kl. 3—5.30 eller kl. 5.30—8 samt på lördagarne kl. 3—4.30 eller kl. 4.30—6.

I *söndags- och aftonskolan* har undervisningen fortgått från den 15 januari till och med den 30 april samt från den 1 september till

*) Från år 1893 den 22 augusti.

och med den 15 december under tre dagar i veckan, nemligen måndag och onsdag kl. 6 till 8 e. m. samt i några församlingar fredag samma tid och i de öfriga söndag kl. 8.30 till 10.30 f. m. Antalet läsdagar har under såväl vår- som höstterminen varit 45 med två undervisningstimmar hvarje läsdag.

II. Läro- och läseböcker.

Bland läro- och läseböcker hafva under perioden flere af de förut använda utbytts mot nya. Nu användas i de olika ämnena följande böcker:

Kristendom: Bibeln och Nya Testamentet; Psalmboken; Biblisk historia af A. Steinmetz; Katekes, C. G. Bergmans upplaga.

Modersmålet: C. Kastmans och S. Almquists läsetabeller (kurs 1); Sofi Almquists Läsebok för småskolan (kurs 1—4); Robinsons äfventyr, C. G. Bergmans skolupplaga (kurs 5); Läsning för barn af Z. Topelius, urval af S. Almquist (kurs 6); Folkskolans läsebok (kurs 7—12); Fänrik Ståls sägner af J. L. Runeberg (kurs 11, 12); Svensk Läsebok af J. O. Ekmark (kurs 13, 14); Rättskrifningsöfningar af S. Almquist; Svensk språklära för folkskolan af J. J. Dalström (kurs 8—14).

Räkning: Folkskolans räknelära af Alfr. Berg.

Geometri: Fridtjuv och Hjalmar Bergs lärobok: Geometrien; Konstruktionsritningar af A. Pasch, Hj. Berg och J. Ekström.

Historia: C. T. Odhners Lärobok i Fäderneslandets historia; Berättelser ur Fäderneslandets historia af Teodor Knös.

Geografi: Lärobok i Geografi för Sveriges folkskolor af E. Erslev.

Naturkunnighet: Ur djurens lif af Anders Lindén; Lärobok i naturkunnighet af Hjalmar Berg och Anders Lindén; Menniskokroppens byggnad, förrättningar och vård af Anders Lindén.

Vid periodens början köpte barnen mycket litet böcker. Skolan lemnade dem sådana till låns. Det s. k. lånesystemet med dess många olägenheter herrskade. Men i den mån som de nya med bättre tryck och papper försedda böckerna infördes, lyckades det bättre att förmå barnens föräldrar att skaffa sådana, isynnerhet innanläsningsböcker. Sedan det förut till premier anslagna beloppet af 4,500 kronor numera i stället användes till inköp af böcker åt de fattigaste barnen, håller ofvannämnda system på att småningom försvinna. I några skolor hafva redan alla barnen egna böcker.

III. Lärokurser.

Öfverstyrelsen har under perioden utarbetat nya kurser, hvilka började tillämpas och successivt införas från år 1890. Denna nya kursindelning meddelas här nedan.

Kristendom.

Kurs 1. Biblisk historia: berättelser ur Gamla Testamentet till Moses, muntligen meddelade.¹⁾ Herrans bön. Psalm 63: 13; 66: 1; 420: 1, 2.

Kurs 2. Biblisk historia: återstående berättelser ur Gamla Testamentet, muntligen meddelade.¹⁾ Välsignelsen. Psalm 24: 1; 204: 2; 436.

Kurs 3. Biblisk historia: berättelser ur Nya Testamentet till Johannes Döparens död, muntligen meddelade.¹⁾ Psalm 51: 1; 66: 2—4; 429: 10.

Kurs 4. Biblisk historia: återstående berättelser ur Nya Testamentet, muntligen meddelade.¹⁾ Psalm 45: 8; 94; 129: 1, 4; 261: 4.

Kurs 5. Biblisk historia: Gamla Testamentet till Moses, efter lärobok. Den apostoliska tron, muntligen inlärd. Psalm 187: 7, 8; 250; 500: 7.

Kurs 6. Biblisk historia: Gamla Testamentet till "rikets delning" efter lärobok. Katekes: de tre första buden i Luthers lilla katekes i förening med den antagna utvecklingen. Psalm 141: 10—13; 203: 1; 330.

Kurs 7. Biblisk historia: återstoden af Gamla Testamentet efter lärobok; öfversigtlig repetition af hela Gamla testamentet. Bibelläsning: Lukas evangelium kap. 1—4. Katekes: återstoden af första hufvudstycket. Psalm 204: 3—5; 210: 9—11; 276: 6; 500: 5, 6.

Kurs 8. Biblisk historia: Nya Testamentet till och med Johannes Döparens död, efter lärobok. Bibelläsning: Lukas evangelium kap. 5—9.

¹⁾ Följande berättelser genomgå i kurserna 1—4.

Kurs 1. Skapelsen, Syndafallet, Kain och Abel, Syndafloden, Abrahams kallelse, Isaaks födelse och offring, Jakobs flykt, Josef säljes af sina bröder, Josefs upphöjelse, Josefs bröders resor till Egypten, Jakobs flyttning till Egypten, Jakobs och Josefs död.

Kurs 2. Moses födelse och uppfostran, Israels uttåg ur Egypten, Guds förbund med Israel och lagens utgifvande, Moses död, Josua för Israels barn in i Kanaans land, Gideon, Samuels födelse och kallelse, Saul, konung i Israel, Samuel smörjer David till konung, David och Goliath, Guds förbund med David, Salomo, konung i Israel, Esaias profeterar om Kristus, Judarnes återkomst från den babyloniska fångenskapen, Templet återuppbyggande.

Kurs 3. Johannes Döparens födelse bebådas, Jesu födelse bebådas, Johannes Döparens födelse, Jesu födelse, Jesus frambäres i templet, De vise männen från Österlanden, Jesus vid tolf års ålder i templet, Jesus döpes af Johannes, Bröllopet i Kana, Jesus botar en lam, Jesus botar höfvidsmannens tjänare, Jesus uppväcker Enkans son i Nain, Liknelsen om fyrahanda sädesåkrar, Jesus stillar stormen.

Kurs 4. Jesus bespisar fem tusen män, Liknelsen om den barnhertige samariten, Jesus lär sina lärjungar bedja, Liknelsen om den förlorade sonen, Jesus välsignar barnen, Jesu intåg i Jerusalem, Nattvardens instiftelse, Jesus i Getsemane, Jesu lidande och död på korset, Jesu begrafning, Jesu uppståndelse, Jesus uppenbarar sig på vägen till Emaus, Döparens instiftelse, Jesu himmelfärd, Den helige andes utgjutande, Stefanus, Sauls omvändelse.

Katekes: första artikeln samt öfersigtlig repetition af första hufvudstycket. Psalm 33; 35: 1, 55: 1; 443: 5.

Kurs 9. Biblisk historia: Nya Testamentet till Kristi lidandes historia, efter lärobok. Bibelläsning: Lukas evangelium kap. 10—16. Katekes: andra artikeln. Psalm 50; 124; 147: 1—3.

Kurs 10. Biblisk historia: återstoden af Nya Testamentet; öfersigtlig repetition af hela Nya Testamentet, efter lärobok. Bibelläsning: Lukas evangelium kap. 17—24. Katekes: tredje artikeln. Psalm 24: 3—5; 96; 138: 1—3.

Kurs 11. Bibelläsning: Apostlagerningarna kap. 1—12. Katekes: tredje hufvudstycket samt öfersigtlig repetition af andra hufvudstycket. Psalm 260; 268; 302: 1; 369: 3—5.

Kurs 12. Bibelläsning: återstoden af Apostlagerningarna; Bergspredikan. Katekes: fjerde och femte hufvudstyckena samt öfersigtlig repetition af tredje hufvudstycket. Psalm 110: 10; 151; 213.

Kurs 13. Bibelläsning: Jakobs bref; Filipperbrevet; Petri 1:sta bref. Öfersigt af kyrkoåret; Psalm 56; 107; 131.

Kurs 14. Bibelläsning: valda delar af Johannes evangelium. Kort öfersigt af svenska kyrkans gudstjenstordning. Psalm 119; 203; 247.

Allmänna bestämmelser.

Hvarje dag börjar med morgonandakt: psalmsång och bön samt i kurserna 5—14 äfven bibelläsning (hvarje lördagsmorgon läses följande söndags högmessotext). Åt morgonandakt med bibelläsning egnas dagligen 15 minuter.

Undervisningen slutar hvarje dag med bön och psalmsång.

Vid genomgående af Nya Testamentets bibliska historia såväl muntligen som efter bok fästes uppmärksamheten vid kyrkoårets högtidsdagar, likaså angifvas vid läsningen af den bibliska historien de bibels böcker, från hvilka berättelserna äro hemtade.

I särskild anvisning äro utmärkta de bibelspråk och stycken i utvecklingen, hvilka skola af barnen ordagrant inläras; och har lärarepersonalen vid undervisningen i katekesen att iakttaga, att hela utvecklingen skall läsas, att de särskildt utmärkta styckena och bibelspråken skola ordagrant inläras och att intet annat än dessa stycken och bibelspråk får barnen till utanläsning föreläggas.

Modersmålet.

Kurs 1. Skriffläsning. Läsning af lättare stycken med företrädesvis en- och tvåstafviga ljudenligt stafvade ord.

Kurs 2. Fortsatt läsning af lättare stycken. Afskrifning af lättare ord och meningar. Stafning af föresagda ord och de stafvade ordens skrifning.

I kurs 1 och 2 genomgingos läsetabellerna och första årets kurs af S. Almquists läsebok för småskolan.

Kurs 3. Fortsatta läsöfningar. Rättskrifningsöfningar: afskrifning af förut lästa stycken; skrifning efter föresägning af förut afskrifna ord; stafning såsom i föregående kurs.

Kurs 4. Fortsatta läsöfningar. Rättskrifningsöfningar: afskrifning samt skrifning efter föresägning af lättare meningar; stafning såsom i föregående kurser.

I kurs 3 och 4 genomgicks andra årets kurs af S. Almquists läsebok för småskolan.

Kurs 5. Läsning: Robinsons äfventyr. Rättskrifningsöfningar såsom i föregående kurs, med särskild hänsyn till sjelfljudens beteckning.

Kurs 6. Läsning: Topelius, del 1, urval af S. Almquist. Rättskrifningsöfningar genom afskrifning och skrifning efter föresägning med särskild hänsyn till v- och ng-ljudens beteckning.

Kurs 7. Läsning: Folkskolans läsebok, sid. 1—112. Rättskrifningsöfningar såsom i föregående kurs, med särskild hänsyn till j- och tje-ljudens beteckning. Öfningar att särskilja substantiv, adjektiv och verb samt subjekt och predikat i utbildade satser. Öfningar att muntligen och fritt återgifva smärre muntligen meddelade berättelser, såsom förberedelse för uppsatsskrifning.

Kurs 8. Läsning: Folkskolans läsebok, sid. 329—423. Rättskrifningsöfningar, med särskild hänsyn till k-, s-, ks- och sje-ljudens beteckning. Substantivens, adjektivens och verbens viktigaste böjningsformer. Öfningar att i utbildade satser särskilja subjektsdelen och predikatsdelen samt subjektet och predikatet. Återgifvande af smärre berättelser såsom i föregående kurs.

Kurs 9. Läsning: Folkskolans läsebok, sid. 423—520. Rättskrifningsöfningar, med särskild hänsyn till t-ljudets och långt medljuds beteckning. Fortsatt öfning med hittills urskilda ordklasser och satsdelar. Fortgång till särskiljande af räkneord, pronomen och prepositioner samt objekt, attribut och predikatsfyllnad. Kortfattade skriftliga svar på frågor af ringa omfattning. Muntligt återgifvande af berättelser såsom i föregående kurs.

Kurs 10. Läsning: Folkskolans läsebok, sid. 520—586 och 633—653. Rättskrifningsöfningar. Fortsatt öfning med hittills urskilda ordklasser och satsdelar. Fortgång till särskiljande af adverb och konjunktioner samt adverbial. Öfningar att upplösa sammansatta

meningar i satser och i sammanhang dermed det allmännaste af interpunktionsläran. Öfningar i uppsatsskrifning under lärarens ledning: skriftligt återgifvande af enkla berättelser. Kortfattade skriftliga svar på frågor af ringa omfattning.

Kurs 11. Läsning: Folkskolans läsebok, sid. 586—632 och 653—672, samt valda stycken ur Fänrik Ståls sägner. Rättsskrifning. Fullföljande af föregående grammatiska öfningar. Fortgång till urskiljande af hufvudsats och bisats, satsbildning och satsfogning, i sammanhang med ett fullständigare inlärande af interpunktionsläran. Öfningar i uppsatsskrifning såsom i föregående kurs.

Kurs 12. Läsning: Folkskolans läsebok, sid. 673—724 samt valda stycken ur Fänrik Ståls sägner. Öfningar för ett säkrare inlärande af det förut genomgångna i form- och satsläran. Lättare uppsatser i berättande form samt öfningar — under lärarens ledning — att skriftligen affatta beskrifningar.

Kurs 13. Läsning af valda stycken, företrädesvis sådana som hafva ett fosterländskt innehåll, jemte korta meddelanden om författarne, efter Ekmarks eller annan läsebok. Öfningar för ett säkrare och fullständigare inlärande af form- och satsläran. Uppsatser i berättande och beskrifvande form samt öfningar i affattande af bref.

Kurs 14. Läsning och grammatik såsom i föregående kurs. Uppsatsskrifning (berättelser, beskrifningar och bref) samt öfningar i uppsättande af vanligast förekommande affärsskrifvelser.

Räkning.

Kurs 1. Talen 1—10, allsidigt behandlade (öfningar för uppfattning, beteckning och uppnämmande; sammanläggning, frändragning, mångfaldigande och delning).

Kurs 2. Talen 1—30, allsidigt behandlade.

Anm. I båda dessa kurser förekommer hufvudsakligen muntlig räkning.

Kurs 3. Talen 1—100, företrädesvis additions- och subtraktionsöfningar. Hufvudräkning i de fyra räknesätten inom talområdet 1—50.

Kurs 4. Talen 1—100, företrädesvis multiplikations- och divisionsöfningar. Hufvudräkning i de fyra räknesätten inom talområdet 1—100. Additions- och subtraktionstabellerna säkert inlärd. Uppskrifning af och siffrornas betydelse i tresiffriga tal.

Kurs 5. Addition och subtraktion i hela tal inom talområdet 1—1,000 med öfnings- och tillämpningsexempel. Multiplikationstabellen till och med 10×5 . Hufvudräkning såsom i föregående kurs.

Kurs 6. Multiplikation och division i hela tal inom talområdet

1—1,000; tillämpningsexempel, för hvilkas lösning fordras endast *ett* räknesätt. Endast en- och tvåsiffriga multiplikatorer och divisorer användas. Multiplikationstabellen säkert inlärd. Hufvudräkning såsom i föregående kurs.

Kurs 7. Addition, subtraktion och multiplikation i hela tal inom större talområden; tillämpningsexempel, för hvilkas lösning fordras både addition och subtraktion. Hufvudräkning såsom i föregående kurs, ehuru inom något större talområde (1—500).

Kurs 8. Division i hela tal inom större talområden; tillämpningsexempel, för hvilkas lösning fordras äfven multiplikation och division. Hufvudräkning inom talområdet 1—1,000.

Kurs 9. Inledning till allmänna bråk. Decimalbråk: inledning samt addition och subtraktion. Öfnings- och tillämpningsexempel. Hufvudräkning.

Kurs 10. Decimalbråk fullständigt genomgångna. Något svårare öfnings- och tillämpningsexempel. Metersystemet — redan vid den föregående undervisningen användt — fullständigt inlärdt. Hufvudräkning.

Kurs 11. Fortsatt öfning med decimalbråk. Allmänna bråk, företrädesvis sådana, hvilkas nämnare ej öfverstiga 100 och ej innehålla andra faktorer än de ensiffriga talen; endast hela tal användas som multiplikatorer och divisorer. Öfnings- och tillämpningsexempel. Hufvudräkning, jemväl med lätta bråkexempel.

Kurs 12. Allmänna bråk fullständigt inlärd, med tillämpning på något svårare uppgifter. Förvandling af allmänna bråk till decimalbråk. Hufvudräkning såsom i föregående kurs.

Kurs 13 och 14. Fortsatt öfning med bråkräkning. Blandade räkneöfningar, hvarvid exempel äfven hemtas från geometrien. Grunderna för lösning af sifferekvationer, med lättare öfnings- och tillämpningsexempel. Enkelt bokhålleri.

Geometri för gossar.

Kurs 1 (10). Kuben och rätvinkliga parallellipeden; linier och vinklar; kvadraten och rektangeln. Mätning och beräkning af kubers och rätvinkliga parallellipeders ytor och rymder.

Motsvarande konstruktionsritning.

Kurs 2 (11). Öfriga prizmer; pyramiden; triangeln och öfriga rätliniga ytfigurer. Mätning och beräkning af prismers och pyramiders ytor och rymder.

Motsvarande konstruktionsritning.

Kurs 3 (12). Cylindern, konen och klotet; cirkeln. Mätning och beräkning af nyssnämnda kroppars ytor och rymder.

Motsvarande konstruktionsritning.

Kurs 4 och 5 (13 och 14). Blandade räkneöfningar och konstruktionsuppgifter. Ett mindre antal geometriska satser med bevis. Konstruktionsritning.

Geometri för flickor.

Kurs 1 (11). Kuben och rätvinkliga parallelipipeden; linier och vinklar; qvadraten och rektangeln. Mätning och beräkning af kubers och rätvinkliga parallelipipeders ytor och rymder.

Kurs 2 (12). Öfriga prismer; pyramiden; triangeln och öfriga rätliniga ytfigurer. Mätning och beräkning af prismers och pyramiders ytor och rymder.

Kurs 3 (13). Cylindern, konen och klotet; cirkeln. Mätning och beräkning af nyssnämnda kroppars ytor och rymder.

Kurs 4 (14). Blandade räkneöfningar och konstruktionsuppgifter.

Historia.

Kurs 1 (5). Sagor och berättelser från Nordens forntid, muntligen meddelade.

Kurs 2 (6). Berättelser från Nordens forntid, muntligen meddelade.

Kurs 3 (7). Sveriges medeltid.

Kurs 4 (8). Reformationstiden.

Kurs 5 (9). Storhetstiden.

Kurs 6 (10). Partitiden och Gustavianska tiden.

Kurs 7 (11). Nutiden. Repetition af forntiden och medeltiden.

Kurs 8 (12). Repetition från reformationstiden.

Kurs 9 och 10 (13 och 14). Bilder ur allmänna historien, hufvudsakligen enligt läseboken.

Geografi.

Kurs 1 (4). Inledningskurs för bibringande af de enklaste geografiska begreppen (fastland, ö, halfö, sjö, flod, sund, vik, fjärd, skärgård o. s. v.) samt en rätt uppfattning af kartan; Stockholm och dess närmaste omgifningar.

Kurs 2 (5). Öfversigt öfver verldsdelar och verldshaf med användning af jordglob och globkarta. Öfversigt öfver Skandinaviska halföns fysiska beskaffenhet, med särskildt afseende på de allmänna höjd-

förhållandena samt de större vattensamlingarne och vattendragen. Sveriges hufvuddelar och de särskilda landskapens lägen.

Kurs 3 (6). Svealand och Norrland.

Kurs 4 (7). Götaland och sammanfattande återblick på Sverige.

Kurs 5 (8). Norge och Danmark med Island samt Finland.

Kurs 6 (9). Ryssland, Tyskland och Österrike-Ungarn.

Kurs 7 (10). England, Frankrike, Holland, Belgien och Schweiz.

Kurs 8 (11). Sydeuropa. Repetition af fäderneslandets geografi.

Kurs 9 (12). Grunddragen af de öfriga verldsdelarnes geografi.

Orbestämningar med afseende å longitud och latitud.

Kurs 10 (13). Sverige och Norge, med särskild hänsyn till samfundsförhållanden och näringslif.

Kurs 11 (14). De viktigaste kulturländerna, med särskild hänsyn till samfundsförhållanden och näringslif.

Naturkunnighet.

Kurs 1 (5). Iakttagelse af djurtyper (däggdjur och fåglar).

Kurs 2 (6). Iakttagelse af djurtyper (öfriga djur).

Kurs 3 (7). Däggdjuren.

Kurs 4 (8). De öfriga djuren. Öfversigt af djurriket.

Kurs 5 (9). Menniskokroppen och dess vård. Öfversigt af organismens byggnad och förrättningar hos djuren. Iakttagelse af växttyper.

Kurs 6 (10). Växttyper. Öfversigt af växtriket.

Kurs 7 (11). Valda naturföreteelser.

Kurs 8 (12). Jordytans byggnad och förändringar. Himlakropparne.

Kurs 9 och 10 (13 och 14). Fysiska och kemiska företeelser. Helsing i samband med förnyad och mera omfattande framställning af människokroppens byggnad och förrättningar.

Ofvan angifna kurser äro terminskurser.

IV. Undervisningen.

I sammanhang med en förändrad kursindelning och ett rätt stort ombyte af läse- och läroböcker har under perioden undervisningens karakter undergått icke oväsentliga förändringar. Författaren till den i de tre första terminskurserna förut använda läseboken hade till princip att genast från början och hela tiden, medan man var sysselsatt med att lära barnen den första läsfärdigheten, samtidigt vilja "lära" dem hvarjehanda saker ur geografi, historia, naturkunskap med flere "praktiska" och "nyttiga" saker. Då man derefter redan den fjärde skolterminen satte i deras hand folkskolans läsebok — gamla upp-

lagen — med dennas för barn af omkring åtta års ålder hård- och svårsmälta innehåll — "naturskildringar" —, så måste det vara för- enadt med stora, nästan öfvervinneliga svårigheter dels att väcka och underhålla intresset för läsning, dels att och i sammanhang der- med låta barnen redan på detta lägre stadium vinna en någorlunda tillfredsställande läsfärdighet. Och då denna är första villkoret för allt fortsatt skolarbete, så blef också denna brist en hämsko på den fort- satta undervisningen. På grund af det för dessa mindre och outveck- lade barn allt för svåra och svårfattliga innehållet kunde man icke heller gerna vänta, att detta skulle af barnen under läsningen kunna fattas och förstås. Innanläsningen måste på grund deraf blifva mer eller mindre mekanisk, hvarifrån det sedan blef dem svårt att fri- göra sig.

Härmed följde ock en viss svaghet i den grundläggande under- visning, som just vid innanläsningen under behandlingen af ett lätt- fattligt och intresseväckande samt för barnens ålder afpassadt innehåll bör vinnas. Af denna brist i grunden kom sedan hela undervisningen att lida. Den blef mer eller mindre mekanisk, för mycket anlagd på utanläsning, så att säga för mycket utåtgående och för litet inåtgående. Kunskapsmaterialet blef af barnen ej nog genomtänkt och genom- arbetadt.

De på skolans hela lägre stadium (kurserna 1—7) under perioden införda läseböckerna gifva barnen ett helt annat innehåll. De första detta, det rör sig inom för dem bekanta områden och väcker för den skull hos dem håg och lust för läsningen och skolan. Men icke nog dermed. Då de lästa berättelserna väcka barnens intresse, då inne- hållet utan för stor intellektuel ansträngning af dem kan förstås, så följer ock med läsningen ett inre arbete. Barnen vänja sig från början att "läsa innantill" med eftertanke, komma så att "läsa öfver" med eftertanke, hvaraf sedan följden skall blifva, att de komma att "läsa" och i allmänhet *arbeta* med eftertanke. Och då folkskolan ju har att i första hand *uppföstra* — detta ord taget i vidsträckt bemär- kelse — sina lärjungar och *lära* dem arbeta, så är det af vikt, att *arbetssättet* från början blir det rätta. Ty om ock arten af skolarbetet delvis är en annan än det arbete, som sedan möter dem vid mognare ålder i lifvet, så gifves det dock vissa grunddrag, som äro och måste vara gemensamma för allt redbart arbete. Man skall därför genast från början söka att komma i de rätta hjulspåren.

Den egentliga lexläsningen har blifvit ej obetydligt inskränkt. Dels gifves de fyra första terminerna — i småskolan — ingen annan hemlexa än i innanläsning; derpå följande termin derjemte två lexor i veckan i biblisk historia. På den för skolorna gällande tryckta läs-

ordningen finnes särskildt utsatt, i hvilka ämnen till hvarje dag hemarbeten få gifvas, ett å två hvarje dag. Dessa öfverstiga i ingen klass 10 för veckan. Till måndagen gifves i ingen afdelning hemarbete i i mer än ett ämne. Barnen böra, synes det mig, af *flere skäl* genast från början vänja sig vid att arbeta sex dagar i veckan, men att den sjunde vara fria från obligatoriskt arbete.

Genom den nya indelningen af *kristendomsämnet* har den bibliska historien mera än förut lagts till grund för undervisningen i ämnet, i det att bibliska berättelser, dels muntligen meddelade och behandlade dels i bok lästa, förekommit under fem terminer, innan katekesen börjar användas. Vidare har utanläsning i denna blifvit i väsentlig mån inskränkt såväl derigenom, att det blifvit bestämdt och i den använda katekesupplagan med olika stil utmärkt, hvilka stycken och bibelord skola föreläggas barnen till utanläsning, som äfven derigenom att den "lilla" katekesen blifvit inflyttad i den "stora". Denna senare anordning underlättar i ej oväsentlig grad arbetet, då, såsom bekant, många stycken i utvecklingen icke äro annat än upprepande — med samma eller andra ord — af det, som i den lilla förekommer. Då dessa delar i de vanliga katekesupplagorna förekomma i olika delar af boken, blir vanligen följden den, att barnen få lära sig samma sak på två olika ställen, vare sig med samma eller olika ord — således ofta dubbelt arbete med samma sak. Utanläsning i detta ämne kan sålunda numera sägas icke vara större än utanläsning i hvilket annat ämne som helst, hvars innehåll barnen måste till stor del lära sig ur bok.

I *räkning* har större vikt lagts på hufvudräkning. Denna senare har helt och hållet lagts till grund för räkneundervisningen och skall sedan hela skolan igenom gå hand i hand med tafvelräkning. Genast från första början behandlas talen allsidigt — första terminen endast de tio första enheterna — utan hänsyn till och utan omnämnande af olika räknesätt. Förståndet och barnens egen eftertanke skola säga dem, huru de skola gå till väga; den inlärdas regeln skadar här ofta mer än den gagnar. Knappast något skolämne kan så som räkneundervisningen, rätt och planmessigt skött, bidraga till barnens utveckling samt i deras sätt att tänka införa reda och tukt.

Historieundervisningen borde kunna medföra större gagn för skolans uppfostringsarbete än den i verkligheten gör. Villkoret därför är, att vid sidan af läroboken finnes en lämplig *läsebok*. Den använda läroboken är icke skriven så, att den ensam förmår hos barnen vare sig väcka eller underhålla intresset för fosterlandet, dess egen utveckling och dess deltagande i det stora civilisationsarbetet. Någon lämplig historisk läsebok för folkskolan finnes icke — lika litet som för andra

läroverk. Mycket skulle dock *för* och *med* detta ämne kunna vinnas, om någon person med kunskap och förmåga skulle vilja företaga sig ett sådant arbete med undvikande af hittills utkomna historiska läroböckers gemensamma fel. De hafva nemligen, synes det mig, alla det felet att endast vara utförligare sammanhängande historiska läroböcker. Hvad som i "läroboken" upptager *en* sida, upptager i "läse-boken" *tre* eller *fyra*. En historisk *läsebok* bör icke och får icke vara en sammanhängande historia. Den skall endast behandla mera epokgörande händelser, men behandla dessa i detalj; sysselsätta sig med sådana personligheter, som i ord och handling utöfvat mer än vanligt inflytande på fosterlandets öden och utveckling; men äfven här bör författaren gå i detalj. Först då barnet får veta något om en persons lif och lefverne — jag menar hans enskilda lif — först då får det intresse för hans offentliga verksamhet och lifsgerning. Man klagar så mycket öfver historieundervisningen sådan den meddelas i våra skolor: "det är för mycket krigens och regenternas historia och för litet eller ingen kulturhistoria." Det enda sättet att meddela barn kulturhistoria, i synnerhet barn af den ålder de hafva i folkskolan, är att gifva dem *kulturbilder* ur lifvet. Men dessa måste vara konkreta, och detta blifva de för barnen först, då man går i detalj, då man ger dem detaljerade bilder ur personers dagliga lif, sådant detta tett sig under olika tider och förhållanden.

Man rör sig äfven under historieundervisningen kanske mera än under någon annan med saker och termer, som man för ofta tror, att barnen förstå, men hvarom de helt visst mången gång hafva mycket märkvärdiga begrepp och föreställningar, i fall man vill närmare undersöka saken. De läsa t. ex. på snart sagdt hvarje sida om krig och fältslag. Skulle man nu göra sig besvär med att i detalj utfråga några af dessa barn för att få reda på de föreställningar, som de göra sig om ett fältslag, så skulle man nog få fram mycket besynnerliga funderingar. De hafva läst om det ena fältslaget efter det andra; de tro sig naturligtvis veta, hvad det är, och läraren tror så med. Enda sättet att bibringa barnen något riktigt begrepp härom är att äfven här gå i detalj och på sådant sätt konkretisera saken. Om i en läsebok ett eller två fältslag vore i detalj utförda och gången af detsamma vore tydliggjord med teckningar, så skulle derigenom ett helt annat ljus kastas öfver deras uppfattning af ett krig.

I geografi och naturvetenskap har undervisningen undergått de förändringar, som betingats af den förändrade kursindelningen och i det senare ämnet ombytta läroböcker.

V. Undervisning i slöjd.

A. *Manlig slöjd.*

Undervisning i slöjd åt gossar meddelades först vid Adolf Fredriks församlings folkskola. I den af församlingen inrättade arbetsskolan för gossar undervisades redan 1876 tillsammans 88 gossar i snickeri, svarfning, bokbinderi, skomakeri och skrädderi. Utgifterna uppgingo till 1,458 kronor 66 öre, hvilka betäcktes genom bidrag från kyrkokassan och från folkskolans enskilda fond samt genom inkomsterna af försålda arbeten. Ännu få gossar i denna skola lära sig bokbinderi, under det att undervisning i skomakare- och skräddareyrket blifvit hänvisad till de i alla församlingar inrättade arbetsstugorna.

För år 1877 anvisade kyrkofullmäktige till undervisning i slöjd och handarbeten vid folkskolorna en summa af 5,000 kronor, hvar-efter skrifvelse afläts till de särskilda församlingarne med anmodan att gå i författning om anskaffande af lokaler för denna undervisning.

Malet för denna undervisning och de hufvudgrunder, enligt hvilka densamma borde ordnas, finnas uttalade i ett af utsedda komiterade den 30 december 1876 afgifvet betänkande. Då häri ingen väsentlig förändring inträdt, anföras derur några utdrag.

”Då de flesta gossar, som besöka Stockholms folkskolor, sakna tillsyn under de stunder af dagen, då de ej uppehålla sig i skolan, äro de derigenom utsatta för alla de faror, som sysslolöshet och dag-drifveri medföra. Om de äldre gossarne, för hvilka dessa faror äro störst, sálunda under eftermiddagen kunde erhålla en nyttig sysselsättning, vore derigenom mycket vunnet. Ensamt från denna synpunkt är införande af handarbete i folkskolorna af stort värde. -- Men genom införande af en dylik undervisningsgren i skolan torde äfven något mera kunna vinnas. Till följd af den omvexling mellan kropps- och själsarbete, som skolan sálunda erbjuder, blir densamma mera kär för gossen; hos honom väckes håg och lust för nyttigt arbete, och han lär sig att taga vara på tiden, hvarjemte han förvärfvar sig en handafärdighet, som kan blifva honom af stort gagn i lifvet.”

”Undervisningen i handaslöjd vid folkskolan kan dock få en ännu högre betydelse, om den så skötes, att den hand i hand med den öfriga undervisningen uppfostrar gossen till ordning och uppmärksamhet, att den hos honom utvecklar raskhet och ihärdighet, omdöme och fyndighet vid arbetet, att den skärper ögat och iakttagelseförmågan, utvecklar formsinnet och smaken och sálunda i likhet med öfriga läroämnen blir ett formelt bildningsmedel, samt slutligen att den verk-

samt bidrager att främja husslöjden, hvilken är af så stor betydelse för vårt land.”

“En sådan undervisning afser salunda icke speciel yrkesskicklighet eller utbildning till något visst handverk; men genom den allmänna handafärdighet, som förvärfvats, och genom den bildning, som bibringats, utträder gossen ur skolan mer förberedd för lifvet och mer i stånd att välja sitt yrke, och, om han så önskar, blifva en god handverkare. Det är till detta mål som slöjdundervisningen vid Stockholms folkskolor bör sträfvä.”

Meningen var ifrån början, att denna undervisning skulle omfatta en mängd slöjdarter, “hvilka i naturlig ordning skulle följa på hvarandra”. Denna åsigt har emellertid öfvergifvits, så att nu mera den manliga slöjden omfattar arbeten i papp, trä och metall, hvartill kommer i en skola — Adolf Fredriks — bokbinderi.

I samma program ingick äfven förslaget att anställa en slöjdinstruktör. En sådan anställdes år 1882, och var det först härefter som slöjdundervisningen började ordnas på ett med ofvan nämnda grundsatser öfverensstämmande sätt. Dessa grunder voro följdriktigast och fullständigast utvecklade på Nääs, hvarför ock slöjden vid hvarvarande folkskolor ordnades i öfverensstämmelse med der följda arbetsätt och modellsamling. Denna senare har under årens lopp undergått flera väsentliga förändringar, alla gående ut på att — med bibehållande af principen “från det lättare till det svårare” — införa sadana föremål, som på ett eller annat sätt äro i stad och i hem användbara. Härigenom ökas intresset för arbetet och, hvad som icke är minst viktigt, för ett med *ordning* och *noggrannhet* utfördt arbete. Vana vid slarf är för barnet ofta en tyngre börda att bära med sig ut i lifvet än till och med ren okunnighet.

Sedan under året 1883 två nya slöjdskolor inrättats, meddelas slöjdundervisning i stadens alla folkskolor. Slöjden har sedan alltjemt betraktats som ett *uppföstringsmedel* och slöjdskolorna som *uppföstringsanstalter*. De slöjdarter, som icke ansetts kunna motsvara dessa fordringar, hafva derfor smånigom blifvit utgallrade.

Man fann emellertid snart, dels att icke tillfälle kunde beredas alla gossar, som icke tillsammans med flickorna sysselsattes med stickning, att deltaga i träslöjd, dels ock att endast de äldre bland dem hade tillräckliga krafter att med fördel kunna sköta såg och hyvel. Försök gjordes derfor redan följande år att låta de mindre gossarne arbeta i *papp*. En modellsamling, omfattande 100 nummer, ordnade efter tilltagande svårighet, anskaffades från Tyskland, och ligger denna till grund för nu använda och delvis omarbetade modellserie. Äfven denna slöjdart är “pedagogiskt planlagd”. Modellerna äro geometriskt

lätt bestämbara kroppar. Derigenom möjliggöres den största noggrannhet vid arbetet och en noggrann kontroll öfver arbetets utförande. Arbetet afser öfning för hand, öga och tanke, och har det samma befunnits vara synnerligen lämpligt för de yngre gossarne.

Den tredje af nu använda slöjdarter för gossar har enskildt initiativ att tacka för sin uppkomst. Inom Kungsholms församling ordnades en arbetssal med modeller, verktyg och maskiner för arbeten i *jern* och *stål*, i filning, svarfning, hyfling och borrarng. I afseende a denna undervisningens syfte och sättet för dess bedrifvande har man vid metallslöjden sökt tillämpa alldeles samma grundsatser, som blifvit följda och fortfarande följas vid slöjdundervisningen i öfrigt. Vid ordnandet af denna slöjdgren har man dock haft rätt stora svårigheter att öfvervinna, då man här varit i saknad af all föregående ledning. Modellserien har därför måst undergå flere förändringar, men synes den, sådan den nu är fastställd, kunna motsvara rätt stora anspråk¹⁾).

B. Qvinlig slöjd.

Undervisning i qvinlig slöjd eller handarbete har vid stadens folkskolor meddelats alltsedan dessa i början af 1860-talet fingo en förändrad organisation. Endast flickorna deltog i denna undervisning, men da numera flickor och gossar i läs- och skrifämnen undervisas gemensamt under de tre första åren, d. v. s. i småskolan och folkskolans första klass, så få under denna tid gossarne alldeles samma öfning i handarbete som flickorna. Då tid för handarbete är upptaget på läsordningen, så är naturligtvis ock detta ämne obligatoriskt lika väl för gossen som för flickan. Dessa arbeten utföras äfven lika gerna och lika väl af den förre som af den senare. Under de fyra följande åren meddelas undervisning i handarbete endast åt flickorna. Särskilda timmar äro derät anslagna och upptagna på läsordningen, hvaraf ock följer, att alla måste i densamma deltaga.

Undervisningen meddelas klassvis; öfningarne inträda och fortgå i strängt progressiv följd, och bör äfven denna undervisning utgöra en med det hela sammanhängande länk och i sin mån bidraga till barnens uppfostran och utbildning. Den afser följaktligen icke endast att låta barnen tillägna sig vissa och nödiga handgrepp; den bör ock i sin mån söka bibringa dem den förståndsutveckling, att de slutligen förmå att sjelfständigt och med eftertanke utan lärarinnans ledning utföra hvarje del af arbetet.

¹⁾ Från höstterminen 1893 är en metallslöjdsal inrättad på söder i Katarina nya skolas.

Då denna undervisning, sådan den nu vid stadens folkskolor bedrivs enligt "Folkskolans metod", ådragit sig en viss uppmärksamhet såväl inom som utom vårt land, så infördes här kursindelningen sådan den år 1889 fastställdes och sedan dess tillämpats. Hvarje "kurs" omfattar en läsetermin.

- Kurs 1. Uppläggning och rätstickning (med 2 stickor); ett par strumpband.
 - Kurs 2. Ett par strumpband (forts.) samt ett par pulsmuddar med dylik stickning.
 - Kurs 3. Öfningar med före-, efter-, fäll- och kantstyng: en lampmatta; stickning: handdukar m. m.
 - Kurs 4. Öfningar med fällning och kastsöm; en syväska; fällning af hand- och näsdukar.
 - Kurs 5. Öfningar med strumpstopppning; en ljusstaksmatta; tillämpning af stoppning på söndriga strumpor; stickning: handdukar m. m.
 - Kurs 6. Öfningar att rynka och sätta på linning; ett förkläde (gossarne ett blått arbetsförkläde).
 - Kurs 7. Öfningar med avvigstickning; en tafveltorkare; ett par vantar, randiga (2 afviga och 2 räta maskor).
 - Kurs 8. Ett enkelt linne.
 - Kurs 9. En strumpa (andra strumpan stickas som fyllnadsarbete).
 - Kurs 10. Rita, klippa till och sy ett linne med sprund och veck; öfningar att sy knapphål.
 - Kurs 11. Lappning på groft linne och kulört tyg; linneknappar; öfningar att sätta i band, knappar, hyskor och hakar; strumpstopppning; tillämpning af lappning och stoppning på söndriga linne- och klädesplagg.
 - Kurs 12. Rita, klippa till och sy linnen, skjortor, natttröjor eller kalsonger.
 - Kurs 13. Märkning (dels vanlig, dels med monogram); maskstopppning och strumpstickning med tillämpning.
 - Kurs 14. Rita, klippa till och sy en klädning.
- Kurserna 1—6 äro gemensamma för flickor och gossar, kurserna 7—14 gälla endast flickorna. — Modellserier af ofvannämnda arbeten finnas i hvarje skola samt i Folkskole-Öfverstyrelsens lokal.

C. Lärare och lärarinnor i slöjd.

Man insåg snart vigten af att till lärare i slöjd använda personer med pedagogisk bildning och vana att handleda barn, om slöjden

skulle kunna häfda sin plats i den allmänna folkuppfostran. Dessa personer måste betrakta sig sjelfva som *lärare* och icke som *yrkes-idkare*; de måste i första rummet hafva sitt intresse fästadt vid de *barn*, som skola uppfostras, ej vid *handtverket*. Man kom därför snart till den slutsatsen, att slöjdundervisningen vid folkskolan bör, så vidt möjligt är, skötas af *folkskolans egna lärare*. För närvarande äro alla lärare i papp-, trä- och metallslöjd anställda som lärare och lärarinnor vid stadens folkskolor med undantag af fem — två i träslöjd, två i pappslöjd och en (biträdande lärare) i metallslöjd. Det är hufvudsakligen härigenom som man lyckats inordna slöjdundervisningen som en organisk del af undervisningen i dess helhet.

Undervisningen i trä- och metallslöjd meddelas af lärare, i pappslöjd af lärarinnor.

Handarbetsundervisningen skötes uteslutande af qvinnor. I hvarje skola finnas för de högsta flickafdelningarnes arbeten anställda särskilda handarbetslärarinnor, två å tre i hvarje skola, i öfriga afdelningar skötes denna undervisning af klasslärarinnan.

Antalet lärare och lärarinnor i slöjd var

	År 1887.	År 1892.
Handarbete	13	16
Pappslöjd	7	24
Träslöjd	20	26
Metallslöjd	2	3
Summa	42	69

Lärarinnorna i handarbete, två lärare i trä- och en i metallslöjd undervisa 30 timmar i veckan, alla öfriga 15 timmar. Lärare och lärarinnor i läs- och skrifämnen hafva som lärare i slöjd särskildt arvode. Hvarje slöjdlag består af 14 till 24 gossar i träslöjd (det olika antalet beroende på lokalens beskaffenhet), 30 i metallslöjd (en lärare med biträde) och 12 i pappslöjd. För handarbetsundervisningen med de högre afdelningarne finnas i hvarje skola en å två sysalar.

Närmaste ledningen af och inseendet öfver slöjden utöfvas af en slöjdföreståndare och en slöjdföreståndarinna.

D. Antal slöjdande.

Såsom redan är nämnt, förekommer handarbete upptaget på läsordningen i de tre lägsta klasserna (kurs 1—6) äfvensom för flickorna i de fyra högsta klasserna (kurs 7—14). Denna undervisning är sålunda obligatorisk för folkskolans *alla* flickor samt för gossarne under de tre första åren. Sedan inträder för gossarne papp-, trä- och me-

tallslöjd i nämnda ordning. Denna är — med undantag för högsta klassen — frivillig och förlagd till eftermiddagen¹⁾; den har icke kunnat och icke behöft göras obligatorisk, då icke tillräckligt många och stora lokaler finnas och det visat sig, att alltid flere anmäla sig än som kunna mottagas.

Antalet slöjdande under hela åren 1887 och 1892 har varit följande:

	År 1887.	År 1892.
Pappslöjd	280	1,317
Träslöjd	998	1,511
Metallslöjd	78	182
Bokbinderi	225	128
Korgmakeri	26	—
Summa	1,607	3,138

Af lärjungarne i pappslöjd voro vid årets slut 83 procent mellan 9 och 11 år, af dem i träslöjd 78,7 procent mellan 11 och 13 år samt i metallslöjden 86 procent mellan 12 och 14 år.

Alla arbeten, förfärdigade af papp, trä och metall, tillfalla vid hvarje termins slut de gossar, som förfärdigat dem, utan någon ersättning.

Materielerna till alla under handarbetsundervisningen förfärdigade arbeten inköpas på en gång och fördelas mellan skolorna. Sådana arbeten, som barnen allmänt behöfva, såsom vantar, strumpor, linne- och klädesplagg, hvilka förfärdigas i kurserna 7—10 samt 12 och 14, få barnen köpa till ett pris motsvarande kostnaden för materialet. Öfriga arbeten — de som förfärdigas i kurserna 1—6 samt 11 och 13 — få de behålla utan någon kostnad, dock med det vilkor, att de arbeten, som barnen behöfva i skolan, såsom slöjdförkläden, syväskor, arbetspåsar och handdukar, icke få af dem hemtagas — annat än för att tvättas — så länge de behöfva använda dem i skolan.

Inom ett par församlingar undervisas omkring 100 flickor i spinning, väfnad och knyppling.

VI. Teckning och sång.

Undervisningen i teckning har under perioden skötts på samma sätt och efter samma metod som under närmast föregående tid. Till-

¹⁾ Från och med 1893 års början undervisas högsta klassens gossar i träslöjd på förmiddagen 4 timmar i veckan.

ämnad ny kursindelning i sammanhang med ny lärobok har icke kunnat sättas i verket, då läroboken icke utkommit förrän senare¹⁾.

I sångundervisningen har ingen annan förändring af vikt vidtagits än den, att den unisona sången alltmera vunnit insteg på bekostnad af den flerstämmiga.

VII. Gymnastik och vapenöfningar.

Gymnastikundervisningen har, i likhet med hvad som egt rum under närmast föregående period, ledts af skolornas lärare och lärarinnor under inseeende af en af öfverstyrelsen anställd instruktör. De två lägsta klassernas lärjungar, såväl gossar som flickor, hafva gymnastiköfningar i lärorummen (marscher och fristående rörelser), omväxlande med den öfriga undervisningen. Inom de högre klasserna har gymnastik i allmänhet förekommit tre gånger i veckan, deraf minst en gång i gymnastiksalen (der sådan finnes), för öfrigt endast i lärorummen och då endast med "fristående rörelser" och "bordremsor". I Kungsholms församlings folkskola finnes ingen gymnastiklokal. Katarina folkskola begagnar för gymnastik en mindre med bom och ribbstolar försedd sal i gamla skolhuset vid Vermdögatan och får dessutom vissa timmar i veckan begagna allmänna läroverkets gymnastiksal vid Östgötagatan.

Vapenöfningarna hafva fortfarande skötts af folkskolornas lärare under ledning af en militärinstruktör. De omfatta rekrytöfningar i förening med kompaniexercis. Under sista delen af vår- och första delen af höstterminen utsträcktes öfningarna till fyra timmar i veckan, hvarjemte, för öfvande af marschordning och gemensam exercis, dels i kompanier, dels i exercis, företagits en gemensam utmarsch hvarje termin. De högsta afdelningarna hafva dessutom öfvats med målskjutning med salongsgevär och deltagit i den hvarje höst återkommande täflingsskjutningen med hufvudstadens skolungdom.

Vigten af dessa öfningar ur ren militär synpunkt torde väl icke kunna vara så synnerligen stor, men det är att hoppas, det gossarna, som deraf äro mycket roade, skola af dem medföra ett angenämt minne till de allvarligare militäröfningar, som några år senare vänta dem.

¹⁾ Under senare delen af år 1893 antogs till lärobok: Förebilder i frihandelsteckning af A. Sjöström, öfverlärare i teckning vid tekniska skolan i Stockholm, och följes nu den i boken för stadens folkskolor utarbetade kursindelningen.

VIII. Skollokaler.

Under perioden hafva inom nedannämnda församlingar nya skolhus blifvit uppförda.

År 1888 fullbordades *Katarina församlings* nya skolhus. Detta, som uppfördes efter ritning af arkitekten A. Bergström, är beläget söder om Nytorget, med byggnadens hufvudfasad vänd mot en blifvande större trafikled, som under namn af Katarina Bangata i framtiden skall framdragas emellan Södra Jernvägsstationen och Hammarby sjö. I detsamma finnas 49 lärosalar — 25 stora och 24 något mindre — med tillhörande tamburer, kollegiirum, två sysalar, två slöjdsalar, två större matsalar, två frukostrum, expeditionsrum, bostad åt betjening, förrådsrum, m. m. Skolhuset är afsedt att rymma 2,000 å 2,200 barn. Värmledningen med s. k. distanstermometrar är konstruerad af ingenjören W. Dahlgren.

Följande år fick *Kungsholms församlings* skola ett nytt skolhus. Detta, som är beläget i hörnet af Fleming- och Mariebergsgatan med hufvudfasad åt förstnämnda gata och adressnummer 71, afsynades den 26 augusti, hvarefter inflyttningen genast försiggick från de förhyrda lokalerna vid Karlsvik och Fleminggatan n:o 52. Skolhuset med plats för 1,800 å 2,000 barn innehåller 42 lärosalar, rymliga lokaler för papp-, trä- och metallslöjd samt sysal äfvensom expeditionsrum, rum för lärarinnorna samt bostad åt vaktmästaren. Ljusa korridorer löpa utefter husets hela längd. Ventilationsluften uppvärms med tillhjälp af talrika ångelement, innan den genom kanaler i väggarne uppledes till de särskilda rummen.

I dessa båda skolhus är hela vindsutrymmet inredt och taget i anspråk för skolans behof, hufvudsakligen till arbetssalar och matrum, och — i Kungsholmen — äfven till läsrum.

Det nya skolhuset i *Jakobs och Johannes församling* blef under sommaren 1890 så färdigt, att inflyttning i detsamma kunde ske vid terminens början den 15 augusti. Det är beläget vid Roslagsgatan med adressnummer 65. Skolhuset rymmer omkring 1,300 barn. I detsamma finnas 32 läsrum, en sysal, en slöjdsal, expeditionsrum och matrum. Gymnastiksalen samt bostad åt förste läraren och vaktmästaren äro inrymda i särskilda byggnader på samma tomt. Ritningarne äro gjorda af arkitekten C. Möller.

Före slutet af år 1891 kom det under byggnad varande skolhuset i *Maria* under tak. Skolhuset blef färdigt till inflyttning till höstterminen 1893 samt invigdes den 14 oktober samma år. Det är beläget nära den så kallade Zinkens dam, på norra sidan om Tanto-

lunden med fasaden åt den blifvande *Ringvägen*, som skall i half-cirkel genomlöpa Maria församling. Skolhuset har 51 lärosalar, slöjd-salar, sysal, sångsal, en stor matsal med kök och rum för kokerska, expeditjonsrum, rum för lärare och lärarinnor, bostad åt vaktmästare och eldare, förrådsrum, m. m. Gymnastiksalen med afklädningsrum är inrymd i särskild byggnad. Skolhuset, som är afsedt att rymma 2.000 barn, har centraluppvärmning.

I Katarina församling är beslut fattadt om uppförande af ett nytt större skolhus med läge vid Tjärhofs- och Nytorpgatan.

Inom Hedvig Eleonora och Adolf Fredriks församlingar är behöfvat af nya skollokalerna synnerligen stort.

IX. Lärare och lärarinnor.

Antalet lärare och lärarinnor i *dagliga* skolan utgjorde under 1892 års sista termin:

	Ordinarie.		Extra ordinarier eller vikarier på vak. platser.		Summa.
	Lärare	Lärarinnor	Lärare	Lärarinnor	
Storkyrkoförsamlingen	5	17	1	3	26
Klara församling	8	24	—	8 ¹⁾	40
Jakobs och Johannes „	11	33	—	21	65
Maria „	13	43	1	26	83
Katarina „	14	55	1	26	96
Kungsholms „	9	33	3	18	63
Hedvig Eleonora „	13	41	3	17	74
Adolf Fredriks „	14	51	2	30 ²⁾	97
Summa	87	297	11	149	544
Motsvarande antal höstterminen 1887	63	196	21	199	479
Ökning eller minskning	+ 24	+ 101	— 10	— 50	+ 65

I *aftonskolan* tjänstgjorde höstterminen 1892 33 lärare och 33 lärarinnor mot 32 lärare och 31 lärarinnor under samma termin år 1887. Alla dessa lärare och lärarinnor hafva tillika tjänstgjort i den dagliga skolan.

I *öfningsämnena* meddelades år 1892 undervisning af nedanstående antal lärare och lärarinnor:

¹⁾ Af dessa är en icke examinerad.

²⁾ Af dessa äro två icke examinerade.

	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.
I handarbete	—	16	16
» pappslöjd	1 ¹⁾	23 ²⁾	24
» träslöjd	26 ³⁾	—	26
» metallslöjd	3 ⁴⁾	—	3
» ritning	3	2	5
» sång	4	3	7
» gymnastik och vapenöfning.....	2	—	2
» bokhålleri	—	1	1
Summa	39	45	84
Motsvarande antal år 1887	37	26	63
Ökning	+ 2	+ 19	+ 21

Lärare och lärarinna i dagliga skolan undervisa i regeln 30 timmar i veckan. Undantag härifrån göres dock för de lärarinnor, som hafva hela sin undervisning förlagd till eftermiddagen. Dessa tjenstgöra endast 24 timmar i veckan — hvarje dag från kl. 2 till 6 e. m. — emedan arbetet under denna del af dagen anses vara mera betungande, så mycket mer som detta under flere månader af året måste delvis ske vid artificeel belysning. Handarbetslärarinnorna undervisa 30 timmar och slöjdlärarne 15 timmar i veckan. Öfriga öfningslärare hafva efter behof olika lång tjenstgöring från 8 till 30 timmar i veckan.

X. Skolbarnen.

A. Antal.

Antalet skolbarn vid stadens folkskolor uppgick vid 1886 års slut till 16,514, af hvilka 14,771 tillhörde skolor med daglig undervisning och 1,743 skolor med icke daglig undervisning (aftonskolan).

Under åren 1887—1892 har motsvarande antal skolbarn årligen utgjort:

¹⁾ Egentligen bokbinderi.

²⁾ Tillika — med undantag af två — lärarinnor i läsämnenena.

³⁾ Tillika — med undantag af två — lärare i läsämnenena.

⁴⁾ Två tillika lärare i läsämnenena.

	I dagliga skolan.	I aftonskolan.	Summa.
År 1887	15,558	1,842	17,400
» 1888	15,880	2,044	17,924
» 1889	16,462	2,436	18,898
» 1890	17,288	2,022	19,310
» 1891	17,861	1,903	19,764
» 1892	18,802	1,777	20,579 ¹⁾

Dessa 20,579 barn voro på följande sätt fördelade mellan stadens församlingar:

I Storkyrkoförsamlingens skola	933.
» Klara	1,498.
» Jakobs och Johannes	2,314.
» Maria	3,026.
» Katarina	3,755.
» Kungsholms	2,464.
» Hedvig Eleonora	2,925.
» Adolf Fredriks	3,594.

Barnen i dagliga skolan voro höstterminen 1892 fördelade på 544 afdelningar; i hvarje afdelning funnos i medeltal vid terminens början 36,1 och vid dess slut 34,6 barn. Mellan klasserna voro de så fördelade, att

till 1:a klassen hörde	3,843 barn.
» 2:a	3,463
» 3:e	3,394
» 4:e	2,912
» 5:e	2,369
» 6:e	1,851
» 7:e	970

Från år 1886 har barnantalet i dagliga skolan ökats från 14,771 till 18,802 eller med 4,031 (27,3 procent); i aftonskolan har antalet under förra delen af sexårsperioden ökats men sedan åter aftagit. Stadens folkmängd har enligt mantalslängderna under samma tid ökats från 216,805 till 249,245 eller med 32,440 (15 procent).

För ofvanstående uppgifter hafva examenskatalogerna vid höstterminens slut lagts till grund. I allmänhet är barnantalet icke obetydligt större vid terminernas början än vid deras slut. Detta gäller i synnerhet höstterminen. Inskrifningen af nya lärjungar sker vid

¹⁾ Vid vårterminens början 1894 funnos 21,480 barn i den dagliga skolan och 1,512 i aftonskolan, eller tillsammans 22,992.

terminens början, men en stor del af de äldre barnen sluta sin skolgång under terminen i den mån, som det lyckats dem erhålla arbetsanställning. De få i sådant fall antingen sluta skolan helt och hållet eller ock öfvergå de till aftonskolan. Denna lemna i allmänhet omkring den 1 november de, som anmält sig till konfirmationsläsning.

Under år 1892 inskrefvos i de dagliga skolorna 5,653 barn och utskrefvos 4,712. Af dessa senare afgingo

a) genom döden	120 barn.
b) med afsigt att öfvergå till annan församlings folkskola.....	1,225 "
till aftonskolorna	1,137 "
" allmänt läroverk	169 "
" annan skola	273 "
c) utan afsigt att öfvergå till annan skola	958 "
d) till annan ort.....	830 "
<hr/>	
Summa	4,712 barn.

B. Inskrifningstid och ålder.

Inskrifning af barn sker två gånger om året, vid terminernas början i januari och augusti. Under perioden hafva rörande inträdesåldern följande bestämmelser varit gällande: Nybörjare skola vid anmälan hafva fyllt sju år. Dock mottagas vid årets första inskrifning barn, som uppnå denna ålder före den 1 påföljande mars och vid den andra inskrifningen de, som fylla sju år före den 1 oktober.

Genom öfverstyrelsens beslut af den 15 december 1892 har denna föreskrift blifvit ändrad i så måtto, att från och med år 1893 nybörjare få intagas vid årets första inskrifning, om de fylla sju år före den 1 juli, och vid årets senare inskrifning, om de uppnå denna ålder före kalenderårets slut.

Vid Djurgårdens och Skeppsholmens skolor intagas nybörjare endast vid höstterminens början och mottagas i dessa skolor barn som fyllt eller före den 1 juli påföljande år fylla sju år.

Barnens fördelning i åldersklasser var vid höstterminens slut år 1892:

	De dagliga folk- skolorna.		Söndags- och aftonskolorna.	
	Antal.	Proc.	Antal.	Proc.
Under 7 år	5	—	—	—
7 år.....	2,300	12,2	—	—
8 :	3,389	18,0	—	—
9 :	3,244	17,3	—	—
10 :	2,961	15,8	—	—
11 :	2,715	14,4	10	0,6
12 :	2,259	12,0	288	16,2
13 :	1,370	7,3	858	48,3
14 :	469	2,5	543	30,5
Öfver 14 år... ..	90	0,5	78	4,4
Summa	18,802	100	1,777	100

C. Uppförande och skolgång.

Vitsorden öfver skolbarnens uppförande hafva i det hela utfallit tillfredsställande. Detta lyckliga förhållande får i första rummet tillskrifvas lärarepersonalens aktningsfulla bemödande att upprätthålla god ordning i skolorna samt att under skolarbetet alltmera fästa sin uppmärksamhet äfven vid barnens uppfostran.

Svarigheten med barnens skolgång började vid periodens slut visa sig med anledning af den öfverhandtagande tidningskolporteringen, hvartill började användas skolbarn af olika åldrar, ja till och med barn, som ännu icke inträdt i skolåldern. Lyckligtvis hämmades detta missförhållande genom Kongl. Maj:ts förordning angående förbud för barn att nattetid idka viss försäljning m. m. af den 10 juli 1891, hvarigenom hvarje stadssamhälle erhöll rätt att inom vissa gränser stäfa den s. k. kolporteringen. Öfverståthållare-Embetet inlemnade till stadsfullmäktige, jemte infordradt utlåtande från helsovårdsnämnden, förslag till kungörelse, hvilket förslag, med utsträckning af förbudet till det omfång, som den kongl. förordningen medgifver, antogs den 4 mars innevarande år. Öfverståthållare-Embetet har sedan, anslutande sig till stadsfullmäktiges beslut, utfärdat följande kungörelse i ämnet:

Kungörelse.

*På grund af Kongl. Maj:ts nädiga förordning angående förbud för barn att nattetid idka viss försäljning m. m. den 10 juni 1891 finner Öfverståthållare-Embetet, efter stadsfullmäktiges hörande, skäligt här-

med förbjuda barn af mankön under 14 och qvinkön under 15 års ålder vid det i 4 § nämnda förordning stadgade äfventyr att från klockan åtta på aftonen till klockan åtta på morgonen å hufvudstadens gator eller andra allmänna platser eller å utskänkningsställen eller andra offentliga lokaler, derstädes till salu utbjuda eller utdela tryckalster, blommor, kramvaror eller annat.

De i denna kungörelse meddelade bestämmelser träda i gällande kraft den 1 maj 1892.

Stockholm den 21 mars 1892.

GUST. TAMM.

G. Edgren.“

Den i ofvanstående kungörelse åberopade § 4 af den kongl. förordningen lyder som följer:

“Öfverträdes meddeladt förbud, skall den, för hvars räkning utbudandet eller utdelningen egt rum, derest öfverträdelsen skett med hans vilja och vetskap, straffas med böter från och med fem till och med ett hundra kronor. Till enahanda straff vare ock den förfallen, hvilken våarden om barnet åligger, derest icke af omständigheterna framgår, att utbudandet eller utdelningen skett emot hans uttryckliga föreskrift eller eljest honom ovetande. Ilar utbudandet eller utdelningen icke egt rum på befallning eller med tillåtelse af den, hvilken våarden om barnet tillhör, må polismyndigheten varna barnet samt, i fall förseelsen förnyas, förordna, att barnet skall af föräldrar eller annan, under hvars lydnad det står, med aga i hemmet rättas.”

Barnens frånvaro, beräknad i procent af hela antalet läsdagar, utgjorde i de dagliga folkskolorna:

	Utan giltig orsak.	I följd af sjukdom.	Af brist på kläder.	Af giltigt hinder eller lof.	Summa.
1887	0,1	4,1	0,7	3,5	8,4
1888	0,1	3,3	0,6	3,6	7,6
1889	0,2	5,3	0,7	3,8	10,0
1890	0,2	4,9	0,7	4,	9,8
1891	0,2	3,8	0,7	4,	8,7
1892	0,1	4,3	0,6	4,2	9,2

En del af de barn, hvilkas föräldrar haft tillfälle att låta dem vistas på landet under sommaren, stannar ofta der fortfarande under de 2 å 3 första veckorna af höstterminen. Då många bland dessa barn äro svaga och sjukliga, har skolan icke lagt hinder i vägen därför. Denna frånvaro, som ingår under rubriken frånvaro, “af giltigt hinder

eller lof, föranleder en afsevärd förhöjning i hithörande procenttal, såsom synes af nedanstående uppgifter för det senast förflutna året:

Skola.	Antal frånvarodagar af giltigt hinder eller lof.	
	Under augusti månad.	Under hela höstterminen.
Storkyrkoförsamlingens.....	3,977	5,444
Klara	4,961	7,496
Jakobs och Johannes	2,953	8,848
Maria	3,371	8,728
Katarina	2,952	11,986
Kungsholms	1,292	7,837
Hedvig Eleonora.....	8,555	13,776
Djurgårdens	104	1,198
Adolf Fredriks	6,645	14,074
Summa	34,810	79,387
Procent	43,8	100

XI. Skolan och hemmet.

Hemmets förhållande till skolan är ofta beroende af *barnets* förhållande till denna. Gå barnen gerna i skolan, äro de intresserade af sitt arbete derstädes, så blir också i de allra flesta fall hemmet en vän af skolan. Af så mycket mera genomgripande vigt för skolarbetet blir det därför ock att just hos barnen sjelfva väcka intresse för skolan och hennes arbete. Detta åter beror, mer än något annat, på läraren och hans personlighet, på hans kännedom om barnanaturen och hans förmåga att för ändamålet draga nytta deraf. Bästa och säkraste medlet att kunna bedöma barnet är att — så långt det är möjligt — gå tillbaka till sin egen barnatid, söka erinra sig sin egen skoltid och påminna sig, huru man då kände och tänkte. Man skall da lätt finna, att det var *allvaret* och *rättrisan* hos läraren, som hos den unge alstrade aktning och kärlek. Litet stränghet skadade icke, blott den icke var förenad med häftighet och otålighet. Orättvisa och kitslighet hos läraren alstrade allt annat än aktning. Vidare — och detta var icke det minst viktiga — satte man värde på de lärare, för hvilka man lärde sig bra. Och mig har det alltid förefallit som om hos barnen ingenting så väcker intresse för skolan som medvetandet af att de lära sig något, att de "kunna bra". Detta synes vara deras bästa belöning för gjordt arbete, detta synes vara den bästa sporre för fortsatt arbete. Och lyckas en lärare komma derhän med barnen, da har han ock i de allra flesta fall hemmen på sin sida.

Denna fråga borde därför för folkskolan vara af särskild vikt, och önskligt vore, om den mera beaktades. Alltför mycket finnes ännu kvar af den gamla tron, att lexan skall göra allt. "Många" lexor och "långa" lexor äro nog ännu i mångens tanke enda och genaste vägen till kunskap; man hinner annars icke med sitt föreskrifna pensum. Erfarenheten skall dock visa hvar och en, som försöker, att förhållandet är motsatt. Den gamla satsen "festina lente", skynda långsamt, eger allt här mera, än man i allmänhet tror, sin tillämplighet. Går man vid barnundervisningen icke fortare framåt, än att man, så att säga, har ryggen fri, så kan det ju synas gå långsamt, men det går i alla händelser säkert; målet behöfver icke därför senare nås. Och hvad som är säkert, det är, att barnens intresse för skolan och hennes arbete blir ett helt annat, om de känna, att de *kunna* hvad de läst. Sättet är enkelt: gå vid undervisningen alltid tillbaka, se till att det en gång väl inlärdas icke glömmes; repetera *innan* det lästa är glömdt, icke *sedan* det väl blifvit glömdt. Ty barnet har i sådant fall icke endast att göra om samma arbete, men att göra det med minskadt intresse, ja utan intresse. Jag har vidrört detta, emedan jag är af den tron, att bästa sättet att vinna *hemmet* för skolan är att vinna *barnet* för skolan. En fader eller moder gifver nog gerna efter för sitt barn, som tigger och ber att få slippa skolan; men jag tror, att icke mången skall tvinga sitt barn att sluta skolan, om det sjelft önskar gå dit och ber derom.

En annan icke mindre viktig sak är, att läraren sätter sig i förbindelse med hemmet. Kändt är, att på ju lägre bildningsgrad en person står, desto större böjelse har han till misstro mot bättre lottade. Den meningen, att skolan och skolmästaren äro till för att plåga barn, är ännu icke helt utdöd. Vill man utrota en sådan fördom, så finnes därför intet bättre medel än att *visa*, att så icke är förhållandet. Och detta sker bäst genom personlig beröring. Det kan nog hända, att en lärare eller lärarinna vid sina besök i hem blir ovänligt mottagen och bemött, isynnerhet som i de flesta fall anledningen till besöket är missnöje med barnen. Men man skall nog också i många fall finna, att förhållandet förändras, då föräldrarne märka — mången gång kanhända till sin egen förvåning — att det å lärarens sida i sjelfva verket är intresset för deras barn, för dess framtid, som varit anledningen till besöket. De finna, att han icke kom blott för att klaga, utan för att hjälpa och samarbeta. Ett sådant besök kan vara afgörande för ett barns hela framtid.

Jag vill nu icke säga, att allt härmed kan hjälpas. Många hem finnas nog, med hvilka sådant icke hjälper och icke gagnar till mycket. Många finnas, som af tredska och dåliga bevekelsegrunder hindra

sina barn att besöka skolan, ja uppmana dem till trots och olydnad. Ledsamt är, att här i staden ännu ingen åtgärd blifvit vidtagen för att med afseende på sådana kunna tillämpa folkskolestadgans 51 §. Då skulle mycket ondt kunna förebyggas icke endast derigenom, att såväl föräldrar som barn finge lära att man icke ostraffadt trotsar lagens bud, utan äfven derigenom att man kunde hindra daliga barn — företrädesvis gossar — att bilda omkring sig små ligor af andra, hvilka snart blifva lika dälige som de sjelfva.

Ännu en sak. Vid tal om hemmen och deras förpligtelse med hänsyn till sina barn synes man mig mången gång väl ensidigt och mången gång helt visst utan fullt berättigande blott klandra och tala om dessa deras skyldigheter. Har man tänkt efter, med hvilka svårigheter dessa ofta hafva att kämpa? Fadern skall hålla efter sin son och vaka öfver hans görande och låtande; men fadern är på sitt arbete från tidigt på morgonen till sent på aftonen. Och huru ofta får icke modern göra detsamma? Hon är kanske enka och måste sjelf vara borta från hemmet för att kunna med sitt arbete förskaffa sina barn det nödvändigaste. Hvar äro barnen under tiden utom de timmar, då de äro i skolan? I de flesta fall på gatan. Och hvem skall se efter dem der? Denna senare fråga gör man sig allt för sällan; man söker i alla händelser bra litet att få den besvarad. Att icke den på arbete varande fadern eller modern kan göra detta, ligger ju nära till hands. Men hvem? Och om ingen gör det, med hvad rätt klagas man då öfver de ungas tilltagande okynne och sjelfsväld? Felet ligger ofta lika mycket hos den, som klagas och anklagas, som hos den anklagade.

Man skyller på skolan och man skyller på hemmet. Båda kunna hafva fullgjort hvad man af dem kan hafva rätt att fordra, och det kan lika fullt hända, att det ändå icke blir bra. På grund af hvad här ofvan sagts, kan det icke undvikas, att folkskolans barn — isynnerhet i städer — en stor del af dagen komma att vistas på gatan. De äro der oftast utom hemmets och skolans synhåll. Bryr nu ingen annan sig om dem, icke skall man då förvåna sig öfver att de icke blifva sådana som man skulle önska, att de voro. Men detta kan icke afhjelpas på annat sätt, än att hvarje äldre och myndig samhällsmedlem anser sig hafva både rättighet och skyldighet att deltaga i de ungas uppfostran utom hem och skola, att tillrättavisa dem, stäffa deras ofog m. m. Och gäller detta barn, medan de ännu gå i skolan, så gäller det dem för visso icke mindre tiden närmast derefter. Då äro de ofta utan all tillsyn, öfverlemnade åt sig sjelfva i fullkomlig frihet, de må ströfva omkring med eller utan en tidningsbundet eller något annat under armen. Då mer än någonsin hafva de behof af att stå under

äldres uppsigt. Med afseende på dessa gossar — flickorna äro ju i allmänhet mindre svåra — synes det också, som om ordningsmakten, der sådan finnes, kunde förfara med någon större stränghet. Jag inser mycket väl, att denna har en svår uppgift och att den får gå tillväga med varsamhet. Men icke är det väl därför nödvändigt, att en okynnig fjorton-, femton- eller sextonårig pojke behöfver behandlas med samma försigtighet och hänsynsfullhet som den till myndig ålder komne mannen.

XII. Matlagning genom skolbarn.

Under år 1889 började försök göras med att låta de äldsta flickorna delta i matlagning inom skolan. I Storkyrkoförsamlingens skola inreddes ett kök med matsal i skolhuset vid Skärgårdsgatan. Fem å sex flickor ur högsta afdelningen fingo i tur och ordning sluta skolundervisningen kl. 10 f. m. för att delta i lagningen af den mat, hvarmed deras yngre fattigaste kamrater skulle till middagen bespisas. Början härmed gjordes den 28 oktober, och hafva sedan dess sådana skolkök ytterligare inrättats i Klara, Maria och Hedvig Eleonora församlingar.

Flickorna från de högsta afdelningarne till ett antal, som under år 1892 vexlat mellan 40 och 60 från hvarje skola, hafva sålunda erhållit undervisning i matlagning och bakning samt turvis deltagit i skolkökens öfriga arbeten, såsom diskning och rengöring m. m. De i de tillagade maträtterna ingående beståndsdelarne med utsatta pris, äfvensom förfaringssättet vid tillredningen, upptecknas af flickorna i särskilda böcker. De medföra alltså, då de lemna skolan, en liten af dem sjelfva gjord och tillämpad kokbok, omfattande de maträtter, som allmänt förekomma i vanliga enkla hem.

Icke allenast flickorna sjelfva, utan äfven deras föräldrar, synas fortfarande uppskatta värdet af denna undervisning. Så yttras t. ex. af föreståndarinnan för ett af skolköken:

”Från flere håll har också uttryckts belåtenhet med resultatet af undervisningen, och mödrarna hafva tacksamt omtalat huru mycket mera nytta de i hemmen hafva af den 13 å 14 års dotter, som åtnjutit ett par terminers undervisning i skolköket, än af den några år äldre dottern, som icke haft tillfälle att delta i sagda undervisning. Detta är ju ock ganska förklarligt. Moderns knappt tillmätta tid tillåter henne nemligen sällan att på de tider, flickan varit fri från skolarbetet, bibringa henne någon kunskap i dessa saker. — — — — — Att väcka håg och intresse för de hvardagliga sysslorna, inplanta hos den uppväxande flickan sparsamhet, ordning och renlighet vid skötandet

af ett enkelt hem samt kunskap i tillagningen af några goda, billiga och närande rätter, det är målet med de s. k. skolköken.

Utgifterna för matlagningsskolorna bekostas dels af enskilda dels af hvarje församling.

Från och med år 1892 gälla för denna undervisningsgren följande allmänna bestämmelser:

1. Flickorna, som deltaga i matlagningsskolans arbeten, fördelas i grupper med 4 till 6 i hvarje sådan.

2. Inom skolan tagas grupperna från de båda högsta flickafdelningarne.

3. Flickor, som under sin skolgång deltagit i matlagningsskolans arbeten, få, om de så önska, dermed fortfara ytterligare en termin, sedan de lemnat skolan.

4. Ifrån hvarje skolafdelning tagas ej mer än tre — undantagsvis på grund af särskilda skäl — fyra grupper.

5. Hvarje grupp deltagar hvarje gång i matlagning under två på hvarandra följande dagar.

6. Efter hvarje gång, som alla grupperna från en skolafdelning varit i matlagningsskolan, måste minst fyra dagar förflyta, innan de åter börja (under tiden grupper från annan afdelning).

7. Skolflickor, som tillhöra matlagningsskolan, bevista, innan de begifva sig dit, dagens två första lektioner i skolan (kl. 8—10).

8. Om middag i matlagningsskolan lagas för andra än fattiga barn, så serveras den ej före kl. 1.30 e. m.⁴.

— — — — —

Under större delen af året, från midten af januari till in i maj månad samt från midten af september eller den 1 oktober till höstterminens slut, hafva de fattigaste barnen i skolan erhållit ett middagsmål bestående af två rätter mat efter bestämd på förhand för terminen uppgjord matordning. Omkring 1,100 barn bespisades på detta sätt år 1892, i vissa fall dagligen, eljest tre dagar i veckan. Dessutom tillhandahållas alltid åt barnen till frukost ett bröd och en mugg varm mjölk till mycket lågt pris. Åt de mest behöfvande utdelades sådan frukost, utan att barnen eller deras föräldrar därför erlagt betalning.

XIII. Skolbad.

Till sommarbad och undervisning i simning i Stockholms stads badinrättning anslår kommunen årligen en summa af 4,500 kronor. År 1887 bereddes härigenom tillfälle till bad åt 2,205 gossar och 1,987

flickor eller tillsammans 4,122 barn, af hvilka vid sommarens slut 916 gossar och 563 flickor eller tillsammans 1,479 barn voro simkunniga. År 1892 utgjorde antalet 2,313 gossar och 2,150 flickor eller tillsammans 4,463, af hvilka vid sommarens slut 1,447 — 783 gossar och 664 flickor — voro simkunniga. Procenten af vid sommarens slut simkunniga barn är mycket beroende på sommarens beskaffenhet. En lärare från folkskolan är alltid närvarande under gossarnes och en lärarinna under flickornas badtimmar för kontrollens och ordningens skull.

En nyhet för perioden äro de s. k. "*skolbaden*" eller varma bad under vintermånaderna. Sådana började under år 1891 i Storkyrkoförsamlingens och Kungsholmens folkskolor, på förra stället under vårterminen från den 11 februari och på det senare under höstterminen från den 1 december. Då man ej visste, huru förslaget om badning i skolan skulle komma att mottagas af föräldrarne, bestämdes från början, att endast vissa afdelningar skulle "*få*" bada, hvilket påbud genast uppväckte de uteslutnas längtan att få vara med, så att "*medgifvandet*" inom kort kunde utsträckas till hela skolan. Intresset för badning är i ständigt stigande, och baddagarne synas vara efterlängtade dagar; någon farhåga för förkylningar torde man icke behöfva hysa. Närmare 6,000 bad utdelades första året i Storkyrkoförsamlingen, men icke något enda af bad förorsakadt fall af förkylning har anmälts.

I Johannes nya folkskolehus inrättades under år 1892 äfven en badanstalt, och började badningen derstädes samma år. Öfriga Jakobs och Johannes församling tillhöriga barn — i skolhuset vid Lutternsgatan — bada i badanstalten vid Stureplanen, för hvilket ändamål församlingen anslagit nödiga medel. Skolbaden utgöra en hvarje församlings särskilda angelägenhet. Omkring 6,000 skolbarn erhålla nu under vintern ett bad hvar tredje eller fjerde vecka. Baden serveras mellan kl. 9 och 12 (en timme före skoltidens slut, till förekommande af förkylning). 100 à 120 barn kunna bada dagligen. Barnen medtaga sjelfva badhanddukar; dock finnas i skolan alltid några i reserv. Tillsägelse om badning sker dagen förut.

Anordningen af skolbaden är t. ex. i Kungsholms folkskola följande. Badinrättningen är inrymd i källarvåningen af skolhuset i nr 71 Fleminggatan och består af afklädningsrum, *bastu* och *duschrum* med *bassäng*, hvilka hafva en golfyta af 95 qvadratmeter. Golf, väggar och tak i badinrättningen äro afputsade i cement och golfven betäckta med trägaller. Badstun är försedd med trappformigt anordnade bänkar och några större kärl af trä, försedda med kranar för varmt och kallt vatten. Den uppvärmes med ånga, som cirkulerar i tvenne rör,

och är försedd med en kraftig ventilationsanordning, så att luften oakadt en temperatur af $+ 40^{\circ}$ till 45° C. ej kännes tryckande.

I duschrummet finnes en apparat med tre silduschar och en bassäng af 4,3 meter längd och 2,18 meters bredd, som rymma 6,000 liter vatten. Bassängen är gjuten i cement och försedd med ångrör för vattnets uppvärmning. Sedan barnen i badstun med tillhjälp af tvål och borste undergått en grundlig rentvagnings, hvarvid de äldre barnen hjälpa hvarandra och de yngre biträdas af baderskan, blifva de afsköljda under duschen, som hålles vid en temperatur af $+ 28^{\circ}$ — 35° C., hvarefter de kasta sig i bassängen, hvars vatten har en temperatur af $+ 20^{\circ}$ — 25° C. Temperaturerna äro något olika för äldre och yngre barn, hvarjemte den något förändras efter den yttre luftens temperatur. Barn, som lida af utslag eller andra åkommor, antecknas särskildt och undersökas af läkare, hvilken afgör, om de få bada eller icke.

Man har efter införande af badning i skolan icke kunnat undgå att hos barnen iakttaga en större benägenhet att, sedan de en gång blifvit riktigt rena, fortfarande hålla sig renare och snyggare än förut. En märkbar förändring har ock iakttagits med afseende på barnens underplagg, dessa hafva efter hvarje badning tett sig i ett bättre skick. Detta allt har helt visst hufvudsakligen bidragit dertill, att luften i skolsalarne, enligt mången lärares utsago, blifvit ej obetydligt förbättrad.

XIV. Skollofskolonier.

År 1885 utsändes första gången s. k. skollofskolonier, och har detta sedan hvarje sommar upprepats. Man har härmed velat bereda tillfälle för svaga och sjuka barn att få tillbringa sommarferierna eller en del af dessa på landet, helst i grannskapet af skog och hafsvatten, för att på sådant sätt låta dem vinna helsa och krafter. Erfarenheten tyckes också hafva visat, att målet vunnits. Ty nästan utan undantag hafva barnen återkommit till staden friskare, raskare och gladare, hvilket äfven gifvit sig tillkänna genom större arbetshägar under följande läsår.

Det antal barn, som sålunda fått tillfälle att vistas på landet, uppgick första året till 353, utgjorde 1887 ej mindre än 542 — största antalet under perioden — och 511 år 1892. Antalet kolonier har vexlat mellan 18 och 24. Medel hafva anskaffats dels genom anslag af och insamling inom de respektive församlingarne, dels ock genom konserter och basarer, anordnade företrädesvis genom lärarepersonalens nitiska initiativ och medverkan. Kostnaderna uppgingo första året

till 14,145 kronor, hafva sedan dess icke understigit 15,000 kronor och uppgingo för år 1892 till 17,162 kronor 86 öre.

Barnens medelålder har varit omkring 10 år; i hvarje koloni hafva funnits ungefär lika många flickor och gossar. Många skäl tala för att sammanföra barn af båda könen i samma koloni. Bådadera bättre sidor komma lättare fram, under det att de sämre hållas tillbaka. Vid kolonierna förekommande göromål låta ock lämpligen fördela sig mellan gossar och flickor. — Intet obligatoriskt läsarbete förekommer, utan inskränka sig barnens tvungna arbeten till att städa, bädda, diska, bära ved och vatten, att hålla gården ren och snygg, laga sina kläder m. m., hvilka arbeten verkställas af barnen turvis. Föreståndare för kolonierna hafva i de flesta fall varit lärarinnor och lärare från stadens folkskolor, och de hafva i allmänhet åtagit sig detta uppdrag utan annan ersättning än husrum och föda under vistelsen vid kolonierna. — Vanligen har utresan skett omkring den 15 juni, och hafva de alla hemkommit till höstterminens början. I Klara har inom den ena kolonien ombyte af barn skett under sommaren, så att hvardera gruppens barn vistats på landet en månad.

Om betydelsen af skollofskolonierna och deras verksamhet anføres följande, hemtadt ur berättelsen för år 1892 från en af lokalstyrelserna:

“Församlingens kolonier hafva nu i 8 år varit i verksamhet, och den erfarenhet, som under dessa år vunnits, är sådan att vi med full visshet kunna uttala det omdömet: skollofskolonierna äro ett *godt verk*, och den vinst i helsokraft och lefnadsfriskhet, som kommit våra sjuka barn till godo, lönar rikligen de uppostringar af penningar, tid och möda, som från olika håll gjorts och göras för att hålla detta verk vid magt. Vi upprepa från en föregående berättelse att, kunde blott församlingens medlemmar hafva tillfälle att vid mönstringen om våren se de små, som så bevekligt bedja om plats och som alla så väl skulle behöfva uppfriskas af landtlifvet, och tillika se, huru nödvändigheten tvingar att utesluta största delen af dessa hjälpbehöfvande — sannerligen, man skulle då ej tveka om behöfligheten af nuvarande kolonier utan snarare vända tanken på inrättande af ännu flera, . . . och vi tro att genom den framgångsrika vård, som vi sálunda sättas i stånd att gifva just dem af vår församlings barn, som bäst behöfva en sådan vård, äfven skulle vinnas en social förmån, nemligen den känsla af samhörighet, som måste blifva en följd af ett sådant arbete i menniskokärlekens tjänst. Måtte alltså församlingen äfven under kommande år med nitälskan stödja det goda verket!”

XV. Arbetsstugor.

År 1886 beslöt styrelsen för stiftelsen "Lars Hiertas minne" att anslå en summa till upprättande af "arbetsstugor för barn", d. v. s. ett slags hem, der fattiga barn under sina fritider få tillfälle att på ett gagneligt sätt sysselsätta sig och lära nyttiga arbeten. Den första arbetsstugan inrättades vintern 1886—87 i Adolf Fredriks församling; nya arbetsstugor hafva sedermera efter hand tillkommit, så att sådana anstalter nu finnas i stadens alla församlingar.

Arbetet pågår dels mellan kl. 11 f. m. och 1 e. m. för sådana barn, som hafva sin undervisning förlagd till kl. 2—6 e. m., dels mellan kl. 5 och 7 e. m. Efter arbetets slut erhålla barnen middag eller qvällsvard. Barnen utses, i samråd med vederbörande lärare och lärarinnor, bland de allra fattigaste af folkskolans lärjungar (åldern 7—13 år).

De arbeten, hvarmed barnen sysselsättas, äro något olika inom olika församlingar och för olika åldrar. Gossarne syssla med knytning, mattflätning, spånflätning, korgarbete, löfsågning, hyfling, sömnad af säckar, skomakeriarbete m. m.; flickorna med tillverkning af tofflor, spånflätor till hattar och blomsterkorgar samt andra arbeten af spån och bast, älfvensom med väfnad, stickning (dammanddukar, kjolar m. m.), sömnad och halmflätning. Hvarje barn uppöfvas helst i *ett* slag af arbete, dels för att deri få skicklighet nog och kunna skaffa sig någon liten förtjenst, dels för att lära sig uthållighet. Särskild vikt har lagts vid *lappning och lagning* af strumpor och kläder (flickor och gossar) samt af skodon (gossar). De äldre barnen få derjemte turvis hjälpa till vid lokalens städning samt vid arbetena i köket.

För att än ytterligare väcka och underhålla arbetslusten få de barn, som förvärfvat nödig skicklighet att på egen hand tillverka säljbara föremål, taga arbete med sig till hemmen. För hvad de sålunda på extra tider åstadkomma erhålla de vid terminens slut betalning efter bestämd taxa, och kunna de flitigaste barnen då hafva att uppbära 8, 10 à 12 kronor. Dessa medel användas till inköp af skodon och klädesplagg, af tyg till klädningar, som flickorna följande termin sjelfva förfärdiga i "stugan". — Arbetena äro i allmänhet så väl och smakfullt förfärdigade, att de nu mera rätt lätt säljas.

Lärarekrafterna erhöles till en början utan någon aflöning. Unga flickor från mer eller mindre förmögna hem egnade oegennyttigt tid och krafter åt den goda saken. Sedan anställdes äfven lärarinnor med en ringa aflöning, då det var nödvändigt att, för upprätthållande af ordning och kontinuitet, vid hvarje stuga hafva någon person, som särskildt hade att ansvara för densamma.

Stugornas *ekonomi* hvilat på den enskilda välgörenheten och på försäljning af der förfärdigade arbeten. Några församlingar lemna kostnadsfritt lokaler, någon gång äfven ett mindre anslag, och stadsfullmäktige lemna nu mera till fördelning mellan arbetsstugorna en summa af 7,000 kronor. Af de till folkskolorna anslagna medlen utgår deremot intet bidrag till arbetsstugorna.

Helt visst hafva dessa utträttat och uträtta mycket godt, särskildt genom att motverka benägenheten för ett sysslolöst och kringstrykande lefnadssätt bland de barn, som äro minst skyddade mot frestelser i detta hänseende. 1 § i de för Centralkomitén den 28 april 1892 fastställda stadgarne har följande lydelse: Centralkomiténs syfte är att verka för grundande och upprätthållande af arbetsstugor samt derigenom söka förekomma tiggeriet bland fattiga barn, bereda dessa praktisk sysselsättning, gifva dem sinne för ordning och renlighet och söka bereda dem arbetsförtjenst i hemmet.

I arbetsstugorna hafva under vintern 1892—93 inskrifvits 747 barn, och hafva utgifterna gått till 16,938 kronor 67 öre.

XVI. Skolpliktiga barn.

Kontrollen öfver att alla i skolåldern befintliga barn verkligen erhålla undervisning i vare sig hem eller skola kräfver mycket arbete och är förenadt med många svårigheter. Svårigheterna bero icke endast på distriktets omfång och storlek utan äfven derpå, att befolkningen — i främsta rummet den arbetande — är mycket rörlig och ofta många gånger om året, ja ibland efter några veckor eller dagar, byter om bostad. Dertill kommer, något som står i sammanhang med föregående och blir en följd deraf, att de icke anmäla sig för rotemännen och der uppgifva sin bostad. Då de derjemte ej sällan lemna en bostad utan att uppgifva, hvart de ämna flytta, så inses lätt, att det ofta skall vara svårt att alltid få reda på en del i skolåldern varande barn, om dessa icke sjelfmant anmäla sig. Tillväggångssättet är följande. Rotemännen upprätta med ledning af mantalsböckerna förteckningar på alla i skolåldern varande barn. På dessa förteckningar utprickas alla, som besöka allmänna och enskilda läroverk, som undervisas i hemmen och i folkskolan. De, som derefter återstå, måste på ett eller annat sätt sedan skaffas till skolan.

Uppgift på i skolåldern varande barn under perioden äfvensom deras fördelning mellan olika läroanstalter synes af följande tabell.

	Skolpliktiga barn i procent af folkmängd.		Stadens folkmängd.		Helt antalet skolpliktiga barn.		Summa procent.		Barn som af annan anledning icke besökt skolan.		Barn som icke kunnat anträffas.		Barn som haft sjukdom eller annat fel.		Barn som afgått enligt §§ 47 och 48 i folkskolestadgan.		Barn som undervisats i hemmet.		Barn som besökt enskilda läroverk.		Barn som besökt allmänna läro- verk och specialskolor.		Barn som besökt folkskolor utom distriktet.		Barn som besökt Stockholms folkskolor.			
År	1887	69,2	1,1	7,1	14,	1,4	2,1	0,3	0,9	3,9 ¹⁾	100	24,219	221,549	10,9	1888	70,1	1,4	7,3	12,2	1,4	1,1	0,3	0,7	5,3 ¹⁾	100	24,983	228,218	10,9
»	1889	70,4	1,4	7,1	12,4	1,4	1	0,2	0,7	5,4 ¹⁾	100	26,236	236,350	11,1	1890	71	1	7,1	11,6	1,2	2,3	0,2	0,8	4,8 ¹⁾	100	26,749	245,317	10,9
»	1891	68,7	1,3	6,9	11,1	1,2	3	0,3	0,6	6,9 ¹⁾	100	28,369	248,051	11,4	1892	70,1	1,2	6,8	11,4	0,6	2,8	0,3	0,8	6 ¹⁾	100	28,891	249,245	11,5

XVII. Kostnaderna för folkundervisningen i Stockholm.

Inkomster.

	1887.	1888.	1889.	1890.	1891.	1892.
Uttaxering af kommunen	634,763 01	652,681 20	719,253 55	697,742 75	727,877 12	739,061 07
Statsbidrag	203,804 77	212,425 81	209,771 53	217,075 83	227,925 89	238,750 94
Öfriga inkomster	14,309 59	15,700 42	17,079 84	7,539 05	9,757 34	11,865 18
Summa	852,877 37	880,807 43	946,104 92	922,357 63	965,560 35	989,677 19

Utgifter.

	1887.	1888.	1889.	1890.	1891.	1892.
Allöningar och arvoden till lärare utom i slöjd	647,206 —	667,265 57	644,008 50	664,588 50	700,091 25	736,316 —
Slöjdundervisningen	44,296 12	53,256 71	51,158 56	61,886 69	63,308 73	65,230 47
Undervisningsmateriel och skolmöbler	48,517 44	39,199 48	32,861 97	56,351 89	33,259 41	29,603 62
Lyse, värme och renhåll- ning	76,156 37	90,036 02	89,290 45	98,243 62	96,213 10	93,888 55
Pensioner och pensions- avgifter	14,477 40	17,957 42	21,194 92	19,868 33	20,564 99	22,175 —
Öfriga utgifter	32,910 93	33,131 83	44,829 28	34,554 26	37,000 95	37,086 14
Summa	863,564 26	900,847 03	883,343 68	935,493 29	950,438 43	984,299 78

¹⁾ Dessa utgjordes till öfvervägande del af barn tillhörande yngsta åldersklassen, hvilka först under senare delen af året ingingo i skolåldern.

Folkskoleberätt. för Upsala Erkestift.

XVIII. Barnantalet vid Stockholms folkskolor.

	1887.	1888.	1889.	1890.	1891.	1892.
I dagliga skolan	15,558	15,880	16,462	17,288	17,861	18,802
» sönd. och aftonskolan ...	1,842	2,044	2,436	2,022	1,903	1,777
Summa barn	17,400	17,924	18,898	19,310	19,764	20,579

Stockholm den 8 mars 1894.

C. G. Bergman.

Berättelser om Folkskolorna inom Linköpings stift

åren 1887—1892.

I.

Domprosteriet och Norrköpings kontrakt.

Den berättelse, som jemlikt den för folkskoleinspektörerna utfärdade instruktionen af den 10 december 1886 bör af mig afgifvas öfver min verksamhet såsom inspektör under åren 1887—1892 inom Domprosteriet och Norrköpings kontrakt af Linköpings stift, får jag härmed vördsamt öfverlemnna.

I. Undervisningsanstalterna.

Vid 1892 års slut fans följande antal undervisningsanstalter inom inspektionsområdet:

inom Domprosteriet 19 fasta folkskolor, 3 mindre folkskolor och 23 småskolor, af hvilka en flyttande;

inom Norrköpings kontrakt 37 fasta folkskolor, 6 mindre folkskolor och 43 fasta småskolor.

Skolornas antal har under de sex åren inom Domprosteriet ökats med en fast folkskola och en fast småskola, inom Norrköpings kontrakt med 5 fasta folkskolor och 2 mindre folkskolor, hvarjemte de 2 småskolor, som förut voro flyttande, öfvergått till fasta.

Uti städerna Linköping och Norrköping hafva lärare och lärarinnor för hvarje årsklass af barnen varit anställda; och äfven på

landsbygden har inom Domprosteriet i 1 skola och inom Nököpings kontrakt i 5 skolor särskild lärare eller lärarinna undervisat i olika afdelningar eller klasser.

Fortsättningsskolorna, hvilkas antal vid förra inspektionsperioden slut utgjorde 32, hvaraf 21 i landsförsamlingar, 10 i staden Nököping och 1 i Linköping, uppgingo år 1892 till 34, hvaraf 23 i landsbygden.

Uti folkskolorna i städerna Norrköping och Linköping har slöjdundervisning såväl för gossar som för flickor varit anordnad, nämligen i Norrköping i 10 skolor för gossar och 24 för flickor samt i Linköping i 4 skolor för gossar och 4 afdelningar med flere grupper i hvardera för flickor. — Uti landsförsamlingar har med understöd af allmänna medel slöjdundervisning för gossar vid 10 skolor varit anordnad. Åt flickor hafva med understöd af landstingsmedel slöjdundervisning meddelats i 29 skolor på landet. Särskildt i Ö. Eneby och Qvillinge församlingar har fortfarande stort intresse visats för slöjdundervisningen. (Af landstingsmedel hafva årligen inom Östergötlands län utdelats i understöd för slöjdskolor åt gossar 4,000 kronor och för slöjdundervisning åt flickor 3,000 kronor)

II. Skolreglementena.

I de allra flesta skoldistrikten hafva på senare tid nya reglementen för skolorna upprättats i öfverensstämmelse med förnyad nådiga stadgan för folkundervisningen och den utfärdade normplanen. Af domkapitlet har lemnats föreskrift till alla skoldistrikten inom stiftet att till vederbörande folkskoleinspektör aflemna ett exemplar af det för distriktet gällande reglementet. Med undantag af städernas skolor och de skolor på landet, i hvilka de särskilda afdelningarne samtidigt undervisats, äfvensom några få skolor med blott en lärare har undervisningen i folkskolorna fortfarande varit anordnad på det sätt, att barnen, fördelade i 2 afdelningar, hvar med innefattande tvenne årsklasser, undervisats på olika dagar i veckan eller, såsom förhållandet varit i ett mindre antal skoldistrikt, på olika tider af året. Ett mera allmänt genomförande af sistnämnda anordning, hvilken synes i flere afseenden medföra större fördelar genom undervisningens kraftigare koncentrerung, har mött svårigheter särskildt på de trakter, der barnen haft längre väg till skolan och man därför ansett deras inställelse i skolan hvarje söcknedag innebära för stor ansträngning.

Någon särskild anordning för beredande af närmare sammanlutning af lärokursen för de barn, som tillåtas att lemna skolan efter inhemtande af det mindre kunskapsmått, hvilket angifves i folkskolestadgans § 48, har utom i staden Norrköping, der barn, hvilka af en eller annan anledning blifvit urståndsatta att deltaga i den fullständigare lärokursen, erhållit särskild undervisning, endast blifvit vidtagen i två skoldistrikt på landsbygden. I det ena af dessa, i hvilket barnen i de särskilda klasserna måst i anseende till sitt stora antal delas på afdelningar, hvilka besökt skolan på olika tider, har för en del af de till tredje klassen uppflyttade barnen, nemligen de som i anseende till fattigdom eller klenare begåfning ej ansetts kunna genomgå fullständig lärokurs i alla ämnen, anordnats en särskild klass, i hvilken de få besöka skolan alla läsdagar i veckan under hela läsåret och derefter aflägga examen enligt skolstadgans § 48, medan deremot de öfriga lärjungarne i samma klass endast erhålla undervisning under halfva året och sedan, efter att följande året hafva genomgått fjerde klassens kurs under alternering med en andra afdelning af samma klass, aflägga afgangsexamen enligt stadgans § 47.

I det andra distriktet åter har dylik förmån beredts dem, som få lemna skolan efter aflagd examen enligt § 48 af skolstadgan, på det sätt, att under den delen af vårterminen, då folkskolans öfre afdelning undervisas för sig, lärokursen hufvudsakligen inskränker sig till de i samma § föreskrifna läroämnena, så att de lärjungar i fjerde klassen, hvilka vid denna termins slut genomgått den för afgang med inskränkta fordringar bestämda kurs och för öfrigt dertill äro berättigade, kunna få afgangsbetyg enligt § 48, hvaremot de öfriga lärjungarne i fjerde klassen få aflägga fullständigare afgangsexamen jemlikt § 47 vid årets slut, sedan de under den del af höstterminen, då de bort åter besöka skolan, fått undervisas enligt en kurs, som hufvudsakligen varit beräknad på afslutning af de öfriga, reala, läroämnena. Både den ena och den andra af dessa anordningar synas, att döma af hittills vunnen erfarenhet, hafva burit goda frukter. Det är ju ock tydligt, att, der möjlighet finnes att på dylikt sätt bereda kraftigare kunskap inom ett mer begränsadt område för dem, som ej kunna följa med den utförligare lärokursen, detta skall för dessa barns utbildning blifva till större åtnad. Inom inspektionsområdet utgöra, enligt hvad nedan angifves, dessa barn ännu flertalet bland de utexaminerade.

III. Skolbarnen.

Hela antalet barn i skolåldern, som vid slutet af år 1886 uppförts såsom undervisade i folkundervisningsanstalterna inom inspektionsområdet, utgjorde 9,593. Vid inspektionsperiodens slut uppgick detta antal till 13,049, nemligen 6,557 gossar och 6,492 flickor, och hade alltså ökats med 3,456 barn. Antalet af dem, som efter undergången afgangsexamen befriats från skolgång, hade ock ganska betydligt tillvuxit. Dessa utgjorde år 1886 tillsammans 585, men uppgingo 1892 till ett antal af 1,058, af hvilka dock mer än hälften, eller 632, efter inhemtande endast af de i § 48 i folkskolestadgan föreskrifna insigter. Såsom undervisade i hemmen hade för förstnämnda år uppförts 288, men för det sistnämnda 347. I enskilda skolor hade deremot barnantalet något minskats; år 1886 utgjorde det 652, 1892 deremot uppgick det till 611.

I afseende på barnens skolgång har förhållandet i landsförsamlingarne visat sig godt i mer än hälften af skolorna, eller omkring 55 procent af skolorna, temligen godt i 32 procent och mindre godt i 13 procent af skolorna. Vid bergningstiderna har större svårighet mött att förmå de äldre barnen att ordentligt besöka skolorna. I städerna har förhållandet varit gynnammare.

IV. Folkets förhållande till skolan.

Att församlingarne fortfarande omfatta sina skolor med välvilja torde hunna anses ådagalagdt deraf, att skoldistriktens bidrag till skolväsendet under inspektionsperioden äfven nu betydligt ökats. Dessa uppgingo vid slutet af förra inspektionsperioden till 211,007 kronor, men hade år 1892 ökats till 241,498 kronor. Att man emellertid på åtskilliga orter hyser betänklighet mot ytterligare bidrag till skolväsendet, helst inom fattigare församlingar, torde icke sakna giltig förklaringsgrund. Der afvoghet äfven mot förbättringar, som befunnits af större behof påkallade, yppat sig, har man dock vanligen efter någon tids besinning varit villig att underkasta sig de uppoffringar, som varit erforderliga. I den mån, folkskolan visar sig kunna motsvara de berättigade anspråk, som på henne ställas beträffande barnens uppfostran till duglighet, sedlighet och gudsfruktan, skola utan tvifvel folkets intresse och offervillighet ökas.

V. Undervisningstiden.

Lärotiderna i skolorna hafva under denna inspektionsperiod varit i allt väsentligt desamma som under föregående period. Sa hafva fortsättningsskolorna på landet nu, såsom förut, med ett enda undantag varit förlagda till början af året, vanligast från den 15 januari till den 1 mars. I städerna har denna skolafdelnings lärotid varit förlagd till vissa dagar och timmar på eftermiddagar och söndagsmorgnar.

I de egentliga folkskolorna har undervisningen vanligen begynt den 1 mars, sedan fortgått intill den 15 juli, hvarefter ferietid inträdt under en å två månader, och derefter återtagits, intill dess den föreskrifna lärotiden lupit till ända. Der skolans afdelningar undervisats hvar för sig på särskilda sammanhängande tider, har öfre afdelningen besökt skolan under förra delen af vårterminen och senare delen af höstterminen samt nedre afdelningen den öfriga delen af läsåret. I några skolor har öfre afdelningen ensam för sig varit undervisad under hela vårterminen och nedre afdelningen sammaledes under höstterminen. För öfrigt hafva afdelningarne hvarannan dag infunnit sig i skolan. I de flesta skoldistrikt har nu såsom förr undervisningen pågått fem dagar i veckan med 6 timmar dagligen, i några alla sex dagarne med fem timmar om dagen. — I småskolorna har ock undervisningen begynt den 1 mars och derefter fortgått, med fyra eller blott två veckors ferier under sommaren, fem å sex dagar i veckan med högst fem timmar om dagen. I de flesta småskolor hafva de båda årsklasserna kunnat samtidigt undervisas. Der barnantalet varit för stort, har delning på afdelningar med undervisning hvarannan dag måst vidtagas. Den anordning, hvarom nämndes i föregående embetsberättelser, enligt hvilken småskolelärarinnan under läsårets första månad läste med barnen i folkskolans första klass, under det läraren var sysselsatt med de äldre folkskolebarnens undervisning, har fortfarande flerstädes varit med framgång tillämpad.

Den rätt allmänt gängse ordningen att låta undervisningen fortgå endast fem dagar i veckan och i sådant fall sex timmar om dagen, synes i flere afseenden synnerligen olämplig. I skolor, der skolans båda afdelningar besöka skolan på olika dagar i veckan, borde en sådan praxis icke få förekomma. Dels uppstår en nästan öfvervinnelig svårighet att på något lämpligt sätt upprätta undervisningsschemat, i synnerhet för den afdelning som endast har två dagars (12 timmars) undervisningstid i veckan, dels blir det nästan

omöjligt att fortsätta den dagliga undervisningen sex timmar under den mörka årstiden. Det förnämsta skälet för en dylik anordning eller att läraren, i synnerhet om han tillika är klockare och organist, behöfver en dag i veckan för hushållsbestyr eller för förrättningar, tillhörande den andra tjensten, synes icke synnerligen hälsobart. Det är svårt att inse, hvarför lärarne — och särskildt lärarna på landet, ty i städerna förekommer vanligen icke något dylikt förhållande — skulle behöfva en sådan undantagsförmån mer än andra såväl tjenstemän som arbetare på andra områden. Och hvad tjenstsammanslagningen med kyrkotjensten angår, så får ju enligt den senare icke göra intrång på den förra. Önskligt vore, att skolstadgan eller i stadgan om lönetillskott af statsmedel föreskref icke blott huru många veckor om året utan äfven huru många dagar i veckan — och kanske äfven timmar i veckan — borde bestämmas för skolorna.

VI. Undervisningen.

Då den nya normalplanen först under senare delen af inspektionsperioden kunnat blifva tillämpad, har man ännu ej kunnat vinna fullt stadgad erfarenhet om densammes inflytande på undervisningen. Att de bestämda föreskrifter, som lemnats beträffande kursfördelningen såväl i mer eller mindre gynnsamt lottade skolor som inom skolornas särskilda afdelningar och årsklasser, skola, i sammanhållning som de noggrannare iakttagas, bringa större reda och hållning åt skolarbetet, skall utan tvifvel snart tydligare än hittills visa sig. Särskildt i de mindre folkskolorna, der underlag af småskola saknas och alltså småskoleafdelningen vanligen måste alternera med de timmar den egentliga folkskolan hörande lärjungarne, visar sig ej ringa svårighet att vidmakthålla en strängt ordnad kursfördelning mellan afdelningarne och klasserna. Inom mitt inspektionsområde utgör dock sådana skolor lyckligtvis blott ett fåtal.

Hvad undervisningen i de särskilda läroämnena angår, kan om omdöme uttalas, att resultaten i allmänhet ådagalägga, att inom de allra flesta skolor arbetet bedrives af lärare och lärarinnor med nöjaktig omsorg och skicklighet. Att inom folkskolan, der åtminstone på landsbygden läraren står ensam såsom undervisare inom alla klasserna och i alla läroämnena, och der alltså hans personliga engagemang och intresse såväl i allmänhet som med häsyn till olika sidor af hans verksamhet komma att utöfva ett mäktigt inflytande på arbetets frukter, en icke obetydlig skiljaktighet måste uppenbara sig.

äfven i skolor, hvilka i yttre organisation äro hufvudsakligen likställda, är oemotsägligt. Ännu större måste olikheten gestalta sig emellan särskilda skolor, i hvilka ej blott denna omständighet utan äfven olika förhållanden i barnantal, längre afstånd från hemmen till skolan, förmögenhetsvilkor, tillgång till undervisningsmateriel m. m. försvåra jemlikheten. Det måste under sådana omständigheter anses såsom en synnerligen ändamålsenlig och vislig åtgärd, att man i lagstiftningen icke uppställt fordran på en för alla folkskolor gällande afslutningskurs af samma omfang och djup, utan tillåter såsom afgangsfordran de modifikationer i detta afseende, som betingas af de olikställda skolornas olika krafter. Om sådant medgifvande i de utfärdade normalplanerna icke lemnats, skulle naturligtvis i en mängd ogynnsamt ställda skolor fordringarne, så vidt de jämfördes med hvad som kunde åstadkommas af skolor i förmänligare ställning, endast kommit att stå »på papperet» utan att motsvaras af verkligheten. Genom den nu i normalplanens föreskrifter gifna auktorisation af olika kurser, lämpade efter olika skolor, har den stora förmån vunnits, att ett upphinneligt mål blifvit satt för hvarje slags skola, som alltså kunnat få gälla för hvad den verkligen är utan att behöfva förete ett program, som icke motsvarar sitt föremål. Visserligen har väl och derigenom konstaterats svårigheten att uppgifva någon slags gemensam lärokurs, i strängare mening taget, för svenska folkskolan: det kan nemligen med rätta sägas, att vi endast hafva mer eller mindre modifierade kurser för svenska folkskolor. Och om detta kan i vissa afseenden befinnas vara förénadt med obehag, har det å andra sidan den stora förtjensten att vara öfverensstämmande med såväl det verkliga som det möjliga förhållandet. Och på folkskolans inre arbete skadar denna vexling alls icke. Hennes uppgift är enligt min öfvertygelse i första rummet icke att bibringa barnen ett det möjligast största förråd af kunskap och färdighet — detta måste i hvarje fall till följd af den korta lärotiden och de små läromedlen blifva ganska begränsadt — utan hon har såsom en ännu viktigare uppgift, jemte den allra viktigaste sedligt religiösa uppgiften, att sörja derför, att hennes lärjungar under och medelst skolarbetet vinna den skärpning och daning af de intellektuella själskrafterna och det intresse för god och ädel insigt, att de, efter att hafva lemnat skolan, må ega både lust och förmåga att sjelfständigt tillägna sig innehållet af populär fosterländsk litteratur inom skilda områden.

Från denna synpunkt har jag ansett mig kunna betrakta undervisningsverksamheten i skolorna; — och dervid har nu vid jämförande öfersigt förhållandet visat sig vara följande:

Hvad de tre hufvudämnen, kristendomskunskapen, modersmål och räknekonsten, angår, kan i de flesta skolorna undervisningen allmänhet sägas vara fullt nöjaktig och tillfredsställande. Härvid måste dock erinras, att den vid modersmålets behandling i förskole- och rummet maktpåliggande öfningen i innanläsning i åtskilliga skolor icke nått den säkerhet, som vore önskvärd, hvilket förhållande närmast väl beror dels deraf, att uppflyttning från småskola eller småskoleafdelning skett för tidigt och innan barnen vunnit erforderlig färdighet att följa med i folkskolan, der det kräves af dem att förbereda sig på hemuppgifter i flere läroämnen, dels deraf, att för liten tid på schemat kunnat anslås åt läsöfningar, i synnerhet under de många folkskolor, der en af afdelningarne vissa tider af året besöker skolan blott tre eller till och med endast två dagar i veckan. Räkneundervisningen synes deremot allt mer och mer fortgå i öfverensstämmelse med rigtige pedagogiska grundsatser och förberedes särskildt i de flesta småskolor på ett förtjenstfullt sätt.

Vidkommande de öfriga kunskapsämnena kan det bästa vitsord lemnas åt det intresse och den framgång, hvarmed undervisningen i geografi bedrifves. I de allra flesta skolorna har man nu också börjat för anskaffande af åtminstone de nödvändigaste kartorna. För undervisningen i naturkunnighet saknas deremot ännu i många skolor tillräcklig materiel, särdeles sådan som vore erforderlig för åskådliggörande af enklare fysiska rön.

Bland öfningsämnena hafva på senare tid större uppmärksamhet och bemödande egnats åt välskrifningen, i det man allt mera allmänt begynt iakttaga vigten deraf att ända från början hafva för ögonen uppgiften att lära barnen använda den vanliga skrifstilen och icke såsom förr var det vanliga, använda en stor del af den åt det för öfningsämne anvisade tid åt större rubrikstil. Teckningsundervisningen deremot har icke företett några synnerliga framsteg. I de flesta fall har den stannat vid uppdragande af streck i olika riktningar på rutadt papper och föga varit egnad att tillvinna sig intresse af barn och lärare. Undervisningen i sång har flerstädes medfört rätt nöjaktiga resultat, om den än, såsom naturligt är, hvarken i vanliga fall kunnat höja sig öfver gehörsång eller, der sång efter noter skett, kunnat sträcka sig utöfver de enklaste skalor och intervaller. Så länge särskilda lokaler för gymnastiköfningar icke finnas på landsbygden, lär någon kraftigare utveckling af ordnade gymnastikundervisning under hela läsåret icke kunna vara att emotses. De fristående rörelser, som kunna utföras under bar himmel, måste under sådana förhållanden inskränka sig till den blidare årstiden och under denna till de dagar, då väderleken ej lägger hinder i vägen.

I trädgårdsskötsel lemnas såsom hittills, der ordnadt trädgårdsland finnes, tillfalle åt barnen att på tjenlig tid deltaga i sådd, skörd och rensning. Såsom redan ofvan blifvit nämndt, har slöjdundervisningen icke minst genom det frikostiga understöd, som af landstinget lemnas, vunnit en ganska afsevärd utveckling under senare tid.

I denna redogörelse för undervisningen har jag tagit hufvudsaklig hänsyn till förhållandet i skolorna inom landsförsamlingarne. Om städernas skolor med deras vida större lärarekrafter, längre lärotid, kortare skolväg och gynsamare ställning för öfrigt kan i nu förevarande hänseende afgifvas högre vitsord.

VII. Skolförhören.

Med afseende på examina. vare sig vid slutet af läsår eller termin eller för pröfning vid afgang, hafva icke några anmärkningsvärda ändringar i förut gällande ordning blifvit vidtagna. Den lämpliga seden att i skolor med afdelningsläsning på olika tider af året icke anställa en för hela skolan gemensam examen vid slutet af läsåret, utan i stället hålla särskilda slutförhör med hvardera afdelningen, då deras lärotid för året gått till ända, har bibehållits, der den blifvit införd, och upptagits i några flere distrikt. Afgångspröfningen, som vanligen sker i förening med årsexamen, hålles da vid slutexamen med den öfre afdelningen. I städernas skolor skall nu mera icke hållas examen vid hvardera terminens slut, utan blott en gång om året vid slutet af vårterminen.

VIII. Lärare och lärarinnor.

Antalet vid folkskolorna inom inspektionsområdet år 1886 anställda personer utgjorde: ordinarie lärare 54, ordinarie lärarinnor 28, hvarjemte vid folkskolor utan ordinarie anställning tjenstgjort 5 lärare och 12 lärarinnor, bland hvilka sistnämnda 7 icke aflagt fullständig folkskolelärarinneexamen. Vid mindre folkskolor voro anställda 2 lärare och 6 lärarinnor samt vid småskolor 1 lärare och 89 lärarinnor. Enligt uppgiften för år 1892 tjenstgjorde vid folkskolorna på ordinarie stat 63 lärare och 35 lärarinnor samt såsom extra ordinarie 4 lärare och 2 lärarinnor. Såsom biträdande lärarinnor vid folkskola voro anställda 8 lärarinnor. I mindre folkskolor tjenstgjorde 1 lärare och 9 lärarinnor samt i småskolor 1 lärare och 94 lärarinnor.

Under perioden har alltså lärarepersonalen ökats med 11 ordinarie lärare och 7 ordinarie lärarinnor, hvaremot antalet af extra

ordinarie och biträdande något litet minskats. I mindre folkskolor har antalet af lärarinnor ökats med tre, men af lärare minskat med en. Vid småskolorna hafva fem lärarinnor tillkommit sedan år 1886.

Den rätt betydliga tillökningen af antalet ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolorna samt af småskolelärarinnorna har nämligast berott på den kraftiga utvecklingen af folkskoleväsendet i städerna. I Norrköping, der skolorna fortfarande med stort nit och intresse öfvervakas af församlingarnes gemensamma skolråd och särskildt anställda inspektören, kan åt det sätt, hvar på ordnandet och ledningen af skolarbetet fortfarande upprätthållas, gifvas de allra bästa vitsord. Och äfven i Linköping hafva bemödandena för skoleväsendets lyftning vunnit erkännansvärdt tillmötesgående hos församlingen, hvilket visat sig i villighet att bevilja anslag såväl till anställning af nya lärare och lärarinnor som till genomförande af en för lärarepersonalen ganska förmånlig lönereglering. Äfven för några år sedan en särskild, aflönad inspektör öfver stadens folkskolor blifvit antagen, hvarigenom tillsynen öfver skolarbetet vinnande af ett följdriktigare iakttagande af ändamålsenliga åtgärder och åtgärder för skolorna kunnat väsentligt befräjas.

Vidkommande de i landsförsamlingarne anställda lärares och lärarinnors i allmänhet ådagalagda skicklighet och förmåga att strida deras viktiga kall anser jag mig endast behöfva hänvisa till hvad ofvan angående undervisningen i dessa skolor blifvit meddelat.

IX. Anteckningsböckerna.

De föreskrifna förteckningarne öfver skolbarnen, hufvudbok, dagbok och examens katalog finnas åtminstone i folkskolorna och församlingarna i de flesta fall ordentligt. För småskolorna inom samma distrikt föres stundom gemensam hufvudbok; dagbok och examens katalog för de respektive skolorna. Deremot af hvarje lärarinna. Deremot har flerstädes anmärkningsvärt måst göras angående saknaden af ordentlig inventarieförteckning.

Förmånligt vore, om gemensamt gällande formulär för skolbarnens bokhålleri, tjenliga att underlätta upprättandet af de årliga statistiska tabellerna, kunde blifva utarbetade och till allmänt bruk förordade eller anbefalda. Ännu önskvärdare synes det skola vara, om gemensamt ändamålsenlig redigering af primär-anteckningarne de hittills påskilda blifvande, i många hänseenden svåruppställda tabellariska uppgifter kunde med tiden blifva alldeles obehöfliga och få ersättas af enkla afskrifter af räkenskapskonton och af en årskatalog, utvisande för

hållandet, sådant det företer sig på en visst bestämd, för alla skolor gemensam tidpunkt af året, i likhet med hvad som eger rum vid mantalskrifningarne.

X. Skolmaterielen och skollokalerna.

I städernas skolor kan såväl hvad angår möbler som undervisningsmedel materielen sägas vara ganska god och tillräcklig. Hvad undervisningsmaterielen i skolorna på landsbygden beträffar, har redan i samband med framställningen om undervisningen blifvit erinradt, att behovet af de nödvändigaste kartorna synes någorlunda allmänt tillgodosedt. Vägplanscher för undervisningen i naturkunnighet, nemligen djurplanscher samt de anatomiska väggtaflorna, finnas ock flerstädes. Sällspord är deremot någon hjälpreda för fysiska experiment. Äfven saknas ofta i småskolorna materiel för åskådningsundervisningen. De nu af kongl. ecklesiastikdepartementet utgifna, för detta ändamål utarbetade vackra väggtaflorna hafva ej ännu hunnit bana sig väg till skolorna. Bättre är det numera stäldt med skolmöblerna. Endast i sällsynta fall qvarstå ännu de obekväma långbänkarne.

Antalet skolhus hade icke ökats under inspektionsperioden. Vål hade några nya uppförts, men de förhyrda hade minskats. Enligt 1892 års uppgifter utgjorde antalet af församlingarnes egna skolhus 66, af hvilka Norrköpings stad egde 7 och Linköping 4. Förhyrda eller hyresfritt upplåtna skolhus uppgingo till 14. Inom några skoldistrikt på landet har beslut om nybyggnad fattats. Med undantag af några mindre tjenliga lokaler för småskolor kunna skolsalarne öfver hufvud sägas vara tjenliga för sitt ändamål. Flerstädes lemna de åtgärder, som vidtagits för skurning och sopning af skolrummen, anledning till berättigade anmärkningar — i synnerhet der, hvarest man ännu sträfvar att bibehålla den mindre praktiska seden att pålägga skolbarnen denna uppgift.

Antalet för barnens undervisning i trädgårdsskötsel ordnade skolträdgårdar uppgick samma år till 29.

XI. Tillsynen öfver skolorna.

Om den tillsyn, som i de båda städerna utöfvas af de särskildt för skolorna derstädes anställda inspektörer, har i det föregående blifvit omförmäldt. Den närmaste tillsynen öfver landsdistriktens skolor har, utan att skäl till anmärkning förekommit, enligt gifna

föreskrifter utföfvats förnämligast af skolrådets ordförande med biträde af dess ledamöter samt jemväl, hvad uppsigten öfver barnens skolgång angår, der så funnits erforderligt, af andra särskildt anställda tillsyningsmän.

Under en del af sommaren 1889, då jag för helsans vårdande fick åtnjuta tjänstledighet, besörjde efter erhållet förordnande seminarieadjunkten S. F. G. Lundqvist inspektion i det mig anvisade område och besökte dervid skolor inom 8 distrikt i Domprosteriet och 3 distrikt i Norrköpings kontrakt. Under de öfriga åren har jag, i den mån det af förhållandena påkallats, gjort besök i skolorna. Några svårare missförhållanden, som kräft särskild anmälan för rättelses vinnande hos domkapitlet, hafva icke heller under nu avslutade inspektionsperiod förekommit. I två fall, der anledning ansetts vara för handen till berättigadt missnöje med ställningen i skolorna inom några distrikt, befans vid särskilda, i närvaro af skolrådsordföranden å ena stället och af hela skolrådet å det andra hållna inspektioner förhållandet dels någorlunda nöjaktigt, dels sådant att det utan mera genomgripande åtgärder kunde rättas.

XII. Kostnaderna för skolväsendet.

Utgifter och inkomster för skolväsendet under sista året af den inspektionsperiod, för hvilken nu redogöres, i jemförelse med förhållandet sista året af den föregående inspektionsperioden, utvisas i följande sammandrag:

Inkomst- och utgiftsposter i kronor.	år 1886.	år 1892.	Ökning eller minskning under de 5 åren.
Inkomster: bidrag af skoldistriktet	211,007	241,498	+ 30,491
» » af statsmedel	55,720	73,606	+ 17,886
Utgifter: till aflöning åt lärare och lärarinnor . . .	170,682	207,051	+ 36,369
» till lokaler och inventarier	30,862	28,302	— 2,560
» till undervisningsmateriel	4,822	6,266	+ 1,444
» till öfriga behof	79,099	65,918	— 13,181

Af denna öfversigt öfver de viktigaste inkomst- och utgiftsposter framgår, att, om än minskning egt rum i några utgiftsbelopp, nemligen för »skollokaler och inventarier» samt till öfriga behof, så hafv

emellertid utgifterna till undervisningsmateriel vuxit äfvensom ej blott de stora bidragen från skoldistriktet och af statsmedel utan ock i synnerhet de åt lärares och lärarinnors aflöning utgående beloppen under inspektionsperioden i betydlig mån ökats.

Chr. L. Anjou.

Norrköpings stad.

Utdrag ur de af stadens folkskoleinspektör afgifna redogörelser för Norrköpings folkskolor under åren 1887—1892.

Skolrådet.

Skolrådet är gemensamt för stadens tre församlingar och utgöres af stadens tre kyrkoherdar, af hvilka en utses af gemensamma kyrkostämman till ordförande och en är vice ordförande, samt af sju af samma stämman valda ledamöter, af hvilka en af skolrådet utses till kassaförvaltare.

Inspektionen.

Staden har egen enskild folkskoleinspektör; och såsom sådan har till. d:r I. A. Lyttkens varit antagen sedan den 1 juli 1876.

Lärarepersonalen.

Antalet lärare och lärarinnor har under perioden 1887—1892 ökat med 4 lärare och 4 lärarinnor vid egentliga folkskolan samt 3 lärarinnor vid småskolan. Antalet utgjorde vid 1892 års slut 87, nemligen:

vid egentliga folkskolan:	ordinarie lärare . .	23
	extra ord. » . .	1
	ordinarie lärarinnor	22
	extra ord. »	2
» småskolan:	ordinarie lärarinnor	35
	extra ord. »	4
	Summa	87.

Skollokaler.

I staden finnas sju skolhus med 42 större och 28 mindre skolsalar. Å vindar äro inredda två gymnastiksalor för flickor och tv

slöjdsalar för gossar. För gossarnes gymnastik användes högre allmänna läroverkets gymnastiksal. Stor brist råder å skolsalar, och icke mindre än 6 folkskoleklasser och 11 småskoleklasser måste dubblara i andra klassers salar. Ett af skolhusen (ett f. d. allmänt läroverk) är beläget midt inne i staden; de öfriga äro uppbyggda i stadens ytterkanter invid promenader eller parker. Vid samtliga finnas rymliga lekplaner. Omkring tre finnas rikliga planteringar och derjemte planteringsland för skolbarnen. Saltängsskolhuset, som visade sig i hög grad osundt, har efter senaste reparationer (1884) icke företett någon olägenhet i sanitärt afseende. Anordningen att lufta den under skolhuset befintliga marken medelst nedlagda tegelrör, som sättas i förbindelse med kanaler till skorstenspiporna, har sålunda visat sig fullt ändamålsenlig och aflägsnar all osund grundluft.

Skolornas organisation.

Skolorna äro indelade i småskolor, egentliga folkskolor samt fortsättnings- och repetitionsskolor.

Småskolorna äro inrättade med två ettåriga klasser. Den egentliga folkskolan är indelad i två afdelningar, af hvilka den lägre omfattar fyra ettåriga klasser och motsvarar folkskolestadgans och normalplanens egentliga folkskola, men den högre utgör en öfverbyggnad på folkskolan med tre ettåriga klasser. Fortsättnings- och repetitionsskolorna äro anordnade för aftonundervisning; de förra äro inrättade i öfverensstämmelse med förordningen af den 11 september 1877; i de senare intagas barn, som afgått från folkskolan, men icke äro berättigade att inkomma i fortsättningsskolan.

Klassafdelningarne bilda enkla läslag. I småskoleklasserna intagas enligt reglementet 25—30, i folkskoleklasserna 40—50, i aftonskolorna omkring 30 barn. I vanliga fall få småskolans lärarinnor följa sina barn genom båda årsklasserna och folkskolans lärare och lärarinnor behålla sina lärjungar genom fyra årsklasser.

Antalet klassafdelningar utgjorde vid slutet af 1892:

Dagliga skolor:

Egentliga folkskolor för gossar	24
” ” ” flickor	24
Småskolor för gossar och flickor	39

Summa 87.

Aftonskolor:

Fortsättningsskolor för gossar.	5
» » flickor.	5
Repetitionsskolor för gossar	3
» » flickor	2
	<hr/>
	Summa 15.

Lärotider.

Den årliga lästiden har utgjorts af 39 veckor eller 9 kalender månader, indelade på två terminer, nemligen vårterminen från den 10 januari till den 12 juni och höstterminen från den 15 august till den 18 december.

Den dagliga undervisningstiden i egentliga folkskolan har varit förmiddagar 8,30—11,55 samt eftermiddagar måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar 2—4, hvartill kommer gymnastik 4 dagar (i en del klasser 3 dagar) mellan 11,55—12,20 utom för gossklasserna från och med den III:e, hvilka hafva två timmars gymnastik veckan å särskild tid för gymnastikläraren. Dessutom tillkomme handarbete för flickklasserna två timmar hvarannan onsdagseftermiddag.

I småskolorna har lästiden varit för första årsklassen måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar 8,30—11 f. m. och 2—4 e. m. samt onsdagar och lördagar 8,30—12 f. m.; för andra årsklasser samma tid, men de fyra förstnämnda dagarne äfven tiden mellan 11—12.

I folkskoleklasser med dubbling har i den ena lästs måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar 8—10, 1—3,30, onsdagar och lördagar 8—10, 1—3, i den andra måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar 10—12,30, 3,30—5,30, onsdagar och lördagar 10—12. 3—5.

I de småskolor, som dubblerat, har i den ena lästs kl. 8—10 1—3 och i den andra 10—12, 3—5.

Den veckliga undervisningstiden blir sålunda:

i småskolans första årsklass	25 timmar
» » andra »	29 »
» gossklasserna	31 »
» flickklasserna	32 »
» småskoleklasser med dubbling	24 »
» folkskoleklasser » »	26 »

Lästiden i fortsättnings- och repetitionsskolorna har varit måndagar 7— $\frac{1}{2}$ 9 e. m. (i några söndagar 8— $\frac{1}{2}$ 10 f. m.), onsdagar $\frac{1}{2}$ 10—8 e. m. samt lördagar $\frac{1}{2}$ 6—8 e. m., summa 5 $\frac{1}{2}$ timmar i veckan.

Rasterna börja 5 minuter före klockslaget, med undantag för 10-rasten, som börjar 10 minuter före 10, samt fortgå till 5 minuter efter klockslaget.

Läroplan.

Ny läroplan i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Lit. A uti normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor, utgifven år 1889, antogs samma år af Norrköpings skolråd. För barn, tillhörande folkskolestadgans 48 §, är inrättad en klass för gossar och en för flickor i enlighet med tillägget 1:o i förenämnda normalplan. Denna anordning har, enligt lärares och inspektörers utsago, visat mycket goda resultat.

Slöjdundervisningen.

För gossar äro inrättade tio slöjdskolor. I hvarje sådan skola intagas 16 lärjungar. Undervisningstiden utgöres dels af 3 aftnar i veckan, hvarje gång 2 timmar, dels (för två skolor) tre förmiddagar 10—12 (för sådana som på grund af dubblering då äro lediga). Slöjdtiden för gossar är förlagd helt och hållet utom lästiden. Slöjdlärarne äro samtliga antagna bland folkskolelärarepersonalen i staden. De äro alla utbildade på Nääs slöjdseminarium, med fullt understöd från skolrådet. En för härvarande förhållanden afpassad modellserie af 50 nummer är antagen och följd sedan höstterminen 1887; den är hufvudsakligen baserad på Nääs-systemet.

Ät flickorna meddelas undervisning i handarbete i samtliga klasser på det sätt, att klasserna om eftermiddagarne äro delade i två grupper, af hvilka den ena undervisas i skolämnena af klasslärarinnan, den andra i qvinlig slöjd af ett handarbetsbiträde.

Skolbarnsantalet i folkskolorna.

Under nedannämnda år har skolbarnens antal varit följande, hvarvid höstterminerna äro lagda till grund för beräkningarne.

År.	Egentliga folkskolor.	Småskolor.	Summa dagliga skolor.	Fortsättnings- o. repetitions-skolor.	Summa.
1870	1,222	324	1,546	668	2,214
1875	1,488	516	2,004	564	2,568
1880	1,535	845	2,380	412	2,792
1885	1,781	1,066	2,847	408	3,255
1887	2,043	1,070	3,113	412	3,525
1888	2,122	1,041	3,163	410	3,573
1889	2,116	1,106	3,222	423	3,645
1890	2,135	1,150	3,285	414	3,699
1891	2,136	1,160	3,296	381	3,677
1892	2,132	1,248	3,380	359	3,739

De i dagliga skolorna befintliga barnen hafva under perioden ökat med 403.

Klassafdelningsantalet hafva vexlat i folkskolorna mellan 43 och 48 samt i småskolorna mellan 29 och 31 i medeltal för termin.

De i dagliga skolorna nyinskrifna utgjorde:

År 1887	620
» 1888	627
» 1889	704
» 1890	718
» 1891	707
» 1892	745.

De ur dagliga skolorna afgångna voro:

	Med afgångsbetyg.	Till annan skola.	Af annan orsak.	Summa.
År 1887	351	38	118	507
» 1888	435	75	123	633
» 1889	447	42	142	631
» 1890	446	53	170	669
» 1891	457	53	183	693
» 1892	439	65	150	654.

Barnens skolgång.

Fördelas försummelsedagarne på alla barnen i de dagliga skolorna och sammanläggas resultaten för höst- och vårterminerna, erhålles följande tabell:

Medeltal frånvarodagar för hvarje barn					
År.	på grund af sjukdom.	i följd af brist på kläder.	på grund af lof.	utan anmaldt förfall.	Summa af annan orsak än sjukdom.
1877	7,8	2,3	3,0	2,3	7,6
1880	6,6	1,7	2,1	0,9	4,7
1885	7,59	1,10	1,18	0,34	2,62
1887	7,00	0,78	1,07	0,21	2,06
1888	5,82	0,85	1,47	0,24	2,56
1889	5,27	1,25	1,12	0,23	2,60
1890	7,42	1,05	1,23	0,23	2,56
1891	9,29	0,92	1,10	0,23	2,25
1892	6,44	0,91	0,98	0,23	2,02

Stadens barnantal.

Antalet barn mellan 7 och 14 års ålder inom staden var under 1892:

Antal, som under året undervisats.	Gossar.	Flickor.	Summa.
I hvarande egentliga folkskolor	1,058	1,059	2,117
” ” fortsättningsskolor	172	178	350
” ” småskolor	549	578	1,127
” högre allmänna läroverk och specialskolor	220	—	220
” Ebersteinska söndags- och aftonskolan	22	—	22
” Swartziska friskolan	14	—	14
” Gustavianska barnhuset	29	—	29
” Moberg—Eggerska skolan	—	22	22
” enskilda skolor	51	221	272
” skolor utom distriktet	70	55	125
” hemmen	3	3	6
Antal, som under året ej åtnjutit undervisning . . .	—	—	—
Efter afägd afgangsexamen från folkskolan	191	240	431
Utan afgangsbetyg	2	3	5
I följd af sjukdom eller naturfel	14	26	40
Som ej begynt skolgång	34	22	56
Som vistas å annan ort, skolgång obekant	46	58	104
Ej funna, och om hvilka uppgift saknas	1	4	5
Summa	2,476	2,469	4,945

Kostnader för skolväsendet.

Församlingsavgifterna hafva utgjorts dels af 50 öre af hvarje mantalsskrifven skattskyldig man och 25 öre af hvarje mantalsskrifven skattskyldig qvinna, dels af medel, som uttaxerats efter bevillningen.

Följande tabell utvisar församlingsavgifterna under vidkommande år.

År.	Antal skattskyldiga		Personella avgifter.	Antal bevillningskronor.	Uttaxerade medel	
	män.	qvinnor.	Summa.		per bevillningskrona	Summa.
1887	6,487	9,223	5,551,50	66,204,90	1,99	131,948,50
1888	6,631	9,460	5,680,50	67,789,00	1,98	134,319,50
1889	6,807	9,706	5,830,00	68,551,84	2,01	138,070,00
1890	7,001	9,929	5,982,75	73,034,08	1,96	142,417,25
1891	7,253	10,164	6,167,50	77,298,37	1,81	140,232,50
1892	7,474	10,537	6,377,25	78,837,56	1,88	148,328,75

Utgifter och inkomster för Norrköpings offentliga folkskolor voro under år 1892 följande:

Utgifter.

Aflöning till lärarepersonalen	105,931,3
Insättning i sparbank eller lifränteanstalt för lärarinnor	3,000,0
Tilläggspension åt en lärare	250,0
Pensionsavgifter	1,790,0
Skolinspektionen och tillsyningsväsendet	6,300,0
Amortering å byggnadslånen	11,207,4
Räntor å	18,403,4
Omkostnader och reparationer å skolhusen	15,168,8
Skolmöbler	605,8
Undervisningsmedel	2,604,2
Skolbiblioteket	363,3
Slöjdundervisningen	3,550,5
Skolexpeditionen	1,723,5
Ved, ljus och renhållning	11,650,8
Examenspremier	215,7

Transport 182,765,2

	Transport	182,765,20.
Utackordering af vanartiga barn		305,85.
Anslag till landstingsseminariet i Linköping		500,00.
Diverse utgifter		26,00.
	Summa	183,597,05.
Behållning till följande år		1,033,38.
		184,630,43.

Inkomster.

Behållning från föregående år	1,872,04.
Influtna församlingsafgifter	151,162,81.
Statsbidrag	30,889,01.
Räntor	106,57.
Gåfvor	600,00.
	Summa 184,630,43.

Medelkostnaden för hvarje barn, uträknad så, att utgifterna äro fördelade på medeltalet af båda terminernas barnantal, har utgjort:

År 1876 . . .	kronor 34,77.
» 1880 . . . »	43,43.
» 1885 . . . »	48,79.
» 1887 . . . »	48,65.
» 1888 . . . »	46,61.
» 1889 . . . »	47,40.
» 1890 . . . »	47,61.
» 1891 . . . »	47,99.
» 1892 . . . »	50,01.

I. A. L.

II.

Skärkinds, Vikbolands och Hammarkinds kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Det distrikt, i hvilket undertecknad under åren 1887—1892 verkat såsom folkskoleinspektör, omfattar östligaste delen af Östergötlands län och omsluter inom sig såväl slätt- som skogsbygd och en temligen vidlyftig skärgård. Dessa landets naturförhållanden öfva icke ringa inflytande på folkskolans ställning. Å de öppna bygderna i Vikbolands vestligare del och i Hammarkinds och Skärkinds nordligare trakter, i hvilka folktätheten är större och befolkningen jemnare fördelad, är det naturligtvis lättare för folkskolor att fylla sin uppgift, medan deremot naturförhållandena i skogsbygderna och i skärgården jemte de större afstånden i dessa trakter mellan hemmen lägga svåra hinder i vägen för en i allo fördelaktig anordning af skolväsendet. Derför träffar man ock de flyttande skolorna och de mindre folkskolorna företrädesvis inom dessa sistnämnda orter. Några särskildt betydande folkcentra anträffas icke inom distriktet, och frånvaron af dylika torde ock bidragit dertil att folkskolan ingenstädes hunnit den fulla utveckling, som gällande normalplan betecknar såsom högsta utvecklingsform för densamma.

Under loppet af den sexårsperiod, som med 1892 års utgång till sitt slut, har inom Skärkinds kontrakt antalet skolor ökats med en mindre folkskola, medan inom Vikbolands kontrakt en småskola blifvit indragen, under det att en annan småskola blifvit förvandlad till mindre folkskola för att enligt domkapitlets utslag inom tre år utbildas till fullständig folkskola. Inom Hammarkinds kontrakt hafva en mindre folkskola och tvenne småskolor blifvit upprättade hvarjemte två flyttande mindre folkskolor blifvit ersatta med tre fasta mindre folkskolor och en flyttande, så att hela tillväxten inom sistnämnda kontrakt belöper sig till fem. Dessutom har vid en av de fasta folkskolorna antalet lärarekrafter ökats med en.

Förtroendet till fortsättningsskolan synes ännu icke vara tillfyllest stadgadt å alla orter. Än väger den ökade kostnad för skolväsendet, som skulle vållas genom upprättandet af fortsättningskolor, så tungt, att distrikten visa sig obenägna för dem, än mena vederbörande, att den bestående skolorganisationen för närvarande ej skulle stå väl tillsammans med dylika. Der folkskolan tynges af en småskoleafdelning, omfattande likasom folkskoleafdelningen ett större antal barn, eller der skolan måste flytta mellan flere stationer, torde all den tid, hvaröfver den kan förfoga, böra användas för dess egen räkning och att få fortsättningsskolan helt och hållet förlagd utom folkskolans lärotid möta gemenligen svårigheter. Från flere håll, särskildt från lärarnes sida, uttalas deremot stor benägenhet för fortsättningsskolan, der i regel undervisningen mottages med mera vaket intresse och mera utvecklade förståndsformögenheter, i följd hvaraf dess resultat med hänsyn till den korta lärotiden väl i allmänhet blifver mera tillfredsställande än folkskolans. Ingenstädes har fortsättningsskolan varit ordnad som aftonskola. Vid början af denna inspektionsperiod funnos inom distriktet 23 fortsättningsskolor, deraf 3 inom Skärkinds, 6 inom Vikbolands och 14 inom Hammarkinds kontrakt. Vid periodens slut hade deras antal inom det sistnämnda kontraktet nedgått till 10. Dessutom finnas repetitionskolor, ordnade ungefär som kungl. kungörelsen af d. 11 sept. 1877 bestämmer rörande fortsättningsskolor, men hvilka försaka statsunderstöd för att med mera frihet kunna reglera sin verksamhet, och tillfalle till fortsatt undervisning är i öfriga skoldistrikt i allmänhet beredt åt barnen.

Slöjdskolorna synas allt mera tillvinna sig uppmärksamhet, om än deras pedagogiska syfte icke allestädes nog beaktas. Lärarne vitsorda i allmänhet gossarnes intresse för slöjden och se i den till och med ett eggelsemedel för att sporra barnen till ökad flit i bokliga studier; dock har antalet af dylika skolor med statsunderstöd, hvilka vid sexårsperiodens början utgjorde tre, blott ökats med en. Slöjdskolorna för flickor för att utbilda dessa i qvinlig slöjd är vida flere och ledas i gemen af lärarinnorna i småskolorna eller folkskolorna.

Hela antalet af de olika slagen af skolor utgjorde vid slutet af 1892:

Fasta folkskolor	44	} = 102 mot 97 vid periodens början.
Flyttande folkskolor	3	
Fasta mindre folkskolor	18	
Flyttande mindre folkskolor	7	
Fasta småskolor	31	
Flyttande småskolor	4	

Fortsättningsskolor 19

Slöjdskolor för goss-slöjd 4

Slöjdskolor för qvinnoslöjd 12 (uti tillsamman 7 distrikt).

Dessutom har 1 enskild skola, uti hvilken undervisning blifvit lemnad i folkskolans ämnen och kurser, varit i verksamhet.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

De i gällande folkskolestadga föreskrifna *läroämnena* hafva naturligtvis i regel återfunnits å skolornas läsordningar och varit föremål för undervisning, men hänsyn till ogynsamma förhållanden har flerstädes vållat vissa afsteg från den normala ordningen, dock hufvudsakligen i fråga om öfningsämnena.

Så har nog *geometrien* varit ett ämne, som i flere ogynsamma lottade skolor blifvit ganska mycket undanskjutet för att bereda ökad tid åt andra kunskapsämnena, i hvilka kurserna annars ej kunna medhinnas, och i några flyttande mindre folkskolor har någon undervisning i svensk *historia* ej medhunnits, och att i det sistnämnda slaget af skolor undervisningen i *naturlära* bortfallit, strider ick mot normalplanen. Att bereda nödig tid för undervisning i *teknik* har ock flerstädes mött svårigheter, och dertill har flerstädes också kommit brist på nödig undervisningsmateriel, i följd hvaraf framstegen i detta ämne tyvärr vanligen äro ringa. I flere småskolor förekommer ingen undervisning i ämnet, och i en och annan mindre folkskola torde samma förhållande ega rum.

Skolor finnas också, i hvilka man för teckningsundervisning begagnat sig af en del åt gymnastik anslagna timmar för att vinna någon tid åt ämnet.

Gymnastik betraktas nemligen flerstädes på landsbygden såsom ett mindre väsentligt undervisningsämne. Barnen anses vinna nödig kroppsrörelse under den kanske ganska långa vandringen till och från skolan och genom deras fria lekar å rastestunderna samt genom de mångsidiga sysselsättningar, som erbjudas i hemmen, i hvilka skolbarnen inom här ifrågavarande inspektionsdistrikt under läroterminerna i de flesta församlingar hafva tillfälle att tillbringa hvar annan dag af arbetsveckan. Ämnet står dock i regel upptaget på läsordningarne och öfvas nog här och hvar flitigt af derför intresserade lärare. Utom i de skolor, i hvilka läraren eller lärarinnan af naturhinder är oförmögen att leda *sångundervisningen*, ingår den i skolornas arbetsordning, och allestädes är det sed att med psalmsång inleda och afsluta dagens skolarbete.

Undervisning i *trädgårdsskötsel* förekommer icke på långt när vid alla folk- och mindre folkskolor. Inom småskolan måste *åskådningsöfningar* räknas som temligen sällsynta. Brist på lämplig materiel i förening hos mången lärarinna med en viss oro att själf ej kunna skapa ett passande innehåll i lektionen torde för flere verka afskräckande från dessa för barnen eljest så tankeutvecklande öfningar. Man har ock i allmänhet begagnat sig af tillåtelsen att utesluta ämnet från småskolorna.

Deremot har man icke i fortsättningsskolorna betjenat sig af medgifvandet att utelemnna historia och naturkunnighet från dessas läsordning.

I fråga om *lärokurser* innehålla en del äldre skolreglementen mer eller mindre detaljerade anvisningar. Man sökte visserligen att lämpa dessa efter den normalplan, som gälde vid deras tillkomst, men det ringa antalet af deri angifna skolformer vållade dervid stora svårigheter. När den nu gällande normalplanen så att säga legaliserade ett större antal skolformer och uppställde lämpliga kursförslag för dessa, skänktes en god hjälp åt många skolor, hvilka nu först i den allmänna normalplanen kunde återfinna sin egen grundkarakter och rätt betjena sig af dess förslag till lärokurser och *läsordning*. Därför hänvisa de under senaste åren tillkomna skolreglementen i regel blott till de för den bestämda skolformen i normalplanen anvisade lärokurserna och läsordningen, och i allmänhet sträfvat ock vederbörande att följa dessa kurser. Lokala förhållanden betinga naturligtvis en och annan modifikation så i fråga om kurser som om läsordning.

III. Lärotider.

Ännu vid begynnelsen af nu afslutade sexårsperiod visade det sig, att ett eller annat distrikt menade, att de åtta månader, som folkskolestadgan angifver som kortaste lärotid, om skoldistriktet för ifrågavarande skola skall kunna erhålla lönetillskott af allmänna medel, borde omfatta endast 34 veckor, men denna uppfattning ändrades inom kort, och alla skolorna hafva varit i verksamhet den föreskrifna tiden af minst $34\frac{1}{2}$ veckor. Vid flere af de flyttande skolorna har lärotiden varit utsträckt ännu längre, vanligen fyra veckor öfver de åtta kalendermånaderna.

Då lyckligtvis under de sist förflutna sex åren antalet såväl af flyttande skolor som ock af stationer för de ännu kvarvarande nedgått, så att numera ingen af dessa sistnämnda flyttar mellan flere

än tvenne stationer, har lärotiden å hvarje station icke blifvit alltför betänkligt inskränkt.

Der fortsättningsskola varit anordnad, har dennas undervisning tid nästan allestädes varit med tvenne veckor förlagd inom folkskolans lärotid. Blott vid en fortsättningsskola har lärotiden helt och hållet fallit utanför folkskolans, och vid ett par togos fyra veckor af folkskolans undervisningstid i anspråk för fortsättningsskolans räkning. Allt hafva varit i gång sex veckor under årets begge första månader.

För folkskolorna har läsåret i allmänhet varit afbrutet af någon ledighet under sommaren. Den vanliga tiden för sommarferierna har varit en månad. Den längre ledigheten har infallit under vinteren. I fråga om småskolorna har icke allestädes någon ledighet blifvit gifven under sommaren. Flere reglementen hafva fastslagit denna princip, emedan man velat skona de små barnen så mycket som möjligt från den ofta ganska besvärliga skolgången under årets mest oblidla månader. Folkskolans barn åter, bland hvilka man kan förutsetta större hårdighet, fortsätta gemenligen till omkring d. 1 december. Undantagsvis har man i folkskolan låtit samma barn i samma hängande terminer dagligen besöka skolan, så att t. ex. den högre afdelningen under läsårets första och sista månader bevisat under undervisningen, medan den lägre njutit förmånen att under den blida årstiden få fullgöra sin skolpligt. Men i allmänhet har den grundsatzen blifvit fastställd i skolreglementena, att folkskolans begge afdelningar bevista undervisningen hela läsåret men hvardera afdelningen blott hvarannan dag. Den förra anordningen är nog att föredraga ur flere synpunkter, men den fattigare allmogen räknar som en väsentlig förmån att icke dagligen behöfva utrusta sina barn för skolgång och menar, att dessa då icke så mycket vänjas bort från hemmet och dess bestyr, samt att de bättre kunna bereda sig på sina skoluppgifter, när de icke hvarje afton återkomma uttrötta från en lång och besvärlig skolväg.

Icke allestädes räknades t. ex. läsåret efter det borgerliga året utan tog sin begynnelse på hösten. Men som denna anordning medförde vissa olägenheter vid uppgörandet af statistik öfver skolväsendet, har man öfvergifvit denna ordning och låtit läsåret ansluta sig till det borgerliga årets gång.

I folkskolan har den dagliga undervisningen nästan allestädes varit 6 timmar, dock har flerstädes arbetet om lördagarne varit inskränkt till 3 å 4 timmar. Å ett eller annat ställe har en dag i veckan varit fri.

I småskolan hafva arbetstimmarne icke öfverstigit 5 om dagen. Undantagsvis har äfven här en dag i veckan varit bestämd såsom fridag.

I fortsättningsskolan har lärotimmarnes antal alltid uppgått till 30 per vecka.

Mellan de särskilda lärotimmarne har man lemnat barnen en tjenlig rastestund, och mellan för- och eftermiddagens lärotimmar har man inskjutit en längre ledighet, som dock ingenstädes uppgått till mer än en timme, men väl har man på flere ställen gjort försök att få inskränka denna ledighet till blott en half timme, och det sega fasthållandet inom ett distrikt vid denna åstundan ledde slutligen derhän, att Kongl. Maj:t måste genom sitt utslag häfda folkskolestadgans föreskrift i denna punkt.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Intagning i småskolan har allmänt egt rum, då barnen enligt folkskolestadgan inträder i skolåldern och vid läsårets början. Intagning i folkskolan har försiggått vid samma tid, och det barn, som med godkända kunskaper avslutat sin kurs i småskolan, har å de flesta ställen ansetts som berättigad till inträde i folkskolan. Dock har å ett eller annat ställe särskild inträdesexamen blifvit hållen af vederbörande folkskolelärare eller ock hafva barnen på prof fått närvara i folkskolan ett par veckor, på det folkskoleläraren måtte beredas tillräckligt tillfälle att pröfva, huruvida de från småskolan utexaminerade barnen haft tillräcklig förkunskap för att kunna draga rätt nytta af undervisningen i folkskolan. Icke alltid har dock folkskolelärarens omdöme blifvit inhemtadt. Måhända har ock af skolrådet ett och annat barn blifvit uppflyttadt för att bereda utrymme åt andra i småskolan, hvilket naturligtvis ofördelaktigt inverkat på undervisningen i folkskolan. Emellanåt lära väl ock andra afseenden öfvat inflytande på barns upptagande i folkskolan. Ej sällan träffar man nemligen barn med synnerligen klen naturbegåfning, hvilka törhända flere år begagnat undervisningen i småskolan, ehuru utan tillfredsställande resultat, men hvilkas qvarhållande derstädes kanske blott skulle yttermera förslöat dem. Dylika hafva ej sällan fått taga plats i folkskolan, deri de dock naturligtvis dragit föga gagn af undervisningen.

Flyttning mellan de särskilda klasserna inom skolorna hafva alltid egt rum i samband med årsexamina, och dervid lär väl icke alltid tillbörlig hänsyn blifvit tagen till barnens verkliga mognad för en högre klass, i följd hvaraf man icke sällan bland de högre klassernas lärjungar träffat barn, hvilkas ståndpunkt i vetande

synbarligen mera stämt öfverens med den lägre afdelningens än med den, som kunde väntas i den högre.

Barnens *skolgång* har visst icke allestädes varit så regelbunden som tillbörligt varit, och orsakerna dertill hafva förvisso varit många handa.

Rätt ofta hafva skolvägars längd, hafsvikars otillgänglighet och svåra väderleksförhållanden orsakat ofrivilliga skolförsummelse. Fattigdomen bland en del af barnens föräldrar har nog äfven ledt till att lagt hinder i vägen för många barns regelbundna skolbesök. Det gäller ju att skaffa barnen både hela kläder, skodon och dertill tillhörande matsäck, och detta faller sig understundom svårt för t. ex. en fattig s. k. statfolk, hvilket ju i regel har en knapp löneinkomst, men dock befinner sig i en sådan ställning, att den allmänna fattigvården i allmänhet känner sig förbunden att bära kostnaderna för dess barns skolgång. I allmänhet sända nog dessa barns föräldrar dem, om än med svårighet, till skolan, ehuru väl tillfälliga, ej sällsynta förlägenheter vålla afbrott i deras skolgång. Obetänksamma husbönder skyllas ofta på för att under bråda tider hålla arbetsföra barn af dylika föräldrar hemma vid gården för att der uträtta sysslor, som ligga inom barnens förmåga att utföra. Dertill kommer, att sådana föräldrar, hvilka sällan hafva någon varaktig stad utan ganska ofta byta hemort, ibland kanske årligen, lätt förlora hågen att främja barnens skolgång och skolbesök. Tiden närmast före och närmast efter dylika flyttningar mellan socknarne komma barnen nog mången gång att försumma sin skolgång. Äfven andra förhållanden bidraga att minska dessa föräldrars intresse att sända sina barn till skolan. Derför är utom tvifvel skolgången mest oregelbunden i de distrikt, inom hvilka ett större antal statfolk och annat mera löst arbetsfolk vistas, medan den i allmänhet är bättre, der en burgen hemmansegareklass besittit mindre lotter af jorden, ehuru äfven i sådana bygder undantag förkomma, hvilka då väl härröra af gammalt sjelfsväld eller brist på rätt förtroende till läraren. Tyvärr hafva också epidemiska barnsjukdomar tidtals rasat i vissa orter och kommit barnens ledning oglesna i många skolsalar och till och med föranledt, att vissa skolor måst någon tid inställa sitt arbete.

Icke på långt när alla lärjungarne hafva fullständigt genomgått hela folkskolan. Särskildt har det varit ganska vanligt, att gossar uteblifvit från folkskolans fjärde klass. Nödvändigheten för dem att tidigt söka arbetsförtjenst och en icke ovanlig håglöshet för läsning bland de mera vuxna bland dem bidraga dertill, att flere lämna skolan, sedan de genomgått dess tredje klass, ja, än tidigare och och ett och annat ställe kanske till och med utan någon afgangsexamen.

Brist på afgangsbetyg lägger icke allestädes hinder i vägen för barnens mottagande i konfirmationsberedelsen, hvilken af mången betraktas såsom folkskolans mål, och möjligt är att å en eller annan ort ett dylikt medgifvande främjar benägenheten att lemna folkskolan i förtid. Af de barn, som aflägga fullständig afgangsexamen, gå vanligen flere barn öfver till fortsättningsskolan, som mångestädes betraktas som en synnerligen god öfverbyggnad till folkskolan. Det är ingalunda ovanligt, att samma barn tvenne år betjena sig af undervisningen der, och försök hafva på mer än ett ställe blifvit gjorda att der bereda plats äfven för barn, hvilka enligt kungl. kung. af d. 11 sept. 1877 icke äro berättigade att der åtnjuta undervisning.

Antalet barn, som i hemmen åtnjtit undervisning, har varit ringa. Å en och annan af de mindre men bebodda öarna i skärgården, å hvilka hushållens antal varit inskränkt till några få, har det inträffat, att undervisning blifvit beredd åt barnen i deras hem, och mera undantagsvis har nog äfven annorstädes samma förhållande inträffat. Några förhör med dessa »hemläsare» hafva väl i allmänhet icke egt rum. Blott vid husförhören och någon gång vid inskrifningstillfällen hafva de varit kallade för att visa måttet af sina kunskaper, åtminstone i kristendom.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Lärarnes och lärarinnornas antal vid folkskolorna var mot inspektionsperiodens slut 50, af dem blott 3 kvinnor; vid de mindre folkskolorna tjenstgjorde 20, deraf blott 2 män; vid småskolorna 36, och af dessa allenast 1 man. Endast vid helt få folkskolor har undervisningen någon tid varit skött af någon annan än dess fast anställda lärare. Blott en ordinarie folkskolelärare har afgått genom döden, en till följd af förflyttning till annat distrikt och en på grund deraf, att han inträdt i pensionsåldern. Bland lärarepersonalen vid de mindre folkskolorna och småskolorna har omsättningen deremot varit vida större, och genom tillkomsten af några nya skolor har lärarnes antal något tillvuxit. Att ombytena varit något lifigare vid de mindre folkskolorna sammanhänger utan tvifvel med den jemförelsevis ringa aflöningen i förhållande till arbetet vid dem och med lärarinnornas känsla af allt för knappa förstudier för undervisningen vid dem. Vikariernas, de biträdande lärarnes och de extra ordinarie lärarnes antal har varit ganska ringa.

Bland lärarne och lärarinnorna vid de mindre folkskolorna och småskolorna hafva funnits ej så få, hvilka icke aflagt någon examen

vid offentlig läroanstalt, men dessas antal har årligen minskats, och då nu utsigt öppnats att vinna ålderdomsunderstöd äfven för lärarinnor vid dylika skolor, kommer nog denna förmån att påskynda utgallringen af dessa lärare och lärarinnor, som utan metodisk utbildning för lärarekallet mer eller mindre oförberedda derför öfvergått från kanske alldeles fremmande sysslor till det ansvarsfulla lärarekallet. Undervisningsskickligheten bland lärarepersonalen har naturligtvis varit ojemnt fördelad. Blott i ett fall har blifvit framställt ett bestämdt yrkande, att en lärare vid en mindre folkskola måtte aflägsnas på grund af oduglighet i kallet. I ett annat fall vid en folkskola, har en vikarie blifvit stäld på den olämpliga plats. För öfrigt kan man rättvisligen påstå, att såväl lärare som lärarinnor i allmänhet efter bästa förmåga nedlagt ett redbart arbete på utöfningen af kallet. Mot lärarnes sedliga uppförande har knappast något varit att anmärka; åtminstone ledde de beskyllningar för otillbörligt uppförande, som mot en af dem under någon tid förspordes, ej till någon laglig åtgärd. En lärarinna har dock på grund af befogade anmärkningar mot hennes lefverne måst lemna tjänsten. När mot en af lärarne anklagelse framställdes för brutal behandling af barnen, befans vid målets utredning denne i det stora hela oskyldig.

Undervisningen inledes hvarje dag med bön och flerstädes och med afsjungandet af någon lämplig psalmvers. I folkskolorna och mångenstädes bland småskolorna läses ock något stycke i bibeln, hvilken läsning dock ingalunda allmänt åtföljes af några förklarande och tillämpande ord. Ofta är det väl läraren som läser, men ej sällan få barnen stappa igenom den bestämda textafdelningen, som mången gång är tillmätt allt för lång.

Biblisk historia. Undervisningen i detta ämne inom småskolor grundas väsentligen på lärarinnans muntliga framställning och stöder mångenstädes äfven vid bibliska planscher. Den synes ock i allmänhet fängsla barnens intresse. Inom folkskolan måste detta om döme modifieras. Nog får man äfven der höra en undervisning, som utmärkes af både klarhet och innerlighet, men mera vanligt är att der höra lektioner, hvilka väl kunna bibringa till en riktig förståndsuffattning af det genomgångna, men hvilkas värde inskränkes sig dertill. Förklaringarne afse allenast yttre sakförhållanden eller närmast liggande tankeinnehåll. Något fasthållande vid frälsningsplanens historiska utvecklingsgång torde ock höra till ovanligheterna.

Katekes. Redan i småskolan har man å ett och annat ställe enligt yrkande från skolrådsordföranden låtit barnen läsa katekes, åtminstone lilla katekesen. Eljest har den blott i folkskolan haft ett hem. Den nya normalplanen synes mig hafva beredt en lättare

åt undervisningen i ämnet, och i allmänhet sträfvat nog lärarne att genom förklaringar och tillämpningar göra innehållet i någon mån fruktbarande. Den tomma, ensidiga utläsningen viker, om än de gifna förklaringarne och tillämpningarne nog ofta kunna vara skäligen saftlösa. Man söker åtminstone åstadkomma en förståndsmässig utredning, om än icke dervid i allmänhet känslans och hjertats strängar sättas i rörelse, men undervisningens teoretiska syfte lemna icke heller alltid så mycket tillfälle att direkt verka på sinnet annat än genom själfva den anda, som hvilar öfver det hela. Dock finnas nog de, som lyckligt förstå att så sammanknyta de teoretiska och praktiska sträfvandena, att barnahjertana beröras på samma gång som deras förståndsuppfattning tillgodoses. En vanlig brist vid undervisningen är den, att bibelspråkens utredning och tillämpning icke nog beaktas, medan man annorstädes kan anmärka, att deras antal väl mycket ökas genom tillägg af åtskilliga nya, men hvilkas blotta ordalydelse kanske efterfrågas. Någon rätt sammanhang uti lärostyckenas innehåll och bibelspråk till en enda mera rik och full utredning af den ifrågavarande kristendomssanningen hör nog till mera sällsynta företeelser. Bibelorden såväl som kanske återropade erfarenhetsrön och bibliska berättelser framträda gerna som ett löst påhäng till styckenas framställning. Inlärande af *psalmverser* förekommer icke allmänt.

Modersmålet. Med afseende på undervisningen i småskolan må uppmärksamheten fästas derå, att skrif-, ljud- och läsemetoden ännu icke lyckats att allestädes vinna förtroende, och vid sträfvandet att bana väg för densamma mötes man i en och annan ort af den invändningen, att, eftersom skolan har så knapp lärotid, är det nödigt att söka stöd i hemmen, men att der denna lärometod är okänd. I de allra flesta småskolor är den dock naturligtvis den brukliga, och i motsats till nyssnämnda beräkning på hemmens understöd har någon gång den klagan förports såväl i små- som folkskolan, att hemmen i allmänhet kasta allt ansvar för barnens läsfärdighet på skolan, och att flestades i hemmen intresset för barnens lässkicklighet är mindre nu än förr, sedan husandakten i allmänhet upphört och mängden tagit som vana att söka sin religiösa uppbyggelse i afhörandet af muntliga föredrag, och tidningar och flygblad kanske blifvit den nästan enda läsningen i hemmen. Man må dock erkänna, att den mekaniska rättläsningen i allmänhet är tillfredsställande, och välläsningen skulle vara bättre, om skolbesöken för de äldre barnen vore mera jemna. Nu förefaller det understundom som om lärjungarne i folkskolans högre afdelning icke stode framom barnen i den nedre afdelningen uti ifrågavarande stycke. Ett vanligt fel

vid innanläsningen är det, att barnen äro alltför lågmälda, ett annat att de läsa med sångton.

Skriföfningarne omfatta öfningar i välskrifning, afskrifning, rättsskrifning och i de mest lyckligt lottade folkskolorna äfven i uppsatsskrifning. I fråga om välskrifning följes ingen bestämd metod, dock hafva försök blifvit gjorda att låta barnen använda den »metodiska förskrift», som blifvit utarbetad af A. A. Rosvall. I allmänhet synes det, som om småstil alltför litet öfvades i folkskolan. Med barnen någorlunda väl kunna reda sig med större stil, visa de mer dels vida mindre färdighet att skriva småstil. Tiden för att öfva sig deri är vanligen alltför kort.

Rättsskrifning öfvas nog allmänt, men den nya rättstafning vållar forfarande osäkerhet. Icke ens lärarne äro ännu fasta de Afskrifningar pläga ock flitigt anlitas för att inskräpa rättstafning interpunktion m. m., men uppsatsskrifningar äro mera ovanliga öfningar. Än inskränka de sig till ett skriftligt återgifvande af något litet berättadt stycke, än antaga de form af en mera sjelfständigt utarbetad uppsats. Mången gång är det först i fortsättningsskola som barnen göras bekanta med dylika öfningar. Deras korrigering är ofta bristfällig. Undervisningen i modersmålet omfattar i egentliga folkskolorna vanligen också grammatik och satslösningar, men någon större uppmärksamhet kan läraren ej skänka derät, ju barnens öfning i innanläsning kräfver en väsentlig del af hvar sitt arbete, och dertill kommer nödvändigheten att genom utredning och förklaring af innehållet af det lästa göra detta tillgängligt och fruktbärande för barnen. Den värdefulla öfning att uttrycka sig klart som barnen kunde vinna genom ett muntligt återgifvande af det lästa, beredes dem sällan, och lärotidens knapphet gifves skuld dertill.

Inom *räkneundervisningen* märkes en sträfvän att göra den äfven förståndsodlande, om den ock här och der stannar vid ett mekaniskt innötande af gifna regler. I allmänhet kan barnens kunskap här tecknas såsom tillfredsställande.

Geometri. Undervisningen i detta ämne går sällan öfver de allra första grunderna. Mångenstädes är det först i fortsättningsskola som mera tillfälle erbjudes till ett framgångsrikt arbete deri.

Geografi. Väl förkommer detta ämne allestädes i folkskolorna, men undervisningen omfattar flerstädes blott fäderneslandets. Det gäller särskildt undervisningen i de mindre folkskolorna. Ofta sakna lärjungarne kartböcker. Här och hvar inskränker sig undervisningen till ett blott muntligt meddelande af lärostoffet och består mest i inpreglande af geografiska namn. Natur, näringar och folk

beaktas i allmänhet ringa, och sammanhanget dem emellan vidröres ännu mindre.

Historia. Erbjuder undervisningen i geografi å flere orter svårigheter för läraren, så vållar den i historia kanske ännu flere. Ej få föräldrar i vissa trakter betrakta undervisningen i detta ämne såsom utan värde för barnen och äro obenägna att åt sina barn anskaffa läroböcker. De till och med betrakta Sveriges äldre historia, dess folks och konungars bedrifter nästan såsom sagor och mena det vara onödigt spilla mycken tid på läsningen derom. Sjelfva undervisningen deremot vittnar rätt ofta om intresse å lärarens sida. Mångenstädes meddelas undervisningen blott muntligen och ställes i samband med läsebokens historiska stycken. I somliga skolor är nog resultatet af undervisningen ganska torftigt, inskränkande sig mest till en del namn och årtal.

Naturkunnighet. Detta ämne omfattas visserligen af en del lärare med verkligt intresse, men en del af barnens föräldrar hafva ännu icke lärt sig uppskatta dess värde, hvarför det i flere skolor möter svårigheter att förse barnen med läroböcker. Undervisningen inskränker sig därför i dessa skolor till läsning i läseboken eller i det mindre antal läroböcker, som skoldistriktet möjligen anskaffat. Dock drifves undervisningen flerstädes under gynnsammare villkor, men i allmänhet hinner man föga mera än läran om människokroppen och djurriket, till hvilkas förklaring planscher pläga finnas. Öfriga delar af naturalhistorien jemte läran om naturföreteelserna blifva i regel mindre föremål för undervisning. Åskådningsmateriel och behöfliga apparater därför saknas i de allra flesta skolor.

Teckningsundervisningen sker nästan allestädes efter den Stuhlmannska metoden; dock förekomma flere skolor, i hvilka ingen undervisning i ämnet meddelas. Framstegen kunna i allmänhet icke sägas vara stora, och intresset för sagda metod synes icke vara synnerligen lifligt. Undervisningsmateriel saknas mångenstädes.

Sång öfvas visserligen i de flesta skolor, men i flere saknar läraren förmåga att vägleda barnen häri. Utom koralsång öfvas enstämmiga skolsånger, och flerstädes sysselsättas barnen äfven med tonträffningsöfningar.

Gymnastikens värde skattas i allmänhet ringa af allmogen. Emellertid öfvas barnen i småskolorna i enkla, fristående rörelser, och i folkskolorna tillkomma marscher och vändningar. Flickorna deltaga åtminstone i de redan inom småskolan öfvade slagen af rörelser. Är intresset för gymnastik svagt inom skolorna, så kan det sägas vara totalt borta i fråga om vapenöfning. Knappast någonstädes förekommer sådan.

Trädgårdsskötsel och trädplantering gynnas här och der af i tresserade lärare, men någon allmännare nitälskan förspörjes dock icke, och icke åt alla skolor hafva distrikten upplåtit några planteringsland eller velat bekosta dessas iordningställande för ändamålet. Å ett och annat ställe har läraren upplåtit för barnens undervisning den trädgårdsjord, som blifvit lemnad till hans eget bruk. Flerstädes sträcker sig undervisningen hufvudsakligen blott till ympning och okulering och till att skilja de vanligaste ogräsen från ädel plantering. Skolor finnas ock, vid hvilka hvarje barn har sitt eget lilla land, från hvilket det upphemtar afkastningen och för hvars skötsel det ansvarar.

Slöjd. Vid rätt många skolor öfvas flickorna i qvinlig slöjd och de understöd, som Östergötlands landsting frikostigt utdelar till att uppmuntra den, synas medföra nytta. Gossarnes slöjdundervisning har icke tagit samma fart inom inspektionsdistriktet, men tecken tyda derpå, att blicken för dess nytta alltmer blifver klar.

Skolförhör. Examina hållas under ledning af skolrådets ordförande eller någon annan dess ledamot vid läsarens slut. Afgångspröfningarna ske i sammanhang med dessa examina. Roteförhör förekommer icke allestädes, och att samma omdöme gäller för hören med de barn, som undervisas i hemmen, är redan förut uppenbar.

Disciplin. Mot barnens uppförande har i allmänhet föga varit att anmärka. Ett visst sjelfsväld röjes dock hos en del barn. Men har det inträffat, att barn efter en tillrättavisning öfvergifvit skolan. Vid en folkskola uppdagades förseelser barnen emellan mot sje- budet, men genom energiskt ingripande deremot hejdades det onödiga. Skolans tukt sträcker sig sällan längre än till de felsteg, som barnen begå derstädes, och märkligt nog ogilla föräldrarna merendels allvarens samma lärares äfven rättmätiga kraftåtgärder mot deras barn.

VI. Undervisningsmateriel.

Vid samtliga skolor har man efter hand anskaffat läseböcker som iakttaga den anbefalda nya rättstafningen. Inom småskolorna användes mestadels »Läsebok för småskolan» af C. och Kn. Kastman och vid några skolor läsebok af B. C. Rodhe och vid en eller annan skola som är utgifven af J. M. Ambrosius. I folkskolorna begagnas allmänna »Läsebok för folkskolan». Af läroböcker i biblisk historia användes mest olika editioner af J. Bäckman, hvarförutan numera upplagor af Norlén och F. Lundgren, af B. J. Bergqvist och af A. F. Liljeholm.

och C. J. Andersson börja vinna förtroende. Af räkneläror äro de mest använda författade af L. C. Lindblom, af Kindvall, omarbetad af J. Bäckman, af Velander, af C. G. Schmidt m. fl.

För undervisningen i geografi torde nu läroböcker af C. Lind, N. Torpson och S. Almquist vara de mest anlitade.

I historia har lärobok af Odhner utträngt nästan alla andra i naturkunnighet äro läroböcker af L. J. Vahlstedt, af H. Berg och A. Lindén och af A. Segerstedt de mest spridda. En olägenhet, hvars minskande nog vore önskvärd, och som särskildt är känbar i en del skoldistrikt med en mera rörlig befolkning, t. ex. i sådana, uti hvilka större gods äro belägna, är den, att äfven närgränsande distrikt kanske använda helt olika läroböcker. I allmänhet äro skolorna försedda med det allra nödtorftigaste af hvad som behöfves af åskådningsmateriel för undervisningen. Den nyutgifna kartan öfver Östergötland begynner att finnas i skolorna vid sidan af de vanliga. Till följd af metersystemets införande har man i alla folkskolor anskaffat planscher till förtydligande af de nya måtten, vigterna m. m., och flerstädes har man inköpt verkliga kärl, vigter o. s. v. för att ännu bättre stödja barnens uppfattning. Fysiska apparater, växt- och mineraliesamlingar saknas nästan alldeles.

I några skoldistrikt inköpas på allmän bekostnad en del läroböcker för att efter behof utlånas åt fattiga skolbarn, och åtminstone i ett anskaffas på detta sätt jemväl skrifböcker.

VII. Anteckningsböcker.

Vid alla skolor inom inspektionsområdet föres dagbok. Matrikel eller hufvudbok saknas vid de flesta småskolor. De nödiga anteckningarne rörande deras lärjungar införas i den hufvudbok, som föres af läraren i den folkskola, till hvilken småskolans barn efter slutad kurs i regel afgå.

Examenskatalog upprättas deremot alltid för hvarje särskild skola. Inventarieförteckningar saknas ej sällan i sådana småskolor, som äro inhysta under samma tak som en folkskola. Den sistnämndes lärare upptager då småskolans effekter å sin förteckning. Sällan synes skolrådet anställa någon inventering i skolorna.

I allmänhet äro böckerna förda med omsorg och snygghet, men hufvudböckerna lemna dock understundom ett och annat att önska i fråga om nödig fullständighet. Så har det inträffat, att småskolors barn icke blifvit införda i någon hufvudbok, förrän de öfver-

gått i folkskolan, i följd hvaraf alla anteckningar om deras skolgång i den förstnämnda skolan saknas i hufvudboken.

VIII. Lärorum, möbler och skolträdgårdar.

De fasta folkskolorna äro nästan alla inhysta i egna lokaler. För de flyttande folkskolorna, för de mindre folkskolorna och för småskolorna är det icke allestädes lika väl sörjdt. De flyttande folkskolorna arbeta i 4 egna och 2 hyrda lokaler. De flyttande mindre folkskolorna begagna 12 hyrda lokaler; de fasta använda 9 egna och 4 hyrda lokaler; de flyttande småskolorna äro inrymda i 4 egna och 4 hyrda salar; de fasta småskolorna arbeta till en stor del under samma tak som en del folkskolor, men 10 läsa i egna hus, medan 6 måste betjena sig af hyrda lägenheter. Under inspektionsperioden är inom Skärkinds kontrakt uppfördt ett nytt skolhus, inom Vikbolands kontrakt äro 2 nybyggda och inom Hammarkinds likaledes 2. Distriktens egna lokaler äro i allmänhet lämpliga och väl ordnade, men detta omdöme kan sällan fällas om de hyrda.

Särskildt i skärgården möta ofta svårigheter att anskaffa tjenliga skolrum. Ventileringen i dem är ofta synnerligen bristfällig, och i allmänhet måste sägas, att i ganska få skolsalar har man sörjt för en tillräcklig luftvexling, hvilken olägenhet synnerligen framträder i de skolhus, i hvilka inga särskilda afklädningsrum äro anordnade, utan barnen måste föra sina kanske ofta fuktiga ytterplagg med sig in i lärosalen.

Skolmöblerna i distriktens egna hus äro vanligen ändamålsenliga, men dock ej allestädes. I de hyrda salarne äro de ock gemenligen mindre lämpliga. Inom Skärkinds kontrakt hafva omkring 60 procent af skolsalarne temligen beqväma tvåsitsiga pulpeter, inom Vikbolands kontrakt hafva vid pass 75 procent dylika pulpeter, och inom Hammarkinds kontrakt förekomma dylika i nästan alla skolor.

Skolträdgårdar finnas vid 26 skolhus, men vid 10 af dessa äro dessa trädgårdar gemensamma med lärarnes.

IX. Tillsyn.

Inom flere skoldistrikt utöfvas tillsynen öfver skolorna närmast af vissa dertill utsedda tillsyningsmän. Inom andra hvilas skyldigheten ensamt på skolrådet, hvars ordförande i allmänhet visat sig

vara den, som mest tagit sig an skolorna och deras verksamhet. Skolrådets öfriga ledamöter pläga vara sällsynta gäster i skolsalarne. En och annan följer dock arbetet i dem med mera intresse och öfvervakar med allvar äfven barnens noggrannhet i uppfyllelsen af sin skolpligt.

B. G. W. Westling.

III.

Gullbergs och Bobergs, Aska, Dals samt Vifolka och Valkebo kontrakt.

Den berättelse, som enligt Kongl. Maj:ts nådiga instruktion för folkskoleinspektörer den 10 december 1886 det åligger mig att afgifva om min verksamhet i egenskap af folkskoleinspektör under åren 1887—92 inom Gullbergs och Bobergs, Aska, Dals samt Vifolka och Valkebo kontrakt af Linköpings stift och Östergötlands län, följande jag härmed vördsamt öfverlemnna.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Antalet *fasta folkskolor* utgjorde vid inspektionstidens början 66, hvilket antal befinnes oförändradt vid periodens slut. I 57 af dessa var blott en lärare eller lärarinna anställd, hvaremot 7 voro försedda med flere lärare eller lärarinnor.

De *flyttande folkskolorna*, samtliga ambulerande på två stationer, uppgingo vid periodens slut till ett antal af 3, alla tillhörande mer eller mindre oländiga och glest befolkade skogsbygder.

Mindre folkskolor, vid periodens början 2 fasta och 2 flyttande, hafva ökat till 5 fasta och 1 flyttande, samtliga inrättade under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra dem berättigade.

Småskolornas antal har icke undergått någon förändring, de utgör nemligen fortfarande 67; en förbättring har dock inträffat derigenom, att 4 af dessa skolor hafva från flyttande förvandlats till fasta.

Fortsättningsskolor, till hvilka statsbidrag uppburits, finnas anordnade vid 24 folkskolor, hvarförutom vid 4 folkskolor särskilda

ordnad fortsatt undervisning meddelas åt från folkskolan afgångna
 rjunga inom den för folkskolan lagstadgade lästiden af 8 månader.

Enskilda skolor, afsedda att meddela undervisning blott i folk-
 skolans läroämnen, saknas. De i städerna Vadstena och Motala be-
 tnliga skolorna för qvinlig ungdom upptaga äfven en del läro-
 nnen, som ligga utom folkskolans uppgift.

Dessutom finnas ej så få s. k. söndagsskolor, hvilka hållas af
 n ena eller andra religiösa föreningen eller af enskilda personer;
 en då dessa anstalter oftast mindre afse undervisning än väckelse
 h uppbyggelse, torde de icke böra inberäknas bland undervisnings-
 stalter.

Det här uppgifna antalet skolor kan, öfver hufvud taget, sägas
 ra för det närvarande behovet tillräckligt. Några skoldistrikt
 kna dock ännu småskolor, sådana distrikt nemligen, der barn-
 talet är så ringa, att man anser hela undervisningen kunna för-
 ggas till *en* skola. För vinnande af bättre anordning har jag
 ck äfven här påyrkat upprättande af småskolor, hvilka ock torde
 rstädes inom kort komma till stånd. I Motala stads och lands-
 samplings samt Mjölby skoldistrikt, hvarest folkskolornas antal
 ttfarande är för behovet otillräckligt, äro nu mera anstalter vid-
 gna för förbättring i detta afseende. Inom ett skoldistrikt, Vestra
 y, med ett antal i skolåldern varande barn år 1892 af 289 finnes
 ott en folkskola, hvilket förhållande ännu fortfar, oaktadt upp-
 pade yrkanden och anmälan till domkapitlet från min sida om
 terligare en folkskolas inrättande.

Förhållandet mellan små- och folkskolor, der dessa båda slag af
 undervisningsanstalter finnas, är i allmänhet riktigt ordnad, om än
 ångenstädes vissa omständigheter, såsom fattigdom och bristande
 ttningsgäfv, göra det nödvändigt att i folkskolan mottaga barn,
 m ej fullt nöjaktigt inhemtat småskolans lärokurser.

Vederbörligen fastställda reglementen finnas i samtliga skol-
 strikt, men torde i några fall behöfva omarbetning.

Inspektionsområdets folkmängd uppgick vid 1892 års slut till
 6,069; antal undervisningsanstalter utgjorde alltså en på hvar 414:de
 erson.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

De i gällande folkskolestadga föreskrifna läroämnena ingå all-
 änt i de egentliga folkskolorna och meddelas, för så vidt distrik-
 ns skolreglementen härutinnan ega vitsord, enligt de lärokurser,
 om i senaste normalplan finnas för det ena eller andra slaget af

skolor angifna. Vid närmare undersökning har det dock visat sig att i de flesta skolor dessa kurser, utom de i kristendomskunskaps- och icke blifvit fullständigt genomgångna, utan att man i ganska många folkskolor, särskildt sådana, hvarest s. k. afdelningsläsning förkommit eller der läraren måst samtidigt undervisa skolans alla klasser, måst göra ej obetydliga inskränkningar. I sådana folkskolor, hvarest folkskole- och småskoleafdelningar förefinnas, samt de flyttande och mindre folkskolorna hafva sådana inskränkningar ännu mera måst ske, hvarvid äfven något läroämne, vanligen geometri eller teckning, måst helt och hållet uteslutas. Någon vidtökning i läroämnenas antal eller något utvidgande af lärokurserna utöfver hvad normalplanen innehåller, är således ej för närvarande att tillråda; snarare synes någon nedsättning i det ena såväl som i det andra afseendet vara för en del mindre lyckligt lottade skolor att önska. På vidden gjord utsträckning af läroämnenas och kursernas verkar, till följd af den åt hvarje ämne anslagna knappa tiden, menligt på undervisningens grundlighet.

Läsordning finnes i alla skolor, vanligen uppgjord enligt några af de förslag, som normalplanen meddelar.

III. Lärotider.

Årliga lärotiden i samtliga folk- och småskolor utgör 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, utom i Motala verkstads skolor, hvarest undervisningen fortgår i 10 månader. Härtill kommer i de folkskolor, vid hvilka särskilda fortsättningsskolor finnas anordnade, ytterligare lärotid af 6 veckor vid 2 skolor, af 4 veckor vid 1 skolor och af 2 veckor vid 2 skolor, hvarförutom fortsättningsskolor ordnade såsom aftonskolor, äro upprättade vid 3 folkskolor.

Der fortsättningsskolor finnas, tager undervisningen sin början tidigast den 7 januari och senast den 1 februari; der sådana skolor saknas, börjar undervisningen vanligen under förra hälften af februari månad. Småskolorna öppnas på de flesta ställen omkring den 1 mars. Ferier åtnjutas under tiden den 1 juli—den 10 oktober till olika längd, varierande från 14 dagar till 3 månader. I några småskolor fortgår undervisningen utan afbrott 8 månader, en anordning, som man förklarar nödvändig för att befria barnen från skolgång under den kallare årstiden, men som jag funnit mindre välbetänkt.

Den dagliga undervisningen pågår i folkskolorna i allmänhet 5 timmar och i småskolorna 5 timmar, på de flesta ställen 5 dagar

och i några skolor, särskildt sådana der afdelnings- eller hvarannanagsläsning förekommer, 6 dagar i veckan.

Föreskrifna rastestunder mellan lärotimmarne gifvas i samtliga skolor.

Slöjdundervisning, der sådan förekommer, meddelas å timmar som den egentliga skoltiden dels, hvad goss-slöjden beträffar, någon dag i hvarje vecka samt dels — och vanligast — under några termiddagstimmar efter det öfriga skolarbetets slut.

7. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

Lärjungarnes antal i de särskilda slagen af skolor under intagningsperioden ställer sig på följande sätt:

i fasta folkskolor	år 1887	4,778,	år 1892	4,539
» flyttande dito	»	»	124,	»
» fasta mindre folkskolor	»	»	78,	»
» flyttande dito	»	»	127,	»
» fasta småskolor	»	»	1,971,	»
» flyttande dito	»	»	346,	»

Summa år 1887 7,424, år 1892 7,206.

Den minskning i skolbarnens antal, som dessa uppgifter visa, beror hufvudsakligen sin orsak i folkmängdens förminskning, då denna afgått från 59,171 år 1887 till 58,069 år 1892.

I allmänhet börjar barnens skolgång det år, hvarunder de fylla 7 år, och fortgår till 13 å 14 års ålder.

Såsom undervisade i hemmen uppgifvas för år 1887 442 och för år 1892 321 och såsom de der af sjukdom eller annan anledning saknat undervisning år 1887 304 och 1892 497, i hvilket sistnämnda temmen höga antal ingå hufvudsakligen mindre barn, hvilka, ehuru i skolåldern, ännu icke intagits i skola.

I regeln iakttages, att barnen intagas endast vid läsårets början. Der undantag härifrån förekomma, äro de vanligen förorsagade af giltiga anledningar, såsom svårt väder, lång skolväg eller brist på kläder, men i några fall af skolrådets försumlighet att förhålla vederbörande föräldrar att i god tid sända barnen till skolan.

I småskolorna har skolgången i allmänhet varit god och äfven i fjortio af de folkskolor har den befunnits någorlunda nöjaktig. Der märkning i detta afseende varit att göra, har det visat sig, att brist på skolgång och föräldrarnes vårdslöshet varit den egentliga orsaken till ofullständighet eller under längre eller kortare tider uteblifna skol-

besök. Ofta hafva vid s. k. herrgårdar barnens krafter tagits i anspråk till utgörande af dagsverken, hvarigenom deras skolgång blifvit förhindrad. Kongl. förordningen af 1881 angående mindeåriges användande i arbete vid fabrik och handverk efterlefvess nog allmänt, och öfverträdelse af deri meddelade föreskrifter beifras sällan af dem det vederbör, hvadan denna förordnings hela tillvärd är på många orter för föräldrar och arbetsgivare helt och hållet okänd.

Ordnad klassindelning är införd i alla skolor; flyttning från lägre till högre klass äfvensom uppflyttning från små- till folkskolan sker vid läsårets slut, på några ställen dock vid årets början. Att man vid denna flyttning ej kan strängt hålla på vilkoret om noggrant inhemtande af ett visst föreskrifvet kunskapsmått, ligger här i sakens natur, hvarför i ganska många fall barn med undermåliga insigter måste uppflyttas, då de eljest regelbundet besöka skolan, enär af flere skäl »qvarsittande» icke här skulle vara till gagn hvarken för de sålunda qvarhållna eller för skolan i dess helhet.

Enahanda är också förhållandet, då det gäller att meddela barn afgangsbetyg från skolan. Till följd af fattigdom, längre framskriden ålder eller andra medverkande omständigheter måste i rätt många fall afgangsbetyg beviljas, der dock icke ens de i folkskolestadga § 48 föreskrifna insigter blifvit nöjaktigt inhemtade. Ehuru emellertid måste vara fallet i en skola, som skall mottaga den stora mängdens barn och der fattigdom, vårdslöshet och klen begåfning utöfva sitt stora och oemotståndliga inflytande, är dock visst, att vederbörande lärare och skolråd i många enskilda fall visat sig alltför omotiveradt slappa, der det gällt att bevilja uppflyttning eller afgang. Särskildt måste det anmärkas, att, der fortsättningsskolor finnas, ganska ofta i dessa blifvit intagna lärjungar, som icke egt tillräckliga förkunskaper, hvilket i icke ringa mån bidragit till att hämma dessa skolor i deras verksamhet.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Inom inspektionsområdet äro för närvarande anställda:

vid folkskolor, ordinarie lärare	7
» » lärarinnor	
» e. ord. lärare	
» » lärarinna	
» biträdande lärarinna	

1 mindre folkskolor, lärarinnor	6
1 småskolor, lärare	2
» lärarinnor	71
1 särskild öfningslärare	1
1 särskilda öfningslärarinnor (vid folkskolor anställda småskolelära- rinnor ej inberäknade)	2.

Gäller det att afgifva ett vitsord om lärarnes och lärarinnornas
 igit och förmåga att meddela den i de särskilda slagen af skolor
 stående undervisning, så måste helt naturligt detta vitsord blifva
 ett skiftande vid en personal så stor som den här i fråga va-
 de. I allmänhet kan dock sägas, att, hvad kunskap och insigt
 träffar, berättigade fordringar äro tillfredsställda; i högst få fall
 en brist i detta afseende varit att anmärka. Hvad naturlig be-
 stämning samt nit och intresse för barnundervisningen angår, är det
 tydligt att vitsorda, att ganska många, såväl lärare som lärarinnor,
 ett utmärkt sätt fylla sin plats, och resultatet af deras arbete
 har visat sig vara godt. Men visst är ock, att ej så få — äfven
 både lärare och lärarinnor — af den ena eller andra omstän-
 delsen blifvit inträngda på lärarebanan utan att därför äga er-
 derlig begåfning och utan att lifvas af det nit och intresse, som
 i arbetet i en skola för folkets barn är nödvändigt, om man ej
 vill alltför snart tröttna samt kunna något uträtta, som har verk-
 ligt och bestående värde. Flertalet lärare och lärarinnor egnar sig
 till att sitta kall, utan att använda sin tid och sina krafter på andra
 sätt, såsom ofta är fallet, inom sina kommuner hafva
 ena eller andra förtroendeuppdraget, har jag ej funnit lägga
 hinder i vägen för deras verksamhet i skolan, — snarare tvärtom;
 läraren får derigenom mera auktoritet för sin person och vinner
 alligen också derigenom mera förtroende för sin skola. Är något
 förutinnan att anmärka, så är det fastmera en benägenhet, som jag
 märkt mig under senare åren förmärka hos yngre lärare, att de
 öfva att allt för mycket skilja sig från dessa samhällsklasser,
 vilkas barn de äro kallade att undervisa och fostra, och att i
 stället afseende intaga en plats, der afståndet mellan dem och deras
 elever blir allt mer och mer förstöradt, ett förhållande, som nog
 är egnadt att åt dem skänka eller bevara det förtroende, som
 så oungångligt vid barnundervisningen. — Småskolornas lära-
 rinna äro till allra största delen ogifta; och alldeles bestämdt ligger
 det i en fördel för skolan. Genom lärarinnans giftermål skapas en
 allusion mellan familje- och lärarepligter, hvilken måste blifva till
 fördel för hemmet och skolan.

Såsom en mera allmän anmärkning om undervisningen må jag påpeka, att denna har en alltför mycket teoretisk-intellektuell anläggning, i det den vanligen afser blott bibringande af vetan och kunskap samt alltför litet eger ett praktiskt-uppfostrande innehåll. Är nu detta en ensidighet, som vidlåder folkskoleundervisningen, så torde dock icke folkskolans lärare ensamma böra bära skulden härför. Ty helt visst ligger den djupaste grunden till detta missförhållande uti hela den nuvarande tidsrigtningen, hvilken med sitt ensidiga kunskapsbegär och sin moralisk-religiösa likgiltighet har inträngt äfven på folkskolans område. I denna tidens ansträngning som med eller mot ens vilja tränger sig fram och icke minst gör sig gällande i hemmen, hafva vi väl att söka den egentliga orsaken till detta otuktade och sjelfsvådiga väsende, som man icke utan skäl beklagar hos vår tids ungdom och för hvilket ofta skolan missbrorätt göres ensam ansvarig.

Hvad de särskilda läroämnenas behandling beträffar, får jag meddela följande.

Kristendomskunskap. Undervisning i biblisk historia förekommer allmänt i småskolorna och meddelas genom muntligt berättande hvartill kommer i andra klassen lexor i någon lärobok. I allmänhet ägnas häråt en timme hvarje dag omedelbart efter morgonbönen. Hvad härvid ofta varit att anmärka är, att lärarinnans muntliga framställning varit behäftad med en viss mekanisk stelhet, bunden som den allför mycket varit vid ordalydelsen i den använda läroboken, hvadan den ej egt den liffulla åskådlighet, som skolat väcka väckande och intresserande på barnasinnets. Textorden i Luthers lilla katekes ingå öfver allt i småskolornas undervisning, vanligt dock först i andra klassen; men mångenstädes vill man ej nöja sig härmed, utan lägger härtill äfven de lutherska förklaringarne, reminiscens från gamla skoltider, som man har svårt att komma ifrån. Valda psalmverser inläras väl i småskolorna, men långt ifrån till det antal, som vore önskvärdt; ofta stannar det vid 3 eller hvilka vid bönestunderna användas.

I folkskolan intager kristendomsundervisningen, om man ser till läsordningen, ett synnerligen framstående rum. Men gifver man sig på resultatet, måste det sägas, att detta ofta icke svarar mot det jemförelsevis dryga tid, som ägnas åt detta ämne. Redan i kunskapens reda och klarhet står mycket åter att önska, — och det är det hufvudsakliga, som vid en inspektion kan utrönas. Men hvad vid detta ämne ju är det väsentliga — den gudomliga sanningens inverkan på sinnen och hjertan — härutinnan är, befarar jag, brist ännu större, och något suveränt botemedel häremot torde väl

nas, enär undervisningen i ett ämne sådant som kristendomen måste, mer än hvarje annan undervisning, bäras af varm individuell övertygelse, om den skall blifva hvad den bör. — Bibelläsning brukas i de allra flesta skolor i sammanhang med morgonbönen, hvarvid vanligen något evangelium genomgås och förklaras. Denna förklaring inskränker sig vanligen till nödiga ord- och sakförklaringar, hvartill anknytas några historiska och geografiska notiser. Någon praktisk tillämpning af bibelordet förekommer sällan, hvar för denna sysselsättning snarare bör räknas till den följande undervisningstimmen i kristendom än till bönestunden.

Bibliska historien behandlas i allmänhet på tillfredsställande sätt, om än det vore att önska, att det rent frälsningshistoriska mera framhölles och gjordes mera personligt tilltalande. Katekesen vid undervisningen indelad i kurser för de särskilda klasserna. Denna kursindelning, vanligen i enlighet med normalplanen, har varit sig mindre lämplig för de inom inspektionsområdet vanligast förekommande skolformerna, der flere klasser måste samtidigt af en lärare undervisas. Ej heller tillgodoses härmed behörigt deras behov, för hvilka skolgången måste på grund af fattigdom inskränkas. Hvad sjelfva undervisningen angår, är den i allmänhet väl mycket väl lagd på det dogmatiska med förbiseende af det etiska elementet, hvilket gör, att den egentliga behållningen af kristendomstimmarne är rätt nöjaktig. Ordagrann utanläsning af Luthers lilla katekes och skriftspråken i utvecklingen, åtminstone de viktigaste, har jag uppmärksammat såsom en oeftergiftlig fordran; hvad katekesstyckena beträffar, anser jag, att samma fordran ej med nödvändighet bör göras, som vår erfarenhet visar, att der ett barn verkligen lärt sig sin katekes, der är det vanligen fallet, att det ock kan läsa den fullständigt utantill; — och häri ligger bestämdt icke något ondt.

Modersmålet. Läsöfningarne i småskolan, vanligen grundlagda på den ljudmetoden eller en slags kombination af ljud- och bokstafveföreläsningsmetoden, öfvas i allmänhet på ett tillfredsställande sätt, och efter tvenne års småskoleundervisning äro barnen vanligen, hvad läsfärdigheten beträffar, fullt vuxna att ingå i den egentliga folkskolan. Mot färdigheten i rättstafning kan icke heller, hvad småskolans lärjungar angår, i allmänhet någon anmärkning med fog göras. Man skulle efter en sådan i småskolan lagd grund ju kunna anta att i folkskolan, åtminstone i dess högre klasser, möta en god och tillfredsställande läsfärdighet. Så är nog fallet i några folkskolor, men dess värre icke i de flesta. Redan rättläsningen lemnar vanligen mycket öfrigt att önska, och vill man höra egentlig välutbildning, får man icke hafva stora anspråk. Det har syns mig, som

om färdigheten i innanläsning icke gått framåt, utan sorgligt måste jag, med erfarenhet från en tolfårig inspektörsverksamhet vitsorda, att den gått tillbaka. Och hvarför detta? Hufvudsakligen anledningen ser jag uti de många olikartade läroämnen, som tränga på folkskolans läsordning och åt hvilka alla något rum måste beviljas, hvilket skett på bekostnad af modersmålet. Men det återstår ju ändå rätt mycken tid för detta folkskolans hufvudämne, i regel åtminstone en timme hvarje dag? Ja visserligen; men denna blir i många skolor så alltför mycket upptagen af innehållsbehandlingen, en del temligen onödiga grammatikaliska exkurser o. d., som föga blir öfver för sjelfva läsöfningarne. Åt kursiv läsning tillägnas vida mera tid, än nu vanligen är fallet, hvarvid läraren genom flitigare egen föreläsning, helst blott af mindre stycken endast enskilda meningar åt gången, och dels genom korta och stämnda ord- och sakförklaringar bör öfva barnen till på samma gång rätt- och vällesning. — Innehållsbehandlingen är mångenstädes alltför minutiös och blir derigenom onödigt tidsödande och för barnen synnerligen tråkig, då den deremot, rätt anlagd, såsom kortfattad öfversigt af det lästa i dess hufvudsakliga moment skulle både blifva intresserande och utvidga lärjungarnes kunskapsområde samt dessutom — hvad som icke är det minst viktiga — tjena till att utveckla deras uppfattnings- och talförmåga.

Rättskrifningsöfningar brukas i alla skolor och lemna i allmänhet någorlunda godt resultat. Särskildt användas de flitigt i sådana skolor, hvarest två eller flere klasser måste samtidigt undervisas och således flere tysta öfningar måste förekomma. Uppsatsskrifningen, som ännu ej kommit allmänt i bruk, befinnes mindre tillfredsställande, hufvudsakligen emedan den företages utan att vara förberedd af rätt planlagda föröfningar.

Form- och satslära förekommer ock, fastän ej allmänt. I denna undervisning tages praktiskt och ej för mycket utsträckt bredden, har den visat sig vara till gagn.

Välskrifningen är i allmänhet nöjaktig. I flere skolor har den Pählmanska eller den Holmqvistiska skrifmetoden kommit till användning och medfört godt resultat.

Räkning öfvas i småskolan inom och mångenstädes utöfver och i normalplanen omnämnda talområdet. I allmänhet är färdigheten inom folkskolan i detta ämne fullt nöjaktig. Räkning med stora abstrakta tal, hvarmed man för ej länge sedan mångenstädes onyttigt förnötte tiden, får nu mera vanligen vika för konkreta och praktiska uppgifter, hvilka, på samma gång de äro mera direkta

gneliga i lifvet, lättare tillvinna sig barnens intresse. Åt hufvudkning egnas också allt mer uppmärksamhet.

I *geometri* hinnes man i allmänhet icke långt — och detta helt naturligt till följd af den ganska knappa tid, som kan häråt egnas. Den egentliga plats har detta ämne inom fortsättningsskolan, hvarest barnen kunna förutsättas äga den utveckling och det förberedande kunskapsmått, att på kortare tid några egentliga framsteg kunna göras.

Geografi synes i många skola vara ett lärarens favoritämne; också är insigten häri i allmänhet så god, som man kan rimligtvis göra. Sveriges geografi behandlas något utförligare, de öfriga europeiska ländernas i kortare öfverisgt. Folkens kulturförhållanden, deras lefnadssätt och näringar komma dock mindre till tals, hvilket är den hufvudsakliga anmärkning, som vid undervisningen i detta ämne kan göras.

Historia, uteslutande fäderneslandets, förekommer vanligen först i tredje och fjärde årsklasserna. Gifvet är, att man icke får hafva synnerligen stora fordringar på insigter i ett ämne sådant som detta, dels på grund af den ringa tid, som folkskolan kan egna häråt, och dels på grund af ämnets beskaffenhet, som ju är sådan, att en särskild lärarebegåfning är af nöden, om denna undervisning skall ge hvad den bör vara, och kunna lemna ett godt resultat. Det hoppas, att den fosterländska strömning, som på senare tiden fvit sig till känna inom vårt land, skall verka väckande och lifvande äfven på historieundervisningen i folkskolan.

Naturkunnighet. Redan i folkskolans första klass ingår detta ämne. Det vidsträckta område, som här öppnar sig för undervisningen, kan naturligen endast i kort öfversigt behandlas. En nägenhet har temligen allmänt förspotts att företrädesvis, för att säga uteslutande, behandla djurriket med undanskjutande af andra tuområden. För det praktiska lifvet har dock läran om menniskans kropp och i förening dermed helsolära samt om växterna och naturföreteelserna minst lika stor betydelse och bör därför icke efterlämnas. Bäst har det synts mig, att undervisningen i detta ämne anordnats, att naturläran blifvit fördelad i fyra afdelningar: jordläran, växtläran, läran om människokroppen samt läran om naturföreteelserna, hvilka hvardera fått sig ett år inom folkskolan ansett.

Teckning, oftast enligt Stuhlmannska metoden, förekommer i andra klassen i största antalet småskolor och fortsättes vanligen i folkskolorna. Hvad gagn denna öfning medför, då den, såsom oftast är fallet, ej hinnes utöfver den bundna teckningen, kan omtvistas. Att

ögat skärpes och blicken öfvas för uppfattning af form och symmetri, är dock alltid en gifven behållning.

Sången, ett af folkskolans yppersta bildningsmedel, har långa ifrån kommit till sin rätt. Visserligen finnas skolor, der sångundervisningen bedrifves fullt tillfredsställande och der sånger af religiöst och dels fosterländskt innehåll väljudande och tilltalande låta sig höras och der äfven tonträffnings- och andra öfningar enligt välberäknad plan förekomma. Men i flertalet skolor är så icke fallet, hvartill orsaken är att söka främst i lärares och lärarinnors bestående intresse för denna öfning, men ock i den ringa uppmärksamhet, som från skolrådets sida egnas häråt. I några skolor, särskilt småskolor, höres knappast ingen annan sång än den morgon- och aftonbönen åtföljande psalmversen; ja, i en och annan småskola, lärarinnan saknar musikalisk begåfning, uteblifver äfven denna.

Gymnastik förekommer visserligen i samtliga små- och folkskolor, men bedrifves i allmänhet mycket lamt; sällan träffas lärare, som med verkligt nit tager itu med denna öfning. Också det intet bland folkskolans läro- och öfningsämnen, som så lätt uppskattas af den stora allmänheten och hvars betydelse i disciplinärt och sanitärt hänseende man så föga förstår som gymnastik.

Trädgårdsskötsel såsom undervisningsämne saknas ännu i ej få skolor. Genom flere gånger upprepade påminnelser hafva de flere skolträdgårdar kommit till stånd; men då ganska många lärare sakna intresse för detta slag af undervisning, har, der den dock meddelats, i allmänhet ej mycket blifvit vunnet.

Slöjd, såväl manlig som qvinlig, har, i motsats till andra för omnämnda öfningsämnen, lyckats att temligen lätt och på kort tid tillvinna sig den stora mängdens intresse. Särskildt hafva de lärare hvilka genom anslag af landstingsmedel satts i tillfälle att genomföra en utbildningskurs vid Näås, visat sig synnerligen angelägna att sina hemorter få s. k. slöjdskolor för gossar till stånd. Många städer hafva också skoldistriktet visat sig villiga att underkasta sig de med sådana skolors upprättande förenade kostnader. Också sedan dessa skolor väl kommit till stånd och blifvit utrustade med nödig materiel, har det icke mött några synnerliga svårigheter att fortfarande upprätthålla dem, tack vare årliga bidrag från stat och landstinget. Den s. k. Nääsmetoden har också allmänt kommit till användning och utan tvifvel är den, principiellt taget och utöfningens ensidighet tillämpad, den inom folkskolan enda rigtige.

Flickornas öfning i handarbeten af olika slag, såsom sömnad och stickning samt lagning af sömmade och stickade plagg, förekommer vid ganska många såväl folk- som småskolor och leder

allra flesta fall af eljest vid skolorna anställda lärarinnor. Gagn af denna öfning kan ej betviflas.

Åskådningsöfningar i småskolorna finnas väl temligen allmänt uttagna på läsordningarne, men förekomma dock icke alltid i regelbunden ordning; och der de förekomma, ledas de oftast på ett mycket offredsställande sätt. Deras ändamål såsom ett formelt bildningsmedel har i allmänhet icke blifvit klart för lärarinnorna, hvarför vanligen gifva dem en form och ett innehåll, som är allt annat riktigt. Småskoleseminarierna hafva här framför sig en ännu rätt väl löst uppgift.

I samtliga skolor hållas vid läsårets slut examina, hvilka i sin ordning ledas af skolrådets ordförande och hvarvid flere eller färre barnens föräldrar pläga närvara. I flere folkskolor är brukligt samtidigt anställa den pröfning, som är föreskrifven för de lärjungar, som vilja från skolan afgå. Denna afgångspröfning bör dock, minst i skolor med större barnantal, för att kunna med behörig noggrannhet verkställas skiljas från årsexamen och förläggas till särskild dag inemot läsårets slut.

Mot ordningen i skolorna har sällan anledning till anmärkning kommit, och med afseende på lärjungarnes sedliga förhållande till skolan, så vidt till min kännedom kommit, svårare förseelser varit till syna. Kroppslig åaga har väl understundom måst tillgripas, och man anser nödvändigt, att rättighet till meddelande af sådan bör i skolelementet vara läraren medgifven.

VI. Undervisningsmateriel.

I allmänhet äro skolorna försedda med tillräcklig materiel för undervisningen. Läseböcker hållas af skoldistriktet alltid för folkskolorna och vanligen för småskolorna, hvaremot sådana böcker, som för barn hemlexor gifvas, oftast bekostas af föräldrar och målsmän, om för de fattigaste bland barnen, åt hvilka sådana tillhandatagas af skolorna. På flere orter hafva föräldrarna visat sig mycket otvilliga att inköpa behöfliga läroböcker, så snart det gällt annat som katekes, biblisk historia och räknebok.

Nödiga kartor för den geografiska undervisningen och planscher för den naturalhistoriska samt stereometriskta figurer finnas allmänt i folkskolorna, likasom äfven flertalet småskolor äro försedda med bibliska tafvor, läsestafror, räknekuB och planscher för åskådningsöfningar. Hvad användningen af den sålunda befintligen materielen angår, vore att önska, att den brukades mera flitigt, än hvad gemen-

ligen sker, och att den särskildt vid lexornas beredande regelbundet komme till användning.

VII. Anteckningsböcker.

I samtliga skoldistrikt upprättas årligen förteckningar på i skoleldern varande barn. I hvarje skola föras dagbok och examenskatalog, hvarjemte i folkskolorna finnes hufvudbok, hvilken dock mångenstädes är gemensam för alla inom distriktet befintliga skolor. De härvid använda formulären, vanligen de omarbetade Lidbergska, äro rediga och ordentligt uppställda; de gjorda anteckningarna hafva befunnits rigtiga och tillförlitliga.

De uppgifter, som lärarne enligt § 66 folkskolestadgan hafva att årligen ur dessa anteckningsböcker meddela, äro deremot oförbristfälliga, detta till god del beroende på beskaffenheten af de följande dessa uppgifter föreskrifna formulär, hvilka äro otydliga och vilslående.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Antal egna skolhus utgör för närvarande 93 och förhyrda 28, dess senare nästan alla använda för småskolor. Under inspektionsperioden hafva 11 nya skolhus blifvit uppförda, nemligen i Lönsås, Vallerstad, Vinnerstad, Motala stad och Strå för folkskolor, i Stjernorp och Mjölby för mindre folkskolor, i Vesterlösa, Ask och Rogslösa för småskolor, i Örberga för slöjdskola, hvarförutom i några andra skoldistrikt beslut äro fattade och förberedande åtgärder vidtagna för anskaffande af nya och rymligare skollokaler. Der skolhus blifva under senare åren uppförda, erbjuda de lokaler af yppersta beskaffenhet; i flere af de äldre skolhusen äro deremot rummen små, låga och mörka. Detta sist nämnda förhållande eger ock rum vid småskolelokalerna, der de äro förhyrda eller, såsom ofta är fallet, placerade i vindsrum i folkskolehuset.

Uppvärmningen sker förmedelst dels kakelugnar och dels järnkaminer, hvilka sist nämnda, särdeles då de äro af någon gammal konstruktion, äro föga lämpliga i skollokaler. En olägenhet, som jag ofta funnit anledning påpeka, är den brist på ventilation, som ofta förekommer. I de gamla skolhusen är ingen särskild anstalt härför gjord; i de nyare äro visserligen ventilationsapparater af olika eller annat slag anordnade, men ofta är det fallet, att de icke kom-

användning. Likaså lemna renligheten och den yttre ordningen många skollokaler mycket öfrigt att önska. Lärares och lärarins uppmärksamhet kan ej för mycket fästas uppå, af hvilken vigthet är, icke endast i sanitärt hänseende utan äfven för barnens uppstran, att dessa i skolsalarne mötas af ordning och renlighet, af frisk och frisk luft. Blevde detta en vana i skolan, skulle de taga med sig till hemmen och den skulle der hafva god inverkan.

Skolmöblerna äro nu mera i allmänhet till sin konstruktion af god beskaffenhet; oftast brukas tvåsitsiga bänkar och dermed enmanhängande pulpeter. Önskligt voro dock, att man något oftare kostade deras ommålning.

För barnens undervisning anordnade skolträdgårdar finnas till ett antal af 45, hvilket tal visar, att många folkskolor ännu sakna dessa för barnens framtid ej oviktiga undervisningsanstalter. Äfven den handledning och öfning i trädgårdsskötsel, som förekommit, är ej varit sådan, som man önskat, är det att hoppas, att dock frigenom hos en och annan väckts sinne för plantering. I hvad mån som helst har alltid skolan genom den omgifvande trädgården ett mera inbjudande utseende.

IX. Tillsyn.

Det närmare öfvervakandet af skolorna, som enligt lag åligger skolrådet, utöfvas vanligast uteslutande af skolrådets ordförande; det är att betrakta som undantagsfall, om någon af de öfriga ledamöterna mera verksamt och intresserad eggar tid åt skolan och dess angelägenheter. Denna allmänt förekommande likgiltighet från skolrådets sida, af hvilka man kunde vänta stöd och hjälp, är att beklaga, emedan den från dem meddelar sig äfven åt andra församlingsmedlemmar, ja, åt sjelfva föräldrarne, så att skolan ofta står inom församlingen helt isolerad utan att uppbäras af något mera allmänt intresse och utan att ega det förtroende, som hon, för att kunna rätt fylla sin bestämmelse, så väl behöfver. Genom här och der hållna s. k. föräldramöten har man väl sökt att i någon mån hjälpa denna olägenhet; men det är svårt att ännu säga, om något af varaktigt gagn för skolan härigenom står att vinna.

Hvarje skola, så folk- som småskola, har af mig inspekterats i ordningen hvartannat år; några skolor hafva dock, der särskilda förordnanden så påkallat, blifvit oftare besökta. Vanligen hafva skolrådets ordförande, då mina besök varit förut tillkännagifna, och skolan äfven andra skolrådsledamöter dervid närvarit; och har jag

då fått tillfälle att muntligt med dem rådgöra om, hvad som kunnat och bort göras för skolväsendets utveckling och förbättring. I skilda skrivelser till vederbörande skolråd har jag efter hvarje inspektionsförrättning meddelat de anmärkningar, jag haft att göra samt de åtgärder och förbättringar, som jag ansett böra vidtagas och har jag fått göra den erfarenheten, att de råd och anvisningar jag gifvit, eller de förslag, jag framställt, blifvit i de flesta fall verkställda. — När jag ser tillbaka på de senaste sex åren, torde jag därför kunna, såsom ett allmänt omdöme om denna tid, säga, att folkskolan lugnt och jemnt gått framåt.

Vadstena, oktober 1893.

Rud. Fjetterström.

IV.

Norra, Göstrings, Lysings, Norra och Södra Vedbo kontrakt.

Sedan kyrkoherden m. m. G. V. Sandberg på gjord ansökan er-
 llett entledigande från uppdraget att vara folkskoleinspektör inom
 Norra, Göstrings, Lysings, Norra Vedbo och Södra Vedbo kontrakt
 Linköpings stift, blef jag den 5 september 1890 af Kongl. Maj:t
 förordnad att i hans ställe till 1892 års slut vara inspektör inom
 nämnda område. Den tid, hvarunder jag haft tillfälle att särskildt
 uppmärksamma mig åt detta mångsidiga och maktpåliggande uppdrag, är så-
 mådana jemförelsevis ganska kort. Denna omständighet torde möjligen
 kunna anses utgöra en giltig förklaringsgrund dertill, att den berättelse,
 som nu går att afgifva rörande folkundervisningen inom ifrågakvarande
 inspektionsområde för åren 1887—1892, i mer än ett hänseende helt
 ofullständigt kommer att sakna nödig fullständighet.

I. Undervisningsanstalterna.

Vid slutet af år 1892 funnos inom inspektionsområdet inalles
 1 allmänna folkundervisningsanstalter, hvaraf:

fasta folkskolor med en lärare eller lärarinna . . .	42,
» » » flere lärare eller lärarinnor . . .	3. 45,
flyttande »	31.
Summa folkskolor	76;
fasta mindre folkskolor	10,
flyttande » »	3.
Summa mindre folkskolor	13;
fasta småskolor	29,
flyttande »	43.
Summa småskolor	72.

Af samtliga fasta skolor funnos i Ydre 9, i Göstring 31, Lysing 26, i Norra Vedbo 10 och i Södra Vedbo 8.

Af de flyttande skolorna kommo på Ydre 19, Göstring 3, Lysing 1, Norra Vedbo 29 och Södra Vedbo 25.

Häraf framgår, att det öfvervägande antalet fasta skolor är att söka inom Göstrings och Lysings kontrakt, under det att de flyttande skolorna företrädesvis förekomma inom Ydre samt Norra och Södra Vedbo. Detta är också helt naturligt. Å ena sidan har man slättbygden (största delen af Göstring och Lysing) med tät befolkning och korta skolvägar, å andra sidan skogsbygden (Ydre samt Norra och Södra Vedbo) med i allmänhet glesare befolkning samt längre och svårare vägar. Emellertid har äfven inom de sistnämnda kontraktet mot slutet af perioden visat sig en viss tendens att utbyta flyttande skolor mot fasta, ehuru denna förändring af många skärsärskildt ekonomiska, skrider mycket långsamt framåt. De faste mindre folkskolor, som der och hvar uppstått, och som väl närmast kunna betraktas såsom en följd af nämnda sträfvan, hafva, så vid jag kunnat finna, i allmänhet på ett tillfredsställande sätt fyllt sin uppgift.

Tager man hänsyn till folkmängden och antalet skolor inom de olika kontrakten, så ställer sig saken sålunda:

Ydre:	folkmängd:	10,196;	skolor:	28;	1 skola på	364 persone
Göstring:	»	14,987;	»	34;	1 » »	441 »
Lysing:	»	10,200;	»	27;	1 » »	378 »
Norra Vedbo:	»	16,931;	»	39;	1 » »	434 »
Södra Vedbo:	»	15,865;	»	33;	1 » »	481 »

Fortsättningsskolor funnos vid ifrågavarande tidpunkt till följande antal:

inom Ydre	kontrakt 1 (Torpa);
» Göstrings	» 6 (Skeninge, Allhelgona, Åsbo, Högstads och Hof);
» Lysings	» 1 (Rök);
» Norra Vedbo	» 2 (Askeryd);
» Södra Vedbo	» 2 (Medelby och Ingatorp).

Alltså inalles 12.

Från och med början af år 1893 hafva ytterligare tvenne fortsättningsskolor trädtt i verksamhet; och man torde kunna hoppas att under den närmaste tiden ännu flere skolor af detta slag skulle uppstå, ty otvetydigt är, att intresset härför börjar vakna i alla vidare kretsar. Goda lärarekrafter finnas i allmänhet att tillgå och det är ett glädjande faktum, att, der fortsättningsskolor äro

ång, lärarne med lif och lust sköta desamma. Der fortsättnings-
skolor icke finnas, har man mångenstädes anordnat repetitionskurser
för de äldre barnen. »Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas».

Slöjdskolor funnos:

Inom Ydre	kontrakt: i	Vestra Ryd, Torpa och Norra Vi (i det sistnämnda distriktet endast för flickor);
» Göstrings	»	i Ekeby, Åsbo och Högby;
» Lysings	»	i St. Åby, Ödeshög, Rök och Heda;
» Norra Vedbo	»	i Adelöf, Vireda, Haurida, Askeryd, Bredestad, Marbäck, Frinnaryd, Linderås och Säby;
» Södra Vedbo	»	i Eksjö stad och Flisby.

Hvad jag här ofvan yttrat om det växande intresset för fort-
tningsskolorna, det synes mig i ännu högre grad kunna sägas om
slöjdundervisningen. Också är denna undervisning, när den skötes
gigtigt, utan all fråga af stor betydelse för barnens uppfostran. Ty
afsedt den praktiska färdighet, som dervid förvärfvas, vänjas barnen
i ordning, punktlighet och flit. De få lära sig att taga väl vara
på tiden, och redan dermed är mycket vunnet.

II. Skolbarnen.

Vid 1892 års slut funnos inom inspektionsområdet, hvars hela
barnmängd utgjorde 68,179 personer, 11,313 barn i skolåldern (7—14
år), hvaraf 5,661 gossar och 5,652 flickor.

Vid en jämförelse mellan barnantalet och antalet skolor inom de
 olika kontrakten erhåller man följande tablå:

Ydre:	barn: 1,600;	skolor: 28;	1 skola på 57 barn;
Göstring:	» 2,505;	» 34;	1 » » 74 »
Lysing:	» 1,713;	» 27;	1 » » 63 »
Norra Vedbo:	» 2,891;	» 39;	1 » » 74 »
Södra Vedbo:	» 2,604;	» 33;	1 » » 79 »

Då emellertid endast 9,369 barn under år 1892 faktiskt under-
söts i inspektionsområdets samtliga skolor, har medelsiffran å an-
talet barn för hvarje skola varit 58.

Intagning i skola har enligt gällande föreskrift skett vid läs-
rmins början. Dock har det understundom inträffat, att barn blifvit
i skolgång anmälda och i skolan också mottagna, först sedan under-
visningen derstädes längre eller kortare tid pågått, men detta har

då i allmänhet berott på särskilda förhållanden, som af vederbörande är pröfvats. Och så vidt jag vid gjorda efterforskningar kunnat finna, torde i detta afseende ingen egentlig anledning till anmärkning vara för handen.

Barnens *ålder* vid inträdet i skolan har i regel varit den i föreskrifna. Emellertid har jag på ett och annat ställe tyckt märka en viss benägenhet att väl mycket öfverskrida nämnda åldersgräns, äfven utan att talande skäl därför kunnat förebringas. I sådana fall har jag hos vederbörande gjort nödiga erinringar.

Hvad beträffar barnens *skolgång*, synes mig den i det hela sist tiden hafva varit ganska tillfredsställande, om också befogade anmärkningar i detta afseende inom åtskilliga skoldistrikt äro ännu kunna göras. I trakter, der det finnes en talrik arbetarebefolkning af särskildt statfolk, är det naturligtvis alltid svårt att i detta vinna ett fullgodt resultat. I ungefär 50 procent af inspektionsområdets skolor torde skolgången kunna betraktas såsom god (i åtskilliga mycket god), i 35 procent såsom rätt god eller fullt apokalyptisk och i 15 procent såsom mindre god (i några klen). Klart är att dessa siffror endast kunna gifva en approximativ föreställning om förhållandet, synnerligast som den tid, hvarunder jag haft tillfälle att göra mina iakttagelser, ej mycket öfverstiger två år.

III. Lärarepersonalen.

Under år 1892 voro inom inspektionsområdet anställda:
vid folkskolor: 72 ordinarie lärare, 3 ordinarie lärarinnor, 4 extra ordinarie lärare och 3 biträdande lärarinnor;
vid mindre folkskolor: 3 lärare och 10 lärarinnor;
vid småskolor: 2 lärare och 73 lärarinnor.

Hela antalet lärare och lärarinnor utgjorde sålunda 170.

Härtill komma 9 lärare och 8 lärarinnor, som särskildt varit anställda för att meddela undervisning i öfningsämnen.

Den meddelade förteckningen gifver vid handen, att det hufvudsakligen varit manliga lärare, som skött undervisningen på folkskolans stadium, under det att lärarinnorna företrädesvis haft undervisningen i småskolorna sig anförtrödd. En sådan anordning af fördelning af arbetet är nog också enligt min tanke i allmänhet den bästa. Att goda resultat också kunna vinnas med en motsatt arbetafsfördelning, derpå har jag från mitt inspektionsområde mer än ett talande bevis, men i *regel* tror jag, att den manliga läraren, särskildt från disciplinär synpunkt, i längden har lättare att komma till rätta.

med de äldre barnen, likasom jag är öfvertygad om, att lärarinnorna hafva ett afgjort företräde, då det gäller att handleda barnen under deras första skoltid.

I fråga om lärares och lärarinnors sätt att vårda barnens sedliga väsende samt deras nit och skicklighet att undervisa är det mig en önskan att i det stora hela kunna gifva ett godt vitsord. Med högst undantag synas de mig samt- och synnerligen hafva med allvar ett intresse skött sitt mödosamma och ansvarsfulla kall. Att förhållanden icke alltid kunnat motsvara den goda viljan, och att sålunda undervisningsskickligheten, som hos många varit god och hos åttal till och med utmärkt, hos en del varit mindre tillfreds- ställande, det ligger i sakens natur. Den brist på goda lärarekrafter för småskolans behof, som för icke så länge sedan der och hvar för- ordades, synes i det närmaste vara häfd. De alumner, som utgått från småskolelärarinneseminarierna i Linköping och Hvetlanda, från olika läroanstalter småskolans lärarekrafter inom mitt inspektions- område till största delen rekryteras, hafva i allmänhet visat sig synnerligen väl förberedda för sitt kall. Att skäl till anmärkningar ett eller annat afseende emellanåt kunnat förekomma, ligger i öppen dag; men det vill jag säga, att, der jag funnit mig föränlåten att göra några särskilda erinringar, vare sig det gällt undervisnings- sätt, disciplin eller något annat, der hafva dessa, så vidt jag kunnat se, alltid blifvit med välvilja upptagna; och såväl lärare som lärarinnor hafva utan undantag med beredvillighet sökt ställa sig till samsamma till efterrättelse.

IV. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden, oafsedt fortsättningsskolorna, har enligt regel utgjort 8 kalendermånader eller 34½ veckor. I några distrik med flyttande skolor har visserligen undervisningen pågått ett eller två månader längre om året, men detta har förekommit ett undantagsvis på ett fåtal ställen. Undervisningen för året har på *slättbygden* i allmänhet börjat ganska tidigt (i januari eller februari), likasom de å andra sidan slutat sent (i november eller december). Ferierna, som infallit under sommaren, hafva i följd varit vanligtvis varit rätt långa. I *skogsbygden* åter har läsningen slutats på ett annat sätt med senare början om året och tidigare samt med kortare ferier. Det är naturförhållandena, som härvid utöfva den afgörande rollen.

Undervisningen har vanligen pågått 5 dagar i veckan med timmar om dagen i folkskola och 5 i småskolan, så att det samma lagda antalet undervisningstimmar i veckan varit för den förra och för den senare 25. Dessutom torde böra nämnas, att den 6 dagen i veckan också ofta användts till skolarbete, nemligen antingen så, att roteförhören, der sådana förekommit, varit förlagda till dagen, eller ock så, att undervisning i slöjd på många ställen meddelats.

Det, jag kan väl säga, öfverdrifna nit, som visat sig särskilt hos en och annan småskolelärarinna att utsträcka den dagliga undervisningstiden utöfver den i lag föreskrifna, har jag icke låtit passera oanmärkt.

V. Skollokalerna.

Egna skolhus funnos till ett antal af 126; de förhyrda eller hyresfritt upplåtna utgjorde 45. Under min inspektörstid hafva nya skolhus blifvit uppförda. Dessutom anser jag mig böra nämna att sådana åtgärder äro vidtagna, att inom den närmaste tiden ännu några komma att byggas. De förhyrda eller hyresfritt upplåtna lokalerna förekomma naturligtvis mest i sådana skoldistrikt, der de finnes flyttande skolor, och i allmänhet i de församlingar, der skolväsendet ännu icke vunnit nödig stadga. På en del ställen, särskilt der de ekonomiska förhållandena varit mera tryckande, har det visat sig vara en vansklighetsak att öfvertyga vederbörande om nödvändigheten att anskaffa lämpliga skollokaler, på andra åter har det gått lätt nog, blott frågan väl hunnit mogna. Om de på senare tid uppförda skolhusen är i allmänhet ingenting annat än godt att säga. Sant är visserligen, att i åtskilliga fall anmärkningar kunna göras mot rummens anordning och belysning, men i dessa afseenden bör det nu blifva allt bättre bestämt, särskildt sedan föreskriften om folkskoleinspektörens granskning af de uppgjorda ritningarna bör tillämpas.

De gamla, opraktiska skolbänkarne, som väl ännu på icke få ställen anträffas, få numera allt oftare lemna rum för nya ändamålsenligare beskaflenhet. Åtskilliga förbättringar i den vägen har jag redan under min korta inspektörstid haft tillfälle att konstatera.

För nödig luftvexling i lärorummen är visserligen på många ställen väl sörjdt, men ännu återstår mycket i det afseendet att göra.

Der jag funnit reparationer af skollokalerna behöfliga, har jag de till skoloråden aflåtna promemoriorna derom gjort påminnelser, vilka också i allmänhet ledt till önskvärdt resultat.

VI. Undervisningsmaterielen.

Utan öfverdrift torde kunna påstås, att vederbörande under de närmare åren i allmänhet gjort ganska mycket för anskaffandet af undervisningsmateriel. Sista upplagan af folkskolans läsebok (minstone 1:sta bandet) har på de allra flesta ställen redan blifvit skaffad; och i de få skoldistrikt, der detta ännu icke skett, har jag vid mina inspektionsbesök derom gjort påminnelser. De icke obetydliga utgifter, som sålunda måst göras för inköp af läseboken, äro emellertid i en del skoldistrikt, der tillgångarne äro mera begränsade, vållat uppskof med anskaffande af annan, jemförelsevis mindre vigtig undervisningsmateriel. Att folkskolorna på det hela taget äro relativt bättre utrustade med materiel för undervisningen i småskolorna, bör icke förvåna. Dock erkänner jag gerna, att de största församlingar, äfven då det gällt småskolorna, visat mycken redovisning att anskaffa hvad nödigt varit. På några håll har jag emellertid hört den anmärkningen göras, att, sedan materiel förskildt i fråga om åskådningsundervisningen, väl blifvit anskaffad, desamma just icke varit till mycket gagn; och den iakttagelsen har jag också sjelf understundom gjort, att somliga lärare och läroverksamhet farit väl varligt fram med sådan materiel i den meningen, att de alldeles för litet låtit densamma komma till användning.

VII. Skolreglementena.

Vid mina besök i skolorna har jag städse, så vidt tiden med-
frit, sökt taga närmare kännedom om de gällande reglementena. I allmänhet hafva dessa befunnits vara af yngre datum och fullt upplagda för nuvarande förhållanden; men på åtskilliga ställen hafva de varit föråldrade, så att skolornas anordning icke alls stått eller kunnat stå i samklang med desamma. Med anledning af de erinringar, som jag i dylika fall hos vederbörande gjort, hafva dels nya reglementen för några skoldistrikt redan blifvit upprättade, dels äro andra på andra håll nu under utarbetning. Inom några församlingar, der arbetet för skolväsendets ordnande nu som bäst pågår, torde det ännu dröja något, innan man hinner få respektive regle-

menten färdiga; och jag har under sådana förhållanden ansett böra tillsvidare intaga en afvaktande hållning. En af domkapitlet början af år 1893 till samtliga skolråd stäld anmodan att till vederbörande folkskolinspektör insända ett exemplar af gällande skolreglemente kommer helt säkert att i hög grad påskynda utarbetandet lämpliga reglementen, der sådana ännu saknas.

VIII. Anteckningsböckerna.

Skolorna äro numera öfver allt försedda med dagböcker och examenskataloger. Matrikel eller hufvudbok finnes så godt som i alla folkskolor. Och på de mycket få ställen, der en sådan saknats, hafva vederbörande på gjord framställning förklarar sig skola gå i förhandling om dess anskaffande. Det har hört till undantagen, att jag träffat på anteckningsböcker med primitiv och opraktisk uppställning. Nästan allestädes har man nemligen numera gjort sig till godo de förträffliga blanketter, som för ändamålet, särskildt af befärläggaren Hasse W. Tullberg, blifvit utgifna.

IX. Undervisningen.

Jag har redan förut i denna berättelse haft tillfälle att tala något om lärare och lärarinnor, deras nit, pligttrohet och allvar samt den skicklighet, hvarmed de i allmänhet fyllt sin ingalunda lätta uppgift. Emellertid anser jag mig ännu en gång böra betona detta just här, då jag nu går att i några korta drag redogöra för de iakttagelser, som jag på undervisningens område haft tillfälle att göra. Att undervisningen i våra folk- och småskolor på senare tid gått och allt fortfarande går med jemna steg framåt, det torde få anses vara ett lika obestriddigt som glädjande faktum. Dock vill jag icke dölja, att jag der och hvar tyckt mig förmärka en viss benägenhet att väl mycket sväfvat ut på bredden. Detta är kanske lätt förklarligt, ty en lärare med intresse för sitt kall vill så gerne hinna med *allt*. Men der skolorna arbeta under ogynsamma förhållanden, och der undervisningstiden är knappt tillmätt, händer det då lätt, att sjelfva kärnpunkterna blifva vid undervisningen eller mindre förbisedda, eller åtminstone ej nog beaktade. Man har icke alltid tänkt på den gamla regeln: »Non multa, sed multum». Att detta skulle innebära någon egentlig fara, har jag icke velat påstå, ty med den goda metodiska undervisning, som meddelas i våra

minarier, och med den förträffliga ledning, som *normalplanen* är
 nad att gifva en och hvar, torde det anmärkta förhållandet, om
 dessutom påpekas vid inspektionerna, så småningom förlora sin
 tydelse. Jag nämnde ett ord om normalplanen och vill ytterligare
 lägga, att enligt min öfvertygelse densamma varit och är till
 innerligen stort gagn för undervisningen vid våra folk- och små-
 skolor. Den har åstadkommit ordning och reda i många afseenden,
 som man förut varit sväfvande och oviss.

Med afseende på undervisningen i de särskilda ämnena anser jag
 också böra lemna några, om än kortfattade meddelanden.

Hvad då först beträffar undervisningen i *katekes*, måste jag er-
 nämna, att densamma i det hela har skötts ganska väl. Dock har
 hos en och annan lärare tyckt mig finna en viss böjelse att just
 undervisningen i detta ämne tala väl mycket sjelf och att alltför
 mycket röra sig med definitioner och för barnen svårfattliga utred-
 ningar, hvarigenom det väckande och värmande momentet i lektionen
 förloradt. Konsten att kateketisera synes mig i sådana fall
 vara, om jag så må uttrycka mig, skjutit öfver målet.

I *bibliska historia* har jag visserligen fått bevittna en och
 annan alltför torr och kall lektion, men i regel har undervisningen
 i detta ämne, såsom sig bort, uppburits af hängifvenhet och inner-
 net, som icke kunnat undgå att på barnen göra ett godt intryck
 hos dem öppna blicken för bibelns höga sanningar.

En omständighet, som särskildt i fråga om bibliska historien
 lit i ögonen fallande, vill jag i detta sammanhang påpeka: det
 mångfalden af befintliga läroböcker. Derom är ju i och för sig
 intet annat än godt att säga, isynnerhet som de nämnda läro-
 böckerna i allmänhet synas vara af tillfredsställande beskaffenhet.
 Men det kan dock icke, att härigenom en del svårigheter såväl från
 pedagogisk som ekonomisk synpunkt kunna uppstå vid barnens ofta
 växlande flyttningar från ett skoldistrikt till ett annat, der olika
 läroböcker användas. Jag har för vederbörande påpekat detta för-
 hållande och i skrivelser till skolrådsordförandena framställt förslag
 om att åtminstone i församlingar, som ligga hvarandra nära,
 finna en viss likformighet och enhet i fråga om läroböckerna. Dessa
 ordställningar, som icke endast gällt bibliska historien utan äfven
 andra ämnen, hafva på åtskilliga ställen redan ledt till afsedt re-
 sultat.

Modersmålet har, såsom tillbörligt är, vid undervisningen intagit
 dominerande plats. Och med den goda grund, som numera all-
 tids lägges i småskolan, hafva barnen i det stora hela gjort vackra
 framsteg uti detta viktiga ämne. Särskildt gäller detta omdöme

rättläsningen. Med välläsningen åter har det på åtskilliga ställen ej varit så alldeles väl bestäldt. Der barnantalet varit stort, eller der läraren eljest arbetat under ogynsamma förhållanden, har han med bästa vilja ej alltid i detta afseende kunnat komma så långt, som önskligt varit. Den använda metoden har väl ej heller alltid varit den bästa. Emellertid är det min tro, att, sedan den sista upplagan af folkskolans läsebok med sitt i det hela klarare språk och lättfattligare innehåll kommit i allmänna bruk, lärarens arbete på detta område icke litet skall komma att underlättas.

I fråga om rättskrifningen hafva de sista åren på sätt och vis bildat en öfvergångsperiod, en omständighet som naturligen vållat en del svårigheter både för lärare och barn. Men der arbetet drifvits med nit och intresse, der har resultatet äfven i detta fall fullt motsvarat billiga anspråk.

Uppsatsskrifning har hufvudsakligen förekommit i fortsättnings-skolorna. I en och annan mera lyckligt lottad folkskola hafva också försök i den vägen blifvit gjorda.

Mot undervisningen i *räkning* har jag vid mina inspektioner haft mycket få anmärkningar att göra. I allmänhet hafva lärarne just i detta ämne visat sig vara väl förberedda i afseende såväl på insigter som metod att undervisa. Sant är väl, att det pensum, man hunnit genomgå, icke alltid varit så synnerligen vidlyftigt, men det har vanligen inlärts väl, och barnen hafva i allmänhet redt sig godt, då det gällt att lösa de förelagda uppgifterna. Det är tydligt, att såväl barnen sjelfva som deras föräldrar äro intresserade för detta ämne; och det beror väl i icke ringa mån derpå, att denna kunskaps-gren är af så påtaglig nytta i det praktiska lifvet.

I *geometri* har undervisningen i de allra flesta fall inskränkt sig till ett minimum. Och äfven i fortsättningsskolorna, der man naturligtvis haft tillfälle att egnas mera tid och arbete åt detta ämne, än hvad fallet kunnat vara i de egentliga folkskolorna, har den genomgångna kursen i allmänhet varit begränsad till ytors och kroppars mätning.

Undervisningen i *geografi* har i regel bedrifvits med kraft och intresse; och de framsteg, barnen gjort på detta område, hafva varit rätt tillfredsställande, i många fall anmärkningsvärdt vackra. I en del skolor har man väl icke hunnit så särdeles långt, utan hufvudsakligen rört sig inom fäderneslandets gränser, men i åtskilliga fall har det inhemtade kunskapsmättet varit vida omfångsrikare, så att barnen visat sig ega kännedom icke blott om Europa i allmänhet utan äfven om de fremmande verldsdelarne. Visserligen har denna kunskap ofta nog uteslutande varit en kunskap om namn, utan att

barnen fått blicken öppen för det karakteristiska hos de olika folken och länderna, men äfven den sålunda förvärfvade insigten har ju sin stora betydelse, ty på den grunden kan sedan mycket byggas.

Att undervisningen i *historia* icke alltid hållit jemna steg med den geografiska undervisningen, är otvifvelaktigt. Mången gång har den historiska lektionen så godt som helt och hållet rört sig blott om namn och årtal, utan att det inre sammanhanget mellan händelserna och den historiska gången fått sin rätta belysning. Den historiska undervisningen, om någon, erbjuder läraren många tillfällen att hos barnen ingjuta en god medborgerlig anda och att hos dem väcka kärlek till våra stora minnen och till fosterlandet. Åtskilliga lärare hafva visserligen förstått att rätt begagna de sålunda erbjudna tillfällena, men mången har låtit dem spårlöst gå förbi. På den allra sista tiden synes dock en förbättring i detta hänseende hafva inträdd. Jag har märkt detta ej blott under de historiska lektionerna, utan äfven vid undervisningen i andra ämnen, särskildt i modersmålet. Också har jag allt oftare äfven inom skolsalens väggar så i ord som toner hört kärleken till fosterlandet tolkas.

Ät undervisningen i *naturskunnighet* har vanligen ej mycken tid kunnat egnas. Vid sådant förhållande är det klart, att det inhemtade kunskapsmättet ej heller varit af någon vidare betydenhet. I en del skolor hafva lärarne fått inskränka sig till att genom innärläsning i folkskolans läsebok eller annan lämplig bok och med tillhjälp af befintlig askådningsmateriel gifva barnen någon inblick i ämnet. Emellertid må icke förnekas, att lärarne i allmänhet visat sig ganska intresserade för naturskunnigheten. Och der särskilda läroböcker samt lämplig askådningsmateriel funnits, har jag mer än en gång just i detta ämne fått höra synnerligen goda lektioner. Det har hufvudsakligen varit läran om människokroppen och om djurriket, som varit föremål för undervisningen.

Om öfningsämnena vill jag också nämna några ord.

Ät *välskrifningen* har i de flesta skolor egnats mycken omsorg. Vid mina inspektioner i skolorna har jag alltid mer eller mindre grundligt gått igenom skrifböckerna. Dervid har jag visserligen mången gång träffat på suddiga och slarfvigt skrifna böcker, men jag har också ofta nog sett böcker, som varit snygga och väl skrifna. Det är en mycket viktig sak, att barnen redan från början vänjas vid att hålla sina böcker snygga. Detta har jag alltid framhållit för lärarne och derjemte betonat, att den estetiska synpunkten äfven vid öfningar i rättskrifning och uppsatsskrifning ständigt bör beaktas. Den på somliga ställen använda metoden att låta barnen i småskolan alltför länge skriva på tafra har nu börjat öfvergifvas

bland annat af det skäl, att man tyckt sig märka, att barnen derigenom blifvit tunga på hand. För öfrigt torde man kunna antaga, att, sedan ändamålsenligare bänkar numera börjat allt allmänare anskaffas i skolorna, och sedan förbättrade skrifmetoder allt mera kommit i bruk, barnens färdighet i välskrifning skall blifva bättre, än den hittills kunnat vara.

Undervisningen i *teckning*, som öfvats efter den Stuhlmannska metoden i nästan alla skolor, har i allmänhet icke medfört så synnerligen goda resultat. Orsakerna härtill kunna ju vara mångahanda, såsom den knappt tillmätta tiden för dessa öfningar, i en del fall bristen på lämplig undervisningsmateriel o. s. v. Dertill kommer naturligtvis också, att somliga lärare icke egt nödiga insigter i ämnet eller varit nog öfvade att leda undervisningen deri.

Intresset för *sången* har tydligen varit i stadig tillväxt. Också har sång förekommit i de allra flesta skolor. Endast der lärarne varit oförmögna att leda densamma, har den saknats. Egentliga sångöfningar hafva förekommit blott i ett fåtal skolor. Eljest har der mest varit enstämmig sång efter gehör. Att äfven en sådan sång kan klinga fulltonigt och vackert, det har jag mången gång erfarit, såväl då barnen stämt upp en koral som då de låtit fosterländska toner ljuda.

Gymnastik har visserligen förekommit litet hvarstades i skolorna, men öfningarne deri hafva mest bestått i en del fristående rörelser på lärorummet eller, då årstiden så medgifvit, äfven ute i det fria. På åtskilliga ställen, der lämplig plats funnits, hafva också öfningar i marscher, vändningar m. m. förekommit, men jag har i allmänhet tyckt mig finna, att hvarken lärare, föräldrar eller barn haft blicken öppen för gymnastikens stora betydelse och nytta.

I *trädgårdsskötsel* har undervisningen, der sådan meddelats, mestadels inskränkt sig till trädplantering och ympning. Särskildt anordnade skolträdgårdar finnas emellertid numera åtminstone vid de flesta fasta folkskolor. Oaktadt, såsom nämnt är, undervisningen i detta ämne icke särdeles mycket bedrifvits, torde dess betydelse i alla fall icke böra underskattas. Om barnen under skoltiden blott få håg och lust för planteringar, så är redan derigenom icke litet vunnet.

Om *slöjdundervisningen* har jag här ofvan vid redogörelsen för undervisningsanstalterna redan nämnt några ord. Jag har framhållit det växande intresset för denna undervisning och äfven talat något om dess betydelse för barnens uppfostran. Här vill jag blott tillägga, att en stor mängd af inspektionsområdets lärare numera genomgått slöjdlärareseminariet vid Näås. Man torde därför kunna

antaga, att undervisningen i detta ämne hädanefter skall komma att skötas fullt planmessigt och rationellt. Äfven den qvinliga slöjd-undervisningen tyckes vinna terräng inom inspektionsområdet.

X. Skolförhören.

Afslutningsexamina hafva hållits öfver allt i skolorna: i de fasta vid läsårets slut och i de flyttande vid slutet af hvarje lästermin. Dessa examina, vid hvilka barnens föräldrar och äfven andra församlingsbor till större eller mindre antal pläгат vara tillstädes, hafva i regel ledts och öfvervakats af ordföranden i skolrådet eller, då han varit hindrad, af någon annan bland dess ledamöter. Afgångspröfning har vanligen anställts i sammanhang med nyssnämnda examina; i somliga skoldistrikt åter har den försiggått på en särskild, för ändamålet utsatt dag.

De föreskrifna roteförhören inom distrikt med flyttande skolor hafva pläгат hållas 1 à 2 gånger i månaden. På åtskilliga ställen hafva dessa förhör besökts flitigt och ordentligt, men på många håll har jag hos lärarne hört ofta upprepade klagomål deröfver, att barnen fåtaligt och oregelbundet infunnit sig vid desamma.

XI. Tillsynen öfver skolorna.

Då det gäller att utöfva den närmare tillsynen öfver en församlings skolor, torde det vara en känd och erkänd sak, att det hufvudsakligen är skolrådets ordförande, som får bära dagens tunga och hetta. Att skolrådsordförandena också med allvar, omsorg och nit fullgöra sina skyldigheter i detta afseende, det har jag under mina inspektionsresor så godt som öfver allt haft tillfälle att iakttaga. Emellertid vill jag icke förneka, att jag lärt känna äfven andra skolrådsledamöter och församlingsmedlemmar, som både i ord och handling visat sitt intresse för skolan och dess angelägenheter. Mångenstädes har man indelat distriktet i flere eller färre mindre områden med särskilda tillsyningsmän; och der en sådan anordning icke blott förefunnits på papperet, utan äfven blifvit praktiskt tillämpad, der har den utan tvifvel, särskildt i fråga om öfvervakandet af barnens skolgång, varit till icke ringa gagn. Att åtskilligt sålunda blifvit gjordt i syfte att skärpa tillsynen öfver skolorna, kan ju icke bestridas, men ännu återstår mycket i detta afseende att önska. Vid mina inspektionsbesök har jag, när omständigheterna så

medgifvit, plägat uppmåna såväl skolrådsledamöter som andra församlingsbor att, då tid och tillfälle dertill gäfvos, äfven i hvardagslag besöka skolorna för att åtminstone genom det sålunda visade intresset bereda lärare och barn en välbehöflig uppmuntran. Jag har iakttagit, att sådana besök under föregående tider i allmänhet örekommit ganska sparsamt.

XII. Folkets förhållande till skolan.

Det är ett mycket glädjande tidens tecken, att folkets intresse för skolan och dess angelägenheter, efter allt att döma, varit i ständig tillväxt. Också hafva de framställningar, som blifvit gjorda i afseende på skolväsendets utveckling och förbättring, i de flesta fall af vederbörande hörsammats; och många församlingar hafva underkastat sig icke ringa utgifter för uppförande af nya skolhus, inköp af undervisningsmateriel m. m. Att beredvilligheten icke alltid varit så stor, och att svårigheter der och hvar yppat sig att få äfven mycket billiga anspråk tillgodosedda, är visserligen sant; men detta har då, såvidt jag kunnat förstå, icke så mycket haft sin grund i någon afvoghet mot skolan i och för sig, utan fastmera berott på ekonomiska omständigheter. För öfrigt erkänner jag med nöje, att jag under mina inspektionsresor icke blott hos skolråden och lärarepersonalen utan äfven hos folket i öfrigt, i den mån jag kommit i beröring med detsamma, städse rönt ett välvilligt tillmötesgående.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet.

För år 1892 uppgingo kostnaderna till följande belopp:

för lärares och lärarinnors aflöning	Kr. 109,695: 76.
» skollokaler och inventarier	» 13,995: 94.
» undervisningsmateriel	» 3,007: 34.
» öfriga behof	» 15,968: 29.

Summa Kr. 142,667: 33.

Dessa kostnader bestredos sålunda:

af statsmedel med	Kr. 55,406: 14.
» landsting och hushållningssällskap med	» 955: —
» skoldistriktet med	» 86,306: 19.

Summa Kr. 142,667: 33.

Denna summa utvisar, vid jemförelse med motsvarande belopp för år 1891, en ökning af 5,308 kronor 12 öre.

Då antalet barn, som under år 1892 undervisats i inspektionsområdets samtliga skolor, utgjort 9,369, har således kostnaden för hvarje barn i medeltal uppgått till 15 kronor 23 öre.

Linköping den 15 augusti 1893.

Edvard Friberg.

V.

Bankekinds och Bergslags kontrakt.

I enlighet med nådiga instruktionen af den 10 december 1886 får jag härmed vördsamt öfverlemnna berättelse öfver folkskoleväsendet inom Bergslags och Bankekinds kontrakt af Linköpings stift och Östergötlands län för inspektionsperioden 1887—1892.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Vid 1886 års början funnos inom inspektionsområdet följande anstalter för folkundervisningen:

- a) 2 fasta folkskolor med flere lärare;
- b) 47 fasta folkskolor med en lärare;
- c) 4 på två stationer flyttande folkskolor;
- d) 2 fasta mindre folkskolor;
- e) 2 på två stationer flyttande mindre folkskolor;
- f) 26 fasta småskolor;
- g) 2 på två stationer flyttande småskolor.

Under de sex åren har de fasta folkskolornas antal ökats med 6, hvaremot de flyttande folkskolorna minskats med 3. De fasta småskolorna hafva ökats med 6, samt flyttande dylika minskats med 1. Häraf framgår, att den minst tillfredsställande skolformen, flyttande skolor, visar tendens att försvinna.

I de folkskolor, som hafva underlag af småskola, hafva antingen de fyra årsklasserna samtidigt undervisats, eller har undervisning meddelats åt 2 årsklasser i sender hvarannan dag. Hvarannandagsläsning har dessutom varit den vanliga i de folkskolor, som icke haft särskild småskola. Endast i tvenne folkskolor har afdelningsläsning egt rum, så att de olika afdelningarne undervisats på olika tider. Dessa begge skolor hafva emellertid visat det klenaste resultatet af undervisningen. Visserligen kan genom en dylik anordning

skolgången blifva jemnare, då de större barnen undervisas på tider, då de i hemmen med minsta svårighet kunna undvaras, men då många hem äro sådana, att man ej bemödar sig om, att barnen under den långa ledigheten från skolan åtminstone icke glömma hvad de i skolan inhämtat, så inträffar allt för ofta, att barnen efter åtta månaders frånvaro återkomma till skolan alldeles okunniga. I glest befolkade trakter, med skolväg af ända till en mils längd, är dessutom hvarannandagsläsning nödvändig, emedan t. ex. ett sju år gammalt barn omöjligen kan stå ut med en dylik väglängd hvarje dag. I 11 af inspektionsområdets 14 skoldistrikt hafva fortsättningsskolor varit upprättade. Då såsom villkor för erhållande af statsbidrag för lärares i fortsättningsskolor aflöning fordras, att lärjungarne, för att vinna inträde i fortsättningsskolan, skola hafva nöjaktigt inhämtat folkskolans lärokurs, hafva åtskilliga af dessa fortsättningsskolor vållat icke ringa svårighet. Lärarne, för hvilka det äfven är en viktig lönefråga, hafva i allmänhet varit angelägna att få fortsättningsskolor till stånd, och för att få tillräckligt antal lärjungar i fortsättningsskolan hafva några sökt minska folkskolans lärokurs för att sålunda få flere lärjungar med afgangsbetyg från den sistnämnda och kompetenta för inträde i fortsättningsskolan. Häraf har följt, att t. ex. en fortsättningsskola påträffats, der lärjungarne icke kunde redogöra ens för folkskolans tredje årskurs, och att ett dylikt tillvägagående icke kunnat godkännas, är naturligt.

Vidare har det mött svårighet att förmå åtskilliga lärare att i fortsättningsskolan undvika katekesundervisning. Då i undervisningsplanen för dylik skola af kristendomsundervisning endast ingår bibelläsning efter morgonbönen, har man dock på åtskilliga ställen velat hafva lexläsning i katekes och gjort fortsättningsskolan hardt när till endast en förberedande konfirmationsskola. Visserligen är det sant, att ett barn, som slutar folkskolan vid tolf års ålder och inträder i konfirmationsundervisningen vid en ålder af fjorton år, under tiden kan glömma mycket af den kristendomskunskap, som inhämtats genom katekesundervisningen i folkskolan, men har lärokursen i detta ämne ordentligt en gång i folkskolan genomgått, synes mig den vidare undervisningen häruti böra öfverlemnas åt församlingsläraren. Få deremot fortsättningsskolorna meddela undervisning enligt den fastställda planen och under lagstadgade villkor samt således på folkskolans lärokurs gifva en öfverbyggnad af kunskaper, som hufvudsakligen äro lämpade för det praktiska livets behof, äro de af ett synnerligen högt värde.

Småskolorna äro vanligen indelade i två årsklasser, i folkskola med småskoleafdelning utan särskild lärarinna stundom i tre års-

klasser, då således folkskolans första årsklass undervisas i denna afdelning.

Undervisningen i slöjd har under inspektionsperioden synnerligen förkofrats, detta till en del beroende på det rikliga understöd, som stat och landsting för denna undervisning lemnat. Åtskilliga skoldistrikt hafva nu mera slöjdskolor, för såväl gossar som flickor, vid sina samtliga folkskolor.

De olika slagen af skolor äro anordnade enligt gällande reglementen.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnen och lärokurser hafva varit i öfverensstämmelse med gällande folkskolestadga och normalplan. I skolor med hvarannadagsläsning hafva dock kurserna i de jämförelsevis mindre viktiga läroämnena måst inskränkas.

Såväl folk- som småskolans viktigaste läroämne är »konsten att läsa i bok», d. v. s. innanläsningen. Sedan de af landstingen anordnade småskoleseminarierna nu hunnit utsända en mängd synnerligen förträffliga småskolelärarinnor, har innanläsningen i de folkskolor, som hafva underlag af småskola, mycket förbättrats. Verklig *väl-läsning* är dock ännu sällsynt, troligen beroende derpå, att härför fordras ett tillagnande af innehållet, hvilket tillagnande i allmänhet till denna grad är oförenligt med barnets ståndpunkt. Åtskilliga lärare hafva visserligen försökt vänja barnen vid betoning af de olika satsdelarna i enlighet med innehållet, men deraf har vanligen blifvit något konstladt och onaturligt.

På *rättskrifningen* har lagts mycken vikt, så att de små uppsatserna i fortsättningsskolan i allmänhet varit ortografiskt felfria.

Fortsättningsskolans viktigaste läroämne är enligt mitt förmenande uppsats-skrifning, vare sig det är fråga om egentliga uppsatser eller »affärsskrifvelser» och dylikt. Förmåga att kunna någorlunda behandla modersmålet är en fordran, som man är berättigad att hafva på den, som fullständigt genomgått anstalterna för folkundervisningen. Modersmålets form- och satslära hafva för detta ändamål i sammandrag äfven meddelats.

Kristendomsundervisningen har i allmänhet varit god, och det är ej ovanligt att i folkskolorna numera få höra synnerligen vackra katekisationer. Katekesupplagor med talrika bibliska exempel, anförda efter svaret på de olika frågorna, bidraga äfven att göra undervisningen konkret och åskådlig. Öfver någon »död utanläsning» eger man, på högst få undantag när, numera icke rätt att klaga.

I geografi har undervisningen i allmänhet varit nöjaktig. Visserligen saknas på de flesta ställen landskapskartor, men ingen skola saknar den vanliga väggkartan öfver Skandinavien, och då detta läroämne är för barnet af stort intresse, synes lärokursen häruti lättast kunna inhemtas.

I naturkunnighet har Celanders lärobok i allmänhet användts, och då den åt detta läroämne anslagna tiden ej medgifvit något noggrannare genomgående af bestämda lärokurser, har läroboken fått tjena såsom läsebok vid vederbörande lärares muntliga undervisning.

I svensk historia användes Odhners lärobok. I skolor med hvarannandagsläsning är dock tiden såväl för detta läroämne som för naturkunnighet allt för knapp, och för historien är därför folkskolans läsebok af synnerligt gagn, så vida hon rätt användes.

Undervisningen i välskrifning, som vanligen behandlas såsom »tyst öfning», har i allmänhet icke varit tillfredsställande. Också är det naturligt, att läraren, som på samma gång han undervisar en eller två afdelningar i annat läroämne skall i förbigående öfvervaka och rätta välskrifningen, icke kan häråt egnat tillräcklig uppmärksamhet. För att i någon mån råda bot mot denna olägenhet har man med beaktansvärd framgång på några ställen använt de Rosvallska skrifböckerna. För öfrigt är det isynnerhet i detta ämne som läraren har en afgörande betydelse. Då denne är i stånd att skriva en ordentlig förskrift och har en vacker handstil, förvärfva sig lärjungarne vanligen samma färdighet, och tvärtom.

Undervisningen i teckning kan vanligen icke med framgång bedrivas i den egentliga folkskolan, dels därför att isynnerhet de äldre lärarne i allmänhet sakna förmåga att häruti undervisa, dels emedan lämplig materiel oftast saknas.

Sångöfningarne hafva merendels bestått i inöfning unisont af fosterländska sånger samt koraler.

Gymnastiska öfningar hafva företagits i det fria, då väderleken härför varit lämplig, annars hafva vanligen några gymnastiska rörelser öfvats i lärorummet efter någon lärotimmes slut.

Undervisningen i trädgårdsskötsel synes ej omfattas med det intresse som vederbofde. Endast på några få ställen, der lärarne visat ett ovanligt nit för denna undervisning, kan densamma sägas hafva haft någon afsevärd framgång.

Läsordningen har i samtliga skoldistrikt utom ett varit så upp-gjord, att 1 timmes ledighet gifvits efter de 3 första lärotimmarne. För öfrigt har ett uppehåll på 10 minuter gjorts mellan hvarje lärotimme.

III. Lärotider.

I fortsättningsskolorna har undervisningen förlagts dels helt och hållet utom folkskolans lästid, dels med 2 eller 4 veckor inom densamma. I förra fallet har undervisningen i fortsättningsskolan börjat i medio af januari och afslutats med februari månads utgång. I öfriga fortsättningsskolor äfvensom i folkskolor utan fortsättningsskola börjar läsåret vanligen med februari månad samt fortgår med en månads eller till och med endast 2 veckors uppehåll under sommaren eller hösten, tills en undervisningstid af åtta månader uppnåts. I afseende på tiden för sommarferierna råder stor olikhet, då dessa i skogsbygden i allmänhet varit förlagda till juni och juli månader, men deremot på slättbygden egt rum i augusti och september. Detta senare har skett, emedan de mera vuxna barnen isynnerhet under sistnämnda månader behöfvas i hemmet för skördearbetet. I de skoldistrikt, der sommarferierna förlagts till de verkliga sommar-månaderna, har deremot under senare delen af september eller början af oktober ett uppehåll på 1 å 2 veckor gjorts i och för potatis-upptagningen.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

I samtliga skolor inom inspektionsområdet, hvilket vid 1892 års början hade en folkmängd af 36,367 personer, undervisades samma år i folkskolornas samtliga afdelningar 2,968 gossar och 2,761 flickor eller inalles 5,729 barn i skolåldern (7—14 år). Antalet har från inspektionsperiodens början ökats med närmare 200 skolbarn, under det att folkmängden samtidigt minskats med ungefär 600 personer.

Barnet intages vanligen i skolan det år, under hvilket det fyller 7 år, och slutar vid 12 å 13 års ålder den egentliga folkskolan för att öfvergå till fortsättningsskolan, der sådån finnes. Derefter besökes fortsättningsskolan 1 å 2 år, hvarefter konfirmationsundervisningen vidtager. Vid flyttningen mellan skolornas olika afdelningar har isynnerhet vigten lagts derpå, att uppflyttning från småskola till folkskola ej fått ega rum, förr än barnet fått den färdighet i innanläsning, att det kunnat öfverläsa en hemlexa på egen hand. Kommer deremot barnet öfver till folkskoleafdelningen, innan en god grund blifvit lagd för innanläsningen, blir det vanligen slarf med hela det

följande skolarbetet. Flyttningen mellan skolans olika afdelningar äfvensom afgangsexamen hafva vanligen egt rum i sammanhang med årsexamen.

Tagas alla hindrande omständigheter i betraktande, såsom fattigdom, långa skolvägar, naturhinder o. s. v., måste skolgången anses hafva varit i allmänhet ordentlig. Försummad skolgång till följd af föräldrars tredska har endast 2 å 3 gånger kunnat antecknas. Der talrikare skolförsummelse egt rum, har detta ofta kunnat tillskrifvas vederbörande lärare, som icke haft förmåga att göra sin skola till föremål för barnens kärlek och åstundan.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Utom särskilda lärare och lärarinnor i slöjd funnos vid 1892 års utgång inom inspektionsområdet 53 lärare och 6 lärarinnor i folkskolorna, 1 lärare och 3 lärarinnor i mindre folkskolor samt 33 lärarinnor i småskolor. Såsom allmänt omdöme om tjänstgöringen må uttalas, att såväl lärare som lärarinnor i folkskolorna med nit och skicklighet fullgjort sina åligganden. Endast åt 1 folkskolelärare har på grund af hans bristfälliga duglighet vederbörande skolråd uppmanats att skaffa biträde. Det är för öfrigt vanskligt att för undervisningsskicklighet med afseende på lärometod klassificera folkskolelärarne i skarpt begränsade grupper. Mången, som skulle kommit till korta vid afläggandet af ett undervisningsprof, har dock haft sin skola i ett synnerligen godt skick, dermed visande, att det icke är metoden eller framställningens konst, utan *personen*, som vid dylik lärareverksamhet är hufvudsaken. För undervisningen i småskolan är deremot en bestämd och säker metod behöflig, och åtskilliga lärare, som haft att undervisa både folkskole- och småskoleafdelning, hafva haft svårighet att nöjaktigt bestrida undervisningen i den senare, under uppgift att vederbörande lärareseminarium härtill gifvit otillräcklig handledning. Då omkring hälften af folkskolorna hafva samma lärare för småskoleafdelningen, torde denna brist i seminarieundervisningen vara värd att beakta.

De flesta småskolor hafva numera lärarinnor, som genomgått de af landstingen upprättade småskoleseminarierna. Samtliga hafva de med synnerlig trohet fullgjort sina åligganden, och ehuru deras arbete är jemförelsevis ringa aflönadt, är det för folkundervisningen i dess helhet af en betydelse, som ej kan öfverskattas.

Med upphörandet af flyttande folkskolor hafva ock skolförhören upphört. I den enda återstaende flyttande folkskolan inom in-

spektionsområdet hållas dylika förhör hvar fjortonde dag i den rote, som under lästerminen saknar folkskola.

Mot skoldisciplinen, om hvilken folkskoleinspektören vid sina korta besök i skolorna har svårt att få någon kännedom, har ingen anmärkning framställts. Om lärjungarnes yttre hyfsning och uppträdande i och utom skolan är ingenting annat än godt att säga.

VI. Undervisningsmateriel.

Undervisningsmaterielen har i de flesta skolor kompletterats, så att den nu i allmänhet kan sägas uppfylla billiga anspråk. Utom läseböckerna för folk- och småskolan samt läroböcker i de olika läroämnena finnas väggkartor öfver Europa och Skandinavien samt jordglob och globkartor äfvensom karta öfver Palestina. För undervisningen i naturlära finnas i allmänhet väggtaflor öfver människokroppen och djurriket, hvaremot fysiska apparater och mineraliesamlingar oftast saknas. För undervisningen i teckning saknas vanligen materiel, utom det rutade papper, som användes enligt den till sitt värde mycket omtvistade Stuhlmannska metoden. För frihandsteckning finnes i allmänhet ingen materiel, och få lärare äro dessutom kompetenta att häri undervisa.

För gymnastiska öfningar finnes ingenstädes särskild materiel.

VII. Anteckningsböcker.

Dagbok och examenskatalog finnas allmänt och föras oftast ordentligt. I stället för matrikel användes på åtskilliga ställen, isynnerhet i mindre skoldistrikt, skolrådsordförandens förteckning öfver barn i skolåldern. Anmärkningsböcker för uppvisning i hemmen hafva deremot ingenstädes användts.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Då landets folkskoleväsen hufvudsakligen under de senare decennierna nått sin nuvarande utveckling, hafva äfven under samma tid de flesta skolhusen nybyggt och äro i allmänhet i godt skick. En anmärkning kan dock göras mot skolsalarne, att de för det nuvarande barnantalet i allmänhet äro för trånga. Äfven är det vanligen icke tillräckligt sörjdt för luftvexling. Då barnen oftast sjelfva få besörja städningen, lemnar äfven denna åtskilligt öfrigt

att önska. Der läraren sjelf saknat ordningssinne, hafva äfven stundom saknats klädhängare, särskild plats för matkorgar o. s. v. Vigten af att vänja barnen vid ordning och snygghet har inskräpts, och det är att hoppas, att orsak till anmärkningar i detta hänseende så småningom skall försvinna.

Endast undantagsvis förekomma numera långbänkar i skolsalarne. I de flesta skolor hafva dessa ersatts med snygga pulpeter. En synnerligen viktig skolmöbel, »den svarta taflan», som på åtskilliga ställen icke kunnat göra skäl för benämningen *svart*, har rekommenderats till flitigt begagnande, hvarför den måst försättas i brukbart skick.

Vid 27 af inspektionsområdets 53 fasta folkskolor finnas för barnens undervisning särskildt ordnade skolträdgårdar. Såsom förut nämnts, har dock detta viktiga undervisningsämne icke rönt den framgång det förtjenar.

IX. Tillsyn.

Tillsynen öfver skolorna handhafves af skolrådets ordförande samt skolrådsledamöterna, hvilka senare vanligen hafva hvar sin rote att hålla tillsyn öfver. Dessa hafva vanligen inskränkt sin uppgift till värden om skolans ekonomiska angelägenheter äfvensom till förhindrande af skolförsummelse utan giltigt skäl. Endast undantagsvis hafva de öfvervarit lektionerna. Tillsynen öfver sjelfva undervisningen är nästan uteslutande lemnad åt skolrådets ordförande, hvilken ock vanligen är den ende, som kan för denna angelägenhet hafva tillräcklig insigt och auktoritet. I små skoldistrikt är denna skolrådsordförandens skyldighet ej svår att fullgöra, men der skoldistriktet har en ytvidd af ända till 3 qvadratmil och derutöfver, kan han ej så noggrant, som önskligt vore, personligen öfvervaka undervisningen. I några dylika vidsträckta skoldistrikt hafva derför lärarepersonalen och stundom äfven ledamöter af skolrådet afgifvit månadsrapporter om skolgången samt hvad för öfrigt kunnat för skolrådsordföranden vara af vikt att om skolan erfara. Års-examen hålles vanligen af skolrådsordföranden och öfvervares talrikt af föräldrar och målsmän. Det är att hoppas att ju mer den generation, som fostrats i nyare tidens folkbildningsanstalter, intager sin plats såsom fäder och mödrar, desto mer skola intresset och offervilligheten för folkskolan tillväxa.

Skedevi i december 1893.

G. Tranér.

VI.

Norra och Södra Tjustr, Tunaläns och Sevede, Aspelands och Kinds kontrakt.

Det inspektionsområde, som varit mig anvisadt under sistflutna sex år, har omfattat 47 skoldistrikt, nemligen 9 inom Norra Tjustr, 10 inom Södra Tjustr, 12 inom Tunaläns—Sevede, 7 inom Aspelands och 9 inom Kinds kontrakt. De fyra förstnämnda kontrakten tillhöra Kalmar län, med undantag af Hessleby skoldistrikt, som tillhör Jönköpings län; Kinds kontrakt tillhör Östergötlands län. Folkmängden inom dessa 47 skoldistrikt utgjorde vid inspektionsperiodens slut tillhopa 106,927 personer, af hvilka 88,311 tillhörde Kalmar länsdel, 1,732 Jönköpings och 16,884 Östergötlands. Vid första inspektionsårets slut, eller 1887, utgjorde folkmängden 112,081 personer, hvadan endast på dessa fem sista åren folkmängden å ifrågavarande område minskats med 5,154 personer.

Inspektionsområdet har sålunda omfattat icke blott skärgårds-skoldistrikten mellan Valdemarsvik och Oskarshamn utan ock skoldistrikt, belägna temligen långt inne i landet, t. ex. Sevede och Kinds härad. Vid en öfverblick af inspektionsområdets skolväsende i dess helhet måste därför ihågkommas, att skärgårdsdistrikten, t. ex. Ö. Ed, Loftahammar, Vistrum och Misterhult, hafva att kämpa med en hel del svårigheter, som äro af helt annan art än i andra distrikt och som delvis äro ööfvervinneliga. Anmärkningar öfver vissa förekommande brister, såsom rörande skolväsendets anordning, skolgången m. m., måste därför noga vägas och få långt mindre tyngd, då fråga är om sådana skoldistrikt, än då fråga är om andra.

Efter dessa förutskickade erinringar går jag att afgifva en kortfattad berättelse med särskild hänsyn till skolväsendets utveckling, i den ordning Kongl. Maj:ts nådiga instruktion för folkskoleinspektörer af den 10 dec. 1886 angifver.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Egentliga folkskolor funnos inom området vid 1887 års slut 119, 72 fasta och 47 flyttande, och vid 1892 års slut 123, 83 fasta och 40 flyttande. Antalet folkskolor har sålunda ökats med 4. Men härvid är att märka, att de flyttande folkskolorna minskats från 47 till 40, således minskats med 7, och de fasta ökats från 72 till 83, således ökats med 11. — Antalet *mindre folkskolor* 1887 voro 16, nemligen 11 fasta och 5 flyttande, och vid 1892 års slut 31, nemligen 17 fasta och 14 flyttande. Dessa skolor hafva således ökats med 15, nemligen med 6 fasta och 9 flyttande. — Antalet *småskolor* utgjorde vid 1887 års slut 108, nemligen 38 fasta och 70 flyttande. De fasta småskolorna hafva ökats från 38 till 41, men de flyttande deremot minskats från 70 till 60, som de voro vid 1892 års slut, och har således hela antalet småskolor minskats från 108 till 101, eller minskats med 7. Denna minskning af småskolornas antal beror derpå, att det i synnerhet i skärgården, Loftahammar och Misterhult, funnits nödvändigt att i stället för småskolor anordna mindre folkskolor, på det att vederbörande skolbarn måtte erhålla någon undervisning af den art, som bör meddelas i folkskola. Hela antalet skolor för folkundervisningen har sålunda inom området ökats från 243 till 255.

Dessa förändringar i afseende på skolornas antal och beskaffenhet märkas tydligare genom följande öfversigt:

1887.			1892.		
Eg. folkskol. fasta flytt.	M. folkskol. fasta flytt.	Småskolor. fasta flytt.	Eg. folkskol. fasta flytt.	M. folkskol. fasta flytt.	Småskolor. fasta flytt.
72 47	11 5	38 70	83 40	17 14	41 60
119.		108.	123.		101.
Antal skolor 243.			Antal skolor 255.		

Hvad de flyttande folkskolorna vidkommer, funnos 1887 bland dem 4, som hvaradera arbetade på 3 stationer, nemligen 2 i Vestrum och 2 i Mörlunda; vid 1892 års slut funnos 5 sådana skolor, nemligen 2 i Vestrums skärgård och 3 i Mörlunda. Inom sistnämnda distrikt har under sista året en mindre folkskola blifvit ersatt af egentlig folkskola. Inom detta distrikt hafva äfven 3 småskolor

arbetat hvardera på 3 stationer och således på icke mindre än 18 stationer har inom distriktet undervisning meddelats blott 2²/₃ månader per år. Det har mött stora svårigheter att härstädes kunna åstadkomma någon förändring till ett bättre. Frågan om skolväsendets omgestaltning har varit före under många år, men alltid har det stannat vid blott ord. Men under 1892 har Mörlunda skoloråd beslutit, att här nämnda 6 skolor, som hvardera flyttat på 3 stationer, hädanefter skola flytta hvardera på 2 stationer.

I Misterhult har likaledes ett stort antal småskolor, ej mindre än 8, arbetat hvardera på 3 stationer. Men under 1891 har skolväsendets omreglering verkstälts, så att icke ens der någon skola går mer än på 2 stationer, ehuru en vidsträckt skärgård gör skolväsendets nöjaktiga ordnande svårt nog. I följd af att skolrotarne i detta distrikt från början illa tillskurits och skolhus för fast skola byggts på ställe, der barnantalet varit ringa, har man sett sig nödsakad att förvandla tvenne folkskolor från fasta till flyttande.

För öfrigt hafva förändringar af skolväsendet skett på flere ställen, delvis med förstärkning af lärarekrafterna, nemligen: inom N. Tjust: i Loftahammar, i Ö. Ed och i Gårdserum.

- » S. Tjust: i Hjorted, i Locknevi och i Hallingeberg.
- » Tunälän—Sevede: i S. Vi, i Frödinge (genom K. M:ts dom), i Hvena, i Rumskulla, i Misterhult och i Tuna.
- » Aspeländ: i Mörlunda och i Målilla.
- » Kind: i Tjärstad och i V. Eneby.

Småskolor saknas helt och hållet uti följande distrikt: inom N. Tjust: i Dalhem.

- » S. Kind: i Kettilstad, i Hägerstad och i V. Eneby.

På de tvenne förstnämnda ställena är behovet af småskola mycket kännbart. I Dalhem tarfvas nödvändigt småskola vid Risebo eller Tyllinge. I Kettilstad kunde behovet lämpligare afhjelpas genom anordnande af en fast mindre folkskola vid Söderö. I Hägerstad, der blott en folkskola finnes, afhjelpes behovet i någon mån af en privatlärare, som utan all egentlig lön flyttar omkring på gammaldags vis och meddelar den första barnundervisningen, medan han i samma hus dess emellanåt, sittande på bordet, flitigt brukar sax och nål. I V. Eneby finnes heller icke någon småskola, men en nyinrättad mindre folkskola afhjelper åtminstone de största olägenheterna af denna brist.

Hvad angår skolornas anordning må nämnas, att småskolan vanligen omfattar 2 årsklasser, som till det mesta bildar två lexlag; då skolan är flyttande, undervisas båda årsklasserna samtidigt, men då hon är fast, hvar för sig. Folkskolan omfattar nästan öfver allt

4 årsklasser, som likaledes äro indelade i två lexlag eller afdelningar. Är skolan fast, undervisas hvardera afdelningen för sig hvarannan dag, men är hon flyttande, undervisas alla fyra årsklasserna samtidigt. I de inom inspektionsområdet befintliga 17 fasta mindre folkskolorna undervisas småskolans båda årsklasser samtidigt ena dagen och folkskolans tre eller fyra årsklasser samtidigt andra dagen. De flyttande mindre folkskolorna voro vid 1892 års slut 14, nemligen:

inom N. Tjust: i Loftahammar 2;

• Tunalän—Sevede: i S. Vi 1, i Djursdala 1, i Misterhult 4, i Tuna 1 och i Kristdala 3;

• Kind: i Tjärstad 1 och i V. Eneby 1.

Det är uppenbart, att en sådan anordning som flyttande mindre folkskola endast kan lämpa sig eller tillåtas, der barnantalet är mycket ringa, enär i sådan skola alla årsklasserna, såväl småskolans som folkskolans, måste undervisas samtidigt. Vanligen äro barnen i sådan skola fördelade på tre lexlag, nemligen småskolans båda årsklasser i ett och folkskolans fyra årsklasser i tvenne. Att finna lärarinnor, kraftiga och skickliga nog för ett så svårt uppdrag, är icke lätt. Dock måste jag erkänna, att de flesta af dessa 14 skolor skötts väl, några till och med utmärkt väl, såsom t. ex. 1 i Djursdala, 1 i Tjärstad, 1 i Misterhult och 1 i S. Vi.

Särskilda fortsättningsskolor funnos vid inspektionsperiodens slut 43, nemligen:

inom N. Tjust: i Lofta 4, i Loftahammar 1, i V. Ed 4, i Ö.

Ed 1, i Ukna 3, i Gärdserum 2 = 15.

• S. Tjust: i Vestervik 4, i Törnsfall 2, i Hallingeberg 3,
i Gamleby 2, i Hjorted 4, i Gladhammar 2 = 17.

• Tunalän—Sevede: i Tuna 3, i S. Vi 4, i Pelarne 1, i
Hessleby 1 = 9.

• Aspeland: ingen.

• Kind: i Kisa 2 = 2.

Summa 43.

Af dessa 43 fortsättningsskolor finnes en i Ukna (N. Tjust) som underhålles medelst donation från Stackelbergska egendomen Stensnäs och åtnjuter icke statsbidrag. — De fyra fortsättningsskolorna i S. Vi (Tunalän—Sevede) hafva under 1892 på grund af särskilda anledningar och med Linköpings domkapitels medgifvande varit inställda. Af dessa 43 äro tvenne nytillkomna under inspektionsperioden. Deremot hafva fortsättningsskolorna i Dalhem (N. Tjust) — tack vare ifriga bemödanden af vissa mindre skolvänliga

personer inom distriktet — blifvit indragna. Och fortsättningskolan i Odensvi (S. Tjust) har i följd af lärarens tilltagande sjuklighet och sedermera inträffade fränfälle upphört, för huru lång tid kan vara ovisst.

Fortsatt undervisning utan anordnande af särskild fortsättningskola med statsbidrag förekommer väl på ett och annat ställe, men vanligen äro föreskrifterna härom i reglementena endast ett ord på papperet. En och annan lärare håller aftonskola för utexaminerade skolbarn och för äldre. Undervisningen i dessa aftonskolor omfattar vanligast blott skrifning och räkning. Det enda distrikt, som förtjenar att omnämnas särskildt, är Blackstad (S. Tjust), der genom den äldre men nitiske lärarens bemödanden fortsatt undervisning å särskild tid temligen ordentligt meddelats.

I Vimmerby stad finnes ingen fortsättningsskola.

Fortsättningsskolorna äro, då de väl anordnas och då läraren för dem intresserar sig, utaf mycket stort gagn. Der de finnas och skötas med kraft, äro de äfven af folket välvilligt omfattade. Man inser då snart deras stora nytta. Såsom synnerligen väl skötta förtjena att nämnas fortsättningsskolorna i Vestervik, 2 dito i Gamleby, 2 dito i Hjorted och 1 dito i S. Vi.

Fortsättningsskolor behöfdes i många flere distrikt, än der de nu finnas. Staten borde till dem bidraga med hela det till läraren utgående arvvodet, eller åtminstone med $\frac{2}{3}$, liksom till de egentliga lärarelönerne. Detta skulle helt visst hafva med sig inrättande af flere dylika skolor.

Fortsättningsskolan skulle i en framtid kunna få en mycket stor betydelse, om vissa smärre förändringar vidtoges i afseende på dess anordning. Hon borde besökas ej blott af från folkskolan utexaminerade barn mellan 12—14 år, utan af all från folkskolan utgången ungdom mellan 12 å 20 år.¹ Framför allt gäller detta *unglingarne å landsbygden*. I städerna finnas för ungdomen, som utgått ur folkskolan, mångfaldiga tillfällen till utbildning, till väckande af eftertanke, till bibringande af hyfsning och lefnadsvett. Der finnas vanligen aftonskolor, ritskolor, praktiska slöjdskolor, syskolor, söndagsskolor, m. m. dylikt, som kan i berörda hänseende vara till gagn. Ordningsmakten öfvervakar temligen noggrant ynglingens sociala lif i det yttre. Icke så på landsbygden. Ynglingen är der nära nog lemnad åt sig sjelf, då han utträdt ur folkskolan och blifvit konfirmerad. I synnerhet som både föräldratukt och husbondevälde

¹ Man erinre sig, huru förhållandet var i det gamla bildade Grekland, der ynglingen under en följd af år stod under särskild uppsigt och vård för att utbildas i den rigtning, staten åsyftade.

mer och mer gifva vika för fräckt sjelfsväld, är faran stor. »Videant consules, ne quid detrimenti capiat res publica». För hvarje äldre församlingslärare är det ett känt, sorgligt faktum, att den å landsbygden uppväxande ungdomen, särskildt ynglingarne mellan 15—20 år, i stället för att förkofra sig i kunskaper och färdigheter och befästas i farandet efter det som är godt, i stället för att vänjas vid tukt och goda seder, vid ordning, flit, arbetsamhet, sparsamhet och dylikt, ofta sjunker ner i ett tillstånd af lättsinne och likgiltighet eller sjelfsväld och råhet, hvarur mången aldrig sedan lyckas arbeta sig upp. Och hvad kan man vänta af en sålunda uppväxt yngling, då han en gång varder myndig medlem i samhället och varder familjefader? — — Fortsättningsskolan, synes mig, skulle kunna blifva af omätligt värde, om hon under vintermånaderna upptog dessa ynglingar, sökte upplifva och stärka i folkskolan förvärfvade kunskaper samt sökte meddela nya sådana, men framför allt genom att hon sökte leda dessa ynglingars uppmärksamhet på ädel sysselsättning, gifva råd, stöd och hjälp, med ett ord meddela impulser till en utveckling i god riktning. Då en viss reaktion mot folkupplysningen nu inträdt, får man stundom höra rätt hårda domar fällas öfver folkskolan och folkskoleläraren, såsom vore folkskolan skulden till allt möjligt moraliskt och socialt ondt i vår tid. Men sådana domar hafva sin rot antingen i okunnighet och fördomar eller i obetänksamhet och elakhet. Folkskolan står, dess bättre, högt öfver dessa domar och träffas icke af dem. Man besinnar icke, att folkskolan lemnar barnen ifrån sig, då de äro 12 å 14 år, således innan de ännu hunnit någon nämnvärd fasthet och styrka i vilja och karakter. Jag kan betyga, att jag hört flere äldre folkskolelärare, som nitiskt, samvetsgrant och med stor framgång arbetat i sitt kall, bittert klaga öfver, att många ynglingar, som i folkskolan varit de mest lofvande, under de följande åren, mellan 15—20 år, så förfallit och förderfvats, att man måste frukta det värsta för deras framtid. Och de hafva frågat: hvad är att göra, hvad kan göras? Och kan något göras, visserligen bör det göras här och bör göras snart. — Svaret är ej lätt att gifva.

Mig synes, som sagdt, att fortsättningsskolan skulle kunna göra något. Men huru skulle detta kunna ske? Ynglingen vid sagda år behöfver ju lära sig att arbeta; fortsättningsskolan får kanske fullt nog att göra med de barn, som äro mellan 12 å 14 år. Jo, staten borde omhulda fortsättningsskolan och borde betala hela lönearfvodet till läraren, och skoldistriktet skulle betala halfva detta belopp dels till premier åt dem, som deraf gjorde sig förtjenta, dels till understöd åt dem, som deraf vore i behof. Fortsättningsskolan skulle omfatta

tvenne afdelningar: en för utexaminerade barn mellan 12—14 år, hvilka genomgått folkskolan, och en för ungdom mellan 15—20 år. Den senare afdelningens undervisning skulle meddelas under vintermånaderna i form af aftonskola. Den förr i bondehem så vanliga hemslöjden under de långa vinterqvällarne har nästan spårlöst försvunnit; ynglingen sysselsätter sig under dessa qvällar numera med alls ingenting, om icke med sådant, som i längden varder både honom och andra till skada. Fortsättningsskolan (aftonskolan) skulle kunna under vintermånaderna gifva honom helsosam sysselsättning, som väckte hans tankar och håg till allvarligt sträfvande efter ett bättre lif.

Kort sagdt: fortsättningsskolan är värd mera uppmärksamhet och större uppoffringar från såväl statens som skoldistriktens sida, än hvad som hittills kommit densamma till del.

Slöjdskolor funnos vid inspektionsperiodens slut uti 16 skoldistrikt, inalles 34, sålunda fördelade:

inom N. Tjust: i Lofta 2, i V. Ed 3, i Ö. Ed 1, i Ukna 6, i Tryserum 2, i Hannäs 2	= 16.
» S. Tjust: i Vestervik 3, i Törnsfall 1, i Hjorted 2, i Gamleby 1, i Gladhammar 1	= 8.
» Tunalän—Sevede: i Vimmerby 1, i Tuna 2	= 3.
» Aspeland: ingen.	
» Kind: i Kettilstad 3, i Tjärstad 3, i V. Eneby 1	= 7.
Summa 34.	

Dessutom funnos 13 skolor för qvinlig slöjd i följande skoldistrikt:

inom N. Tjust: i Lofta (Öfverum) 1	= 1.
» S. Tjust: i Vestervik 1	= 1.
» Tunalän—Sevede: i Tuna 2	= 2.
» Aspeland: ingen.	
» Kind: i Kettilstad 3, i Tjärstad 2, i Vårdnäs 4	= 9.
Summa 13.	

Slöjdskolan omfattas mer och mer med välvilja och vinner allt flere vänner, der hon hunnit blifva närmare känd. Samtliga här nämnda 34 slöjdskolor för gossar hafva pedagogiskt-praktiskt syfte. Nästan allesammans arbeta efter den s. k. Näs-metoden. Men äfven der den metodens arbetsplaner och föreskrifter icke strängt följas, arbetar man dock efter bestämd plan, på ett nöjaktigt sätt. Några snickareskolor, liknande dem som för ett å två årtionden sedan icke så sällan påträffades, der allt möjligt i trä fabricerades, men der ingenting gjordes riktigt väl, finnas numera icke bland dessa 34.

Tvenne mycket segliffvade sådana hafva under sista året upphört att påminna om en öfvervunnen ståndpunkt. De allra flesta slöjdlärlarne hafva genomgått en kurs vid Nääs, och de, som detta icke gjort, hafva på annat sätt förvärfvat sig nödig skicklighet. De flesta slöjdlärlarne äro tillika folkskolelärare.

Endast i Vestervik förekommer annan slöjd än träslöjd. Der är den ena slöjdskoleafdelningen afsedd för träslöjd, den andra för slöjd med korgflätning, den tredje för slöjd med smide. Dessutom förekommer der träsnidning m. m. för äldre personer, som icke kunna sägas tillhöra de egentliga slöjdskolorna.

På de flesta ställen hafva slöjdskolorna egna slöjdhus eller slöjdlokaler. Att inrymma slöjdskolan i skolsalen, såsom på ett och annat ställe skett, har jag ingenstädes funnit rätt lämpligt eller gagneligt. Helt visst bör slöjdskolan hafva sin egen, särskilda lokal.

Jag har icke kunnat finna, att slöjden någonstädes inverkat hindrande eller förlamande på skötandet af folkskolans läsämnen. Tvärtom har den omvexling i arbete, det tillfälle till utvecklande och stärkande af de fysiska krafterna, som slöjdskolan beredt folkskolans gossar, visat sig vara synnerligen välgörande.

Såsom af ofvanstående synes, finnas inom området 13 slöjdskolor för qvinlig ungdom; icke mindre än 9 af dessa finnas inom Kind, i Östergötland. Östergötlands läns landsting har lemnat understöd äfven till de qvinliga slöjdskolorna. Inom Kalmar län (norra landskapsområdet) lemnas understöd endast till slöjdskolor för gossar, nemligen 125 å 150 kronor till hvarje slöjdskola.

Inom inspektionsområdet utbetalades af landsting och hushållningssällskap till slöjdundervisningen:

år 1887	kronor 2,671,94 och
» 1892	» 3,090,97.

I dessa summor ingå ett par mindre belopp, som härflutit från andra skoldistrikt, och icke från landsting och hushållningssällskap, men dessa belopp äro icke af någon betydighet eller af någon betydelse för jämförelsen.

Utgifterna till folkskoleväsendet hafva under inspektionsperioden något ökats, såsom synes af följande öfversigt:

	1887.	1892.	Ökning.
Till lärares aflöning	kr. 159,225,06.	176,214,73.	16,989,67.
» lokaler och inventarier »	21,604,79.	24,741,29.	3,136,50.
» materiel	» 2,920,34.	5,204,01.	2,283,67.
» öfriga utgifter	» 23,443,00.	28,749,09.	5,306,09.
Summa kr.	207,193,19.	234,909,12.	27,715,93.

Bidragen till bestridande af dessa utgifter hafva lemnats, på sätt följande utvisar:

	1887.	1892.	Ökning eller minskning.
Af räntor o. d. kr.	3,403,76.	3,117,16.	— 286,60.
» skoldistriktet »	121,035,93.	128,891,62.	+ 7,855,69.
» staten »	79,851,76.	89,665,52.	+ 9,813,76.
» landsting m. fl. »	2,671,94.	3,070,97.	+ 399,03.
» öfriga inkomster »	2,813,34.	7,734,59.	+ 4,921,25.
Summa kr.	209,776,73.	232,479,86.	+ 22,703,13.

I fråga om skoldistriktets tillgångar och skulder kan följande jämförelse tjena till ledning:

	1887.	1892.
Tillgångar vid årets slut kr.	54,584,36.	101,081,34.
Skulder vid årets slut »	110,182,76.	139,234,44.

Här må i sammanhang med frågan om kostnaden för skolväsendet nämnas, att under 1892 kostnaden för hvarje barn, som under året besökt skola, utgjorde:

inom N. Tjust	18 kr. 07 öre.
» S. Tjust	16 » 25 »
» Tunalän—Sevede	12 » 83 »
» Aspeländ	15 » 89 »
» Kind	15 » 70 »

Och om man gör samma beräkning för det hela:
inom hela inspektionsområdet 15 kr. 39 öre pr skolbarn.

Största uppoffringen för skolväsendet har under sista åren gjorts af följande skoldistrikt:

- inom N. Tjust: af Ö. Ed, Lofta och V. Ed;
- » S. Tjust: af Vestrum, Hallingeberg och Hjorted;
 - » Tunalän—Sevede: af Rumskulla och S. Vi;
 - » Aspeländ: af Lönnberga och Tveta;
 - » Kind: af Tjärstad, Kettilstad, Vårdnäs och Oppeby.

Detta kan bäst synas af följande öfversigt, som icke saknar sitt särskilda intresse. Då utgifterna till skolväsendet från skoldistriktet utgå på landet efter fyrek och i stad efter bevillningskrona, angifves här för jämförelsens skull huru många ören pr fyrek eller bevillningskrona hvarje skattdragande under 1892 betalt till bestridande af utgifterna för folkundervisningen:

inom N. Tjust: i Lofta	21 öre pr fyrek,
» Loftahammar 11 » » »	
» V. Ed	17 » » »
» Ö. Ed	35 » » »

	i Ukna	15 öre pr fyrk,
	» Dalhem	10 » » »
	» Gärdserum	15 » » »
	» Tryserum	11 $\frac{1}{2}$ » » »
	» Hannäs	13 » » »
inom S. Tjust:	» Vestervik	65 » » bev.-krona,
	» Törnsfall	17 » » fyrk,
	» Odensvi	12 » » »
	» Hjorted	17 » » »
	» Locknevi	10 » » »
	» Blackstad	8 » » »
	» Hallingeberg	23 » » »
	» Gamleby	18 » » »
	» Gladhammar	12 » » »
	» Vestrum	28 » » »
inom Tunalän—Sevede:	» Vimmerby stad 63 öre pr bev.-krona,	
	» Vimmerby landsförs. 14 öre pr fyrk,	
	» Pelarne	12 öre pr fyrk,
	» S. Vi	19 » » »
	» Djursdala	9 » » »
	» Frödinge	15 $\frac{1}{4}$ » » »
	» Hvena	7 » » »
	» Rumskulla	20 » » »
	» Hessleby	14 » » »
	» Misterhult	10 » » »
	» Figeholm	16 » » »
	» Tuna	12 » » »
	» Kristdala	13 » » »
inom Aspeland:	» Mörlunda	7 » » »
	» Tveta	25 $\frac{1}{2}$ » » »
	» Virserum	10 » » »
	» Järeda	18 $\frac{1}{2}$ » » »
	» Målilla	12 » » »
	» Gårdveda	13 » » »
	» Lönnberga	41 » » »
inom Kind:	» Kettilstad	23 » » »
	» Tjärstad	28 » » »
	» Horn	10 » » »
	» Hycklinge	13 $\frac{1}{2}$ » » »
	» Vårdnäs	20 » » »
	» V. Eneby	15 » » »
	» Kisa	15 » » »

i Hägerstad . 3 öre pr fyrk,
 » Oppeby . . . 20 » » »

Såsom häraf synes, hafva följande skoldistrikt haft *minsta tun-*
gan af skolväsendet under 1892:

inom N. Tjust: Dalhem med 10 öre pr fyrk,
 » S. Tjust: Blackstad » 8 » » »
 » Tunalän—Sevede: Hvena med 7 öre pr fyrk,
 » Aspeland: Mörlunda med 7 öre pr fyrk,
 » Kind: Hägerstad med 3 öre pr fyrk.

Äfven här skulle det ordspråket kunna tillämpas:

»Den lider ofta minst,
 Som qvider mest.»

II. Läroämnena, lärokurser och läsordning.

Hvad angår *läroämnena* inom de särskilda skolorna, så må till en början sägas, att man öfver allt sökt att ställa sig till efterrättelse den anvisning, som normalplanen lemnat. Blott inom ett enda skoldistrikt har man sökt frångå eller kringgå normalplanen. I ett annat skoldistrikt har man sagt sig icke vilja frångå normalplanens läroämnena och lärokurser, men velat bestämma lärotiden och skolgången så, att knappt något enda barn skulle kunna inhemta mer, än hvad som hörer till minimikursen. På förra stället skedde rättelse efter upprepade erinringar. På senare stället måste domkapitlet ingripa. På båda ställena har felet legat hos skolråden, icke hos lärarepersonalen.

Beträffande *kristendomsundervisningen*, så är den bättre eller sämre, mera lefvande och uppfriskande, eller mera sömnaktig och intetsägende, allt efter det förhållande, hvari lärarinnan eller läraren sjelf personligen står till de heliga sanningarne. Jag har likväl icke kunnat undgå att märka, det kristendomsundervisningen i småskolorna, efter det mått man der kan skäligen fordra, i allmänhet är något bättre än i folkskolorna. Särskildt har katekesundervisningen i folkskolan gifvit anledning till flere erinringar. Jag har visserligen hört lektioner i katekes, hvilka varit tilltalande och till och med utmärkta; men i intet ämne har jag hört så många tröttande lektioner som i det ämnet. Antingen stannar man vid en torr, andefattig utanläsning af katekesstyckena, eller ock talar läraren vidt och brett om alla möjliga lärosanningar, men icke om dem synnerligen, som skulle för tillfället genomgås, utvecklas och inpräglas. Villigt skall jag dock erkänna, att lärarinnor och lärare

med vördnad för Guds ord och med aktgifvande på ämnets vikt sökt göra sitt bästa. Gifna erinringar och fingervisningar har man sökt att efter förmåga göra sig till godo.

Vid intet läroämne har lärarens personlighet sådan betydelse, som vid kristendomsundervisningen, och vid intet ämne är det man så tydligt märker hvad läraren är ej blott som undervisare utan ock som uppfostrare, som just vid behandlingen af detta läroämne. Man märker der granneligen icke blott om läraren har förmågan att så tala och undervisa, att hans ord varda klara för förståndet och fastslagna i minnet, utan ock om han har något att skicka med till hjertat och viljan, något som har inre tyngd, något som verkligen väger något och som kan hafva betydelse för hela menniskan.

Modersmålet kräfter mesta tid. Det är helt naturligt. I allmänhet kan med fullt fog sägas, att undervisningen i modersmålet, såväl hvad angår småskolan som folkskolan, tagit rätt betydande steg framåt i syfte att bibringa barnen läsfärdighet och förmåga att någorlunda nöjaktigt uttrycka sina tankar i skrift. Och öfvertygad är jag, att, om småskolan hade båda dessa sidor af saken rätt lifligt i sigte och folkskolan sedermera mera planmessigt, än hvad nu ofta är fallet, byggde på den lagda grunden, resultatet skulle förvisso blifva ännu bättre.

Uttryckligt framhåller normalplanen, att skrifning och läsning böra vid den första undervisningen ställas så nära som möjligt i förbindelse med hvarandra. Jag har oupphörligt fått anledning erinra om detta äfvensom derom, att med småskolans andra klass böra dessa skriföfningar derjemte afse inlärandet af de vanligaste ljudbeteckningarne medelst oafslätlig skrifning af ord och korta meningar. De flesta småskolelärarinnor hafva också med ihärdighet härom vinnlagt sig. Endast en och annan äldre småskolelärare har omöjligt kunnat finna sig i eller komma till rätta med en sådan anordning, utan för inöfvande af innanläsning följt den gamla bokstafveringsmetoden och vid skriföfningarne nödtorftigt nött in bokstafvernas former. Att för modersmålets användning i skrift ingen nämnvärd förberedelse kan på sådant sätt ske i småskolan, säger sig sjelft. Rätt ofta hör man den klagan föras, att barn, som genomgått folkskolan, icke kunna nöjaktigt använda sitt eget modersmål i skrift. Utan tvifvel är denna klagan mångenstädes berättigad. Mångårig uppmärksamhet på undervisningen i ifrågavarande läroämne har öfvertygat mig, att felet beror, om ej lika mycket på småskolan som på folkskolan, dock i någon mån äfven på småskolan, i ty att alltför mycken tid offras på omtuggandet af stafningsregler, i stället för att medelst flitig skrifning låta stafningsreglerna komma

till användning. Och hvad folkskolan beträffar, märkes ännu här och der denna för rättskrifningsöfningarne så menliga planlöshet, som gör dem tröttande både för läraren och barnen och som nödvändigt måste medföra dåligt resultat. Säkert är emellertid, att den lärare, som meddelat lärjungen förmåga att rätt använda sitt modersmål i skrift, att kort och klart sätta sina tankar på papperet, han har meddelat lärjungen en mycket stor skatt. Men den lärare, som detta gjort, han har nog meddelat sin lärjunge mera dertill.

I en och annan folkskola, som är bättre lottad, undervisas något i svensk grammatik. Men i ytterst få folkskolor är denna undervisning så ordnad eller så fullständig, att den är af något värde. De folkskolor, som framför andra i detta afseende förtjena att berömmande omnämnas, äro: 1 folkskola i Tryserum, 2 dito i Gamleby och 1 dito i S. Vi. I de andra sträcker sig undervisningen icke mycket utöfver något ordande om »det omtalade» och »det utsagda» i satsen. Och detta gäller äfven många gynsamst ställda skolor, af hvilka man väntade, att de skulle hinna med att meddela någon kunskap i modersmålets form- och satslära. Detta åter beror utan tvifvel derpå, att de allra fleste, såväl yngre som äldre, folkskolelärare sjelfva sakna en någorlunda säker insigt i modersmålets grammatik. Huru detta kan komma sig numera, då seminarierna hafva 4-årig kurs och då utgående folkskolelärarekandidater visa sig i allmänhet ega ganska goda kunskaper i de flesta öfriga ämnen, det förstår jag icke. Men faktum är det emellertid. Det blott må här tilläggas: i folkskolan må hinnas mera eller mindre af form- och satslära, folkskoleläraren sjelf borde dock någorlunda fullständigt känna sitt modersmåls lagar och former, ty brist hos honom derutinnan skall nödvändigt på flere sätt gå igen vid hans undervisning i modersmålet.

Välskrifning öfvas å särskilda timmar i alla folkskolor. Man har temligen allmänt kommit ifrån den förr vanliga föreställningen, att välskrifningstimmarne voro lärarens hvilotimmar. Välskrifning öfvas dels och förnämligast efter Pählmans och Holmqvists metod, dels ock efter Heikes anvisningar. Såsom en allmän anmärkning måste dock sägas, att ganska många lärare icke förstå eller förstå så »handleda» sina lärjungar, att dessa erhålla en verklig vacker stil.

I *räkning* är färdigheten i allmänhet taget synnerligen tillfredsställande. En och annan skola, der lärarinnan eller läraren varit för ämnet särskildt intresserad, har visat ovanligt vackra framsteg. Att de småskolor, som hafva äldre, oexaminerade lärare, äfven här göra undantag, behöfver knappt nämnas.

I *geometri* kunna, såsom helt naturligt är, folkskolans elever icke hinna särdeles långt. Men det lilla, som medhunnits, kan dock varda till gagn. I vissa fortsättningsskolor har undervisningen i detta ämne gått märkbart framåt och af lärjungarne omfattats med lifligt intresse.

Geografi är ett ämne, som på många ställen med förkärlek omfattas och drifves i allmänhet rätt ordentligt i flertalet folkskolor inom området. Endast på ett par ställen har jag kunnat märka, att man icke nöjaktigt genomgått eller medhunnit den föreskrifna kursen. Men deremot har på många ställen visat sig, att både lärare och barn med stort intresse omfatta detta ämne. Den omständigheten, att kartan redan i småskolorna här och der kommit till användning såsom åskådningsmateriel, gör sitt till, att ämnet lifligt omfattas i folkskolan. God materiel finnes ju ock för detta läroämnes fullständiga behandling.

Om *svenska historien* kan deremot icke detsamma sägas. Fäderneslandets och våra förfäders öden äro af dem, som från folkskolan utgå, icke på långt när så kända, som sig borde. Antalet lärotimmar för ämnet äro få, det är sant; men jag tror dock icke, att detta är det egentliga skälet till missförhållandet. Fastmer tror jag, att detta beror på tvenne andra, vidt skilda orsaker. Den ena är en felaktig metod vid undervisningen i historia. Ty antingen fördjupar läraren sig så i vissa älsklingspartier och utspinner dessa så med historier, att han »aldrig hinner till slutet», d. v. s. aldrig hinner genomgå det hela, ej heller hinner meddela någon slutlig sammanhållande öfversigt af historiens hufvuddrag, eller ock gör han af historieundervisningen en torr och andefattig utanläsning, som plågar långt värre än den forna långkatekesen. Den andra orsaken är allmogens stundom rätt stora ovilja mot svenska historien. Ty långkatekesen har — egendomligt nog — aldrig så plågat menigheten inom vår kyrka eller barnen i våra folkskolor, som den plågat vissa andra, mera framstående personer i samhället. Men svenska historien anser mången, särskildt inom vissa skoldistrikt i Smålands skogsbygder, för en riktig plåga. Hvad intresse skola barnen få för ett ämne, som de i hemmen höra omtalas och dömas såsom det mest onyttiga i verlden? Är då lärarens sätt att behandla svenska historien icke rätt tilltalande, eller förstår han icke att rycka lärjungarne med sig, så att de i denna punkt »tro mera på honom än på far och mor», såsom en skolflicka en gång uttryckte sig, då blir af undervisningen i ämnet ett ganska torftigt resultat.

Samma ovilja förspörjes visserligen någon gång mot naturläran. Men med den kan man dock lättare förlika sig. Föremålen ligga

der närmare. »Naturläran, som talar om katten, oxen och fåret m. m., förstår jag mig något på; men den der svenska historien med dess tal om krig med storm och blodig klädnad — bort med den från folkskolan, från våra barns ögon!» Så yttrade sig en allvarlig smålandsbonde till mig 1890. Till det temat har jag hört mångfaldiga variationer. Det är att hoppas, att den allt mer och mer vaknande fosterlandskärleken skall göra svenska historien mera kär och bättre studerad i folkskolan äfven i de skogsbygder, der man som ihärdigast stått emot dess införande som läroämne.

I sammanhang härmed kan anmärkas, att, der skolrådet beslutit införa bestämda läroböcker i distriktets skolor, något hvartill jag flerstädes gifvit anledning, der har menighetens förhållande till ifrågavarande läroämne snart blifvit ett annat. Der har man icke längre kunnat säga, som en man en gång sade: »låt oss slippa de der böckerna; hvarken prosten eller skolrådsledamöterna vilja vid dem!» Flerstädes hafva skolråden derjemte beredvilligt till skolorna inköpt läroböcker för de fattigare barnens behof, för att lätta de fattigas börda och snarare genomföra reformen — nya, bestämda läroböckers införande — och detta har haft god verkan. Om ett par år, då man hunnit vänja sig vid den nya ordningen, har det fallit sig helt naturligt, att hvarje skolbarn måste hafva nödiga läroböcker.

I *naturskunnighet* undervisas flerstädes med lif och lust, isynnerhet der man för ämnet anskaffat behöflig materiel. Sådan saknas dock på ett och annat ställe. Att detta läroämne med dess många särskilda delar icke kan i sin helhet genomgås så noggrant, som önskligt vore, säger sig sjelft. I synnerhet der folkskolan är flyttande och särskild fortsättningsskola saknas, måste man inskränka sig till det, som kan anses viktigast. Men i en och annan fortsättningsskola har man hunnit icke blott genomgå en noggrannare öfversigt af det hela, utan ock meddela en mera detaljerad undervisning rörande de fysiska företeelserna.

Teckningen har förvisso funnit något större användning under inspektionsperioden. I flere småskolor är den införd och fortsättes i folkskolorna, på åtskilliga ställen med särdeles god framgång. Ämnet skulle visserligen tillvinna sig än flere vänner och af skolor ungdomen omfattas med lifligare intresse, om blott lämpligare materiel finnes, än hvad nu är fallet. På de allra flesta ställen följes uteslutande den Stuhlmannska metoden. Ty det är något stelt och entonigt i hela denna metod, som mera har tycke af linearritning än frihandsteckning. Några serier teckningstabeller med objekt tagna från naturen och menniskolifvets områden skulle helt säkert

med tacksamhet mottagas af lärarepersonalen. Ämnet skulle derigenom sannolikt vinna en lifligare tillslutning, såsom det förtjenar, och inverka välgörande icke blott på välskrifningen, utan ock på mycket annat.

Sången är inom skolan icke på långt när så öfvad, som den borde vara, för att icke säga att den flerstädes icke öfvas alls. Denna stora brist har flere orsaker. Ofta saknar läraren eller lärarinnan sånggåfva. Då är bristen ohjelpig. Men en annan viktig faktor finnes, som ej heller må förbises, så att man ej dömer för hastigt eller för hårdt. Af den omständigheten, att läraren dag efter dag får sitta instängd i den ofta mindre behagliga luft, som skolsalen erbjuder, samt att han dag efter dag måste anstränga sig med talande flere timmar å rad, kan förklaras, att en och annan lärare, som verkligen eger sångens gåfva, icke öfvar sången så, som man väntat. Skolsång förekommer dock på åtskilliga ställen på ett sätt, som förtjenar omnämnas, såsom vid en folkskola i Lofta, en dito i Loftahammar, två dito i Hjorted, en dito i Gladhammar, två dito i S. Vi, en dito i Rumskulla, en dito i Kettilstad och en dito i Vårdnäs. Någon gång har märkts, att sången blifvit så försummad, eller af lättja så vårdad, att den alls icke varit af något gagn eller kunnat leda mot det mål, som med sångöfningarne afses, såsom t. ex. vid en folkskola i Hvena.

Gymnastik förekommer väl, upptagen åtminstone å läsoordning; men denna består mestadels blott i några armrörelser och marscher samt fria lekar, någon gång äfven på annat sätt. Så vidt till min kännedom kommit, har gevärsexercis förekommit endast vid 2:ne folkskolor, nemligen vid en folkskola i V. Ed och vid en folkskola i Kettilstad.

Trädgårdsskötsel förekommer visserligen på rätt många ställen, men mera noggrant och nämnvärdt endast vid några få skolor. På många ställen saknas ännu skolträdgårdar. Och om äfven ett stycke jord finnes stäldt till lärarens förfogande, så är detta ännu långt ifrån skolträdgård, sådan den borde vara. Mera sällan är den egentliga skolträdgården skild från det åt läraren anvisade trädgårdslandet. Detta kan dock vara af mindre betydelse, allenast läraren vid undervisningen i ämnet gör bruk af det, som verkligen finnes och som kan tjena som material. Det verksammaste sättet att befordra intresset för trädgårdsskötsel hos folkskolans lärjungar har visat sig vara, att läraren ärligen meddelar undervisning, huru ympning och okulering sker, låter lärjungarne sjelfva uti tjenliga grundstammar ärligen insätta 40 å 50 ympar, låter dem vårda dessa samt sedermera om ett par tre år, då ymparne blifvit växta, utdelar dessa

till de barn, som visat mesta håg och intresse för ämnet och af hvilka han sålunda kan hoppas, att de utdelade unga träden skola erhålla nödig vård.

I fråga om *lärokurserna* må nämnas, att dessa, hvad de allra flesta skolor angår, äro desamma, som normalplanen angifver. Lärokurserna äro ofta särskildt angifna i skolreglementena, men äfven i dessa fall äro de i all hufvudsak ett reproducerande af hvad normalplanen angifvit.

Läsordning finnes uppgjord för alla skolor; på ett och annat ställe behöfde dock skolrådet tillse, att den noggrannare efterföljdes.

III. Lärotider.

Den i lag stadgade lärotiden af 8 kalendermånader, eller 34¹/₂ veckor årligen, iakttages visserligen allestädes, men inom denna allmänna föreskrift rymmes mycken olikhet, såväl hvad angår hvilka månader under året, under hvilka skolorna verkligen varit i gång, som ock hvad angår huru många dagar pr år, å hvilka undervisning meddelats. I en del skoldistrikt vill man, att barnen skola hafva sin längsta fritid på sommaren, emedan man vill använda dem denna tid till hvarjehanda yttre arbete; i en del andra skoldistrikt vill man hafva undervisningstiden så litet som möjligt förlagd till vintermånaderna, emedan man fruktar att barnen skola, i synnerhet vid stränga vintrar och långa skolvägar, förkyla sig och lida skada till helsan. I de flesta skoldistrikt är dock fritiden på vintern ungefär lika lång som på sommaren. Härutinnan må ju skolråden besluta efter behag, ty hvad som passar på ena stället, passar kanske icke rätt bra på ett annat. Dock vill det synas mig, som om skolbarnen allestädes åtminstone två månader under den varmaste sommaren behöfde vara befriade från skolsalens tvång och qualm.

Men en annan sak, hvarå jag vill fästa uppmärksamheten, är, att undervisningstiden dock i verkligheten är så olika lång i ena och andra skoldistriktet. Ty under det att lärarne i ett skoldistrikt läsa blott 5 dagar i veckan, eller inalles 168 läsdagar pr år, ålägger skolrådet uti näst intill liggande skoldistrikt lärarne att undervisa 6 dagar i veckan, eller inalles 202, eller t. o. m. 207 läsdagar pr år. Kanske härtill kommer att i förra skoldistriktet äro fasta, men i det senare alla skolor flyttande, så att dess lärarepersonal i alla händelser har betydligt tyngre ok att draga. Skilnaden gör icke mer eller mindre än 34 å 35 läsdagar, eller för lärarne i senare

skoldistriktet 7 veckors läsning mera än för lärarne i förra distriktet. På flere ställen är dock lärotiden bestämd till 185 läsdagar pr år, d. v. s. hvarannan lördag är under lästiden fri. Spelrummet i här antydda afseende är för stort, och här och der förspörjes icke ringa klagan från lärarnes sida. Minimiantalet läsdagar borde vara lagligen bestämdt, t. ex. till 190 och maximiantalet 200. Lördagsfriheten har nemligen uppkommit på så sätt, att lördagarne ursprungligen, då alla skolor nära nog voro ambulerande, skulle användas till hållande af repetitionsförhör i de rotar, der skola för tillfället icke hölls. När skolorna sedermera så småningom upphörde att ambuleras och förvandlades till fasta, började man sjelftaget och utan lagligt medgifvande taga lördagarne fria från läsning. Men ännu vet hvarken skollag eller normalplan om en sådan frihet.

I fråga om antalet timmar pr dag är allmänna praxis 5 timmar i småskolan och 6 timmar i folkskolan, vanligen mellan kl. 9—12 och kl. 1—3 i den förra, och kl. 9—12 och 1—4 i den senare. I Vesterviks folkskolor är dock en något annan ordning införd, lämpad efter förhållandena derstädes. Äfven i ett och annat skoldistrikt för öfrigt har man försökt införa en annan dagordning än den nyssnämnda, men snart nog återgått till den gamla, den nämnda, såsom den för landsbygdens skolor mest lämpliga.

Undervisningstiden i fortsättningsskolorna är förlagd till vintermånaderna, vanligen i januari, februari eller mars, således omedelbart före vårterminens början. Endast på två ställen har man infört den ordningen, att fortsättningsskolan börjar strax efter höstterminens slut. — Slöjdundervisningen meddelas dels å särskilda timmar vissa dagar efter lärotimmarnes slut, dels å lördagarne, då ingen folkskoleundervisning förekommer.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

A. Antalet barn i de särskilda slagen af skolor 1887 och 1892 kan ses af följande jemförande öfversigt:

	Folkskolor:		M. folkskolor:		Småskolor:	
	fasta	flytt.	fasta	flytt.	fasta.	flytt.
1887:	5,804	3,707	540	276	1,601	3,630
1892:	6,254	3,003	706	613	1,556	2,201

Såsom häraf synes, har antalet barn i småskolorna minskats icke obetydligt, men deremot ökats i de mindre folkskolorna och i de fasta folkskolorna.

Följande jämförelse visar såväl antalet barn i skolåldern de båda nämnda åren som hela antalet i distriktens skolor verkligen undervisade barn:

	Hela antalet barn i skolåldern.	Hela antalet verkligen undervisade barn.	Skolpligtiga, som undervisats i hemmen.	Utexaminerade i skolåldern varande barn.
1887:	19,316	16,627	1,234	1,030
1892:	18,424	15,260	992	1,550

Af siffrorna i första kolumnen synes, att inom området antalet barn i skolåldern minskats under de sista fem åren med 892, ett förhållande som står i samband med folkmängdens minskning, hvarom förut talats. Af siffrorna i andra kolumnen åter visar sig, att antalet i skolorna verkligen undervisade barn minskats från år 1887 till 1892 med 1,367. Detta beror nu dels på folkmängdens minskning (med 5,154 personer), dels ock derpå, att skolgången under senare åren något förbättrats, så att icke så få barn finnas, som äro i skolåldern, men slutat sin skolgång, emedan de erhållit afgangsbetyg från folkskolan. Detta synes af kolumnen 4 här ofvan, hvilken visar, att antalet sådana barn var under 1892 520 flere än under 1887.

För öfrigt märkes, att i skolåldern varande barn, om hvilka uppgifter saknas, d. v. s. om hvilka skolråden icke hafva någon kännedom, hvar de vistas, eller huru det är ställt med deras skolundervisning, utgjorde

år 1887 = 135 och

» 1892 = 209.

Antalet sådana barn skulle således hafva inom området ökats med icke mindre än 74. Om detta beror på mindre noggranna uppgifter, eller på den inom vissa kommuner tilltagande pauperismen och förökadt antal kringvandrande bettlare, eller på andra orsaker, kan jag icke afgöra.

B. Lärjungars intagning i skola sker vanligen det år, under hvilket barnet fyller 7 år. I ett skoldistrikt (Hycklinge) sker intagning något senare. Inskrifningen i skola sker vid läsårets början. I många skoldistrikt begynner läsåret med höstterminens början, så att årsexamen hålles vid vårterminens slut. Detta har både sina fördelar och olägenheter. Men för min del tror jag dock, att fördelarna äro så stora, att denna anordning bör föredragas. Att, då

skolan är flyttande, examen hålles vid hvarje termins slut, säger sig sjelft.

C. Om skolgången kan i allmänhet sägas, att den på många ställen förbättrats. Så har skett på de allra flesta ställen, der skolväsendet nöjaktigt ordnats, eller der nya, ändamålsenliga skolhus uppförts, eller der en ny, nitisk och pligttrogen lärare kommit och tagit noggrannare reda på anledningen till de frånvarande barnens förgätenhet af skolan. Ty hvad skolgången angår, beror denna så väsentligt icke blott derpå, att läraren undervisar de tider, han är pliktig att undervisa, utan ock derpå, huru han undervisar, om han gör det med lif och intresse, eller trögt och likgiltigt, väntande på, att de föreskrifna lärotimmarne skola gå till ända; om han intresserar sig för ungdomens utbildning och sedliga uppfostran, eller icke; om han tager reda på, huru det förhåller sig i barnens hem, om orsaken till dålig skolgång ligger der, om hans undervisning och förmaning motarbetas eller understödjas af hemmet, o. s. v. Visserligen kunna hindren för barnens skolgång vara af den art, att det kräfter lång tid och fordrar mycken ihärdighet från lärarens sida, om förändring och förbättring skola kunna åstadkommas, men är han nitisk och vis och ihärdig, så vinner han vanligen seger. Stundom hafva hos skolrådet förmärkts slapphet och liknöjdhet gent emot skolförsummelse. Dock hafva skolråden, utom på ett enda ställe, icke behöft många erinringar om sin pligt. På de allra flesta ställen egna skolrådets ordförande nödig uppmärksamhet åt barnens skolgång.

Sämst har skolgången varit vid en fast mindre folkskola i Ö. Ed (Stora Askö), samt vid en flyttande folkskola i Locknevi (Tofverum). I allmänhet märker man dålig skolgång vid de större herrgårdar, der mycket statfolk finnes. Statkarlssystemet har med sig fattigdom och nöd af mångahanda slag. Om — såsom flerstädes hänt — arbetscheferna rycka de äldre barnen om 10 å 14 år från skolan för att använda dem vid hvarjehanda arbeten, så hjälpes saken icke genom skollärarens tillsägelse eller bemödanden, utan fordras skolrådets allvariga ingripande.

D. Flyttning från småskola till folkskola eller från lägre till högre afdelning inom samma skola sker i regeln endast en gång om året, vid årsexamen. Vid denna examen anställles äfven, åtminstone på de flesta ställen, särskild pröfning med dem, som begärt afgangsbetyg och skola sluta sin skolgång. På några få ställen hålles dock denna slutpröfning å särskild dag. Men, tyvärr, inträffar ännu i ett och annat skoldistrikt, att barn i folkskolans tredje och fjerde klasser »taga permission» på obestämd tid för att icke mera infinna sig i

skolan. Huruvida sådant oskick skall ännu längre för'gå eller upphöra, beror helt och hållet på presterskapet och skolrådsordförandena. Visserligen vet kyrkolagen icke af några skolbetyg såsom vilkor för att få deltaga i konfirmationsundervisningen, men skollagen vet förtälja, att barn är skolpliktigt, till dess det genomgått folkskolan. Tillåtes barnet nu att utan afgangsbetyg från folkskola, utan vare sig fullständigt betyg eller betyg om genomgången minimikurs, deltaga i undervisningen för konfirmation, så är visst, att icke blott ett och annat barn utan ganska många skola taga sig sådan otillbörlig permission, förderfva skolgången, medan de äro kvar i skolan, och sluta sin skolgång utan afgangsbetyg, när de behaga. På ett par ställen, der sådant oskick florerat, hafva folkskolelärarne haft ytterst få barn, som ordentligt genomgått skolan och erhållit fullständigt och godkändt afgangsbetyg.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

A. Hvad antalet anställda lärare och lärarinnor vidkommer, synes detta bäst genom en jämförelse mellan 1887 och 1892.

	1887:	1892:
I folkskolor, ordinarie lärare	109	109
» » lärarinnor	12	17
» extra ordinarie lärare	1	—
» » lärarinnor	1	1
» biträdande lärare	1	1
» » lärarinnor	1	2
I mindre folkskolor, lärare	4	2
» » lärarinnor	12	28
I småskolor, lärare	18	14
» lärarinnor	92	89
	251	263
I öfningsämnen, lärare	12	13
» lärarinnor	7	12
	19	25

Om man frånräknar antalet öfningslärare och lärarinnor, hvilka ökats från 19 till 25, har lärarepersonalen vid skolorna för den egentliga folkundervisningen ökats från 251 till 263, således ökats med 12. Såsom förut vid fråga om antalet skolor är sagdt, utgjorde hela tillökningen af skolor också 12, och har således vid de nyinrättade skolorna icke mer än 1 lärare eller lärarinna anstalts vid hvardera.

Antalet ordinarie lärare är för båda de angifna åren lika, 109. Deremot har de ordinarie lärarinnornas antal ökats med 5, från 12 till 17. Största förändringen visar sig hafva försiggått vid mindre folkskolor och småskolor, i det lärarepersonalen vid de mindre folkskolorna ökats med 15, från 16 till 31, men vid småskolorna minskats med 7, från 110 till 103. Skälet till denna förändring är förut angifvet.

B. Hvad *undervisningen* angår, har denna i fråga om allra största antalet inom området anställda lärare och lärarinnor varit godkänd. Af de förda anteckningarna visar sig, att af de under 1892 vid folkskolorna anställda 130 lärarne och lärarinnorna 7 ansetts förtjena vitsordet berömlig, 22 med beröm godkänd, 97 godkänd och 4 nära godkänd; af de 30 vid de mindre folkskolorna anställda: 4 berömlig, 6 med beröm godkänd och 20 godkänd; af de 103 vid småskolorna: 4 berömlig, 10 med beröm godkänd, 80 godkänd och 9 nära godkänd.

Utaf de vid småskolorna anställda, hvilka icke ansetts förtjena som vitsord mer än nära godkänd (9), äro de flesta sådana, som icke äro examinerade och som tjenat så länge, att de med det första kunna och böra erhålla understöd ur småskolelärares m. fl. ålderdoms-understödsanstalt. En af dem har till och med arbetat 41 år som småskolelärare och kan nog med fog anses utnött.

I allmänhet bör erkännas, att lärarepersonalen sökt att pligt-troget fullgöra sitt kall, hvar och en med den gäfv, han fått. Men gäfvorna äro olika. Men om detta kan sägas om lärarepersonalens kunskaper och undervisningsskicklighet, så är långt svårare att fälla ett omdöme om dess förmåga och dess sätt att handleda och uppfostra ungdomen. Den kunniga och skickliga undervisaren är icke nödvändigt äfven den bästa uppfostraren. Icke sällan finner man, att den skickliga och berömda undervisaren, i synnerhet under de första 5 å 10 åren af sin lärareverksamhet, visar föga omsorg om barnens sedliga utbildning. Och dock synes mig, att, då lärarens egen utbildning å seminarium nu befinnes vara ganska god, man bör kunna fordra ej så litet äfven i berörda hänseende äfven af den yngre läraren. De, som hafva det magtpåliggande uppdraget att öfvervaka folkundervisningen, böra egna all möjlig uppmärksamhet åt denna sida af saken. Hela tidsriktningen kräfver det. Hemmen kasta nästan all omsorg om barnens uppfostran på folkskolan. De allra flesta lärare och lärarinnor söka nog att göra, hvad göras kan; många, äfven med mindre gäfvor utrustade, arbeta troget och i verkligt god anda på barnens sedliga utbildning, på hjertats och viljans rigtande på det godt är. Men förslappade hem, tilltagande

tygellöshet och sjelfsväld, fräck gudsförnekelse och mycket annat, som så bjert sticker fram i närvarande tid, upprifver ofta och förstör hvad folkskolan sökt bygga upp. Och likväl vill man å vissa håll skylla alla sedliga brister på folkskolan. En noggrann och opartisk granskning skall dock finna en sådan dom orättvis. Men icke desto mindre uppfordrar den alla, som arbeta på folkundervisningens område, och alla, som med denna undervisning hafva något att skaffa, att med ännu större omsorg och ihärdighet söka förverkliga krafvet på sedlig, god uppfostran hos den ungdom, som åt folkskolan anförtröts.

Här må anmärkas, att under inspektionsperioden har en folkskolelärare blifvit i laga ordning afsatt; en har blifvit varnad och fått varningen faststald af Kongl. Maj:t; två hafva blifvit enskildt varnade för omätligt bruk af starka drycker; en småskolelärare och en småskolelärarinna hafva blifvit afskedade för bristande förmåga att sköta undervisningen nöjaktigt; en småskolelärarinna har afskedats i följd af lättfärdigt, förargelseväckande lefverne.

C. *Skolförhör*, roteförhör, hållas vid de flesta flyttande folkskolor i den rote, der skolan för tillfället icke pågår. På flere ställen besöka barnen icke dessa roteförhör så, som sig borde. Om årsexamina och afgangspröfning med dem, som skola från folkskolan afgå, är förut taladt. Med de barn, som uppgifvas erhålla undervisning i hemmet, anställas förhör, men blott å ett fåtal ställen. Dessa barn äro vanligen sådana (7- å 8-åringar), som nyss inträdt i skolåldern och som på grund af ringa krafter och lång skolväg fått tillåtelse att läsa hemma.

D. *Disciplinen* uppehålls i allmänhet temligen nöjaktigt såväl i ena som andra slaget af skolor. Endast i en småskola, der läraren också slutligen måste afskedas, har disciplinen befunnits öfvermåttan slapp. — Svårigheten att upprätthålla god disciplin är dock mycket olika på olika ställen. Lättast varder den saken i skogsbygderna; svårast vid bruk, i köpingar och i sådana skolor, som ligga uti eller invid stora byar. Allra svårast blir dock den saken, då, såsom på några ställen skett, enskilda personer af oförstånd sätta sig emot läraren, då han nödgas mera eftertryckligt straffa svårare förseelser, ty derigenom väckes hos barnen misstro till lärarens rättvisa och befogenhet att straffa och lust att trotsa honom.

VI. Undervisningsmateriel.

Till undervisningsmateriel utbetalades inom området 1887 kr. 2,920,34, och 1892 kr. 5,204,01.

Skolråden hafva ganska villigt inköpt den materiel, som nödvändigast erfordrats. Materielen kan sägas vara *god* i 6 folkskolor, 2 mindre folkskolor och 2 småskolor; *medelmättig* uti 114 folkskolor, 27 mindre folkskolor och 88 småskolor; *under medelmåttan* i 3 folkskolor, 2 mindre folkskolor och 11 småskolor.

VII. Anteckningsböcker.

Nödiga anteckningsböcker finnas numera i alla skolorna och föras på ett tillfredställande sätt. Vanligen användas de formulär, som uppstälts af Dr W. Lidberg.

Förteckning öfver skolpliktiga barn uppsattes af skolrådets ordförande, på några ställen dock ej så noggrant, som önskligt vore. Åtskilliga påminnelser i den vägen hafva måst gifvas. Några gånger har händt, att denna förteckning icke på något sätt kunnat öfverensstämma med den uppgift angående de skolpliktiga, som lemnats å första sidan af Lit. B.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Vid inspektionsperiodens början användes inom området 272 skollokaler, nemligen 153 egna och 119 förhyrda eller hyresfritt upplåtna. År 1892 användes 278 skollokaler, nemligen 169 egna skolhus och 109 förhyrda. De 16 nya skolhusen hafva uppförts i följande skoldistrikt:

inom N. Tjust: . . .	1 i Lofta, 1 i Dalhem och 2 i Hannäs =	4.
inom S. Tjust: . . .	3 i Hjorthed, 2 i Hallingeberg och 2 i Gladhammar	= 7.
inom Tunalän-Sevede:	1 i Misterhult och 2 i S. Wi	= 3.
inom Aspeländ: . . .	intet	= 0.
inom Kind:	1 i Kisa och 1 i Oppeby	= 2.
Summa =		16.

Flera af dessa skolhus innehålla utmärkta skolsalar. Det största och ojemförligt dyraste är det, som Hallingebergs skoldistrikt med stor kostnad, 25,000 å 30,000 kr., uppfört vid Ankarsrum.

Att folkskoleinspektören enligt 54 § i gällande skollag sättes i tillfälle att granska ritning till skolhus är nog ett steg framåt. Men af flere anledningar anser jag, att stadgandet borde hafva följande lydelse: intet skolhus må uppföras, förr än ritningen till det samma blifvit granskad och godkänd af vederbörande domkapitel.

Såväl i flere af de äldre skolhusen som i några af de nya har man insatt jernkaminer såsom uppvärmningsmedel. För min del måste jag på grund af vunnit erfarenhet under de sista 20 åren anse sådana uppvärmningsmedel synnerligen otjenliga i skolsalar. I skolsal, der en massa barn vistas, vill det lätteligen varda osund luft. såvida man ej insätter särskilda apparater för att förebygga sådan. Jernkaminerna hafva flere olägenheter med sig: 1) de äro besvärliga, om de skola skötas väl; 2) temperaturen i rummet blir ojemn, hastig upphettning, snabb utkylning; 3) vattengasen i rummet förstöres, luften blir torr och ohelsosam; 4) de glödheta ofta, det myckna skoldammet svedes och vållar ett synnerligen vedervärdigt os. Jag har ännu icke sett någon jernkamin så konstruerad, att han kan rekommenderas till bruk i skolsal.

På ett enda undantag när lemna de nya skolsalarne tillräckligt utrymme, 5 å 6 kub. meters luftrum och derutöfver, för hvarje barn.

Af de förhryda lokalerna, 109 till antalet, äro ungefär 25 dugliga och lemna någorlunda utrymme 4 å 5 kub. meters luftrum pr. individ; 34 äro mycket små, med endast 3 å 4 kub. meters luftrum; återstoden eller omkring 50 äro synnerligen bristfälliga, af hvilka några lemnat endast 1,7 å 2 kub. met. pr individ, såsom i Westrum, i Misterhult, i Rumskulla, i Hesseby, i Mörlunda.

Skolhus behöfva snarligen uppföras i följande skoldistrikt; i Blackstad både för folkskolan och för småskolorna, i Westrum, i Misterhult, i Rumskulla i Hesseby, i Mörlunda, m. fl.

Om *skolmöblerna* må endast sägas, att de, särskildt hvad angår flere om icke alla af de sistnämnda distrikten, äro rätt bristfälliga. De gamla slitna men segliffvade långbänkarne försvaras stundom med en ihärdighet och tapperhet som vore värd en bättre sak. I de nya skolhusen har man anskaffat nya tvåsitsiga skolbänkar, materielskåp, ordentlig skolpulpert m. m., samt stundom äfven inredt särskildt afklädningsrum. Icke alltid har det varit lätt att förmå vederbörande att å skolhusen och i lärorummen anbringa nödiga ventilationsmedel.

Till skollokaler utbetalades:

1887 kronor 21,604,79 och

1892 , 24,741,29.

Skolträdgårdar finnas enligt sammandraget Lit. C och D för 1892: 29. Ännu flere hafva uppgifvits af skolråden. Jag har dock

icke kunnat gifva namn och värdighet af skolträdgård åt flere, ty många af dem, som af skolråden uppgifvits, synas vara allt annat än välordnade. Jag har ansett mig kunna medräkna blott dem, vid hvilka läraren visat sig vilja och kunna göra något för barnens räkning, till gagn för undervisningen i ämnet.

Villigt skall jag dock erkänna, att på ett och annat ställe, till och med vid skolhus för småskola och mindre folkskola, plantering verkstälts och vackra bemödanden gjorts att intressera barnen för trädgårdsskötsel.

IX. Tillsyn.

Den egentliga, närmaste tillsynen öfver skolorna utöfvas fortfarande af skolrådsordförandena. De fleste af dem hafva ock, såvidt jag kunnat finna, egnat skolväsendet den omsorg och tillsyn, man billigtvis kunnat fordra. Endast på tvenne ställen hafva gifna erinringar, särskildt med hänsyn till skolgången, behöft upprepas.

Sällan finner man några öfriga skolrådsledamöter, som egna folkskoleväsendet någon nämnvärd uppmärksamhet. Berömvärda undantag har jag dock funnit i Gamleby, i Hjorteed, i Wårdnäs och på ett par andra ställen.

Med lärarepersonalen har jag dels hållit tvenne särskilda större möten, dels besökt läraremöten, som hållits inom de särskilda häradena, för att med vederbörande öfverlägga i frågor, som angått undervisningen.

Alla skolor hafva icke kunnat årligen besökas. I genomskärning har hvarje skola under de sex åren besökts fyra gånger.

»Om Herren icke bygger huset, så arbeta de fåfängt, som derpå bygga.» Om *Han* icke i barmhertighet öfvar tillsyn, leder och hjälper, varder huset aldrig färdigt. »Fadrens välsignelse bygger barnen bo.» Hvile Hans Ande och välsignelse i rikt mått öfver den svenska folkskolan, så att hon må vara ett välsignelsens bo för barnen i nordanlanden!

Tryserum i okt. 1893.

P. A. Arnman.

Berättelser om Folkskolorna inom Skara stift

åren 1887—1892.

I.

Domprosteriet och Barne kontrakt.

1. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

För folkundervisningen finnas 72 skolor, hvaraf 32 fasta folkskolor och 39 fasta småskolor samt 1 mindre folkskola. Af dessa skolor höra 14 folkskolor, 16 småskolor och 1 mindre folkskola till domprosteriet samt 18 folkskolor och 23 småskolor till Barne kontrakt.

Folkskolan i Skara har 4 ordinarie lärarekrafter, nemligen 1 lärare och 3 lärarinnor. Alla öfriga folkskolor hafva 1 lärare hvardera. Likaså har småskolan i Skara 2 lärarinnor, under det de öfriga småskolorna hafva 1 lärarekraft hvardera; vid en småskola finnes en lärare och vid de öfriga lärarinnor, af hvilka en är gift.

Ett distrikt har 4 småskolor på 1 folkskola, två distrikt hafva 3 småskolor på 1 folkskola, sex distrikt hafva 2 småskolor på 1 folkskola, sex distrikt sakna småskola, och de öfriga distrikten hafva 1 småskola på 1 folkskola.

Inom 17 distrikt hafva funnits fortsättningsskolor, som åtnjutit statsanslag.

Sju distrikt hafva haft undervisning i slöjd.

De flesta folkskolorna äro enligt gällande reglementen så anordnade, att undervisningen i dem meddelas enligt Bil. 23 i »Normalplanen», hvadan skolan är fördelad i 2 afdelningar och hvarje af-

delning i 2 klasser. Hvardera afdelningen undervisas af samma lärare på olika tider 5 dagar i veckan, så att då den första afdelningen en vecka undervisas 2 dagar, undervisas den andra 3 och veckan derpå tvärt om o. s. v. Det stora lärjungeantalet har gjort en sådan anordning nödvändig, då endast en lärarekraft finnes att tillgå.

Småskolorna äro i allmänhet anordnade enligt Bil. 3 b och 6 i »Normalplanen», hvadan hvarje skola är fördelad i 2 klasser, som antingen samtidigt eller hvar klass hvarannan dag undervisas af samma lärare eller lärarinna.

Emellan hvarje lärotimme lemnas 10 minuters rast och vid midagen 1 timmes rast.

Dagsarbetet börjas med bön och psalmsång, dervid äfven bibel-läsning jemte förklaring förekommer.

2. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I de flesta skolorna meddelas undervisning i alla de ämnen, som enligt gällande folkskolestadga böra förekomma i skolorna. I några skolor meddelas ej undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering samt teckning. Bristen på lämpliga skolträdgårdar omöjliggör nemligen den förstnämnda undervisningen.

I allmänhet finnes kursfördelning uppgjord för hvarje skola i närmaste anslutning till »normalplanens». Det händer ej sällan, att denna kursfördelning icke så noga följes. På landet möta stora svårigheter för medhinnandet af de stora kurserna, i synnerhet i moders-målet, räkning och naturkunnighet. Läraren, äfven den mest nitiske, får ofta nöja sig med ett minimum, som han i stället bemödar sig att väl inlära.

Läsordning finnes uppgjord för hvarje skola och följes noggrant.

3. Lärotider.

Der egentlig fortsättningsskola finnes, börjar vanligen undervisningen omkring den 1 februari och fortgår så till den 1 december med en månads à 6 veckors uppehåll under sensommaren; eljest vexlar lärotiden mellan 15 februari—15 juli, 1 september—1 december och 1 mars—1 juli, 1 augusti—1 december.

Under denna tid pågår undervisningen vanligen mellan 9—1 och 2—4 i folkskolan och mellan 9—12 och 1—3 i småskolan.

4. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Under år 1892 undervisades i inspektionsdistriktets skolor 4,504 barn i åldern 7—14 år, af hvilka 3,096 barn i folk- och 1,408 barn i småskolan. Fördelas barnantalet lika på de respektive skolorna, komma omkring 93 barn på hvarje folk- och omkring 36 barn på hvarje småskola.

Den vanliga intagningstiden är i början af året, februari eller mars. Skolgången är i allmänhet god. Ett undantag härifrån eger rum vid de skolor, som företrädesvis besökas af barn till de större godsens underhållande. I dessa skolor är skolgången i synnerhet under sommaren mindre tillfredsställande, enär många barn här få tidigt nog biträda föräldrarna i hvarjehanda arbete, som hindrar besöket i skolan.

Flyttning från små- till folkskolan äfvensom inom de särskilda skolorna sker vanligast vid årets början; afgangspröfningen deremot vid årets slut.

5. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Lärareantalet utgjorde 1892 tillsammans 76, af hvilka 32 lärare och 3 lärarinnor voro anställda vid folkskolan. 1 lärare och 39 lärarinnor vid småskolan samt 1 lärarinna vid mindre folkskola. Beträffande undervisningen anser jag mig kunna uttala det allmänna omdömet, att den är god. Att en och annan lärare eller lärarinna såsom undervisare betydligt höjer sig öfver de andra är snarare en följd af naturlig begåfning, än att det skulle bevisa, att de senare icke fattade sin uppgift i detta stycke lika allvarligt som de förra. Största svårigheten möter, när det gäller att få alla barnen att följa med.

I detta fall visar sig ock bristen störst i fråga om undervisningen och dess resultat. Men i betraktande af det stora barnantalet, som på en gång undervisas, och de ogynsamma förhållandena, under hvilka skolan isynnerhet på landet arbetar, är det icke lätt att åstadkomma den önskvärda jemnheten i kunskaper. Ordningen är ock i allmänhet god. På en del ställen gör dock läraren kanske för mycket af den, under det att en och annan lärare synes förbise betydelsen af god ordning. Sämre är det dock med tukten. Men

här har ock läraren sin svåraste uppgift, den som fordrar mest af honom. Hemmen motverka ock icke så sällan den allvarlige lärarens bemödanden att fostra goda barn på samma gång som kunniga.

Dels vid vårterminens dels ock ännu oftare vid höstterminens slut anställas offentliga förhör, vid hvilka barnens föräldrar och äfven andra intresserade pläga vara närvarande. På lämplig tid anställes äfven på många ställen förhör med de barn, som söka befrielse från skolgång.

6. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Materielens beskaffenhet är i 12 skolor god, i 51 medelmåttig och i 9 under medelmåttan.

Med de anspråk, man med rätta bör ställa på materielens beskaffenhet, då man besinnar, huru nödvändig god materiel är för undervisningen, har jag temligen strängt bedömt beskaffenheten af den befintliga materielen. Om än en och annan församling fortfarande visat sig alltför njugg, när det gällt anskaffande af ny tidsenlig materiel, hafva dock de flesta varit tillmötesgående; och blifva de skolor allt sällsyntare, der materielen är under hvad man rimligen kan begära.

Skolbibliotek finnas i allmänhet icke.

7. Anteckningsböcker.

Vederbörliga anteckningsböcker finnas öfver allt. Dagbok och examenskatalog föras i hvarje skola, och matrikel föres i folkskolorna. Äfven finnes i allmänhet särskild upprättad förteckning öfver i skolåldern varande barn. Icke alltid begagnas för dagbok och examenskatalog i småskolorna tryckta utan skrifna formulär.

8. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Under den gångna sexårsperioden hafva uppförts 5 nya folkskolehus och 6 nya småskolehus. Af lärorummen kunna 51 anses goda, 10 medelmåttiga och 11 under medelmåttan. Skolmöblerna stå i allmänhet i förhållande till lärorummen, dock så att rummen nu mera på några ställen vanpyrdas af gamla skolmöbler.

Skolträdgårdar finnas väl vid icke så få skolor, men äro allt för små.

9. Tillsyn.

Inom några skoldistrikt är tillsynen öfver skolorna och skolgången väl ordnad, inom andra deremot finnes ingen annan tillsyn än den, som sker genom ordföranden i skolrådet och en och annan skolrådsledamot. För att erinra skolrådsledamöterna om deras skyldighet att öfva tillsyn öfver skolorna och skolgången har man på några ställen tillställt hvarje skolrådsledamot ett exemplar af det för skolan antagna reglementet.

10. Kostnader för skolväsendet.

Till bestridande af kostnaderna för skolväsendet inom inspektionsområdet under år 1892 hafva skoldistriktet bidragit med 38,928,37 kr. och staten med 24,734,45 kr. eller tillsammans 63,662,82 kr. Här-till kommer inkomst af arrenden och räntor m. m. till ett belopp af 8,467,59. S:a 72,130,41 kr.

Till lärarnes och lärarinnors aflöning utbetaltes samma år 50,361,44 kr. och till skollokaler, inventarier materiel m. m. 20,528,91 kr. S:a 70,890,35 kr.

Skara i december 1893.

E. T. Jungner,
folkskoleinspektör.

II.

Wånga, Falköpings, Wartofta, Kållands, Redvägs, Ås och Kullings kontrakt.

I. Inspektionsområdet.

Det mig under den gångna perioden nådigst anförtrorda inspektionsområde har till hufvudsaklig del varit detsamma som under nästföregående period. Den förändring, som vid periodens början uppstod, berodde dels derpå, att förändrad kontraktsindelning inom stiftet kommit till stånd, hvarigenom Vinköls, Norra Vings och Broddetorps pastorat utbrötos från inspektionsområdet, men deremot Stenstorps och Dala pastorat tillades detsamma, dels ock derpå, att Väne kontrakt öfverläts åt annan inspektör. Det sålunda uppkomna inspektionsområdet, beläget inom Skaraborgs, Elfsborgs och Jönköpings län, med en sammanlagd ytvidd af något mer än 63 qv. nymil. har under hela perioden omfattat 58 pastorat med 155 skoldistrikt, af hvilka 5 utgjorts af städer.

Folkmängden inom detta område utgjorde vid 1887 års slut 158,188 personer och vid periodens slut 152,426, hvadan under denna tid en minskning uppstått af ej mindre än 5,762 personer. Antalet barn i skolåldern har under samma tid sjunkit från 25,395 till 25,086 med 309 barn.

II. Anstalterna för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

1. Småskolor.

Vid början af år 1887 funnos inom inspektionsområdet 167 småskolor, af hvilka 107 voro fasta och 60 flyttande. I dessa sköttes undervisningen af 177 lärarekrafter. Att lärarekrafternas antal med 10 öfversköt skolornas antal, berodde derpå, att Borås och Lidköpings

småskolor hade flera lärarinnor för hvarje skola. Vid 1892 års slut utgjorde småskolornas antal 173, af hvilka 122 voro fasta och 51 flyttande. Undervisningen sköttes då i dessa skolor af 184 lärare och lärarinnor. Sålunda hafva under perioden tillkommit 2 småskolor i Torpa samt en sådan skola i hvar och ett af följande distrikt: Väla—Gillstad, Gökhem, Kongslena, Foglum, Strö, Karleby, Bottnaryd, Göteved och Alingsås stad, hvarjemte 4 nya lärarinnetjänster upprättats vid Borås småskola. Deremot hafva 2 småskolor indragits, nemligen: 1 i Blidsberg—Humla och 1 i Hömb, hvarjemte 1 småskola i Långared förvandlats till folkskola samt tvenne småskolor i Hemsjö förvandlats, den ena till folkskola och den andra till mindre folkskola. Småskolornas antal har sålunda under perioden ökat med 6 och lärarekrafternas med 7.

2. Mindre folkskolor.

Endast 3 dylika skolor, alla fasta, hafva funnits inom inspektionsområdet: en i Otterstad, en i Skölfvened—Säm—Källunga och en i Hemsjö. Vid periodens början funnos inom inspektionsområdet blott 2 dylika skolor, men genom en småskolas i Hemsjö förvandling till mindre folkskola hafva de ökat till 3.

3. Egentliga folkskolor.

De egentliga folkskolorna inom området voro vid periodens början 174. Blott 9 af dem voro flyttande, alla på 2 stationer utom 2, som flyttade på 3. Men då af nyssnämnda 174 folkskolor 6 hade två eller flere lärare, torde skolornas antal rigtigast betecknas med de vid dem anstälde lärares och lärarinnors antal. Detta senare utgjorde vid periodens början 190. Sedan under periodens lopp en ny folkskola uppstått i Långared, en i Södra Ving, en i Hemsjö och en i Falköping, utgjorde folkskolornas antal vid periodens slut 178, i hvilka 8 nya lärare- och lärarinnetjänster äfven upprättats vid Borås och Lidköpings folkskolor samt en biträdande lärarinnetjänst vid Stenstorps folkskola, undervisningen vid folkskola under periodens sista år bestriddes af tillsammans 203 lärarekrafter. Fyra nya folkskolor hafva sålunda tillkommit, och lärarekrafternas antal har ökat från 190 till 203.

4. Försättningskolor.

Försättningskolor, ordnade i enlighet med de grunder, som finnas uttalade i kongl. kungörelsen den 11 september 1877, hafva

under sista året af perioden funnits till ett antal af 57. Vid periodens början utgjorde deras antal 44. 13 dylika skolor hafva sålunda under dessa år tillkommit. Inga på landet befintliga skolor af detta slag hafva anordnats såsom aftonskolor, hvilket deremot varit fallet med de i städerna Borås och Ulricehamn förlagda.

5. *Slöjdskolor för gossar*

funnos vid periodens början till ett antal af 32; vid dess slut var deras antal 53. Dessa voro till största delen förlagda inom Elfsborgs och Jönköpings län. Blott 8 funnos inom Skaraborgs länsdel, hvilken dock till folkmängden är större, än de delar af Elfsborgs och Jönköpings län tillsammans, som höra till mitt inspektionsområde. Intresset för dessa skolor är inom de båda sistnämnda länsdelarne, der man fått syn på den pedagogiska slöjdens stora betydelse, mera vaket än inom Skaraborgs länsdel, der den af landstinget utsedda slöjdkomitén hufvudsakligen synes egna sin uppmärksamhet åt den yrkesmessiga slöjden.

6. *Slöjdskolor för flickor*

hafva ock varit i verksamhet i åtskilliga skoldistrikt. Deras antal har jag dock svårt att med en fix siffra uppgifva, då de äro af en mera privat natur. 27 vet jag dock med visshet hafva under periodens sista år existerat. Möjligen har i ännu ett eller annat skoldistrikt qvinlig slöjd förekommit, men säkert är, att man inom långt flere distrikt sört för gossarnes än för flickornas undervisning i detta öfningsämne. Och dock torde flickornas undervisning härifå anses minst lika viktig som gossarnes. Orsaken dertill, att emellertid ett sådant förhållande eger rum, torde ligga i den omständigheten, att staten icke lemnar något understöd till den qvinliga slöjdens bedrifvande. Mer än en gång har jag också vid skolråds-sammanträden och andra tillfällen hört ett beklagande deröfver uttalas.

7. *En högre folkskola,*

afsedd för Tuns, Tådene och Särestads pastorat och underhållen genom den af prostén Silvius grundade donationen, fans väl till namnet till under näst föregående period; men då denna skola ej under många år haft några lärjungar, tillät Kongl. Maj:t den 3 oktober 1890, på skolrådets i Tun framställning, att denna skola fick förändras till vanlig folkskola.

8. *En folkhögskola*

har ock funnits inom inspektionsområdet förlagd vid Stenstorp. Då jag enligt instruktionen icke egt befogenhet att inspektera densamma, vet jag om henne ingenting annat, än att hon funnits till. En tryckt redogörelse för denna skolas verksamhet lärer också årligen af hennes föreståndare utgifvas.

Hvad skolornas anordning enligt gällande reglemente angår, har förhållandet tett sig på här nedan angifna sätt.

Det stora flertalet af de fasta folkskolorna på landet, 110 till antalet, hvilka haft småskola till underlag, äfvensom städerna Alingsås och Ulricehamns folkskolor hafva arbetat på två afdelningar, som hvardera omfattat två årsklasser och undervisats af samma lärare eller lärarinna hvarannan dag. Till en sammanhängande tid för hvardera afdelningen har man ej velat förlägga undervisningen af det skäl, att större svårighet för kursens fulla genomgående derigenom skulle uppstått. Med hvarannandagsundervisningen har nemligen något hemarbete kunnat gifvas barnen, hvilket svårligen skulle kunnat ske, om barnen dag efter dag under en sammanhängande tid skolat besöka skolan. Har barnet haft, såsom i allmänhet är fallet på landet, ett längre stycke väg att tillryggalägga till och från skolan, och har det der tillbragt 5 å 6 timmar med ett för detsamma ansträngande arbete, har det knappast lust och förmåga att på aftonen i hemmet bereda sig på någon uppgift för morgondagen. Med hvarannandagsundervisningen åter bör sådant kunna ske. I glest befolkade trakter, der skolvägarne äro jemförelsevis långa, medför också hvardagsundervisningen flere skolförsummelser än hvarannandagsundervisningen, hvilken lemnar barnen tillfälle att efter en ansträngande dag hvila ut en dag i hemmet. Endast två folkskolor med småskola till underlag, nemligen de i Norunga och Asklanda förlagda, hafva på grund af stort barnantal arbetat på tre oliktidiga afdelningar. Folkskolorna i Lidköping och Borås och delvis äfven i Falköping hafva varit så ordnade, att hvar och en af de 4 årsklasserna haft undervisning hvarje dag med särskild lärare eller lärarinna för hvarje klass. Undervisningen i Stenstorps och Floby folkskolor, vid hvilka biträdande lärarinna varit anställd, har varit så ordnad, att af skolans 4 klasser de två högre undervisats af den ordinarie läraren och de två lägre af den biträdande lärarinnan, hvardera klassen hvarannan dag. I de folkskolor, 48 till antalet, hvilka saknat underlag af småskola, äfvensom i de 3 mindre folkskolorna hafva 6 årsklasser förekommit, af hvilka de 2 lägsta, utgörande sma-

skoleafdelningen, undervisats ena dagen och de 4 högsta, motsvarande folkskolan, undervisats den andra. Trevattna och W. Bitterna folkskolor af detta slag hafva dock härifrån gjort undantag, i det de haft sina 6 årsklasser fördelade på 3 afdelningar, som oliktidigt besökt skolan. 9 kalendermånader hafva dock dessa två skolor arligen varit i verksamhet. Af de 9 flyttande folkskolorna hafva 7 flyttat på två stationer, 2, nemligen Bottnaryds och Mulseryds, på tre. Alla folkskolorna af detta slag hafva haft småskola till underlag och innehållit 4 årsklasser, som samtidigt undervisats på hvarje station utom Angerdshestra och Mulseryds folkskolor, vid hvilka barnen på hufvudstationen varit fördelade i tvenne oliktidiga afdelningar med två årsklasser i hvarje.

Hvad småskolorna angår, hafva 122 af dem varit fasta, de öfriga flyttande på 2 stationer utom Mulseryds, som flyttat på 3. Såväl de fasta som flyttande hafva i allmänhet innehållit 2 årsklasser, som i de flyttande alltid samtidigt undervisats på hvarje station. I de fasta hafva de båda klasserna än samtidigt än på olika dagar undervisats. I afseende på klassinledning hafva dock två småskolor i Sandhult, en småskola i Edsvära, en i Hudene, en i Larf och en i Otterstad (alla fasta) varit så ordnade, att de sysselsatt sina barn i 4 år. Till dem har man förlagt genomgåendet af äfven första och andra klassens folkskolekurs dels för förekommande af öfverbefolkning i folkskolan, dels för ökande af det eljest alltför ringa antalet i småskolan, dels ock för förkortande af barnens skolväg under deras yngre år. Oegentlig har väl denna anordning varit, men emedan dessa skolor i allmänhet varit försedda med dugliga lärarinnor, som väl förberedt barnen för inträde i folkskolans tredje klass, har jag ansett mig böra fördraga en dylik form för dessa skolors verksamhet. De fyra klasserna hafva i dem varit fördelade på tvenne afdelningar, som undervisats hvarannan dag.

De inom inspektionsområdet befintliga 57 fortsättningsskolorna, som varit ordnade i öfverensstämmelse med de grunder, som angifvas i kongl. kung. den 11 september 1877, hafva alla årligen varit i verksamhet 6 veckor, förlagda antingen till läsårets början eller till dess slut, och fortgått i en följd utom 2 (de i Torpa), hvilka haft sin undervisningstid fördelad på två terminer. Detta har dock visat sig vara i flere afseenden otjenligt särskildt deruti, att skolan delvis fått olika lärjungar under de olika terminerna och att för öfrigt något sammanhängande helt icke kunnat med dem genomgå. I Borås och Ulricehamn hafva fortsättningsskolorna antagit formen af aftonskolor och der fortgått en längre tid, tills det föreskrifna antalet lärotimmar uppnåtts. Inom några skoldistrikt (Torpa och

Floby) har nattvardsskolan konkurrerat med fortsättningsskolan, hvarigenom de barn, som tillhört båda skolorna, ej kunnat ordentligt infinna sig till den fortsatta undervisningen.

Då skoldistriktens antal varit 155, hafva sålunda ordentliga fortsättningsskolor funnits i föga mer än en tredjedel af dem. Inom de öfriga två tredjedelarne har, kan man säga, fortsättningsskola funnits till blott på papperet. Efter tillkomsten af 1882 års folkskolestadga har dock domkapitlet för fastställelse af reglemente städsse fordrat, att detta skall innehålla bestämmelser, hvarigenom tillfälle beredes de barn, som genomgått de för folkskolan fastställda lärokursen, att efter bestämd, i reglementet uppgifven plan befästa och utvidga sina kunskaper. Men i de skoldistrikt, der man icke velat göra uppoffringar för en i lag ej ovilkorligt påbjuden särskild fortsättningsskola, har man vanligen i reglementet infört en sådan bestämmelse, att dylik skola skall träda i verksamhet, så snart ett visst antal ur folkskolan utexaminerade barn, lämpadt efter vanliga antalet af de i distriktet årligen utexaminerades, anmäler sig, att få fortsatt undervisning. Dylik anmälan förekommer dock högst sällan. I särdeles små skoldistrikt, der de utexaminerade barnens antal är ringa, har den bestämmelse i reglementet någon gång fått gälla, att detta fåtal egt rätt att på en bestämd tid (vanligen lördags förmiddag, då folkskolan ej varit i verksamhet) inställa sig hos läraren för befestande af hvad de förut inhemtat. Detta tillfälle har dock nästan aldrig begagnats. 44 skoldistrikt äro så små, att de i dem befintliga folkskolor icke kunnat få underlag af småskola. Sådant underlag sakna också de 4 folkskolorna i Sandhems skoldistrikt, hvadan 48 folkskolor måste besörja barnens såväl småskole- som folkskoleundervisning. Då undervisningen också i dessa folkskolor varit så ordnad, att de båda afdelningarne besökt skolan hvarannan dag, så är uppenbart, att dessa folkskolor icke haft förmåga att bära den öfverbyggnad, som fortsättningsskolan är afsedd att utgöra. Der man likväl utan någon min påtryckning försökt sig på en dylik öfverbyggnad, har det visat sig, att fortsättningsskolan med ett så svagt underlag haft svårt att fylla sin uppgift. Den för folkskolan afsedda lärokursen har väl dervid blifvit grundligare genomgången, men de till fortsättningsskolan hörande ämnen hafva icke kunnat så behandlas, som vederbort. Något bidrag från statens sida torde icke heller dylika fortsättningsskolor förtjena.

Hvad angår slöjdundervisningen, har den i Borås stad varit så ordnad, att den först inträdt i folkskolans andra klass samt att en fjerdedel af veckans lärotimmar i de tre öfriga klasserna användts till slöjd och tre fjerdedelar till den bokliga undervisningen. Den

manliga slöjdundervisningen har der bestridts af tre af folkskolans lärare samt af två särskildt för slöjden anställda personer. I den qvinliga slöjdundervisningen hafva tvenne folkskolans lärarinnor deltagit, hvarjemte tvenne lärarinnor särskildt varit anställda för detta öfningsämne. I Lidköping och Falköping hafva två lärare och en lärarinna särskildt varit anställda för slöjden, hvori undervisningen försiggått på timmar, liggande utom folkskolans undervisningstid. Så äfven i Alingsås och Ulricehamn, der en lärare och en lärarinna särskildt varit anställda.

På landet har den manliga slöjden allestädes varit bestridd af folkskolans lärare utom i Kyllingared och Timmelhed samt den ena slöjdskolan i Tåderud, på hvilka ställen särskilda yrkeskunniga lärare skött undervisningen. De lärare, som äfven slöjdat med sina lärjungar, hafva dertill gjort sig skickliga vid det berömda Nääs slöjdlärareseminarium. Blott i folkskolans högre afdelning har på landet denna undervisning förekommit med 4 å 6 timmar i hvarje vecka under lästiden, hvilka timmar varit förlagda före den 15 mars och efter den 15 oktober till lördagarne, då ingen undervisning i läseämnena förekommit, men under den öfriga delen af året till tid efter den bokliga undervisningens slut för dagen. I slöjdskolan för flickor har småskolelärarinnan eller skollärarens hustru vanligen skött undervisningen. Att undervisningen i folkskolans läseämnen blifvit genom slöjden eftersatt eller försummad, har jag icke på något ställe kunnat förmärka. Tvärt om har slöjden i afseende på noggrannhet och ordning verkat välgörande på det egentliga skolarbetet. Särskildt synes den, der den förekommit i förening med folkskolan, hafva ej oväsentligt bidragit till en jemnare skolgång samt öfver hufvud till en allsidigare utveckling af barnens såväl kropps- som själsförmågheter.

III. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Alla de i § 12 mom. 1 af gällande folkskolestadga för folkskola föreskrifna *läroämnen* hafva varit föremål för undervisning i den samma. Hvad öfningsämnena angår, hafva de dock i åtskilliga skolor blifvit styfmoderligt behandlade. Teckningen har haft svårt att bana sig väg till alla, och i många, der detta ämne förekommit, har ett ringa resultat vunnits. Sången förekommer väl mera allmänt, men skolor finnas dock, der ingen annan sång öfvats än psalmsång i sammanhang med bönen. Äfven gymnastiken är i rätt många folkskolor eftersatt, beroende dels derpå, att läraren ej har intresse

för detta ämne, dels derpå, att undervisningslokalen icke lemna utrymme för de gymnastiska öfningarne vid de tider af året, då de måste försiggå inom hus. Mera allvarligt har dock detta ämne börjat behandlas, sedan 1889 års normalplan inrangerat det på läsordningarne. Trädgårdsskötsel och trädplantering hafva knappt förekommit i mer än hälften af folkskolorna dels i följd af brist på därför nödig jord, dels ock någon gång på grund af bristande intresse för detta ämne hos läraren. För slöjden är här ofvan redogjort.

I småskolorna förekomma alla de i folkskolestadgans 12 § 2 mom. såsom obligatoriska upptagna ämnen, ehuru sången i några måste ligga nere i följd af oförmåga hos lärarinnan att leda öfningar i detta ämne. Gymnastiken är också i många småskolor inskränkt till öfning att med ordning gå in och ut ur skolrummet samt fria lekar på lofstunderna. De icke obligatoriska ämnena teckning och åskådningsöfningar förekomma nu mera knappt i halfva antalet småskolor.

För de särskilda ämnenas behandling i öfrigt har jag i flere föregående berättelser redogjort. Föga har jag att dervid nu tillägga.

Kristendomsundervisningen bedrifves i allmänhet med synnerligt nit och stor skicklighet, och de flesta lärarne synas hafva fattat kristendomen såsom skolans viktigaste ämne. Barnens kunskaper häri hafva också i allmänhet befunnits goda. Hvad modersmålet angår, kan jag icke derom fälla samma gynsamma omdöme. Äfven häri söka väl lärarne i allmänhet göra sitt bästa, men resultatet af deras arbete motsvarar på långt när ej allestädes billiga önskningsar. Om mot innanläsningsfärdigheten i allmänhet ej varit mycket att anmärka, och om i rätt många folkskolor barnen till och med kunnat läsa väl, särskildt der en god småskola bildat underlag för folkskolan, så har samma fördelaktiga resultat icke uppnåtts i fråga om de skriftliga öfningarne. I ett stort antal folkskolor äro rättskrifningsöfningarne ännu temligen underhaltiga, beroende möjligen i någon mån på den svårighet, öfvergången från ett stafsätt till ett annat förorsakar, och i det fåtal folkskolor, der uppsatsskrifning förekommit, har denna ännu mindre befunnits tillfredsställande. Att ett sådant förhållande eger rum, beror icke på bristande nit och intresse hos lärarne för detta ämne. Många kunna orsakerna dertill vara; men en ibland dem är utan tvifvel den, att lärarne, då de utgå från seminarierna, enligt min åsigt ej äro så väl rustade för undervisningen i detta ämne som i skolans öfriga ämnen. — Mot räkningen har mindre ofta anledning till anmärkning förekommit. Mångenstädes bedrifves undervisningen häri väl. Sedan den tids-

ödande reduktionen mellan de gamla och nya sorterna efter nya normalplanens utgifvande öfvergifvits, har också tillfälle till större öfning beredts och klarare insigt vunnits i detta ämne. — Den geometriska undervisningen bedrivs, der den förekommer, i allmänhet på ett för folkskolan ändamålsenligt sätt. Ringa tid är dock åt geometrien anslagen, hvarför barnens kunskap deri vanligen inskränker sig till uppritning, benämning och beskrifning af linier, vinklar och plana figurer samt uträkning af de senares innehåll. På några ställen har dock uträkning af kubikinnehållet i de vanligaste solida figurer äfven förekommit. Hvad behandlingen af historia och geografi angår, har deremot i allmänhet ej varit något att anmärka. Fäderneslandets geografi och dess historia från reformationstiden hafva barnen vanligen väl inhemtat.

Beträffande naturkunnigheten påsktas väl normalplanens anvisningar för en riktig behandling af detta ämne, men dess kurser medhinnas i allmänhet icke. För den skolform, som på landet allmänast förekommer inom mitt inspektionsområde, äro de också väl dryga.

Hvad lärokurser angår, funnos väl sådana för alla skolor upprättade före inspektionsperiodens ingång, men efter det 1889 års normalplan blifvit tillgänglig hafva de i allmänhet blifvit omarbetade till närmare öfverensstämmelse dermed och med hänsyn för öfrigt till vunnen erfarenhet. Dessa lärokurser hafva ock i allmänhet varit försedda med skolrådets påskrift om godkännande. De för småskolorna gällande kurser hafva ej sällan röjt benägenhet att i kristendomskunskap och räkning utvidga, de för folkskolorna antagna åter att i naturkunnighet inskränka normalplanens kurs. Ehuru normalplanen för den form af folkskolan, som inom mitt inspektionsområde allmänast förekommer på landet, icke upptagit geometri, har man dock nästan allestädes åt detta ämne inrymt plats i lärokursen för tredje och fjerde klasserna.

Läsordningar hafva funnits för alla skolor uppgjorda och i allmänhet varit af skolrådet till efterrättelse fastställda samt i lärorummet anslagna. Rätt ofta har jag dock förmärkt, att de ej så noga hafva följts. Till grund för läsordningarne har man lagt normalplanens bil. 23 för de fasta folkskolorna på landet, hvilka haft småskola till underlag, samt bil. 29 eller 30 för de flyttande. I de 48 folkskolor, som saknat småskola såsom underlag, hafva för folkskoleafdelningen bil. 29 och för småskoleafdelningen bil. 8 i normalplanen lagts till grund för läsordningen. För de fasta småskolorna hafva bil. 36 eller 6 och för de flyttande bil. 8 med några modifikationer blifvit använda. Då alla dessa läsordningar utom bil. 36

försätta 6 arbetsdagar i veckan, men det stora flertalet af landets såväl folk- som småskolor enligt de fastställda reglementena varit i verksamhet blott 5 dagar i veckan, hafva de icke närmare kunnat följas. I de skolor åter, der 6 arbetsdagar förekommit, har man oförändradt använt därför tillämpliga läsordningar i normalplanen.

IV. Lärortider.

Den årliga undervisningstiden har för såväl folk- som småskolor utgjort 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Vid ingen skola har den varit kortare, så vidt icke epidemisk sjukdom gjort skolans inställande för någon tid nödvändigt. Men äfven i sådant fall har man under ferietid, då detta kunnat ske, ej sällan utgjort den bristande lästiden. Vid några skolor, såsom i Borås, S. Wings fasta, Trevattna och W. Bitterna folkskolor samt Hools och Tuns småskolor, har den årliga undervisningstiden varit utsträckt till $8\frac{1}{2}$ eller 9 månader.

Denna undervisningstid har vid alla folkskolor och de allra flesta småskolor varit fördelad på två terminer, af hvilka vårterminen vanligen utgjort 5 å $5\frac{1}{2}$ och höstterminen 3 å $2\frac{1}{2}$ månader. Hvad folkskolorna angår, hafva dessa terminer varit så förlagda, att den hufvudsakliga ferietiden inträffat under den tid af året, då barnen företrädesvis behöfts i hemmen. Småskolorna åter, särdeles de på landet belägna, hafva i allmänhet haft sin undervisningstid förlagd till den blidare årstiden med ett uppehåll på sommaren af endast 14 dagar eller högst en månad.

I städerna Lidköping, Borås och Alingsås hafva skolorna varit i verksamhet sex dagar i veckan. Så ock i följande skolor på landet nemligen i Floby, Segerstads, S. Björke, N. Åsarps, Herrlunga och Gök-hems pastoratsskolor samt i Hofs och Slöta skoldistrikts folkskolor äfvensom i de allra flesta såväl folk- som småskolor inom Kållands kontrakt. I alla öfriga skolor på landet samt i städerna Falköping och Ulricehamn har undervisningsdagarnes antal i hvarje vecka utgjort endast fem. Efter det 1889 års normalplan utkommit, har jag städse, då nya reglementen skolat utarbetas, i öfverensstämmelse dermed framhållit vigten af, att en så svag skolform som litt. C. finge sex undervisningsdagar i veckan, så att tre undervisningsdagar komme att belöpa sig på hvardera afdelningen. Vederbörande hafva dock på långt när ej alltid kunnat förmås att så ordna skolorna, i det de föreburit, än att läraren hade behof af att en dag i veckan vara fri från skolarbetet, än att föräldrarne, särdeles på lördagarne,

behöfde barnen i hemmet. Säkert är emellertid, att undervisningen i skolor, der afdelningarne undervisas hvarannan dag, ej kan tillfredsställande ordnas med blott fem arbetsdagar i veckan. Normalplanens på sid. 59 och 60 anförda skäl för 6 läsdagar i veckan samt dess brist på läsordningar för folkskolor med hvarannandagsundervisning och endast fem läsdagar borde därför uppfordra skolans målsmän att i dessa skolor så ordna undervisningen, att största möjliga gagn kunde af densamma vinnas.

I folkskolor, der undervisningen pågår endast fem dagar i veckan, läses allestädes 6 timmar om dagen. Der åter veckans alla sex arbetsdagar användas, läses endast 5 timmar om dagen. Härifrån göra dock N. Åsarps pastorats folkskolor undantag, i det de 5 dagar i veckan äro i verksamhet 6 timmar om dagen samt på lördagen 3 timmar. I småskolorna undervisas ej mer än 5 timmar om dagen, skolan må hafva 5 eller 6 arbetsdagar i veckan. I åtskilliga af Kållands kontrakts småskolor arbetas dock blott 4 timmar om dagen, hvilket ock för barnen, om de besöka skolan hvarje dag, är i denna ålder tillräckligt för kursens medhinnande. I Borås, Alingsås, Lidköping och Falköping undervisa småskolans lärarinnor 3 timmar på förmiddagen en afdelning och 3 timmar på eftermiddagen en annan.

V. Lärjungar, deras intågning, skolgång, flyttning och afgang.

Enligt skolorådens pedagogiska uppgifter för år 1892 utgjorde antalet *barn i skoldåldern* 25,086, för hvilka redogöres på följande sätt:

a) undervisade i distriktens folkundervisningsanstalter:			
i fast folkskola	13,928		
» flyttande »	650		
» fast mindre folkskola	141		
» » småskola	4,529		
» flyttande »	1,854	21,102	

b) undervisade i andra anstalter:			
i folkundervisningsanstalter utom det egna distriktet . .	607		
allmänna läroverk och specialskolor	469		
» enskilda skolor	179		
» hemmen	815	2,070	

Transport 23,172

Transport 23,172

c) ej undervisade i förenämnda anstalter:		
i följd af inhemtad lärokurs	1,199	
» » annan anledning	715	1,914

Summa 25,086.

Då folkmängden inom inspektionsområdet vid periodens slut utgjorde 152,426 personer och antalet barn i skolåldern 25,086, så visar sig, att barnen af 7—14 års ålder utgjorde 16,46 procent af hela folkmängden.

Af förenämnda siffror framgår för öfrigt, att 84,11 procent af de i skolåldern varande barnen undervisats i de inom distriktet tillgängliga undervisningsanstalterna, att 8,25 procent undervisats i andra anstalter, att 4,77 procent avslutat sin skolorbildning och därför ej deltagit i undervisningen och att 2,85 procent af annan anledning ej under året åtnjutit undervisning.

Enligt denna berättelse bilagda tabellariska uppgifter,¹ utvisande förhållandet vid senaste inspektionstillfälle, utgjorde antalet af i skolorna inskrifna barn 21,408; enligt skolrådets uppgifter för år 1892 utgjorde deremot deras antal 21,102. Denna olikhet torde bero dels derpå, att de i inspektionstabellerna antecknade siffror för åtskilliga skolor afse annat år än 1892, dels ock förnämligast derpå, att i dessa tabeller ingå äfven barn från andra distrikt, då deremot skolrådets ifrågavarande uppgifter afse endast de i skolan inskrifna barn, som tillhört det egna distriktet.

Att de vid inspektionerna närvarande barnen blott utgjorde 9,986, då 12,060 skolat vara närvarande, visar, att 20 procent i medeltal varit frånvarande, hvadan skolgången ej varit så jemn, som man kunde haft skäl att önska. Att blott 12,060 barn skolat vara närvarande, då hela antalet enligt inspektionstabellen inskrifna barn utgjort 21,408, beror deraf, att det stora flertalet af folkskolorna och inemot hälften af småskolorna arbeta på afdelningar med oliktidig undervisning för hvarje afdelning, och att af de flyttande skolornas barn blott den stationens, der skolan vid inspektionen var i verksamhet, varit närvarande. Hvad emellertid de 9,986 lärjungar angår, hvilka enligt inspektionstabellerna vid senast hållen inspektion voro närvarande, hade undervisats:

i biblisk historia	9,986 eller alla,	
» katekes	8,017 »	80 proc.,
» modersmålet inom småskolans lärokurs 4,320 eller		43 »

¹ Ej tryckta.

i modersmålet inom folkskolans lärokurs	5,665	eller nära	57	proc.,
» skrifning	9,986	» alla,		
» räkning	9,986	» alla,		
» geometri	2,646	» nära	27	,
» geografi	5,654	» ,	57	,
» historia	3,359	» ,	34	,
» naturkunnighet	5,448	»	54 $\frac{1}{2}$,
» teckning	5,057	»	50 $\frac{3}{4}$,
» sång	9,451	» ,	94 $\frac{3}{4}$,
» gymnastik	9,705	»	97	,
» trädgårdsskötsel och trädplantering	2,043	»	20 $\frac{1}{2}$,
» handaslöjder för gossar	977			
» » flickor	853.			

Alla i skolorna inskrifna lärjungar hafva sålunda åtnjutit undervisning i biblisk historia, räkning och skrifning. Såsom undervisade i katekes hafva äfven barnen i småskolans andra klass upptagits, ehuru i allmänhet endast textorden i Luthers lilla katekes med dem genomgått. Såsom undervisade i modersmålet inom småskolans lärokurs hafva ej blott barnen i den egentliga småskolan upptagits, utan äfven barnen i de folkskolors småskoleafdelning, hvilka saknat underlag af småskola. Geografien har allestädes inträdt i folkskolans första klass, hvadan de 57 procent, som ofvan antecknats såsom deri undervisade, utgjort barn, tillhörande folkskolan, då de återstående 43 procenten sålunda tillhört småskolan. I historia hafva endast högre afdelningens barn (tredje och fjerde klasserna) upptagits såsom undervisade. Vål hafva valda berättelser ur svenska historien förekommit äfven i lägre afdelningen, men då dessa muntligt meddelats eller lästs innan i läroboken på de åt modersmålet anslagna timmar, hafva barnen i denna afdelning ej i inspektionstabellen upptagits såsom i historia undervisade. I naturkunnighet hafva alla barn, tillhörande folkskolan, undervisats. Blott i några få folkskolor har lärokursen för första klassen ej upptagit detta ämne. Om öfningsämnena har jag förut i fråga om skolornas undervisningsämnen yttrat mig.

Intagning i skola sker nu enligt föreskrift i de flesta skoldistrikt blott en gång om året och det vid början af läsåret, som oftast sammanfaller med kalenderåret. I en del distrikt håller man dock icke så strängt härpå, föranledd till denna eftergift af undseende för den lille 6- eller 7-åringen, som har svårt att vid läsårets början den 1 mars eller ännu tidigare börja sin skolgång, i synnerhet om vägen till skolan är lång eller svår. Om läsåret börjar den 1 mars, men småskolans första klass icke är färdigbildad förrän ett godt

stycke in i maj månad, så är uppenbart, att undervisningen lider derpå, att lärarinnan åter och åter måste börja från början. Jag har därför tillstyrkt, att i dylika skoldistrikt småskolelärarinnan må under den tidigare delen af året undervisa endast andra klassen samt derefter, när väder och väglag tillåta den lille nybörjaren att komma till skolan, under en motsvarande tid endast sysselsätta sig med första klassen, samt sedermera, om afdelningsundervisning icke är nödvändig, meddela undervisning åt båda klasserna samtidigt.

I nästan alla skoldistrikt börjar barnens skolgång, när de inträda i sjunde året. Endast i tvenne distrikt har man begagnat sig af den rättighet, folkskolestadgan lemnar, att skjuta på tiden för början af barnens skolgång till nionde året. På åtskilliga ställen, der behöfvat af flere lärarekrafter anställande gjort sig känt, har man på senare tiden sökt få i reglementet införd en bestämmelse om anjntande af denna rättighet för nedbringande af de skolbesökande barnens antal. Men i allmänhet har jag lyckats afböja förverkligandet af dessa försök.

Hvad barnens *skolgång* angår, har densamma, sasom jag ofvan antyd, tyvärr icke under perioden varit så tillfredsställande, som önskvärdt hade varit.

Om jag i min berättelse för nästföregående inspektionsperiod kunde vitsorda, att skolgången är för år blifvit jemnare och bättre, kan jag knappast för den period, som denna berättelse afser, lemna ett dylikt vitsord. Och dock tror jag icke, att insigten om undervisningens vikt och betydelse blifvit mindre klar för folket, eller att tillsynen å skolrådets sida blifvit slappare. Den väsendtligaste orsaken till detta förhållande anser jag ligga i emigrationen, som under de senare åren i oroväckande grad vuxit, särdeles inom södra delen af mitt inspektionsdistrikt. Inom detta distrikt har folkmängden under periodens sista 5 år sjunkit med ej mindre än 5,762 personer, de allra flesta af dem ungt arbetsdugligt folk. På senare åren har man också nästan allestädes på landet klagat öfver, att för jordbrukets skötande ej numera finnes andra krafter att tillgå än gubbar, gummor och — skolbarn. Der stora egendomar finnas och statorparessystemet florerar, respekteras också af föräldrarna godsejarens eller hans förvaltares befallningar mer än skolstadgans bud. Enligt hvad jag ofvan visat, hafva emellertid i medeltal 20 procent af barnen vid senaste inspektion varit frånvarande. Att denna siffra ej är större, beror hufvudsakligen på städerna, der skolgången är mönstergill, äfvensom på åtskilliga i norra delen af inspektionsområdet på landet belägna skoldistrikt, i hvilka skolgången är jemn och god. Till dessa distrikt höra alla

inom Kallands kontrakt belägna utom Otterstads, der svåra skolvägar och kyrklig separatism alstra många skolförsummelse. Såsom jemn och god kan skolgången dessutom betecknas i Floby, Bitterna, L. Vedum, Dala pastorat, Kinneved, Segerstad, Suntack, Hvarf, Näs, Liared, Sandhem, Nykyrka, Wist, Hössna, Eriksberg, Borgstena, Murum, Molla, Hof, S. Björke, Hudene, Herrljunga och Remane-Fölene. Särdeles ojemn är den i N. Wånga, Edsvåra, Larf, Bjurum, Luttra, Asled, Hångsdala, Dalum, Torpa, S. Ving, Fenneslunda, Grofvared, Sandhult, Möne-Wånga, Norunga och Långared samt jemmerlig i Lena. Hool och Siene. Under vårterminen har i allmänhet skolgången varit bättre än under höstterminen.

Flyttning från lägre till högre klass samt från småskola till folkskola äfvensom från folkskola till fortsättningsskola, der sådan finnes inrättad. sker blott en gång om året och då vid läsårets slut.

Efter hållen årsexamen afkunnas denna flyttning offentligen i föräldrars och målsmäns närvaro, och på några ställen tillkännagifvas också de vitsord, barnen i de särskilda ämnena erhållit äfvensom i flit och uppförande. Vid denna flyttning har man dock icke allestädes iakttagit erforderlig noggrannhet. Hafva barnen tillbragt sitt år i klassen. så flyttas de i många skolor till en högre, huru ojemn deras skolgång än varit och huru ofullständigt de än inhemtat föregående klassens kurs. Denna släpphändthet kan icke vara annat än skadlig för skolan. Finge de barn, som ej nöjaktigt inhemtat den för klassen bestämda lärokursen, sitta kvar i klassen ännu ett år, skulle de eggas till större flit och jemnare skolgång. Denna släpphändthet har ock ofta gjort sig gällande vid uppflyttningen från folkskolans högsta klass till fortsättningsskolan, der ej sällan lärjungar påträffats, som väl i examenskatalogen fått vackra betyg, men som det oaktadt visat sig icke hafva förtjenat att dit uppflyttas.

Hvad barnens kunskaper angår äro flickornas i allmänhet bättre än gossarnes. Att så är förhållandet torde hufvudsakligen bero derpå, att flickorna jemnare och bättre fullgöra sin skolgångsskyldighet, men äfven derpå, att deras själgåfvor tydligen äro tidigare mogna. I snabb uppfattning äfvensom i flit äro de gossarne öfverlägsna.

Om gällande föreskrifter rörande barnens intagning temligen noggrant iakttagas, är detta i flera skoldistrikt ingalunda fallet beträffande deras *afgång*. Ännu förekomma distrikt, der barnen, innan de genomgått skolans fulla kurs, försvinna ur densamma utan att vidare dit återvända. Temligen vanligt är detta, der presterskapet för inskrifning i nattvardsskolan icke fordrar afgångsbetyg från folkskolan. Enligt kyrkolagen åligger visserligen icke presten att för mottagande till konfirmationsundervisningen fordra af barnen

afgångsbetyg från folkskolan, men enligt folkskolestadgan skall dock ordföranden i skolrådet tillse, att intet barn får afgå, innan det blifvit vederbörligen utexamineradt. Fullgjordes detta åliggande noggrant, skulle skolgången på många ställen blifva jemnare och ett dylikt otidigt försvinnande från skolan förekommas.

Mot barnens *sedliga förhållande* hafva i allmänhet icke några klagomål försports. Vigten af skolans uppfostrande verksamhet synes nu också allt klarare vara insedd; läraren är i allmänhet ej blott undervisare utan äfven vårdare af barnens sedliga väsen. Sällan har jag också sjelf förmärkt hos barnen något klandervärdt i deras skick och hållning. Endast hos de barn, som hafva sin bostad invid de större jernvägsstationerna, har jag förmärkt sådant, som röjt ett mindre godt uppförande och en mindre god sedlig hållning, beroende detta utan tvifvel derpå, att föräldrarne tillåta dem att efter för dagen slutadt arbete i skolan tillbringa aftnarne i tredje klassens väntsalar, der de få tillfälle att vara vittnen till åtskilligt i ord och handling, som för ett barn borde vara fremmande. Hos vederbörande skolråd har jag gjort framställning om att förbjuda barnen allt vistande å stationens ölförsäljningsställe, och sådant förbud har också af lärare och skolråd gifvits, men snart fallit i glömska. Der föräldrarne icke vårda sig om barnen i detta afseende på tider, då de mera tillhöra hemmet än skolan, hafva skolråd och lärare också svårare att verksamt ingripa.

VI. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Den inom inspektionsområdet tjänstgörande *lärarepersonalen* utgjorde under periodens sista år ett antal af 390, nemligen 177 lärare och 213 lärarinnor. Af dem voro anställda:

		Lärare.	Lärarinnor.
vid folkskolor	såsom ordinarie	169	19
	» extra ordinarie	2	5
	» biträdande	—	8
» mindre folkskolor		—	3
» småskolor		6	178
Summa		177	213.

Dessutom funnos särskildt för slöjden anställda 10 lärare och 23 lärarinnor. Då slöjdundervisningen i folkskolan bestridts af någon dess lärare eller lärarinna, hafva dessa icke inräknats i sistnämnda antal.

Alla vid folkskola såsom ordinarie eller extra ordinarie anställda lärare eller lärarinnor hafva från vederbörligt seminarium utgått utom 2 lärare, af hvilka för flera år tillbaka den ene undfått nådig dispens och den andre blifvit förklarad berättigad att åtnjuta en ordinarie folkskolelärares rättigheter. Af de biträdande lärarinnorna och de vid mindre folkskolor och småskolor anställda lärare och lärarinnor hafva en lärare och en lärarinna för folkskola examinerats; de öfriga hafva alla utgått från seminarier, ordnade i öfverensstämmelse med k. kungörelsen den 11 januari 1878 (den 5 juni 1885) utom 17 vid småskola anställda, af hvilka 9 pröfvats af folkskoleinspektör och 8 varit oexaminerade eller genomgått längre eller kortare seminariekurser före år 1878.

Enligt vid inspektionerna gjorda anteckningar om lärarepersonalens *undervisningsskicklighet* kunna, med användande af de för seminarierna gällande betygsgraderna, lärarne och lärarinnorna grupperas på följande sätt:

I folkskolan har ådagalagts:

Berömlig undervisningsskicklighet af	28 lärare (lärarinnor),
Med beröm godkänd " "	84 "
Godkänd " "	79 "
Försvärlig " "	9 "

I mindre folkskolan:

Berömlig undervisningsskicklighet af	1 lärarinna
Med beröm godkänd " "	1 "
Godkänd " "	1 "

I småskolan:

Berömlig undervisningsskicklighet af	20 lärarinnor (lärare)
Med beröm godkänd " "	62 "
Godkänd " "	95 "
Försvärlig " "	7 "

I afseende på sin undervisning förete sålunda skolornas lärare och lärarinnor, såsom helt naturligt är, en skiftande mångfald, beroende på olikhet i ålder, i medfödda anlag och i den utbildning de erhållit och underhållit. Men i afseende på nit och trohet att sköta det ansvarsfulla kallet har i allmänhet en aktningssvärd sträfvän gjort sig gällande, om ock hos en och annan lärare förmärkts benägenhet att egna en god del af sin tid åt sådana bestyr, som för skolan äro fremmande. För en dylik frestelse äro folkskolans lärarinnor af helt naturliga skäl icke utsatta. I nit och pligttrohet lemna de intet öfrigt att önska, och synas de också i allmänhet vara sina manliga kamrater öfverlägsna i undervisningsskicklighet, antagligen till stor del beroende derpå, att de före seminariekursens

genomgående i allmänhet erhållit en mångsidigare utbildning och grundligare förberedelse. I långvarig uthållighet synas de dock vara lärarne underlägsna. Under de första 10 å 15 åren af sin lärareverksamhet utveckla de mycken kraft och duglighet, men efter denna tid börjar i allmänhet deras spänstighet aftaga och efter 20 års arbete i folkskolans tjänst börja deras krafter ofta blifva utnötta.

Mot den vid folkskolorna anställda lärarepersonalens förhållande i lefvernet har, såvidt för mig är bekant, anmärkning förekommit blott på ett enda ställe, der läraren mottagit skolrådets föreställningar för oordentlighet och ett lättvindigt fullgörande af sina pligter. Beträffande småskolans lärarinnor har under den gångna perioden mig veterligen ingen anmärkning mot derasandel förekommit.

I fråga om lärarepersonalens förmåga att upprätthålla *ordning och tukt* råder naturligtvis stor olikhet, beroende i väsendtlig mån på lärarens egen ställning i detta afseende, på hans egen tukt, hans pligtrohet och ordentlighet och på hela hans förhållande så utom som inom skolan. I allmänhet torde man dock kunna säga, att ordningen och tukten inom skolan upprätthållas på ett tillfredsställande sätt, och att lärarne allt mer och mer genomträngas af sin pligt att vara barnens ej blott undervisare utan äfven och ännu mer deras uppfostrare.

De i folkskolestadgan påbudna *skolförhör* äro: roteförhör vid flyttande skolor, förhör med de barn, som undervisas i hemmen, pröfning med barnen för öfvergang från småskola till folkskola, årsexamina och pröfning med de barn, som skola lemna folkskolan. Bland de 9 inom inspektionsområdet befintliga flyttande folkskolorna flytta 2 hvarje vecka, hvadan roteförhör i dem icke behöft förekomma. Vid 2 skolor hafva sådana förhör icke hållits, emedan lärjungarne icke eller åtminstone högst oordentligt till dem infunnit sig. Vid de öfriga 5 flyttande folkskolorna hafva dylika förhör förekommit 3 timmar på lördagsförmiddagen hvarje eller hvarannan vecka och varit ordnade i öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar. Af inspektionsområdets 51 flyttande småskolor hafva en del flyttat hvarannan dag, en del hvarannan vecka och åter en annan del med 2 eller 4 månaders mellantid. I dessa sistnämnda, som utgjort ett antal af 20, har lärarinnan mött sina barn å andra stationen hvarannan lördag. Förhör med de barn, som undervisats i hemmen, hafva näppeligen någonstädes hållits af det skäl, att allra största antalet af dessa barn varit sådana, som tillhört skolalderns första år och sålunda ännu ej förvärfvat sig några kun-

skaper. Vid läsårets slut afgöres i allmänhet, hvilka barn som från småskolan få vid nästa läsårs början ingå i folkskolans första klass. Denna pröfning anställes då af småskolans lärarinna i närvaro af skolrådets ordförande eller någon dess ledamot eller den lärare, som skall i sin skola mottaga barnen. I några få skoldistrikt uppskjutes denna pröfning till nästföljande läsårs början och verkställes då alltid af den mottagande läraren. Årsexamina hållas allestädes i såväl folk- som småskolor vid läsårets slut, och, då detsamma slutar med höstterminen, hålles ej sällan äfven examen vid slutet af vårterminen. Den i folkskolestadgans 46 § gifna föreskrift att årligen med lärjungarne anställa offentliga förhör fullgöres sålunda i alla skoldistrikt, ehuru dessa förhör i allmänhet af vederbörande så uppfattas, att de mindre hafva till ändamål att pröfva hvarje lärjunges kunskaper och bedöma hans lämplighet för uppflyttning till högre klass än att vara för barnen en mer eller mindre festlig tillställning. Blott i ett ringa fåtal skoldistrikt anställes deremot den i § 47 af folkskolestadgan anbefalda afgangspröfningen på det sätt, som der föreskrifves. På mina upprepade anmärkningar mot denna underlåtenhet, som utan tvifvel äfven verkar särdeles menligt på fullgörandet af barnens pligt att ordentligt besöka skolan, har man i allmänhet svarat, att afgangspröfningen hålles i sammanhang med årsexamen, att man vid densamma söker utröna företrädesvis de afgående barnens kunskaper, att skolrådets ordförande icke har tillfälle att utan försummande af andra tjensteåligganden närvara vid denna pröfning på särskild tid, att läraren gjort sig så känd, att man tryggt kan öfrerlemna at honom att ensam förrätta denna pröfning o. s. v. I min till domkapitlet år 1889 aflåtna berättelse anmärkte jag detta förhållande och begärde dess medverkan till oeffterrättlighetens afhjelpande, hvilket hade till följd, att domkapitlet i cirkulär allvarligt antydde skolråden att äfven i detta afseende ställa sig gifna föreskrifter till effterrättelse. Denna erinran af domkapitlet beaktades visserligen af åtskilliga skolråd, som sedermera förrättat denna examen på ett noggrant och med gällande föreskrift öfverensstämmande sätt, men inom flertalet skoldistrikt hålles ej ännu någon afgangspröfning på från årsexamen skild tid.

VII. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Läroböcker i de olika ämnena anskaffa föräldrarne åt sina barn. så framt de icke af fattigdom äro urståndsatta dertill; i detta fall

bekostar skolkassan de för barnen nödiga läroböckerna. Hvad åter all annan undervisningsmateriel angår, såsom läsböcker, kartor, planscher o. d., bekostas densamma allestädes af skolkassan. I allmänhet sörja och skolråden rätt väl för att skolorna förses med hvad som i detta afseende behöfves. Folkskolans nya läsebok finnes nu införd i alla folkskolor, ehuru dock icke allestädes i tillräckligt antal exemplar. Man vill i allmänhet afse ett exemplar af denna bok för två barn, genom hvilken njugghet undervisningen lider. Bäst vore, om föräldrarne hölle sina barn med äfven denna bok, som då kunde medtagas till hemmen och der komma till användning. Inom några få skoldistrikt har denna anordning genomförts, och deraf hafva barnen märkbart vunnit i läsefärdighet och förstandsutveckling. I småskolorna ega barnen i allmänhet sin läsebok. Hvad beskaffenheten af den i skolorna befintliga undervisningsmaterielen angår, befans den vid senaste inspektionen kunna betraktas såsom god i 47 skolor, *medelmåttig* i 288 och *under medelmåttan* i 19. Härvid bör dock anmärkas, att åtskilliga skolor med medelmåttig materiel stå på gränsen att anses såsom med god materiel försedda.

Om med skolbibliotek menas en skoldistriktet tillhörig boksamling, bestående dels af för barn afpassad och njutbar litteratur, dels af arbeten, egnade att öka lärarens rent fackmessiga bildning samt att tjena till hjälp vid förberedelserna för skolarbetet, finnes sadant, mig veterligen, icke inom något skoldistrikt. Menas åter med skolbibliotek detsamma som det för allmänheten afsedda sockenbiblioteket, så finnes dylikt bibliotek af något värde endast inom 70 skoldistrikt. Inom de öfriga 85 distrikten finnas väl obetydligare boksamlingar, men dessa kunna knappast få namn af sockenbibliotek. Der emellertid sockenbibliotek finnas, anlitas de obetydligt. Intresset för dem synes allt mer och mer vara i aftagande ej blott hos skolråden, som icke lära hafva med deras ordnande, förvaltning och tillsyn att skaffa, utan äfven hos allmänheten, som finner mera nöje i läsning af tidningar och sådan litteratur, som smaningom förtager lusten för läsning af värdefullare och gedignare arbeten.

VIII. Anteckningsböcker.

Den i §§ 36 och 39 af gällande folkskolestadga omförmälda förteckning har ännu icke af alla skolrådsordförande blifvit upprättad. Man inskränker sig ofta till att vid årets början till den lärare, som förer skoldistriktets hufvudbok (matrikel), lemna en förteckning

på de barn, som med årets början inträdt i skolåldern, utan att dock i denna förteckning angifva, hvilka äldre i skolåldern varande barn, som afflyttat eller med döden afgått. Af hufvudboken har man därför ganska svårt att finna de i skolåldern varande barnens antal och ännu mindre, huru det med dem i afseende på undervisningen är sörjdt. I skoldistrikt, der denna förteckning icke blifvit upprättad och ordentligt förd, blifva också uppgifterna å framsidan af Litt. B. otillförlitliga. Ett vederbörligen fastställt formulär för skolåldersförteckningarne med kolumner, motsvarande framsidan af Litt. B., vore önskvärdt, äfvensom en föreskrift att nämnda förteckningar skulle under årets lopp med husförhørsboken kollationeras, så att ej barn, som t. ex. inflyttat i april, först införas i nästföljande års förteckning, hvarigenom de sättas i tillfälle att draga sig undan skolgång nästan ett helt år.

Hufvudbok, som enligt § 41 i folkskolestadgan skulle föras vid hvarje skola, föres nu i allmänhet så, att den gäller för alla skolorna i distriktet. Brister vid densammas förande hafva ofta varit att anmärka. Dagbok finnes vid alla skolor och föres i allmänhet så pass ordentligt, att man kan bedöma lästiden och barnens skolgång. Lärarne vilja dock ofta göra anteckningarne deri med blyerts. Äfven examenskatalog finnes vid alla skolor. Den föres också ordentligt, ehuru vid småskolorna ofta på lösa blad, som sedan lätt förkomma. Inventarieförteckningarne hafva i allmänhet varit ordentligt förda.

IX. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Nya skolhus med lärorum för såväl *folk-* som *småskola* hafva under den gångna perioden uppförts i Timmelhed och Falköping (å Ranten) (= 2); nya skolhus, afsedda endast för *folkskolans* behof, hafva uppförts inom Hellestads, Dimbo, Remmene och Gullereds distrikt, hvarjemte för mindre folkskolan i Otterstad nytt skolhus anskaffats (= 5); nya för småskolan afsedda hus hafva uppförts i Gökhem, Värkumla, Börstig, Hvalstad, Strö, Nykyrke, Blidsberg, Grude och Långared, hvarjemte genom om- eller tillbyggnad nya lärorum anskaffats för småskolorna i Foglum, Torpa, Mellby, Knätte, Bredared och Norunga (= 15). Alla här ofvan uppräknade för folkskolan afsedda hus äro med afseende på rymlighet, inredning och luftvexling af tillfredsställande beskaffenhet; så äfven flertalet af de för småskolan afsedda. Flera skolhus hafva dessutom under perioden undergått grundligare reparationer och på sådant sätt försatts i

fullgodt skick. De egna undervisningslokalerna äro nu i allmänhet i tillfredsställande skick; blott ett fåtal af dem behöfver om- eller tillbyggnad. Bland de för småskola förhryda åter finnas åtskilliga, som äro trånga, mörka och olämpligt inredda.

För att gifva en öfversigt öfver de vid senaste inspektionen använda undervisningslokalernas beskaffenhet inom de sju kontraktet af inspektionsområdet, vill jag här sammanföra de i inspektions-tabellerna tecknade vitsorden på följande sätt:

Kontraktens namn.	Antal <i>egna</i> skollokaler, som förtjena vitsordet:			Antal <i>förhryda</i> skollokaler, som förtjena vitsordet:		
	a.	b.	c.	a.	b.	c.
Inom Vånga kontrakt	21	26	1	—	1	3
» Falköpings »	12	11	5	—	—	2
» Wartofta »	9	21	3	1	—	1
» Redvägs »	19	36	4	—	2	12
» Kållands »	18	12	5	—	3	4
» Ås »	20	29	5	—	6	6
» Kullings »	18	21	4	—	3	7
Summa	117	156	27	1	15	35

De i förestående tabell upptagna 27 egna skollokaler, som be-tecknats med sämsta vitsordet, äro folkskolelokalerna i Marka (som dock sedermera undergått reparation), Dala, Stenstorp, Kymbo, Sunnersberg, Väla-Gillstad, Karaby, Friel, Otterstad, Knätte, Fifiered, *Häbo* (vid Fiskebäck), Gustaf Adolf (vid Gubbhulan), Toarp (vid Tomarp, nu reparation beslutad), Skölfvened, Hemsjö (vid Bodarne), *Algutstorp*, Sköfde-Tumberg, S. Härene och Eriksberg samt småskolelokalerna i Torbjörntorp, Gudhem (vid Grågaså), S. Kyrketorp, Kongslena, Hångsdala, Tärby och Hellstad. Ingen af dessa lokaler tillfredsställer ens de billigaste anspråk, hvarför vederbörande måste vara beredda på att så snart som möjligt om- eller tillbygga dem, så att de åtminstone någorlunda motsvara sitt ändamål.

Huru viktigt det är att hålla skolrummen rena och snygga samt att i dem åstadkomma en grundlig luftvexling, detta förbise lärarne ofta. Äfven de rymligaste lokaler behöfva en verksam luftvexling, om icke den förbrukade luften skall menligt inverka på barnens halsa och på deras mottaglighet för undervisning. Om

ventiler i väggarne, såsom ofta är fallet, saknas, emedan de ansetts öfverflödiga, så kunna dock skolrummen luftvexlas under rasterna och vid undervisningens slut för dagen genom gångfönster, om icke vederbörande af ångslan för kall luft samt för besparing af värmen igenspijade eller tillskrufvade dem. Hvad som också i hög grad påkallar en kraftig luftvexling i skolrummen är den omständigheten, att de flesta både folk- och småskolor sakna afklädningsrum, hvarigenom barnens matsäckar och våta öfverkläder i sin mån bidraga att förskämma luften i skolrummet.

Skolmöblerna äro af mycket olika beskaffenhet. I de egna lokalerna äro de öfver hufvud af samma beskaffenhet som de lokaler, hvari de befinna sig.

Är lokalen ändamålsenlig och tjenlig, äro äfven skolmöblerna det. Ett vitsord öfver deras beskaffenhet skulle i de allra flesta fall sammanfalla med det vitsord, som ofvan meddelats rörande de egna lokalernas beskaffenhet. I de förhyrda lokalerna äro skolmöblerna i allmänhet af enklaste slag.

För barnens undervisning ordnade *skolträdgårdar* skulle enligt skolrådets uppgifter för år 1892 finnas till ett antal af 117. Så är dock icke förhållandet.

Af inspektionsområdets 178 egentliga folkskolor kan knappast mer än hälften anses ega ordnade skolträdgårdar. Orsakerna här till äro många.

Ofta är skoltomten så liten, att den icke lemnar utrymme för en ordentlig skolträdgård. Ringa intresse för undervisningen i trädgårdsskötsel förspörjes också på många håll hos såväl skolråd som lärare. På många ställen uppgifves orsaken härtill vara, att föräldrarne ej gerna se, att barnen »arbeta i lärarens trädgård». Ordentligt ordnade och väl skötta skolträdgårdar finnas emellertid vid folkskolorna i Lengjum. L. Wedum, Floby, Trevattna, Ö. Bitterna, Gudhem, Kinneved, Segerstad, Suntack, Homb, Kjelfvened, Strö, Lavad, Fifiered, Utvängstorp, Varnum-Tärby och dessutom vid några andra folkskolor. Vid omkring 70 folkskolor te sig skolträdgårdarne någorlunda hjälpligt, men vid de öfriga finnes knappast någon annan trädgård än lärarens jordland.

X. Tillsynen

öfver skolorna inom de särskilda distrikten utöfvas verksammast af skolrådets ordförande. Der han är en kraftfull och för undervisningen nitälskande man, vet han äfven att hos ledamöterna ingjuta

intresse därför, och han har då god hjälp i öfvervakandet af barnens skolgång. Men den bästa hjälpen i detta afseende får han dock från läraren, om denne är dugande och förmår att göra skolan kär för barnen. Dessa må då behöfvas aldrig så mycket vid hemmets bestyr och arbeten, de släppa icke sina föräldrar med mindre, än att de få ordentligt besöka skolan. Inom rätt många skoldistrikt äro äfven särskilda tillsyningsmän tillsatta såsom biträden åt skolråden, men dessa förmå i allmänhet ej att utöfva något nämnvärdt inflytande, valda som de oftast äro bland distriktets mindre inflytelserika män. Der skolrådets ordförande är ointresserad för skolan (äfven sådana ordförande finnas), eller der han är till hög ålder kommen, eller der skolorna inom hans pastorat äro alltför många för att kunna besökas vid andra tillfällen än examina, finnes i allmänhet ingen annan tillsyn, än den inspektören utöfvar. Nästan allt beror i detta fall på läraren, och han behöfver då det stöd och den uppmuntran, inspektören kan gifva.

XI. 'Kostnaderna för skolväsendet

drabba de skattdragande i hög grad olika inom de olika folkskoledistriktet. Under det t. ex. ett distrikt (Gullereds) år 1891 hade utom personlig afgift en uttaxering för skolväsendet af 116 öre på hvarje fyrk, hade ett annat distrikt (Nykyrke) ingen uttaxering därför, och dock hafva dessa distrikt sitt skolväsende alldeles lika ordnad. Att uttaxeringen nämnda år sprang upp till ett så högt belopp för Gullered, berodde visserligen på nybyggnad af skolhus. Men ovanligt är icke, att vissa distrikt år efter år behöfva uttaxera 50, 60 och ända till 70 öre per fyrk, under det andra år efter år slippa undan med 2 å 3 öre eller äro till och med alldeles fria från uttaxering.

Enligt det för år 1892 gjorda sammandrag af skolrådets uppgifter i ekonomiskt hänseende hafva utgifterna för skolväsendet inom inspektionsdistriktet utgjort:

till lärares och lärarinnors aflöning	kr. 268,606,69
› skollokalerna och inventarier	› 31,428,24
› undervisningsmateriel	› 6,741,74
› öfriga behof	› 41,318,40

Summa kronor 348,095,07.

Om denna summa fördelas på den till 152,426 personer uppgående folkmängden, belöpa sig 2 kr. 28 öre på hvarje person. Vid

nästföregående inspektionsperiods slut uppgick denna kostnad till 2 kr. 11 öre på hvarje person. Den mellan dessa belopp uppkommande skillnaden af 17 öres tillökning på hvarje person är beroende dels på folkmängdens minskning, dels på folkskoleväsendets utveckling under tiden. Fördelas förestående summa åter på hela antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor under året undervisade barn, så utgör statens och kommunens gemensamma kostnad för hvarje i dessa anstalter undervisadt barn 15 kr. 32 öre. Då staten till dessa utgifter bidragit med 133,208 kr. 81 öre, har dess kostnad för hvarje undervisadt barn utgjort 5 kr. 86 öre.

Skara 1893.

A. J. Särnblad.

III.

Kinna, Kåkinds, Norra och Södra Vadsbo, Mariestads samt Billings kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

1. *Inspektionsområdet, skoldistriktet och skolområdena.*

Inspektionsområdet, som omfattar nordöstra delen af Skaraborgs län, har under inspektionsperioden icke till sitt omfång undergått någon egentlig förändring, men genom en ny kontraktsindelning har tillkommit ett nytt kontrakt (Mariestads), hvarjemte trenne pastorat (Dala, Stenstorp och Skånings—Åsaka) blifvit skilda från Billings kontrakt, som till ersättning erhållit Broddetorps pastorat. Det omfattar således sex kontrakt, fördelade i 45 pastorat, 114 församlingar — af dessa 3 stads- (Sköfde, Hjo, Mariestad) samt 1 garnisonsförsamling (Karlsborg) — och 90 skoldistrikt, som vid 1892 års slut hade en folkmängd af 121,531 personer, af hvilka 19,515 voro skolpliktiga barn från 7—14 år, och för hvilkas undervisning vid nyssnämnda års slut funnos 131 folkskolor (109 fasta med en lärare, 11 med två lärare och 11 flyttande, 7 mindre skolor (6 fasta och 1 flyttande), 159 småskolor (140 fasta och 19 flyttande), 8 enskilda skolor, 37 fortsättningsskolor och 77 slöjdskolor (41 för gossar och 36 för flickor).

Skoldistriktet hafva undergått den förändring, att från inspektionsområdet afskilts 5 (Dala, Borgunda, Högstena, Stenstorp—Kyrketorp—Brunnhem och Skånings—Åsaka) samt tillagts 1 (Brodde—torp—Borum—Hornborga—Sätuna), hvarförutom Timmersdala socken skilts från Böja och Götene från Vättnäs. Ännu förefinnes den egentligheten att 4 *socknar* bilda ett skoldistrikt med blott *en* folkskola (Hjälstad—Mo—Vad—Svenneby och Odensåker—Binneberg—Tidavad—Låstad) samt 3 *socknar* ett dylikt med *en* folkskola (Eggby—Istrum—Öglunda). Af 2 *socknar* med blott *en* folkskola utgöras följande skoldistrikt: Norra Kyrketorp—Hagelberg, Edåsa—

Ljunghem, Sjogerstad—Rådene, Varnhem—Norra Lundby, Kinnekleva—Sil, Skjelfvum—Ofva, Bellefors—Ekeskog, Hassle—Berga, Hassle—Enåsa, af hvilka de två sistnämnda med 1893 års början sammanslagits till ett skoldistrikt (Hassle—Berga—Enåsa). För öfrigt hafva skoldistriktet Broddetorp—Bolum—Hornborga—Sätuna, Sventorp—Suntorp—Forsby, Medelplana—Vesterplana, Österplana—Kjestad, Torsö—Fåglö hvardera *två* och Hofva—Fagerlid *tre* folkskolor samt de öfriga 72, som bestå af blott en kyrkoförsamling, åtminstone *en* folkskola. I Lugnås, Finnerödja, Ransberg och Tived finnas endast flyttande folkskolor, men i de andra 86 skoldistriktet åtminstone *en* fast folkskola. — Småskolor saknas i Timmersdala, Böja, Brandstorp, Färe, Bredsäters, Broby, Götene, Hangelösa och Skeby skoldistrikt. Endast flyttande småskolor förekomma inom Lugnås, Bäcks, Älgarås, Finnerödja, Mölltorps, Ransbergs och Tiveds skoldistrikt.

De skoldistrikt, som hafva *mer än en* fast eller flyttande folkskola eller mindre folkskola, hafva delats i två eller flera skolområden på följande sätt:

Skoldistrikt.	Antal skolområden med					S u m m a.
	fast folkskola och småskola.	fast folkskola utan småskola.	flyttande folk- skola med småskola.	fast mindre folkskola.	flyttande min- dre folkskola.	
Broddetorp	2	—	—	—	—	2
Sventorp	2	—	—	—	—	2
Forshem	3	—	—	—	—	3
Hangelösa	—	2	—	—	—	2
Medelplana	2	—	—	—	—	2
Österplana	2	—	—	—	—	2
Agnetorp	1	1	—	—	—	2
Brandstorp	—	2	—	—	—	2
Daretorp	1	1	—	—	—	2
Fröjeröd	2	—	—	—	—	2
Kyrkefalla	2	—	—	—	—	2
Götlunda	1	—	—	1	—	2
Torsö	1	1	—	1	—	3
Amnehärad	2	2	—	—	—	4
Björkäng	2	—	—	—	—	2
Transport	23	9	—	2	—	34

Skoldistrikt.	Antal skolområden med					Summa.
	fast folkskola och småskola.	fast folkskola utan småskola.	flyttande folk- skola med småskola.	fast mindre folkskola.	flyttande min- dre folkskola.	
Transport	23	9	—	2	—	34
Älgarås	1	1	—	1	—	3
Finnerödja	—	—	4	—	—	4
Fredsberg	2	—	—	—	—	2
Fägre	3	—	—	—	—	3
Hofva	1	—	2	—	1	4
Lyrestad	3	—	—	—	—	3
Mölltorp	2	—	—	1	—	3
Ransberg	—	—	2	—	—	2
Tived	—	—	2	—	—	2
Udenäs	3	5	—	2	—	10
Summa	38	15	10	6	1	70

För bedömandet af skolornas tillräcklighet har jag uppställt som norm, att i hvarje distrikt bör finnas minst *en* folkskola, understödd af minst *en* småskola, för hvarje fullt antal af 100 barn i skolåldern, och bör dessutom för dessa tillfälle vara beredt till fortsatt undervisning samt undervisning i manlig och qvinlig slöjd. Huru de befintliga undervisningsanstalterna förhålla sig till invånare- och barnantalet i de olika skoldistrikten, äfvensom huru många skolor ytterligare behöfvas, för att skolväsendet skall blifva lika tillgodosedt i hela inspektionsområdet, synes af följande jemförande framställning:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Skoldistrikt.	Invånare.	Barn från 7—14 år.	Undervisningsanstalter.											En skola på personer.	En skola på barn.	Behöfliga skolor.			
			Folk-skolor.	Mindre skolor.	Små-skolor.	Enskilda skolor.	Försettnings-skolor.	Slöjd-skolor.	För gossar.	För flickor.	Försettnings-skolor.	Småskolor.	Folkskolor.			Försettnings-skolor.	För gossar.		
																		Flyttande.	Flyttande.
Berg.	1,213	210	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	404	70	1	—	1	1
Broddetorp	1,845	323	2	—	—	—	2	—	4	—	2	—	2	461	81	1	1	—	2
Böja	509	97	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	509	97	—	1	1	1
Eggby	1,434	240	1	—	—	—	3	—	4	—	1	—	—	358	60	1	—	—	1
Häggum	569	80	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	285	40	—	—	1	1
N. Kyrketorp	898	172	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	299	57	1	—	1	1
Lerdala	903	147	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	451	74	—	1	1	1
Sköfde stad	4,329	741	4	—	—	—	4	—	8	3	2	2	2	541	93	2	4	—	—
„ n. landsf.	2,013	337	1	—	—	—	3	—	4	—	—	—	—	503	84	2	—	2	2
„ s. landsf.	1,210	213	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	403	71	1	—	1	1
Sjogerstad	982	185	1	—	—	—	2	—	3	—	—	1	—	327	62	1	—	1	1
Sventorp	2,063	367	2	—	—	—	4	—	6	—	2	—	—	344	61	1	—	1	2
Timmersdala	467	86	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	467	86	—	1	1	1
Varnhem	1,610	220	1	—	—	—	3	—	4	—	1	—	—	402	55	1	—	—	1
Billings kontrakt	20,045	3,418	19	—	—	—	29	—	48	3	8	2	5	418	71	12	8	11	17
Björnsäter	1,317	237	1	—	—	—	3	—	4	—	1	—	—	329	59	1	—	1	—
Bredsäter	431	71	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	431	71	—	1	1	1
Broby	207	28	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	207	28	—	—	1	1
Forshem	1,830	349	3	—	—	—	3	—	6	—	—	3	305	58	—	—	3	3	3
Fullösa	714	112	1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	357	56	—	—	1	1	1
Götene	376	48	1	—	—	—	—	—	1	—	1	1	376	48	—	—	1	—	—
Hangelösa	995	146	2	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	498	73	—	2	—	1
Holmestad	1,187	189	1	—	—	—	2	—	3	—	1	—	—	396	63	1	—	—	1
Husaby	982	130	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	491	65	—	1	—	1
Kinne—Klefva	626	89	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	313	45	—	—	1	1
Kinne—Vedum	756	119	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	1	378	59	—	—	—	1
Källby	577	96	1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	288	48	—	—	1	1
Ledsjö	836	135	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	418	67	—	1	1	1
Lugnås	1,369	207	1	1	—	—	—	1	3	—	—	1	456	69	1	—	2	2	2
Medelplana	1,304	239	2	—	—	—	3	—	5	—	1	1	3	261	48	—	—	1	—
Transport	13,507	2,195	19	1	—	—	17	1	38	—	6	3	11	—	—	8	5	14	15

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Skoldistrikt.	Invånare.	Barn från 7—14 år.	Undervisningsanstalter.										En skola på personer.	Behöfliga nya skolor.						
			Folk-skolor.	Mindre skolor.	Små-skolor.	Enskilda skolor.	Slöjd-skolor.	Forstäningskolor.	Summa.	För gossar.	För flickor.	En skola på barn.	Enskolor.	Forstäningskolor.	Slöjd-skolor.	För gossar.	För flickor.			
			Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.
Transport	13,507	2,195	19	1	—	—	17	1	38	—	6	3	11	—	—	3	5	14	15	9
Behy	312	54	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	312	54	—	1	1	1	1
Ölfrum	857	110	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	286	37	—	—	1	1	1
Östlön	910	154	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	455	77	—	1	—	1	1
Östplan	1,196	212	2	—	—	—	2	—	4	—	—	—	1	299	53	—	—	2	2	1
Kinna kontrakt	16,781	2,725	24	1	—	—	22	1	48	—	7	3	12	350	57	3	7	18	20	13
Källa	561	94	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	280	47	—	—	1	1	—
Östorp	3,311	580	3	—	—	—	4	—	7	1	1	—	—	473	83	3	3	1	2	2
Öst	799	151	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	399	76	—	1	1	1	1
Östorp	1,008	152	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	504	76	—	2	2	2	2
Öst	1,651	326	2	—	—	—	2	—	4	—	—	—	—	413	81	1	1	1	1	1
Östorp	1,290	206	2	—	—	—	1	—	3	—	2	—	—	430	69	—	1	2	—	2
Kem	789	132	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	394	66	—	1	1	1	1
Källa, norra	1,370	190	2	—	—	—	2	—	4	—	1	—	1	342	48	—	—	1	—	—
Källa, södra	1,514	269	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	505	90	1	1	1	1	1
Kem	825	133	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	1	412	66	—	1	1	—	—
Kör	1,438	249	2	—	—	—	2	—	4	—	1	—	—	359	62	1	1	—	2	2
Käck	967	163	1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	483	82	—	1	1	—	1
Känd	1,306	203	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	435	68	1	—	1	1	1
Känd	1,421	184	1	—	—	—	1	—	2	1	—	—	1	711	92	1	1	1	1	—
Kända	1,205	181	1	—	—	—	2	—	3	—	1	—	—	402	60	1	—	—	1	1
Kända	3,006	426	2	—	—	—	5	—	7	—	1	1	—	429	61	1	—	1	1	2
Kända	652	99	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	326	49	—	1	1	1	1
Kända	948	131	2	—	—	—	1	—	3	—	—	—	1	316	44	—	1	1	—	—
Kända	877	136	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	438	68	—	1	1	1	1
Kända	1,227	191	2	—	—	—	1	—	3	—	1	—	—	409	64	—	1	1	—	1
Kåkinda kontrakt	26,165	4,196	30	—	—	—	32	—	62	2	6	6	4	422	63	10	16	18	19	21
Transport	694	124	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	347	62	—	1	1	1	1
	644	98	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	322	49	—	—	1	1	1
Transport	1,338	222	2	—	—	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21							
Skoldistrikt.	Inwånare.	Barn från 7—14 år.	Undervisningsanstalter.										En skola på personer.	En skola på barn.	Behöfliga nya skolor.												
			Folk-skolor.	Mindre skolor.	Små-skolor.	Summa.	Förstättningsskolor.	Slöjd-skolor.	För flickor.	För flickor.	För flickor.	För flickor.			För flickor.	För flickor.	För flickor.										
																		Fästa.	Flyttande.	Fästa.	Flyttande.	Fästa.	Flyttande.	Fästa.	Flyttande.	Fästa.	Flyttande.
Transport	1,338	222	2	—	—	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	1	2	2	—	—							
Frösve	673	93	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	337	47	—	—	1	1	1							
Färe	214	31	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	214	31	—	—	1	1	1							
Hassle—Berga	1,082	178	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	361	59	1	—	1	1	1							
Hassle—Enåsa	859	145	1	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	286	48	—	—	1	1	1							
Horn	626	90	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	313	45	—	—	1	1	1							
Leksberg	849	91	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	425	46	—	—	—	1	1							
Mariestad	3,308	457	4	—	—	—	3	—	7	1	1	2	3	473	65	—	1	1	—	—							
Odensåker	1,741	253	1	—	—	—	4	—	5	—	—	—	—	348	51	1	—	1	1	1							
Säter	690	118	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	345	59	—	1	1	1	1							
Torsö	1,685	303	2	—	1	—	2	—	5	—	1	—	—	337	61	1	1	1	2	2							
Ullervad	1,101	152	2	—	—	—	2	—	4	—	1	1	1	275	38	—	—	—	—	—							
Utby	467	75	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	233	38	—	—	1	1	1							
Mariestads kontrakt	14,633	2,208	19	—	—	1	—	22	—	42	1	4	3	4348	53	3	4	12	13	13							
Amnehärad	2,622	486	4	—	—	—	2	—	6	1	1	—	—	437	81	—	4	3	4	4							
Björkäng	2,122	359	2	—	—	—	3	—	5	—	—	—	—	424	72	1	1	3	3	3							
Bäck	505	71	1	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	252	36	—	—	1	1	1							
Älgarås	1,761	243	2	—	1	—	—	—	1	4	—	—	—	440	61	1	2	2	3	3							
Finnerödja	3,059	544	—	4	—	—	—	—	4	8	—	4	1	382	68	1	1	5	1	4							
Fredsberg	2,360	369	2	—	—	—	2	1	5	—	—	1	—	472	74	1	2	2	1	2							
Hofva	3,429	551	1	2	—	1	1	3	8	1	—	—	—	429	69	1	2	4	4	4							
Lyrestad	2,424	333	3	—	—	—	3	—	6	—	—	—	—	404	55	—	1	3	3	3							
Tived	1,400	240	—	2	—	—	—	2	4	—	—	—	—	350	60	1	1	3	3	3							
N. Vadsbo kontrakt	19,682	3,196	15	8	1	1	9	14	48	2	1	5	1	410	67	6	14	26	23	27							
Beateberg	995	163	1	—	—	—	2	—	3	—	—	1	—	332	54	—	—	1	—	1							
Bellefors	1,614	238	1	—	—	—	3	—	4	—	1	2	—	403	59	1	—	1	—	2							
Flistad	471	62	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	236	31	—	—	1	1	1							
Fägre	2,294	388	3	—	—	—	6	—	9	—	2	3	3	255	43	—	—	—	—	—							
Götlunda	1,439	235	1	—	1	—	1	—	3	—	1	—	—	479	78	1	1	1	2	2							
Transport	6,813	1,086	7	—	1	—	13	—	21	—	4	6	3	—	—	2	1	4	3	6							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
Skoldistrikt.	Invånare.	Barn från 7 -14 år.	Undervisningsanstalter.										En skola på personer.	Behöfliga nya skolor.							
			Folk-skolor.	Mindre skolor.	Små-skolor.	Summa.	Fortsättningskolor.	Slöjd-skolor.	För flickor.	För korsar.	En skola på barn.	Fortsättningskolor.	Slöjd-skolor.	För flickor.	För korsar.						
																Flyttande.	Flyttande.	Flyttande.	Flyttande.	Flyttande.	Flyttande.
Transport	6,813	1,086	7	—	1	—	13	—	21	—	4	6	3	—	—	2	1	4	3	6	
Halna	806	117	1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	403	58	—	1	1	—	1	
Hjälstad	1,732	276	1	—	—	—	4	—	5	—	—	—	—	346	55	1	—	1	1	1	
Karlsborg	2,044	209	1	—	—	—	2	—	3	—	1	2	2	681	69	1	—	—	—	—	
Locketorp	956	145	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	478	72	—	1	1	1	1	
Mölltorp	2,185	361	2	—	1	—	—	1	4	—	—	2	—	546	90	1	2	3	1	3	
Ransberg	2,785	514	—	2	—	—	—	3	5	—	—	—	—	557	103	2	3	4	4	4	
Trästena	625	121	1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	312	60	—	1	1	—	1	
Udenäs	5,158	768	9	—	2	—	3	—	14	—	5	9	5	368	55	2	5	3	—	4	
Väring	1,121	175	1	—	—	—	1	—	2	—	1	1	—	561	87	1	1	—	—	1	
S. Vadsbo kontrakt	24,225	3,772	24	2	4	—	26	4	60	—	11	22	10	404	63	10	15	18	10	22	
Hela området	121,531	19,515	131	11	6	1	140	19	308	8	37	41	36	394	63	44	64	103	102	110	

Ans. De 11 folkskolor inom inspektionsområdet, som hafva hvardera 2 lärare, äro i ofvannstående förteckning för jämförelsens skull upptagna som 22 folkskolor.

Häraf synes:

1) att det normala förhållandet eller 50 barn och derunder på hvarje skola förekommer endast i 22 skoldistrikt, nämligen Häggum, Broby, Götene, Kinneklefva—Sil, Källby, Medelplana—Vesterplana, Skjälfvum—Ofva, Acklinga, Norra Fågelås, Mofalla, Varola, Ekby, Frösve, Färe, Hassle—Enåsa, Horn, Leksberg, Ullervad, Utby, Bäck, Flistad, Fägre;

2) att en skola på ett antal af 50—60 barn finnes i följande 20 skoldistrikt: Eggby, Norra Kyrketorp—Hagelberg, Varnhem—Norra Lundby, Björsäter, Forshem, Fullösa, Kinne—Vedum, Skeby, Österplana—Kjestad, Hassle—Berga, Odensåker—Binneberg—Tidavad—Låstad, Säter, Lyrestad, Tived, Beateberg, Bellefors—Ekeskog, Halna, Hjälstad—Mo—Vad—Svenneberg, Trästena, Udenäs;

3) att en skola på ett antal af 61—70 barn finnes i följande 22 skoldistrikt: Sjogerstad—Rådene, Sventorp—Forby, Holmestad, Husaby, Ledajö, Lugnås, Daretorp, Edhem, Fridene, Fröjered, Kors-

berga, Hjo landsförsamling, Kyrkefalla, Velinge, Versås, Ek, Mariestad, Torsö—Fåglö, Älgarås, Finnerödja, Hofva—Fagerlid, Karlsborg;

4) att *en* skola på ett antal af 71—80 barn finnes i följande 12 skoldistrikt: Berg, Lerdala, Sköfde södra landsförsamling, Bredsäter, Hangelösa, Vättlösa, Baltak, Brandstorp, Björkäng, Fredsberg, Götunda, Locketorp;

5) att *en* skola på ett antal af 81—90 barn finnes i följande 9 skoldistrikt: Broddetorp, Sköfde norra landsförsamling, Timmersdala, Agnetorp, Brevik, Grefbäck, Amnehärad, Mölltorp, Våring;

6) att *en* skola på ett antal af 91—100 barn finnes i följande 4 skoldistrikt: Böja, Sköfde stad, södra Fågelås, Hjo stad;

7) att *en* skola på ett antal af öfver 100 barn endast finnes i 1 skoldistrikt: Ransberg.

Att få hela inspektionsområdet ordnad på det sätt här ofvan angifvits torde icke på länge vara möjligt. Dock äro redan påyrkade eller skola för närmaste framtiden påyrkas följande förändringar:

1) I Ransbergs skoldistrikt, som icke blott eger det största antal barn på hvarje skola, utan äfven endast genom flyttande skolor besörjer undervisningen, är nödvändigt, att flera folkskolor inrättas, och torde det blifva för detta distrikt lättare att genomföra dessa förändringar, då det helt nyligen bekommit en större donation af 10,400 kr. till sitt skolväsendes underhåll;

2) för Hjo stad föreligger för närvarande ett förslag till skolväsendets bättre ordnande;

3) i Södra Fågelås, Fröjeredes restra skolområde, Sköfde norra landsförsamling böra biträdande lärarinnor vid folkskolan anställas;

4) Sköfde stad har under den gångna inspektionsperioden fördubblat sina lärarekrafter, men ändock torde inom kort flere lärare såväl vid folk- som småskoleafdelningarne behöfva anställas;

5) i Böja, Timmersdala, Bredsäters och Brandstorps skoldistrikt böra småskolor så snart som möjligt inrättas;

6) i Agnetorps skoldistrikt, ur hvilket den nybildade köpingen Tidaholm blifvit utbruten, kommer med anledning häraf skolväsendet att på lämpligare sätt anordnas;

7) i Hjälstad—Mo—Vad—Svenneby och Odensåker—Binneberg—Tidavädd—Låstads skoldistrikt, som hvardera ega fyra småskolor, men blott en folkskola, föranleder detta ett så stort missförhållande, att åtminstone en biträdande lärarinna måste anställas, i fall icke distrikten äro villiga att inrätta flere folkskolor.

2. *Folkskolor.*

De fasta skolorna hafva under inspektionstiden på följande sätt ökat eller förändrats.

År 1887 inrättades en ny folkskola i Götene skoldistrikt samt en andra folkskola inom Kyrkefalla skoldistrikt, förlagd vid Tibro.

År 1888 inrättades tvenne nya lärareplatser vid folkskolan i Sköfde stad.

År 1889 blef Timmersdala—Böja flyttande folkskola förändrad till tvenne fasta, en i Timmersdala och en i Böja. Dessutom blef i Broddetorp—Bolum—Hornborga—Sätuna dess förutvarande enda folkskola utbytt mot tvenne, förlagda i Bolum och Hornborga.

År 1891 anställdes biträdande lärarinna vid Norra Fägelås, Versås och Ullervads folkskolor. Brandstorp—Rödåns flyttande folkskola förvandlades till tvenne fasta, förlagda den ena vid Brandstorps kyrkby, den andra vid Rödån. I Lugnås skoldistrikt blef den förutvarande enskilda folkskolan vid Torpelund förändrad till egentlig folkskola. Sventorp—Suntetorp—Forsby erhöi en andra folkskola vid Björstorp.

År 1892 anställdes biträdande lärarinna vid Varola och Breviks folkskolor.

Således hafva 17 nya fasta folkskolor eller folkskoleafdelningar med särskild lärare tillkommit.

De flyttande folkskolorna hafva minskats med tvenne, i det, såsom förut nämnts, Timmersdala—Böja 1889 och Brandstorp—Rödåns 1891 hvardera utbyttes mot tvenne fasta. Dessa skolor äro således numera ej flere än 11.

Folkskolorna äro af fem särskilda slag, nemligen:

a) *med särskild lärare för hvarje afdelning*, hvilket förekom i följande 11 folkskolor:

Folkskolans namn m. m.	Antal barn 1892		
	i 1:sta afdelningen.	i 2:dra afdelningen.	Summa.
Sköfde stad (gosskolan)	54	67	121
(flickskolan)	71	97	168
Norra Fägelås	39	50	89
Varola	32	38	70
Versås	46	47	93
Mariestad (gosskolan)	37	41	78
(flickskolan)	51	52	103
Ullervad	42	27	69
Forsvik	29	40	69
Tidaholm	105	131	236
Brevik	84	71	155

Vid de två sistnämnda af dessa skolor hafva barnen i hvarje afdelning ytterligare delats i två klasser, som undervisats hvarannan dag.

b) *med fyra (tre) årsklasser, undervisade samtidigt af samma lärare, hvilket förekom i följande 31 skolor, som 1892 hade:*

1) 50 inskrifna barn eller derunder: Källby, Torpelund, Klämesbo, Mofalla, Ekby, Horn, Utby, Bäck, Lyrestad, Siggarrud, Flistad, Vassbacken, Trästena;

2) 51—60 inskrifna barn: Edhem, Ek, Frösve, Leksberg, Säter. Älgårås, Stenbäcken, Karlsborg, Grönaliden;

3) 61—70 inskrifna barn: Grefbäck, Torsö, Slättevall, Fägre. Halna, Locketorp, Perstorp;

4) 71—80 inskrifna barn: Fröjered, Våring.

Af dessa skolor hafva Källby, Fröjered och Karlsborg blott tre årsklasser, de öfriga fyra.

c) *med fyra (tre) årsklasser, fördelade i två afdelningar, undervisade på olika tider af samma lärare, hvilket förekom i följande 56 skolor, som 1892 hade:*

1) under 50 inskrifna barn: Häggum;

2) 51—60 inskrifna barn: Fullösa, Kinne—Klefva, Kinne—Vedum. Ledsjö, Österplana, Hönsäter, Acklinga, Velinge;

3) 61—70 inskrifna barn: Österäng, Hellekis, Skjälfvum—Ofva. Baltak, Barrebacken, Habo;

4) 71—80 inskrifna barn: Hornborga, Forshem, Årnäs, Husaby. Medelplana, Vättlösa, Fridene, Tibro, Hassle—Enåsa, Amnehärad, Beateberg;

5) 81—90 inskrifna barn: Bolum, Lerdala, Björstorp, Daretorp. Kyrkefalla, Boda, Bellefors, Mölltorp, Valtret;

6) 91—100 inskrifna barn: Altona, Holmestad, Hjo stad, Korsberga, Hassle—Berga, Hofva by, Götlunda;

7) 100—110 inskrifna barn: Berg, Eggby, Sjogerstad, Sventorp. Varnhem;

8) 111—120 inskrifna barn: Södra Fågelås, Odensåker, Björkäng;

9) 121—130 inskrifna barn: Hjo landsförsamling;

10) 131—140 inskrifna barn: Sköfde norra landsförsamling, Sköfde södra landsförsamling, Björsäter, Fredsberg;

11) 167 inskrifna barn: Hjälsstad.

Af dessa skolor hafva Odensåker och Sköfde norra landsförsamling blott tre årsklasser, hvilka i den förra undervisas i tre och i den senare i två oliktidiga afdelningar.

d) med sex årsklasser, undervisade af samma lärare på olika tider i en s. k. folk- och småskoleafdelning, hvilket förekom i 22 skolor, som 1892 hade följande antal barn:

Skoldistrikt.	Skolan belägen vid	Antal barn		
		i folkskole- afdelningen.	i småskole- afdelningen.	Summa.
Böja	Börja kyrka	37	41	78
Timmersdala	Timmersdala kyrka	40	40	80
Bredåster	Bredåsters kyrka	32	22	54
Broby	Broby stapel	20	7	27
Götene	Götene kyrka	26	8	34
Hangelösa	Hangelösa kyrka	41	21	62
Knorren	Knorren	52	26	78
Skeby	Skeby kyrka	22	15	37
Agnetorp	Mobacken	41	29	70
Brandstorp	Brandstorps kyrka	36	24	60
„	Rödån	34	21	55
Daretorp	Blåhult	30	17	47
Färe	Färe kyrka	21	13	34
Torsö	Fågelö	28	16	44
Amnehärad	Nordhult	22	23	45
„	Bläcke Viken	38	39	77
Älgarås	Bredebolet	25	24	49
Udenäs	Granvik	44	24	68
„	Vikaskogarna	26	20	46
„	Sättra	41	31	72
„	Bocksjö	21	24	45
„	Lindhult	48	23	71

e) flyttande å tvenne stationer med fyra årsklasser å hvar station, hvilket förekom i följande 11 skolor, som 1892 hade nedannämnda antal inskrifna barn å hvarje station:

Skoldistrikt.	Stationernas namn.	Antal inskrifna barn		
		å 1:sta stationen.	å 2:dra stationen.	Summa.
Lugnås	Lugnås och Kinneskogen	36	45	81
Finnerödja	Körningstorp och Åna	64	38	102
„	Kvarntorp och Bäckedalen	53	45	98
„	Valljöbol och Finnefallet	39	35	74
„	Björkmarken och Ullsandsmo	30	44	74
Hofva—Fagerlid	Gastorp och Gårdsjö	40	24	64
„	Bjärke och Bahult	33	41	74
Tived	Sannerud och Vägen	27	28	55
„	Davidstorp och Damtorp	42	27	69
Ransberg	Ransberg och Hönsa	57	60	117
„	Mossebo och Spethult	50	68	118

Mossebo—Spethult är understödd af tvenne på hvardera två stationer flyttande småskolor, och de öfriga 10 äro alla försedda med en på två stationer flyttande småskola.

Då en lärare i allmänhet ej bör samtidigt undervisa mer än högst 50 barn, i synnerhet om dessa stå på olika standpunkt, så att de måste fördelas i flera lextag, framgår af förestående öfversigt af inspektionsområdets fasta folkskolor:

1) att vid Tidaholms folkskola måste anställas flere lärarekrafter, hvilket redan skett med 1893 års början;

2) att *nio* folkskolor, upptagna under *b*) 3, 4, böra delas i olik-tidiga afdelningar eller ock flera folkskolor inrättas;

3) att *tolf* folkskolor, upptagna under *c*) 6, 7, böra förses med flere lärarekrafter eller ock nya folkskolor inrättas;

4) att vid *nio* folkskolor, upptagna under *c*) 8, 9, 10, 11, böra, om icke nya folkskolor inrättas, utan blott biträdande lärarinnor anställas, barnen ytterligare fördelas i två oliktidiga afdelningar;

5) att alla de folkskolor (utom Broby, Götene, Skeby, Färe), som upptagas under *d*), böra förses med småskolor;

6) att *fem* under *e*) upptagna flyttande skolor, som hafva öfver 80 inskrifna barn, hvardera böra utbytas mot tvenne fasta.

3. Mindre folkskolor.

De fasta mindre folkskolorna hafva ökats med en, i det Mölltorps fasta småskola 1890 förändrats till mindre folkskola, förlagd till Ekabolet, men deremot har en flyttande mindre folkskola (Grimstorp—Pankan) i Hofva skoldistrikt förändrats till flyttande småskola. Dessa skolor utgöra således fortfarande 7 samt hade 1892 följande antal inskrifna barn:

Skoldistrikt.	Skolan belägen vid	Antal barn		
		i folkskole- afdelningen.	i småskole- afdelningen.	Summa.
Torsö—Fåglö.	Bromö	15	11	26
Älgarås	Högsåhult	37	32	69
Götlunda	Brännemo	43	30	73
Mölltorp	Ekabolet	27	23	50
Undenäs	Skeppshult	27	21	48
’	Höghult	47	30	77
Hofva	Björkäsen—Blackerudskärr	25	20	45

Af dessa skolor böra Bromö och Björkäsen—Blackerudskärr utbytas mot småskolor och de öfriga fem förändras till folkskolor.

4. *Småskolor.*

Dessa skolor hafva under inspektionsperioden ökats på följande sätt:

År 1887 inrättades sex småskolor (2 i Sköfde, 1 i Sätters, 1 i Flistads och 1 flyttande i Hangelösa skoldistrikt); 1888 en (vid Svanvik i Undenäs skoldistrikt); 1889 två (1 i Acklinga och 1 flyttande Björkmarken—Ullsandsmo i Finnerödja skoldistrikt); 1890 två (1 i Baltak och 1 vid Töreboda i Björkängs skoldistrikt); 1891 två (1 i Tidaholm och 1 flyttande Mölltorp—Oxlagården i Mölltorps skoldistrikt) samt 1892 en (i Tidaholm).

Dessutom har en flyttande småskola (Boda—Skrinningarud) i Fredsbergs skoldistrikt förändrats till fast vid Boda samt en fast småskola i Ullervad indragits och en fast småskola i Mölltorp förändrats till mindre folkskola. Fyra flyttande småskolor, nemligen Timmersdala—Böja, Vesslan—Lagmansboda i Lyrestads skoldistrikt, Hangelösa—Knorren i Hangelösa skoldistrikt och Brandstorp—Rödån i Brandstorps skoldistrikt, hafva indragits.

Sålunda hafva 12 fasta och 3 flyttande småskolor tillkommit, men då på samma gång 2 fasta och 5 flyttande indragits, hafva de fasta ökats med blott 10 och de flyttande minskats med 2.

Småskolorna hafva varit af 5 olika slag, nemligen:

a) *med särskild lärarinna för hvarje årsklass*, hvilket förekom i 14 skolfdelningar, som 1892 hade följande antal inskrifna barn:

S m å s k o l a n n s n a m n .	A n t a l b a r n	
	i nedre afdelningen.	i öfre afdelningen.
Sköfde stad (gosskolan)	39	45
» » (flickskolan)	50	53
Mariestad	40	43
Tidaholm (gosskolan)	40	45
» (flickskolan)	41	41
Sköfde norra landsförsamling (vid Eksberg och Lunden)	31	80
Karlsborg	29	63

I Sköfde norra landsförsamling och Karlsborg har öfre afdelningen bestått af tvenne årsklasser, som undervisats på olika der.

b) *med två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, hvilket förekom i 83 skolor, som 1892 hade:*

1) *30 inskrifna barn eller derunder:* Långsäter, Istrum, Öglunda, Häggum, Hagelberg, Öm, Rådene, Björstorp, Fröbäcken, Forsby, Varnhem, Norra Lundby, Björsäter, Stenbacken, Sjöberg, Holmestads vid Raggagården och Svenstorp, Lundäng, Skjälfvum, Acklinga, Norra Fågelås, Isleryd, Klämmesbo, Sänneryd, Ekby, Frösve, Berga, Sörgården, Örvallsbron, Leksberg, Mariestad, Kjeckstad, Russlingen, Utby, Råglanda, Backa, Abberud, Ekeskog, Ångatorp, Flistad, Fågre, Tomten, Riddarhagen, Vassbacken, Boda, Smedby, Vad, Svenneby, Svanvik;

2) *31—40 inskrifna barn:* Norra Kyrketorp, Sparrsäter, Källby, Baltak, Skallhult, Kärret, Södra Fågelås vid Sörtorp och Skrinhult, Mofalla, Varola, Ek, Horn, Fredsberg, Boda, Hofva by, Stenbäcken, Götlunda, Forsvik;

3) *41—50 inskrifna barn:* Berg, Eggby, Sjögerstad, Sventorp, Fridene, Gunnarstorp, Säter, Hässlestad, Habo, Björkäng, Lyrestad, Kullerud, Tiberg, Halna, Mo, Trästena.

c) *med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, hvilket förekom i 10 skolor, som 1892 hade:*

1) *30 inskrifna barn eller derunder:* Grafven, Eneskogen, Sundsmarken, Skalkarike, Rör, Tidavad, Låstad, Torsö vid Vestersidan;

2) *31—40 inskrifna barn:* Ingelsby, Fröstorp.

d) *med två (tre) årsklasser, fördelade i två (tre) afdelningar, undervisade på olika tider af samma lärarinna, hvilket förekom i 34 skolor, som 1892 hade:*

1) *30 inskrifna barn eller derunder:* Arnäs, Fullösa, Kinne—Klefva, Kinne—Vedum, Medelplana, Rustsäter, Vesterplana, Österplana, Hön-säter;

2) *31—40 inskrifna barn:* Forshem, Österäng, Husaby, Ledsjö, Velinge;

3) *41—50 inskrifna barn:* Hornborga, Bolum, Lerdala, Källby, Vättlösa, Edhem, Källelund, Hjo, Tideberg, Väring;

4) *51—60 inskrifna barn:* Våmb, Daretorp, Grefbäck, Högaland, Versås, Töreboda, Karlslund;

5) *61—70 inskrifna barn:* Kärplunda, Fröjered, Locketorp.

Af dessa hafva småskolorna vid Karlslund, Tideberg och Fröjered tre årsklasser.

e) *flyttande på två stationer med två (tre) årsklasser å hvarje station, samtidigt undervisade, hvilket förekom i följande 19 skolor, som 1892 hade här angifna antal inskrifna barn:*

Skoldistrikt.	Stationernas namn.	Antal barn		
		å 1:sta stationen.	å 2:dra stationen.	Summa.
Lugnås	Kinnaskogen och Lugnås	32	42	74
Amnehärad	Gullspång och Ekenäs	29	14	43
»	Torsvi och Bröten	23	29	52
Bäck	Bäck och Borrud	20	8	28
Älgarås	Älgarås och Björkulla	24	17	41
Finnerödja	Åna och Körningstorp	34	33	67
»	Bäckedalen och Kvarntorp	27	17	44
»	Finnefallat och Valljöbol	31	19	50
»	Ullsandsmo och Björkmarken	21	13	34
Fredsberg	Riksberg och Skrinningarud	28	13	41
Hofva	Gårdejö och Gastorp	16	35	51
»	Bahult och Bjärke	34	31	65
»	Grimatorp och Pankan	24	24	48
Tived	Vägen och Sannerud	20	12	32
»	Damtorp och Davidatorp	28	36	64
Mölltorp	Mölltorp och Oxlagården	34	37	71
Ransberg	Hönsa och Ransberg	45	40	85
»	Marhult och Spethult	23	39	62
»	Höghult och Mossebo	32	36	68

Då i en småskola ej med fördel kunna undervisas samtidigt af samma lärarinna mer än omkring 30 barn, i synnerhet om dessa äro fördelade på två eller flera lexlag, framgår af förestående öfversigt:

1) att vid de flesta af de 14 skolafdelningar (= 7 småskolor), som upptagas under a), böra anställas flere lärarekrafter;

2) att 16 småskolor, upptagna under b) 3, böra delas i oliktidiga afdelningar eller ock nya småskolor inrättas;

3) att 3 småskolor, upptagna under d) 5, böra förses med flere lärarekrafter eller nya skolor inrättas;

4) att hvar och en af de 9 flyttande småskolor, som hafva öfver 50 inskrifna barn, böra utbytas mot två fasta.

5. Fortsättningsskolor.

Enligt kongl. kungörelsen af den 11 sept. 1877 inrättade fortsättningsskolor funnos 1892 37 i följande 27 skoldistrikt och hade sistnämnda år nedannämnda antal inskrifna barn:

Skoldistrikt.	Lästider om året.	Antal veckor efter folk- skolans tid.	Antal barn.
<i>Broddetorp</i> (Hornborga)	15 1—1 3	4	11
» (Bolum).	15 1—1 3	4	17
<i>Eggby</i>	15 1—1 3	4	18
<i>Skäpde stad</i> (gosskolan)	4 1—30 1, 2 12—17 12	6	29
» (flickskolan)	4 1—30 1, 2 12—17 12	6	19
<i>Sventorp</i> (vid kyrkan)	2 1—15 2	4	25
» (vid Björstorp).	2 1—15 2	4	15
<i>Varnhem</i>	15 1—1 3	4	23
<i>Hangelösa</i> (vid kyrkan)	15 1—26 2	6	12
» (vid Knorren).	8 1—19 2	6	10
<i>Holmestad</i>	15 1—1 3	4	22
<i>Husaby</i>	15 1—1 3	4	10
<i>Kinne—Vedum</i>	15 1—1 3	6	11
<i>Medelplana</i>	15 1—1 3	4	12
<i>Vättlösa</i>	15 1—1 3	4	8
<i>Acklinga</i>	18 1—27 2	6	9
<i>Agnetorp</i>	{ 15 1—25 1, 26 1—17 3 } (3 tar hvar afton)	6	11
<i>Norra Fågelås</i>	17 1—25 2	6	14
<i>Fröjered</i>	8 1—21 2	4	24
<i>Korsberga</i>	1 2—12 3	4	19
<i>Kyrkefalla</i>	16 1—8 2, 16 11—14 12	6	13
<i>Leksberg</i>	7 1—19 2	6	8
<i>Mariestad</i>	8 1—31 1, 1 12—20 12	6	32
<i>Torsö</i>	15 1—27 2	6	40
<i>Ullervad</i>	2 1—14 2	4	16
<i>Amnehärad</i>	15 1—1 3	4	46
<i>Bellefors</i>	12 1—25 2	6	18
<i>Fägre</i> (vid kyrkan)	2 1—15 2	6	20
» (vid Stenbäcken)	2 1—15 2	6	30
<i>Götlunda</i>	15 1—27 2	6	21
<i>Karlsborg</i>	15 1—1 3	6	17
<i>Undenäs</i> (vid Valtret)	15 1—1 3	4	26
» (vid Granvik)	15 1—1 3	4	10
» (vid Forsvik)	15 1—1 3	4	22
» (vid Perstorp)	15 1—1 3	4	13
» (vid Lindhult)	15 1—1 3	2	12
<i>Väring</i>	18 1—28 2	6	20
Summa barn	—	—	688

eller i medeltal 18,4.

Vid ytterligare tolf folkskolor (Lerdala, Källby, Skeby, Österplana, Hönsäter, Ekby, Mariestads flickskola, Utby, Nordhult, Bläckviken, Mölltorp, Grönaliden) i sju skoldistrikt har fortsatt undervisning meddelats under en tid af omkring 4 veckor, som inräknats i folkskolans lästid.

Således hafva under inspektionsperioden dessa undervisningsanstalter ökat från 22 till 37 samt skoldistriktet, i hvilka sådan undervisning förekommit, från 20 till 27. Om man sålunda tillägger de 7 skoldistrikt, i hvilka fortsatt undervisning under kortare tid lemnats, saknas likvisst sådan i icke mindre än 56. Detta betyder dock icke, att tillfälle till fortsatt undervisning i dessa skoldistrikt ej lemnats, emedan de flesta reglementen numera föreskrifva, att sådan undervisning beredes, för så vidt tillräckligt antal (vanligen minst 10) elever anmäla sig. Då i flertalet skoldistrikt barnen kvarblifva i folkskolan, tills de börja nattvardsundervisningen, har i allmänhet fortsättningsskolan af brist på elever måst inställas. För öfrigt ber jag med afseende på de hinder, som mött för den fortsatta undervisningens anordnande, få hänvisa till hvad härom yttrats i min föregående berättelse för åren 1882—1886.

Sockenboksamlingarne hafva under inspektionsperioden icke undergått någon synnerlig förändring eller mera flitigt anlitats. Sådana förekomma fortfarande i 67 skoldistrikt samt saknas i 23. Om deras storlek m. m. har jag i ofvan nämnda berättelse lemnat utförligt meddelande, och får jag i detta afseende äfven till densamma hänvisa.

6. Öfriga undervisningsanstalter.

a) Enskilda skolor, som i viss mån verka som folkundervisningsanstalter:

Skoldistrikt.	Skolans namn.	Skolan underhålles af	Antal barn 1892.
Agnetorp	Tidaholms aftonskola	Vulcans tändstickfabrik . . .	57
Udenäs	Forsviki	Forsviki bruk	50
Hjo stad	Hjo enskilda småskola	Rådman Pettersson	24
Amnehärad	Mosstorpets skola	Baptister	18
Hofva	Fridhem (vid Guntorp)	’	18

De två förstnämnda meddela undervisning, som ungefär motarar folkskolans, de två sistnämnda mindre folkskolans kurs. Dessa skolor förestås af samma lärarinna, som år 1892 undervisade vid

Fridhem 8 månader, 5 dagar i veckan samt å Mosstorpet likaledes 8 månader, 1 dag i veckan. Dessutom finnas i Mariestad 1 och i Sköfde stad 3 mera tillfälliga skolor, som verka hufvudsakligen som småskolor, men om hvilka jag icke har någon vidare kännedom.

b) *Slöjdskolor.* Slöjdundervisning har inrättats inom nedannämnda skoldistrikt:

Skoldistrikt.	För gossar.		För flickor.	
	Antal skolor.	Antal elever.	Antal skolor.	Antal elever
Sköfde stad	2	48	2	131
Sjogerstad	—	—	1	10
Broddetorp	—	—	2	56
Björösäter	1	13	—	—
Götene	1	9	1	9
Medelplana	1	39	3	40
Källby	—	—	1	32
Lugnås	—	—	1	32
Österplana	—	—	1	17
Forshem	—	—	3	56
Fullösa	—	—	1	14
Kinne—Vedum	—	—	1	14
Daretorp	2	29	—	—
Fridene	1	11	—	—
Grefbäck	1	12	—	—
Kyrkefalla	1	30	—	—
Versås	1	17	—	—
Norra Fägelås	—	—	1	15
Hjo stad	—	—	1	36
Varola	—	—	1	11
Mariestad	2	93	3	140
Ullervad	1	14	1	31
Säter	—	—	1	31
Finnerödja	4	63	1	19
Fredsberg	1	10	—	—
Undenäs	9	118	5	93
Väring	1	24	—	—
Trästena	1	11	—	—
Mölltorp	2	22	—	—
Karlsborg	2	33	2	48
Halna	1	15	—	—
Fägre	3	45	3	54
Bellefors—Ekeskog	2	20	—	—
Beateberg	1	10	—	—
Summa	41	686	36	889

7. Öfversigt af undervisningsanstalternas tillväxt eller förminskning från början af 1887 till slutet af 1892.

	Folkskolor		Mindre folkskolor		Småskolor		Föräntnings-skolor.	Enskilda skolor.	Slöjdskolor för		Summa.
	Fasta.	Flyt-tande.	Fasta.	Flyt-tande.	Fasta.	Flyt-tande.			gos-sar.	flic-kor.	
1887	117	13	5	2	131	20	22	6	14	12	342
1892	131	11	6	1	140	19	37	8	41	36	430
Skilnad	+ 14	- 2	+ 1	- 1	+ 9	- 1	+ 15	+ 2	+ 27	+ 24	+ 88

8. Öfversigt öfver tillväxt eller förminskning i invånareantal, barn i skolåldern samt skolornas förhållande till barnens antal inom inspektionsområdet från slutet af 1886 till slutet af 1892.

	Invånare- antal.	Antal barn i skolåldern.	En skola på antal barn i						Hela in- spektions- området.
			Billings kontrakt.	Kinna kontrakt.	Kåkinds kontrakt.	Mariestads kontrakt.	N. Vadsbo kontrakt.	S. Vadsbo kontrakt.	
1886	127,561	20,463	75	64	74	55	73	66	69
1892	121,531	19,515	71	57	68	53	67	63	64
Skilnad	-6,030	- 948	- 4	- 7	- 6	- 2	- 6	- 3	- 5

II. Reglementen, läroämnen, lärokurser och läsordning.

1. *Reglementen* äro under den gångna inspektionsperioden af domkapitlet fastställda för 11 skoldistrikt, nemligen (1887) *Berg, Lerdala, Versås, Ullervad, Ek*; (1888) *Björkäng, Bäck, Fredsberg, Götene, Vättlösa*; (1892) *Broddetorp*. Förslag till reglementen äro uppgjorda för 14 skoldistrikt: *Timmersdala, Böja, Eggby-lstrum-Öglunda, Varnhem-N. Lundby, Acklinga, Baltak, Brandstorp, Daretorp, S. Fågelsås, Vellinge, Hofva. Horn, Frösved, Säter*, men hafva icke ännu vunnit stadfästelse. Dylika förslag hålla på eller komma under närmaste tiden att utarbetas för följande 31 skoldistrikt: *Häggum, Sköfde stad, Sköfde n. landsförsamling, Sköfde s. landsförsamling, N. Kyrketorp-Hagelberg, Korsberga, Hjo stad, Hjo landsförsamling, Fridene, Kyrkefalla, Mofalla, Karlsborg, Fröjered, Väring, Locketorp, Fägre, Trästena,*

Mariestad, Hjälstad, Varola, Edhem, Källby, Skeby, Broby, Hangelösa, Torsö, Hassle-Berga-Enåsa, Färe, Elgarås, Sventorp-Suntetorp-Forsby, Agnetorp. I de öfriga 33 skoldistrikten äro reglementen fastställda under åren 1882—86.

2. *Läroämnen* i såväl folk- som små- och fortsättningskola hafva varit de i § 12 af folkskolestadgan föreskrifna. *Geometrien* har dock enligt nya normalplanens anvisning uteslutits från flere af de sämst lottade folkskolorna, hvilket ock varit fallet enligt samma anvisning med *teckning*, som äfven endast undantagsvis ingått bland småskolans ämnen. På grund af bristande sångförmåga hos läraren har undervisning i *sång* saknats i 3 folkskolor (*Varola* nedre afdelning, *Lindhult* och *Bjärke-Bohult*), 1 mindre folkskola (*Bromö*) samt i 24 småskolor (*Bolum, Våmb, Edhem, Hjo stad, Korsberga, Eksberg, Öm, Björsäter, Holmestad* vid Raggagården, *N. Fågelsås* vid kyrkan, *Klämmesbo, Fröstorp, Mofalla, Varola, Mariestads* ena afdelning, *Utby, Ängatorp, Ek, Svenneby, Kullerud, Riksberg-Skrinningarud, Torsvi-Bröten, Gullspång-Ekenäs, Sanncrud-Vägen*). Vid några af dessa skolor har man dock på min uppmaning försökt få någon närboende sångkunnig person att åtminstone en och annan gång meddela undervisning i sång, och jag skall fortfarande söka få detta missförhållande rättadt.¹ Undervisning i *trädgårdsskötsel* förekommer blott i ungefär 60 %, *manlig slöjd* i 33 % och *qvinlig slöjd* i 25 % af områdets folkskolor. *Gymnastik och åskådningsöfningar* äro visserligen upptagna i alla lärokurser och läsordningar, men förekomma tyvärr blott på papperet i åtskilliga småskolor.

3. *Lärokurser.* Under åren 1890—93 hafva 32 skoldistrikt erhållit nya lärokurser, utarbetade med ledning af nya normalplanen. I de öfriga distrikten finnas lärokurser i närmaste öfverensstämmelse med den äldre normalplanen, och skola dessa i mån af behof omarbetas.

4. *Läsordning*, uppgjord i de flesta fall med ledning af normalplanens förslag samt af skolrådsordföranden påtecknad, finnes i områdets samtliga skolor i lärorummet anslagen.

III. Lärotider.

1. Den *ärliga lästiden* har blott i en enda folkskola (*Odensåker*) utgjort 9 och i en flyttande småskola (*Gullspång-Ekenäs*) 10 månader,

¹ Vid tal om sångundervisning kan jag icke heller lemna alldeles oanmärkt, att vid 4 småskolor skolrådsordföranden mot min önskan förbjudit lärarinnan att inlära barnen fosterländska sånger. Blott några få psalmer få sjungas.

men i de öfriga 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, så framt icke 2—4 veckor afgått till den fortsatta undervisningen, hvilket skett vid 27 folkskolor (se sid. 46).

I fortsättningsskolorna har undervisningen i allmänhet fortgått 6 veckor vid årets början (från den 2, 4, 7, 8, 12 eller 15 jan.). Endast vid 4 skolor (i Sköfde, Kyrkefalla, Mariestad) har lästiden fördelats i 2 terminer, den ena i januari, den andra i december. Vid en skola (Agnertorp) har undervisningen delvis varit förlagd till aftnarna (se sid. 46). Der fortsatt undervisning lemnats kortare tid än 6 veckor, har detta gemenligen skett under läsårets första månad eller ock en dag i veckan under hela läsåret (t. ex. i Källby, Skeby, Mariestads flickskola).

I de fasta folkskolorna utan fortsättningsskola har läsningen börjat redan den 15 jan. eller 1 febr., i dylika med fortsättnings-skola den 15 febr. eller 1 mars, hvarefter vårterminen slutat den 1 juli, 15 juli eller 1 aug. och höstterminen börjat den 1 sept., 15 sept., 1 okt. eller 15 okt. samt fortgått till den 15 nov., 1 dec. eller 15 dec.

I de flyttande skolorna har i allmänhet lästiden så fördelats, att 4 månader (febr.—maj eller mars—juni) å ena och 4 månader (juli—okt. eller aug.—nov.) å den andra stationen undervisning pågått med *roteföreläsning* hvar eller hvarannan lördag å den station, der läsning icke egt rum. I *Lugnäs-Kinnaskogens* såväl folk- som småskola har undervisats hvarannan vecka och i *Ransbergs* 5 flyttande skolor $\frac{1}{2}$ vecka å hvar station. I *Gullspång-Ekenäs* småskola har lästs 7 månader å förra och 3 å senare och i *Bäck-Borrud* 6 månader å förra och 2 å senare stationen.

I de allra flesta småskolorna börjar läsningen den 1 mars och fortgår till medlet eller slutet af november med 14 dagars eller högst en månads loftid på högsommaren. I åtskilliga skoldistrikt, der man ännu icke insett fördelen af att använda vintern till lästid för folkskolan för att få nyttja de äldre barnen vid arbetet i hemmet under den brådaste skördetiden i *augusti* och *september* månader, äro lästiderna tyvärr ännu desamma som för småskolan, hvilket förorsakar, att skolan till följd af den högst ojemna skolgången är under nyssnämnda tid så godt som i upplösningstillstånd.

I skolor med oliktidiga afdelningar gå dessa i de allra flesta fall hvarannan dag. Endast i 14 folkskolor och 5 mindre folkskolor inom 9 skoldistrikt (Hassle, Brandstorp, Amnehärad, Elgarås, Hofva [fasta folkskolan], Götlanda, Hjälsstad, Mölltorp och Udenäs) gå afdelningarne under sammanhängande tider af året. I fem folkskolor utan underlag af småskola (Skeby, Broby, Hangelösa, Knorren och Sättra) går folkskoleafdelningen på för- och småskoleafdelningen på efter-

middagen. Det samma är ock fallet med högre och lägre afdelningen i 5 småskolor (Medelplana, Vesterplana, Rustsäter, Hjo stad och Väring).

I de *mindre folkskolorna* är lästiden i 4 lika med folkskolorna samt i 3 med småskolorna.

Af de 41 *slöjdskolorna* för gossar är det blott *en* (Medelplana), der undervisningen meddelats från 15 jan.—30 juni och från 15 nov.—15 dec. eller $7\frac{1}{2}$ månader 5 dagar i veckan, hvarigenom folkskolans båda afdelningar fått hvarannan dag besöka folkskolan och hvarannan dag slöjdskolan. I 23 slöjdskolor (i Sköfde, Götene, Daretorps, Grefbäcks, Kyrkefalla, Versås, Mariestads, Finnerödja, Mölltorps, Udenäs och Värings skoldistrikt) fortgår undervisningen samtidigt med folkskolan 8 månader 2—3 dagar i veckan; i 4 slöjdskolor (Halna, Boda, Ullervad och Vassbacken) under 8 månader hvarje lördag; i 5 slöjdskolor (Björsäter, Fridene, Stenbäcken, Fägre och Trästena) under 4—6 månader 3—4 dagar i veckan samt i 8 slöjdskolor (Ekeskog, Bellefors, Forsvik, Sättra, Vikaskogarna, Skeppshult, Bocksjö, Beateberg) 1—2 månader dagligen, vanligen under den tid folkskolan icke är i gång. Ehuru i dessa senare skolor icke på sätt, som kongl. kungörelsen den 11 sept 1877 förordar, *läsning* och *slöjd* kunnat på lämpligt sätt omvexla, har man dock nödgats så anordna undervisningen emedan dels lämplig lokal saknats, dels särskild slöjdlärare måst anställas, då icke vederbörande folkskolelärare varit slöjdekunnig. Jag har icke heller ansett mig kunna vägra att tillstyrka statsbidrag för dessa skolor, då nyssnämnda kongl. kungörelse medgifver, att statsunderstöd äfven må kunna tilläggas församlingar, hvilka på annat sätt bereda i skolåldern varande barn slöjdundervisning, i synnerhet som jag sett, att äfven dessa skolor varit nyttiga genom att väcka lust för slöjd, och merendels hafva de snart utbytt mot slöjdundervisning i lämplig omvexling med läsningen i folkskolan. I alla dessa slöjdskolor har undervisningen under året lemnats minst 140 timmar, men oftast vida mer, ända till 200 timmar.

Slöjdundervisning för flickor har i 2 folkskolor i Mariestad samt 1 i Torpelund fortgått hela läsåret med 3—4 timmar i veckan, hvilken tid inräknats i folkskolans ordinarie lästid. I Hjo har slöjdskolan pågått hela läsåret dagligen samtidigt med folkskolan, hvarigenom de olika afdelningarne af flickor hvarannan dag besökt hvardera skolan. Vid 20 folkskolor (i Sköfde, Sjögerstads, Källby, Medelplana, Österplana, Götene, N. Fågelås, Varola, Mariestads, Sätters, Ullervads, Karlsborgs, Fägre, Udenäs [Valtret] skoldistrikt) har slöjdundervisningen pågått hela läsåret 4—8 timmar i veckan samt

vid 12 folkskolor (i Broddetorps, Forshems, Kinne-Vedums, Fullösa, Finnerödja och Udenäs skoldistrikt) 6—20 veckor med 2—6 timmars daglig undervisning och detta i de båda sistnämnda skoldistrikten å folkskolornas löftid.

2. Den *dagliga lästiden* har i de flesta *folkskolor* varit förlagd mellan kl. 9—12 f. m. och 1—4 eller 2—5 e. m. samt i flertalet *småskolor* kl. 9—12 f. m. och 1—3 eller 2—4 e. m. under veckans 5 första arbetsdagar, hvilket åtminstone i de skolor, der barnen måst delas i oliktidiga afdelningar, varit högst olämpligt, då den ena afdelningen blott fått 2 dagars undervisning i veckan.

Vid 35 folk- och 39 småskolor (i Broddetorps, Bergs, Böja, Sköfde stads, Lerdala, Eggby, Sjogerstads, Timmersdala, Varnhems, Forshems, Kinne-Klefva, Kinne-Vedums, Medelplana, Österplana, Baltaks, Acklinga, Agnetorps, Daretorps, Vellinge, Fröjereds, Fridene, Udenäs [Forsvik], Amnehärads [Gullspång], Karlsborgs skoldistrikt) har undervisningen med 20 minuters rast mellan 3:dje och 4:de timmen pågått i *folkskolan* från kl. 8 f. m.—1 e. m. eller 9 f. m.—2 e. m. och i *småskolan* från kl. 8—12 f. m. eller 9 f. m.—1 e. m. Ehuru denna undervisningstid varit särdeles omtyckt såväl af föräldrar, skolråd och lärare som lärjungar samt både för undervisningen och framför allt beträffande skolgången gifvit ett öfverraskande godt resultat, utan att någon öfveranstängning hvarken för lärare eller lärjungar förspotts, har jag dock på grund af folkskolestadgans i § 15 mom. 2 gifna föreskrift måst anmoda skoldistrikten att mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar lämna minst 1 timmes rast, så att den dagliga undervisningen då skulle pågå från kl. 8—11 f. m. och kl. 12—2 e. m. i folkskolan samt från kl. 9—11 f. m. och kl. 12—2 e. m. i småskolan, en lästid som i några år redan förekommit i Sköfde stads folkskolor.

På grund af bristande lokaler hafva 1 folkskoleafdelning i Forsvik och 5 småskolor i Tidaholm, Acklinga och Baltak måst pågå i samma lokal som folkskolan kl. 1—5 eller 2—6 e. m.

I *fortsättningsskolorna* har den dagliga undervisningen varit anordnad ungefär som i folkskolorna med det undantag, att Tidaholms fortsättningsskola under tiden från 26 jan.—17 mars fortgått från kl. 5—8 e. m. dagligen.

Slöjdundervisningen såväl för gossar som flickor har gemenligen förlagts till kl. 2—4, 3—5 eller 4—6 e. m. 2—4 dagar i veckan med de undantag, som här ofvan antydts.

3. Då de nuvarande bestämmelserna om lästiderna (8 kalender-nånader eller 34 $\frac{1}{2}$ veckor) gifva anledning till olika tolkning och åledes ofta ock till missnöje; då 6 dagars läsning i veckan med 5

timmar dagligen för folkskolan och 4 timmar för småskolan vore fördelaktigast och nästan nödvändigt, der barnen måste delas i olik-tidiga afdelningar; då barnen böra så mycket som möjligt sättas i tillfälle att vistas i hemmen och deltaga i der förekommande arbeten, i synnerhet under de tider af året, då å landet de brådaste arbetena försiggå; då slutligen det vore till fromma för både föräldrar, barn och skola, om matsäcksväsendet kunde inskränkas till det minsta möjliga och barnen få intaga sina hufvudmåltider i hemmen, så skulle jag med afseende på tidsbestämmelserna vilja framställa följande önskningsmål:

a) att den *årliga lästiden* bestämdes vid fortsättningsskolan till 36 dagar å 5 timmar (= 180 timmar), vid folkskolan till 200 dagar å 5 timmar och vid småskolan till 200 dagar å 4 timmar;

b) att lästiden förlades i fortsättningsskolan från den 2 jan.—14 febr., i folkskolan från den 15 febr.—1 aug. och 1 okt.—15 dec. och i småskolan från 1 mars—1 aug. och från 1 sept.—1 dec;

c) att den *dagliga lästiden* förlades mellan kl. 8—11 f. m. och 12—2 e. m. vid fortsättnings- och folkskolan samt kl. 9—11 f. m. och 12—2 e. m. i småskolan, om det fortfarande skulle anses menligt för barnens och lärarnes helsa att förlägga denna lästid från kl. 8 f. m.—1 e. m. vid folkskolan och kl. 9 f. m.—1 e. m. vid småskolan, förutsatt att vid kl. 11 lemnades minst 20 minuters rast;

d) att *slöjdundervisningen* (minst 140 timmar årligen) påginge 2 dagar å 2 timmar i veckan kl. 2—4 eller 3—5 e. m., der den icke med fördel kunde ingå i och omvexla med skolans öfriga undervisningsämnen.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

1. *Lärjungar.* Barn mellan 7—14 år funnos inom inspektionsområdet vid 1892 års slut till ett antal af 19,515 (9,839 gossar och 9676 flickor), hvilket liksom under förra inspektionsperioden utgör ungefär 16 % af hela befolkningen. Huru dessa begagnat sig af undervisningsanstalterna, synes af följande uppgifter, jemförda med dem från slutet af 1886:

	Antal barn		Skilnad.
	1886.	1892.	
Barn, som åtnjutit undervisning i:			
fasta folkskolor	8,770	8,386	— 384
fortsättningskolor	497	683	+ 186
flyttande folkskolor	1,131	859	— 272
fasta mindre folkskolor	273	324	+ 51
flyttande mindre folkskolor	88	40	— 48
fasta småskolor	5,093	4,547	— 546
flyttande småskolor	1,011	926	— 85
folk- och småskolor utom vederbörande skoldistrikt	476	551	+ 75
allmänna läroverk och specialskolor	316	325	+ 9
enskilda skolor	355	267	— 88
hemmen	1,118	984	— 134
Barn, som under året ej åtnjutit undervisning:			
efter inhemtande af folkskolans minimum	131	234	+ 103
efter godkänd afgangspröfning	747	919	+ 172
till följd af sjukdom eller naturfel	108	60	— 48
af annan anledning	179	282	+ 103
Barn, om hvilka uppgift saknas	170	128	— 42
Summa	20,463	19,515	— 948

Ehuru barnantalet (984), som undervisats i hemmen, något minskats under sista inspektionsperioden, är det dock ännu ganska stort, då man besinnar, att blott ett fåtal af dessa barn erhålla någon nämnvärd undervisning, men flertalet af dem utgöres af sådana barn, som, omkring 7 eller 8 år gamla, ej ännu anmälts till inträde i småskolan och förekommer i synnerhet i de distrikt, der skolorna äro för få och vägarna för långa till skolan, t. ex. i Hofva 63, Amnehärad 62, Ransberg 55, Agnetorp 44, Fredsberg 40, Bellefors 33, Mölltorp 32. För öfrigt hafva 6 skoldistrikt mellan 20—30, 15 skoldistrikt mellan 10—20 samt de öfriga 62 under 10 dylika s. k. *hemläsare*.

Att barnantalet, som saknat undervisning af annan anledning än sjukdom eller naturfel, ökats från 179 till 282 beror mest derpå, att hit i vissa skoldistrikt med rätta hänförts sådana barn, som icke fyllt 9 år och således ej varit enligt folkskolestadgans § 35 mom. 2 skyldiga till skolgång. Att något äldre, normalt barn numera saknar undervisning, hör lyckligtvis till sällsynta undantag, såsom *Södra Fägelås* skoldistrikt med ej mindre än 42 dylika, ett i sitt slag enastående missförhållande, som jag hoppas snart skall varda rättadt, då

distriktet erhåller en af mig föreslagen biträdande lärarinna i folkskolan, som för närvarande är alldeles överbefolkad. I 68 skoldistrikt finnes intet dylikt barn och i de öfriga 21 1—20 (utom Mölltorp med 34), af hvilka dock flertalet äro under 9 år.

Barn, om hvilka uppgifter saknas, hafva nedgått från 170 till 128 och förekomma mest i Fullösa (18), Kinne-Vedum (14), Forshem (11), Grefbäck (12), Karlsborg (12). I 20 skoldistrikt äro de blott 1—7 och i de öfriga 65 finnes intet sådant barn.

2. *Intagning* i skolan sker nu i alla skoldistrikt vid läsårets början. I några skoldistrikt har man dock villfarit min önskan att låta småskolans första årsklass infinna sig först i april eller maj, emedan väderleksförhållandena oftast i mars och april lägga hinder i vägen för de minsta barnen att ordentligt begagna skolan. Äfven har jag fortfarande framställt den önskan, att småskolans första årsklass måtte under de första skoldagarna undervisas blott 1—2 timmar dagligen, hvarefter tiden så småningom ökas till det normala (4 timmar), samt att den åtminstone de 14 första dagarne måtte skiljas från andra årsklassen äfven i de skolor, der barnen eljest undervisas samtidigt, på det lärarinnan må kunna uteslutande egna sig åt de mindre barnen, tills de blifvit skolvana, och det kan lemnas dem uppgifter att utföra på egen hand.

3. *Skolgången*, om hvilken jag i min förra årsredogörelse lemnade detaljerade uppgifter för hvarje skola, har på det hela något förbättrats, men är fortfarande sämst i Korsberga samt dålig i N. och S. Fågelås, Brandstorps, Beatebergs, Sjögerstads och Grefbäcks skoldistrikt. Den har betydligt förbättrats i Eggby, Varnhems, Daretorps, Fröjereds, Breviks, Acklinga, Baltaks och Agnetorps skoldistrikt. I *Kinna kontrakt* har den i allmänhet varit så exemplarisk, att i vissa skolor, t. ex. Medelplana, Husaby, Forshem, icke på flera år ens något barn varit frånvarande utan giltigt förfall. Denna lyckliga omständighet måste jag tillskrifva den i detta kontrakt för de flesta skolor lyckligt valda lästiden. Glädjande är emellertid att kunna meddela, att barnen nu mycket mer än förr hos läraren anhölla om lof, när de måste vara frånvarande. Det vore mycket vunnet, om man åtminstone finge denna goda sed införd öfver allt. hvartill jag icke skall underlåta att medverka.

4. *Flyttning* från småskola till folkskola, från folkskola till fortsättningsskola och från lägre klass till högre i samma skola sker vid läsårets slut. Det vill dock synas, som om, i vissa skoldistrikt åtminstone, man vid denna flyttning mindre fäste afseende vid barnens kunskaper än den tid de tillbragt i den ena eller andra skolan. afdelningen eller klassen, hvilket åstadkommer stor ojämnhet i kun-

skaper bland barnen i samma klass. Man borde åtminstone vara särdeles noga med, att barn, som genom skolförsummelse blifvit efter sina kamrater, icke finge uppflyttas, förrän det föreskrifna kunskapsmättet vore inhemtadt.

5. *Afgång från folkskola* uppskjutes i många skoldistrikt till barnens 14:de år dels till följd af ojemn skolgång, dels emedan ordentligt inrättade fortsättningsskolor saknas. Afgångspröfningen sker i allmänhet vid läsårets slut i samband med årsexamen i skolrådets eller åtminstone dess ordförandes närvaro. Afgångsbetyg lemnas öfverallt, och pröfningen sker enligt folkskolestadgans föreskrift (§ 47) särskildt i de flesta skoldistrikt. Dock torde ännu finnas skoldistrikt, der de afgående lärjungarne undergå examen tillsammans med de öfriga barnen i folkskolan, ehuru domkapitlet i Skara i särskildt cirkulär anmodat vederbörande att iakttaga ofvannämnda föreskrift. — Enligt lemnade uppgifter togos under 1892 afgångsbetyg af 1,920 barn, af hvilka 339 hade blott minimikunskaper. Dessutom funnos samma år i fortsättningsskolorna 683 barn, och 1,153 barn, af hvilka 234 med blott minimikunskaper, hade under året saknat undervisning efter aflagd afgångspröfning. Således funnos tillsammans 3,756 barn (omkring 19 % af hela barnantalet i inspektionsområdet), som undergått afgångspröfning, men af dessa innehade 573 (omkring 15 % af de afgångspröfvades hela antal) blott minimikunskaper. Antalet dylika barn synes sålunda tyvärr hafva under perioden ökat, hvarför det icke synes sakna sitt intresse att undersöka, hvar de mest förekomma. Så har t. ex. Torsö skoldistrikt 47, Kyrkefalla 46, Udenäs 36, Fågelås norra 37, Sköfde norra landsförsamling 33, Sköfde stad 27, Mölltorp 19, Mofalla 12 och de öfriga skoldistrikten från 0—10. Bäst synes förhållandet äfven i detta fall vara i *Kinna kontrakt*, der det hör till undantagen, att något barn afgått med minimikunskaper. Några särskilda minimikurser enligt nya normalplanens anvisning hafva icke, så vidt jag vet, varit inom inspektionsområdet anordnade.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

1. *Lärare.* De vid folkskolorna anställda lärarne hafva varit 142 (106 manliga och 36 qvinliga), af hvilka 133 (106 manliga och 27 qvinliga) haft ordinarie anställning. Af de 4 lärarinnor, som varit extra ordinarier, hafva tvenne varit anställda vid folkskola, med 2:ne lärare (i Tidaholm och N. Fågelås), men de öfriga båda (vid Tibro folkskola i Kyrkefalla och vid Vassbacken i Fågre skoldistrikt) hafva

en längre tid innehaft extra ordinarie befattning, oaktadt de varit anställda vid folkskola med blott *en* lärare. Jag har fäst uppmärksamheten på detta mot folkskolestadgans § 3 stridande förhållande samt äfven vid requisition af statsmedel anmält detsamma för vederbörande landshöfdingeembete, som dock ansett sig oförhindradt utanordna statsbidraget. Alla dessa manliga och qvinliga lärare, utom en lärarinna i Tiveds skoldistrikt, som erhållit kongl. dispens, hafva aflagt vederbörlig examen, men 5 biträdande lärarinnor (vid Versås, Varola, Forsviks, Breviks och Ullervads folkskola) hafva blott undergått sådan pröfning, som omförmäles i kongl. kungörelsen af den 5 juni 1885.

Vid de *mindre folkskolorna* hafva varit anställda 1 lärare och 6 lärarinnor, hvilka senare alla undergått sådan pröfning, som omförmäles i kongl. kungörelsen af d. 5 juni 1885.

Småskolorna hafva skötts af 2 lärare och 157 lärarinnor, af hvilka 1 lärare (i Sjögerstad) och 4 lärarinnor (i Brevik, Sköfde, Varnhem och Amnehärad) icke undergått sådan pröfning, som kongl. kungörelsen af den 5 juni 1885 föreskrifver. Trenue af dessa lärarinnor hafva dock genomgått småskolelärarinneseminarium.

Vid de 37 *fortsättningsskolorna* har undervisningen meddelats af den lärare eller lärarinna, som varit anställd vid den folkskola, med hvilken fortsättningsskolan varit förenad. I ett enda skoldistrikt (Björkäng) hafva begge lärarne vid distriktets båda folkskolor undervisat i fortsättningsskolan, hvilken dock icke under 1892 af brist på tillräckligt antal lärjungar varit i verksamhet.

Af de *enskilda skolorna* förestås aftonskolorna i Tidaholm och Forsvik af folkskoleläraren på platsen och de öfriga af oexaminerade lärarinnor.

Slöjdundervisningen för gossar har i 30 skolor skötts af samma lärare, som undervisat i den folkskola, der denna undervisning varit införd, samt i 11 af särskildt anställd lärare, hvilket förekommit i Medelplana, Halna, Beatebergs, Bellefors-Ekeskogs, Fågeds (vid Vassbacken) samt Undenäs skoldistrikt (vid Forsvik, Vikaskogarne, Skeppshult, Sättra och Bocksjö). Å de 5 sistnämnda platserna har denna undervisning meddelats af vanliga snickare, som icke erhållit någon pedagogisk utbildning för sitt kall. Läraren vid Medelplana slöjdskola har genomgått Skaraborgs läns slöjdskola i Lidköping, som särskildt afser att utbilda slöjdlärare. Af de öfriga slöjdlärarne, som alla aflagt folkskolelärareexamen, hafva 14 genomgått Nääs slöjdlärareseminarium och de återstående antingen vid Karlstads folkskolelärareseminarium eller på annat sätt hemtat kännedom om den vid Nääs använda metoden.

Slöjdundervisning för flickor har vid 8 skolor lemnats af vederbörande folkskolelärarinna, vid 13 skolor af inom distriktet anställd småskolelärarinna, vid 5 skolor af folkskolelärarens hustru och vid 10 skolor af vanliga sömmerskor. Af dessa slöjdlärarinnor hafva både folk- och småskolelärarinnorna vid seminarierna erhållit någon kännedom om slöjdens metodiska anordning och pedagogiska betydelse, men af de öfriga är det blott en (den i Finnerödja), som genomgått särskild slöjdkurs.

Lärare af »den gamla stammen» finnas numera högst få kvar, såsom *A. Sedström* i Fredsberg, *J. A. Essén* i Österplana, *J. P. Timander* i Sjogerstad, *A. Rantzén* i Udenäs, *Ulla Lindberg* i Sättra, *Lisa Lundblad* i Sköfde stad, hvilka alla genom ett outtröttligt nit varit sina yngre kamrater en god föresyn. För öfrigt förestås numera undervisningen i inspektionsområdets öfriga skolor af jemförelsevis unga lärarekrafter. Om det stora flertalet af lärare och lärarinnor är det mig en kär pligt att vitsorda, att de med *nit* och *skicklighet* fullgöra sina mången gång mycket svårskötta och tålmodspröfvande befattningar.

2. *Undervisningen* har i allmänhet ordnats efter de föreskrifter och råd, som finnas angifna i folkskolestadgan och normalplanen. Sedan skolgången blifvit jemnare, barnen sammanhållits i ordentliga klasser samt lärarekrafterna blifvit mer tillräckliga, har man mer och mer lyckats genomgå bestämda kurser i de olika läro- och öfningsämnena.

Kristendoms-kunskap. I samband med den dagliga bönen om morgonen läses i folkskolan af läraren eller något af barnen en afdelning af ett kapitel ur nya testamentet (vanligen ur evangelierna eller apostlagerningarna), hvilket sedan utfrågas och på ett enkelt sätt förklaras. I småskolan åter, der barnen ej ännu äro fullt läsunniga och ej heller med uppmärksamhet kunna följa med vid uppäsning af en sammanhängande afdelning ur bibeln, har bibelläsning äls icke förekommit eller ock blifvit förberedd derigenom, att lärinnan vid morgonbönen på ett enkelt och lättfattligt sätt genomläst ett kortare bibelspråk. Till ledning för lärarinnan har jag anvisat Steinmetz' bibliska veckospråk. Ännu finnas några småskolor, der man fortsätter med den gamla metoden att låta barnen hvarje dag läsa eller, rättare sagdt, genomstafva ett bibelkapitel. Hvad detta skall tjena till, vet jag icke. Visst är, att det icke befördrar läsläsningsfärdigheten, än mindre insigten i och vördnaden för bibelordet. *Bibliska berättelser* genomgas i småskolan i allmänhet på ett ändamålsenligt sätt, och i sammanhang dermed inläras dels i *xtorden* i *Luthers lilla katekes*, dels lämpliga lättare och barnasinn

tilltalande *psalmverser*. Dock finnas flera småskolor, der man förbi-seende denna skolas egentliga uppgift plågar de små barnen med utanläsning af större eller mindre delar af katekesförklaringen, som, om den skall läsas utantill, borde uppskjutas till folkskolan. I fortsättningsskolan förekommer hufvudsakligen bibelläsning, men i folkskolan har till följd af den myckna tid katekesläsningen kräfver tyvärr ej någon särskild timme i veckan kunnat egnas härät, ehuru normalplanen lemnar anvisning härom samt sådant vore högst önskligt.

Modersmålet. De flesta småskolor bibringa nu sina lärjungar god innanläsningsfärdighet. Utom småskolans läsebok medhinnas I och II afdelningen af folkskolans. Innanläsningen kan därför numera anses öfver hufvud taget vara ganska god inom hela inspektionsområdet. *Rättskrifningsöfningarna* i folkskolans nedre afdelning (1 och 2 årsklassen), hufvudsakligen bibringade genom afskrifning ur bok, fortsättas i den öfre efter diktamen. I många skolor inskrifvas dessa i särskild rättskrifningsbok, som sedan af läraren rättas. Dock finnas lärare, som af fruktan för besväret icke vilja eller för det stora barnantalets skull icke kunna medhinna rätta hvarje öfning. I öfre afdelningen genomgås äfven det viktigaste af *form- och satsläran*. Någon egentlig *uppsatsskrifning* förekommer i allmänhet ej förrän i fortsättningsskolan. Vid inspektionstillfällen har jag i allmänhet låtit barnen i folkskolans 3:dje och 4:de årsklass skriva några lätta meningar, som sedan af mig rättats och genomgåts. Dervid har det oftast visat sig, att insigten i form- och satsläran är ganska ringa. Mycket sällan har något barn kunnat rätt använda skiljetecknen, om hvilkas utseende de till och med mången gång sväfvat i okunnighet. Äfven rättskrifningen lemnar tyvärr mycket öfrigt att önska, och beror detta mest derpå, att afskrifningen ur bok oftast användes som tyst öfning och icke på grund af bristande tid samt barnens mängd för att icke nämna andra skäl blir tillbörligen rättad. Den nya utmärkta upplagan af folkskolans läsebok med dess skrifsätt är nu öfverallt införd.

Välskrifning. I några småskolor har man med fördel låtit barnen börja skriva å papper med blyertspenna, hvarigenom de blifvit lättare på handen och fått vänja sig vid renlighet och snygghet. I såväl folk- som småskolan lemnas föreskrifter af läraren å svarta taffan, men förnämsta felet är, att skriföfningen icke blir, i synnerhet der den användts som tyst öfning, tillräckligt noggrant rättad. I några skolor — så borde ske i alla — användas enligt min önskan s. k. *månadsskrifböcker*, i hvilka barnen hvarje månad under hela skoltiden inskrifva en profsida.

Räkning. Den i normalplanen för småskolan föreslagna kursen medhinnes till och med i de mindre väl lottade småskolorna, och i folkskolans nedre afdelning genomgås hela tal, i öfre i samband med metersystemet, decimalbråk, allmänna bråk samt de 4 räknesättens tillämpning på praktiska uppgifter. I de skolor, der tiden är knappt tillmätt åt detta ämne, har jag ansett det ligga mindre fara i att från lärokursen utesluta allmänna bråk, blott barnen få begrepp om hvad med ett sådant menas samt att förvandla det till decimalbråk. I det praktiska lifvet förekomma numera ganska sällan fall, der vanliga bråk behöfva användas. *Enkel bokföring* genomgås i fortsättningsskolan. Anmärkas bör, att i flertalet skolor alltför mycken och ensidig öfning nedlägges på den mekaniska räknefärdigheten samt att hufvudräkning icke tillbörligt öfvas.

Geometrien är numera enligt normalplanens anvisning utesluten från de mindre lyckligt lottade folkskolornas läsordning och sträcker sig i allmänhet icke öfver beskrifning och mätning af ytor.

Geografi meddelas i form af åskådningsöfning redan i de bättre småskolorna. Undervisningen i detta ämne har både till följd af de utmärkta väggkartor, som numera finnas i nästan alla skolor, och genom lättheten för barnen att skaffa sig goda kartböcker betydligt underlättats och gjorts mer intresseväckande och fruktbärande. Dock medhinnas sällan mer än Skandinavien samt öfversigt af Europas öfriga stater samt Nordamerika. Geografiundervisningen inledes numera vanligen med en framställning af Västergötland eller, rättare sagdt, Skaraborgs län, hvarvid den af Roth utgifna kartan öfver nämnda län lemnar lämpligt undervisningsmaterial.

Historia förberedes i folkskolans nedre afdelning under läsning af den historiska afdelningen i folkskolans läsebok, men förekommer ej som egentligt läroämne förr än i öfre afdelningen. Någon framställning af de viktigaste händelserna ur *allmänna historien* och *kyrkohistorien* förekommer endast undantagsvis. Då historien utgör ett valfritt ämne i fortsättningsskolan, blir undervisningen deri ofta ganska knapphändig, om ens någon, till följd af den åt denna skolart knappt tillmätta tiden. I några dylika skolor har man dock genomgått en öfversigt af Sveriges *grund- och kommunallagar*. Under sista inspektionsperioden hafva de flesta folkskolor erhållit *svenska flaggan*, som blifvit högtidligen invigd och sedermera använd vid firandet af fosterländska festdagar, då ofta kortare historiska föredrag hållits. Detta har i sin mån bidragit att väcka den kanske hittills allt för mycket på landsbygden slumrande fosterlandskärleken.

Naturkunnighet, förberedd genom lämpliga åskådningsöfningar i småskolan, fortsättes genom folkskolans alla årsklasser. Tyvärr sak-

nas i flertalet skolor lämplig materiel för att göra undervisningen om de viktigaste naturföreteelserna rätt levande och åskådlig. I *växt- och djurläran* vill gerna undervisningen nedsjunka till torra indelningar och kännetecken på släkten och arter. En viktig del af naturkunnigheten, som ej ännu kommit till sin fulla rätt, är *helsoläran*, hvars viktigaste sanningar dock borde meddelas åtminstone i fortsättningsskolan. Spritdryckernas förderliga inflytande har i de flesta skolor framhållits.

Teckning förekommer endast undantagsvis i någon småskola samt blott i de mer lyckligt lottade folkskolorna, och derjemte i alla fortsättningsskolor i form af linearritning.

Sången inskränker sig i allmänhet till psalmsång samt några enkla fosterländska sånger, och oftast begås det felet, att barnen hvarken i små- eller folkskolan få lära sig att rätt och väl utantill uppläsa den sång, som skall sjungas, innan melodien inläres. Önskligt vore ock, att sången litet mer, än nu sker, användes som stämnings- och uppfriskningsmedel under de öfriga lärotimmarna.

Gymnastik. Enkla fristående rörelser, vändningar och marscher förekomma vid alla skolor under den varma årstiden, men de flestades små och osunda skollokaler na omöjliggöra gymnastik inomhus. Dock kunde det oftare ske, än hvad nu är fallet. *Redskapsgymnastik* förekommer ej mer än å Karlsborg, der en särskild, väl inredd gymnastiksal finnes. På några få ställen har man sökt tillämpa de Liedbeckska anvisningarna att använda skolbänkarna som redskap. — *Vapenöfningar* förekomma ingentädes. — Under raststunderna förekomma visserligen mer eller mindre lämpliga *lekar*, men ingentädes har jag sett, att läraren eller lärarinnan anordnat och ledt dylika. — Vid inspektionstillfällen händer icke så sällan, att jag rent af måst köra ut barnen under rasterna, ty de bruka stanna inne för att läsa öfver en lexa eller fullborda en uppgift, något som tyvärr mången lärare ej blott tillåter, utan till och med uppmuntrar.

Trädgårdsskötsel förekommer icke som undervisningsämne i alla folkskolor. ehuru högst få numera sakna trädgårdsanläggning, äfven om den, såsom oftast är fallet, är temligen planlöst anordnad. Der denna undervisning emellertid förekommer, omfattar den blott blomster- och köksväxtodling, mindre ofta trädplantering och trädförädling.

Slöjd. Undervisningen för *gossar* har hufvudsakligen omfattat träslöjd med användande af knif, såg, hyfvel och yxa. I några skolor har det äfven förekommit svarfning, träsnideri och borstbin-

deri. Vid 36 skolor har slöjden bedrifvits med några mindre modifikationer efter den s. k. *Nääsmetoden*, men vid de öfriga 5, som förestås af vanliga snickare, bedrifves den mer yrkesmessigt. — Slöjdundervisningen för *flickor* har gemenligen omfattat lannesöm, stickning, stoppning, lagning och något klädsöm, i en skola (i Sköfde) halm- och spånflätning och i två (i Hjo och Finnerödja) äfven spånad och väfnad. Någon egentlig metod vid denna undervisning har ej förekommit, ehuru flertalet lärarinnor ej varit alldeles fremmande för den s. k. *Lundinska metoden*.

3. *Skolförhör*. *Examina* hållas i några skoldistrikt både vid vår- och höstterminens slut, i andra blott en gång, nemligen vid läsårets slut, då ock vanligen, som förut nämnts, *afgångspröfning* med barn från folkskolan försiggår. Vid dessa tillfällen äro såväl skolårsledamöter som barnens föräldrar och målsmän oftast närvarande, men under lästterminernas lopp besöka de skolan mycket sällan, ja, nästan aldrig, hvilket dock skulle vara den nitiske läraren en god ppmuntran. — *Roteförhör* vid de flyttande skolorna, som pågå en ammanhängande tid å hvarje station, hållas hvar eller hvarannan ordag, utom vid småskolorna i Finnerödja, hvarom jag dock påmint, och sedan reglementet, som nu håller på att omarbetas, blir fastfäst, komma äfven der dylika förhör att införas. — *Förhör med de i hemmen undervisade barnen* förekomma, så vidt jag vet, ingenstädes, och äro de i sjelfva verket obehöfliga, då dessa barn med lögst få undantag äro 7- eller 8-åringar, som ännu ej börjat sin utgång.

4. *Disciplinen* upprätthålles såväl i folk- som småskolor i allmänhet på ett nöjaktigt sätt. Der så icke varit fallet, beror detta nämligen någon gång på lärarens eller lärarinnans oförmåga, men nu oftare på slapphet och klemighet i hemmen, der barnen icke utläsas till ordning, arbete och lydnad, och läraren eller lärarinnan andras, ja, förolämpas, om han eller hon med den lindrigaste ager blott tillsägelse söker rätta ett vanartigt och bortskämdt barn. Om lärarens verksamhet under sådana förhållanden, hvilka tyvärr äro alltför vanliga, skall nedsättas och hämmas, hans nit och lust minskas, hans lif förbittras, ligger i öppen dag. Dock kan icke lemnas oanmärkt, att åtskilliga lärare icke lägga tillbörlig vikt vid att hålla barnen att iakttaga de vanligaste höflichetsbetygelserna mot äldre personer, med hvilka de i eller utom skolan komma i be-
röring. Äfven har jag med ledsnad iakttagit, hurusom barnen vid samtal med hvarandra använda svordomar och andra opassande ord samt att skolhusens väggar, dörrar och möbler m. m. äro nedsmut-
ta med ritade eller till och med inskurna namn och opassande

bilder. Mot detta oskick måste i skolan göras allvarliga och kraftiga ansträngningar till rättelse, om vi icke skola af främlingar anses såsom det mest osedliga folk, då nästan alla offentliga platser på detta sätt nedsudlas.

VI. Undervisningsmateriel.

I *småskolan* inskränka sig undervisningsmedlen till Kastmans eller Rohdes läsebok för småskolor, svart tafla, kulram, griffeltaflor. I ett mindre antal skolor finnas kartor öfver Sverige och Palestina samt Sandbergs bibliska bilder och bilderark, i en och annan räknekuber, räknestafvar, läsetabeller, folkskolans läseboks afdelning I och II. Ännu saknas fullt lämpliga bilder för åskådningsöfningarna.

I de flesta *folkskolorna* finnas utom folkskolans nya läsebok de nödvändiga kartorna, glob, planscher öfver djurriket, menniskokroppen och för undervisning i teckning äfvensom Dahms svenska historia. Berlins naturlära, väggtafla öfver metriska mått och vigter samt i ett mindre antal skolor geologiska väggtaflor, taflor öfver Sveriges regenter, historiska taflor, tellurium och lunarium, stereometriska figurer, mått och vigter efter metriska systemet, afbildningar af svampar, mineralsamling, väggtaflor öfver landthushållning, klotsar för teckningsundervisning, orgelharmonium, Liedbecks gymnastiska dagöfningar, Nääs modellserie. Roths nya karta öfver Skaraborgs län finnes numera i de flesta folkskolor.

Fortfarande äro *Karlsborgs* skolor bäst försedda med undervisningsmateriel. För öfrigt kan man anse dennas beskaffenhet *god* i 10 folk- och 13 småskolor samt *medelmåttig* i återstoden, utom i en flyttande mindre folkskola och 23 småskolor, der den är betydligt *under medelmåttan* eller, snart sagdt, ingen.

De *läroböcker*, som under inspektionsperioden användts, hafva varit ungefär desamma, som omnämnas i min senaste berättelse (sid. 37 och 38). Dessa hafva i några distrikt tillhandahållits barnen. men i de flesta af barnen sjelfva anskaffats, hvilket synes mig lämpligast, om blott de fattiga erhålla dem genom fattigvårdens försorg.

För att bringa någon enhet i den mångfald af läroböcker, som förekommer inom inspektionsområdet, vill jag förorda följande i nedannämnda ämnen:

Biblisk historia af Andersson-Liljeholm;
Svensk språklära af J. J. Dalström;
Skrifkurs af Heike;

Räknebok af Larsson-Lundahl (den förkortade upplagan);

Geometri af Hj. Berg;

Geografi af Almquist (n:r 2);

Kartbok för folkskolan af M. Roth;

Svensk historia af C. T. Odhner;

Naturlära af Berlin, omarbetad af S. L. Törnqvist;

Sångtextbok af Jul. Hammarlund.

Dessutom bör hvarje skolbarn ega katekes, psalmbok och nya testamentet (med samma skriftsätt som i folkskolans nya läsebok).

VII. Anteckningsböcker.

Hufvudbok, examenskatalog och dagbok föras i de allra flesta skolor på ett tillfredsställande sätt. Dock finnas ännu småskolor, der lärarinnan får å lösa pappersark sjelf uppliniera formuläret till sina agboksanteckningar. För öfrigt användas d:r V. Lidbergs formulär ill nu nämnda anteckningsböcker.

Den *förteckning å barn i skolåldern*, som föreskrifves i § 36 i folkskolestadgan, finnes icke alltid tillgänglig eller fullständig. Jag är anhållit, att den måtte uppgöras vid årets början och sedan under dess lopp vid behof justeras, samt att skollärarne med ledning af densamma måtte uppgöra hvar och en för sitt område noggrann summarisk uppgift på, hur barnen undervisas eller hvar de äro, så att de kunna vid hvilken tidpunkt som helst af året dovisas.

De uppgifter, som skola lemnas enligt § 66 i gällande folkskolestadga, hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska, hvilket berott dels på formulärens tvetydighet, dels på bristande noggrannhet hos dem, som skola lemna uppgifterna. Då nu både nya, mer lämpliga formulär skola användas och uppgifterna aflemnas till inspektören i tre exemplar, är det att hoppas, att de statistiska uppgifterna skola blifva mera tillförlitliga, i synnerhet som nu ock tiden för deras aflemnande blifvit betydligt ändamålsenligare.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

1. *Lärorum.* Nya folkskolehus hafva uppförts 1887: i Götene i Böja skoldistrikt; 1889: i Husaby, vid Hornborga och Bolum i Vaddetorps och vid Abrahamstorp i Vättnlösa skoldistrikt; 1890: i Ransbergs kyrka; 1891: vid Björstorp i Sventorps skoldistrikt,

af hvilka 8 skolhus de båda sistnämnda inrymma både folk- och småskolesal. Dessutom hafva tvenne folkskolesalar inredds i Sköfde stad (1887), nytt skolhus uppförts (1887) för mindre folkskolan i Mölltorps skoldistrikt vid Ekabolet och (1891) skolsalen för mindre folkskolan i Brännemon inom Götlunda skoldistrikt reparerats och utvidgats.

Nya *småskolehus* hafva uppförts 1888: i Hjalstads skoldistrikt vid Smedby; 1889: i Öglunda socken och vid Grimstorp i Hofva skoldistrikt; 1890: vid Fjällagården i Torsö skoldistrikt; 1891: vid Bosgården i Häggums och vid Kjeckstad i Ullervads skoldistrikt; 1892: vid Råglanda i Lyrestads skoldistrikt. För öfrigt hafva inredds 2 nya småskolesalar i Sköfde stad, 1 småskolesal i Kinne-Klefva folkskolehus och 1 dylik i fattighuset i Acklinga skoldistrikt, hvarjemte småskolehuset i Mo socken blifvit repareradt och utvidgadt.

Således hafva 16 nya skolhus uppförts, innehållande 18 skolasalar (8 folk-, 1 mindre folk- och 9 småskolesalar), hvartill komma ytterligare 2 nyinredda folk- och 4 småskolesalar samt 2 reparerade och betydligt utvidgade skollokaler.

Alla *fasta* och *flyttande folk-* samt *fasta mindre folkskolor* hafva egna lokaler, utom *Breviks* folkskolas nedre afdelning, som är inhyt i en särdeles dålig lokal i ett gammalt fallfärdigt hus i Gärde.

Af de *fasta småskolorna* äro 18 inhysta i förhyrda vanliga boningsrum, nemligen N. Kyrketorp, Hagelberg, Kjäpplunda, Eksberg, Våmb, Forsby, Fröbäcken. Holmestads vid Raggagården och Svens-torp, Rustsäter, Österplana, Kärret. Tideberg i Kyrkefalla, Versås, Sörgården i Hassle—Berga, Rör i Odensåker, Utby och Svanvik i Undenäs skoldistrikt, af hvilka 3 (Versås, Sörgården och Utby) snart erhålla egna lokaler. För 6 småskolor är lokal hyrd i *bönhus*, nemligen Vesterplana, Brevik (Skallhult), Fridene, Björkäng (Töreboda), Fågre (Stenbäcken) och Undenäs (Karlslund). För 7 småskolor har lokal blifvit inredd i *fattighus*, nemligen Öm, Istrum, Tidaholm, Acklinga, N. Fågelås (vid Prestgården), Vellinge, Bäck. I förhyrda boningsrum hållas ock Hofva flyttande mindre folkskola (Björkåsen—Blackerudskärr) samt 2 flyttande småskolor (Torsvi—Bröten, Riksberg—Skrinningarud) å båda stationerna samt 6 småskolor (Bäck—Borrud, Gullspång—Ekenäs, Grimstorp—Pankan, Mölltorp—Oxlagården, Spethult—Marhult och Mossebo—Höghult) å den ena stationen, den sistnämnda.

Båda folkskoleafdelningarne i Forsvik och N. Fågelås, 2 småskolor i Tidaholm samt folk- och småskolan i Baltak hållas i samma sal på olika tider af dagen, utom i N. Fågelås, der de hållas sam-

tidigt, sedan skolsalen blifvit genom en tunn brädvägg delvis afskiftad i 2 hälfter.

Alla de förhyrda skollokalerna äro för små, för låga, försedda med olämplig inredning och kunna alla sägas vara dåliga, men sämst af de dåliga äro skolrummen i Gärde, Björkåsen, Blackerudskärr, Orlagården, N. Kyrketorp och minst dåliga de 6 skolrum, som förhyrts i bönhus. Föreningen af småskola och fattighus är ingalunda heller att rekommendera.

Af de egna lokalerna för såväl folk- som småskola äro på långt när icke alla fullt ändamålsenliga. Bland *folkskolehus*, som behöfva en grundlig reparation eller helst helt och hållet ombyggas må nämnas Eggby, Altona, Sventorps, Sköfde s. landsförsamlings, Holmestads, Hangelösa, Källby, Hellekis, Österplana, Lugnäs, Torpelunds, Acklinga, Baltaks, Fridene, Rödåns, Breviks, Versås, Ekby, Frösve, Färe, Odensåkers, Torsö, Bromö, Fåglö, Örvallsbrons, Barrebackens, Björkängs, Sanneruds, Halna, Fägre, Hönsa, Spethults, Trästena, Forsviks, Granviks, Bocksjö, Skeppshults, Höghults, Sättra och Vikaskogarnes. Af dessa 40 skolhus torde åtminstone 5 (Holmestads, Hangelösa, Rödåns, Versås, Fägre) snart utbytas mot nya. Mindre lämpliga *småskolehus* äro Bergs, Eggby, Lerdala, Rådene, Klostrets, Björsäters, Vättlösa, Sjöbergs, Sänneryds, Berga, Skalka-ike, Tidavads, Låstads, Vads, Mölltorps, Trästena och Forsviks, af vilka 17 småskolehus åtminstone 2 (Klostrets, Berga) komma att ombyggas. Alla de öfriga skolhusen äro för sitt ändamål fullt användbara och många till och med utmärkta, såsom Hornborga, Borums, Böja, Sköfde stads (2), Sjogerstads, Björstorps, Forshems, Ullösa, Götene, Husaby, Kinne—Vedums, Medelplana småskolas, Keby, Tidaholms, Blåhults, Grefbäcks, Kyrkefalla (5), Varola, Eksörns, Mariestads flickskolas, Ullervads, Utby, Habo, Bäcks, Slättelella, Beatebergs, Hässlestads, Götlunda, Karlsborgs, Ransbergs och Indhults.

Slöjdundervisningen för gossar lemnas vid 11 skolor i folkskolans l, i 17 skolor i särskildt i folkskolehuset inredt rum samt i 12 skolor i utom folkskolehuset hyrd lokal. Blott för en enda slöjd-ola (Medelplana) finnes särskildt uppfördt hus, som dock är nmanbygdt med småskolan. Af de *qvinliga slöjdskolorna* är dock blott en, som eger eget hus (den s. k. Richertska i öfde). I 29 lemnas denna undervisning i folk- eller småskolas lärosal och i de öfriga i hyrd lokal. De för slöjdundervisningen lämpligaste slöjdsalarne finnas i Karlsborg, Mariestad och Medelplana. Man får för öfrigt icke framställa för höga fordringar detta afseende.

Endast 28 skolhus äro försedda med särskildt *afklädningsrum*. Detta såväl som skolsalarna *uppvärms* vanligen medels jernkamin. Tillfälle till *luftvexling* finnes i nästan alla skolsalar numera, men iakttages icke alltid med nödig omsorg. *Städningen* af skolsalarna förrättas oftast af barnen, hvaraf lätt kan förklaras, att snyggheten icke kan blifva synnerligen stor. *Skurning*, som borde ske minst hvar 14:de dag, sker mångenstädes blott några gånger årligen eller till examen. På några ställen har jag måst påminna om, att *dubbel-fönstren* böra uttagas under den varma årstiden.

2. *Skolmöbler*. De skolor, som hållas i förhyrda lokaler, äro äfven vanlottade på skolmöbler, men i många såväl folk- som småskolor saknas lämpliga bänkar, skåp för materiel, kartställ m. m. Då ändamålsenliga skolbänkar äro ett synnerligen godt medel icke blott för undervisningen och disciplinen, utan ock för barnens välbefinnande, har det varit mitt oafätliga bemödande att söka åstadkomma förbättringar härutinnan, och är det min förhoppning, att detta snart måtte ske i följande skolor, nemligen Sköfde n. landsförsamling, Björsäter, Holmestad, Lugnås, Torpelund, Brevik, Fågelås, Hjo landsförsamling, Frösve, Torsö, Amnehärad, Älgarås, Hofva, Hjalstad, Vad, Mölltorp, Spethult, Hönsa, Granvik, Skeppshult, Höghult och Bocksjö.

3. *Skolträdgårdar*. Enligt skolrådets uppgifter skulle 69 för barnens undervisning ordnade skolträdgårdar finnas inom inspektionsområdet, men i sjelfva verket finnes mig veterligt ej mer än en enda dylik, nemligen i *Fröjered*. Alla de öfriga äro mer ordnade för lärarens än barnens behof, hvilket ingalunda utesluter möjlighet för en god undervisning i trädgårdsskötsel. Redan en trädplantering kring skolhuset har sin stora betydelse, och glädjande är att kunna meddela, att sådan endast undantagsvis saknas kring såväl folk- som småskolehus. De 12 folkskolehus som sakna all dylik plantering äro Rödån, Åna, Finnefallet, Bäckedalen, Ullsandsmo, Gårdsjö, Grimstorp, Bjärke, Spethult, Hönsa, Skeppshult och Höghult.

IX. Tillsyn.

I några få skoldistrikt, t. ex. Karlsborg, Fågre, Hassle, Sköfde, Agnetorp, uppgöres vid läsårets början en turlista, som anslås i skolsalarna och efter hvilken skolrådets ledamöter hvar och en i sin ordning utföra tillsyn öfver samt besöka distriktets skolor, men i det stora flertalet är dock detta bestyr öfverlemnadt åt skolrådsordföranden ensam. I alla skolreglementen inom inspektionsområdet

finnes ock föreskrifvet, att särskilda *tillsyningsmän* skola tillsättas i de olika skolrotarne för att vaka öfver barnens skolgång, men dessa besöka sällan eller aldrig skolorna samt utföra temligen lamt sitt uppdrag.

Stenstorp 1893.

Åke G. L. Belfrage.

IV.

Väne kontrakt.

Inspektionsområdet har utgjorts af Väne kontrakt, som vid 1887 års början afsöndrades från det större inspektionsområde, folkskoleinspektören A. J. Särnblad innehar, för att bilda ett särskildt och fjerde sådant inom stiftet. Det består af 9 pastorat med tillsammans 27 skoldistrikt. Af dessa äro 15 belägna i Skaraborgs och 12 i Elfsborgs län. Bland de senare märkas staden Venersborg och det i snabb utveckling stadda Trollhättan. Ytvidden är 9,77 qv.-nymil. af hvilka 3,83 qv.-nymil komma på Skaraborgs län och 5,94 qv.-nymil på Elfsborgs. Folkmängden i den förstnämnda delen af inspektionsområdet har under perioden 1887—92 oafbrutet minskats; i den sistnämnda deremot har den varit i stadig tillväxt, beroende hufvudsakligen på Trollhättan, hvarest befolkningen år efter år temligen starkt ökas. För hela inspektionsområdet utgjorde folkökningen under de fyra sista åren 311 personer. Den 31 dec. 1888 — det första år af den gångna perioden, för hvilket jag nu har uppgifter om folkmängden att tillgå — hade Väne kontrakt 42.156 invånare. men vid 1892 års slut 42,467.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Om man beräknar blott en folkskola och en småskola för hvardera af Venersborgs och Trollhättans skoldistrikt, så funnos vid 1887 års början i Väne kontrakt 36 egentliga folkskolor, 1 mindre folkskola samt 38 småskolor. Under inspektionsperioden hafva 3 nya småskolor upprättats, men 1 indragits och 1 förändrats till folkskola, hvadan alltså antalet undervisningsanstalter af förenämnda

slag vid 1892 års slut utgjorde 37 egentliga folkskolor, 1 mindre folkskola samt 39 småskolor. Då emellertid några af dessa skolor kräft flere lärarekrafter, vill jag för att åstadkomma en klarare öfversigt af skolväsendets utveckling under den förflutna perioden redan nu hafva anmärkt, att lärarepersonalen förstärkts med 10 personer. Vid 1887 års början voro nemligen vid folk- och småskolorna i inspektionsområdet anställda 90 lärare och lärarinnor, men vid 1892 års slut 100. — Försättnings-skolorna hafva varit 7, af hvilka 1 tillkommit under inspektionsperioden. Vid början af denna funnos 12 af staten understödda slöjdskolor för gossar samt 2 skolor, i hvilka meddelades undervisning i qvinlig slöjd. År 1892 voro slöjdskolorna af det förstnämnda slaget 14 och af det sistnämnda 4. Bland slöjdskolorna för flickor var blott den i Venersborg i verksamhet hela inspektionsperioden. En af dem blef under densamma in-
dragen, och tre nyinrättades.

Småskolornas organisation har tagit mycket växlande former. År 1892 voro af de 39 småskolorna 32 fasta och 7 flyttande. Af de senare, hvilka alla ambulerat mellan 2 stationer, hafva 2 varit anordnade med 3 samtidigt undervisade årsklasser på hvardera stationen och 5 med 2 dylika. Till det sistnämnda slaget af småskolor har hört en, som flyttat mellan två särskilda skoldistrikt, Håle och Täng, på så sätt, att den af båda distrikten aflönade lärarinnan under de 8 läsmånaderna undervisat hvarannan dag i Håle och hvarannan dag i Täng. Hvad de fasta småskolorna angår, så hafva 21 varit inrättade med 2 årsklasser och de återstående 11 med 3. I 17 af dem (i 13 med 2 årsklasser och i 4 med 3) voro barnen delade i 2 afdelningar, som besökte skolan hvarannan dag; i de öfriga 15 fasta småskolorna (i 8 med 2 årsklasser och i 7 med 3) undervisades de samtidigt. Till sistnämnda skolform har jag då hänfört förutom småskolorna i Venersborg och Trollättan — der småskoleklasserna, 2 på hvardera stället, varit de-
ade i parallelaafdelningar, som samtidigt undervisats af hvar sin lärarinna — äfven Vestra Tunhems småskola vid Rånnum, i hvil-
ten första årsklassen erhållit undervisning hvarje läsdag af särskild lärarinna, men den andra blott hvarannan dag af lärarinna, som
öfriga läsdagar biträdt vid undervisningen i folkskolan på nämnda
tälle. Bland de 7 fasta småskolorna, som upptagits såsom anord-
ade med 3 samtidigt undervisade årsklasser, har jag också räknat
de 4 småskolorna i Gerdhems skoldistrikt, ehuru dessa under inspek-
tionsperiodens sista år haft 4 årsklasser.

Antalet *egentliga folkskolor* utgjorde vid periodens slut 37. Bland
em hade 5 flere än en lärarekraft. Fasta voro 35 och flyttande 2.

Den ena af dessa, som flyttat mellan Ramnered och Öxnered i Vassända-Naglums distrikt, har på hvardera stationen varit delad i 4 årsklasser, hvilka samtidigt undervisats. Den andra, som ambulerat mellan Bäck och Rolken i Främmostads församling, har haft en sådan anordning, att skolfafdelningen å Rolken bestått af 3 årsklasser, men den på Bäck af 4, hvilka senare varit fördelade på 2 afdelningar, som hvardera besökt skolan hvarannan dag. Beträffande de fasta folkskolorna hafva 9 eller alla de, som saknat småskolor som underlag, varit organiserade med 6 årsklasser, af hvilka 2 (i några skolor 3) bildat den s. k. småskoleafdelningen. Med undantag af folkskolan i Gerdhems distrikt, i hvilken man vid 1892 års början måste inskränka klassernas antal från 4 till 3, hade öfriga fasta folkskolor 4 årsklasser, och äfven i dem förekom mestadels afdelningsläsning (hufvudsakligen hvarannandagsläsning). Endast i 2 undervisades alla barnen samtidigt. I Venersborg och Trollhättan, de enda distrikt inom inspektionsområdet, i hvilka gossar och flickor undervisats hvar för sig (i Trollhättan i både folk- och småskola, i Venersborg i folkskolans 3 högre klasser), har en organisation med samtidig och daglig undervisning för folkskolans samtliga lärjungar icke fullständigt kunnat genomföras. För slöjdens skull har man i Venersborg på såväl goss- som flicksidan låtit tredje och fjärde årsklasserna besöka lässkolan vexelvis, den ena för- och den andra eftermiddag, och i brist på lokaler har man måst vidtaga en dylik åtgärd i Trollhättan med alla fyra flickklasserna i folkskolan, hvilka erhållit undervisning två och två hvarannan dag. Den *mindre folkskolan*, belägen i Vassända-Naglums skoldistrikt, har varit fast och anordnad i enlighet med skolformen Litt. I i 1889 års normalplan. Årsklasserna hafva varit 6, af hvilka 3 räknats till småskoleafdelningen och 3 till folkskoleafdelningen. *Fortsättningsskolorna* hafva alla varit anordnade i enlighet med k. kungörelsen den 11 sept. 1877 och normalplanen. Deras undervisningstid, som fortgått i en följd, har helt och hållet varit förlagd utom folkskolans ordinarie undervisningstid.

På ofvanskrifna sätt har skolväsendet varit ordnad i inspektionsområdet. I följd af den tryckta ekonomiska ställningen under de senare åren har jag undvikit att göra framställningar, som kunnat föranleda större kostnader. Om behovet varit trängande, har jag emellertid icke tvekat att framträda äfven med mera betydande kraf, och i en del skoldistrikt är den nuvarande anordningen resultatet af förändringar, som gjorts under den förflutna inspektionsperioden. Vid 1891 års början blefvo två nya småskolelärarinnor anställda i Venersborg, och på samma gång företogs en om-

organisation af distriktets skolväsen. Småskolan, som förut varit 3-årig, blef nu 2-årig, och folkskolan, som varit anordnad med 3 årsklasser för gossarne och med 4 för flickorna, blef 4-årig för både gossar och flickor. Efter den förändring, som vidtagits, samt med den förstärkning, lärarekrafterna fått, har det blifvit möjligt att dela klasserna i småskolan och till en del äfven i folkskolan i parallella afdelningar, hvarigenom respektive lärarinnor fått ett betydligt mindre antal barn att samtidigt undervisa. Den fördel, som vunnits, har dock kostat en uppoffring. Af ekonomiska skäl indrog man nemligen den ena af de tre tjänsterna vid slöjdskolan. Äfven i andra skol-distrikt har skolväsendet under de sista sex åren undergått mer eller mindre väsendtliga förändringar. I Stora Mellby trädde vid 1890 års början 3 småskolor i verksamhet, hvarigenom distriktets folkskolor fått ett väl behöfligt underlag och ett länge känt behof blifvit fylldt. Vid Flo distrikts folkskola, hvilken haft svårighet att mottaga det alltmer tillväxande antalet barn från småskolorna, har anställts en biträdande lärarinna, som öfvertagit första klassens undervisning, och enahanda åtgärd har vidtagits i Vestra Tunhems norra folkskola. Härigenom har frågan om upprättandet af nya folkskolor i dessa distrikt för en tid åtminstone kunnat undanskjutas. Trollhättan hafva icke mindre än 4 nya småskolelärarinnor anagits, och i Tengene distrikt har en af småskolorna förvandlats till folkskola. Vassända-Naglums distrikt har låtit uppföra två nya skolhus, hvarmed den länge ventilerade frågan om en ny anordning af dessa församlingars skolväsen i dess helhet kommit nära sin lösning. Meningen är att upprätta två nya folkskolor, så beskaffade, att de omfatta hvar sin småskoleafdelning, men i stället indraga i flyttande folkskola och en flyttande småskola. — Ehuru åttilligt under den gångna inspektionsperioden således blifvit åtgjordt för den yttre organisationens förbättrande, så finnas likväl på en delällen brister, som jag icke kunnat få afhjelpa. Nio folkskolor, lägna inom fem skoldistrikt, sakna småskolor som underlag, och flera af dem hafva därför haft svårighet att fylla sin uppgift att bringa barnen det kunskapsmått, man satt såsom mål för folkundervisningen. Största behofvet af småskolor har Väner Åsaka församling, der hvar och en af de tre folkskolorna under de senare åren haft omkring 100 inskrifna barn. I de öfriga 4 distrikten har saknaden af småskolor varit mindre känbar. Behöflig är dessutom nu en folkskola i hvarterdera af Främmestads och Gerdhems distrikt. Vid 1892 års början kunde folkskolan i Gerdhem icke mottaga de från småskolorna utexaminerade barnen, och för tillfället är ingen annan utväg än att inskränka klassernas antal till 3

och fördela de inträdessökande mellan de 4 småskolorna, hvilka, då de förut omfattade 3 årsklasser, sålunda fingo 4. I småskolorna har man nu emellertid genomgått en del af den för folkskolan bestämda lärokursen. Utom i här ofvan nämnda fall har undervisningen kunnat nöjaktigt anordnas i de förefintliga skolformerna. I en del skoldistrikt är dock ställningen sådan, att det växande barnantalet hotar att sönderspränga den fastställda organisationen. Detta är särskildt förhållandet i Trollhättan, der befolkningen är i stark och stadig tillväxt. I brist på lämpliga lokaler har man här icke kunnat anställa så många lärarekrafter, som önskligt varit. Lyckligtvis har dock detta samhälle förmåga att göra uppoffringar för sitt skolväsende, och behovet kommer i en snar framtid att afhjelpas. Kyrkostämman har redan anslagit nödiga medel till uppförande af en ny skolbyggnad.

Till bristerna i skolväsendet inom inspektionsområdet får jag äfven räkna den omständigheten, att en del skoldistrikt saknat skolreglementen, lämpade efter den nuvarande anordningen. Skälen härtill äro, der icke äfven planer på en förändring af hela skolväsendet förorsakat dröjsmålet med uppgörandet af nya reglementen, de ökade kostnader, som skulle krävas för upprätthållandet af den i skolstadgans 5 § anbefalda fortsatta undervisningen, utan hvilkens ordnande man icke kan hoppas få ett reglementsförslag af domkapitlet godkändt. Den fortsatta undervisningen kunde visserligen anordnas på annat sätt än genom en fortsättningsskola i enlighet med k. kungörelsen den 11 sept. 1877 och utan särskilda kostnader för skoldistrikt, men då det visat sig, att den i sådant fall alltför litet motsvarar sitt ändamål, har jag varit af den meningen, att det är bättre se tiden an än fastslå en skolform, som icke skulle blifva till afsedt gagn. I skoldistrikt, der särskild fortsättningsskola icke funnits, har den fortsatta undervisningen gemenligen varit ordnad på det sätt, att barnen vissa timmar i veckan (vanligen på lördagsförmiddag) erbjudits tillfälle att befästa och utvidga i folkskolan inhemtade kunskaper; men då skolgången icke varit obligatorisk, har reglementsbestämmelsen i de flesta fall åstadkommit en skola endast på papperet. Då en sådan någon gång förekommit, har det näppeligen kunnat blifva fråga om ett fortsatt byggande på den grund. folkskolan lagt, utan endast om en mer eller mindre omfattande repetition af den förut genomgångna kursen. I de skoldistrikt åter, som upprättat särskild fortsättningsskola, har den fortsatta undervisningen fått större betydelse. I allmänhet har fortsättningsskolan blifvit ordentligt besökt af de i densamma inskrifna barnen, och för läraren har den beredt icke blott en ekonomisk fördel, utan äfven

glädjen att få undervisa under förhållanden, som betinga en jem-
borelsevis större frukt af arbetet. Undervisningen i fortsättnings-
skolan har allestädes bestridts af folkskolans lärarepersonal, som i
de flesta fall förståndigt och med insigt om skolans betydelse och
ändamål skött sitt åliggande. Mina bemödanden att få fortsätt-
ningsskolor till stånd hafva emellertid icke krönts med någon större
framgång. Den tryckta ekonomiska ställningen och på åtskilliga
tällen äfven misstroende till dessa skolors förmåga att åstadkomma
ett mot kostnaden svarande gagn hafva stått hindrande emot. För
att bereda dem insteg har på min tillskyndan en sådan bestämmelse
lifvit intagen i en del skolreglementen, att särskild fortsättnings-
skola sättes i verksamhet, om ett visst barnantal, lämpadt efter
mängden af de från folkskolan årligen afgående barnen, efter skedd
ålysning anmäler sig till densamma begagnande. Af dessa, om
de så få säga sådana, fortsättningsskolor kom en snart nog att
lifva fast (årlig), men hvad de öfriga beträffar har blott en och
ett endast ett år hittills varit i verksamhet.

Slöjdskolorna för gossar hafva varit inrättade i hufvudsaklig
överensstämmelse med k. kungörelsen den 11 sept. 1877. De hafva
alltså i gång minst 4 timmar i veckan under de tider, som de med
sin förenade folkskolorna varit i verksamhet. Läs- och slöjdskolorna
hafva dock stått i närmare samband med hvarandra endast i Veners-
borg, der folkskolans tredje och fjärde årsklasser halfva lärotiden
afslutsats med läsning och halfva med slöjd på det sätt, att den
en klassen läst på f. m. och slöjdat på e. m. och den andra tvärt om.
De öfriga skoldistrikt har undervisning i slöjd meddelats på efter-
middagarna, sedan lässkolan slutat sitt arbete, eller lördags f. m.
I jag undantager Trollhättan, hvars slöjdskolor varit öppna 2
timmar tisdag, torsdag och fredag e. m. eller tillsammans 6 timmar
i veckan, har i skoldistriktet på landsbygden undervisningstiden
i varje vecka endast utgjort 4 timmar, hvilka under den mörkare
tiden varit förlagda till lördags f. m., men under den ljusare till-
fällne eftermiddagar. Undervisningen i manlig slöjd har hufvud-
ligen omfattat träslöjd efter Nääsmetoden; annan art af slöjd
har endast förekommit i Venersborg, der den ene slöjdläraren under-
retat i smide. Efter hvad jag kunnat förstå, har slöjden intresserat
de läraren och barnen, på hvilka den synes utöfva ett i allo väl-
ande inflytande. Att arbetet i slöjdskolan bedrivits på bekost-

nad af folkskolans läseämnen, har jag icke kunnat förmärka. Slöjdskolorna hafva alla utan undantag förekommit i den del af inspektionsområdet, som hör till Elfsborgs län, hvars slöjdförening årligen lemnat penningeunderstöd till upprätthållande af desamma. Undervisningen i slöjdskolorna för gossar har varit anförtrödd af folkskolelärarepersonalen i de respektive distrikten utom i Venersborg, der två särskilda slöjdlärare varit anställda, och i Trollhättan, hvar-
 est en af småskolans lärarinfor förestått den ena slöjdskolan för gossar. — Venersborgs slöjdskola för flickor, som föreståts af tvenne särskilda lärarinnor, har lemnat undervisning i väfnad, sömnad och stickning åt tredje och fjerde klassens flickor. På enahanda sätt som slöjdskolan för gossar har den samverkat med lässkolan. Hvar-
 dera klassen har läst halfva dagen och slöjdat halfva. Under senare delen af inspektionsperioden hafva äfven flickorna i folkskolans andra årsklass erhållit undervisning i slöjd. Af de 30 timmar i veckan, som de förut voro sysselsatta i lässkolan, blefvo vid 1891 års början 6 anslagna till slöjden, hvilken emellertid icke öfvats i ofvannämnda slöjdskola, utan särskildt och under ledning af samma lärarinna, som undervisat i läseämnena. De öfriga qvinliga slöjdskolorna, hvilka alla tillhört Stora Mellby pastorat, hafva varit i verksamhet 3 till 4 timmar hvarje lördag 30 veckor af läsåret. Undervisningen, som omfattat endast halmflätning, har ombesörjts af småskolelärarinnorna i de respektive skoldistrikten, och lärjungarne hafva utgjorts af flickor från folkskolan. I Trollhättan har icke funnits någon af kommunen upprättad anstalt för undervisning i qvinlig slöjd, men denna brist har i viss mån blifvit fylld af Trollhättans Nya kanalbolag, som anordnat en skola, i hvilken folkskolans flickor mot en ringa afgift kunna få undervisning i enklare handarbeten.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena, som nästan utan undantag fått inträda i undervisningen i den ordning, normalplanen föreslagit, hafva i allmänhet varit de i folkskolestadgans 12 § föreskrifna. Med undantag af slöjden, som synes hafva tillvunnit sig ett allmännare intresse, hafva emellertid öfningsämnena mångenstädes haft en tillbakasatt ställning. Undervisning i *teckning* har icke förekommit i många småskolor, sedan den upphört att här vara obligatorisk, och äfven i en del folkskolor har man med stöd af § 13 mom. 2 i gällande folkskolestadga ansett sig kunna utmönstra ifrågavarande öfningsämne

från läroplanen. I hertalet folkskolor har väl teckning varit upptagen på läsordningen, men det torde icke så sällan hafva inträffat, att man utbytt detta ämne mot ett annat. Orsaken härtill får sökas icke endast i den omständigheten, att tiden behöfts för viktigare ämnen, utan äfven deri, att åtskilliga bland lärarepersonalen saknat anlag och intresse för teckningsundervisningen, samt att särskildt de fattigare barnen icke haft nödig materiel till sitt förfogande. *Gymnastiken* har ej heller allestädes kunnat få ut sin rätt. I en del skolor har gymnastik icke öfvats alls, och på många af de ställen. der den förekommit, hafva nog icke öfningarne tagits särdeles allvarsamt. Vid de uppvisningar, som företagits under inspektionerna, har jag kunnat skönja en ovana, som vittnat om en mindre trägen öfning. Gymnastiken, sådan den nu varit, har gemmenligen bestått i öfning att med ordning gå in och ut ur skolrummet, i fristående rörelser, samt vid en och annan folkskola derjemte i marschöfningar under de tider, sådana kunnat företagas. Redskapsgymnastik har i brist på materiel ingenstädes förekommit. *Sångundervisningen* har varit mera tillgodosedd. Sång har öfvats i alla folkskolor. och, ledd af intresserade lärare, har den i några af dessa intagit en jmförelsevis hög ståndpunkt. Äfven i många småskolor har man kunnat få höra god sång. I lika många har emellertid förhållandet varit motsatt. Orsaken härtill torde förnämligast hafva legat hos lärarinnorna, af hvilka flera icke egt tillräckliga naturgåfvor för och nödig utbildning i detta ämne. Lärarinnorna i en del småskolor hafva totalt saknat sångförmåga, och i dessa har undervisningen i sång tyvärr fått ligga alldeles nere. Icke ens med ledning af instrument, som en och annan af dessa lärarinnor på min uppmaning förskaffat sig, har det varit möjligt att åstadkomma en hjälplig sång. *Trädgårdsskötsel* i egentlig mening har varit läroämne endast i ett ringa antal skolor, men flerstädes hafva de äldre lärjungarne på lämpliga tider och under lärarens ledning sysselsatts med skogsplantering. Hvad *åskådningsöfningarne* angår, så har jag arbetat på att få detta ämne infördt i småskolorna, och på de flesta ställen står det nu upptaget på läsordningen. Då emellertid många lärarinnor känt sig besvärade af undervisningen, och lämplig materiel ofta saknats, torde åskådningsöfningarne icke sällan blifvit eftersatta. — I inspektionsområdets enda mindre folkskola hafva blott kristendomskunskap, modersmålet, räkning, geografi samt sång och gymnastik ingått i lärokursen. — Alla fortsättningsskolorna hafva meddelat undervisning äfven i fäderneslandets historia och naturkunnighet. I tvenne af dem har teckning icke förekommit, men i stället undervisning i manlig slöjd. Utom i här ofvan nämnda

fall hafva läroämnena i de särskilda skolorna fått intaga en ställning väsendtligen lika den, som anvisats af normalplanen.

Före 1890 funnos af skolråden upprättade lärokurser vid de särskilda skolorna. Detta år började emellertid den nya normalplanen tillämpas, och dermed följde rubbningar i skolornas inre organisation. Fasta lärokurser blefvo ej genast uppgjorda, men så småningom har man under de senare åren upprättat sådana för de respektive skolorna. De nya lärokurserna, hvilka dock icke ännu på alla ställen blifvit vederbörligen fastställda, öfverensstämma till alla delar eller i det närmaste med de anvisningar, som lemnats i normalplanen. Endast i de skolor, som varit gynnsamt ställda i afseende på lärarekrafter, barnantal och skolgång, har man dock nöjaktigt hunnit inlära de antagna lärokurserna. Hvad småskolan beträffar, så har väl undervisningen i katekes drivits till större omfång, än normalplanen föreskrifvit och önskligt varit, men å andra sidan hafva barnen vid tiden för uppflyttningen till folkskolan flerstädes icke hunnit förvärfva sig så säkra insigter i modersmålet och räkning, som vederbort. I en del folkskolor har det varit förenadt med svårighet att fullständigt genomgå kurserna, särskildt i modersmålet och naturkunnighet, och lärarne hafva icke sällan fått taga den utvägen att koncentrera undervisningen omkring de viktigaste delarne af desamma. Det mått af kunskaper, som barnen enligt lärokurserna skolat inhemta, hafva således skolorna icke allestädes förmått meddela, och vid afgången från folkskolan hafva många äfven af de lärjungar, som utexaminerats i enlighet med § 47 i folkskolestadgan, icke egt sådana insigter, att de stått i öfverensstämmelse med normalplanens bestämmelser. — Vid ingen af folkskolorna inom inspektionsområdet har undervisning med särskild lärokurs varit anordnad för de barn, hvilka erhållit afgangsbetyg jemlikt folkskolestadgans § 48. Öfver allt hafva de undervisats tillsammans med de öfriga barnen och på samma tider. Förslag om minimiskolor, som jag framställt, har man icke velat antaga af undseende för folkopinionen. — Lärokurserna i fortsättningsskolan hafva varit uppgjorda i öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar.

Läsordningar, upprättade med ledning af normalplanen, hafva funnits i de särskilda skolorna. Med få undantag hafva de äfven varit fastställda af vederbörande skolråd.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden vid folk- och småskolorna har i allmänhet utgjort 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Till $8\frac{1}{2}$ månader har den varit utsträckt vid 2 folkskolor och 1 småskola i Vestra Tunhem samt till 9 månader vid Venersborgs folk- och småskolor samt vid flyttande småskolan Rolken-Annestad i Främmestads skoldistrikt. I folkskolorna har arbetet för året tagit sin början någon dag i januari, februari eller mars samt fortgått 4 eller 5 månader; efter ferierna har det åter begynt i augusti eller september samt fortvarat 3 eller 4 månader. I småskolorna utom i Venersborg och Trollhättan, der lärotiderna för folk- och småskolorna sammanfallit med hvarandra, har undervisningen i regeln börjat något senare, vanligen den 15 februari eller 1 mars; med afbrott af 2—6 veckor under sommaren har den sedan pågått till medlet eller slutet af november. Undervisningstimmarne i veckan hafva i folkskolan varit 30—33, hvilket antal dock i en del skolor minskats under den mörkare årstiden; i småskolan hafva de utgjort 25—28. Veckoarbetet har i såväl folk- som småskolor varit fördeladt på 5 eller 6 dagar. I fortsättningsskolorna har lärotiden allestädes varit förlagd till kalenderårets början. Undervisningen i desamma har gemenligen börjat den 7 eller 10 januari och fortgått 6 veckor. Antalet undervisningstimmar i veckan har varit 30, hvilka i två af skolorna varit fördelade på 6 dagar och i de öfriga på 5. Slöjdskolorna hafva, såsom förut nämnts, varit i gång minst 4 timmar i veckan under de tider, de med dem förenade folkskolorna varit i verksamhet.

I ett par skoldistrikt har man visat benägenhet att utsträcka undervisningen i småskolorna till 6 timmar om dagen, och vid en och annan skola har man velat inräkna det till en vecka uppgående påskloftet i den föreskrifna undervisningstiden af $34\frac{1}{2}$ veckor, men sedan jag gjort anmärkning häremot, hafva vederbörande lofvat att noggrannare iakttaga föreskrifterna i skolstadgans § 15 mom. 2 angående den årliga och dagliga lärotiden. Påbudet, att mellan de särskilda lärotimmarne ett tjenligt afbrott i undervisningen skall ega rum, har öfver allt uppmärksamrats och i allmänhet äfven den bestämmelsen, att en längre ledighet skall lemnas mellan förmiddagens och eftermiddagens arbete. Afvikelse härifrån har förekommit i Håle och Tängs församlingar, der undervisningen i skolorna fortgått 5 timmar i rad med blott 10—15 minuters ledighet mellan hvarje timme. Dessa båda skoldistrikt, som höra till de mindre,

hafva för sin gemensamma flyttande småskola icke kunnat anskaffa särskilda lokaler, utan denna har hvarannan eftermiddag begagnat folkskolesalen i Håle och hvarannan den i Tång, sedan de båda skolsalarne på förmiddagarne användts af församlingarnes respektive folkskolor. Om ifrågavarande anordnings oförenlighet med folkskolestadgan har jag visserligen gjort påminnelser, men då den förefans långt före mitt tillträde till folkskoleinspektörstjensten, och då tillvaron af Håle-Tångs småskola varit beroende af densamma, har jag icke velat göra någon anmälan härom hos domkapitlet. En annan anordning, som ej heller är förenlig med gifna föreskrifter, har förekommit inom inspektionsområdet, den nemligen, att skolor med s. k. hvarannandagsläsning arbetat endast 5 dagar i veckan. Ganska många folkskolor och äfven en del småskolor hafva varit på detta sätt inrättade, hvarigenom hvardera afdelningen hvarannan vecka fått undervisning blott 2 dagar. Normalplanen synes icke gilla en dylik organisation, och ingen torde kunna förneka, att den i sig sjelf svaga skolform, som består i s. k. hvarannandagsläsning, blir ännu svagare, om veckoarbetet skall fullgöras på endast 5 dagar. Då emellertid ifrågavarande anordning funnits sedan en längre tid tillbaka och på de flesta ställen fastslagits i reglementena, har intet blifvit åtgjordt för åstadkommande af ändring i det anmärkta förhållandet. — Af olika anledningar hafva tillfälliga afbrott i undervisningens jemna gång emellanåt förekommit, särskildt i folkskolorna. För att fullgöra kommunala uppdrag, som folkskoleläarne ofta nog erhållit, hafva desse mången gång måst inställa skolarbetet, och den eftersatta tiden har icke alltid blifvit genom s. k. öfverläsning tagen igen. I en del församlingar har icke funnits någon sockenstuga, och såsom sådan hafva derför ofta skolsalarne fått tjena. Kommunens och statens tjänstemän hafva — ej sällan utan att förut hafva begärt tillstånd dertill — i dem hållit möten af allehanda slag och med ändamål, som varit för skolan fullkomligt fremmande, äfven på tider, då enligt läsordningen undervisningen skulle pågått. Sedan jag i berättelsen öfver min verksamhet under år 1890 fäst uppmärksamhet på detta förhållande, erinrade domkapitlet i cirkulärbref af den 18 februari 1891 skolråden om angelägenheten deraf, »att skolsalarne icke till men för undervisningen användes till för skolan fremmande ändamål». Denna anmaning har emellertid icke alltid blifvit vederbörligen beaktad.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Enligt skolrådets uppgifter för år 1892 utgjorde antalet barn i skolåldern detta år 7,179 eller helt nära 17 % af hela befolkningen. Af dessa undervisades 5,773 i sina egna distrikts folkundervisningsanstalter, 192 i folkundervisningsanstalter utom deras egna distrikt, 148 i allmänna läroverk och specialskolor, 131 i enskilda skolor och 342 i hemmen; 355 åtnjoto ej undervisning på grund af aflagd afgangsexamen från folkskolan, 25 till följd af sjukdom eller naturfel och 137 af annan anledning; om 76 barn saknades uppgifter. — Hela antalet i inspektionsområdets folkundervisningsanstalter under 1892 undervisade barn var 6,200; hvilket med 77 skolor och 100 lärarekrafter i medeltal gör nära 80 barn på hvarje skola och 62 på hvarje lärarekraft.

I de flesta skoldistrikt har fastställts såsom regel, att barnen skola börja sin skolgång under det år, de fylla 7 år. Endast i tvenne har man begagnat sig af den rättighet, som § 35 mom. 2 i folkskolestadgan medgifver, och framflyttat tiden för intagningen i skolan till det år, hvarunder barnen fylla 8 år. Många af de barn, som dertill varit pligtiga, hafva emellertid icke inställt sig till inskrifning i skola det år, de inträdt i den för skolgång bestämda åldern. Af de 342 barn i skolåldern, som här ofvan upptagits såsom undervisade i hemmen, torde de allra flesta varit icke undervisade sju- och åttaåringar, som utan vederbörligt tillstånd utblifvit från skolan. Enahanda har nog förhållandet varit med många bland dem, om hvilka uppgifvits, att de af annan anledning (än sjukdom) ej åtnjutit undervisning, ty äfven till denna kategori har man plägat hänföra sådana barn i de första skolåldersåren, hvilkas skolgång föräldrarne af en eller annan orsak velat uppskjuta. Äldre vårdslösa barn hafva väl funnits, men dess bättre hafva de blifvit alltmer sällsynta. Om 76 barn i skolåldern saknades uppgifter. Sådana hafva emellertid förekommit i endast 6 skoldistrikt, och de hafva gifvetvis tillhört den mera rörliga befolkningen. Dessa barn, hvilka väl mestadels vistats utom det skoldistrikt, der de varit kyrkoskrifna, hafva antagligen endast undantagsvis kommit i åtnjutande af någon undervisning.

Skolestadgans bestämmelse; att intagning i skola bör ske vid lästermins början, har temligen noggrant blifvit iakttagen. I allmänhet hafva barnen intagits den dag, då skolans verksamhet för året begynt, och då särskilda omständigheter föranlett till undan-

tag från regeln, hafva dessa i de allra flesta fall skett med tillstånd af vederbörande skolrådsordförande. Föreskriften, att barnen böra hänvisas till den klass af småskolan eller folkskolan, i hvilken de kunna draga största nyttan af undervisningen, har deremot icke alltid så noga blifvit följd. Bland de intagna barnen hafva här och hvar förekommit äfven äldre sådana, hvilkas undervisning blifvit försummad, och, ehuru de flesta af dem med hänsyn till sina kunskaper bort sättas i småskolan, hafva de icke sällan genast inskrifvits i folkskolan, der de naturligtvis förorsakat åtskilliga olägenheter.

Flyttning från lägre klass till högre samt från småskola till folkskola har jemlikt § 45 i skolstadgan verkstälts på bestämd tid och endast en gång om året. Det vanliga har varit, att den företagits vid läsårets slut. Blott i ett och annat skoldistrikt har man i så fall afvikit från denna ordning, att man uppskjutit flyttningen från småskolan till folkskolan till nästföljande läsårs början; detta synes dock hafva skett mera tillfälligt. Villkoret för flyttning, att den föregående klassens (och skolans) lärokurs skall vara inhemtad, har icke allestädes blifvit vederbörligen beaktadt. När barnen tillbragt den bestämda tiden i småskolan, hafva de alltför ofta uppflyttats till folkskolan, utan att de förvärfvat sig vederbörliga insigter i småskolans läroämnen; och äfven vid flyttningen mellan klasserna i folkskolan har efterlåtenheten icke sällan varit för stor. Qvarsittarne hafva varit jemförelsevis få. I fortsättningsskolan hafva väl inga andra lärjungar blifvit inskrifna än sådana, som utexaminerats från folkskolan i enlighet med skolstadgans 47 §, men icke alla bland dem hafva egt nödiga insigter för att kunna fullt tillgodogöra sig den undervisning, som fortsättningsskolan är afsedd att meddela.

De flesta barn hafva lemnat skolan i vederbörlig ordning, d. v. s. med afgangsbetyg. Undantag härifrån hafva dock emellanåt förekommit. I några skoldistrikt har det nemligen händt, att skolpliktiga barn, som närmat sig konfirmationsåldern, i förtid och utan afgangsbetyg försvunnit ur skolan. Om alla pastorer för inskrifning i nattvardsskolan fordrade afgangsbetyg från folkskolan, skulle helt visst detta missförhållande i betydlig mån kunna afhjelpas. Varningar jemlikt skolstadgans 51 §, som väl en och annan gång förekommit, blifva oftast fruktlösa, och för obehaget att skilja barnen från föräldrarne och öfverlemna dem till vårdande åt andra personer drager man sig, i synnerhet som de med åtgärden förknippade kostnaderna i de flesta fall skulle komma att drabba de redan förut ofta mycket betungade kommunerna.

Skolgången har i allmänhet varit bättre i småskolorna än i folkskolorna och hvad dessa senare särskildt vidkommer jemnst under vintermånaderna, om jag undantager sådana år, då ihållande otjenlig väderlek lagt hinder i vägen för densamma. Om man betraktar hvarje skoldistrikt för sig, torde den öfver hufvud taget kunna sägas hafva varit jemn i 7 af dem, någorlunda jemn i 9 och mer eller mindre ojemn i de återstående 11. I flere såväl folk- som småskolor har skolgången till och med varit mycket god, men mångestädes har förhållandet varit alldeles motsatt. Vid inspektionerna under sommartiden har i några folkskolor inemot halfva antalet af barnen kunnat vara frånvarande. Den i reglementena intagna föreskriften, att barnen skola bedja om lof, när de behöfva ledighet från skolan, har icke allmänt blifvit behörigen åtlydd. Utan tillstånd hafva många bland dem uteblifvit från skolan och det under långa tider. Orsakerna till den otillfredsställande skolgången hafva varit flere. Helt visst hafva icke så få skolförsummelser haft sin grund i liknöjdhet hos föräldrar och barn, och med större nit från vederbörandes sida skulle de nog i många fall kunnat förekommas, men å andra sidan kan icke förnekas, att den oordentliga skolgången ofta berott på förhållanden, som näppeligen varit möjliga att undanröjda. Vägarne till skolan hafva flerstädes varit långa, och särskildt under den kallare och mörkare årstiden har denna omständighet orsakat många skolförsummelser. Mest till hinders har dock fattigdomen varit. Af brist på kläder och kost hafva icke sällan de fattiges barn hindrats från att besöka skolan, och för att bidraga till sitt och föräldrarnes uppehälle hafva flere bland de äldre under sommartiden nödgats lemna hemmet och begifva sig ut på arbetsförtjenst, hvilken sedvana synes hafva tilltagit i samma mån som emigrationen. Sedan den arbetsdugligaste befolkningen utvandrat, har man måst taga i anspråk de krafter, som funnits tillgängliga, och för arbeten i hemmen hafva icke sällan äfven den mera burgna landtbefolkningens barn försummat skolan. De skyldigheter, församlingarne på grund af skolstadgans 49 § hafva mot medellösa barn, hafva icke allestädes blifvit nöjaktigt uppfyllda; endast i några få distrikt har man beredt dem ett jemnare understöd. I det hela taget torde emellertid skolgången icke hafva försumrats under inspektionsperioden. Om den i några distrikt blifvit ojemnare, har den i andra deremot fortgått till det bättre.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Under år 1892 tjenstgjorde inom inspektionssområdet: 33 lärare och 15 lärarinnor vid folkskolorna, 1 lärarinna vid den mindre folkskolan samt 51 lärarinnor vid småskolorna. Särskildt för slöjden voro dessutom anställda 1 lärare och 2 lärarinnor. Bland denna lärarepersonal hafva 18 lärare och 1 lärarinna tillika varit klockare samt 4 lärare och 1 lärarinna föreståndare för poststationer. Af lärarekrafterna vid folkskolan hafva alla lärarne och 10 lärarinnor aflagt vederbörlig folkskolelärareexamen. De öfriga 5 lärarinnorna, hvilka biträdt vid undervisningen i folkskolan, hafva undergått sådan pröfning, som i k. kungörelsen den 5 juni 1885 omförmåles. Examen af samma slag har också lärarinnan vid den mindre folkskolan genomgått samt med undantag af tvenne likaledes de vid småskolorna anställda lärarinnorna, bland hvilka senare två delvis tjenstgjort äfven som biträden i folkskolan.

I afseende på lärarepersonalens *undervisningsskicklighet* har helt naturligt förefunnits stor skiljaktighet, beroende på olika naturgäfvor och olika utbildning för kallet. Om jag särskildt bland de äldre lärarne undantager några, hvilka icke haft nog omfattande kunskaper för att kunna på ett tillfredsställande sätt undervisa i alla förekommande ämnen, synas de från folkskolelärareseminarierna utexaminerade lärarekrafterna egt nödiga förutsättningar för undervisningens nöjaktiga bestridande. Detta vitsord gäller icke i samma mån om den lärarepersonal, som gjort sig behörig genom sådan examen, som omförmåles i kongl. kungörelsen den 5 juni 1885. De flesta småskolelärarinnorna hafva genomgått läroanstalter med blott 8 eller 9 månaders lärokurs, och icke alla bland dem hafva egt de insigter och den praktiska utbildning, som varit erforderlig för skötandet af de befattningar, i hvilka de satts att verka. Det nit, som folk- och småskolans lärare och lärarinnor ådagalagt i tjenstutöfningen, har i allmänhet varit erkännansvärdt, hos många till och med utmärkt. Tjensteförsummelse af allvarligare slag har mig veterligen ingen af lärarepersonalen gjort sig skyldig till utom en folkskolelärarinna, som för sådana undfått varning i enlighet med skolstadgans § 32. Ehuru således större skicklighet och nit i några fall varit önskvärda, kan jag dock med fog om lärarepersonalen i dess helhet lemna det vitsord, att den med skicklighet, nit och framgång fullgjort sina viktiga åligganden. Hos åtskilliga lärare och lärarinnor har jag funnit förträffliga kunskaper och framstående

undervisningsskicklighet, och på deras verksamhet hafva i allmänhet följt goda resultat, men sådana hafva vunnits äfven af en del ringare förmågor. Troheten i arbetet har mången gång ersatt, hvad som brustit i skicklighet. — Till följd af förseelser i sedligt hänseende hafva under inspektionsperiodens lopp 2 småskolelärarinnor och en vikarierande folkskolelärarinna måst lemna sina tjänster. De nuvarande lärarnes och lärarinnornas vandel torde öfver hufvud taget kunna betecknas såsom mycket god; mot ingen af dem har jag hört några svårare anmärkningar framkastas.

Normalplanen har varit rättesnöret vid anordningen af undervisningen, men vid tillämpningen har man af en eller annan orsak icke sällan afvikit från dess förslag och anvisningar. Af hvad som varit att erinra vid undervisningen i de särskilda läroämnena, må här meddelas följande:

Beträffande *kristendomskunskapen* har redan blifvit påpekadt, att småskolans kurs i katekes utvidgats öfver de gränser, normalplanen utstakat. I flere småskolor har man inlärt icke blott textorden i katekesen, utan äfven större eller mindre delar af Luthers förklaring; ja, det har till och med händt, att man gått in på den antagna katekesutvecklingen. På mina anmärkningar häremot har dock oftast följt rättelse; kursen har minskats om också icke allestädes så mycket, att den kommit i öfverensstämmelse med anvisningen i normalplanen. Öfriga afvikelser från denna hafva varit, att i några småskolor textorden delvis inlärts redan under första läsåret, samt att i en och annan folkskola kurserna såväl i biblisk historia som katekes fördelats på tre år i stället för fyra. Då den senare anordningen vidtagits för att tillgodose de barn, som på grund af folkskolestadgans § 48 erhålla tillstånd att lemna skolan, har jag ansett den kunna fördragas. Hvad sjelfva undervisningsättet vidkommer, så har det helt visst på många ställen lidit af en del brister, men det måste dock erkännas, att lärarepersonalen i allmänhet bemödat sig om att göra sitt bästa, och att resultatet öfver hufvud taget visat sig tillfredsställande; i flere skolor har undervisningen i detta ämne varit verkligt god. — I *modersmålet* har man mångenstädes icke kunnat bibringa lärjungarne hela det kunskapsmått, som i lärokurserna blifvit bestämdt. För rättskrifningen har man icke alltid fått nödig tid, och i flere skolor hafva barnen häruti visat sig svaga. Uppsatsskrifning har endast förekommit i ett fåtal folkskolor. Den har mest bestått i återgifvandet af förut lästa eller af läraren muntligt meddelade berättelser; med uppsatser af beskrifvande innehåll har man gjort försök företrädesvis i fortsättningsskolan. Form- och satsläran har väl varit före-

mål för en mer eller mindre noggrann behandling i de flesta skolor, men om undervisningen torde kunna sägas, att den ligen varit alltför litet praktiskt anlagd; vid inhemtandet öfriga kursen i modersmålet hafva lärjungarne näppeligen någon större nytta af sina insigter i språkläran. Det drygt betet har blifvit nedlagdt på innanläsningen, som i afseende på färdighet att läsa »rätt och flytande» i de flesta folkskolor ganska tillfredsställande. Med »välläsningen» har det deremot varit lika väl bestäldt. Öfningarne att »muntligen redogöra för lästa» synas särskildt i en del småskolor hafva blifvit försumade. — Vid *räkneundervisningen* har man allt allmännare beaktat planens anvisning, att den i första rummet skall äsyfta på barnens förmåga att behandla praktiska uppgifter, hvilka kräfvat klar uppfattning och eftertanke. Resultatet af undervisningen har emellertid icke allestädes blifvit det önskade. Visserligen har den mera mekaniska färdigheten i allmänhet varit rätt men då det vid lösningen af (äfvén lättare) praktiska uppgifter att bestämma det räknesätt, som skulle användas, har stor osäkerhet rått sig hos många, äfvén bland de äldre folkskolebarnen. — Till den anmärkta bristen torde i främsta rummet böra sökas tillägga samma yttre förhållanden, såsom kort arbetstid, ojemn skolgång deraf följande nödvändighet att dela barnen i flere grupper, men till en del äfvén i sjelfva förfaringssättet vid undervisningen. Förutom det att denna esomoftast varit föga åskådlig samt icke lämplig till utveckling af tankeförmågan, hafva lärjungarne icke så mycket hållit för mycken ledning och hjälp vid räkneuppgifterna, och satts att räkna på egen hand, hafva de därför vanligen blifvit oförmåga. Profräkning synes hafva förekommit för sällan, och de öfningarne hafva gemenligen icke varit så praktiskt anordnade som de ovilkorligen tvingat barnen till sjelfständigt arbete. Emellertid vill jag med nöje erkänna, att såväl undervisningen som läroplanens insigter i flere skolor varit tillfredsställande. — *Geometrischen* de flesta folkskolor förekommit endast i samband med räkneundervisningen, hvarvid man, så godt sig göra låtit, genomgått den i stigaste af den i normalplanen angifna kursen. I undervisningen hafva i allmänhet deltagit både gossar och flickor. — I enlighet med föreskriften i 1889 års normalplan har undervisning i *historia* införts i lägre afdelningen af åtskilliga folkskolor. Normalplanens bestämmelse, att kursen, som bör bestå i valda berättelser ur svenska lands historia, skall muntligt meddelas af läraren på lektionerna för modersmålet, har man emellertid icke fullständigt tillämpat. De för modersmålet anslagna lärotimmarne ha

varit jemförelsevis många, men i folkskolor med oliktidigt undervisade afdelningar, hvilken skolform varit den vanligaste inom inspektionsområdet, har det befunnits svårt att få någon tid öfrig för historien. För att på samma gång öfva barnen i innanläsning och således i någon mån åtminstone kunna tillgodose äfven modersmålet har man i allmänhet tagit den utvägen att låta barnen sjelfva i läseboken läsa de valda berättelserna, hvilka sedan af läraren utfrågats med särskild hänsyn till det historiska innehållet. Muntliga skildringar, hvilka med talang utförda så väl egna sig att höja fosterlandskänslan samt väcka lust och håg för historisk läsning, hafva, efter hvad jag kan förstå, icke ofta förekommit hvarken i den lägre afdelningen eller den högre. För sådana har tiden icke räckt och kanske icke heller alltid krafterna. I den högre afdelningen har man oftast tillfredsställande inlärt den antagna läroboken. Lämpad efter den för ämnet anslagna tiden, har denna emellertid varit alltför knapphändig, för att undervisningen skulle kunnat lemna någon värdefullare behållning. — I *geografien* hafva lärjungarne mer eller mindre noggrant inhemtat det vanliga af de fysiska och politiska delarne af ämnet. Undervisningen, som med tillhjälp af tillgänglig åskådningsmateriel meddelats efter lärobok eller genom muntlig framställning, kan i allmänhet taget betecknas som rätt god. Af lärokursens olika delar har, som sig bör, fäderneslandets och särskildt det egna landskapets geografi erhållit den fullständigaste behandlingen; utförligare skildringar af natur och folk samt någon mera ingående behandling af samfundsförhållanden och näringslif torde dock icke mycket hafva förekommit. Undervisningen i geografi skulle betydligt underlättas för läraren, och denne skulle utan tvifvel mera fullständigt kunna genomgå lärokursen, om barnen mera allmänt hade egna handkartor; nu måste arbetet till mesta delen utföras i skolan. Normalplanens förslag om vaxling under olika delar af läsåret emellan geografi och naturkunnighet har endast i en och annan skola blifvit följdt. — I *naturkunnighet* har man i folkskolorna i allmänhet icke hunnit mycket öfver läran om människokroppen, djuren och växterna. Det öfriga af kursen har man vanligen genomgått i fortsättningsskolorna, der sådana funnits. Ett hinder för en mera omfattande och framgångsrik undervisning i naturkunnighet har ofta varit, att nödig åskådningsmateriel saknats. För studiet af människokroppen och inlärandet af kursen i zoologi har man i de flesta skolor egt tillgång till sådan, men i fråga om andra delar af ämnet har läraren endast undantagsvis haft hjälp af någon för ändamålet inköpt undervisningsmateriel. — *Åskådningsundervisningen* har visserligen kännetecknats genom ett metodiskt

tillvägagående, men detta har i allmänhet varit sådant, att ändamålet med ämnets upptagande på läroplanen väsentligt felats. Undervisningen har i viss mån varit egnad att uppöfnens förmåga att uttrycka sig, men icke att i nämnvärd grad veckla deras iakttagelseförmåga. I stället för att samtals genom lämpliga frågor leda barnen till att göra iakttagelser beskrifva föremålet för åskådningsöfningen, har lärarinnan visst själf lemnat en beskrifning, hvilken barnen sedan fått repetera inspektioner och läraremöten har jag sökt klargöra åskådningsvisningens ändamål och betydelse som formelt bildningsmedel sättet för dess bedrifvande, men något större resultat häraf endast undantagsvis kunnat förmärkas. Det vill synas som om skolelärarinnorna i allmänhet icke hade tillräcklig allmänbildning för att tillfredsställande kunna sköta undervisningen i detta. Åskådningsöfningarne tyckas emellertid roa och lifva barnen i sin bestämelse att tjena äfven såsom uppfriskningsmedel emellan mera ansträngande skolarbetet hafva de således fyllt. — Beträffande den ställning, som *öfningsämnen* intagit vid undervisningen, hänvisa till hvad som derom blifvit förut berättadt.

Ehuru jag således haft åtskilligt att erinra vid undersökningen, vill jag dock icke hafva sagt, att orsaken till de anmärkningarna hufvudsakligen legat hos lärarepersonalen. Yttre omständigheter hafva mångenstädes försvagat skolans ordning och varit hinder, hvilka nitet och skickligheten icke kunnat vinna.

I afseende på tukten och ordningen inom skolorna torde jag säga, att, om också icke lärare och lärarinnor i gemen utöfna i djupare mening uppfostrande inflytande, de dock i allmänhet icke nöjaktigt upprätthålla den yttre ordningen. Mot denna blott sällan hört några erinringar framställas, och om jag får tillägga efter förhållandet vid inspektionerna, hafva barnen varit lydiga och anständiga samt merendels äfven uppmärksamma under lektionerna. Klagomål öfver barnens uppförande utom skolan hafva ej heller blifvit till mig framburna, och då så skett, hafva de anmärkningarna vanligen icke varit af svårare beskaffenhet.

Rote- eller repetitionsförhör hafva i enlighet med skolstyrelsens § 14 varit anordnade i de flyttande folkskolorna en dag hvarannan vecka, och enahanda har förhållandet varit i detta flyttande småskolorna. I öfriga 6 flyttande småskolor hafva förhör icke hållits: i en af dem på grund deraf, att lärarinnan varit visat i hvardera roten hvarannan dag, och i de återstående andra mer eller mindre giltiga skäl. Äfven med lärjungarna

De fasta folkskolor hafva repetitionsförhör förekommit. Den mindre folkskolan äfvensom fyra af de folkskolor, i hvilka småskole- och folkskoleafdelningarne undervisats på olika sammanhängande tider af året, hafva nemligen varit så inrättade, att folkskoleafdelningen ätt undervisning en dag i veckan äfven under de tider, som varit bestämda för läsning med småskoleafdelningen. I öfriga fasta skolor är organisationen icke medgifvit eller icke påkallat förhör af ifrågasättande slag. Rote- och repetitionsförhören hafva i allmänhet varit taligt besökta. — Förhör i enlighet med § 38 i gällande folkskolestadga med de skolpliktiga barn, som undervisats i hemmen, hafva ättippenligen förekommit. Antalet af sådana barn, som verkligen ättutit undervisning i hemmen, torde emellertid icke varit synnerligen stort; och der de funnits, hafva de nog i de flesta fall haft särskild lärare eller lärarinna och blifvit nöjaktigt undervisade. Flerlet af de barn, som i skoluppgifterna upptagits såsom »hemläsare», är utan tvifvel utgjorts af sju- eller åttaåringar, af hvilka man kan kunnat fordra några kunskaper. — Årsexamina hafva hållits i samtliga folk- och småskolor vid slutet af läsåret, som i alla skol-distrikt utom Trollhättan numera är förlagdt inom ett och samma länderår. Efter dessa examina, hvilka oftast varit ledda af skolstyrelsens ordförande, hafva på en del ställen lämpliga premier blifvit utdelade till de lärjungar, som deraf gjort sig förtjenta. I några folkskolor har man på ett högtidligare sätt afslutat äfven vårterminen. Vid afslutningsförhören bruka barnens föräldrar och målsmän uttala talrikt infinna sig. — Afgangsexamen med de lärjungar, som er att hafva inhemtat föreskrifna kunskapsmått anmält sig vilja till folkskolan afgå, har, efter hvad för mig uppgifvits, anställts i samtliga skol-distrikt, hvarvid skolrådets ordförande vanligen varit närvarande. Denna pröfning har dock icke alltid varit »särskild». Bestämmelsen härom i skolstadgan och reglementena har jag oaktadt utöppade påminnelser icke allestädes kunnat få nöjaktigt tillämpad. I en del skol-distrikt har visserligen afgangsexamen hållits på särskild dag vid eller någon tid efter läsårets slut, men i andra har den företagits i samband med folkskolans årsexamen. Såsom skäl till har man i allmänhet uppgifvit bristande tid för skolrådsordningen, som särskildt under hösten är strängt upptagen af många ämbetsgöromål. Föreskriften att afgangspröfningen skall vara särskild, har på sådana ställen fått den tillämpningen, att de till pröfning anmälda lärjungarne vid årsexamen blifvit grundligare förlädda än de öfriga närvarande barnen. Om afgangspröfningen kan utom sägas, att den mången gång varit för litet sträng.

VI. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Undervisningsmaterielen i skolorna inom inspektionsområdet öfver hufvud taget betecknas såsom medelmåttig till sin beskaffenhet. *Småskolorna* hafva förfogat öfver läseböcker för småskolan (v. Kastmans, men äfven Rodhes och någon gång Ambrosii), (vägg-)taflor, om icke alltid nog stora och nöjaktigt undergriffeltaflor samt kulram eller räknerekub. I några småskolor dessutom funnits bibliska taflor, läsetabeller för den första undervisningen, Sandbergs bilderark eller andra taflor för åskådning, öfningar samt i en och annan också taflor för undervisning i historia, folkskolans läsebok äfvensom någon väggkarta, t. ex. Palestina eller Sverige. *Folkskolorna* hafva i allmänhet egt betydligt öfvermått af undervisningsmateriel. Somliga af dem hafva varit temligen försedda dermed, men om några kan sägas, att de icke haft tillräckligt till all den materiel, som måste anses nödvändig. Folkskolornas läsebok har förekommit i alla folkskolor, dock icke allestädes i så många exemplar, att lärjungarne kunnat få disponera öfver hvar sitt exemplar. Materiel för undervisning i geometri och teckning har saknats i flera delar af skolor, och större eller mindre brister hafva förefunnits i alla samma äfven i fråga om naturkunnigheten. Väggtaflor öfver jordklotet, riket och människokroppen hafva varit att tillgå i de allra flesta folkskolorna, men i allmänhet fåga mera. Mineraliesamlingar hafva icke ofta och fysiska apparater endast undantagsvis förekommit i folkskolorna som hjälpmedel vid undervisningen i växtläran och äfven andra ämnen. När af naturkunnigheten har man haft väggplanscher, dock i icke så många ställen. Metermateriel har icke alltid funnits, och för undervisning i geografiska undervisningen har i några skolor saknats antingen jordglob eller globkarta. Åtskillig undervisningsmateriel har emellertid inköpts under inspektionsperioden dels för att ersätta förlorad sådan och dels för att göra den förut befintliga mera fullständig. Och vid 1892 års slut var den till sin beskaffenhet sådan, som man ansett den böra betecknas såsom god i 11 skolor, medelmåttig i 12 och under medelmåttan i 10. — Läseböcker (för småskolan) hafva barnen sjelfva i några skolor fått hålla sig med och i en och annan med griffeltaflor och nya testamenten, men i allmänhet hafva de haft terna för den mera fasta undervisningsmaterielen bestridts af respektive skolkassorna. Läroböckerna deremot, hvilka användts vid hemarbetet, har det tillhört barnen sjelfva att bekosta sig. De fattigare bland dessa hafva emellertid icke alltid kunnat fö

sig de nödiga läroböckerna. Katekes och biblisk historia hafva nog samtliga lärjungar egt, men icke alla hafva förfogat öfver läroböcker i andra ämnen, såsom geografi, historia och naturkunnighet. Jemlikt skolstadgans 49 § böra i sådana fall skoldistriktet träda understödjande emellan. Denna bestämmelse har i flere skoldistrikt blifvit vederbörligen beaktad, men i andra har hjälpen, om den kommit, varit för ringa eller för sen. Förnyade påminnelser hafva ofta måst göras, innan någon åtgärd vidtagits. -- Egna språkläror hafva lärjungarne i allmänhet icke haft.

Skol- eller sockenbibliotek hafva funnits i 16 af de 27 skoldistriktet. Enligt uppgift hafva de begagnats ganska flitigt i 5 af dessa, men i de öfriga högst obetydligt. Det har hufvudsakligen varit om vintern, som boksamlingarne anlåtats. Endast på få ställen hafva emellertid nya böcker inköpts, och det vill synas, som om dagbladslitteraturen undanträngt intresset för större tryckalster. De bibliotek, som finnas, äro för öfrigt mycket olika icke blott i godhet, utan äfven till omfång. Det största räknar, efter hvad för mig blifvit uppgifvet, 600 band och det minsta 60. »Läsning för folket» har varit den allmännast förekommande boken; för öfrigt hafva funnits arbeten i religion, historia, naturkunnighet, landbrukslära och trädgårdsskötsel samt äfven skönlitteratur.

VII. Anteckningsböcker.

Dagbok och examenscatalog hafva funnits i samtliga skolor, och dessa anteckningsböcker hafva i allmänhet förts ordentligt och riktigt. I de allra flesta skolor har man begagnat tryckta blanketter, vanligen de Lidbergska; endast i en och annan småskola hafva förekommit för hand gjorda sådana. Hufvudbok har också funnits i alla skoldistrikt, gemenligen en för hvarje. Den har förts och förvarats af läraren eller lärarinnan i folkskolan, men varit afsedd äfven för småskolan, der sådan varit inrättad. I tvenne skoldistrikt, som hafva tre folkskolor hvardera, har man haft hufvudbok vid hvar och en af dessa. Anteckningarna i hufvudboken hafva icke allestädes utmärkt sig genom önskvärd noggrannhet, Orsaken härtill får visserligen tillskrifvas försumlighet hos vederbörande lärare, men när hufvudboken, såsom på en del ställen varit fallet, varit uppställd efter ett föråldradt och olämpligt formulär, har den i viss mån kunnat ursäktas. Dess bättre försvinna så småningom de gamla matriklarne. Den i §§ 36 och 39 af folkskolestadgan anbefalda förteckning öfver de skolpligtiga barnen har upprättats af flere skol-

rådsordförande, men icke af alla, I en del mindre skoldistrikt man ansett sig kunna undvara densamma.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Alla folkskolor hafva haft egna lokaler, om jag undanta flyttande folkskolan Ramnered—Öxnered, som på den sistnämnda stationen varit inrymd i förhyrddt lärorum. I Trollhättan hafva de gångna sex åren fyra nya lärosalar öppnats för afdelning i folkskolan, och i Flo distrikt har man genom en tillbyggnad af gamla folkskolehuset förskaffat sig ett särskildt lärorum för skolans första klass; men för öfrigt äro de för de respektive skolorna upplåtna lokalerna desamma som vid inspektionsperiodens början. Åtskilliga af de gamla folkskolehusen hafva dock under mer eller mindre genomgripande reparationer, och på flere hafva de försetts med ventilationsapparater. Af de 32 fastskolorna hafva 24 uteslutande varit inrymda i egna lokaler, 6 i egna och dels i förhyrda samt 6 i endast förhyrda. Blåflyttande småskolorna hafva 1 haft tillgång till egna lokaler vid stationerna, 2 till sådana blott på den ena af dessa och 4 till förhyrda. Af de nuvarande småskolehusen hafva 6 under inspektionsperioden blifvit uppbyggda eller färdiga för användning. Je 54 i gällande folkskolestadga har tillfälle beredts mig att öfverhöringarne till dessa afgifva yttrande, men de anmärkningar, jag för anlätan att göra, hafva icke alltid beaktats. Alla uppfylla icke de fordringar, som i normalritningarne ställas på tidiga skollokaler, och detta är gifvetvis fallet äfven med många äldre och äldsta skolhusen. I flertalet af dessa hafva skolorna visserligen tillräcklig golftyta och tillräcklig upplysning, men lemna de åtskilligt öfrigt att önska i afseende på höjd, ventilation och uppvärmning. De förhyrda lokalerna hafva naturligtvis varit de sämsta; endast om 4 af dem kan sägas, att de varit något tillfredsställande. Uppvärmningen i skolsalarne har vanligtvis ståtts medelst jernkaminer, hvilka emellertid icke alltid synas blifvit så ordentligt skötta, att de lemnat en jemn och sund Till osundheten i en del skolor har också bidragit den omsorgsluheten, att lärorummen icke hållits snygga. Skurning, som i sig skett på skolkassans bekostnad, har företagits för sällan, och reningen, som flerstädes utförts af skolbarnen efter sista lektionen slut, har icke sällan varit bristfällig. Vid inspektionerna kunnat påträffa djupa lager af dam på bord och bänkar.

vill jag emellertid erkänna, att det i många skolor, äfven i sådana, der städningen varit anförtrödd åt lärjungarne, hållits snyggt och rent, men härför har man då haft lärarens eller lärarinnans sinne för snygghet och ordentlighet att tacka. — Tillgång till godt dricksvatten har funnits i närheten af de flesta skolorna; endast några af dessa hafva måst hemta sådant från aflägsnare ställen.

Skolmöblerna hafva varit af mycket olika beskaffenhet. I alla de förhyrda och äfven i många af de egna lokalerna för både folk- och småskolan påträffar man ännu de gamla oändamålsenliga långbänkarne. För lärorummen i de nyare skolhusen och äfven för några i de äldre har man anskaffat tvåsitsiga bänkar, men dessa hafva icke alltid varit tillfredsställande. Då jag gjort framställning om behovet af nya skolmöbler har jag vanligen också erinrat om, att nått till lämpliga sådana finnas i normalritningarne, men af liköjdhet har man ofta nog icke brytt sig om att rådfråga dessa, utan öljt sitt eget tycke. Äfven en del af de på senare tider förfärdigade skolborden äro derför af en allt annat än ändamålsenlig konstruktion. — I flere småskolor saknas ännu, oaktadt gjorda påminnelser, skåp att förvara materielen i samt hyllor för matsäckarne. En kista får ofta ersätta materielskåpet, och matsäckarne läggas här och der på golf och bänkar.

Enligt skolrådets uppgifter funnos vid 1892 års slut 23 för barnens undervisning ordnade skolträdgårdar. Detta är dock icke så tt förstå, som om trädgårdarne skötts och underhållits endast med ändamål att tjena barnens undervisning i trädgårdsskötsel. Likasom fver det för eget behof afsedda jordlandet, från hvilket den i allmänhet icke är noga afskild, disponerar läraren äfven öfver skolträdgården. Han bekostar oftast, hvad som sås och sättes, och tager äfven afkastningen. Vid trädgårdsarbetet äro barnen vanligen närvarande och biträda ofta. Några lärare hafva egnat ett ganska stort tresser åt trädgårdsskötseln och kunna uppvisa väl ordnade och öfverträttade trädgårdsanläggningar.

IX. Tillsyn.

Den närmaste tillsynen öfver skolväsendet tillkommer enligt §§ och 44 i gällande folkskolestadga skolråden. I afseende på denna tillsyn torde kunna sägas, att de flesta skolrådsordförande med intresse vårdat sig om folkskolan och för densamma offrat mycket både tid och möda. Gemenligen hafva de dock haft för ringa hjälp af skolrådets öfriga ledamöter. På intagningsdagarne samt

vid års- och afgangsexamina hafva förutom ordföranden en el skolrådsledamöter vanligen varit närvarande, men för öfriga de, efter hvad jag förspott, icke ofta besökt skolorna. Plig vaka öfver barnens skolgång har icke sällan blifvit illa fyl många bland skolrådsledamöterna och tillsyningsmännen, der funnits, i detta hänseende visat försumlighet eller lamhet. vid inspektionerna erfarit. Gerna vill jag dock medgifva, och der glädjande undantag förekommit. Särskildt värd erk är den omvårdnad, som egnats skolor och lärarepersonal Mellby pastorats församlingar först och främst af ordförand äfven af öfriga skolrådsledamöter.

X. Kostnader för skolväsendet.

Enligt sammandraget af skolrådets uppgifter i ekonomiseende hafva utgifterna för skolväsendet år 1892 varit:

till lärares och lärarinnors aflöning . .	Kr. 66,722: 45
» skollokaler och inventarier »	16,944: 96
» undervisningsmateriel »	2,031: 68
» öfriga utgifter »	11,969: 07
Summa	Kr. 97,668: 16

Fördelas denna summa på de 6,200 barn, som under hållit undervisning, blifver kostnaden för hvarje barn 15 kr. af hvilket belopp 5 kr. 15 öre gäldats af staten.

Skara i oktober 1893.

Edvard Tor

Berättelser om Folkskolorna inom Strengnäs stift

åren 1887—1892.

I.

Domprosteriet, Willåttinge, Oppunda östra, Oppunda vestra, Nyköpings vestra, Nyköpings östra, Daga, Södertörns, Södertelje, Wester-Rekarne och Öster-Rekarne kontrakt.

Under hela sexårsperioden har undertecknad varit folkskoleinspektör öfver större delen af inspektionsområdet, men öfver den del af detsamma, som hör till Stockholms län, d. v. s. öfver hela Södertörns kontrakt och 8 skoldistrikt af Södertelje kontrakt, var nuvarande kanslirådet m. m. C. Kastman inspektör under åren 1887—1891 och undertecknad endast under år 1892.

Inspektionsområdet omfattade 8 stads- och 118 landsförsamlingar. Nyköpings båda stadsförsamlingar, Mariefreds och Kärnbo, Torshälla stads- och Torshälla landsförsamling, Råby och Bärbo, Ludgo och Spelviks, Gåsinge och Dillnäs samt Vallby och Hammarby församlingar voro förenade två och två till ett skoldistrikt, och skoldistriktens antal utgjorde alltså 119.

Enligt skolrådets uppgifter utgjordes folkmängden den 31 dec. 1886 af 193,041 och den 31 dec. 1892 af 200,761 personer. Den hade alltså ökats med 7,720 personer eller nära 4 procent. I det folkrikaste skoldistriktet (Eskilstuna) var folkmängden vid 1892 års slut 11,060, i det folkfattigaste (Nämdö) 269. Medeltalet var 1,687 personer på hvarje skoldistrikt.

1. Anstalter för folkundervisningen och deras anordningar.

Emedan inspektionsområdet, då förra berättelsen afgränsades, deladt i tre inspektionsområden, lemnas, för att lätta jämförelsen, en del statistiska uppgifter både för sexårsperiodens början och slutet i följande tabellariska öfversigt af undervisningsanstalterna.

Folkundervisningsanstalter.	Den 31 dec. 1886.		Den 31 dec. 1892.
	Parti-summa.	Hufvud-summa.	
a) Högre folkskola (Malmköping)		1	
b) Folkskolor, fasta, med flere lärare	11		2
» » med en lärare	236		24
» flyttande på två stationer	2	249	
c) Mindre folkskolor, fasta	41		4
» flyttande	6	47	
d) Småskolor, fasta	151		16
» flyttande	6	157	
Summa		454	

Folkskolornas antal har alltså ökat med 6,4 %, de mindre folkskolornas med 2,1 % och småskolornas med 10,2 %. Att de mindre folkskolornas antal ökat, är ingalunda glädjande; de hafva dock ökat med lägre procent än folkmängden, under det att folkskolornas och småskolornas antal ökat med högre procent. Ännu bättre jämförelsen, om vi taga i betraktande lärarepersonalens tillägg, såsom vi längre fram få se.

Såsom ett framåtskridande får väl äfven anses, att de mindre folkskolornas antal minskats med mer än en tredjedel.

Vid folkskolorna voro år 1892 anordnade 72 fortsättningsklasser i öfverensstämmelse med kongl. kungörelsen d. 11 sept. 1886. Af dessa voro 6 i Eskilstuna, 1 i Strengnäs och 1 i Södertälje anordnade som aftonskolor. Af de öfriga voro 32 i verksamhet helt och hållet utom folkskolans ordinarie undervisningstid (vid en af dessa erhöles dock lärarinnan endast med 100 kronor), 27 under fyra veckor och två veckor inom samt 5 under två veckor utom folkskolans veckor inom densamma.

Min tjänst vid folkhögskolan har hittills, ty värr, hindrats af att inspektera fortsättningsklasserna.

Enligt Lit. A i 1889 års normalplan voro 5 folkskolor (enligt skolrådets räkning) anordnade, nemligen 1 i Eskilstuna med 18 lärare och lärarinnor, 2 i Nyköping och 2 i Södertelje, en för gossar och en för flickor på hvardera stället, hvardera med 4 lärare eller lärarinnor. En folkskola i Fors skoldistrikt (Nyfors invid Eskilstuna) hade 5 lärare och lärarinnor, men de lägre klasserna voro betydligt större än de högre, så att de förra voro delade i afdelningar, under det att en lärare samtidigt undervisade hela fjerde och en del af tredje klassen. I Strengnäs och Katrineholm undervisade en biträdande lärarinna första klassen, men i de tre högre klasserna voro gossar och flickor skilda och undervisades af en lärare och en lärarinna.

Tio folkskolor voro anordnade enligt Lit. B i normalplanen och en enligt Lit. B². I de förra läste i allmänhet en ordinarie lärare med de två öfversta klasserna och en biträdande lärarinna med de två nedersta, men i Mariefred är undervisningen delad mellan en ordinarie lärare och en ordinarie lärarinna så, att en undervisar första och tredje och en andra och fjerde klassen vechselvis hvartannat år. Samma barn få alltså der samma lärare eller lärarinna hela tiden.

I Blomenbergska skolan i Låstringe, hvilken saknar underlag af småskola, undervisade komministern i fortsättningsskolan, en folkskolelärare folkskoleafdelningen och en folkskolelärarinna småskoleafdelningen.

I en folkskola i Nicolai, som likaledes anses sakna underlag af småskola, äro två ordinarie folkskolelärarinnor anställda, hvilka undervisade i hvar sina ämnen i både folkskole- och småskoleafdelningen.

Af de fasta folkskolorna med en lärare eller lärarinna hade 133 underlag af småskola. Af dessa voro 41 anordnade enligt Lit. C, 13 enligt Lit. D och 79 enligt Lit. E i normalplanen, hvarvid dock är att märka, att några stodo på gränsen mellan C och E, i det att afdelningarne vissa tider af året eller vissa dagar i veckan undervisades gemensamt, men eljest hvar för sig. Dessa hafva räknats, dit de ansetts närmast höra.

Underlag af småskola saknades i 110 fasta folkskolor med en lärare eller lärarinna. I 8 af dessa undervisades folk- och småskoleafdelningen samtidigt hela eller större delen af året och i 102 på olika tider, antingen på olika tider af året eller hvarannan dag. I 3 af de förstnämnda 8 skolorna hade läraren till biträde vid undervisningen i småskoleafdelningen och vid öfvervakandet af de tysta öfningarne ett nyligen från skolan utexamineradt barn.

Den flyttande folkskolan saknade underlag af småskola, och afdelningarne undervisades på den ena stationen på skilda tider, på den andra samtidigt.

En fast mindre folkskola hade underlag af småskola anordnad på samma sätt som fast folkskola Lit. E, i 27 under folk- och småskoleafdelningen på skilda tider och i 16 sam åtminstone under större delen af året.

De flyttande mindre folkskolorna saknade underlag af småskola. Tre flyttade på 2 stationer, och den ena af dem var på stationen endast småskola. En mindre folkskola på Öar lång skärgården flyttade på 4 stationer.

Af de fasta småskolorna voro 9 anordnade enligt Lit. a i normalplanen. Af dessa hade den i Eskilstuna 12, den i Nyköpings Fors 5, i Södertelje 4, i Katrineholm 3 lärarinnor, den på Katrineholmen 2 lärare och 1 lärarinna, de öfriga hvardera 2 lärare.

Enligt Lit. b i normalplanen voro 125 småskolor anordnade enligt Lit. c.

Tretton småskolor voro treklassiga, af hvilka 12 hade ena eller lärarinna och 1 (i Husby-Oppunda) 2 lärarinnor, af hvilka ena undervisade tredje klassen och den andra första och andra hvarannan dag.

De 4 flyttande småskolorna voro anordnade enligt Lit. d i normalplanen.

2. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

De läroämnen, som upptagas i folkskolestadgan såsom svenska, historiska, förekomma i allmänhet i skolorna; dock medgifva gymnastik nog mycket försummas på åtskilliga ställen och att undervisning i sång icke förekommer i en del skolor, der vederbörande lärare eller lärarinna saknar förmåga att undervisa i detta ämne. Med undervisningen i teckning är ock skäligen klen bestånd. I en del skolor, synnerligast i folkskolor med afdelningsläsning enligt Stuhlmansska metoden, hvilken är den enda, som lärarepersonen i allmänhet känner till, tilltalar mig icke, och jag har inte varit bepröfvadt att föreslå i stället med hopp om framgång. Jag aktar dock icke ämnet utan söker framhålla dess uppfostran tydelse, om barnen derigenom vänjas vid ordning och noggrannhet och snygghet samt att vara lätta på hand. Vi i de egentliga folkskolor och fortsättningsskolor har linearteckning öfvas i eller utan sammanhang med slöjdundervisning, och detta mig hafva framtid för sig.

I 157 folkskolor och 2 mindre folkskolor uppgifves ett eller mindre antal barn hafva erhållit undervisning i trä

skötsel och trädplantering; stundom endast i ettdera. Denna undervisning bedrives mycket olika på olika ställen. På ett eller annat ställe synes den inskränka sig till skyffling af några gånger, då det förspörjes, att inspektören finnes i grannskapet. Kommer denne så en dag tidigare, än som var beräknadt, så är vid hans ankomst en del af gångarna nödortfittigt upphackad, resten ser ut som en gräsvall, och lärarinnan beklagar sig öfver, att hon och barnen få offra allt för mycken tid på skolträdgården, därför att församlingen ej vill kosta på några lass grus till gångarna. På andra ställen åter är det en lust att se, huru allt hålles snyggt och i ordning: köksväxtodling och trädförädling lyckas förträffligt. För min del håller jag mest på uppdragning och förädling af bärbuskar och fruktträd och försöker att få sådant till stånd öfver allt. Nästan öfver allt lofvar man ock rundt, och på många ställen går det framåt; men det händer nog ock stundom, att läraren ej kan erinra sig, hvar det var, som han och barnen lade ut sina ruttna äpplen eller kärnor efter mitt förra besök, eller att plantorna blifvit qväfda af ogräs.

Ehuru trädgårdsskötsel uppgifves som undervisningsämne i 159 skolor, uppgifves skolträdgårdarnas antal endast till 141. Detta beror derpå, att skolträdgården ännu icke allestädes är afskild från lärarens planteringsland eller icke uppmätt, hvarför den ej kommit med i räkningen.

På Södermanlands läns hushållningssällskaps bekostnad har årligen genom extra jägmästare, de senare åren äfven skogsvaktare och folkskolelärare, undervisning i skogsplantering meddelats barnen, både gossar och flickor, i en stor mängd folkskolor inom länet.

Vid 109 folkskolor och 3 mindre folkskolor upptogos handaslöjder för gossar såsom undervisningsämne. Vid de mindre folkskolorna och åtminstone vid en folkskola bestod dock denna undervisning deri, att gossar fingo begagna sig af undervisningen i qvinliga handarbeten tillsammans med flickorna. För öfrigt undervisades gossarne i allmänhet i träslöjd och på ett par ställen i skomakeri.

Handaslöjder för flickor upptogos som undervisningsämne i 151 folkskolor, 16 mindre folkskolor och 18 småskolor. Flickorna undervisades i sömnad och stickning, på ett par ställen i väfning och på några ställen i halmflätning.

Barn från flere skolor undervisades på somliga ställen gemensamt, synnerligast i flickslöjd, eller af en och samma lärare på olika ställen, hvadan endast 100 lärare och 162 lärarinnor åtnjoto aflöning för undervisning i slöjd.

Af lärarinnorna hade 6, som genomgått slöjdkurs vid Nääs, undervisat gossar i träslöjd och 2 af dem äfven flickor i qvinliga hand-

arbeten. Några lärarinnor hade undervisat i handarbeten utskild aflöning derför.

Man arbetar alltmer på att få slöjdundervisningen bäggossar och flickor anordnad efter pedagogiska grunder, och har Södermanlands läns slöjdnämnd ärligen lemnat understöd åt och lärarinnor för genomgående af kurser vid Nääs slöjdseminarium, och en slöjdinstruktis har antagits, hvilken på ställen i länet hållit föredrag och undervisningskurser för lärare i qvinliga handarbeten. En modellserie, utarbetad i hufvudsak öfverensstämmelse med fröken Lundins serie för Stockholms skolor, har härvid blifvit följd.

Om slöjdundervisningen i Stockholms län har jag ännu hunnit taga mycket kännedom.

Lärokurserna äro i allmänhet de, som angifvas i normalplanen för de särskilda slagen af skolor.

Läsordning finnes vanligen, och i allmänhet är den uppenbar enlighet med normalplanen, men jag har nog på ett och annat ställe funnit, att den antagna läsordningen icke ordentligt följes.

3. Lärotider.

I högre folkskolan har lärotiden varit 24 veckor om året, nämligen från början af oktober till början af maj med en månads ferier. Undervisningen har pågått 6 dagar i veckan, 42 timmar i veckan, inberäknadt 12 timmars slöjdundervisning i veckan.

Af de 64 fortsättningsskolorna på landet hafva 38 fortsatt följd vid vårterminens början, vanligen från midten af januari till en följd vid höstterminens slut, nämligen under november och december, vid de öfriga 24 har undervisningstiden varit fördelad på två terminer, en vid vårterminens början, 3 eller 4 veckor, och en vid höstterminens slut, 3 eller 2 veckor.

Fränsedt den inverkan på folkskolornas lärotid, som föranlett af fortsättningsskolorna, samt de tillfälliga afbrott, som förelidits på grund af farsoter, har lärotiden i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, med nedan angifna undantag, varit 8 månader, eller någon liten öfverläsning utan ersättning på ett eller annat ställe.

I en folkskola har lärotiden varit 8½ månad; i 10 folkskolor med tillsammans 33 lärare och lärarinnor (27 i Eskilstuna på 10 och i en mindre folkskola 9 månader; i en småskola 10 månader).

I folkskolor och mindre folkskolor med afdelningsläsning har det, enligt min åsigt, mycket önskligt, att lärotiden utsträckt

10 månader och i småskolor med afdelningsläsning till 9 månader. Om undervisningen ordnades så, att de äldre barnen vore lediga från skolan under den tid de behöfvas vid för dem passande kroppsarbete, blefve deras behof af öfning häruti äfven tillgodosedd, hvilket är af stor vikt. Hos den jordbrukande befolkningen här i Södermanland tagas barnens krafter mest i anspråk under skörden och tröskningen, ungefär från den 8 juli till den 8 november.

Lärotiden skulle därför här i Södermanland i folkskolor med afdelningsläsning, enligt min åsigt, bäst kunna ordnas på följande sätt. Läsåret börjas d. 15 augusti. Lägre folkskoleafdelningen läser $13/8-7/11$, högre folkskoleafdelningen $8/11-17/12$, repetitionsafdelning eller fortsättningsskola $11/1-21/2$, högre folkskoleafdelningen $22/2-31/3$, båda folkskoleafdelningarne hvarannan dag $1/4-7/7$, då läsåret afslutas.

I folkskolor och mindre folkskolor, som sakna underlag af småskola och hafva afdelningsläsning, kan samma anordning följas, om man säger folkskoleafdelning i stället för högre folkskoleafdelning och småskoleafdelning i stället för lägre folkskoleafdelning. I sådana skolor är repetitionsafdelningen ofta fåtalig, och då brukar fjerde klassen eller både tredje och fjerde klassen i folkskoleafdelningen undervisas samtidigt med repetitionsafdelningen, och detta synes mig vara till fördel för skolan.

Om man, der fåtaliga fortsättningsskolor förekomma, finge samtidigt med dessa undervisa en repetitionsklass eller en eller två klasser från den egentliga folkskolan, skulle fortsättningsskolornas antal säkerligen snart ökas.

År 1892 förekom inom inspektionsområdet en fortsättningsskola med två barn, för hvilka uppgifves 7 dagars frånvaro. Alltså har lärarinnan under dessa 7 dagar endast haft *ett* barn att arbeta med; skolan hade nemligen icke någon dag varit instäld af brist på lärjungar. Man kan väl invända, att det icke är något ondt uti, att lärarinnan endast haft ett eller två barn att undervisa, ty undervisningen bör då hafva varit så mycket bättre för detta eller dessa, och detta kan nog vara sant, om man endast ser saken från dessa barns synpunkt, men för församlingens skolväsende i sin helhet synes det mig hafva varit fördelaktigare, om lärarinnan samtidigt fått undervisa ännu en afdelning. Det synes, med andra ord, vara allt för ojemnt fördeladt, att lärarinnan en del af året får samtidigt undervisa 4 hela årsklasser, men under en annan del icke mer än ett eller två barn.

Är förestående resonnement riktigt, så synes deraf böra följa, att lönetillskott af allmänna medel borde utgå för undervisning ut-

öfver 8 intill 10 månader, vare sig denna undervisning anordnas såsom egentlig fortsättningsskola eller på annat ändamålsenligt sätt.

I småskolor med afdelningsläsning synas vinterferierna böra utsträckas till två månader och sommarferierna till en månad. Afdelningarne torde böra undervisas hvarannan dag under 7 månader och högre afdelningen ensam under de två mörkaste månaderna af skoltiden. Under dessa två månader borde förutom gymnastik och sång endast förekomma 20 lektionstimmar à 45 minuter i veckan. Onsdag eller onsdag och lördag skulle vara fridagar. Lönetillskott af allmänna medel skulle utgå äfven för den nionde månaden.

I alla slag af skolor har undervisningen under sexårsperioden pågått 5 eller 6 dagar i veckan. I allmänhet har tiden i skolor med två afdelningar, som undervisats hvarannan dag, varit 6 dagar i veckan, eljest 5 dagar i veckan, om slöjdundervisningen ej toges med i räkningen. I ett par folkskolor har dock ännu förekommit hvarannandagsläsning med endast 5 dagars lärotid i veckan. Hvardera afdelningen undervisades då 3 dagar hvarannan och två dagar hvarannan vecka. I några skolor har en afdelning undervisats på förmiddagen och en annan på eftermiddagen 5 dagar i veckan.

Timmarnas antal i veckan har varit mycket olika i olika skolor. Om slöjdundervisningen icke toges med i räkningen, har undervisningstimmarnas antal i veckan varierat med nästan alla hela och åtskilliga halfva, t. o. m. tredjedels timmar, i folkskolor och mindre folkskolor från och med 25 till och med 36 och i småskolor från och med 20 till och med 30.

I allmänhet iakttogos de i lag föreskrifna rasterna, med undantag deraf att middagsrasten inskränktes på ett och annat ställe under den mörkare årstiden eller då endast slöjdundervisning skulle förekomma på eftermiddagen, samt att, likaledes på ett eller annat ställe, två raster på förmiddagen sammanslogos till en längre frukost-rast. I sådant fall har jag dock alltid yrkat på, att rast skall tagas mellan hvarje lektionstimme, och föreslagit, att, i fall man velat hafva en längre rast, man skulle taga två raster på 5 och en på 20 minuter i stället för 3 raster på 10 minuter hvardera.

Bön hölls, så vidt jag kunnat finna, öfver allt vid arbetets början och slut, och i allmänhet sjöngs en eller ett par psalmverser, åtminstone vid morgonbönen.

Om lärotidens anordning med afseende på dagar i veckan och timmar om dagen har jag följande åsigter.

I folkskolor och mindre folkskolor på landet utan afdelningsläsning bör läsas 5 dagar i veckan, och en söckendag, helst onsdag eller torsdag, vara fridag. Alla läsdagar: Kl. 8—8,10 andaktstund,

8,10—9 lektion, 9,5—9,55 lektion, 9,55—10,20 frukostrast, 10,20—11,10 lektion, 11,15—12,5 gymnastik eller sång eller halfva tiden hvardera, 12,10—1 lektion, 1—2 middagsrast, 2—2,50 och 3—3,50 slöjd eller trädgårdsskötsel. Under den mörkare årstiden må middagsrasten inskränkas till $\frac{1}{2}$ timme och slöjdundervisningen inskränkas så mycket som är nödvändigt. Hvad som sålunda förloras, återtages under den ljusare årstiden, då slöjdundervisningen får utsträckas till $2\frac{1}{2}$, högst 3 lektionstimmar om dagen.

Samma timantal kan i städer och på dermed jemförliga orter fördelas på veckans 6 söckendagar.

I folkskolor och mindre folkskolor med afdelningsläsning kan samma anordning användas för högre afdelningen, då denna undervisas ensam, och äfven för lägre afdelningen, om den är en folkskoleafdelning, d. v. s. om skolan har underlag af småskola. För småskoleafdelning borde anordningen vara densamma som för småskola. Under den tid hvarannandagsläsning förekommer, synes hvardera afdelningen böra undervisas 3 dagar i veckan med följande anordning för folkskoleafdelning: Kl. 8—8,10 andaktsstund, 8,10—8,50 lektion, 8,55—9,35 lektion, 9,35—10 frukostrast, 10—10,40 lektion, 10,45—11,25 lektion, 11,30—12,15 gymnastik och sång, 12,20—1 lektion, högre afdelningen dessutom 2—2,50 och 3—3,50 under tre dagar i veckan slöjd eller trädgårdsskötsel. Om utrymmet medgifver, böra barn från lägre folkskoleafdelning, hvilkas målsmän så önska, äfven få begagna sig af slöjdundervisningen och undervisningen i trädgårdsskötsel tillsammans med högre afdelningen. Emedan barnantalet i sådana skolor bör vara litet, synas lektionerna kunna inskränkas till 40 minuter.

I småskola utan afdelningsläsning synes undervisningen böra pågå på landet helst 5 dagar i veckan och onsdag eller torsdag vara fridag. Den dagliga undervisningen synes helst böra anordnas på följande sätt: Kl. 8—8,45 andaktsstund och lektion, 9—9,45 lektion, 9,45—10,45 frukostrast, 10,45—11,30 lektion, 11,40—12,5 gymnastik eller sång, 12,15—1 lektion. Under mörk och kall årstid framflyttas tiden $\frac{1}{2}$ eller hel timme och frukostrasten inskränkes till $\frac{1}{2}$ timme. I städer och annorstädes, der barnen hafva kort skolväg, högst 1,5 kilometer, torde, med samma anordning per dag, undervisningen kunna utsträckas till 6 dagar i veckan.

I småskola med afdelningsläsning synes, under hvarannandagsläsningen, hvardera afdelningen böra besöka skolan tre dagar i veckan och den dagliga undervisningen helst anordnas på följande sätt: Kl. 8—8,45 andaktsstund och lektion, 9—9,45 lektion, 9,45—10,15 frukostrast, 10,15—11 lektion, 11,15—11,45 gymnastik eller sång,

12—12,45 lektion, 12,45—1,45 middagsrast, 1,45—2,30 lektion. I de ruskiga dagar kan middagsrasten inskränkas till $\frac{1}{2}$ timme. Vid andra tider än matrasterna skall all ätning, äfven af sötsaker och dylikt, vara strängeligen förbjuden. Under den tid hvar delningen ensam besöker skolan, kan samma anordning användas för småskola utan afdelningsläsning.

4. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afslutning

Enligt skolrådets uppgifter, hvilka dock i detta fall icke äro fullt tillförlitliga, utgjorde antalet i skolåldern varande 1892 inom inspektionsområdet 32,317, nemligen 16,447 gossar och 15,870 flickor.

Åtnjutit undervisning hade inom sina egna distrikt:

i fasta folkskolor	18,953
» flyttande folkskola	44
» fasta mindre folkskolor	1,376
» flyttande mindre folkskolor	116
» fasta småskolor	5,917
» flyttande småskolor	194
i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom deras egna distrikt	1,284
» högre folkskola	11
» allmänna läroverk och specialskolor	597
» enskilda skolor	306
» hemmen	915

Icke åtnjutit undervisning hade efter förut inhämtad

minimikurs (§ 48 folksk.-st.)	345
efter förut godkänd afgangspröfning (§ 47 folksk.-st.)	1,227
till följd af sjukdom eller naturfel	196
af annan anledning	426

Uppgifter saknas för

Summa

Hela antalet barn, äfven barn under 7 och öfver 14 år, som under år 1892 undervisades af skoleanstalterna inom inspektionsområdet utgjorde, enligt uppgifter, 28,647.

Högsta antalet barn, som undervisades af en lärare eller lärarinna var i folkskola med fortsättningsskola 143, i folkskola med fortsättningsskola 137, i mindre folkskola 64, i småskola 78. Barnantalet i en skola var 5.

Barnens skolgång har i allmänhet börjat det år, under hvilket de fyllt 7 år, och intagningen sker vanligen någorlunda ordentligt vid läsårets början.

Skolgången är öfver hufvud taget temligen jemn, men i en del skolor förefinnes häruti, ty värr, ännu mycken brist. Det är isynnerhet en del af de stackars statkarlsbarnen, som af denna orsak få växa upp i brist på andlig utveckling, likasom de ofta förete ett förkrympt och sjukligt utseende i kroppsligt hänseende. Härmed har jag dock icke velat säga, att det olyckliga statkarlssystemet är den förnämsta orsaken till ojemn skolgång, ehuru det häruti har en mycket dryg andel; utan förnämsta orsaken får nog sökas i bristande förmåga hos läraren.

Flyttning från lägre till högre klass samt från småskola till folkskola verkställes i allmänhet vid läsårets slut. Då hålles i allmänhet ock årsexamen, och med denna sammanfaller vanligen också afgångspröfningen, hvarom något mera skall talas längre fram under rubriken skolförhör.

Afgångsbetyg utlemnas nog till mången, som icke har erforderlig utveckling, och i ett och annat skoldistrikt få barn lemna skolan och begagna sig af konfirmationsundervisningen utan att hafva fått afgångsbetyg från folkskolan. Det har till och med händt, att barn blifvit mottagna till konfirmationsundervisning och konfirmerats i en grannförsamling, då de, på grund af bristande skolunderbyggnad, vägrats att begagna sig af konfirmationsundervisningen i hemförsamlingen.

5. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Lärarepersonalens tillökning under sexårsperioden synes af nedanstående tabell.

År.	Egentliga folkskolelärare.			Icke egentliga folkskolelärare.							Särskildt för öfningsämnen.		Summa sammarum.									
	Ordinarie.	Extra ordinarie.	Summa.	Biträdande i folkskolor.	I mindre folkskolor.	I småskolor.	Summa.	Summa.	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.	Lärare.	Lärarinnor.	Summa.								
Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.							
1886	168	80	13	15	181	95	276	1	3	3	44	15	160	19	207	226	28	48	76	228	350	578
1892	185	92	11	20	196	112	308	1	8	4	44	13	190	18	242	260	34	60	94	248	414	662

Af jemförelsen framgår, att folkskolelärarne ökats med 8,3 %, folkskolelärarinnorna med 17,9 % och hela den egentliga folkskolelärarepersonalen med 11,6 %, att småskolelärarne (i vidsträckt bemärkelse) minskats med 5,3 %, småskolelärarinnorna ökats med 16,9 % och hela småskolelärarepersonalen ökats med 15 %. Folk- och småskolelärare tillsammans hafva ökats med 7 %, folk- och småskolelärarinnor tillsammans med 17,2 % och båda dessa grupper tillsammans med 13,1 %. Då folkmängden endast ökats med 4 %, så är detta ett rätt vackert framåtskridande; och dock behöfves ännu stor förstärkning i lärarepersonalen, hvilket lätt inses af hvad som nämndes i föregående afdelning, nemligen att en folkskolelärare haft 143 och en småskolelärarinna 78 barn att undervisa.

Om hela antalet barn, som under år 1892, enligt uppgifterna, undervisades i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor inom inspektionsområdet, nemligen 28,647, hade varit lika fördeladt på hela folk- och småskolelärarepersonalen, så hade något mer än 50 barn kommit på hvarje lärare och lärarinna.

Huruvida lärarepersonalen, såsom verkliga uppfostrare, gått framåt eller ej, är svårt att afgöra. Att många hafva insett vigten af sitt kall och lifvas af ren och upprigtig önskan att i sin mån bidra till det uppväxande släktets utveckling till det goda, vågar jag hoppas och påstå; men säkerligen drages, ty värr, icke flertalet till kallet mera af en sådan önskan än af beräkning att genom det få sin utkomst. Att en och annan nu som förr rent af visat sig i det yttre vara ovärdig, så att han eller hon måst varnas eller afskedas, måste beklagligtvis nämnas. I allmänhet har dock lärarepersonalen uppfört sig värdigt.

Undervisningen har i allmänhet bestridts omedelbart af läraren, och, der flere lexlag undervisats samtidigt, har det eller de, som ej undervisats muntligen, varit sysselsatta med tysta öfningar enligt normalplanen. I Näshulta hafva, liksom förut, nyligen från skolan utexaminerade barn användts som biträden, och dessa hafva under vederbörande lärares tillsyn dels biträdt vid öfvervakandet af de tysta öfningarna dels fått sköta småskoleafdelningen.

Ordning och tukt bland barnen äro i allmänhet i det yttre temligen tillfredsställande; och dock hafva äfven i detta afseende led samma undantag förmärkts, hvilka jag beifrat dels uteslutande hos vederbörande lärare eller lärarinna dels äfven hos skolrådets ordförande. Der den rätta kärleken besjalar läraren eller lärarinnan, och något sjelfsväld aldrig i hvardagslag får komma i fråga, men väl yttringar af barnslig glädtighet, der finnes den rätta disciplinen, men detta förhållande är, ty värr, icke allmänt. Yttre ordning och

tukt utan kärlek förekomma nog, och det är väl bättre än sjelfsväld och olydnad, men det är en för mig ganska nedslående företeelse, ty jag står der så godt som rädlös och kan vanligen ingenting göra för att åstadkomma förbättring. Der lärarens eller lärarinnans tankar och sysselsättningar för mycket upptagas af annat än skolarbetet, och der den direkta och indirekta förberedelsen för detta följaktligen försummas, der blir i allmänhet icke blott sjelfva undervisningen mer eller mindre underhållig och slentrianmessig, utan ordning och tukt lida ock häraf ganska betydligt. Detta brukar jag påpeka, och jag hoppas, att det väl kan verka något till förbättring. Ty värr, kan det väl ock stundom verka förbittring och sålunda skada mera än det gagnar, men jag kan ej öfvergifva hoppet, att förbättringen skall vara öfvervägande.

Examen anställles årligen i skolorna. Den hålles alltid vid vårterminens slut i de skolor, der läsåret då avslutas; och äfven i en del skolor, som hafva sin årsafslutning vid höstterminens slut, hålles ändock examen under den vackra årstiden vid vårterminens slut. Detta visar, att man anser det vara olämpligt att hålla årsexamen vid höstterminens slut. Men det är äfven olämpligt att hålla årsexamen midt i läsåret. Läsåret bör derför helst afslutas vid vårterminens slut. Ett ännu viktigare skäl härför är, att de små barnen vid en sådan anordning få börja sin skolgång under sommaren, då de gerna komma jemnt i skolan vid läsårets början. Flere skäl för att afsluta läsåret vid vårterminens slut skulle kunna anföras, men jag återgår till ämnet, som var att tala om årsexamen.

Enligt min åsigt borde skolornas årsexamen och afslutning vara en för hela församlingen gemensam högtid. Den borde derför vara gemensam för alla skolorna i församlingen och hållas i kyrkan, helst på en söndag och helst på förmiddagen med inställande af den vanliga gudstjensten.

Såsom redan är nämnt, sammanfaller ofta afgangspröfningen med årsexamen. Detta synes mig icke vara lämpligt, och på åtskilliga ställen hålles den ock särskildt. Denna pröfning bör naturligtvis anställas i en skollokal och, enligt mitt förmenande, helst med barn från 3 å 4 skolor gemensamt. Jag har varit närvarande vid afgangspröfning med barn från 3 skolor, der det tillgått ungefär så, som jag anser vara lämpligast. Enligt min åsigt bör man gå till väga på följande sätt. Skolrådets ordförande eller annan prestman examinerar alla barnen i kristendomskunskap; alla barnen få gemensamt läsa innantill i folkskolans läsebok; alla barnen få gemensamt skriva ett stycke efter diktamen; alla barnen få samti-

digt några räkneuppgifter att lösa. Diktamensskrifning o
ning utföras på lösa papper. Under en rast genomse när
skolrådsledamöter, lärare och andra för saken intresserade
de skriftliga profven. Derefter får en lärare i sänder i uppe
examinera sina barn i historia eller geografi eller naturku
eller geometri eller språklära. till dess man anser sig ha
tillräcklig kännedom om barnens mogenhet, särskildt om
barn, om hvilka vederbörande lärare på förhand förklarar
oviss.

På detta sätt har man ett godt tillfälle att jemföra barn
de olika skolorna, åtminstone i hufvudämnena. Vederbörande
få ock tillfälle att jemföra sig med sina kamrater och de
anledning till sjelfpröfning.

En del barn och några lärare få på detta sätt visser
rätt långt, men om läsåret afslutas vid vårterminens slut
gångspröfningen alltså kommer att hållas under den vackra
tiden, så är det en småsak för tretton- å fjorton-åringar at
stycke väg, och för en lärare eller lärarinna bör det vara uppf
att efter slutadt läsår få sig en grundlig promenad.

Förhör med de barn, som uppgifvas undervisade i hem
nog fortfarande sällsynta, till stort men för en del barn, so
försumliga och tredskande föräldrar.

6. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Undervisningsmaterielen är i allmänhet medelmåttig el
god. Under sexårsperioden hafva de medel, som kunnat an
undervisningsmateriel, hufvudsakligen användts till inköp
testamenten och folkskolans läsebok.

Skolbibliotek hafva på ett och annat ställe börjat bil
jag hoppas, att detta skall vinna efterföljd.

7. Anteckningsböcker.

Dagbok och examenskatalog finnas allmänt och föras v
ordentligt. Hufvudbok finnes ock allmänt, men det är nog
annan, som har svårt att förmå sig att föra den ordentligt
åldersförteckningen är nog ock bristfällig i åtskilliga skol

8. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Lärorummen kosta rätt mycket penningar, om de skola blifva fullt ändamålsenliga, och det möter därför ganska stora svårigheter att få dem sådana, som de borde vara. De skollokaler, som nu byggas, uppfylla väl i allmänhet de fordringar, som man kan ställa på dem i afseende på utrymme och anordning, ty vanligen söker man rätta de fel, som inspektören, med hänvisning till normalritningarne, påpekar vid ritningarnes granskning, men undantagsvis har det händt, att man följt en ritning, oaktadt det blifvit visadt, att den i ganska viktiga afseenden strede mot de allmänna grunder, enligt hvilka normalritningarne blifvit utarbetade.

Utförandet af arbetet, som oftast sker på entreprenad, blir icke alltid så godt, som önskligt vore, och jag förspörjer därför ofta klagomål öfver, att nya skolhus äro kalla. De gamla, som ofta äro trånga och låga och sakna nödig luftvexling, äro helt naturligt varmare, der de blifvit någorlunda ordentligt underhållna, och att de icke tillgodose barns och lärares behof af frisk luft, hör man endast sjukliga lärare och lärarinnor beklaga sig öfver. Den, som sjelf har tillräcklig motståndskraft mot inflytelsen af osund luft, tänker sällan på, att andra finnas, synnerligast barn, som icke ega denna motståndskraft. Verkan af osund luft förnimmes icke heller så omedelbart som verkan af för låg temperatur, och defför bryr man sig mindre om den förra än den senare. Kännedom om bakterierna och i allmänhet den utveckling och popularisering, som sundhetsläran i våra dagar vunnit, gör dock, att man nu väl knappast kan af någon få höra påstås, att osund luft i skollokalerna icke är skadlig; men för mindre än tio år sedan hörde jag en för öfrigt mycket duglig och praktisk *skolrådsordförande* på fullt allvar förfäktat en sådan åsigt, stödd, som han tyckte, tillräckligt på egen och andras erfarenhet. Att frisk luft är behöflig inser man dock, som sagdt, numera, och det är därför nu vanligen endast höga kommunalskatter, som anföras som skäl för, att man vill nöja sig med låga och trånga skollokaler.

I den del af inspektionsområdet, i hvilken underteckad under hela sexårsperioden varit inspektör, hafva 31 nya skolhus blifvit färdiga, nemligen ett med tio lärosalar i Fors, ett med sex och ett med fyra lärosalar i Nyköping; med lärarebostäder samt lärosalar för folk- och småskola ett i hvarterdera af Nikolai, Råby och Bårbo samt Husby—Rekarne skoldistrikt; med lärarebostad och folkskole-

lokal ett i hvardera af Sköldinge, Halla, Kila, Gåsinge och Dillnäs, Hölö samt Råby—Rekarne skoldistrikt; med lärarinnebostad och lokal tills vidare för mindre folkskola 3 i Gillberga, 2 i Nikolai, ett i hvardera af Hyltinge, Björnlunda och Lista skoldistrikt; med lärarinnebostad och lokal för småskola 3 i Öja, 2 i Österåker, ett i hvardera af Lilla Malma, Östra Vingåkers, Tunabergs, Frustuna och Stenqvista skoldistrikt; med lärarinnebostäder och två slöjdlokaler ett i Hölö på H. K. H. Kronprinsens bekostnad. I Nykyrka har man två gånger under sexårsperioden måst bygga nytt folkskolehus, emedan det befintliga båda gångerna blifvit förstördt genom eldsvåda. Genom tillbyggnad till redan förut befintliga skolhus hafva 9 nya skollokaler erhållits, nemligen sex i Vestra Vingåker, en i Floda, en i Lerbo och en i Frustuna skoldistrikt.

Renhållningen i skolorna har på somliga ställen varit synnerligen god, på de flesta ställen mindre god och på somliga ställen dålig.

Enligt min åsigt borde det åligga vederbörande lärare eller lärinna att mot skälighets ersättning och med någon hjälp af barnen draga försorg om skollokalerens eldning och renhållning. Nu är det i alla fall så, att den lärare eller lärinna, som vill hafva ordentligt, får hafva tillsynen och hjälpa barnen till rätta. Den mindre ordentlige åter drar sig undan, i det att han eller hon söker öfvertyga sig sjelf och anför som ursäkt, att han eller hon icke har någon skyldighet i detta hänseende, utan att skolrådet skall draga försorg derom.

Skolmöblerna förbättras så småningom, och dock finnas ännu på ett och annat ställe de gamla långbänkarne. Jag försöker att få dem ersatta med ändamålsenliga skolbord, men det möter icke sällan segt motstånd. Der man anskaffar nya skolbord, ser man ock vanligen mera på kostnaden än på ändamålsenligheten. Det vore därför godt, synes det mig, om genom kongl. ecklesiastikdepartementet, tillika med den egentliga undervisningsmaterielen, kunde till nedsatt pris tillhandahållas skolbord, tillverkade i full öfvernsstämmelse med normalritningarne. Våra snickerifabriker kunna nu knappast tillverka sådana, emedan de falla sig några kronor dyrare än enklare och mindre ändamålsenliga skolbord. De flesta skolrådsordförande hafva därför aldrig sett dem.

Andra skolmöbler, såsom skåp, kartställningar, svarta tafflor, klädhängare m. m., tarfva nog ock på många ställen förbättring eller komplettering, men allt detta är dock af mindre vikt än skolborden, hvilka icke hafva så obetydligt inflytande på barnens hellsa.

Skolträdgårdar funnos, enligt skolrådets uppgifter, år 1892 vid 141 skolor inom inspektionsområdet. Om deras skötsel har jag haft

tillfälle att tala, då det var fråga om undervisningsämnena. Öfver allt söker jag få till skolträdgård afskild en liten jordbit för uppdragning och förädling af bärbuskar och fruktträd. För att få en fullständig skolträdgård ordentligt skött fordras lefvande intresse hos läraren eller lärarinnan, och der detta finnes, går det att få rätt vacker skolträdgård äfven under ogynnsamma förhållanden.

9. Tillsyn.

Vid visitationer har stiftets biskop gjort sig väl underrättad om skolväsendets tillstånd och kraftigt yrkat på förbättringar, der så varit behöfligt.

Synnerligast under de två sista åren af sexårsperioden, då folkhögskolans byggnadsföretag förberedts och fullbordats, har min tid varit mycket upptagen af arbete och omtanke för folkhögskolans räkning, hvarför inspektionen ej kunde skötas så, som önskligt hade varit. Då jag nu lemnar min befattning som folkhögskoleföreståndare, hoppas jag, att det skall blifva bättre under nästa sexårsperiod.

Tillsynen inom skoldistriktet utöfvas nästan uteslutande af skolrådets ordförande och deras embetsbröder och är mycket olika inom olika skoldistrikt, beroende på vederbörandes intresse, kraft och helsa. Oberäknadt ett och annat lysande undantag göra öfriga skolrådsledamöter vanligen litet eller intet.

10. Kostnader för skolväsendet.

Skolrådets räkenskaper för år 1892 utvisa sammanlagdt för hela inspektionsområdet:

debet:

<i>tillgångar</i> vid årets början	kr.	627,898,85
<i>inkomster</i> under året:		
af räntor, arrenden och dylikt	kr.	31,216,72
» skoldistriktet	»	392,793,26
» staten.	»	197,769,33
» landsting, hushållningssällskap m.m. »		8,358,67
öfriga inkomster	»	23,484,77
		653,622,75
<i>skuld</i> vid årets slut		643,713,53
	Summa kr.	1,925,235,13

kredit:

<i>skuld</i> vid årets början	kr.	62
<i>utgifter</i> under året:		
till lärares och lärarinnors aflöning .	kr.	434,010,73
» skollokaler och inventarier	»	121,288,18
» undervisningsmateriel	»	18,011,02
öfriga utgifter		92,844,96
<i>tillgångar</i> vid årets slut		63
Summa kr.		1,92

Beloppet af donationer för inspektionsområdets folkskolor utgjorde vid 1892 års slut 548,663,23 kronor.

År 1886 uppgingo alla utgifterna till 581,799,47 kronor. Utgifterna för skollokaler och inventarier voro det året jemföret mycket höga i en del af området, och dessa utgifter hade följande till större delen bestridts genom upptagande af lån, en jemförelse mellan utgiftssummorna i sin helhet har statistisk betydelse än en jemförelse mellan lärarelönerna. 1886 uppgingo till 366,462,09 kronor. Under sexårsperioden dessa alltså ökats med 67,548,64 kronor eller 18,4 %.

Uppoffringarne för skolväsendet äro så olika i olika skolor att de år 1892, enligt skolrådets uppgifter, varierade mellan 99 öre på fyra, d. v. s. att de voro 66 gånger så stora i ett skild distrikt inom inspektionsområdet som i ett annat. Emellandess gränser varierade utgifterna så, som följande öfversigt visar.

I 4 skoldistrikt voro utgifterna högst 5 öre på fyra.					
» 16	»	»	»	öfver 5 t. o. m. 10 öre på	»
» 35	»	»	»	» 10	» 15 » »
» 27	»	»	»	» 15	» 20 » »
» 18	»	»	»	» 20	» 25 » »
» 4	»	»	»	» 25	» 30 » »
» 9	»	»	»	» 30	» 35 » »
» 2	»	»	»	» 35	» 40 » »
» 2	»	»	»	» 40	» 45 » »
» 1	»	»	»	» —	» 78 » »
» 1	»	»	»	» —	» 99 » »

Härvid hafva 10 öre på bevillningskronan i städerna beviljats motsvara 1 öre på fyra.

I 4 skoldistrikt hade ingen afgift taxerats ut på personerna i distrikt 40 öre på man och 20 öre på qvinna och i alla öfriga distrikt 20 öre på man och 25 öre på qvinna.

J. A. Wa

II.

Örebro, Askers, Glanshammars, Kumla och Edsbergs kontrakt.

Sedan lektor H. Jacobsson på grund af sin befordran till rektor vid Hernösands allmänna läroverk afsagt sig sitt uppdrag att vara folkskoleinspektör inom den del af Strengnäs stift, som hör till Örebro län, blef jag förordnad att under den återstående delen af inspektionsperioden från den 1 juli 1889 till och med 1892 öfvertaga denna befattning. Den berättelse, som det nu åligger mig att afgifva, kommer således att hufvudsakligen omfatta senare delen af denna period.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning.

A. *Småskolorna* voro vid slutet af hvarje år fördelade på de olika kontrakten, såsom nedanstående tabell visar.

Kontrakt.	1886.		1887.		1888.		1889.		1890.		1891.		1892.	
	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.
Örebro	15	1	15	1	16	1	17	1	19	—	19	—	19	—
Asker	22	1	22	1	23	1	22	1	22	1	24	—	25	—
Glanshammar .	15	2	15	2	15	2	15	2	18	1	18	1	18	1
Kumla	26	7	28	7	27	5	29	3	29	3	29	2	32	1
Edsberg . . .	15	7	16	6	18	5	18	4	22	3	24	2	26	1
Summa	93	18	96	17	99	14	101	11	110	8	114	5	120	3

Häraf framgår, att de fasta småskolornas antal ökats till 120 med 27, medan de flyttande minskats med 15 från 1880. Betydelsen af dessa siffror inses lätt, om man besinnar, att folkskolebildning bör grundas på väl ordnade småskolor och endast fasta sådana kunna rätt fylla småskolans uppgift och vänja barnen vid jemn skolgång hela läsåret igenom. De kan också den för alla samhällsklasser gemensamma botte

Endast 2 distrikt, Ödeby och Norrbyås, sakna ännu småskolor, men utsigt finnes att under närmaste tiden få sådant stånd, åtminstone i Norrbyås. För närvarande omfattar hvar distriktet 2 folkskolor med folk- och småskoleafdelning, undervisning på skilda tider.

För Örebro beräknas i de sedvanliga uppgifterna 7 småskolor. Verkligheten äro de dock flere, emedan undervisningen består af 18 lärarinnor, af hvilka 16 läsa med blott en årsklass och 2 båda årsklasserna samtidigt. 2 småskolor i Asker och 1 i Gagnef äro treklassiga med 2 lärarinnor, en för lägsta och en för högre klasserna. Treklassiga skolor med 1 lärarinna äro tillämnade anordnade i Änsta och Långbro samt i Ekeby. Öfriga småskolor omfatta två klasser, samtidigt undervisade af 1 lärarinna, sällan ej lokala förhållanden framtvingat läsning på skilda tider. Lärarna har merendels den anordning vidtagits, att den ena klassen undervisar timmar på förmiddagen och den andra 3 timmar på eftermiddagen under veckans fem första dagar. Detta har syntes förmånligt för hvarannandagsläsning; barnen få då daglig undervisning, arbetet blir mera afpassad efter deras krafter, och föräldrarna belönas med sådana några större matsäckar.

För utbildandet af lämpliga lärarinnor har länets landstämman en årlig utgift af 3,000 kronor sedan 1880 underhållit ett seminarium i Örebro och senast 1892 förnyat detta anslag för ytterligare utbildning. Under denna tid hafva årligen 20 till 30 lärarinnor utexaminerats och vunnit anställning vid småskolor, mindre folkskolor och äfven såsom biträdande vid folkskolor. Undervisningen består af en föreståndare, som tillika är lärare vid en af stadens folkskolor, en folkskolelärarinna samt särskilda timlärare för undervisning i modersmålet och öfningsämnen.

B. Af mindre folkskolor funnos vid 1886 års slut 10 fasta och 2 flyttande och år 1892 21 fasta och 1 flyttande. Denna tillväxt har hufvudsakligen uppkommit genom flyttande småskolors förändring till 1 fast småskola och 1 fast mindre folkskola eller genom folkskolas förändring till mindre folkskola. I de flesta fall har sådan förändring varit fullt befogad, då distrikten upprättats

förhållande till de skolpliktiga barnen tillräckligt antal andra skolor, under det en del barn bott aflägsset och vägarne till närmaste folkskola varit långa och tidtals ofarbara. Alla dessa skolor äro numera så inrättade, att de omfatta en tvåårig småskoleafdelning och en fyraårig folkskoleafdelning, på det tillfälle må beredas barnen att inhemta ungefär samma kunskaper som i en folkskola utan underlag af särskild småskola. Examinerade småskolelärarinnor sköta vanligen undervisningen, flere af dem med sådant nit och så stor skicklighet, att de afgående barnen kunna fullt mäta sig i kunskaper med dem, som utgå från folkskolorna. Af den tabell öfver de olika skolorna, som meddelas längre fram, synes bäst de mindre skolornas fördelning på de olika distrikten och deras proportion till dervarande folk- och småskolor.

C. *Folkskolorna* utgjordes vid 1886 års slut af 117 fasta och 4 flyttande. Deri inberäknas då icke skolan vid zinkgrufvorna i Lerbäcks och Hammars socknar, emedan den helt och hållet bekostas af bolaget Vieille Montagne utan något bidrag af stat eller kommun. År 1892 funnos deremot 128 fasta och 1 flyttande folkskola. Nya sådana hade under tiden inrättats vid Björka i Glanshammar, vid Sörby i Edsberg, vid Tycke i Snafunda, vid Hagalund i Mosjö, vid Lannafors i Vintrosa, vid Äsplunda i Viby och vid Filipshyttan i Tysslinge. Af de flyttande folkskolorna ändrades den mellan Åtorp och Baggetorp i Bodarne flyttande skolan till en fast folkskola vid Röfors och en mindre folkskola vid Baggetorp och den i samma församling mellan Lassåna och Klockaretorp flyttande skolan till fast folkskola vid Klockaretorp och fast småskola å förra stället. I Qvistbro förvandlades den mellan Siggestorp och Vekhyttan flyttande skolan till en fast folkskola å hvarterda stället. Den återstående flyttande skolan, som finnes i Skagershult, kommer med det snaraste att öfvergå till en fast folkskola och en mindre sådan.

Förhållandet mellan antalet invånare, undervisade barn, skolor, lärare och skolhus i de särskilda distrikten samt sådana skolpliktiga, som ej åtnjuta undervisning på grund af sjukdom, naturfel eller annan anledning, äfvensom distriktens utgifter och deras taxering per fyrk, framgår tydligt af följande tabell, som är grundad på lärares och skolråds uppgifter för 1892.

Skoldistriktets namn.	Folk-mängd.	Hela antalet skol-pligtiga barn, som undervisas i (= Litt. A, kol. 14).			Antalet.			Antalet lärare i			Skolhus.		Barn af 7—14 år.		Summa ut-gifter till aföning, skollokaler, inventarier, undervis-ningemate-riell och öfriga poster.	Uttaxering per fyrk.		Anmärkn.
		Folkskolor.	Mindre folkskolor.	Småskolor.	Folkskolor.	Mindre folkskolor.	Småskolor.	Folkskolor.	Mindre folkskolor.	Småskolor.	Egna.	Hyrda eller upplåtna.	som icke under-visats på grund af sjukdom, na-turfel eller an-nan anledning.	om hvilka upp-gifter saknas.				
Almby	993	122	—	26	2	—	1	2	—	1	2	—	1	—	Kr. 2,720	öfr. 89	13	17 öre för öfre socknen och 2 för nedre, emedan egaren af Bysta lem-nat 2,706,07.
Mosjö	1,222	124	—	37	2	—	2	2	—	2	2	1	2	1	3,360	13	28	
Täby	742	81	—	28	1	—	1	1	—	1	2	—	1	1	1,429	44	10,5	
Vintrosa	1,521	186	—	37	3	—	1	3	—	1	4	—	3	5	4,453	62	27	
Tysslinge	1,769	177	16	72	4	1	3	4	1	3	3	2	5	3	6,150	60	21	
Ånsta och Långbro	1,608	95	15	71	2	1	3	2	1	3	3	1	1	9	5,908	90	19	
Eker	507	65	—	15	1	—	1	1	—	1	1	—	—	—	1,466	89	22	
Örebro	14,892	1,118	—	638	4	—	7	24	—	18	10	1	10	76	61,902	58	11,4	
Åster	4,710	453	—	274	5	—	5	6	—	7	6	—	25	5	11,244	22	17	
Bo	2,233	232	13	118	3	1	5	3	1	5	2	6	9	—	5,858	61	16	
Ekeby	1,316	63	36	64	1	1	2	1	1	2	2	1	13	1	5,958	71	29	
Gallersta	1,297	94	—	71	1	—	1	1	—	2	1	—	1	5	2,525	16	18	
Länäs	2,291	289	—	89	4	—	3	4	—	3	4	1	4	—	5,947	82	30	
Sköllersta	3,037	279	—	99	4	—	3	4	—	3	3	3	19	12	8,099	50	20	

17 öfr för
öfr socknen
och 2 för ne-
dre, emedan
egaren af
Bysta lem-
nat 2,706,07.

																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						</
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	----

Den stora summan af barn, som icke åtnjutit undervisning af »annan anledning», beror hufvudsakligen deraf, att en del svagare barn, som bo temligen långt från skolorna, ej inskrifvas det år, som de blifva 7 år gamla, synnerligast då de äro födda mot årets slut, utan först ett följande år, men också deraf, att en och annan skolrådsordförande mottager barnen till konfirmationsundervisning, innan de genomgått folkskolan, och sedan befriar dem från vidare skolgång. I uppgifterna från Edsberg har af ordföranden vid de 38 icke undervisade barnen antecknats: »Nattvardsskola» och i Hackvad har oskicket att taga barnen ur skolan i förtid stundom gått så långt, att läraren ej fått någon fjerde klass att undervisa.

Den fortsatta undervisningen har ej hittills inom Nerike omfattats med tillbörligt intresse, så vidt det gäller med statsbidrag understödda fortsättningsskolor, ty sådana finnas blott till ett antal af 10, fördelade på 8 distrikt. Deremot plägar vid många folkskolor en månad af den lagbestämda lästiden, vanligen första läsmånaden på året, användas till s. k. repetitionsskola för afgangna barn, som då antingen undervisas ensamt eller tillsammans med någon eller några klasser ur folkskolan. Som denna undervisning snarare afsett att underhålla barnens kunskaper till konfirmationsundervisningen, än att höja deras insigter utöfver folkskolans kurser, lemnar den jemförelsevis ringa ersättning för den tid, som tages från folkskolan och som för många barn uppgår ända till 4 månader af den 4-åriga kursen. Det har därför synts mig nödvändigt att i stället för repetitionsskolor yrka på införandet af med statsbidrag understödda fortsättningsskolor med högst 2 veckor tagna från folkskolans tid, så vida ej de afgangna få läsa tillsammans med folkskolans högre afdelning.

D. *Enskilda skolor* finnas icke blott i städerna, utan äfven i några distrikt på landet, der baptisterna upprättat sådana för sina barn. Dessa baptistskolor föra dock ett alltmör tynande lif, och de äldre barnen söka ofta inträde i närliggande folkskolor. Bland de enskilda skolorna på landet förtjena särskildt de af bolaget Vieille Montagne vid zinkgrufvorna upprättade skolorna ett berömligt omnämnande, ty der meddelas en god och fullständig folkskoleundervisning af examinerad folkskolelärare med biträdande lärarinna och två småskolelärarinnor. I samband härmed torde ock böra nämnas länets af folket högt uppburna folkhögskola vid Käfvesta, för hvars verksamhet föreståndaren årligen lemnar tryckt redogörelse.

E. *Slöjdundervisningen* har under senare åren gjort stora framsteg, och nya slöjdsbarn uppträda årligen i den mån dugliga slöjd-lärare hinna utbildas, som med varmt intresse för denna under-

ren förstå att öfvertyga folket om dess pedagogiska betydelse och praktiska nytta. För underlättandet af sådana skolors verksamhet och underhåll lemnar landstinget en årlig summa, lämpad för rikets bidrag. Äfven länets slöjdförening, som understöddes af summor från hushållningssällskapet, har oafbrutet verkat för barnens utveckling och utbredning genom utsändandet af underhållningsslöjd till de församlingar, som sådant begärt, och genom utgående af slöjdkurser i Örebro under ledning af en statens inspektör.

Dessa kurser hafva årligen pågått 4 veckor under sommar- och höstsemestern och besökts af folkskolelärare från länet, hvarvid dessa icke utöfna fullt fri undervisning, utan äfven, om de varit från landet, kunna bära ett visst bidrag. Samma slöjdförening har också be- och utgör kurser efter Schallensfeldtska metoden åt eleverna vid små- och folkskolorna. Den summa, hvarmed landstinget under- och utgör en manliga och qvinliga slöjdundervisningen i länets skolor, utgör 3,991 med 1,000 kronor och utgår numera med 6,000 kronor.

Inom inspektionsområdet funnos vid 1892 års slut, om uträknats 19 slöjdgrupper få betraktas som särskilda slöjdskolor, 19 slöjdskolor, understödda af stads- och landstingsmedel, och 2 slöjdskolor med landstingsmedel, hvartill komma de genom donations- och utskottade skolorna vid Latorp, Karlslund och Kräklinge. Äfven i Edsberg finnes för samma ändamål en stor donation, som räntors läggande till kapitalet lär uppgå till 14,507,10 kronor. Ingen någon skola har ej ännu kommit till stånd. Undervisning i slöjd meddelas vid alla flickskolorna i Örebro och dessutom vid folkskolor på landet. Kunde något statsbidrag, såsom föreslagits, utdelas för denna undervisning, skulle den helt visst inom kort få en stor utbredning, så mycket mer som den är af största betydelse för det uppväxande släktet.

Skolornas *reglementen* hafva med få undantag omarbetats och utgör omkapitlets stadsfästelse under den sista inspektionsperioden.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena äro desamma, som folkskolestadgan föreskrifver, och i utarbetande lärokurser och lärogång följes i allmänhet ganska nära den sist utarbetade normalplanen, som på undervisningen i sin utgör ett välgörande inflytande genom sina noggranna bestämmelser om hvad som årligen bör inhemtas i hvarje årsklass och af- och utgör om läroämnena må följande anföras:

Kristendoms-kunskap. Morgonbönen är i alla folkskolor för med bibelläsning. Barnen få dervid läsa hvart och ett stycke, hvarefter läraren utfrågar innehållet och gifver nöd klaringar och utläggningar, och slutligen omläses det genom i ett sammanhang antingen af barnen eller, hvad som är draga, af läraren. I småskolorna och oftast äfven i de mindre skolorna läsas blott de vanliga bönerna, hvarjemte en psalmsjunges under lärarinnans ledning. De bibliska berättelserna beredas alltid för de små af lärarinnan genom muntlig framställning genom utfrågande af innehållet och slutligen förnyadt berättelse. Vid uppläsningen få barnen först svara på frågor och sedan i sammanhang återgifva vissa delar af lexan. Dervid ådagaläggas alla en god öfverläsning och uppfattning. Den anmärkning jag dock ej tillbakahålla, att lärarinnans berättelse ofta nog mer eller mindre väl utförd utanläsning och att barnens ord återgifvande af bokens ord påkallas äfven, der man godt kan sig med deras framställning med egna ord. Till katekesundringen tyckas flertalet lärare bereda sig ganska noga för att genom sina frågor klart utreda styckenas innehåll och belysa samma med exempel, hemtade ur bibliska historien och det lifvet. Det oaktadt qvarstår ännu barnens tanklösa rabblan nerligast der läraren fordrar ett minutiöst återgifvande af ord eller der han ej efter preparationen låter barnen långsamt med rätt betoning läsa upp de genomgångna styckena ur boken. I ofvisligen fordrar samma förfarande vid öfverläsningen och för Den tid deremot, som offras på ett noggrant inläsande, är väl och de heliga sanningarne blifva derigenom lättare barnens v ägendom och ej en blott tillfällig minnessak.

Modersmålet. Vid den första undervisningen i innanläsning gagnas allmänt ljud-skrif-läsemetoden, som rätt använd med hastigt och godt resultat. Undantag härifrån förekommer i några skolor, som sakna underlag af småskola, eller der föräldrar sökt sjelfva lära barnen läsa före deras inskrifning. Såväl den nämnda metodens fördelar som derigenom att barnen hafva egna läseböcker och få lexor i desamma, är läsfärd oftast ganska stor vid barnens öfvergång till folkskolan; har innehållsbehandlingen af de lästa styckena ej sällan försä Säsom förberedelse till rättskrifning bedrifvas ganska flitigt muntliga och skriftliga staföfningar, de senare mest som tyst I folkskolan kan naturligtvis innanläsningen icke öfvas lika och intensivt som i småskolan till följd af det stora barnanta de många nya ämnen, som der inkomma. Vid de gemensam

sysselsättas vanligen de högsta klasserna och deraf torde sakagående i läsfärdighet, som stundom märkes i den lägsta låta förklara sig, I några skolor höjer sig läsningen under lig lärares ledning till innehållsläsning och välläsning, men ännu långt ifrån det vanliga.

skrifningen skötes flerstädes mycket förtjenstfullt — särdeles del skolor i Glanshammar framhållas — men i detta ämne andra beror framgången på lärarens noggrannhet och disciplinmåga, emedan välskrifningen ofta användes som tyst öfning. skrifböcker, såväl de för välskrifning som de för rättskrifbjudas därför också vid inspektionerna ett godt tillfälle att ordningen inom skolan och lärarens noggrannhet vid arbetet och på lärorummet. De rättskrifningsprof, som jag ofta anskolorna med högsta klassens barn, hafva utfallit mycket olika, förträffligt, en del ovanligt dåligt. I rätt mycket har olikrott på lärarens undervisningsskicklighet och det större eller arbete han egnat ämnet.

liga barn anses likväl aldrig kunna lära sig att ens nöjskrifva sitt modersmål. Detta torde dock lika ofta bero på e öfning i stafning och på slarf vid afskrifning som på verklig a. I grammatik och satslösning meddelas undervisning dels en och dels med användning af lärobok i alla väl ordnade or och några mindre skolor. Genom det åskådliga och praktamställningssättet vinnes i allmänhet ett ovanligt godt reå den korta tid, som deråt är anvisad.

förr så beprisade utbytet af de gängse, lätt inlärdas latinska ngarne i grammatiken mot tillkonstlade och delvis begreppsnska ord tyckas numera vara något på återgång till mera n skada för lärjungarne.

neundervisningen borde stå högre än förr, då den kan åberopa nera utvecklade metoder, men vid anställandet af lättare prof et sig ofta vara illa bestäldt med barnens färdighet både i äkning och i skriftlig räkning, dessa för det praktiska lifvet ga saker, äfvensom med deras förmåga att tänka sig in i och andla sådana tal, för hvilkas lösning fordras flera räknesätt. an begås det felet vid undervisningen, att lärjungarne utan ig underbyggnad få arbeta på egen hand, hvarvid de svagare sidokamraterna och afskrifva deras tal. Undervisningen bör vara gemensam för hela afdelningen, då ett nytt räknesätt es och inöfvas; likaledes bör läraren med en klass åt gången l användning af biträde för de öfriga genomgå i räkneboken mande nya exempel, som innebära några svårigheter, innan

de föreläggas till tyst öfning. Detta är en lika så nödvändig förutsättning för ett godt resultat, som att läraren genom tidt och ofta anställda prof lär känna barnens insigter och för hvilka hans omedelbara ledning fortfarande är af nöden. Många skolor finnas väl, der räkneundervisningen står mycket högt, men flertalet utgöra de icke.

Vid undervisningen i *geografi* har ett framåtgående tydligt märkts med införandet af nya läroböcker, hvari mer än förr hänsyn tagits till skildring af ländernas naturbeskaffenhet och näringskällor samt folkens lefnadsförhållanden och samfundslif. Såväl för detta ämne som för *naturlära* visa barnen mycken lust, när läraren rätt begagnar den materiel, som står honom till buds, för att göra undervisningen åskådlig och lättfattlig. För det mesta medhinnas dock icke på landet mera i naturlära än läran om menniskokroppen, hvarmed ofta förbindes en liten kurs eller åtminstone många goda råd i helsovårdshänseende, samt läran om djur och växter och någon gång inledning till läran om den organiska naturen. Deremot är *historiens* ställning i folkskolan ännu icke på långt när hvad den kunde och borde blifva, om mera tid anslöges till detta för det fosterländska sinnets höjande så betydelsefulla ämne och om läraren genom väl anlagda preparationer mäktade på ett lifigt och anslående sätt förklara och utfylla den kortfattade bokens innehåll. I stället inskränkes ofta undervisningen till ett knaphändigt förhör af den framför läraren liggande boken och en intresselös utanläsning af lärjungarne.

Den lilla kurs i *geometri* som kan medhinnas i folkskolorna, meddelas naturligtvis muntligen, stundom med begagnande af lärobok, men i båda fallen på ett för barnen lättfattligt och praktiskt sätt.

Teckning ingår som undervisningsämne i nästan alla skolor och börjar i småskolans andra klass. Dervid användas dels ritböcker med förteckning och dels väggtaflor, dels brukar läraren på svarta taflan upprita och beskrifva figurer, som barnen få efterbilda i sina merendels linierade eller punkterade ritböcker. I en och annan skola föreläggas också för de mera försigkomna lärjungarne smärre plancher eller olika föremål till afbildning i afsigt att derigenom förläna ämnet mera intresse och större praktisk nytta.

Sångundervisning meddelas i alla skolor, der läraren eger förmåga att leda densamma. I småskolorna, der vanligen alla barnen deltaga i sången, inöfvas psalmer och lättare skolsånger efter gehör. sedan texten förut blifvit väl inlärd, i folkskolorna öfvas derjemte tonträffning och sånger efter å taflan skrifna noter. Äfven flerstämmiga sånger får man stundom höra. Barnens anlag är naturligtvis mycket olika, men i allmänhet större i skogs- och bergstrakter än på slättbygden. De barn, som af bristande sångförmåga

icke deltaga i undervisningen, få vanligen vara overksammas åhörare; sällan sysselsättas de med någon tyst öfning.

Gymnastiken är i småskolorna inskränkt till de enklaste fristående rörelser och anordnandet af lekar i det fria under rasterna. Då lärarinnan, såsom stundom sker, själf deltagar i och leder dem, gå de med lif och lust, och i barnens större tillgifvenhet och hurtighet under lektionerna har hon god lön för sin ringa möda. I folkskolorna åter, der gymnastik väl upptages å särskild tid på läsordningarne, kan man med skäl säga, att den i de flesta skolor mera finnes till namnet än gagnet. Visserligen förekomma några arm- och benrörelser samt vändningar — ty gymnastik skall det ju vara —, men oftast utan tillräcklig insigt hos den kommenderande om rörelsernas betydelse och rätta följd och utan ringaste hurtighet och verklig lystring hos de gymnastiserande. Kommer så dertill, att gymnastiken måste under kallare årstiden och vid fult väder försiggå i själfva skolsalen, som ofta nog är illa ventilerad och så trång, att ej tillräckligt utrymme finnes för marscher och andra öfningar, så må man ej förundra sig öfver, att dess välgörande inflytande på barnens hållning och helsa ej rätt behjertas af skolråd och föräldrar — ja många gånger ej ens af lärarne själfva. Önskligt vore därför, om vid seminarierna undervisning kunde meddelas af lämplig instruktör, huru gymnastiken skall, *särskildt med hänsyn till lokala förhållanden på landsbygden*, kunna till verkligt gagn bedrivas.

Skolträdgårdar förekomma till ett antal af 43 inom Nerike. Rätt många af dem, men långt ifrån alla äro så ordnade och vårdade, att barnens sinne för trädgårdsskötsel derigenom näres och utvecklas. Flerestades få ock barnen deltaga under jägmästares tillsyn i skogsplantering och frösädd på större egendomar, ett arbete som kan vara barnen till nytta och tillika är förbundet med en liten inkomst för dem. Under den tid de äldre deltaga i sådana göromål, pågår vanligen skolarbetet med den lägre afdelningen ensam.

Lärokurserna äro desamma som normalplanen angifver för de olika slagen af skolor, utom i sådana, som omfatta både folk- och småskoleafdelning, ty der vill jag fordra minst samma, om ej större kurser vid afdelningarnes gemensamma undervisning än vid deras läsning på skilda tider. Den förra anordningen förutsätter ett mycket begränsadt antal barn, och då bör man naturligtvis medhinna mer under 8 än under 4 månaders läsning, såvida läsordningen är väl affassad och minst en timme dagligen anslås särskildt till folkskoleafdelningens undervisning efter småskolebarnens hemförlofning. Emellertid upptager normalplanen egendomligt nog i de flesta ämnen större kurser vid den skilda än vid den gemensamma läsningen.

Läsordningarne öfverensstämma temligen noga med någon normalplanens bilagor, men med den högst nödvändiga begränsning af timtalet i veckan till 30 i stället för de 33, som i bilagorna sätts för folkskolor med en lärare. Den finnes alltid anslut till lärorummet efter att hafva godkänts af skolrådet och följes nog utom af en eller annan äldre lärare, som tyckes hafva svår påminnelser, att i allt rätta sig efter densamma. I några skolor med många barn hafva läsordningarne mera upprättats ur synen att hålla afdelningarne tillsammans och så mycket som möjligt undvika tysta öfningar, emedan det är en svår och vanskelig uppgift för en äldre lärare att anordna sådana på ett fruktbärande sätt. Den faran ligger nemligen nära till hands, att dessa arbeten blifva tillbörligen kontrollerade — och då är nyttan af tysta öfningar mycket oviss — eller ock att granskningen tager alldeles för mycket tid från den andra undervisningen.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden har i de distrikt, der fortsättningsskolor ej funnits, utgjort för alla slags skolor 8 månader, beräknadt på 34½ å 35 veckor eller 167 å 170 verkliga läsdagar, då läsningen pågått endast 5 dagar i veckan, och ungefär 202 vid 6 dagars läsning i veckan. En månads öfverläsning mot i lag stadgad läsning har derjemte förekommit i sex folkskolor, en mindre folkskola och en flyttande småskola. Vår- och höstterminernas längd är också deras början och slut är mycket vexlande i de olika distrikternas folkskolor. I de flesta börjar vårterminen i midten af januari eller andra de första dagarne af februari eller mars och pågår till slutet af juni och i några ända till midten af juli. Höstterminens början infaller i allmänhet under augusti och september men i rätt många skolor, der barnens hjälp ovilkorligen måste i anspråk för skördens inbergande, i oktober. Vanligen pågår höstterminen under de första dagarne eller midten af december. Vårterminens längd varierar sålunda mellan 4—6 månader och höstterminens mellan 4—2, beroende på skolrådets och inspektörens meningssamma sträfvande att få barnens skolgång så jemn som möjligt. I småskolor och mindre folkskolor pågår deremot vanligen höstterminen 4 månader med uppehåll under juli och stundom någontid af augusti.

Fortsättningsskolan är i Örebro ordnad som aftonskola; åren som följande platser fortgår den i omedelbar följd från midten af januari till mars, eller ock är den förlagd till en del efter höstterminens slut.

en del före vårterminens början. Af särskilda skäl har den under sista året måst i Skagershult flyttas till tiden från den 25 maj till den 9 juli. Helt och hållet utom folkskolans tid meddelas den fortsatta undervisningen i Örebro, Sköllersta, Askersund, Skagershult och 1 skola i Qvistbro, med 4 veckor utom och 2 veckor inom nämnda tid i 2 skolor i Hammar och 1 i hvarterdera af Snafunda, Qvistbro och Tångeråsa distrikt.

Läsningen pågår i folkskolor och i flertalet mindre folkskolor på landet 30 timmar i veckan, fördelade med 6 timmar på veckans 5 första dagar mellan 9—12 och 1—4. I städerna och på några ställen å landet är undervisningen utsträckt till 6 dagar med omväxlande läsning och slöjd, en anordning som både för barnen och undervisningen i sin helhet är vida att föredraga. I småskolorna på landet och en del mindre skolor är läsningen också inskränkt till 5 dagar i veckan, men med 5 timmar om dagen mellan 9—12 och 1—3. Der afdelningsläsning under olika tider förekommer, är den dels anordnad så, att hvardera afdelningen undervisas 4 månader, den högre i slutet af höst- och början af vårterminen och den lägre under den öfriga lärotiden, dels såsom hvarannandagsläsning, hvarvid afdelningarne omväxlande läsa 2 eller 3 dagar i veckan 6 timmar om dagen utom i Hammars väl ordnade skolor, der hvardera afdelningen läser 3 dagar i veckan 5 timmar om dagen. Några få folkskolor, som sakna underlag af småskola, hafva det så ordnadt, att småskoleafdelningen ensam besöker skolan under första tiden af höstterminen och folkskoleafdelningen motsvarande tid i början af vårterminen, medan de under den öfriga lärotiden läsa hvardera 3 timmar om dagen under veckans 5 första dagar.

Men 5 timmars läsning om dagen för 7- och 8-åringar samt 6 timmar för 9—13 åringar förutom tid till lexläsning och för gåendet till och från skolan, är ett dagsarbete, som icke står i rimligt förhållande till barnens krafter. Också visar erfarenheten, att åtminstone den sista timmen är vid läsningens utsträckning till klockan 4 e. m. af föga eller ingen nytta. Skola barnen med lust och uppmärksamhet och utan att förtröttnas kunna tillgodogöra sig undervisningen, synes mig därför en ändring i lästiden vara ytterst nödvändig. Hos skolråden har jag af denna anledning begärt, att läsningen måtte utsträckas äfven till lördagarne, men för hvarje dag begränsas till 5 timmar i folk- och 4 timmar i småskolorna och börja så tidigt, att den, med beräkning af 1 timmes rast, slutar senast klockan 2 e. m. Om dertill bestämdes, att i skolor med slöjd läsningen under 2 dagar fortginge från 8 till 12, naturligtvis med de jemkningar i afseende på första timmen, som den mörkare års-

tiden kräver, och slöjden vidtog klockan 1 e. m., samt a
rådet i alla skolorna lemnade en dags lof i månaden för att
läraren tillfälle till auskultering och skötandet af enskilda
genheter, så skulle arbetet blifva betydligt lättare för både
lärare och ett likaså godt, om ej bättre, resultat vinnas af
visningen. Bland andra viktiga fördelar af en sådan anordn
äfvén särskildt böra påpekas, att barnen hvarje dag få vara
tid under hemmets vård och att samarbetet mellan skola
bättre främjas.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning afgång.

Enligt skolrådets berättelser för 1892 uppgick hela anta
af 7—14 års ålder inom inspektionsområdet till 18,000. F
lemnas nedanstående redogörelse:

Undervisade i distriktets egna <i>folkskolor</i> , fasta	
» » » » » flyttande	
» » » » » <i>mindre folkskolor</i> , fasta	
» » » » » » flyttande	
» » » » » <i>småskolor</i> , fasta	
» » » » » » flyttande	
» » » » » <i>skolor utom distriktet</i>	
» » » » » <i>allmänna läroverk och specialskolor</i>	
» » » » » <i>enskilda skolor</i>	
» » » » » <i>hemmen</i>	
Ej undervisade <i>efter inhemtande af fordringar enl. § 48.</i>	
» » » » » » » » § 47	
» » » » » <i>på grund af sjukdom eller naturfel</i>	
» » » » » » » » <i>annan anledning</i>	
Om hvilka uppgifter saknas	

Summa

Af denna redogörelse framgår, att af distriktens barn a
års ålder hafva i deras egna skolor undervisats 14,756; o
uppgick hela antalet i folkskolorna, mindre folkskolorna o
skolorna under 1892 undervisade barn till 15,684, såsom s
den förut intagna tabellen å sid. 22 och 23.

Intagning eger rum endast vid läsårets början, så vid
flyttning eller andra särskilda omständigheter föranleda nå
dantag.

Skolgången börjar det år, under hvilket barnet fyller 7 år, stundom ännu tidigare. I Kumla distrikt deremot, der läsåret i småskolorna börjar på våren, inträffar ofta, att barn, som fylla 7 år mot slutet af ett år, ej inskrifvas förr än följande året. Detta distrikt ensamt bidrog med ej mindre än 115 barn till den summa, som ofvan nämnts under rubriken: af annan anledning. Resten utgöres dels af barn i aflägsna skogsbygder med långa och svåra skolvägar, då föräldrarne ej våga släppa dem till skolorna innan de blifvit litet äldre, dels ock af sådana, som, utan att hafva genomgått skolan, blifvit konfirmerade och sedan kommit ut som tjenare. För att emellertid kunna öfvervaka, att alla barn komma i åtnjutande af nödig undervisning, har jag därför sett mig nödgad begära, att vid hvarje skola må finnas ett ur skolrådsordförandens förteckning gjordt utdrag öfver alla skolområdets skolpliktiga barn, och att detta utdrag skall framläggas för skolrådsledamöter och inspektör vid deras besök. Med hvarje år visar sig likväl en märkbar förbättring vid skolgången, så att den kan kallas temligen god i de flesta distrikt, i några, t. ex. Almby, Glanshammar, Götlunda m. fl., förträfflig. Flere faktorer hafva dertill medverkat. Föräldrarne hafva kommit till bättre insigt om undervisningens stora betydelse för barnen och visa mera intresse för skolan. De veta också, att en jemn skolgång är ett oeftergiftigt vilkor för barnens afgång vid de år, då de kunna vara dem till stor hjälp i arbetet på åker, äng och i skog samt i de handverk, som idkas i hemmen. På barnens försumlighet fästes oafslåtliga skolrådets uppmärksamhet genom promemorior efter inspektionerna och genom lärarnes ständiga meddelanden, och ledamöterna nödgas derigenom besöka hemmen för att söka hämma obetänksamma föräldrars sjelfrådighet att utan giltigt förfall eller begärdt lof taga barnen från skolan. Ett annat medel till främjande af jemn och fullständig skolgång är fordran af afgångsbetyg för tillträde till konfirmationsundervisningen, en fordran som borde mera allmänt göras gällande. Lärotidernas ändring genom vårterminens förlängning och höstterminens början efter skördetidens slut hafva också i sin mån bidragit att bättra förhållandena. Men sorgliga skuggsidor finnas äfven. Så hade i ett distrikt flere föräldrar, bland dem till och med skolrådsledamöter, utan angifvet skäl behållit skolbarn hemma halfva och hela terminer och låtit dem sluta utan att hafva genomgått mer än ett par klasser. Mot detta olaga tillvägagående hade ingenting åtgjorts af ordföranden oaktadt lärarens upprepade framställningar om saken. Här och der synes man ännu vara okunnig om, att det finnes en stadga, som binder, att alla barn äro pliktiga att inställa sig i skola, så snart

de nått därför erforderlig ålder, och det händer ej så sällan, att föräldrarne mena sig göra skolan och läraren mera än sina egna barn en tjänst, då de i detta afseende hörsamma lagens bud. Mot sådana missförhållanden äfvensom mot föräldrars lojhet och liknöjdhet för barnens undervisning påkallas naturligtvis skolrådets ingripande, och man kan därför med fog säga, att på dess och kanske mest på ordförandens intresse eller ligkiltighet beror i icke oväsentlig grad skolgångens beskaffenhet. Annorlunda ställer sig saken, då fattigdom och nöd äro så stora, att man t. ex. fått höra ett barn såsom skäl för uteblifvande sanningsenligt svara: »mor hade icke något bröd att skicka med mig». Den enskilda välgörenheten kan då gifva kommunen ett godt handtag, och jag erinrar mig, hur skolgången under den sista kalla vintern var den allra bästa vid en skola, der barnen, tack vare en enskild mans omtänksamhet och välvilja, fingo hvarje dag hemta sig varm mjölk vid hans i närheten liggande mejeri. Ej sällan söka lärare och lärarinnor hjälpa med sina små tillgångar, och i Örebro har det lyckats lärarekåren att på senare tiden samla en ganska stor fond till fattiga skolbarns bespisande. Till kläder åt de fattigaste lemnar kommunen visserligen bidrag, men endast i mycket ömmande fall och långt ifrån tillräckligt. Ett lämpligt och tacksamt arbetsfält finnes således här på nära håll för de många syföreningarne, om de ville taga sig an denna behjertansvärda sak. Mycket bekymmer vållar äfven den i vissa trakter allmänna vallningen, som bryter skolgången under den vigtiga repetitionstiden och tillika menligt inverkar på barnens arbetslust och sedlighet. Finnas sålunda många skäl till missnöje med skolgången i en del bygder, så har man å andra sidan full orsak att i allmänhet berömma och nästan beundra både barn och föräldrar, då man ser småttingarne i ur och skur med glädje mod traska långa, obanade vägar fram till sina skolor.

Flyttning och afgang. Läsåret afslutas merendels med vårterminen i Nerikes skolor, endast i några få distrikt med höstterminen. Afslutningen är då alltid förbunden med offentlig examen under rätt stort tillopp af barnens anhöriga. Efter examens slut afkunnas flyttningarne, som likväl stundom äro fästa vid vilkor af förkofran i ett eller annat ämne till en följande termin. Vid flyttningen tages dock icke hänsyn endast till barnens kunskaper, utan äfven till den tid de gått i skolan. Påtryckning från oförståndiga föräldrar och undfallenhet hos lärare och skolråd för deras önsksningar få nog mången gång vara med i spelet. Detta gör, att man i alla klasser träffar på barn, som icke kunna draga någon verklig nytta af undervisningen, emedan de blifvit utan tillräcklig pröfning flyttade till för

hög klass. Sjelfva lida de skada derigenom, och undervisningen i sin helhet förtynges och neddrages. Förutom dessa svårigheter tillkomma ytterligare på landet de många årsklasserna och det vanligtvis alltför stora barnantalet, som skall på en gång skötas af en enda lärare. Att då fordra samma kunskapsmått der vid barnens afgång som i sådana stadsskolor, der hvar lärare blott har en årsklass med ett jemförelsevis begränsadt antal lärjungar att undervisa, är man icke berättigad till. Men genom träget och skickligt arbete. genom ofta återkommande repetitioner och anställande af lättare prof till eggande af barnens uppmärksamhet och sjelfverksamhet har dock en och annan lärare på landet lyckats uppnå resultat, fullt jemförliga med dem i Örebro skolor.

Hvad särskildt afgångspröfningen beträffar, kan det ej nekas, att den sker alltför lättvindigt i nästan alla skolor samt att många oförtjenta betyg dervid utdelats och säkerligen komma att utdelas, så länge den seden qvarstår att sammanslå denna pröfning med den vanliga årsexamen. Detta förfarande har dock så länge följts och blifvit en vana, att yrkanden om ändring sällan vinna gehör. I 29 af 44 skolreglementen är dock *särskild* pröfning uttryckligen föreskrifven.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Såsom af den förut å sid. 22 och 23 införda tabellen framgår, utgjordes *lärarepersonalen* vid 1892 års slut i *folkskolorna* af 157 personer — 118 ordinarie lärare, 24 ordinarie lärarinnor, 4 extra ordinarie lärare och 11 biträdande lärarinnor; i *mindre folkskolorna* af 22 personer — 3 lärare och 19 lärarinnor, och i *småskolorna* af 137 personer — 5 lärare och 132 lärarinnor. Jemföres härmed förhållandet vid 1886 års slut, visar det sig, att personalen ökats med 41 personer under denna period. Då deremot de i skolorna undervisade barnen under tiden minskats från 16,076 år 1886 till 15,684 år 1892 med 392, så är numera proportionen mellan lärarne och barnen vida förmånligare än vid periodens början. Af de i mindre folkskolor och småskolor tjänstförrättande hafva 5 lärare och 10 lärarinnor endast deltagit i en mindre undervisningskurs före sin anställning; de öfriga hafva antingen genomgått fullständigt småskolelärarinneseminarium eller genom offentlig pröfning inför folkskoleinspektör styrkt sig hafva med dessa nyssnämnda jemförliga insigter.

I stort sedt torde det påståendet vara berättigadt, att lärarepersonalen eger goda kunskaper och undervisningsskicklighet samt är på detta sätt ganska väl förberedd för sin ansvarsfulla uppgift.

Äfven ådagalägga de i allmänhet mycket nit och intresse vid skolarbetet. Deras sammanträden kretsvis och på allmänna möten preglas ock af en god kamratanda och ett allvarligt bemödande att tränga djupare in i undervisningens och uppfostrans svåra konst. En och annan äldre har likväl icke kunnat nöjaktigt uppfylla de kraf, som numera ställas på en lärare, och har därför tvungits att skaffa sig vikarie eller biträde under väntan på pensionsåldern. Några finnas nog också, hvilka ej sakna förmåga, men som äro alldeles för loja och ligkiltiga att göra ett godt arbete eller också odugliga till disciplinens upprätthållande. I fråga om lärarnes afgång vore det önskligt, om lagen ålade hvarje lärare att afgå, då han är berättigad till full pension, så vida han ej särskildt anmodas af öfverordnad myndighet att stanna. Det är nemligen under nuvarande förhållanden en mycket ömtalig och svår sak att yrka på en persons afgång, då han, efter att en lång tid förtjenstfullt skött sitt kall, med åren blifvit omöjlig som lärare utan att sjelf märka det. Och det är ej heller lätt att tvinga den pensionsberättigade mot hans vilja att afgå -- det torde både skolråd och inspektörer kunna vitsorda.

Om lärarepersonalens sedliga förhållanden är lyckligtvis ej annat än godt att säga, om jag undantager några få sorgliga fall bland lärarinnor vid små- och mindre skolor. Men dessa, som visat sig glömska af sin ovilkorliga pligt att vara barnen till en föresyn i ren och sedlig vandel, hafva då genast uppsagts från sina befattningar.

Undervisningen skötes i regel omedelbart af läraren. Likväl användes någon gång biträde af mera försigkomna lärjungar enligt normalplanens anvisning. Då flere afdelningar samtidigt läsa, såsom förhållandet är i största antalet skolor på landet, sysselsättes den afdelning, som icke åtnjuter lärarens omedelbara undervisning, med tysta öfningar. Vid några skolor med stort lärjungeantal har biträdande lärarinna anställts för den lägre afdelningen. Så är numera förhållandet i två skolor i Götlunda, 2 i Hammar, 1 i Kil och 1 i Lillkyrka. Ett fortgående i den riktningen är lyckligtvis att motse under den närmaste tiden å flere håll. I fråga om sjelfva undervisningssättet kan jag icke underlåta att omnämna en egenomlig metod, som med förkärlek användes af somliga lärare, både äldre och yngre, men som är både tung och olämplig och tillika mycket svår att arbeta bort. På hvarje fråga låta de en god stund förflyta, innan någon anmodas att svara, och slutligen uppropas alltid någon af de bästa lärjungarne, som genom handuppsträckning och viftningar, så att säga, tiggat sig dertill. Men härvid inträffar

tillika det löjlga förhållandet, att en del barn ogeneradt sträcka händerna af gammal vana, ehuru de väl veta med sig sin fullkomliga okunnighet om svaret — de blifva också mycket sällan tillfrågade — medan andra, mera loja af naturen, låtsa som om saken alls icke rörde dem. De finna det antagligen beqvämast att få sitta stilla och slippa besvaret både med öfverläsning och eftertanke — och läraren stör dem ej heller. Hvart detta handuppsträcknings-system leder, är klart. Det bör därför utrotas eller åtminstone betydligt inskränkas. I stället må läraren vänja sig att utan fingervisningar sprida frågorna, om möjligt, till alla barnen för att kontrollera deras öfverläsning af lexan och hålla deras uppmärksamhet spänd och mottaglig för undervisningen. Min anmärkning rör således icke den naturliga metoden, att frågan först framställles till alla lärjungarne, utan sättet för svarets afgifvande. Ärligen, men sällan hvarje termin, afgifvas för lärjungen betyg, som då införas i de föreskrifna examenskatalogerna. Stundom får ock hvarje lärjunge en afskrift af sitt betyg till ledning för de hemmavarandes bedömanden af hans framsteg, uppförande, flit och skolgång. Det tjenar då som ett föreningsband mellan skolan och hemmet och borde därför blifva ett vedertaget bruk öfver allt.

Skolförhör. De flyttande skolorna äro numera inskränkta till 1 mindre folkskola och 2 småskolor, och äfven dessa torde snart upphöra såsom sådana. Roteförhör har ej förekommit i dessa, men väl i den flyttande folkskolan, så länge en sådan fans. Deremot hafva yrkanden framställts, att ett, om jag så får säga, afdelningsförhör skall anställas en gång i veckan med den lediga afdelningen vid läsning på skilda tider. Barnen glömma eljest för mycket under den långa ferietiden, och de bestämda kurserna inskränkas. Särskildt förhör med i hemmen undervisade barn förekommer ej. Antingen föras barnen genom skolrådets försorg snarast möjligt till skolorna, eller också läsa de för särskild lärarinna och förberedas till inträde i andra skolor eller läroverk. Småskolorna äro så allmänt värderade, att till dem sändas barnen ur alla samhällsklasser. Samma omdöme gäller nog också om folkskolorna, men klart är, att de barn, som förberedas för inträde vid läroverken, oftast få åtnjuta enskild undervisning för att komma fortare framåt. Folkskolorna på landet, som arbeta under många svårigheter, äro nemligen icke ännu så utvecklade, att de allmänt kunna tjena som bottenkola i nyssnämnda fall.

Med afseende på *ordningen och disciplinen* inom skolorna och medlen för dess upprätthållande råder naturligtvis olikhet, beroende på lärarens personlighet och i svårare fall äfven på det stöd, som han kan påräkna hos skolrådet. Visa barnen slarf vid skrifning

och teckning, dålig hållning under lektionerna eller vårdslöshet med egna och skolans tillhörigheter, så ligger felet i de flesta fall hos läraren, som ej är sin plats vuxen som uppfostrare. Mot barnens trots och sjelfsväld, synnerligast om de stödjas af oförståndiga och oresonliga anhöriga eller ej kunna brytas genom vanliga disciplinära straff, måste deremot skolrådets hjälp påkallas likaväl som vid försumlig skolgång. Äga både får utdelas och måste användas, men rätten dertill är mycket begränsad genom reglementariska föreskrifter. I somliga skolor är, bekymmersamt nog, icke blott hållningen dålig, utan äfven barnens sedliga halt till följd af de dåliga hem, hvori de vuxit upp. Genom att inackordera sådana barn i skolornas närhet hos välkända personer hafva en del kommuner lyckats återföra dem på rätta vägen. Dock må man säga, att tukten i allmänhet är god och att lärarekåren nitiskt arbetar icke blott på barnens undervisning utan äfven på deras fostran till dygd och sedlighet. Att man det oakadt stundom velat skrifu på folkskolornas räkning den råhet och våldsamhet, som ej sällan framträdt hos ynglingen, när han vuxit från skolans band, är icke blott obetänksamt, det är äfven orättvist. Hemmets beskaffenhet, sällskapet utom skolan och dryckenskapen böra väl snarare bära skulden.

VI. Undervisningsmateriel.

De mest gängse läse- och läroböcker äro följande: i modersmålet: Rodhes läsebok för småskolor — på några ställen användas äfven läseböcker af Kastman, Zotterman och Ambrosius —, statens nya läsebok, grammatik och rättstafningslära af Sundén, Sjölander, Dahlström m. fl.; i biblisk historia: hufvudsakligen Andersson-Liljeholms och Bäckmans; i räkning: Alfred Bergs, Sjölanders-Wihlanders, Velanders m. fl.; i svensk historia: Odhners; i geografi: Almquists, Linds, Folkskolans samt Nerke af Sjölander; i naturlära: Berg-Lindéns n:o 2 samt på några ställen Berlins och Celanders omarbetade böcker; i geometri: Franzéns, Bergs, Ordell-Olssons m. fl.; i välskrifning: kurser af Heike, Holmqvist, Mentzer, Sandberg, Berg och Grönblad. För undervisning i biblisk historia, räkning, geografi, naturkunnighet och teckning äro nästan alla skolor försedda med erforderlig materiel, om ock stundom något föråldrad och illa medfaren. Stereometriska figurer, mineraliesamlingar och fysiska apparater finnas äfven i en del skolor. För åskådningsundervisningen finnas i småskolorna länskartan och Sandbergs bilderark, men ofta användas dertill andra, i skolan tillgängliga föremål. I flertalet skolor kan materielen sägas vara god eller åtminstone nöjaktig, i

och med rikhaltig och förträfflig. Vanligen hafva mina om ny eller tillökad materiel rönt tillmötesgående, men tiden har införandet af statens dyra läsebok samt af andra böcker, som påkallats af nya stafningsättet, nästan medtagit alla anslag till undervisningsmateriel.

VII. Anteckningsböcker.

och examenskatalog finnas i alla skolor och föras nu ett temligen noggrant och ordentligt sätt, emedan de granskas vid inspektionen och jämföras med lemnade. I alla folkskolor föres äfven matrikel, vanligen om både folk- och småskolans barn; i en del småskolor föres särskild sådan. I matrikeln lemnas en fullständig tablå af barns hela skolgång genom införandet, utom af de vanligheterna, äfven om antalet närvarande dagar för hvarje termin, läsår, afgang efter 47 eller 48 § jemte året för afgang och flyttning till annan skola. Deremot kan jag ej med betryskla mig om sättet, hur förteckningen öfver de skolbarnen i allmänhet föres, emedan instruktionen för folkskollära ej talar om någon granskning deraf och jag endast varit haft tillfälle att efter slutad inspektion för dagen bedöma dess ordförande. Visserligen lemnas utdrag ur denna förteckning. Lit. B, men att dessa uppgifter ej så sällan varit ofullständiga eller felaktiga, har framgått af jämförelse mellan uppgifterna för olika år och med anledning deraf infordrade förklaringar.

II. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

I sistas inspektionsperioden hafva, så vidt jag kan döma af tillgängliga handlingar, 23 nya skolhus tillkommit, hvaremot antalet minskats med 10, från 64 till 54. Nya skolhus hafva byggts i Mosjö vid Hagalund för folk- och småskola, i Ekeby vid för mindre skola, i Svennevad vid Haddebo för folk- och småskola samt för manlig slöjd, i Axberg vid Ölmprotorp och Axberg för småskolor, i Götlunda vid Sickelsjö för småskola, i Lillkyrka vid Brånstorp för småskola, i Lillsjö vid stationen ett större präktigt stenhus med 4 slöjdsalar och hoställrum, samt vid Ormhult för mindre skola, i Ammeberg för folkskolans lägre afdelning och i Dalmark samt vid Mårsäter för småskolor, i Harstads Skankerud för mindre skola, i Lerbäck vid Skyllberg för folk- och småskola samt vid Joxtorp för mindre skola, i Snaf-

lunda vid Kårberg för småskola och vid Tyske för folkskola, i Bodarna vid Røfors för folkskola, i Edsberg vid Sörby för småskola, i Hidinge vid Svenshyttan för mindre folkskola (hvarjemte af enskild person inrättats en god skolsal med utmärkt möblering vid Guntjugan för en mindre folkskola), i Qvistbro vid Vekhyttan för folkskola, i Vi-by vid Äsplunda för folk- och småskola. Derjemte hafva genom påbyggnad eller tillbyggnad af gamla skolhus flere skolsalar anordnats vid Vivalla i Långbro, i Örebro stad och vid Nalavi i Kråklinge. Under uppförande äro 2 nya skolehus i Asker för småskola, 1 i Sköllersta för folk- och småskola, 1 i Svennevad för folk- och småskola, 1 i Hammar för småskola och 1 i Lerbäck för mindre skola. De nya lokalerna äro tillräckligt stora, ljusa, väl ombonade och mestadels äfven försedda med väggventiler, men de flesta vådras genom fönsternas öppnande under rasterna och vid rummens sopning och damning. Dragluckorna i taken har jag deremot utdömt såsom farliga för de barn, som sitta derunder. Mot en kraftig ventilering göres likväl ej sällan motstånd både af äldre lärare, som ej bry sig om frisk luft i rummen, blott det är dugtigt varmt, och af skolrådsledamöter, som tyckas tänka mera på vedåtgången än på barnens helse. De förhryda lokalerna äro till allra största delen otjenliga till skolrum; de böra derfor utbytas mot nya, ändamålsenliga skolhus, i den mån distrikten blifva i stånd att bära de dermed förbundna utgifterna utan för tung skuldsättning. Under tiden får man söka draga sig fram genom afdelningsläsning på olika tider. — Uppvärmningen sker genom kaminer af mycket vexlande slag, från stora Vimanska ventilationskaminer till de s. k. bergslagsugnarne af tjockt gjutgods, som nog värma dugtigt, men hafva det stora felet att göra luften obehagligt torr och oren.

Renhållningen af lokalerna är ännu trots upprepade skrivelser på de flesta ställen mycket bristfällig, emedan de anslag, som der-till lemnas, äro alldeles för obetydliga. Skurningen inskränkes till 6, 4, ja i några skolor till 2 gånger om året, i stället för minst 1 gång i månaden, som yrkats. Sopning och damning få vanligen barnen ombesörja i tur och ordning, och yrkandet om ändring i detta fall har på kyrkostämmorna mötts med ett bestämdt nej och den invändningen, att »barnen skola väl också lära sig göra någon nytta i skolan» — på deras helse tänker man icke så mycket. Dock torde de farliga följderna för barnen af detta åliggande kunna något minskas, om lärarne tillse, att golfven vattenstänkas före sopningen och att denna verkställes noggrant och ordentligt.

Skolmöblerna utgöras mest af tvåsitsiga skolbord. Många af dessa, synnerligast de gamla, äro illa hopkomna och olämpliga genom

den stora distansen, de smala sitsarne, saknaden af ryggstöd m. fl. olägenheter. Ehuru dåliga, äro de dock bättre än de gamla odugliga långbänkarne, som ännu finnas qvar i rätt många distrikt i en eller flere af deras skolor. Så är förhållandet med 1 skola i Almby, de flesta i Tysslinge, 3 i Bo, 1 i stora Mellösa, 1 i Glanshammar, 2 i Lillkyrka, 2 i Askersund, 4 i Askersunds landsförsamling, 1 i Halsberg, 1 i Kumla, 3 i Lerbäck, 1 i Snaflunda, 1 i Bodarna, alla skolorna i Edsberg och Hackvad, 3 i Knista, 1 i Hidinge, 3 i Kråklinge, de flesta i Qvistbro, 3 i Skagershult och 1 i Viby. Flerstädes, såsom i Bo och Qvistbro, har dock beslut fattats om långbänkarnes utbyte mot tidsenliga skolmöbler, och öfriga församlingar skola väl med det snaraste följa detta exempel, vill jag hoppas. Kostnaderna i detta fall är ingalunda afskräckande stora.

Skolträdgårdarne äro till antalet 43. Somligstädes skötas de på ett mycket förtjenstfullt sätt; barnen få då hvar sitt lilla land att sköta och skörda, de få tillika undervisning i sättning, trädplantering och ympning. Men i allmänhet omhuldas denna grön af undervisningen alldeles för litet.

IX. Tillsyn.

Både i städerna och på landet pläga skolorna vara fördelade på skolrådets ledamöter, hvilka det åligger att genom regelbundna och flitiga besök följa arbetets gång och verka för skolväsendets utveckling. En och annan har nog tagit detta viktiga uppdrag på allvar, men de flesta äro sällsynta gäster i skolorna annat än vid inskrifningen och examen och inskränka sin verksamhet för öfrigt till deltagande i sammanträden och syner, öfverlemnande åt ordföranden att sörja för resten. På kyrkoherden, hvars sjelfskrifvenhet som ordförande så mycket förkättrats, kommer således skolväsendets ställning att till stor del bero, och att han deråt egnar långt mera arbete och intresse än de valda ledamöterna, kan ej jäfvas. Vid sidan af skolrådet tillsätts i somliga distrikt s. k. tillsyningsmän, hvilkas hufvudsakliga uppgift är att öfvervaka skolgången och motaga lärarnes meddelanden om skolförsumliga lärjungar. Vid inspektionerna, som skett utan föregående meddelanden, och hvaråt jag egnat i medeltal 2 dagar i veckan under terminerna samt större delen af sommarferierna, så länge skolorna varit i gång, har jag alltid rönt tillmötesgående af lärarne och i min mån sökt främja deras önskingar och skolväsendets förbättring genom promemorior och cirkulär till skolråd och kyrkostämmor. En kraftig sporre till

ökad samverkan mellan skolråd och lärare är det nya stadgandet om sammanträde mellan dem före hvarje skolårs början.

X. Kostnaderna för skolväsendet.

Så väl de direkta utgifterna som uttaxeringen på fyra äro i tabeller å sid. 22 och 23 angifna enligt skolrådets uppgifter för 1892, men härtill komma ytterligare afbetalningarne och den årliga amorteringen å upptagna lån, som, om in- och utgående skulder jämföras, under sista året uppgingo till 27,155 kronor. Totalsumman af utgifter för skolväsendet under 1892 har sålunda varit 347,711,52, och till dess gäldande har af staten lemnats 102,174,73, af landsting och andra korporationer 3,371,81, af donationer m. m. 18,986,45 och af skoldistriktet 124,532,79. Hvarje undervisadt barn kostade i medeltal 28 kronor 35 öre.

Örebro i september 1893.

Arv. Sundblad.

Föreläsningar om Folkskolorna inom Vesterås stift

åren 1887—1892.

I.

Stiftet, Munktorps, Köpings, Arboga, Vester Fernebo och Sala
kontrakt.

Skoloråde, inom hvilket undertecknad sedan den 1 januari 1877
trädde såsom folkskoleinspektör, utgöres af den östliga delen af Vestman-
lands län, som tillhör Vesterås stift, är fördeladt i 49 pastorat och
skolor, hvardera bildande ett skoldistrikt, samt hade vid 1892
109,181 invånare och 17,854 barn af 7—14 års ålder. De
skoldistrikten äro Vesterås stad med 8,314, Norberg med
5,816, Vester Fernebo med 4,916 och Arboga
med 4,632 invånare. I 16 skoldistrikt understiger folkmängden
till invånareantalet äro Skerike med 439 och Kungsåra
med 439 personer. Medeltalet af distriktens folkmängd är 1,983

Under den gångna sexårsperioden har jag förrättat 1,422 inspek-
tioner. De flesta skolor hafva under den tiden blifvit besökta 4 å
5 gånger och ganska många en gång hvarje år. I allmänhet har jag
gjort inspektioner utan föregående anmälan och aldrig under
vintern. Jemlikt instruktionens föreskrift hafva med anled-
ning af de skildrade inspektioner till skolråden afsändts promemorior,
som varit behöfligt. Någon sådan anmälan till domkapitlet, som
i de flesta fallen omförmäles, har jag under dessa sex år icke ansett
nödvändigt att göra.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Fortsättningsskolornas, folkskolornas, mindre folkskolornas och småskolornas antal vid 1892 års utgång angifves i denna öfversigt.

Kontrakt	Antal skol-distrikt	Fortsätt-nings-skolor	Folkskolor			Mindre folk-skolor, alla fasta	Småskolor	
			Fasta med		flyttande på två stationer		fasta	flyttande på två stationer
			en lärare	två eller flere lärare				
Domprosteriet	14	8	13	4	—	2	31	—
Munktorps kontrakt.....	9	5	19	2	—	3	27	—
Köpings „	10	11	23	5	1	4	30	1
Arboga „	6	2	6	3	1	4	13	2
Vester Fernebo „	8	4	20	3	6	3	31	7
Sala „	8	4	19	3	—	2	22	—
Summa	55	34	100	20	8	18	154	10

I denna tabellariska öfversigt är upptagen en mindre folkskola i Heds församling af Köpings kontrakt, hvilken underhålles af Karmansbo bruks egare.

De här upptagna, författningsenligt ordnade *fortsättningsskolorna* äro alla förenade med fasta folkskolor och äro fördelade på 18 församlingar. Skinskatteberg har 4, Skultuna, Sura, Vester Fernebo och Sala stad hafva hvardera 3, Vesterås, Ramnäs, Odensvi, Malma och Arboga hafva hvardera 2, samt St. Ilian, Tillberga, Hubbo. Kungs Barkarö, Björskog, Hed, Vestanfors och Tortuna hafva hvardera 1 fortsättningsskola. De i Lundby och Skerike förr anordnade fortsättningsskolorna hafva under perioden upphört, den förra år 1888, den senare år 1890. Såsom skäl derfor har uppgifvits, att dessa skolor besöktes af endast några få barn. Att den författningsenligt ordnade fortsättningsskolan icke ernått någon betydligare utveckling under de sist gångna 6 åren beror i några skoldistrikt derpå, att helt få barn före konfirmationsåldern genomgått fullständig folkskolekurs, men i många skoldistrikt på vederbörandes obenägenhet för ökade kostnader.

Inom de flesta af de skoldistrikt, der fortsättningsskolor ännu icke kommit till stånd, har vid en eller flere folkskolor s. k. repetitions-skola varit anordnad, der de ur folkskolan afgångna barnen fått tillfälle att grundligare inlära och stundom något utvidga de i folkskolan

na lärokurserna i alla eller i de för lifvet vigtigaste ämnena
 tendom, läsning, räkning och skrifning. Barnen i repeti-
 hafva i tre skoldistrikt undervisats tillhopa med den egent-
 olans alla barn. I tre andra skoldistrikt hafva de under-
 ensamt med folkskolans tredje och fjerde eller endast fjerde
 nom fyra skoldistrikt har icke någon undervisning varit
 ör de ur folkskolan utgångna barnen af den uppgifna
 barnen fortsätta sin skolgång, till dess deras konfirmand-
 g begynner.

et *folkskolor* hafva några få förändringar timat under sex-

Nya folkskolor hafva upprättats i följande skoldistrikt:
 i i Munktorp, en vid Trugsbo*) i Ramnäs, en vid Röle**) i
 en vid Näs i Norberg, en vid Litsberga**) i Romfartuna,
 selbo**) och en vid Valsätra**) i Möklinta. Den emellan
 Bistorp i Norberg flyttande folkskolan har blifvit förändrad
 a folkskolor. Skultuna bruks två folkskolor sammanslogos
 en folkskola med två lärare. Af de flyttande folkskolorna
 i Norberg, två i Vestanfors, två i Karbenning***), en i
 erg och en i Vester Skedvi. Som två af de flyttande
 besökas af ett stort antal barn, böra de så snart som
 ttas af fyra fasta folkskolor. Underlag af särskild små-
 19 folkskolor, hvilka i allmänhet besökas af ett mindre
 Fem af dem hafva intill sista inspektionsperioden varit
 skolor och två hafva varit stationer af flyttande folkskola.
 n *mindre folkskolor* hafva examinerade lärare blifvit an-
 sådan skola har indragits och en har förändrats till små-
 ny mindre folkskola har tillkommit i Arboga landsförsam-
 rn, som förr besökt folkskola, belägen på Arboga stads
 n småskola har förändrats till mindre folkskola. Någon
 kola af detta slag finnes icke, då den enda förr befintliga
 t af en fast. Två mindre folkskolor komma att under
 år förses med examinerade lärare. De öfriga torde alla
 antag kunna ses fullt berättigade.

småskolor hafva tillkommit på följande ställen: en vid Skul-
 en vid Ramnäs bruk, en vid Mölntorp i Säby, en vid Ku-
 nsvi, en vid Vester Fernebo kyrka, en vid Vagersta i
 en vid Långgrufvan i Norberg och två i Sala stad. I
 en flyttande småskola ersatts af två fasta. I Norberg

ar förr funnits en station af flyttande mindre folkskola.

ar förr funnits en mindre folkskola.

distrikt är det enda, som saknar fast folkskola.

indrogs en flyttande småskola, då i samma trakt två fasta folkskolor upprättades, vid hvilka äfven barnen på småskolans stadium undervisas. I följd af folkmängdens tillväxt i städerna samt vid grufvor och bruk behövas i närmaste framtid åtminstone tio nya småskolor. Tre af de flyttande småskolorna böra snarligen förändras till sex fasta. De nu flyttande småskolorna tillhöra följande församlingar: två tillhöra Norberg, två Vestanfors, två Karbenning, två Vester Skedvi (denna församling är den enda, som icke har någon fast småskola), en Skin-skatteberg och en Vester Våla. Intet af inspektionsområdets skoldistrikt saknar småskola.

De enda *enskilda skolor*, som kunna hänföras till folkundervisningsanstalterna, äro den förut nämnda mindre folkskolan vid Nyhammar i Hed och öfningsskolan vid det i Vesterås af landstinget anordnade seminarium för bildande af småskolelärarinnor samt några småbarnsskolor i länets städer. Den af Ferna bruks egare bekostade folkskolan har nu öfvertagits af Gunnilbo skoldistrikt.

Vid lägenheten Sofielund i Kolbäck finnes fortfarande en anstalt för idioters vårdande och undervisande. Denna lägenhet blef med byggnader och inventarier år 1890 af direktör R. D. Bruce och hans fru öfverlemnad till länets landsting, mot det att landstinget förband sig att under makarnes lifstid till dem årligen utbetala en viss lifränta och att, intill dess mera omfattande åtgärder vidtagas för idioters vård och uppfostran, använda lägenheten till anstalt för idioter från länet. Söndagsskolor, afsedda att uppbygga och undervisa barn i kristendomen, finnas i de flesta af områdets skoldistrikt.

Slöjdundervisningen omfattas med allt mera stigande intresse af länets befolkning. Antalet slöjdskolor för gossar har under de sist förflutna sex åren ökat från 12 till 32. Slöjdundervisning meddelades under år 1892 gossar vid tre folkskolor i Skinnskatteberg, två i Irsta, Ramnäs, Sura, Ryttern, Malma, Arboga, Haraker, Fläckebo och Kumla samt vid en i St. Iljan, Vesterås, Barkarö, Skultuna, Hubbo, Köping, Hed, Vester Fernebo, Vester Våla, Sala, Möklinta och Kila. Särskildt anställda slöjdlärare meddela undervisningen i Skultuna, Ryttern och Sala samt vid en skola i Ramnäs. I Arboga undervisa två folkskolelärare och en särskild slöjdlärare. Vid de öfriga skolorna meddela folkskolans lärare undervisningen. I de flesta slöjdskolor undervisas uteslutande i träslöjd (snickeri och svarfning). I några omfattar undervisningen också stol- och korgflätning, borstbindning och tillverkning af stålträdsarbeten. Den bäst ordnade goss-slöjdskolan är den i Ryttern. Denna är grundad på en af aflidne statskommissarien Gustaf Öjjer gjord donation. Vid den i Vesterås befintliga "slöjdskolan och tekniska skolan" har på landstingets bekostnad under flere år varit anord-

nade lärokurser i slöjd för folkskolans lärare. Såväl derigenom som genom anslag till slöjdlärares aflöning och till anskaffande af slöjdrederkap har landstinget sökt befordra slöjdundervisningen vid länets folkskolor. Undervisning i qvinlig slöjd meddelas skolflickor i Vesterås, St. Iljan, Vesterås-Barkarö, Dingtuna, Skultuna, Tillberga, Hubbo, Badelunda, Irsta, Kärrbo, Munktorp, Ramnäs, Sura, Ryttern, Lillhärad, Köping, Köpings landsförsamling, Kungs-Barkarö, Björskog, Odensvi, Skinskatteberg, Bro, Gunnilbo, Hed, Malma, Arboga, Arboga landsförsamling, Himmeta, Medåker, Vester Skedvi, Norberg, Vestanfors, Haraker, Fläckebo, Karbenning, Sala och Kumla. I alla dessa slöjdskolor undervisas i stickning, sömnad, lappning, stoppning och märkning; i några undervisas också i spånad och väfnad. I de flesta skoldistrikt meddelas undervisningen af småskolans eller folkskolans lärarinnor. Vid några skolor undervisa för detta ändamål särskildt anställda lärarinnor. Vid slöjdskolan i Vesterås hafva äfven lärokurser för slöjdlärarinnor varit anordnade under flere år. Bidrag till uppehållande af undervisningen i qvinlig slöjd lemnas skoldistrikt af länets hushållningssällskap.

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistrikt med undantag af ett. Dessa hafva under inspektionsperioden i många församlingar blifvit betydligt upphjelpa och rikligt försedda med nya, omsorgsfullt valda böcker. Der så skett, användas sockenbiblioteken rätt flitigt. I andra församlingar, der under de senare åren oaktadt gjorda påminnelser ingen omsorg egnats detta folkbildningsmedel och der boksamlingarne derför innehålla några få, illa åtgångna, gamla böcker och tidskrifter, användas sockenbiblioteken ringa eller intet. Man hör visserligen ofta vederbörande anföra såsom skäl för sin obenägenhet att offra några kostnader på sockenboksamlingarne, att läsningen af tidningar så mycket tilltagit, att folket icke har någon tid öfrig för läsning af allvarligare art, men erfarenheten har dock visat, att, der sockenboksamlingarne blifvit upphjelpa och en ordnad utlåning blifvit vidtagen, ett ganska stort antal låntagare inom kort tid infunnit sig.

Det af landstinget bekostade *seminarium* för bildande af lärarinnor vid småskolor har under perioden fortgått enligt samma plan som förut. De inträdessökande hafva varit 208, af hvilka 133 såsom elever mottagits. Af dem hafva 130 erhållit godkända afgångsbetyg.

Åtta *sammankomster* af lärare och lärarinnor hafva jemlikt instruktionens föreskrift af mig anordnats. Under förmiddagarne hafva dervid de sammankallade åhört undervisningen i den skola, der sammanträdet hållits. Under eftermiddagarne har förekommit rådplägnings angående frågor, som röra undervisningen och ordningen i skolorna. Vid tre möten hafva derjemte hållits föredrag.

Hushållningssällskapet har under de senaste åren lemnat folk-

skolans lärare tillfälle att vid länsträdgården genomgå en *kurs i ympning och beskärning af träd*.

Inom inspektionsområdet finnes icke någon högre folkskola. Deremot finnes sedan flere år tillbaka vid Kumla kyrka en *folkhögskola*, för hvilkens verksamhet föreståndaren lemnar redogörelse.

Skolreglementen, uppgjorda med ledning af ett af domkapitlet i Vesterås fastställt formulär, hafva blifvit af domkapitlet godkända för 51 skoldistrikt. Endast St. Ilian, Fläckebo, Karbenning och Sala äro ännu i saknad af nya reglementen för skolväsendet. Dessa församlingars föräldrade skolreglementen komma säkerligen att i närmaste framtid omarbetas. Emellertid fortgår undervisningen vid skolorna äfven i dessa skoldistrikt i öfverensstämmelse med normalplanen och gällande folkskolestadga.

Normalplanens anvisningar och skolreglementets föreskrifter hafva vid undervisningens ordnande allmänt blifvit beaktade och följda. Flertalet folkskolor äro ordnade i full enlighet med normalplanen. Några smärre afvikelser hafva vidtagits vid ett mindre antal folkskolor, som hafva underlag af småskolor. Vid de mindre folkskolorna och vid folkskolor med småskoleafdelning har normalplanen blifvit följd så mycket som möjligt varit. Alla småskolor äro ordnade i enlighet med normalplanen. Försättningsskolorna äro ordnade enligt för dem gällande författningar. I allmänhet tillåtas inga andra barn att deltaga i den undervisning, som dessa skolor lemna, än sådana, som inhemtat fullständig folkskolekurs. I alla försättningsskolorna undervisas barnen i en klass.

En ordnad klassindelning med bestämda lärokurser är i nästan alla skolor införd. Ännu finnas dock några få skolor, vid hvilka i följd af mindre gynsamma omständigheter, såsom äldre lärarekrafter, dålig tillsyn, ojemn skolgång, en önskvärd ordning i detta afseende ännu icke kunnat vinnas. Årsklasserna äro i alla folkskolor, såväl i de fasta som i de flyttande, fyra undantagandes folkskolorna i Tillberga och Himmeta, der de äro tre, beroende derpå, att första årsklassernas barn undervisas i de treklassiga småskolorna. De folkskolor, som omfatta både folk- och småskoleafdelningar, hafva två småskole- och fyra folkskoleklasser med undantag af folkskolan vid Kifsta i Sala landsförsamling, der under år 1892 folkskolebarnen bildade tre och småskolebarnen endast en årsklass. I de mindre folkskolorna är klassindelningen mycket vexlande, ett förhållande som beror dels derpå, att vissa år någon eller några årsklasser alldeles saknas, dels derpå, att barnen under det sista eller de två sista skolåren besöka närmaste folkskola. Under år 1892 var i tre sådana skolor klassernas antal sex, i två skolor fem, i tre skolor tre, i de öfriga tio skolorna

ton fasta småskolor hade under sista året tre årsklasser, af högsta motsvarade folkskolans första klass. Af dessa skolor e Himmeta, två Tillberga, två Köpings landsförsamling, en Odensvi, en Vestanfors, en Vester Fernebo, en Karbenning ala landsförsamling. Alla öfriga fasta småskolor äro två-Åtta flyttande småskolor äro treklassiga och två äro två-

ljande skolor undervisas hvarje årsklass af sin särskilda lärarinna: folkskolorna och småskolorna i Vesterås, små- och en folkskola i Köping, småskolorna och de två lägre af folkskolorna i Arboga, tre småskolor och de två lägre af folkskolan för flickor i Sala och af folkskolan vid Sala småskola i Skultuna, en i Ramnäs, en i Vester Fernebo, rgs by, en i Haraker och två i Vestanfors. För den högre lägre afdelningen äro särskilda examinerade lärare anställda lan i Dingtuna, vid folkskolan vid Skultuna bruk, vid folk- flickor i Köping, vid folkskolan i Köpings landsförsamling, lan i Björskog, vid folkskolan invid Skinskattebergs kyrka, lan i Medåker, vid folkskolan i Norbergs by samt vid folk- vid Vestanfors kyrka och vid Fagersta bruk. I Arboga en examinerad lärare den högre afdelningen af folkskolan och en examinerad lärarinna samma afdelning af folkskolan en biträdande lärarinna undervisar lägsta klassen af folk- flickor. En examinerad lärare undervisar den högre och de lärarinna den lägre folkskoleafdelningen vid Munktorps Bäckhammar i Ramnäs och vid folkskolan för gossar i Sala. nerad lärare undervisar den högre folkskoleafdelningen vid a och en examinerad lärarinna samma afdelning af folksko- flickor i Sala; den lägre afdelningens båda klasser af dessa ertisas af hvar sin biträdande lärarinna. Folkskolans gossar e undervisas i skilda skolor i Vesterås, Arboga, Sala och öping. Vid öfriga skolor skötes undervisningen af endast eller lärarinna.

landet mellan småskolan och folkskolan är så ordnad, som dgan och sista upplagan af normalplanen föreskrifva. I an nämnda, från folkskola aflägst belägna eller af ett fåtal ta småskolor hafva under inspektionsperioden småskolelära- undervisat i folkskolans första årskurs, hvarigenom dessa små- tre klasser. Genom denna anordning, som icke fått införas småskolor än sådana, vid hvilka dugliga lärarinnor varit afva vunnits jemnare skolgång och en behöflig lindring i öte vid folkskolor, som besökts af ett stort antal barn.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena i skolorna äro med några undantag de samma, som normalplanen angifver.

Läroämnena i småskolorna äro alltså kristendomskunskap, läse-, tal- och skriföfningar, räkning, sång, gymnastik, teckning och åskådningsöfningar. Vid 15 småskolor undervisas dock icke uti teckning, vid 14 icke uti gymnastik och vid 17 icke uti sång. Åskådningsöfningar förekomma nu mindre allmänt än under föregående inspektionsperiod. Man har nemligen funnit, att flere lärarinnor icke hafva förmåga att rätt handhafva dessa öfningar, och då har man ansett det vara bättre att inställa åskådningsöfningarna än att för dem upptaga en dyrbar tid.

Vid de mindre folkskolorna undervisas vanligen i alla folkskolans läroämnen med undantag af geometri, hvilket ämne icke öfvas vid någon sådan skola, om icke något litet i samband med undervisningen i räkning. Vid 5 skolor undervisas icke i sång, vid 6 icke i gymnastik, vid 2 icke i historia, vid 2 icke i naturkunnighet och vid en icke i teckning. Öfning i trädgårdsskötsel förekommer icke vid någon mindre folkskola.

Läroämnen i folkskolorna äro de i lag stadgade. Dock öfvas icke gymnastik och sång vid tre skolor. Vid några folkskolor öfvas endast psalmsång och det blott vid bönestunderna. Öfning i trädgårdsskötsel förekommer icke vid 50 folkskolor, emedan lämpligt jordland saknas. Vid 11 folkskolor åtnjuta barnen icke någon särskild undervisning i geometri, men meddelas under räkneöfningarna någon kännedom om de allmännaste geometriska begreppen och beräkningarna. Om undervisningen i slöjd är redan taladt.

Vid alla fortsättningsskolor meddelas undervisning i kristendom, modersmålet, räkning och geometri samt teckning; vid de flesta fortsättningsskolor undervisas också i historia och naturkunnighet samt vid några äfven i slöjd.

Läroämnena inträda vid nästan alla skolor i undervisningen i enlighet med normalplanens anvisningar. Undervisning i läsning, skrifning, biblisk historia och räkning begynner i småskolans första klass. Katekesläsning, teckning, afskrifning ur bok och i somliga småskolor äfven skrifning efter diktamen öfvas från småskolans andra årsklass. Undervisning i naturalhistoria, geografi och öfning att skriva ur minnet begynna i folkskolans första årsklass. I historia, geometri, språklära och uppsatsskrifning undervisas från tredje klassen af folkskolan. I fortsättningsskolan tillkomma öfningar i bokföring och i uppsättande af affärsskrifvelser.

I afseende på *kursfördelningen* i de särskilda läroämnena följes vid småskolorna allmänt normalplanen. Säsom undantag härifran må nämnas, att i omkring 60 småskolor inläras icke blott textorden till katekesen utan hela eller 2 å 3 hufvudstycken af Luthers lilla katekes. Under föregående inspektionsperiod förekom denna oegentlighet vid ett ännu större antal småskolor. I räkning öfverskrides ock i några småskolor den i normalplanen angifna lärokursen.

Läroplaner med bestämda lärokurser för hvarje årsklass af folkskolan äro i nästan alla skoldistrikt upprättade. Der så icke skett, har skolrådet uppmanats att äfven i detta afseende åttlyda skolstadgans föreskrift. De flesta läroplaner äro uppgjorda i full öfverensstämmelse med anvisningarne i sednaste upplagan af normalplanen. I några skoldistrikt följas ännu läroplaner, som upprättats med ledning af den först utgifna normalplanen, men torde der snart ändring ske, då man mer och mer kommer till insigt om den nya normalplanens företräden.

Vid de mindre folkskolor, der alla årsklasserna äro representerade, har det visat sig svårt att hinna inlära de i normalplanen angifna lärokurserna i räkning, naturlära, geografi och historia, om kurserna skola icke blott genomgås utan ock, säsom nödigt är, repeteras. Utöfver "minimikursen" har man dock kommit i samtliga mindre folkskolor.

I fortsättningsskolorna genomgås i allmänhet de i normalplanen föreslagna lärokurserna.

Barn, hvilka i enlighet med folkskolestadgans § 48 kunna erhålla tillstånd att lemna skolan, innan de inhemtat full folkskolekurs, pläga skolråden befria från att deltaga i undervisningen af vissa folkskolans läroämnen, då derom anhålles, men några sådana anordningar, som sista upplagan af normalplanen anvisar för dessa barn, hafva icke vid någon skola vidtagits.

Läsordningar, upprättade i full enlighet med någon af bilagorna i normalplanen eller åtminstone med någon af dessa säsom ledning, finnas uppgjorda för hvarje småskola, folkskola och fortsättningsskola. Läsordningen är på lärorummets vägg uppsatt. Vid mina skolbesök har jag stundom funnit, att den af skolrådet stadfästade läsordningen icke blifvit så punktligt följd, som önskligt är. Än har undervisningen i ett läroämne utsträckts utöfver den bestämda tiden, än har undervisningstiden afknappats, än har utbyte af undervisningstid för läroämnen skett, än har arbetet för dagen icke begynt på bestämd tid o. s. v.; allt detta utan att några talande skäl kunnat anföras. Sådant utöfvar en dålig inverkan på barnen, hvilka böra vänjas vid punktlighet och ordning, och bör ingalunda i skolorna förekomma.

III. Lärotider.

Läseåret är deladt i två terminer, en vår- och en hösttermin, och sammanfaller med kalenderåret i alla skoldistrikt undantagandes Arboga, der det begynner med höstterminen och sträcker sig till slutet af påföljande vårtermin. Den årliga undervisningstiden utgör vid alla skolor minst åtta kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Vid fyra fasta folkskolor och vid alla flyttande skolor i Norberg samt vid en mindre folkskola och två flyttande småskolor i Vester Skedvi är den årliga undervisningstiden utsträckt till tio månader. Vid alla skolor i Karbenning och vid de flyttande i Vestanfors fortgår undervisningen nio månader om året. Lästiden är vid fortsättningsskolorna i Vesterås, Skinskatteberg, Hed, Målma, Arboga, Vester Fernebo, Vestanfors och vid Boda i Odensvi till sin helhet förlagd utom folkskolans undervisningstid af åtta månader. I Skultuna, Sura, Björskog, Tortuna och vid Vahlsta i Odensvi är lästiden med två och vid de öfriga fortsättningsskolorna med fyra veckor förlagd inom de åtta månaderna. Fortsättningsskolorna i Vesterås äro anordnade såsom aftonskolor. I de öfriga skoldistriktet pågår den fortsatta undervisningen under en sammanhängande tid af sex veckor vid årets början. I sex s. k. repetitionsskolor har undervisningen i sin helhet eller till någon del meddelats på tid utöfver folkskolans ordinarie undervisningstid. Inom ett skoldistrikt har repetitionsskolan varit i verksamhet vid höstterminens slut, i ett annat under några veckor vid höstterminens slut och några vid årets början. Inom de öfriga skoldistriktet har repetitionsskolans undervisning varit förlagd till de 4—6 första veckorna af vårterminen. Lärotiden vid alla flyttande skolor är lika fördelad mellan båda stationerna. I Vester Skedvi och Skinskatteberg undervisas både vår- och höstterminen vid begge stationerna, men i Norberg, Vestanfors, Karbenning och Vester Våla under hela vårterminen vid den ena och under hela höstterminen vid den andra stationen. I följd af epidemier har undervisningen vid några skolor under kortare tider varit inställd.

Vid småskolorna begynner vårterminen i allmänhet någon af de sista dagarne i februari eller de första i mars. I elfva skoldistrikt begynner vårterminen vid medlet och i sexton vid början af februari. Vårterminen vid både småskolor och folkskolor avslutas omkring midsommar eller ännu senare. Höstterminen vid småskolorna begynner i de flesta skoldistrikt under augusti eller senast vid september månads början. Småskolans undervisningstid har under de senare åren allt mera flyttats till den varmare årstiden, hvilket icke så litet bidragit till småskolebarnens jemnare skolgång. Vårterminen vid folkskolorna

och fortsättningsskolorna, der sådana finnas, börjar i 13 skoldistrikt straxt efter trettondedagen, i 34 skoldistrikt vid medlet af januari, i 7 den 1 och i ett den 15 februari. Höstterminen tager sin början i 29 skoldistrikt under de sista dagarne af september eller vid början af oktober, i 17 under förra hälften af september och i 8 under senare hälften af augusti. Vid folkskolorna i Karbenning och vid de flyttande folkskolorna i Vestanfors begynner höstterminen den 1 augusti. De flyttande folkskolorna i Norberg och de folkskolor i Norberg, som sakna småskolor, öppnas redan den 15 juli. Man har under de senare åren ganska allmänt sökt förlägga den största delen af undervisningstiden i folkskolorna till våren, på det barnen måtte få tillfälle att under hösten så mycket som möjligt biträda vid göromålen i hemmen.

I anseende till det stora barnantalet har vid 29 folkskolor och tre mindre folkskolor barnen undervisats på skilda tider. Nio af dessa folkskolor sakna förberedande småskolor. Vid dessa likasom vid de nämnda tre mindre skolorna utgöra småskolebarnen den ena och folkskolebarnen den andra af de på olika tider undervisade afdelningarne. Vid 20 folkskolor och 2 mindre folkskolor har hvardera afdelningen besökt skolorna under olika sammanhängande tider af båda läseterminerna, så att den högre afdelningen undervisats de mörkare och den lägre de ljusare årstiderna. Vid åtta folkskolor och en mindre folkskola har hvarje afdelning undervisats hvarannan dag. Vid en folkskola har den ena afdelningen besökt skolan under fyra timmar f. m. och den andra under lika lång tid e. m.

Vid de flesta skolor pågår undervisningen under veckans fem första arbetsdagar. Endast vid skolorna i Vesterås och Sala stad, vid fyra folkskolor med afdelningsläsning, vid en mindre folkskola med afdelningsläsning och vid två småskolor undervisas också under lördagarne.

Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 och i småskolorna 5 timmar, då barnen besöka skolan 5 dagar i veckan. Fortgår undervisningen under veckans 6 arbetsdagar, är i skolor utan afdelningsläsning arbetstiden i folkskolor 5 och i småskolor 4 timmar hvarje dag. Den mörkare årstiden måste dock den dagliga arbetstiden något afknappas. Dagens arbete begynner i de flesta skolor kl. 9 och slutar kl. 3 i små-, men kl. 4 i folkskolorna. Middagsrast lemnas kl. 12—1. I Vesterås undervisas i folkskolorna kl. 8—11 och 12—2 samt i småskolorna kl. $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 11 och $\frac{1}{2}$ 12— $\frac{1}{2}$ 2. I Arboga stads folkskolor läses kl. $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 1 och 2—4 samt i småskolorna kl. 9—12 och 2—4. I Köpings stads folkskolor pågår undervisningen kl. 9—12 och 2—5 samt i småskolorna kl. 9—12 och 2—4. Vid folkskolorna i Sala stad undervisas kl. 8—10 och 11—2; vid småskolorna i Sala läses kl. 9—11 och 12—2.

Enligt reglementet skall i folkskolorna morgonbönen förrättas före den första arbetstimmens början. De så nödiga och nyttiga uppehållen mellan två på hvarandra följande lärotimmar lemnas i alla skolor.

Den qvinliga slöjdundervisningen i Vesterås, Köping, Arboga och Sala samt den manliga i Ryttern, Arboga och Köping omvexlar med undervisningen i skolans läseämnen, men vid de flesta andra skolor meddelas undervisningen i slöjd under lördagen eller onsdagen eller under 2 till 4 aftnar i veckan efter läsetidens slut.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Lärjungar. Enligt de af skolråden lemnade uppgifterna rörande folkskoleväsendet i pedagogiskt hänseende utgjorde år 1892 antalet barn mellan 7—14 år 9,147 gossar och 8,707 flickor, tillhopa 17,854 eller 16,33 procent af folkmängden. Barnens antal i förhållande till folkmängden inom de särskilda skoldistrikten är ganska olika. I Svedvi utgjorde barnen 20, i Arboga landsförsamling, i Malma och Norberg omkring 19, i Kungs Barkarö 18,5, i Säby, Vester Våla, Skinskatteberg och Karbenning 18, men i Björskog, Himmata och Medåker omkring 14, i Lillhärad 13,6, i Möklinta och Kumla 13 procent af befolkningen. Jemför man antalet skolpliktiga barn med lärarekrafternas antal inom inspektionsområdet, så visar sig, att en lärare finnes för hvar 53:dje i skolåldern varande barn. Af de skolpliktiga barnen undervisades år 1892:

i fasta folkskolor, fortsättningsskolor och repetitionsskolor ...	9,600
„ flyttande folkskolor	569
„ mindre folkskolor	415
„ fasta småskolor	4,077
„ flyttande småskolor	408
„ skolor utom deras egna distrikt	436
<hr/> Summa 15,505,	

eller 87 procent.

Då hela antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor under år 1892 undervisade barn uppgifves vara 16,150, så komma i medeltal 48 barn på hvarje lärare. Antalet af i hemmet undervisade barn utgjorde enligt skolrådets uppgifter för nämnda år endast 179 eller omkring 1 procent af alla skolpliktiga barn mot 8 procent år 1875. 2,6 procent år 1881 och 2 procent år 1886. Antalet af dem, som efter godkänd afgangspröfning eller efter inhemtad minimikurs ej besökt någon skola, har vuxit från 463 år 1886 till 853 år 1892. Detta visar att barnen numera afgå från folkskolan vid yngre år än förr varit

vanligt. År 1892 hade 77 barn icke åtnjutit någon undervisning i följd af sjukdom eller naturfel. Om 81 barn saknades uppgifter.

Intagning af nybörjare sker vid alla skolor endast vid läseårets början. I samtliga skolreglementen är föreskrifvet, att barnen skola begynna sin skolgång det år, under hvilket de fylla 7 år, men icke sällan inträffar, att de barn, som först under årets senare hälft blifva 7 år gamla, icke förr än följande år sändas till skolan, i synnerhet om de äro späda och ringa utvecklade. Det förr ganska vanliga oskicket att icke sända de små barnen till skolan vid läseårets början, utan först, då föräldrarne funno det lägligt, har, såsom bättre är, i det närmaste upphört. Hårdt väder och lang skolväg, sällan oordentlighet hos föräldrarne vålla undantagen. Barn, som under pågående läseår flytta från en skola till en annan, mottagas vid den senare skolan, då de dertill anmälas, och inrangeras i den årsklass, dit de på grund af medhafda betyg och visade kunskaper böra höra.

I *skolgången* har visat sig en märkbar förbättring under den sist gångna inspektionsperioden. I flertalet skolor har barnens skolgång icke gifvit skäl till några anmärkningar. Förfallolös frånvaro och bortovaro utan tillstånd af lärare eller skolråd hafva blifvit sällsyntare än tillföre. Ordentligast är vanligen skolgången i de församlingar, der den öfvervägande delen af invånarne utgöres af allmoge, sämst är den i allmänhet, der fattiga statkarlsfamiljer och underhafvande under större gods utgöra mängden af befolkningen. Dålig är den ock vid grufvor och industriella anläggningar, der trots kongl. kung. den 18 nov. 1881 om minderåriges användande i fabriker m. m. barn mottagas i arbete utan att skolbetyg efterfrågas. För ordentlig skolgång utmärka sig bland andra barnen i Karbenning, Medaker och Ryttern samt vid Gisslabo och Uttersbergs bruk. I allmänhet besöka barnen ordentligare skolorna under våren än under hösten. Jemnast är skolgången vid fortsättningsskolor och småskolor, mindre jemn vid folkskolorna. Skolrådets varma nitälskan för ordentlig skolgång medför utan tvifvel en god verkan, men intet är för barnens jemna skolbesök en så mäktig drifkraft som en nitisk lärare och en god undervisning. Man kan icke annat än förvånas, då man ser, huru en god lärare inom en kort tid kunnat upphjelpa skolgången vid en skola, der barnen förr som oftast utan förfall uteblifvit från undervisningen. Den dåliga skolgången orsakas af slapp tillsyn från skolrådets sida, af föräldrars vårdslöshet och ligkiltighet, af långa och svåra vägar samt vid några skolor af dålig undervisning. Någon gång har det ock händt, att sekteriskt sinnade föräldrar icke varit nöjda med kristendomsundervisningen i skolan och därför hindrat sina barn att besöka densamma. Föräldrars fattigdom vållar ock, att de icke kunna sända sina barn

till skolan så ofta de önska. De lida ej sällan brist på nödiga kläder för barnen och på föda, tjenlig att lägga i matkorgen. För att understödja mindre bemedlade hem och äfven uppmuntra till ordentlig skolgång lemnas i några församlingar till de fattiga barnen vissa ören för hvarje dag de besöka skolan. I några andra skoldistrikt har man beredt dem tillfälle att erhålla ett mål varm mat.

Flyttning från lägre till högre klass inom folkskolan och småskolan, flyttning från småskolan till folkskolan och från denna senare till fortsättningsskolan bestämmes vid läsårets slut. I några skoldistrikt underkastas de barn, som anmälas till intagning i folkskolan, vid läsårets början en förnyad pröfning af folkskoleläraren. Detta tillvägagående har jag sökt afskaffa. I allmänhet torde de barn, som till högre skola eller klass uppflyttas, hafva, så ordentligt det varit dem möjligt, inhemtat den föregående lärokursen. Motvilja mot barnens kvarhållande under 2 år i samma klass gör understundom, att barn flyttas utan tillräcklig underbyggnad. Vid flyttning från en skola till en annan lemnas vanligen betyg öfver barnens kunskaper, flit och uppförande.

Afgångsexamen från folkskolan hålles i några skoldistrikt på särskild tid, men i flertalet antingen i samband med årsexamen eller med afslutningen af fortsättningsskolan. Afgångsbetyg lemnas allmänt. Flertalet barn sluta icke sin skolgång, med mindre de undergått sådan afgångspröfning och inlärt folkskolans lärokurser, men en och annan lärjunge slutar sin skolgång utan någon anmälan. Sällan torde dock någon, som icke saknar erforderlig fattningsgäfv, upphöra att besöka skolan utan inhemtat minimikurs. Presterskapet fordrar allmänt, att barnen vid anmälning till konfirmandundervisningen skola förete afgångsbetyg från folkskolan.

Anmärkningarna mot barnens *uppförande* hafva icke varit många. Några fall af svårare brott såsom stöld och dryckenskap hafva dock blifvit för mig anmälda. Ett sorgligt exempel på dålig barnuppfostran hafva vi i den arma gosse, som i juli år 1889 vållade den stora branden i Köping. Dåliga hem, som menligt inverka på barnens förhållande både i och utom skolan, finnas nog både här och der, men utan tvifvel äro de talrikast vid Norbergs gruffält. Der hafva ock de samhällsupplösande och kristendomsfiendtliga lärorna, som nu så allmänt förkunnas i tal och skrift, äfven bland barnen i skolorna börjat visa sina frukter i sjelfsväld och tuktlöshet, i bristande respekt och vördnad för religion, lärare och äldre personer.

Rörande barnens kunskaper tror jag mig kunna fälla det allmänna omdömet, att de motsvara berättigade fordringar. Vid inspektioner klagas icke sällan öfver bristande flit hos barnen i fråga om lexöfver-

läsning. Man är i många hem icke villig att tillhålla barnen att arbeta på sina hemuppgifter. Man anser ganska allmänt, att skolan skall göra allt beträffande barnens undervisning.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Lärare. Vid utgången af år 1892 voro vid folkskolor anställda 108 examinerade lärare och 41 examinerade lärarinnor. Af dem hade 6 lärare och 7 lärarinnor extra ordinarie anställning. Såsom biträdande vid folkskolor voro 8 lärarinnor anställda, af hvilka 6 erhållit utbildning vid småskolelärarinneseminarium, en undergått pröfning för folkskoleinspektör och en genomgått enskild skola. Anställda vid mindre folkskolor voro 5 lärare och 13 lärarinnor*) samt vid småskolor 4 lärare och 160 lärarinnor. Förutom de lärarekrafter, som blifvit vid nyinrättade folkskolor anställda, hafva vid folkskolor sex examinerade lärare och lärarinnor tillkommit, af hvilka 2 vunnit anställning i Köping, en i Skinskatteberg, en i Medåker och 2 i Vestanfors. Vid folkskolor i Sala hafva 2 biträdande lärarinnor blifvit anställda. Af de vid mindre folkskolor och småskolor anställda lärare och lärarinnor hafva 131 genomgått i kongl. kung. den 11 jan. 1878 föreskrifven lärokurs, 23 för folkskoleinspektör undergått pröfning och en aflagt fullständig seminarieexamen. De öfriga hafva deltagit i någon eller några kortare lärokurser. Folkskolelärares och lärarinnors löneförmåner äro vid de flesta beställningar de i lag bestämda. Endast 18 lärare i städerna och 4 på landsbygden erhålla något högre kontant lön än lag stadgar. Mera vexlande är den kontanta lön, som lemnas biträdande lärarinnor samt lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor. Till 2 utgår den kontanta aflöningen med endast 250 kronor, till 1 med 266:87, till 8 med 275, till 3 med 325, till 22 med 350, till 1 med 360, till 7 med 400, till 4 (alla i Köping) med 450 och till 6 (alla i Vesterås) med 500 kronor. De öfriga erhålla 300 kronor. Dertill åtnjuta alla bostad och nödigt bränsle eller kontant ersättning derför. Anmärkningsvärd är den stora omsättningen bland sist nämnda lärare och lärarinnor. Af 183 vid 1886 års slut anställda voro vid 1892 års utgång blott 100 fortfarande i tjenstgöring inom inspektionsområdet. Under de senaste sex åren hafva 11 lärare och 1 lärarinna med pension afgått. En småskolelärarinna har öfvergått till baptismen och derför måst upphöra med sin lärarinneverksamhet. Sex småskolelärarinnor hafva för osedligt lefverne blifvit från sina befattningar skilda. Tillgången på småskolelärarinnor motsvarar jemnt nog behovet. Att tillgången på kandidater till folkskolelärareplatser något aftagit synes

*) Lärarinnan vid Nyhammars enskilda skola är här inberäknad.

deraf, att till ledigvarande beställningar med vanlig aflöning ett mindre antal sökande än förr nu anmäler sig. Till mindre förmånliga tjänster hafva stundom flere ansökningstider måst utsättas.

Beträffande lärarepersonalens uppförande kan jag med undantag af nyss nämnda sex lärarinnor och tre folkskolelärare, som gjort sig kända för missbruk af starka drycker, ej annat än lemna de bästa vitsord. De allra flesta hafva fört en god och hedrandeandel. Liknöjdhet och bristande nit i arbete har jag funnit hos endast ett fåtal lärare. Med fullt skäl kan jag intyga, att hos det stora flertalet af inspektionsområdets lärare och lärarinnor finnes ett aktningvärdt bemödande att troget och nitiskt sköta sitt ansvarsfulla och magtpåliggande kall, äfven der de arbeta under förhållanden, som äro allt annat än uppmuntrande. Skickligheten och gåfvorna att undervisa äro naturligtvis olika hos den ene och den andre. Såsom mindre goda eller underhaltiga undervisare har jag antecknat 7 folkskolelärare. Alla öfriga lärare och lärarinnor anser jag hafva godkänd eller mer än godkänd undervisningsförmåga. Af den goda hållning, den tukt och ordning, som råder i de flesta skolor, har jag trott mig finna, att lärare och lärarinnor icke förbise sin pligt att icke blott undervisa utan ock uppföstra barnen. Skolor finnas tyvärr också, der disciplinen och ordningen icke äro sådana de böra vara. Är jag i några fall viss om, att orsakerna till barnens dåliga hållning äro vårdslöshet och slapphet hos läraren, så måste jag i andra söka förnämligaste orsaken i dåliga hem, hvilka icke vilja eller icke kunna lemna läraren nödigt understöd vid barnens uppföstran, utan i stället taga barnens olater i försvar gent emot läraren.

Undervisning. Med bön och psalmsång begynner och slutar i skolorna dagens arbete. Bibelläsning förekommer i alla folkskolor och några småskolor vid morgonbönerna samt åtföljes af nödiga förklaringar och tillämpningar. I fortsättningsskolorna användes ungefär halfva den åt kristendomsundervisningen anslagna tiden till läsning af bibeln, dervid vanligen något eller några af brefven genomgås. I biblisk historia undervisas i skolorna alla barnen samtidigt. Hemlexorna förberedas genom lärarens eller lärarinnans muntliga framställning, genom förklaring och utfrågning af innehållet. Barnens återgifvande af lexan i hennes sammanhang har i några skolor urartat till ett ordagrant själlöst uppreparande af lärobokens ord. För öfrigt är undervisningen i detta ämne tillfredsställande och i flera skolor mycket god. Barnens kunskaper äro på det hela taget goda. Den tanklösa mekaniska utanläsningen af katekesens lärostycken har till största delen försvunnit från skolorna. Katekesens innehåll utvecklas och förklaras samt belyses genom exempel ur bibeln och det dagliga lifvet.

Förmaningar och tillämpningar på händelser och förhållanden i det menliga lifvet saknas icke heller. Genom ett sådant tillvägagående vid beredande af hemuppgifterna erhålla barnen en redig och klar uppfattning af lärostyckenas innehåll, innan de åläggas att inlära dem. Är intet annat än godt att säga om den kateketiska undervisningen i allmänhet, så kan dock mot en och annan lärare med skäl anmärkas, att hans undervisning är föga uppbyggande och hjertat tilltalande, under det den tager förstånd och minne mycket i anspråk. Somliga lärare ro vid lexornas förhörande alltför efterlätna med afseende på det ordarranna återgifvandet af katekesens lärostycken.

Vid undervisningen i modersmålet följes i nästan alla småskolor ud-skrif-läsemetoden. I några småskolor, i de mindre folkskolorna och i sådana folkskolor, i hvilka småskolebarn undervisas, användes allmänhet bokstafveringsmetoden med samtidig öfning i skrifning och läsning. Innanläsningen är i flertalet fasta småskolor ganska redig och öfverlätt. Barnen läsa ofta bättre i de fasta småskolornas andra klass än folkskolornas första, hvilket säkerligen beror derpå, att innanläsningsningarna få i folkskolorna stå tillbaka för undervisningen i andra klassen. I de flyttande småskolorna, i mindre folkskolor och folkskolor och i småskolebarnen vanligen mindre öfvade i innanläsning. Genom förklaring och utfrågning af innehållet söka lärarinnorna förekomma tanklös, mekanisk läsning. Åskådningsöfningar hållas i det största flertalet småskolor och skötas, der de ännu förekomma, merendels på metodiskt sätt.

God färdighet i rättläsning är i folkskolorna ganska vanlig; verklig läsning får man icke höra så allmänt, som önskligt vore. I ganska många skolor ega barnen någon större färdighet att med egna ord framställa innehållet af det de läst. De synas mångenstädes icke vänjas vid läsningen med tanken tillegna sig innehållet. Skolor finnas också, i hvilka barnen äro ganska skickliga att muntligt återgifva berättelser m. m. Rättstafnings- och rättsskrifningsöfningar förekomma i folkskolans alla årsklasser, och visa dessa öfningar numera, sedan enhetligt satsättet blifvit införd, ett ganska godt resultat. Barnen äro vanligen rätt säkra i rättstafning. I folkskolans lägre afdelning öfvas skrifning ur minnet; i den högre öfvas barnen att ombilda eller efterbilda läsestycken samt att skriftligen framställa innehållet af något, som de läst eller som läraren meddelat dem. Någon större färdighet att i skrift framställa sina tankar kan man i folkskolan högst sällan bibringad finna, men rätt goda skriftliga uppsatser får man dock stundom se. I fortsättningsskolan öfvas barnen att muntligt och skriftligt uttrycka sina tankar samt att uppsätta i det praktiska lifvet vanliga affärsskrifvelser. I folkskolorna har i flere fortsättningsskolor skett med god framgång. I folk-

skolorna genomgås de viktigaste delarne af ord- och satsläran. I många skolor sker detta muntligt och i sammanhang med läse- och skriföfningarne; i andra skolor begagnas lärobok. Vid den grammatikaliska undervisningen användas mest svenska benämningar; i några få skolor använder man de latinska.

Öfning i välskrifning sker i småskolan efter lärarinnans föreskrift på svarta taflan. Till en början skriva barnen på skiffertaflorna. Under andra skolåret eller stundom något förut skriva de på papper med blyertspenna eller med bläck. I folkskolorna öfvas välskrifning vanligen efter lärarens föreskrifning, stundom efter tryckta föreskrifter. Barnens handstil är i flera skolor redig och vårdad och deras skrifböcker snygga. I andra skolor vittna barnens stil och skrifböcker om slarf och sjelfsväld samt om bristande tillsyn från lärarens sida. Trångt utrymme, obehväna bänkar m. m. kunna ock i somliga skolor vara orsaker till de dåliga skrifproven. Vid rättskrifningsöfningarne och vid uppsatsskrifningen fästes icke alltid nödig vikt vid välskrifningen. I nästan alla skolor öfvas nu välskrifning under en timme i veckan samtidigt med alla barnen. Genom denna anordning har man ernått mera tillfredsställande resultat af denna undervisning än förr, då den sköttes såsom tyst öfning.

Räkning öfvas i de flesta småskolor på ett åskådligt och grundligt sätt. Talförhållandena tydliggöras förmedelst små kuber, prismor och skifvor eller förmedelst kulramen. Hufvudräkning öfvas flitigt. Vid de tysta öfningarne räknas efter räknestafvar eller efter exempel, som lärarinnan uppskrifvit på svarta taflan. Vid alla räkneöfningar tillhållas barnen att noga hålla reda på siffrornas talvärden. Vid några småskolor skyndar man fortare framåt, än grundligheten och noggrannheten fordra.

I många folkskolor erhålla barnen en praktisk och god undervisning i räkning, hvilket framgår deraf, att de ega ganska stor färdighet att utan hjälp lösa rätt invecklade uppgifter och kunna redigt och klart redogöra för de erforderliga räkneoperationerna. I några folkskolor har man icke ännu gjort sig fri från ett blott mekaniskt inlärande, hvarför barnen icke kunna sjelfva uttänka sättet för de framtälda uppgifternas lösande. Skolor finnas, der barnen ega god färdighet i hufvudräkning, och der räkning i hufvudet sammanbindes med den skriftliga räkningen vid svarta taflan, men mångenstädes egnas för liten uppmärksamhet åt öfning i hufvudräkning.

Undervisningen i geometri meddelas i de flesta folkskolor muntligt af läraren med ledning af Lagerhamns, Segerstedts, Svenssons, Bergs m. fl. läroböcker och bedrifves på ett praktiskt sätt. Linier, vinklar, cirklar, rätliniga ytor och de enklaste solida geometriska stor-

heterna uppvisas, beskrifvas och mätas. I några folkskolor har man af läran om solida figurer endast genomgått kuben och parallelepipeden.

I geografi handhafves undervisningen gemenligen på ett tillfredsställande sätt. Anmärkas kan dock, att man i några skolor nedlägger för mycket arbete på inlärandet af en massa namn och fäster för litet afseende vid länders och orters natur, kulturförhållanden och historiska minnen. Sedan en ny och redig väggkarta öfver Vestmanland genom kongl. ecklesiastikdepartementets försorg nyligen blifvit tillgänglig, kan man hoppas en utförligare och åskådligare behandling än hittills af "det egna landskapet". Att barnen oftast äro i saknad af egna kartböcker, medför ganska stora svårigheter vid den geografiska undervisningen. I en och annan skola öfvas barnen i kartritning.

I historia har undervisningen gått märkbart framåt. I de flesta skolor meddelas en god och nöjaktig undervisning i fäderneslandets historia. Man skönjer nästan allestädes ett allvarligt bemödande att göra undervisningen lefvande och egnad att väcka kärlek till fosterlandet. Man fäster icke längre hufvudsakliga vigten vid namn, årtal, krig och krigiska bedrifter; man söker ock bibringa barnen kännedom om landets utveckling i odling och civilisation. Man skildrar för barnen icke blott krigets hjeltar utan ock stormännen i fredliga värf. Några särdeles grundliga och mera omfattande kunskaper kan man dock icke meddela under den för detta ämne knappt tilltagna tiden. Grundligast genomgås den lutherska tiden, flygtigare beröras de hedniska och katolska tidehvarven. I folkskolans två lägre klasser förberedes den historiska undervisningen genom läsning af lefnadsteckningar och historiska skildringar i folkskolans läsebok och i Knös' "berättelser ur fäderneslandets historia". I de två högre årsklasserna sammanbindes inlärandet af en kortfattad lärobok med läsningen af historiska läseboksstycken. I några fortsättningsskolor lemnas undervisning i allmän historia samt i Sveriges grundlagar och kommunalförfattningar.

Naturalhistoria är ett ämne af så stor omfattning, att en grundlig och fruktbringande undervisning i alla dess grenar icke kan meddelas under den korta tid, som i folkskolan är åt ämnet anslagen. Utförligast behandlas läran om djuren och knapphändigast läran om naturföreteelserna. Vid behandling af växtläran underlåter man i många folkskolor alltför ofta att använda lefvande växter såsom undervisningsmateriel. Bland de yngre lärarne handhafva många undervisningen på ett sätt, som väcker håg och intresse för ämnet. De föredraga lärostycket muntligt, förevisa naturföremål eller afbildningar deraf samt anställa, der så kan ske, fysiska och kemiska experiment. De flesta bland de äldre lärarne sakna förmåga att nöjaktigt undervisa i detta ämne. De kunna icke göra undervisningen åskådlig och bibringa

barnen en lefvande uppfattning af naturen. Barnen få helt mekaniskt inlära lärobokens ord, eller ock meddelas i några få skolor den naturhistoriska undervisningen endast genom innanläsning i någon läro- eller läsebok, stundom med, stundom utan åtföljande utredning af innehållet. Vid undervisningen om människokroppen plägar man i de flesta skolor meddela helsolärans viktigaste sanningar

Teckningsundervisningen meddelas uteslutande efter den Stuhlmannska metoden. Barnen i småskolorna teckna på rutade griffeltaflor eller på rutadt papper. Enligt nya normalplanens anvisning har man i flertalet småskolor inskränkt undervisningen i detta ämne till endast en timme i veckan. I några småskolor har man alldeles uteslutit det samma. I folkskolorna användes rutadt, punkteradt eller rent papper. Linearritning förekommer mest i samband med undervisning i geometri. I några skolor hafva barnen gjort rätt goda framsteg i teckning, så att de vid sin afgang från skolan kunnat afteckna klotsar och andra föremål, men i allmänhet hafva barnens framsteg i detta ämne varit ringa, hvilket är lättförklarligt, då det för många barn är ganska svårt att erhålla god och behöflig materiel och då många såväl lärare som föräldrar icke uppskatta ämnets vikt och betydelse. Metoden, enformig och omständlig som den är, torde icke heller vara utan skuld till de klena resultaten.

Genom föresjungande öfva lärarinnorna barnen i småskolorna att sjunga lättare psalmmelodier och sånger. I folkskolorna omfatta sång-öfningarne tonträffning och inlärande af koraler, fosterländska m. fl. sånger. Mest öfvas enstämmig sång. Flerstämmig sång öfvas mindre allmänt än förr och förekommer endast i ett fåtal skolor. Vid flertalet skolor användes vanlig notskrift eller sifferbeteckning. I en och annan skola följes den Chevéska metoden.

Undervisningen i gymnastik bedrives i allmänhet lamt och utan någon synnerlig framgång. Den inskränker sig vid de flesta skolor till enkla fristående rörelser och marscher, hvilka straxt efter sista förmiddagslektionens slut anställas i skolrummet eller i fria luften. I dessa öfningar deltaga merendels både gossar och flickor. En del folkskolelärare använda enligt C. H. Liedbecks anvisningar skolbänkarne såsom redskap. Godt vore, om allt flere lärare ville följa dessa anvisningar. Vapenöfningar förekomma vid några få skolor, der trägevär finnas.

I trädgårdsskötsel och trädplantering har undervisningen icke vunnit någon nämnvärd utveckling. En väl ordnad undervisning är ingalunda allmän. Barnen deltaga i arbetet i skolträdgården och öfvas att odla de vanligaste köksväxterna. Der läraren bekostar utsädet, erhåller han afkastningen; der detta bekostas af skolkassan, tillfaller

skörden barnen. Vid en del skolor erhåller hvarje barn en liten trädgårdssång att beså, vårda och sköta. Der trädskolor finnas, öfvas barnen att förädla, plantera och sköta träd och buskar. Från de flesta sådana trädskolor utdelas fruktträd och stundom bärbuskar till barn, som visat sig vara intresserade af undervisningen i detta ämne. I några skoldistrikt deltaga barnen i frösådd och plantering af barrträd i skogarne.

Största antalet af de folkskolelärare, som undervisa i manlig slöjd, hafva utbildats vid slöjdskolan i Vesterås. Några få hafva genomgått slöjdkurs vid Nääs' slöjdlärareseminarium. Hvarje lärare följer naturligtvis vid slöjdundervisningens meddelande den metod, i hvilken han sjelf blifvit undervisad. Gossarne erhålla numera sjelfva de arbeten, som de i skolan förfärdiga. Vid en qvinlig slöjdskola bedrifves undervisningen efter den s. k. Lundinska metoden. Vid de öfriga följes icke vid undervisningen någon metodisk gång. Vanligen måste barnen sjelfva hålla sig med garn, tyg, tråd m. m. I några skoldistrikt, der undervisningen i qvinlig slöjd meddelas, erhålla dock flickor från mindre bemedlade hem sådana saker på skolkassans bekostnad.

Sättet för undervisningens bedrivande i skolorna tillfredsställer i allmänhet berättigade fordringar och är stadt i oafbrutet framåtskridande. Den mekaniska, andefattiga undervisningen förekommer endast i ett fåtal skolor. Det stora flertalet lärare och lärarinnor bemödar sig om att meddela en undervisning, som är lefvande och som väcker barnen till eftertanke och sjelfverksamhet. Lexor föreläggas icke barnen till inlärande, innan de blifvit genomgångna och beredda. Mot åtskilliga lärare kan anmärkas, att de bereda hemuppgifterna så omständligt, att barnens eget arbete med deras inlärande blir ringa eller intet; mot en och annan, att han gör det alltför hastigt och ytligt.

Monitörssystemet, sådant det fordom förekom, användes icke i någon skola. Äldre barn få endast undantagsvis biträda vid undervisningen i några mindre folkskolor och folkskolor med småskoleafdelning, der alla barnen undervisas samtidigt. De användas stundom att kontrollera räkning, diktera vid rättskrifningsöfningar, öfva de yngre i innanläsning o. s. v.

Skolförhör. Offentliga förhör, ledda af skolrådets ordförande eller någon annan af dess ledamöter, anställas i flertalet församlingar vid båda läseterminernas slut. I några skoldistrikt förekomma examina endast vid läsårets slut. Vid dessa förhör infinna sig flerstädes såväl barnens föräldrar och målsmän som andra för barnaundervisningen intresserade personer. Premier utdelas vid examina numera i helt få skolor.

Om afgångsförhör är redan taladt. Vid de flyttande skolorna hållas

roteförhör hvarannan lördag. Vid de skolor med afdelningsläsning der barnen undervisas på olika tider af året, användes en dag i veckan eller en dag i hvarannan vecka till s. k. afdelningsförhör. Då barnen vid många skolor komma till dessa förhör ganska oordentligt, och det icke hör till sällsyntheterna, att de dåligt beredt sig på sina hemuppgifter, så kunna icke förhören medföra allt det gagn, som med dem asyftas.

Förhör med i hemmen undervisade barn förekomma endast såsom sällsynta undantag. Dessa förhör äro icke heller af någon synnerlig vikt, enär största antalet af de såsom hemläsare angifna barnen äro sådana, som i hemmen åtnjuta undervisning af särskild lärare eller lärarinna eller som äro endast 6 à 7 år gamla och icke ännu begynt sin skolgång.

Disciplin. Till det, som förut är sagdt om disciplinen, vill jag endast tillägga, att den i allmänhet på ett tillfredsställande sätt upprätthållits samt att barnen för de begångna förseelserna vanligen af lärare och lärarinnor blifvit tillrättavisade, bestraffade och vid förnyade förseelser stundom med lämplig kroppsaga tuktade. Skolråden hafva sällan behöft ingripa.

VI. Undervisningsmateriel.

Skoldistriktet hafva merendels med stor beredvillighet anskaffat den undervisningsmateriel, som af mig blifvit till inköp föreslagen. Den har ock under perioden blifvit icke obetydligt tillökad och är icke i någon skola under medelmåttan. Enligt mina anteckningar från inspektionerna har jag ansett den vara mycket god i 43 folkskolor, 3 mindre folkskolor och 64 småskolor, god i 3 folkskolor och 12 småskolor samt medelmåttig eller godkänd i alla öfriga skolor. För undervisning i de särskilda läroämnena finnes den undervisningsmateriel och användas de läroböcker, som här nedan nämnas.

Kristendom. Väggharta öfver Palestina finnes i alla skolor. I de flesta folkskolor finnes ock väggharta öfver »Bibels land och folk». Bibliska taflor finnas allmänt i småskolorna. Steinmetz' lärobok i biblisk historia användes mest, men derjemte Norlén—Lundgrens och Liljeholm—Anderssons samt i ett skoldistrikt Celanders.

Modersmålet. I få småskolor saknas Sandbergs bilderark, »läse-tabeller för den första undervisningen», lösa bokstäfver och läsestaflar. De allmännast använda abc- och läseböckerna äro de af Rodhe, Henriksson, Kastman och Sandberg utgifna. Vid samtliga folkskolor finnas af folkskolans läsebok åtminstone så många exemplar, att två barn använda en bok. Såsom läroböcker användas allmännast de af Sundén, Norlén och Sjölander utgifna.

Räkning. Kulram, literkub och meterstock finnas allmänt i småskolorna. I alla folkskolor finnes väggtafla öfver metriska systemet, i många finnas också metriska vigter och mått. De läroböcker och exempelsamlingar, som allmännast användas, äro Lindbloms, Bergs; Karlssons, Segerstedts, Johanssons, Larsson—Lundahls, Sjölander—Wihlanders och Olsson—Celanders.

Geometri. Passare, gradskifva, stereometriska figurer saknas i helt få folkskolor. Undervisningen meddelas vanligen muntligt.

Geografi. Jordglob och väggkarta öfver Skandinavien finnas i nästan alla skolor. Väggkartor öfver Europa och jordgloben finnas i alla folkskolor. Specialkartor öfver alla eller några af de fremmande verldsdelarne finnas i de flesta samt tellurium i många folkskolor. Almquists lärobok i geografi användes mest. Äfven begagnas Linds och Erslevs samt »folkskolans geografi». I en och annan skola ega barnen kartböcker af Roth, Sandström eller Mentzer.

Historia. Taflor ur svenska historien och 'Knös' »berättelser ur fäderneslandets historia» finnas numera i många folkskolor. Odnerns lärobok användes i nästan alla folkskolor.

Naturlära. Väggtaflor öfver människokroppen och öfver djurriket samt botaniska väggtaflor saknas endast i ett fåtal folkskolor. Mineraliesamling, geologiska väggtaflor samt alla eller några serier af den fysiska apparatsamlingen finnas i många folkskolor. Numera användas Bergs—Lindéns och Segerstedts läroböcker. Celanders begagnas i ganska många, Wahlstedts och Berlins i några folkskolor.

Teckning. I alla folkskolor med ett undantag finnas Stuhlmanns lärobok i teckning och taflor för undervisning i teckning efter Stuhlmanns metod. Klotsar finnas i några få folkskolor.

Sång. Till ledning vid sången finnas orgelharmonier i 7 småskolor och mindre folkskolor samt i åtminstone 120 folkskolor.

En stor olägenhet vid barns flyttning från en skola till en annan vållar den mångfald af läroböcker, som användes vid de olika skolorna inom inspektionsområdet. Ej så litet har jag arbetat på att åstadkomma någon enhet derutinnan, men mitt bemödande har rönt ganska ringa framgång, hvilket förnämligast berott derpå, att skolråden i allmänhet icke mycket intresserat sig för saken, utan tillåtit lärarne att utan dess hörande till användande i skolorna välja de läroböcker, som fallit dem i smaken.

VII. Anteckningsböcker.

Hufvudbok eller matrikel, dagbok och examenskatalog saknas icke vid någon folkskola. I alla mindre folkskolor och småskolor finnas

dagbok och examenscatalog. I några mindre folkskolor finnes också matrikel, men vanligen införas de mindre folkskolornas barn i närmast liggande folkskolas matrikel. Inventarieförteckning torde icke heller saknas vid någon skola. I allmänhet äro anteckningsböckerna väl vårdade och med ordning och noggrannhet förda. En och annan lärares anteckningsböcker hafva dock varit mindre snygga och väl vårdade. Anteckningarne hafva ock i några skolor visat sig vara föga pålitliga och noggranna.

I nästan alla skoldistrikt föres af pastor en liggare på de skolpligtiga barnen. Högst få skolrådsordförande uppgöra nu årligen särskilda listor på de i skolåldern varande barnen. Tyvärr finner man ej alltid nödig noggrannhet och omsorg iakttagen vid förandet af nämnda liggare eller förteckning.

VIII. Lärorum, skolmöbler, skolträdgårdar.

Lärorum. Nya ändamålsenliga folkskolehus, alla försedda med »afklädningsrum», hafva under de sista sex åren blifvit uppförda i Vesterås—Barkarö, Munktorp (Ulfvi)²⁾, Ramnäs (Virso)¹⁾, Kolbäck (vid kyrkan), Ryttern (vid kyrkan)³⁾, Säby, Bro (Ytterberga), Gunnilbo (Ferna)¹⁾, Arboga landsförsamling (Jäder)²⁾, Norberg (Näs)¹⁾, Vestanfors (Fagersta)³⁾, Vester Våla (Sörby), Sala landsförsamling (Kifsta), Kila (Norrlund)¹⁾. Särskilda hus med bostäder för folkskolans lärare hafva uppförts vid Fagersta i Vestanfors och vid Sala grufva. Folkskolehuset vid Vestanfors kyrka ombygdes år 1890.

För mindre folkskolor och småskolor äro nya hus uppförda i Tillberga (Hedensberg och Nibble), Sura (vid kyrkan), Säby (Mölnatorp), Björskog (Eknö), Bro (Jockelsta), Gunnilbo (Röle), Hed (Svansbo), Arboga landsförsamling (Hallarö), Vester Fernebo (Islingby)⁴⁾ och Norberg (Långgrufvan). Ett andra lärorum har blifvit byggt till småskolehuset vid Bäckhammar i Ramnäs. I Lillhärad har en ny småskolesal blifvit inredd i folkskolehuset.

För skolorna inom inspektionsområdet användes vid 1892 års slut 243 lärorum, af hvilka 37 äro förhyrda, 12 för folkskolor och 25 för mindre folkskolor och småskolor. 206 lärorum äro inrymda i 292

¹⁾ Jemte folkskolesal inrymmes i detta skolhus också en småskolesal.

²⁾ Jemte folkskolesal inrymmes i detta skolhus också en småskolesal och en slöjdsal.

³⁾ Jemte folkskolesal innehåller skolhuset vid Ryttern 2 slöjdsalar. Skolhuset i Fagersta innehåller fyra lärosalar.

⁴⁾ Detta skolhus inrymmer två lärorum.

egna skolhus. Vitsordet »god» har jag ansett mig kunna gifva 69 lärorum för folkskolor samt 74 för mindre folkskolor och småskolor. Såsom varande under medelmåttan har jag betraktat folkskolesalarne vid Harnäs och Uttersberg ¹⁾ i Skinskatteberg, Lifsdal och Bjurfors ¹⁾ i Norberg samt följande lokaler för småskolor och mindre folkskolor: en i hvardera af St. Ilians, Kungsåra, Munktorps (vid kyrkan), Svedvi (Östtuna), Skinskattebergs (vid Skinskattebergs bruk), Norbergs (Kallmorberget) och Vester Skedvi (Alvestaboda) skoldistrikt samt två i Vester Fernebo (Sör Gerdso och Vesterby Kil). De under senare åren uppförda skolsalarne äro i allmänhet höga, ljusa och rymliga, men i en och annan infaller ljuset från orätt håll. De äldre skolsalarne äro mörkare och lägre. I flere af dem infaller ljuset i förhållande till barnens sittplatser framifrån samt från höger och venster, hvilket måste anses mycket olämpligt. För den så nödiga luftvexlingen är det i flere skolsalar dåligt sörjdt. Lätttrutor finnas likväl i de flesta på ett eller flere fönster. I några skolsalar är ventilation anordnad i samband med uppvärmningen, och i flere skolsalar hafva väggventiler af nyare konstruktion insatts under senare tider. Några skolsalar äro äfven illa ombonade, dåligt uppförda eller förfallna, så att de under vintertiden icke kunna hållas tillräckligt varma. Angående renhållning och snygghet är vid en och annan skola rätt mycket att anmärka. Skolsalarne städas ej med tillräcklig noggrannhet och skuras icke så ofta nödigt är. Att dam och skräp af allehanda slag ligga kvar på golf och bänkar dag efter dag, visar, att läraren saknar sinne för ordning och snygghet. Då sådant, som bättre är, icke är förhållandet i många skolor, vill jag i allmänhet gifva lärare och lärarinnor det vitsord, att det stora flertalet af dem göra allt, hvad af dem rimligtvis kan begäras för att hålla skolhusen snygga och städade, något som icke är en lätt sak i skoldistrikt, der skolråden göra allehanda svårigheter, då begäran framställles om några gruslass till skolgården och några få kronor till skurpenningar.

Skolmöbler. Gamla, för barnen obeqväma långbänkar användas väl ännu i några skolor, men de ersättas så småningom af nya, vanligen tvåsitsiga skolbänkar. Tyvärr äro icke heller de nya bänkarne alltid af lämplig och ändamålsenlig form. I stället för kateder finnes för läraren merendels ett större bord, uppställt på en förhöjning. Skåp för undervisningsmaterielens förvarande och ställ för uppsättande af väggkartor och taflor finnas allmänt. Skåp eller hyllor för barnens matkorgar och hängare för deras kläder saknas i några skolor.

Skolträdgårdar. Enligt skolrådets uppgifter finnas för barnens

¹⁾ Detta lärorum är särdeles uselt.

undervisning ordnade skolträdgårdar vid 75 skolor. Vid en och annan skola pågår nu arbete för skolträdgårdars ordnande. Alla skolträdgårdar äro dock icke ordnade på ett ändamålsenligt sätt. Några äro så små, att de innehålla endast en liten trädskola. Ej heller vårdas och skötas de allestädes med tillräcklig omsorg. De väl skötta skolträdgårdarne äro icke flere nu än de voro vid 1886 ars slut eller 10 till 12. Somliga lärare hafva för trädgårdsskötsel ringa eller intet intresse. Andras håg därför qväfves derigenom, att de icke af skoldistriktet erhålla behöflig hjälp vid markens uppodlande och beredande. Exempel gifvas ock derpå, att lärare, som visat håg för trädgårdsskötsel, utan svårighet erhållit hjälp från församlingarnes sida. Nu såsom förut lemna länet hushållningssällskap till skolträdgårdar växter gratis eller till nedsatt pris.

IX. Tillsyn.

Den mesta omsorgen om skolväsendet och den drygaste delen af tillsynen öfver skolorna hvilat i de allra flesta skoldistriktet på skolrådets ordförande. De flesta skolrådsordförande uppfylla denna sin embetspligt på ett sätt, som är värdt allt erkännande. Utan att pastorererna med nit och intresse omfattat folkskolans sak, hade skolväsendet säkerligen icke gått så mycket framåt, som det verkligen gjort. Om man hos icke så få skolrådsledamöter märker helt ringa intresse för skolväsendet och dess utveckling, så gifves dock i de flesta skoldistrikt någon, som sköter sitt åliggande på ett hedrande sätt.

Äfven må här med tacksamhet nämnas, att stiftets biskop vid sina visitationer alltid gör sig underrättad om skolväsendets tillstånd samt vid dessa förrättningar till kyrkan framkallar folkskolornas lärare och barn för att förskaffa sig kännedom om den undervisning barnen erhålla.

Hvad folkets förhållande till skolan angår, är min erfarenhet den, att skolan omfattas med stigande förtroende och välvilja, om ock från ett och annat håll någon klagan höres öfver de dryga kostnaderna.

X. Kostnader för skolväsendet.

Under år 1892 hafva utgått:

till lärares aflöning	kronor	240,513,64
„ skollokaler och inventarier	„	59,683,03
„ undervisningsmateriel	„	7,350,08
„ öfriga behof	„	56,441,69
Summa kronor		363,988,44.

Då af inspektionsområdets skolpligtiga barn 15,505 under året
tit undervisning i skolorna, belöper sig på hvarje barn en utgift af
kr. 48 öre. Medelkostnaden utgör efter samma beräkning för hvar
i ett af de nyss gångna 6 åren 22,91 kr.

Odensvi den 1 augusti 1893.

C. G. Åström.

II.

Fellingsbro och Nora kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Äfven under den nu tillämdalupna sexårsperioden hafva konjunkturena för bergsbruket i detta till största delen af bergslag bestående inspektionsområde varit mindre gynsamma, en mängd hyttor och bruk äro nedlagda, folkmängden har sjunkit från 59,947 till 58,715 och de skolpligtiga barnens antal till i ungefär samma proportion från 10,807 till 10,595. Det är då icke underligt, om skoldistriktet, äfven då de insett och behjertat behovet af nya skolor och skolhus, varit något tveksamma. Emellertid hafva under perioden följande nya folkskolor tillkommit:

- i Fellingsbro vid *Nyckelby*,
- i Hellefors vid *Sången*,
- i Linde socken vid *Fanthyttan* och *Hammarbacken*,
- i Nora vid *Greksåsar* och
- i Viker vid *Roslingstorp*,

de fyra sistnämnda i stället för inom skolområdena förut befintliga mindre folkskolor. Deremot hafva 2 folkskolor indragits, nemligen folkskolan för flickor vid Ramsbergs kyrka och folkskolan vid Bondbyn i Nora socken; på det förstnämnda stället undervisas numera flickorna tillsammans med gossarne, och en småskolelärarinna undervisar i nedre afdelningen; på det sistnämnda stället erhålla efter öfverenskommelse med Linde socken och mot en ersättning af 300 kronor årligen barn undervisning i den nära invid liggande Yxe skola. Folkskolornas antal har således ökats med endast 4, men då dertill kommer, att utom de 3 folkskolor, som vid periodens början hade 2 lärare, ytterligare 3 sådana numera finnas, nemligen den nyss nämnda skolan vid Ramsbergs kyrka och folkskolorna i Kopparberg och vid Bångbro inom Ljusnäsbergs socken, så har lärarepersonalen vid folkskolorna ökats med 7

personer från 89 till 96 (af hvilka fortfarande 2, som icke aflagt folk-skolelärareexamen).

De mindre folkskolorna, som vid 1886 års slut voro 44, hafva nedgått till ett antal af 36. *Fyra* hafva, såsom ofvan är nämnt, förvandlats till folkskolor; i stället för 2 särskilda vid Moshyttan och Finnå i Jernboås har der anordnats *en* mellan dessa båda stationer flyttande; i Nora socken har på goda grunder *en* vid Elfstorp förvandlats till småskola; genom att i Grythyttan göra en förut fast folkskola med litet barnantal flyttande har der *en* mindre folkskola kunnat indragas, och slutligen har i Linde socken *en* med ytterst litet barnantal upphört.

Sju nya småskolor hafva tillkommit, nemligen 1 i Fellingsbro, 1 i Linde bergsförsamling, 2 i Nora bergsförsamling, 2 i Ljusnarsberg och 1 i Grythyttan. Småskolornas antal har härigenom ökats från 62 till 69. Då två småskolor (vid Köpparberg och Hellefors) hafva särskilda lärarinnor för hvardera årsklassen, uppgår den vid småskolorna anställda lärarepersonalen till 71 (63 vid periodens början).

Inom inspektionsområdet finnas således nu 90 folkskolor, 36 mindre folkskolor och 69 småskolor. Huru dessa äro fördelade på de särskilda skoldistrikten och huru många af dem äro fasta eller flyttande, synes af följande öfversigt; de inom parentes ställda siffrorna angifva den ökning eller minskning, som egt rum under perioden.

	Folkakolor		Mindre folkakolor		Småskolor	
	fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande
Fellingsbro	11 (+ 1)	—	—	—	11 (+ 1)	—
Lindesberg	1	—	—	—	1	—
Linde landsförsamling	13 (+ 2)	—	12 (— 3)	—	6 (+ 1)	—
Näsby	2	—	—	1	1	—
Ervalla	3	—	—	—	1	1
Ramberg	7 (— 1)	—	3 (— 1)	—	7	—
Nora	2	—	1	—	1	—
Nora landsförsamling	14	—	1 (— 2)	1	10 (+ 2)	—
Viker	5 (+ 1)	—	—	(— 1)	4	—
Jernboås	3	—	(— 2)	1 (+ 1)	4	—
Hjulejö	5 (+ 1)	(— 1)	—	1	3	1
Ljusnarsberg	10	—	9	2 (+ 1)	7 (+ 2)	—
Grythyttan	4 (— 1)	2 (+ 1)	1 (— 1)	3	3	2 (+ 1)
Hellefors	6 (+ 1)	2	—	—	3	3
Summa	86 (+ 4)	4 (± 0)	27 (— 9)	9 (+ 1)	62 (+ 6)	7 (+ 1)

Då emellertid en skola med två lärare gör minst lika mycket gagn som 2 skolor med hvar sin lärare, torde det, då man vill beräkna ställningen, vara lämpligast att utgå ifrån lärarnes antal. Om man så gör, finner man, att, då vid periodens början öfver hufvud taget på hvarje *examinerad* folkskolelärare- (eller lärarinna) kom en folkmängd af 689 personer och på hvarje lärare, vare sig examinerad eller icke. 309, dessa tal nu nedgått till respektive 625 och 289, och att likaså, då vid den tiden på hvarje examinerad folkskolelärare kom ett antal skolpliktiga af 124 och på hvarje lärare af 55, nu på hvarje *examinerad* lärare komma endast 113 och på hvarje lärare endast 52 skolpliktiga barn. Hurudan ställningen är inom de olika skoldistrikten framgår af följande öfversigt, i hvilken jag derjemte, med användande af siffrorna i C. Rosenbergs ecklesiastik-matrikel, beräknat, huru stor ytvidd lärarnes verksamhetskrets öfver hufvud taget omfattar i de särskilda socknarne.

	1 examinerad lärare på			1 lärare på		
	folk- mängd	skolpl. barn	kvadrat- mil	folk- mängd	skolpl. barn	kvadrat- mil
Fellingsbro	639	96	0,295	306	46	0,141
Lindesberg	779	117	—	520	78	—
Linde landsförsamling	688	122	0,346	289	51	0,145
Näsby	632	101	} 0,242	318	50	} 0,124
Ervalla	553	82		332	49	
Ramsberg	645	112	0,646	251	43	0,251
Nora	729	116	—	364	58	—
Nora landsförsamling	424	84	} 0,238	228	45	} 0,140
Viker	462	100		257	56	
Jernboås	648	116	0,359	243	43	0,134
Hjulejö	558	96	0,435	279	48	0,217
Ljusnarsberg	830	162	0,481	321	63	0,186
Grythyttan	793	158	0,652	317	63	0,261
Hellefors	509	97	0,448	287	54	0,249
D. $\frac{3}{1}$ / $\frac{1}{2}$ 1892. I hela insp.-området	625	113	0,376	289	52	0,174
D. $\frac{1}{1}$ 1887. d:o d:o	689	124	—	309	55	—

Af denna öfversigt synes, att, med afseende fästadt endast på de skolpliktiga barnens antal, de skoldistrikt, som bäst behöfva en tillökning i de examinerade folkskolelärarnes antal äro: Ljusnarsberg, Grythyttan och Linde bergsförsamling. — I det först nämnda skoldistriktet, der under perioden de skolpliktiga barnens antal ökats med ända till 10 procent, hafva 2 af folkskolorna fått hvardera en andra

examinerad lärare, samt en mindre folkskola och två småskolor tillkommit, hvarjemte, såsom af denna berättelse längre fram under rubriken "lärorum" synes, mycket här gjorts för att skaffa tjenliga sådana åt de skolor, som redan finnas; och det är väl på grund af detta skoldistrikts städse visade intresse och offervillighet för sitt skolväsende att hoppas, att det ej skall dröja alltför länge, innan de mindre folkskolor, som hafva det största barnantalet, blifva utbytta mot folkskolor med examinerade lärare. Oaktadt dessa mindre folkskolors antal här är så stort, är det emellertid, då de endast förekomma i aflägsnare, bygder och således måste anses berättigade enligt folkskolestadgans 3 §, endast 21,7 % af de skolpliktiga barnen, som i dem behöfva undervisas, och 53, 1 % erhålla full (8 månaders) undervisning i de egentliga folkskolorna och småskolorna. Tilläggas bör ock, att genom det tillfälle till vidare utbildning för sitt kall, församlingen beredt dessa skolors lärare genom sitt beslut att för dem under sommarferierna anordna en praktisk kurs under ett par folkskolelärares ledning och genom beslutet att öka deras lön till 350 kronor, församlingen höjt dessa skolor ur det vanlottade läge, hvari de eljest befinna sig. Ombyten af lärarinnor, äfven förut här mindre talrika, blifva nog till undervisningens fromma härigenom ännu mera sällsynta. — I Grythyttan, der besynnerligt nog antalet skolpliktiga ökats med 83 eller 9,6 %, under det att folkmängden minskats med 103 personer, har under de sist förflutna sex åren ingenting vidare i yttre måtto gjorts än att, som förut är sagdt, för beredande af tillfälle för ett större barnantal att få den bättre undervisning en examinerad folkskolelärare kan meddela, en fast folkskola förändrats till flyttande och en ny småskola inrättats. Ett nytt skolhus har också bygts. Här har ställningen genom barnantalets tillväxt försämrats; skoldistriktet har nu en *examinerad* lärare för 158 skolpliktiga mot 1 för 144 vid 1886 års slut, och 1 *lärare* för 63 mot 1 för 58 då. Endast 28,7 % af de skolpliktiga erhålla full (8 månaders) undervisning i folk- och småskolorna och 18,2 % undervisas i de mindre folkskolorna. Visserligen äro förhållandena i denna mycket glest befolkade (1,214 invånare på qvadraten mil) och af en mängd sjöar uppfyllda socken synnerligen ogynnsamma, men då ett förslag är uppgjordt till skolväsendets ordnande utan så många mindre folkskolor, och till och med intaget i det år 1890 fastställda reglementet, borde man väl sätta det i verket och icke stå och stampa på samma punkt. Här må dock anmärkas, att man gjort hvad göras kan med hvad som funnits; en af församlingen tillsatt extra inspektör har flitigt besökt skolorna, förmått en mängd motvilliga föräldrar att skicka sina barn till skolan och bragt, såvidt möjligt varit, ordning och reda i skolväsendet. — I Linde bergsförsam-

ling, den näst Fellingsbro och Näsby—Ervalla tätast befolkade (1,987 inv. på kvadratmilén), borde man med någon god vilja kunna få skolväsendet ordnad på ett tillfredsställande sätt. Hvad som här är gjort, är: att Fanthytte mindre folkskola förändrats till folkskola, *likaså* Hammarbackens, der dock barnantalet förlidet år icke uppgick till mera än 34, under det att s. k. mindre folkskolor finnas med ända till 75 barn; att en småskola anordnats; att två nya skolhus uppförts, det ena i stället för ett för omkring 10 år sedan nedbrunnet och med bidrag till en tredjedel af Nora socken, och att stora kostnader nedlagts på de gamla, i de flesta fall otillräckliga och olämpliga skolhusens reparation. I den del af socknen, som väl är den allra tätast befolkade, nemligen trakten omkring Lindesberg, ligga inom en cirkel med mindre än $\frac{1}{2}$ mils radie *fem* mindre folkskolor med tillsammans 272 barn. I medeltal hafva de mindre folkskolorna i Linde socken 43 lärjungar, och af de skolpliktiga erhålla i dem 31,7 % sin undervisning, under det att endast 40,6 % erhålla *full* undervisning i folk- och småskolorna. Förslaget att för de många lärarinnorna i de mindre folkskolorna anordna en sommarkurs blef här afslaget. Förr eller senare blir det väl nödvändigt att vidtaga den i inspektörsinstruktionen i slutet af andra paragrafen anvisade åtgärden. — Städerna Lindesberg och Nora hafva haft sina pedagogier och enskilda skolor, som upptagit ett stort antal af deras skolpliktiga barn, så att i dem icke något behöf af flere folkundervisningsanstalter gjort sig gällande. — Jernboås får fortfarande ett stort antal barn undervisadt i en af Nora sockens folkskolor och kan till följd deraf hjälpa sig fram med de tre folkskolor, som här finnas; en andra examinerad lärare eller en biträdande lärarinna behöfves dock för det stora barnantalets skull i en af folkskolorna. Samma är förhållandet i ett par af Ramsbergs folkskolor.

Fortsättningsskolor, anordnade i öfverensstämmelse med kongl. kungörelsen d. 29 april 1886, finnas numera endast 7, nemligen: 1 i Lindesberg, 1 i Näsby, 1 i Ramsberg, 2 i Grythyttan och 2 i Hellefors. I Ervalla finnes 1, som med sex veckors läsning är förlagd helt och hållet inom folkskolans ordinarie läsetid af 8 månader. På andra ställen har man på det sättet fullgjort föreskriften i folkskolestadgans 5 §, att man låtit de utexaminerade barnen undervisas under årets första läsemånad tillsammans med folkskolans högre afdelning; i Nora socken har man på sista tiden trott sig kunna göra det genom att åläggga de utexaminerade att sista terminen före sitt inträde i nattvardsskolan åter besöka skolan tillsammans med de öfriga barnen. I somliga skoldistrikt vill man icke veta af någon fortsatt undervisning, och i ett skoldistrikt har man till och med bemött min framställning härom med en kritik öfver folkskolestadgans föreskrift. Då emellertid under

perioden, uppenbarligen till följd deraf, att skolorna nu mera ordentligt besökas under de första skolåren, hvilket ju är en god sak, antalet af skolpligtiga barn, som efter afgångspröfning saknat undervisning, stigit från 368 eller 3,5 procent till 628 eller 5,9 proc., och i t. ex. Linde socken uppgår till 109 eller 6,9 proc., i Ljusnarsberg till 227 eller 11,7 proc., är det uppenbart att denna angelägenhet icke längre får skjutas åt sidan.

Slöjdskolor funnos förlidet år till ett antal af 28 för gossar och 55 för flickor. I såväl manlig som qvinlig slöjd meddelades undervisning i alla folkskolorna i Fellingsbro och i alla utom en i Ramsberg, i qvinlig slöjd i alla folkskolor och i alla mindre folkskolor med qvinlig lärare utom en i Ljusnarsberg. Ervalla och Jernboås saknade helt och hållet slöjdskolor, Lindesberg, Nora stads- och landsförsamlingar slöjdskolor för gossar, och Linde socken hade endast en slöjdskola (för flickor). I slöjdskolorna undervisades enligt lärarnes uppgifter 488 gossar och 1,238 flickor. Lärarnes och lärarinnornas öner uppgingo enligt skolrådets uppgifter till 7,264 kronor, hvaraf statsbidragen utgjorde 2,100 och länets landstings bidrag 3,035 kronor.

Om sockenbiblioteken hafva följande upplysningar lemnats af skolrådets ordförande:

	Band	Användas	Afgift för boklån	Inkomst 1892		Behållning 31/12 1892	
				kr.	öre	kr.	öre
Fellingsbro	248	icke	50 öre för år	—	—	30	—
Lindesberg	—	—	—	—	—	—	—
Linde landsförsamling ...	238	föga	1 öre för vecka	—	—	—	56
Näsby	212	d:o	ingen	—	—	6	57
Ervalla	250	rätt flitigt	3 öre för mån.	37	01	21	97
Ramsberg	700	föga	ingen	—	—	—	—
Nora	890	flitigt	d:o	200	—	24	55
Nora landsförsamling.....		ej synnerligt flitigt	d:o	?	—	?	—
Viker	366	föga	d:o	—	—	—	—
Jernboås	269	föga	d:o	—	—	—	—
Hjulejö	510	flitigt af några	25 öre pr år	81	97	1,730	48
Ljusnarsberg	1,100	flitigt	1 kr. pr år	150	—	9	—
Grythyttan	750	d:o	ingen	—	—	1,200	—
Hellefors	403	rätt flitigt	d:o	65	—	skuld	—

Reglementen, uppgjorda i närmaste öfverensstämmelse med ett af stiftets folkskoleinspektörer utarbetadt förslag, äro under perioden fastställda för flertalet skoldistrikt. De öfriga distriktens reglementen börja blifva otillämpliga, och framställning är gjord om deras omarbetning.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I fråga om läroämnen följes noggrant hvad kongl. kungörelsen den 24 maj 1889 föreskrifver, endast med undantag deraf att i de skolor, der läraren saknar röst eller öra för sång, undervisningen i detta ämne är utesluten, och likaså i gymnastik, der läraren genom något kroppsslyte är dertill urständsat.

Sedan 1889 års normalplan utkommit, i hvilken de allra flesta skolor inom inspektionsområdet kunde finna för sig lämpliga läroplaner och läsordningar, blef man i allmänhet intresserad för att införa dessa i skolorna i stället för de förut använda. Undertecknad lät då trycka och till skolråd och lärare utdela läroplaner för de vanligast förekommande skolformerna (Lit. E, G och I), hvilka läroplaner, i öfrigt endast utgörande **utdrag** ur normalplanen, derjemte innehöllo föreskrifter om, hvilka delar af den för den ena eller andra afdelningen bestämda kursen **skulle** läsas hvarje särskildt år (t. ex. att nedre afdelningen under år med jemnt ordningsnummer såsom 1892 och 1894 skall i geografi **läsa** Göta lands. landskap o. s. v.), detta till fördel för de många barn, som flytta från en skola till en annan och som således nu få taga vid i den nya, der de slutade i den gamla. Dessa läroplaner blefvo af **alla** skolråd med undantag af Nora pastorsats antagna och fastställda och efterhand genomörda och tillämpade. Öfver allt läses nu således t. ex. samma del af bibliska historien, af katekesen o. s. v.

Huru många skolor inom hvarje distrikt tillhöra den ena eller den andra af normalplanens skolformer, synes af efterföljande öfversigt.

	Folkskolor						Mindre folkskolor			Småskolor		
	fasta					flyt- tande	F	I	K	a	b	h
	B	C	E	F	G							
Fellingsbro	1	—	10	—	—	—	—	—	—	—	11	—
Lindesberg	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Linde landsförsamling	—	2	5	—	4	—	1	10	—	—	6	—
Näsby	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Ervalla	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Ramsberg	1	3	3	—	—	—	1	1	—	—	7	—
Nora	—	—	2 ¹	—	—	—	—	—	—	—	1 ²	—
Nora landsförsamling ...	—	1	7	1	3	—	—	1	1	—	10	—
Viker	—	1	3	—	1	—	—	—	—	—	4	—
Jernboås	—	1	1	—	1	—	—	—	1	—	4	—
Hjulsjö	—	—	4	1	—	—	—	—	1	—	3	1
Ljunarsberg	2	—	5	2	—	—	7	2	2	1	6	—
Grythyttan	—	2	2	—	—	2	—	1	3	—	3	2
Hellefors	1	—	3	—	2	2	—	—	—	1	2	3
Summa	6	10	50	4	11	4	9	15	8	2	60	7

Dessutom finnas följande skolor som icke kunna hänföras till ågon af normalplanens skolformer:

2 folkskolor i Linde socken, 2 d:o i Nora socken och 1 dito i Ljunarsberg, i hvilka nedre folkskoleafdelningen undervisas hela läsåret, halfva läsetiden tillsammans med öfre folkskoleafdelningen och alfva läsetiden tillsammans med småskoleafdelningen;

3 mindre folkskolor (1 i Linde socken, 1 i Näsby och 1 Ramsberg), som omfatta endast småskole- och nedre folkskoleafdelningen, och från vilka barnen skola öfvergå till närmast liggande folkskolas öfre afdelning;

1 skola i Nora stad, af skolrådets ordförande hänförd till de mindre folkskolorna, i hvilken småskolans öfre klass och *flickorna* i folkskolans sista klass erhålla undervisning. I två skolor, 1 i Näsby och 1 Grythyttan, har lärarinnan att ena halfåret undervisa i en mindre folkskola och det andra i en småskola.

I de folkskolor, som sakna särskild småskola och der småskoleafdelningen erhåller endast 4 à 4½ månaders undervisning om året, är denna afdelning ofta nog endast tvåårig och undervisningen anordnad enligt normalplanens Lit. g. Det har emellertid visat sig att 8

¹ Den ena har endast 3 årklasser.

² Omfattar endast första klassen.

å 9 månader äro alldeles otillräckliga för inhemtande af småskolans kurs, som ju vanligen kräfver 16 månader, och jag har därför hos skolråden måst yrka på längre lärotid för småskoleafdelningen i dessa skolor.

För de skolor, som passa in i någon af normalplanens former, äro dess läsordningar, möjligen med några mindre förändringar, af skolråden fastställda; för öfriga skolor äro med ledning af densamma särskilda läsordningar upprättade. Några lärare i Nora socken, som icke kunna gilla normalplanens läsordningar, hafva på egen hand uppgjort sådana och fått dem af skolrådet godkända.

III. Lärotider.

Med undantag af 10 folkskolor (6 i Linde socken, 1 i Nora socken, 1 i Viker, 1 i Jernboås och 1 i Ljusnarsberg) och 12 mindre folkskolor (8 i Linde socken, 1 i Näsby, 1 i Hjulsjö och 2 i Ljusnarsberg) hvilka hafva 9 månaders läsetid samt de folkskolor, som hafva fortsättningsskolor med statsunderstöd, är den årliga lärotiden i alla skolor 8 månader. Under perioden har dock i flere skolor lärotiden måst förkortas med anledning af farsot; i ett par fall, då sådant skett utan sådan anledning, har anmälan härom gjorts, i ena fallet till kongl. maj:ts befallningshafvande, i andra fallet till domkapitlet. I båda fallen har den försummade tiden återtagits ett följande år.

Med ett enda undantag (en flyttande småskola i Hjulsjö) pågår läsningen endast de fem första söckendagarne i veckan. På lördagen hållas repetitionsförhör, der sådana förekomma, eller undervisas i slöjd, der detta ämne är infördt. På några ställen användas ock för slöjden ett par eftermiddagar i veckan, då vanligen 1 timme tages från den egentliga läsetiden och dessutom en timme användes för slöjden.

Genom de nya reglementena är lärotiden mera bestämd än förhållandet var förut, hvilket utom andra fördelar medför den, att inspektören bättre kan ordna sina resor. Ett undantag härifrån gör dock Nora pastorat, der läraren i samråd med skolrådsledamoten får bestämma, när terminerna skola börja och sluta, och der till följd häraf lärotiderna äro mycket vexlande; enligt reglementet skulle de vara ungefär $\frac{1}{2}$ — $\frac{31}{5}$ och $\frac{1}{8}$ — $\frac{30}{11}$. I de flesta folkskolorna äro terminerna förlagda till följande tider $\frac{15}{1}$ — $\frac{30}{6}$ och $\frac{1}{10}$ — $\frac{15}{12}$, men i de nordligaste socknarne (Ljusnarsberg, Grythyttan och Hellefors) slutas vårterminen tidigare och börjas höstterminen förr ($\frac{1}{3}$, $\frac{15}{8}$ eller $\frac{1}{9}$). Småskolorna och de mindre folkskolorna börja sin vårtermin en till två månader senare och sin hösttermin lika mycket tidigare än folkskolorna.

Den dagliga läsetiden är i folkskolorna, tiden för bön, bibelläsning och gymnastik icke inräknad, 6 timmar, vanligast 9—12 och 1—4 och i småskolorna och småskoleafdelningarna 5 timmar, 9—12 och 1—3.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Af hela antalet skolpliktiga barn hade under år 1892		år 1886
1) undervisats i distriktens egna skolor	84,7 %	85,1 %
2) " i läroverk, enskilda skolor; folkskolor m. m. utom distrikten	5,0 "	5,0 "
3) saknat undervisning efter afgangspröfning	5,9 "	3,5 "
4) " " till följd af sjukdom eller naturfel	0,6 "	0,5 "
5) " " af annan anledning eller undervisats i hemmen	2,9 "	5,4 "
6) uppgift saknades för	0,9 "	0,5 "

Fortfarande sammanförda äro de, som undervisats i hemmen, och de, som "af annan anledning" saknat undervisning; och detta af samma skäl, som uppgafs i förra berättelsen, nemligen att somliga skolrådsordförande uppenbarligen anse, att alla icke af sjukdom hindrade barn, som icke under året gått i skola, fått undervisning hemma i en socken t. ex. hafva 56 barn i fjol undervisats i hemmen, men icke ett enda saknat undervisning af annan anledning), under det andra upptaga såsom i hemmen undervisade endast dem, om hvilka de bestämdt veta detta. Dessas antal har under perioden minskats rätt mycket, under det att antalet af dem, som efter afgangspröfning saknat undervisning, ökats ungefär lika mycket. Denna ökning bevisar oemotsägligt, att skolväsendet kommit till den punkt, att behovet af tillfällen för barnen, att "efter en ordnad plan under lärarens ledning underhålla redan förvärfvade kunskaper och deruti ytterligare förkofra sig" ovilkorligen kräfver tillfredsställelse. Minskningen på raden 1 är också en följd af att tillfälligt till fortsatt undervisning saknas på så många ställen. Ökningen på raden 6 kommer deraf, att skolrådets ordförande i ett af de största distrikten saknar uppgift om öfver 2% af de skolpliktiga barnen, då år 1886 man i samma distrikt icke saknade uppgift om något enda barn.

Om lärjungarnes intagning gäller fortfarande i alla afseenden, hvad som är sagdt i förra berättelsen.

I de allra flesta skoldistrikt äro numera de fall, då ett barn utan tillräcklig anledning börjar först en tid efter terminens början eller slutar före dess slut, ytterst sällsynta. Likaså är också nu temligen sällsynt,

att ett barn går i skolan den ena terminen och är borta den andra, men när så sker, är det vanligen höstterminen, som försummas. Ett undantag härifrån gör dock ett af distrikten der skolrådsledamöter och tillsyningsmän just icke vilja kännas vid någon skyldighet att vaka öfver skolgången och verka för dess förbättrande, utan kasta allt detta på lärarne, och der de sistnämnda äro tillsagda, att när helst föräldrarne uppgifva sig behöfva barnen hemma, medgifva detta och anteckna frånvaron såsom giltig. I en "E"-skola i detta distrikt, hvilken årligen har öfver 80 barn, har det händt att vid inspektion under höstterminen endast 40 varit inskrifna och endast 30 närvarande. Man kunde då vänta att det tal i lärarens uppgift (Lit. A. kol. 44 och 45), som angifver antalet försummade skoldagar, skulle vara mycket stort för en sådan skola, men ser man på uppgiften för t. ex. förra året, så uppgår det icke högre än till i medeltal 11 för hvarje barn. Detta kommer sig deraf, att man icke medräknat de dagar, som blifvit försummade i början eller slutet af terminen och naturligtvis icke heller dagarna under den termin, då barnet varit helt och hållet borta. Då för en sådan skola divisorn vid den räkning, hvarigenom man vill utröna medeltalet af försummade dagar, är stor, är det gifvet att utslaget (qvoten) måste utfalla ganska gynnsamt, oaktadt skolgången i sjelfva verket varit mycket dålig.

Emellertid har jag bearbetat lärarnes uppgifter om antalet dagars frånvaro (dock icke för den fortsatta undervisningen) och dervid för de särskilda skoldistrikten kommit till nedanstående resultat. Då det likväl är tydligt, att, om skolgången är lika god i två skoldistrikt, de försummade skoldagarna måste blifva flere på hvarje barn, ju längre läsetid barnen hafva, har jag i de följande kolumnerna beräknat huru många procent af skolbarnen haft 7 till 8 månaders, huru många haft 6 till $6\frac{1}{2}$, huru många haft 5, samt huru många haft 4 till $4\frac{1}{2}$ månaders undervisningstid.

	I medel- tal för- summade skoldagar	Procent af skolbarnen, som er- hållit undervisning under			
		7 ½ 8 mån.	6 ½ 6 ¼ mån.	5 ½ 5 ¼ mån.	4 ½ 4 ¼ mån.
Fellingsbro	12,5	100,0	—	—	—
Lindesberg	20,5	100,0	—	—	—
Linde landsförsamling	15,0	37,2	5,0	6,4	51,4
Näsby	8,0	44,5	36,8	18,7	—
Ervalla	6,6	19,9	80,1	—	—
Ramsberg	20,5	57,9	3,1	—	39,0
Nora	13,8	100,0	—	—	—
Nora landsförsamling	15,4	57,8	12,5	11,5	18,2
Viker	15,2	64,5	22,4	—	13,1
Jernboås	11,5	40,5	—	—	59,5
Hjulsjö	16,2	85,1	—	—	14,9
Ljusnarsberg	17,1	79,8	3,2	—	17,0
Grythyttan	7,3	32,4	—	—	67,6
Hellefors	8,7	60,9	—	—	39,1
Summa	14,1	—	—	—	—

Af medeltalet för hela inspektionsområdet, 14,1 mot 15,4 under örra periodens sista år, synes att någon förbättring i skolgången in-
räddt. Mycket återstår dock ännu. De nya reglementena föreskrifva
isserligen, att läraren hvar åttonde dag skall lemna tillsyningsmannen
n uppgift om skolförsummelserna, men flere tillsyningsmän antingen
ägra att mottaga dessa uppgifter eller ock kasta dem åsido utan
tt vidtaga några åtgärder. Ibland har det ock vid inspektionerna
ändt, att läraren icke vetat hvem som varit tillsyningsman; skolrådets
rdförande hade icke underrättat honom om valet. I ett skoldistrikt
ned föräldradt reglemente har man beslutit, att dessa uppgifter icke
kola lemnas oftare än en gång i månaden; här kan således ett barn,
om vill skolka, vara borta nära en hel månad, så komma några
agar i slutet af månaden till skolan och sedan åter vara borta nära
n månad, utan att behöfva frukta för tillsyningsmannens ingripande.
Resultatet här är också sådant, man kunnat vänta; skolrådets likgil-
ghet har på ett sorgligt sätt meddelat sig åt föräldrar och barn. —
åtgärder enligt folkskolestadgans 51 § vidtagas sällan, icke på långt
är så ofta, som behovet påkallar, och hvad särskildt beträffar åt-
ärden att söka skilja barnen från föräldrarne och öfverlemna dem åt
ndra personer, så torde det icke vara stort skäl att försöka den. I
tt fall, då ett skolråd gjorde det och begärde kongl. maj:ts befall-
ingshafvandes handräckning, förgingo, sedan beslutet härom fattats
f skolrådet, 2½ månader innan det hann delgifvas fadren, och först

efter ytterligare 2 månader, sedan terminen för längesedan var avslutad, föll resolution af innehåll bland annat, att under pågående ferier ingenting kunde åtgöras, utan att, om så behöfdes, ny anmälan borde ske följande termin. Familjen hade dessförinnan flyttat från församlingen.

Flyttning mellan småskolans klasser och folkskolans båda afdelningar äfvensom från småskolan till folkskolan eger rum i alla andra distrikt vid höstterminens slut, men inom Nora pastorat vid vårterminens början. Vanligast hålles också vid samma tid afgangsexamen, men i de flesta fall icke särskild sådan utan på samma gång som årsexamen. Vid flerfaldiga tillfällen har framhållits både det olämpliga och författningsstridiga häri, men utan framgång, åtminstone på många ställen. I sämsta fall sker afgangen från skolan på det sättet, att föräldrarne helt enkelt taga barnet ur skolan, sedan det genomgått ett par klasser. Först när tiden för deltagande i konfirmandundervisningen är inne, återkommer barnet till läraren för att få ett betyg, som icke kan blifva annat än ett intyg om dålig skolgång och dåliga kunskaper. På detta intyg blir emellertid barnet mottaget i nattvardsskolan. — Lyckligtvis är det dock blott i ett par skoldistrikt, der det nu mera allmänt tillgår på sådant sätt.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Vid folkskolorna voro vid förlidet års slut anställda 76 ordinarie lärare, 17 ordinarie lärarinnor, 1 extra ordinarie do och 2 icke examinerade biträdande lärarinnor. Af lärarne hade 4 aflagt mogenhetsexamen och 1 derjemte filosofie kandidatexamen. Deras medelålder var 41,1 (i Ramsberg den högsta 48,3, i Jernboås den lägsta 31,7) och af dem voro 11 öfver 55 år, 11: 50—54, 20: 40—49, 18: 30—39 och 16 under 30 år. De examinerade folkskolelärarinnornas medelålder var 35,6 år; 2 voro öfver 50 år, 3 mellan 40 och 50, 9 mellan 30 och 40 och 3 under 30 år.

De mindre folkskolornas lärarepersonal utgjordes af 6 män och 30 kvinnor. Männen hade en medelålder af 44,3 år: 2 voro öfver 50 år och 3 mellan 40 och 50 och en mellan 30 och 40. Kvinnorna hade en medelålder af 26,8 år; 2 voro öfver 40, 6 mellan 30 och 40, 16 mellan 20 och 30 samt 6 eller 20% under 20 år.

Vid småskolorna voro anställda: 3 män (57, 56 och 25 år) och 63 kvinnor, dessa med en medelålder af nära 28 år, således högre än lärarinnornas i de mindre folkskolorna. 1 var öfver 50, 6 mellan 40 och 50, 16 mellan 30 och 40, 37 mellan 20 och 30 samt 8 eller endast 12% under 20 år.

Af de 11 folkskolelärare, som redan hade uppnått 55 års ålder, har en redan afgått med pension, men tjenstgör fortfarande som

vikarie, 3 eller 4 torde afgå med full pension under den närmaste framtiden, men de öfriga hafva så få tjensteår, att det dröjer länge, innan de blifva härtill berättigade.

Om folkskolelärarne och lärarinnorna kan jag uttala samma omdöme som i föregående berättelse, nemligen att de med högst få undantag i stillhet och med samvetsgrannhet efter bästa förmåga sköta sin tjenst. Om en enda lärare vet jag, att han, derigenom att han för mycket blandat sig in i politiska angelägenheter och antagligen till följd deraf har sin skola i mindre godt skick, är illa anskrifven hos flere af föräldrarne. Några lärare ådagalägga ock ett mindre kyrkligt sinne, och af dessa egnar en del för mycket af de krafter, som odelade borde egnas åt skolan, åt en predikoverksamhet, hvars goda frukter äro mycket tvifvelaktiga. Endast i ett fall har en lärare, och då för grof osedlighet och oskicklighet i sin tjenst, varit varnad och till och med afsatt af skolrådet, men då detta fall varit underställt kongl. maj:ts pröfning, torde det här utan vidare kunna förbigås. I öfrigt hafva, så vidt jag vet, inga anledningar till anmärkning mot lärarnes sedliga förhållande förekommit.

Så länge fortfarande inga anstalter för utbildande af lärare i de mindre folkskolorna finnas, måste omdömet om dessa lärare, trots deras lofvärda sträfvanden, utfalla ogynnsamt. Jag har vidtalat landstingsmän att väcka motion om anslag till en utbildningskurs, men icke funnit någon villig härtill, enär skolor af detta slag endast i ett ringa fåtal finnas i länets öfriga delar. Huru försöket att förmå de skoldistrikt, som hafva det största antalet mindre folkskolor, att sjelfva taga saken om hand, utföll, är förut omnämndt. — En olycka för dessa mindre folkskolor är ock den stora rörligheten hos dess lärarepersonal; blott ett mindre antal af lärarinnorna stannar qvar på den plats, de fått; yppar sig för dem ett tillfälle att få en af de lättare skötta småskolelärareplatserna, så begagna de sig häraf, och derpå är icke att undra; men följderna blir den, att ganska få hinna förvärfva sig någon egen erfarenhet om huru en mindre folkskola skall skötas; också är, såsom ofvan är visadt, deras medelålder ganska låg.

Om lärarinnorna i småskolorna gäller det i föregående berättelser uttalade omdömet, att de med ytterst få undantag förhålla sig väl både inom och utom skolan. Det öfvervägande flertalet af dem, likasom af de mindre folkskolornas lärarinnor, äro utgångna från småskolelära-
inneseminarier i Örebro. Det enda, man egentligen har att beklaga sig öfver, är, att äfven de äro så oroliga af sig, att de, då de varit ett par år på en plats, gerna vilja byta om, utan att man kan se någon rimlig anledning dertill. Önskligt vore ock, att de kostade något mindre på sin dräkt och något mer på en sund och närande föda.

Att undervisningen vunnit i jemnhet och bestämdhet genom de nu för alla skolor fastställda läroplanerna, är uppenbart; läraren vet nu hvad han för hvarje år har att genomgå med sina lärjungar och är icke såsom förr utsatt för faran att den ena gången blifva för omständlig, den andra för knapphändig. Särskildt synes kristendomsundervisningen och framför allt undervisningen i katekes hafva gått framåt under senare år, tack vare den goda ledning de yngre lärarne vid seminarierna fått i detta ämne och de utmärkta "handledningar", de vid beredelsen till lektionerna hafva att tillgå. Att likväl vid undervisningen såväl i detta som andra ämnen anmärkningar måst göras, är naturligt. Med högst få undantag hafva dessa anmärkningar blifvit beaktade och ländt till rättelse. — I allmänhet gäller för öfrigt om undervisningen hvad som är sagt i föregående berättelse.

Nya läroböcker äro af de flesta skolråd bestämda och efter hand införda; de mest använda äro Steinmetz' bibliska historia, Almquists (och Linds) geografi, Odhners svenska historia, Bergs och Lindéns naturlära samt A. Bergs (och Larsson & Lundals) räknebok. I ett par skoldistrikt har man dock icke ännu kommit till någon enighet häri, utan använder i den ena skolan en, i den andra en annan lärobok. På sina ställen håller skolkassan barnen med alla läroböcker, en enligt min åsigt rent af skadlig frikostighet af skoldistriktet.

De i folkskolestadgans 38 § föreskrifna förhören med de barn, som undervisas i hemmen, hållas, så vidt jag vet, ingenstädes. Förhör i de flyttande skolorna med den rote, som för tillfället icke undervisas, hållas i allmänhet hvar 14:de dag eller 1 gång i månaden, men de lika behöfliga och för läraren mindre besvärliga förhören i skolor med afdelningsläsning med den icke undervisade afdelningen, och för hvilka lördagen borde användas, förekomma mycket sparsamt. Årsexamen hålles i alla skolor vanligast vid höstterminens, någon gång vid vårterminens slut. Om afgangspröfningarne är förut taladt.

Kroppssaga för gensträfvighet och trots är nu enligt alla skolreglementen läraren tillåten. I ett skoldistrikt hade man vid reglementets uppgörande uteslutit kroppssagan, men har måst återtaga den. Antagligen blir hon dock numera icke ofta använd. — Från föräldrarnes sida möta ofta svårigheter för lärarne att uppehålla disciplinen. Nog vilja föräldrarne att det skall vara ordning i skolan, och är sådan der icke rådande; så sparas sannerligen icke på skarpt klander öfver läraren; men för *sina* barn vill hvar och en hafva fullt sjelfsväld och nödgas läraren bestraffa *dem*, om också icke handgripligt, då får han med föräldrarne att göra. Att mången lärare af fruktan härför åsidosätter sin pligt att bestraffa, der det behöfves, synes alltför väl af den liknøjdhets och det sjelfsväld, som råder somligstädes.

VI. Undervisningsmateriel.

Huru stora kostnader de särskilda skoldistrikten fått vidkännas för inköp af undervisningsmateriel, synes af nedanstående.

Utgifter för skolmateriel åren 1887—1892.

	Af distriktet		Pr skolpl. barn	
Fellingsbro	5,373	89	5	09
Lindesberg	301	93	1	28
Linde landsförsamling	2,504	50	1	58
Näsby	321	35	1	59
Ervalla	127	27	—	52
Ramsberg	2,046	51	2	62
Nora	778	76	3	36
Nora landsförsamling	2,694	02	2	30
Viker	878	81	1	76
Jernboås	634	70	1	82
Hjulsjö	1,356	98	2	83
Ljusnarsberg	3,355	59	1	72
Grythyttan	1,066	96	1	13
Hellefors ...	2,745	79	3	16
Summa	24,187	06	2	28

Såsom allmänt omdöme kan sägas, att i ingen skola saknas den materiel, som nödvändigt behöfves, och att många skolor dermed äro ikligen försedda. Endast den nya läsebokens införande har på några å ställen mötts af en viss motsträfvighet hos skolråden. I ett skoldistrikt anser man sig böra slita ut ett lager af gamla, innan man köper de nya läseböckerna. I ett par andra skoldistrikt har man beslutit, att barnen skola sjelfva skaffa sig de nya böckerna, naturligtvis med den påföljd, att många barn icke hafva någon bok att äsa i, och att innanläsningsöfningarne blifva nästan omöjliga.

VII. Anteckningsböcker.

Dagboken och examenskatalogen äro nästan utan undantag ordentligt förda. I stället för matrikel användes vanligen för de särskilda skolorna upprättade förteckningar på de skolpligtiga barnen. Dessa förteckningar lemna nemligen tillfälle till samma anteckningar, som eljest göras i matrikeln, och kunna därför ersätta den, om endast på ett särskildt ställe i boken införas de barn, som, ehuru icke tillhörande skolområdet, besöka skolan. Beträffande dessa förteckningar är dock

att anmärka, att de icke öfver allt föras fullt ordentligt. Dels dröjer skolrådets ordförande så länge med att upprätta den honom enligt folkskolestadgans 36 § åliggande förteckningen, att lärarne först långt fram på läseåret kunna få sina förteckningar färdiga, dels försumma ock lärarne att, som sig bör, omedelbart efter inskrifningen för terminen om densamma göra anteckning. Dock må tilläggas, att flere skolrådsordförande till och med i de största distrikten straxt på nyåret hafva färdiga icke blott sin hufvudbok, utan ock af dem sjelfva utskrifna utdrag för de särskilda skolområdena.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Följande nya skolhus, i hvilka beräknats 5 kubikmeter luft för hvarje barn, äro bygda sedan 1886:

- I Linde socken vid *Öskevik* ett skolhus, afsedt för 70 barn i folkskolan och för 39 barn i småskolan (i stället för ett omkring 10 år sedan nedbrunnet);
- „ „ vid *Högstaboda* ett för 66 barn i folkskolan och för 38 d:o i småskolan;
- „ Vikar vid *Bengtstorp* ett för 27 barn i småskolan;
- „ Hjulsjö vid *Hjuljern* ett för 68 barn i folkskolan och för 26 d:o i småskolan (skolhuset vid Ånnenäs nedrifvet och här användt);
- „ Ljusnarsberg vid *Dammen* ett för 57 barn i folkskolan (i stället för det nedbrunna vid Bredsjöbacken);
- „ „ vid *Storhöjden* ett för 37 barn i mindre folkskola;
- „ „ vid *Kölsjön* ett för 24 barn i mindre folkskola;
- „ Grythyttan vid *Saxhyttan* ett för 74 barn i folkskolan och för 52 barn i småskolan;
- „ Hellefors vid *Sången* ett för 38 barn i folkskolan.

Dessutom hafva ett par skolor i Linde socken och en i Nora socken fått sina lokaler, den sistnämnda betydligt, utvidgade. I sistnämnda skoldistrikt har man ock för en förut trångbodd skola i (Ringshyttan) lyckats få hyra rymliga lokaler.

Nedanstående öfversigt visar, huru många lärorum i hvarje skoldistrikt, med beräkning af 5 kubikmeter luft för hvarje barn, äro tillräckliga för hela barnantalet (medeltalet af det antal som enligt kol. 14 i lärarnes uppgifter för åren 1891 och 1892 besökte skolorna), för 75—99 procent o. s. v. I följande kolumn äro uppgifna skoldistriktens kostnader för lokaler och inventarier under de sista sex åren och i sista kolumnen, huru mycket denna kostnad utgör, om den fördelas på hvart och ett under år 1892 skolpliktigt barn inom distriktet.

	Skolsalarne tillräckliga för				Kostnader för lokal och inventarier under åren 1887—1892			
	hela antalet	75—99 %	50—74 %	under 50 %	för distriktet	pr skolpl. barn		
Fellingsbro	17	3	2	—	20,530	16	19	46
Lindesberg	1	1	—	—	490	55	2	09
Linde landsförsamling	13	3	7	8	52,911	71	33	42
Näsby	1	2	1	—	2,001	29	9	91
Ervalla	4	—	1	—	1,618	99	6	61
Ramsberg	4	1	8	4	10,527	15	13	48
Nora	2	—	2	—	1,038	25	4	48
Nora landsförsamling	5	3	15	3	22,499	37	19	23
Viker	2	3	3	1	3,592	58	7	19
Jernboås	3	2	1	2	1,149	62	3	30
Hjulsjö	3	3	2	2	10,888	49	22	73
Ljusnarsberg	14	3	5	6	39,880	10	20	48
Grythyttan	2	6	3	2	28,270	80	29	82
Hellefors	3	5	3	1	1,015	08	1	47
Summa	74	35	53	29	196,414	14	18	54

Såsom här af synes, lemna många lärorum hvad rymligheten beträffar mycket att önska. En följd af lokalernas knapphet är, att man på flere ställen nödgats taga sin tillflykt till afdelningsläsning, och att barnen således få endast half undervisning (4 till $4\frac{1}{2}$ månader om året). Rymligast äro lokalerna i Fellingsbro, som också i öfrigt har sitt skolväsende bäst ordnad, sämst äro de i Linde socken, der till och med en lokal finnes, som enligt ofvanstående beräkning icke har utrymme för mera än 22%. I Nora socken och i Ramsberg har flertalet af lokalerna icke utrymme för $\frac{3}{4}$ af barnantalet. — Äfven med utväxlingen är det dåligt ställt. Endast i knappt hälften af skollokalerna ännu äro särskilda anordningar härför, och dessa mången gång af ganska ofullständigt tillfredsställande beskaffenhet, såsom en lucka i taket o. d. Till den låga luften i skolrummen bidraga ock de i nära $\frac{3}{4}$ af den ännu för leras prisbillighet och förmenta bränslebesparande förmåga med enviset bibehållna jernspisarne, och ett ytterligare bidrag lemna barnens natkorgar, som i brist på särskilda afklädningsrum måste medtagas i lärorummen (endast 83 skolor hafva särskilda afklädningsrum). Härtill kommer att lärorummen blifva för sällan skurade, vanligtvis en gång i månaden, men på sina ställen två eller t. o. m. icke oftare än en gång i terminen. Enligt de sista uppgifterna, jag insamlat (år 1890) bekostade skolkassan skurningen i 32 lärorum, i 4 verkställes den af barnen, i 119 af deras föräldrar och i 60 af personer, som betaldes af barnen eller föräldrarne. Flerfaldiga gånger har jag ock

måst tillsäga lärarne, att bättre öfvervaka barnens snygghet och söka få ett handfat med tillbehör i afklädningsrummet. Endast i omkring 20 lärorum verkställdes städningen af härför särskildt legd person, i öfriga fall skulle den verkställas af barnen under lärarens tillsyn, men följderna häraf blir ofta den, att högar af dam ligga lagrade på för barnen svåråtkomliga ställen — Eldningen verkställdes i 23 skolrum af härför särskildt vidtalade personer, i de öfriga verkställdes den i ungeför hälften af barnen under lärarens tillsyn och i den andra hälften af läraren själf. I några få skolor klagas öfver brist på godt dricks vatten.

Då nya skolhus byggas, anskaffas för dem alltid tjenliga skolmöbler, och äfven i de gamla äro de merendels ganska ändamålsenliga. De gamla långbänkarne, som nu mera icke torde finnas kvar i mera än 25 % af lärorummen, ersättas, då de blifvit utnötta, af två- och ensitsiga stolar med pulpet. Skolorglarnas antal växer för hvarje år, och hvad i öfrigt behöfves, anskaffas beredvilligt af skoldistriktet.

Deremot är man icke synnerligen benägen för att anordna skolträdgårdar. Skälen härtill kunna nog vara flere, såsom att jorden isynnerhet i de norra socknarne icke lämpar sig rätt väl för trädgårdsskötsel och att frukten der sällan blir mogen, att de äldre barnen ofta äro permitterade under den tid, då trädgårdsarbetet skulle pågå, att sjelfva befolkningen icke är mycket hågad för denna sysselsättning, att andra omsorger för skolan trängt denna i bakgrunden o. s. v. Emellertid har just på sista tiden uppmärksamheten åter blifvit riktad åt detta håll, och i åtminstone en församling har man beslutit att påkalla länsträdgårdsmästarens biträde för uppgörande af planer och för planteringar; i en annan vidtager man »förberedande åtgärder».

IX. Tillsyn.

Då det var fråga om barnens skolgång, hade jag tillfälle att meddela, att flere tillsyningsmän taga sitt uppdrag alltför likgiltigt. Dermed ville jag dock icke säga, att detta är förhållandet med alla, tvärt om finnas nu, isynnerhet bland de yngre af dem, rätt många, som kraftigt gripa in och verkligen också lyckas. Största vigten ligger dock på huru skolrådets ordförande utöfvar den uppsigt, som enligt folkskolestadgans 63 § åligger honom. Är han intresserad för skolan, blir distriktet det vanligen också, och skolväsendet går framåt; är han åter likgiltig, så meddelar sig hans likgiltighet åt skolrådet och församlingen och framträder då i motvillighet icke blott mot alla uppföringar för skolan, utan ock mot sådana förbättringar, som intet nämnvärdt offer kräfva, och i en benägenhet att envist »hålla igen».

eller åtminstone skjuta opp. Lyckligtvis höra dock de allra flesta skolrådsordförandena till det förra slaget, och särskildt är det *en* ibland dem, som, ehuru han har ett af de folkrikaste pastoraten och till följd deraf är öfverhopad af expeditionsgöromål, ändock har tid öfrig till att flere gånger om året besöka hvar och en af de många skolorna i det vidsträckta skoldistriktet.

Näsby i december 1893.

J. E. Janson.

III.

Norrbärke, Stora Tuna, Falu och Hedemora kontrakt.

I nåder förordnad till folkskoleinspektör inom Stora Tuna, Norrbärke, Falu och Hedemora kontrakt för åren 1887—1892, får jag härmed i enlighet med instruktionen afgifva följande underdåniga berättelse.

Inspektionsområdet, som, på en ytvidd af omkring 70 qvadr.-mil. vid 1892 års slut egde 111,661 invånare, hvaraf 18,769 utgjordes af barn i skolåldern, är fördeladt i 4 kontrakt, 24 pastorat och 30 skoldistrikt. 5 pastorat äro hvartdera delade i 2 skoldistrikt.

1. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

A. Skolor enligt folkskolestadgan.

1. Jemförelse med afseende på folk-, mindre folk- och småskolornas antal mellan åren 1886 och 1892.

Kontrakt	År	Folkskolor		Mindre folkskolor		Småskolor		Summa år		Skilnad	
		fasta	flytt.	fasta	flytt.	fasta	flytt.	1886	1892	minskning	ökning
St. Tuna ...	1886	17	2	—	—	39	6	64	—	—	—
" ...	1892	20	3	1	—	38	8	—	70	—	+ 6
Norrbärke ...	1886	44	1	9	5	16	9	84	—	—	—
" ...	1892	45	—	14	3	18	6	—	86	—	+ 2
Falu ...	1886	33	3	3	1	47	7	94	—	—	—
" ...	1892	38	1	2	1	60	4	—	106	—	+ 12
Hedemora ...	1886	28	7	8	2	29	10	84	—	—	—
" ...	1892	33	6	9	2	30	9	—	89	—	+ 5
Summa	—	—	—	—	—	—	—	326	351	—	25

I ofvanstående tabell hafva såsom folkskolor upptagits sådana skolor, som äro försedda med en eller flere examinerade lärare eller lärarinnor. Såsom mindre folkskolor hafva räknats i allmänhet de skolor, som, jemte småskoleundervisning enligt normalplan, äsyfta att

ersätta till och med andra eller alla årsklassernas undervisning i folkskola. Säsom småskolor hafva upptagits de, som meddela förberedande undervisning för folkskolan och undantagsvis äsyfta att ersätta folkskolans första årsklass. Inom inspektionsområdet finnas alltså 146 folkskolor, 32 mindre folkskolor och 173 småskolor eller tillsammans 351 skolor samt dessutom 19 fortsättningsskolor, ordnade enligt Kongl. Maj:ts kungörelse den 29 april 1886. För samtliga skoldistriktet finnas reglementen, de flesta affattade efter och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af domkapitlet fastställda normalreglementet.

2. Jemförelse mellan åren 1886 och 1892 med afseende på minskningen och tillväxten af de särskilda skolornas antal 1892.

Skoldistrikt	Folkskolor			Mindre folkskolor		Småskolor		Antal skolor		Skilnad	
	fasta		flytt.	fasta	flytt.	fasta	flytt.	minskadt	ökadt	minskning	ökning
	med lärare	i m. flere lärare									
Tuna distrikt ...	— 1	+ 3	—	—	—	+ 1	+ 2	— 1	+ 6	—	+ 5
ters landsf. " ...	—	—	+ 1	+ 1	—	— 1	—	— 1	+ 2	—	+ 1
stafs " ...	+ 1	—	—	—	—	— 1	—	— 1	+ 1	—	—
St. Tuna kontrakt	—	+ 3	+ 1	+ 1	—	— 1	+ 2	— 3	+ 9	—	+ 6
Norrbärke distrikt ...	—	—	—	+ 1	— 1	+ 1	— 1	— 2	+ 2	—	—
Norrbärke " ...	—	—	—	+ 1	—	+ 1	— 1	— 1	+ 2	—	+ 1
Angårde " ...	+ 1	—	— 1	+ 3	— 1	—	— 1	— 3	+ 4	—	+ 1
Edvika " ...	— 1	+ 1	—	—	—	—	—	— 1	+ 1	—	—
Norrbärke kontrakt	—	+ 1	— 1	+ 5	— 2	+ 2	— 3	— 7	+ 9	—	+ 2
Falu stads distrikt ...	+ 1	—	—	— 1	—	+ 3	—	— 1	+ 4	—	+ 3
Öpparbergs " ...	—	—	—	— 1	—	+ 1	—	— 1	+ 1	—	—
Skedvi " ...	+ 1	—	— 1	—	—	+ 9	— 3	— 4	+ 10	—	+ 6
Artnäs " ...	—	—	—	+ 1	—	—	—	—	+ 1	—	+ 1
Övikens " ...	+ 1	—	—	—	—	— 1	—	— 1	+ 1	—	—
Norrbörns " ...	+ 1	—	—	—	—	—	—	—	+ 1	—	+ 1
Öka " ...	+ 1	—	— 1	—	—	—	—	— 1	+ 1	—	—
Ösjö " ...	—	—	—	—	—	+ 1	—	—	+ 1	—	+ 1
Falu kontrakt	+ 5	—	— 2	— 1	—	+ 13	— 3	— 8	+ 20	—	+ 12
Ölkärna distrikt	— 2	—	— 1	+ 1	—	— 1	—	— 2	+ 3	—	+ 1
Vesta "	—	—	—	—	—	+ 1	—	—	+ 1	—	+ 1
Öytinä "	—	—	—	+ 1	—	+ 1	— 1	— 1	+ 2	—	+ 1
" "	+ 4	— 2	—	—	—	—	—	— 2	+ 4	—	+ 2
Ösby "	+ 1	—	—	— 1	—	—	—	— 1	+ 1	—	—
Hedemora kontrakt	+ 7	— 2	— 1	+ 1	—	+ 1	— 1	— 6	+ 11	—	+ 5

Minskningen gäller företrädesvis flyttande skolor af alla 3 slagen skolor, och hafva dessa blifvit uthytta mot bättre skolformer; ingen enda flyttande skola har blifvit nyinrättad.

Minskningen af 2 fasta folkskolor är endast skenbar, enär dessa nu finnas bland folkskolor med flere lärare. I 2 af de 3 fall, der minskning af fasta mindre folkskolor upptages, beror det på namnförändring och i tredje fallet har skolan förändrats till folkskola.

Af de 4 minskade fasta småskolorna hafva 2 blifvit mindre folkskolor och 2 egentliga folkskolor.

Antalet skolor har tillväxt fortare än folkmängden, ty 1886 förekom 0,3 skola, men nu 0,313 på 100 invånare.

Äfven med afseende på de skolan besökande barnen befinnes ökningen af skolornas antal relativt större, enär öfver hufvud taget 51,8 barn år 1886, men nu 50,8 åtnjuta undervisning i hvarje skola.

3. Jemförelse mellan fortsättningsskolornas antal år 1886: 1892:

Norrbärke	1	3
Söderbärke	2	2
Falu stad	2	2
Kopparberg	3	3
Svärdsjö	1	1
Avesta	1	1
By	1	3
Garpenberg	1	1
Hedemora landsförsamling	2	1
Hedemora stad	1	1
Husby	2	1
Summa	17.	19.

4. Slöjdskolor för gossar hafva varit anordnade år 1886: 1892:

St. Tuna	2	4
Gustaf	2	2
Silfberg	1	1
Norrbärke	2	9
Söderbärke	2	2
Malingsbo	1	1
Grangärde	3	4
Ludvika	3	4
Säfsnäs	2	4
Falu stad	—	2
Transport	18	33

	1886:	1892:
Transport	18	33
Kopparberg	—	1
St. Skedvi	—	2
Svärdsjö	3	4
Svartnäs	1	1
Sundborn	1	2
Vika	—	3
Folkärna	2	1
By	2	3
Garpenberg.....	1	1
Avesta.....	—	3
Hedemora landsförsamling	1	2
Hedemora stad	1	1
Hasby	1	3
Enviken	2	2
Summa	33.	62.

Slöjdskolorna hafva sålunda till antalet nära fördubblats. Endast 6 af skoldistriktet sakna ännu slöjdskolor för gossar. Undervisningen besörjes, utom i 4 slöjdskolor, af nuvarande eller förre folk-skolelärare eller lärarinnor.

5. Skolor för qvinlig slöjd hafva till större delen på enskild vägar varit anordnade åren

	1886:	1892:
St. Tuna.....	1	4
Norrbärke	—	1
Söderbärke.....	—	1
Grangärde.....	—	2
Ludvika.....	—	6
Falun (3 lärarinnor i 2 klasser).....	1	1
Kopparberg.....	2	2
Svartnäs.....	—	1
Sundborn.....	—	2
Vika.....	—	3
Garpenberg.....	—	6
Hedemora landsförsamling	1	2
Hedemora stad.....	1	1
Husby.....	—	5
Summa	6.	37.

Häraf framgår, att intresset för sådana skolor är i ständig tillväxt. Huru skulle det ej befordras både med afseende på utbredning och pedagogiskt bedrivande, om den vid riksdagen väckta frågan om statsbidrag vunne önskligt afseende!

B. Öfriga läroanstalter.

1. Landstingsseminarium för utbildande af småskolelärarinnor har utan förändring af plan fortgått såsom tillföre. Landstinget fortsätter ock att anslå 2,000 kronor årligen till räntefria lån å 200 kronor om året åt länets folkskoleseminariielever.

2. Lärokurser för lärare i slöjd, hvarvid undervisning äfven i ritning meddelats, hafva på statens, landstingets och hushållningssällskapets bekostnad varit anordnade i Backmanska slöjdskolan i Hedemora. Dessa kurser hafva med lifligt intresse omfattats så väl af folkskolelärare som af andra personer. Några folkskolelärare hafva ock åtnjutit undervisning å Nääs.

3. Länets folkhögskola i Stora Tuna, som under sin mångåriga verksamhet torde fått erfara folkskolans utveckling genom elevernas större förmåga att göra sig till godo dess undervisning, har utvidgats så väl med en qvinlig afdelning sedan 1889 som med landtmannaskola sedan 1891.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I samtliga skolor undervisas i de af skollagen föreskrifna och i normalplanen upptagna läroämnena. Utan synnerlig afvikelse följes normalplanen öfver allt. Mot dess anordning har anmärkts, att kurserna synnerligen för de folkskolor, der barnen åtnjuta mindre än 8 månaders undervisning, äro väl långa, så att undervisningens grundlighet derigenom blir lidande. S. k. minimikurs är anordnad blott i Falun, der en större klass af mindre begåfvade barn kunnat med fördel bildas, men på andra ställen, der minimikurs varit ifrågasatt, hafva lärarne bestämdt motsatt sig densamma, enär de deraf icke utan skäl fruktat oberäknelig skada för skolan.

I ett och annat ämne såsom räkning och skrifning bedrives undervisningen i någon annan ordning, än den normalplanen föreslår. Vid katekesundervisningen föredragas i några skolor s. k. concentriska ringar eller en kursindelning afsedd att i första hand behandla lättare delar och slutligen de svårare.

Från läsordningen förekommer afvikelse egentligen blott deri, att kristendomsundervisning och skrifning icke sammanföras på samma

nme, enär det visat sig, att andakten vid kristendomsundervisningen sammanblandningen störes.

Som öfversigt meddelas, att i de särskilda skolorna anordningen och läsordningarne för undervisningen enligt normalplanen varit jande:

i	15 fasta småskolor enligt I 1 a);	Bil. 1 och 2
"	114 " " " " 1 b);	" 3 b
"	17 " " " " 1 b);	" 3 b med tillägg af folkskolans första årsklass.
"	27 flyttande " " " 2 h);	Bil. 9.
"	1 fast folkskola " II 1 A) Bil. 10 a), 11 a), och 12 a)	
"	1 " " " " 1 A) och B) Bil. 10 a), 11 a) o. 12 a)	
"	14 " " " " 1 B) Bil. 18 och 19.	
"	1 " " " " 2 G) och I 1 b) Bil. 29.	
"	22 " " " " 1 E) Bil. 26 c)	
"	56 " " " " 2 G) och g) Bil. 29.	
"	41 " " " " 2 C) Bil. 21 och 22.	
"	10 flyttande " " " 2 G) Bil. 29.	
"	14 fasta mindre folksk. " " 2 F) Bil. 28.	
"	12 " " " III 1 I) Bil. 32.	
"	6 flyttande " " " 2 K) Bil. 33.	

III. Lärotider.

1. I 38 folkskolor, innefattande tillsammans 61 klasser, ega bar-tillfälle att begagna skolan 8 månader eller 166 dagar årligen under 4 år omkring 664 dagar.

Inom de öfriga 108 folkskolorna erhålla barnen 4 à 5 månaders undervisning, men skoltiden utsträcker då i många fall till 5 år. Andagar, då folkskolan varit tillgänglig under barnens skoltid, vexlar mellan 332 och 530 dagar. I 146 småskolor erhålla barnen i regel undervisning under 8 månader à 166 dagar eller tillsammans 332 dagar; i 27 flyttande, och då småskoleafdelning tillhör folkskolan, under 83—100 dagar eller tillsammans 249 eller 300 dagar. I 6 mindre och 16 fasta mindre folkskolor åtnjuter hvarje barn 4 à 5 månaders, i 10 fasta mindre folkskolor 8 månaders årlig undervisning. Vid beräkning af hela dagantalet för barnens skolgång visar det att skoltiden vexlar mellan 681 och 976 eller med fortsättnings-n 1,006 dagar.

2. Med undantag af Gustafs skoldistrikt, der undervisningen fortfar i sockor och i en skola i Vika, som fortgår i 6 månader — allt med 1. Maj:s tillstånd — pågå samtliga skolor minst 8 månader, i några

flyttande och med 2 afdelningar till och med 9 månader om året. Vanligen förläggas de mindre barnens undervisning på den blidare, de större barnens på den kallare årstiden. Utom bön, bibelläsning och gymnastik pågår undervisningen 6 timmar dagligen i folkskola, 5 timmar i småskola.

I Falun och Hedemora undervisas 6 dagar i veckan, med motsvarande minskning i dagens timantal. — Föreskriften om tjenliga afbrott i undervisningen mellan lärotimmarne iakttages öfver allt. — Med afseende på den dagliga undervisningstiden skulle jag vilja hemställa, huruvida någon försöksskola skulle kunna inrättas, der den dagliga undervisningen vore förkortad och ersatt med slöjd. Svårigen kunna nemligen barnen bibehålla spänd uppmärksamhet under alla timmarne, ej heller verkar det myckna stillasittandet välgörande på barnens kroppsliga utveckling. Min mening är alltså, att vid den föreslagna försöksskolan man för en reform i denna rigtning skulle utröna, huruvida icke genom det påräknade lifligare deltagandet från lärjungarnes sida bättre resultat skulle vinnas för deras själsodling samt derjemte mera sundhet och utveckling för kroppen.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

1. *Lärjungar.*

Barnet är i allmänhet, när dess medvetande vaknar, läraktigt och verksamt, men isynnerhet genom olika hems inflytande får skolan mottaga mer eller mindre läraktiga lärjungar. — I kanske de allra flesta fall blir skolans första uppgift att söka återuppväcka intresset för kunskap och utveckling. Detta kräver arbete och tålmod. Mången gång torde det åsyftade ändamålet ej vinnas. En synnerlig uppmärksamhet — och dertill har jag ock sökt att uppmuntra — egnas i skolorna att åstadkomma läraktighet och självverksamhet hos lärjungarne. Själslättjan lägger många hinder i vägen, men många skolor hafva ock att uppvisa lyckliga segrar öfver densamma; så ock med afseende på den för ett framgångsrikt skolarbete så oundgängliga disciplinen, som ej alltid läres så lätt af i själfsväld uppvuxna barn. I få skolor har dock anmärkning behöft göras mot barnens yttre ordning. Hvad skolans uppfostrande verksamhet haft för inflytande på barnen, visar sig bäst efter utgången från skolan. Att detta ofta varit mindre än önskligt, beror väl af hemmens beskaffenhet, tidsandan och dylika impulser. Motsatta erfarenheter af den mest glädjande beskaffenhet äro dess bättre icke sällsynta. — För öfrigt har med några

få undantag barnens uppförande icke gifvit anledning till svärare anmärkningar.

2. Intagningsåldern är enligt stadfästade reglementen det år, under hvilket barnet fyller 7 år. Genom lokala förhållanden, barnens svaghet och dylikt kunna väl några undantag från denna regel förekomma. Intagningen sker i de flesta skoldistrikt i början af kalenderåret.

3. *Skolgången.*

För att åskådliggöra fördelningen af barn inom skolåldern, uppställas följande jemförelse mellan åren 1886 och 1892.

Kontrakt	År	Hela folkmängden	Skolpliktiga barn	Skolpliktiga barn, som undervisats i församlingens skolor		Procent af skolpliktiga barn, som undervisats i församlingens skolor	Procent af skolpliktiga barn, som gå i andra skolor		Procent af skolpliktiga barn, som undervisats i hemmet		Procent af skolpliktiga barn, som skänkt undervisning till följd af annan naturligt anledning		Procent af skolpliktiga barn, som hvilat uppgett saknas						
				1886	1892	1886	1892	1886	1892	1886	1892	1886	1892						
St. Tuna	1886	19,161	—	2,825	—	2,576	—	91,2	—	2,6	—	2,5	—	0,6	—	1,1	—	1,4	—
"	1892	—	20,611	—	3,645	—	3,104	—	85,1	—	2,7	—	5,2	—	0,7	—	0,2	—	3,5
Norrbärke	1886	29,284	—	4,775	—	4,467	—	93,5	—	2,5	—	2,3	—	0,7	—	0,6	—	0,5	—
"	1892	—	29,156	—	5,021	—	4,552	—	90,6	—	3,3	—	2	—	0,6	—	0,5	—	0,8
Falu	1886	30,353	—	4,720	—	4,022	—	86,2	—	9,8	—	0,5	—	0,6	—	2,3	—	0,5	—
"	1892	—	32,384	—	5,348	—	4,497	—	84,8	—	9,1	—	0,8	—	0,3	—	4,5	—	1
Hedemora	1886	29,545	—	4,551	—	4,256	—	93,5	—	3	—	0,6	—	0,4	—	0,7	—	0,8	—
"	1892	—	29,510	—	4,755	—	4,294	—	90,3	—	3,1	—	0,9	—	0,4	—	4,4	—	0,6
Summa	1886	108,343	111,661	16,871	18,769	15,321	16,447	90,187	87,6	5,4	4,8	1,4	2	0,6	0,5	1,2	3,5	0,9	1,3

Ehuru skolgången i någon mån förbättrats, kunna dock mot dess ordentlighet berättigade anmärkningar göras, helst som mången uppgift om tillätlig frånvaro rätteligen borde rubriceras under otillåten. — Största delen af föräldrarne — ofta under stora uppoffringar och försakelser — vinnlägga sig likväl om att, så vidt det är möjligt, hålla sina barn till ordentlig skolgång.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

1. *Lärare.*

a. Till min synnerliga glädje kan jag vitsorda, att lärare och lärarinnor med stilla tåghet och nit sköta det dyra kall, som blifvit deras lifsuppgift. Endast ett fall af varning inför skolråd har förekommit. — I allmänhet hafva ock småskolelärarinnorna utmärkt sig för tåghet och godt uppförande.

Då jag i min förra berättelse yttrade, att »fall förekommit, då lärare missförstått sin ställning såsom kyrkans eller statens tjenare och dels hyllat separatism och låtit intresset dragas från den egentliga kallelsen, dels visat någon böjelse för samhällsupplösande läror», så kan jag nu dess bättre betyga, att jag icke funnit ett enda fall, der nämnda missriktning, om den förefinnes, veterligen inverkat på skolans arbete. Bland största antalet skollärare torde den pågående fosterländska rörelsen funnit sina varmaste anhängare, som ock sökt ingifva barnen fosterländska tänkesätt.

Seminariernas arbete har tillfört kåren mycket kunskaper och pedagogisk duglighet. Att flertalet lärare såväl äldre som yngre söka att förkofra sina kunskaper och göra dem fruktbärande till skolans bästa, visar sig bland annat uti den ifver, hvarmed man vill begagna de tillfällen, som yppa sig för att ur litteraturen och andras erfarenhet hemta råd och anvisningar.

b. Jemförelse med afseende på lärarnas antal mellan åren 1886 och 1892:

Lärare och lärarinnor.

Kontrakt	Folk-mängd	Skolbesökande barn	I folkskolor		Biträdande		I mindre folk- och småskolor		Med fullständig seminarietkurs		Med 8 månaders lärokurs	Med mindre än 8 månaders lärokurs	I lärare															
			Lärare	lära- rinnor	Lärare	lära- rinnor	Lärare	lära- rinnor	Lärare	lära- rinnor																		
St. Tuna 1886	10,161	—	2,842	11	8	—	6	3	42	13	8	26	23	273	46													
” 1892	—	20,611	—	3,286	11	12	1	9	2	45	11	12	49	8	257	41												
Norrbärke 1886	29,384	—	4,094	33	12	—	—	10	28	33	12	25	13	352	60													
” 1892	—	29,156	—	4,946	33	12	—	1	9	32	12	35	6	335	56													
Falu 1886	30,353	—	4,392	28	12	—	6	5	53	28	12	50	14	291	42													
” 1892	—	32,384	—	4,984	30	16	—	5	3	66	30	16	64	10	269	41												
Hedemora 1886	29,545	—	4,675	28	11	—	1	7	42	28	11	42	8	332	52													
” 1892	—	29,510	—	4,590	30	13	—	5	45	30	14	41	8	317	49													
Summa	108,343	111,661	16,903	17,806	100	104	43	53	1	1	12	15	25	19	165	188	102	105	43	54	143	189	58	32	313	267	49	47

2. Undervisning.

Den tid ligger nu långt bakom oss, då barnen nästan utan någon undervisning skulle tillägna sig kunskaper, hvilket därför oftast blef ett mekaniskt, själlöst arbete. En annan tid kom, och mig synes, att vi lefva i den, ehuru mot dess slut, då läraren är den egentligen verk-samme, under det barnen äro mera passiva. Allt mer gryr och vinner herravälde i våra skolor den uppfattningen, att undervisning är en lefvande vevverkan mellan läraren och lärjungen, och att sålunda ett hufvudvilkor för dess framgång är, att lärjungens själfverksamhet upp-väckes och näres. Man söker därför att, med undvikande af det skrifna eller tryckta ordets missbruk till hinder för den personliga vevverkan, använda boken såväl som allehanda åskådning till medel för befordrande af lärjungens själfverksamhet. Anmärkas bör, att vid utförandet af ofvannämnda rigtning i undervisningen många brister innu förefinnas. Exempelvis må nämnas, *att*, i några småskolor det s. k. berättandet urartat till ett tanklöst utanläsande och detta torde i några fall bero på brist vid förberedelsen; *att*, till men för räkning såsom förståndsbyggande, man ännu oftare väljer den efter förmenande renare, men i själfva verket svårare vägen att gifva barnet regler i tallet för den visserligen längre, men enklare utvägen att låta lärjungen genom eget tankearbete och flitig åskådning vinna insigt i talen och leras förhållanden; *att* icke göra den geografiska undervisningen lefvande, beroende i de flesta fall på den korta tid, som åt detta ämne är anslagen, och i brist på materiel för åskådning af ländernas verkliga beskaffenhet o. s. v.

Men att sådana fel delvis kvarstå, men motarbetas, motsäger ej det ofvan uttalade hugnesamma omdömet om den allmänna rigtningen skolans undervisning. Till denna helsosamma rigtning har, utom eminarier och lärares eget arbete, helt visst föregående inspektörers itälskan om undervisningen väsentligen bidragit. Jag anser mig esto mera böra lemna detta, genom många fakta bestyrkta vittnes-örd, som det blifvit sagdt, att förre inspektörers uppgift, eller såsom jag fattat den, varit att sörja för skolans yttre anordning såsom skol-byggnad, materiels anskaffande och dylikt med förbiseende af skolans egentliga uppgift och att först på senare tiden denna sista uppgift skulle tillgodoses.

Den ifrågavarande rigtningen i undervisningen visar sig vid alla skolans läroämnen, bland hvilka jag anser mig särskildt böra något nämna om katekesundervisningen. Bland framsteg på katekesläsnin-gens område måste jag räkna det att numera blott undantagsvis före-

kommer, att något mera än de s. k. textorden, belysta med exempel ur bibliska historien, behandlas i småskolan. Den egentliga katekesläsningen är sålunda enligt normalplanen uppskjuten till folkskolans stadium, der man eger förutsättningar för en fruktbärande undervisning uti ett mera utveckladt förstånd och större läsfärdighet. Väl lider detta ämne likasom de öfriga deraf, att undervisningen på sina ställen pågår blott 4 månader om året, hvarigenom läsningen måste forceras, för att kursen skall hinna genomgå, och sålunda brist i förberedelsens grundlighet uppkommer, men i de allra flesta skolor går bemödandet ut på, att i första rummet göra den behandlade saken klar, innan man fordrar beskrifningen på densamma. Att detta oakadt mycket återstår såväl i Luthers lilla katekes som i dess utveckling, hvilket barnen »ännu ej kunna fatta», är nog en erfarenhet, som måste göras, men göres under den förhoppning, att det nedlagda fröet en gång skall gro under himmelens regn och solsken. — Men den tid, då man fattade »inskräpa lagen» i den meningen att lära idel oförstådda ord i minnet, är en i de flesta fallen öfvervunnen ståndpunkt. — Väl är ju det en högre grad af utveckling, om man eger sådant herravälde öfver språket, att man kan ur eget språkförråd gifva uttryck för den insigt man fattat, men de praktiska fackmännen hafva nog fått lära, att barnen »hafva inga egna ord» och att deras ringa ordförråd behöfver oupphörligt riktas genom litteraturen. Att svaren afgifvas långsamt och med eftertanke, om än med bokens ord, är väl det högsta mål, man på folkskolans ståndpunkt kan vinna. — Väl har klagan försports, att i ofvannämnda med afseende på undervisningstiden mindre väl lottade folkskolor det varit förenadt med svårighet att hinna ordagrant lära alla katekestycken i utvecklingen, hvarför man ock sökt att utmärka de stycken särskildt, som företrädesvis böra i minnet bevaras, men i allmänhet har man ej ansett den dogmatiska delen af utvecklingen för svår, då den, med frånräknande af bibelspråken och lilla katekesen, som upprepas i utvecklingen, utgör i en katekes om 106 sidor endast 48 sidor eller omkring 1,440 rader. I skolor, der barnen undervisas 8 månader om året under 4 år eller circa 400 lektioner, har det ej ansetts betydande att för hvarje lektion, jemte Luthers lilla katekes och bibelspråken, under hela skoltiden inlära öfverhufvud 3 å 4 rader.

Hvad undervisningen i öfriga ämnen beträffar, vill jag med afseende på modersmålet tillägga, att innanläsningsfärdigheten, hvaremot berättigade anmärkningar förr blifvit gjorda, numera, till det mesta grundlagd i småskolan genom ljud- skrif- och bokstafveringsmetod, kompletterad med stafning innan- och utantill, synes i nagon mån hafva förbättrats — delvis en frukt deraf att den mera öfvas i småskolan, der mera tid blifvit åt densamma anslagen. — En känbar olägenhet

för undervisningen i svenska språket utgör inom mitt inspektionsområde den stora skilnaden mellan riksspråket och det dagliga umgängesspråket, hvarigenom lärarens tid ofta upptages genom öfversättning från det ena till det andra språket. Det har härvid befunnits ädelsmålsenligt att gifva lärjungarne tillfälle att framställa frågor om det, som för dem varit oklart. Skrifningen bedrifves nu mera metodiskt än förr, hvarvid Heikes, Rosvalls, Holmqvists eller Pålman's metod begagnas. Allmänt önskas ett utbyte af Stuhlmann's ritmetod, som på sina ställen blifvit ersatt af Sjöström. Gymnastik har, sedan den blifvit tillgodosedd med mera och bestämd tid, bedrifvits med större framgång. Vid sångs inlärande begagnas till det mesta gehör, men i de bättre lottade folkskolorna äfven tonträffning. Åt psalmsång egnas större uppmärksamhet. Fosterländska sånger, påverkade af den fosterländska rörelsen, sjungas med lust och lif och hafva väl i sin mån medverkat till nämnda rörelse.

3. Med afseende på tukt och ordning har visserligen den föreskriften i normalreglementet: »Begår ett skolbarn någon förseelse, skall läraren efter felets beskaffenhet tillrättvisa barnet genom kärleksfullt tilltal, allvarlig varning eller anmärkning. Skulle något barn visa fortfarande gensträfvighet och trots, må det vid förnyade förseelser kunna med lämplig kroppsaga tuktas», visat sig vara tillräcklig, så att blott undantagsvis någon anmälan behöft göras till skolrådet, men också nödvändig och nyttig, utan att, så vidt mig är bekant, hafva blifvit af någon lärare missbrukat.

4. Enligt reglementena hållas skolförhör 1 å 2 gånger i månaden med den afdelning eller rote, som ej åtnjuter daglig undervisning. Dessa hållas ordentligt, men ofta klagas öfver barnens försummelse att besöka dem. Andra hemläsare än de, som åtnjuta särskild lärares eller lärarinnas undervisning i hemmet, förekomma ej och med dessa senare anställas inga skolförhör. Examina hallas vid slutet af vårterminen, och i allmänhet vid slutet af höstterminen anställas i sammanhang med afslutningen flyttnings- och afgångsförhör.

VI. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

1. Undervisningsmateriel.

Sedan jag år 1889 till samtliga skolråd utfärdat ett cirkulär med anmodan till skolråden att i samråd med skollärarne föreslå lämpliga läroböcker, så meddelade jag, för att uppnå möjligast största enhet, skolråden, att följande böcker blifvit af de flesta skolråd föreslagna:

- I Biblisk historia: Steinmetz.
- För innanläsning i småskolan: Rodhe och Kastman.
- I Åskådningsundervisning: en liten anvisning dertill, som jag meddelat skolråden, Henriksson och Lindegren.
- I Modersmålet: Norlén.
- I Räkning: J. E. Johansson.
- I Geografi: Almquist och Hult.
- Kartböcker: Sundström, Roth och Berg.
- Norléns och Noréns sångböcker.
- I Geometri: Bäckman och Segerstedt.
- I Gymnastik; Liedbeck.

Ofvanstående brukas i de flesta skolor; dock användas inom inspektionsområdet äfven:

- I Biblisk historia: Norlén & Lundgren; i Södra Dalarne Liljeholm och Andersson; i ett distrikt: Ericsson.
- I Modersmålet: Sjölander, Sundén och Nilsson.
- I Räkning: Lundahl, Lundblom och Nordlundh.
- I Geometri: J. E. Johansson.

Med erkänsam uppoftning hafva skolråden och församlingarne anskaffat behöflig, ja, stundom riklig undervisningsmateriel, men med ofvannämnda rigtning i undervisning fattas ännu mycket materiel, som dock — det är mitt vissa hopp — skall med samma beredvillighet som tillförene anskaffas.

2. *Skolbibliotek.*

Egentliga skolbibliotek finnas ej ännu, men dèremot är jag i tillfälle att lemna följande öfversigt öfver de nuvarande sockenbiblioteken:

Distrikt	In- vånare- antal	Tid och sätt för sockenbiblioteks uppkomst	Står under tillsyn af	Antal böcker
St. Tuna	14,037	År 1862 genom hundskattemedel	Kommunalstämman till- sätter kommitté	330
Silfberg	1,718	År 1870 genom frivilliga bidrag	Skolrådet	546
Säters stad	564	} År 1861 genom frivilliga gåfvor	Organisten	1,717
Säters land	1,810			
Gustaf	2,482	Omkring 1860	Kommunalnämnden	624
Norrbärke	7,678	Den ²⁰ / ₂ 1859 genom beslut å socken- stämma	Kommunalnämnden	906
Söderbärke	4,646	Den ¹ / ₇ 1856 genom gåfva af J. Johans- son i Stockholm	Klockaren	1,136
Malingsbo	898	C:a 20 år sedan genom pastors initiativ	Skolrådet med biträde af klockaren	62
Grangärde	8,335	1887 skedde nämnvärd tillökning	Kommunalstämman till- sätter komité	430
Ludvika	3,932	1864 genom anslag af socknen och frivilliga bidrag	Kommunalnämnden	405
Säfsnäs ..	3,647	Den ²⁷ / ₆ 1858 anslogs 204,25 kr. af bränvinsmedel	Skolrådet	558
Falun	8,262	Omr. 30 år sedan skänkte en s. k. bild- ningscirkel sitt bibliotek	Skolrådet	850
Kopparberg	4,039	1858 genom skänkta böcker	Skolrådet	818
St. Skedvi	3,374	1850-talet, genom frivilliga gåfvor, kol- lekter m. m.	Kommunalnämnden van- ligen jemte pastor	342
Svärdsjö	4,915	1850-talet, troligen genom frivilliga gåfvor	Kommunalnämnden och af kommunalstämman ut- sedde	800
Svartnäs	607	Reglemente fastställt den ⁴ / ₄ 1875	Kapellpredikanten	359
Enviken	2,435	Genom kyrkostämmobeslut den ²³ / ₄ 1865	Skolrådet (»nu och för all framtid»)	498
Sundborn	2,291	1857 vid kyrkan; äfven vid Korsån fins ett mindre bibliotek	Skolrådet	523
Torsång	1,264	Omr. 1860 g:m frivilliga sammanskott	Kommunalnämnden	420
Aspeboda	1,067	Omr. 1850 genom frivilliga bidrag, 1875 utvidgning	Af kommunalstämman ut- sedd styrelse	434
Vika	1,769	Enskilda personer hafva gifvit böcker	Skolrådets ordförande	850
Hosjö	2,361	1856 genom donation af Brukspatron Gahn	Kommunalnämnden	397
Avesta	2,444	1861 genom frivilliga bidrag och an- slag af sockenstämman	Af kommunalstämman ut- sedd nämnd: pastor, kommunal-ordföranden och 1:ste läraren	omkr. 500

skaffenhet	Anslag, huru stort och af hvilken	Antal lån årligen	Hvilka låna
och allmän- tiga	Hundskatt hvarannat år c:a 100 kr.	30 à 40	Alla åldrar
o	Hundskatt omkring 40 kr. årligen	100 à 200	Skolbarn och äldre
o	Bibliotekets egna medel	Låalusten af- tagit, nu en- dast 9 lån	Äldre
och samsre	Hundskatten c:a 40 kr., af öfverskottet särskild kassa	42	Medelålders folk, ej skolbarn
h allmän- iga	125 kr., af hvilka bibliotekarien er- håller 50 kr.	1,525 af 120 låntagare	Både yngre och äldre
, skogshus- och ladu- sel samt skrifter	Kommunen underhåller biblioteket	100	
h allmän- ga	Intet på många år	Ingen	
	1887: 600 kr.; 1892: 300 kr.	2,000	Förr skolbarn, nu mest äldre
	Af kommunalstämman 100 à 150 kr.; dock ej årligen	400	Både skolbarn och äldre
	En del af hundskatten, omkr. 20 kr. årligen	161	Mest yngre, nyligen konfirmerade
	200 kr. årligen af bränvinsbolaget	120	Skolbarn och äldre
	Inflytna bränvinsmedel	18	Både äldre och yngre, mest barn, som slut- tat skolan
	För 3 à 4 år sedan 40 kr.	50 af 25 à 30 låntagare	Både äldre och yngre
	Hundskattemedlen 20 à 40 kr.	200	Både skolbarn och äldre, dock mest skolbarn
	Hundskattemedel 25 kr. Uttaxering 50 kr.	276	De flesta äro skolbarn och nyligen konfir- merade
turveten- ch rese-	Hundskatten, omkr. 120 kr.	1,100	Både skolbarn och äldre
allmän- d valda antique- öga an-	20 kr. samt 25 öre af hvarje låntagare. 15 kr. till bibliotekarien	360	Några skolbarn, men hufvudsakligen äldre
	Förr någon del af hundskatten; nu intet	Ej sedan 1887	Förr äldre personer
allmän-	Vissa år del af hundskatten. Utlånings- avgiften c:a 5 kr.	c:a 200	Både skolbarn och äldre
	Någon del af hundskatten, 50 à 80 kr. Årlig afgift à 50 öre	Då ingen af- gift togs 51, nu mindre	Både skolbarn och äldre
	Hundskatt, c:a 50 kr., samt avgiften à 50 öre	500 à 600	Mest personer mellan 12 och 17 år
	25 kr. årligen af kommunen. 25 kr. årligen af Avesta bruk	1,500	Företrädesvis äldre personer och äldre skolbarn

Distrikt	In- vånare- antal	Tid och sätt för sockenbiblioteks uppkomst	Står under tillsyn af	Antal böcker
Grytnäs	1,709	Omkr. 1850 genom gåfvor af försam- lingens prester	Klockaren	150
By	5,386	1850-talet genom enskildas gåfvor af penningar och böcker	Kommunalstämman utser styrelse	531
Garpenberg	2,385	Stadgar från den 17/5 1857.	Kommunalnämnden	600
Hedemora	7,410	År 1857 sammanskott af 107 personer, 250,50 kr.	Styrelse utsedd af stads- fullmäktige och kom- munalstämman	1,070
Husby.....	5,680	1. Smedby 1881, genom gåfvobref af byn till skolstyrelsen 2. Långshyttan 1881, på samma sätt 3. Stjernerund 1881, genom inköp 4. Kloster 1891, genom gåfvobref	Skolrådet utser en styrelse af 3 personer samt 1 bibliotekarie vid hvarje bibliotek.	2,400

VII. Anteckningsböcker.

Anteckningsböckerna föras ordentligt och efter ändamålsenliga formulär. Endast med afseende på sådana barn, som gå i annan skola inom eller utom distriktet, har någon svårighet yppat sig att få ordentlig kontroll om deras skolgång införd i matrikeln. — En och annan skolrådsordförande har gjort svårighet mot förande af förteckning på skolpligtiga barn, i det de ansett, att skolornas matriklar varit tillfyllestgörande.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

1. Lärorum.

Endast i ett skoldistrikt förekommer numera, att alla skolor byggas af skolrotarne, i ett att byalagen bygga och underhålla småskolehusen. Vid några bruk byggas skolhus af bruken. För öfrigt verkställas skolhusbyggnaderna af församlingen.

Vid 1886 års slut funnos 266 egna, 56 hyrda lokaler; vid 1892 års slut 275 egna och 61 förhyrda.

Ett och annat af de äldre skolhusen lider af brist på tillräckligt utrymme för det tillväxande barnantalet. Församlingarne visa sig dock villiga att så vidt möjligt afhjelpa bristerna. Endast i ett fall har jag nödgats göra anmälan till vederbörande myndighet om skyndsamt verkställande af nybyggnad.

De nya skolhusen äro prydliga, ändamålsenliga och rymliga.

Enär renhållning i skolhusen ännu i många församlingar är skolbarnens föräldrar ålagd, har många gånger svårighet uppstått att få

Dens beskaffenhet	Anslag, huru stort och af hvilken	Antal lån årligen	Hvilka låna
Religiös och allmän- nyttiga	Tillökas ej. Icke något anslag	Inga	
d:o	Omkr. 50 kr. årligen af kommunen	30	Ynglingar och äldre, ej skolbarn
d:o	Halfva hundskatten, 100 à 200 kr.	Omkr. 50	Både skolbarn och äl- dre, mest de senare
d:o	Hundskattemedlen, 150 kr.	2,028	Mest äldre
d:o	1892: 255 kr. ur Stockenströmska fon- den	188 hafva be- talt årsafgifter	Både äldre och yngre

skolrummen tillräckligt ofta skurade. Detta missförhållande håller nu på att upphöra, sedan skolkassan öfvertagit denna kostnad. — På många ställen hafva golfven blifvit oljedränkta, hvilket medfört både sanitära och ekonomiska fördelar.

För den högst nödiga ventileringen har blifvit sörjdt i några skolor genom Alsings ventiler, som anses särdeles förmånliga, Wimans med fleres ventilationssystem. Ännu återstår dock mycket att önska i detta hänseende.

2. Skolmöbler.

I de nya skolorna äro sådana af förträfflig beskaffenhet.

Efter hand ehuru långsamt afhjelpes bristen på goda bänkar i de gamla skolhusen.

3. Skolträdgårdar.

Väl uppgifvas i de statistiska tabellerna såsom ordnade skolträdgårdar 35, men ordnandet är dock i många af ganska primitiv beskaffenhet. Några väl ordnade trädgårdar, isynnerhet i områdets södra del, finnas väl, men de lokala förhållandena och den ofta förekommande afdelningsläsningen lägga svåra hinder för undervisning i detta ämne.

IX. Tillsyn.

1. Den lokala tillsynen skulle väl utföras af skolrådet och särskilda tillsyningsmän, och så sker ock på några ställen. Men till större delen blir dock detta skolrådsordförandens sak. Trots den nit-

älskan, som de fleste skolrådsordförande bevisa, räcker ej alltid, isynnerhet i större pastorat, tiden att träget göra besök i skolorna.

2. Under inspektionsperioden har jag inalles gjort 1,639 skolbesök. I regel har dervid tillgått sålunda. Efter att hafva åhört lärarens undervisning antingen efter dagens läsordning eller uti af mig bestämda ämnen, hvarvid ofta tagits hänsyn till någon förut genomgången större afdelning, har jag ofta sjelf undervisat eller förhört dels för att på detta sätt kunna bättre bedöma skolans ståndpunkt, dels för att derunder gifva läraren de praktiska vinkar, hvartill hans lektion eller andra omständigheter kunnat gifva anledning. Efter att dels ur böckerna, dels af läraren hafva erhållit kännedom om kurserna och hvad deri genomgåts, om materiel, barnens skolgång, flit och uppförande m. m., plägar jag till barnen yttra några lämpliga förmanings-, varnings- och uppmuntringsord. Under enskildt samtal med läraren meddelas de råd, anvisningar och anmärkningar, hvartill inspektionen gifvit anledning. Vid många tillfällen hafva ock närboende lärare blifvit till tankeutbyte tillkallade. Utom muntligt meddelande till skolrådets ordförande och stundom till skolrådet in pleno har jag, der så synts nödigt, afgifvit skriftliga promemorior. På de flesta ställen hafva skolråden på ett berömvärdt sätt sökt att föra skolan framåt. Endast i ett fall har en ringa pluralitet i ett skolråd sökt att till skolans skada genomdrifva några stadganden i ett skolreglemente, hvilket försök dock slutligen af Kongl. Maj:t tillbakavisades.

För öfrigt torde få myndigheter stå i så liflig beröring med hvarandra som skolråd och folkskoleinspektör. Deremot torde inspektörerna sjelfva djupt sakna umgänget och rådplägningar sinsemellan, som säkerligen skulle verka upplifvande och enande i deras gemensamma, viktiga arbete.

X. Kostnader.

Enligt skolrådets uppgifter Lit. B. hafva inom detta inspektionsområde utgifter och inkomster under åren 1886 och 1892 gestaltat sig på följande sätt:

<i>Utgifterna:</i>	År 1886	År 1892	Ökning	Minskning
Lärares och lärarinnors aföning ...	225,769 29	256,431 50	30,662 21	— —
Skollokaler	26,181 90	93,986 44	67,804 54	— —
Undervisningsmateriel	8,065 86	6,055 65	— —	2,010 21
Öfriga behof	47,143 53	54,542 81	7,399 28	— —
Summa Kronor	307,160 58	411,016 40	105,866 03	2,010 21

<i>Inkomsterna:</i>	År 1886	År 1892	Ökning	Minskning
Räntor m. m.	4,092 54	9,589 14	5,496 60	—
Bidrag af skoldistriktet ...	191,986 90	254,370 01	62,383 11	—
" " staten	95,508 84	120,019 91	24,511 07	—
" " hushållningssällskap m. m.	4,166 48	5,025 29	858 81	—
Öfriga inkomster	11,405 82	22,012 05	10,606 23	—
Summa Kronor	307,160 58	411,016 40	103,855 82	—

Då skolpligtiga barn, som i församlingens skolor undervisades, utgjorde 15,321, uppgick kostnaden för hvarje barn till 20,04 kr., under det samma kostnad för 1892 med 16,447 barn belöpte sig till 24,98 kr., hvadan ökningen för hvarje barn utgör 4,94 kr. — För hela skolväsendet utgjorde tillökningen för det senare året af de ofvan jemförda 103,855,82 eller 34,4 %.

Valskog den 31 december 1893.

L. J. Leksell.

IV.

Vesterdals, Leksands, Rättviks och Mora kontrakt.

Det inspektionsområde, för hvilket jag den 3 juni sistlidet år förordnades till folkskoleinspektör,*) utgöres af Vesterdals, Leksands, Rättviks och Mora kontrakt och består af 23 skoldistrikt. Dessa äro i Vesterdals kontrakt: Floda, Nås, Jerna, Äppelbo, Malungs, Lima och Transtrands distrikt; i Leksands kontrakt: Leksands, Siljansnäs, Gagnefs, Åls och Bjursås distrikt; i Rättviks kontrakt: Rättviks, Boda, Orsa och Ore distrikt; i Mora kontrakt: Mora, Elfdalens, Wåmhus, Sollerö, Wenjans, Särna och Idre distrikt. Särna och Idre utgöra i ecklesiastikt hänseende ett pastorat, hvilket är deladt i 2 distrikt.

Folkmängden inom inspektionsområdet utgjorde vid förra periodens slut 86,896 personer och hade vid 1892 års slut stigit till 88,711 personer; den har alltså under de sista sex åren ökat med 1,815 personer.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

A. Undervisningsanstalterna.

Tillökningen af undervisningsanstalter under nyss förflutna inspektionsperiod framgår af följande tabell, hvarå jemförelse gjorts mellan åren 1886 och 1892.

*) Af de sex år, berättelsen afser, har jag alltså blott 7 månader varit folkskoleinspektör, hvilket torde få utgöra en tillräcklig förklaring dertill, att denna berättelse kommer att sakna den fullständighet och grundlighet, som bort finnas i densamma.

nr.	Distrikt.	År.	Folk- mängd.	Folkskolor.		Mindre folkskolor.		Småskolor.		Summa skolor.	Tillökning.	Minusning.
				Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.			
11.	Floda . . .	1886	2,542	3	—	—	—	5	—	8	—	—
	" . . .	1892	2,562	3	—	1	—	4	—	8	—	—
	Nås . . .	1886	3,238	2	—	—	3	5	—	10	—	—
	" . . .	1892	3,193	2	—	1	2	6	—	11	1	—
	Jerna . . .	1886	3,863	2	—	1	1	7	—	11	—	—
	" . . .	1892	4,033	3	—	—	1	8	—	12	1	—
	Äppelbo . .	1886	1,755	1	—	—	1	3	—	5	—	—
	" . . .	1892	1,719	1	—	2	—	3	—	6	1	—
	Malung . . .	1886	6,775	7	—	—	2	10	2	21	—	—
	" . . .	1892	6,386	7	—	1	1	12	1	22	1	—
	Lima . . .	1886	2,488	4	—	—	—	9	—	13	—	—
	" . . .	1892	2,484	4	—	1	—	9	—	14	1	—
	Transtrand .	1886	1,793	1	—	1	—	6	—	8	—	—
	" . . .	1892	1,864	2	—	1	—	6	—	9	1	—
	Leksand . .	1886	10,946	6	—	1	—	33	—	40	—	—
	" . . .	1892	11,031	8	—	6	—	28	—	42	2	—
	Siljansnäs .	1886	2,631	1	—	1	—	6	—	8	—	—
	" . . .	1892	2,668	2	—	1	—	9	—	12	4	—
	Gagnef . . .	1886	7,942	4	—	—	—	23	—	27	—	—
	" . . .	1892	8,097	5	—	2	—	22	—	29	2	—
	Ål . . .	1886	2,251	1	1	—	—	9	—	11	—	—
	" . . .	1892	2,148	1	1	1	—	7	—	10	—	1
	Bjursås . .	1886	3,177	1	1	2	—	3	4	11	—	—
	" . . .	1892	3,177	1	1	3	—	2	4	11	—	—
	Rättvik . .	1886	8,428	7	1	—	—	17	1	26	—	—
	" . . .	1892	8,761	8	1	—	—	18	3	30	4	—
	Boda . . .	1886	2,243	2	—	—	—	6	—	8	—	—
	" . . .	1892	2,306	2	—	—	—	6	—	8	—	—
	Orsa . . .	1886	5,086	3	—	—	2	16	—	21	—	—
	" . . .	1892	5,698	6	2	2	1	20	—	31	10	—
	Ore . . .	1886	2,735	2	—	2	2	7	—	13	—	—
	" . . .	1892	2,758	3	—	3	2	3	1	12	—	1
	Mora . . .	1886	7,961	6	—	2	—	17	1	26	—	—
	" . . .	1892	8,221	7	—	2	—	19	—	28	2	—
	Elfdalen . .	1886	3,987	1	1	3	1	3	5	14	—	—
	" . . .	1892	4,159	7	—	2	—	14	1	24	10	—
	Wåmhus . .	1886	1,909	2	—	—	—	4	—	6	—	—
	" . . .	1892	2,111	2	—	—	—	4	—	6	—	—
	Sollerö . .	1886	1,765	1	—	—	—	1	—	2	—	—
	" . . .	1892	1,777	1	—	—	—	2	—	3	1	—

Kontrakt.	Distrikt.	Ar.	Folk- mängd.	Folkskolor.		Mindre folkskolor.		Småskolor.		Summa skolor.	Tillökning.
				Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.		
Mora	Wenjan . . .	1886	1,742	1	1	—	—	6	—	8	—
"	"	1892	1,781	1	1	—	—	6	—	8	—
"	Särna	1886	1,038	1	—	2	—	1	—	4	—
"	"	1892	1,100	2	—	1	—	2	—	5	1
"	Idre	1886	601	1	—	1	—	1	—	3	—
"	"	1892	677	2	—	—	—	1	1	4	1
Hela inspektionsområdet		1886	86,896	60	5	16	12	198	13	304	—
		1892	88,711	80	6	30	7	211	11	345	43

Vid förra periodens slut funnos inom inspektionsområdet 304 skolor och vid senaste periodens slut 345. Skolornas antal har alltså ökat med 41. Denna tillökning utgöres af: 21 folkskolor, 20 fasta och 1 flyttande; 9 mindre folkskolor, de fasta hafva ökat med 14, men de flyttande minskats med 5; 11 småskolor, de fasta hafva ökat med 13, men de flyttande minskats med 2.

Under senaste period hafva inom Vesterdals kontrakt upprättats 2 nya fasta folkskolor: Uppsälje i Jerna och Sälens i Transtrands distrikt; inom Leksands kontrakt 4: Karlsarfvets och Backens i Leksands, Kyrkskolan i Siljansnäs och Arfslindans i Gagnefs distrikt; inom Rättviks kontrakt 5: Backens i Rättviks, Åberga, Hansjö och Stackmora i Orsa och Dalfors i Ore distrikt; inom Mora kontrakt 9: Oxbergs i Mora, Brunsbergs, Månsta, Nornäs, Klittens, Åsens och Evertsbergs i Elfdalens, Hedens i Särna och Storbo i Idre distrikt.

Nya flyttande folkskolor hafva upprättats: i Rättviks kontrakt 2: Torsmo-Grafbergs och Näckådalens-Rosentorp-Untorps i Orsa distrikt; i Mora kontrakt har en flyttande folkskola i Elfdalens distrikt upphört. De sex nu befintliga flyttande folkskolorna flytta alla på 2 stationer med undantag af den nyssnämnda Näckådalens-Rosentorp-Untorp. Att de fasta folkskolornas antal ökat med 25 % och de flyttande med endast 16,7 %, är en icke obetydlig framgång i fråga om undervisningsanstalter.

Tillökningen i de fasta mindre folkskolornas och minskningen i

de flyttande mindre folkskolornas antal inom de särskilda distrikten synes af förestående tabell. De fasta hafva ökats med 46,7% och de flyttande minskats med 41,7%. Orsaken till de fasta mindre folkskolornas tillökning är i allmänhet den, att distrikten icke kunnat, så snart önskligt varit, anskaffa lokaler m. m. för folkskolor och därför nödgats tillgripa den mera tillfälliga utvägen att inrätta mindre folkskolor. Inom flere distrikt förspörjes hos vederbörande en sträfvän att snarast möjligt ersätta de mindre folkskolorna med folkskolor. Minskningen i de flyttande mindre folkskolornas antal under senaste period måste anses sasom ett stort steg till ett bättre. Dessa skolor döma ut sig sjelfva, enär det i allmänhet icke är möjligt att i dem vinna tillfredsställande resultat.

Huru stor tillökning och minskning skett i småskolornas antal synes ock af ofvanstående tabell. De fasta småskolorna hafva ökats med 8,2 %, de flyttande minskats med 15,4 %. Behovvet af flere skolor framgår af den öfversigt, som förestående tabell äfven i detta afseende lemnar. Detta behof gäller främst folkskolor. I Äppelbo, Sollerö, Elfdalens och Orsa m. fl. distrikt äro beslut fattade om nya folkskolors inrättande, och därför erforderliga lokaler hålla på att uppföras och fullbordas uti de tre sistnämnda distrikten. I Elfdalen öppnas detta år nya folkskolor i Näset och V. Myckeläng, i Orsa, i Torrvål och Kallmora.

Hvad behovvet af mindre folkskolor beträffar, så torde detta vara någorlunda tillgodosedt, i det man på finnmarkerna såväl i Östersom Vesterdalarne anordnat dylika under sådana förhållanden, som enligt gällande skolstadga göra dem berättigade. Dessa skolor äro, sasom redan antydts, nödfallsutvägar, på hvilka man endast under mycket ogynnsamma förhållanden slagit in. Stort är behovvet af en sådan skola i Dreflagens by i Särna distrikt, hvarom jag i skrifvelse af den 9 sistlidne maj afgifvit förslag.

Det öfverflöd på småskolor, som i förra berättelsen omnämnas, förefinnes icke numera.

Det abnormala förhållandet, att småskolan fatt tjena i stället för folkskola, har måst vika. Om ock på flere ställen en stor benägenhet förefinnes att låta barnen gå allt för länge i småskolan, så få dock alla barn, som undervisas i småskola, åtminstone något år bevista folkskola. Områdets småskolor närma sig alltmer till det nödvändiga antalet för att kunna lemna förberedande undervisning för folkskolan.

Vid flere folkskolor, der barnantalet är alltför stort för att kunna samtidigt undervisas af en lärare, har, på sätt förra berättelsen omnämner, anställts biträdande lärare eller lärarinna, som undervisar den lägre afdelningen. Till de 11 biträdande, som voro anställda vid

förra periodens slut, hafva ytterligare anstälts 6, så att nu finnas sådana vid 1 folkskola i Floda, 1 i Jerna, 1 i Äppelbo, 1 i Malungs. 1 i Lima, 3 i Leksands, 4 i Gagnefs, 1 i Åls, 3 i Orsa och 1 i Wäarhus distrikt.

Vid de folkskolor, hvarest lokal saknas för att anställa biträdande lärare eller lärarinna, har man måst anordna det så, att de fördelats på tvenne afdelningar med läsning antingen på skilda tider eller hvarannan vecka eller ock hvarannan dag. Hvarannandagsläsningen visar, då läraren noggrant kontrollerar barnens påläsning af sina hemlexor, bättre resultat än läsning på skilda tider.

Af sistnämnda orsak anordnades förlidet år uti Rönnsås i Leksand en mindre folkskola, som har särskild lärarinna för småskoleafdelningen.

Till följd af det stora barnantalet äro följande småskolor delade på två afdelningar, som samtidigt undervisas af hvar sin lärare: Leksands-Noret, Vestannor och Djura i Leksand, Näsbyggebyn och Backbyn i Siljansnäs (de två afdelningarne uti Björkens småskola i Siljansnäs äro nu anordnade till fullständiga småskolor: östra och vestra Björken), Backa i Rättvik samt småskolan vid Sollerö kyrka. Vikarbyns småskola i Rättvik är delad på tre afdelningar, hvilka samtidigt undervisas af hvar sin lärare.

Ännu hafva icke inom inspektionsområdet några *fortsättningsskolor* i enlighet med kongl. kung. den 11 sept. 1877 och 29 april 1886 inrättats. Förmästa skälet dertill är den förkortade läsetiden. Deremot finnas repetitionsklasser anordnade vid 5 folkskolor i Malung, 4 i Lima, 2 i Transtrand, alla med 4 veckors läsning vid vårterminens början, 8 i Rättvik med 6 veckors läsning på vårterminen, undantagandes Dådran, der repetitionsskola hålles hvarannan lördag under lästiden, 1 i Sollerö med 3 veckors läsning vid vårterminens början och 3 vid höstterminens slut. De för dessa repetitionsklasser angifna veckor ingå i den för folkskolan bestämda lärotiden.

Förhållandet mellan små- och folkskola har förbättrats. Sasom förut blifvit nämnt, hafva de flyttande småskolorna minskats och de fasta icke obetydligt ökats, hvilket bättre möjliggör en mera tillfredsställande förberedande undervisning för folkskolan. Ännu omfatta dock de flesta småskolor 3, i Siljansnäs till och med 4 årsklasser och hafva därför lärokurser, som inrymma åtskilligt af det, som hör till folkskolans område. Detta förhållande upphör i samma mån som distrikten blifva försedda med erforderligt antal folkskolor. På flera ställen torde det dock komma att kvarstå bland annat af den anledning, att man vill så länge som möjligt skona de yngre barnen från den ofta långa vägen till folkskolan. Hos vederbörande märkes emellertid en nästan allmän sträfvan att ordna förhållandet mellan fol-

och småskolan i så nära öfverensstämmelse med nya normalplanen som möjligt. De folkskolor, som ännu sakna förberedande småskolor, äro jemförelsevis få och finnas endast på mera aflägsna platser inom distrikten.

Slöjdskolornas för gossar antal inom inspektionsområdet utgjorde vid förra periodens slut 25. Vid senaste periods utgång funnos följande antal:

i Vesterdals kontrakt	Floda	distrikt	2
" "	Näs	"	1.
" "	Jerna	"	2.
" "	Äppelbo	"	1.
" "	Malungs	"	4.
" "	Lima	"	4.
" "	Transtrands	"	2.
" Leksands	Leksands	"	6.
" "	Siljansnäs	"	2.
" "	Gagnefs	"	3.
" "	Äls	"	2.
" Rättviks	Boda	"	2.
" "	Orsa	"	4.
" "	Ore	"	1.
" Mora	Mora	"	6.
" "	Elfdalens	"	3.
" "	Wenjans	"	1.
" "	Särna	"	1.
Summa.....			47.

Slöjdskolor för gossar hafva alltså ökats med ett antal af 22. För var och en af dessa skolor har under nästlidet år utgått ett statsidrag af 75 kronor. Detta bidrag lemnas allmänt såsom lön åt läraren. Om tiden, lärare, elever, undervisningen m. m. redogöres längre fram.

Slöjdskolor för flickor voro vid förra periodens slut upprättade: 1 Näs, 1 i Transtrand, 2 i Äl och 1 i Idre, eller tillsammans 5. Vid senaste periodens slut funnos följande flickslöjdskolor: 2 i Transtrand, 1 i Äl, 2 i Elfdalen, 2 i Särna och 1 i Idre, tillsammans 9. Tillökning: 4. Dessa skolors lärarinnor aflönas af församlingarne.

Förutom ofvannämnda ärliga statsbidrag till slöjdskolor för gossar afva de distrikt, i hvilka slöjdskolor finnas anordnade, hugnats med rikostiga bidrag af Kopparbergs läns landsting och hushållningssällskap till såväl manliga som qvinliga slöjdskolor. Af landstinget och hushållningssällskapet lemnades:

År 1887 till slöjdskolor för gossar inom området kr.	300, till d:o för flickor kr.	50.
„ 1888 „ „ „ „ „ „ „	350,	
„ 1889 „ „ „ „ „ „ „	200, „ „ „ „ „ „	90.
„ 1890 „ „ „ „ „ „ „	300,	
„ 1891 „ „ „ „ „ „ „	200,	
„ 1892 „ „ „ „ „ „ „	75,	
Summa kronor 1,425		Kronor 140,

eller tillsammans 1,565 kronor.

Förutom dessa bidrag till skolorna i fråga, till de manliga för anskaffande af modeller och verktyg och till de qvinliga för anskaffande af materiel, har sagda sällskap 1889 bekostat slöjdkurser i Hedemora för utbildning af manliga slöjdlärare till belopp af 1,726,30 kr. och 1890 till belopp af 1,687,44 kr. och sistlidet år en kurs, likaledes i Hedemora, för utbildande af lärarinnor i qvinlig slöjd till ett belopp af 651,55 kr., eller tillsammans 4,065,29 kr.

Häraf framgår, att länets landsting och hushållningssällskap kraftigt befordrat slöjdskolornas framgång. De nu nämnda bidragen böra för distrikten vara en kraftig sporre att väl ordna och värda dessa skolors verksamhet, som onekligen har en mycket stor betydelse för barnens framtid.

Enskilda skolor, upprättade af baptister m. fl., hafva under nu tilländagångna period minskats. Enligt af vederbörande skolradsordförande benäget lemnade meddelanden hafva de i förra berättelsen omnämnda 4 baptistiska skolorna upphört, och för närvarande finnas nu inom inspektionsområdet endast 2 andra upprättade: 1 anordnad af helgeanisterna i Näs och 1 af baptisterna i Jerna. Båda skulle närmast likna mindre folkskolor. Den förra har 10 å 15, den senare 16 å 20 barn. Helgeanisteskolan har oexaminerad lärarinna, baptistskolans lärarinna har tagit småskolelärarinneexamen. Att dessa skolor icke kunna lemna sina barn den undervisning, som närliggande folkskolor bibringa, ligger i öppen dag. I den senare, som dock har läroplan, upprättad i enlighet med normalplanen, är katekesläsningen utesluten, och barnen i densamma gå alltså förlustiga den sammanhängande kristendoms-kunskap, som katekesläsningen bibringar.

I Leksands-Noret finnes ett *barnhem*, hvars barn bevista distriktets närmast belägna skolor. Ett förut befintligt barnhem i Mora upplöstes 1888.

Söndagsskolor finnas uti många af öfre Dalarnes distrikt, isynne i Vesterdalarnes, anordnade dels af folk- och småskolelärare dels af enskilda personer, uti hvilka skolor förekomma bibelläsning, bön och sång. Mycket olika omdömen om dessa skolor gifvas. Somliga anses mycket gagneliga, isynnerhet i aflägsnare delar af församlingarne, i

de ledas af lärare eller personer, som förut egnat sig åt lärarekallet och hållas icke under gudstjensttiden utan på söndagseftermiddagen; andra åter, som hållas af mer eller mindre separatistiskt sinnade, för undervisning icke bildade personer och samtidigt med den allmänna gudstjensttiden, anses med rätta icke kunna gagna, utan undergräfva enheten i församlingen.

B. Skolreglementen.

Nya skolreglementen, grundade på Kongl. Maj:ts förnyade stadga angående folkundervisningen den 20 jan. 1882, på normalplan för undervisning i folk- och småskolor och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af Vesterås stifts vid förra periodens slut varande folkskoleinspektörer utarbetade, af Högv. domkapitlet till ledning och efterrättelse anbefalda och i förra berättelsen omnämnda normalreglemente, hafva under de år, sistförflutna period omfattar, blifvit af vederbörande skolråd upprättade och af Högv. domkapitlet till efterrättelse stadfästade för Floda, Nås, Jerna, Äppelbo, Malungs, Lima, Transtrands, Leksands, Siljansnäs, Gagnefs, Äls, Rättviks, Boda, Orsa, Ore, Elfdalens, Wämnus, Wenjans, Särna och Idre distrikt. Partiella förändringar i dessa reglementen hafva af förändrade förhållanden befunnits behöfliga och i behörig ordning vidtagits. Bjursås, Mora och Sollerö distrikt hafva ännu delvis föråldrade reglementen, som skola under närmaste tiden omarbetas för att i vederbörlig ordning stadfästas. Frågan om dispositionsrätten öfver rotarnes småskolehus har, såsom i förra berättelsen omförmäles, uti ett och annat distrikt hittills lagt hinder i vägen för uppgörande af nya reglementen.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

A. *Läroämnen* i småskolan äro i allmänhet de kunskaps- och läroämnen, som föreskrifvas i kongl. folkskolestadgan § 12. Med stöd af kongl. kung. den 24 maj 1889 har ett och annat skolråd anvisat tiden för teckning till väl- och rättsskrifning m. m. Den tid, som egnats åt teckning, har flerstädes ansetts till största delen förspild. Medgifvas måste ock, att frukten af teckningstimmarne har i många småskolor varit ringa. Detta torde i de flesta fall hafva berott derpå, att många af de gamla byskolelärarne, som under senaste åren skött småskolor, sjelfva icke haft erforderlig insigt och öfning i detta ämne. Men der yngre och skickliga lärare undervisat, har det visat sig, att teckning är i hög grad egnad att uppöfva barnets både öga och hand samt att redan i småskolan lägga en god grund för dess fortsatta ut-

bildning i detta ämne uti folkskolan. Hos småskolebarn förspörjes ock i allmänhet en stor lust för i fråga varande ämne.

Åskådningsundervisningen bedrifves ofta nog utan lif och lust. Äfven i detta ämne sakna många lärare de för en verklig framgång nödvändiga förutsättningarna. Dertill kommer icke sällan, att behöflig åskådningsmateriel saknas. Ogera gripa åtskilliga lärare sig an med åskådningsöfningarna, som dock, der de ledas med skicklighet och nit, skärpa barnets uppfattnings- och iakttagelseförmåga samt lemna det tillfälle att genast återgifva hvad det inhemtat. Ofta äro de gamle lärarna förlägna vid dessa öfningar, men då småskolorna mera allmänt fått lärare, som utbildats vid seminarierna, blifva säkerligen dessa öfningar med mera framgång använda.

I folkskolan inträda ämnena hufvudsakligen i den ordning, som är anvisad i normalplanen. Med hänsyn dertill, att de flesta småskolor hafva 3 årsklasser, begynner oftast undervisningen i geografi och naturkunnighet i småskolan.

B. *Lärokurser* äro enligt folkskolestadgans föreskrift upprättade af skolråden uti de allra flesta distrikt i så nära öfverensstämmelse som möjligt med senast utgifna normalplan. Lärarna hafva dervid i de flesta fall afgifvit förslag till skolrådet. Der lärokurs enligt nya normalplanen saknas, är den efter påminnelse under utarbetning. På nyss anförda skäl är en del af kursen i geografi och naturkunnighet, som tillhör folkskolans område, intagen i småskolans lärokurs.

C. *Läsordning* finnes i alla skolor, som jag besökt. Der den icke befunnits vara i så nära öfverensstämmelse med normalplanen, som vederbort, har det påpekats för att bringas i närmare anslutning dertill. Icke alltid har läsordningen varit af skolrådet fastställd.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden är uti inspektionsområdets distrikt med undantag af Bjursås förkortad. Genom Kongl. Maj:ts nådiga bref den 8 april 1892 har utan att distrikten behöfva gå miste om dem eljest tillkommande lönetillskott för åren 1892—1896 medgifvits följande förkortning:

Floda	distrikt	folkskolor och mindre folkskolor till 30 veckor	
"	"	småskolor	" 26 "
Nås	"	folkskolan i Nederborg, mindre folkskolan i Häfberget samt småskolorna i Nederborg, Hjulbäck, Närsjö, Skamsbacken och Heden	" 26 "

	distrikt	folk- och småskolan vid Lindesnäs till 30 veckor	
	"	folkskolorna	30 "
	"	småskolorna	26 "
bo	"	folkskolan och mindre folkskolorna	30 "
	"	småskolorna	26 "
gs	"	samtliga skolorna	30 "
	"	samtliga skolorna	28 "
rands	"	folkskolorna och mindre folkskolan	
	"	i Dalen	26 "
	"	småskolorna	24 "
ads	"	samtliga skolorna	28 "
näs	"	folkskolorna	28 "
	"	småskolorna	26 "
fs	"	folkskolorna och mindre folk-	
	"	skolorna	26 "
	"	småskolorna	24 "
	"	folkskolan i Holen och småskolorna	26 "
s	"	samtliga skolorna	28 "
	"	småskolorna	26 "
	"	folkskolorna	26 "
	"	mindre folkskolorna	28 "
	"	småskolorna	24 "
	"	hvarje fast mindre folkskola och	
	"	fast folkskola, i hvilka ej afdel-	
	"	ningsläsning förekommer	28 "
	"	de fasta småskolorna	26 "
	"	folkskolorna i Bergkarlås och Ox-	
	"	berg	30 "
	"	de öfriga folkskolorna	28 "
	"	mindre folkskolorna i Garsås och	
	"	Bonäs	24 "
	"	i öfriga småskolor undantagandes	
	"	Strandens	24 "
s	"	Kyrkobyns fasta folkskola	30 "
	"	fasta folk- och småskolorna i Åsen	
	"	och Evertsberg	26 "
	"	öfriga fasta småskolor	30 "
	"	folkskolorna	26 "
	"	småskolorna	24 "
	"	folkskolan	24 "
	"	småskolorna	22 "
	"	fasta folkskolan vid kyrkan	30 "

Wenjans	distrikt	småskolorna	till 24 veckor
Särna	„	Särnabyns folkskola	„ 28 „
„	„	Hedens folkskola	„ 32 „
„	„	mindre folkskolan i Gördalen	„ 28 „
„	„	småskolorna i Särnaby och Sun-	
		det	„ 26 „
Idre	„	folkskolan i Idrebyn	„ 28 „
„	„	småskolan i Idrebyn	„ 26 „
„	„	folkskolan i Storbo genom sär-	
		skildt kungabref detta år för	
		åren 1893—1896	„ 32 „

Uti åtskilliga skolor läses dock utöfver den genom kongl. dispens bestämda tiden.

Skälet för den beviljade afkortningen i den årliga lästiden är folkets fäbodeflyttningar, som omöjliggöra ordentlig skolgång under hela den lagstadgade tiden.

I de skolor, der afdelningssläsning förekommer, besöka, såsom förut omnämnts, de olika afdelningarne skolan dels på skilda tider, dels hvarannan vecka, dels hvarannan dag. Der de olika afdelningarne besöka skolan på skilda tider, besöker vanligen den lägre afdelningen skolan den blidare årstiden.

Tiden för repetitionsklassernas skolbesök är förut omnämnd. Slöjdskolorna börja och sluta samtidigt med terminerna i de folkskolor, vid hvilka de äro anordnade.

Vårterminen börjar nästan allmänt i förra delen af januari och slutar omkring midten af maj; höstterminen begynner merendels i början af oktober och slutar ungefär i midten af december.

I Bjursås, hvarest läses laglig tid, börjar vårterminen den 15 januari och höstterminen den 15 september. Vårterminen slutar den 15 juni och höstterminen den 15 december.

Dagantalet i veckan är i somliga distrikt 6, i andra 5. Timantalet i veckan växlar i folkskola mellan 30 och 36, ytterst sällan under 30; i småskola mellan 25 och 30. Den dagliga lärotiden utgör vanligen i folkskolan 6, i småskolan 5 timmar. I de mindre folkskolorna och de folkskolor, som ej hafva särskild småskola, läser småskoleafdelningen 5 timmar om dagen. Dagens lästimmar äro förlagda till kl. $\frac{1}{2}$ 9—12 f. m. och kl. 1—4 e. m. i folkskola, i småskola kl. $\frac{1}{2}$ 9—12 f. m. och kl. 1—3 e. m. Föreskriften om fristunder iakttages allmänt.

Slöjdundervisningen meddelas i somliga skolor på lördagsförmiddagen, i andra är den fördelad på onsdags e. m. och lördags f. m. eller ock på måndags eller tisdags och torsdags e. m. samt växlar i de särskilda skolorna mellan 4—7 timmar i veckan.

V. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

A. Lärjungar.

nom inspektionsområdet funnos vid nyss tilländagångna periods barn mellan 7—14 år till ett antal af 14,489 (7,317 gossar och flickor) eller ungefär 16,3 % af folkmängden. På grund af lärar- timäruppgifter och skolrådets på dem afgifna berättelser i peda- gogiskt hänseende lemnas följande tabell, som utvisar de skolpligtiga barns antal och huru många procent erhållit undervisning m. m., jämförelse gjorts mellan åren 1886 och 1892.

kt.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
År.	Skolpliktiga barn (7—14 år).	Skolpliktiga barn, som undervisas i sina egna distrikts skolor.	% af skolpliktiga barn, i sina egna distrikts skolor undervisade.	% af kol. 2 vid allmänna läroverk, skolor utom distriktet och enskilda skolor undervisade.	% af kol. 2 i hemmet.	% af kol. 2 undervisade i hemmet.	% af kol. 2, som ej deltagit i undervisningen	% af kol. 2, om hvilka uppgift saknas.	% af kol. 2, som efter godkänd afgangspröfning enligt §§ 47 och 48 ej åtnjunt undervisning.
							a) till följd af naturfel. b) till följd af annan anledning		
l . .	1886	3,602	3,117	86,5	0,6	6,6	0,3	0,9	1,3
	1892	3,492	3,062	87,7	2,6	4,8	0,4	1,3	0,8
• •	1886	4,114	3,881	94,3	1,3	1,2	0,6	0,8	0,6
	1892	4,428	4,006	90,5	1,2	0,7	0,3	0,7	0,7
• •	1886	2,787	2,546	91,4	3,3	1,—	0,6	0,6	3,—
	1892	3,355	3,081	91,8	1,2	1,6	0,5	2,7	0,5
• •	1886	2,930	2,521	86,—	1,4	1,8	0,6	6,6	0,7
	1892	3,214	2,812	87,5	1,—	0,8	0,4	5,5	0,4
sk-	1886	13,433	12,065	89,8	1,6	2,7	0,6	2,—	1,3
lef	1892	14,489	12,961	89,4	1,5	1,9	0,4	2,4	0,6

föres folkmängden vid 1886 och 1892 med de skolpliktiga barnantal för dessa år, så befinnes sagda barnantal hafva ökat ungefär 0,8 %. Att skolorna alltmer besökas, synes deraf, att bekräftas. för Vesterås stift.

procenten af dem, som undervisats i hemmen, nedgått från 2,7 % till 1,9 %, alltså en minskning af 0,8 %. Af de i kol. 7 b) upptagna utgöra de flesta sådana, som icke begynt sin skolgång, ehuru de inträdt i skolåldern. De hafva såsom allt för litet försigkomna hållits hemma till följande år. En icke oväsentlig förbättring har egt rum med afseende på de i kol. 8, om hvilka uppgifter saknas. Det i förra berättelsen omnämnda förhållande, att många barn vandra med sina föräldrar omkring i landet, har till följd af den större arbetstillgång, som under senare åren funnits för deras föräldrar i hemorten, börjat betydligt förbättras, så att procenten minskats med 0,7. Att de i kol. 9 ökats med 1,8 % beror derpå, att den förkortade lästiden hindrar att mera allmänt anordna repetitionsklasser för de barn, som före slutet af sin skolålder tagit afgangsexamen. Det är dock att hoppas, att vederbörande skola alltmer inse behovet af och anordna sådana repetitionskurser för att barnen så länge som möjligt må bibehålla och om möjligt förkofra, hvad de under skoltiden inhemtat.

B. *Intagning.*

Intagning i skolan sker i regel vid läsårets början. Läsåret sammanfaller med kalenderåret uti 19 och börjar med höstterminen uti 4 distrikt. Såsom skäl för den senare anordningen anføres, att det vid höstterminens början är lättare för barnen att börja sin skolgång, då årstiden är blidare. Uti alla distrikt inträda barnen reglementsenligt i skolåldern det år, under hvilket de fylla 7 år med undantag af Äppelbo, hvarest tiden för skolålderns början bestämts till det år, hvarunder barnet fyller 8 år.

C. *Skolgången.*

Barnens skolgång kan, då hänsyn toges till hela området, sägas vara någorlunda jemn. Långa vägar, som om vintern tidtals äro ofarbara, fattigdom, men ock föräldrars vårdslöshet om sina barns uppfostran äro de vanligaste anledningarne till skolförsummelser. I Äppelbo skolor förekommer det största antalet förfallolöst frånvarande dagar. Man har dock skäl att hoppas snar förändring till ett bättre äfven der, da distriktet, såsom förut nämnts, snart far en folkskola till. Klagomål öfver ojemn skolgång, orsakad af ovilja mot skolan, har icke försports. I flere distrikts folkskolor, såsom t. ex. Transtrands, hafva, dess bättre, under sistlidet år ytterst få dagar förekommit, då barn förfallolöst uteblifvit. Under nästlidet år förekom ingen enda dag förfallolös i Jerna folkskolor. Skolgången är i småskolorna allmänt jemnare än i folkskolorna.

D. *Flyttning.*

Flyttning sker vid läsårets slut dels från småskolan till folkskolan dels mellan skolornas särskilda klasser. Hvad flyttningen från småtill folkskolan vidkommer, borde mera allmänt större noggrannhet iakttagas, så att i folkskolan icke upptoges barn, förrän de nöjaktigt inhemtat småskolans kurs. Större afseende torde i synnerhet fästas vid färdighet i innanläsning och räkning. Vid flyttning till högre klass inom folkskolan borde ock förfaras noggrannare. Ej tid, som barnet tillbragt i klassen, utan att det nöjaktigt inhemtat klassens kurs borde mera än nu är fallet berättiga till uppflyttning i nästa klass. Derigenom manades barnet till jemnare skolgång, större flit och noggrannare utförande af sina förelagda uppgifter. För föräldrarna blefve det ock en kraftigare maning att efterfråga och göra sig underrättade om barnens ståndpunkt i hvarje sin klass samt, i hvad de förmå, hjälpa barnen att bättre sköta sina hemarbeten.

E. *Afgång.*

Vid läsårets slut anställes offentlig examen, i samband med hvilken oftast anställes den föreskrifna afgangspröfningen med de barn, som anmält sig till afgång från folkskolan. Skall folkskolan genom den kunskap, hon erbjuder, kunna höja sitt anseende, så gäller det, att vederbörande just i denna pröfning förfara med mera noggrannhet och bestämdhet.

V. **Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.**

A. *Lärare.*

Lärarepersonalens tillökning och minskning under nu tilländafångna period framgår af följande öfversigt:

886	voro	anställda	51	ord. folkskolelärare	och	9	ord. folkskolelärarinnor	=	60
892	"	"	66	"	"	14	"	=	80
		tillökning	15	"	"	5	"	=	20
886	voro	anställda	4	extr. ord. folkskolelärare	„	1	extr. ord. folkskolelärarinna	=	5
892	"	"	8	"	"	2	"	=	10
		tillökning	4	"	"	1	"	=	5
886	voro	anställda	3	biträdande lärare	„	8	biträdande lärarinnor	=	11
892	"	"	5	"	"	12	"	=	17
		tillökning	2	"	"	4	"	=	6

1886 voro anställda	17	lärare i mindre folksk. och	11 lärarinnor i mindre folksk. =	28
1892	25	13	= 38
tillökning	8	2	= 10
1886 voro anställda	89 småskolor	130 småskolor	= 219
1892	69	161	= 230
minskning	20 tillökning	31	= 11
1886 voro anställda	5	öfningslärare	4 öfningslärarinnor	= 9
1892	8	7	= 15
tillökning	3	3	= 6

Antalet lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde 1886 323 och 1892 375 (deraf 173 lärare och 202 lärarinnor). Det har alltså ökats med 52 (deraf 9 lärare och 43 lärarinnor). De särskilda öfningslärarnes och öfningslärarinnornas antal hafva ökats med 6 (deraf 3 män och 3 qvinnor). De 8 öfningslärarne lemna alla undervisning i slöjd; vid de öfriga 39 slöjdskolorna äro folkskolelärarne sjelfva slöjdlärare. Öfningslärarinnorna undervisa alla i slöjd för flickor.

I fråga om lärarepersonalens utbildning hafva alla såväl ordinarie folkskolelärare och folkskolelärarinnor som extra ordinarie lärare och lärarinnor aflagt behörig folkskolelärareexamen. Af de biträdande och vid mindre folkskola anställda samt vid småskola tjenstgörande lärare och lärarinnor hafva 190 undergått pröfning enligt kongl. kung. d. 5 juni 1885, 1 har aflagt folkskolelärarinneexamen och 94 äro oexaminerade. Till biträdande lärare och lärarinnor samt lärare vid mindre folkskolor antagas företrädesvis sådana, om hvilkas skicklighet skolråden haft tillfälle att förvissa sig. Rörande lärarepersonalens utöfvande af sitt kall kräfves för att afgifva ett totalomdöme att en längre tid hafva följt dess arbeten. Klart är, att inom en så pass stor lärarekår märkes stor skilnad i såväl teoretiska insigter som metodisk färdighet. Af hvad jag hittills i sagda afseende hunnit lära känna har jag med jmförelsevis få undantag funnit lärare och lärarinnor sköta sitt viktiga kall med mycken skicklighet och berömvärdt nit. Många af dem arbeta under så ogynsamma förhållanden, att det fordras en ovanlig energi för att icke fälla modet. Lärarnes sedliga förhållande har i allmänhet varit godt och någon nämnvärd anmälan i detta afseende har ej förekommit.

B. Undervisningen.

1) Allmän anordning.

Såsom förut nämnts, är undervisningen med afseende på kurser och läroplan i de allra flesta skolor ordnad i så nära öfverensstämmelse som möjligt med normalplanens anvisningar.

Klassindelningen har, såvidt det låtit sig göra, genomförts i alla

skolor. I likhet med hvad förut skett lemnas här en öfversigt, hvaraf synes, huru många folk-, mindre folk- och småskolor hafva angifvet antal årsklasser.

Antal årsklasser	Folkakolor	Mindre folkskolor	Småskolor	Summa skolor
7	7	8	—	15
6	5	19	—	24
5	1	5	—	6
4	29	1	13	43
3	33	2	188	223
2	11	2	21	34
Summa	86	37	222	345

De folk- och mindre folkskolor, som hafva 6 å 7 årsklasser, äro sådana folkskolor, som icke hafva småskolor under sig, och sådana mindre folkskolor, som hafva både folk- och småskoleafdelning. I de mindre folkskolor, hvarest finnas fem årsklasser, qvargå barnen till följd af vägnarnes längd och andra förhållanden ett och annat år utöfver den för småskola afsedda tiden, hvarunder de läsa en del af folkskolans kurser. De sista skolåren bevista de närmaste folkskola.

Under 1892 undervisades uti inspektionsområdets offentliga skolor 13,694 barn, hvaraf

i Biblisk historia	13,694	
i modersmålet	13,694	
i räkning	13,694	
i skrifning	13,692	eller 99,99 %
i sång	13,454	„ 98,2 „
i gymnastik	13,043	„ 95,2 „
i katekes	11,081	„ 80,9 „
i teckning	9,158	„ 66,9 „
i geografi	7,931	„ 57,9 „
i naturkunnighet	7,792	„ 56,9 „
i historia	4,902	„ 35,8 „
i geometri	4,069	„ 29,7 „
i trädgårdsskötsel	1,086	„ 7,9 „
i slöjd för gossar	814	„ 5,9 „
i „ „ flickor	201	„ 1,5 „

I hvarje skola åtnjuta barnen lärarens omedelbara ledning. Der detta icke alltid är möjligt, sysselsättes den ena afdelningen eller klassen med „tyst öfning“. Resultatet af tysta öfningar blifver i allmänhet ej tillfredsställande. Det säger sig ock sjelft, att skall läraren

undervisa den ena afdelningen eller klassen så, att det sker med någon nerv, så måste han lemna den andra, som har tyst öfning, mera på egen hand. Nästan alla lärare i folkskolor med stort barnantal och samtidig undervisning för alla klasser klaga, att dessa öfningar icke gifva det resultat, som den dertill anslagna tiden kräver. Under kristendomslektionerna har man, såvidt kunnat ske, undvikit tysta öfningar.

2) *Undervisningssättet.*

En allmän sträfvan gör sig med ganska stor framgång gällande att vid undervisningssättet tillämpa de i § 29 mom. 2 af folkskolestadgan gifna föreskrifter. Beträffande t. ex. förberedelsen af lexorna sker den i skolor med afdelningsläsning på skilda tider o. s. v. med en viss brådska. Lärarne hafva därför uppmanats att vid förberedelsen icke fara för fort. Skulle tiden för uppläsning icke blifva så lång, som man önskar, så är det bättre att barnet vid förberedelsen får tillfälle att göra sig till godo den ledning och lättnad för arbetet på egen hand, som läraren genom förberedelsen kan gifva. Större fordringar kunna ock då ställas på barnens hemarbete. I fråga om ämnenas behandling meddelas undervisningen stundom alltför mycket på bredden, hvarigenom sammanhanget riskeras; än åter hålles så hårdt på koncentrerings, att lektionerna blifva torra och tröttande.

Flertalet lärare kunna dock förena ett lyckligt jemnmått härutinnan. Beträffande de särskilda läroämnena meddelas följande:

a) *Kristendoms-kunskap.*

Bibelläsning förekommer i alla skolor i samband med morgonbönen. Texterna äro i följd hemtade oftast ur evangelierna, stundom ur apostlagerningarne och blott i enstaka fall ur de apostoliska breffen. I flere skolor genomgås vid bibelläsningen på veckans sista läsdag följande söndags eller högtidsdags text. Vanligen läser läraren upp texten, förklarar svårare ställen, utfrågar derefter innehållet under fortgående tillämpningar, sist få barnen uppläsa texten.

Biblisk historia. Undervisningen i biblisk historia börjar öfver allt före katekesläsningen. I småskolan sker förberedelsen af lexan med mycken omsorg genom lärarinnans berättande och omedelbart utfrågande af innehållet, i folkskolan knapphändigare. Förhörandet af lexan sker genom frågor och barnens berättande eller återgifvande af berättelsens innehåll. Detta berättande blifver oftast ett ordagrant upprepande af lärobokens ord, hvilket, då det sker i småskola, icke

kan så mycket klandras, när man besinnar, hvilka förutsättningar krävas för ett mera sjelfständigt berättande. Här gäller likväl tillse, att detta uppläsande icke sker slarfvigt och tanklöst. I folkskolan tillhållas barnen med mera framgång att på ett enkelt och sjelfständigare sätt återgifva berättelsen. Önskligt vore, att vid undervisningen i detta ämne de särskilda berättelsernas historiska sammanhang med hvarandra blefve mera, än nu är fallet, betonadt. Allmännast använda läroböcker: Steinmetz', Norlén's och Lundgren's.

Katekes. Nästan allmänt söker man vid katekesläsningen följa de metodiska anvisningarne, som finnas i den nya normalplanen och de i kongl. cirkuläret den 12 maj 1865 uttalade grundsatserna. Katekesens lärosanningar belysas oftast med exempel ur bibliska historien. Ej alltid lyckas detta väl, ty ofta äro exemplen icke väl valda, hvartill kommer, att man gör sig skyldig till allt för stor vidlyftighet genom att anföra en mängd sådana. Följden blir mången gång den, att just den lärosanning, som skulle belysas, icke säkert fasthållles. De flesta folkskolelärare begagna den analytiska metoden och ega stor skicklighet att från bibelspråken leda barnen till den sanning, som innehålles i katekesstycket. Med glädje bör därför omnämnas, att icke få lärare behandla kristendomens sanningar med reda och klarhet samt vinnlagga sig att inpräglä dem ej blott i barnens minne utan äfven i deras hjertan. Katekeslektionerna slutas vanligen med uppläsande af någon psalmvers, som innehåller mer eller mindre af den genomgångna lärosanningen. Allmännast använda hjälpredor i katekes äro: rektor Lundgren's handbok i och biskop Billings utläggning af katekesen.

b) *Modersmålet.*

För den första undervisningen begagnas dels ljud- dels stafningsmetoden. Ljudmetoden har ej vunnit önskad framgång inom detta inspektionsområde. Orsaken dertill är bland annat den, att de äldre lärarne och lärarinnorna i småskolorna aldrig blifvit förtrogna med denna metod, utan finna sig bäst i att använda stafningsmetoden. Också hålla ej många skolråd hårdt på densamma, utan lemna lärarne frihet att använda antingen ljud- eller bokstafveringsmetoden. I flere skolor med yngre, mera dugande lärarekrafter börjas först med ljudmetoden efter den lärogång, normalplanen angifver, och fortsättes snarast möjligt med stafning. Resultatet af detta förfaringssätt har visat sig mycket tillfredsställande.

Vid innanläsningsöfningarne läser läraren vanligen först upp stycket, som skall genomgås. Först sedan svarare ord och uttryck förklarats, få barnen sjelfva läsa stycket. Småskolans högsta klass uppnår icke

sällan en ganska god färdighet i innanläsning. Läseböcker, som oftast förekomma i småskolan, äro: Rhodes, Kastmans och Sandbergs.

I folkskolans lägsta klasser undanträngas i någon mån läsöfnin-garne af de ämnen, som här tillkomma. Äfven måste här längre tid egnas åt innehållsbehandlingen af läseboksstyckena. Det har stundom befunnits nödvändigt att iakttaga större begränsning af innehålls-utredningen för att vinna längre tid för den kursiva innanläsningen, vid hvilken dock för barnen fremmande ord och uttryckssätt måste för-klaras. Ut i de egentliga dalsocknarne hafva lärarne mycket stora svårigheter att öfvervinna, innan de få barnen att någorlunda riktigt uttala vissa ljud. I flere församlingar synes det vara alldeles omöjligt.

Språklärans behandling är i allmänhet knapphändig. Mera undan-tagsvis hafva folkskolans högsta klasser någon större säkerhet i att åtskilja ordklasser och satsens hufvuddelar.

Rättskrifningen, hvartill början sker i småskolan dels med af-dels med diktamensskrifning, öfvas flitigt både genom fortsatt af- och diktamensskrifning i folkskolan och genom ombildningar m. m. samt genom att ur minnet skriffligen återgifva något förut genomgånet, lättare stycke ur läseboken.

Hvad uppsatsskrifningen beträffar, öfvas densamma uti rätt många skolor med mycken omsorg från lärarnes sida. Rättskrifnings- och uppsatsböckerna vittna icke minst om lärarnes nit. De utgöra ock vittnesbörd om det stora och oftast tråkiga arbete, som de på den från skoltimmarne lediga tiden måste underkasta sig, då de skola rätta ifrågavarande böcker. De läroböcker, som allmännast användas i modersmålet äro: Norléns, med sin rikedom af exempel, samt på sista tiden i ganska många skolor: Sjölanders.

Välskrifningen öfvas dels genom lärarens föreskrift på svarta taflan dels oftare genom föreskrifter efter Rosvalls, Pählmans, Heikes m. fl. metod.

c) Räkning.

Räkneundervisningen meddelas i flertalet skolor på ett i metodiskt hänseende riktigt och i afseende på resultatet ganska tillfredsställande sätt. Detta är helt visst en frukt af de bestämda kurser och tydlig lärogång, som normalplanen anvisar. Hufvudräkning öfvas nu me än förr. Kurserna äro ej så stora, men man vinnlägger sig att gör det inlärdä praktiskt användbart. Oaktadt den jemförelsevis kort lästiden hinna dock åtskilliga lärare ganska långt i detta ämne. För utom den vanliga materielen i småskolor, kulram, kuber, räknestafva n. m., användas räkneböcker såsom Lundals och Lindbloms för sma

m, i folkskolan: Lindbloms, Segerstedts och på sista tiden fleres Johanssons.

d) *Geometri.*

Geometri förekommer endast i den egentliga folkskolans högsta ring. Uti de mindre folkskolorna meddelas undervisning deri i und med räkning. Kursen i sistnämnda slags skolor är derför et obestämd, och man måste låta det bero dervid, att de allste geometriska begrepp, som ligga till grund för beräkning af ytor och rymder, klargöras. I folkskolor, som äro väl ordnade ler särskilda timmar för detta ämne äro anslagna, genomgås till ungefär den omfattning, som normalplanen angifver, och gger man sig främst om det, som har den största praktiska lse. Läroböcker: Bäckmans och Segerstedts, på sista tiden i skolor Johanssons.

e) *Geografi.*

som i det föregående är meddeladt, begynner den geografiska isningen uti de flesta distrikt i småskolan. Dervid behandlas et egna landskapets och hemtraktens geografiska förhållanden. isningen i detta ämne meddelas i både folk- och småskolan på llmänhet intresseväckande sätt. Oftast äro skolorna försedda da kartor af Roth m. fl. Mera afseende fästes nu än förr vid ing af olika länders och orters samfunds- och näringslif m. m. väända läroböcker äro: Almquists, Linds och Erslevs.

f) *Historia.*

ta ämne, som läses i folkskolans öfversta klasser och i de folkskolorna, ehuru i de sistnämnda mera fragmentariskt, be- i de förstnämnda merendels på ett mycket tillfredsställande enom överblickar på de olika periodernas skaplynne förmå nga lärare att med de små kurserna bibringa sina lärjungar l insigt uti händelsernas och utvecklingens gång. Äfven åt storien egnas nu mera uppmärksamhet än förr, hvarvid lärarne a likasom vid andra delar af historien göra bruk af det stoff, eboken lemnar. Önskligt vore, att fäderneslandets fördelar många andra länders mera än vanligen sker framhölles, så att dskärleken äfven derigenom mera allmänt väcktes och närdes. är nästan allmänt: Odhnerns.

g) *Naturkunnighet.*

Detta ämne har nu fått större vikt än det förr haft, ehuru det ännu återstår mycket, innan man kan på ett nöjaktigt sätt behandla detsamma. Har läraren lust och skicklighet att häri undervisa, så saknas mångenstädes härför erforderlig materiel. I vissa distrikt hafva visserligen anatomiska och zoologiska planscher, ja äfven fysikaliska apparater anskaffats, men uti ett och annat distrikts skolor saknas ännu till och med det nödvändiga för att med någon åskådlighet kunna undervisa i naturkunnighet. Onekligen har man i detta vidtomfattande läroämne gjort icke obetydliga framsteg under de senaste åren. Man har icke såsom förr egnat nästan hela den anslagna tiden åt kännedom om menniskokroppen och djuren, utan äfven låtit växtläran och läran om naturföreteelserna få komma till större rätt. Detta ämne blifver nu mera allsidigt behandladt. Läroböcker äro: Berlins, Celanders, Berg-Lindéns m. fl.

h) *Åskådningsöfningar.*

Till det, som förut i fråga om läroämnena blifvit sagdt angående dessa öfningar, återstår blott att önska, att de sköttes på ett mera tillfredsställande sätt, och att distrikten mera allmänt försåge smaskolorna med för detta ämne nödvändig materiel. Sandbergs bilderark och taflor öfver valda djurtyper finnas i några smaskolor.

i) *Sång.*

Den sång, som i skolorna förekommer, öfvas allmännast efter gehör. Med rätta användes oftast notskrift. Öfningar i tonträffning förekomma väl i åtskilliga skolor, men de hållas på ett föga tillfredsställande sätt. Oftast sakna lärarne de för dessa öfningar nödvändiga förutsättningar, om nöjaktigt resultat skall vinnas. Man gör merendels dessa öfningar för svåra och begagnar ej i början tillräckligt de lättare tonstegen för att leda sig till de svårare, hvaraf kommer, att träffsäkerheten blir i fortskridandet mycket ringa. I många skolor öfvas flerstämmig sång, men allmännast sjungas enstämmiga sånger. Fleerstädes öfvas sången med lif och värme. Bland sångböcker, som användas, äro: Norléns, Noréns, Sandbergs.

k) *Teckning.*

Äfven om teckning är taladt vid läroämnena. I fråga om teckning är Stuhlmanns allmänt införd i folkskolorna och de smaskolor, och

kning öfvades. I flesta fall har den användts med ganska god gång. Huruvida den numera, sedan teckning icke längre är obligatorisk i småskola, kan befinnas lämplig, torde kunna sättas i fråga. De stora förtjenster, denna metod har, lära barnen, som övas i kning efter densamma, mera sällan komma så långt, att de kunna nå färdighet i det, som är praktiskt användbart i lifvet, i synnerhet såsom inom detta område, saknas fortsättningsskolor, i hvilka de alle kunna ytterligare förkofra sig.

1) *Gymnastik.*

Gymnastik öfvas ej till den omfattning, som önskligt vore. Här saknas ofta nödigt utrymme. Då inom detta distrikt skolan pågår utan öfver allt under oblida årstider, så kunna mera sällan dessa öfningar försiggå på skolans lekplan eller annan tjenlig plats i det. De gymnastiska öfningarne måste därför oftast inskränkas till sådana, som lämpligen kunna ske i lärosalen. Allt emellanåt försiggå så öfningar i de nya folkskolehusens ofta rymliga afklädningsrum. Bestädes utföras rörelserna med bestämdhet och nerv.

m) *Trädgårdsskötsel.*

För att kunna få en mera allmänt anordnad trädgårdsskötsel till den förefinnas fortfarande de i förra berättelsen omnämnda hinder, ligen folkets nomadiserande lefnadssätt från tidigt på våren till ligen sent på hösten. Undervisningen har i de 25 skolträdgårdar, finnas inom detta inspektionsområde, omfattat plantering och skötsel af buskar och träd, mera sällan ympning.

n) *Slöjd.*

Slöjdundervisningen för gossar skötes utan något nämnvärdt uttag med skicklighet och nit. Gossarne deltaga i denna undervisning med lif och lust. Öfver allt finnas modellserier antagna från Nääs och Hedemora. Ingeniör Nordin har åstadkommit icke obetydliga förbättringar och förbättringar i arbetssättet. På somliga ställen lemnas undervisningen åt alla gossar, som deri deltaga, samtidigt, på andra ställen äro de fördelade i grupper eller afdelningar, som undervisas på skilda tider. Undervisning lemnas hufvudsakligen i snickeri, svarfning och afser förnämligast för hemmen användbara slöjdsvar. Målet vid denna undervisning vare alltmör, icke att hinna så många nummer, men deremot att "de som göras, göras väl".

Slöjdundervisningen för flickor synes från vederbörandes sida ännu icke hafva blifvit omfattad med lika stort intresse som slöjden för gossar. Den har hufvudsakligen omfattat stickning och sömnad och meddelats på ett praktiskt sätt. Det är att hoppas, att lärarinnorna i flickslöjdskolorna skola genom den goda undervisning de meddela väcka föräldrars och vederbörandes uppmärksamhet härpå och förmå dem till erforderliga uppoffringar för anordnande af flere dylika skolor, i synnerhet, då, såsom förut visats, hushållningssällskap och landsung här till lemna icke obetydliga bidrag.

C. Ordning och tukt.

Ordning och tukt upprätthållas på ett nöjaktigt sätt i flertalet skolor. I några skolor är dock disciplinen alltför slapp. Oftast beror detta på lärarens oförmåga att utföra tillräckligt inflytande i detta afseende. På icke så få orter stå äfven föräldrarna, om ock omedvetet, hindrande i berörda hänseende. Det råder ej det samband, som borde finnas mellan hemmen och skolorna. Dock finnes mången karaktär fast lärare, som låter sig föga påverkas af föräldrarnes mången gång oförståndiga omdömen, och denne vinner oftast, om ock det till början illa upptagits, att han nödgats allvarligen bestraffa oseder bland barnen, till slut erkännande och ingifver förtroende. Der något mer svårartadt fall anmälts vid inspektionerna, hafva föreställningar till barnen och, om så kunnat ske, äfven till föräldrarna blifvit gjorda. Dessa fall hafva dess bättre varit mycket sällsynta.

D. Skolförhör.

Förhör med hemläsare enligt § 38 i skolstadgan hålles mera sällsynt. Deremot hållas nästan allmänt rote- och repetitionsförhör med den lediga afdelningen vid de skolor, som hafva afdelningsläsning på skilda tider. Ferieförhören kunna blott undantagsvis ega rum till följd af barnens bortovaro under de långa sommarferierna.

Terminsförhör hålles i regel en, någon gång två gånger om året vanligen vid läsårets slut. I folkskolorna ledes det af skolrådets ordförande eller någon annan prestman, i småskolorna af vederbörande folkskolelärare. Såsom ofvan nämnts, försiggår ock då den förut nämnda afgångspröfningen. I en och annan församling har det blifvit funnits nödvändigt att förlägga afgångspröfningen till särskilda tillfällen. Alldenstund årstiden gör det nästan omöjligt att vid läsårets slut komma till den stundom 5 à 6 mil från kyrkan belägna folkskolan, såsom t. ex. i Elfdalens m. fl. finnmarker.

VI. Undervisningsmateriel och sockenbibliotek.

A. Undervisningsmateriel.

För de flesta skolor inom detta inspektionsområde göras årligen betydande inköp af undervisningsmateriel, hvilket ock framgar af nstående ekonomiska sammandrag för nästförflutna år. Denna materiel kan vitsordas sasom god i några skolor, i de flesta sasom lmåttig och i några sasom under medelmattan. Uti de nordliga rdals- och många nordliga Österdalsförsamlingar, hvarest utgif- för skolväsendet bestridas af skogsmedelsräntor, hafva veder- de på ett särdeles berömvärdt sätt försett skolorna med god visningsmateriel. Der i andra distrikt yrkande på förbättring och ung af materielen måst göras, har densamma i de flesta fall ommits.

B. Sockenbibliotek.

Med undantag af Idre finnas sockenbibliotek i alla distrikt. Idre dant gemensamt med Särna. I medeltal innehåller hvarje bi- 462 band. Biblioteket i Al är störst (1,500 band), i Äppelbo (100 band). Bidragen till biblioteken utgå i församlingarne på olika sätt. I Malung, Transtrand, Leksand, Siljansnäs, Bjursås, och Elfdalen lemnas hundskatten hel eller delvis till inköp af ecker för biblioteket, i Lima och Orsa bestridas bokinköpen af edelsfonden (de 2 senaste åren har i Orsa anslagits kr. 500 , i somliga församlingar beviljas anslag ur andra kommunens och i andra åter anskaffas medel härför genom kollekter och a bidrag. I Äppelbo erlägges 25 öres afgift af hvarje lantagare användas till bokinköp. Uti atskilliga distrikt har något nytt p icke egt rum under de sista åren.

liotekens böcker äro dels af religiöst, dels historiskt och dels vittigt innehåll. I regeln har pastor eller skolrådet eller ock alnämnden tillsyn öfver biblioteken. Somliga bibliotek anlitas andra trögt och till och med alls intet. Det synes som om af dåliga tidningar och romaner vore på väg att uttränga lusten goda böcker.

VII. Anteckningsböcker.

i §§ 36 och 39 af skolstadgan anbefalda förteckning föres t uti alla distrikt. Utdrag derur tillställas vederbörande lärare ets början.

Hufvudbok finnes i alla folkskolor och några mindre folkskolor. Examenskatalog och dagbok föras i alla skolor. Allmänt föras de ordentligt.

Inventarieförteckningar äro nästan öfverallt upprättade.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

A. *Lärorum.*

Uti alla distrikt byggas och underhållas folkskolehusen af församlingen efter lagstadgade grunder. Småskolehusen bekostas i några distrikt af församlingen, men i de flesta af byalagen eller skolrotarne. Flere tvister hafva fortfarande uppstått mellan församlingen och skolrotarne, då fråga väckts om reparation eller ombyggnad af rotar tillhöriga småskolehus. Merendels har församlingen å kyrkostämman ålagt roten att reparera sitt småskolehus. Stämmobeslutet har oftast öfverklagats hos konungens befallningshafvande, som nästan alltid stadfäst kyrkostämmans beslut. Öfver ett af konungens befallningshafvande i sagda rigtning afgjordt mål hafva besvär anförts hos Kongl. Maj:t, men utslag har veterligen ännu icke fallit.

I några distrikt är fråga väckt om församlingens öfvertagande af småskolehusen, och man väntar något otåligt på frågans lösning för att sedan bättre kunna ordna skolväsendet i dess helhet. Med den oklara ställning, hvari frågan om underhållsskyldigheten af småskolehusen befinner sig, sammanhänger frågan om dispositionsrätten. Denna rätt vilja rotarne tillskrifva sig och bereda esomoftast, genom att utan skolrådets löfte öppna dessa lokaler för föredrags hållande af separatister af mycket olika färg, svårigheter för lärarne att hafva sina lärorum i städadt skick.

Beträffande tillökningen af skolhus så funnos vid förra periodens slut enligt sammandraget af skolrådets berättelser 270 egna och 66 förhyrda eller hyresfritt upplåtna, tillsammans 336; enligt för 1892 upprättadt sammandrag finnas 277 egna och 99 hyrda, eller tillsammans 376. Skolhusen hafva alltså ökats med 7 egna och 33 hyrda. Disproportionen, som genom jämförelse med förra berättelsen uppstår, kommer deraf, att uti densamma upptagits såsom egna alla de, som rotarne bekostat.

Nya folkskolehus hafva uppförts i Jerna 1, i Transtrand 1, i Leksand 1, i Gagnef 1, i Rättvik 1, i Orsa 1 och i Elfdalen 1, tillsammans 7. Förutom de i fråga om undervisningsanstalter nämnda, under byggnad varande folkskolehus i Sollerö, Elfdalen och Orsa, äro

ehus under byggnad vid Malungs kyrka, Mora strand samt i Orsa.

nybygda folkskolehusen äro rymliga och ändamålsenliga samt och inredda i närmaste öfverensstämmelse med senast utkomna tningar.

jag ännu icke hunnit besöka alla områdets skolor, kan jag na det vitsord öfver hvarje särskild lokal, som finnes i föreberättelse. De nya folkskolehusen kunna vitsordas såsom e gamla såsom under medelmåttan. Småskolehusen äro till under medelmåttan. Efter framställt yrkande verkställes detta åågra distrikt reparation å småskolehusen. För luftvexling är gamla småskolehusen oftast föga eller alls intet gjordt. På: om åtgärders vidtagande för att afhjelpa denna olägenhet ifvits till vederbörande.

B. *Skolmöbler.*

skolehusen hafva i allmänhet och de nya i synnerhet ända-a bänkar. Ut i flertalet småskolehus finnas ännu de olämp-rankiga långbänkarne, som icke litet försvåra en god ord-barnens uppstigande, så öck när de skola lemna och intaga er. Ännu sämre äro de i en och annan småskola ännu be-orden, vid hvilka barnen sitta på långa säten mången gång att de vid skrifning m. m. hafva alldeles otillräckligt ut-Påminnelser om anskaffande af nya, tidsenliga bänkar hafva ifvit, och ett och annat distrikt har äfven börjat förse små-med sådana. Då detta medför en icke ringa kostnad, har oero vid en småningom skeende förbättring i detta afseende. ket sällan saknas den nödvändiga svarta taflan.

C. *Skolträdgårdar.*

är vid sättet för undervisning i de särskilda ämnena nämndt, dgårdarne inom detta område utgöra till antalet allenast tt hindret för barnens allmänna deltagande i trädgårds-fåbodeflyttningarne. Vid flere af de trädgårdar, som finnas, rbörande distrikt icke skytt nödvändiga uppoffringar för att n i ett lämpligt skick. Många af de lärare, som hafva för edda skolträdgårdar, hafva med mycken skicklighet och ött desamma och för plantering hemskaftat härdiga träd-ixter. Önskligt vore, att med hänsyn till den nytta och n skolträdgårdar bereda, allt flere sådana anordnades, om nen ofta är karg och stora svårigheter möta för barnens

allmännares deltagande i trädgårdsarbetet under den därför tjenligaste årstiden.

IX. Tillsyn.

Jemte skolrådsledamöterna äro uti de flesta distrikt tillsyningsmän tillsatta för att jemte skolrådet öfvervaka skolgången. Många af dessa fullgöra sina skyldigheter på ett berömvärdt sätt. De infinna sig flerestädes vid inspektionerna och taga kännedom om de förslag till förbättringar, som dervid framställas. Andra åter sköta denna befattning likgiltigt. Skolrådsordförandena äro alltid de, som först och sist få bära den största omsorgen om skolornas behof. Under den korta tid, jag innehaft inspektörsbefattningen, har jag af dem rönt ett vänligt bemötande och funnit, att de göra hvad de kunna för att tillmötesgå berättigade anspråk på förbättrade anordningar i skolhänseende.

X. Kostnaden för skolväsendet.

Kostnaden för skolväsendet inom detta område utgjorde under år 1892:

till lärares och lärarinnors aflöning	kr.	174,407.64
„ skollokaler och inventarier	„	48,048.51
„ undervisningsmateriel	„	7,891.76
„ öfriga utgifter	„	21,534.51
Summa kr.		251,882.42

Då antalet skolpligtiga barn uti inspektionsområdets skolor samma år var 13,066, belöper sig på hvarje barn en utgift af kr. 19,28 och på hvarje person till kr. 2,84, hvilka utgifter enligt förra berättelsen för 1886 uppgifvas till resp. kr. 19,80 och 3,06.

Donationernas för skolväsendet sammanlagda belopp utgör kr. 35,824,29, hvaraf Ål eger den mest betydande, Vestborgska fonden, hvilken vid 1892 års slut uppgick till kr. 20,840,42.

Svärdsjö i september 1893.

J. A. Thunberg.

Berättelser om Folkskolorna inom Vesterås stift

åren 1887—1892.

I.

eriet, Munktorps, Köpings, Arboga, Vester Fernebo och Sala
kontrakt.

område, inom hvilket undertecknad sedan den 1 januari 1877
dnande såsom folkskoleinspektör, utgöres af den del af Vestman-
n, som tillhör Vesterås stift, är fördeladt i 49 pastorat och
dningar, hvardera bildande ett skoldistrikt, samt hade vid 1892
109,181 invånare och 17,854 barn af 7—14 års ålder. De
e skoldistrikt äro Vesterås stad med 8,314, Norberg med
la stad med 5,816, Vester Fernebo med 4,916 och Arboga
4,632 invånare. I 16 skoldistrikt understiger folkmängden
inst till invånareantalet äro Skerike med 439 och Kungsåra
personer. Medeltalet af distriktens folkmängd är 1,983

den gångna sexårsperioden har jag förrättat 1,422 inspek-
e flesta skolor hafva under den tiden blifvit besökta 4 å
och ganska många en gång hvarje år. I allmänhet har jag
ig för inspektion utan föregående anmälan och aldrig under
ferier. Jemlikt instruktionens föreskrift hafva med anled-
erkställda inspektioner till skolråden afsändts promemorior,
nits behöfligt. Någon sådan anmälan till domkapitlet, som
onen omförmäles, har jag under dessa sex år icke ansett
ra göra.

berätt. för Vesterås stift.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Fortsättningsskolornas, folkskolornas, mindre folkskolornas och småskolornas antal vid 1892 års utgång angifves i denna öfversigt.

Kontrakt	Antal skol-distrikt	Fortsätt-nings-skolor	Folkskolor			Mindre folk-skolor, alla fasta	Småskolor	
			Fasta	med två eller flere lärare	flyttande på två stationer		fasta	flyttande på två stationer
Domprosteriet	14	8	13	4	—	2	31	—
Muuktorps kontrakt.....	9	5	19	2	—	3	27	—
Köpings „	10	11	23	5	1	4	30	1
Arboga „	6	2	6	3	1	4	13	2
Vester Fernebo „	8	4	20	3	6	3	31	7
Sala „	8	4	19	3	—	2	22	—
Summa	55	34	100	20	8	18	154	10

I denna tabellariska öfversigt är upptagen en mindre folkskola i Heds församling af Köpings kontrakt, hvilken underhålles af Karmansbo bruks egare.

De här upptagna, författningsenligt ordnade *fortsättningsskolorna* äro alla förenade med fasta folkskolor och äro fördelade på 18 församlingar. Skinskatteberg har 4, Skultuna, Sura, Vester Fernebo och Sala stad hafva hvardera 3, Vesterås, Ramnäs, Odensvi, Malm och Arboga hafva hvardera 2, samt St. Ilian, Tillberga, Hubbo, Kungs Barkarö, Björskog, Hed, Vestanförs och Tortuna hafva hvardera 1 fortsättningsskola. De i Lundby och Skerike förr anordnade fortsättningsskolorna hafva under perioden upphört, den förra år 1888, den senare år 1890. Såsom skäl därför har uppgifvits, att dessa skolor besöktes af endast några få barn. Att den författningsenligt ordnade fortsättningsskolan icke ernått någon betydligare utveckling under de sist gångna 6 åren beror i några skoldistrikt derpå, att helt få barn före konfirmationsåldern genomgått fullständig folkskolekurs, men i många skoldistrikt på vederbörandes obenägenhet för ökade kostnader.

Inom de flesta af de skoldistrikt, der fortsättningsskolor ännu icke kommit till stånd, har vid en eller flere folkskolor s. k. repetitions-skola varit anordnad, der de ur folkskolan afgångna barnen fått tillfälle att grundligare inlära och stundom något utvidga de i folkskolan

inomgångna lärokurserna i alla eller i de för lifvet viktigaste ämnena som kristendom, läsning, räkning och skrifning. Barnen i repetitionsskolan hafva i tre skoldistrikt undervisats tillhopa med den egentliga folkskolans alla barn. I tre andra skoldistrikt hafva de undervisats gemensamt med folkskolans tredje och fjärde eller endast fjärde klass. Inom fyra skoldistrikt har icke någon undervisning varit ordnad för de ur folkskolan utgångna barnen af den uppgifna aken, att barnen fortsätta sin skolgång, till dess deras konfirmandervisning begynner.

I antalet *folkskolor* hafva några få förändringar timat under sexperioden. Nya folkskolor hafva upprättats i följande skoldistrikt: vid Ulvi i Munktorp, en vid Trugsbo*) i Ramnäs, en vid Röle**) i Innilbo, en vid Näs i Norberg, en vid Litsberga**) i Romfartuna, vid Lisselbo**) och en vid Valsätra**) i Möklinta. Den emellan 7g och Bistorp i Norberg flyttande folkskolan har blifvit förändrad i två fasta folkskolor. Skultuna bruks två folkskolor sammanslogos 392 till en folkskola med två lärare. Af de flyttande folkskolorna s två i Norberg, två i Vestanfors, två i Karbenning***), en i skatteberg och en i Vester Skedvi. Som två af de flyttande skolorna besökas af ett stort antal barn, böra de så snart som möjligt ersättas af fyra fasta folkskolor. Underlag af särskild småsakna 19 folkskolor, hvilka i allmänhet besökas af ett mindre antal. Fem af dem hafva intill sista inspektionsperioden varit tre folkskolor och två hafva varit stationer af flyttande folkskola. Vid fem *mindre folkskolor* hafva examinerade lärare blifvit an-

En sådan skola har indragits och en har förändrats till små-

En ny mindre folkskola har tillkommit i Arboga landsförsamling för barn, som förr besökt folkskola, belägen på Arboga stads e. En småskola har förändrats till mindre folkskola. Någon af dessa skola af detta slag finnes icke, då den enda förr befintliga ersatt af en fast. Två mindre folkskolor komma att under nästa år förses med examinerade lärare. De öfriga torde alla utan undantag kunna anses fullt berättigade.

De *småskolor* hafva tillkommit på följande ställen: en vid Skultuna bruk, en vid Ramnäs bruk, en vid Mölntorp i Säby, en vid Kullereden i Odensvi, en vid Vester Fernebo kyrka, en vid Vägersta i Romfartuna, en vid Långgrufvan i Norberg och två i Sala stad. I alla en flyttande småskola ersatts af två fasta. I Norberg

Här har förr funnits en station af flyttande mindre folkskola.

Här har förr funnits en mindre folkskola.

Detta distrikt är det enda, som saknar fast folkskola.

indrogs en flyttande småskola, då i samma trakt två fasta folkskolor upprättades, vid hvilka äfven barnen på småskolans stadium undervisas. I följd af folkmängdens tillväxt i städerna samt vid grufvor och bruk behöfvas i närmaste framtid åtminstone tio nya småskolor. Tre af de flyttande småskolorna böra snarligen förändras till sex fasta. De nu flyttande småskolorna tillhöra följande församlingar: två tillhöra Norberg, två Vestanfors, två Karbenning, två Vester Skedvi (denna församling är den enda, som icke har någon fast småskola), en Skinskatteberg och en Vester Våla. Intet af inspektionsområdets skoldistrikt saknar småskola.

De enda *enskilda skolor*, som kunna hänföras till folkundervisningsanstalterna, äro den förut nämnda mindre folkskolan vid Nyhammar i Hed och öfningsskolan vid det i Vesterås af landstinget anordnade seminarium för bildande af småskolelärarinnor samt några småbarnsskolor i länets städer. Den af Ferna bruks egare bekostade folkskolan har nu öfvertagits af Gunnilbo skoldistrikt.

Vid lägenheten Sofielund i Kolbäck finnes fortfarande en anstalt för idioters vårdande och undervisande. Denna lägenhet blef med byggnader och inventarier år 1890 af direktör R. D. Bruce och hans fru öfverlemnad till länets landsting, mot det att landstinget förband sig att under makarnes lifstid till dem årligen utbetala en viss lifränta och att, intill dess mera omfattande åtgärder vidtagas för idioters vård och uppfostran, använda lägenheten till anstalt för idioter från länet. Söndagsskolor, afsedda att uppbygga och undervisa barn i kristendomen, finnas i de flesta af områdets skoldistrikt.

Slöjdundervisningen omfattas med allt mera stigande intresse af länets befolkning. Antalet slöjdskolor för gossar har under de sist förflutna sex åren ökats från 12 till 32. Slöjdundervisning meddelades under år 1892 gossar vid tre folkskolor i Skinskatteberg, två i Irsta, Ramnäs, Sura, Ryttern, Malma, Arboga, Haraker, Fläckebo och Kumla samt vid en i St. Iljan, Vesterås, Barkarö, Skultuna, Hubbo, Köping, Hed, Vester Fernebo, Vester Våla, Sala, Möklinta och Kila. Särskildt anställda slöjdlärare meddela undervisningen i Skultuna, Ryttern och Sala samt vid en skola i Ramnäs. I Arboga undervisa två folkskolelärare och en särskild slöjdlärare. Vid de öfriga skolorna meddela folkskolans lärare undervisningen. I de flesta slöjdskolor undervisas uteslutande i träslöjd (snickeri och svarfning). I några omfattar undervisningen också stol- och korgflätning, borstbindning och tillverkning af stålträdsarbeten. Den bäst ordnade goss-slöjdskolan är den i Ryttern. Denna är grundad på en af aflidne statskommissarien Gustaf Öjergjörd donation. Vid den i Vesterås befintliga "slöjdskolan och tekniska skolan" har på landstingets bekostnad under flere år varit anord-

lärokurser i slöjd för folkskolans lärare. Såväl derigenom som i anslag till slöjdlärares aflöning och till anskaffande af slöjdpapper har landstinget sökt befordra slöjdundervisningen vid länets skolor. Undervisning i qvinlig slöjd meddelas skolflickor i Vesterås, Ån, Vesterås-Barkarö, Dingtuna, Skultuna, Tillberga, Hubbo, Årsta, Irsta, Kärrbo, Munktorp, Ramnäs, Sura, Ryttern, Lillhärad, År, Köpings landsförsamling, Kungs-Barkarö, Björskog, Odensvi, Lundeberg, Bro, Gunnilbo, Hed, Malma, Arboga, Arboga landsförsamling, Himmeta, Medaker, Vester Skedvi, Norberg, Vestanfors, Haraker, År, Karbenning, Sala och Kumla. I alla dessa slöjdskolor understöddhet, sömnad, lappning, stoppning och märkning; i några skolor också i spånad och väfnad. I de flesta skoldistrikt meddelas undervisningen af småskolans eller folkskolans lärarinnor. Vid några skolor undervisa för detta ändamål särskildt anställda lärarinnor. Vid År i Vesterås hafva äfven lärokurser för slöjdlärarinnor varit i bruk under flere år. Bidrag till uppehållande af undervisningen i slöjd lemnas skoldistrikt af länets hushållningssällskap.

Sockenbibliotek finnas i alla skoldistrikt med undantag af ett. Dessa under inspektionsperioden i många församlingar blifvit betydligt öfverflödiga och rikligt försedda med nya, omsorgsfullt valda böcker. I de flesta sockenbiblioteken rätt flitigt. I andra församlingar under de senare åren oaktadt gjorda påminnelser ingen användning af detta folkbildningsmedel och der boksamlingarne derför stå på några få, illa åtgångna, gamla böcker och tidskrifter, i de flesta sockenbiblioteken ringa eller intet. Man hör visserligen ibland förbörande anföra såsom skäl för sin obenägenhet att offra kostnader på sockenboksamlingarne, att läsningen af tidningar öfverflödigt tilltagit, att folket icke har någon tid öfrigt för läsning af andra art, men erfarenheten har dock visat, att, der sockenboksamlingarne blifvit upphjelpa och en ordnad utlåning blifvit vidtagen, i de flesta stort antal låntagare inom kort tid infunnit sig.

I År af landstinget bekostade *seminarium* för bildande af lärarinnor i småskolor har under perioden fortgått enligt samma plan som i de öfriga inträdessökande hafva varit 208, af hvilka 133 såsom elever

I År af dem hafva 130 erhållit godkända afgangsbetyg.

Sammankomster af lärare och lärarinnor hafva jemlikt instruktionsbeskrift af mig anordnats. Under förmiddagarna hafva dervid samman kallade åhört undervisningen i den skola, der sammankommit. Under eftermiddagarna har förekommit rådplägnings angående skolor, som röra undervisningen och ordningen i skolorna. I År öfverflödigt hafva derjemte hållits föredrag.

I År hushållningssällskapet har under de senaste åren lemnat folk-

skolans lärare tillfälle att vid länsträdgården genomgå en *kurs i ympning och beskärning af träd*.

Inom inspektionsområdet finnes icke någon högre folkskola. Deremot finnes sedan flere år tillbaka vid Kumla kyrka en *folkhögskola*, för hvilkens verksamhet föreståndaren lemnar redogörelse.

Skolreglementen, uppgjorda med ledning af ett af domkapitlet i Vesterås fastställt formulär, hafva blifvit af domkapitlet godkända för 51 skoldistrikt. Endast St. Ilian, Fläckebo, Karbenning och Sala äro ännu i saknad af nya reglementen för skolväsendet. Dessa församlingars föräldrade skolreglementen komma säkerligen att i närmaste framtid omarbetas. Emellertid fortgår undervisningen vid skolorna äfven i dessa skoldistrikt i öfverensstämmelse med normalplanen och gällande folkskolestadga.

Normalplanens anvisningar och skolreglementets föreskrifter hafva vid undervisningens ordnande allmänt blifvit beaktade och följda. Flertalet folkskolor äro ordnade i full enlighet med normalplanen. Några smärre afvikelser hafva vidtagits vid ett mindre antal folkskolor, som hafva underlag af småskolor. Vid de mindre folkskolorna och vid folkskolor med småskoleafdelning har normalplanen blifvit följd så mycket som möjligt varit. Alla småskolor äro ordnade i enlighet med normalplanen. Försättningsskolorna äro ordnade enligt för dem gällande författningar. I allmänhet tillåtas inga andra barn att deltaga i den undervisning, som dessa skolor lemna, än sådana, som inhemtat fullständig folkskolekurs. I alla försättningsskolorna undervisas barnen i en klass.

En ordnad klassindelning med bestämda lärokurser är i nästan alla skolor införd. Ännu finnas dock några få skolor, vid hvilka i följd af mindre gynsamma omständigheter, såsom äldre lärarekrafter, dålig tillsyn, ojemn skolgång, en önskvärd ordning i detta afseende ännu icke kunnat vinnas. Årsklasserna äro i alla folkskolor, såväl i de fasta som i de flyttande, fyra undantagandes folkskolorna i Tillberga och Himmeta, der de äro tre, beroende derpå, att första årsklassernas barn undervisas i de treklassiga småskolorna. De folkskolor, som omfatta både folk- och småskoleafdelningar, hafva två småskole- och fyra folkskoleklasser med undantag af folkskolan vid Kifsta i Sala landsförsamling, der under år 1892 folkskolebarnen bildade tre och småskolebarnen endast en årsklass. I de mindre folkskolorna är klassindelningen mycket vexlande, ett förhållande som beror dels derpå, att vissa år någon eller några årsklasser alldeles saknas, dels derpå, att barnen under det sista eller de två sista skolåren besöka närmaste folkskola. Under år 1892 var i tre sådana skolor klassernas antal sex, i två skolor fem, i tre skolor tre, i de öfriga tio skolorna

En fasta småskolor hade under sista året tre årsklasser, af högsta motsvarade folkskolans första klass. Af dessa skolor Himmeta, två Tillberga, två Köpings landsförsamling, en Lensvi, en Vestanfors, en Vester Fernebo, en Karbenninga landsförsamling. Alla öfriga fasta småskolor äro tvåtå flyttande småskolor äro treklassiga och två äro två-

ande skolor undervisas hvarje årsklass af sin särskilda lärarinna: folkskolorna och småskolorna i Vesterås, småskola i Köping, småskolorna och de två lägre folkskolorna i Arboga, tre småskolor och de två lägre folkskolorna för flickor i Sala och af folkskolan vid Sala småskola i Skultuna, en i Ramnäs, en i Vester Fernebo, en i By, en i Haraker och två i Vestanfors. För den högre lägre afdelningen äro särskilda examinerade lärare anställda i Dingtuna, vid folkskolan vid Skultuna bruk, vid folkskolor i Köping, vid folkskolan i Köpings landsförsamling, en i Björskog, vid folkskolan invid Skinskattebergs kyrka, en i Medåker, vid folkskolan i Norbergs by samt vid folkskolan vid Vestanfors kyrka och vid Fagersta bruk. I Arboga en examinerad lärare den högre afdelningen af folkskolan och en examinerad lärarinna samma afdelning af folkskolan en biträdande lärarinna undervisar lägsta klassen af folkskolor. En examinerad lärare undervisar den högre och en lärarinna den lägre folkskoleafdelningen vid Munktorps Åckhammar i Ramnäs och vid folkskolan för gossar i Sala. En lärare undervisar den högre folkskoleafdelningen vid By och en examinerad lärarinna samma afdelning af folkskolor i Sala; den lägre afdelningens båda klasser af dessa undervisas af hvar sin biträdande lärarinna. Folkskolans gossar undervisas i skilda skolor i Vesterås, Arboga, Sala och i By. Vid öfriga skolor skötes undervisningen af endast en lärarinna.

Det mellan småskolan och folkskolan är så ordnad, som det kan och sista upplagan af normalplanen föreskrifva. I de nämnda, från folkskola aflägsset belägna eller af ett fåtal småskolor hafva under inspektionsperioden småskolelärare varit i folkskolans första årskurs, hvarigenom dessa småskolor klasser. Genom denna anordning, som icke fått införas i småskolor än sådana, vid hvilka dugliga lärarinnor varit i tjänst vunnits jemnare skolgång och en behöflig lindring i arbetet vid folkskolor, som besökts af ett stort antal barn.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena i skolorna äro med några undantag de samma, som i normalplanen angifver.

Läroämnena i småskolorna äro alltså kristendomskunskap, läsa- och skriföfningar, räkning, sång, gymnastik, teckning och åskådningsöfningar. Vid 15 småskolor undervisas dock icke uti teckning och vid 14 icke uti gymnastik och vid 17 icke uti sång. Åskådningsöfningar förekomma nu mindre allmänt än under föregående inspektionsperiod. Man har nemligen funnit, att flere lärarinnor icke ha förmåga att rätt handhafva dessa öfningar, och då har man ansett vara bättre att inställa åskådningsöfningarna än att för dem upptäga en dyrbar tid.

Vid de mindre folkskolorna undervisas vanligen i alla folkskolans läroämnen med undantag af geometri, hvilket ämne icke öfvas någon sådan skola, om icke något litet i samband med undervisningen i räkning. Vid 5 skolor undervisas icke i sång, vid 6 icke i gymnastik, vid 2 icke i historia, vid 2 icke i naturkunnighet och vid en icke i teckning. Öfning i trädgårdsskötsel förekommer icke vid någon mindre folkskola.

Läroämnena i folkskolorna äro de i lag stadgade. Dock öfvas i folkskolorna gymnastik och sång vid tre skolor. Vid några folkskolor öfvas endast psalmsång och det blott vid bönestunderna. Öfning i trädgårdsskötsel förekommer icke vid 50 folkskolor, emedan lämpligt jordland sakas. Vid 11 folkskolor åtnjuta barnen icke någon särskild undervisning i geometri, men meddelas under räkneöfningarna någon kännedom om de allmännaste geometriska begreppen och beräkningarna. Om undervisningen i slöjd är redan taladt.

Vid alla fortsättningsskolor meddelas undervisning i kristendomsmodersmålet, räkning och geometri samt teckning; vid de flesta fortsättningsskolor undervisas också i historia och naturkunnighet såväl som vid några äfven i slöjd.

Läroämnena inträda vid nästan alla skolor i undervisningen enligt normalplanens anvisningar. Undervisning i läsning och skrifning, biblisk historia och räkning begynner i småskolans första klass. Katekesläsning, teckning, afskrifning ur bok och i somliga skolor äfven skrifning efter diktamen öfvas från småskolans andra årsklass. Undervisning i naturalhistoria, geografi och öfning att skriva ur minnet begynna i folkskolans första årsklass. I historia, geografi, språklära och uppsatsskrifning undervisas från tredje klassen af folkskolan. I fortsättningsskolan tillkomma öfningar i bokföring och uppsättande af affärsskrifvelser.

I afseende på *kursfördelningen* i de särskilda läroämnena följes småskolorna allmänt normalplanen. Såsom undantag härifrån må nämnas, att i omkring 60 småskolor inläras icke blott textorden till minnelse utan hela eller 2 å 3 hufvudstycken af Luthers lilla katekesis. Under föregående inspektionsperiod förekom denna oegentlighet vid ett ännu större antal småskolor. I räkning öfverskrides i några småskolor den i normalplanen angifna lärokursen.

Läroplaner med bestämda lärokurser för hvarje årsklass af folkskolorna äro i nästan alla skoldistrikt upprättade. Der så icke skett, så har skolrådet uppmanats att äfven i detta afseende åtygda skolstadföreskrift. De flesta läroplaner äro uppgjorda i full öfverensstämmelse med anvisningarna i sednaste upplagan af normalplanen. I alla skoldistrikt följas ännu läroplaner, som upprättats med ledning af den förut utgifna normalplanen, men torde der snart ändring ske, och mer och mer kommer till insigt om den nya normalplanens betydelse.

Vid de mindre folkskolor, der alla årsklasserna äro representerade, har visat sig svårt att hinna inlära de i normalplanen angifna läroämnena i räkning, naturlära, geografi och historia, om kurserna skola sluttas genomgås utan ock, såsom nödigt är, repeteras. Utöfver läroplanen har man dock kommit i samtliga mindre folkskolor. I fortsättningsskolorna genomgås i allmänhet de i normalplanen angifna lärokurserna.

Enligt den i hvilka i enlighet med folkskolestadgans § 48 kunna erhålla utskolning, att lemna skolan, innan de inhämtat full folkskolekurs, pläga de i allmänhet befria från att deltaga i undervisningen af vissa folkskolans ämnen, då derom anhålles, men några sadana anordningar, som i upplagan af normalplanen anvisas för dessa barn, hafva icke vid folkskolorna vidtagits.

Läsordningar, upprättade i full enlighet med någon af bilagorna i normalplanen eller åtminstone med någon af dessa såsom ledning, finnas i allmänhet för hvarje småskola, folkskola och fortsättningsskola. Läsorden äro på lärarummets vägg uppsatta. Vid mina skolbesök har jag funnit, att den af skolrådet stadfästade läsordningen icke i allmänhet punktligt följd, som önskligt är. Än har undervisningen i allmänhet utsträckt utöfver den bestämda tiden, än har undervisningen afsknappats, än har utbyte af undervisningstid för läroämnena i allmänhet har arbetet för dagen icke begynt på bestämd tid o. s. v.; och utan att några talande skäl kunnat anföras. Sådant utöfvar sig i allmänhet inverkan på barnen, hvilka böra vänjas vid punktlighet och ordning och bör ingalunda i skolorna förekomma.

III. Lärotider.

Läseåret är deladt i två terminer, en vår- och en hösttermin, och sammanfaller med kalenderåret i alla skoldistrikt undantagandes Arboreder det begynner med höstterminen och sträcker sig till slutet af följande vårtermin. Den årliga undervisningstiden utgör vid alla skolor minst åtta kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Vid fyra fasta folkskolor och vid alla flyttande skolor i Norberg samt vid en mindre folkskola och två flyttande småskolor i Vester Skedvi är den årliga undervisningstiden utsträckt till tio månader. Vid alla skolor i Karbenning och vid de flyttande i Vestanfors fortgår undervisningen nio månader om året. Lästiden är vid fortsättningsskolorna i Vesterås, Skinskatteberg, Hed, Malma, Arboga, Vester Fernebo, Vestanfors och vid Bodö i Odensvi till sin helhet förlagd utom folkskolans undervisningstid åtta månader. I Skultuna, Sura, Björskog, Tortuna och vid Vahlsjö i Odensvi är lästiden med två och vid de öfriga fortsättningsskolorna med fyra veckor förlagd inom de åtta månaderna. Fortsättningsskolorna i Vesterås äro anordnade såsom aftonskolor. I de öfriga skoldistrikten pågår den fortsatta undervisningen under en sammanhängande tid af sex veckor vid årets början. I sex s. k. repetitionsskolor har undervisningen i sin helhet eller till någon del meddelats till utöfver folkskolans ordinarie undervisningstid. Inom ett skoldistrikt har repetitionsskolan varit i verksamhet vid höstterminens slut, i annat under några veckor vid höstterminens slut och några vid årets början. Inom de öfriga skoldistrikten har repetitionsskolans undervisning varit förlagd till de 4—6 första veckorna af vårterminen. Lärotiden vid alla flyttande skolor är lika fördelad mellan båda stationerna. I Vester Skedvi och Skinskatteberg undervisas både våren och höstterminen vid begge stationerna, men i Norberg, Vestanfors, Karbenning och Vester Väla under hela vårterminen vid den ena och under hela höstterminen vid den andra stationen. I följd af epidemier har undervisningen vid några skolor under kortare tider varit inställd.

Vid småskolorna begynner vårterminen i allmänhet någon af de sista dagarne i februari eller de första i mars. I elfva skoldistrikten begynner vårterminen vid medlet och i sexton vid början af februari. Vårterminen vid både småskolor och folkskolor avslutas omkring mitten af sommaren eller ännu senare. Höstterminen vid småskolorna begynner i de flesta skoldistrikt under augusti eller senast vid september månadens början. Småskolans undervisningstid har under de senare åren allmänligen flyttats till den varmare årstiden, hvilket icke så litet bidragit till småskolebarnens jemnare skolgång. Vårterminen vid folkskolorna

och fortsättningsskolorna, der sådana finnas, börjar i 13 skoldistrikt straxt efter trettondedagen, i 34 skoldistrikt vid medlet af januari, i 7 den 1 och i ett den 15 februari. Höstterminen tager sin början i 29 skoldistrikt under de sista dagarne af september eller vid början af oktober, i 17 under förra hälften af september och i 8 under senare hälften af augusti. Vid folkskolorna i Karbenning och vid de flyttande folkskolorna i Vestanfors begynner höstterminen den 1 augusti. De flyttande folkskolorna i Norberg och de folkskolor i Norberg, som sakna småskolor, öppnas redan den 15 juli. Man har under de senare åren ganska allmänt sökt förlägga den största delen af undervisningstiden i folkskolorna till våren, på det barnen måtte få tillfälle att under hösten så mycket som möjligt biträda vid göromålen i hemmen.

I anseende till det stora barnantalet har vid 29 folkskolor och tre mindre folkskolor barnen undervisats på skilda tider. Nio af dessa folkskolor sakna förberedande småskolor. Vid dessa likasom vid de nämnda tre mindre skolorna utgöra småskolebarnen den ena och folkskolebarnen den andra af de på olika tider undervisade afdelningarne. Vid 20 folkskolor och 2 mindre folkskolor har hvardera afdelningen besökt skolorna under olika sammanhängande tider af båda läseterminerna, så att den högre afdelningen undervisats de mörkare och den lägre de ljusare årstiderna. Vid åtta folkskolor och en mindre folkskola har hvarje afdelning undervisats hvarannan dag. Vid en folkskola har den ena afdelningen besökt skolan under fyra timmar f. m. och den andra under lika lång tid e. m.

Vid de flesta skolor pågår undervisningen under veckans fem första arbetsdagar. Endast vid skolorna i Vesterås och Sala stad, vid fyra folkskolor med afdelningsläsning, vid en mindre folkskola med afdelningsläsning och vid två småskolor undervisas också under lördagarne.

Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 och i småskolorna 5 timmar, då barnen besöka skolan 5 dagar i veckan. Fortgår undervisningen under veckans 6 arbetsdagar, är i skolor utan afdelningsläsning arbetstiden i folkskolor 5 och i småskolor 4 timmar hvarje dag. Den mörkare årstiden måste dock den dagliga arbetstiden något afknappas. Dagens arbete begynner i de flesta skolor kl. 9 och slutar kl. 3 i små-, men kl. 4 i folkskolorna. Middagsrast lemnas kl. 12—1. I Vesterås undervisas i folkskolorna kl. 8—11 och 12—2 samt i småskolorna kl. $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 11 och $\frac{1}{2}$ 12— $\frac{1}{2}$ 2. I Arboga stads folkskolor läses kl. $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 11 och 2—4 samt i småskolorna kl. 9—12 och 2—4. I Köpings stads folkskolor pågår undervisningen kl. 9—12 och 2—5 samt i småskolorna kl. 9—12 och 2—4. Vid folkskolorna i Sala stad undervisas kl. 8—10 och 11—2; vid småskolorna i Sala läses kl. 9—11 och 12—2.

Enligt reglementet skall i folkskolorna morgonbönen förrättas före den första arbetstimmens början. De så nödiga och nyttiga uppehållen mellan två på hvarandra följande lärotimmar lemnas i alla skolor.

Den qvinliga slöjdundervisningen i Vesterås, Köping, Arboga och Sala samt den manliga i Ryttern, Arboga och Köping omväxlar med undervisningen i skolans läseämnen, men vid de flesta andra skolor meddelas undervisningen i slöjd under lördagen eller onsdagen eller under 2 till 4 aftnar i veckan efter läsetidens slut.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Lärjungar. Enligt de af skolråden lemnade uppgifterna rörande folkskoleväsendet i pedagogiskt hänseende utgjorde år 1892 antalet barn mellan 7—14 år 9,147 gossar och 8,707 flickor, tillhopa 17,854 eller 16,33 procent af folkmängden. Barnens antal i förhållande till folkmängden inom de särskilda skoldistrikten är ganska olika. I Svedvi utgjorde barnen 20, i Arboga landsförsamling, i Malma och Norberg omkring 19, i Kungs Barkarö 18,5, i Säby, Vester Väla, Skinskatteberg och Karbenning 18, men i Björskog, Himmeta och Medåker omkring 14, i Lillhärad 13,6, i Möklinta och Kumla 13 procent af befolkningen. Jemför man antalet skolpliktiga barn med lärarekrafternas antal inom inspektionsområdet, så visar sig, att en lärare finnes för hvar 53:dje i skolåldern varande barn. Af de skolpliktiga barnen undervisades år 1892:

i fasta folkskolor, fortsättningsskolor och repetitionsskolor ..	9,600
„ flyttande folkskolor	569
„ mindre folkskolor	415
„ fasta småskolor	4,077
„ flyttande småskolor	408
„ skolor utom deras egna distrikt	436
	<hr/> Summa 15,505,

eller 87 procent.

Då hela antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor under år 1892 undervisade barn uppgifves vara 16,150, så komma i medeltal 48 barn på hvarje lärare. Antalet af i hemmet undervisade barn utgjorde enligt skolrådets uppgifter för nämnda år endast 179 eller omkring 1 procent af alla skolpliktiga barn mot 8 procent år 1875, 2,6 procent år 1881 och 2 procent år 1886. Antalet af dem, som efter godkänd afgangspröfning eller efter inhemtad minimikurs ej besökt någon skola, har vuxit från 463 år 1886 till 853 år 1892. Detta visar att barnen numera afgå från folkskolan vid yngre år än förr varit

vanligt. År 1892 hade 77 barn icke åtnjutit någon undervisning i följd af sjukdom eller naturfel. Om 81 barn saknades uppgifter.

Intagning af nybörjare sker vid alla skolor endast vid läsårets början. I samtliga skolreglementen är föreskrifvet, att barnen skola begynna sin skolgång det år, under hvilket de fylla 7 år, men icke sällan inträffar, att de barn, som först under årets senare hälft blifva 7 år gamla, icke förr än följande år sändas till skolan, i synnerhet om de äro späda och ringa utvecklade. Det förr ganska vanliga oskicket att icke sända de små barnen till skolan vid läsårets början, utan först, då föräldrarne funno det lägligt, har, sasom bättre är, i det närmaste upphört. Hårdt väder och lang skolväg, sällan oordentlighet hos föräldrarne vålla undantagen. Barn, som under pågående läseår flytta från en skola till en annan, mottagas vid den senare skolan, då de dertill anmälas, och inrangeras i den årsklass, dit de på grund af medhafda betyg och visade kunskaper böra höra.

I *skolgången* har visat sig en märkbar förbättring under den sist gångna inspektionsperioden. I flertalet skolor har barnens skolgång icke gifvit skäl till några anmärkningar. Förfallolös frånvaro och bortovaro utan tillstånd af lärare eller skolråd hafva blifvit sällsyntare än tillföre. Ordentligast är vanligen skolgången i de församlingar, der den öfvervägande delen af invånarne utgöres af allmoge, sämst är den i allmänhet, der fattiga statkarlsfamiljer och underhafvande under större gods utgöra mängden af befolkningen. Dalig är den ock vid grufvor och industriella anläggningar, der trots kongl. kung. den 18 nov. 1881 om minderåriges användande i fabriker m. m. barn mottagas i arbete utan att skolbetyg efterfrågas. För ordentlig skolgång utmärka sig bland andra barnen i Karbenning, Medaker och Ryttern samt vid Gisslabo och Uttersbergs bruk. I allmänhet besöka barnen ordentligare skolorna under våren än under hösten. Jemnast är skolgången vid fortsättningsskolor och smaskolor, mindre jemn vid folkskolorna. Skolrådets varma nitälskan för ordentlig skolgång medför utan tvifvel en god verkan, men intet är för barnens jemna skolbesök en så mäktig drifkraft som en nitisk lärare och en god undervisning. Man kan icke annat än förvånas, då man ser, huru en god lärare inom en kort tid kunnat upphjelpa skolgången vid en skola, der barnen förr som oftast utan förfall uteblifvit från undervisningen. Den dåliga skolgången orsakas af slapp tillsyn från skolradens sida, af föräldrars vårdslöshet och likgiltighet, af långa och svåra vägar samt vid några skolor af dålig undervisning. Någon gång har det ock händt, att sekteriskt sinnade föräldrar icke varit nöjda med kristendomsundervisningen i skolan och därför hindrat sina barn att besöka densamma. Föräldrars fattigdom vållar ock, att de icke kunna sända sina barn

till skolan så ofta de önska. De lida ej sällan brist på nödiga kläder för barnen och på föda, tjenlig att lägga i matkorgen. För att understödja mindre bemedlade hem och äfven uppmuntra till ordentlig skolgång lemnas i några församlingar till de fattiga barnen vissa ören för hvarje dag de besöka skolan. I några andra skoldistrikt har man beredt dem tillfälle att erhålla ett mål varm mat.

Flyttning från lägre till högre klass inom folkskolan och småskolan, flyttning från småskolan till folkskolan och från denna senare till fortsättningsskolan bestämmes vid läsårets slut. I några skoldistrikt underkastas de barn, som anmälas till intagning i folkskolan, vid läsårets början en förnyad pröfning af folkskoleläraren. Detta tillvägagående har jag sökt afskaffa. I allmänhet torde de barn, som till högre skola eller klass uppflyttas, hafva, så ordentligt det varit dem möjligt, inhemtat den föregående lärokursen. Motvilja mot barnens kvarhållande under 2 år i samma klass gör understundom, att barn flyttas utan tillräcklig underbyggnad. Vid flyttning från en skola till en annan lemnas vanligen betyg öfver barnens kunskaper, flit och uppförande.

Afgångsexamen från folkskolan hålles i några skoldistrikt på särskild tid, men i flertalet antingen i samband med årsexamen eller med afslutningen af fortsättningsskolan. Afgångsbetyg lemnas allmänt. Flertalet barn sluta icke sin skolgång, med mindre de undergått sådan afgångspröfning och inlärt folkskolans lärokurser, men en och annan lärjunge slutar sin skolgång utan någon anmälan. Sällan torde dock någon, som icke saknar erforderlig fattningsgåfva, upphöra att besöka skolan utan inhemtat minimikurs. Presterskapet fordrar allmänt, att barnen vid anmälan till konfirmandundervisningen skola förete afgångsbetyg från folkskolan.

Anmärkningarna mot barnens *uppförande* hafva icke varit många. Några fall af svårare brott såsom stöld och dryckenskap hafva dock blifvit för mig anmälda. Ett sorgligt exempel på dålig barnuppföstran hafva vi i den arma gosse, som i juli år 1889 vållade den stora branden i Köping. Dåliga hem, som menligt inverka på barnens förhållande både i och utom skolan, finnas nog både här och der, men utan tvifvel äro de talrikast vid Norbergs gruffält. Der hafva ock de samhällsupplösande och kristendomsfiendtliga lärorna, som nu så allmänt förkunnas i tal och skrift, äfven bland barnen i skolorna börjat visa sina frukter i sjelfsvåld och tuktlöshet, i bristande respekt och vördnad för religion, lärare och äldre personer.

Rörande barnens kunskaper tror jag mig kunna fälla det allmänna omdömet, att de motsvara berättigade fordringar. Vid inspektioner klagas icke sällan öfver bristande flit hos barnen i fråga om lexöfver-

läsning. Man är i många hem icke villig att tillhålla barnen att arbeta på sina hemuppgifter. Man anser ganska allmänt, att skolan skall göra allt beträffande barnens undervisning.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Lärare. Vid utgången af år 1892 voro vid folkskolor anställda 108 examinerade lärare och 41 examinerade lärarinnor. Af dem hade 6 lärare och 7 lärarinnor extra ordinarie anställning. Sasom biträdande vid folkskolor voro 8 lärarinnor anställda, af hvilka 6 erhållit utbildning vid småskolelärarinneseminarium, en undergått pröfning för folkskoleinspektör och en genomgått enskild skola. Anställda vid mindre folkskolor voro 5 lärare och 13 lärarinnor*) samt vid småskolor 4 lärare och 160 lärarinnor. Förutom de lärarekrafter, som blifvit vid nyinrättade folkskolor anställda, hafva vid folkskolor sex examinerade lärare och lärarinnor tillkommit, af hvilka 2 vunnit anställning i Köping, en i Skinskatteberg, en i Medaker och 2 i Vestanfors. Vid folkskolor i Sala hafva 2 biträdande lärarinnor blifvit anställda. Af de vid mindre folkskolor och småskolor anställda lärare och lärarinnor hafva 131 genomgått i kongl. kung. den 11 jan. 1878 föreskrifven lärokurs, 23 för folkskoleinspektör undergått pröfning och en aflagt fullständig seminarieexamen. De öfriga hafva deltagit i någon eller några kortare lärokurser. Folkskolelärares och lärarinnors löneförmåner äro vid de flesta beställningar de i lag bestämda. Endast 18 lärare i städerna och 4 på landsbygden erhålla något högre kontant lön än lag stadgar. Mera vexlande är den kontanta lön, som lemnas biträdande lärarinnor samt lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor. Till 2 utgar den kontanta aflöningen med endast 250 kronor, till 1 med 266:67, till 8 med 275, till 3 med 325, till 22 med 350, till 1 med 360, till 7 med 400, till 4 (alla i Köping) med 450 och till 6 (alla i Vesterås) med 500 kronor. De öfriga erhålla 300 kronor. Dertill åtnjuta alla bostad och nödigt bränsle eller kontant ersättning derför. Anmärkningsvärd är den stora omsättningen bland sist nämnda lärare och lärarinnor. Af 183 vid 1886 års slut anställda voro vid 1892 års utgång blott 100 fortfarande i tjenstgöring inom inspektionsområdet. Under de senaste sex åren hafva 11 lärare och 1 lärarinna med pension afgått. En småskolelärarinna har öfvergått till baptismen och derför måst upphöra med sin lärarinneverksamhet. Sex småskolelärarinnor hafva för osedligt lefverne blifvit från sina befattningar skilda. Tillgången på småskolelärarinnor motsvarar jemnt nog behovet. Att tillgången på kandidater till folkskolelärareplatser något aftagit synes

*) Lärarinnan vid Nyhammars enskilda skola är här inberäknad.

deraf, att till ledigvarande beställningar med vanlig aflöning ett mindre antal sökande än förr nu anmäler sig. Till mindre förmånliga tjänster hafva stundom flere ansökningstider måst utsättas.

Beträffande lärarepersonalens uppförande kan jag med undantag af nyss nämnda sex lärarinnor och tre folkskolelärare, som gjort sig kända för missbruk af starka drycker, ej annat än lemna de bästa vitsord. De allra flesta hafva fört en god och hedrande vandel. Liknöjdhet och bristande nit i arbete har jag funnit hos endast ett fåtal lärare. Med fullt skäl kan jag intyga, att hos det stora flertalet af inspektionsområdets lärare och lärarinnor finnes ett aktningvärdt bemödande att troget och nitiskt sköta sitt ansvarsfulla och magtpåliggande kall, äfven der de arbeta under förhållanden, som äro allt annat än uppmuntrande. Skickligheten och gåfvorna att undervisa äro naturligtvis olika hos den ene och den andre. Såsom mindre goda eller underhaltiga undervisare har jag antecknat 7 folkskolelärare. Alla öfriga lärare och lärarinnor anser jag hafva godkänd eller mer än godkänd undervisningsförmåga. Af den goda hållning, den tukt och ordning, som råder i de flesta skolor, har jag trott mig finna, att lärare och lärarinnor icke förbise sin pligt att icke blott undervisa utan ock uppfostra barnen. Skolor finnas tyvärr också, der disciplinen och ordningen icke äro sådana de böra vara. Är jag i några fall viss om, att orsakerna till barnens dåliga hållning äro värdslöshet och slapphet hos läraren, så måste jag i andra söka förnämligaste orsaken i dåliga hem, hvilka icke vilja eller icke kunna lemna läraren nödigt understöd vid barnens uppfostran, utan i stället taga barnens olater i försvar gent emot läraren.

Undervisning. Med bön och psalmsång begynner och slutar i skolorna dagens arbete. Bibelläsning förekommer i alla folkskolor och några småskolor vid morgonbönerna samt åtföljes af nödiga förklaringar och tillämpningar. I fortsättningsskolorna användes ungefär halfva den åt kristendomsundervisningen anslagna tiden till läsning af bibeln, dervid vanligen något eller några af brefven genomgås. I biblisk historia undervisas i skolorna alla barnen samtidigt. Hemlexorna förberedas genom lärarens eller lärarinnsans muntliga framställning, genom förklaring och utfrågning af innehållet. Barnens återgivande af lexan i hennes sammanhang har i några skolor urartat till ett ordagrant själlöst upprepande af lärobokens ord. För öfrigt är undervisningen i detta ämne tillfredsställande och i flera skolor mycket god. Barnens kunskaper äro på det hela taget goda. Den tanklösa mekaniska utanläsningen af katekesens lärostycken har till största delen försvunnit från skolorna. Katekesens innehåll utvecklas och förklaras samt belyses genom exempel ur bibeln och det dagliga lifvet.

i somliga skolor varit ett annat, så är det något, som i alla läroämnena och kan vara beroende af helt andra orsaker i läroplanen, t. ex. lärarnes mindre skicklighet eller att inlärdningen skett i början på terminerna, då man ännu icke hunnit förut inlärd. Vid jämförelse af undervisningens resultat ser man följt den ifrågavarande läroplanen, och i sådana fall, skett, tror jag mig dock kunna med säkerhet konstatera, att de förra inhemta hela lärokursen både fortare och grundare än de senare.

Jag får jag tillägga, dels att barnen i småskolan nästan allvarighet och ganska nöjaktigt genomgå sin kurs, och dels att undervisningen i fortsättningsskolorna skötes med både omsorg och

4. *Geometri.*

Redogörelse för de vanligare geometriska begreppen, de mått-, yt- och rymdmåtten, mätning af vinklar samt af de vanligaste plana och solida figurerna.

I folkskolan 2 och i fortsättningsskolan 3 timmar i

egna anteckningar och uppgifter af lärarne meddelas undervisningen i detta ämne utom i alla fortsättningsskolor äfven i några folkskolor. I saknad af läroböcker och bestämda kurser har undervisningen i detta ämne hvarken kunnat systematiskt behandlas till omfång och grundlighet i önskvärd måtto likformig, och i folkskolorna äfven i fortsättningsskolorna, i hvilka undervisningen öfver hufvud befunnits jämförelsevis mera nöjaktig. I folkskolor har åter geometrien behandlats mindre såsom ett läroämne än såsom blott ett bihang till räkneundervisningen. I folkskolorna äfven i fortsättningsskolorna, dervid lämnat exempel från geometrien samt meddelat diverse föreläsningar om geometriska storheter äfvensom om grundläggande för deras mätning. Sedan emellertid på senaste tiden blifvit noggrant bestämda och läroböcker i ämnet anskaffade i 2/3 af folkskolorna och flera af dessa äfven försetts med läroböcker, synes god utsigt finnas, att den geomerterundervisningen hädanefter skall såväl till systematisk behandling till omfång och grundlighet väsentligen förbättras.

5. *Historia.*

Lärokurs: hela fäderneslandets historia.

Lärotid för historia och geografi tillsammans: 3 timmar i veckan för både folk- och fortsättningsskolan.

Redan från längre tid tillbaka hafva folkskolebarnen fått göra en mer eller mindre flygtig bekantskap med fäderneslandets historia. Som emellertid fordringarne i ämnet varit mycket obestämda och läroböcker saknats i de allra flesta skolor, har undervisningen, hvilken hufvudsakligast anknutits till den historiska afdelningen i läseboken, icke kunnat blifva annat än fragmentarisk samt mer eller mindre ytlig. Sedan emellertid under de senaste åren läroböcker börjat begagnas i nästan alla folk- och fortsättningsskolor och lärokursen utsträckts till hela historien, bör man kunna hoppas, att nämnda brister skola inom kort försvinna, och att den historiska undervisningen skall vinna bättre fart och mera tillfredsställande karakter.

6. *Geografi.*

Lärokurs: öfversigt af globläran, Sveriges fysiska och politiska geografi samt kort öfversigt öfver Europas geografi.

Lärotid för historia och geografi tillsammans: 3 timmar i veckan för både folk- och fortsättningsskolan.

Af de läroämnen, hvilka icke ingå i folkskolans minimikurs, har intet varit föremål för större uppmärksamhet än geografin. Allt ifrån inspektionens början har nemligerr undervisningen i detta ämne varit obligatorisk och bedrifvits med tillhjälp af goda kartor i förening med läsning af hithörande stycken i läseboken och lärarens muntliga meddelanden. Följden har ock blifvit den, att lärjungarne i de flesta skolor visat sig hafva väl eller åtminstone temligen nöjaktigt genomgått ofvannämnda lärokurs.

7. *Naturkunnighet.*

Lärokurs: människokroppens byggnad, förrättningar och vård, öfversigt öfver djurrikets allmänna indelning, om växternas organ, om himlakropparne, värmet, vattnet, luften, ljuset, ljudet och elektriciteten.

Lärotid: i folkskolan 2 och i fortsättningsskolan 3 timmar i veckan.

I afseende på detta läroämne gäller, mutatis mutandis, i allo hvad förut anförts rörande den historiska undervisningen, hvilket synes nog sagdt för att visa, både hvad man förut haft att anmärka mot och

för framtiden har att hoppas för undervisningen i natur-

8. *Teckning.*

af 1870- och i början af 1880-talet sökte jag införa såsom småskolan teckning efter stuhlmanska metoden, hvilket blev endast i ett mindre antal skolor. Sedan dess har undervisningen i ämnet, långt ifrån att tilltaga, efter hand en i största delen af dessa skolor, så att den numera förefatt undantagsvis. Detta anser jag dock vara mindre att emedan lärarne i allmänhet visat sig ovana vid denna öfning, och dels emedan tiden för ifrågavarande teckningsbehöfts för viktigare skolämnen, helst sedan kurserna i de blifvit icke obetydligt utvidgade, hvartill vidare kommer, mera i stället för nämnda teckningsundervisning i skolorna teckning, hvilken otvifvelaktigt är af minst lika gagn och betydelse.

9. *Sång.*

af lärarne denna höst meddelade uppgifter öfvas sång i de 144 småskolor, hvilket väl betyder detsamma, som att alla de skolor, hvilkas lärare ega sångröst och förmåga öfningarne. Vid lektionerna, som vanligen upptaga 2 å i veckan, få barnen företrädesvis lära sig lättare psalmer, världsliga sånger, mest af fosterländskt innehåll, samt i skolorna öfva sig i tonträffning och notbeteckning. Betydelse för undervisningens beskaffenhet har jag af barnens sångs inspektioner fått det intrycket, att lärarne med både sång leda sångöfningarne.

10. *Gymnastik.*

i gymnastiköfningar under lärarnes ledning förekomma i mellan 50 och 60 småskolor. De förehafvas, vanligast under middagsloftet hvarje dag, ute i det fria, då årstid sådant medgifva, och bestå nästan uteslutande af friidrottsgymnastikrörelser jemte marscher och vändningar. Vid sidan af att sysselsätta sig barnen under såväl rastestunderna som i middagsloftet äfven mycket flitigt och gerna med fria lekar ute i naturen, hvilka otvifvelaktigt äro för dem lika, om ej mera

nyttiga än den mekaniska exercisen under lärarens kommando. Och när dertill kommer, att de flesta barn å landsbygden hafva längre eller kortare väg att gå till och från skolan samt att de efter hemkomsten från denna oftast få syssla med diverse saker, så synes vara tillräckligt sörjdt för deras kroppsliga helsa och utveckling under skoltiden, som vanligen upptager högst $\frac{1}{3}$ af kalenderåret.

11. *Trädgårdsskötsel.*

I detta ämne meddelas enligt uppgift af lärarne egentlig undervisning blott i 38 folkskolor, ehuru de äldre barnen äfven i åtskilliga andra skolor få i någon mån deltaga i skolträdgårdens ans och vård. Hurudan denna undervisning är, har jag icke varit i tillfälle att närmare kontrollera; men att döma af det goda, ofta prydliga skick skolträdgårdarne förete, har jag skäl att antaga, att barnen i många folkskolor erhålla en god handledning i trädgårdsskötsel.

C. *Skolförhör.*

Vid hvarje termins början pläga förhör i närvaro af skolrådets ordförande eller någon dess ledamot anställas med de barn, som förut icke varit i skolan intagna eller dit behörigen flyttade, för utrönande af deras kunskaper och bestämmande af den klass eller afdelning, hvilken de skola tillhöra. Vid dessa tillfällen förekomma deremot aldrig sådana förhör, som i § 38 af folkskolestadgan omförmälas, emedan inga af allmogens barn, hvilka hafva tillfälle att gå i skola, undervisas i hemmen.

Likaså anställas allmänt förhör *vid terminernas* eller i några fasta skolor *vid läsårets slut*, då barnen i närvaro af skolrådets ordförande eller någon eller några af dess ledamöter förhöras i de genomgångna kurserna i skolans läroämnen, hvarefter flyttning verkställes.

För pröfning af de barns kunskaper, hvilka anmälas till afgång från folkskolan, hållas ock numera allmänneligen inför skolrådet föreskrifna förhör på sätt ofvanför är nämnt (Kap. IV. E.).

Vidare hållas i folkskolestadgan och reglementet föreskrifna så kallade *repetitions- eller roteförhör* med de barn, som för tillfället icke begagna skolans undervisning. Dessa förhör, som det åligger hvarje lärare och lärarinna såväl i flyttande som i sådana fasta skolor, der de begge afdelningarne undervisas på särskilda terminer, att anställa, hållas på lördagarne under 4 timmar, dervid man sysselsätter sig blott med kristendom, modersmålet och räkning. Efter slutet af hvarje

sådan förhörstur har läraren eller lärarinnan en lördag fri, hvarefter en ny omgång af förhör börjar. Öfver barnens inställelse vid dessa förhör anföras emellertid icke sällan befogade klagomål af lärarne.

Slutligen anställas ock i några församlingar *särskilda förhör med de utexaminerade barnen*. I de flesta skoldistrikt besöka deremot dessa barn tillsammans med folkskolans lärjungar de vanliga roteförhören.

D. *Disciplin.*

Hvad folkskolestadgan och reglementet föreskrifva beträffande tukt och ordning iakttages nära nog allmänt af skolbarnen. Likaledes kan jag vitsorda, att lärarepersonalen lika allmänt utöfvar sorgfälligt tillsyn öfver barnens seder och uppförande. I fråga om förseelser af svårare art har anledning till anmärkning mot barnen mycket sällan förekommit, och, der sådant händt, har det utom i ett par fall gällt blott något särskildt barn. Men så beklagligt det än må synas, att undantag i fråga om godt uppförande funnits att anmärka, bör det dock icke väcka alltför stor undran, om bland ett antal af öfver 20,000 barn något eller några skulle till följd af vare sig dåliga anlag eller försummad uppföstran visa opålitlighet och vanart i sitt uppförande. Som emellertid å ena sidan nämnda undantag äro som sagdt mycket få, och å andra sidan lärare och skolråd, när dylika förseelser förekomma, pläga kraftigt ingripa för den eller de felandes bestraffande och ordningens återställande, anser jag mig ega allt skäl att rörande ordningen och tukten i härvarande skolor afgifva det vitsord, att förhållandena härutinnan äro så goda, som man skäligen kan önska och fordra.

VI. Undervisningsmateriel.

I allmänhet har undervisningsmaterielen i skolorna inom inspektorsdistriktet varit inskränkt till det mest nödvändiga, och blott undantagsvis har något derutöfver blifvit anskaffadt. Särskildt hafva skolråden och allmänheten visat sig obenägna att förse folkskolorna med läroböcker i de världsliga ämnena, dels till följd af den kostnad inköpet af sådana skulle vålla föräldrarne, och dels emedan statens läsebok ansetts kunna göra tjänst äfven sasom lärobok i några af dessa ämnen t. ex. geografi, historia och naturkunnighet. Sedan emellertid under denna inspektionsperiod kurserna uti flera af de världsliga läroämnena blifvit utvidgade och noggrannare bestämda, har behöfvat af läroböcker, såsom hjälpmedel för befordrande af såväl skolundervisningens som hemstudiernas bättre fart, framträdt alltmera kämbart, något som äfven skolråden icke kunnat undgå att inse och behjerta.

Inom de flesta skoldistrikt hafva därför dessa myndigheter under de senaste åren beslutit att i folkskolorna införa läroböcker, om icke i alla dock i flera af nämnda läroämnen, hvilka välgörande beslut dock ännu icke hunnit öfverallt gå i verkställighet. För att här kunna noggrant uppgifva, i hvad mån skolorna för närvarande äro försedda med läroböcker och annan materiel och i hvad skick dessa undervisningsmedel befinna sig, har jag denna höst af skolläraryn begärt och erhållit skriftliga uppgifter i dessa afseenden, af hvilka uppgifter framgår, att af

a) *läro- och läseböcker*

finnas och begagnas för undervisningen

- 1) i *Kristendom*: lärobok i biblisk historia, katekes samt nya testamentet och psalmboken i samtliga små- och folkskolor;
- 2) „ *Modersmålet*: läsebok för småskolan i alla småskolor, statens läsebok för folkskolan i alla folkskolor, en mindre lärobok rörande språkljuden och deras beteckning samt de första grunderna för rättstafning och rättskrifning i nästan alla småskolor och i 69 folkskolor, äfvensom en vidlyftigare språklära i 37 folkskolor;
- 3) „ *Räkning*: lärobok i 89 folkskolor;
- 4) „ *Geometri*: „ „ 61 „
- 5) „ *Geografi*: „ „ 55 „
- 6) „ *Historia*: „ „ 97 „
- 7) „ *Naturkunnighet*: „ „ 48 „

Af dessa böcker bestå sig barnen sjelfva hvar sitt exemplar med undantag af läseböckerna i modersmålet, hvilka för det mesta tillhöra skolorna och ensamt der begagnas. I åtskilliga skolor tillhandahållas åt barnen äfven nya testamenten till begagnande vid bibelläsningen i sammanhang med morgonbönen. Enligt de meddelade uppgifterna befinna sig de böcker, som begagnas vid undervisningen, nästan allmänt i godt eller fullt brukbart skick.

Vidare visa förbemälda uppgifter, att af

b) *åskådningsmateriel*

finnas för undervisningen

- 1) i *Kristendom*: planscher till bibliska historien i 57 småskolor och några folkskolor samt Palestinas karta i 104 folkskolor;
- 2) „ *Räkning och Geometri*: väggkarta öfver mynt, mått, mål och vikt enligt metersystemet i 79 folkskolor, hvar till i ett mindre antal skolor komma diverse andra hjälpmedel för undervisningen,

såsom räknekub, meterstock, metriska målkärl, meter- eller literkuber, satser af gramvigr, stereometriska figurer, cirkelbestick, gradskifva m. m.;

3) i *Historia och Geografi*: porträttsamling af svenska regenter under nyare tiden i 19 folkskolor, kartor öfver Skandinavien och Europa i alla folkskolor, globkarta eller globkartor samt sferisk glob i 85 folkskolor, hvarjemte i ett fåtal skolor äfven förekomma dels karta öfver Småland och Öland och dels specialkartor öfver de olika verldsdelarne;

4) i *Naturkunnighet*: anatomiska planscher öfver menniskokroppen i 86 folkskolor, planscher öfver djurriket i 45 d:o, hvartill i ett fåtal skolor komma diverse andra undervisningsmedel, såsom planscher öfver växterna, mineraliesamling, fysiska instrument och apparater m. m.

Såsom allmänt omdöme i afseende å denna materiels beskaffenhet synes kunna gälla, att största delen deraf befinner sig i godt eller åtminstone fullt brukbart skick.

VII. Anteckningsböcker.

Af de lagligen föreskrifna anteckningsböckerna, nemligen *hufvudbok* eller matrikel, *dagbok* och *examenskatalog*, finnas de två sistnämnda i alla folk- och småskolor, hvaremot matrikel finnes och föres endast i folkskolorna. Då man nemligen i hvarje folkskolas matrikel inför och redovisar alla till dess område hörande skolbarn, anser man, icke utan skäl, att det gör tillfyllest att anteckna småskolans lärjungar blott i dess dagbok och examenskatalog.

Beträffande formulären för ifrågavarande anteckningsböcker och sättet för deras förande har anledning till anmärkningar högst sällan förekommit, alltsedan jag i början af 1880-talet under ett år vid såväl inspektioner och skolrådssammanträden som instruktionsmöten meddelade utförliga föreskrifter och anvisningar i begge dessa afseenden. I sammanhang härmed får äfven nämnas, att man i fortsättnings-skolorna plägar å särskilda längder anteckna de barn, som besöka dessa skolor, äfvensom deras skolgång och betyg öfver kunskaper och uppförande.

VIII. Lärorum, skolmöbler, skolträdgårdar.

A. Lärorum.

Inom inspektionsområdet finnas för närvarande 216 *skolhus*, deribland trenne enkom afsedda för slöjdundervisningen. Af dessa skolhus torde ungefär 100 kunna räknas till första, lika många till andra och ungefär 10 à 12 till tredje klassen. Till första klassen hafva då räknats de större och ansenligare hus, hvilka innehålla jemte lärorum äfven bostad för folkskolans lärare samt tillika genom mera vårdad omgifning utvändigt framte ett prydligare utseende; till andra klassen åter de skolhus, hvilka, uppförda i de rotar, der folkskolelärarne icke ega sin bostad, hafva en tarfligare omgifning samt oansenligare dimensioner, såsom innehållande förutom ett lärorum blott en mindre kammare för lärarens räkning under lärotiden i skolan, medan till tredje klassen hänförs sådana skolhus, hvilka hafva otjenliga eller otillräckliga lärorum samt till följd af sin ålder andra brister, hvilka påkalla ombyggnad eller väsentligare restauration, för att husen må kunna nöjaktigt motsvara sitt ändamål.

Hvad vidare angår sjelfva *lärorummen*, må till en början nämnas, att folkskolorna, som hållas på inalles 208 stationer, begagna skolhusens lärorum på alla dessa ställen utom ett, samt att småskolorna, som hållas på 367 stationer, begagna skoldistriktens tillhöriga lärorum i 209 och förhyrda lokaler i de öfriga 158 rotarne.

Rörande *beskaffenheten* af de lärorum, hvilka tillhöra skoldistriktet, får vidare bemärkas, att desamma i allmänhet, utom i tredje klassens skolhus, icke gifva anledning till väsentligare anmärkningar hvarken i afseende på dimensioner eller tillgång på ljus eller anstalter för uppvärmning och luftvexling. Att förhållandena i dessa afseenden öfver hufvud äro mindre tillfredsställande i de förhyrda skollokalerna, torde knappt behöfva påpekas, ehuru det må erkännas, att skolråden på senare tider sökt anskaffa så lämpliga lokaler, som varit möjliga att erhålla. Särskildt torde vidare böra nämnas, att lärorummen öfverallt dagligen eller åtminstone några gånger i veckan ordentligen rengöras af några skolbarn, som i tur och ordning verkställa detta arbete, äfvensom att rummen emellanåt skuras.

B. Skolmöbler.

I allmänhet kan lärorummens möblering karakteriseras såsom mycket enkel och anspråkslös. Särskildt plägar detta vara förhållandet i de förhyrda lokaler, som de flyttande småskolorna ofta nödgas

begagna. Här saknas nämligen icke sällan äfven sådana möbler, som kunna räknas till de nödvändiga, och af dem som finnas äro somliga, t. ex. skolbänkarne, ofta mycket bristfälliga. I de lärorum åter, som åt skolorna upplatas i skolhusen, är det naturligtvis bättre stäldt med möbleringen, ehuru denna högst sällan öfverskrider hvad behovet oundgängligen kräfver. Särskildt torde med afseende på skolbänkarne böra bemärkas, att desamma i de flesta lärorum bestå af långsträckta bänkar med plats på hvar och en för 5, 6 å 7 barn, i hvilket fall bänkarne äro ordnade i tvenne rader, en för gossar och en för flickor, på hvar sin sida om en bredare gång. I några skolor äro bänkarne till och med så långa, att de rymma hvar och en 8 å 10 barn, i hvilket fall de upptaga lärorummets hela bredd med undantag af ett par smala gångar vid sidorna. På senare tider har man dock dels i nybyggda och dels i åtskilliga äldre skolhus, der utrymmet medgifvit det, anskaffat ändamålsenligare bänkar med plats på hvar och en för blott tvenne lärjungar, i hvilket fall bänkarne placerats i tre eller fyra rader med smalare gångar på ömse sidor om hvarje rad. För öfrigt må slutligen nämnas, att skolmöblerna i allmänhet underhållas ordentligt.

C. Skolträdgårdar.

Inom inspektionsområdet finnas planteringsland afsatta vid 92 skolhus. Af dessa kunna emellertid 24 eller 25 icke gerna apteras till trädgårdsanläggningar, dels emedan de till omfånget äro alltför små, och dels därför att somliga äro förlagda vid skolhus, der ingen lärare bor, som kan tillse eller vårda en skolträdgård. Återstå alltså närmare 70 planteringsland, allesamman vid af folkskolans lärare bebodda skolhus, hvilka kunna blifva eller redan blifvit anordnade till skolträdgårdar. Dessa trädgårdsanläggningar, hvilka dock ännu till en del äro mindre långt avancerade, bestå dels af blomsterland och blomstergrupper, dels af planteringar af fruktträd och bärbuskar m. m., dels af trädskola för uppdragande och förädling af ungträd och dels af köks-trädgård för odling af flerahanda nyttiga köksalster. I flertalet af de skolor, der dylika trädgårdar finnas, erhålla ock barnen praktisk undervisning och handledning såväl i trädgårdens allmänna ans och vård som i sättet för olika trädgårdsalsters plantering och skötsel m. m.

IX. Tillsynen öfver skolorna.

a) Skolråden.

Liksom i mina föregående inspektionsberättelser får jag äfven nu gifva skolrådets sjelfskrifna ordförande eller pastorerna, hvilka faktiskt

utgöra skolväsendets förnämsta målsmän inom församlingarne, det välförtjenta vitsord, att de på ett erkännansvärdt sätt utfövat detta målsmanskap. Likaså har jag all anledning att vid detta tillfälle upprepa hvad jag i min senaste inspektionsberättelse yttrade rörande skolrådets valda ledamöter, nemligen att de numera i allmänhet visa ett vaknare intresse för skolorna samt en bättre kännedom om och ett noggrannare iakttagande af sina åligganden, än i förra tider var fallet. Och anser jag mig särskildt böra tacksamt erkänna det beredvilliga tillmötesgående skolråden visat och den verksamma hjälp de lemnat för afhjelpande af brister, rättande af felaktigheter och befordrande af åtgärder för skolväsendets och undervisningens förbättrande, som jag i egenskap af inspektör påpekat och påyrkat. Med det sagda vill jag dock icke hafva förnekat, att äfven brister, fel och försummelser i skolrådets verksamhet varit att anmärka. Men då dessa förekommit blott undantagsvis och rättelser gemenligen följt, så fort inspektören fäst skolrådets uppmärksamhet på de oegentligheter han haft att anmärka, synas skäl icke finnas att här utförligare framhålla desamma.

b) *Inspektionen.*

Till en början får jag med beklagande nämna, att jag under senare delen af förra året samt under hela innevarande år varit af sjukdom hindrad att företaga några inspektionsresor, hvilket för mig varit desto ledsammare, som jag derigenom blifvit urständsat att under denna tid hålla sammanträden med skolråden, såsom jag förut alltid brukat under sista året af hvarje inspektionsperiod, vid hvilka sammanträden jag då dels företagit en allmän revision af skolväsendets tillstånd och dels insamlat åtskilliga statistiska uppgifter för den förestående inspektionsberättelsen. Denna sjukdom har dock icke hindrat mig från att upprätthålla förbindelsen med skolråden och lärarne medelst flitig korrespondens rörande skolans angelägenheter och ej heller från att allt jemt utan afbrott sköta de s. k. kontorsgöromålen.

Rörande min aktiva verksamhet i öfrigt under hela perioden får jag vidare meddela, att jag derunder dels förrättat 948 skolinspektioner, dels hållit 15 instruktionsmöten med lärarepersonalen, dels haft sammanträden med ungefär tredjedelen af skolråden och dels afgifvit 54 skriftliga promemorior till olika skolråd samt derjemte utfärdat trenne cirkulärskrifvelser till samtliga skolråden, nemligen en år 1890 rörande hvad skolråden hade att iakttaga för genomförande af den anbefalda reformen i modersmålets rättstafning och rättsskrifning, en 1891 med förslag till förändrade kurser i de läroämnena, hvilka icke ingå i folkskolans minimikurs, och en under detta år med förslag till ny läsordning för den flyttande folkskolan.

Slutligen får tilläggas, att jag under denna period icke haft anledning att någon gång hos domkapitlet göra sådan anmälan, som i § 2 i instruktionen för folkskoleinspektörerna omförmäles.

X. Skolväsendets kostnader och församlingarnes uppoffringar derför.

Enligt sammandraget af skolrådets uppgifter rörande folkskoleväsendet i ekonomiskt hänseende för sistlidet år eller 1891 uppgingo skolväsendets kostnader för samma år till följande belopp, nemligen:

för lärares och lärarinnors aflöning	kr. 156,066,63	
.. skollokalerna och inventarier 15,500,50	
.. undervisningsmateriel 6,071,99	
.. öfriga behof 19,653,12	kr. 197,292,24
och bestredos dessa kostnader samma år:		
af statsmedel med	kr. 83,661,98	
.. hushållningssällskapet 1,387,00	
.. skoldistriktet 112,243,26	kr. 197,292,24

Jemföras dessa belopp med motsvarande poster för 1880, det första år, för hvilket jag lemnat redogörelse rörande skolväsendets kostnader, så befinnas berörda poster hafva under de 11 efterföljande åren eller till slutet af 1891 ökats:

för lärares och lärarinnors aflöning med circa	39 %
.. skollokalerna och inventarier	64 %
.. undervisningsmateriel	81 %
.. öfriga behof	73 %

samt bidragen:

af staten	med circa	58 % och
.. skoldistriktet	35 %

Fäster man här uppmärksamheten särskildt på *skoldistriktets uppoffringar*, så befinnas dessa, noggrannare uttryckta, hafva under ifrågavarande 11 år vuxit:

för hela inspektörsdistriktet från ... kr. 83,260,10 till kr. 112,243,26
och för hvarje skoldistrikt i medeltal från .. 1,343,00 .. 1,810,00,
hvilka siffror på ett vackert sätt vitna om folkets offervillighet för skolan.

Ännu tydligare framträder denna offervillighet, om man jemför skolväsendets tillstånd vid inspektionens början för 3 decennier tillbaka med samma tillstånd för närvarande, hvilken jemförelse visar, att under

den mellanliggande tiden	från 1861 till 1892 har		
antalet folkskolelärare ökats	65	114	
” småskolelärare ”	79	163	
” fortsättnings- och repetitionsskolor ökats	0	51	
” slöjdskolor för gossar och flickor ”	1	29	
” sockenbibliotek ..	15	44	
” skolhus	47	216	
” planteringsland.....	8	92	

Betänker man nu å ena sidan, hvad dessa betydande förbättringar i skolväsendet, andra dylika af mindre vikt oberäknade, kostat skoldistriktet, och å andra sidan församlingarnes begränsade förmåga att utgöra de alltjemt växande kommunalutskylderna, så måste man i sanning erkänna, att skoldistriktet lagt i dagen ett mycket varmt intresse och berömvärd frikostighet för befrämjande af sitt skolväsendes utveckling.

Vexjö den 29 december 1892.

A. Rundbäck.

II.

Norrvidinge och Uppvidinge samt Östra Härads kontrakt.

Det inspektionsområde, hvarom fråga är, utgöres af Jönköpings läns sydöstligaste hörn, nemligen Östra härad, och den nordöstra delen af Kronobergs län: Norrvidinge och Uppvidinge. Det är skolväsendet inom dessa tre kontrakt, om hvilket nu skall berättas, och skall denna berättelse enligt Kongl. Maj:ts nådiga instruktion för folkskoleinspektörer den 10 december 1886 innehålla följande nio afdelningar.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

A. Småskolorna.

Småskolornas antal utgjorde vid 1892 års slut 72, deraf fyra fasta. Vid inspektionsperiodens början, det vill säga år 1887, funnos 70 flyttande och fem fasta småskolor. En fast har på goda grunder förvandlats till flyttande, och tre flyttande småskolor hafva indragits, det ena så väl som det andra i laga ordning. Väl har genom indragningen och dermed sammanhängande minskning i skolrotarnes antal de samtidigt undervisade småskolebarnens antal ökats, men, då en småskolelärarinna förut haft sex lärjungar eller ännu färre på en station och sammanslagningen kunnat ske utan men för undervisningen, må man ej klandra vederbörande för deras sparsamhet i detta afseende. Denna minskning i småskolornas antal har dock ej skett utan vederlag: från och med innevarande års början arbeta inom inspektionsområdet åtta folkskolor, som år 1887 icke funnos. Försök hafva på några ställen blifvit gjorda att utan vederlag indraga småskolor. Hittills hafva de misslyckats. De visa emellertid, att allmogen i denna bygd, der man för några år sedan ville ha småskolan snart sagdt in på sin stugudörr, nu mindre ogera än förr finner sig i den olägenheten att skicka sjuåringarne till en längre bort belägen skola.

Beträffande småskolornas anordning enligt gällande reglementen, som, i vederbörlig ordning stadfästade, finnas ej blott i alla skoldistrikt utan ock i alla skolor, må följande nämnas. Ingen har varit försedd med mer än en lärarekraft. I två fasta småskolor har afdelningsläsning förekommit. I alla de öfriga småskolorna hafva årsklasserna samtidigt blifvit undervisade. De allra flesta småskolor hafva varit indelade i tre årsklasser, några få i tvenne. Inom ett pastorat hafva småskolorna haft fyra årsklasser. Vid jemförelse med förhållandet under inspektionsperioden 1882—1886 finner man, att i genomsnitt antalet årsklasser i småskolan ökats under perioden 1887—1892, hvilket, då folkskolans årsklasser ingalunda minskats i antal, måste innebära ett litet framsteg. Såsom sådant får man ock betrakta det faktum, att numera, i motsats till hvad som var fallet år 1886, ingen småskola flyttar på flera än tre stationer, och att blott 33,8 procent af de flyttande småskolorna nu flytta på tre stationer, under det att motsvarande procent år 1886 steg ända till 50. Äfven under detta inspektionsskede har inträffat hvarje år någonstades, att en småskola, som enligt skolreglementet skulle flytta på tre stationer, har flyttat blott mellan två stationer, emedan någon skolrote det året haft allt för obetydligt barnantal.

B. *Folkskolorna.*

Denna gång har jag glädjen att i detta sammanhang kunna förbigå öfverskriften "mindre folkskolor", hvilken förekom i min förra berättelse. De två mindre folkskolor, om hvilka jag der talade, hafva nemligen ombildats till egentliga folkskolor. Detta skedde icke utan segt motstånd, som dock öfvervans, utan att jag behöfde göra någon anmälan hos domkapitlet. Från och med år 1889 har ingen mindre folkskola funnits inom detta inspektionsområde.

År 1886, det sista af de år, om hvilka min förra berättelse talar, uppgick antalet egentliga folkskolor till 47. Vid detta års början äro de 55, deraf 11 fasta. Bland dessa senare är det två, som sakna särskild småskola, men folkskoleafdelningen och småskoleafdelningen undervisas på skilda tider. Den förra är anordnad såsom normalplanens folkskola "Litt. G" och den senare såsom normalplanens småskola "Litt. g".

Vid hvarje folkskola är anställd blott en lärare i läsnämen. I de fasta folkskolorna har förekommit afdelningsläsning utom i två. Så ock uti tre folkskolor, flyttande på två stationer, naturligtvis då endast på den ena af dem, nemligen den mera talrikt besökta. Det är att hoppas, att de skoldistrikt, der de sistnämnda skolorna äro belägna, snart

skola frågå denna anordning genom att inrätta en ny folkskola hvardera. De ligga uti Östra härad, der man nu på flera ställen står färdig att taga steg framåt i skolväsendets utveckling. I de öfriga flyttande folkskolorna, således uti 41, undervisas alla årsklasserna samtidigt. Dessas antal har i regeln varit fyra. Några folkskolor — med tre årsklasser — hafva utgjort undantag härifrån, och undantagen hafva genom reglementsändring blifvit allt färre, de äro nu endast fyra. Der afdelningsläsning egt rum, hafva fjerde och tredje årsklasserna samtidigt undervisats och bildat en afdelning, hvarjemte andra och första årsklasserna, på annan tid tillhoppa undervisade, hafva utgjort den lägre afdelningen. Afdelningarne hafva på somliga ställen besökt skolan hvarannan dag med ombyte af dagar hvarannan vecka, eftersom i de flesta fall lördagen är fridag. På andra ställen har den yngre afdelningen undervisats alla läsdagar i fyra månader och den yngre likaledes under andra fyra månader.

Framsteg kunna skönjas ej blott genom ökning i antalet folkskolor och ökning i dessas årsklasser utan äfven genom minskning i antalet stationer, på hvilka folkskolorna flytta. Visserligen har en folkskola, nemligen Ökna, blifvit förvandlad till flyttande, men, då lotala förhållanden nödvändiggjorde denna ändring, och Ökna folkskola såsom flyttande bättre än såsom fast fyller sin uppgift, så måste denna förändring anses såsom en förbättring. Naturligtvis kan det ej falla mig in att påstå, det flyttande skolor i allmänhet arbeta med lika stort ragn som fasta, men säkert är att i våra glest befolkade bygder den fasta folkskolan har svårt för att vinna förtroende. Den i skol-distriktets utkanter boende befolkningen knotar bittert öfver barnens föringa skolväg. Om jag bortser från Ökna folkskola, så har antalet stationer, på hvilka folkskolorna flytta, blifvit inskränkt. År 1886 yttade 19 egentliga folkskolor på två stationer och 18 på tre stationer. Vid 1893 ars början äro de motsvarande talen 31 och 13. Igen skola flyttar på fyra stationer.

C. *Fortsättningsskolorna.*

Då nu något skall sägas om fortsättningsskolorna, så tänker jag detta sammanhang ej på den fortsatta undervisning, som meddelas vid de så kallade lördagsförhören, utan jag tänker på folkskolans ögsta afdelning ordnad såsom särskild fortsättningsskola enligt de runder, som omförmälas i §§ 12, 16 och 45 i gällande folkskoleadga samt i kongl. kungörelserna den 11 september 1877 och den 9 april 1886.

Antalet fortsättningsskolor, hvilket år 1886 utgjorde tio, har under de gångna sex åren vexlat. I somliga skolreglementen heter det, att fortsättningsskola skall hållas hvartannat år, i andra att kyrkostämman skall besluta för hvarje år, om fortsättningsskola skall hållas eller icke. Då lärjungeantalet stundom blifvit af hvarjehanda orsaker mycket litet, har man dragit sig för att hålla fortsättningsskolan vid magt. Från ett skoldistrikt skrives år 1887, att "fortsättningsskola ej kunnat erhållas i anseende till tidernas trångmål". Väl har den i de flesta fall blifvit bekostad af verkligt intresse för det, som den har att gifva sina lärjungar, men säkert är, att på några ställen beror dess tillvaro på befolkningens personliga välvilja mot folkskoleläraren. Nedanstående tabell visar både fortsättningsskolornas och de i dem under-visade lärjungarnes antal.

År.	Antal folkskolor.	Summa lärjungar.	Medeltal på hvarje skola.
1887.....	9	143	15
1888.....	9	170	18
1889.....	11	199	18
1890.....	11	203	18
1891.....	15	240	16
1892.....	16	277	17

Alla fortsättningsskolorna hafva fortgått sex veckor i sammanhängande följd. I de flesta fall hafva dessa veckor legat helt och hållet utom folkskolans ordinarie lärotid af 34½ veckor. Men ty värt hafva somliga fortsättningsskolor inkräktat rätt mycket på denna tid. Så t. ex., hvad angår det sist förflutna året, tog en fortsättningsskola hela fyra veckor från folkskolans åtta kalendermånader, och sex fortsättningsskolor togo derifrån två veckor. De öfriga nio fortsättningsskolornas undervisningstid var förlagd helt och hållet utom den för folkskolan afsedda. Af de fasta folkskolarna är det fyra, som varit utbildade med fortsättningsskola. De öfriga fortsättningsskolorna hafva varit förenade med flyttande folkskola, men hafva under hela den bestämda undervisningstiden varit förlagda vid samma station. Härifrån undantagas dock två skoldistrikt, hvilka förlagt sina fortsättningsskolor tre veckor till norra skolhuset och de tre omedelbart derpå följande veckorna till det södra, hvarigenom man vunnit den förmånen, att *hvarje* år socknens *alla* till fortsättningsskolan berättigade barn deltagit i hennes undervisning alla sex veckorna. Ty äfven här under-

visas *samma* barn under fortsättningsskolans hela lärotid. Om, såsom annars är vanligt, fortsättningsskolan det ena året arbetar i norra skolhuset och näst följande i södra, så besökes hon årligen blott af den ena sockenhälfstens från folkskolan utexaminerade barn. Emellertid har det ofta visat sig vanskligt nog att få den ännu ej obligatoriska fortsättningsskolans lärosal fullsatt med lärjungar, da man naturligtvis måste tillse, att lag och författning följas äfven i det stycket, att endast från folkskolan utexaminerade barn ega tillträde till fortsättningsskolan. Inga andra hafva vunnit inträde dit; men den pröfning, som berättigat härtill, har ofta varit slapp, i synnerhet då den gält lärjungar från folkskolor flyttande på tre stationer. Det är da en föga lämplig anordning, att en på tre stationer flyttande folkskola är utbildad med fortsättningsskola. I denna anordning, som hvarje år, allt sedan jag blef inspektör, egt rum i tre skolor, torde snart ändring vidtagas.

D. *Slöjdskolorna.*

Om fortsättningsskolornas antal vexlat, så är detta ej fallet med slöjdskolornas. Deras antal har varit detsamma. hvar och ett af de sex åren: nio slöjdskolor för gossar och fyra för flickor. Oaktadt man vid undervisningen i så väl manlig som qvinlig slöjd bemödar sig att förfärdiga endast sådana saker, som äro nyttiga, således icke några lyxföremål, omfattas dock slöjdundervisningen icke ännu med något lifligare intresse från befolkningens sida. Låt vara att denna icke förstår att uppskatta slöjdens stora pedagogiska betydelse, det är dock förvånande, att icke allmogens sunda förstånd har lärt honom vara mån om sina barns undervisning i slöjd.

Den qvinliga slöjdundervisningen, ledsamt nog ännu ej understödd af staten, bestrides af särskildt för detta ändamål anställda lärarinnor. Huru önskligt det än vore, att undervisningen i manlig slöjd skulle meddelas af folkskoleläraren, har detta hittills dock icke varit fallet mer än uti en enda af de befintliga slöjdskolorna. I de öfriga har särskild slöjdlärare varit anställd. Många folkskolelärare i denna trakt sakna ännu undervisningsskicklighet i slöjd, och der en slöjdkunnig folkskolelärare finnes, ja, der vägrar skoldistriktet att oaktadt mina upprepade varningar införa slöjdundervisning. Detta har händt, men det oaktadt hoppas jag, att slöjdundervisningen hädanefter skall blifva allmännare. Det är endast i två folkskolor, som denna är upptagen på läsordningen. För öfrigt är slöjdundervisningen fristaende från folkskolorna.

Alla de manliga slöjdskolorna hafva årligen åtnjutit statsunder-

stöd; den öfriga kostnaden bestrides af vederbörande skoldistrikt och hushållningssällskap. — I Uppvidinge kontrakt finnes ännu icke någon slöjdskola. Under hvart och ett af åren 1887—1892 utgjorde summan af eleverna uti slöjdskolor för gossar resp. 158, 159, 149, 146, 155 och 153, hvaraf man ser, dels att lärjungeantalet varit temligen konstant, dels att, då skolornas antal alltjemt varit nio, hvarje sådan skola har i medeltal haft 16 å 17 lärjungar om året.

E. *Enskilda skolor.*

Två enskilda skolor finnas inom inspektionsområdet. Den ena är förlagd till Hvetlanda bysamhälle. Antalet barn af 7—14 års ålder, hvilka år 1892 undervisades i denna skola, utgjorde vårterminen 30 och höstterminen 24, bland hvilka resp. 28 (14 gossar och 14 flickor) och 21 (12 gossar och 9 flickor) tillhörde Hvetlanda skoldistrikt.

Den andra enskilda skolan är Alsheda pastorats barnhem, beläget i Skede annexförsamling, der barnhemmet eger den vackra Skede Klockaregård, utgörande ett fjerdedels mantal. Vid 1892 års slut var det 11 barn, som tillhörde barnhemmet. De voro af 12—14 års ålder. Nio bland dem voro från Östra Härads kontrakt. Barnen undervisas af hemmets föreståndarinna. Då de lemna detta, brukar deras kunskapsmått fullt ut motsvara folkskolans minimikurs, och, hvad beträffar kristendomskunskap, går det betydligt derutöfver. Barnhemmet får sitt underhåll dels af sin egen gård, dels genom frivilliga gåfvor, dels slutligen under en följd af år från Jönköpings läns landsting, som enligt mig meddelad uppgift åt hemmet brukar anslå 200 kronor per år, utgörande den årliga räntan af någon fond. Ledningen af barnhemmets angelägenheter har ständigt varit anförtrödd åt komministern i Skede, hvilken är ordförande i dess styrelse.

F. *Småskolelärarinneseminariet i Hvetlanda.*

Det af Jönköpings läns landsting upprättade och underhållna småskolelärarinneseminariet måste ock här omnämnas, eftersom det är beläget inom inspektionsområdet och utgör en för folkbildningen härinom högst viktig undervisningsanstalt. Seminariet, med hvilket allt ifrån dess början varit förenad en öfningsskola för främjande af den praktiska lärarebildningen, har nu egt bestånd i åtta år. Dess första läsår omfattade blott sju kalendermånader. Det fann man genast vara en otillräcklig tid, hvadan från och med år 1886 lärokursen är utsträckt till åtta månader om året. Men äfven denna lärotid har visat sig vara för knapp, hufvudsakligen därför att de i enlighet med

kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 bestämda lärokurserna, som ingalunda äro för vidlyftiga, kunna på den korta tiden genomgås blott ytligt och vid arbetet i det hela, såsom nu är stäldt, gerna inmänga sig ett oroligt jägtande. Kommer nu härtill, dels att eleverna vid inträdet vanligen äro föga utvecklade, dels att några af dem efter den ettåriga seminariikursen blifva anställda vid mindre folkskolor, så springer hjert i ögonen behovet af en förlängd lärotid. Detta behöf har man afhjelpat vid åtskilliga andra småskoleseminarier i vårt land genom att göra kursen tvåårig. Tanken på en sådan omgestaltning äfven af småskoleseminariet i Hvetlanda är icke främmande för vederbörande, det vet jag. Om man vill undvika, hvad angår sjelfva seminariet, större omkostnader än de nuvarande, som uppgå till ungefär 3,400 kronor per år så kan man ju taga emot elever blott hvarannat år och låta afgangsexamen ega rum likaledes blott hvarannat år.

Emellertid må med tacksamhet erkännas, att Jönköpings läns landstingsseminarium, vid hvars i december månad hållna afgangsexamina jag nu i åtta år tjenstgjort såsom censor, har utfört ett godt arbete, hvilket visat sig profhaltigt i de småskolor, der de utgångna eleverna vunnit anställning såsom lärarinnor. Såsom sådana har jag vid skolinspektioner träffat många af dem i Östra Härad och några äfven i Kronobergs län. Från seminariet hafva hittills blifvit enligt föreskrifterna i kongl. kungörelserna den 11 januari 1878 och den 5 juni 1885 utexaminerade 218 elever eller ungefär 27 hvarje år. Bland dessa 218 hafva de manliga stigit blott till ett tiotal. Hittills har minimiåldern för den, som skulle kunna mottagas såsom elev vid seminariet, varit 16 år. Från och med 1893 mottages ingen under 18 år. Man har funnit, att på grund af den förra bestämmelsen många lärarinnor inträdde i småskolans tjenst vid alltför tidiga år. Derfor denna ändring. Då seminariet afser att utdانا dugande småskolelärarekrafter just för Jönköpings län, så fordras för inträde bland annat att hafva hemortsrätt i det länet, en bestämmelse som hvarje år kringgåts i någon mån, så att t. ex. i fjor två elever och året förut fyra i sjelfva verket tillhörde Kronobergs län. Der finnes ännu icke, förunderligt nog, något småskoleseminarium med åtta månaders sammanhängande kurs. Denna brist har jag såsom inspektör i Norrvinge och Uppvidinge många gånger förnummit.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Sedan jag skref min förra berättelse, har inspektionsområdet gjort framsteg äfven deri, att nu färre skolor finnas, hvilka ej fått upp på sin arbetsordning alla de *ämnen*, som lagen föreskrifver der skola

finnas. Också har lagenligheten i detta afseende blifvit något lättare att åstadkomma genom den välbetänkta ändring i folkskolestadgans § 12 mom. 2 och § 13 mom. 2, som kongl. kungörelsen den 24 maj 1889 medfört.

Särskilda, åskådningsöfningar anställas uti tio *småskolor*. Teckning förekommer i femton. Så länge våra småskolor befinna sig på den närvarande jämförelsevis låga ståndpunkten, torde det icke vara skäl att yrka på införande af teckning och åskådningsöfningar i dem alla. Oaktadt småskolans öfriga läroämnen äro obligatoriska, förekommer af dessa hvarken gymnastik eller sång ännu i alla småskolor. Dock hafva äfven dessa båda ämnen kommit in i långt flera, än hvad fallet var år 1886. Gymnastik borde visserligen utan prut införas i alla skolor, och ledsamt är, att icke så skett; men hvad som gör mig alldeles särskildt ondt är, att det verkligen finnes småskolor — låt vara att de äro få — der ingen sång ljuder. Men då lärarinnan sjelf icke kan taga en ton, ej heller leda sången med tillhjälp af instrument, så måste man, så länge hon qvarstår, lida denna djupa brist.

Icke heller i alla *folkskolor* undervisas i alla de föreskrifna läroämnena, ehuru betydlig förbättring inträdt. År 1886 fanns det ännu folkskolor, i hvilka ingen undervisning meddelades uti historia, naturkunnighet, sång och gymnastik. Nu undervisas allestädes i dessa ämnen, ehuru i somliga folkskolor mycket knapphändigt. I de på tre stationer flyttande folkskolorna undervisas icke i geometri och teckning. Denna anordning strider numera icke emot folkskolestadgan, sedan andra mom. af dess 13:de paragraf blifvit ändrad. Äfven nu gällande normalplan har tänkt på nödvändigheten af att inskränka läroämnenas antal i dylika skolor. Och det är i sanning nödvändigt, för att de ämnen, som der läsas, skola kunna blifva någorlunda nöjaktigt behandlade på den korta lärotiden. Deremot är det icke i öfverensstämmelse med folkskolestadgan att i några på två stationer flyttande folkskolor helt och hållet försumma undervisningen i geometri och teckning. Sådana skolor finnas dock ännu till ett antal af fyra. Om icke detta vore förhållandet med dessa fyra, så skulle jag kunna säga, att alla folkskolor nu följa folkskolestadgan beträffande läroämnenas förekomst. Numera undervisas i trädgårdsskötsel vid 32 folkskolor; motsvarande antal år 1886 var 14.

I *fortsättningsskolorna* undervisas uti de för dem föreskrifna ämnena. Någon gång har man upptagit på läsordningen ännu ett ämne utöfver dessa. För det året har jag låtit vid saken bero och med afseende på framtiden afrådt från dylik ökning, som splittrar krafterna. Men då man i en och annan fortsättningsskola begagnat sig af lagens och normalplanens tillåtelse att från fortsättningsskolans läsordning utesluta

a och naturkunnighet, så har jag alls ingen invändning gjort enna arbetets koncentrerings på få ämnen.

land inspektionsområdets 37 skoldistrikt finnes ett par eller tre, a för närvarande saknas bestämda af skolrådet upprättade *läro-* för skolorna. I alla de öfriga skoldistrikt finnas de åtmin- om också det är i somliga skolor förenadt med en viss svå- att få lärokursen anslagen i skolrummet, såsom reglementet ifver. Det är sådana skolor, hvilkas målsmän underskatta det Icke alltid uppgifves i lärokursen med önskvärd noggrannhet läroämnes fördelning på skolans särskilda klasser, ej heller om- undervisningen i gymnastik alltid enklare militäröfningar, men t afseenden äro lärokurserna i öfverensstämmelse med § 13 i e folkskolestadga. Mellan gossar och flickor göres ingen annan i kunskapsfordringarne än beträffande slöjd och militäröfningar. er allt i fortsättnings- och folkskolor finnes *läsordning* ansla- ärorummet, men i en och annan småskola har man vid efter- blott hänvisat till normalplanen, hvaraf ett exemplar nu är till- i hvarenda skola uti hela inspektionsområdet. Antingen läs- en är uppspikad på väggen eller icke, så följes i småskolorna den, som finnes i normalplanen på sidan 72, "Litt. h". För folkskoleläsordningarne ligger den å sidan 134 i normalpla- tagna läsordningen, "folksk. Litt. G", till grund. Naturligtvis heten i skolformer betingat olika läsordningar. Vexlingen är e mångfaldig. I några folkskolor, i synnerhet der äldre lärare a, hafva årsklasserna sammanhallits äfven i de fall, der tysta bort anordnas. Läsordningen i en sådan skola har betydligt än normalplanens läsordningar. I småskolorna deremot har r allt använt tysta öfningar, hvadan ock läsordningarne der t normalplanens anvisningar. Langt ifrån alltid hafva läsord- helst i början af denna inspektionsperiod, varit af skolrådet

III. Lärotider.

et står hvarje skoldistrikt fritt att bestämma, till hvilka tider et vill förlägga de 34½ läsveckorna, har den årliga lärotiden i de särskilda skoldistrikt på temligen olika tider af året. ler, hvarunder man minst ofta träffar skolorna i verksamhet, ri och december. Mörkret och kolden göra dem olämpliga betet. Många skolor hvila ock i juli, då det är väl varmt. jullofet och sommarferierna gifves stundom några dagars id påsk och nästan alltid, hvad folkskolorna angår, vid tiden

för potatisskörden, det s. k. potatislofvet. Fortsättningsskolorna hafva pågått i januari, februari och mars.

Ingenstädes undervisas kortare tid än åtta kalendermånader om året. Och öfver allt hålles noga på att denna tid alls icke inknappas, snarare läses några dagar mera. Har tillfälligtvis några dagars afbrott i undervisningen skett, så ersättes alltid denna förlust genom lika många dagars förlängning af läseterminen, hvilken ersättning gerna lemnas af lärarepersonalen äfven i de fall, då denna ej är juridiskt taget skyldig dertill. Läseterminernas korthet alstrar, då något lärarenit finnes, stor sparsamhet med lof. Från och med i år arbeta alla de på tre stationer flyttande folkskolorna, der de icke äro utbildade med fortsättningsskola, nio kalendermånader om året. I många skoldistrikt har den arliga lärotiden blifvit förlängd antingen genom s. k. öfverläsningsmånader eller genom upprättandet af flera skolor. Några småskolor äro i verksamhet tio månader om året. De flesta af dem tillhöra Östra Härad, och jag hoppas, att denna för lärarinnorna onaturligt långa årliga lärotid snart blir obehöflig derigenom, att flera sådana antagas. Af det, som ofvan blifvit sagdt om skolornas anordning enligt gällande reglementen, kan man finna, att dessa senare i allmänhet vilja behålla lärjungarne i småskolan tre år och i folkskolan fyra år. Det lyckas visst icke alltid. Många fattiga barn begagna undervisningen i folkskolan kortare tid, och häri ligger en orsak till undervisningens klena resultat. Man har från ett mycket beaktansvärdt håll velat göra troligt, att folkets barn skulle skadas genom för trägen skolgång. I våra bygder finnes ej en skymt af fara härför, åtminstone hvad den årliga lärotiden angår. Ty om hvarje barn går i skolan tre eller fyra månader om året sju år å rad, såsom regeln är hos oss, så kan det icke hindra barnens sunda utveckling i kroppsligt afseende. Såsom inspektör har jag fått göra bekantskap med ett ytterst ringa antal skolor, der hvarje barn undervisas åtta månader om året. Men erfarenheten från dessa skolor manar mig att åtminstone i de kontrakt, der jag hittills arbetat, ingalunda yrka på en sådan anordning af skolorna. Skolgången blir lätt ojemn, och lärjungarne kunna utan tvifvel bättre göra sig till godo, hvad skolan har att gifva, om de besöka henne t. ex. fyra månader årligen i fyra år, än om de gå der åtta månader om året i två år. I förra fallet hinna de att mogna, och hela deras utveckling blir mer harmonisk.

I de flesta skolor läses det endast fem dagar i veckan. Lördagen användes merendels till repetitionsförhör. Dessa äro icke så vanliga i småskolan som i folkskolan. Derför träffar man småskolorna i verksamhet på lördagarne oftare än folkskolorna. Äfven fortsättningsskolorna pläga hvila på veckans sjette dag. Häraf följer, att dessa sko-

id hvilka ingen varit anordnad såsom aftonskola, hafva arbetat mar om dagen: vanligen kl. 9—1 och 2—4, mera sällan kl. och 1—4. Alldeles detsamma kan sägas om folkskolornas *dag-
lärvisningstid* med det tillägget, att under den ljusare årstiden is i många skolor middagsrasten till halfannan timme, hvidan i då slutar först kl. $\frac{1}{2}$ 5. I ett fatal folkskolor börjas läsningen under den ljusare årstiden. Senast kl. $\frac{1}{4}$ 4 upphör i sådant fall arbete. Småskolans dagliga arbetstid är kl. 9—12 och kl.

Under den mörkaste årstiden, och på några ställen dess värre mars, gifves åt småskolebarnen blott en timmes middagsrast, i all barnen få lemna skolan kl. 3 e. m. Man ser således, att är den dagliga lärotiden utsträckt till det högsta antalet tim- en tillåter, och att middagsrasten i rätt många skolor göres som man lagligen kan. Möjligen öfver denna anordning af iiga undervisningstiden och säkerligen öfver de ofta otjenliga en och öfver den stundom oskäligt långa skolvägen kunna rare med fog klaga i vår bygd. Emellertid hafva under det spektionsskedet folkskolestadgans och normalplanens föreskrif- noggrannare följda än förut både beträffande det afbrott i ingen, som skall ega rum mellan omedelbart på hvarandra ärotimmar — öfver allt gifves tio minuters rast — och be- sjelfva timantalet för dagen. Det öfverskrides nu icke. Till småskolelärarinnorna, som förut gåfvo efter för allmogens t barnen skulle sitta länge i skolan, känna det nu såsom en delse att der qvarhålla dem öfver fem timmar. Derför sker umerå. Normalplanens föreskrift att *före* den första lärotim- kskolan egna minst 15 minuter åt morgonandakten åtlödes är uti allt flera skolor. Ännu återstår det några folkskolor, för morgonandakten ligger inom den första lektionstimmen. öfve afslutas äfven i alla skolor med bön.

Ärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Idå barns skolgång skall begynna, har icke af något skol- vit uppskjuten till det år, da barnet fyller nio år. Barnen skolgång det år, under hvilket de fylla sju. Att enstaka onas är sjelfklart. Men föräldrarne äro angelägna att tidigt ien till skolan för att tidigt få dem derifrån och derefter gna deras arbetskraft mera odelad än under pågående skol- för händer ock, att några barn besöka skolan redan det år, et de fylla sex år, helst om någon äldre bror eller syster

går der. Intagning i skolan eger rum i fast skola blott vid läsårets början och i flyttande endast vid läseterminens början. I somliga skoldistrikt, der åt föräldrarnes godtycke lemnas alltför stort utrymme, är det rätt svårt att förmå dem att redan på läseterminens första dag sända sina barn till skolan. När det blir lägligt, komma åtskilliga barn, stundom en vecka eller derutöfver efter terminens början. Detta oskick är högst menligt för undervisningen. Det är numera i aftagande men behöfver fortfarande kraftigt bekämpas, så att det må helt försvinna.

Har nu barnet kommit i skolan, så gäller det att också behålla det uti henne alla de dagar, skolan är i gång. Sådana barn finnas, som icke försumma en enda dag på hela terminen. Många äro de icke. Men det finnes några skoldistrikt, der *skolgången* är synnerligen jemn. Det beror på flera samverkande orsaker: nitisk skolrådsordförande, som ser till, att öfriga skolrådsledamöter blifva personer, hvilka skolans sanna väl ligger om hjertat, dugande lärarekrafter, som genom sitt arbete ingifva barnen håg att besöka skolan och föräldrarne förtroende till henne, och — en icke minst vigtig orsak — hos den stora allmänheten sinne för laglydnad. Der man med skam känner sig vara lagöfverträdare, om barnen försumma skolan, der går det att få dit dem. Men om laglöshetens ande griper vårt folk, då vänder man skolan ryggen, och myndigheternas åtgärder blifva fruktlösa. I stort sedt har skolgången varit jemnare under åren 1887—1892 än under åren 1882—1886. Och ju kortare läseterminen varit, desto jemnare har ock skolgången brukat vara. I några få skoldistrikt har den varit särdeles ojemn. Dock har ingenstädes skolstadgans § 51 blifvit i all sin stränghet tillämpad. Kanske borde detta i ett eller annat fall hafva skett. Men det medlet för att få barnen i skolan är svårt att använda. — Influensans och andra sjukdomars härjningar hafva på somliga håll vållat ojemn skolgång. Denna har deremot icke orsakats af oblid årstid. Särskildt två vintrar af de gångna hafva varit bistra och snörika, men genom de höga drifvorna hafva barnen oförskräckt sökt sig väg till skolan. Det gör en godt att finna hurtighet kvar hos vårt folk.

Flyttning till högre klass sker blott vid terminens slut. Det är mest i skolor med yngre lärarekrafter, som man ordentligt skilt mellan klasserna och sålunda kunnat verkställa den i folkskolestadgans 45 § föreskrifna flyttningen, såsom sig vederbör. Några gånger har jag bevistat terminsafslutningar, och vid dessa tillfällen upplästes offentligan efter pröfningarnes slut, i hvilka jag äfven sjelf deltog, flyttningslistan, som ordentligt upptog namnen på de afgående lärjungarne, på de i fjerde klassen qvarsittande, på de från tredje till fjerde klassen uppflyttade o. s. v. klass efter klass. Äfven utdelades till somliga

barn lämpliga belöningar bestående i goda böcker. Men jag vet nog att det icke alltid tillgår lika ordentligt med flyttningen.

I ett föregående sammanhang har redan blifvit antydt, att många barns *afgång* från skolan sker för tidigt. Det ginge väl an att låta dem lemna skolan före den egentliga skolålderns slut, om de dessförinnan inhemtat de för afgang erforderliga kunskaperna. Sådant medgifver ju lagen. Men utan att hafva gjort detta afgå somliga i synnerhet de fattiga. Detta oskick är svårt att stäffa, helst då presterna i några skoldistrikt mottaga till konfirmandundervisning äfven de lärjungar, som sakna afgangsbetyg från folkskolan. Antalet barn af 7—14 års ålder, hvilka under år 1886 (det sista i förra inspektionsskedet) ej åtnjutit undervisning efter inhemtande af de i folkskolestadgans § 48 före skrifna insigter, var 97; och antalet barn tillhörande samma kategori men som undergått godkänd afgangsexamen jemlikt § 47 af folkskolestadgan utgjorde samma år 343. De motsvarande antalen för år 1891 (det sista för hvilket dylika uppgifter ännu finnas tillgängliga) äro 62 och 402. Att de här meddelade siffrorna från de nämnda åren utan vidare bevisa, att minimiläsarnes antal sjunkit, det skall jag ej påstå, men nog peka siffrorna at det hallet. Och jag har ej kunnat skönja, att minimiläsarnes antal stigit, oaktadt man påstått, att 1889 års normalplan skulle medföra deras ökning. Verkningarne af denna normalplan hafva visat sig ganska goda. Sa har den t. ex. medfört genom sina lämpligare lärokurser, att afgangsexamen blifvit mera allmän än förut.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Beträffande antalet lärarekrafter i småskolans och folkskolans läsen ämnen behöfver jag blott hänvisa till hvad som sades vid talet om läroanstalter: dessa lärarekrafter äro lika många som små- och folkskolorna. Antalet *lärarinnor* vid småskolorna utgjorde vid 1892 års slut nära 85 procent af dessa skolors hela lärarepersonal. År 1886 var motsvarande procent blott 76, således inemot 9 procents ökning sedan dess. Man bör vara glad, att de manliga småskolelärarekrafterna minskas till antalet. Vanligen har en sådan blifvit småskolelärare på grunder, som i sig ej innebära någon borgen för lämplighet till lärarekallet. Ett annat litet framsteg består deri, att småskolelärarepersonalens aflöning, öfver hvilken jag i min förra berättelse klagade, på de flesta ställen ökats. Nu fins det blott fyra skoldistrikt, der man aflönar den person, at hvilken man anförtror sina barns fostran, med 200 kronor för åtta månaders läsning. Merendels utgör nu lönen 250 kronor och på åtskilliga ställen 300 kronor för de lag-

stadgade åtta månaderna. Husrum och vedbrand bruka ock följa, åtminstone under pågående skolarbete. Nästan hvarje småskolelärarinna har en sparbanksbok. I sammanhang med öfriga anvisningar och råd t. ex. beträffande enkelhet och flärdlöshet brukar jag ock mana lärarinnorna till sparsamhetens dygd; jag har skäl att förmoda, att de skola hörsamma det rådet äfven nu, sedan staten dem till godo inrättat en ålderdomsunderstödsanstalt, öfver hvars tillkomst hvarje skolvän måste glädjas.

Bland de vid folkskolan arbetande lärarekrafterna har lärarinnornas antal varit endast fyra. Att denna siffra, oakadt inspektionsområdet är beläget ej långt från Kalmar folkskolelärarinneseminarium, är så låg, beror bland annat derpå, att lärarinnorna undvika tienstgöring vid flyttande skolor. Beqvämare platser vilja de hafva. Äfven de manliga lärarekandidaterna äro mest hågade för anställning vid fasta folkskolor. Också har det vid inträffande ledighet alls icke varit uppsjö på sökande utan ofta tvärt om. Och på allra sista tiden har det visat sig inom detta inspektionsområde med sina många flyttande skolor vara hart när omöjligt anskaffa examinerad vikarie vid sjukdomsfall. Der de bästa platserna finnas, dit vilja alla, och dit dragas de mest dugande lärarekrafterna, det är en regel för att ej säga en naturlag, från hvilken det visserligen finnes undantag, men som verkar hos oss så, att vi i vår fattiga bygd ej kunna tro annat, än att det är ganska ondt om folkskolelärare. Efter uppnädd pensionsålder hafva sju folkskolelärare, de flesta frivilligt, begärt afsked från innehafvande tienst. Fem ordinarie folkskolelärare hafva blifvit af döden skördade. Tre hafva sökt sig ifrån Småland och vunnit anställning vid lyckligare lottade skolor i andra landskap. Yngre krafter hafva trädt i de afgangnas ställe; vi hoppas, att det skett till skolväsendets verkliga gagn. Men det vore orättvist att påstå, att *hvarje* pensionsberättigad folkskolelärares afgang är önskvärd. Det har mött mig hos några få af de gamla folkskolelärarne ett visst något, som gifvit åt deras arbete en afgjord öfverlägsenhet. Der har genom dem hvilat Guds välsignelse öfver skolan, de hafva omissskänneligt öfvat en verkligt fostrande inflytelse på sina lärjungar.

Medan enligt det sagda femton ombyten skett inom folkskolelärarekåren, har omsättningen bland småskolans lärarepersonal varit betydligt raskare: der hafva 57 ombyten af lärarekrafter förekommit. — På det hela taget har både små- och folkskolans lärarepersonal visat trohet och nit i sitt kall. Kårens sedliga förhållande har varit godt. Många dess medlemmar, ja, de allra flesta, äro ett efterföljansvärdt föredöme för sina lärjungar. Dock har en folkskolelärare erhållit laga kraftvunnen varning enligt folkskolestadgans 32 §, och två små-

innor hafva på grund af osedlighet nödgats begära afsked; har blifvit utexaminerad från Hvetlanda seminarium.

esta folkskolelärarne hafva genomgått Vexjö folkskoleläraren. År 1892 funnos bland de ordinarie folkskolelärarne tre rade från Linköping, två från Göteborg och en från Karloma år fick jag äfven göra bekantskap med en vikarierande rare, som utexaminerats från Lunds folkskolelärareseminarfolkskolelärarinnor äro från Kalmar seminarium och en från

r af intresse att gifva akt på den olika pregel, *undervis-* i olika skolor allt efter lärarnes beskaffenhet. Det förblifft sådan läraren är, sådan är skolan. Att fa dugande lärare på ligger all vikt. Om Gud gifver oss sådana, dugande evighetens synpunkt, då skall undervisningen blifva föröcksamt vill jag erkänna, att den i många skolor, i synnerre lärarekrafter inträdt, har blifvit bättre. Men en art af g har afgjordt försämrats. Det är den undervisning, som hemmen. Förut har skolan äfven i sitt undervisningsgod hjälp från hemmen. Särskildt har detta gält småskolan. inför allt mor hafva med stort intresse följt småskolebarn, hvilka af dem erkänts såsom stora. Då barnet började ide det icke läsa, men det dröjde icke länge, förrän det läsa och skrifva och räkna. Denna utveckling mägta föra, och deraf har hos dem uppkommit mera förtroende för än för folkskolan, der framstegen ofta undga deras upp-

Men det visar sig nu en benägenhet snart sagdt öfver men att mindre intressera sig för skolbarnet och mer och fran sig den dem ovilkorligen åliggande pligten att underr i hennes arbete på barnets fostran, dit visserligen underörer såsom ett viktigt moment. Hemmen vilja kasta all barnens undervisning på skolan. Detta är ett sorgligt förin det måhända ännu icke framträdt lika hjert i denna å atskilliga andra orter i vart land, sa finnes det dock i ad äfven här för att injaga bekymmer. Härmed har jag gtig orsak dertill, att skolans arbete ej lemnar det resulde vänta, den nemligen: bristande samverkan mellan skolan

odiska anvisningar, som i normalplanen gifvas, blifva nu påaktade vid undervisningen, än förut var fallet, om än är att önska i detta afseende. De hemuppgifter, som före, genomgås förut i skolan, och lektionens tyngdpunkt är rflyttas från förhöret till preparationen, dermed naturligt-

vis icke sagdt att den senare alltid sker i meddelande läroform. långt derifrån. Man bemödar sig om tillbörlig omvexling mellan fragande och meddelande läroform. Den förra ville de gamla lärarne väl mycket använda. — Det viktiga krafvet på undervisningen, att den skall vara naturenlig, varder icke alltid fylldt. Undervisningssättet lämpar sig blott otillräckligt efter beskaffenheten af det ämne, som behandlas, och lärjungarnes ståndpunkt får ej heller till den grad, som vore behöfligt, bestämma undervisningssättet. I somliga skolor saknar man den enkelhet i framställningen, som förer undervisningens innehåll nära lärjungen. Han undervisas ibland på ett konstladt sätt. Detta händer icke minst ofta i småskolorna, der enkelheten väl borde vara rätt hemmastadd. Också gifver sig onaturligheten i undervisningen till känna derigenom, att barnen ej röras af den. Den går dem förbi. Så är det visst icke i alla mina skolor. Äfven en mycket omsorgsfull granskning gifver vid handen, att undervisningen gått framåt under nu tillämdalupna sexårsperiod. Med ledning af normalplanen har man lyckats åstadkomma en lämpligare yttre anordning af skolarbetet, en bestämdare klassindelning har införts, ordentliga lärokurser hafva blifvit uppgjorda, tysta öfningar hafva kommit vida mera i bruk. Undervisningen har således vunnit uti ordning, reda och stadga. Dock lider den mangenstädes brist på åskådlighet, innerlighet och lyftning; jag skall ej neka att barnen mera än förr ådagalägga förståndsodling, men deras harmoniska utbildning till sanna menniskor, den främjas ej så genom undervisningen, som önskligt vore. Denna gifver för knapp näring åt känslan och fantasien och unnar barnen för liten ro. Det borde utan minskning i framställningens liflighet finnas mera lugn uti undervisningen. Barnet jägtas. Dessutom vill den gerna blifva abstrakt och derigenom otillgänglig för dem. Den blifver icke karaktersbildande eller nog uppfostrande. Det är ett hufvudfel, som mer eller mindre träder i dagen. Men då man besinnar, under hvilka ogynsamma förhållanden våra skolor arbeta, då måste man vara blid i sina omdömen och vara tacksam för undervisningens resultat, äfven der detta synes temligen torftigt.

De *förhör*, som enligt folkskolestadgans 38 § skola anställas med sådana skolpliktiga barn, som undervisas i hemmen, vilja icke få någon fart. Antingen blifva de helt enkelt försummade, och det torde vara det vanliga, eller hållas de utan vederbörlig noggrannhet. I de flesta fall åtnjuta dessa barn, om hvilka det uppgifves, att de undervisas i hemmen, ingen undervisning. Vanligen skickas de nästföljande år till skolan. Deras antal är visserligen litet; men illa är i alla fall, att lag ej efterlefves.

Mera noggrant efterlefves föreskriften om roteförhören. Väl åtgäras det på sina håll, att de äro fåtaligt besökta, och lärareperson

finner dem stundom besvärliga och ländande till föga nytta; men, der de planmessigt ordnas, sasom mångentädes sker, och der de ordentligt besökas, äro de ovedersägligen till stort gagn. Flera gånger har jag bevistat roteförhör och hvarje gång blifvit stärkt i min öfvertygelse om deras lämplighet. De förekomma nästan i alla skoldistrikt, på somliga trakter äfven i småskolorna. Dessa repetitionsförhör eller lördagsförhör, såsom de äfven benämnas, äro närmast afsedda för de flyttande skolorna (se 2 mom. i folkskolestadgans 14:de §) men förekomma äfven vid fasta skolor med afdelningsläsning. I några skoldistrikt äro lördagsförhören af två slag: ett för de ännu ej utexamine-rade barnen och ett för dem, som erhållit utexamen men ännu icke deltagit i konfirmandundervisningen. Det senare slaget blifver då en art af fortsatt undervisning. På några ställen meddelas denna, utan att vara ordnad sasom fortsättningsskola berättigad till statsbidrag, under daglig läsning ett par veckor i sammanhängande följd, hvilka inräknas i folkskolans ordinarie lärotid af åtta månader.

Arsexamen brukar anställas bade i småskolan, folkskolan och fortsättningsskolan. Den försiggår vid terminens slut. Åt folkskole-läraren lemnas här och der i uppdrag att leda examen i småskolan, och han får bestämma, hvilka lärjungar derifrån må afgå. Att afgörandet af denna sak anförtros åt honom i de fall, då pastor omöjligen sjelf kan bevista småskolans examen, derom är intet att säga; men det händer, att denna anordning minskar folkskolans redan förut knappa årliga undervisningstid med några dagar, och det är icke bra.

Med de lärjungar, som vilja afgå från folkskolan, anställes vanligen afgangspröfning, hvarefter afgangsbetyg meddelas. Men endast undantagsvis gör man, såsom man borde göra, bestämd åtskilnad mellan arsexamen och afgangsexamen. Den förra får utan vidare, då tiden är inne för lärjungens utträde ur skolan, gälla såsom afgangsexamen. Fordringarne i denna äro i olika skolor vexlande. I allmänhet taget äro de väl små, och pröfningen blir yttlig.

Hvad som också är ganska olika i olika skolor, är *disciplinen*. Synnerligen dålig är den ingenstädes, men i många skolor är den särskildt i vissa afseenden utmärkt. Härvid beror nästan allt på läraren. Der denne har naturlig begafning i denna rigtning och sjelf öfvar tukt på sig sjelf, blifver disciplinen i skolan utan några ansträngningar god. Sådan är den i de flesta skolor; men några få skolor finnas, i hvilka disciplinen aldrig kan bli god, så länge de nu varande lärarekrafterna der arbeta. I vissa delar af inspektions-området underskattas vigten af att upprätthålla yttre ordning och skick. Man glömmar, att lärjungarne härigenom, låt vara ännu blott på ett förberedande sätt, införas på det sedliga lifsområdet. Hvad jag förut

yttrat om undervisningen och dess brister hindrar mig ej att erkänna, det åtskilliga skolor finnas, som på ett djupare sätt öfva sedligt uppfostrande inflytelse på barnen. Denna inflytelse skule le blifva mäktigare, om deras föräldrar från början kufvat deras egenvilja och hallit dem till sanning och lydnad.

VI. Undervisningsmateriel.

Undervisningsmaterielen i de skolor, hvarom nu talas, är visserligen icke rikhaltig, men den har under dessa år ökats litet öfver allt. Den mest behöfliga finnes nu.

Två kartor hafva, sedan sista inspektionsberättelsen skrefs, gjort sitt inträde uti inspektionsområdets alla folkskolor. Den ena är "Väggkarta öfver Bibelns land och folk". Hon har varit till stor nytta vid läsningen af bibeln och den bibliska historien; jag har ock förvissat mig om att denna karta kommit till rätt användning. I några skoldistrikt dröjde det åratat, innan man följde min maning att anskaffa kartan öfver bibelns land och folk. Vid efterforskning befans, att man menade sig hafva henne förut. Hon förvexlades med kartan öfver Palestina. Den andra nya kartan, också införd i folkskolorna, är den öfver "Småland och Öland", utgifven år 1889. Den gick lättare att införa, men egendomligt nog har jag påträffat lärare, som ej förstått att rätt använda den. Nu förstå de det.

Det kongl. cirkuläret den 16 november 1889 angående gemensam norm för undervisning i svensk rättskrifning, hvars efterlefnad varit mig så mycket lättare att öfvervaka, som lärarepersonalen visat stor månhet att oförtöfvadt få i skolorna införda böcker med stafning enligt gällande föreskrifter, har nödvändiggjort anskaffandet af nya läseböcker för småskolan. Sådana hafva ock inkommit i alla småskolor. Rodhes läsebok mötte i ny dräkt något tidigare än den Kastmanska, hvilket gjorde, att man flerstädes köpte den förra äfven der, hvarest man förut använt den Kastmanska. Denna senare förekommer i många skolor men Rodhes i ännu flera.

Föreskrifterna i nyssnämnda kongl. cirkulär hafva i många skolor blifvit tillämpade delvis i raskare följd, än det sjelft äskar. Så t. ex. anskaffades för åtskilliga folkskolor första bandet af folkskolans nya läsebok (9:de uppl.) strax efter dess utgifning, ehuru man kunnat reda sig ännu någon tid med den gamla läseboken. Under senare hälften af fjolåret skyndade man sig mångenstädes att inköpa den nya läsebokens senare band, hvilket utkom i början af juni. Nu återstår det ej många folkskolor, som sakna den nya läseboken. Hon är också utan gensägelse den viktigaste nyheten på denna inspektionsperiods

förteckningar å undervisningsmateriel. Med spänning motsåg man hennes utgifning och hoppades mycket af henne. Hon har icke svikit förhoppningarna utan tvärt om öfverstigit dem. — Vare sig det nu gällt att anskaffa läseböcker för småskolan eller folkskolan, har merendels deras antal varit något mindre än antalet barn, som samtidigt undervisas. Två barn nödgas sålunda ibland bruka samma bok, hvilket i många afseenden är olämpligt.

VII. Anteckningsböcker.

Skolans anteckningsböcker — hufvudbok, examenskatalog och dagbok — föras med större omsorg för hvarje år. Dock återstår mycket att önska i detta afseende. Hufvudbok förekommer väl sällan i småskolorna men öfver allt examenskatalog och dagbok. Dessa senare äro nu ordentligt inbundna. Förut skrefvos de slarfvigt på några lösa pappersark. Blott man fäster vederbörandes uppmärksamhet på att denna bokföring skall noggrant skötas, foga de sig efter uttalade önskingar, äfven om de icke förstå, hvartill den skall tjena.

I alla folkskolor finnas dagbok, examenskatalog och hufvudbok äfvensom, der så skall vara, anteckningslängder för repetitionsförhören eller för den fortsatta undervisningen. Deremot saknas flerstädes ordentlig förteckning på skolmateriel och annan lös egendom tillhörande skolan.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Antalet "egna skolhus" steg år 1886 till 91. Nu äro de 102. Enligt lagakraftvunna kyrkostämmobeslut skola inom ett par år byggas sju nya skolhus, bland hvilka ett i Hvetlanda, innehållande fyra lärosalar med plats för 64 lärjungar i hvardera.

Förhyrda eller hyresfritt upplåtna skolhus uppgåfvos år 1886 finnas till ett antal af 28. Nu äro de endast åtta. Deras minskning i antal beror i någon mån på att flera nya egna skolhus blifvit uppförda, men väsentligen beror den derpå, att uppgifterna rörande antalet förhyrda eller hyresfritt upplåtna skolhus blifvit sannare, än de voro år 1886. Då uppgafs nemligen såsom "hyresfritt upplåtet skolhus" mången bondstuga, der man i någon kammare inhyt en småskola. Detta var ju en oegentlighet i uppgifterna, hvilken försvunnit, då skolrådets ordförande nu i dylikt fall skrifver i sin enligt folkskolestadgans 66 § formulerade berättelse: "Barnen måste undervisas här och der i enskilda boningar." Ännu finnes det ej mindre än 32 småskolor, hvilkas lärjungar visserligen ej på alla stationer men dock på någon

station måste undervisas i enskilda boningar. Olägenheterna häraf äro synnerligen stora, ehuru de rum, som nu upplåtas för småskolan, äro något mindre olämpliga än de, som upplåtos i början af min inspektörstid. Nu känner man sig förpligtad att anskaffa icke en liten kammar utan det största rum, som kan fås. Detta iordningställes, så godt sig göra låter, till ett skolrum. Men att bygga särskilda småskolehus, dertill är man icke hagd. Endast några få sådana finnas. Samma skolsal begagnas för småskola och folkskola, hvilket möjliggöres derigenom, att den förra arbetar på en station, medan den senare arbetar på en annan. Några skolhus finnas afsedda att samtidigt inrymma folk- och småskolan, men då är vanligen den för småskolan ämnade lokalen alltför liten. Också äro de äldsta folkskolehusen för små. På några ställen har man alldeles byggt om dem, på andra utvidgat dem och genom grundliga reparationer satt dem i någorlunda drägligt skick. Men på det hela taget hafva icke de ökade krafven på sunda och i öfrigt lämpliga skollokaler blifvit så tillgodosedda, som önskligt hade varit; jag menar, att man ej orkat följa med utvecklingen på detta område, ehuru skollokalerna förvisso äro bättre i år än för sex år sedan. Öfver allt är ventilationen under pågående lektion för svag och uppvärmningssättet mer eller mindre olämpligt. Jernkaminerna, som ofta användas, anses skadliga redan i och för sig och blifva det i än högre grad, då de, såsom vanligen är fallet, skötas på orätt sätt. Skolsalarna i de under denna inspektionsperioden uppbyggda skolhusen äro rymliga och i många afseenden förträffliga, ehuru jag befarar, att de ej i allo godkännas af vår tids läkare. Snyggheten och ordningen i skolrummen, dessas prydliga skick är ganska olika. Der lärarepersonalen har sinne för sådant, gör skolrummet ett behagligt intryck, äfven om allt vittnar om torftighet. Ett motsatt intryck får man uti några skolor.

Liksom skolrummen äro mest otjenliga, då barnen undervisas här och der i enskilda boningar, så pläga ock *skolmöblerna* i dylikt fall vara allt annat än ändamålsenliga. Till nu antydda skolrum hafva endast undantagsvis tvärsitsiga skolbord hittat vägen. Men i skolhusen äro de icke sällsynta, om ock uti åtskilliga ännu finnas de gamla långbänkarne trots dessas olämplighet både för helsa och undervisning. För resten har jag på vissa hall träffat på ett slags tvärsitsiga gamla skolbord, som också äro rätt menliga för barnens helsa och naturligtvis svåra nog att få ersätta af mera lämpliga. Emellertid erkänner jag villigt, att nya och tidsenliga skolmöbler nu inkommit i många skolor. Fönstren i de allra flesta skolsalar hafva blifvit under dessa sex åren försedda med gardiner eller rullgardiner. På hösten insättas

nster i många skolhus, men nog har jag somligstades fått a, att de på våren uttagas, annars få de sitta qvar året om. la vi ut ur skolhuset, så finna vi endast på 37 ställen någon ens undervisning ordnad *skolträdgård*. Då skolhusen äro 102, medgifvas, att skolträdgårdarne äro få. Dertill kommer, a bland dem äro illa ordnade. Det har sig rätt svårt att få för trädgårdsskötsel och trädplantering så vaket, att man vill något härför. Framsteg hafva dock äfven härutinnan gjorts.

voro de för barnens undervisning ordnade skolträdgårdarne last 31, och då undervisades i trädgårdsskötsel vid blott 14 u vid 32. Att antalet skolor, der undervisning meddelats i 1e, är mindre än antalet skolträdgårdar, beror dels derpå, att, undantagsvis, några få flyttande skolor hafva trädgård vid a stationer, och dels derpå, att, i synnerhet före år 1887, olträdgårdar visserligen uppgåfvos vara ordnade för barnens ing men dock ännu ej voro så fullständigt ordnade, att man em undervisa barnen. Der skolträdgårdar finnas, äro de van- igma vid de skolhus, i hvilka folkskolelärarne bo. Det till för deras eget behof af jordfrukter upplåtna jordlandet är i gällande föreskrift icke alltid skildt från skolträdgården. is påträffas några skolträdgårdar, hvilka äro ordnade på ett mycket hedrar vederbörande.

IX. Tillsyn.

uppsigt öfver skolan och dess verksamhet, som åligger skol- fvas till större delen af skolrådets ordförande. De öfriga a i skolrådet äro i de flesta fall föga verksamma. Klagan r gammal och torde ännu i det hela hafva fog för sig, dock grad än förr. Åtskilliga skolrådsledamöter, tillhörande all- ens hedervärda klass, har jag lärt känna, hvilka väsentligen olan genom sitt varma intresse för henne, hvilket de lagt i blott genom fagert tal utan äfven genom handling. Sådana sett till skolan, verkligen sett till henne. Få äro de, men lar, att de ej behöfde vara så få, om man blott rätt allvar- ade sig att söka upp dem. Nog skulle i hvarje skoldistrikt letas personer, som vore någorlunda lämpliga till skolråds-

Naturligtvis hafva de flesta medlemmarne i skolråden gjort m att tillgodose skolans yttre behof: de hafva anskaffat nö- le, ombesörjt reparationer å skolan tillhöriga byggnader, skolgården blifvit inhägnad m. m., hvilka många bestyr att värdera. Dock hafva äfven dessa stundom blifvit fö- *veräll. för Vezisö stift.*

summade. — Hvarje skolrote brukar representeras af minst en skolrådsledamot. Han har närmaste tillsynen öfver skolan inom det området. Han öfvervakar barnens skolgång o. s. v. Men just i detta sista, öfvervakandet af barnens skolgång, brukar skolrådets ordförande hafva klen hjälp af dess öfriga ledamöter. De besöka sällan skolan, de anse helt anspråkslöst, att deras besök der till ingenting tjena, hvadan de nått och jemnt infinna sig i skolan vid hennes öppnande och avslutande. Detta är ett misstag. Deras besök i skolan kunna göra mycket godt, mindre såsom kontroll öfver lärarepersonalens verksamhet än såsom en uppmuntran för lärarne och lärarinnorna i deras ofta tålamodspröfvande arbete. Dessa se med tacksamhet, att någon besöker dem i skolan. De känna sig stå ensamma och sakna stöd i sin verksamhet. Derför vilja de gerna, att skolrådets ledamöter skola infinna sig i skolan, och de hafva ofta uttryckt sin ledsnad öfver att detta sällan är fallet. I de flesta skolsalar finnes anslagen en förteckning öfver skolrådsledamöternas namn. Endast i några få skoldistrikt hafva dessa haft biträde af särskilda tillsyningsmän, som blifvit utsedda bland personer, hvilka icke tillhöra skolrådet. — Min redan förut genom erfarenhet vunna öfvertygelse derom, att pastors s. k. själskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet är en lämplig anordning, har under denna sexårsperiod vunnit i styrka.

Beträffande den tillsyn öfver skolorna, som kommit dem till del genom folkskoleinspektören, må nämnas, att, om antalet inspektionsförrättningar fördelas lika på hvarje år, hafva något mer än 50 procent af fortsättningsskolorna och öfver 80 procent af folk- och småskolor blifvit ärligen inspekterade. Antalet inspekterade skolor har under de olika åren föga vexlat. Dessa personliga besök på ort och ställe sätta mer än något annat inspektören i stand att rätt uppfatta, hvad skolan behöver, genom demkan han såsom genom ingenting annat vinna en jemförelsevis riktig öfverblick öfver inspektionsområdets skolväsen. Hvad han ej själf på stället inhemtat, det får han sällan veta. Dessutom är det personliga sammanträffandet med skolrådets ordförande och dess öfriga medlemmar, med lärare och lärarinnor, ja, äfven med skolans motståndare af största vikt. De ansvarsfulla pligter, som vår instruktion ålägger oss folkskoleinspektörer, kunna vi icke, synes mig, fylla, om vi äro allt för rädda för de mödosamma inspektionsresorna. Under dessa har jag, hvart jag kommit, blifvit mottagen med tillmötesgående, oaktadt jag ej skytt att uttala klander, der sådant bort uttalas, naturligtvis aldrig i barnens närvaro, då det gällt lärarepersonalen. Denna har efter förmåga följt gifna råd och anvisningar, för hvilka man alltid tackat mig. I de flesta fall har inspektionen skett utan föregången anmälan.

Vexiö i mars 1893.

And. Benj. Lundblad.

Östbo och Vestra Härads kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Vid 1892 års slut uppgick antalet folkskolor inom inspektionsområdet till 50, af hvilka 21 voro fasta och de öfriga flyttande, nemligen 15 på 2 stationer, 10 på 3 och 4 på flera än 3 stationer.

Enligt 1891 fattadt beslut har i Gällaryds skoldistrikt inrättats 1 ny folkskola, som trädt i verksamhet innevarande år, hvadan folkskolornas antal nu är 51. Af dessa äro 23 fasta och 28 flyttande.

På grund af fattade beslut skola redan nästkommande år i Rydaholm och Norra Sandsjö upprättas 2 nya folkskolor.

Egentliga fortsättningsskolor funnos sistlidet ar vid 6 folkskolor.

Undervisning i slöjd för gossar har meddelats vid 8 folkskolor.

1 mindre folkskola, flyttande på 2 stationer, har under inspektionsperioden inrättats i Vernamo landsförsamling.

Småskolornas antal uppgår nu till 77, af hvilka 4 tillkommit under inspektionsperioden. Det torde böra anmärkas, att 2 af dessa senare först i år börjat sin verksamhet.

Enligt gällande reglementen äro folkskolorna indelade i 2 afdelningar och hvarje afdelning i 2 klasser. I några få skolor har dock endast funnits 3 årsklasser, och, der så varit fallet, har lägre afdelningen utgjorts af första årsklassen.

I alla fasta och några få flyttande folkskolor har hvardera afdelningen undervisats af samma lärare på olika dagar i veckan eller på olika tider af året, men i de flesta flyttande skolor med ej alltför stort barnantal i hvarje rote hafva båda afdelningarne samtidigt besökt skolan.

Småskolorna hafva liksom folkskolorna varit indelade i 2 afdelningar med 1 eller 2 årsklasser i hvardera afdelningen. I allmänhet hafva båda afdelningarne undervisats samtidigt af samma lärare eller lärarinna.

Hvarje dag har undervisningen börjat och slutat med bön och sång. I sammanhang med morgonbönen har förekommit bibelläsning jemte förklaring af det lästa.

II. Läroämnena, lärokurser och läsordning.

Endast i jämförelsevis få folkskolor hafva alla i nu gällande folkskolestadga upptagna läroämnena varit föremål för undervisning. Så hafva teckning, sång och trädgårdsskötsel icke förekommit i en del skolor, der antingen läraren ej egt förmåga att undervisa i dessa ämnen eller der skolträdgårdar saknats. Att undervisningen i slöjd för gossar införts vid så få skolor, torde i någon mån bero derpå, att man anser denna undervisning vara mindre behöflig i skolan, enär hemslöjd är temligen allmän.

I flertalet småskolor har undervisning meddelats i alla småskolans ämnen. På åtskilliga ställen hafva dock barnen ej öfvats i gymnastik och teckning.

Med ledning af normalplanen har man för alla skolor uppgjort lärokurser, hvilka genomgåts så fullständigt, som förhållandena medgifvit. I skoldistrikt, der den årliga undervisningstiden för hvarje barn understigit 4 månader, har man helt naturligt måst egna alla mesta tiden åt hufvudämnena, på det att barnens insigter och färdigheter derutinnan måtte blifva någorlunda tillfredsställande.

Den i normalplanen angifna lärogången har i allmänhet blifvit följd, och det torde därför kunna sägas, att de särskilda kunskaps- och öfningsämnena inträdt i ändamålsenlig ordning i undervisningen.

För hvarje skola har funnits i lärorummet anslagen läsordning, alltid upptagande för hvarje lärotimme i veckan det ämne, hvori de särskilda klasserna skulle undervisas, samt ofta äfven angifvande hvilka klasser som skulle omedelbart undervisas af läraren, och hvilka som skulle sysselsättas med tysta öfningar. Såvidt jag kunnat finna, hafva lärare och lärarinnor noggrant följt läsordningarne.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden, fördelad i höst- och vårtermin, har i allmänhet utgjort $34\frac{1}{2}$ veckor utom vid några flyttande skolor, der den utsträckt till 9 å 10 kalendermånader.

Undervisningen har i så väl folk- som småskolor börjat i februari eller senast den 1 mars och fortgått till den 1 eller 15 december med 3 till 7 veckors ferier under sommaren.

De egentliga fortsättningsskolorna hafva vanligen varit i verksamhet från den 8 eller 10 januari till den 18 eller 20 februari.

I alla folkskolor har undervisningen pågått 5 dagar i veckan, hvarförutom i de flyttande 2 à 3 lördagar i månaden hållits repetitions- eller roteförhör. I småskolorna har undervisats 6 dagar i veckan.

Den dagliga lästiden har i folkskolan varit 6 och i småskolan 5 timmar med början kl. 9 f. m. — Emellan 2 på hvarandra följande lärotimmar har lemnats 10 minuters ledighet. Middagsloftet har vexlat mellan 1 och 1½ timme.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Antalet barn, som 1892 undervisades i inspektionsdistriktets skolor, utgjorde:

i fasta	folkskolor	1,431
i flyttande	d:o	2,784
i mindre	folkskola	30
i fasta	småskolor	353
i flyttande	d:o	2,938
			<hr/>
			= 7,536.

Barnens skolgång har i regeln börjat det år, hvarunder de fyllt 7 år. Undantagsvis har emellertid ett och annat barns skolgång blifvit på grund af sjukdom eller annat hinder fördröjd utöfver nämnda tid.

Intagning har i fast skola egt rum vid läsårs och i flyttande vid läse-terminens början. Endast i några få fall har denna ordning öfverträdts.

Skolgången har i allmänhet varit jemn, ja, i några skoldistrikt har jag funnit det mycket sällsynt, att barn utan giltigt förfall utelämnat från skolan. På de jämförelsevis få ställen, der ojemnheter i skolgången oftare förekommit, hafva dessa, enligt hvad vid inspektionerna uppgifvits, varit föranledda dels af föräldrarnes fattigdom med deraf följande svårighet att på bestämda tider nödortfeliggen utrusta barnen för besök i skolan, dels af behof att, särdeles under vårarbetet och skörden, använda barnen i hemmen, dels ock af några få skolrådsordförandes slapphet i öfvervakandet af skolgången.

Flyttning från småskolan till folkskolan äfvensom från lägre klass till högre inom de särskilda skolorna har verkstälts endast en gång om året, nemligen i fast skola vid läsårets och i flyttande skola vid terminens slut.

Afgångspröfning har i de allra flesta fall anstälts i sammanhang med årsexamen.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Inom inspektionsdistriktet voro 1892 anställda:

i folkskolor ..	50 lärare	50
„ mindre folkskola	1 „	1
„ småskolor	18 „ och 57 lärarinnor	75
		= 126.

Lärare och lärarinnor hafva i allmänhet gjort sig kända för ett godt uppförande. För förargelseväckande lefverne hafva dock 2 folkskolelärare af vederbörande skolråd fått i protokoll intagen varning.

Beträffande undervisningen i de särskilda ämnena tror jag mig kunna vitsorda, att den i de flesta skolor bedrifvits på ett tillfredsställande sätt. Ja, flera lärare och lärarinnor hafva visat sig ega mycket goda insigter och utmärkta undervisningsgåfvor. Särskildt torde böra påpekas, att undervisningen i småskolorna gjort ej ringa framsteg i samma mån, som dessa läroanstalter försetts med lärare och lärarinnor, som erhållit tillräcklig utbildning för sitt kall. Naturligt är emellertid, att i afseende på kunskaper och undervisningsskicklighet stor skiljaktighet mellan lärare förefinnes. På grund af bristande duglighet att sköta sina befattningar hafva 2 folkskolelärare på uppmaning tagit afsked, så snart de blifvit berättigade till pension, och en, som ej hunnit pensionsåldern, har af nämnda anledning ålagts att tidtals hålla biträdande lärare. Dessutom hafva 1 småskolelärare och 3 småskolelärarinnor afskedats, emedan de ej kunnat på ett nöjaktigt sätt bedrifva undervisningen.

Offentliga förhör, s. k. examina, hafva efter pålysning från predikstolen anstälts i de flyttande skolorna vid terminens och i de flesta fasta vid läsårets slut på den dag, som af skolrådets ordförande bestämts.

Dessa förhör, vid hvilka barnens föräldrar äfvensom andra för skolan intresserade personer ofta varit närvarande, hafva ledts af skolrådsordföranden eller, om han varit hindrad, af någon skolrådsledamot. I flyttande folkskolor hafva, såsom förut nämnts, å lördagsförmiddagarna (vanligen kl. 9—1 eller 2) hållits s. k. repetitionsförhör vexelvis i de rotar, som för tillfället ej haft skola. Till skolförhören torde ock kunna räknas de tillfällen till fortsatt undervisning, som beredts de barn, hvilka afgått ur folkskolan men ej bevistat den egentliga fortsättningsskolan. Denna undervisning har varit ordnad på olika

ågra skoldistrikt hafva de barn, om hvilka nu är fråga, anslamman med folkskolans högre afdelning besökt skolan 1 kan eller ock bevistat repetitionsförhören, när sådana hållits; ställen åter hafva de erhållit särskild undervisning 2 à 3 månaden under pågående läsetermin eller ock 6 till 8 dagar i början eller slutet af läsåret.

disciplinen angår, torde jag med skäl kunna såsom allmänt uttala, att den i yttre hänseende varit god, om också stor innat iakttagas. Der läraren med nit och skicklighet skött ngen samt visat sig hysa kärlek till sitt kall och barnen, linen alltid varit särdeles god.

VI. Undervisningsmateriel.

visningsmaterielen har sedan 1886 fått icke ringa tillökning. har man för skolorna inköpt nya läseböcker och mängden språk- och rättskrifningslärar. I de flesta folkskolor hafva läroböcker i räkning, historia och geografi samt Berlins Kartor och vägghäften öfver djurriket m. m. hafva anskaffats nlig mängd. Deremot hafva nästan alla skolor saknat sådan om skolråden ansett mindre nödvändig, t. ex. fysiska ap- lurier o. d. äfvensom materiel för åskådningsöfningarne.

VII. Anteckningsböcker.

folkskolor hafva funnits vederbörliga anteckningsböcker, ufvudbok, examenskatalog, dagbok och förteckning öfver barn samt anteckningslängder öfver barnens inställelse vid smaskolorna hafva anteckningsböckerna utgjorts af dagbok iskatalog. Merendels hafva böckerna varit ändamålsenligt ch ordentligt förda, så att anmärkningar mot bokföringen ntagssvis behöft göras. Den i folkskolestadgans 29 § mom. i förteckningen öfver skolans materiel och inventarier har en del ställen.

Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

spektionsområdet funnos vid förra årets slut 115 skolhus, 1 uppförts under senaste 6-årsperioden. Härtill kommer, tre skolhus genom tillbyggnad m. m. satts i någorlunda ick, hvarjente flerstädes fattats beslut om uppförande af

ade rymlighet, luftvexling och inredning hafva lärorummen

i de flesta skolhusen varit tillfredsställande; men, der för småskolorna måst användas förhyrda lokaler, hafva dessa ej så sällan varit mindre lämpliga, särskildt hvad utrymme och belysning angår.

Skolmöblerna hafva fått icke ringa tillökning. Utom svart taffa, som naturligtvis funnits i hvarje skola, hafva folkskolorna temligen allmänt varit försedda med tvåsitsiga skolbord, kartställningar, bord eller kateder för läraren samt skåp eller kistor för förvarande af böcker, kartor m. m. I de för småskolorna förhyrda lokalerna hafva i allmänhet begagnats s. k. långbänkar, hvilka ej alltid varit ändamålsenliga.

Enligt skolrådets uppgifter funnos sistlidet år 34 skolträdgårdar; men, då jordlanden kring skolhusen flerstädes dels ej varit bearbetade på ett för undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering lämpligt sätt, dels användts uteslutande för lärarens behof, kan jag ej uppgifva mer än 19 skolor med ändamålsenligt ordnade skolträdgårdar.

IX. Tillsyn.

Närmaste tillsynen öfver skolorna har utföfvats af skolrådets ordförande och öfriga ledamöter samt, der det varit behöfligt, af särskild utsedda tillsyningsmän. Om det också ej kan förnekas, att tillsynen flerstädes varit slapp, bör man dock rättvisligen erkänna, att i allskilliga skoldistrikt vederbörande, i synnerhet skolrådsordförandena, ej sällan besökt skolorna och äfven på andra sätt lagt i dagen sitt intresse för skolans angelägenheter.

Beträffande den mig åliggande tillsynen öfver skolorna må här i korthet nämnas, att under förra året alla inom inspektionsdistriktet befintliga skolor utom 7 besöktes, hvaremot under hvarterdera af åren 1887—1891 omkring 85 procent af hela antalet inspekterats, att inspektionerna i de flesta fall verkstälts utan föregående tillkännagivande, att jag, då sådant synts mig behöfligt, efter slutad inspektion af en skola meddelat läraren eller lärarinnan råd och anvisningar i afseende å undervisning och tukt m. m., samt att jag, sedan skolorna i en församling inspekterats, merendels tillsändt vederbörande skolråd skriftlig promemoria rörande anmärkta brister i skolväsendet jemte förslag till dessas afhjelpande.

Vexjö i augusti 1893.

D. Ahnstrand.

IV.

Tvetå, Vestbo och Vista Kontrakt.

I anledning af folkskoleinspektörens för ofvan nämnda område vid ifrågavarande inspektionsperiods slut inträffade död har någon egentlig berättelse för åren 1887—1892 rörande folkskoleväsendet inom detta inspektionsområde icke kunnat lemnas. Med ledning af de till kongl. ecklesiastik-departementet från skolråden inkomna uppgifterna för år 1892 torde dock följande böra meddelas.

Inspektionsområdet omfattade 47 skoldistrikt, hvaraf 2 i städer (Jönköping och Grenna), samt hade vid 1892 års slut en folkmängd af 80,246 personer.

A. Undervisningsanstalterna.

Inom inspektionsområdet funnos vid 1892 års slut 155 allmänna folkundervisningsanstalter, hvaraf:

fasta folkskolor med en lärare eller lärarinna	34
" " flere lärare eller lärarinnor	7 41
flyttande folkskolor på 2 stationer	17
" " 3 "	3 20

Summa folkskolor 61;

fasta mindre folkskolor	2
flyttande mindre folkskolor	1

Summa mindre folkskolor 3;

fasta småskolor	26
flyttande småskolor	65

Summa småskolor 91.

B. Lärarepersonalen.

1:o. Antalet lärare och lärarinnor i *läseämnena* (ensamt eller i förening med öfningsämnena eller handaslöjder) utgjorde år 1892:

i *folkskolor*:

ordinarie lärare	71	
" lärarinnor	13	74
extra ordinarie lärare	4	
" lärarinnor	5	9
biträdande lärare	1	
" lärarinnor	5	6
Summa		99

hvaraf saledes 76 lärare och 23 lärarinnor;

i *mindre folkskolor*:

lärare	1	
lärarinnor	2	
Summa		3

i *småskolor*:

lärare	11	
lärarinnor	105	
Summa		116

Summornas summa 218

hvaraf 88 lärare och 130 lärarinnor.

2:o. Lärare och lärarinnor endast i *öfningsämnena* eller handaslöjder funnos 37, hvaraf 15 manliga och 22 qvinliga.

C. Skolbarnen.

Inom inspektionsområdet utgjorde sagda år antalet barn i skolåldern 7—14 år 12,525, hvaraf 6,334 gossar och 6,191 flickor. Af bel antalet barn i skolåldern hade

a) under året *undervisats*:

i sina egna distrikts fasta folkskolor	4,713	
" " " flyttande	1,840	
" " " fasta mindre folkskolor	55	
" " " flyttande	49	
" " " fasta småskolor	1,716	
" " " flyttande	2,223	10,596
" folkskoleanstalter utom deras egna distrikt	204	
" allmänna läroverk och specialskolor	205	
" enskilda skolor	293	
" hemmen	186	11,484

Transport 11,484

Transport 11,484;

b) under året *ej åtnjutit undervisning:*

efter inhemtad minimikurs (§ 48 folksk.-stadg.) 116

.. godkänd afgangspröfn. (§ 47 folksk.-stadg.) 526

till följd af sjukdom eller naturfel ... 33

af annan anledning 332 1,007;

c) *uppgifter saknats* för 34;

Summa 12,525.

Af dessa 12,525 barn i 7—14 års ålder hade 10,596 under året undervisats i sina egna distrikts folkskoleanstalter. Om härtill lägges ett antal af 387 barn, dels under 7 eller öfver 14 års ålder och dels barn från annat skoldistrikt, hvilka under året besökt dessa anstalter, visar sig att hela antalet i folkskoleanstalterna inom inspektionsområdet år 1892 undervisade barn uppgått till 10,983. Fördelas sist angifna antal skolbarn på inspektionsområdets samtliga så väl folkskoleanstalter som dit hörande lärarepersonal i läseämnen, så uppkommer för året ett medeltal af 71 barn på hvarje skola och 50 på hvarje lärare eller lärarinna.

D. Skollokaler och skolträdgårdarne.

För inrymmandet af områdets 155 folkskoleanstalter funnos under året 103 skoldistrikts egna skolhus samt 47 förhyrda lokaler. Vid 46 skolhus funnos för barnens undervisning ordnade skolträdgårdar.

E. De ekonomiska förhållandena.

Skolrådets räkenskapssammandrag för år 1892 lemna efter någon rättelse följande öfversigt för hela inspektionsområdet:

*Debet:**tillgångar* vid årets början kr. 97,642,18*inkomster* under året:

af räntor, arrenden och dylikt kr. 5,751,82

.. skoldistriktet 115,060,68

.. staten 67,783,58

.. landsting, hushållningssällskap m. m. 2,677,00

öfriga inkomster 8,551,90 199,824,93

skuld vid årets slut 175,520,97

Summa kr. 472,988,08;

Kredit:

<i>skuld</i> vid årets början	kr. 177,237,29
<i>utgifter</i> under året:	
till lärares och lärarinnors aflöning ..	kr. 140,817,05
" skollokaler och inventarier	" 16,844,91
" undervisningsmateriel	" 3,970,29
öfriga utgifter	" 33,957,77
<i>tillgångar</i> vid årets slut	195,590,02
	<hr/>
	Summa kr. 472,988,08.

Beloppet af donationer för inspektionsområdets folkskoleväsende utgjorde vid 1892 års slut 79,894 kr. 67 öre.

BERÄTTELSE
OM
FOLKSKOLORNA I RIKET
för åren 1887–1892

AFGIFNA

AF

Förordnade Folkskoleinspektörer.

II.

weden - folkskole = inspektør

BERÄTTELSE
OM
FOLKSKOLORNA I RIKET

för åren 1887–1892

AFGIFNA

AF

tillförordnade Folkskoleinspektörer.

II.

STOCKHOLM 1894
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

duc. 22-3518

INNEHÅLL.

Berättelser om Folkskolorna inom

Lunds stift:

	Sid.
I. Oxie, Skytts och Vemmenhögs kontrakt	1—9.
— Malmö stad	10—16.
II. Torna, Bara och Harjagers kontrakt	17—28.
III. Frosta, Färs och Gärds kontrakt	29—45.
IV. Vestra och Östra Göinge samt Villands kontrakt	46—62.
V. Onsjö, Rönnebergs, Luggude, Södra Åsbo, Norra Åsbo och Bjäre kontrakt	63—82.
VI. Ljunits och Herrestads, Albo och Jerrestads samt Ingelstads kontrakt	83—89.
VII. Blekinge län	90—95.

Göteborgs stift:

I. Domprosteriets norra kontrakt och Göteborgs stad:	
a) Domprosteriets norra kontrakt	1—10.
b) Göteborgs stad	11—15.
II. Göteborgs och Bohus län (utom Göteborgs stad)	16—54.
III. Marks och Bollebygds samt Kinds kontrakt	55—85.
IV. Hallands län	86—104.

Kalmar stift:

I. Norra Möre, Stranda och Handbörds kontrakt	1—16.
II. Södra Möre samt Ölands Norra, Medel- och Södra kontrakt	17—37.

Karlstads stift:

I. Kils, Elfdals, Visnums, Nyeds, Fryksdals och Gillbergs kontrakt . . .	1—24.
II. Jösse och Nors kontrakt	25—47.
III. Nordmarks kontrakt samt den del af Elfsborgs län, som tillhör Karlstads stift	48—59.

Hernösands stift:

	Sid.
I. Västernorrlands län	1—16.
II. Jemtlands län	17—36.
III. Umeå stads- och landsförsamlingar	37—48.
IV. Nordmalings och Bjurholms församlingar af Ångermanlands nordöstra kontrakt samt Vännäs och Degerfors pastorat af Vesterbottens första kontrakt	49—59.
V. Säfvars, Bygdeå, Nysätra och Löfångers pastorat af Vesterbottens första kontrakt samt Skellefteå, Byske, Norsjö, Jörns, Burträsk och Malå församlingar af Vesterbottens andra kontrakt	60—84.
VI. Piteå pastorat af Vesterbottens andra kontrakt samt Neder- och Öfver-Luleå, Råneå, Neder- och Öfver-Kalix pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt	85—98.
VII. Södra Lappmarkens kontrakt (utom Sorsele pastorat)	99—110.
VIII. Sorsele pastorat af Södra Lappmarkens kontrakt, Arvidsjaurs och Arjeplogs pastorat af Vesterbottens andra kontrakt samt Jockmocks pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt	111—123.
IX. Neder-Torneå, Karl Gustafs, Hietaniemi, Öfver-Torneå och Pajala pastorat af Vesterbottens fjerde kontrakt	124—141.
X. Gellivare pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando pastorat af Vesterbottens fjerde kontrakt	142—161.

Visby stift:

I. Norra kontraktet samt Roma, Dalhems, Hörsne, Gothems, Östergarns, Kräklingbo, Sjonhems och Vänge pastorat af Medel-kontraktet . . .	1—44.
II. Södra kontraktet samt Sanda, Eskelhems, Stenkumla, Valls, Atlingbo, Hejde och Klinte pastorat af Medel-kontraktet	45—64.

Berättelser om Folkskolorna inom Lunds stift

åren 1887—1892.

I.

Oxie, Skytts och Wemmenhøgs kontrakt.

Det inspektionsområde, denna berättelse afser, utgöres af Skanes sydvestra del och omfattar tre kontrakt med en folkmängd vid 1892 års slut af 105,344 invanare samt är fördeladt i 36 pastorat, 67 församlingar och 65 skoldistrikt. Att skoldistriktet äro färre än församlingarne beror deraf, att Malmö stads trenne församlingar äro sammanlagda till ett skoldistrikt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Antalet inom området befintliga, för folkundervisningen afsedda anstalter, som vid inspektionsperiodens början utgjorde 205, af hvilka 102 voro folkskolor, 15 mindre folkskolor och 88 smaskolor, utgjorde äfven vid 1892 års slut 205, af hvilka dock 115 voro folkskolor, 10 mindre folkskolor och 90 smaskolor. Folkskolornas antal har således ökats med 13. Den verkliga ökningen är dock större än den skenbara, hvilket framgår deraf, att antalet skolor med flere lärare ökats från 8 till 17. De mindre folkskolorna, som vid periodens början voro 15, äro nu blott 10, i det att 5 sådana, af hvilka ensamt i Grönby pastorat 3, förvandlats till folkskolor, medan den i Fru Ahlstads för-

samling blifvit en lägre afdelning af folkskolan, som nu är en skola med 2 lärare, hvardera undervisande 2 årsklasser. En ny mindre folkskola inrättades 1887 i Marieberg af V. Ahlstads församling, som det är att hoppas, för att snart förvandlas till folkskola. Småskolornas antal har ökats från 88 till 90. Äfven här är den verkliga ökningen betydligt större än den skenbara: lärarinnornas antal har vuxit med 21. Fortsättningsskolor finnas blott i Malmö stad.

Antalet i dessa skolor undervisade skolpliktiga barn utgjorde 16,532 mot 15,614 vid periodens början. Antalet lärare och lärarinnor, som vid periodens början utgjorde 336, uppgick 1892 till 385. På hvarje lärare eller lärarinna kommo sålunda vid periodens början 46. vid dess slut 43 barn. Lärarne särskildt för öfningsämnen voro 22.

Med afseende på de särskilda kontrakten gestalta sig förhållandena sålunda:

Oxie kontrakt med 66,830 invånare och 11,613 barn inom skolåldern har 34 folkskolor, 4 mindre folkskolor och 28 småskolor, tillsammans 66 med 238 lärare, eller 1 lärare på 280 invånare och 48 barn. Här bör dock märkas, att på Malmö stad komma 49,562 invånare, 8,554 skolpliktiga barn, 8 folkskolor och 7 småskolor med 171 lärare och lärarinnor, eller 1 lärare på 289 invånare och 50 barn. 5 folkskolor och 4 mindre folkskolor sakna underlag af småskolor.

Skytts kontrakt med 18,368 invånare och 2,811 skolpliktiga barn har 35 folkskolor, 1 mindre folkskola och 29 småskolor, tillsammans 65 med 71 lärare, eller 1 lärare på 259 invånare och 39 barn. Underlag af småskola sakna 4 folkskolor samt den mindre folkskolan.

Inom *Wemmenhøgs* kontrakt med 20,146 invånare och 3,225 skolpliktiga barn finnas 36 folkskolor, 5 mindre folkskolor och 33 småskolor, tillsammans 74 med 76 lärare, eller 1 lärare på 265 invånare och 42 barn. Underlag af småskola sakna 10 folkskolor samt de mindre folkskolorna.

Alla skolor inom inspektionsområdet äro fasta.

Småskolorna hafva i regel tvåårig kurs, på några få ställen treårig. I Malmö skolor följer merendels småskolelärarinnan sin klass ett år i folkskolan, hvadan ock statistiken för Malmö upptager "23 biträdande lärarinnor i folkskola". Folkskolans kurs är, der småskola finnes, i regel fyraårig, eljest sexårig, i tvenne af Malmö skolor sexårig, ehuru småskolor finnas. I de folkskolor, som sakna underlag af småskola, skulle likasom i de mindre folkskolorna undervisas i folkskolans och i småskolans kurser på skilda tider af året, en ordning, hvari dock föräldrarna med svårighet foga sig, hvaraf följer, att i dessa skolor icke sällan, i synnerhet under vintern, finnas barn, tillhörande 6 olika årsklasser. I Malmö stad har hvarje klass både

inom folk- och inom småskolan sin egen lärare. Samma är förhållandet med småskolorna i Limhamn af Hyllie församling, V. Kattarp af V. Skräflinge församling, V. Fosie, Trelleborgs stad samt i småskolan vid Skurups jernvägsstation. I Trelleborgs stad undervisas hvardera af de två nedre folkskoleklasserna af sin egen lärare, gossar och flickor tillsammans, medan tredje och fjerde klassernas gossar hafva gemensam lärare likasom samma klassers flickor gemensam lärarinna. Snarlikt är förhållandet i Limhamns folkskolor. Två examinerade folkskolelärare, hvardera undervisande sin af två årsklasser bestående afdelning, finnas dessutom vid folkskolorna i S. Åkarp, V. Fosie och Skurups stationssamhälle. På öfriga ställen, der folkskola är försedd med två lärare, undervisas nedre afdelningen af examinerad småskolelärarinna.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I folkskolorna har undervisning meddelats i kristendomskunskap, modersmålet, räkning och i regel äfven geometri, geografi och historia, naturkunnighet samt teckning. I 6 skolor har gymnastik alls icke öfvats, i 5 icke sång. I trädgårdsskötsel har undervisning meddelats i 59 skolor, i manlig slöjd i 10 samt i qvinlig slöjd i 53. Dessa begge sista siffrorna skulle egentligen vara mycket större, alldenstund Malmö stads skolor äro här medräknade och 13 skolklasser, i hvilka undervisning i manlig slöjd meddelas, ehuru de motsvara 13 skolor på landsbygden, här blott räknas för 2 skolor, medan åter de 4 flickskolorna i Malmö omfatta 40 afdelningar med hvar sin lärare eller lärarinna, och 4 klasser i Trelleborgs stads skola äfvenledes räknas blott för 1 skola. I de mindre folkskolorna äro läroämnena desamma som i folkskolorna, dock med undantag af historia och geometri, hvarförutom öfningsämnena i dem äro mindre väl tillgodosedda. I småskolorna har undervisats i kristendomskunskap, modersmålet och räkning samt i flertalet i sång, i ett fåtal äfven i teckning och gymnastik.

Lärokurserna äro i regel bestämda i öfverensstämmelse med normalplanen, i en stor del småskolor dock större, i det att i kristendom hela Luthers lilla katekes genomgås och i räkning de 4 räknesätten i hela tal.

Läsordning är med ledning af normalplanen upprättad för alla skolor och följes noga. Allt mera vanligt blir det ock att finna läroplan enligt föreskrift upprättad. Och den dag torde icke vara aflägsen, då sådan skall i hvarje skola kunna företes. I ingen skola saknas skriftligt för året uppställt kursförslag, vid hvars utarbetande normal-

planen lagts till grund. I en del skolor har det lyckats mig att få införda särskilda kursförslag och läsordningar för vinterterminen och särskilda för sommarterminen i öfverensstämmelse med bestämmelserna i tillägget till normalplanen. Och högst önskligt vore, att i landsbygdens skolor sådan anordning blifve den enda brukliga. Bristen på arbetsfolk och det deraf härrörande behovet äfven för den mera burgna landbefolkningen att taga barnen i anspråk för arbete, ett behof, som med den sig allt mer utbredande sockerbetodlingen blifver år från år större, gör, att för det stora antalet barn den normala undervisningstiden i skolan icke kommer att öfverstiga 4 månader. Och det är alldeles själfklart, att lärokurser, för hvilkas genomgående krävas 8 månader, då barnet år från år öfvas vid bokliga svsselsättningar 8 månader, omöjligen kunna medhinnas på 4 månader af lärjungar, som hela 8 månader om året sakna den nödiga öfningen att lära.

III. Lärotider.

Den årliga undervisningstiden är i det stora flertalet skolor 8 månader, vanligen beräknade till $34\frac{1}{2}$ veckor, i ett ringa fåtal till blott 34, men i ganska många till $34\frac{3}{4}$ och 35 veckor. I två skolor är undervisningstiden 43 veckor, i en skola $39\frac{1}{4}$, i 20 skolor 39, i 8 skolor $38\frac{1}{2}$ veckor o. s. v. Sådan lärotidens förlängning utöfver de lagstadgade 8 månaderna kan härröra antingen deraf, att folkskola saknar underlag af småskola och skall meddela undervisning inom folkskolans kurs under vintermånaderna och i småskolans kurs under den öfriga tiden, eller ock deraf, att barnantalet är för stort för en lärare.

I folkskolorna på landsbygden är lästiden vanligen fördelad i en vintertermin från den 1 eller 15 november till den 31 mars eller 15 april med kortaste möjliga uppehåll under julen samt en sommartermin från den 1 eller 15 april till den 1 eller 15 november med så långt uppehåll under högsommaren och början af hösten, som tiden medgifver. I städerna består läsåret af hösttermin och vårtermin.

I småskolorna är undervisningstiden i många församlingar densamma som folkskolans. I andra församlingar börjar undervisningen i småskolan några veckor senare än i folkskolan och fortsättes några veckor längre under högsommaren.

I några skolor läses endast de fem första dagarne i veckan, i de allra flesta sex dagar. Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 timmar, 3 på förmiddagen och 3 på eftermiddagen, i småskolan 5 timmar. Eftermiddagen näst före sön- eller helgdag under-

visas i regel icke. På åtskilliga ställen användas lördags- och onsdagseftermiddagarna till undervisning i slöjd. I Malmö, der i trots af stora och dyrbara nybyggnader utrymmet ändock är alldeles otillräckligt och dubbelläsning förekommer i en mängd lärosalar, är den dagliga undervisningstiden i småskolan 4 timmar och i en del folkskoleafdelningar 5 timmar. I fortsättningsskolorna i Malmö undervisas nu mera 8 timmar i veckan, hvarigenom vinnes, att undervisningen kan tidigare på våren afslutas. Föreskriften om ledighet mellan lästimmarne iakttagas allmänt.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Af inspektionsområdets år 1892 skolpliktiga barn, utgörande ett antal af 17,649, undervisades inom sina egna distrikt 10,916 i folkskolor, 260 i mindre folkskolor, 3,507 i småskolor; — i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom deras egna distrikt 284, i allmänna läroverk och specialskolor 475, i enskilda skolor 689, i hemmen 102. Af de 1,102 skolpliktiga barn, som under året ej åtnjöt undervisning, hade 164 inhemtat de i § 48 af folkskolestadgan föreskrifna insigter, 760 aflagt godkänd afgangsexamen jemlikt § 47 af folkskolestadgan, 67 varit förhindrade af sjukdom eller naturfel och 111 af annan anledning uteblifvit. Om 314 skolpliktiga barn saknas uppgifter.

Hela antalet under året 1892 i inspektionsområdets skolor undervisade barn utgjorde 16,532. Underåriga voro bland de i egna distrikt undervisade 1,176, öfver 14 år 197.

Intagning i skola sker i regel vid lästermins början. Nybörjare intagas endast vid läsarets början, d. v. s. på de flesta ställen i april.

Skolgången är på få ställen jemn i ordets fulla mening, tyckes sent skola blifva det. Stadganden, hvilkas öfverträdande icke för med sig något slags straff, hafva betydelse endast för menniskor med känsla för pligt. Och var tids liberalism är med sin fiendtlighet mot kristlig kultur föga egnad att utveckla sådant sinne. På många orter sändas barnen i skola endast för att kunna blifva konfirmerade: det är kyrkan, som bereder de omyndiga tillfället att inhemta äfven världsligt vetande. Tyvärr sviker stundom äfven kyrkan. En nitisk prest, som bedrifver konfirmandundervisningen med allvar och ställer på konfirmanderna tillbörliga kraf på verklig kunskap i kristendomens hufvudstycken, kan få upplefva, att barnen i hans församling af sina föräldrar sändas att konfirmeras, der litet kräfvess, och der de mottagas till konfirmationsundervisning utan afgangsbetyg från folkskolan.

Flyttning till högre klass inom så väl småskolan som folkskolan likasom från den förra till den senare eger rum vid årsexamen. *Afgångspröfning* i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter hör icke alldeles till ordningen. Den redan nämnda bristen på nödiga arbetskrafter medför helt naturligt, att ett stort antal barn aldrig med-
hinna mera än minimikursen.

V. Lärare, undervisning, skolförhör, disciplin.

Inom inspektionsområdet voro under senare delen af året 1892 anställda: vid folkskolor 129 ordinarie lärare, 39 ordinarie lärarinnor, 9 extra ordinarie lärare och 3 extra ordinarie lärarinnor, 29 biträdande lärarinnor samt 16 lärare och 6 lärarinnor särskildt för öfningsämnen; vid mindre folkskolor 3 lärare och 7 lärarinnor; vid småskolor 166 lärarinnor. Af folkskolelärarinnorna hade 35 anställning vid flickskolorna i Malmö, 2 å Limhamn, 1 i Fosie, 1 i Glostorp, 1 i Trelleborgs stadsförsamling, 1 i Gylle och 1 i Hassle Bösarp. Vid 6 folkskolor på landsbygden undervisades skolans nedre afdelning eller ock blott dess första klass af examinerade småskolelärarinnor. I Malmö skiljes icke vid anställning mellan biträdande lärarinnor och småskolelärarinnor, utan småskolelärarinnan kan, så vida hon befinnes dertill duglig, i regel, vare sig hon är examinerad eller icke, hvart tredje år blifva lärarinna i folkskolans första klass. Af de 3 lärarne vid mindre folkskola hade den ene undergått examen i öfverensstämmelse med kongl. kung. den 11 januari 1878, de två öfriga deremot icke. Af de 7 lärarinnorna vid mindre folkskola hade de 6 aflagt nämnda examen, 1 icke. Af småskolelärarinnorna hade alla utom 30 aflagt examen i öfverensstämmelse med nämnda kung. den 11 januari 1878. Af folkskolans lärare och lärarinnor kunna 14 anses icke motsvara billiga anspråk i afseende på kunskaper och undervisningsskicklighet. de öfriga äro i dessa afseenden fullt medelmåttiga, åtskilliga till och med verkligt skickliga. Tyvärr är det icke blott bland de sämre som man påträffar irreligiöst sinne. För mer än en äfven bland de dugligaste är otron kriterium på intelligens och andlig myndighet och uteblifvande från gudstjenst ett bevis på andlig sjelfständighet.

Undervisningen bedrifves temligen allmänt efter förnuftiga metoder. Att frukterna icke motsvara den nedlagda mödan har sin grund i ämnenas allt för stora mångfald, för stora lärokurser och för kort lästid.

Kristendomsundervisningen är ofta ganska god, men tack vare mångläseriet och den nya läran, att kunskapen i kristendomens hufvudstycken nu mera icke skall bevaras i minnet, torde kristlig kunskap vara bland den vuxna ungdomen mindre allmän, än man vanligen

föreställer sig. Och hvad i skolan försummas blir hos de flesta försummadt för lifvet; ty efter skoltidens slut läses i vanliga fall intet annat än tidningar, hvaraf behållningen i lyckligaste fall är ingen.

Undervisningen i modersmålet torde vara stadd i någon förbättring. I småskolan användes allt mera skrifläsemetoden. I folkskolan borde anslås mycket mera tid åt välläsningsöfningar, åt satslära och åt modersmålets skrifvande. Tyvärr lägga äfven här de många ämnena hinder i vägen.

Välskrifningen står i de flesta skolor ganska högt.

Färdighet i räkning är ingalunda så allmän eller så stor, som man kunde hafva skäl att vänta.

Geografiundervisningen tyckes förbättras. Bättre läroböcker och tillgången på goda kartor hafva medfört sin nytta.

Undervisningen i svensk historia torde hittills hafva haft föga betydelse för lifvet. Detsamma kan sägas om den så mycket omhuldade naturkunnigheten.

Undervisningen i geometri bedrifves endast i ett fåtal skolor med någon större framgång.

Vid undervisningen i teckning följes på de flesta ställen den Stuhlmansska metoden.

Undervisningen i sång beror tydligtvis på alldeles särskildt sätt af lärarens sångförmåga och kärlek till sången. I åtskilliga skolor klingar så väl psalmsången som den fosterländska sången kraftigt och uppfriskande, men ingalunda i alla. Den Chevéska metoden synes allt mer förlora tilltro.

Trädgårdsskötseln kan i regel icke komma till sin rätt, då de äldre barnen mestadels besöka skolan endast under vintern.

Undervisningen i gymnastik börjar så småningom bedrifvas med mera allvar, är dock förenad med sina olägenheter, då särskild gymnastiklokal allestädes saknas.

Manlig slöjd har under perioden införts i 8 skolor och synes omfattas med stigande intresse. Undervisningen deri bestrides i regel af folkskoleläraren. Den qvinliga slöjden omhuldas på det ömnaste och införes i allt flere och flere skolor. Undervisningen deri meddelas i regel af småskolelärarinnorna, undantagsvis af folkskolelärarinnor.

I det stora antalet skolor undervisas barnen i tvenne lexlag; medan läraren direkt sysselsätter sig med det ena lexlaget, sysselsättes det andra med tysta öfningar i räkning, skrifning eller teckning.

Offentliga *förhör* anställas i både folk- och småskolor vid vinterterminens slut vanligen under ledning af skolradets ordförande; der

skolorna i ett pastorat äro många, någon gång af annan skolrådsledamot.

Disciplinen lemnar i många skolor föga öfrigt att önska, är i några slapp. Det finnes tyvärr lärare, som i detta stycke äro alldeles redlösa. Och å andra sidan finnes det mångenstädes föräldrar, som icke tillåta, att deras barn hållas till lydnad, så vida aga därför är nödig. En deterministisk åskådning, frukten af den nya upplysningen, gör sig på många orter gällande: att uppfostra och aga är till intet nyttigt; en hvar utvecklas med nödvändighet till den han skall blifva.

VI. Undervisningsmateriel.

Nödig materiel finnes numera i de flesta skolor. Nästan öfver allt anskaffas efter råd och lägenhet hvad som billigtvis kan begäras. Förträffliga kartor och planscher finnas i flere skolor, i några äfven god materiel för undervisningen i fysik och kemi. De allmännast använda läroböckerna äro utom läsebok för folkskolan och den antagna katekesen Kastnans, Ambrosii och Rodhes läseböcker för småskolan, Bergqvists, Norléns och Steinmetz' läroböcker i biblisk historia, Odhners lärobok i svensk historia, Erslevs och Almqvists läroböcker i geografi, Segerstedts och Franzéns i geometri, Larssons och Lundahls i räkning, Berlins, Bergs & Lindéns och Celanders i naturkunnighet.

VII. Anteckningsböcker.

Hufvudbok finnes i hvarje folkskola och mindre folkskola. Då folkskola och småskola äro inrymda i samma hus, är vanligen hufvudboken gemensam. Dagbok finnes öfver allt, så ock examenskatalog. Dessa böcker äro merendels ändamålsenligt uppställda och ordentligt förda. Förteckningen öfver de skolpliktiga barnen är här och der synnerligen praktiskt uppställd.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Inom inspektionsområdet finnas 161 egna och 8 förhyrda eller hyresfritt upplåtna skolhus. Under inspektionsperioden hafva 12 nya skolhus uppförts och 10 undergått större reparationer, somliga af dem derjemte tillbyggts och utvidgats. Bland de nybyggda böra särskildt märkas den stora och ändamålsenliga "Pildamsskolan" i Malmö med 22 lärosalar och en stor slöjdsal samt ett skolhus på Limhamn med 4

rymliga lärosalar. Ännu krävas dock åtskilliga nybyggnader, innan det kan uttalas som allmänt omdöme, att lärosalarne äro sunda och rymliga. På några ställen hafva vederbörande också redan gått i författning derom. De gamla långbänkarne försvinna allt mer, finnas nu endast undantagsvis och hafva merendels aflösts af tvåsitsiga bänkar.

För undervisning i trädgårdsskötsel afsedt planteringsland saknas vid 27 folkskolor och mindre folkskolor. I allmänhet äro de planteringsland, som finnas, allt för små. På några ställen äro vid skolorna ypperliga fruktträdgårdar af lärarne anlagda, och lärjungarne omfatta der undervisningen i fruktträdsodling med lefvande intresse. På andra ställen användes planteringslandet alldeles icke till trädgård.

IX. Tillsyn.

Den egentliga tillsynen öfver undervisningen utöfvas af skolrådets ordförande. Det är på honom alltsammans hvilat. Undantagsvis egnar en eller annan af skolrådets öfriga ledamöter någon uppmärksamhet åt skolans arbete. Då det varit fråga om förbättringar af lokaler, anskaffande af materiel o. s. v., hafva dock skolråden i regel, så vida församlingens ekonomi icke varit särskildt dålig, villigt sökt tillfredsställa de kraf, som kunnat framställas. I fyra fall har jag nödsakats att vända mig till domkapitlet för att få missförhållandena afhjulpna. I tvenne af dessa fall rättade man sig efter domkapitlets föreskrift, i det tredje följde på församlingens klagan Kongl. Maj:ts bekräftelse af domkapitlets utslag. I det fjerde fallet öfverklagade en del af församlingen hos Kongl. Maj:ts domkapitlet och konungens befallningshafvandes samstämmiga dom, fick densamma äfven upphäfd, men erfor deröfver ringa tillfredsställelse: man har nu hos Kongl. Maj:ts utverkat åläggande för pastor att hålla kyrkostämma för skolfrågans förnyade behandling.

Lund 1893.

Nils Larsson.

Malmö stad.

Utdrag ur "Berättelse om Malmö stads folkskoleväsende under åren 1887—1892 af stadens folkskoleinspektör".

Inspektör öfver stadens folkskolor är fil. doktorn Andreas Adolf Oskar Stenkula.

Skolornas antal. Under höstterminen 1892 funnos 8 folkskolor med 99 klasser, 7 småskolor med 75 klasser och 7 fortsättningsskolor.

Skolornas organisation. Småskolan är tvåårig, den egentliga folkskolan fyraårig och folkskolans högre afdelning tvåårig. I den senares gossafdelning, den s. k. *borgareskolan*, meddelas en för inträde i borgerliga yrken särskildt lämpad undervisning. Om denna skolas betydelse för samhället säges i berättelsen för år 1888: "För 9 år sedan ombildades den dåvarande folkskolans 5:te klass till en borgareskola med syfte att förbereda för de merkantila och industriella yrkena. Denna skola har sedan utvecklats, så att dels en ny klass tillkommit (folkskolans 6:te kl.), dels den nedra klassen delats i två parallelafdelningar. De ämnen, som gifva skolan sin karakter, äro tyska språket, fysik, kemi och bokhållerier. Genom dem samt mera omfattande kurser i de vanliga läroämnena hoppas man kunna utbilda lämpliga ämnessvenner för såväl handeln som det högre handtverket.

I hvad mån det åsyftade ändamålet nåtts, är svårt både för mig och lärarne att bedöma. Vi kunna nog tycka, att lärjungarne utgå med icke så oäfna kunskaper i de nämnda ämnena, och att de derför böra vara temligen mogna för de afsedda lefnadsyrkena. Bäst kan dock tydligen den saken afgöras af de yrkesmän, som taga de unga alumnerna i sin tjänst. Och just från det hållet hafva verkligen esomoftast uttalanden förspotts, som vittna, att skolan är väl berättigad att den fyller ett behof i samhället. Det är mycket vanligt, att affärsmän, särskildt köpmän, vända sig till mig eller föreståndaren för skolan för att derifrån erhålla lärningar. Ofta heter det då: jag fick för 1 par år sedan från skolan en gosse, med hvilken jag varit mycket - låten; han har nu avancerat till kontorist, så att jag behöfver 1 lärling."

I *internatskolan* mottagas sådana lärjungar (gossar), som på grund af gröfre vanart ej kunna eller böra undervisas i folkskolorna. Sedan dessa barn efter någon tids (1 å 3 års) vistelse i internatet hunnit lära sig ordning och skick, bortackorderas de till fosterföräldrar på landet. I regeln vistas 16 barn i sjelfva internatet, medan 14 å 16 äro bortackorderade. På grund af numera bristande utrymme i denna anstalt är förslag väckt om dess utvidgning och förflyttning till landet.

Skolbarnen Under år 1892 funnos inom Malmö skoldistrikt 8,554 skolpliktiga barn, hvaraf 4,368 gossar och 4,186 flickor. Häraf undervisades i

	Gossar.	Flickor.	Summa.
distriktets folkskolor	2,524	2,401	4,925
„ småskolor	796	770	1,566
allmänna läroverk och specialskolor	315	60	375
enskilda skolor	146	460	606
hemmen	15	14	29
I undervisningen hafva ej deltagit:			
efter inhemtande af de i § 48 af folkskolestadgan föreskrifna insigter	34	72	106
efter godkänd afgangspröfning jemlikt § 47 af folkskolestadgan	309	301	610
till följd af sjukdom eller naturfel	21	16	37
af annan anledning	26	21	47
om hvilka uppgifter saknas	182	71	253
Summa	4,368	4,186	8,554.

I folk- och småskolorna undervisades sålunda under år 1892 6,491 skolpliktiga, till distriktet hörande barn. Medräknas de icke skolpliktiga och de icke till distriktet hörande barnen, så uppgår hela lärjungantalet till 7,372.

Under höstterminen samma år utgjorde antalet lärjungar i

	Gossar.	Flickor.	Summa.
småskolorna	1,185	1,126	2,311
folkskolorna	2,112	2,104	4,216
fortsättningsskolorna	95	98	193
Summa	3,392	3,328	6,720.

Medeltalet lärjungar var i folkskoleklasserna 43, i småskoleklasserna 31 och i fortsättningsskolorna 28.

Om *skolgången* lemna berättelsen för år 1892 följande uppgifter: Under *höstterminen* försummade hvarje barn i medeltal *utan lof* i småskolan 0,13 %, i den egentliga folkskolan 0,34 % och i fortsättnings-

skolan 0,26 % dagar. I folkskolans öfra afdelning hafva inga olofliga försummelser förekommit. — *Med lof* försumrades i småskolan 0,99 %, i folkskolan 3,49 %, i folkskolans öfra afdelning 2,29 % och i fortsättningsskolan 8,42 % dagar. — På grund af *sjukdom* försumrades i småskolan 4,65 %, i folkskolan 3,21 %, i folkskolans öfra afdelning 3,03 % och i fortsättningsskolan 2,89 % dagar. — I *slöjdskolorna* försumrades *utan lof* 0,05 %, *med lof* 3,60 % och på grund af sjukdom 0,94 % dagar.

Efterföljande tablå utvisar förhållandet mellan stadens invånareantal och antalet skolpligtiga barn i folkskolorna och i enskilda skolor under de sista tio åren:

År	Antal invånare	Antal lärjungar		Procent af folk- mängden		Procent af hela lärjungeantalet	
		1 folk- skolorna	1 de enskilda skolorna	1 folk- skolorna	1 de enskilda skolorna	1 folk- skolorna	1 de enskilda skolorna
1883	41,332	4,798	737	11,61	1,78	86,68	13,22
1884	42,545	5,178	717	12,17	1,68	87,84	12,16
1885	43,941	5,302	758	12,06	1,72	87,49	12,51
1886	44,904	5,604	770	12,46	1,71	87,92	12,08
1887	45,235	5,753	718	12,72	1,52	88,91	11,09
1888	45,724	5,825	673	12,74	1,47	89,64	10,36
1889	47,264	6,010	679	12,73	1,13	89,83	10,15
1890	48,298	6,245	634	12,93	1,31	90,78	9,22
1891	49,113	6,341	624	12,91	1,27	91,04	8,96
1892	49,562	6,491	606	13,09	1,22	91,46	8,54

Medan sålunda under åren 1883—1892 befolkningsnumerären stigit från 41,332 till 49,562 eller med 19,91 %, har antalet skolpligtiga lärjungar i folkskolan ökat med 1,693 eller 35,43 %. I de enskilda skolorna har samtidigt lärjungeantalet minskats från 737 till 606 eller med 21,61 %.

Undervisningstiden. Läsåret omfattar 39 veckor, påsk- och pingstferier häri inberäknade. Vårterminen börjar den 10 januari; höstterminen den 27 augusti. Den dagliga lästiden är i folkskolorna 5 à 6 timmar, i småskolorna 4 à 5 timmar. I fortsättningsskolorna meddelas undervisning 8 timmar och i slöjdskolorna 4 timmar i veckan.

Undervisningen. Denna är i småskolan och den egentliga folkskolan ordnad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med "normalplanen". För borgareskolan gäller följande undervisningsplan.

Kristendomskunskap.

Nedra afdelningen, 2 timmar.

Katekes, 1 timme. Första hufvudstycket, första och andra artiklarne.

Bibelläsning och bibelkunskap, 1 timme. Valda "psalmer", valda delar af Mathei och Johannes evangelier, särskildt Jesu bergspredikan. — De historiska böckerna i Gamla och Nya testamentet med redogörelse för Palestinas geografi.

Psalmer. Valda, omkring 10.

Öfra afdelningen, 2 timmar.

Katekes. 1 timme. Tredje artikeln och de tre sista hufvudstyckena.

Bibelläsning och bibelkunskap, 1 timme. Valda delar af "Profeterna" och "Brefven", särskildt Romarebrevet. — Läroböckerna och de Profetiska böckerna i Gamla och Nya testamentet.

Psalmer. Valda, omkring 10.

Modersmålet.

Nedra afdelningen, 4 timmar.

Språklära, 1 timme. Form- och satslära efter en kortare lärobok.

Läsning, 1 timme. Valda prosaiska och poetiska stycken, dels kursivt, dels statariskt med muntlig redogörelse för mera framstående författare.

Skrifning, 2 timmar. Redogörelse för lästa stycken eller genomgångna uppgifter inom realämnena; berättelser, beskrifningar och bref efter lärarens anvisningar; rättskrifningsöfningar.

Öfra afdelningen, 4 timmar.

= nedra afdelningen samt öfningar i fritt föredrag.

Historia och geografi.

Nedra afdelningen, 3 timmar.

Historia, 2 timmar. Allmän historia: Gamla tiden och Medeltiden efter en kortare lärobok.

Geografi, 1 timme. Europas länder utom Sverige, hvarvid särskild uppmärksamhet fästes på sådana förhållanden, näringskällor, handel o. d., hvarigenom de äro af betydelse för vårt eget land.

Öfra afdelningen, 3 timmar.

Historia, 2 timmar. Allmän historia: Nyare tiden.

Geografi, 1 timme. Norra Amerika och sådana länder i öfriga verldsdelar, som med hänsyn till näringskällor, handel o. d., äro af betydelse för vårt eget land; öfversigt af Sverige, grunddragen af den svenska statsförfattningen.

Tyska språket.

Nedra afdelningen, 4 timmar.

Det vigtigaste af formläran; läsning af lättare stycken; öfningar att öfversätta kortare satser från svenska till tyska; samtalsöfningar.

Öfra afdelningen, 4 timmar.

Det vigtigaste af satsläran, läsning af valda författare; öfningar att öfversätta lättare meningar och stycken från svenska till tyska; samtalsöfningar.

Matematik.

Nedra afdelningen, 6 timmar.

Aritmetik, 4 timmar. Blandade räkneuppgifter med hela tal och bråk; siffereqvationer af första graden med en obekant; problem.

Geometri, 2 timmar. Euclides' första bok; lättare planimetriska och stereometriska räkneexempel.

Öfra afdelningen, 6 timmar.

Aritmetik, 2 timmar. Repetition; kvadratrötter, siffereqvationer af andra graden med en obekant samt af första graden med flere obekanta; problem.

Algebra, 2 timmar. Hela tal och bråk.

Geometri, 2 timmar. Euclides' 2:dra, 3:dje och 4:de böcker; svårare planimetriska och stereometriska räkneexempel.

Naturvetenskap.

Nedra afdelningen, 4 timmar.

Fysik, 2 timmar. Ur läran om kroppars jemvigt och rörelse; häfstängen, fallrörelsen och pendeln, vattnets tryck, hårrörsverkningar, luftens tryck och spännkraft; det allmännaste om elektriciteten och magnetismen; fysikaliska öfningsexempel.

Kemi, 2 timmar. Det vigtigaste af den oorganiska kemien.

Öfra afdelningen, 4 timmar.

Fysik, 2 timmar. Utförligare behandling af läran om kroppars jemvigt och rörelse; angmaskiner; fysikaliska öfningsexempel.

Kemi, 2 timmar. Repetition och någon utvidgning af nedra afdelingens kurs.

Bokhålleri.

Nedra afdelningen, 3 timmar.

Dubbelt bokhålleri, lämpadt för handtverk.

Öfra afdelningen, 3 timmar.

Dubbelt bokhålleri, lämpadt för en mindre handelsrörelse.

Välskrifning, 1 timme. *Teckning*, 3 timmar. Teckning efter plan-scher; konturteckning efter gipsplattor och klotsar. *Sång*, 2 timmar. *Gymnastik*, 1½ timma.

I *slöjdundervisningen* deltaga tredje klassens gossar under vårterminen, och fjerde klassens under begge terminerna. Under vårterminen 1892 undervisades i slöjd 512 gossar fördelade i 30 grupper.

Med afseende på undervisningen i *qvintlig slöjd* i folkskolans flickklasser har under år 1892 en ganska genomgripande reform blifvit genomförd, i det, sedan samtliga lärarinnor vid folk- och småskolorna under vårterminen genomgått en kurs i den s. k. "folkskolans metod", samma metod med höstterminens början blifvit tillämpad i alla de nedre klasserna och med någon modifikation äfven i de högre.

Från och med höstterminen 1892 hafva de äldre flickorna i vestra skolan erhållit undervisning i *matlagning* och andra husliga sysslor. Härom säges i berättelsen för sagda år: Den 12 september började drottning Josefinas hushållsskola sin verksamhet med 24 elever, utgörande hälften af vestra skolans sju klass. Denna hälft undervisades 6 veckor i hushållsskolan, hvarefter den återgick till lässkolan och den andra hälften inträdde i hushållsskolan. Arbetet i denna tyckes hafva omfattats med mycken tillfredsställelse af såväl barnen som deras föräldrar. De i hushållsskolan deltagande barnens ålder har varit 14 å 15 år.

Lärarne. Under höstterminen 1892 utgjordes lärarepersonalen af 39 lärare, 34 lärarinnor och 23 biträdande lärarinnor vid folkskolan samt 75 småskolelärarinnor, 1 teckningslärare och 3 slöjdlärarinnor.

Skollokaler. Den 2 oktober 1889 invigdes en ny folkskolebyggnad, den s. k. Pildamsskolan. Uppförd i tre våningar innehåller den 12 folkskolesalar, 10 småskolesalar och 1 slöjdsal. Till bostäder åt förste läraren och skolvaktmästaren är å tomten uppförd en byggnad i två våningar med 4 rum till den förre och 2 till den senare. Kostnaderna för samtliga byggnaderna, tomtens planering, inventarier m. m. uppgå till omkring 160,000 kr.

Undervisningsmaterielen. Alla skolorna äro väl försedda med nödig materiel.

Utgifts- och inkomststat för år 1892.

Utgifter.

I a.	Löner, inclusive ersättning för naturaprestationer	162,220: —
I b.	Arfvoden	19,701: —
I c.	Internatet	4,000: —
II a.	Skolbyggnadernas underhåll	6,000: —
II b.	Eldbrand och belysning	13,500: —
II c.	Städning och rengöring	6,850: —
III a.	Skolmateriel	7,200: —
III b.	Inventarier ..	400: —
IV a.	Räntor och kapitalafbetalningar	25,000: —
IV b.	Hyra för småskolor	1,375: —
V a.	Assurans för fastigheter och inventarier	350: —
V b.	Diverse utgifter	2,000: —
Inköp af tomt till utvidgning af östra förstadsskolans område		252: —
Afkortningar		6,000: —
Summa		254,848: —

Inkomster.

Statsanslag	51.383:	53
Personliga afgifter	9.696:	25
Brist att uttaxera	193.768:	29
Summa	254.848:	—

Till betäckande af kostnaderna för skolväsendet har utom s. k. personliga afgifter, kr. 1,44 uttaxerats på hvarje bevilningskrona. Medelkostnaden för hvarje barn har utgjort 39 kr. 60 öre.

II.

Torna, Bara och Harjagers kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Under år 1892 funnos inom inspektionsområdets 66 skoldistrikt 106 folkskolor, af hvilka 7 hade fortsättningsskolor med sig förenade, 20 mindre folkskolor och 88 småskolor. Dessa skolor voro alla fasta utom en, som flyttade omkring i skolområdets gårdar, och i hvilken samtliga barnen erhöilo undervisning hela läsåret. Af folkskolorna tillhörde 39 med 2 fortsättningsskolor Torna, 41 med 5 fortsättnings-skolor Bara och 26 Harjagers kontrakt; af de mindre folkskolorna 11 Torna, 7 Bara och 2 Harjagers kontrakt; af småskolorna 31 Torna, 34 Bara och 23 Harjagers kontrakt.

Undervisningsanstalterna hafva under inspektionsperioden ökats med 1 folkskola och 4 småskolor; 1 mindre folkskola har förändrats till småskola och 1 småskola på grund af dithörande barnantals stora minskning indragits.

85 folkskolor hade småskolor till underlag. Af dessa folkskolor omfattade 62 fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare. I 1 folkskola voro barnen delade i två afdelningar, som undervisades af samma lärare under vår och höst samtidigt, under vintern i en del läroämnen samtidigt, i andra på skilda tider. 17 folkskolor hade två och 2 tre afdelningar, hvardera undervisad af särskild lärare eller lärarinna. I en folkskola med fyra årsklasser undervisades hvardera klassen af särskild lärare eller lärarinna. Lunds stads 2 folkskolor för gossar och för flickor voro femklassiga; i hvar och en af de fyra nedre klasserna undervisades gossarne af 2 lärare och flickorna af 2 lärarinnor, i femte klassen gossarne af 1 lärare och flickorna af 1 lärarinna.

De 21 folkskolor, som omfattade både folkskole- och småskole-afdelning, hade alla fyra klasser i den förra och två i den senare. I 8 af dessa skolor undervisades alla klasserna samtidigt, i de öfriga

13 folkskoleafdelningens barn under vinterterminen och småskoleafdelningens under den öfriga delen af läsåret.

Af de mindre folkskolorna voro 16 fördelade i fyra folkskole- och två småskoleklasser, de öfriga 4 i två folkskole- och två småskoleklasser; sedan barnen i skolorna med endast två folkskoleklasser genomgått dessa, flyttades de till närmaste folkskola inom det skoldistrikt, de tillhörde. Alla årsklasserna undervisades samtidigt i 11 mindre folkskolor, folkskoleklasserna om vintern och småskoleklasserna vår och höst i de 9 återstående.

I de flesta folkskolor och mindre folkskolor, der folkskoleafdelningens barn undervisades på andra tider än småskoleafdelningens, var repetitionsundervisning anordnad om lördagen för de barn, som icke besökte skolan veckans öfriga läsdagar.

78 småskolor bestodo af två och 2 af tre årsklasser samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna, 5 af två årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärarinna, 1 af två årsklasser, hvardera klassen undervisad af 2 lärarinnor. Lunds stads småskolor för gossar och för flickor voro dels treklassiga dels tvåklassiga; i de treklassiga undervisades de två nedre årsklasserna på olika tider af samma lärarinna, den öfversta klassen af särskild lärarinna; i de tvåklassiga hvardera klassen af särskild lärarinna; 7 lärarinnor undervisade i öfversta klassen, 3 i nedersta klassen af den tvåklassiga och 4 i de två nedersta klasserna af den treklassiga skolan.

Undantag från regeln, att en småskola utgjorde underlag för en folkskola, voro följande: till hvar och en af två folkskolor hörde två småskolor och till en folkskola tre småskolor; en småskola var gemensam för två folkskolor.

Af de 7 ofvan nämnda fortsättningsskolorna, hvilka alla voro anordnade såsom aftonskolor, funnos 6 under hela inspektionsperioden och den återstående under dess två sista år. En fortsättningsskola var i verksamhet endast under år 1891.

Gossar och flickor hafva undervisats tillsammans i alla skolorna utom Lunds stadsförsamlings folkskolor och småskolor.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena voro under år 1892 i 58 af inspektionsområdets folkskolor alla de, som omnämnas i § 12 mom. 1 af nu gällande folkskolestadga; dock fingo i 41 af dessa skolor endast flickor undervisning i slöjd. I 2 folkskolor, som saknade underlag af småskola, undelades icke undervisning i geometri, i 11 folkskolor icke i sång, 2 icke i gymnastik, i 22 icke i trädgårdsskötsel och trädplanter. Slöjd för gossar utgjorde undervisningsämne i 23 folkskolor, bland

lka Lunds stads folkskola för gossar hade 5 och Arlöfs folkskola i var för sig undervisade afdelningar; i 81 folkskolor undervisades i corna i slöjd. Under inspektionsperioden har slöjd för gossar i 20 och för flickor i 27 folkskolor.

I alla de mindre folkskolorna meddelades undervisning i alla folkskolas kunskapsämnen utom geometri samt i teckning och gymnastik; af dessa skolor undervisades i geometri, i 15 i sång, i 2 i trädskötsel och trädplantering, i 10 i slöjd för flickor.

Samtliga småskolornas läroämnen voro kristendomskunskap, målet, räkning och gymnastik; endast 2 småskolor voro utan undervisning i teckning, i 65 lemnades undervisning i sång och i 57 i för flickor.

ärskilda askådningsöfningar förekommo i 84 småskolor, 9 mindre skolor och 10 folkskolors småskoleafdelningar.

ortsättningsskolornas barn fingo undervisning i alla de ämnen, uppräknas i § 12 mom. 3 af folkskolestadgan, och en fortsättolas gossar dessutom i slöjd.

öfverensstämmelse med hvad reglementena för de flesta skolorna föreskrifva hafva lärare och lärarinnor vid folkskolor och

folkskolor att till skolråden i god tid före början af hvarje ler, i fall skolan omfattar både folkskole- och småskoleafdelning, sade på olika tider, före början af hvarje lästermin inlemnning af normalplanen upprättade förslag till lärokurser för skola och årsklass, hvilka förslag skola af skolråden prövas i eller utan förändring fastställas. Ett och annat skolreglementadgar, att vid uppgörandet af lärokurser för småskola skall på samma sätt som för folkskola och mindre folkskola, men

flesta reglementena tillkommer det skolråden att med ledning i planen bestämma lärokurser för småskolorna.

Det sällan har kursfördelning icke varit vid inspektion till

lärorummet. Någon gång har i mindre folkskola och folkskola både folkskole- och småskoleafdelning läroplan för den knatts. Småskolornas lärokurser hafva icke alltid varit för de särskilda årsklasserna. Stundom hafva icke kurser i ämnena varit upptagna.

il lärokurserna som lärogången i de olika ämnena hafva i ämnena befunnits i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanen. De flesta småskolornas lärokurs i kristendomskunskap har varit större än normalplanens, i det att hela Luthers lilla katekesis och dess skolor blifvit genomgången. Under första skolåret i Lunds stads treklassiga småskolor sysselsatts endast i läsning och skrifning samt askådningsöfningar.

Läsordning, uppgjord med ledning af normalplanens bilagor, har varit i hvarje skolsal anslagen.

III. Lärötider.

Sista året under inspektionsperioden utgjorde undervisningstiden i sextiosex af småskolor understödda folkskolor $34\frac{1}{2}$ à 35 veckor, i tre sådana skolor 36 och i sexton 38 à $39\frac{1}{2}$ veckor. Tre folkskolor utan förberedande småskolor hade en årlig lärotid af $34\frac{1}{2}$ veckor, sjutton 38 à 39 och en 41 veckor. I tre mindre folkskolor undervisades $34\frac{1}{2}$ och i de öfriga $37\frac{1}{2}$ à $39\frac{1}{2}$ veckor om året. För femtioåtta småskolor var årliga undervisningstiden $34\frac{1}{2}$ à 35 veckor, för tre 36 och för tjugusju 38 à $39\frac{1}{2}$ veckor.

Läsårets indelning i terminer har varit densamma som förut, nämligen för skolorna på landet i vår- och höstterminen, som äfven kallats sommarterminen, samt vinterterminen, för Lunds stads folkskolor och småskolor i höstterminen och vårterminen samt för fjerde och femte klasserna i det senare skoldistriktets folkskola för gossar äfven i huvudterminen och biterminerna, den förra motsvarande vinterterminen, de senare vår- och höstterminen i landsbygdens skolor. I dessa har läsåret begynt med vårterminen i allmänhet under april månad, i ett par skolor i slutet af mars och i några få i maj; i Lunds stads folkskolor och småskolor har läsåret tagit sin början med höstterminen den 1 september. Vårterminen har slutat i de flesta skolorna under juni månad, i några under juli och i ännu färre i slutet af maj. Sommarferiernas längd har varit mycket olika, från en månad till omkring $3\frac{1}{2}$ månader. Det har dock varit blott en småskola, i hvilken barnen haft endast 1 månads fritid under sommaren; vanligast hafva ifrågasvarande ferier räckt 2 à 3 månader. I några få småskolor har höstterminen börjat redan i förra hälften af augusti, i flertalet skolor under september och i en del icke förr än i oktober. Före vinterterminen, som begynt den 1 eller 15 november, har i några skolor varit ett uppehåll af ända till 1 månad. Julferierna hafva börjat i en småskolas nedre klass den 9 november, i några småskolor den 1 december men i de flesta skolorna strax före jul. Dessa feriernas längd har minskats i många småskolor. Under senaste åren har i mer än tre tredjedelar af småskolorna likasom i folkskolorna och de mindre folkskolorna undervisningen på nyåret begynt den 7—15 januari och i de öfriga småskolorna med undantag af en, i hvilken ferierna räckt ända till den 22 mars, under februari månad. Ledigheten under en del af april och maj månader har för några skolor borttagits.

naste året voro veckans arbetsdagar 5 i 3 folkskolor, saknade förberedande småskola, och 9 småskolor, 6 i or och småskolor samt alla de mindre folkskolorna; om lördagen slöjd enda undervisningsämnet i några

na med 5 arbetsdagar i veckan hade en daglig under- 6 timmar. Äfven i de flesta af småskolor understödda 6 arbetsdagar i veckan meddelades undervisning 6 och en af de fem första dagarne, om lördagen deremot 4 timmar, så vida icke 2 eller 3 timmar denna dags nades åt undervisning i slöjd, hvilket var fallet i största skolor, der slöjd var läroämne; äfven 2 eller 3 tim- s eftermiddag användas i de flesta sistnämnda skolorna nningen. Samma antal undervisningstimmar under de ne hade äfven de flesta folkskolor och mindre folk- derlag af småskolor, i fall folkskoleafdelningarnes och garnes barn samtidigt undervisades. Beträffande dessa sökt få den ordningen gällande, att småskoleafdelnin- hålla undervisning högst 5 timmar om dagen. I de af understödda folkskolorna och mindre folkskolorna, lekclasser undervisades på andra tider än småskole- rde undervisningstiden hvar och en af veckans 5 första timmar under vinterterminen och 5 timmar under vår- n samt om lördagen 3 eller 4 timmar under hela läs- småskolorna med 5 arbetsdagar i veckan fingo under- ar om dagen. I de flesta småskolorna med 6 arbets- undervisades 5 timmar hvar och en af de 5 första eller 4 timmar om lördagen. I Lunds stads treklassiga första klassens lärotimmar 2 hvarje arbetsdag i veckan, äfvenledes 2 hvarje onsdag och lördag samt 4 hvar friga läsdagarne i veckan. Några skolors barn voro g onsdags eftermiddag. För alla de skolor med 6 dagars veckan, i hvilka barn slöjdade, gäller med afseende på rdays eftermiddagar detsamma, som förut nämnts om d underlag af småskolor. Den tid, som användes till bibelläsning, var i nästan alla skolorna icke inräknad i lärotimmar, icke heller i många skolor tid för öfnin- , trädgårdsskötsel och trädplantering.

ättningsskolorna pågick undervisningen under vinter- 2 veckor, 5 dagar i veckan och 3 timmar om dagen, 6 dagar i veckan och 2 timmar om dagen, i en lika-

ledes 15 veckor, men 4 dagar i veckan och 3 timmar om dagen, i tre 18 à 18½ veckor, 5 dagar i veckan och 2 timmar om dagen.

Mellan de särskilda lärotimmarne har i alla skolorna ett afbrott af 5 à 10 minuter egt rum och mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar en ledighet af 1 à 2 timmar lemnats.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

År 1892 var de skolpliktiga barnens antal inom inspektionsområdet 12,954, af hvilka inom egna skoldistrikt undervisades i folkskolor 8,089, i mindre folkskolor 650 och i småskolor 2,677, i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom deras egna distrikt 431, i allmänna läroverk och specialskolor 267, i enskilda skolor 356, i hemmen 129; af de 355 återstående skolpliktiga barnen hade 66 befriats från skolgång efter att hafva inhemtat det genom § 48 i folkskolestadgan bestämda kunskapsmått, 192 aflagt godkänd afgangsexamen, 43 voro af sjukdom eller naturfel och 21 af annan anledning hindrade att besöka skola, om 33 saknades uppgifter.

12,599 barn undervisades under år 1892 i inspektionsområdets folkskolor, mindre folkskolor och småskolor. Af de barn, som besökte de distrikts skolor, till hvilka de hörde, voro 176 vid årets början öfver 14 år och 492 vid dess slut icke 7 år gamla. 516 barn tillhörde icke de skoldistrikt, i hvilkas skolor de undervisades.

De flesta barnen hafva beträffande flit och uppförande blifvit mycket väl vitsordade; någon gång har dock med afseende på det senare anmärkning af svårare art förekommit.

I allmänhet hafva barnen intagits i skolorna vid lästermins början, nybörjare i småskolor och småskoleafdelningar dock endast i början af läsår.

I många skolor har skolgången blifvit bättre. Vid senaste inspektion befans den under de närmaste terminerna hafva varit jemn i 42 folkskolor, 5 mindre folkskolor och 53 småskolor, någorlunda ordentlig i 58 folkskolor, 10 mindre folkskolor och 23 småskolor, ojemn i 6 folkskolor, 2 mindre folkskolor och 12 småskolor. För de tre öfversta klasserna i de flesta folkskolorna och mindre folkskolorna på landet gälla dock dessa uppgifter endast om skolgången under vinterterminen. Ej mer än i 3 af landsbygdens skoldistrikt med tillsammans 7 folkskolor hafva alla de två nedre klassernas barn tillhållits att besöka skolorna under hela läsåret. I samma mån som hvitbetsodlingen tilltagit, har i största delen af folkskolorna lärjungeantalet i de öfre klasserna under den blidare årstiden minskats. I Lunds stad hafva

sta folkskoleklassernas flickor med högst få undantag i skolan under hela läsåret. Skolgången i Lunds stads gossar har icke varit lika jemn. Af de tre nedersta gossar hafva några om våren och mycket få under friade från skolgång, om de varit så försigkomna, att bortovaro från skolan kunnat flyttas till högre klass, dit så underhaltiga i kunskaper, att de äfven i det fall, en fortsatt skolgången, blifvit qvarsittare i sin klass; andra hafva ganska många af de två öfre klassernas afstigit från skolan.

Från småskola till folkskola och från denna till fortsättningsskolor som från lägre till högre klass inom de särskilda skolorna vid årsexamen.

I skoldistriktet på landet hafva vanligen äfven de barn som icke afgått från skolan, förr än de förvärfvat det som bör i folkskolan inhämtas; en del af barnen i landsbygdens folkskolor har på grund af fattigdom erhållit afstigit från skolan efter att hafva genomgått tredje års-

Re, undervisning, skolförhör, disciplin.

Skolrådets lärarepersonal utgjordes vid sexårsperiodens slut af 3 ordinarie och 4 extra ordinarie folkskolelärare, 9 ordinarie folkskolelärarinnor, 17 biträdande lärarinnor, 10 biträdande lärare vid mindre folkskolor, 2 lärare och 106 lärare vid folkskolor samt 11 lärare och 10 lärarinnor särskildt för undervisning af lärarne vid de mindre folkskolorna hafva 4 aflagt af läroplanen. 1 biträdande lärarinna, 5 lärare och 2 lärare vid folkskolor samt 18 småskolelärarinnor hafva icke af kongl. kung. den 5 juni 1885 föreskrifna pröfning. En lärare vid mindre folkskola har jag meddelat intyg, att han af nämnda kongl. kung. omförmälda insigter och stor olikhet förefunnits beträffande lärarnes och lärarnes undervisningsskicklighet, behöfver knappt mindre har skilnaden varit med afseende på deras förhållande af det viktiga och mödosamma kallet. Skäl till detta hafva dock stundom förekommit. En lärarinna har skött sin befattning så illa, att hon på mitt förmanande ändrad densamma skild. Till följd af osedligt lif hafva en lärare vid mindre folkskola och en småskolelärarinna fatt lemna

sina platser. En folkskolelärare har för oordentligt lefnadssätt och dermed i samband stående försumlighet i förrättandet af sin tjänst blifvit af vederbörande skolråd varnad och afsatt.

Ett och annat med afseende på undervisningen i de särskilda ämnena må i det följande meddelas.

I *kristendomskunskap* har undervisningen, vid hvilken ämnets olika delar blifvit tillgodosedda, i allmänhet på ett tillfredsställande sätt bedrifvits.

Vid den första undervisningen i *modersmålets* läsning har i nästan alla småskolor och småskoleafdelningar ljudmetoden blifvit använd, och hafva barnen, innan de öfvergått till folkskola eller folkskoleafdelning, kunnat rent och säkert läsa åtminstone lättare stycken. Folkskolebarnen hafva vunnit färdighet att läsa rätt och flytande; med afseende på deras välläsning har deremot varit icke så litet öfrigt att önska. Öfningarne att uppfatta och muntligen redogöra för det lästa hafva i de flesta skolorna blifvit mer eller mindre försummade. Undervisningen i språklära har i flertalet folkskolor varit sådan, att barnen deraf haft gagn för både den muntliga och skriftliga behandlingen af modersmålet. Skrifning af ord och läsestycken såväl ur bok som efter diktamen har i småskolorna öfvats mera än förut. I rätt-skrifning hafva de flesta folkskolebarnen kommit så långt, att de, innan de från skolan afgått, kunnat skriva någorlunda felfritt. Fortsättningsskolornas och de öfre folkskoleklassernas barn hafva skrivit uppsatser, de förra företrädesvis affärsskrifvelser, de senare berättelser, beskrifningar och bref. Vid välskrifningen har man följt olika metoder, men hvilken metoden än varit, har resultatet merendels varit godt.

För den första undervisningen i *räkning* tjenlig åskådningsmateriel har i småskolorna begagnats. I många af dessa skolor har man för litet öfvat barnen i att skriva siffror väl. Folkskolebarnen hafva i allmänhet vunnit stor färdighet och hunnit långt i räkning. Räkneundervisningens betydelse för utvecklingen af barnens förstand har icke alltid blifvit tillräckligt påaktad. I stället för att, sasom förut vanligen varit fallet i de folkskolor, der icke hvarje årsklass undervisats af särskild lärare eller lärarinna, vid undervisningen i *geometri* sammanhålla barnen i en skolas öfre klasser i ett lexlag har man på senaste tiden i de flesta folkskolorna låtit hvar och en af dessa årsklasser hafva sin särskilda kurs.

Vid genomgåendet af inledningskursen i *geografi* har man vanligtvis lemnat en utförligare beskrifning på det egna häradet än på öfriga härad i Skåne. Otvifvelaktigt skulle folkskolebarnen af ifrågasvarande ämne hafva mera både nytta och nöje, om åskådliga skildringar af land och folk blefve vanligare i folkskolorna än hittills.

Beträffande undervisningen i *historia* har den viktigaste förändringen bestått deri, att i öfverensstämmelse med normalplanens anvisning valda berättelser ur fäderneslandets historia blifvit i ganska många folkskolor framställda för de nedre årsklassernas barn, hvilka deraf varit mycket intresserade och haft verklig behållning.

Till stort gagn vid undervisningen i *naturkunnighet* har användningen af den för densamma till skolorna anskaffade undervisningsmaterielen varit. Växtläran har mera kommit till sin rätt, icke minst derigenom att lefvande växter förevisats och beskrifvits för barnen.

Teckning har öfvats efter Stuhlmanns metod. Klotsritning har endast undantagsvis förekommit.

I flere af de småskolor, hvilkas lärarinnor ej kunnat undervisa i *sång*, hafva barnen fått sjunga för lärarne eller lärarinnorna i de med småskolorna förenade folkskolorna. Den vid sångöfningarna i folkskolorna förut allmänt använda sifferbeteckningen har i många skolor utbytt mot notskrift.

Öfningarna i *gymnastik* hafva af flere skäl långt ifrån uppfyllt billiga fordringar; ett steg har dock med afseende på dem tagits framåt, i det att äfven flickorna i allt flere skolor fått vara med om dem. I ett fåtal folkskolor har undervisningen i gymnastik äfven omfattat enklare militäröfningar.

Då endast ett mindre antal af de öfre folkskoleklassernas barn under den blidare årstiden besökt skolorna, och då de flesta skolträdgårdarne äro för små och i viss mån till följd deraf icke ändamålsenligt ordnade, har nyttan af undervisningen i *trädgårdsskötsel* och *trädplantering* icke kunnat vara stor.

Betydelsen af *slöjd för gossar* har vunnit allt mera erkännande, hvilket visat sig deri, att detta öfningsämne blifvit infördt i rätt många folkskolor. I alla slöjdskolorna hafva gossarne lärt att bruka vanliga snickareverktyg, i de flesta hafva de fått öfva sig äfven i svarfning; mindre vanliga hafva träsnideri, borstbindning och korgflätning varit. Undervisningen i *slöjd för flickor* har hufvudsakligen bedrifvits efter den af Malmöhus läns landsting fastställda normalplanen för qvinlig slöjd. Synnerlig vikt har fästats dervid, att flickorna i främsta rummet lärt att väl utföra s. k. nödvändighetsarbeten.

Årsexamen har i alla skolorna på landet hållits vid vinterterminens slut, i de flesta i slutet af mars eller första hälften af april, i några få först den 15 maj; Lunds stads samtliga folkskole- och småskoleklasser hafva haft examen vid vårterminens slut i början af juni och gossarne i fjärde och femte klasserna dessutom vid hufvudterminens slut någon af de sista dagarna i mars. I folkskolor och mindre folkskolor, omfattande både folkskole- och småskoleafdelning, hvilka

undervisats på skilda tider, har examen vanligen hållits med den senare vid slutet af höstterminen sist i oktober eller i förra hälften af november. Afgångspröfning har anställts i sammanhang med års-examen utom i några få skolor, der den hållits om hösten. Förhör med de i hemmen undervisade barnen i närvaro af skolrådets ordförande eller någon bland skolrådets öfriga medlemmar hafva sällan förekommit.

Med högst få undantag hafva lärare och lärarinnor hållit god disciplin i skolorna.

VI. Undervisningsmateriel.

Den för undervisningen nödvändiga materielen saknas icke i någon småskola. Under senare åren hafva taflor för åskådningsundervisning anskaffats till mer än $\frac{1}{3}$ af småskolorna. Folkskolorna i Lunds stad och några skoldistrikt på landet äro synnerligen väl försedda med undervisningsmateriel; deremot finnes i en del folkskolor och mindre folkskolor endast det nödvändigaste deraf. Många folkskolor och mindre folkskolor hafva under inspektionsperioden erhallit växtplanscher, ett stort antal folkskolor väggkarta öfver Bibelns land och folk, fysiska apparater och mineraliesamling. De senaste åren har den nya upplagan af läsebok för folkskolan inköpts till alla folkskolor och mindre folkskolor.

VII. Anteckningsböcker.

För samtliga skolor hafva hufvudbok, dagbok och examenscatalog blifvit förda. Undantagsvis hafva uppgifter blifvit något sent införda i hufvudbok. Tvenne småskolelärarinnor hafva någon tid försummat att göra anteckningar i sina skolors dagböcker. I ganska många examenscataloger hafva betyg i slöjd saknats, i några, isynnerhet mindre folkskolors och småskolors, betyg i gymnastik, sång och teckning. Under inspektionsperiodens första år innehöll en och annan småskolas examenscatalog icke betyg för första årsklassen. Förteckningar öfver skolpligtiga barn hafva upprättats af skolrådsordförandena och till vederbörande lärare och lärarinnor öfverlemnats, hvilka tagit afskrift deraf eller derur gjort utdrag. Mycket sällan har lärare eller lärarinna icke haft förteckning öfver skolans undervisningsmateriel och öfriga inventarier att uppvisa.

Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Den närmare delen af år 1892 användes inom inspektionsområdet 11 tillhöriga skolhus, af hvilka 20 blifvit uppförda sedan 11 förhyrda eller hyresfritt upplåtna. Högst få lärosalar äro af sedelmåttan. Utanför de flesta finnas afklädningsrum, af hvilka många icke äro tillräckligt stora och ljusa. I allmänhet önska barna för gossarne vindsrum. Med afseende på skolhållning är ännu mycket öfrigt att önska. För luftvexling i dem alla.

I skolsalar hafva tvåsitsiga bänkar kommit i stället för ensitsiga, hvilka nu äro temligen sällsynta. Antalet af undervisningsmaterielen har ökats. Eldskärmar till skydd för barnen sittande barnen hafva uppsatts i många skolor.

I folkskolor och 2 mindre folkskolor finnas skolträdgårdar; af hvilka vardera 2. Att ganska få af dem äro stora nog för barnens undervisning i trädgårdsskötsel och trädodling är målsenligt sätt ordnade, har förut blifvit nämnt.

IX. Tillsyn.

I de olika skoldistrikt har, utom vid årsexamen, sällan någon skolnäringsrådsledamöterna än ordföranden gjort skolbesök. Tillräckligt skolgång har visserligen blifvit något bättre, men i de olika skoldistrikt varit sådan, den kan och bör vara. Barnen hafva utan tvingande skäl låtit sina barn längre från skolan till och med under vinterterminen.

Under år 1887 59 folkskolor och af särskilda lärarinnor undervisade folkskoleafdelningar, 2 fortsatta 15 mindre folkskolor samt 41 småskolor och af särskilda lärarinnor undervisade småskoleafdelningar, under år 1888 60 folkskolor och folkskoleafdelningar, 1 fortsättningsskola, 14 mindre 77 småskolor och småskoleafdelningar, under år 1889 61 folkskolor och folkskoleafdelningar, 20 mindre folkskolor samt 74 småskoleafdelningar, under år 1890 89 folkskolor och folkskoleafdelningar, 14 mindre folkskolor samt 66 småskolor och folkskoleafdelningar, under år 1891 94 folkskolor och folkskoleafdelningar, 10 mindre folkskolor samt 74 småskoleafdelningar, under år 1892 81 folkskolor och

folkskoleafdelningar, 2 fortsättningsskolor, 16 mindre folkskolor samt 62 småskolor och småskoleafdelningar. Skriftliga promemior med anmärkningar rörande brister i distriktens skolväsende samt förslag till ändringar och förbättringar hafva sändts för år 1887 till 31, för 1888 till 54, för 1889 till 48, för 1890 till 42, för 1891 till 33 och för 1892 till 44 skoloråd. För att få de anmärkta bristerna afhjelpa, har jag icke i något fall funnit nödigt att vända mig till vederbörande domkapitel.

J. N. Agardh.

III.

Frosta, Färs och Gärds kontrakt.

.....
dast under åren 1891 och 1892 varit folkskoleinspektör
Färs och Gärds kontrakt, och då inga fullständigare
nat lemnas af den inspektör, hvilken jag efterträdt,
berättelse jag har att afgifva att närmast afse folk-
inom dessa kontrakt under åren 1891 och 1892.

..... för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

.....nämnda inspektionsområde finnas 61 skoldistrikt, mot-
nlingarnas antal, enär hvarje församling utgör ett skol-
mängden utgjorde vid slutet af 1892: inom Frosta
Färs 28,087 och inom Gärds kontrakt 21,299 personer
ns 77,834. Antalet skolpliktiga barn utgjorde vid samma
sta 4,651, inom Färs 4,832 och inom Gärds kontrakt
ans 12,937. Skolornas antal under nämnda år visade
: inom Frosta 44 folkskolor, 8 mindre folkskolor, 48
araf 1 flyttande; inom Färs funnos 39 folkskolor, 11
olor och 37 småskolor samt inom Gärds 31 folkskolor,
kolor och 29 småskolor, hvaraf 3 flyttande. Alla sko-
tag af de särskildt nämnda, voro fasta.

.....spektionsperioden har en ny folkskola tillkommit på
ntalets stora tillväxt inom församlingen, 1 mindre folk-
rvandlad till fast folkskola samt 1 småskola till mindre

.....nas antal motsvarar i det närmaste behofven inom de
a. Inom några har det varit nödvändigt att afskilja
sta och andra årsklasser på grund af det ökade barn-
ta dessa klasser af en biträdande lärarinna undervisas.
har vidtagits, då församlingarnes tillgångar icke med-

gifvit inrättandet af nya folkskolor. Dugliga lärarinnor hafva blifvit anställda såsom biträdande, och då lärarne sålunda endast haft tredje och fjerde årsklasserna att undervisa, och de i denna afdelning uppflyttade barnen varit så väl förberedda, att de kunnat med fördel följa denna undervisning, har anordningen visat sig vara mycket fördelaktig. Derigenom hafva äfven krafven på nödigt utrymme blifvit tillgodosedda på ett sådant sätt, som eljest icke skulle hafva varit möjligt.

I ett distrikt, Huaröds, har skolväsendet varit i mindre tillfredsställande skick. Inom distriktet har funnits en folkskola med småskola samt 2 mindre folkskolor, hvilka senare voro inrymda i fullkomligt odugliga lokaler och dertill så anordnade, att de skulle meddela fullständig undervisning åt de barn, hvilka voro der intagna. Redan den förutvarande inspektören hade yrkat en omgestaltning af skolväsendet, och jag fann mig föranlåten att göra liknande yrkande efter hållen inspektion. Svårigheter mötte att få en ändamålsenlig organisation till stånd på grund af de lokala förhållandena och församlingens motstånd mot en sådan förbättring, som församlingen kunde rimligtvis bära. Sedan ny kyrkoherde tillträdt, har det lyckats hans trägna och skickliga bemödande att få till stånd ett församlingens beslut om skolväsendets förbättring, hvilket lofvar den bästa framgång åt den förändring, som efter mycket bepröfvande synts vara för denna församling den bästa.

Inom inspektionsområdet finnas ännu 5 distrikt, som sakna småskolor. Af dessa hafva 4 så ringa barnantal, att församlingarne icke ansett nödigt att inrätta småskolor. Ett distrikt, Långaröds, har deremot 3 folkskolor utan att ega någon småskola såsom underlag. Der småskolor saknas såsom underlag för folkskolan, utgör undervisningstiden vanligen 9 månader af året. Af dessa undervisas småskolans barn under 4 månader, folkskolans under de 5 återstående. Der så icke varit förhållandet, har det, så vidt möjligt varit, på detta sätt anordnats. Endast der barnantalet varit ringa, hafva småskolans och folkskolans barn blifvit samtidigt undervisade. För närvarande finnas 4 församlingar med folkskola utan småskola, der undervisningstiden är 8 månader. Barnantalet i dessa skolor utgjorde vid sista inspektionen 37 och 35.

Af hvad som förut anförts framgår, att inspektionsområdet hade vid slutet af föregående år ännu 25 mindre folkskolor. Dessa hafva i allmänhet varit indelade i 6 årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna; vanligen hafva barnen i dessa skolor icke någonsin kommit till folkskolans högre afdelning. Då en dylik anordning icke kunde anses egnad att meddela barnen behöflig full

har jag hos skolråden yrkat, att dessa skolor skulle klassas samt att barnen, efter att hafva genomgått den undervisning som förordnas i de tillhördse skolorna, anvisas till högre afdelningen i närmast belägna folkskolorna. Om alltför stor väglängd eller andra lokala förhållanden göra detta så skett, och på sådant sätt hafva äfven de mindre skolorna motsvara sitt ändamål.

För folkskolorna finnes endast i ett distrikt, Skepparslöfs. En skola för flickor finnes i Fulltofta. Denna skola lemnar undervisning i läsa, skrifa och i de folkskolan tillhörande ämnena samt mot- och förberedning af flickor, hvilka, efter genomgången småskoleundervisning, inkomma till högre skola. Inom Höörs distrikt finnes en enskild skola, som är förberedd för inträde vid allmänna läroverken. En skola är inrättad i enlighet med gällande skolreglementen. I alla distrikt. Några äro likväl föräldrade och komma till skolan i den närmaste tiden omarbetas. Der förändring af skolorna i enlighet med förordningen varit nödvändig, har äfven den behöfliga förändringen omedelbart skett för att bringa detta i öfverensstämmelse med den handens varande förhållanden. Anmärkas må här, att reglementen icke alltid så strängt efterlefas, hvilket gör att de hafva sin grund i lusten hos barnens föräldrar att se dem i enlighet till godo. För att motarbeta denna och skaffa en bättre undervisning bestämmelser utdelas i flere distrikt, hvaraf nämnas Gudmundtorp och Hurfva, ett exemplar af hvilka förordningar, som aflemnas ett barn till skolan. Så förordnas att få afvika i ett eller annat afseende från reglementet alltid till detta, hvilket vanligen har till följd, att undervisningen upphöra.

Idag, jag haft uppdraget att vara folkskoleinspektör, har jag gång efter gång funnit mig föranlåten att angående skolorna göra sådan anmälan, som omförmäles i § 2 af nämnda förordning den 10 december 1886. I andra fall hafva förordnats villighet att med afseende på skolornas antal och omfång göra den förbättring, som varit af behovet påkallad. En samling af folkskolornas förordningar att bära de ökade kostnader, som de förenade.

Ömnen, lärokurser och läsordning.

De ämnen som undervisas inom folkskolan varit kristendomsundervisning, läsa, skrifa och geometri, geografi och historia, naturkunskap, välskrifning och gymnastik; i sång har undervisning i de skolor, hvilkas lärare haft förmåga att undervisa

i detta ämne eller ock församlingens kantor varit i tillfälle att undervisa i lärarens ställe. Denna senare utväg har dock endast stått de skolor öppen, hvilka varit belägna i närheten af kantors bostad. Då undervisning i sång icke kunnat lämpligen anordnas för längre bort belägna skolor, hviikas lärare icke kunnat undervisa i sång, har likväl så mycken undervisning kommit dem till del, att de kunnat öfva psalmsång vid de dagliga andaktsstunderna.

Undervisning i gymnastik har egt rum i samtliga skolor, hvaremot i vapenföring endast i 2—3. Anledningen härtill är att söka deri, att skolorna sakna gevär, och församlingarne visa ringa böjelse för att anskaffa sådana.

I trädgårdsskötsel undervisas barnen i de skolor, som hafva särskilda skolträdgårdar. Deras antal är endast 69. Der skolträdgårdar icke finnas, få barnen någon gång deltaga i arbetet i lärarens planteringsland, men undervisning i trädgårdsskötsel blir dock i dessa obetydlig.

Undervisning i manlig slöjd har förekommit endast i 15 skolor, alla inom Gälds kontrakt; deremot hafva 64 skolor infört qvinlig slöjd såsom undervisningsämne. Anmärkas må, att de flesta skolorna inom Gälds kontrakt hafva infört detta läroämne, fastän de icke erhålla understöd till bestridande af denna undervisning såsom förhållandet är med de skolor, som ligga inom Malmöhus län, hvars landsting i flere år lemnat understöd till sådan undervisning.

b) I de mindre folkskolorna hafva barnen erhållit undervisning i samma ämnen, som i folkskolorna förekomma, med undantag af geometri och trädgårdsskötsel. Endast i några få af dessa skolor har svensk historia förekommit såsom läroämne.

c) Läroämnena i alla småskolor hafva varit kristendoms-kunskap, modersmålet, räkning, välskrifning och gymnastik. I flere småskolor har teckning icke förut förekommit, men blifvit efter hällen inspektion införd, så att detta undervisningsämne nu mera kan sägas förekomma i alla småskolor inom inspektionsområdet. Askådningsöfningar voro icke förut allmänna, emedan lämplig materiel saknades och de äldre lärarinnorna saknade öfning att undervisa i detta ämne. Sedan materiel anskaffats och lärarinnorna erhållit anvisningar om dess användande, hafva sådana öfningar blifvit allmänna. Undervisning i sang meddelas i alla de småskolor, hviikas lärare eller lärarinnor dertill ega förmåga. Der undervisning i qvinlig slöjd är införd i folkskolan. få oftast de mera försigkomna af småskolans flickor i denna undervisning deltaga.

Lärokurser äro bestämda för samtliga skolor och rätta sig närmast efter normalplanens anvisningar. Afvikelser derifrån hafva van-

id i lokala förhållanden. De mindre folkskolorna hafva ser i historia och geografi samt naturkunnighet än folk- nligen hinna icke heller dessa skolors barn samma nodersmålets behandling, som med fog kan väntas af I allmänhet inläres i småskolorna hela Luthers lilla enomgåås de 4 räknesätten i hela tal. I de flesta folk- undervisningen i geografi och naturkunnighet i första

g finnes i hvarje skola och är uppgjord med ledning ns anvisningar och gällande reglementes bestämmelser i folkskolestadgans § 14 iakttagas allmänt vid läs- ställande. Den fastställda läsordningen följes noggrant, lfälligtvis skäl förekomma att derifrån afvika.

III. Lärotider.

onsområdets 113 folkskolor äro 86 fullständigt och 4 llda af småskolor. Den årliga undervisningstiden utgör folkskolor 34½ à 35 veckor, i en 36, i en 38 och i två 23 folkskolor, som alldeles sakna underlag af små- m en undervisningstid af 34½ veckor, sjutton 39 veckor fyra folkskolor, som delvis äro understödda af små- re en undervisningstid af 34½ veckor, en 39 veckor. folkskolor hafva 4 en årlig undervisningstid af 39 veckor, a 35 veckor. Småskolorna, till antalet 114, hafva sin så tillmätt, att en har 36½ veckor, tre hafva 38 de öfriga 35½ à 36 veckor.

undervisningstid fördelas vanligen i tre terminer, vinter-, östterminen. Undervisningen för året börjar vanligen januari och pågår till första hälften af april månad, eger rum. Den egentliga sommar- eller, såsom den ällen kallas, vårterminen tager då sin början och fort- t i juni månad; i några småskolor börjar undervis- i månad och fortsättes till ungefär hälften, delvis äfven nad. Höstterminen, som börjar i oktober eller i sep- rvisningen pågår 9 månader, fortsättes till omkring tre distrikt förekommer vid denna tid årsexamen.

agar utgjorde förut vanligen 6 dagar i veckan. Men undervisning börjar i skolorna införas, inskränkes en till 5 dagar hvarje vecka; lördagens förmiddag jdundervisning. På några ställen förekommer likväl, ning meddelas på lördagens eftermiddag, hvadan äfven

der läsning eger rum å 6 dagar i veckan. I folkskolor, som icke hafva småskolor såsom underlag, och der folkskolans barn undervisas å andra tider än de till småskolan hörande, användes lördagen till skolförhör med de barn, som eljest icke under veckans öfriga dagar bevista skolan.

Den dagliga undervisningstiden i folkskolor och mindre folkskolor är 6 timmar, i småskolorna 5. Mellan hvarje lärotimme lemnas ledighet under 5—10 minuter. Efter förmiddagstimmarne eger uppehåll rum, som växlar mellan 1 och 2 timmar, beroende på de olika årstiderna. Ledigheten användes, så vida väderleken tillåter det, för barnens vistande i det fria.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Af vid slutet af 1892 inom inspektionsområdet befintliga 12,937 skolpliktiga barn hade inom egna distrikt undervisats i folkskolor 7,837, i mindre folkskolor 1,010, i fasta småskolor 3,215, i flytande småskolor 98; i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom deras egna distrikt undervisades 211, i allmänna läroverk och specialskolor 47, i enskilda skolor 161 och i hemmen 101. Af skolpliktiga barn, som ej åtnjöto undervisning, hade 14 inhemtat de i § 48 folkskolestadgan föreskrifna och godkända kunskaper, 126 hade afslagt godkänd afgangsexamen i enlighet med § 47 af folkskolestadgan, 22 voro af naturfel och 38 af annan anledning hindrade att besöka skolan; om 57 barn saknades uppgifter, som kunde meddela, huru deras undervisning blifvit tillgodosedd.

Hela antalet af de i inspektionsområdets skolor undervisade barnen utgjorde 13,143.

Barnen intagas i småskolan vanligast under det år, då de antingen fyllt eller ock fylla 6 år före den första september. Så vidt möjligt är, sker denna intagning vid läsårets början; undantag från denna regel förekomma dock. Medgifvande att vid annan tid intagas visar sig skadligt för undervisningen, hvarför det så mycket möjligt är begränsas, men måste likväl stundom göras, särskildt för dem, som till en församling inflyttat. Då barnen vid 6 års ålder intagas i småskolan, och dennas kurs, med högst få undantag, är tvåårig, kunna barnen vid 8 å 9 års ålder intagas i folkskolan och hafva genomgått dennas kurs vid omkring 13 års ålder. Likväl förekommer ofta, att barnen, ehuru de vid nämnda ålder hafva inhemtat minimikurs, i folkskolan kvarstanna till omkring 14 års ålder eller till dess konfirmandundervisningen för dem börjar. På detta sätt blir det för dem

ka och stadga de kunskaper, som de vid förut nämnd hemtat. I distrikt, der befolkningen är jemförelsevis er barnen behöfva så tidigt som möjligt användas i ar- örja sig sjelfva, förekommer allmännare, att barnen tidigt sexamen och lemna skolan redan före konfirmandunder- essa distrikt äro högst 15. Endast då barnen sakna nemta grundligare kunskaper eller föräldrarnes fattigdom tor, tillåtas barnen att lemna skolan med det kunskaps- örmäles i folkskolestadgans 48 §.

n är mycket vexlande inom olika distrikt på lands- e beroende dels på befolkningens förmögenhetsvilkor, lning, som under längre tid varit den herskande. En dning är en kraftig häfstång för en ordentlig skolgång, ovanor och inrotadt sjelfsväld visa sin hindrande magt. rälrdrar råder den meningen, att det står i deras fria barnen bortå från skolan så länge de behaga af skäl, tet, att de i sjelfva verket icke äro annat än likgiltig- dsighet. Otroligt mycket arbete nedlägges på sådana trådsordförändena, på hvilkas lott det vanligen kommer sådana missförhållanden. För detta sitt arbete hafva de estämmelserna i § 51 af folkskolestadgan, hvilka svår- landsbygden tillämpas i den mån behöfligt vore. kulle en lag med mera effektiva straffbestämmelser gagn för att vinna en ordentligare skolgång. Att en ig, kan icke förnekas. Fastän folkskolan så lång tid het, finnas dock ännu många, som icke förmått inse ändigheten af en ordentlig skolgång, utan anse skolans ingrepp i deras sätt att efter godtfinnande använda eras tid.

att föräldrars likgiltighet eller trots lägger hinder i dentlig skolgång, finnas äfven andra hinder, som äro ródja. I flere distrikt är skolgången så god, att den mönstergill för landsbygden, och främst bland dessa bhult och Träne. Men på de flesta ställen är svårt, omöjligt, att få barnen till ordentlig skolgång under församlingar, der större egendomar finnas, och i torpare eller statfolk äro boende, är det regel, att de ke komma i skolan under sommarterminen, enär de fvas i hemmen för att tillse mindre sysslor eller ock lana arbeten, som kunna af dem utföras. På många öfva i allmänhet de större barnen användas i arbete ndtbruksarbetena pågå. Brist på arbetare å ena sidan

och de dryga arbetslönerna å den andra göra det nödvändigt för landtbrukarne att tillgodogöra sig de krafter, som kunna stå till deras förfogande. Ganska många försök hafva gjorts att öfvervinna de nämnda svårigheterna, men utan önskad framgång. Under sådana förhållanden hafva vederbörande måst göra eftergifter. Ett skäl dertill torde få anses ligga deri, att barnen äfven behöfva lära sig arbeta och tidigt vänja sig vid att i den mån de kunna sjelfva förvärfva sitt bröd. Att de lära sig detta, torde ock vara till stort gagn för deras lif och deras kommande verksamhet.

Da svarigheter af den nämnda arten i hög grad hindra en ordentlig skolgång under hela lästiden, har det varit nödvändigt att tillse, i hvad mån anspraken derpå måste fasthållas och i hvad mån eftergift kan göras. Allmänt erkännes, att småskolans barn icke kunna från skolgång befrias under någon del af läsåret. I småskolorna är äfven skolgången i allmänhet god. Likaså har man hallit fast vid krafvet, att barn, som blifvit från småskolan flyttade till folkskolan, skola ordentligt bevista skolan äfven sommarterminen det första året. Öfriga barn i folkskolan kunna, om så behöfves och anmälan derom göres, erhålla ledighet efter årsexamen i april till den 1 november, då inga arbeten längre behöfva lägga hinder i vägen för en ordentlig skolgång. Under tiden från den 1 november till årsexamen i april tillåtas deremot icke barnen att vara borta från skolan utan giltiga skäl. En sådan anordning öfvervakas i de flesta fall med stor omsorg; och det har visat sig att på sådant sätt kunna samtliga barn inhemta nödigt kunskapsmått. Med afseende på ordentlig skolgång aterstår visserligen mycket att önska, men under närvarande förhållanden är svårt att komma målet närmare, än nu angifvits.

Vid årsexamen sker flyttning såväl inom småskolan som ock från denna till folkskolan med de barn, som förvärfvat sig föreskrifna insigter. Flyttning inom folkskolan till högre klass sker äfven vid hvarje examen. I sammanhang med årsexamen sker afgångspröfning med dem, som anses kunna lemna skolan efter inhemtad minimikurs eller, såsom vanligast är, efter genomgången fullständig folkskolekurs. Afgångsbetyg meddelas de barn, hvilka från folkskolan afgå.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Vid slutet af 1892 voro inom inspektionsområdet anställda: vid folkskolor 111 ordinarie lärare och 1 lärarinna, 3 extra ordinarie lärare och 1 lärarinna, 1 biträdande lärare och 2 lärarinnor samt särskildt för öfningsämnen 2 lärare och 5 lärarinnor; vid mindre folk-

anställda 7 lärare och 18 lärarinnor och vid småskolor 111 lärarinnor. Samtliga vid folkskolorna anställda extra ordinarie lärare och lärarinnor äro i vederbörlig beredning. Af de vid mindre folkskolor anställda är en lärare, en lärare och tre lärarinnor hafva inför mig genomgått en provning, som omförmäles i § 6 af kongl. kung. den 18 maj 1864. De öfriga hafva undergått en provning för anställning vid småskola. På enahanda sätt har sig med de lärarinnor, som biträda vid folkskolornas första och andra klasser. Tre lärare, som anställda vid småskola, hafva icke aflagt examen; af 111 småskollärare 45 oexaminerade, men hafva genomgått en lärokurs i folkskolan, i Landskrona, Ystad eller Kristianstad. En småskollärare har för mig undergått provning i enlighet med föreskrifven för lärare samt blifvit i densamma godkänd. De lärarinnor hafva öfver hufvud taget med nit och trohet i sin undervisning och sökt efter sin förmåga befrämja barnens allmänna och sedliga utveckling. Der jag haft anledning att anmärka på undervisningen eller att mana till större nit och allvar, har jag aldrig mottagit utan gensägelse; vid en senare insyn har jag funnit en märkbar förbättring. Mot lärares vandel har jag endast i ett fall förekommit. Såvidt jag känner, har ingen af de två sista åren erhållit varning för förseelser.

Om lärarnas kunskaper och skicklighet att undervisa torde lärarna kunna på det sätt vitsordas, att af de vid folkskolorna anställda extra ordinarie anses 60 vara synnerligen goda, 13 mindre goda och 4 kläna, af lärare och lärarinnor vid folkskolor 5 mycket goda, 17 medelmåttiga och 3 mindre goda af de vid småskolorna arbetande 45 mycket goda, 13 mindre goda och 3 kläna. Om biträdande lärare kan i annat sammanhang blifvit anfördt, att de befunnas tillräckligt till sin uppgift.

Om lärarnas *egen* bedrifves vanligen efter de metoder, som vunnit anseende och afvikelser kunna någon gång förekomma, i den mån någon lärarinna blifvit mera förtrogen med ett annat sätt, som för det särskilda ämnet, den egna personligheten eller om skola undervisas. Dessa afvikelser äro dock icke af fördelaktigt inverka på undervisningen, om de ock icke mera personlig färg.

Om *lärares kunskap* har undervisningen i några skolor varit af fördelaktigt inverka i flere medelmåttig, i ytterst få underhållig. *Bibliska*

historien behandlas i allmänhet så, att barnen kunna i ett sammanhang återgifva de heliga berättelserna och äfven fatta deras olika drag. tillämpa dessa på lifvet och de lärdomar, som på annat sätt bibringas dem. Innehållet i *katekesen* framtages enkelt och redigt med större eller mindre grundlighet, efter lärarens förmåga. Härvid må anmärkas, att denna grundlighet icke så litet beror på lärarens egen ställning till de heliga sanningar, hvilkas tolk han skall vara. Vid denna undervisning befinnes det nödvändigt att följa den antagna katekesutvecklingen och i hufvudsak inlära densamma stycke för stycke, såvida icke detta i något sällsynt fall befinnes möta för stora svårigheter. Skall icke katekesundervisningen antingen nedsjunka till ett religiöst kåseri eller öfverlemnas åt en lärares godtycke, måste ock katekesens ord läggas till grund och så inläras, att barnen i dem hafva ett fäste för det nya, som skall i katekisationen gifvas. Kunskap i detta ämne tager minnets krafter i anspråk såsom hvarje annat. Skulle icke katekesens ord inläras, blefve följden den, att hvarje lärare skulle komma att för barnen diktera och söka i deras minne inpräglade sin egen katekes. En tanklös utanläsning torde numera så sällan förekomma, att denna invändning mot katekesens läsande icke kan med något anspråk på bevisande giltighet göras.

Vid undervisningen i *modersmålet* begagnas inom några småskolor ljudmetoden uteslutande, och har resultatet deraf befunnits godt. Samtliga lärarinnor hafva förmåga att enligt denna metod undervisa. Men i många småskolor har icke denna metod kunnat uteslutande användas, då skolgången varit ojemn. Under sådana förhållanden användas ljudmetoden och bokstafsmetoden i förening, och detta sätt har visat sig vara det bästa för sådana småskolor, der man icke kan få en under alla förhållanden jemn skolgång. Innanläsningen blir inom småskolan vanligen tillfredsställande, i många fall mycket god. Inom folkskolan vinna barnen färdighet att läsa flytande och säkert innantill, men väl-läsningen lemnar mycket öftrigt att önska. Undervisningen i modersmålet är numera i alla folkskolor förenad med undervisning i språklära, och denna bedrivs allmänt på ett mera rationellt sätt än tillföre. Åt skriftliga öfningar af olika slag egnas mycken tid, men den vunna färdigheten i språkets skriftliga behandling motsvarar i allmänhet icke det stora arbete, som härpå nedlägges, ehuru det far erkänt, att många barn uppnå ganska stor skicklighet.

De första grunderna i *räkning* meddelas i småskolorna på ett enkelt och lättfattligt sätt. Undervisningen omfattar såväl hufvudräkning som räkning å tafla. I allmänhet inläras de fyra räknesätten inom begränsade talserier. Inom folkskolan står detta ämne i allmänhet ganska högt; undervisningen är sådan, att den utvecklar barns

ätter dem i tillfälle att använda sin kunskap på mycket
 . Deremot kommer undervisningen i *geometri* oftast icke
 man skulle önska. Skälen dertill torde vara dels att så
 detta ämne anslagen, dels att undervisningen icke alltid
 ett så ändamålsenligt sätt, som behöfligt vore.

börjar undervisningen redan med första klassen i de
 or, i några treåriga småskolor i deras högsta årsklass.
 n börjar med hemtrakten för att sedan omfatta häradet,
 s. v. Kursen utsträcker vanligen till att meddela en
 öfversigt öfver Europas stater och en kortare öfver de
 a länderna. Undervisningen i fäderneslandets *historia*
 ns högre klasser ansluter sig till den antagna läroboken.
 ers. Folkskolans lägre klasser erhålla någon under-
 ria med ledning af folkskolans läsebok, hvarur stycken
 en i kronologisk ordning.

ingen i *naturskunnighet* meddelas i enlighet med normal-
 som kunna beherska hela området. Der icke så är för-
 änsas denna undervisning vanligen till de delar, som
 sjelfva grundligare inhemtade. I många skolor med-
 ra än läran om djuren, människokroppen och i samman-
 let viktigaste af helsovårdslära samt det allmänaste af
 na.

har blifvit införd såsom läroämne allmänt i småskolorna.
 ppas, att undervisningen i detta ämne skall hädanefter
 godo, än hittills ofta varit fallet.

öfning lägges allmänt stor vikt; undervisningen i denna
 ves med stor framgång.

s barn undervisas i *sång* vanligen så, att de läras att
 unga psalmer och enklare sångstycken. I folkskolan
 en efter den förmåga läraren har. Många skolor vittna
 ng i denna undervisning, men i de flesta fall framträ-
 ett dämpa rösterna och aflägsna det skrikiga från sång-

ngen i *gymnastik* och *trädgårdsskötsel* står utan gen-
 skolorna. För gymnastikundervisningen saknas oftast
 Under den årstid, då de flesta barnen äro i skolan, är
 sådan, att den hindrar ifrån att förlägga dessa öfningar
 Skolsalarne äro i allmänhet för trånga, och en följd af
 gheter blir, att gymnastiköfningarne sällan förekomma
 ställas. Trädgårdsskötsel och trädplantering vinna icke
 om önskligt är. Många skolor sakna särskildt anord-
 rdar; der sådana finnas, hindras likväl undervisningen

deraf, att de äldre barnen, som bäst skulle kunna göra sig en sådan undervisning till godo, äro borta från skolan a de tider, som bäst lämpa sig derför.

Undervisning i *slöjd* för gossar meddelas af skollärarne; de slöjdarter, som vanligast förekomma, äro snickeri, svarfning och borstbindning.

Ordning och tukt handhafvas i allmänhet på ett tillfredsställande sätt. I detta afseende kräfvos mycket af skolan, och krafven synas snarare ökas än minskas. Det är märkbart, att många hem äro odugliga och äfven likgiltiga för pligten att uppfostra barnen. Det förefaller så bekvämt att få kasta allt på skolan, kräfvande af henne sådant, som hemmet skulle gifva. Lärare och lärarinnor söka på ett berömvärdt sätt göra allt, som star i deras förmåga, men deras bemödande blir hvarken alltid erkänt så som det borde eller utan hinder från föräldrars sida. Då barnen för någon förseelse erhålla tukt, kunna föräldrar öppet visa sin bitterhet deröfver och hetsa barnen till trots och uppstudsighet. I många daliga hem nedrifves sålunda hvad skolan sökt att uppbygga i fråga om tukt och ordning. Svårare förseelser förekomma dock mera sällan. Ett par fall må dock anföras. I en skola hade en gosse blifvit straffad för okynne och trots. Detta blef föremål för klander äfven af sådana, hvilka hvarken hade med saken att skaffa eller kände dess enskilda delar. Andra barn i skolan retades på åtskilliga sätt till trots mot läraren, hvilken dock skred in deremot med mycken kraft och skicklighet och äfven på ett förtjenstfullt sätt understöddes af pastor, hvadan snart tukt och ordning återställdes inom skolan. I en mindre folkskola hade barnens föräldrar anført en mängd beskyllningar mot lärarinnan, som sökt stäfja dåligt uppföstrade barns sjelfsväld och olydnad, och yrkade, att hon måtte af skolerådet afskedas. Pastor anställde de noggrannaste undersökningar, hvarvid ingen enda beskyllning kunde bevisas vara grundad. Då yrkandet, att lärarinnan skulle afskedas, sålunda måste lemnas utan afseende, företogo sig föräldrarne att afhålla barnen från skolan. Lärarinnan ansåg, att hon icke kunde med fördel arbeta på en plats, der föräldrarne synbart gynnade sina barns sjelfsväld, hvarför hon afgick från sin befattning, och dermed upphörde denna egendomliga strejk.

Skolförhör förekomma endast i sådana skolor, der folkskolans och småskolans barn undervisas å olika tider. Dessa förhör bevisas i allmänhet obetydligt och kunna fördenskull icke blifva till något större gagn. På många ställen hafva de af denna anledning upphört.

Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

ingsmaterielen ökas vanligen hvarje år med någon del, mest nödvändig. Under det att några distrikt äro i detta änlämpligt sparsamma, äro andra synnerligen angelägna att skolor må förses med lämplig materiel. Behöfliga allestädes; planschverk i zoologi förekomma allmänt, saknas växtplanscher och fysiska apparater. I allmänhet tillmötesgående i fråga om anskaffande af den materiel, undvaras utan skada för undervisningen.

ek finnas vanligen icke utan i förening med socken- lka oftast handhafvas och vårdas af skollärarne. I dessa s merendels sådana böcker, som äfven kunna sättas i , fastän de äro närmast afsedda för äldre. Då skol- ar böcker till läns, kan man hafva all visshet derom, rn utlemnar sådana arbeten, som han anser för dem a det tillgängliga förrådet sätter honom i tillfälle att igt urval. Önskligt vore, att sockenbiblioteken finge elning såsom skolbibliotek, särskildt afpassad för barnens st skulle en sådan anordning vara till stort gagn, och en trygghet för, att barnen erhöile en för dem lämplig

VII. Anteckningsböcker.

ter hafva vid inspektionerna saknats i blott några få larna saknats, hafva i stället dagböckerna äfven blifvit hufvudböcker. Tillsägelse har gifvits, att för alla folk- dre folkskolor skulle hufvudböcker anskaffas samt att lkskola skulle i hufvudboken införa barnen från under- la.

hafva funnits i alla skolor och befunnits ordentligt ärare hafva vidtagit den anordningen att å dagbokens ckna antalet barn, som för hvarje dag af läsåret be- erigenom vinnes en åskådlig öfversigt af skolgängen, manat andra att efterfölja detta exempel.

aloger finnas allmänt. I några småskolor hafva lik- varit inbundna i ett band, såsom vanligt, utan bestått ka lärarinnan sjelf anordnat för sitt ändamål.

ar öfver skolpligtiga barn hafva ofta saknats, hvilket eri, att då pastor afsändt sin förteckning till en skola,

i dagboken antecknats de till denna skola hörande barn, som voro i skolåldern. Under sådant förhållande har dagboken äfven varit att anse såsom en förteckning öfver de till skolroten hörande skolpligtiga barnen.

I omkring hälften af skolorna hafva saknats förteckningar öfver befintlig materiel. Orsaken dertill har uppgifvits vara den, att dylika förteckningar icke efterfrågats, helst som den befintliga materielen icke varit rikare än att den varit lätt att öfverskåda. I några skolor hafva funnits böcker, afsedda för anteckning öfver skolrådsledamöternas besök i skolan, examina, inspektioner o. s. v. Jag har funnit, att dylika anteckningsböcker äro till stort gagn, då skolrådets ledamöter deraf ofta förmås till tätare besök i skolan än kanske eljest. Det blir på detta sätt lätt för hvar och en att se, huru de hvar för sig fullgöra det vigtiga uppdrag, som blifvit dem af församlingen gifvet.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Inom inspektionsområdet finnas 197 skolhus, som församlingarne sjelfva ega, samt 27 förhyrda eller hyresfritt upplättna. Af de senare äro två af god beskaffenhet, några medelmåttiga, men de flesta både trånga och i öfrigt af underhållig beskaffenhet. Jag har måst förklara flere för odugliga såsom skolsalar och yrka, att andra måtte anskaffas, enär de begagnade måste förderfva både barn och lärarinnor. Vanligen inrymmas småskolor, äfven mindre folkskolor, i de förhyrda lokalerna. De egna skolhusen äro i allmänhet af bättre beskaffenhet. Af dessa äro dock de äldre, som uppförts under andra förhållanden än de närvarande, ofta för trånga för det antal barn, som måste i dem inrymmas. Utrymmet i flere blir icke större än omkring $\frac{1}{2}$ af det som normalritningarne föreskrifva. Några skolsalar kunna dock lemna en rymd af 3 å 4 kubikmeter för hvarje barn, mera sällan finnes en rymd af 5 kubikmeter. Stora svårigheter möta att här få en förbättring. Många församlingar kunna icke inse behovet af rymliga och luftiga skolsalar. Barnens föräldrar äro sjelfva vana vid merendels trånga bostäder och mena, att skolorna böra vara lika beskaffade, på det att de må vara lättare att uppvärma. Då i de äldre skolhusen saknas afklädningsrum, och fördenskull matkorgar och fuktiga ytterkläder måste i skolsalen införas, blir ofta luften under lärotimmarne så skänd, att den blir odräglig och endast kan genom en långvarig vana dervid uthärdas. För luftvexling sörjes vid hvarje ledighet, men det kan ändå icke vara tillräckligt. Svårigheterna ökas ofta deraf, att behöflig städning icke sker så ofta som nödvändigt vore. Mångenstädes skuras icke skolsalarne mera än en gång om året. De nyare

deremot i allmänhet goda, rymligare och högre samt försedda med afklädningsrum. Der bättre skolsalar finnas, språken på snygghet större, så att man i flere af dessa byggheter, som kan anses för mönstergill. Den mindre tillbyggheten i skolsalarne beror äfven till en del derpå, att de sällan lemna för städning.

Äldrigaste skolmöblerna finnas i hvarje lärosal. Ännu äldre skolor flersitsiga bänkar. På några ställen hafva de en så dålig beskaffenhet, att de blifvit kasserade såsom snart nya bänkar anskaffas, införas allmänt tvåsitsiga, som är lämpligast för sitt ändamål. Med högst få undantag finnas i skolorne, åtminstone vid folkskolorna, lämpliga skåp till undervisningsmaterielen.

Skolområdet finnas endast 69 skolträdgårdar, hvadan det ännu mycket återstår att önska. Icke ens alla dessa skolor ha ordnade, hvilket framgår deraf, att somliga andra lärarens behof än för barnens undervisning. Lusten att plantera och trädplantering synes likväl på ett och annat ställe, hvadan det kan vara att hoppas förbättring äfven i detta

IX. Tillsyn.

Enligt skolreglementen finnas för hvarje skola tillsyningsbörda öfvervaka barnens skolgång och tillse, att försummande rättas. Vanligen utgöras dessa tillsyningsmän af skolråd, som fått tillsynen öfver de olika skolorna förordnade. Erkännas må, att på några ställen visa skolråden att de skolan och undervisningen och äro då äfven angelägna att denna ordentligen begagnas. Men vanligt är detta att de skolan rekommendera det, att skolrådsledamöterna sällan komma till skolan någon gång vid examen. Under sådana förhållanden äro ingenting i fråga om tillsyn öfver skolgången, ehuru de skolan inom församlingen lemna rika tillfällen till en nyttig verksamhet. Der ställningen är sådan, så skolan rekommendera det, att skolrådsordföranden äro förordnade vid tillsynen. Och det får med glädje erkännas, att de skolan äro mycket nit och omsorg värda sig om skolans angelägenhet på detta sätt, att de sky hvarken möda eller andra omkostnader på det att alla barn inom församlingen må komma till skolan inhemta de kunskaper, som äro så nödvändiga. Det är, att svenska folkskolan icke skulle i närvarande af den verkligheten är utan den trogna vården derom af

församlingarnes pastorer, lika visst är äfven, att i många församling, kanske de flesta på landet, är pastor skolans och lärarens bästa stöd och hjälp; och den dag skulle helt visst blifva ödesdiger för den svenska folkskolan, då pastor upphörde att vara sjelfskrifven ordförande i skolrådet och dermed förlorade den myndighet i fråga om skolväsendet, som han för närvarande eger; ty ännu är icke den svenska menigheten i allmänhet vuxen att vårda sin skola såsom det dyrbaraste arf för kommande släkten, utan behöfver för detta sträfvande hafva i spetsen dem, som den vant sig att se främst i sina andliga sträfvanden.

X. Kostnader för skolväsendet.

Under sistlidna år hafva de sammanlagda inkomsterna och utgifterna för skolväsendet inom inspektionsområdet varit följande:

Debet:

Tillgångar vid årets början	kr.	35,465,45
Räntor, arrenden och dylikt	„	2,287,06
Bidrag af skoldistriktet	„	152,401,22
„ „ staten	„	79,460,42
„ „ landsting, hushållningssällskap eller andra distrikt	„	732,63
Öfriga inkomster	„	7,291,95
Skuld vid årets slut	„	107,587,69
Summa kronor		385,226,42.

Kredit:

Skuld vid årets början	kr.	112,932,85
Till lärares och lärarinnors aflöning	„	164,813,27
„ skollokalerna och inventarier	„	31,204,58
„ undervisningsmateriel	„	5,639,02
Öfriga utgifter	„	35,993,04
Tillgångar vid årets slut	„	34,643,66
Summa kronor		385,226,42.

Såsom af anförda siffror framgår, äro uppoffringarne såväl af staten som af församlingarne stora för skolväsendets framgång. Det må ock till sist framhållas, att om än mycket kan återstå att önska, så har likväl skolväsendet gått betydligt framåt och är ständigt stadigt i tillväxt, om ock denna icke så genast springer i ögonen. Så länge skolan fortfar att hvila på den lagda grunden, och hennes första och viktigaste bemödande är att fostra barnen i tukt och Herrens förmaning, så länge hon vill både börja och sluta sitt arbete med att visa

barnen till Honom, som är den störste barnavännen, har hon hopp att kunna mycket bidraga till det stora verket att uppfostra kristliga menniskor. Då kan och skall skolan blifva till stor välsignelse för ett folk, som betraktar den kristliga skolan såsom ett dyrbart arf ifrån fäderna och den kristliga undervisningen och uppfostran såsom sin dyrbaraste pligt.

Lund 1893.

O. P. Segerberg.

IV.

Vestra och Östra Göinge samt Willands kontrakt.

Den berättelse om folkskoleväsendet inom ofvannämnda inspektionsområde, som jag härmed pligtskyldigast går att aflägga, måste infattas i en trång ram och lida af en viss ofullständighet, enär jag af sexårsperioden 1887—1892 endast haft uppdraget såsom folkskoleinspektör mig anförtrodt under de tvenne sista åren. Bilden af folkskoleväsendets tillstånd, jag vill försöka teckna, kommer därför att i de flesta hänseenden återgifva detta såsom det tett sig vid periodens slut, huru önskligt det än varit att jemväl fått visa de steg efter steg vunna resultaten af den omsorg, som egnas åt folkupplysningens befrämjande från såväl statens som församlingarnes sida.

Då min företrädare vid sitt fränfalle endast hunnit inspektera ungefär hälften af skolorna inom dessa kontrakt, blef för mig nödvändigt att under första året företrädesvis rigta min verksamhet dit, hvarest inspektioner icke förekommit under 5 års tid, men under sistförflutna året hafva alla öfriga skolor blifvit besökta, med undantag af en småskola, som i följd af epidemisk sjukdom bland barnen var stängd, då distriktets öfriga skolor blefvo inspekterade. I några skolor har jag gjort besök tvenne gånger. Vanligast har jag förut tillkännagifvit min ankomst, dels för att kunna erhålla nödig skjuts och dels för att blifva i tillfälle sammanträffa med skolorådets ordförande och ledamöter samt delgifva dem mina iakttagelser och önskningar, men skolbesök hafva ock företagits utan förutgången anmälan för att lemna mig inblick i skolans hvardagslif, som icke öfver allt, särskildt hvad ordning och snygghet i skolsalarne beträffar, tett sig lika fördelaktigt, som da inspektion varit väntad.

Ifrågavarande inspektionsområde omfattar omkring 327 qv.-kilometer, med en folkmängd vid 1892 års slut af 93,316 invanare, hvaraf 9,686 tillhöra staden Kristianstad. De skolpliktiga barnens antal uppgick vid samma tid till 15,399, af hvilka staden Kristianstad räknade 1,439. Jemfördt med 1890 års slut, har detta barnantal minskats med 204, deraf 149 kommo på sista året.

innefattar 32 pastorat med tillsammans 53 församlingar
ga skoldistrikt.

essa kortfattade generella upplysningar vill jag öfvergå
speciella och, enligt gifven föreskrift, först lemna redo-

er för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

örmälda 53 skoldistrikt finnas 108 fasta och 13 flyttande
d 122 lärare och 23 lärarinnor; 8 fasta mindre folk-
lärare och 4 lärarinnor; 88 fasta och 35 flyttande små-
lärare och 133 lärarinnor. Följande öfversigt utvisar
iraf på de olika kontrakten.

	Flyttande småskolor.	Fasta småskolor.	Mindre folkskolor.	Flyttande folkskolor.	Fasta folkskolor.	Skolpliktiga barn.	Invånare.	Skoldistrikt.
.....	13	29	2	4	39	5,144	30,450	21
.....	21	22	2	9	26	4,652	27,913	14
.....	1	37	4	—	43	5,603	34,953	18
Summa	35	88	8	13	108	15,399	93,316	53

orda sträfvanden att ordna folkskoleväsendet på ända-
tt, såväl beträffande lokaler som lärarekrafternas af-
antalet skolpliktiga barn, måste erkännas hafva under
den gjort sig gällande, och dock återstår, synnerligast
gast belägna skoldistriktet inom inspektionsområdet,
t önska. Göres en jämförelse mellan sammandraget i
nseende vid 1887 ars slut och det senast afgifna, så
ljande resultat:

	Fasta folkskolor		Flyttande folkskolor		Mindre folkskolor		Fasta småskolor		Flyttande småskolor	
	1887.	1892.	1887.	1892.	1887.	1892.	1887.	1892.	1887.	1892.
.....	33	39	6	4	2	2	27	29	18	13
.....	25	26	9	9	0	2	23	22	23	21
.....	40	43	1	0	3	4	35	37	3	1
na	98	108	16	13	5	8	85	88	44	35

Om en liknande jämförelse företages mellan de använda lärarkrafterna, ställer sig förhållandet sålunda:

Kontrakt.	I folkskolor		I mindre folkskolor		I småskolor	
	1887.	1892.	1887.	1892.	1887.	1892.
Vestra Göinge	40	49	2	2	46	43
Östra Göinge	36	38	0	2	48	46
Willand	56	58	3	4	45	49
Summa	132	145	5	8	139	138

De skoldistrikt, inom hvilka förändringar till det bättre i dessa hänseenden vidtagits, äro uti *Vestra Göinge kontrakt*: Finja, Hörja, Torup, Ignaberga, N. Åkarp, Wisseltofta och Stoby; uti *Östra Göinge kontrakt*: Örkened och Färlöf; uti *Willands kontrakt*: Kristianstad. hvarest tillkommit 2 folkskolor för gossar, med hvar sin ordinarie lärare, 1 folkskola för flickor, som skötes af en biträdande lärarinna och 2 småskolor; vidare Oppmanna, Wånga, Fjelkinge, Fjelkestad, Kiaby och Näsum.

Helt tydligt intager Kristianstad, i fråga om skolväsendets anordning, första rummet. Lokalerna äro i alla afseenden förträffliga, materielen riklig och tidsenlig, undervisningen i allmänhet bedrifven med framstående, dugande förmåga och varmt nit hos både lärare och lärarinnor, och i allt råder den bästa ordning, som länder bade skolrådet och stadens folkskoleinspektör herr generalen m. m. C. Sjöerona, hvilken med aldrig tröttnande omsorg vakar öfver skolväsendet i staden och dess befrämjande, till största heder. S. k. skollofskolonier hafva genom skolrådets omtanke och välvilliga bidrag från enskilda inom samhället under sista åren kommit till stånd, och förhoppning finnes, att, i mån som de välsignelserika frukterna häraf hinna blifva mera i ögonen fallande, intresset skall växa för desamma och tillfälle kunna beredas åt ett större antal barn med åtföljande lärare och lärarinnor att få njuta af den vederqvickelse till kropp och själ, som derigenom kan förlänas.

Garnissonsskolan för gossar och flickor har under perioden blifvit indragen, och den Dahlska flickskolan har arbetat trogen sin uppgift. stående under en särskild styrelse, som nitiskt verkar för skolans framtidskridande.

Småskolorna inom inspektionsområdet hafva tvåårig kurs, som genomgås med barnen af samma lärare eller lärarinna, utom i Hesselholm uti Stoby skoldistrikt, i Ö. Broby, Kristianstad och Åhus, der hvarje afdelning har sin lärarinna. I folkskolorna med underlag af

ursen fyraårig, eljest sexårig, med i regel olika underfolk- och småskoleafdelningen.

folkskolornas antal är, dess bättre, litet; deras tillvaro betraktas såsom ett nödvändigt ondt, på hvars förhand man bör få hoppas.

skolor förekomma uti Kristianstad och Hessleholm, der neddelas jemväl i ämnen, som icke ingå i de för folk- a. Äfven i andra församlingar med större folkmängd, järnvägsstation, äro sådana skolor inrättade. En s. k. nes i Vinslöv, der lärarinnans kunskaper och undervis- under all kritik.

gsskolor förekomma icke inom inspektionsområdet, be- att barnen i allmänhet bevista folkskolan intill examen m hösten ingå i konfirmandskolan delvis utan att hafva kunskaper öfver minimum och delvis med ett för- psförråd, som berättigar till fullständigt afgångsbetyg, öfver. Förrän skolgången blir jemnare, alla folkskolor a med ordentligt underlag af småskola, synes behof skolor icke förefinnas, för hvilkas inrättande på lands- n möta många och stora svårigheter.

or förekomma mångenstädes, men äro inrättade utan ermed fått eller få taga någon befattning. Om bi- gentliga kunskaper åt barnen kan icke här blifva tal, äda såsom undervisare, sjelfva besitta ringa och tvifvel- förråd samt fullständigt sakna pedagogisk insigt. De att bereda förment uppbyggelse åt barnen och kanske tt fostra upp separatister samt utså misstroendets frö kyrklig ordning. Skolrådets ordförande, som inom de ar sig ålagdt att för gudstjänsternas upprätthållande licera, kan icke med bästa vilja vaka öfver dessa e såsom nu vanligast är förhållandet, kan dem icke erkligt värde.

aktionsområdet är *folkhögskolan* i Önnestad belägen, amhet årlig redogörelse varder i tryck lemnad. Jag kildt, för det välgörande inflytande den haft på under- ig slöjd inom våra folkskolor, dels genom anordning kurs åt folkskolelärare inom länet, dels genom de den utlemnad till folkskolor, hvilkas lärare vid folk- tat insigter uti manlig handaslöjd och dels genom sättning till moderat pris, den håller till salu åt skol- uta sig för att vid folkskola för gossar anordna för-

fattningsenlig slöjdkurs. Härmed är öfvergången gjord till redogörelsen för *slöjdskolorna*.

Att slöjdundervisningen för gossar i folkskolorna icke tagit mera fart inom ifrågavarande inspektionsområde, beror i väsentlig mån deraf, att hvarjehanda träslöjd är i nordligast belägna skoldistrikt ett näringsfång, som idkas snart sagdt i hvarje hem, och under sådana förhållanden kan ju denna undervisning anses vara temligen obehöflig att inkräkta på lästiden, som just i dessa trakter tillskåres för barnen mer än lofligt knapp; men såsom hindrande orsaker för slöjdundervisningens mera allmänna införande, må dessutom framhållas fruktan för kostnader, förbundna med anskaffandet af slöjdsalar, hyfvelbänkar, svarfstolar m. m. och derjemte bristande insigt hos skolråd och församlingar om den stora betydelse, som ifrågavarande undervisning, pedagogiskt bedrifven, onekligen har. Glädjande är emellertid att se, huru detta ämne så småningom arbetar sig till en omhuldad plats i våra folkskolor och vinner rättvist erkännande. Då slöjdundervisningen för gossar vid 1886 års slut meddelades uti allenast 4 skoldistrikt, har den vid 1892 års utgång blifvit införd uti 14 sådana, och i dessa med *trå* skolor uti hvardera af distrikten Vinslöf, Stoby, Åhus och Fjelkestad. I Kristianstad är särskild slöjdlärare aflönad, i öfriga distrikt lemna folkskolelärarne undervisning i ämnet. För den qvinliga slöjden synes intresset mera vaket och allmänt. I *Vestra Göinge* kontrakt lemnas deruti undervisning inom 7 skoldistrikt; i *Östra Göinge* inom 7 och i *Willands* inom 12 uti tillsammans 57 skolor, mestadels af småskolelärarinnor, af hvilka 23 genomgått slöjdkurs vid seminarier och 35 icke inhemtat dylik kurs. Att härvid beklaga är dock den skefva rigtning, som denna undervisning i allmänhet tagit i följd af föräldrars och målsmäns oförstånd, enär vid undervisningen icke i första rummet lägges an på hvad som för barnen kan vara nyttigast att lära, exempelvis sömnad, lagning, stickning o. s. v., utan fastmera uppå virkning, broderi, tapisseri och, öfver hufvud taget, tillverkning af lyxartiklar. Förvisso skulle en ändring härutinnan till det bättre kunna uppnås, om staten trädde emellan med både anslag och närmare bestämmelser om de slags handaslöjder, som af allmänna medel hade att påräkna understöd.

För skoldistriktet finnas i allmänhet reglementen af sednare datum vederbörligen stadfästade, och der föräldrade förekommit, hafva de i de flesta fall på tillsägelse blifvit omarbetade under sista åren af perioden i öfverensstämmelse med af högv. domkapitlet i cirkulär gifvet förslag. Men mångenstädes visa sig deri gifna föreskrifter och bestämmelser vara en död bokstaf, som skolråd och församlingar icke akta att efterleva, såsom af det följande kommer att framgå.

Äroämnen, lärokurser och läsordning.

ng har uti folkskolorna meddelats i samtliga folkskolans dantag af sång, då läraren saknat sångförmåga. Endast lor finnes orgel. Om sådan blefve mera allmänt an-rskildt till de skolor, hvilkas lärare saknar sångröst, ningen i detta ämne blifva bättre skött och öfver allt vid 70 skolor inom inspektionsområdet finnes för isning afskildt planteringsland, men rätt ofta får man derpå hafva skett och sällan detsamma anordnad, så- vara.

dre folkskolorna har i 2 meddelats undervisning i alla nen, men uti 4 icke i geometri, uti 1 icke i natur- 2 icke i teckning och gymnastik samt uti 6 icke i

i småskolorna hafva varit: kristendomskunskap, kning samt här och der teckning och sång, äfvensom iekor. Der Fr. Sandbergs eller Ad. Lehmanns åskåd- amt Skånes karta och väggtäfla öfver jordytans hufvud- förda såsom åskådningsmateriel, har äfven en förbere- ing i naturkunnighet och geografi blifvit med fram-

äro i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normal- för inspektionsområdets samtliga skolor. Då vid ordelning icke förefunnits, har föreskrift derom gifvits, lt resultat, enär jag endast uti en sådan skola med- dt besök, och der fann jag tillsägelsen efterkommen. ornas kurser äro inskränkta än folkskolornas. Uti äkning hafva i väl ordnade småskolor, der skolgången serna kunnat, utan men för öfriga ämnen, sträckas ormalplanens förslag. Äfvenledes i fasta folkskolor hafva afvikelser från bemälda plan kunnat göras kursernas fördelning och omfång.

innes i regel uppgjord för hvarje skola, med ledning och i lärorummen behörigen anslagen.

III. Lärötider.

Lärötidens olika längd uti särskilda arter af skolor inom inspektionsområdet framgår af följande tablå:

Kontrakt.	Skolornas art.	L ä r ö t i d e n i v e c k o r															Dag vår
		33.	34.	34½	35.	36.	38.	38½	39.	40.	41.	42.	42½	43.	43½	5.	
Vestra Göinge	Fasta folkskolor	—	7	15	12	—	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	13
	Flyttande „	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
	Fasta mindre „	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	„ småskolor	1	4	15	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
	Flyttande „	—	3	6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
	Summa	1	14	39	25	—	1	1	3	1	2	—	—	—	—	—	33
Östra Göinge	Fasta folkskolor	—	3	12	8	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	10
	Flyttande „	—	1	3	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	Fasta mindre „	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	„ småskolor	—	7	8	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
	Flyttande „	—	3	9	6	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—
	Summa	—	15	32	23	1	5	—	—	—	—	2	1	—	1	—	26
Willand	Fasta folkskolor	—	—	10	23	—	—	—	7	1	1	1	—	—	—	—	23
	„ mindre „	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	„ småskolor	—	2	8	25	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	30
	Flyttande „	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	Summa	—	2	20	51	—	—	—	7	1	2	1	—	1	—	—	61

Läsåret börjar i allmänhet för folkskolorna med höstterminen och är indeladt i två à tre terminer. I folkskolor utan underlag af småskola läses med småskoleafdelningen under sommarterminen mellan 15 maj—15 september. I ambulerande folkskolor förekomma till och med fyra terminer. I de flesta skoldistrikten begynner höstterminen 1 oktober och vinterterminen 7 eller 8 januari. För öfrigt varierar höstterminens början mellan 1 augusti, 15 augusti, 1 september, 15 september, 10, 15, 20 oktober och 1 november, hvaraf ock beror tiden för läsårets afslutning. Ut i 2 folkskolor, nemligen i Näflinge och Rinkaby, har förekommit hvarannandagsläsning i följd af bristande utrymme i lärosalarne åt det stora barnantalet. Vederbörandes uppmärksamhet har blifvit fästad på olämpligheten af denna anordning, och alternativa förslag äro framställda till ändamålsenlig förändring häruti.

äro vanligen stängda mellan 1 à 15 december—1 mars eller 6 veckor under den varmaste delen af sommaren. I de småskolorna pågår undervisningen 6 och i småskolorna 5 tim- dag, häruti oftast tiden för morgonbön och bibelläsning. Alla skolor eger 5 à 10 minuters afbrott i undervis- mellan de särskilda lärotimmarne, och middagsloftet är en timme, hvilket möjligen under den mörkaste årstiden, af barnen äro bosatta långt från skolan, något för-

Ungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Områdets skolpliktiga barn år 1892 hafva enligt sam- dagagogiskt hänseende af skolrådets uppgifter under- i distrikt uti fasta folkskolor 8,203, i flyttande folk- fasta mindre folkskolor 363, i fasta småskolor 2,706, i skolor 1,448, i folkskolor, mindre folkskolor och små- skolas egna distrikt 259, i allmänna läroverk och special- skilda skolor 245, i hemmen 120; af barn, som under undervisning, hade 119 inhemtat de i § 48 af folk- skrifna insigter och 222 aflagt godkänd afgang- 47 i samma nådiga stadga; 35 hafva saknat under- af sjukdom eller naturfel och 92 af annan anledning; 122 af deras uppgifter.

I skolan sker i regel vid lästermins början, och ny- gas endast vid läsårets ingång. Men föräldrar och lärare äro och der ogera underkasta sig att hålla på denna bristande insigt om nyttan och nödvändigheten häraf som undervisningens bästa. Egennyttan och fattig- ärvid en framstående rol. I småskolor med ett ringare barn tillåtas ofta underåriga få inträde, då lokalerna småliga.

Der har befunnits i 10 skoldistrikt jemn, i 18 under 5 underlig, i 19 ojemn och i 6 mycket dålig. Der års- skolorna hålles uti april månad, är vorden sed, att de barnen med eller utan lof uteblifva från skolan till för att dels antaga vakttjänst dels biträda i hemmen. Uta då efter examen endast från småskolan nyupp- ta en del ur folkskolans lägsta årsklasser undervis- ställer sig vida bättre inom de skoldistrikt, hvarest afgangspröfning hålles först vid s. k. vårterminens

slut. Försummelser förekomma ofta utan erhållet lof eller anmaldt giltigt förfall. Föräldrar och målsmän hafva svårt för att sätta sig in uti, att de icke hafva rättighet hålla sina barn från skolan, när helst de finna för godt, och, stående sjelfva på en låg bildningsgrad, kunna de icke inse vigten af en jemn skolgång. Mycken slapphet råder ock hos skolrådets ledamöter i fråga om beifrandet af skolförsummelser, ja mångenstädes gifva de sjelfva dåliga föredömen uti att hålla sina barn hemma från skolan. Under sådana förhållanden beredas skolrådets ordförande många svårigheter att uppfylla sin pligt, och han utsättes för klander och obehag, då han vill upprätthålla ordning. En och annan ryggar härför tillbaka, och der kommer skolväsendet att också stå på en så låg ståndpunkt, att man vid åsynen deraf skulle kunna tro sig förflyttad flere decennier tillbaka i tiden.

Flyttning till högre klass inom de olika skolorna samt från småskola till folkskola eger rum och tillkännagifves vid årsexamen, då jemväl afgangspröfning hålles med de lärjungar, som anmält sig önska från skolan utgå. Till dem, som härvid befunnits mogna, utlemnas afgangsbetyg. — Minimikursen skall då vara inhemtad. De flesta barn i skoldistrikt med väl ordnad skolväsende hafva genomgått hela folkskolans kurs. Här och der synes mig emellertid som sattes afen för långt gående undfallenhet fordran för inträde i konfirmandskolan väl låg. Ju högre denna ställes, desto jemnare befinnes skolgången och desto grundligare lärjungarnas kunskaper vid inspektionerna. Inga äro tacksammare för höga anspråk på dem, som skola i konfirmandskolan ingå, än nitiska och kunskapsrika lärare, som älska sitt kall och se bästa lönen för arbetet i sina lärjungars framsteg derhän, att de uppnått den kunskapsgrad, som folkskolan är både afsedd och i stånd till att bibringa. Med vemod klaga sådana lärare öfver, att barn få lemna deras skola med underhålligt kunskapsmått, beroende af försumlig skolgång och för små fordringar vid afgangsbetygens utfärdande.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolorna äro examinerade: biträdande lärarinnor hafva i allmänhet aflagt småskolelärarinneexamen. hvarifrån undantag förekomma i Kristianstad, men dessa ega så mang-årig undervisningsvana och så goda kunskaper, att de visat sig sin plats fullt vuxna och det dem lemnade förtroendet värdiga. I småskolorna börja med hvarje år mer och mer till lärarinnor antagas företrädesvis sådana, som undergått den pröfning, hvilken i kongl.

den 5 juni 1885 föreskrifves. Emellertid äro i flertalet
 u anställda såsom lärarinnor dels oexaminerade dels från
 och Landskrona utgångna elever med inhemtad mindre
 s för lärarinnekallet, och måste flere af dessa anses
 åttan och några numera alldeles odugliga. Vid inspek-
 hafva blifvit ersatta med nya. Äfven bland ordinarie
 ågra äldre befunnits underhaltiga, men måste i förbidan
 ensionsålder få kvarstanna på sin plats. Der emellertid
 dgungligen nödvändigt, hafva sådana lärare blifvit till-
 m biträdande med skolorådets begifvande antaga yngre,
 irare och, på *ett* undantag när, hafva de villigt fogat
 ordning. Sedan denne *ene* fått sin af skolorådet gifna
 vördiga domkapitlet stadfästad, lärar han enligt ingånget
 ifvit böjd för att hellre omfatta mitt förslag än inom
 sked. Endast mot ett par lärares sedliga lif hafva an-
 fvit gjorda, och de hafva lofvat att mera akta på sig
 ta undvika dietfelet. Några hafva egnat sig åt syssel-
 mande för lärarekallet, hvilka inkräktat på deras tid,
 msorgsfull beredelse för lektionerna och låtit deras skola
 deraf lida men. Frestelser härtill erbjuda sig i mängd,
 n villigt upplåter åt skollärare sina spalter, församlingar
 nsigter i förekommande kommunala värf och enskilda
 ras behof af biförtjenster. I flere folkskolor, synner-
 e lärare, har jag funnit disciplinen mindre god. För
 et att vara "snäll" glömmes pligten att lära barnen
 t, glömmes, att skolan är icke blott en undervisnings-
 pfostringsanstalt, der barnen skola lära tukt och Her-
 Dessa anmärkningar, gällande enstaka fall, förhindra
 af detta generella omdöme, att lärare och lärarinnor
 sområdet i allmänhet äro nitiska och pligtrogna samt
 egåfning och olika vunna utbildning för sitt kall söka
 erning troget, hvilket ingalunda alltid kan ske med
 ren gang är förenadt med suckan.

traktavis anordnade möten för lärare och lärarinnor
 hunnits under de tvenne år, jag innehaft förtroendet
 nspektör, och hafva dessutom sådana synts mig mindre
 åtskilliga kretsföreningar, till hvilka lärare och lära-
 ande skoldistrikt sammanslutit sig, årligen hålla flere
 ed proflektioner och diskussion öfver väckta frågor.
 å nu antydas, huru vid hållna inspektioner undervis-
 kilda ämnena synts i skolorna vara bedrifven.
 undervisningen skötes i allmänhet på ett tillfredsstäl-

lande sätt. I småskolorna börjas med biblisk historia, ur hvilken de lättfattligaste berättelserna af lärarinnan muntligt föredragas och der- efter enkelt utfrågas samt af barnen återgifvas. Först andra årsklassen får utantill lära textorden och förklaringen i Luthers lilla katekes, till hvilken lärarinnorna söka bifoga en enkel utläggning, som mången gång varit värmande för hjertat att höra, då den hos dem förrådt ett allvarligt kristligt sinne, kärlek till Guds ord och till de unga plantor i vingården, hvilkas uppdragande är dem anförtrödt. Ifrån folksko- lorna har nästan öfver allt försvunnit den tanklösa, mekaniska utan- läsningen, men tillbörlig vikt lägges uppå, att lärobokens uttryck i minnet förvaras, och i allmänhet har katekisationen med anslutning till bibliska historien och bibelordet varit grundlig och sakrik, så att uppmärksamma barn med flitig skolgång numera kunna lemna skolan ganska väl utrustade med en sammanhängande kunskap i detta folk- skolans viktigaste läroämne. Psalmverser varda ock af barnen in- lärda.

I *modersmålet* användes vid den första undervisningen i läsning af yngre lärarinnor ljudmetoden, der skolorådet kunnat förmås att härfor anskaffa nödig undervisningsmateriel. Föräldrars obekantskap härmed och deras åstundan att sjelfva börja tidigt lära sina barn läsa innan- till hafva hittills lagt hinder i vägen för densammas mera allmänna införande. Innanläsningen i småskolorna är i allmänhet försvarlig. Välläsning är mindre vanlig, beroende delvis derpå, att det stora fler- talet lärarinnor sjelfva icke kunna frigöra sig från provincialismen och och derför mången gång icke aktgifva på felaktiga vokalljud. Rätt- stafning öfvas icke tillräckligt, och stor osäkerhet häruti påträffas hos lärarinnorna sjelfva, synnerligast om de blott genomgått ett par måna- ders kurs vid någon mindre utbildningsanstalt.

Folkskolornas barn erhålla i allmänhet färdighet att läsa temligen obehindradt innantill, men anspråken på verklig välläsning blifva ytterst sällan tillfredsställda. Att muntligt eller skriftligt gifva uttryck åt sina tankar och redogöra för innehållet af hvad som blifvit läst eller munt- ligen meddeladt, faller sig för barnen ganska svårt och beror i väsent- lig mån uppå, att lärarne icke, såsom önskligt vore, meddela under- visning i detta ämne. I satslära befinnas de sjelfva ofta mycket osäkra. en anmärkning som företrädesvis gäller lärare af en äldre generation. Det är mig lika kärt, som det är min pligt vitsorda, att flere undan- tag gifvas. Ett och annat barn kan nog i rättstafning hafva hunnit till någorlunda säkerhet, men bättre resultat borde med skäl kunna förväntas. Välskrifningsproffen äro i de flesta skolor ganska vackra och företrädesvis uti Kristianstads, hvarest den Pählmanska skrifmeto- den följes.

Såväl åt modersmålet som åt *räkning* egnas ganska mycken tid men tyvärr utan motsvarande frukter. I småskolorna lägges uti detta ämne en ganska god grund, men på denna blir mångenstädes i folkskolorna icke bygdt såsom sig bör. Ofta påträffas i folkskolorna en allmän osäkerhet i flersiffriga tals uppskrifning och, om än en någorlunda mekanisk färdighet uti genomgångna räknesätt är vunnen, så visar sig denna oftast otillräcklig, när fråga blir att praktiskt använda den vid lösning af äfven de enklaste problem. Barnen lemnas under räknetimmarne för mycket åt sig sjelfva att på egen hand uträkna exempel ur läroböckerna, och kontrollen är otillräcklig. Uträkningarne strykas ut och endast resultatet uppskrifves, hemtad törhända mången gång från en mera försigkommen grannes tafla. På lärarens fråga: "huru många hafva fått det så?" svaras i korus, och härmed känner han sig tillfreds. Om än flere berömvärda undantag gifvas, som bedrifva undervisningen i räkning mera praktiskt, på ett mera intresseväckande sätt och med bättre kontroll öfver lärjungarne, så måste det generella omdömet dock blifva, att detta ämne, så särskildt bidragande till tankekraftens skärpande och så synnerligen viktigt för det praktiska lifvet, icke i våra folkskolor på tillfredsställande sätt öfvas.

Åt *geometrien* är föga tid anslagen, men undervisningen deruti synes vara i allmänhet ändamålsenlig.

I den mån som med *geografi* kan börjas såsom åskådningsöfning redan i småskolan och till skolorna anskaffas tillräckligt antal kartor, varda nog insigterna i detta ämne större hos barnen i gemen. Mer och mer begynner inlärandet af en massa namn utaf mindre vikt att lå vika för inhemtande af kunskap om ländernas naturbeskaffenhet, folkens kultur och näringslif m. m., som förläna åt undervisningen i detta ämne en saftighet och kärnfullhet i stället för den torrhet och öfthlighet, hvaraf den förut lidit.

Vid undervisningen i *historia* begagnas allmänt Odhners mindre ärobok, hvarjemte den historiska afdelningen utaf folkskolans läsebok användes till ifyllnad af det skelett, som läroboken lemnar. Uti Kristianstads folkskolors högsta klass läses äfven allmän historia äfvensom i några andra skolor, och, der för detta ämne särskildt intresserade lärare finnas, blir det med god framgång utveckladt och af barnen tillagnadt. Den i senare året af förekomna omständigheter till lif väckta osterlandskänslan och den öppnade blicken för vårt lands store män och historiska, ärofulla minnen synas hafva haft ett godt inflytande öfver på undervisningen i historia uti våra skolor, der vi vilja hoppas, att hädanefter mera än hittills fosterlandskärlekens heliga eld skall i det uppväxande slägtets hjertan varda icke blott tänd utan äfven

underhållen. Vid flere folkskolor får man nu vid examina, inspektioner och andra liknande tillfällen se den kära, blågula flaggan svaja.

I *naturkunighet*, särskildt i zoologien, belastas barnens minne med allt för mycket af underordnad vikt. Der undervisningsmaterielen är någorlunda fullständig, hafva inom detta ämne obestridliga framsteg vunnits. I Kristianstads skolor intager det ett framstående rum.

Med *teckning* begynnes mångenstädes redan i småskolan och Stuhlmannska metoden är den, som allmänt följes. I flere skolor hafva ganska vackra och prydliga prof blifvit framlagda, vittnande om goda anlag. Äfven kartritning förekommer här och der.

Sången, der den öfvas, ljuder vanligtvis sträf och skrikig; bättre är den unisona än den flerstämmiga sången, ty i den senare få ofta skärande missljud höras. God sång har presterats på landsbygden exempelvis i Gualöfs och Ballingslöfs folkskola, den senare inom Stoby distrikt. Olika metoder användas och någon föreskrift i detta hänseende har jag icke lemnat, om jag än för egen del gifver åt det gamla, bepröfvade notsystemet ett afgjordt företräde.

Ät *gymnastiken* egnas i skolorna inom inspektionsområdet icke den uppmärksamhet, som den förtjenar, då man besinnar, hvilken betydelse den har för kroppens helsa och harmoniska utveckling. Orsaken härtill är att söka dels deri, att många äldre lärare icke varit i tillfälle taga kännedom om den pedagogiska gymnastikens gjorda framsteg under senare decennier, dels deri, att folket icke lärt sig fatta densammas stora uppgift att å ena sidan bevara helsa och uppfryska sinnet och å andra sidan att förebygga de menliga inflytelserna af ett stillasittande lif och ansträngning af själsförmögenheterna uti icke sällan qvafva och osunda lärosalar, dels i den föreställningen, att en dyrbar attiralj måste anskaffas, om detta ämne skall kunna bedrivas med framgång. Skolbord och en bom äro egentligen allt, hvad i folkskolan behöfves för att der gifva sådana rörelser, hvilka böra utgöra ett appendix till de s. k. fristående. Då däsighet och slapphet förmärkas vilja inställa sig hos barnen, äro några gymnastiska rörelser mellan skolborden äfvensom en hurtig, fosterländsk sång säkra medel att få dem åter lifaktiga och uppmärksamma. Önskligt vore, att den svenska gymnastiken, så högt uppburen i fremmande länder, finge komma mera till sin rätt i sitt eget urhem och i dess skolor. Jag har varit i tillfälle se både skolor, hvarest den öfvas med lust och fröjd, och sådana, som dels gifvit prof uppå, huru den *icke* bör bedrivas, dels visat, att den ligger alldeles nere och blott finnes till i de årliga uppgifterna.

Med undervisningen i *trädgårdsskötsel och trädplantering* är i allmänhet klen bestäldt, beroende af hvarjehanda ogynnsamma förhållan-

den. Rörande undervisningen i *handaslöjd* hänvisas till föregående yttrande om slöjdskolorna.

I ett och annat skoldistrikt hållas om lördagar under senare delen af vårterminen och början af höstterminen än hvarje, än hvarannan vecka repetitionsförhör med sådana barn, som för vakttjänst och användning i hemmet vunnit befrielse från daglig skolgång.

VI. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Under de tvenne sista åren har undervisningsmaterielen efter derom gifven föreskrift till många skolor inom inspektionsområdet blifvit icke obetydligt ökad, ty den därför utgifna summan uppgår till kronor 16,366:22. Sämst äro de naturvetenskapliga ämnena tillgodosedda med ifrågavarande materiel.

Der sockenbibliotek finnes, och anslag årligen lemnas till dess ökande, kommer nog att sörjas för inköp af äfven lämplig barnlektyr. I de särskilda skolornas boksamlingar förekomma blott läroböcker till utlåning inom och utom skolan.

VII. Anteckningsböcker.

Dagbok finnes i alla skolor, hufvudbok saknas i en del småskolor, examenskatalog föres i en och annan småskola uti hophäftade pappersark; men dylika börja blifva sällsynta. Dessa anteckningsböcker föras i allmänhet ändamålsenligt om än icke så prydligt, som kunde och borde ske. Förteckning öfver skolpliktiga barn saknas endast undantagsvis. Böcker för anteckning af skolrådsledamöternas besök och dervid gjorda iakttagelser saknas mångenstädes och, der de finnas, synas de oftast hafva varit både gömda och glömda.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Inom inspektionsområdet funnos vid 1892 års slut 187 egna och 45 förhyrda skolhus mot 170 egna och 65 förhyrda vid 1887 års utgång. Under perioden hafva följande ny- och tillbyggnader blifvit uppförda till angifvet kostnadsbelopp:

Kontrakt.	Skoldistrikt.	Folk- skole- hus.	Små- skole- hus.	Slöjd- sal.	Betydligare ändring eller tillbyggnad.	Kostnaden		Utförd summa	
						kronor.	öre.	kronor.	öre.
Vestra Göinge	Vinslöf	1	—	1	—	17,000	—		
	Finja	—	2	—	—	4,728	69		
	Hörja	1	—	—	—	3,235	55		
	Vittsjö	1	—	—	—	5,098	21		
	Verum	—	—	—	1	500	—		
Östra Göinge	Stoby	—	1	1	1	5,795	49	36,357	94
	Hästveda	2	—	—	—	6,000	—		
	Ö. Broby	—	1	—	—	3,000	—		
	Örkened	7	—	—	—	19,535	—		
	Hjersås	—	1	—	—	2,117	72		
	Färlöf	1	1	—	—	6,993	04		
	N. Strö	—	1	—	—	2,350	72	39,996	48
Willand	Ifvetofta	—	—	1	—	1,035	58		
	Rinkaby	—	1	—	—	4,500	—		
	Oppmanna	1	—	—	—	9,500	—		
	Fjelkinge	—	2	—	—	8,569	—		
	Kiaby	—	1	—	—	2,541	—		
	Näsum	—	3	—	—	5,089	—	31,234	68
Summa		18	14	14	3	2	107,589	—	107,589

Af dessa voro småskolorna uti Fjelkinge icke fullt färdiga vid periodens slut. Nybyggnad hade vid 1892 års utgång börjat af folk- och småskolehus i Vanneberga uti Vinslöfs skoldistrikt i stället för det nya, prydliga, som eldsvåda lagt i aska; af folkskola på Ifö; af 2 småskolehus i N. Sandby, som komma att kosta 7,500 kronor obero- räknade byggnadsplaner och trädgårdsland, som af enskilda personer blifvit skänkta, samt en tillbyggnad af folkskolan i Ignaberga, som är beräknad medföra en kostnad af omkring 4,000 kronor. Ännu på- träffas emellertid många lärorum, som med hänsyn till rymlighet och sundhet lemna mycket öfrigt att önska. De förhyrda lokalerna äro i allmänhet allt för låga, trånga och för sitt ändamål olämpliga. Mot snyggheten och städningen i skolsalarne äro ofta anmärkningar att göra, synnerligast då inspektionen kommer oförberedt för lärare och lärarinnor, som i de flesta fall skola svara härför men mot en mycket för ringa ersättning. Stoby skoldistrikt gör härutinnan ett vackert undantag, enär lärarne och 4 lärarinnor der bekomma för ombesör- jandet af eldning och städning hvardera 50 kronor och 3 lärarinnor

25 kronor årligen. Skurning och grundligare rengöring af skolsalar och afklädningsrum, der sådana finnas, förekomma mycket sparsamt, oftast blott till examina. Föreskrifter äfven i sanitärt hänseende äro af mig gifna vid inspektionstillfällena, men huru pass de varda efterkomna, har jag ännu icke kunnat utröna. Der ventiler saknats, har anbringandet af dylika till nödigt antal blifvit anbefaldt. För behöflig luftvexling öppnas dessutom fönster och dörrar under fristunderna, då man icke af sparsamhetshänsyn är alltför rädd för en ökad bränsleåtgång.

IX. Tillsyn.

Den, som egentligen såväl tager initiativ till förbättringar som ock närmast utöfvar tillsyn öfver skolorna, är i de flesta skoldistrikt skolrådets ordförande. I rent ekonomiska mål understödes han villigt af skolrådsledamöterna, som inom skolrotarne äro utsedde att dermed taga befattning. Intresset för barnens framsteg måste emellertid erkännas vara i tilltagande äfven hos ledamöterna i skolrådet, synnerligast när de sjelfva egt eller ega barn i skolan och derigenom kunna lättare uppskatta och värdera den undervisning, som der meddelas. Hvad som förefaller dem besvärligast, är öfvervakandet af skolgången och åliggandet att förmå tredskande föräldrar ställa sina barn till skolan och allvarligen förhålla dem, att försummelser utan lof icke få örekomma. Den, som eger erfarenhet af, huru man vid dylika tillfällen kan blifva bemött, fäller nog icke en för hård dom öfver skolrådsledamöternas försök att i det längsta undgå sådana obehag. Tillämpningen af § 51 i folkskolestadgan kräfver så lång tid, att innan le tredskande hinna drabbas af det ansvar, som deruti omförmäles, le redan vunnit sitt mål att behålla barnen hemma hardt när så änge de funnit med sin fördel förenadt.

Under den tid, jag fungerat som folkskoleinspektör, har jag icke beöft göra anmälan hos domkapitlet för uraktlåten rättelse i anmärkta örhållanden, utan är det fastmera en kär pligt för mig att vitsorda, att jag hos skolrådets ordförande, dess ledamöter och kyrkostämmor önt i allmänhet ett erkännansvärdt tillmötesgående.

X. Kostnader för skolväsendet.

Sammandraget i ekonomiskt hänseende af skolrådets uppgifter m folkskoleväsendet inom inspektionsområdet för år 1892 upptager följande poster:

Debet:

Tillgångar vid årets början	kr. 110,766,60
Räntor och arrenden	„ 6,868,46
Bidrag af skoldistriktet	„ 158,560,38
„ „ staten	„ 87,279,16
„ „ landsting etc.	„ 561,94
Öfriga inkomster	„ 16,082,98
Skuld vid årets slut	„ 160,252,60
Summa kronor	540,372,27.

Kredit:

Skuld vid årets början	kr. 147,819,88
Till lärares och lärarinnors aflöning	„ 187,518,32
„ skollokaler och inventarier	„ 58,892,62
„ undervisningsmateriel	„ 8,063,51
„ öfriga utgifter	„ 42,721,47
Tillgångar vid årets slut	„ 95,356,47
Summa kronor	540,372,27.

Beloppet vid årets slut af donationer för skolväsendet var för	
<i>Vestra Göinge kontrakt</i>	kr. 51,924,28
<i>Östra Göinge kontrakt</i>	„ 16,377,19
<i>Willands kontrakt</i>	„ 58,362,14
Summa kronor	126,663,61.

Af hvad som nu blifvit anfördt, torde framgå, att folkskoleväsendet inom inspektionsområdet är för den stora mängden ett skötebarn, som kärleksfullt omhuldas, så vidt distriktens ekonomi det medgifver, och att det är stadt i en fortgående, jemn utveckling uti kristlig anda, som vi vilja hoppas och ombedja allt fortfarande skall få besjåla den svenska folkskolan och dess lärarekår.

Stoby 1893.

Carl N:son Gierow.

V.

Onsjö, Rönnebergs, Luggude, Södra Åsbo, Norra Åsbo och Bjäre kontrakt.

Den berättelse, som det åligger mig att afgifva såsom folkskoleinspektör i Onsjö, Rönnebergs och Luggude kontrakt uti Malmöhus län samt i Södra Åsbo, Norra Åsbo och Bjäre kontrakt i Kristianstads län för åren 1887—1892, synes mig icke behöfva eller böra blifva särdeles utförlig, därför att jag äfven under åren 1882—1886 varit inspektör uti dessa samma sex kontrakt och uti den berättelse, som omfattade de sistnämnda fem åren, mera omständligt redogjorde för det, som rörde dervarande skolförhållanden. Till följd häraf tillåter jag mig endels hänvisa till den, under det jag nu endast omnämner några de viktigare förändringar, som till skolväsendets förbättring egt rum under dessa sex år.

Folkmängden inom ifrågavarande inspektionsområde utgjorde år 1892 inalles 161,602 personer, deraf 107,390 personer tillhörde de tre i Malmöhus län varande kontrakt och 54,212 de tre i Kristianstads län belägna kontrakt. Under de senare sex åren har folkmängden i dessa kontrakt i Malmöhus län ökats med 9,241 personer, hvaraf största antalet tillkommer städerna nemligen Helsingborg med nära 5,000 och Landskrona med cirka 1,000 personer. Af landsbygden har Luggude kontrakt ökats med cirka 3,500 personer. Denna tillökning af folkmängden i Luggude kontrakt beror hufvudsakligen deraf, att hela Norra Wrams församling blifvit dit öfverflyttad från Södra Åsbo kontrakt, der folkmängden ock minskats med cirka 3,700 personer och i Bjäre kontrakt med cirka 1,700, och har folkmängden i de tre kontrakten i Kristianstads län minskats med inalles 6,143 personer. Hvarje församling utgör ett skoldistrikt med hvar sitt skoloråd med undantag af Norra Wrams församling, som har tvenne skoldistrikt med hvar sitt skoloråd, och Billeberga församling i Rönnebergs kontrakt, som utgör två distrikt, af hvilket det ena Södra Möinge omfattar äfven en del af Saxtorps socken i Harjagers härad. Deremot äro åtskilliga för-

samlingar fördelade uti olika skolrotar, hvilka hafva sina ekonomiska angelägenheter åtskilda och ombesörjda af hvar rote för sig, hvaraf blir en följd att medlemmarne inom samma socken kunna komma att vidkännas mycket olika utgifter i och för skolväsendet. Detta medför den olägenheten, att det blir svårare åstadkomma erforderliga förbättringar uti sådana skolrotar, som redan hafva jemförelsevis stora utgifter för skolväsendet och dertill ofta nog torde vara uti mindre goda ekonomiska villkor. Äfven oafsedt denna omständighet har jag varit nödsakad att icke så sällan afsända förnyade påminnelser till vederbörande skolråd, som icke velat vidtaga behöfliga åtgärder till skolväsendets förbättring, så att under dessa åren hafva inalles 61 skrivelser blifvit afsända. Men genom dessa promemorier har dock utträttats, att jag icke heller under dessa sex år behöft anlita den utväg, som i § 2 i kongl. maj:ts nådiga instruktion för folkskoleinspektörer den 10 dec. 1886 anvisas, och hänvända mig till domkapitlet. Det vitsord måste gifvas församlingarne, att de i allmänhet varit villiga att vidtaga de åtgärder, som föreskrifvits rörande skolväsendet och som visar sig äfven deraf att under denna sexårsperiod icke mindre än 51 nya skolor tillkommit. Väl har i åtskilliga församlingar ännu icke vidtagits de förbättringar, som äro af nöden, men uppskofvet härmed har säkerligen, såsom det vanligen föreburits, oftast haft sin grund i de ekonomiska svårigheter, hvarmed dessa församlingar haft att kämpa.

1. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

A. *Folkskolor, mindre folkskolor och småskolor.*

Inom inspektionsområdet funnos vid 1886 års slut uti

Onsjö	kontrakt	22 folkskolor,	6 mindre folkskolor,	19 småskolor, inalles	47 skolor.
Rönnebergs	„	22	4	26	52
Luggude	„	64	6	92	162
Södra Åsbo	„	29	2	29	60
Norra Åsbo	„	29	9	33	71
Bjäre	„	19	10	25	54
Landskrona	20	—	—	13	33
Helsingborg	19	—	—	20	39

Vid slutet af år 1892 utgjorde antalet deremot uti

Onsjö	kontrakt	25 folkskolor,	5 mindre folkskolor,	22 småskolor, inalles	52 skolor.
Rönnebergs	„	23	2	28	53
Luggude	„	80	6	99	185
Södra Åsbo	„	23	—	26	49
Norra Åsbo	„	29	10	39	78
Bjäre	„	18	7	27	52

Landskrona	22	folkskolor	—	mindre folkskolor	14	småskolor,	inalles	36	skolor.
Helsingborg	32	"	—	"	"	28	"	"	60
Engelholm	2	"	—	"	"	2	"	"	4

Af denna jämförelse framgår, att skolorna isynnerhet ökats uti Luggude kontrakt på landet med 16 folkskolor och 7 småskolor och i staden Helsingborg med 13 folkskolor och 8 småskolor och deremot minskats i Södra Åsbo kontrakt med 6 folkskolor och 3 småskolor, beroende denna minskning på den förut nämnda öfverflyttningen af Norra Wrams församling till Luggude kontrakt.

De mindre folkskolornas antal har under denna period minskats med 7, af hvilka 4 förvandlats till folkskolor och 3 till småskolor. Ännu flere af dessa mindre skolor böra ovilkorligen blifva folkskolor, enär flere mindre skolor finnas, i hvilka ett mycket stort antal barn undervisas, såsom uti Ulfs 116 barn, i Wasabygget 68 barn, båda belägna i Oderljunga församling, i Axelstorp 74 barn, i Öllöf 65 barn, båda i Grefvie socken, i Waran i V. Karups socken 65 barn, i Brandsberga i Riseberga församling 68 barn. I Örskelljunga finnes en flyttande mindre skola med 81 barn. På skolor med så stort barnantal kan § 3 uti gällande skolstadga icke tillämpas, utan hafva de fått fortfara hufvudsakligen på den grund, att flere af dessa församlingar hafva föreburit de mindre goda ekonomiska omständigheter, i hvilka de befinna sig.

De flyttande skolornas antal har äfvenledes något minskats, i det att 4 småskolor upphört att vara flyttande, och finnas nu uti Norra Åsbo kontrakt 3 folkskolor, 3 mindre folkskolor och 10 småskolor samt i Bjäre kontrakt 2 småskolor, som fortfarande äro flyttande. Dessa 3 folkskolor flytta endast mellan två ställen, och iakttages dervid den ordning, att på den tid, som folkskolan på ett ställe icke är i gång, halles der småskola, hvaraf följer att inom en hvar af dessa skolrotar läses minst 8 månader årligen.

Förhållandet mellan folkmängden och skolornas antal gestaltar sig inom de särskilda kontrakten så, att uti

Onsjö kontrakt	med	13,615	personer	komma	262	personer	på	hvarje	skola
Rönnebergs	"	"	12,224	"	"	231	"	"	"
Luggude	"	"	47,892	"	"	259	"	"	"
Södra Åsbo	"	"	12,253	"	"	250	"	"	"
Norra Åsbo	"	"	24,234	"	"	311	"	"	"
Bjäre	"	"	15,658	"	"	301	"	"	"
Landskrona	"	"	12,633	"	"	351	"	"	"
Helsingborg	"	"	21,026	"	"	351	"	"	"
Engelholm	"	"	2,067	"	"	517	"	"	"

Förhållandet blir något annorlunda, om denna jämförelse inskränkes

till folkskolorna och de dem ersättande mindre skolorna, ty i så fall kan beräknas att till hvarje sådan skola kommer att hänföras i Onsjö kontrakt 454 personer, i Rönnebergs 489, i Luggude 557, i Södra Åsbo 533, i Norra Åsbo 621, i Bjäre 626, i Landskrona 574, i Helsingborg 657 och i Engelholm 1,034 personer. Vid jämförelse med ställningen för sex år sedan, visar det sig, att i allmänhet äro nu färre personer att hänföra till hvarje skola. Särskildt är detta förhållandet med Helsingborg, der för sex år sedan en skola fans för 414 personer och en folkskola för 850 personer. Detta förtjenar så mycket mer att framhållas, som folkmängden under dessa år vuxit med c:a 5,000 personer och detta oaktadt kommer nu ett vida mindre antal personer att hänföras till hvarje skola, hvilket sålunda bäst vittnar om de utomordentligt stora förbättringar der egt rum med skolväsendet under dessa sex åren. Samma vitsord kan icke gifvas om Engelholm, der återigen öfver 1,000 personer äro att hänföra till hvarje folkskola.

Fördelas mellan alla skolorna de inom inspektionsområdet varande alla skolpliktiga barn, så komma 41 barn på hvarje skola, dock med den olikhet, att till hvarje folkskola på landet komma 64 barn och i städerna 52 barn, till hvarje mindre skola 45 barn och till hvarje småskola på landet 23 barn och uti städerna 26 barn. De af lärarepersonalen lemnade skoluppgifterna på barnen särskildt i småskolorna upptaga ett vida större antal barn, till följd deraf att der medräknas äfven alla de under sju år varande icke skolpliktiga barn, som utgöra det stora antalet af 1,218 barn. Till bevis på huru ofantligt barnantalet växlar i de särskilda småskolorna kan nämnas, att i många finnyttierst få barn, sasom 8 i Glimminge i Jonstorps socken och i Sanna i Qvidinge socken, 9 i Olstorp i Reslöfs socken, i Arrarp i Herslöfs socken, Lerhamn i Brunnby socken och Gunnarlunda i Flenninge socken, 10 i Wiarp i Herslöv och i Wallaröd i Björnekulla o. s. v. och deremot i andra ytterst många sasom 56 i St Ibb och Wedby, 52 i Ljungby i Riseberga, 45 i Össjö, 44 i Kingelstad i Ottarp, 41 i Billeberga och Hesselunda o. s. v. I Örkellunga äro tre flyttande småskolor med 52, 53 och 61 barn. Äfven i folkskolorna förekommer samma stora olikhet ifråga om barnantalet, i det att i Oderljunga folkskola äro 105 barn och endast 19 barn i Bonnarp i Höja socken, men båda äro lika derutinnan, att de äro i saknad af småskola till underlag. Liknande är förhållandet med de folkskolor, som äro försedda med småskolor, i det att i Billinge folkskola äro 92 barn, i V. Karups 94, i Perstorps 96 och i V. Ljungby i Förslöf 96 samt i Förslöfby 108, men deremot i Flyllinge i V. Broby socken 23 barn, i Wegeholm i Ströfvelstorps socken 26 och i Widtsköfle i Torrlösa likaledes 26 barn o. s. v. Det är redan förut omnämndt huru stort barnantalet är i flera

mindre skolor, hvilka alla äro i saknad af småskolor. Af det anförda framgår, att flere nya folk- och småskolor böra inrättas inom åtskilliga församlingar, oaktadt under de sista sex åren 28 småskolor och 30 folkskolor tillkommit, hvarvid likväl bör ihågkommas, att 7 mindre skolor blifvit ersatta af dessa nytillkomna, så att i verkligheten har skolornas antal ökats med 51.

B. *Repetitionsskolor och söndagsskolor.*

I alla skolreglementen föreskrifves rörande de flyttande skolorna, att repetitionsförhör bör anställas hvarje lördags f. m. med barnen i den rote, der ingen undervisning i öfrigt för tillfället lemnas; men som endast få barn hafva infunnit sig, har den förändring flerstädes vidtagits, att repetitionsskola i stället hålles hela lördagen hvarannan lördag. Men äfven med den anordningen har icke mycket vunnits, derför att fortfarande många barn uteblifva, oaktadt skolråden försökt astadkomma rättelse härutinnan. I en och annan församling hålles repetitionsförhör 2 å 3 timmar hvarje lördag under maj och juni med de barn i folkskolorna, som efter årsexamen i april lemna skolan och icke återkomma förrän hösten; men äfven här förekommer samma svårighet att få barnen att infinna sig. Till söndagsskolorna synes det derer not vara lättare samla barnen, isynnerhet de barn, som om hvarlagarne besöka skolorna, enär de äro lediga att äfven då der infinna sig. Härom är icke annat än godt att säga, så snart en gudfruktig och kyrkligt sinnad lärarepersonal tagit hand om dem och utöfvar edningen. Men detta är långt ifrån det vanliga, utan många söndagsskolor eller, som de hellre benämnas, barn gudstjenster anordnas, utan att skolråd eller lärarepersonal får dermed hafva någon befattning, och illföljd deraf är ock anledning befara, att de flerstädes kunna i mer eller mindre mån komma att medverka till både okyrklighet och separatism och derför långt ifrån obetingadt kunna lofordas.

C. *Fortsättningsskolor.*

Fortsättningsskolorna hafva icke mycken framgång inom inspektionsområdet, till följd deraf att de i allmänhet anses vara mindre beöfliga, så länge det är fråga om, att de skola anlitas hufvudsakligen af okonfirmerade barn, och detta på den grund att skolväsendet är i de flesta församlingarne så anordnadt, att barnen fortsätta i folkskolannda till den vår, då de om följande höst börja beredas till sin första attvardsgång och sålunda utexamineras från folkskolan först samma r, som nattvardsundervisningen begynner. Blefve dessa skolor af-

sedda för konfirmerad ungdom, som verkligen har stort behof af dem, då skulle de säkerligen vinna ett helt annat erkännande och många församlingar för visso söka att få dylika till stånd, ehuru det i alla fall blefve ytterst svårt att nöjaktigt anordna dem, och det af den orsaken att under den tid i januari, februari och december, som för fortsättningsskolorna är den lämpligaste, folkskolan ovillkorligen bör vara i verksamhet och icke utan verklig olägenhet kan inställas. Till följd af dessa förhållanden äro utsigterna icke stora att få fortsättnings-skolor inrättade, om samma lärarepersonal och lärosal skola tagas i anspråk för dem som för folkskolan.

D. *Högre folkskolor.*

Inom inspektionsområdet finnas fortfarande fyra högre folkskolor. i hvilka en god undervisning meddelas, utan att de likväl besökas af många lärjungar, till följd deraf att icke något barn får intagas i dessa skolor, förrän de hafva genomgått folkskolan och blifvit derifrån ut-examinerade; och som de flesta barn då hafva uppnått den åldern. att de kunna få börja sin nattvardsundervisning, så begagna de sig i allmänhet deraf och inträda aldrig i dessa skolor. De besökas i allmänhet endast af barn till mera burgna föräldrar, hvilkas goda ekonomiska villkor medgifva dem att låta barnen njuta undervisning någon längre tid än den i lag föreskrifna nödtvungna.

E. *Folkhögskolor.*

Inom detta inspektionsområde är endast en manlig folkhögskola inrättad, nemligen Fridhems i Asks socken, hvilken fortgått i 20 år under ledning af samma föreståndare. Jemte denna finnes en manlig och en qvinlig folkhögskola på Hvilan i Tottarps socken, hvilka alla tre njuta understöd af Malmöhus läns landsting. Den manliga på Hvilan har varit i verksamhet ett fjerdedels sekel under samma föreståndare och derunder förvärfvat sig ett stort anseende, så att den besökes af många elever från vidt skilda håll. Det torde vara min skyldighet att omnämna äfven dessa skolor, därför att jag ända sedan 1876 haft i uppdrag af landstinget att vid dem utöfva inspektion och till följd deraf närmare följa deras verksamhet, om hvilken det vitsord måste lemnas, att vid alla dessa tre folkhögskolor förehafves ett mycket godt arbete. Så är ock förhållandet med de under denna period nytillkomna folkhögskolorna för Wemmenhög's härad i Skurup, en manlig och en qvinlig, hvilka landstinget likaledes ställt under min in-

spektion, ehuru de hittills icke begärt något understöd af landstinget, men väl åtnjuta statsanslag likasom de tre förstnämnda.

F. *Enskilda skolor och barnhem.*

De enskilda skolor, som förekomma inom inspektionsområdet, äro i allmänhet endast en ersättning för småskolor och af en mera tillfällig beskaffenhet, ehuru barnantalet i dem under år 1892 var 786. Det är skäl antaga, att dessa enskilda skolor skola komma att upphöra åtminstone på landet, i samma mån som dugliga lärarinnor blifva anställda och småskolorna vinna förtroende inom de områden, der flere barn för närvarande undervisas i enskilda skolor, såsom i Wäsby 50 barn, i Munka-Ljungby 44, i Riseberga 44, i Helsingborgs landsförsamling 20 o. s. v. I städerna är förhållandet något annorlunda, ty der undervisas flere barn i enskilda skolor såsom i Helsingborg 317 barn, i Engelholm 79 och i Landskrona 73 barn. Sedan Helsingborg nu fått tillräckligt antal skollokaler, blifva de enskilda skolorna sannolikt mindre anlitade. I Engelholm deremot kunna de enskilda skolorna icke blifva mindre besökta, förr än flere småskolor blifvit inrättade. Till de enskilda skolorna äro att hänföra de tre skolorna å Lerkesholm i Örkellunga socken, hvilka bekostas af den af framlidne landshöfdingen Reiser stiftade fonden och i hvilka barnen undervisas i en småskola och folkskolans gossar af en lärare samt flickorna af en lärarinna. Lärosalarne äro rymliga och lärarepersonalens bostäder goda. Den i förra inspektionsberättelsen omnämnda enskilda skolan i Gråmanstorps socken, som då påräknades skola komma till stånd genom de af framlidne egaren till Klippans pappersbruk Sunnerdahl skänkta medel, har först 1892 blifvit en verklighet, i det att da blef ett ändamålsenligt skolhus med 4 lärosalar och behöfliga bostäder för lärarepersonalen uppfördt för en kostnad af cirka 32,000 kronor. I Gunnaröd i Billinge socken är fortfarande den i förra inspektionsberättelsen omnämnda privatskolan i verksamhet, och utgå derifrån årligen elever till högre klasser vid elementarläroverken. En liknande privatskola har de senare åren vice pastor Velander haft i Björnekulla och fortsätter nu med densamma uti Billeberga.

I hemmen undervisas ännu 388 barn, men endast uti några få socknar till ett större antal, nemligen i Riseberga 57, i Oderljunge 50, i Färingtofta 37, i Helsingborg 27, i Engelholm 26, i Munka-Ljungby 20 o. s. v.

De barn, som skoloråden angifva sakna undervisning i följd af sjukdom eller annan anledning, äro 180, af hvilka största antalet kommer på Helsingborg med icke mindre än 57 barn. Samma stad

har ock det stora antalet af 110 barn, om hvilka all uppgift saknas. Dessa utgöra inom hela inspektionsområdet 227 barn och äro icke många uti någon församling med undantag af Helsingborgs stad, såsom redan nämnt är, och Helsingborgs landsförsamling med 23 och Riseberga med 14 samt Engelholm med 8 barn. Det är dock att antaga och hoppas, att flertalet af dessa 227 barn erhålla någon undervisning inom de församlingar, der de uppehålla sig, ehuru skolråden icke derom erhållit någon kännedom. Det vore annars sorgligt, ja rent af olyckligt, om så många barn inom ett så litet område skulle uppväxa utan all undervisning.

De i förra inspektionsberättelsen omtalade, i Helsingborgs landsförsamling belägna tvenne barnhem, som alltid måste räknas bland anstalter för folkundervisningen, äro fortfarande i verksamhet. I Halmstads församling bestridas omkostnaderna för 12 barns undervisning och uppfostran på den åt socknen skänkta egendomen Bångstorps bekostnad.

G. Slöjdskolor.

I fråga om gossars undervisning i slöjd måste fortfarande det vitsordet lemnas folkskolelärarne, att de äro angelägna om att förvärfva sig skicklighet att deri undervisa och därför gerna begagna sig af den slöjdundervisning, som landstingen i Kristianstads och Malmöhus län fortfarande åt dem anordna uti Önnestad och Malmö. Sedan nu äfven vid folkskolelärareseminariet i Lund slöjden blifvit ett obligatoriskt ämne, och de elever, som utgå derifrån, nu mera äro slöjdkunniga, så är skäl antaga, att i många församlingar skall komma att undervisas i slöjd och sålunda mina i förra inspektionsberättelsen uttalade förhoppningar gå i fullbordan. Redan 25 slöjdskolor för gossar finnas inom detta inspektionsområde. Den mistrogenhet, som flerstädes hystes för att införa slöjden såsom undervisningsämne i folkskolorna, har fått vika för den erfarenhet, som man nu mera erhållit om fördelarne af att äfven detta ämne förekommer i skolorna. Den största svårigheten torde nu ligga uti erhållande af lämplig slöjdlokal, hvilken flerstädes icke kan åstadkommas utan stora kostnader, hvilka församlingarne likväl torde efter hand blifva villiga att underkasta sig.

Flickorna undervisas nu mera ganska allmänt i slöjd. Icke mindre än 253 lärarinnor inom inspektionsområdet lemna dylik undervisning. Malmöhus läns landsting har vidtagit kraftiga åtgärder för att befrämja flickors undervisning i slöjd. Det är icke nog med att landstinget aflönar den vid småskolelärarinneseminariet i Lund anställda

slöjdlärarinnan, utan det har derjemte årligen anslagit 6,600 kronor att fördelas mellan slöjdlärarinnor, som vid undervisningen följa den af landstinget antagna, min förra inspektionsberättelse åtföljande normalplan. I Helsingborg har under de två sista åren den anordningen varit införd, att alla barn, såväl gossar som flickor, undervisas hvarje dag något i slöjd, så snart de blifvit intagna i småskolan.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I de kunskaps- och öfningsämnena, som enligt skolstadgan böra förekomma i småskolan, lemnas undervisning i de fasta småskolorna med undantag af gymnastik, ty dermed sysselsättas barnen i allmänhet icke uti småskolorna. Med afseende på skolstadgans föreskrift, att teckning och åskådningsöfningar böra förekomma i sådana skolor, der förhållandet det medgifver, så får jag nämna, att i flere småskolor är ställningen sådan, att någon undervisning i teckning icke med fördel kan komma i fråga. Flerstädes är ännu mycket annat öfrigt att önska, och synes till följd deraf detta ämne kunna och böra der stå tillbaka, till dess bättre anordningar hunnit vidtagas i det som viktigare är, och därför har jag icke heller i dylika skolor kunnat påyrka införandet äfven af detta ämne. Åskådningsöfningar stå deremot vanligen upptagna i läsordningarne och handhafvas äfven flerstädes med ganska god framgång, i det att de från seminarierna utgångna lärarinnorna nu mera hafva inhemtat erforderlig förmåga att undervisa äfven uti detta ämne och hos skolråden finnes nu mera en allt större beredvillighet att anskaffa den materiel, som erfordras, för att en tillfredsställande undervisning skall kunna meddelas.

I folkskolorna lemnas undervisning i alla de i skolstadgan upptagna ämnena med undantag af sång, gymnastik och trädgårdsskötsel. I alla skolreglementen äro visserligen alla dessa tre ämnena upptagna, men om det sistnämnda ämnet heter det oftast: undervisning i trädgårdsskötsel meddelas under tjenlig årstid dels på timmar utom den vanliga undervisningen dels på andra timmar i stället för något annat undervisningsämne, när ett sådant utbyte anses behöfligt. Detta oakadt kommer detta ämne icke att njuta sin rätt, ty under den tjenliga årstiden för undervisning i detta ämne är det vanligt, att i de flesta skolor saknas de större barnen, hvilka denna undervisning skulle närmast tillgodokomma, och därför kommer äfven detta ämne att i många skolor mer eller mindre åsidosättas. Föräldrar och skolråd äro ock endels skulden härtill, i det att många af dem anse undervisningen i detta ämne icke vara särdeles af behovet påkallad och äro därför icke angelägna om att anskaffa ett till skolträdgård lämpligt jordland,

utan kunna till och med, der ett dylikt finnes, öfverlemna det till lärarens uteslutande bruk.

Beträffande den gymnastiska undervisningen, så måste det sägas, att den är i allmänhet inskränkt till några marschöfningar, och det kan svårigen blifva annorlunda, så länge alla gymnastikredskap saknas, såsom förhållandet är nästan öfver allt på landet, och så länge någon lämplig lokal icke är att tillgå; ty för ett så stort barnantal, som vanligen finnes i hvarje folkskola på landet, är skolsalen alldeles otillräcklig, då det är fråga om gymnastiska öfningar. Det är fara värdt, att det dess värre ännu länge dröjer, innan någon undervisning i gymnastik kommer till stånd i den utsträckning, som åsyftas och önskelig är. Svårigheterna torde vara flere, än man vill inse och medgifva.

I sång lemnas undervisning i alla de skolor, der lärarne sjelfva förmå meddela den; men der de sakna den gafvan, begagna skolråden sig mycket sällan af den utväg, som de hafva att tillgå, nemligen att låta församlingens kantor i stället undervisa i sång. I jemförelsevis få församlingar tillhållas kantorerna att fullgöra detta sitt åliggande. I de tre inom inspektionsområdet varande städerna lemnas undervisning i sång af kantorerna, och är sångundervisningen der ändamålsenligt anordnad.

Läsordningar äro i alla skolor tillfinnandes och upprättade enligt den anvisning, normalplanen lemnar. Dervid har utvalts den bilaga i normalplanen, som för hvarje skola blifvit ansedd vara lämpligast, och till följd deraf har i allmänhet icke någon anmärkning varit att mot dem göra eller någon större förändring att påyrka. Kursförslag har deremot saknats i flere skolor, men olägenheten häraf har icke varit särdeles stor, därför att normalplanen följes ganska allmänt uti skolorna och en ordnad plan för undervisningen är redan derigenom till finnandes.

III. Lärotider.

I de flesta församlingarne inom inspektionsområdet undervisas i alla skolorna $34\frac{3}{4}$ veckor. I de skolor, som äro flyttande, äfvensom i de folkskolor, som icke hafva någon småskola till underlag, undervisas deremot 39 veckor. I de tre städerna äfvensom i några få landsförsamlingar undervisas äfven 9 månader och i Raus och Helsingborgs landsförsamling till och med 10 månader. Endast i folkskolan i Starby läses blott $7\frac{1}{2}$ månad, därför att den återstaende halffa månaden användes till den der under 6 veckor pågående fortsättningsskolan. I de öfriga socknar, der fortsättningsskolor förekomma.

meddelas undervisning utöfver folkskolans 8 månader. Folkskolorna såväl som de mindre skolorna börja sin verksamhet omkring den 9 januari och fortsätta den till midsommar, hvarefter uppehåll eger rum till den 1 oktober och pågår sedan undervisningen till den 20 december. I de flesta småskolor läses under samma tid som i folkskolorna, men i flere småskolor tager likväl undervisningen icke sin början förän in i februari eller den 1 mars och fortsättes då i stället med den in i juli och börjar den så åter igen i medio af augusti eller 1 september, och slutar den 1 december. I alla skolor lemnas nu mera en rast på 5 å 10 minuter mellan hvarje lästimme och ett middagsuppehåll göres på $1\frac{1}{2}$ å 2 timmar, då dagarne äro längre, och på en timme under den mörkare årstiden. I folkskolorna läses i allmänhet endast 5 dagar i veckan och 6 timmar hvarje dag. Der gossars och flickors undervisning i slöjd förekommer, meddelas den 3 å 4 timmar hvarje lördags förmiddag. I många småskolor läses ännu 6 dagar i veckan, dock ingenstädes mer än 5 timmar om dagen och om lördagen endast på förmiddagen. De i småskolorna i städerna nyintagna barnen, som utgöra första årsklassen, undervisas endast 4 timmar om dagen.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Den ordning råder nu allmänt, att nybörjare mottagas endast en gång om året, i städerna i augusti och på landet vanligen i senare hälften af april, då årsexamina i alla skolor anställas och det nya läsåret omedelbart derefter tager sin början. Det, som härvid med skäl kan klagas öfver, är, att barnen äro alltför unga, då de blifva intagna i småskolan, ty i de flesta skolreglementen medgifves dem rättighet att inträda under det år, som barnet fyller 6 år före den 1 september eller 1 oktober. Häraf blir en följd, att ett barn kan komma att intagas i småskolan, då det är icke mycket öfver $5\frac{1}{2}$ år gammalt. Huru angelägna föräldrarne äro att få sina barn tidigt intagna i skolan framgår deraf, att, såsom förut nämnt är, inom inspektionsområdet äro 1,218 barn intagna i småskolorna utan att ännu vara skolpligtiga. Detta medför hvarjehanda olägenheter. Barnen komma härigenom allt för tidigt undan föräldrarnes vard och tillsyn, ty dessa anse sig i viss mån vara derifrån fritagna, sedan barnen börjat gå i skolan. När barnen börja vid så tidiga år, blifva de lätt öfveranstängda och kunna hafva men deraf för hela lifvet. Lärarinnorna taga ofta icke i betraktande, att barnen äro så späda, utan fordra mycket af dem, sättande en ära uti att barnen kunnat medhinna inlära rätt mycket. För att nu råda bot på detta onda stadgas i flere skolreglementen, att småskolans

kurs skall vara treårig, dock med rätt för de barn, som varit skolpligtiga vid inträdet, att få genomgå skolan på två år. Genom detta längre kvarhållande i småskolan har man sökt förhindra barnen från att åtminstone allt för tidigt intagas i folkskolan. I åtskilliga småskolor, der barnantalet är ringa och deremot stort i folkskolan, har den nu mera lagliga utvägen anlitats att låta folkskolans första årsklass få kvarblifva i småskolan och der inhemta folkskolans första årsklass kurs. Härigenom försvåras arbetet icke så obetydligt för lärarinnorna, som få tre lexlag, af hvilket det ena, som utgör de nyintagna, icke på egen hand kan hafva någon egentlig sysselsättning.

I småskolorna är skolgången rätt god. I allmänhet är det endast sjukdom eller andra giltiga skäl, som föranleda uteblifvande från småskolan. Annorlunda är deremot förhållandet i folkskolorna och de mindre skolorna. Sedan examen i april hållits i folkskolorna, uteblifver ett stort antal barn från dem ända till den 1 november. Detta är särskildt förhållandet med dem, som tillhöra tredje och fjerde årsklasserna. Dock finnes det några få församlingar, der till följd af goda ekonomiska förhållanden och andra gynsamma omständigheter samt skolrådets kraftiga ingripande en mycket jemn skolgång eger rum. Den goda ordning har gjort sig allt mer gällande, att barnen icke blifva borta från skolan utan att begära lof dertill. Men för att kunna få den till stånd och komma att fortfa, fordras mycken eftergifvenhet å lärarepersonalens sida, som måste taga hänsyn till, att de äldre barnens hjälp nu mycket tages i anspråk både i hemmen och såsom tjenare. Barnen måste nu mer än någonsin anlitas, därför att det i allmänhet är svårt att få tjenare, enär de icke gerna vilja fästa sig och dessutom fordra en stor lön. Det synes dock blifva ännu svårare att få en ordentlig skolgång till stånd på de orter, der betodling blir mera allmän, ty vid den blifva barnen allmänt använda från tidigt på våren ända till slutet af oktober, då betupptagningen först hinner afslutas. Många barn användas derjemte till att vakta kreaturen den tid af året, som de gå ute på bete, äfvensom till hvarje-handa arbete i hemmet och i tjenst hos andra, hvori någon ändring icke kan åstadkommas utan stora svårigheter. Men då skolgången härigenom för de äldre barnen inskränkes till fyra eller högst fem månader om året, är det i sanning väl, att den ordningen blifvit införd och äfven af föräldrarne anses behöflig, att skolgången bör fortsättas, till dess nattvardsundervisningen börjar, ty härigenom blir det möjligt att åtminstone någorlunda medhinna de pensa, som i folkskolan böra genomgås. Det är fördelaktigt för barnen att, under det de från tidiga ar fa vänja sig vid det, som skall utgöra deras framtida verksamhet och hvarigenom de skola bereda sig sin bergning, de få fort-

sätta med att deltaga i undervisningen, sedan de kommit till mera förstånd och kunna göra sig bättre nytta af densamma.

Skolreglementen finnas i alla församlingar, men flerstädes behöfva de omarbetas. Under dessa sex åren hafva 19 nya skolreglementen blifvit uppgjorda och af domkapitlet fastställda. Nästan i alla skolreglementen för landsbygden är årsexamen förlagd till medio af april, och är föreskrift lemnad, att då skall flyttning företagas med de barn, som anses berättigade att upptagas i närmast högre lexlag; men härvid förfares flerstädes icke med synnerlig noggrannhet, i det att ofta nog fästes mera afseende vid den tid barnet tillhört lexlaget än om det hunnit inlära den föreskrifna kursen, hvaraf blir en följd att dylika barn befinnas vara mycket osäkra. Denna osäkerhet förmärkes i all synnerhet, om ett barn har för tidigt blifvit flyttadt från småskolan och har då ofta men deraf hela skolan igenom.

Afgångspröfning anställes vanligen alltid tillsammans med årsexamen med de barn, som anmält sig vilja lemna skolan, men äfven vid denna afgångsexamen förfares flerstädes släpphändt nog, i det att det stundom torde fästas mera afseende på barnens ålder och andra omständigheter än på deras kunskaper, och de till följd deraf tillåtas få afgå från skolan utan att hafva inhemtat det kunskapsmätt, som skolstadgan föreskrifver, och det utan att fattigdom eller för ringa fattningsgåfvor dertill gjort dem berättigade.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Alla de i folkskolan anställda lärare äro examinerade, och detta är äfven förhållandet med de ordinarie folkskolelärarinna. Deremot hafva många af de lärarinnor, som biträda vid folkskolan, endast aflagt småskolelärarinneexamen. Alla de vid småskolor och mindre folkskolor anställda lärarinnor inom Malmöhus län hafva aflagt föreskrifven småskolelärarinneexamen med undantag af tio äldre, men deremot finnas uti den delen af inspektionsområdet, som tillhör Kristianstads län, ännu många, som icke aflagt någon examen. Landstinget i Kristianstads län kan anses härtill hafva en väsentlig skuld, därför att det hittills icke inrättat något seminarium för småskolelärarinnors undervisning och utbildning. Malmöhus läns landsting anslår deremot fortfarande för nämnda ändamål årligen 4,800 kronor. Jemte det landstinget beviljat de i förra inspektörsberättelsen omnämnda 30,000 kronorna till inköpandet af lokal at seminariet, har landstinget sedan ytterligare beviljat 17,700 kronor, för hvilka under år 1892 uppfördes en särdeles ändamålsenlig och prydlig gymnastik- och ekonomibyggnad; och äro eleverna härigenom i tillfälle att erhålla en erforderlig

och i alla afseenden lämplig undervisning i gymnastik. Till följd af den omvardnad landstinget egnar denna läroanstalt och de stora omkostnader det alltjemt underkastar sig för densamma, har den blifvit i tillfälle att utveckla en berömvärd verksamhet och förvärfva sig ett stort förtroende, som äfven bestyrkes deraf, att de elever, som från detta seminarium utexamineras, äro eftersökta och genast vinna anställning. Den noggranna kännedom jag har om detta seminarium, på den grund att jag, ända sedan det började sin verksamhet, varit ordförande i den af landstinget tillsatta seminariestyrelsen, har gjort, att jag äfven denna gång ansett mig böra omnämna dessa förhållanden.

Bland en så stor lärarepersonal, som tillhör detta inspektionsområde, utgörande 254 anställda vid folkskolor, 30 vid mindre folkskolor och 285 vid småskolor, är det gifvet, att med hänseende till kunskaper och undervisningsförmåga en särdeles stor olikhet skall förefinnas. Under det många af den talrika lärarepersonalen ega särdeles framstående undervisningsskicklighet i förening med goda kunskaper, hafva återigen flere särskildt vid mindre skolor och småskolor anställda lärarinnor befunnits vara rätt svaga och sex af dem oförmögna att meddela en hjälplig undervisning, så att de blifvit tillrätta att egna sig åt annan verksamhet, hvilket de ock hafva gjort. För att kunna rättvist bedöma lärarepersonalens arbete och verksamhet måste många olika omständigheter tagas i betraktande. Man måste göra afseende på icke endast gifvor och kunskaper utan ock anordningarne i skolan, barnantalet, skolgången, skolrads och föräldrars förhållande till skolan m. m., och härvid gestaltar det sig för den ene mycket gynnsammare än för den andre; och om dessa förhållanden förbises, så kan ock omdömet om läraren eller lärarinnan blifva vilseledande nog. Med denna erinran tilltror jag mig kunna vitsorda såväl lärare som lärarinnor för nit och intresse i sitt kall och såsom de der med samvetsgrannhet fullgöra sina ansvarsfulla och ofta talamodspröfvande äligganden. Nagon egentlig anmärkning mot lärarepersonalens sedliga vandel har icke blifvit till mig framställd. Deremot torde det kanske icke böra förtigas, att en eller annan lärare synes med en särdeles stor ifver egna sig åt det politiska lifvet och möjligen till och med velat vara en partiledare; men som derunder arbetet i skolan hitills icke blifvit åsidosatt utan punktligt fullgjorts, så har skolrådet icke kunnat hafva något att härvid erinra, äfven om läraren härigenom ådrager sig föräldrarnes missnöje och förlorar deras förtroende och hans arbete i skolan derigenom icke blifver till det gagn och den välsignelse, som det under andra förhållanden kunnat blifva. Detsamma är förhållandet, om läraren eller lärarinnan blir berörd af den okyrklighet och separatism, som flerstädes griper omkring sig. Fara

torde ock vara för banden, att icke alla äro så helt och hållet härifrån fritagna, äfven om skolråden ansett sig icke kunna härvid något åtgöra.

I fråga om undervisningen är hufvudsakligen icke annat att säga än hvad i förra inspektionsberättelsen derom utförligt yttrats och hvar till jag därför tillåter mig hänvisa. I förening med morgonbönen förekommer bibelläsning, hvarvid i folkskolan alltid antingen göres en kort utläggning eller utfrågas innehållet. Vid undervisningen i kristendomen uti småskolorna sker öfver allt början med biblisk historia, men i fråga om katekesen inskränka lärarinnorna sig icke gerna till ett enkelt genomgående af textorden i Luthers lilla katekes utan vilja i allmänhet att barnen skola lära sig utantill Luthers förklaring deröfver. Äfven skolråden vilja flerstädes hafva det så, och därför har det icke varit lätt att öfver allt åstadkomma rättelse. Undervisningen i katekesen i folkskolorna är mycket olika allt efter det olika intresse som lärarne hafva för detta ämne. Saknas detta, då värdslösas ämnet och blir icke behandladt med den noggrannhet och omsorg, som här i all synnerhet är behöflig. Det klander, som ännu om än i mindre grad än tillförene från flere håll uttalas mot utanläsningen, är icke befogadt, om läraren annars rätt och med kärlek behandlar detta ämne. Undervisningen i detsamma åsyftar icke blott att vara till uppbyggelse utan ock att meddela kunskap och för det ändamålet måste ju minnet anlitas. Barnen ega icke den ordrikedom, att de kunna med egna ord återgifva allt hvad de i detta ämne skola lära sig, och därför är det behöfligt att mycket af katekesens innehåll inläres med de ord, som i läroboken förekomma, och de heliga sanningarne derigenom impreglas i minnet. Dock är det nödvändigt att vid denna utanläsning en viss begränsning iakttages, så att icke för mycket föresättes till utanläsning utan inskränkes till det viktigaste, till det som är af den art, att innehållet bäst återgifves derigenom, att lärobokens egna ord användas.

Skolförhör anställas, såsom redan nämnt är, på landet i senare hälften af april i såväl folkskolor som mindre skolor och småskolor, men i städerna i dagarne före midsommar. I ett pastorat, Farhults och Jonstorps församlingar, hållas dessa skolförhör i december, dagarne före jul. Med de barn, som undervisas i hemmen och som för år 1892 voro 388, hållas icke allmänt de i § 38 uti gällande skolstadga föreskrifna årliga förhören. I de folkskolor, som icke hafva småskola till underlag, äfvensom i de flesta mindre skolor anställas skolförhör med folkskolans barn i april och med småskolans barn sist i oktober.

Lärarepersonalen vinnlägger sig om att god ordning och tukt skola råda bland barnen och gör sig förtjent af det goda vitsord, att

den gör hvad den kan för att vänja barnen vid ett anständigt uppförande, höflighet, lydnad och ordentlighet. De flesta lärare och lärarinnor förbise icke de stora kraf, som ställas uppå dem i fråga om barnens uppfostran, i det att de hafva barnen under sina ögon större delen af dagen och af året och föräldrarne till följd deraf icke äro i tillfälle att följa dem så som lärarepersonalen. Denna uppfostran är så mycket svarare ett ästadkomma, som ungdomen numera synes icke gerne vilja tåla något förmynderskap, icke erkänna någon auktoritet och sakna pietet. När från åtskilliga håll klagan höres öfver folkets osedlighet, och förebråelse framkastas mot skolan, att den icke fullgör sina åligganden, så böra dessa och andra liknande förhållanden icke förbises, i det att de åtminstone endels visa, att skulden icke är der att söka.

VI. Undervisningsmateriel.

Den för undervisningen erforderliga materielen är i de flesta skolor rätt god och i allmänhet äfven i tillräcklig mängd anskaffad. Den nya upplagan af folkskolans läsebok finnes i alla folkskolor och mindre skolor, om än icke till ett tillräckligt stort antal öfver allt der barnen äro många. De i smaskolorna använda läseböckerna äro af Kastman, Ambrosius och Rodhe, alla med den antagna nya stafningen. Den af B. J. Bergquist utgifna bibliska historien är den allmänna förekommande. Den af Larsson och Lundahl utgifna räkneboken användes nästan i alla skolor inom inspektionsområdet. Många olika upplagor af katekesen förekomma i skolorna och det vållar icke så liten oreda, att till och med i samma skola finnas exemplar med spraken dels ur den nya bibelöfversättningen och dels ur den af konungen den 11 oktober 1878 stadfästade upplagan. Läroböckerna i de öfriga ämnena äro af flere olika författare, så att i fråga om dem rader icke någon öfverensstämmelse mellan de särskilda församlingarne. Behöfliga kartor, ritplanscher af Stuhlmann, anatomiska planscher och figurer öfver djurriket äro ock i allmänhet anskaffade. Planscher öfver växtriket, mineraliesamlingar och fysiska apparater förekomma i många folkskolor, men något flitigare bruk af de bada sistnämnda synes icke i alla dessa skolor ega rum. Flerstädes är ock tillgång på lämplig materiel för askädningsöfningar. Det vitsord måste gifvas församlingarne, att de varit särdeles villiga till att inköpa behöflig materiel, som de sista aren varit särdeles betydlig. Införandet af den nya stafningen gjorde att nya läroböcker i alla ämnen erfordrats. Detta har återigen vallat församlingarne stora kostnader, som de utan något nämnvärdt motstånd underkastat sig. Några församlingar i

och Bjäre kontrakt hafva visserligen ännu icke medhunnit ännu icke ens förmått anskaffa så mycken ny materiel, därför att det blef dem för kostsamt att på en gång göra summor för endast skolmateriel, men den blir säkerligen inköpt.

VII. Anteckningsböcker.

Der förefinnas numera dagbok och examenskatalog. Der hufvudbok flerstädes blott i folkskolan, då småskolfall införas i folkskolans hufvudbok. Dessa olika anteckningar äro alla ändamålsenligt uppställda och föras vanligen i en bok. Förteckning öfver skolpliktiga barn uppgöres öfver samtliga barn i dem alla äro införda alla de anteckningar, som deras föräldrar, för att de skola kunna blifva till det gagn, som skolan kan utnyttja.

Skolorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

I skolorumområdet finnas 373 egna skolhus och 50 förädlade under denna sexårsperiod tillkommit 30 nya skolhus, och de förhållanden minskats med 21. Inom några församlingar redan fattade om byggande af egna skolhus i stället för de gamla så att dessa komma att efter hand blifva allt färre, och behöfligt, därför att de förhållanden äro i allmänhet mer ompliga. Äfven emot flere af församlingarnes egna skolhus att göra anmärkning med afseende derpå att för många barn hänvisade. Vore barnantalet mindre, kunde åtskilliga skolhus vara ganska ändamålsenliga. Det, som dessutom mot de äldre skolhusen, är att fönstren icke äro ändamålsenliga och att skolsalarne äro allt för låga. Äfven vid de nya skolhus har det ofta varit svårt nog att förmå församlingen att göra dem tillräckligt höga. Derjemte råder det att låta dagern inkomma i skolsalen från tre sidor. Det kännas, att alla de nya skolhusen äro ändamålsenligt byggda och sundt belägna. Skolsalarne städas i allmänhet ordentligt, och kan derigenom en större skolsal med ej jämföras snygg och prydlig nog, men ej en mindre med en större under den smutsigare årstiden och om sammanfattas såsom mångenstädes är förhållandet. Nödig luft fås i alla skolsalar genom särskilda ventiler och, der de äro genom fönsters och dörrars öppnande under fri-

stunderna mellan lärotimmarne. Långbänkarne hafva såsom helt och hållet olämpliga bortskaffats ur många lärorum och blifvit ersatta med tvåsitsiga ändamålsenligt konstruerade bänkar; så användas ock numera allmänt bord, ställda på en upphöjning, i stället för de gamla, höga, skrymmande otympliga katedrarne. Skap och hyllor till undervisningsmaterielens förvarande äfvensom hängare för kartor äro tillfinnandes i många skolsalar. Förutom det förut omtalade i Gråmans-
torps socken uppförda nya bruksskolhuset, vill jag af de många nyuppförda endast särskildt omnämna det i Helsingborg, som ligger ytterst tilltalande och prydligt å en fri, öppen och sund plats, ändamålsenligt inredt med många lärosalar. Härigenom är på ett storartadt sätt afhjelpat den ytterst kännbara brist, som förut förefans på lämpliga och tillräckligt många lärosalar. Äfven i Landskrona, der samma brist varit rådande på tjenliga lokaler och som skolrådet sökt afhjelpa genom hyrande af skolsalar, som likväl dertill varit alldeles otjenliga, blir detta missförhållande nu verkligen undanröjdt, derigenom att ett nytt, rymligt och prydligt skolhus är under byggnad. I Engelholm, som också är i behof af flere skolsalar, hvilket bäst framgår deraf att för en folkmängd af 2,000 personer finnas icke mer än två folkskolor och två småskolor och hvaraf blifvit en följd att öfver 100 barn undervisas i enskilda skolor och i hemmen, hafva hittills icke några åtgärder vidtagits för att afhjelpa detta missförhållande, men sådana äro antagligen att med det snaraste emotse.

Enligt skoluppgifterna finnas 101 skolträdgårdar, men många af dessa hafva, såsom det vid inspektioner förekommit mig, varit öfverlemnade åt lärarne att af dem användas och kunna sålunda icke anses vara ordnade på ett för barnens undervisning i detta ämne lämpligt sätt. Det måste dock å andra sidan framhållas, att i många folkskolor lemnas undervisning äfven i trädgårdsskötsel, ehuru det alltid står fast att af förut omnämnda orsaker detta ämne flerstädes är mycket tillbakaset.

De utgifter, som församlingarne fa vidkännas för sitt skolväsende, äro så olika att, då i en församling erläggas 10 öre för hvarje fyrk, utgå i en annan 44 öre af hvarje fyrk. Under år 1892 erlades af hvarje fyrk 10 öre och derunder i Billinge, St Ibb, Säby, Fjerrestad och Ottarp, under det att deremot 30 öre betaltes för hvarje fyrk i Helsingborgs landsförsamling, Perstorp och Torekov, 33 öre i Houf, 35 öre i Kjells—Nöbbelöf, 40 öre i Wedby och Riseberga samt 44 öre i Fagerhult. Det, som i medeltal erlägges för hvarje fyrk på landet, är 18 å 20 öre, hvilket är vida mer än hvad i städerna betalas för hvarje bevilningskrona. I Engelholm erlägges nemligen endast 47 öre, i Helsingborg 1 kr. 33 öre och i Landskrona 1 kr. 38 öre. Om de

inom skoldistriktet sammanskjutna medlen skulle inom hela inspektionsområdet hafva fördelats på samtliga dess invånare, så hade hvarje person fått erlägga 2 kr. 44 öre; men om de återigen fördelats efter hvarje kontrakts folkmängd, då skulle för hvarje person å landet erläggas 2 kr. 31 öre i Onsjö, 2 kr. 75 öre i Rönnebergs, 2 kr. 38 öre i Luggude, 2 kr. 49 öre i Södra Åsbo, 1 kr. 54 öre i Norra Åsbo och 1 kr. 83 öre i Bjäre kontrakt samt för hvarje person i städerna: i Landskrona 3 kr. 23 öre, i Helsingborg äfven 3 kr. 23 öre och i Engelholm 2 kr. 8 öre. Fördelas återigen samtliga utgifterna för skolväsendet på alla barn, som i skolorna erhållit undervisning, så utgöra inom hela inspektionsområdet alla omkostnader för hvarje barn 46 kr. 3 öre, men fördelas de mellan barnen uti de särskilda kontrakten, så gestaltar det sig så olika, att medelkostnaden för hvarje barn på landet blir 37 kr. 38 öre i Onsjö kontrakt, 50 kr. 48 öre i Rönnebergs, 46 kr. 18 öre i Luggude, 38 kr. 63 öre i Södra Åsbo, 30 kr. 51 öre i Norra Åsbo och 43 kr. 22 öre i Bjäre samt 42 kr. 28 öre i Landskrona, 83 kr. 49 öre i Helsingborg och 50 kr. 95 öre i Engelholm. Den stora omkostnaden för hvarje barn i Helsingborg beror af den extra utgift, som staden måst underkasta sig för det nya utmärkta skolhuset.

IX. Tillsyn.

I alla skoldistriktet är tillsynen öfver barnens skolgång och annat, om rör skolväsendet, fördelad mellan skolrådsledamöterna, så att enlast i några få församlingar, som äro vidsträcktare och folkrikare, ro tillsyningsmän derjemte utsedda att vara skolrådets ledamöter till utträde. Men i fråga om tillsynen är det likväl skäl att klaga öfver, att den i många af församlingarne alls icke är sådan, som den borde vara och som tydligast framgår deraf, att det mångenstädes är ovanligt att skolrådsledamöter och tillsyningsmän besöka skolorna och taga reda på, huru det der tillgår och huru det förhåller sig med barnens skolgång m. m. Derför hafva ock lärare och lärarinnor flerstädes id inspektionerna beklagat sig öfver det ringa intresse, som förefunnits för skolan och arbetet der och som gjorde, att ledamöterna icke funno sig der oftare än vid årsexamen eller då de någon gång kallades dit till ett sammanträde. I många församlingar är tydligen förhållandet helt annorlunda och i alla afseenden särdeles godt. Isynnerhet der ordföranden, såsom mångenstädes är fallet, sjelf lägger sig ut för skolorna och med förkärlek tager sig af dem, är det ock vanligt att finna skolrådsledamöter med stort intresse för skolorna och deras verksamhet. Det är ock ett obestridligt faktum att, der skolväsendets

angelägenheter med synnerlig omsorg och berömligt nit handhafvas. förtjensten deraf tillkommer skolrådets ordförande, ty det är dock särskildt på landsbygden denne, som nära nog ensam får ombesörja allt det viktigaste, som rör skolorna, ehuru det å andra sidan bör tack-samt erkännas, att en nitisk ordförande vanligen kan påräkna mycken villighet hos skolrådsledamöterna att vara till hjälp och bistånd i hvad de kunna och särskildt i det, som hör till skolornas ekonomiska angelägenheter.

Då jag nu till följd af hög ålder och försvagad helsa måste lemna en befattning, som under de många år, jag innehaft densamma, blifvit mig allt mer kär, sker det med den innerliga önskan, att de, som arbeta i skolan, och de, som hafva sig anförtrodd densammas ledning och tillsyn, må i endragt och kärlek gemensamt bygga på den ensamt gällande grunden Jesus Kristus, och derigenom en hvar i sin mån medverka till att allt skolans arbete må blifva till välsignelse.

Halmstad 1893.

C. D. E. Petré.

VI.

Ljunits och Herrestads, Albo och Jerrestads samt Ingelstads kontrakt.

Det inspektionsområde, denna berättelse afser, utgöres af samma del af stiftet, inom hvilken under näst förflutna inspektionsperiod folkskoleinspektionen af mig utöfvades. Någon förändring i afseende på skoldistriktens antal har icke egt rum under den tid, denna berättelse afser, men hafva Tranås och Onslunda församlingar öfverflyttats från Herrestads till Ingelstads kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Inom inspektionsområdets 59 skoldistrikt med en folkmängd, som vid 1892 års slut utgjorde 74,491 personer, samt med antalet barn inom den lagstadgade skolåldern uppgående till 12,732, finnas 104 folkskolor, 17 mindre folkskolor, 89 småskolor, alla fasta. Under inspektionsperioden har folkskolornas antal ökats med 3 och småskolornas med 7, hvaremot antalet mindre folkskolor minskats med 1. Att någon betydligare tillväxt i läroanstalternas antal icke kunnat ifrågasättas, beror väsentligen derpå, att antalet invånare under hela perioden varit i stadigt sjunkande, så att vid en jämförelse mellan åren 1886 och 1892 en minskning egt rum af 2,935 personer.

Inspektionsområdets 210 skolor äro anordnade sålunda, att 2 folkskolor hafva 4 årsklasser och hvardera klassen undervisad särskildt, 4 hafva 2 afdelningar, af hvilka hvardera omfattar 2 årsklasser och undervisas af särskild lärare, 1 har 3 årsklasser, samtidigt undervisade, 77 hafva 4 årsklasser, samtidigt undervisade, 6 omfatta både folk- och småskoleafdelningen, samtidigt undervisade, och 13 sakna likaledes underlag af småskola, men folk- och småskoleafdelningarne undervisas på skilda tider. En folkskola (Raflunda) är kombinerad med en mindre folkskola sålunda, att under vinterterminen undervisas folkskolans tre högsta klasser gemensamt af läraren i folkskolan, samt första klassen i folkskolan och 2 årsklasser af småskolan gemensamt

af lärarinnan i mindre folkskolan, och under sommarterminen undervisas första och andra årsklasserna i folkskolan och andra årsklassen i småskolan af läraren i folkskolan samt första årsklassen i småskolan af lärarinnan i mindre folkskolan.

Af de mindre folkskolorna har 1 underlag af småskola, 11 omfatta både folk- och småskoleafdelningen, men hvardera afdelningen undervisas på sin särskilda tid, 3 omfatta likaledes både folk- och småskoleafdelningen och undervisas dessa samtidigt. I en mindre folkskola (Borrie) undervisas småskoleafdelningen tillsammans med de två lägsta årsklasserna af folkskoleafdelningen under en del af läsåret och under den öfriga delen af lästiden blott folkskoleafdelningen, men denna i sin helhet. En mindre folkskola är, på sätt ofvan sagts, kombinerad med folkskola.

Småskolorna äro så anordnade, att 81 äro tvåklassiga och 8 treklassiga. Af de förra hafva tre särskild lärarinna för hvarje årsklass: i de öfriga 78 undervisas båda årsklasserna samtidigt.

Fortsättningsskola finnes ej inom inspektionsområdet anordnad utom i Ystad, der fortsatt undervisning meddelas såväl åt gossar som åt flickor.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Undervisning i kristendomskunskap, modersmålet och räkning meddelas i samtliga skolor; i geografi, historia och naturkunnighet i samtliga folkskolor, äfven de mindre, samt dessutom i förstnämnda ämne i 7 och i sistnämnda i 5 af de treklassiga småskolorna. I geometri undervisas i 98 folkskolor. I teckning undervisas i 88 småskolor, alla folkskolor och 14 mindre folkskolor. Sångundervisning meddelas i inalles 155 skolor och gymnastik öfvas i 64 småskolor och 111 folk- och mindre folkskolor. Trädgårdsskötsel eger rum i 49 folkskolor. Slöjd för gossar utgör undervisningsämne i 7 och för flickor i 24 folkskolor, 1 mindre folkskola och 9 småskolor. Särskilda åskådningsöfningar hafva ej anställts i mer än 2 småskolor. I fortsättningsskolorna meddelas undervisning i kristendomskunskap, modersmålet, räkning och geometri samt teckning.

Lärokurserna äro för alla skolor bestämda i noggrann öfverensstämmelse med de anvisningar för de särskilda skolformerna och hvarje årsklass derinom, som i normalplanen äro gifna, dock så att i de flesta småskolor hela Luthers lilla katekes inläres och att i ett stort antal småskolor kursen i räkning utsträcker längre, än normalplanen anvisar, detta senare icke alltid till fromma för behörig grundlighet.

svårigheter, som i föregående berättelser blifvit fram-
 ga om lärokursernas medhinnande, förefinnas ännu. I
 ola på landsbygden låter det sig göra att få alla barnen
 rna undervisningen under hela årets lästid. Endast under
 n är att påräkna, att samtliga barnen besöka skolan.
 nga antal skolor har man begagnat sig af normalplanens
 t under vinterterminen begränsa undervisningen till de
 e kurser, som måste anses mest magtpåliggande. Resul-
 ar visat sig mycket gynnsamt. Att dock denna anordning
 ver allt iakttages, har en tvåfaldig orsak. Lärarne, på-
 en agitation, som bedrifvits mot denna anordning, hysa
 densamma och påyrka därför, att hela lärokursen skall
 säsåret i sin helhet, utan att akta på, huru många barn i
 e i något ämne erhålla annat än en fragmentarisk kunskap,
 sin afgång från skolan besitta långt mindre verklig insigt,
 igt s. k. minimiläsarne i de skolor, der normalplanens
 undervisning följes. Härtill kommer, att motstånd reses mot
 ande anordningen äfven från föräldrars sida af intet
 n det, att under sommarterminen undervisning i katekes
 ner. Att i sjelfva verket grundligare och mera omfat-
 omskunskap, särskildt med katekesen till underlag, vin-
 t förlägga denna undervisning till den tid, då alla barnen
 och då för ämnet anordna ett större antal lärotimmar,
 inse. Följden visar sig emellertid blifva den, att den
 skolan lemnar ett långt sämre resultat, än den annars
 nga afseenden gynsamma ställning skulle göra och verk-
 hvarest man frigjort sig från invuxna fördomar. Sär-
 barnen till de fattigare föräldrarne härpå lidande, hvarom
 ngsexamina och konfirmandundervisning nog samt får
 t.

gar i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanen
 sta skolor antagna. Icke sällan finner man dock dessa
 ett eller annat stycke uppställda efter grundsatser, som äro
 rigtiga, ja understundom äro afvikelser gjorda från
 hvartill det torde vara svårt att utfinna någon annan
 en att ändra. Oftast är det ej svårt att visa, hurusom
 äro lika många försämringar.

III. Lärotider.

på landsbygden begynnes läsåret vanlig i midten af
 art efter det föregående läsår afslutats med årsexamen.

Undervisningen pågår derefter till midten eller slutet af juni månad, i småskolorna ofta ännu något längre; upptages återigen i midten af september eller början af oktober samt pågår till den 1 eller 15 november, då den s. k. vår- och sommarterminen avslutas. Vinterterminen vidtager omedelbart och fortgår sedan till midten af april, med 14 dagars afbrott vid julen. På de flesta ställen förlängas dock julferierna för småskolorna till den 15 februari eller 1 mars, och återvinnes den förlorade tiden genom att dels läsa längre in på sommaren, dels begynna tidigare på hösten. Der småskolor finnas, är undervisningstiden såväl för dessa som för de folkskolor, för hvilka de utgöra underlag, bestämd till 8 månader. Undantagen från denna regel äro ytterst få. Hvarest deremot folkskolan skall meddela så väl småskoleundervisning som den egentliga folkskoleundervisningen, är undervisningstiden i regel bestämd till 9 månader, stundom 10.

I Ystads alla skolor och i Simrishamns småskolor utgör lästiden 9 månader. Läsåret är på det förra stället indeladt i två terminer, med afslutning i juni, och på det sednare i tre, med afslutning i april.

Läsdagarnes antal utgör i 83 folkskolor sex och i 21 fem dagar hvarje läsvecka, i 13 mindre folkskolor sex och i 4 fem dagar, i 54 småskolor sex och i 35 fem dagar, allt i hvarje läsvecka.

Den dagliga undervisningstiden är i folkskolorna 6 och i småskolorna 5 timmar, dock att, der lördagen är arbetsdag, under densamma läses blott 3 eller 4 timmar. I Ystad läses i småskolorna blott 4 timmar dagligen.

Föreskrifna raster iakttagas.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

I folkskolorna inom inspektionsområdet undervisades 8,195, i de mindre folkskolorna 717 och i småskolorna 2,758 till distriktet hörande skolpliktiga barn under år 1892, samt dessutom 633 barn, hvilka tillhörde andra skoldistrikt eller voro under eller öfver skolåldern.

Intagning i skolan eger rum, hvad småskolorna vidkommer, blott vid läsårets början och i folkskolorna endast vid lästerminens början, dock med undantag för dem, som inflytta och förut åtnjutit undervisning.

Har med afseende på lärjungars intagning seden redan befastat sig till det bättre, kan detsamma icke sägas om den regelbundna skolgången. För att nu icke tala om det redan vidrörda förhållande, att en stor del barn alldeles befrias från skolgång under vår- och sommarterminen, föres en berättigad klagan ej blott deröfver, att de barn, som förpligtigats att under nämnda termin besöka skolan, högst ojemnt begagna undervisningen, utan ock deröfver, att, särskildt under den

del af vinterterminen, som föregår jul, skolgången är mycket oordentlig, hufvudsakligen på grund deraf, att barnen användas vid de numera allmänt begagnade tröskmaskinerna. Till de orsaker, som ofvan anförts, kommer därför också denna, då man vill förklara det jämförelsevis ringa resultat, skolan på många ställen lemnar. Och någon förändring till det bättre låter sig i detta afseende icke varsna. Här är en af folkskolans mörkaste punkter. Snart sagdt magtlöst står äfven ett nitälskande skolråd mot likgiltighet och trots i detta hänseende.

Flyttning från småskola till folkskola samt från lägre till högre årsklass sker vid årsexamen. I sammanhang med denna anställes ock afgangsexamen. Det är på landsbygden sällsynt, att afgang från skolan eger rum förr än under det år, barnet fyller 14 år.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Lärareantalet utgjordes vid inspektionsperiodens slut af 109 ordinarie folkskolelärare och 6 ordinarie folkskolelärarinnor, 5 biträdande lärarinnor, 5 lärare och 12 lärarinnor vid mindre folkskolor samt 4 lärare och 92 lärarinnor vid småskolor. Derjemte voro 3 män och 4 qvinnor anställda såsom öfningslärare.

Ordinarie lärare och lärarinnor, alla examinerade, ega, med några få undantag, de insigter och den skicklighet, som erfordras för att kunna med framgång sköta sitt kall. De biträdande lärarinnorna ega stor duglighet och hafva undergått prof enligt kongl. kungörelserna den 11 januari 1878 och den 5 juni 1885. Af de vid småskolor anställda lärare och lärarinnor hafva 53 undergått den i sagda nådiga kungörelser omförmälda pröfning. Omkring ett tiotal af samtliga småskolelärare eller lärarinnor har befunnits sakna de för kallet nödiga förutsättningarne. Vid de mindre folkskolorna äro anställda 8, som undergått föreskrifven pröfning. De öfriga äro, med ett och annat undantag, icke fullt lämpliga att undervisa i folkskolans läroämnen.

Beträffande undervisningen i de särskilda läroämnena, gäller väsentligen detsamma, som i förra berättelsen meddelades. Någon större förändring i metoder har naturligtvis ej förmärkts. Genom förbättrade läroböcker har dock undervisningen i icke ringa mån vunnit. Det fördelaktiga omdöme, jag för sex år sedan ansåg mig kunna afgifva om kristendomsundervisningen, har jag ej funnit anledning att ändra. De då påpekade bristerna vid undervisning i modersmålet och i räkning torde kunna sägas ännu fortvara. I geografi, historia och naturkunnighet förmärkes ett framsteg, betingadt företrädesvis deraf, att läroböckerna i dessa ämnen numera äro långt ändamålsenligare, än de förut begagnade voro. Teckning, trädgårdsskötsel och sång,

såsom läroämnen, lemna, om man ser på resultatet af undervisningen deri, ännu mycket öfrigt att önska. Detsamma kan sägas med afseende på gymnastik. Den manliga slöjden omfattas i de skolor, der den införts, af lärjungarne med stort intresse och vackra framsteg göras. Den qvinliga slöjden har ej nått fram till någon större betydelse, väsentligen af det skäl att den företrädesvis är grannlåtsslöjd.

Andra skolförhör än de årligen vid läsårets slut hållna examina förekomma icke, men dessa examina betraktas på många ställen som högtider, till hvilka församlingarnes äldre medlemmar med glädje samlas. Der allt är som sig bör, äro de nog högtidsstunder äfven för lärare och lärjungar.

Mot disciplinen i skolan är högst sällan något att anmärka. Att det ofta nog röjer sig så föga frukt deraf ute i lifvet, är att skriva dels på hemmens räkning, der exemplen ofta äro dåliga eller der en allt mer och mer öfverhandtagande klemighet gör sig gällande, dels på räkningen af den brist på pietet, som i de kretsar, i hvilka barnen efter afgången från skolan inträda, är rådande.

VI. Undervisningsmateriel.

Med stor och prisvärd villighet anskaffas inom de flesta skoldistrikt all den materiel, som verkligen är för undervisningen nödig och gagnande. I följd häraf är ock det öfvervägande antalet skolor i detta afseende väl utrustadt.

VII. Anteckningsböcker.

Dessa både finnas och föras numera med omsorg och noggrannhet i alla skolor. Jag har i detta afseende aldrig under inspektionsperioden funnit mig hafva anledning till anmärkningar.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

På intet skolans område torde framstegen vara så i ögonen fallande som på detta. Församlingarne åtaga sig mycket stora och kännbara uppoffringar för att, så långt de förmå, sätta lärorummen både i fraga om utrymme, prydlighet och sundhetshänsyn i godt skick. Och da nya skolhus uppföras, sker det med största omsorg. De ställen äro inom inspektionsområdet få — de finnas dock — der anledning till klagomål öfver skollokalerna är befogad. Detsamma kan sägas om skolmöblerna. Äfven i afseende på dem är skillnaden mellan förr och nu i ögonen fallande.

Mindre tillfredsställande är förhållandet med skolträdgårdarne. Visserligen finnas sådana temligen allmänt och äro ofta nog prydliga, men ytterst sällan efterlefves föreskriften i folkskolestadgans 56 §, att trädgård skall ordnas på ett för barnens undervisning i trädgårds-skötsel och trädplantering ändamålsenligt sätt, annorlunda än på papperet.

IX. Tillsyn.

Fortfarande är det företrädesvis presterskapet som utöfvar tillsyn öfver folkskolorna, när frågan gäller annat än tillsyn öfver byggnader och dylikt, ty i sistnämnda hänseende eger pastor kraftigt stöd och hjälp hos skolrådets ledamöter. Der han dock framför allt behöfver det, nemligen i fråga om försumliga föräldrar och från skolan uteblifvande barn, der står han merendels ensam med bestyret och ensam med oviljan, som uppväcket genom att härutinnan söka åstadkomma ordning och laglydnad. I ett står dock pastor icke ensam, utan derutinnan har han ännu församlingen i dess flesta och bästa medlemmar, både män och qvinnor, med sig, och det är, när det gäller, om skolan skall hvila på kristlig grund och hvad som skall vara dess högsta syftsmål. Mätte det så alltid förblifva!

N. J. O. H. Lindström.

VII.

Blekinge län.

Det inspektionsområde, som denna berättelse afser, omfattar en provins, Blekinge, med 3 kontrakt, 23 pastorat, 39 församlingar, 41 skoldistrikt med en folkmängd af 142,170 personer.

I. Undervisningsanstalter.

De undervisningspligtiga barnen äro 25,137, af hvilka 23,748 åtnjtit undervisning. Bland dessa äro medräknade 1,150 barn, som uppgifvas hafva erhållit undervisning i hemmen, men hvilkas undervisning är ganska tvifvelaktig. De utgöras till allra största delen af barn, som under året ingått i skolåldern, men af en eller annan anledning ännu icke bevistat skolan.

Anstalterna för folkundervisningen äro 236, deraf 1 högre folkskola, 87 fasta och 24 flyttande folkskolor, 7 fasta och 4 flyttande mindre folkskolor, 78 fasta och 35 flyttande småskolor. Under inspektionsperioden hafva tillkommit 8 fasta folkskolor och 16 småskolor; de mindre folkskolorna hafva minskats med 7. Tillökningen utgör 17 skolor.

20 folkskolor hafva mer än en lärare. I städerna har hvarje årsklass af småskolorna särskild lärarinna med undantag af Amiralitetsförsamlingen i Karlskrona.

Inom hela provinsen finnes en skola eller skolklass för 470 invånare och 69 barn, endast de medräknade, som under året bevistat skola; inom Östra kontrakt en skola för 510 invånare och 64 barn, inom Medelstads en skola för 470 invånare och 77 barn, inom Listers och Bräkne en skola för 455 invånare och 61 barn. Då 59 skolor äro flyttande med större barnantal på båda rotarne sammanräknadt (endast en skola har tre rotar), så ställer sig förhållandet i verkligheten bättre, nämligen 439 och 63.

Slöjdundervisningen har gått betydligt framåt. Sådan undervis-

ning meddelas för gossar i 46 skolor med 1,050 elever och för flickor i 37 skolor med 1,607 elever. Den qvinliga slöjden har kommit in på bättre spår derigenom, att vid landstingets småskolelärarinneseminarium undervisning efter fullt lämplig metod meddelas, och äfven en kurs i ämnet för äldre lärarinnor har varit anordnad. Landstinget lemnar för hvarje skola, der qvinlig slöjd anordnas, årligen 33 kronor under vilkor, att skoldistriktet bidrager med $\frac{1}{3}$ häraf. Anslaget är dock otillräckligt, och högst önskligt vore, att staten lemnade bidrag, särdeles som den qvinliga slöjden mycket mer än den manliga har ett direkt praktiskt ändamål och utan statens mellankomst icke lär hinna till nöjaktigt utbildning. Försättningsskolor finnas endast i städerna.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordningar.

Bland läsämnen har geometrien svårt att komma till sin rätt. I några skolor, som arbeta under ogynsamma förhållanden, har ämnet uteslutits. Teckning saknas i 116 skolor, sång i 47, gymnastik i 12.

I försättningsskolorna äro ämnena de föreskrifna; i Karlskrona gör dock undervisningen i qvinlig slöjd ett mycket oberättigadt intrång.

Lärokurser och läsordning finnas i alla skolor, hvarvid normalplanen är påaktad, ehuru icke allestädes fullt genomförd.

Roteförhör hållas i alla flyttande skolor. I de skolor, der afdelningsläsning under olika årstider måste användas, hållas förhör med de barn, som icke bevista den dagliga skolan, vanligen 3 timmar i veckan. I allmänhet bevistas dessa förhör dåligt.

III. Lärotider.

I de flesta skolor är lärotiden inskränkt till de lagstadgade åtta månaderna. Undantag utgöra städerna med 9 å 10 månaders läsning, 12 flyttande skolor, 8 skolor med olika lästid för skilda afdelningar, 1 mindre folkskola och 1 folkskola, som äfven omfattar en småskoleafdelning, alla med 9 månaders undervisningstid, stundom något deröfver.

Lärotiderna äro mycket omvexlande efter lokala förhållanden. Folkskolorna äro allmänt i verksamhet från den 16 oktober eller vanligen den 1 november till slutet af april eller några dagar in i maj, då i de flesta fall vinterterminen avslutas med examen. Derefter fortgår läsningen i de fasta skolorna till midsommar eller den 1 juli. En del skolor avsluta läsningen i maj och hafva en kortare sommartermin

från början af juli till mot slutet af september, då allt skolarbete å landsbygden måste inställas under 2 å 3 veckor för potatissupptagningen. Småskolornas arbete fortgår vanligen samtidigt med folkskolornas. Så är alltid förhållandet, då småskolan alternerar med en på två stationer flyttande folkskola och i de flesta fall, då båda skolorna begagna samma hus. Man visar dock benägenhet att framskjuta småskolan till fram i februari eller den 1 mars och att avsluta densamma i november. Skälet härför skulle vara svårigheten för de mindre barnen att gå skolvägen under vintern. Under mångårig iakttagelse har jag dock funnit, att det svåraste vädret och väglaget infaller icke under januari och februari, utan i mars och vanligen i förra hälften af april. Äfven vill hushållsaktigheten inbespara kostnaden för skolrummens eldning under den kalla årstiden. Mellan varen och hösten förete lärotiderna flere olikheter till och med mellan skolor inom samma distrikt.

I städerna läses 6 dagar i veckan, å landsbygden 5 med undantag af 2 distrikt, der skolvägen är kort. Skälet till läsningens inställelse under lördagen är att barnen mycket dåligt bevista skolan den dagen, särdeles der skolvägen är längre. Äfven behöfves dagen för rote- och repetitionsförhör samt för den allt allmänare slöjden. Föreskrifvet uppehåll mellan lärotimmarne iakttages allestädes.

IV. Lärjungar, deras intagning, flyttning och afgång.

De skolpliktiga barnen utgjorde vid 1892 års slut 25,137. Den stora tillökningen sedan sista inspektionsberättelsen, 1,587, oaktadt folkmängden endast ökats med 1,218 personer, kan icke förklaras annorlunda än genom noggrannare bokföring i skolorna. I församlingsskolorna hafva 20,931 barn åtnjutit undervisning, i andra skolor 1,667, i hemmen 1,150. 1,389 hafva saknat undervisning. Minskningen med 639 barn, som hafva undervisats i hemmen, är en icke ringa förbättring. Tillökningen med 140 barn, som skulle sakna undervisning, skulle vara en försämring, om den icke, såsom sannolikt är, berodde af förbättring i bokföringen.

Från skolorna hafva utexaminerats i Östra kontrakt 195 barn med minimikunskaper och 333 med fullständig examen, i Medelstads 277 och 449, i Listers och Bräkne 233 och 973, ett icke ringa framsteg, nemligen på hela provinsen 705 och 1,755 mot 827 och 1,522 i förra berättelsen.

Skolgången är i Östra kontrakt dålig i 35 skolor, nöjaktig i 51, i Medelstads 56 och 31, i Listers och Bräkne 25 och 103; detta på hela läsåret räknadt. Under vinterterminen är skolgången i allmänhet

god i de fasta skolorna så ock i de flyttande på den roten, der läsningen infaller på vintern. Förhållandet ställer sig således till betydlig fördel för det sistnämnda kontraktet, särdeles när det tages med i räkningen, att i de många skolorna i Karlskrona, likasom i alla stads-skolor, skolgången är särdeles god.

Afgångspröfning, flyttning från småskola till folkskola samt mellan skolornas klasser sker allmännast vid vinterterminens slut. Vid flyttning inom skolorna torde dock åldern mera än kunskaperna vara det bestämmande. Afgångsbetygen komma allt mera till heders, i samma mån som de göras till vilkor för konfirmationsundervisningen.

V. Lärare och undervisning.

I folkskolorna äro anställda ordinarie lärare 108, lärarinnor 9, extra ordinarie 11 och 4, biträdande 2 och 26, i de mindre folkskolorna 2 och 9, i småskolorna 2 och 128, för öfningsämnena 14 och 30. Tillökningen utgör för folkskolorna 28, för småskolorna 23, för öfningsämnena 13, hvaremot de mindre folkskolorna förete en hugnelig minskning med 7; således tillökningen 57. Äfven i afseende på dugligheten har icke ringa framsteg gjorts, särdeles inom småskolorna genom tillkomna fullgoda bildningsanstalter för lärarinnorna. I allmänhet ådagaläggas ett ganska aktningvärdt sträfvande både för egen förkofran och för skolans. Förnekelsen af kristen tro eller benägenhet för okyrkligt väsende finnes knappt spår af, men hvar något dylikt förnimmes, blir det ingalunda utan bestämdt inflytande på skolverksamheten genom slapphet och oklarhet i undervisningen. De fasta hållpunkterna förloras; i stället kommer ett osäkert famlande.

Skrifläsemetoden vid de första läsöfningarne användes allmännare än tillföre, men dock vanligen i förening med den gamla bokstaveringen. Uteslutande användes metoden endast i städerna och i Mjellby. Den ojemna skolgången anses vara hinder för att konsekvent använda endast skrifläsning.

I den mån som en betydligare del af färdigheten i innanläsning undanarbetas i småskolan, får folkskolan en lättare uppgift i detta hänseende. Det vore dock önskligt, att välläsningen mera tillgodosåges ända från början. Sedan i småskolan en myckenhet fel inrotat sig, försvåras uppgiften för folkskolan betydligt. Ännu gifver dock i flere skolor sjelfva läsfärdigheten så mycket att skaffa, att innehållsutredningen och återgifvandet af det lästa få stå tillbaka.

Vid kristendomsundervisningen är det, så vidt jag kan se, den första och hufvudsakliga uppgiften att försätta lärjungarne in i lärostycket för att hos dem nedläga Guds ord såsom en säd, hvarur i

sinom tid något godt kan uppväxa. Det gudomliga ordet, vare sig vid bibelläsningen, katekesen eller bibliska historien, har ljus och lif i sig sjelf och äfven förmåga att tilldraga sig barnens uppmärksamhet och häfta sig fast hos dem, endast barnen ledas till att rätt uppfatta detsamma. Men häremot felas mångfaldigt. Der ämnet är för läraren sjelf torrt, och han icke förstår att derur för egen del hemta hvad hemtas bör, blifver kristendomsundervisningen torr och för barnen intresselös och utan frukt. Men äfven der läraren för egen del fattat ämnets vikt, synes man icke tillräckligt tro på dess egen inneboende kraft, utan söker hjälpa till med eget snack och viker icke sällan in på användningar och tillämpningar, som ligga långt utöfver barnens förmåga att fatta och tillägna sig hvad som framställes. I afseende på ämnets rent formella behandling äro dock framstegen påtagliga, och dermed torde man få låta sig nöja och arbeta vidare i denna rigtning.

Välskrifningen behandlas i de flesta fall bra. De nyare skrifmetoderna, konsekvent använda, lemna mycket goda framsteg.

För undervisningen i räkning är det en stor förmån att hafva hunnit ifrån att nödgas röra sig med två sorts-system med alla tidsödande förvandlingar. De gamla opraktiska räkneböckerna hafva nära allmänt lemnat rum för bättre. Att få tiden att räcka till för detta vidlyftiga ämne synes här och der vara en för svår uppgift. Att ämnet går framåt bör dock erkännas.

Undervisningen i svensk historia, geografi och naturkunnighet har gjort ett godt framsteg genom bättre läroböcker, men önskligt vore, att läroböckerna i dessa ämnen kunde få ännu mera saftighet och blifva ännu mera skildrande och intresseväckande. Den muntliga framställningen synes ställa för stora fordringar på lärarens tid och förmåga, för att något af vidare värde på den vägen skulle kunna meddelas.

I geometri vill det icke komma utöfver de första begynnelse-erna och äfven dessa meddelas sällan med erforderlig reda och bestämdhet.

Teckning är införd i de flesta folkskolor, äfven i några småskolor. Den vedertagna metodens omständlighet synes lägga hinder i vägen för praktiskt resultat. Hvad som åstadkommes har dock sin betydelse.

För gymnastik vill man gerna anse brist på utrymme och redskap såsom väsentligt hinder. I stadsförsamlingens skolor i Karlskrona hafva dock under en skicklig och nitisk instruktörs ledning vackra resultat vunnits, hvilket torde visa, att äfven under för handen varande omständigheter mera skulle kunna åstadkommas.

Den första uppgiften i sångundervisningen, att utbilda öra och

röst, är mycket förbisedd. I Amiralitetsförsamlingens skolor står sängundervisningen fortfarande mycket högt. Sång saknas i 47 skolor till följd af lärarens bristande anlag.

För trädgårdsskötseln är eller anses det vara ett väsentligt hinder, att de större barnen i de flesta fall icke bevista skolan den årstid, som för ämnet är lämpligast. Det går dock framåt. Den största bristen synes vara, att skolträdgårdarne sällan visa sig i det skick, att de kunna sägas vara föredömliga för barnen och omgifningen. År 1891 funnos 83 skolträdgårdar med en areal af 15 hektar 11 ar med 1,721 äldre fruktträd, 4,709 äldre bärbuskar, 4,856 vildstammar, 452 sticklingar af bärbuskar, 1,141 förädlade träd till utdelning åt barnen. 461 fruktträd och 84 bärbuskar hade under året utdelats. De folkskolor, som sakna planteringsland, äro stadsskolor, 8 fasta skolor å landsbygden samt nära alla de flyttande skolorna.

VI och VII. Undervisningsmateriel och anteckningsböcker.

Häremot är ingen väsentlig anmärkning. De brister, som antäffas, afhjelpas beredvilligt.

VIII. Lärorum och skolmöbler.

De förra äro med få undantag ändamålsenliga, de senare icke så. Förbättringar i dessa hänseenden kosta mycket och gå sakta framåt.

IX. Tillsyn.

Denna hvilar i verkligheten på skolrådsordföranden; skolrådsledamöterna lemna föga, i de flesta fall intet bistånd.

X. Kostnader för skolväsendet.

Till aflöningar hafva utgått 205,029 kronor 70 öre, till lokaler och inventarier 33,224 kronor 98 öre, till undervisningsmateriel 7,569 kronor 61 öre, till öfriga utgifter 45,503 kronor 44 öre, tillsammans 291,390 kronor 73 öre. Härtill har staten bidragit med 93,230 kronor 14 öre, skoldistriktet med 191,385 kronor 59 öre, landsting och hushållningssällskap med 3,722 kronor 35 öre. Kostnaden för hvarje skolbarn utgör 11 kronor 59 öre. Dessa likasom alla öfriga sifferuppgifter afse förhållandet år 1892.

Mörrum 1893.

H. Wihlborg.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktr.-Aktiebolag. 1904.

Berättelser om Folkskolorna inom Göteborgs stift

åren 1887—1892.

I.

Domprosteriets Norra kontrakt och Göteborgs stad.

Domprosteriets Norra kontrakt, tillhörande Elfsborgs län, utgöres af 7 pastorat, som innehålla 19 församlingar, hvilka alla bilda särskilda skoldistrikt. Folkmängden uppgick vid inspektionsperiodens början till 26,536, vid dess slut till 26,874.

I. Anstalter för folkundervisningen.

Skolornas antal inom kontraktet var vid periodens slut:

fasta folkskolor	22
flyttande „	3
fasta mindre folkskolor	6
flyttande „	1
fasta småskolor	23
flyttande „	12
Summa	67

Vid 1886 års slut funnos:

fasta folkskolor	21
flyttande „	4
fasta mindre folkskolor	5
fasta småskolor	15
flyttande „	20
Summa	65

Vid jemförelse mellan ofvan stående uppgifter visar det sig, att skolornas antal endast i mycket ringa grad ökats under perioden, men att deremot icke få flyttande skolor öfvergått till fasta, hvarigenom barnen i dessa skolor fått dubbelt så lång undervisningstid som förut.

Småskolorna.

Särskilda småskolor finnas inom kontraktets alla skoldistrikt utom Romeled och Åsbräcka, i hvilka folkskolan omfattar äfven småskoleafdelning, som på särskild tid undervisas af folkskoleläraren. Då dessa distrikt äro de minsta inom kontraktet — det förra räknar en folkmängd af 593 personer med 72 i skolåldern varande barn och det senare 326 personer med 54 barn mellan 7 och 14 år, har någon förändring af denna för folkskoleafdelningen ofördelaktiga anordning ej kunnat vidtagas, ja, i fråga om Åsbräcka icke ens ifrågasätts. Inom 5 distrikt finnes en småskola i hvarje, inom 6 distrikt finnas två småskolor i hvarje, inom 6 tre i hvarje.

Under perioden hafva 3 nya småskolor tillkommit, nemligen en i Upphärad, en i Nödinge och en i Skallejö. Två småskolor hafva under nämnda tid förändrats till mindre folkskolor och en har blifvit indragen. Inom ett distrikt funnos nemligen 1 flyttande folkskola och 4 fasta småskolor. Då såväl folkskolebarnen som småskolebarnen utgjorde omkring 100, ansågs det för skolväsendet i det hela förmånligare, att de senare fördelades på endast tre skolor och att i stället för den fjerde småskolan en mindre folkskola inrättades för de större barnen i skogsroten, då den flyttande folkskolan kunde blifva fast. I ett annat distrikt var förhållandet likartadt: 1 folkskola och 4 småskolor, hvilka här sköttes af oexaminerade, svagt aflönade (200 kr.) lärarinnor. Då äfven här småskolebarnens antal ej var stort, ansågs det tjenligt, att småskolornas antal inskränktes till 3, men att samtidigt dermed lönerna höjdes till 300 kronor, så att skickliga, examinerade lärarinnor kunde erhållas. Vid en af småskolorna, som ligger mycket långt ifrån folkskolan, brukade barnen äfven efter afslutad småskolekurs läsa för småskolelärarinnan och uteblifva från folkskolan. I sammanhang med nya lärarinnors anställning har därför denna skola blifvit förändrad till mindre folkskola med småskoleafdelning.

I en af de fasta småskolorna (Lilla Edet) undervisas hvardera af de två klasserna af särskild lärarinna. I de öfriga undervisas klasserna af samma lärarinna eller lärare antingen samtidigt eller nästan lika ofta på skilda tider. Ingen småskola flyttar på mer än två stationer.

Mindre folkskolor.

ldre folkskolorna, som vid förra periodens slut voro 5, utslutet af 1892 7, af hvilka 6 voro fasta, 1 flyttande på två. De två nya hafva, såsom redan nämnt är, uppkommit genom folkskolors förändring till sådana. I 5 af dessa skolor underordnas småskolebarn, i 2 endast folkskolebarn. Underordnas i några af dem på ett mycket förtjenstfullt sätt, tillfredsställande, sedan nu mera en gammal lärare, hvilkens yrkeskicklighet ej kunnat vitsordas, blifvit utbytt mot en ny småskolelärarinna. Skolorna äro ock förlagda till sådana orter, som äro så aflägsna, att dithörande barn ej utan svårighet kunna distriktets folkskola, men vid några är barnantalet så stort, att af denna orsak endast med tvekan kunnat godkänna dem.

Folkskolor.

Skolorna äro så fördelade på de särskilda skoldistrikten, att det funnas fyra, i 3 två i hvarje och i de 15 återstående en i hvarje folkskola. De folkskolorna äro fyrklassiga. 2 omfatta derjemte två klasser. De öfriga fasta folkskolorna äro så anordnade, att i hvardera afdelningen undervisas af särskild lärare samt att i hvardera årsklasserna undervisas af samma lärare antingen sammanhängande eller skild. Hvilket något allmännare är förhållandet, på olika dagar af de tre flyttande folkskolorna, som alla flytta på två orter en under längre sammanhängande tid på hvardera orten hvarannan vecka och en hvarannan dag. Anordningen i de nämnda skolorna, hvilken medför den fördel, att barnen kunna undervisas och således ej genom längre uppehåll i skolan glömma det inhemtade, har möjliggjorts genom särskilda åtgärder på grund af hvilka lärarne befunnits villiga att underordnas, som ej torde kunna påläggas dem.

Fortsättningsskolor.

År 1886 funnos inom kontraktet 2 fortsättningsskolor i Starrkärrs skoldistrikt. En af dessa är nu mera icke i bruk, då det visat sig behöfligt att utsträcka lästiden för den skolorna barn, hvilkas antal är stort, till tio månader om året. Den afgjordt måste vara af vida större vikt att bereda tillämpning åt alla än att framhjelpa ett fåtal till ett högre mått af kunskap. För fortsättningsskolan fått vika för folkskolans kraf. Detta

kunde här så mycket lättare ske utan större skada för barnens högre utbildning, som distriktets andra fortsättningsskola kunde begagnas utan större svårighet af barnen från denna rote. Nyinrättad fortsättningsskola har tillkommit inom Skallsjö distrikt. Med högvärdiga domkapitlets tillstånd har denna, som är belägen nära intill en fabrik, blifvit ordnad i enlighet med fortsättningsskola i stad.

Slöjdskolor.

Under förra inspektionsperioden vann slöjdundervisningen så stor utbredning, att man ej kunde vänta annat, än att ett stillastående derefter skulle inträda. Emellertid har dylik undervisning blifvit införd vid 3 folkskolor, nemligen vid en i Fors, en i S:t Peder och en i Fuxerna. För närvarande är den införd i 17 af kontraktets 25 folkskolor. Folkskoleläraren leder äfven denna undervisning utom i tre skolor, vid hvilka andra personer äro för detta ändamål anställda.

Enskilda skolor.

Inom kontraktet finnas 4 sådana skolor, nemligen Kullens barnhem i Lerum med 26 barn, folkskola och småskola vid Östads barnhus i Östad med tillsammans 75 barn samt mindre folkskola vid Surte glasbruk i Nödinge med 65 barn.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena äro i småskolorna på de flesta ställen alla de i stadgan föreskrifna. Gymnastiken inskränker sig dock ofta till ett minimum, och, hvad enligt mitt förmenande värre är, sång öfvas i några skolor alldeles icke på grund af lärarinnans oförmåga att sjunga. I enlighet med stadgans medgifvande förekomma teckning och åskådningsundervisning i allmänhet icke nu mera i de flyttande småskolorna, ja, icke ens i alla fasta. — I de mindre folkskolorna läsas samma ämnen som i folkskolan med undantag af geometri, som i dem ej förekommer. I två sådana skolor har historien varit utesluten, men har på min uttryckliga begäran blifvit åter upptagen. — I folkskolan läsas alla de i stadgan föreskrifna ämnena. I en fast och en flyttande folkskola har undervisning i geometri tidtals icke förekommit.

I fråga om lärokurser försöker man ställa sig de i normalplanen för de särskilda skolformerna uppställda till efterrättelse. I småskolorna medhinnas dessa kurser, ja, i kristendomskunskap och räkning vanligen något derutöfver. Folkskolor finnas, i hvilka de föreslagna

kurserna fullständigt genomgås, men att dessa utgöra flertalet, vågar jag ej säga.

Läsordningarne äro vanligen fullständiga kopior af de i normalplanen upprättade. De afvikelser, som jag bemärkt, hafva hvarken varit många eller af större vikt. De oftast förekommande äro Bil. 3 a, 3 b, 6, 8, 23, 26 b, och 32.

III. Lärotider.

Småskolorna äro gemenligen i verksamhet från början af mars till slutet af november med en månads uppehåll under juli, någon gång i augusti. Några börja läsningen i medio af februari och sluta höstterminen något tidigare eller lemna barnen någon längre ledighet under sommaren. På ett par ställen, der undervisningstiden är längre än åtta månader, träder den ännu tidigare i verksamhet. — Folkskolorna börja somliga i medio af januari, andra i början och åter andra i medio af februari. De sistnämnda äro dock ej många, och i allmänhet visar det sig en sträfvän att börja vårterminen tidigt för att kunna lemna barnen längre ledighet under den del af året, då de bäst kunna vara till gagn i hemmen. Då det derjemte i dessa bygder visat sig, att skolgången, som ju utgör en af de viktigaste faktorer, med hvilka man i detta fall har att räkna, är något jemnare om våren än om hösten, har detta haft till följd, att vårterminen ofta blifvit väl lång i förhållande till höstterminen. Sällan är den kortare än fem månader, stundom går den upp till sex. — De mindre folkskolorna läsa vanligen under samma tid som de egentliga folkskolorna.

Den årliga undervisningstiden utgör i regel de för statsbidrags erhållande föreskrifna åtta kalendermånaderna. I skolorna inom Skallsjö distrikt och i två skolor inom Nödinge har undervisningen meddelats under nio à tio månader om året. Äfven vid Alafors flyttande folkskola inom Starrkärrs distrikt har undervisningstiden under de två sista åren blifvit utsträckt till tio månader. — Vid de flyttande skolorna är den årliga undervisningstiden lika fördelad mellan rotarne. Undantag härifrån har förekommit endast i två skolor, hvilkas barn äro synnerligen ojemnt fördelade på de båda stationerna. Alla småskolor utom 5 flytta numera endast en gång om året.

Den dagliga undervisningstiden är i folkskolan 6 timmar, i småskolan 5. Det i förra berättelsen påpekade missförhållandet, att undervisningen i några småskolor fortgått i 6 timmar, har jag under denna period påträffat blott en enda gång. Det förekommer numera ingenstädes.

IV. Lärjungar.

Vid slutet af år 1892 funnos inom kontraktet 4,167 i skolåldern varande barn, deraf 2,071 gossar och 2,096 flickor.

Af dessa undervisades:

i sina egna distrikts fasta folkskolor	1,582
" " " " flyttande "	242
" " " " fasta mindre folkskolor	258
" " " " flyttande " "	33
" " " " fasta småskolor	795
" " " " flyttande "	515
" folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom distriktet	75
" allmänna läroverk och specialsolor	18
" enskilda skolor	217
" hemmen	181

De återstående, som ej under året åtnjutit undervisning, utgöras af 105, som erhållit afgångsbetyg, 26, som slutat skolan efter inhemtande af minimikursen, 15, som icke bevistat skola på grund af sjukdom eller kroppsfel, 12, som af annan anledning ej deltagit i undervisningen, och 93, om hvilka uppgifter saknas. — I samtliga distriktens skolor undervisades under nämnda år 3,724 barn.

Rörande barnens intagning i skolan får jag återopa det i förra berättelsen anförda. Endast det kan tilläggas, att intagning endast en gång om året mycket allmännare förekommer vid periodens slut än vid dess början.

Om ock skolgången blifvit i någon mån bättre än under föregående period, återstår dock i detta afseende ganska mycket att önska. Detta omdöme jäfvas ej af den omständigheten, att skolor finnas, hvilka för att vara landtskolor hafva att glädja sig åt särdeles god skolgång. Klagan öfver ojemn skolgång kommer nog länge att höras, enär barnens bortovaro från skolan till icke ringa del beror af omständigheter, som ej så lätt kunna undanrödjas. Om ock icke sällan vårdslöshet hos föräldrarna och håglöshet hos barnen äro dertill vållande, så är dock visst, att fattigdom, hemmens behof af barnens biträde samt deras aflägsenhet från skolan icke så litet bidraga dertill. Detta märkes bäst, då man jemför skolor i olika delar af samma skoldistrikt. der samma skolråd öfvervakar skolgången. Det visar sig då, att skolgången kan vara snart sagdt mönstergill i de skolor, som ligga i den del af distriktet, hvars befolkning är mera välbergad och hvars barn hafva kortare och bättre väg till skolan, under det att den i den skola, som ligger i den mindre odlade delen af socknen, der befolk-

jämförelsevis fattig, är och tyckes förblifva dålig. På ett fattigdomen är enligt vederbörandes utsago stor och der va tillfälle att för ett lätt arbete förtjena 70 à 80 kronor el af året, har skolgången varit så dålig, att jag föreslagit f den i normalplanen anvisade anordningen, enligt hvilken åda terminerna undervisningen ordnas på olika sätt. Ensynnerligen ömmande omständigheter bör enligt min mening dning vidtagas.

ng från småskola till folkskola samt inom skolorna från en annan sker en gång om året vanligen vid slutet af höstundom vid slutet af vårterminen. rnens afgång från skolan gäller i hufvudsak hvad i förra meddelades.

V. Lärare.

ttet af år 1892 funnos inom kontraktet anställda vid folk- lärare (bland dem en prestman, som undervisar högre af- barn i Lilla Edets skola) och 1 lärarinna, vid de mindre 7 lärarinnor samt vid småskolorna 4 lärare och 32 lära- slutet af år 1886 voro anställda vid folkskolorna 25 lärare inna, vid de mindre folkskolorna 1 lärare och 4 lärarinnor småskolorna 5 lärare och 31 lärarinnor. Här af synes, att re och lärarinnor är i det allra närmaste detsamma som periodens slut. Deremot hafva under de sista sex åren ga förändringar inom lärarepersonalen egt rum, hvilka ska stor betydelse för skolväsendet. I 19 skolor finnas are och lärarinnor än vid förra periodens slut, och i nästan ll hafva skolorna vunnit mycket på dessa ombyten.

d af ofvan angifna förhållande anser jag mig kunna med påstå, att undervisningen i kontraktets skolor bedrives vid periodens slut än vid dess början, särdeles som äfven rut anställda synas mig i detta afseende hafva gått något r det att ingen kan sägas hafva afgjort gått tillbaka. ndet inom kontraktet i andra afseenden icke gått mycket r det dock gjort det i detta, hvilket väl måste betraktas igtigaste. Härmed är naturligtvis icke sagdt, att icke a i detta fall ännu återstår att önska. I tre småskolor nu vid periodens slut svaga lärare, väntande på att ningen för småskolans lärarepersonal skulle träda i verk-

adervisningen i de särskilda ämnena beträffar, får jag i

hufvudsak hänvisa till det, som i förra inspektionsberättelsen blifvit anfördt, och dervid endast göra följande anmärkningar. — Det då anmärkta origtiga sättet att förbereda lexorna i biblisk historia i småskolan kan nu anses hafva fullständigt upphört. Deremot har jag flere gånger påträffat en alldeles origtig lärogång i detta ämne, då barnen fått läsa berättelser ur gamla och nya testamentet omväxlande under samma termin. Hänvisning till normalplanen har naturligtvis i sådant fall ej uteblifvit. — Äldre lärare finnas ännu, som hafva svårt för att sammansmälta de förklaringar öfver Luthers lilla katekes, af hvilka de i äldre tider begagnat sig, med den antagna utvecklingen, hvarför till men för undervisningen nödig enhet kommer att saknas. Dessa utgöra dock ett fåtal. Det stora flertalet följer nu troget den antagna utvecklingen och samlägger och förklarar styckenas och språkens särskilda delar. Förfaringssättet är vanligen analytiskt. Någon gång har man fått höra det syntetiska användas och då på ett mycket förtjenstfullt sätt. Allmänt sammanhållas klasserna vid denna undervisning enligt normalplanens anvisningar, och endast undantagsvis har det förekommit, att de två lägsta klasserna till förfång för den grundliga förberedelsen utgjort skilda lexlag. — Vid den historiska undervisningen påträffas stundom en alltför långt drifven utanläsning. Detta gäller såväl svensk som biblisk historia. Skall ordagrant återgifvande af lärobokens ord anses förkastligt på något område, torde det väl vara på det historiska. — Det i förra berättelsen omnämnda förfaringssättet att meddela kunskap i naturkunnighet genom läsning ur Berlins lärobok och lärarens frågor och sammanfattning af det lästa förekommer numera ytterst sällan.

Examina hållas endast en gång om året, vid slutet af vår- eller höstterminen. Vid dessa är skolrådets ordförande vanligen närvarande eller, om så icke ske kan, någon af skolrådets ledamöter. — Förhör med de barn, som undervisas i hemmen, förekomma icke. — Roteförhören böra hållas hvarannan vecka, hvilket dock icke alltid iakttagas.

Af hvad jag vid inspektionstillfällena sjelf iakttagit och af skolråd och enskilda församlingsbor inhemtat tror jag mig kunna säga, att mot ordningen i skolorna ej torde vara mycket att anmärka. Endast mot ett par skolor hafva klagomål i detta afseende kommit till min kännedom.

VI. Undervisningsmateriel.

Den nödvändigaste undervisningsmaterielen hade redan vid periodens början blifvit anskaffad. Förhållandet har sedan dess icke mycket förändrats, när den materiel, som under tiden tillkommit, mindre

vidga densamma än att med ny ersätta förbrukad. Sär-
 skild alla folkskolor anskaffats den nya upplagan af folk-
 bok. Alltmer har den åsigt gjort sig gällande, att barnen
 hålla sig med läroböcker, skrifböcker och griffeltaflor,
 svärda grunder kunna nog anföras härför. Då skol-
 detta fall torde hafva full frihet att besluta, hvad dem
 jag endast framhållit vigten deraf, att skolan eger ett
 tal exemplar för de fattigaste barnens räkning.

VII. Anteckningsböcker.

folkskolor finnas ordentligt inbundna och i allmänhet ända-
 upställda anteckningsböcker: hufvudbok, examenskatalog
 Äfven till åtskilliga småskolor hafva nu ordentliga dag-
 examenskataloger blifvit anskaffade, men ännu saknas så-
 ställen och ersättas af de af lärarinnorna förfärdigade,
 anskaffas nya för hvart läsår. Dagboken och examens-
 fva varit så förda, att sällan något dervid varit att an-
 e ock visat mycket stor olikhet mellan de särskilda lä-
 ning, då det är fråga om att med betyg mäta graden af
 ter, flit och uppförande eller att afgöra, när ett barn är
 med eller utan giltigt förfall. I hufvudboken upptagas
 sådana barn i skolåldern, hvilka ej i skolan erhållit
 ågon undervisning.

Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Antal var vid 1886 års slut 33. Vid slutet af år
 de 39. Nya sådana hafva uppförts i Åsbräcka för folk-
 m för två mindre folkskolor och för en småskola, i An-
 småskolor. I Ale-Sköfde har en småskola fått egen lokal
 gnad till skolhuset vid Pressebo. Egaren af Surte glas-
 fört ett prydligt skolhus med två stora lärosalar jemte
 lärarinnor. Halfva huset begagnas af den enskilda
 rte, andra hälften är kostnadsfritt upplåten till Nödinge
 småskola vid Surte. — Alla fasta folkskolor hafva egna
 de tre flyttande folkskolorna hafva de två egna skolhus
 onerna; den tredje har eget skolhus vid den ena sta-
 ser vid den andra i förhyrd lokal. Fem af de mindre
 afva egna lokaler, de två öfriga använda förhyrda. Af
 olorna läser ungefär hälften i egna, de återstående lika-
 lyttande småskolor i förhyrda lokaler, hvilka dock

mera äro centralt belägna. Bland de förhyrda äro några mycket tillfredsställande, de flesta försvarliga, några underhaltiga.

Skolmöblerna i folkskolorna äro i allmänhet någorlunda tillfredsställande, om ock långbänkar ännu förekomma på flere ställen; i en del skolor äro de af god beskaffenhet. Flere småskolor hafva under perioden fått nya skolmöbler, hvarvid dock den anmärkningen måst göras, att inom ett distrikt de nyanskaffade bänkarne äro föga ändamålsenliga. Då de fasta småskolornas antal ökats, är det att hoppas, att de snart nog få egna lokaler och i sammanhang dermed nya möbler. Så länge skolorna äro flyttande, kan man svårigen begära dyrare inredningsmateriel, då den antingen måste anskaffas till båda stationerna eller flyttas mellan dem. Det i förra berättelsen omnämnda sättet att placera barnen omkring ett stort bord förekommer numera ingenstädes, sedan den skola, der sådan anordning längst höll i sig, nu fått eget småskolehus.

Folkskolehusen omgifvas nästan utan undantag af trädgårdar, i hvilka barnen erhålla den lilla undervisning i trädgårdsskötsel, som kommer dem till del. Då emellertid icke öfver allt förekomma särskilda land för undervisningen och särskilda till brukning för lärarens eget behof, förtjena icke alla i fullaste bemärkelse namnet skolträdgårdar.

IX. Tillsyn.

Denna tillkommer inom hvarje särskildt distrikt skolrådet och i första hand dess ordförande. På honom beror i icke ringa mån, om skolorna skola blifva alltmer skickliga att fostra barnen till kristliga, fosterlandsälskande och praktiskt dugliga menniskor. I stort sedt arbeta kontraktets pastorer hvar på sitt sätt troget för detta mål. Besöken i de särskilda skolorna förekomma väl på åtskilliga ställen icke så ofta, som önskligt vore, men den, som känner, huru öfverhopad en pastor i en landsförsamling ofta är med många och olikartade göromål, finner det lätt förklarligt, att han, särdeles då skolornas antal är stort, endast mera sällan hinner besöka de aflägsne belägna. Om tillsynen öfver barnens skolgång gäller ännu i hufvudsak detsamma, som i förra inspektionsberättelsen härom meddelades.

Göteborgs stad.

Till inspektionsområdet hör ock Göteborgs stad. Då förhållandena der äro mycket olika landsbygdens och jag uppfattat min ställning till stadens skolor, hvilka öfvervakas af en särskild inspektör för staden, något annorlunda än till kontraktets, har jag ansett det lämpligast att redogöra för hvardera delen för sig. Med ledning af Allmänna Folkskolestyrelsens årsberättelser och med stöd af egna iakttagelser får jag angående Göteborgs stads skolväsende meddela följande:

Vid slutet af år 1892 funnos:

Småskoleklasser	145.
Folkskoleklasser, undervisade af småskolelärarinnor	5.
Folkskoleklasser, „ „ „ folkskolelärare eller folkskolelärarinnor	151.
Fortsättningsskoleklasser	23.
Repetitionsskoleklasser	8.
Summa	332.

Vid slutet af år 1886 funnos:

Småskolor	121.
Mindre folkskolor	10.
Folkskolor	123.
Fortsättningsskolor	19.
Repetitionsskolor	7.
Summa	280.

Häraf framgår, att antalet småskolor ökats med 24, folkskolor med 23, fortsättningsskolor med 4 samt repetitionsskolor med 1. Hela antalet skolor har således ökats med 52. Vid periodens början funnos 10 folkskolor (de s. k. mindre folkskolorna), vid hvilka examinerade småskolelärarinnor med skicklighet och förmåga att undervisa äfven inom folkskolans kurs voro anställda, vid dess slut endast 5 sådana.

Vid början af närmast föregående inspektionsperiod funnos 16 skolor af detta slag. Deras antal minskas således alltjemt, och de torde helt försvinna, då de nuvarande lärarinnorna, som under en lång följd af år med framgång verkat på detta skolans område, afgå.

Skolorna äro till allra största delen så inrättade, att endast barn af samma årsklass samtidigt undervisas i samma lokal. Undantag härifrån utgöra 5 småskolor, 3 folkskolor i Gamlestaden, 1 folkskola vid fattigvårdsanstalten å Gibraltar, 2 s. k. afsöndringsskolor samt folkskolelärareseminariets öfningsskola, i hvilka af olika skäl flere årsklasser samtidigt undervisas af samma lärare eller lärarinna. — Småskolans klasser äro två, folkskolans fem. Enligt det nya, af domkapitlet den 9 mars 1892 stadfästade skolreglementet har fjerde klassens kurs från och med början af sistnämnda år blifvit obligatorisk. Femte klassen besökes, såsom naturligt är, endast af ett mindre antal barn. År 1892 undervisades 2,238 barn i folkskolans första årsklass, 1,920 i den andra, 1,578 i den tredje, 1,057 i den fjerde och 374 i den femte. — I småskolorna undervisas gossar och flickor gemensamt, i folkskolorna deremot i skilda klasser, om man undantager 9 egentliga folkskolor, 3 fortsättningsskolor och alla repetitionsskolorna.

I småskolan förekomma alla de läroämnen, som i gällande folkskolestadga äro bestämda för sådan skola. I folkskolan meddelas undervisning i alla föreskrifna ämnen med undantag af trädgårdsskötsel. Dessutom förekomma bokföring i skolans högsta klass, handarbete i alla flickklasser samt slöjd (trä- och metallslöjd) för gossar i klasserna 2—4 samt i afsöndringsskolans första klass. I slöjden har äfven en del af såväl femte klassens som fortsättningsskolans elever deltagit. Tillfälle till undervisning i matlagning är beredt åt äldre flickor. År 1892 hafva 105 lärjungar mellan 12—15 år, af hvilka 80 tillhört folkskolans femte klass och 25 fortsättningsskolan, begagnat sig deraf. Simundervisning meddelas under juli och augusti månader. — Lärokurserna äro uppgjorda efter normalplanens anvisningar och motsvara fullt de deri angifna. — Läsordningarne ansluta sig äfven till normalplanens läsordningar för fast småskola a) och för fast folkskola A), men afvika dock i vissa stycken från dessa. De förnämsta afvikelserna betingas af nödvändigheten att förlägga slöjdundervisningen, som ledes af särskilda slöjdlärare, på äfven andra delar af dagen än de af normalplanen anvisade.

I fråga om lärotiderna får jag i allt hänvisa till hvad i förra berättelsen härom meddelades.

Antalet barn mellan 7 och 14 år utgjorde vid periodens slut 16,072, deraf 8,230 gossar och 7,842 flickor. Af dessa undervisades:

i distriktets folkskolor	8,296
” ” småskolor.....	4,152
utom distriktet	529
vid allmänna läroverk och specialskolor.....	782
i enskilda skolor	1,683
” hemmen	21.

De återstående, som under året ej åtnjutit undervisning, utgöras af 457, som redan bekommit afgångsbetyg, 70, som på grund af sjukdom eller kroppsfel icke besökt skolan, 38, som af annan anledning ej deltagit i undervisningen, samt 44, om hvilka uppgifter saknas. Hela antalet barn, som under år 1892 åtnjutit undervisning i distriktets skolor, utgjorde 13,310. Vid förra periodens slut undervisades i distriktets skolor 10,530 barn. De i skolåldern varande barnen utgjorde då 12,799.

Intagning i skolorna eger rum två gånger om året, hvilket här utan skada kan ske, då ofta i sammanhang med den andra intagningen ny klass bildas. — Skolgången är god, och försummelserna hafva ytterligare minskats. Utan giltig anledning försummade dagar utgjorde för hvarje barn i småskolan och egentliga folkskolan år 1886 omkring $\frac{1}{4}$ dag, år 1892 omkring $\frac{1}{2}$ dag. — Flyttning från småskolan till folkskolan äfvensom mellan de särskilda klasserna eger rum omedelbart efter årsexamen, sedan pröfning blifvit verkställd af dem bland lärarepersonalen, som folkskoleinspektören dertill förordnar. De barn, som vid sådan pröfning ådagalagt godkända insigter i fjärde klassens kurs, erhålla afgångsbetyg enligt § 47 i folkskolestadgan.

År 1892 voro vid samtliga skolorna anställda 328 lärare och lärarinnor, nemligen 64 ordinarie folkskolelärare, 59 ordinarie folkskolelärarinnor, 8 extra ordinarie folkskolelärare, 4 extra ordinarie folkskolelärarinnor, 148 småskolelärarinnor, 24 slöjdlärare, 13 handarbetslärarinnor, 5 sånglärare, 2 gymnastiklärare och 1 gymnastiklärarinna. Då lärarepersonalens antal år 1886 uppgick till 281, har det under perioden ökat med 47.

Det omdöme om undervisningen i Göteborgs skolor, hvilket jag vid afgifvandet af inspektionsberättelsen för åren 1882—1886 tilltrorde mig uttala, att den nemligen syntes mig vara god och ändamålsenlig samt vittna förmånligt om lärarepersonalens nit, skicklighet och undervisningsförmåga, vidblifver jag vid slutet af denna period. Göteborgs Allmänna Folkskolestyrelse och stadens inspektör ådagalägga ock stort nit att förskaffa distriktet dugande lärarekrafter. I sådant syfte har ett småskolelärarinneseminarium med tvåårig kurs blifvit inrättadt. Detta har sedan början af höstterminen år 1890 varit i verksamhet, och från detsamma utexaminerades i juni 1892 sexton elever, hvilka

alla med ett undantag blifvit anställda vid distriktets skolor. — Mot disciplinen inom skolorna har jag ej funnit något att anmärka. Att lärarnes bemödanden att verka förädlande på barnens sedliga lif icke sällan krönas med mindre framgång, än de förtjena, kan ej förefalla oväntadt för den, som besinnar, att icke få af barnen tillbringa det mesta af sina fristunder på stadens gator, och att lärarne från åtskilliga hem ej kunna påräkna något stöd vid sitt arbete med barnens uppfostran, utan stundom motsatsen.

Undervisningsmaterielen är i utmärkt skick, och anteckningsböckerna hafva, såvidt jag haft tillfälle att se dem, varit ordentligt förda.

Skolorna läste vid periodens början i 17 egna skolhus, vid dess slut i 16. Häraf får dock icke dragas den slutsats, att skolorna nu skulle hafva ett mindre antal lärorum till sitt förfogande. De tre skolhus, som ej vidare begagnas, voro jemförelsevis små och hafva blifvit ersatta af två stora nya skolhus. Af dessa är det ena beläget vid Fjällgatan, det andra i Landala. Det förre, som vid början af år 1889 togs i besittning, innehåller 13 folkskolesalar, 11 småskolesalar, 1 gymnastiksal, rum för skolmateriel samt 5 slöjdsalar. Det senare, der läsningen tog sin början i januari månad 1892, innehåller 18 folkskolesalar, 13 småskolesalar, rum för skolmateriel, 3 slöjdsalar, 1 handarbetssal samt badrum med tillhörande afklädningsrum. Ehuru dessa stora byggnader med endast tre års mellanrum blifvit uppförda och samhället således gjort mycket storartade ansträngningar för att åstadkomma ett tillräckligt antal skollokaler, är dock behovet af sådana ännu icke tillfredsstäldt. Omkring 70 skolor, mest småskolor, sakna ännu egna lärorum och måste dela sådana med andra skolor. — Skolmöblerna äro goda.

Tillsynen öfver skolorna tillkommer Allmänna Folkskolestyrelsen och i närmaste hand stadens folkskoleinspektör. Att denna pligt fullgöres med insigtsfullt nit, är det mig ett nöje att vitsorda. Härom vittna ock de anordningar, som stå i sammanhang med den nya arbetsordning för Göteborgs stads Allmänna Folkskolestyrelse, som samtidigt med det förut omnämnda nya skolreglementet blifvit antagen. Bland dessa anordningar torde jag företrädesvis böra nämna följande, hvilka särskildt komma att vara till gagn för tillsynen öfver såväl barnens skolgång som skolväsendet i det hela. Staden har blifvit indelad i sex distrikt. I hvart och ett af dessa har en skolnämnd, som bland andra åligganden har att vaka öfver, att alla i skolåldern varande barn erhålla undervisning, samt vidtaga åtgärder mot skolförsummelser, blifvit tillsatt. Man har äfven tillsatt sex öfverlärare (ca

distrikt), hvilka hafva att under inspektörens öfverinseende
vid en del enklare göromål, som förut hört till dennes
och hotat att beröfva honom den tid och de krafter, som
för skolväsendets stora angelägenheter.

Sam. Nygren.

II.

Göteborgs och Bohus län utom Göteborgs stad.

Detta inspektionsområde, som vid 1892 års slut hade en folkmängd af 194,537 personer, omfattar sex prosterier eller kontrakt, nemligen Domprosteriets södra, Elfsyssels södra, Elfsyssels norra, Orusts och Tjörns, Vikornes södra och Vikornes norra, med tillsammans 33 pastorat (utom Nya Varfvets territorialförsamling) och 91 församlingar, hvilka utgöra 92 skoldistrikt. Tanums och Björlanda församlingar äro nemligen delade hvardera i tvenne skoldistrikt, under det Näsinge och Lommelands församlingar äro förenade till ett gemensamt distrikt. Antalet församlingar och skoldistrikt har sedan sista inspektionsperioden minskats med 1, beroende derpå att år 1888 bildades Skaftö nya församling och skoldistrikt, som i sig upptog, jemte det s. k. Skaftölandet, Grundsunds och Fiskebäckskils förutvarande kapellförsamlingar (skoldistrikt).

Rörande skolförhållandena inom inspektionsområdet är hufvudsakligen att märka följande:

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

1. Småskolor.

Vid förra inspektionsperiodens slut, år 1886, funnos:

fasta småskolor	99	
flyttande „	173	272

Vid 1892 års slut: fasta småskolor ...	139	
flyttande „	147	286

Af de 147 flyttande:

ambulerade	96	mellan	2	rotar
„	52	„	3	„
„	2	„	4	„

År 1886 flyttade: 102 mellan 2 rotar

69	~	3	~
2	~	4	~

Småskolor finnas nu mera i alla skoldistrikt, utom i Vikens och Resteröds, der man på grund af det ringa barnantalet ännu icke ansett nödigt att inrätta särskilda småskolor. — Endast fasta småskolor finnas i 38, både fasta och flyttande i 15, endast flyttande i 37 skoldistrikt. År 1886 utgjorde de respektive siffrorna 28, 9 och 52.

Af de *fasta* småskolorna hafva 38 varit anordnade med två årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärarinna, eller ock så att en och samma lärarinna följt barnen genom båda klasserna; 41 med två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna; 45 med två årsklasser, undervisade af samma lärarinna på skilda tider (37 vexelvis hvarannan dag, 6 å olika tider af dagen, 2 å olika tider af året); 15 med tre årsklasser, undervisade af samma lärarinna på skilda tider, alla vexelvis hvarannan dag. — Af de flyttande småskolorna hafva 60 varit anordnade med två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, på två stationer; 27 med två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, på tre stationer; 3 med två årsklasser, undervisade af samma lärarinna, på två stationer, samtidigt på den ena, men vexelvis hvarannan dag på den andra; 30 med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, på två stationer; 23 med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, på tre stationer; 4 hafva på grund af dels lokala förhållanden dels stort barnantal haft en mera abnorm organisation.

2. *Mindre folkskolor.*

Vid 1892 års slut funnos 42 mindre folkskolor, 30 fasta och 12 flyttande, mot 25 år 1886, af hvilka 11 fasta och 14 flyttande. Samtliga de flyttande skolorna, utom en, läsa på två stationer. De skoldistrikt, inom hvilka mindre folkskolor finnas, äro: Landvetter, Partilled, Vestra Frölunda, Styrso, Öckerö, Romelanda, Torsby, Lycke, Marstrand, Hjertum, Solberga, Spekeröd, Ödsmål, Forshälla, Uddevalla, Bäfve, Lane-Ryr, Skredsvik, Herrestad, Stenkyrka, Klöfvedal, Valla, Rönnäng, Skaftö, Tegneby, Lyse, Askum, Krokstad, Tjernö och Mo, således 30 olika distrikt.

De fasta mindre folkskolorna omfatta alla, utom en, både folkskole- och småskoleafdelning. Vid 27 af dessa undervisas afdelningarne af samma lärarinna på skilda tider (vid 22 vexelvis hvarannan dag, vid 2 å olika tider af dagen, vid 3 å olika tider af året); vid

3 skolor undervisas afdelningarne af samma lärarinna samtidigt. Af de flyttande skolorna omfatta 7 både folkskole- och småskoleafdelning. 5 endast folkskoleafdelning. I 3 af de förra undervisas afdelningarne samtidigt, i 3 vaxelvis hvarannan dag, i 1 samtidigt på ena, men a olika tider på andra stationen. I de 5 skolor, som innehålla blott folkskoleafdelning, undervisas alla barnen samtidigt på hvardera stationen. — Antalet årsklasser utgör i småskoleafdelningen 2, nagon gång 3, i folkskoleafdelningen enligt regel 4; dock finnas fyra skolor med 3 årsklasser och tio med endast 2 klasser.

De mindre folkskolorna visa fortfarande oförmåga att ersätta den egentliga folkskolan, och detta framför allt i fråga om skolans vigtigaste ämnen, kristendomskunskap och modersmålet. Orsaken härtill är naturligen, att dessa skolor nästan uteslutande skötas af lärarinnor (lärare), som genomgått endast ettårig seminariekurs, hvilket åter i väsentlig mån sammanhänger med de ringa lönevilkor, som ännu författningsenligt kunna bjudas och i de allra flesta fall äfven bjudas ifrågasvarande lärarinnor. Skall den mindre folkskolan kunna höja sig öfver småskolan och blifva en någorlunda nöjaktig ersättning för den egentliga folkskolan, der omständigheterna ej medgifva inrättandet af sådan, så måste å ena sidan kompetensfordringarne för lärarinnorna (lärarne) skärpas, å andra sidan lönevilkoren förbättras. Genomgången tvåårig seminariekurs samt minst 400 kronors lön jemte rum och ved, eller ock i ett för allt en lön af 500 kronor, torde vara oeftergiffliga betingelser för den mindre folkskolans höjande. Önskvärdt synes äfven vara, att § 3 i nådiga folkskolestadgan något förtydligas, så att man må ungefärligen veta, under hvilka förhållanden, särskildt med afseende på barnantalet, en mindre folkskola är berättigad. — Allt detta under förutsättning, att meranämnda skolform anses böra fortfarande tolereras och understödjas af staten, en sak hvarom meningarne visserligen kunna vara delade.

3. *Folkskolor.*

Vid förra inspektionsperiodens slut funnos:

fasta folkskolor	99	
flyttande „	55	154
År 1892 fasta „	122	
flyttande „	49	171.

Antalet nya folkskolor, som blifvit inrättade, utgör sålunda 17, men deremot antalet nya lärarekrafter, som tillkommit, inalles 32. Vid de med flere lärare försedda folkskolorna hafva nemligen 15 nya

lärarekrafter blifvit upprättade, hvarigenom antalet fullständigt organiserade folkskolor med särskild lärare för hvarje klass ökats från 6 till 12. De skoldistrikt, inom hvilka dylika folkskolor finnas, äro: Örgryte (3), Partiled (1 vid Jonsereds fabriker), Fässberg (2), Lundby (3), Uddevalla (2), Lysekil (1). Inom ett skoldistrikt, Strömstad, är i folkskolans lägre afdelning hvardera årsklassen undervisad af särskild lärare eller lärarinna, hvaremot högre afdelningens båda klasser undervisas gemensamt af en och samma lärare. Inom tvenne skoldistrikt, Marstrand och Backa, äro folkskolorna anordnade enligt Lit. B i normalplanen, således med två afdelningar, af hvilka hvardera omfattar två årsklasser och undervisas af särskild lärare eller lärarinna. Af öfriga fasta folkskolor äro 77 anordnade med två afdelningar, af hvilka hvardera omfattar två årsklasser, men båda undervisas af samma lärare eller lärarinna på skilda tider (i 64 skolor vaxelvis hvarannan dag, i 10 å olika sammanhängande tider af året, i 3 å olika tider af dagen); 16 med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna; 14 med både folkskole- och småskoleafdelning, undervisade af samma lärare eller lärarinna på skilda tider (6 vaxelvis hvarannan dag, 6 å olika tider af året, 2 å olika tider af dagen). — Af de flyttande folkskolorna äro 38 anordnade med fyra och 1 med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna på två stationer (i 10 af dessa förekommer afdelningsläsning på ena stationen); 6 med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna på tre stationer; 2 med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna på fyra stationer; de öfriga tvenne flytta blott på två stationer, men med afdelningsläsning på båda stationerna.

Af de flyttande folkskolorna ambulerade

	år 1886.	år 1892.
på 2 stationer	38	43
„ 3 „	15	4
„ 4 „	2	2

För närvarande finnas endast fasta folkskolor i 61, både fasta och flyttande i 17, endast flyttande i 14 skoldistrikt. År 1886 utgjorde de motsvarande siffrorna 51, 10 och 30.

4. *Fortsättningsskolor.*

Under år 1892 funnos 19 särskilda fortsättningsskolor, ordnade i öfverensstämmelse med de i kongl. kung. den 11 september 1877 och den 29 april 1886 omförmälda grunder, hvarförutom funnos 5 skolor, i hvilka fortsatt undervisning meddelades hufvudsakligen åt sådana

barn, hvilka ej hunnit fullständigt genomgå folkskolan, samt 6 fabrikskolor. I 16 af de förstnämnda fortgick undervisningen under en tid af 6 veckor, med 30 timmar i veckan, och med de 6 veckorna antingen utgörande en enda sammanhängande termin, såsom fallet var i 11 skolor, eller ock fördelade på två terminer, åtskilda genom korta julferier, såsom förhållandet var i de öfriga. Trenne skolor voro ordnade såsom aftonskolor. Undervisningen har i samtliga skolorna, utom en, helt och hållet varit förlagd utom folkskolans ordinarie undervisningstid af 8 månader. I 2 af de ofvan nämnda 5 skolorna har den fortsatta undervisningen fortgått under hela läsåret, med 3 timmar i veckan, hvilka timmar ingått i folkskolans läsordning; de tre öfriga hafva utgjort aftonskolor. På den egentliga landsbygden har man ingenstädes begagnat sig af den i kongl. kung. den 29 april 1886 medgifna rättigheten att på sist nämnda sätt anordna fortsättningsskolan, hvilket af sedliga skäl torde böra anses såsom en lycklig omständighet. Samtliga fortsättningsskolorna hafva varit förenade med fasta folkskolor. — Elewantalet i de egentliga fortsättningsskolorna utgjorde under år 1892 tillsammans 450 eller i medeltal 24 elever i hvarje skola. Det högsta antalet i någon skola var 46, det lägsta 10. En viss benägenhet har spårats här och der hos skolråd och församlingar att låta äfven sådana folkskolans lärjungar få tillträde till fortsättningsskolan, som ännu icke fullständigt genomgått de föreskrifna lärokurserna, i hvilket förhållande dock rättelse skett, sedan anmärkning deremot blifvit framställd.

Hvad fabriksskolorna beträffar, synas de icke hafva tagit något steg framåt genom kongl. förordn. den 18 november 1881 angående minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering. Då enligt nämnda förordning barn (person under 14 år) ej må användas i fabriksarbete mer än högst 6 timmar af dygnet, hade man hoppats, att herrar fabrikanter skulle så ordnat arbetet för barnen, att de kunnat bilda tvenne grupper eller arbetslag, hvilka omvexlande f. m. och e. m. arbetat i fabriken 6 timmar och besökt skolan 3 timmar, helst enligt nädiga folkskolestadgans 50 § mom. 2 "arbetsgifvare, som begagnar barns biträde vid sin handtering, är skyldig att, jemlikt de särskilda föreskrifter, som derom äro eller varda gifna, så ordna deras arbete, att nödig tid förunnas dem att erhålla stadgad undervisning". Då emellertid en sådan anordning gerna kräft anställande af en *särskild* lärarekraft för fabriksbarnen, hvilken kunnat vexelvis f. m. och e. m. undervisa de båda grupperna, har ingen fabrikant befunnits villig att på detta sätt ordna saken. Det har i hufvudsak förblifvit vid det gamla, d. v. s. att barnen fått några timmars undervisning i veckan i aftonskolor, hvaraf följden blifvit, att de ofta icke

ens hunnit inhemta nödiga minimikunskaper*). Föreskriften om högst 6 timmars arbete för barn har visat sig vara en ömtålig punkt, hvars efterlefnad möter motstånd icke blott hos fabrikanten utan äfven hos barnens föräldrar, hvilka önska, att barnen så tidigt som möjligt bidra till familjens underhåll. Skolråden göra icke heller alltid sin skyldighet i fråga om fabriksbarnen. Öfver hufvud synas strängare och mera bestämda föreskrifter än hittills vara nödiga för bevakande af de ifrågavarande barnens bästa. Så länge lagen icke tydligt och klart tillförsäkrar dem vissa timmars daglig undervisning, och detta icke i aftonskolor, så länge skola de med hänseende till kunskaperna och hela den intellektuella utvecklingen alltid komma att stå mycket tillbaka. Om fyllda 13 år bestämdes såsom vilkor för inträde vid fabrik, skulle de åtminstone hafva hunnit att genomgå folkskolans tre första klasser och dermed ock den s. k. minimikursen, hvilken, särskildt i fråga om folkskolans tvenne viktigaste ämnen, faktiskt icke är genomgången förr än med tredje klassen. Men detta ett års senare inträdande vid fabrik, än nu är förhållandet, skulle för barnen medföra en vinst icke blott i intellektuellt, utan äfven i sedligt och fysiskt hänseende. En snar förändring i denna riktning är utan tvifvel högligen önskvärd och behöflig.

5. Högre folkskolor.

Tvenne sådana finnas inom inspektionsområdet, den ena i Fässbergs församling och Mölndals fabriksby, den andra i Lysekils köping. Den förra, en omorganisation af Götiska förbundets skola i Mölndal, trädde i verksamhet år 1882. Under de fem första åren af skolans verksamhet utgjorde det arliga lärjungeantalet i medeltal 19, under åren 1887—1892 åter 22. Sälunda besöktes skolan

år 1887 af 28 lärjungar

„	1888	„	23	„
„	1889	„	18	„
„	1890	„	21	„
„	1891	„	22	„
„	1892	„	20	„

eller tillsammans 132, af hvilka 3 kommit från folkskolor i Fässbergs landsförsamling, 1 från folkskola i Råda församling af samma

*) Vid Jonsereds fabriker i Partille socken är den goda anordning införd, att inga af de vid fabriken anställda arbetarnes barn mottagas i fabriksarbetet, förrän de genomgått alla 4 årsklasserna vid fabriken väl ordnade folkskola. Från andra socknar mottagas dock barn med blott minimikunskaper, hvilka barn erhålla 3 à 4 timmars undervisning i veckan i särskild fabrikskola.

pastorat, alla de öfriga från Mölndals folkskolor. — Af de från skolan under ofvan nämnda år utgångna lärjungarne hafva, så vidt känt är, 4 fortsatt studier vid elementarläroverk, 5 egnat sig åt handel och kontorsgöromål, 3 åt landtbruk, 4 åt handverk, 3 åt trädgårdsskötsel, 3 åt sjömansyrket, de öfriga åt fabriks- och annat kroppsarbete. — Under åren 1887—1891 har utdelats årligen 612 kr. 50 öre i stipendier från Franckeska donationen och 105 à 110 kr. såsom premier från Götiska förbundets styrelse i Göteborg. Under år 1892 har utdelats endast 110 kr. i premier från Götiska förbundets styrelse, enär Franckeska donationen kommit att ingå i konkursboet efter donators död.

De från skolan utgångna lärjungarne synas hafva haft god nytta af sin vistelse der. Så har det t. ex. visat sig, att de, som egnat sig åt fabriks- och kroppsarbete, ofta snart nog erhållit förmansbefattningar och andra förtroendeplatser. Mest rekryteras skolan från handlande, bokhållare, arbetsförmän och bättre aflönade arbetare, hvilka ej hafva råd att sända sina söner till läroverk i staden, men vilja bereda dem något större kunskapsmått, än folkskolan kan lemna. Medellösheten bland den egentliga arbetarebefolkningen lägger stora hinder i vägen för deras söners vistelse i högre folkskolan, eller, om de också der intagits, stanna de der icke alltid, tills skolan ordentligt blifvit genomgån, utan afbryta kursen, då tillfälle till arbete erbjuder sig.

Den högre folkskolan i Lysekil började sin verksamhet den 1 februari 1892 med 16 elever, 10 gossar och 6 flickor, ett antal som synes komma att betydligt ökas. I olikhet med skolan i Mölndal mottager den både flickor och gossar. Enligt det för skolan gällande reglementet, fastställt af kongl. maj:t den 20 november 1891, "är skolans ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhemta ett högre mått af bildning, som äfven bör göra dem skickligare för deras blifvande lefnadsyrken, t. ex. — med fästadt afseende på Lysekils läge — sjömansyrket samt fiskeriindustri och handel, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och hårdighet vid kroppsarbete". Den är sålunda afsedd att vara en fortsättningsskola, en efter det praktiska lifvets kraf samt förhållandena på orten lämpad öfverbyggnad på folkskolan. Förden skull ingår äfven undervisning i lefvande språk, tyska och engelska, i skolans läroplan. Man har alla anledningar antaga, att denna skola, fyllande ett länge känt behof, skall blifva af synnerligt gagn för Lysekils köping, hvilken utmärker sig för mycken lifaktighet på handels, sjöfartens och industriens område, och som, på grund af en från distriktets skolråd och dess nitiske ordförande utgången väckelse, på senaste åren äfven ådagalagt ett vaket sinne och en vacker offervillighet för undervisningsväsendets tidsenliga och fullständiga ordnande.

6. Slöjdskolor.

a) *Slöjdskolor för gossar*. Sådana funnos år 1886 till ett antal af 41: nu utgör deras antal 75, hvadan 34 nya slöjdskolor tillkommit under senaste inspektionsperioden. Samtliga skolorna äro ordnade i öfverensstämmelse med kongl. kung. den 11 sept. 1877. Slöjdskolor förekomma inom 50 olika skoldistrikt, af hvilka 35 hafva hvardera en slöjdskola, 10 hvardera två, 3 hvardera tre, 1 (Lundby) fem och 1 (Vestra Frölunda) sex. Af slöjdlärarne äro 60 tillika folkskolelärare 2 folkskolelärarinnor, 2 lärarinnor i mindre folkskolor, 7 för slöjden särskildt anställda. En af dessa sistnämnda har skött tre olika slöjdskolor, två slöjdlärare hafva skött tvenne slöjdskolor. Med några få undantag hafva samtliga slöjdlärarne genomgått Nääs slöjdlärareseminarium. Den s. k. Nääs-metoden tillämpas derför allmänt i slöjdskolorna och har fortfarande visat sig vara en förträfflig metod. Barnen lära sig genom denna metod att älska arbetet, och de lära sig att arbeta både sjelfständigt och väl. — At dem, som genom flit och framsteg deraf gjort sig mest förtjenta, hafva af för ändamålet anslagna landstingsmedel premier årligen utdelats i form af lämpliga verktyg, hvarigenom man velat sätta barnen i tillfälle att slöjda äfven i hemmet, för att sålunda så småningom få slöjden alltmäta utbredd på landsbygden. Till hvarje slöjdskola gifves en viss summa, hvars storlek beror på antalet lärjungar, som gjort sig förtjenta af premium, för hvilken summa genom skolrådets försorg lämpliga verktyg inköpas och utdelas. Lärjungeantalet i slöjdskolorna utgjorde under år 1892 inalles 1,438 eller i medeltal 19 i hvarje skola. — Undervisningen har fortgått å mycket olika tider efter olika förhållanden, vanligen dock under den mörkare årstiden 4 timmar hvarje lördag, under den ljusare deremot två eftermiddagar i veckan efter läsningens slut, 2 å 2½ timmar hvarje gång, således 4 å 5 timmar i veckan. I senare fallet har den stundom inskränkts till 3 timmar i veckan under den mörkare årstiden. Svårast har det visat sig att få utrymme för slöjden i de folkskolor, der hvarannandagsläsning egt rum, enär man der ej kunnat undvara lördagsförmiddagen. Man har i dessa skolor stundom måst tillgripa lördagseftermiddagen för slöjden, hvarvid det dock visat sig vara förenadt med stora svårigheter att under den mörkare årstiden utsträcka undervisningen till de föreskrifna 4 timmarne i veckan. I de flyttande folkskolorna har det ofta varit svart, ja, omöjligt att för slöjdundervisningen astadkomma de bestämda 8 kalendermanaderna, hvarför man vanligen måst afstå från inrättandet af slöjdskola, ehuru

man annars kunnat på den ena af skolstationerna anordna undervisning i slöjd. Det skulle därför utan tvifvel mångenstädes främja slöjdundervisningens införande, om halft statsbidrag à 37 kr. 50 öre kunde tilldelas slöjdskola, som meddelade pedagogisk slöjdundervisning under öfver hufvud minst 4 timmar i veckan 4 kalendermånader af året. Önskligt vore dock, att slöjdundervisningen såväl i dylika som andra slöjdskolor kunde författningsenligt inskränkas till 3 timmar i veckan under den mörkare årstiden, dock med vilkor, att den erhöile motsvarande utsträckning under den ljusare årstiden, så att sammanlagda undervisningstiden under 8 kalendermånader uppginge till minst 138 timmar eller, der slöjdundervisningen påginge blott 4 kalendermånader, till minst hälften häraf eller 69 timmar.

Ser man efter orsakerna till den ständiga tillväxten i slöjdskolornas antal, så beror denna väl i någon mån på hos folket ökad insigt om slöjdens betydelse, men i ännu mycket högre grad på det lefvande intresse, hvarmed de från Nääs seminarium utgångna lärarne omfatta och verka för slöjdskolans sak. Ett kraftigt verkande medel är också det frikostiga understöd, landstinget lemnar för slöjdskolors inrättande, hvilket understöd förmedlas genom landstingets folkskolestyrelse, som i hvarje särskildt fall efter folkskoleinspektörens hörande bestämmer beloppets storlek. Vanligen lemnas till hvarje beslutad slöjdskola ett extra anslag för en gång af 200 kronor för den första uppsättningen af verktyg och redskap, hvarförutom till slöjdlokalers inredande eller uppförande gifvas särskilda anslag af 200 till 300 kronor. Dessutom utdelas till slöjdlärarne årliga premier af 40 till 50 kronor, hvilka jemte statsbidraget gemenligen utgöra ersättningen för slöjdlärarnes arbete, der icke särskildt anställda slöjdlärare finnas, hvilka då derjemte af församlingen aflönas. Att annars intresset inom församlingarne ännu i allmänhet icke är så stort, visar sig deruti, att vid beslut om slöjdskolors inrättande ofta fogas det vilkoret, att församlingen derigenom icke ikläder sig några särskilda utgifter, utom möjligen för virkesanskaffande, ehuru å andra sidan församlingar visserligen finnas, der man för slöjdundervisningen underkastat sig rätt stora utgifter.

b) Slöjdskolor för flickor eller s. k. syskolor

funnos år 1886 till ett antal af 218. Detta antal hade 1890 stigit till 244, men minskades betydligt följande året, enär 1890 års landsting indrog anslaget till den qvinliga slöjdundervisningen. Sedan emellertid 1891 års landsting för nämnda ändamål ånyo beviljat 5,000 kronor att utgå under 1892, och sistnämnda års landsting beviljat samma summa för hvart och ett af åren 1893—1895, har antalet syskolor

växa. Anslagen utgå i form af premier à 20 kronor till lärarinnor, under vilkor att lärarinnan eger i slöjd nödig och att undervisning meddelas i stickning, stoppning, rning och, der så ske kan, tillklippning, hvarförutan det samlingen att bidraga till anskaffande af slöjdmateriel för a, hvilka af medellöshet icke sjelfva förmå bekosta sådan. syskolor utgjorde 1892 inalles 172 med tillsammans 3,921 medeltal 23 i hvarje skola), af hvilka 2,617 tillhörde folk- 1,304 småskolan. Undervisningen meddelades af 124 små- nor, 28 folkskolelärarinnor samt 20 andra personer (13 af ur till folkskolornas lärare). I 9 syskolor har undervis- rått 2 timmar i veckan, i 37 skolor 3 timmar, i 110 skolor de öfriga mer än 4 timmar. Der syskolornas lärarinnor småskolelärarinnor, måste man ofta inskränka undervisnin- timmar i veckan, på det slöjdundervisningen ej må taga ycket tid från den öfriga undervisningen, eller å andra ycket taga lärarinnornas tid och krafter i anspråk. Van- n förlagd till lördagarne eller ock under den ljusare års- par eftermiddagar i veckan efter läsningens slut.

7. *Skolreglementen.*

ingsenliga och af domkapitlet stadfästade reglementen, ut- ed ledning af ett utaf domkapitlet utfärdadt normalregle- s inom alla skoldistrikt, med undantag af fem, der regle- erligen blifvit upprättade, men ännu icke vederbörligen Reglementenas bestämmelser följas icke alltid med till- rannhet. De punkter, i hvilka afvikelser, utan förut begärd reglementet, oftast skett, äro: skolväsendets organisation, lästider, lärjungarnes intagning, flyttning, examina och t tillsynen öfver skolorna, hvilka punkter i det följande omma att vidröras. Enligt regel har 1 exemplar af gäl- nente funnits i hvarje skola, hvaremot man stundom för- till skolrådets ledamöter utdela nödiga exemplar, hvaraf t, att skolrådsledamöterna ej haft tillräcklig kännedom om neter.

Läroämnen, lärokurser och läsordning.

1. *Läroämnen.*

tliga läroämnena äro numera öfver allt de i folkskolestad- malplanen för olika skolor och klasser bestämda. Detta

gäller äfven de s. k. öfningsämnenä med undantag här och der för sång samt med de undantag för teckning, som normalplanen medgifver för vissa skolformer, likasom några få undantag förekommit äfven i fråga om gymnastik. För de icke obligatoriska öfningsämnenä äro undantagen naturligen flere. Förhållandet med afseende å de olika öfningsämnenä framgår närmare af nedanstående siffror, hvilka alla gälla året 1892.

Folkskolan.

Teckning har öfvats i	141	skolor eller	82,4	procent af hela antalet
Sång	163	” ”	95,3	” ”
Gymnastik	164	” ”	95,9	” ”
Trädgårdsskötsel och				
trädplantering	49	” ”	28,6	” ”
Slöjd för gossar	71	” ”	41,5	” ”
Slöjd för flickor	69	” ”	40,3	” ”

Mindre folkskolan.

Teckning	25	” ”	59,5	” ”
Sång	36	” ”	85,7	” ”
Gymnastik	39	” ”	92,8	” ”
Slöjd för gossar	3	” ”	7,1	” ”
Slöjd för flickor	23	” ”	54,7	” ”

Småskolan.

Teckning	137	” ”	47,9	” ”
Sång	215	” ”	75,1	” ”
Gymnastik	267	” ”	93,8	” ”
Slöjd för flickor	101	” ”	35,3	” ”

Hvad fortsättningsskolan beträffar, må blott nämnas, att undervisning meddelats icke blott i de obligatoriska läroämnenä, utan i de allra flesta skolorna äfven i fäderneslandets historia och naturkunnighet.

2. Lärokurser.

Under den gångna inspektionsperioden har, sedan nya normalplanen år 1889 utkommit, arbetet i skolorna fortgått med tillämpning af nämnda normalplan äfven hvad beträffar lärokurserna. Det har dervid visat sig, att de förändringar, som blifvit vidtagna i gamla normalplanen, i allmänhet varit förbättringar, icke minst derutinnan att de skiftande skolformerna särskildt å landsbygden bättre blifvit tillgodosedda. Tillämpning af lärokurserna har skett inom alla skol-

distrikt, fastän med mer eller mindre framgång samt med olika svårighet för olika läroämnen. Så har, för att börja med *folkskolan*, den bestämda lärokursen i kristendomskunskap nästan öfver allt blifvit genomgången, men mångenstädes icke utan ansträngning och svårighet. Det synes som, huru man ock fördelar lärokursen i katekes på skolans olika klasser, det dock, utom i de gynsammast ställda skolorna, skulle vara förenadt med svårighet att ordentligt och utan jägtande medhinna densamma. Det är salunda icke ovanligt, att läraren vid den kateketiska undervisningen använder icke blott den första lärotimmen å läsordningen, utan äfven mer eller mindre går in på den andra timmen. Det hade därför måhända varit önskligt, att förklaringen till Luthers katekes varit ännu något kortare, än den är. Emellertid erkännes i allmänhet, att fördelningen af lärokursen är i nya normalplanen ändamålsenligare än i den gamla. — Vid undervisningen i modersmålet har i de flesta skolor den uppställda lärokursen i språklära ej medhunnits, i alla händelser ej ordentligt blifvit genomgången. Som det visat sig hinderligt för lärokursens medhinnande att uppskjuta undervisningen i språklära ända till tredje klassen, har vid inspektionerna anvisning gifvits lärarne att redan i folkskolans lägre afdelning med barnen genomgå den enkla satsen samt de hufvudsakligaste ordklasserna. I afseende å rättskrifningen och förmågan att skriftligen uttrycka sina tankar återstår äfven i allmänhet mycket att önska. Deremot har den delen af lärokursen, som innefattar "färdighet att rätt och flytande läsa i bok" samt "välläsning" blifvit för hvarje år i allt flera skolor en verklighet. — Lärokursen i räkning har i de flesta skolorna blifvit genomgången, om ock mera sällan så, att barnen vunnit tillräcklig förmåga af "tillämpning på praktiska uppgifter". Inom 19 skoldistrikt hafva lärarne vid inspektionerna anmält, att de ej hunnit genomgå normalplanens lärokurs. Lärokursen i geometri medhinnas endast i de gynsammast ställda skolorna till i normalplanen angifvet omfång. — Lärokursen i geografi har blifvit genomgången i 71 och den i fäderneslandets historia i 77 skoldistrikt, men deremot ej medhunnits i respektive 21 och 15 distrikt. Normalplanens lärokurs i naturkunnighet synes man med svårighet medhinna, i det lärarne inom icke mindre än 42 skoldistrikt vid inspektionerna anmält, att de ej hunnit genomgå densamma. Den synes ock vara väl dryg.

Hvad *småskolan* beträffar, genomgås i alla skolor lärokursen i kristendomskunskap, ja öfverskrides uti icke så få skolor, der man ännu vid pröfningen för uppflyttning till folkskolan fordrar, att barnen läst hela Luthers katekes. Detta var år 1892 förhållandet inom 31 skoldistrikt, således ändock ett betydligt mindre antal än under näst

föregående inspektionsperiod. Man börjar alltmer inskränka katekesläsningen till den i normalplanen angifna kursen, eller ock låter man barnen af Luthers förklaring läsa endast det första hufvudstycket samt de två första trosartiklarne. I modersmålet kan man numera anse, att den i normalplanen angifna kursen enligt regel genomgås. I räkning åter har man, enligt hvad vid inspektionerna visat sig, ännu i ganska många skolor, särskildt de flyttande, ej hunnit genomgå den i nya normalplanen något utvidgade lärokursen i skriftlig räkning. Vid öfriga läro- och öfningsämnena har man, der de förekomma, i allmänhet följt normalplanens lärokurser och anvisningar. — De för den *mindre folkskolan* uppställda lärokurserna, möjligen med undantag af naturkunnighet, hafva i allmänhet blifvit genomgångna, om ock lärarekrafterna icke alltid räckt till att med nödig grundlighet genomgå desamma.

3. *Läsordningar.*

Sådana hafva funnits i samtliga folkskolorna i lärorummet anslagna, i enlighet med föreskriften i folkskolestadgans 14 §, samt utarbetade antingen i fullständig eller hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanen. En och annan omflyttning af läro- och öfningsämnena har å landsbygden naturligen varit nödig, när den mörka årstiden inträdt. — I mindre folkskolorna har ock alltid läsordning varit i lärorummet anslagen samt utarbetad i enlighet med normalplanen, der dess läsordningar räckt till för det befintliga behovet, hvilket dock någon gång icke varit förhållandet. Så t. ex. har man stundom äfven vid den flyttande mindre folkskolan funnit det fördelaktigare att låta undervisa folk- och småskoleafdelningen å olika tider, en anordning för hvilken någon läsordning ej finnes i normalplanen. — I de fasta småskolorna hafva läsordningar funnits i lärorummen anslagna, hvilket deremot icke alltid varit förhållandet i de flyttande, ehuru man äfven i sådant fall vid undervisningen följt normalplanen, hvars läsordning i allmänhet i småskolorna noga tillämpats. Den mångfald af läsordningar, som normalplanen innehåller, har räckt till för de allra flesta skolformer och skolorganisationer. Dock saknas, utom för nyss berörda fall, läsordning för sådana skolor, der läsning med afdelningar å olika tider af dagen eger rum, såsom förhållandet icke sällan är särskildt i skärgården. Denna brist gäller både småskolan, mindre folkskolan och den egentliga folkskolan.

III. Lärotider.

Den *årliga* lärotiden i de *fasta folkskolorna* utgjorde under år 1892 40 veckor i 1, 39 veckor i 8, 38,5 veckor i 2, 38 veckor i 4, 36 veckor i 2, 35 veckor i 15 samt 34,5 veckor i 90 skolor. I de *flyttande folkskolorna* fortgick undervisningen 44 veckor i 2, 43 veckor i 2, 40 veckor i 5, 39 veckor i 3, 36 veckor i 8, 35 veckor i 7 samt 34,5 veckor i 22 skolor. I de *fasta mindre folkskolorna* utgjorde undervisningstiden 40 veckor i 3, 39 veckor i 2, 36 veckor i 6, 35 veckor i 6, 34,5 veckor i 13 skolor. I de *flyttande mindre folkskolorna* utgjorde den 44 veckor i 3, 40 veckor i 1, 39 veckor i 1, 36 veckor i 2, 35 veckor i 2 samt 34,5 veckor i 3 skolor. I de *fasta småskolorna* fortgick undervisningen 39 veckor i 13, 38 veckor i 12, 36 veckor i 5, 35 veckor i 20 och 34,5 veckor i 89 skolor. I de *flyttande småskolorna* fortgick den 44 veckor i 3, 40 veckor i 1, 39 veckor i 17, 36 veckor i 53, 35 veckor i 11 samt 34,5 veckor i 62 skolor. I medeltal utgjorde sålunda den årliga undervisningstiden 35,1 veckor i den fasta och 36,4 veckor i den flyttande folkskolan; 35,7 veckor i den fasta mindre folkskolan och 38 veckor i den flyttande; 35,3 veckor i den fasta och 35,5 veckor i den flyttande småskolan. År 1886 var medeltalet i den fasta folkskolan 35,5 veckor, i den flyttande 36 veckor, i mindre folkskolan 36,5 veckor, i fasta småskolan 36 och i flyttande 36,5 veckor. År 1876 utgjorde medeltalet veckor i den fasta folkskolan 37,2, i den flyttande 37,6 och i småskolan 38,7. År 1866 utgjorde motsvarande medeltal respektive 38, 41 och 42 veckor. Man ser, huru den årliga undervisningstiden under årens lopp alltmer blifvit begränsad, hvilket förhållande i väsentlig mån synes hafva sin grund i det stora behof af barnens hjälp i hemmet, ofta redan i småskoleåldern, som blifvit en följd af den stora utvandringen, hvilken i Bohuslän går icke blott till Amerika utan äfven, särskildt i norra delen af provinsen, till Norge, der en myckenhet folk söker arbetsförtjenst. En annan omständighet, som inverkat, är den ändamålsenligare skolorganisation, som uppkommit genom nya skolors inrättande, hvarigenom de fasta skolornas antal ökats och rotarnes antal i de flyttande skolorna minskats.

De *tider af året*, då skolorna äro i gång, äro mycket olika inom olika skoldistrikt. Inom de flesta fortgår dock folkskolan från 15 januari eller 1 februari till början eller medio af juli, då höskörden begynner, samt från 1 september eller 1 oktober, då skörden i sin helhet är undangjord, till början eller medio af december. I småskolan fortgår på den egentliga landsbygden undervisningen fran tidigast

1 februari, senast 1 mars till medio juni eller medio juli samt. med omkring 1 månads uppehåll under högsommaren, till dess den bestämda lästiden tilländalupit, gemenligen slutet af november. Med afseende å de årliga lästiderna iakttagas icke alltid de i skolornas reglementen gifna bestämmelserna, utan ske alltsom oftast på tillfälliga omständigheter beroende ändringar. — Läsåret börjar f. n. i de allra flesta skoldistrikt med vårterminen, beroende detta på en af domkapitlet för en del år sedan i reglementena införd bestämmelse. Som emellertid denna anordning visat sig medföra många praktiska olägenheter, har man på sista tiden inom åtskilliga skoldistrikt önskat och infört ändringar härutinnan, så att läsåret numera börjar med höstterminen, hvilken anordning visat sig i flere viktiga hänseenden mera ändamålsenlig.

Antalet *undervisningsdagar i veckan* utgjorde under år 1892 i de *fasta* folkskolorna 6 i 80, 5 å 6 i 19, 5 i 23 skolor; i de *flyttande* folkskolorna 6 i 23, 5 å 6 i 19, 5 i 7 skolor; i de *fasta* mindre folkskolorna 6 i 16, 5 å 6 i 11, 5 i 3 skolor; i de *flyttande* mindre folkskolorna 6 i 4, 5 å 6 i 5, 5 i 3 skolor; i de *fasta* småskolorna 6 i 107, 5 å 6 i 16, 5 i 16 skolor; i de *flyttande* småskolorna 6 i 78, 5 å 6 i 50 samt 5 i 19 skolor. I de fasta folkskolor, der hvarannandagsläsning förekommer, läses alltid lördagsförmiddag, med undantag af den mörkaste årstiden, då inom en del skoldistrikt lördagsförmiddagen användes till slöjd, eller ock läses på förmiddagen och slöjdas på eftermiddagen. I de flyttande folkskolorna användes lördagen enligt regel till roteförhör. I den flyttande småskolan äro förhållandena mycket olika i denna punkt. Inom de flesta skoldistrikt användes lördagsförmiddagen till roteförhör, inom andra till slöjd, eller ock hvarannan lördag till roteförhör och hvarannan lördag till slöjd, inom andra åter läses lördagsförmiddagen i den rote, der skolan för tillfället hålles. I allmänhet se skolråden och barnens föräldrar gerna, att roteförhör hållas äfven i småskolan. I de allra flesta skoldistrikt äro lärare och lärarinnor lediga hvar fjerde lördag.

Den *dagliga undervisningen* fortgick under år 1892 sex timmar i 100 fasta och samtliga flyttande folkskolorna, 5 å 6 timmar i 10 och 5 timmar i 12 fasta folkskolor; 6 timmar i 9 fasta och 8 flyttande mindre folkskolor, 5 å 6 timmar i 3 fasta och 2 flyttande mindre folkskolor, 5 timmar i 18 fasta och 2 flyttande mindre folkskolor; 5 timmar i 57 fasta och samtliga flyttande småskolorna, 4 å 5 timmar i 29 och 4 timmar i 45 fasta småskolor. I de småskolor, der olika afdelningar vexelvis besökt skolan på f. m. och e. m., har undervisningen fortgått 5½ å 6 timmar om dagen; i de mindre folkskolorna 5 timmar i småskole- och 6 timmar i folkskoleafdelningen. I de

skolor af olika slag, der läsning eller roteförhör å lördagen förekommit, har arbetet varit inskränkt till 3 å 4 timmar.

I folkskolan fortgår undervisningen vanligen från kl. $\frac{3}{4}$ 9—12 f. m. och $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 5 eller 2—5 e. m. under den ljusare årstiden samt 9—12 och 1—3 å 4 under den mörkare; i småskolan från kl. 9—12 f. m. samt kl. $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4 eller 2 till 4 e. m. under den ljusare och kl. 1—3 under den mörkare årstiden. I de småskolor, der undervisningen är inskränkt till 4 timmar om dagen, läses 2 timmar på f. m. och 2 timmar på e. m., med minst 1 timmas middagsrast. Denna anordning med 4 timmars dagligt arbete har visat sig särdeles ändamålsenlig och för barnens ålder afpassad, hvaremot 5 timmars arbete fortfarande visat sig alltför ansträngande för barn af 7—9 års ålder. "Framför allt är detta naturligen förhållandet med de sma nybörjarne, hvilka synbarligen lida och ofta taga skada till sin helsa genom det starka afbrottet från ständig rörelse till allt för många timmars stillasittande å skolbänken. För dem åtminstone vore det behöfligt, att den dagliga undervisningstiden genom lag fastställdes till högst 4 timmar, likasom det vore önskligt, att detta blefve maximum för alla fasta småskolor"). Likasom erfarenheten talar för en dylik inskränkning af lärotiden i småskolan, så vittnar den ock om önskvärdheten af en inskränkning i den dagliga lärotiden i folkskolan från 6 till 5 timmar. Detta skulle vara en vinst både för hemmet och skolan. För hemmet skulle det vara en vinst, i det föräldrarne skulle få mera nytta af sina barn, hvilka gemenligen så sent och så uttröttade återkomma från dagens arbete i skolan, att de sakna både tid och lust att gå sina föräldrar till handa, hvaröfver dessa ofta höras klaga. Det skulle äfven för skolan vara en vinst, i det både lärare och lärjungar skulle arbeta med mera lif och lust, med mera kraft och spänstighet. Det går nemligen lätt att läsa 3 timmar på förmiddagen, äfven lätt att läsa 2 timmar på eftermiddagen; men den sjette timmen kännes betungande och tröttar både lärare och barn. Genom att inskränka den dagliga lästiden till 5 timmar, skulle äfven den fördel vinnas, att samma läsordning kunde användas under hela läsåret, utan att åtminstone i någon väsentlig mån behöfva förändras vid den mörka årstidens inträdande. — Hvad beträffar den i folkskolestadgan föreskrifna längre ledigheten mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar, finnes å landsbygden en synnerlig benägenhet att så mycket som möjligt inskränka densamma, och skolreglementenas bestämmelser i denna punkt hafva icke alltid iakttagits. Då emellertid den ifrågavarande ledigheten är af vikt både ur pedagogisk och sanitär synpunkt, vore det godt, om

*) Insp.-ber. 1882—1886.

den genom lag blefve fastställd till minst $1\frac{1}{2}$ timme under den ljusare årstiden, helst sedan genom nya normalplanen gymnastikundervisningen blifvit förlagd till middagstiden. Enligt den nuvarande bestämmelsen "en eller två timmar", anser man sig ega rätt att äfven under den ljusa årstiden inskränka middagsrasten till 1 timme, ehuru domkapitlet vid fastställandet af skolreglementena sökt förekomma detta.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

1. *Lärjungars intagning.*

Intagning af nybörjare sker numera enligt regel endast en gång om året, på sätt normalplanen bestämmer, d. v. s. i den fasta smaskolan endast en gång om året och i den flyttande småskolan endast en gång om året på hvarje station. Enstaka undantag hafva här och der egt rum, men då med skolrådsordförandens tillstånd. Naturligtvis sker intagningen enligt regel vid lästermins (läsårs) början, fastän åtskilliga omständigheter här kunna träda hindrande emellan och föranleda undantag. Så inträffar icke så sällan i de skoldistrikt, der läsåret börjar med vårterminen, att sträng väderlek hindrar de små nybörjarne, isynnerhet de mera aflägsse boende, att vid terminens början infinna sig. Inflyttningar från en församling till en annan kunna också åstadkomma undantagsförhållanden. Utan tillstånd af skolrådets ordförande mottagas dock i allmänhet icke sådana barn, om hvilka här är fråga, efter lästermins (läsårs) början. Inom några få skoldistrikt har likväl föreskriften i folkskolestadgans 40 § icke rätteligen tillämpats.

2. *Skolgången.*

Hurudan skolgången i allmänhet varit under senaste inspektionsperioden, framgår af nedanstående siffror, utvisande antalet dagars frånvaro i medeltal per barn i olika slag af skolor under hvarjårens af åren 1887—1892, hvarjemte för jämförelses skull uppgift meddelas äfven för sista året af förra inspektionsperioden eller år 1886.

Antal dagars frånvaro i medeltal per barn i

År	småskolan			mindre folkskolan			folkskolan			fortsättningskolan		
	med giltigt förfall.	utan giltigt förfall.	Summa dagar.	med giltigt förfall.	utan giltigt förfall.	Summa dagar.	med giltigt förfall.	utan giltigt förfall.	Summa dagar.	med giltigt förfall.	utan giltigt förfall.	Summa dagar.
1887	4,6	4,9	9,5	4,9	5,1	10,0	5,3	4,7	10,0	0,8	1,4	2,2
1888	5,6	5,7	11,2	5,0	4,6	9,6	6,3	5,3	11,6	1,3	1,4	2,7
1889	5,3	4,4	9,7	4,8	6,0	10,8	6,0	4,9	10,9	1,3	1,0	2,3
1890	5,7	4,5	10,2	5,4	7,9	13,3	6,3	4,6	10,9	1,6	0,9	2,5
1891	5,3	4,1	9,6	6,2	6,9	13,1	6,5	4,3	10,8	1,9	0,9	2,8
1892	4,7	3,7	8,4	5,7	6,0	11,7	6,6	4,0	10,6	1,3	0,9	2,2
1886	4,4	6,3	10,7	5,6	7,1	12,7	7,2	5,8	13,0	1,0	2,5	3,5

Till grund för dessa siffror ligga de uppgifter, som af lärare och lärarinnor blifvit i lit. A lemnade i enlighet med föreskriften i folkskolestadgans 66 §, eller med andra ord de i skolorna förda anteckningarne öfver barnens skolgång. Man finner af de anförda siffrorna, att denna skolgång visserligen fortfarande är ojemn, men att dock antalet dagars frånvaro utan giltigt förfall under senaste åren varit i stadigt aftagande. Orsakerna till skolgångens ojemnhet äro fortfarande desamma som förut: föräldrarnes behof af barnens hjälp i eller utom hemmet, fattigdom och bristande understöd i enlighet med folkskolestadgans 49 §, eller ock på olämpligt sätt utgående understöd, okunnighet samt deraf följande liknöjdhet och vårdslöshet hos föräldrar och husbönder, långa och besvärliga skolafstånd, bristande tillsyn från skolrådets sida samt någon gång mindre lämpliga lärare. En närmare redogörelse härför har lemnats i näst föregående inspektionsberättelse, och hvad der i denna del blifvit anfördt gäller ännu. Hvad föräldrarnes behof af barnens hjälp i hemmet beträffar, har detta under senaste åren ökat och icke minskats. Förnämsta orsaken härtill är den starka utvandringen, hvarförutan, såsom redan å annat ställe påpekats, i norra delen af länet en hel del arbetsfolk årligen går till Norge för sökande af arbete, som der betalas högre, under det i södra delen af länet åtskilligt ungt folk söker sig till Göteborg. Följden häraf är, att det för landtmanen ofta blir svart, stundom nästan omöjligt, att erhålla behöfligt arbets- och tjenstefolk, och att arbetskraften, der den står att få, blir dyr, alltför dyr. Helt naturligt är under sådana förhållanden, att barnens arbetskraft så tidigt som möjligt tages i anspråk, till men för skolan och barnens skolgång. En annan orsak

till ojemn skolgång är, såsom ofvan blifvit nämnt, bristande understöd åt fattiga skolbarn. Vid de upplysningar, som med afseende å denna punkt inhemtats, särskildt för året 1892, har det befunnits, att tillräckligt understöd in natura eller i penningar lemnats i 105 folkskolor och 9 mindre folkskolor, otillräckligt sådant åter i 23 folkskolor och 2 mindre folkskolor, samt att behöfligt understöd, vare sig i den ena eller andra formen, icke lemnats i 47 folkskolor och 12 mindre folkskolor, under det att i 36 folkskolor och 8 mindre folkskolor särskildt understöd ansetts obehöfligt. In natura har understöd lemnats i 108 folkskolor och 10 mindre folkskolor, i penningar åter i 23 folkskolor och 1 mindre folkskola. I fråga om småskolorna hafva nödiga undersökningar ännu ej blifvit verkställda. En tredje och mycket ömmande orsak till ojemn skolgång är ännu mångenstädes långa och besvärliga skolvägar, hvilket isynnerhet är fallet inom de vidsträckta församlingarne i norra delen af länet. Vid 24 folkskolor och 2 mindre folkskolor hafva sålunda funnits skolafstånd å 0,4 mil, vid 52 folkskolor och 3 mindre folkskolor å 0,5 mil samt vid 20 folkskolor och 3 mindre folkskolor öfver 0,5 mil. Äfven för småskolans barn äro skolafstånden stundom alltför stora. Man får emellertid hoppas, att denna olägenhet alltmer skall afhjelpas genom inrättandet af nya skolor, förhyrandet eller uppförandet af centrala lokaler samt här och der ändamålsenligare roteindelning. Bristande tillsyn från skolrådets sida utgör säkerligen ock mångenstädes en bidragande orsak till skolgångens ojemnhet, men derom torde blifva tillfälle att i ett särskildt kapitel yttra några ord.

Hvad nu medlen till åstadkommande af större jemnhet i skolgången angår, kunde derom mycket vara att säga. Då emellertid dessa medel, så långt erfarenheten gifvit vid handen, blifvit temligen fullständigt angifna uti inspektionsberättelsen för åren 1882—1886, torde det tillåtas att till densamma i denna punkt hänvisa. Olika medel kunna å olika orter användas och alla mer eller mindre föra till målet. Det beror dock alltid ytterst på af hvem de användas, huru de användas. Der nitälskande skolråd, framför allt skolradsordförande, samt dugliga, nitiska och samvetsgranna lärare finnas, der är skolgången alltid efter omständigheterna jemn, och tvärt om. I den mån skolans betydelse stiger i folkmedvetandet, skall ock detta bidraga till ett flitigare begagnande af de undervisningstillfällen, som erbjudas. Erfarenheten vittnar redan derom.

3. *Lärjungars flyttning.*

Den flyttning, på hvilken största vikt lägges, är den från småskolan till folkskolan, hvilken numera öfver allt eger rum endast en

gång om året*). Pröfningen för uppflyttning sker enligt regel vid läsårets slut. Inom 8 skoldistrikt har den varit förlagd till påföljande läsårs början; men ändring härutinnan kommer att ske, enär de för skolorna gällande reglementena öfver allt innehålla, att alla flyttningspröfningar skola verkställas vid läsårets slut. I de flyttande skolorna har inom en del skoldistrikt pröfning egt rum med hvarje rote särskildt, då undervisningen inom roten för året afslutats, inom andra, och ett något större antal, med alla rotarne samtidigt vid läsårets slut. Detta senare måste isynnerhet blifva fallet i de distrikt, der ett större antal småskolor finnas, enär skolrådsordförandens tid eljest skulle blifva alltför mycket upptagen. Förhållandet är nemligen, att skolrådets ordförande inom de allra flesta distrikten sjelfva äro närvarande vid de här ifrågavarande pröfningarne; endast inom ett mindre antal distrikt har vissa år eller i vissa rotar skolrådets vice ordförande eller annan ledamot å ordförandens vägnar varit tillstädes. Icke så sällan äro äfven folkskolans lärare (lärarinnor) närvarande. Sjelfva examine-randet af barnen sker nästan alltid af barnens egna lärarinnor, enligt närmare anvisning af skolrådets ordförande, som äfven delvis vanligen deltager i pröfningen. Pröfning verkställles enligt regel i alla småskolans ämnen, ehuru hufvudvigten naturligen lägges på innanläsningen. Det ämne, som vid pröfningen mest förbises, är räkning, framför allt den skriftliga räkningen. Skolrådets uppmärksamhet har derfor blifvit fästad på vigten af att undersöka, att äfven denna del af småskolans lärokurs blifvit ordentligt genomgången.

Flyttning till högre klass i folkskolan med de lärjungar, som inhemtat den föregående klassens lärokurs, verkställles, i enlighet med föreskriften i folkskolestadgans 45 §, på bestämd tid hvarje år, nemligen vid de i samma stadgas 46 § anbefalda offentliga förhören (års-examina). Det uppställda villkoret för lärjunges flyttning, att nemligen hafva genomgått den föregående klassens lärokurs, iakttages väl öfver allt i så mätto, att enligt regel ingen lärjunge tillåtes förbigå någon klass, men nödig skärpa i afseende å fordringarne på lärokursens nöjaktiga genomgående iakttages icke alltid, såsom man vid inspektionerna icke så sällan får erfara. Man anser sig väl icke heller vara bunden af ordalagen i 45 §, der ordet nöjaktig, eller annan dylik bestämmelse, saknas, om ock uttrycket "inhemtat" möjligen kan anses inbegripa något sådant. Tydligt är emellertid, att det för ett barn måste anses i hvarje hänseende vara fördelaktigare att hafva genomgått två eller tre klasser med nöjaktiga kunskaper än tre eller fyra med mindre nöjaktiga, hvarför, der så varit nödigt,

*) Blott ett undantag härifrån under år 1892.

skolråds och lärares uppmärksamhet blifvit fäst på vigten af att skärpa fordringarne för uppflyttning, fastän visserligen icke derhän, att hvarje barn, innan det flyttas, nödvändigt skall vara vederbörligen godkändt i samtliga folkskolans läroämnen. — Hvad småskolan beträffar, sker väl i allmänhet äfven der flyttning till högre klass på bestämd tid, merendels vid läsårets slut eller kanske rättare vid påföljande läsars början, då den högre klassen öfvergår till folkskolan; men förhållandena äro dock i denna punkt öfver hufvud mindre bestämda i småskolan än i folkskolan.

Flyttning från folkskolan till fortsättningsskolan har väl i allmänhet skett i öfverensstämmelse med föreskriften i folkskolestadgans 45 §; men tilläggas måste dock, att i en och annan fortsättningsskola åtskilliga barn ej befunnits författningsenligt förberedda, på sätt nämnda § bestämmer, äfvensom att man stundom lemnat tillträde för lärjungar, ännu tillhörande folkskolans fjerde klass. Sedan anmärkning häremot emellertid hos skolråden blifvit gjord, har, enligt hvad redan förut blifvit nämnt, rättelse skett.

4. *Lärjungars afgang.*

Pröfningen för afgang från folkskolan har, hvad pröfningens omfattning beträffar, allt mer börjat anställas i enlighet med folkskolestadgans 47 §. Så har den under år 1892 skett i öfverensstämmelse härmed inom 74 af länets 92 skoldistrikt, under det den inom de öfriga nästan uteslutande omfattat minimiämnena och sålunda skett hufvudsakligen med hänsyn till nattvardsläsningen. Inom 32 skoldistrikt har pröfningen anstälts å särskild dag, i 6 å samma dag som årsexamen, men på särskild tid, i 54 åter i sammanhang med årsexamen. I 69 distrikt har afgangspröfningen skett i närvaro af skolrådets ordförande samt en eller flere af skolrådets öfriga ledamöter, i 20 i närvaro af skolrådets vice ordförande eller annan ledamot, i 3 distrikt utan att någon ledamot varit tillstädes. — Enligt de af skolråden meddelade uppgifterna afgingo vid förra inspektionsperiodens slut, år 1886, från folkskolan 878 barn "efter inbemtande af de i § 48 af folkskolestadgan föreskrifna insigter" samt 1,903 "efter godkänd afgangspröfning jemlikt § 47 af folkskolestadgan", således 31,6 procent af de förra och 68,4 procent af de senare. År 1892 utgjorde motsvarande procenttal 23 samt nära 77. Dessa siffror ådagalägga visserligen, att ett framåtskridande egt rum, men visa på samma gång, att ännu ett stort antal barn måste lemna folkskolan med ett minimum af kunskaper.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

1. Lärare.

Enligt de från skolråden inkomna pedagogiska uppgifterna funnos vid slutet af år 1892 anställda följande antal lärare och lärarinnor:

vid högre folkskolor	lärare	2	(1*)	lärarinnor	—
" folkskolor	ordinarie	138	(=)	"	50 (25)
	extra ordinarie	6	(=)	"	14 (8)
	biträdande	—		"	10 (9)
" mindre folkskolor	"	2	(4)	"	40 (21)
" småskolor	"	8	(14)	"	286 (263)
Summa		156	(163)	"	400 (326),

hvarförutom funnos 8 lärare och 18 (16) lärarinnor, särskildt anställda för öfningsämnen, hvadan sedan sista inspektionsperioden tillkommit 69 nya lärarekrafter.

Af folkskolelärarne voro 43 tillika klockare, 2 tillika prester. Bland de äldre folkskolelärarne funnos 17, som utgått från seminarium före år 1866. Af 10 biträdande lärarinnor hade endast en utgått från folkskolelärarinneseminarium. Bland mindre folkskolans lärarepersonal fanns ingen, som genomgått något statens seminarium, utan hade alla utgått från småskolelärarinneseminarier med undantag af en lärare, som 4 terminer bevistat ett folkskolelärareseminarium. Af småskolans lärarinnor och lärare hade 18 icke bevistat något seminarium, 31 hade genomgått längre eller kortare seminariekurser före år 1878, under det 233 utgått från seminarier, anordnade i enlighet med kongl. kung. den 11 januari 1878 (5 juni 1885), 4 hade genomgått en å två klasser vid folkskolelärareseminarium, 1 lärare fullständigt genomgått sådant seminarium.

Hvad nu angår lärares och lärarinnors kunskaper och undervisningsskicklighet, kan särskildt om de folkskolans lärare och lärarinnor, som genomgått fyraårig kurs, sägas, att de i regel innehafva nödiga kunskaper och nödig undervisningsskicklighet för sitt kall, hvilket visserligen äfven gäller om åtskilliga af de öfriga. Endast i afseende å ett af skolans läroämnen, modersmålet, måste fortfarande anmärkas, att de oftast sakna behöfliga kunskaper. Vid undervisningen i svensk språklära, särskildt när det blir fråga om satsanalys, visar det sig framför allt, att kunskaperna gemenligen icke räcka till. Önskligt vore därför, att modersmålets studium kunde vinna ökad utrymme

*) Siffrorna inom parentes utmärka förhållandet år 1886.

vid våra seminarier. Det skulle utan tvifvel för den svenska folkskolan vara af vida större gagn och betydelse än införandet af tyska språket, hvarom på sista tiden börjat ordas. — Om folkskolans lärarinnor yttrades i föregående inspektionsberättelse: "Användandet af lärarinnor i folkskolan har under senaste åren blifvit allt mer vanligt. I de församlingar, der de blifvit anställda, hafva de lyckats tillvinna sig förtroende genom skicklighet, nit och pligttrohet samt icke minst genom upprätthållande af god disciplin i skolan och utförande af ett välgörande inflytande på ungdomen i sedligt hänseende. Man betraktar det äfven, och med skäl, såsom en vinst för skolan, att de icke dragas från sin egentliga verksamhet genom hvarjehanda kommunala uppdrag". Hvad då yttrades gäller fortfarande. Af ofvan anförda siffror framgår ock, att hågen för användandet af lärarinnor icke minskats utan ökats inom församlingarne. Under det nemligen antalet ordinarie och extra ordinarie folkskolelärare nu är detsamma, som vid förra inspektionsperiodens slut, har antalet lärarinnor ökats med 31. Härmed är naturligen ingalunda sagdt, att ej äfven bland lärarne finnas många både skickliga och nitiska i sitt kall; men visserligen hafva lärarne fått i lärarinnorna svåra medtäflare, och det kan ju icke skada. En frestelse och fara för mången lärare är att genom kommunala och andra uppdrag mer eller mindre dragas från sitt egentliga kall, en frestelse, för hvilken lärarinnorna icke eller åtminstone vida mindre äro utsatta, då deremot läraren, helst om han sitter med familj, ofta anser sig behöfva genom extra förtjenster se sin ekonomi till godo, hvilket behof väl ock mer än en gång förefinnes, hvarför ock förbättrade lönevillkor i form af flere ålderstillägg äro ett önskningsmål särskildt för lärarne. Hvad som åter ligger lärarinnan i någon mån emot är, att hon icke eger samma fysiska kraft och uthållighet som mannen, helst vid mera ansträngande befattningar. Så länge emellertid helsa och krafter stå bi, är hon enligt regel mycket trägen och pligttrogen i sitt arbete, åt hvilket hon, och deri ligger en styrka, gerna odeladt egnar sig. Endast i det fall, att hon träder i äktenskap och ändock, vanligen af ekonomiska skäl, fortfar med arbetet i skolan, inträder ett i någon mån ändradt förhållande, i det skolan da gemenligen ej längre blir för henne ett ändamål i och för sig, utan mer eller mindre ett medel för ett utanför skolan liggande ändamål. Det blir då i de flesta fall en slitning mellan skolan och hemmet. ett haltande på två sidor, till skada för bådadera. Det låter sig också icke gerna göra att samtidigt på ett tillfredsställande sätt lösa tvenne så maktpåliggande uppgifter i lifvet, af hvilka hvardera kräver sin person hel. Derför har det i mer än ett fall inträffat, att det här påpekade ledt till en splittring af hemmet, hvarpå skolan naturligen icke

beller kunnat vinna. Högeligen önskligt vore därför ett tillägg till gällande folkskolestadga, hvarigenom skolans rätt och väl kunde under här antydda förhållande tillräckligt värnas. I fråga om både lärare och lärarinnor, gifta eller ogifta, vore för skolans bästa äfven den bestämmelsen önskvärd, att pensionsberättigad lärare (lärarinna) skulle vara skyldig att från tjensten afgå, så framt icke skolråd och folkskoleinspektör gemensamt anse hans (hennes) qvarstående vid skolan nyttigt. Att ett sådant stadgande saknas, har just under senare åren visat sig vara till bestämd skada för skolan.

Hvad beträffar mindre folkskolans lärarinnor (lärare), utmärka de sig i allmänhet för nit i sitt kall, men sakna öfver hufvud nödiga kunskaper och i allmänhet nödig pedagogisk utbildning för lösandet af den både ansträngande och svåra uppgiften att, och detta stundom samtidigt, undervisa både folkskolans och småskolans barn. Det är därför icke ovanligt, att de, efter att några år hafva arbetat i skolan och derunder lärt känna både företagens svårighet och sin egen oförmåga, uttrycka önskan att blifva förflyttade till småskolan. Erkännas måste dock, att en och annan lärarinna med ganska god framgång arbetat i sin skola. Emellertid torde det, såsom redan i det föregående påpekats, vara nödvändigt, att kunskapsfordringarne på här i fråga varande lärarinnor (lärare) höjas och lönevilkoren i sammanhang dermed förbättras, såvida den mindre folkskolan skall qvarstå såsom en berättigad och af staten understödd skolf orm.

Bland småskolans lärarinnor finnas visserligen många, som kunna anses sköta sina skolor på ett tillfredsställande, ja, icke så få på ett berömvärdt sätt; men såsom ett allmänt omdöme kan dock uttalas, att deras för folkskolan grundläggande verksamhet skulle vinna betydligt, om den hvilade på ett, om ej vidsträcktare, så dock fastare underlag af kunskaper i förening med ett mera utveckladt pedagogiskt omdöme, större mogenhet i allmänhet. För den, som har någon erfarenhet på detta område, är det klart, att nämnda mål endast kan nås genom en utvidgning till tiden af den nu vanligen ettåriga seminariekursen. Det i kongl. kung. den 5 juni 1885 för småskolans lärarinnor (lärare) uppställda kunskapsmålet torde öfver hufvud vara för ändamålet tillräckligt, men det behöfver grundligare genomarbetas, än som på ett år visat sig vara möjligt. Huruvida kursen bör vara tvåårig, eller om man af ekonomiska skäl måhända bör tills vidare inskränka den till ett och ett halft år, är ej här platsen att närmare utveckla.

Hvad lärares och lärarinnors *uppförande* beträffar, har det i allmänhet varit godt. Att inom en så stor kår ett och annat ledsamt fall kan inträffa, är naturligt. Så har t. ex. fall af dryckenskap före-

kommit, likasom det ock någon gång händt, att lärare icke mot skolrådet och dess ordförande iakttagit det aktningsfulla förhållande, som vederbort. I sin helhet förtjenar dock Göteborgs och Bohus läns lärarekår fortfarande ett godt vitsord om aktningsvärdt och hedrande förhållande.

Möten med lärare och lärarinnor hafva årligen hållits inom inspektionsområdets samtliga kontrakt, med undantag af Domprosteriets och Elfsyssels södra. Vid mötena hafva förekommit dels undervisningsprof med åtföljande kritik, dels meningsutbyte rörande särskildt uppställda pedagogiska frågor. Den 18 och 19 juni 1890 hölls allmänt länsmöte i Uddevalla, hvarvid man hade den glädjen att se stiftets biskop öfvervara och leda mötets förhandlingar. En glädje var ock att af den förda diskussionen förnimma den goda anda, af hvilken mötets deltagare allmänt syntes vara lifvade.

2. Undervisning.

a) Småskolan.

Kristendomskunskap. Vid undervisningen i biblisk historia tillämpar man i allmänhet normalplanens lärogång och metodiska anvisningar, och i det hela kan denna del af kristendomsundervisningen numera anses vara ganska tillfredsställande, om ock det mekaniska ännu här och der vill göra sig något för mycket gällande. Hvad katekesen beträffar, har under den senaste inspektionsperioden en förändring så småningom i så måtto inträdt, att man inom allt flere skoldistrikt, i allt flere skolor inskränkt lärokursen till den i normalplanen samt de af domkapitlet stadfästade skolreglementena bestämda textorden i Luthers lilla katekes, och derigenom möjliggjort ett metodiskt riktigt tillvägagående i enlighet med normalplanens anvisningar. Man har anledning antaga, att det skall fortgå på denna väg, hvarigenom den bibliska historien och katekesen skola i småskolan få sin rätta plats och betydelse, båda lämpade såväl efter barnens ståndpunkt som lärarinnornas förmåga att meddela undervisning i skolans viktigaste läroämne.

Modersmålet. Innanläsningen meddelas i de fasta småskolorna i allmänhet efter ljudmetoden, i de flyttande efter den vanliga bokstafveringsmetoden, enär skolan här står i beroende af hemmen under de långa mellanterminerna. I en och annan skola, der ljudmetoden förut begagnats, har man öfvergått till bokstafveringsmetoden. Detta har stundom berott derpå, att lärarinnan haft svagt bröst samt funnit ljudmetoden alltför ansträngande, stundom åter på skolrådets obenägenhet

för densamma. Der emellertid denna metod rätt användes, medför den ett renare och tydligare uttal samt är dessutom i allmänhet för barnet mer utvecklande. I några få skolor, med lärarinnor från d:r Ambrosii seminarium i Göteborg, förekommer den Kyhlberg-Lyttkenska läsmetoden. Vare sig man nu begagnar den ena eller andra metoden, sätts läsning och skrifning i nära förbindelse med hvarandra. I alla skolor lägges mycken vikt på stafning, ehuru den inträder något senare i de skolor, der den rena ljudmetoden begagnas. Kampen mot den entoniga innanläsningen fortgår särskildt i de flyttande skolorna, der hemmens inflytande just i afseende å denna punkt ännu gör sig på ett störande sätt gällande. Det går dock framåt för hvarje år både i afseende å rätta betoningen och uppfattningen af det lästa, i hvilket senare hänseende man märker en tydlig skilnad mellan förr och nu. Sjelfva innanläsningsfärdigheten lemnar ännu mångenstädes åtskilligt öfrigt att önska, ett förhållande som dock alltmer ändras, i den mån de flyttande skolornas antal minskas och skolgången dertill blir jemnare. Hvad *skrifningen* i skolorna beträffar, må här blott anmärkas, att man på senare åren börjat i allt flere skolor införa skrifning på papper, hvilket visat sig gå förträffligt. I en del skolor, der Filip Holmqvists skrifmetod användes, har man låtit barnen redan i första klassen skrifva på papper med blyerts, i andra klassen med penna. I öfrigt tillhållas småskolans lärarinnor vid alla inspektioner att vid undervisningen i läsning och skrifning så noggrant som möjligt följa normalplanens lärogång och metodiska anvisningar. För att detta emellertid på ett rätt sätt skall kunna ske, är det både önskligt och nödigt, och detta icke blott i fråga om modersmålet utan äfven småskolans öfriga läroämnen, att eleverna vid våra småskoleseminarier göras rätt förtrogna med normalplanens innehåll och tillämpning, hvilket för närvarande icke alltid synes vara förhållandet.

Räkning. Hufvudräkning öfvas vanligen flitigt. Vid den skriftliga räkningen har det allmännast förekommande felet befunnits vara, att man i de två första räknesätten utsträcker öfningarne för långt, hvaraf följden blir, 'att man i de två öfriga ej medhinner den i nya normalplanen bestämda lärokursen. Nödiga anvisningar för felets afhjelpande hafva vid inspektionerna gifvits. I den mån lämpliga läroböcker komma att i småskolan införas, skall utan tvifvel det anmärkta förhållandet ändras.

Med afseende å de öfriga läro- och öfningsämnen är icke något väsentligt att anmärka, om icke det att teckningen under senare åren fått träda något tillbaka, på samma gång man börjat i småskolan lägga mera vikt vid välskrifningsöfningar på papper, likasom på förberedande rättskrifningsöfningar.

b) *Folkskolan.*

Rörande de i folkskolan förekommande läroämnena är ingenting att i hufvudsak tillägga till hvad uti inspektionsberättelsen för 1882—1886 blifvit anfördt. Endast följande må därför här i korthet anmärkas.

Kristendoms-kunskap. Vid den kateketiska undervisningen användes i allmänhet fortfarande den analytiska metoden, hvilken i praktiskt hänseende synes bäst lämpa sig för både lärare och barn och äfven, der den rätt användes, lemna goda resultat. Öfver hufvud måste det sätt, hvarpå kristendomsundervisningen i folkskolan meddelas, anses för tillfredsställande, ja, man träffar bland folkskolans lärare och ej mindre bland lärarinnorna icke så sällan skickliga undervisare just i detta ämne. Tanklös, själlös utanläsning förekommer i mycket få skolor. Visserligen kan man ännu här och der få höra barnen läsa upp katekesstyckena i något hastigare tempo, än som rätteligen vederbör; men enligt regel gifves intet stycke till utanläsning, som ej förut är genomgånet och förklaradt. Skulle man göra någon anmärkning, så vore det, att förklaringarne stundom äro något för vidlyftiga, att läraren icke alltid förstår att tillräckligt koncentrera undervisningen kring katekesstyckenas och de dertill hörande bibelspråkens egentliga och hufvudsakliga innehåll. I allmänhet måste dock, om man ej ställer anspråken alltför högt, lärarens arbete i detta skolans hufvudämne anses för godt. — Den i nya normalplanen angifna lärogången följes, med ytterst få undantag, och har, såsom redan i det föregående blifvit anmärkt, i allmänhet befunnits ändamålsenligare än den i förra normalplanen. Äfven i afseende å bibliska historien följes normalplanens lärogång.

Modersmålet. Hvad innanläsningen beträffar, lemna den visserligen ännu på icke få ställen, framför allt i flyttande skolor med ojemn skolgång, åtskilligt öfrigt att önska, både hvad färdigheten och väl-läsningen beträffar; men i det hela förmärkes dock ett stadigt framåt-skridande, så att man i allt flere folkskolor får höra en säker och god innanläsning. Härtill har under senaste åren, utom andra medverkande orsaker särskildt å lärarepersonalens sida, folkskolans nya läsebok både genom sitt innehåll och sin framställning i icke oväsentlig mån bidragit, hvarför den öfver allt mött sympatier och erkännande. — De svagaste punkterna i folkskolan i fråga om modersmålet äro: språklära och modersmålet's rättskrifning. I den förra innehafva barnen i de allra flesta skolor långt ifrån nödiga kunskaper. Orsaken är dels bristande öfning, dels ock icke så sällan bristande skicklighet hos läraren att meddela undervisning i detta ämne. Undervisningen

meddelas vanligtvis muntligt i sammanhang med läse- och skriföfningarne, utan användande af läroböcker, och detta torde nog vara en för folkskolan lämplig metod; men den förutsätter, att läraren någorlunda beherskar sitt ämne.

Med afseende å *räkning* och öfriga läroämnen gäller ännu hvad i föregående inspektionsberättelse anføres. Blott må nämnas, att undervisningen i fäderneslandets historia under senaste tiden synes hafva i folkskolan fått ökad intresse och derigenom ökad lifaktighet, hvilket äfven visar sig derutinnan, att historiska bemärkelsedagar alltmåra firas med några ord af läraren om dagens betydelse samt med hissandet af svenska flaggan, som snart finnes vid hvarje folkskola.

Bland folkskolans *öfningsämnen* intog vid förra inspektionsperiodens slut *teckningen* en ganska vacker ståndpunkt, såsom framgår af den då lemnade redogörelsen därför. Sedan emellertid landsting och hushållningssällskap indragit sina anslag till ritundervisningens befrämjande, har en tillbakagång skett. I den mån rit- och slöjdundervisningen komma att med hvarandra närmare förbindas, såsom ju gerna måste ske, får man hoppas, att teckningsundervisningen skall vinna ny utveckling. — Vid *sångundervisningen* har jemte koralsången den fosterländska enstämmiga sången alltmer börjat öfvas. — *Gymnastikundervisningen* står deremot fortfarande tillbaka. Den saknar ock betingelserna för att kunna nå den utveckling, som vore önskvärd. Bland skolråd och församlingar finnes ytterst sällan något intresse för denna viktiga gren af ungdomens undervisning; läraren eger icke alltid nödig skiicklighet att meddela denna undervisning och, äfven der han eger sådan, röner han af nämnda skäl sällan någon uppmuntran. Dertill kommer, att lämpliga platser för barnens gymnastiköfningar långt ifrån alltid finnas vid skolhusen, likasom folkskolestadgan, eller annan författning, ju icke heller innehåller någon som helst föreskrift derom, att sådana skola finnas. Och likväl har Kongl. Maj:t i det ännu gällande kongl. cirkuläret den 9 januari 1863 "be-träffande den gymnastiska undervisningen vid folkskolorna förordnat, att den bör omfatta pedagogisk gymnastik till den utsträckning, som omständigheterna medgifva, äfvensom för gossar marschöfningar och enklare infanterirörelser, hvartill för de äldre komma exercis och de första grunderna af bajonettfäktning med trägevär". Så länge dock lämpliga lek-(exercis)planer saknas vid skolhusen, måste föreskrifterna i detta kongl. cirkulär genom sakens egen nödvändighet blifva en död bokstaf. Detta är emellertid för den ur både sanitär, pedagogisk och fosterländsk synpunkt viktiga angelägenheten mycket att beklaga. Önskligt vore därför, att nådiga folkskolestadgan komme att innehålla bestämmelser derom, att vid redan befintliga skolhus böra an-

ordnas tillräckligt rymliga och lämpliga lekplaner, der sådana ej redan finnas eller der omständigheterna ej lägga bestämda hinder i vägen, samt särskildt att, då skolhus skall uppföras, en tillräckligt stor och i öfrigt lämplig tomt bör anskaffas, så att utrymme bland annat finnes för barnens lekar samt för meddelande af den gymnastiska undervisning, hvilken i kongl. cirkuläret den 9 januari 1863 föreskrifves. Blefve dertill den inspektion ("öfverinseende") öfver gymnastikundervisningen vid rikets folkskolor, som enligt kongl. stadgan för gymnastiska centralinstitutet den 18 juli 1887 tillkommer institutets direktion, en gång en verklighet, så kunde man hoppas framgång äfven för den viktiga sak, hvarom här är fråga. — Undervisningen i *trädgårdsskötsel* har under senaste inspektionsperioden stått qvar på ungefär samma ståndpunkt som under den näst föregående, hvilket äfven framgår deraf, att antalet för barnens undervisning ordnade skolträdgårdar är i det närmaste detsamma nu som då, eller 55 mot 51. Deremot har undervisningen i skogssådd och skogsplantering börjat visa tecken till större lifaktighet, sedan länets landsting, för att uppmuntra intresset för denna för länet viktiga angelägenhet, beviljat anslag till premier åt folkskolelärare och lärarinnor för meddelad undervisning i skogssådd och plantering. Så beviljade 1886 års landsting för hvarterdera af åren 1887 och 1888 ett anslag af 1,000 kronor, 1888 års landsting samma summa för hvarterdera af åren 1889 - 1891, sistnämnda års landsting 500 kr. för hvarterdera af åren 1892—1894, beroende det minskade anslaget på de behållningar, som funnos från föregående åren. Premierna hafva utgått med lägst 15 och högst 40 kronor. Under år 1887 utdelades premier till 17, under år 1888 till 29, under år 1889 till 40, under hvarterdera af åren 1890 och 1891 till 30 samt år 1892 till 40 lärare (lärarinnor), med ett sammanlagdt belopp af 4,420 kronor. Fördelningen har skett genom länets förvaltningsutskott. Undervisningen har meddelats under en eller ett par dagar vår och höst, då barnen under lärarens ledning besått eller planterat marker, som af för saken intresserade personer för ändamålet upplåtits. Länets skogsplantörer hafva dervid stundom biträdt. Man har anledning hoppas goda frukter för framtiden af ett sådant arbete, hvilket dessutom i sin mån skall bidraga att bland folket väcka och stärka intresset för folkskolan.

3. Skolförhör.

De i folkskolestadgans 14 § föreskrifna roteförhören hafva förekommit hvarje lördag i 4, tre lördagar å rad, med fjerde lördagen fri, uti 14 och hvarannan lördag i 27 af de flyttande folkskolorna. Förhören hafva fortgått hvarje gång omkring 4 timmar samt gemeningen

omfattat minimiämnenä, hufvudsakligast kristendomskunskap och modersmålet. I 4 flyttande folkskolor hafva lördagarne varit använda till läsning eller slöjd. — I 92 af de flyttande småskolorna hafva roteförhör egt rum: i 33 tre lördagar å rad, med fjerde lördagen fri, i 54 hvarannan, i 5 hvar tredje lördag. De hafva fortgått omkring 3 timmar hvarje gång. I 60 skolor hafva förhören omfattat modersmålet, kristendomskunskap och räkning, i 32 blott de två förstnämnda ämnena. I de återstående 55 flyttande småskolorna hafva lördagarne användts till läsning eller slöjd, vanligen 3 timmar på förmiddagen. Äfven i de flyttande mindre folkskolorna hafva roteförhör hållits samt gemenligen omfattat minimiämnenä. Såsom redan i det föregående blifvit anmärkt, hafva lärare och lärarinnor i de flyttande folk- och småskolorna vanligen en lördag hvarje månad ledig.

De i folkskolestadgans 38 § föreskrifna förhören med de skolpligtiga barn, som erhållit skolrådets tillstånd att undervisas i hemmen, förekomma ytterst sällan. Antalet sådana barn är också numera mycket ringa, för år 1892 inalles 250 i hela inspektionsområdet. Till stor del tillhöra dessa barn den bättre lottade klassen, som håller särskild lärare eller lärarinna för sina barn. Allmogen skickar sina barn till skolorna, sedan de i hemmet möjligen fått lära sig bokstäfverna, i bästa fall något stafning och renläsning samt börjande utanläsning af Luthers katekes.

Offentliga förhör, årsexamina, i enlighet med folkskolestadgans 46 §, hållas inom alla skoldistrikt, ehuru det hvarje år förekommer, att de af särskilda anledningar inställas i ett eller annat distrikt. Under år 1892 funnos sålunda fyra skoldistrikt, i hvilka årsexamina ej höllos med folkskolans barn. På grund af den stränga vintern måste de för småskolan inställas inom ett ännu större antal distrikt. — Premier i böcker eller penningar utdelades vid årsexamina 1892 i 17 skoldistrikt; i de öfriga förekommo ej några premier.

4. *Disciplin.*

Mot disciplinen i skolorna har vid inspektionerna mera sällan varit något att i hufvudsak anmärka, ehuru naturligen icke alla lärare eller lärarinnor visat sig ega samma förmåga att upprätthålla noggrann ordning. Hvad småskolans lärarinnor beträffar, förtjena de i allmänhet ett godt vitsord för det sätt, hvarpå de sköta och vårda de åt dem anförtrödda barnen, hvilka ju ock i denna ålder äro lättare att leda. I folkskolan inträda barnen så småningom i en ålder, då det för läraren (lärarinnan) blir en svårare uppgift att bland dem upprätthålla nödig disciplin. Den stränga ordning i allt, som rätteligen bör

finnas i en skola och som är så välgörande för ungdomen, träffar man, såsom nämnt, icke alltid; men öfver hufvud synas folkskolans lärare och lärarinnor alltmer sträfvä, och det icke utan framgång, att med goda lämpor upprätthålla vederbörlig disciplin i sina respektive skolor. Några svårare fall af förseelser bland skolans lärjungar hafva såvidt känt blifvit, ej ofta förekommit, så att lärarne ansett sig böra använda allvarsammare kroppslig aga, eller skolrådet behöft särskildt ingripa. Också är det ju särdeles önskligt, att kroppslig aga så litet som möjligt i skolorna användes, helst barnens föräldrar å landsbygden i denna punkt äro mycket ömtåliga. Säkert är äfven, att, der läraren förstår att rätt behandla barnen, skall sådan ytterst sällan visa sig vara nödvändig. Man behöfver derfor icke drifva den satsen, att kroppslig aga, och den allvarlig om så tarvas, ej bör få i skolan användas, eller att läraren ej bör få utdela aga på egen hand och på eget ansvar, hvilket säkerligen skulle vara att, med misskännande af å ena sidan barnanaturen och å andra sidan lärarens naturliga rätt såsom uppfostrare, göra sig skyldig till ett ganska stort pedagogiskt oförstånd. Att döma af andan och åsigtorna bland skolans egna lärare och lärarinnor, torde man icke heller numera i allmänhet hafva att frukta något missbruk af denna lärarens naturliga rätt. — I fråga om bidragande medel till upprätthållande af god ordning i skolan må här blott i korthet nämnas, att samundervisningen fortfarande visat sig ega en ganska stor disciplinerande magt särskildt i fråga om gossarne. Utan tvifvel skulle det äfven utöfva ett välgörande inflytande bland ungdomen, särskildt hvad ordning, noggrannhet och punktlighet beträffar, om den gymnastiska undervisningen med ty åtföljande militära öfningar finge i folkskolan sin rätta plats och betydelse.

VI. Undervisningsmateriel.

Med afseende å denna punkt var ställningen år 1892 följande:

Folkskolan. Tillgången på åskådningsmateriel befans i 103 skolor god, i 35 nära god, i 37 medelmåttig, i 39 under medelmåttan. I fråga om läro-, läse- och skrifböcker var materielen god i 106, nära god i 21, medelmåttig i 47 och under medelmåttan i 40 skolor*).

Mindre folkskolan. Åskådningsmaterielen var god i 24 skolor, medelmåttig i 10, under medelmåttan i 8. Med afseende å läro-, läse- och skrifböcker var materielen god i 26, nära god i 5, medelmåttig i 6, under medelmåttan i 5 skolor.

Småskolorna äro i allmänhet försedda med nödig materiel, och gäller detta både böcker och åskådningsmateriel.

*) I folkskolor med flere lärarekrafter räknas här hvarje klass såsom särskild skola.

Inom de flesta skoldistrikt är det ännu förhållandet, att församlingarne bekosta böcker och annan materiel åt barnen, med undantag af läroböcker i katekes och biblisk historia samt vanligen äfven skrifböcker. Under de senaste åren har dock den grundsatsen allt mer och mer börjat göra sig gällande, att de bemedlade barnen sjelfva böra bekosta den undervisningsmateriel, de behöfva, om den ock genom skolrådets försorg anskaffas.

De i folkskolan allmännast begagnade läroböckerna i olika ämnen hafva under den senaste inspektionsperioden varit följande, upptagna i den ordning i hvilken de mest förekommit:

Biblisk historia: Läroböcker af A. F. Liljeholm och C. J. Andersson, Alfr. Steinmetz, J. Bäckman, Wilh. Norlén och Fr. Lundgren. Af dessa synas den först och sist nämnda för närvarande åtnjuta mesta förtroendet.

Räkning: Alfr. Berg (folkskolans mindre räknelära med regler), J. Bäckman, L. T. Larsson och N. Lundahl (räknebok för folkskolan, förkortad upplaga samt n:o 3), L. C. Lindblom, af hvilka Alfr. Bergs samt Larsson och Lundahls läroböcker på sista tiden omfattats med mesta sympatier.

Geometri: C. M. Lagerhamn samt F. & H. Berg, hvilken sistnämnda synes vinna allmän spridning.

Geografi: S. Almquist (Geografi för folkskolan n:o 2), Ed. Erslev, C. Lind, af hvilken den förstnämnda öfvervägande begagnas.

Füderneslandets historia: C. T. Odhner.

Naturkunnighet: Hjalmar Berg och And. Lindén (lärobok n:o 2), N. J. Berlin, A. Segerstedt, G. M. Celander, af hvilka den förstnämnda på sista tiden vunnit mesta spridningen.

Vid undervisningen i modersmålet begagnas af lärarne olika läroböcker, såsom D. A. Sundéns, K. O. Sjölanders, W. Norléns, J. J. Dalströms; för öfning i modersmålets rättskrifning G. O. Börjesons, Kabner och Victorins m. fl. rättskrifningsöfningar.

I småskolan begagnas vid undervisningen i biblisk historia läroböcker af samma författare som i folkskolan. För innanläsningsöfningarne användes mest läsebok af B. C. Rodhe, hvarförutom äfven den af C. & K. Kastman utgifna läseboken i en del skolor förekommer.

VII. Anteckningsböcker.

Dessa utgöras i folkskolan af hufvudbok (matrikel), examenskatalog och dagbok, i mindre folkskolan af examenskatalog och dagbok samt i en del skolor matrikel, under det i småskolan vanligen endast föres dagbok, enär upprättandet af betygskatalog icke ansetts nödigt

eller lämpligt för småskolan. Hvarje folkskolelärare förer enligt regel hufvudbok för sin egen skola samt dertill hörande mindre folkskolor och småskolor. I en del skoldistrikt förer derjemte skolrådets ordförande en hufvudbok för hela distriktet, utom den i folkskolestadgans 36 § föreskrifna förteckningen öfver skolpliktiga barn. I de allra flesta skolor hafva anteckningsböckerna funnits ordentligt förda; endast några skolor, hufvudsakligen småskolor, hafva påträffats, der man försummat att vid läsårets slut göra nödiga sammandrag af anteckningarna öfver skolgången, likasom matriklarne stundom varit något ofullständigt förda. Denna sistnämnda omständighet har i väsentlig mån berott derpå, att de i skolorna befintliga matriklarne varit mindre lämpliga till sin uppställning, i det de innehållit obehöfliga, men saknat nödvändiga rubriker, såsom förhållandet till exempel är med den på C. A. Kindvalls förlag utgifna, hvilken ännu finnes kvar i en hel del skolor. Jemte Kindvalls äro afl. folkskoleinspektören D:r W. Lidbergs och folkskoleinspektören D:r G. Insulanders formulär för folkskolans bokföring de för närvarande mest använda. Stundom händer dock, att af en eller annan anledning formulär af olika författare förekomma i en och samma skola, i hvilket fall något system i det hela naturligen ej kan förefinnas. Det vore därför måhända önskvärdt, om gemensamma formulär till anteckningsböcker kunde utarbetas, hvarigenom den enhet i folkskolans bokföring skulle kunna vinnas, som nu svårigen kan åstadkommas.

VIII. Lärorum och skolmöbler.

1. *Lärorum.*

Vid 1886 års slut funnos inom inspektionsområdet 239 skolhus med tillsammans 286 lärorum, vid 1892 års slut 283 skolhus med 359 lärorum, hvadan 44 skolhus och 73 lärorum tillkommit under senaste inspektionsperioden. Af skolhusen äro 63 uteslutande afsedda för småskolan, 33 för mindre folkskolan och 185 för folkskolan. ehuru flere bland de sistnämnda innehålla lärorum äfven för småskolan. Bland folkskolehusen finnas nemligen 18 med hvardera 2, 2 med 3, 8 med 4, 1 med 5, 1 med 6 och 2 med hvardera 8 lärorum. Af småskolehusen hafva 7 hvardera 2 lärorum. Tjugu skoldistrikt finnas med hvardera 2 skolhus, 16 med 3, 8 med 4, 9 med 5, 7 med 6, 2 med 7, 2 med 8 och 2 med hvardera 10 skolhus, af hvilka sistnämnda skoldistrikt det ena är Stenkyrka på Tjörn, det andra Öckerö skärgårdsförsamling, som, med en befolkning af omkring 3.000 personer, under innevarande inspektionsperiods trenne senaste år upp-

fört 6 skolhus. Inom Tjörns pastorat hafva uppförts inalles 14 skolhus, 1 folkskole- och 13 småskolehus, af hvilka dock 9 voro påbörjade redan år 1886. I Stala skoldistrikt hafva uppförts 4 småskolehus, i Skee distrikt 1 småskole- och 3 folkskolehus. Tanums församling har beslutat att bygga 8 å 10 skolhus, af hvilka två redan äro uppförda, och de öfriga skola vara färdiga före 1894 års slut. Större skolhus med 6 å 8 lärorum hafva blifvit uppförda i Örgryte, Lundby och Lysekil. Skolhusbyggnader finnas nu mera inom samtliga skoldistrikten, sedan äfven i Grebbestads distrikt påbörjats uppförandet af skolhus. Å Nya Varfvet upplåtas lokaler kostnadsfritt af kongl. fångvårdsstyrelsen. — Utom de egentliga skolhusen finnas 7 för slöjd-undervisningen uppförda hus, af hvilka 4 tillkommit under senaste inspektionsperioden, samt 42 för samma undervisning särskildt inredda lokaler, till största delen i skolhusen.

Med afseende å lärorummens beskaffenhet hafva vid inspektionerna 151 lärorum i folkskolehusen antecknats såsom goda, 14 nära goda, 58 medelmåttiga, 3 under medelmåttan; i skolhusen för mindre folkskolan 23 såsom goda, 7 medelmåttiga, 2 under medelmåttan; i småskolehusen 83 såsom goda, 18 medelmåttiga. Härvid hafva dock anspråken på goda lokaler ej fått ställas allt för höga, utan har det i de flesta fall varit nödigt att, hvad utrymmet beträffar, mer eller mindre modifiera de i normalritningarne angifna dimensionerna. Läger man vid bedömandet af skolrummens beskaffenhet till grund det minimum af golfyta och luftrymd, som enligt normalritningarne anses oundgängligen nödigt för undervisningen och barnens välbefinnande*), ställa sig förhållandena något annorlunda. I så fall finnas i de för folkskolan och mindre folkskolan afsedda skolhusen inalles 103 lärorum, som ej nått detta minimum i afseende å golfytan, 124 ej i afseende å luftrymden, såväl det ena som andra här beräknadt efter det högsta antal barn, som i hvarje lärorum samtidigt undervisats. Att detta i åtskilliga skolor varit oskäligen stort, framgår deraf, att uti hvardera af 54 folkskolor samtidigt undervisats 50—60 barn, i 20 skolor 60—70 och i 15 till och med deröfver; likasom i 3 mindre folkskolor samtidigt undervisats 50—60 barn. — Hvad lärorummens form beträffar, förekommer den aflånga och kvadratiske eller kvadraten sig närmande formen omvexlande i ungefär lika stort antal, den senare möjligen något talrikare. — Ventiler hafva saknats i 48 lärorum. — Enligt normalritningarne bör ett tillräckligt stort samt ordentligt uppvärmdt och ventileradt afklädningsrum (rastrum) finnas i hvarje skolhus. Sådant saknas i 63 folkskolehus, hufvudsakligen de äldre. I

*) 16 å 17 qvf. golfyta, omkring 200 kubf. luftrymd. För jemförelse med normalritningarne beräknas måtten här ofvan öfver allt i fot.

de nyare finnas väl afklädningsrum, men ej alltid af nödig storlek, icke heller alltid uppvärmda och ventilerade. I 61 folkskolehus och 12 skolhus för mindre folkskola har värmeapparat i rastrummen saknats, i de öfriga har sådan väl funnits, men ej alltid varit använd. Mångenstädes på landsbygden måste sålunda barnen vintertiden förvara sina ytterplagg och sitt till skolan medförda matförråd uti iskalla afklädningsrum, eller ock taga alltsammans in i skolsalen. — Bostadslägenheten består i folkskolehusen enligt regel af 2 rum och kök, i skolhusen för småskolan och mindre folkskolan af ett rum och vanligen kök. Äfven i fråga om lärarebostaden göras dock gerna vid uppförandet af skolhus alla möjliga inknappningar.

De inskränkningar i lärorummens, rastrummens och lärarebostädernas dimensioner, hvilka sålunda vanligen ske, äro så mycket betänkligare, som de i normalritningarne angifna dimensionerna, särskildt i fråga om läro- och rastrummen, äro så noggrant och knappt beräknade, att de icke utan men för undervisningen och barnens helsa kunna i nämnvärd mån minskas. Det vore därför synnerligen önskvärdt, om skolans intresse i denna ganska viktiga punkt kunde genom lag och författning skyddas och tillgodoses. Enligt folkskolestadgans 54 § skall visserligen, innan skolhus uppföres, "tillfälle lemnas vederbörande folkskoleinspektör att öfver lokalernas lämplighet för deras ändamål afgifva yttrande", och jemlikt kongl. cirkuläret den 7 december 1877 hafva de af kongl. öfverintendentsemhetet på nådig befallning utarbetade normalritningar till folkskolebyggnader blifvit till skolstyrelserna och folkskoleinspektörerna utlemnade; men författningarne innehålla icke någon bestämmelse derom, att skolråd och församlingar hafva att taga hänsyn till vare sig normalritningarnes anvisningar och bestämmelser eller folkskoleinspektörernas yttranden. Erfarenheten vittnar också derom, att ofta så icke sker, åtminstone icke i behöflig mån, och detta är så mycket ledsammare och betänkligare, som ett skolhus, en gång uppfördt, svårligen, åtminstone ej utan stora kostnader, kan ändras. Det skulle därför vara till skolans och sålunda äfven till församlingarnes båtnad, om i lag blefve bestämdt, att skolhusritningar böra uppgöras med ledning af de på nådig befallning af kongl. öfverintendentsembetet utarbetade normalritningar till folkskolebyggnader, likasom t. ex. i folkskolestadgan bestämmes, att läroplan bör upprättas med ledning af den för undervisningen i rikets folkskolor och småskolor utgifna normalplan. Önskligt vore, att i sammanhang härmed folkskolestadgans 54 § erhöles ungefär följande lydelse: "Innan skolhus uppföres, skall ritning i god tid insändas till folkskoleinspektören, som har att afgifva yttrande öfver lokalernas samt den dertill hörande skolhustomtens lämplighet för deras ända-

mål". Genom orden "i god tid" skulle man möjligen kunna förekomma, att ritning insändes till folkskoleinspektören så sent, att nödiga ändringar ej hinna vidtagas, innan skolhuset påbörjats eller entreprenadauktion å detsamma utlysts. Om här ifrågasatta ändringar och bestämmelser blefve i författningarne införda, skulle utan tvifvel mycket obehag och mycken tidspillan, många slitningar och tvister, ja, stundom verkliga förluster blifva förebyggda, och framför allt skolans och ungdomens bästa, både hvad undervisningen och sundheten beträffar, bättre blifva tillgodosedda, än nu ofta är fallet.

2. Skolmöbler.

År 1892 funnos i 170 folkskolor och 26 mindre folkskolor tvåsitsiga skolbord, i 48 folkskolor och 16 mindre folkskolor åter långbänkar. I 88 folkskolor och 16 mindre folkskolor voro skolborden af den i normalritningarne till folkskolebyggnader förekommande modellen, således med rörlig bordskifva; i 54 folkskolor och 9 mindre folkskolor af den gamla modellen med fast skifva; i 28 folkskolor och 1 mindre folkskola med rörlig sits, hvilken sistnämnda modell under senaste åren börjat vinna förtroende genom enklare konstruktion, större hållbarhet och mera bekvämlighet för barnen vid uppstigandet samt vid in- och utgåendet. Den är konstruerad vid Ströman och Larssons fabrik i Göteborg. I småskolorna förekomma vanligen långbänkar, der skolorna äro flyttande, men tvåsitsiga skolbord, der skolorna äro fasta samt försedda med skolhus. Hvad beträffar måtten och dimensionerna å vare sig det ena eller andra slaget af skolmöbler, vill man äfven här gerna göra inknappningar, hvadan de icke alltid blifva så ändamålsenliga, som önskligt vore. En anvisning, att någon hänsyn bör tagas till de i normalritningarne förekommande måtten, vore därför både önskvärd och behöflig.

IX. Tillsynen.

Den hufvudsakliga tillsynen och omvårdnaden om skolväsendet utöfvas naturligen af skolrådets ordförande. Blir det nu fråga om att afgifva ett vitsord öfver, huru de fullgöra detta både maktpåliggande och mödosamma uppdrag, så kan det om de allra flesta sägas, att de göra det med nit och samvetsgrannhet, att de därför uppoffra mycken tid och mycket arbete, lika visst som ganska många bland dem utveckla mycken duglighet i skötandet af det långt ifrån lätta uppdrag, om hvilket här är fråga. I en punkt kunde man dock hos de allra flesta skolrådsordförande önska mera nit och flit, nemligen i fråga om

besöken i skolorna under pågående lästerminer. Man får dock härvid rättvisligen komma ihåg, att dels ganska mycken tid tages i anspråk för årsexamina samt uppflyttnings- och afgangspröfningar m. m., dels presterskapet i våra dagar är upptaget af mångahanda andra allmänna bestyr. Oaktadt detta hafva åtskilliga skolrådsordförande funnit tid äfven till trägna besök i skolorna. Förhållandet mellan skolrådets ordförande samt lärare och lärarinnor synes i allmänhet vara godt och förtroendefullt. Mot det allmänna omdöme om skolrådets herrar ordförande, som sålunda här uttalats, strider icke, att nog en och annan skolrådsordförande finnes, hvars hela ställning och verksamhet gentemot folkskolan bäst torde karakteriseras genom de bekanta orden: "Dertill är jag nödd och tvungen".

Hvad skolrådsledamöternas tillsyn beträffar, omfattar den hufvudsakligen de i folkskolestadgans 44 § föreskrifna skolbesöken samt närvaro vid årsexamina, uppflyttnings- och afgangspröfningar. Skolbesöken hafva under år 1892 i medeltal utgjort 7 för hvarje folkskola och 6 för hvarje mindre folkskola; för småskolorna saknas fullständiga uppgifter. I 16 folkskolor och 1 mindre folkskola egde några besök icke rum utom vid examina. Inom de öfriga vexlade de mellan 1 och 49 (Käringöns skoldistrikt). Från 1—5 besök förekommo i 83 folkskolor och 21 mindre folkskolor, 6—10 besök i 58 folkskolor och 9 mindre folkskolor, 11—15 besök i 28 folkskolor och 3 mindre folkskolor, 16 till 20 besök i 6 folkskolor, 21—25 besök i 5 folkskolor, 26 besök i 1, 30 i 1 och 49 i 1 folkskola. Vid lästerminernas början äfvensom vid afgangspröfningarna är gernå någon skolrådsledamot närvarande; vid årsexamina äro de mera mangrant samlade. Af de nyss anförda siffrorna visar det sig, att skolrådets ledamöter mångenstädes fullgjort den i folkskolestadgans 44 § gifna föreskriften att "genom förnyade besök i skolorna förå noggrann tillsyn deröfver, att barnen ordentligt begagna undervisningen", men ock, att ganska många skolor varit i saknad af nödig tillsyn. Vid hvarje inspektion har frågan om tillsynen öfver skolorna utgjort föremål för allvarliga samtal med skolråden, och man får hoppas, att dessa skola allt mer inse och behjerta sakens vikt. Utan tvifvel kan man ock bland skolrådets ledamöter spåra ett växande intresse i förening med växande insigt om skolan och hennes angelägenheter. Särskilda tillsyningsmän utom skolrådet hafva funnits endast inom 10 skoldistrikt.

I förra inspektionsberättelsen yttrades: "Enligt folkskolestadgans 8 § åligger det äfven skolrådet att vaka deröfver, att lärarne fullgöra hvad deras viktiga kall af dem kräfver. I detta hänseende råder hos många skolråd en synnerlig slapphet, när det gäller att tillse, det

läraren ej åtager sig sådana kommunala eller andra uppdrag, som kunna blifva till hinder för hans arbete i skolan“. Hvad der yttrades, gäller fortfarande på mer än ett ställe; men någon tillväxt af det här påpekade onda har dock icke förspotts, snarare tvärt om. I fråga om tillsynen kan man ock någon gång hafva att beklaga bristande ingripande i rätt tid vid tillämpningen af folkskolestadgans 32 §, detta till men för både skolan och läraren.

X. Kostnaden för skolväsendet.

Utgifterna för skolväsendet under åren 1887—1892 hafva, enligt skolrådets officiella uppgifter, varit följande:

	År 1887 Kr.	År 1888 Kr.	År 1889 Kr.	År 1890 Kr.	År 1891 Kr.	År 1892 Kr.
Till lärares och lärarinnors aflöning	298,275,43	306,714,91	314,268,06	322,179,57	330,885,98	338,467,53
„ skollokaler och inventarier . . .	69,984,94	106,509,01	104,636,83	71,498,68	81,465,79	72,454,43
„ undervisningsmateriel	15,103,27	13,088,82	12,813,95	15,755,98	20,519,07	19,025,60
Öfriga utgifter . . .	45,067,87	44,435,25	47,374,60	50,066,67	55,325,33	55,477,21
Summa kr.	428,431,51	470,747,99	479,093,26	459,500,90	488,196,17	485,424,77

För hela inspektionsperioden utgjorde sålunda sammanlagda utgifterna kronor 2,811,394,60. Häraf utgingo, enligt samma uppgifter, af statsmedel kronor 927,273,58, af skoldistriktet kronor 1,605,034,26, af landsting, hushållningssällskap eller andra skoldistrikt kronor 78,777,83.

De af landstinget och hushållningssällskapet lemnade bidragen till folkskoleväsendets främjande inom länet hafva dock i sjelfva verket varit vida större, ehuru de icke alla ingått i skolornas räkenskaper. De verkliga beloppen af dessa bidrag hafva varit följande:

	År 1887 Kr.	År 1888 Kr.	År 1889 Kr.	År 1890 Kr.	År 1891 Kr.	År 1892 Kr.
Af landstinget . . .	20,187,82	25,582,07	22,379,83	20,724,85	19,138,10	22,480,79
„ hushållningssällskapet	9,723,84	10,102,96	10,373,42	10,352,99	4,600 —	4,800 —
Summa kr.	29,911,66	35,685,03	32,753,25	31,077,84	23,738,10	27,280,79

eller tillsammans kronor 180,446,67, deraf kronor 130,493,46 af lands-
tinget och kronor 49,953,21 af hushållningssällskapet.

Genom dessa ganska betydande anslag hafva församlingarne upp-
muntrats att inrätta nya folkskolor och småskolor, att uppföra ända-
målsenliga skolhus och slöjdlokaler, att förbättra materielen i skolorna,
att anordna slöjdundervisning för gossar och flickor, att verka för
barnens undervisning i skogssådd och skogsplantering o. s. v., hvar-
förutan länets folkhögskolor blifvit understödda i sin verksamhet.
Under åtskilliga år hafva derjemte anslag utgått för anordnande af sär-
skilda seminariekurser i och för utbildande af lärarinnor åt länets små-
skolor. — Om därför af den berättelse, som här i korthet blifvit
afgifven, kunnat framgå, att, oaktadt alla ännu förefintliga brister, länets
folkskoleväsende dock äfven under den senast gångna inspektions-
perioden varit stadt i fortgående utveckling, torde, jemte staten och
skoldistriktet, landstinget och hushållningssällskapet rättvisligen böra
anses hafva dertill på ett förtjenstfullt sätt bidragit.

Uddevalla i december 1893.

C. Leidesdorff,
folkskoleinspektör.

III.

Marks och Bollebygds samt Kinds kontrakt.

Inspektionsområdet, som vid 1892 års slut, enligt uppgifter från skolrådsordförandena, hade en folkmängd af 70,068 personer, omfattar i Marks och Bollebygds kontrakt 26 skoldistrikt och i Kinds kontrakt 33 skoldistrikt. Sedan under inspektionsperioden den gemensamhet med afseende å skolväsendet, hvilken funnits mellan Svenljunga och Ullasjö, upphört, bildar hvarje församling ett särskildt skoldistrikt med undantag af Surteby-Kattunga, Dalstorp-Hulared samt Mjöback-Elfsered, hvilket sistnämnda distrikt dock med början af år 1893 delats i tvenne.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Småskolor.

Vid slutet af år 1886 funnos:

Fasta småskolor	17.
Flyttande „	81.
Summa	98.

Vid slutet af år 1892 funnos:

Fasta småskolor	30.
Flyttande „	65.
Summa	95.

Första och andra klassen af fasta småskolan i Fritsla, hvilka på skilda tider undervisas af hvar sin lärarinna, hafva här räknats såsom en småskola. En och samma lärarinna undervisar halfva lästiden i en småskola i Horred och halfva lästiden i Öxnevalla; då dessa rotar äro belägna i olika skoldistrikt, har hvar och en räknats såsom en flyttande småskola.

Särskilda småskolor finnas i alla distrikt utom i Tostared, Finne-

kumla, Ölsremma och Kalf. I de tre förra distrikten undervisas äfven småskolebarnen af folkskolans lärare, i Kalf erhålla de undervisning i distriktets fasta folkskola och tvenne fasta mindre folkskolor, allt på andra tider än de, då folkskolans barn besöka skolan.

Mindre folkskolor.

Vid slutet af år 1886 funnos 7 mindre folkskolor, nemligen i Bollebygd (2), Björketorp, Töllesjö, Mjöbäck-Elfsered, Tranemo och Gällstad.

Vid slutet af år 1892 hade följande distrikt sådana skolor: Bollebygd, Töllesjö (2), Torestorp, Foutskäl, Sätilla, Mjöbäck-Elfsered, Gällstad, Svenljunga och Kalf (2), summa 11, samtliga fasta.

Folkskolor.

Vid slutet af år 1886 funnos:

Fasta folkskolor	62.
Flyttande på 2 stationer.....	10.
Summa	72.

Vid slutet af år 1892 funnos:

Fasta folkskolor	66.
Flyttande på 2 stationer	8.
Summa	74.

I förestående uppgifter äro medräknade Frölichska skolan i Is-
torp (1 folkskola) samt fabriksskolorna vid Rydboholm (1 folkskola
och 1 småskola), från hvilka lemnas uppgifter Lit. A., men som ej
åtnjuta statsanslag. Läraren vid den förstnämnda skolan och före-
ståndaren för den senare äro prestvigda och hafva ej aflagt folkskole-
lärareexamen.

Fortsättningsskolor.

Fortsättningsskolor, ordnade i enlighet med kongl. kungörelserna
den 11 sept. 1877 och den 29 april 1886, funnos vid inspektions-
periodens början i Fritsla, Kinna, Östra Frölunda och Öxabäck. Under
perioden hafva sådana tillkommit i Seglora, Björketorp, Torestorp,
Ellekulla, Refvesjö och Redslared.

Folkskolor med undervisning i slöjd för gossar.

Deras antal var vid periodens början 37 och vid dess slut 39.

Högre folkskolor.

Någon sådan förekommer ej inom inspektionsområdet. Visserligen har såväl i Istorp som i Svenljunga intresse visat sig för upprättande af högre folkskolor inom församlingarne, men af olika anledningar hafva de väckta förslagen ej åstadkommit önskad resultat.

Enskilda skolor.

Då, såsom förut framhållits, Rydboholms fabrikksskolor och Frölichska skolan kunna betraktas såsom folkskolor, fastän ej åtnjutande statsanslag, finnas inga enskilda skolor i inspektionsområdet. Visserligen har i ett par fall uppgifvits, att skolpliktiga barn skulle inom distriktet åtnjuta undervisning i sådana, men vid efterfrågan har det visat sig, att härmed åsyftats barn, som i hemmet undervisats af informator eller guvernant.

Sockenbiblioteken.

Endast undantagsvis förekommer en boksamling, som förtjenar detta namn. Der så är förhållandet samt inköp af nya arbeten sker, visar sig läslusten rätt stor. Oftast består bokförrådet, der sådant finnes, af några gamla årgångar af Läsning för folket, i skolan förut använda läroböcker och läsböcker och dylikt. Helt naturligt är, att, sedan dessa böcker blifvit genomlästa, blir, då inga nya inköpas, anlitaandet af sockenbiblioteket allt mindre och upphör slutligen. Emedan anskaffandet och underhållet af sockenbibliotek är såväl församlingens som kommunens åliggande, händer det stundom, att den ena af dessa hänvisar till den andra, utan att någonting åtgöres.

*
*
*

Skolornas anordning framgår af följande tabell:

Småskolor

<i>fasta:</i> med 2 årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärarinna	1	
med 2 årsklasser, samtidigt undervisade	7	
med 2 årsklasser, undervisade på skilda tider	22	30.
<i>flyttande:</i> med 2 årsklasser, samtidigt undervisade på två stationer	44	
med 2 årsklasser, samtidigt undervisade på tre stationer	9	
med 3 årsklasser, samtidigt undervisade på två eller tre stationer	12	65.
	Summa	95.

Folkskolor.

<i>fasta:</i> med 2 afdelningar, af hvilka hvardera omfattar 2 årsklasser, undervisade af samma lärare på skilda tider	61
med 4 årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare	1
omfattande både folkskole- och småskoleafdelningen, undervisade på skilda tider	4 66.
<i>flyttande</i> med 4 årsklasser.....	8.
	74.

Mindre folkskolor.

<i>fasta:</i> omfattande både folkskole- och småskoleafdelningen, undervisade på skilda tider och af samma lärare eller lärarinna ..	9.
omfattande folkskoleafdelningen (småskoleafdelningen undervisad af särskild lärarinna)	2.
	11.

Med afseende å flyttande småskolor med två årsklasser, samtidigt undervisade på 3 stationer, må nämnas, att tre af dem enligt reglementena skulle hafva tre årsklasser, samt att desamma *försöksvis* fått arbeta med två årsklasser, då i de öfriga sex fallen denna anordning visat sig ändamålsenlig.

Fem småskolor, som enligt reglementena skulle flytta å 2 stationer, hafva *temporärt* varit fasta och i det föregående upptagits såsom fasta.

En folkskola, som å 2 stationer undervisat *samma* barn, har *temporärt* arbetat å den ena stationen hela läsåret och i det föregående upptagits såsom fast.

Af behovet påkallade förändringar i några distrikts reglementen voro vid periodens slut ej underställda domkapitlets pröfning. Enligt lemnade uppgifter hade emellertid skolråden vidtagit åtgärder för sökande af stadfästelse af nya reglementsbestämmelser.

De viktigaste förändringarne beträffande skolorna hafva under perioden varit följande: i Sättila har en flyttande folkskola blifvit fast och en mindre folkskola med småskoleafdelning upprättats; i Hyssna har en å två stationer flyttande småskola blifvit fast; i Surteby-Kattunga hafva två flyttande småskolor blifvit fasta; i Torestorp har en mindre folkskola med småskoleafdelning upprättats samt en flyttande småskola blifvit fast; i Berghem hafva två flyttande småskolor blifvit fasta; i Bollebygd har en flyttande folkskola förvandlats till fast samt en mindre folkskola förvandlats till fast folkskola, hvarjemte en på två stationer flyttande mindre folkskola upphört; i Sexdräga hafva tre fasta småskolor kommit till stånd i stället för två flyttande; i Svenljunga

har upprättats en mindre folkskola med småskoleafdelning; i Kalf hafva två flyttande småskolor förvandlats till fasta mindre folkskolor med småskoleafdelning.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena äro i enlighet med gällande folkskolestadga. Med stöd af densamma har jag i flere fall tillstyrkt, att i småskolan teckning och åskådningsöfningar skulle utgå och tiden i stället användas till innanläsning och räkning.

I flere småskolor har lärarinnan saknat gehör och till följd deraf förmåga att undervisa i sång. I folkskolan hafva på många ställen trädgårdsskötsel och trädplantering ej förekommit. Detta gäller i regel de flyttande folkskolorna och de mindre folkskolorna.

* * *

Lärokurserna i småskolan äro enligt reglementsbestämmelserna i enlighet med normalplanen. I två reglementen stadgas med afseende å kursen i katekes, "att, der omständigheterna sådant tillåta, hela Luthers lilla katekes må genomgås".

I folkskolorna äro lärokurserna i regel bestämda enligt normalplanen Lit. C, i några fall enligt Lit. E, F eller G. De viktigaste olikheterna med normalplanens bestämmelser bestå deri, att i fyra reglementen stadgas, att kursen i folkskolan är "lika med normalplanen C. med följande ändring: I katekes läser 1:sta årsklassen till 2:dra artikeln, 2:dra årsklassen till 3:dje artikeln, 3:dje årsklassen till slutet, så att 4:de årsklassen har endast repetition". I två af dessa reglementen tillkommer det tillägget, att "i naturkunnighet börjas undervisningen först i 3:dje årsklassen. I teckning uteslutes linearritning. I modersmålet uteslutes 'uppsatsskrifning'".

I två reglementen bestämmas med afseende å undervisningen i katekes: "I den fasta folkskolan utgöra första och andra årsklasserna *ett* lexlag, som läser det ena året från början till och med andra artikeln och det andra året återstoden, hvarvid Luthers lilla katekes och bibelspråken i utvecklingen jemte deras fattande med förståndet läras utantill och de allmännaste lärosanningarne inläras med ledning af den antagna läroboken; tredje och fjerde årsklasserna utgöra *ett* lexlag, som likaledes under 2 år genomgår samma kurser, hvarvid äfven lärostyckena i den antagna utvecklingen läras utantill, jemte det en utförligare begreppsutveckling meddelas."

I Örby och i Kinna distrikt funnos före inspektionsperiodens början en kursfördelning, så specificerad, att det för hvar och en af läs-

årets månader var bestämdt, hvad som under månaden skulle medhinnas. Då jag funnit denna anordning särdeles värdefull, har jag spridt kännedom derom samt tillstyrkt, att samma åtgärd skulle på andra ställen vidtagas, hvilket ock egt rum i flere distrikt. Derjemte har jag vid inspektionsförrättningarne uppmanat vederbörande lärare eller lärarinna att med ledning af reglementet samt normalplanen på ett ställe sammanföra den för skolan gällande kursfördelningen i dess helhet. Härmed har åsyftats dels att åstadkomma större öfverskådlighet, dels ock att förmå somliga lärare eller lärarinnor att göra sig väl förtrogna med gällande stadganden.

*
*
*

Folkskolestadgans bestämmelser om *läsordning* iakttagas allmänt. I de flyttande småskolorna har dock ofta förekommit, att läsordningen ej varit anslagen i lärorummet utan förvarad i skolans dagbok. Om bestämmelserna rörande roteförhör (§ 14 2, punkt 5) får jag i det följande tillfälle att yttra mig.

I § 5 af gällande reglementen stadgas, att lärare eller lärarinnor skall årligen upprätta läsordning och underställa densamma skolrådets pröfning för fastställelse. I några distrikt, der läsordningen år efter år varit oförändrad, har det förekommit, att den en gång fastställda och af skolrådets ordförande underskrifna läsordningen varit anslagen följande år; i allmänhet har jag, då detta förekommit, inskränkt mitt åtgörande till att fästa lärarens samt skolrådsordförandens uppmärksamhet på reglementets bestämmelser.

Läsordningen är upprättad i enlighet med normalplanens anvisningar, på några ställen med smärre modifikation. Den viktigaste afvikelsen förekommer i de fall, då en fast skola läser hvarannan lördag 6 timmar i stället för hvar lördag 3 timmar, en anordning, som åstadkommit minskning i skolförsummelsernas antal.

III. Lärotider.

I ingen skola understiger *den årliga lästiden* 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. I flyttande skolor är den i allmänhet 36 veckor, stundom 39 veckor; i ett par fall har den uppgått till $41\frac{1}{2}$ à $43\frac{1}{2}$ veckor.

Läsåret börjar i de allra flesta fall med vårterminen. Inom ett pastorat har skolrådet i förslag till nytt reglemente upptagit den bestämmelsen, att läsåret börjar med höstterminen, en bestämmelse, som i vederbörlig ordning blifvit stadfäst.

Då jag tillstyrkt ifrågavarande anordning, har jag tagit i betraktande den fördel, som derigenom beredes de barn, som första gången besöka skolan. De hafva hunnit en något större grad af utveckling — särskildt torde detta spela en roll för de barn, som äro födda under årets sista månader. De få derjemte börja sin skolgång under den blida årstiden, hvarigenom de redan från början lättare vänjas vid en jemn skolgång, ej afbruten till följd af hinder, som väderleken kunnat lägga i vägen. Derjemte kunna för folkskolans barn ferierna under sommaren något förlängas, hvilket torde vara af betydelse för många hem, i hvilka barnen då kunna göra nytta såsom vallhjon m. m. Derjemte medför denna anordning den fördel, att skolrådets ordförande lättare kan närvara vid afgangsexamina och årsexamina, som under den vackra årstiden få en karakter af fest, hvilken de svårligen erhålla under den mörkare årstiden.

Småskolans vårtermin börjar i midten af februari eller i början af mars, folkskolans i senare hälften af januari eller i början af februari. Höstterminen slutar i regel under senare hälften af november.

I flere reglementen har den bestämmelsen upptagits, att början af vårterminen kan uppskjutas, om väderleken så kräver. Äfven då sådan bestämmelse saknas, har skolrådet vid vintrar med starka snöfall eller strängare köld låtit särskildt småskolans verksamhet börja senare än eljest.

I de fasta skolorna är vårterminens längd i allmänhet 5 kalendermånader; i några distrikt har den uppgått till 6 månader, i hvilka fall jag tillstyrkt, att vårterminen skulle förkortas, då det tyckts visa sig, som om både lärarens och barnens krafter eljest skulle slappas.

I de på två stationer flyttande skolorna är i regel undervisningstiden lika fördelad mellan rotarne; någon gång, då barnantalet på det ena stället är betydligt större än å det andra, eger undantag härifrån rum, så att barnens behof blir om möjligt lika tillgodosedt. I vissa fall läses fyra månader å hvardera stationen, oftast två månader af vårterminen och två af höstterminen; i några distrikt har man kunnat träffa den ändamålsenliga anordningen, att undervisning meddelas hvarannan dag å den ena stationen och hvarannan dag å den andra.

De småskolor, som arbeta på tre stationer, hafva i de flesta fall en enda termin å hvar station; endast undantagsvis afbrytes läsningen efter 6 å 8 veckors förlopp.

Sommarferiernas början infaller mellan midten af juni och slutet af juli; deras längd vexlar mellan 1 och 2 månader.

I två af fortsättningsskolorna har af folkskolans ordinarie undervisningstid användts 4 veckor; i de öfriga har hela undervisningen varit förlagd utom folkskolans ordinarie undervisningstid. I en af dessa har läsningen egt rum 4 veckor sammanhängande, 17 lördagar å 6

timmar samt 1 timme dagligen under 114 à 115 dagar. En skola har haft den fortsatta undervisningen fördelad på 2 terminer under folkskolans julferien, de öfriga hafva haft den sammanhängande (en termin) före början af vårterminen i folkskolan.

I de fasta skolorna läses å somliga ställen 6 dagar, å andra 5 dagar i veckan, i hvilket senare fall lördagen ofta egnas åt slöjd, som eljest är förlagd till eftermiddagarne efter slutad läsning i skolan. Vid de flyttande skolorna meddelas i allmänhet undervisning 5 dagar i veckan å den ena stationen, hvarjemte i de flesta fall hvarannan lördag är bestämd till repetitionsförhör med de barn, som ej åtnjuta undervisning på den station, der skolan för tillfället verkar.

I de fasta skolorna förekommer i de allra flesta fall s. k. hvarannandagsläsning. Obestriddigt är, att, då skolformerna A (a) och B (b) ej kunna förekomma, denna anordning eger vissa fördelar, när, såsom ofta är fallet, afståndet från hemmet till skolan är stort, stundom $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ mil. Barnen få hvarannan dag hvila ut, under det de sysselsätta sig antingen med förberedelse till följande dags arbete i skolan eller ock biträda föräldrarne i deras sysslor. — För att tillgodose föräldrarnas behof af hjälp, vare sig vid sjelfva arbetet eller vid tillsynen af smärre barn, är det i många fall så anordnad, att skolverksamheten ligger nere vid tiden för skörden och för potatisupptagningen, stundom ock vid sådden.

Den dagliga lärotiden i folkskolan är i några få fall 5 timmar men i regel 6 timmar, hvori ej inräknas bönestunderna, ej heller den tid, som användes för gymnastik.

Småskolans dagliga lärotid är 5 timmar. A de flesta ställen ingår bönen i den första undervisningstimmen; i ett par distrikt är den förlagd utom den egentliga lärotiden. Der detta egt rum, har jag fäst vederbörandes uppmärksamhet på normalplanens läsordningar för småskolor, "första timmen".

Folkskolestadgans bestämmelser om ledighet mellan lärotimmarne iakttagas allmänt. Middagsrasten är under den ljusare årstiden i medeltal $1\frac{1}{2}$ timme, under den mörkare årstiden 1 timme. Undantag härifrån göra folkskolorna i Bollebygds och Björketorps distrikt, i hvilka med kongl. maj:ts nådiga tillstånd s. k. förmiddagsläsning förekommer.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

För barnen i skolåldern redogöres i följande tabell, upprättad enligt lemnade uppgifter:

	³¹ / ₁₂ 1886.	³¹ / ₁₂ 1892.
Barn, undervisade i fasta folkskolor	4,689	4,865
flyttande „	767	611
fasta mindre „	166	563
flyttande „ „	282	—
fasta småskolor	755	1,055
flyttande „	3,796	2,530
folk- eller småskolor utom distriktet	152	249
allmänna läroverk eller specialskolor	23	24
enskilda skolor	51	68
hemmen	248	237
utexaminerade jemlikt § 48 af folkskolestadgan	75	124
„ „ § 47 „ „	345	335
i saknad af undervisning till följd af sjukdom	75	42
„ „ „ af annan anledning	316	294
om hvilka uppgifter saknats	138	186
Summa	11,878	11,183

Beträffande de barn, om hvilka uppgifter saknats, har i de flesta fall meddelats, att de vistas utom församlingen. Några af dem lära tillhöra de s. k. tatarne; om andra har det uppgifvits, att de jemte någon af föräldrarne begifvit sig ut för att bettla, stundom med tillägget: "i Göteborg". Med afseende å dessa olyckliga barn, af hvilka, menskligt att se, sannolikt många framdeles befolka fängelserna, kan det spørsmålet väl ställas, om de ej borde skiljas från föräldrarne och uppfostras på *statens* bekostnad.

Med afseende å de barn, som till följd af "annan anledning" saknat undervisning, må nämnas, att rätt många af dem äro födda under årets sista månader, så att de, då läsåret börjar, äro föga öfver 6 år. Det samma gäller ock om flertalet barn, undervisade i hemmen. I allmänhet är hemundervisningen i bokligt afseende mindre tillfredsställande i några fall hafva barnen lärt sig bokstäfverna, någon gång också att *stafva*; särskildt gäller detta i de jemförelsevis få distrikt, i hvilka skolrådets ordförande genom förhör under skolårets lopp granskar, huru hemundervisningen bedrifvits. I de flesta fall, då barnen i sina hem undervisats af informator eller guvernant, hafva i skoluppgifterna, såsom förut nämnts, dessa barn upptagits under rubriken: undervisade i enskilda skolor.

Beträffande barnens *intagning i skolan* kan såsom regel sägas, att denna sker vid läsårets början eller, i de flyttande skolorna, vid början af första lästerminen å hvarje rote. Fall förekomma dock ännu, då intagning eger rum mer än en gång under läsårets lopp. Der detta varit förhållandet, har jag hos vederbörande framhållit folkskolestadgans och reglementets bestämmelser i denna punkt.

Barnens ålder vid intagandet i småskolan växlar, men är i allmänhet 7 å 8 år. I några fall hafva barn under 7 år deltagit i undervisningen, vare sig därför att barnet sjelft önskat följa något äldre syskon till skolan, eller därför att föräldrarne trott sig göra barnet en tjänst med att låta det vistas der. Ofta har lärarinnan på eget bevåg mottagit dessa barn. Visserligen har jag trott mig finna, att härvid öfveransträngning ej egt rum, men jag har dock städse framhållit vigten deraf, att barnet ej för tidigt sättes till bokligt arbete.

Barnens ålder vid utgåendet från småskolan växlar särdeles mycket. Om ock i de flesta fall barnen vid inträdet i folkskolan varit 10 år gamla, hafva dock barn af 13—14 års ålder qvarstått i småskolan. Fastän i detta afseende förhållandena mer och mer ändras till ett bättre, återstår dock ännu mycket, innan ett normalt tillstånd inträder. Svårigen torde detta ske, förr än vederbörande *öfver allt* strängt tolka reglementsbestämmelsen, att "till deltagande i konfirmationsundervisning må i allmänhet endast de barn anses berättigade, som kunna förete "*afgångsbetyg*" från folkskolan eller intyg om motsvarande kunskaper." Stundom har händt, att barn, tillhörande en församling, der nämnda bestämmelser strängt iakttagas, fått deltaga i konfirmationsundervisningen i en närgränsande församling (äfven i annat stift), eller att på somliga ställen till och med barn från folkskolans första klass mottagits att beredas för sin första nattvardsgång. Folkskolestadgans bestämmelse, att "lärjunge, som ej vid skolålderns slut inhemtat de kunskaper, som fordras för afgång från skolan, skall fortfarande anses skolpliktig", blir i dessa fall faktiskt en tom bokstaf.

I sammanhang härmed må ock framhållas, att det förekommit, att pastor, som till konfirmation mottagit öfveråriga lärjungar, vid sidan af religionsundervisningen, öfvat dessa i läsning, skrifning och räkning.

*
*
*

Med afseende å *skolgången* innehålla samtliga reglementen den bestämmelsen, att "lärare eller lärarinna åligger att hos vederbörande skolrådsledamot eller tillsyningsman anmäla barns skolförsummelse och hvarje "(eller "minst hvarannan") "vecka till skolrådets ordförande lemna skriftlig uppgift å desamma." — I reglementena för Örby och

Kinna distrikt stadgas: "Har ett barn utan giltigt förfall varit fem dagar från skolan frånvarande, anses det vara från skolan för den terminen skildt och är skyldigt att jemte målsman infinna sig hos skolrådets ordförande, som efter bepröfvande kan meddela tillåtelse för barnet att åter få besöka skolan."

På flere ställen få de fattigare barnen på kommunens bekostnad till middag en kaka bröd med eller utan mjölk. Der så ej varit fallet, har i en och annan skola läraren stundom bespisat något eller några af de fattigaste barnen. I några distrikt hafva de barn, som under veckans lopp regelbundet besökt skolan, erhållit 10 öre för hvarje skoldag.

Till följd dels häraf, dels af bestämmelserna om afgangsbetyg såsom vilkor för deltagande i konfirmationsundervisning, dels af ökad insigt om folkundervisningens betydelse hafva, särskildt der slöjdskola och fortsättningsskola förekommit, skolförsummelserna minskats och äro för somliga skolor faktiskt mindre, än som framgår af uppgifterna lit. A., i det äfven de tillfällen, då barnet till följd af ogynsam väderlek, snöhinder eller dylikt ej kunnat infinna sig i skolan, upptagits såsom frånvaro utan förfall, en uppfattning, hvars felaktighet jag framhållit. Obestridligt är emellertid, att det ännu torde dröja länge, innan skolan besökes så, som folkskolestadgan och reglementet bestämma. I många fall är fattigdom orsak dertill. Då i de flesta distrikt endast *en* folkskola finnes, kan det ej undvikas, att afståndet från somliga barns hem till skolan blifver ganska stort, på somliga ställen till och med $\frac{1}{4}$ mil eller mera. Stundom sakna barnen kläder och skodon, stundom hafva de ej ens bröd till middagen, då i hemmet gröt eller potatis är det enda, som kan bestås. Stundom kunna föräldrarna ej undvara barnens hjälp, vare sig vid arbetet på fältet, för biträde vid väfningen, för bärplockning eller för tillsyn af mindre barn. De se ock gerna, att barnen komma tidigt ut i arbete, hvilket jemförelsevis lätt erhålles, då klagan öfver brist på tjenstefolk allmänt höres. Församlingar finnas, i hvilka nästan hvarje familj har släktingar i Amerika, hvilka, så snart syskon eller andra anhöriga vuxit upp, ofta sända biljett för öfverresa från Sverige.

På flere ställen är det till följd af *hela* församlingens fattigdom och de häraf orsakade höga skatterna omöjligt, att bestämmelserna i § 49 af folkskolestadgan skulle kunna tillämpas. Der detta kan ske, händer det ofta, att barnen utackorderas till den minstbjudande, och att, fastän dervid blifvit bestämdt, att barnen skola hållas till ordentlig skolgång, detta ej uppfylles, utan den tillfälliga fosterfadern söker att af barnet draga största möjliga nytta, ett förhållande, som torde kvar-

stå, till dess det blifvit allmänt stadgadt, att ackorderingsafgiften ej betalas utan vid uppvisande af intyg om ordentlig skolgång.

En annan anledning till skolförsummelserna är att söka i föräldrarnes liknöjdhet eller vårdslöshet likasom ock i bristande tillsyn. Bestämmelsen om skriftliga veckorapporter efterlefves på somliga ställen icke, stundom mottagas uppgifterna hvar tredje eller fjerde vecka, stundom vidtages ingen åtgärd med anledning af desamma. Det har vid inspektionsförrättningarne inträffat, att på fråga om fadern till ett barn, som enligt dagboken varit särdeles mycket frånvarande utan förfall, svaret blifvit: "N. N., skolrådsledamot". Huru ett sådant förhållande verkar på personer, som gerna vilja hafva sina barn hemma från skolan, torde vara öfverflödigt att framhålla.

Stundom har läraren varit orsak till en oregelbunden skolgång, derigenom att han på ett slappt och eljest otillfredsställande sätt skött sina åligganden. Då detta missförhållande upphört, har så småningom en bättre skolgång kommit till stånd.

Vid sidan af dessa skuggbilder finnas dock många ljusa taflor. På icke få ställen har skolgången varit mönstergill, framför allt i småskolan, och det har varit egendomligt att höra en eller annan af befolkningen omtala, hurusom barnen stundom gråtit och bedt föräldrarne att få gå till skolan, der läraren eller lärarinnan förstått att väcka kärlek till sig och sin verksamhet. Visserligen är skolrådsledamotens eller tillsyningsmannens uppgift icke lätt, och ej sällan lär det hafva händt, att han af det försumliga barnets föräldrar mottagits med allt annat än vänliga ord, men många hafva dock icke tröttnat, utan med allvar och lämpor åstadkommit icke endast en tillfällig minskning i skolförsummelserna utan, som man väl vågar hoppas, äfven en förändring i uppfattningen af skolans betydelse.

För min del har jag för skolrådsledamöter och föräldrar framhållit folkskolestadgans bestämmelser om skolgång, likasom ock, att man ej eger rättighet att klaga öfver olydnad eller trots från tjenares sida mot husbönder, då man låter redan barnen vänja sig att med ligkiltighet betrakta eller underlåta uppfyllandet af hvad som är deras skyldighet. Derjemte har jag ock påvisat, att, då lärjunge kan före skolålderns slut blifva befriad från skolgång, det för föräldrarne är fördelaktigast att under de tidigare åren, då barnet kan göra föga nytta hemma, låta det flitigt besöka skolan, för att det, då det blifvit mera utveckladt, må kunna mera oafbrutet biträda i hemmet.

* * *

Med afseende å *flyttning* såväl från lägre till högre klass som från småskola till folkskola stadga reglementena, att denna skall ega

rum omedelbart efter årsexamen, hvilken skall anställas i de flyttande skolorna, då undervisningen inom roten avslutas, och i de fasta vid läsårets slut på den dag, som af skolrådet bestämmes.

I de fasta skolorna efterleivas i de flesta fall dessa bestämmelser; vid många af de flyttande, likasom vid några af de fasta småskolorna, företages pröfning i och för flyttning vid början af vårterminen i folkskolan. Såsom anledning till denna afvikelse från reglementets stadgande har anförts, att barnen derigenom tvingas att under julferierna söka behålla de insigter, som de egde vid höstterminens slut.

I åtskilliga distrikt har nämnda pröfning verkstälts af folkskoleläraren; då småbarnen härvid lätt nog blifva försagda, har jag för ordat, att den lärarinna, som undervisat dem, också skulle examinera dem.

Vid pröfningen för uppflyttning till folkskolan äro i de allra flesta fall såväl skolrådets ordförande som skolrådsledamöter närvarande.

Med mycket få undantag hafva de till flyttning från småskolan godkända barnen nödiga insigter i kristendom, läsning och skrifning; med afseende på räkning är förståndsutvecklingen stundom för liten. Någon gång hafva barn med mycket klen begåfning eller särdeles gamla barn blifvit, utan att hafva inhemtat småskolans lärosumma, intagna i folkskolan, då vederbörande hoppats, att de möjligen der skulle bättre utveckla sig.

Till högre klass i folkskolan hafva stundom barn utan tillräckliga kunskaper flyttats, särskildt då barnantalet i skolans lägre afdelning varit särdeles stort.

Om flyttning till annan församling stadga reglementena, att "barn inom skolåldern böra medföra och förete betyg öfver skolgång, uppförande, flit och framsteg i skolan". I somliga fall efterlefves ej denna bestämmelse. Stundom har det förekommit, att läraren till flyttningsbetyg begagnat afgångsbetygsblanketter, hvilket åstadkommit missförstånd. Denna oegentlighet torde emellertid numera hafva upphört.

* * *

Afgångsexamen från folkskolan förrättas på några ställen samtidigt med årsexamen, stundom *särskildt* å samma dag som årsexamen, stundom några dagar förut, ibland under senare delen af höstterminen, vid början af vårterminen eller under förra delen af vårterminen. På samma gång jag erinrat om folkskolestadgans och reglementets bestämmelse, att den skall anställas *särskildt*, har jag tillstyrkt, att den skulle hållas vid läsårets slut, samt att i de pastorat, der konfirmationsundervisningen börjar under vårterminens lopp, de vid afgångs-

examen godkända barnen skulle vissa timmar i veckan på annan tid, än då folkskolan är i verksamhet, få för folkskoleläraren repetera särskildt kristendomskursen, och att skoldistriktet skulle lemna läraren ersättning för detta tillägg i hans arbete. Der så har skett, har icke annat än belåtenhet försports. Ett par fall hafva förekommit, da läraren förrättat afgangsexamen utan närvaro af skolrådets ordförande eller annan dess ledamot.

I regel underskrifvas, i enlighet med reglementenas föreskrift, afgangsbetygen af läraren och skolrådets ordförande; i annexförsamling har stundom, i stället för ordföranden, annan skolrådsledamot påtecknat sitt namn; derjemte har det förekommit, att afgangsbetyg varit försedda med endast lärarens underskrift. Att, såsom å somliga ställen skett, läraren uppburit lösen för afgangsbetyget, 25 å 50 öre, torde numera hafva upphört.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Lärarepersonalen var vid slutet af

	år 1886.	år 1892.
i folkskolor: prestmän.....	2	2
ordinarie lärare	66	67
" lärarinnor	3	3
extra ordinarie lärare	2	3
biträdande lärare	—	2
" lärarinnor	3	—
i mindre folkskolor: lärarinnor	7	11
i småskolor: lärare	4	4
lärarinnor	94	91

Derjemte har en å 3 stationer flyttande småskolelärarinna under senare delen af år 1892 haft biträde af annan lärarinna, som samtidigt undervisat å en af stationerna.

Till följd deraf att en utexaminerad folkskolelärarekandidat, som åtagit sig att tjenstgöra såsom extra ordinarie vid folkskolan inom ett distrikt, först vid terminens början underrättat skolrådets ordförande, att han beslutat mottaga annan anställning, har, då examinerad lärare eller lärarinna ej kunnat erhållas, en af pastoratets småskolelärarinnor, som vid Göteborgs folkskolelärareseminarium aflagt småskolelärarinneexamen, förordnats att, till dess den ordinarie läraren kunde tillträda sin tjänst, sköta befatningen, ett åtagande, som hon tillfredsställande uppfyllt.

Samtliga lärare och lärarinnor vid folkskolan hafva aflagt examen vid folkskolelärare(-lärarinne)-seminarium. Lärarinnorna vid de mindre

folkskolorna samt det allra största antalet af lärarepersonalen vid småskolorna hafva genomgått seminarier med minst sju månaders undervisning; af de öfriga hafva några godkänts af folkskoleinspektör vid i laga ordning anställd pröfning; de återstående, äldre lärarinnor, hafva visserligen ej aflagt examen, men arbeta på ett tillfredsställande sätt och utöfva, särskildt i ett par fall, ett särdeles stort moraliskt inflytande på barnen, hvarigenom mer än väl uppväges, hvad som i en eller annan, mindre vigtig punkt möjligen kan brista i metodiskt afseende.

Beträffande lärarekåren i dess helhet bör det omdömet fällas, att dessandel varit hedrande, och att den på ett pligtstroget och i många fall mönstergillt sätt arbetar under stundom svåra förhållanden, såsom ringa aflöning, bristande medverkan från hemmet och i några fall ringa eller intet stöd af skolrådet. Undantag finnas dock, då sjuklighet, slapphet och håglöshet, häftigt sinne, begär efter starka drycker eller tryckande ekonomiska förhållanden åstadkommit, att läraren gjort kanske till och med mera skada än gagn. I några fall har dock en förändring till det bättre inträdt; en folkskolelärare har erhållit varning, som dock af formella skäl upphäfts; med afseende på ett par lärare har jag ansett mig böra fästa vederbörandes uppmärksamhet vid bestämmelserna i § 32 af folkskolestadgan.

Såsom naturligt är, har lärarens eller lärarinnans inflytande blifvit dess större, ju mera han eller hon satt sig in i befolkningens lif och åskådningssätt. Då de deremot, hvilket inträffat särskildt med yngre småskolelärarinnor, genom sin dräkt eller sitt uppträdande i öfrigt skilt sig från folket, hafva såväl barnen som föräldrarne känt sig mera fremmande, hvarigenom månget tillfälle till förädlande inverkan gått förloradt.

Beträffande undervisningsskickligheten har af den vid 1892 års slut kvarstående lärarepersonalen 5 folkskolelärare visat sig särdeles klana och af de i mindre folkskola tjenstgörande lärarinnorna 2 medelmåttiga.

Lärarnes löner utbetalas i laga ordning; dock har det i ett distrikt förekommit, att skolkassören ej kontant utbetalat kvartalsarfvodet i dess helhet, utan fordrat, att läraren och lärarinnan skulle hos honom taga varor i afräkning på lönen.

I sammanhang härmed må framhållas, att småskolelärarinnornas ekonomiska ställning ofta är högst bekymmersam, i det deras ersättning i ett för allt är på ganska många ställen 250 kronor, i 3 distrikt blott 200 kronor om året, knappt 70 å 55 öre om dagen till hyra (då lärarinnan ej bor i skolrummet), föda, kläder samt en eller annan bok. Då en af näringsbekymmer nedtryckt person svårigen kan med

glädje verka i sitt kall, är det i hög grad önskligt, att minimilönen för småskolelärare (lärarinnor) höjes till 300 kronor. I fråga kan också sättas, om det ej borde vara skoldistriktets skyldighet att lemna nämnda lärare eller lärarinna eget rum.

* * *

Med afseende å *undervisningen* må den anmärkningen förutskickas, att vid de mindre gynsamma förhållanden, under hvilka skolorna i allmänhet arbeta, måste man i flere fall icke hysa allt för stora förväntningar med afseende på kunskapsmättet. Till följd af den s. k. hvarannandagsläsningen få lärjungarne vid flertalet skolor, äfven de ingen skolförsummelse eger rum, blott cirka 90 dagars lästid arligen: i de flesta fall ega barnen icke läroböcker i något annat ämne än kristendom, hvarvid i biblisk historia oftast folkskolans lärobok användes äfven i småskolan. Derjemte förekommer, att småskolelärarinnan genom att delvis öfverskrida den i normalplanen bestämda lärokursen, ej nog tillgodoser barnens utveckling i och för uppfattandet af deras pensum. Det har ej sällan händt, att vid skriftlig räkning barnen fått till uppgift att lösa exempel, i hvilka fyra-, fem- eller sexsiffriga obestämda tal ingått, under det deras förmåga af muntlig räkning varit mycket otillfredsställande. Dock torde numera i de flesta fall detta missförhållande hafva upphört. Deremot genomgås i *katekes* nästan öfver allt en större kurs, än den normalplanen anvisar. Så har det förekommit, att vid flyttande småskola hela Luthers lilla katekes blifvit utantill inlärd, utan att vare sig tiden eller barnens utveckling medgifvit den förklaring, som är af nöden. Till och med början af den antagna utvecklingen har utgjort lärokurs i småskola. Med hänsyn såväl till befolkningens uppfattning som till presterskapets önsningar har jag, med hänvisning till normalplanen, inskränkt mig till att yrka, att katekeskursen i småskolan skulle omfatta textorden samt Luthers förklaring till första hufvudstycket och de två första artiklarna. Ofta har utanläsningen blifvit begränsad i enlighet härmed, men på många ställen fordras dock för uppflyttning till folkskolan Luthers förklaring till de tre första hufvudstyckena, stundom äfven till det fjerde.

* * *

I **småskolan** brukar lärarinnan, vid förberedelsen af en uppgift i *biblisk historia*, att en eller två gånger muntligt framställa berättelsen, hvarefter den afdelningsvis återgifves och utfrågas, oftast med tillämpningar i etiskt syfte. Ofta få barnen derefter själfva söka att efter

förmåga återgifva det framställda. Vid förhörandet af lexor har jag funnit, att barnen ordagrant lärt sig utantill bokens framställning, stundom dock med en vanställande felläsning af ett eller annat ord, hvars betydelse varit dem obekant, en felläsning, som det varit omöjligt för lärarinnan att bortarbota. Jag har därför städse lagt lärarinnan på hjertat att såsom afslutning af förberedelsen i skolan, äfven låta barnen i andra (och tredje) klassen några gånger högt läsa bokens framställning.

I *katekes* har, der kursen varit för vidlyftig, oftast en mekanisk utnläsning förekommit. Vissa lärarinnor hafva såväl i detta ämne som i biblisk historia gått in på detaljer, som knappast höra till konfirmationsundervisningens område. I somliga fall har ej nog uppmärksamhet blifvit fäst vid första årsklassen, då den undervisats samtidigt med den andra. Stundom hafva barnen der fått sitta blott såsom åhörare, utan att lärarinnan eftersett, om de följt med och uppfattat hvad som varit tillgängligt för dem på deras utvecklingsstadium; stundom har den undervisning, som meddelats andra (och tredje) klassens barn, varit väl abstrakt för *dem*, ännu mer för skolans yngsta elever, hvadan lätt nog den andakt och den kärlek till kristendomsundervisningen, som böra blifva resultatet af en rätt bedrifven sådan, kunnat förbytas till likgiltighet eller leda. Emellertid gäller i fråga om undervisningen i kristendom, att utvecklingen till det bättre varit allmän. Vid flere tillfällen har jag, särskildt hos äldre lärarinnor, fått åhöra lektioner, som till följd af den enkelhet, innerlighet och kärlek, hvarmed ämnet behandlats, varit fullt mönstergilla.

Vid de första *innanläsningsöfningarne* användes å somliga ställen ljudmetoden, men i flertalet skolor bokstafveringsmetoden, hvarvid skrifning redan från början ställes i samband med läsningen samt i allmänhet barnen få lära känna och uttala ljuden. Dels därför att somliga lärarinnor äro mindre väl förtrogna med förstnämnda metod, men hufvudsakligen därför att redan före intagningen i skolan åtskilliga barn fått i hemmet bokstafvera, samt ock för att föräldrarne efter skolgångens början skulle kunna hjälpa barnen vid deras hemarbete, har jag icke gjort någon anmärkning mot användandet af den äldre metoden.

Då barnen kommit derhän, att de kunna läsa något innantill, få de oftast läsa sida efter sida, utan att några ord- eller sakförklaringar lemnas dem, och när boken så blifvit genomgången, hafva de fått börja på nytt, stundom fått läsa i äldre, i folkskolan kasserade exemplar af läsebok för folkskolan, ett tillvägagående, som man ej sällan sökt förklara dermed, att vid pröfningen för flyttning från småskolan nämnda läsebok användes.

På samma gång jag bestämdt afstyrkt, att andra läseböcker än småskolans skulle användas, har jag påvisat, hurusom, efter hvad erfarenheten gifvit vid handen, många af de fel, som barnen begå vid kursiv läsning, äro att söka deri, att barnen ej veta hvad ett visst ord betyder.

Skrifningen har nästan öfver allt öfvats på skiffertaflor, dock förekomma några fall, då barnen härvid fått använda papper. På några få ställen finnas forskrifter; i regel skrifver lärarinnan före å svarta taflan, hufvudsakligen användande engelsk (Mentzers) skrifstil, någon gång Holmqvists. Mot barnens kroppsställning, fingerhållning, griff-larnes längd samt bristande samarbete mellan småskolan och folkskolan hafva i flere fall anmärkningar behöft göras.

Skrifning efter *diktamen* förekommer i regel ej.

Der *åskådningsöfningar* finnas, har lärarinnan såsom åskådningsmateriel användt planscher till bibliska historien, djurplanscher, lefvande växter eller föremål inom skolrummet, såsom en bok, en tafla, en blyertspenna eller dylikt. I ett par fall har jag trott mig finna, att lärarinnan fordrat särskildt formulerade svar; i många fall deremot har lektionen varit utan anmärkning.

I *räkning* har jag ej sällan fått fästa vederbörandes uppmärksamhet vid vigten af att noggrant följa normalplanens anvisningar. Barnens förmåga af talbeteckning och taluppläsning, af vacker skrifning af siffrorna samt af "hufvudräkning" har ofta varit mindre tillfredsställande. Ofta hafva vid muntlig räkning "sakexemplen" varit rätt enformiga, hufvudsakligen beroende på saknaden af lämplig lärobok. I många fall har på min tillstyrkan det allra allmännaste af det nya metersystemets indelning likasom ock kunskap om pröfning af skriftliga uppgifter meddelats i småskolorna.

Der *teckning* förekommit, har denna i rätt många skolor skett å rutad skiffertafla.

Sångundervisningen har bedrifvits i enlighet med normalplanens anvisningar. I några fall har jag, då lärarinnan saknat gehör, tillstyrkt, att ingen undervisning i detta ämne skulle meddelas.

I *gymnastik* hafva de fristående rörelserna utgjorts af armrörelser.

Undantagsvis hafva äldre flickor fått sysselsätta sig med qvinlig *slöjd*.

Hvad **folkskolan** beträffar, står *kristendomsundervisningen* i allmänhet högt. Vid förberedandet af en katekeslexa utgår läraren stundom från bibelspråk, ur dessa uppbyggande lärostyckets innehåll; stundom användes öppen bok, hvarvid, i samband med utredande af innehållet, bibelspråk och exempel ur den bibliska historien eller det dagliga lifvet anföras.

Många af de lektioner, jag åhört, hafva varit mönstergilla och böra hafva lemnat intryck för hela lifvet. Det har dock inträffat, att lärare ej förberedt sig till dessa, lika litet som till andra lektioner, att han trots skolrådsordförandens och inspektörens tillsägelser fordrat, att barnen skulle kunna nästan detsamma, som han sjelf fått inhemta under sin seminarietid, eller att han till följd af inträdesfordringarne för konfirmationsundervisning måst forcera utanläsningen, så att den samma blifvit själlös.

Då i ett fall skäl varit att förmoda, att barnen i skolan lärt sig utantill förklaring såväl efter den antagna läroboken som efter annan lärobok, har vid samtal härom med skolrådets ordförande det meddelats mig, att, om så varit förhållandet, det skett utan skolrådets vilja eller medgifvande.

Bibelläsningen eger rum i sammanhang med morgonbönen i alla folkskolor och i rätt många småskolor. Stundom har härvid för stor del af kapitlet lästs, så att förklaringen antingen blifvit för ytlig eller ock det hela inkräktat på första undervisningstimmen. Någon gång har förklaringen varit väl torr och andefattig, men i ganska många fall har det hela varit en verklig andaktsstund.

En olägenhet, som på åtskilliga ställen förekommit, har varit, att barnen haft olika upplagor af gamla bibelöfversättningen med större eller mindre olikheter i språkligt afseende. I flere distrikt har man för skolans räkning inköpt exemplar af den nya öfversättningen af Nya testamentet; på andra har det fått kvarstå vid det gamla förhållandet, då skolrådets ordförande betonat, att barnen sjelfva böra ega testamenten, och att den nya öfversättningen visserligen är tillåten, men ej anbefald. Den frågan torde väl kunna framställas, om tiden ej vore inne att påbjuda den nya öfversättningens användande i skolorna.

Innanläsningsfördigheten på folkskolans lägre stadium står på somliga ställen ej så högt som i distriktets småskola. Anledningen härtill torde vara att söka i den allt för knappa tid, som kan anslås åt ämnet. Med afseende fäst äfven härvid, har jag tillstyrkt att, vid förberedandet af en lexa, läraren skulle, så ofta tillfälle dertill gifves, låta barnen i egna eller i skolans böcker få högt läsa det, som under lektionen blifvit genomgånet.

I folkskolans öfre afdelning stiger förmågan att läsa inntill; stundom kan man der få höra välläsning särskildt af flickor, som genom pauser och betoning visa, att de förstå hvad de läsa.

Utfrågande af innehållet förekommer mindre ofta. Med hänsyn till den knappa tiden har jag inskränkt mig att uppmana lärarne att vid kursivläsningen förklara ord, som äro eller antagas vara obekanta

för barnen, att genom kartan eller djurplanscherne söka åskådliggöra hvad som så kan förklaras samt att låta barnen omtala i allra största korthet, hvarom den genomgångna afdelningen af läseboksstycket handlar.

Utanläsning af poesi förekommer i regel ej.

Rättsskrifningen lemnar å många ställen mycket öfrigt att önska. Här till torde bidraga, dels att barnen läsa jemförelsevis litet i hemmet, dels att den nya läseboken och andra af barnen använda böcker, särskildt i kristendom, hafva i vissa fall olika stafsätt, dels ock att tiden är så knapp. I många fall företages öfningen å skiffertaflor. Att granskningen då ej kan blifva sådan, som nödigt är, faller af sig sjelft. På flere ställen användas skrifböcker. Äfven då så skett, har ej sällan förekommit, att läraren antingen försummat att rätta barnens arbete eller ock verkställt granskningen på ett ytligt och otillfredsställande sätt.

Hänvisande till normalplanen, har jag för öfrigt framhållit vigten deraf, att barnen först och främst lära sig att skrifva de ord, för hvilkas stafning vissa mera allmängiltiga regler gälla, att dikterande försiggår tillräckligt långsamt och högt, likasom att ju noggrannare förberedelsen är, dess mindre fel och dess större trefnad hafva barnen. samt att ett ordagrant upprepande af en viss regel ej är hufvudsak. utan att man blott genom att skrifva lär sig att skrifva. Derjemte har jag tillstyrkt, att barnen skulle få afskrifva de ord, som de haft felaktiga, samt att de, som vid diktamensskrifningen begå allt för många fel, skulle äfven vid denna öfning skrifva ur bok.

Uppsatsskrifning förekommer, ehuru mera sällan, i åtskilliga folkskolor. Om resultatet af densamma är i de flesta fall icke mycket att säga.

Hvad beträffar *språkläran*, få i några skolor barnen undervisning i enlighet med normalplanen, på andra ställen lära de känna predikat och subjekt samt de viktigaste ordklasserna äfvensom något rörande ordens böjning.

Somliga af de äldre lärarne, men äfven några af de jemförelsevis yngre, visa en anmärkningsvärd brist på kunskap i ämnet, så att det förekommit, att jag efter åhörandet af en s. k. lektion sett mig nödsakad att förbjuda läraren att tills vidare undervisa deri.

Med anledning af normalplanens bestämmelser, att svenska benämningar böra användas vid terminologien, synes det vara önskligt, att regeringen bestämde, hvilka namn skola träda i stället för de latinska.

I *välskrifning* följes å somliga ställen F. Holmqvists metod, å de flesta andra Mentzers eller "den, som användts å seminariet". Med

afseende å skrifmaterialiernas beskaffenhet, kroppshållningen och pennföringen är ofta ej så litet att anmärka. Stundom bekostar distriktet skrifböcker, pennor och bläck; stundom få barnen sjelfva köpa skrifsakerna. Då härvid ofta särdeles primitiva skrifhäften användas, har jag tillstyrkt, att skolrådet eller läraren skulle i större parti inköpa skrifböcker, t. ex. från Stenqvist i Qvidinge, i hvilket fall ordentligt häftade böcker med godt papper torde ställa sig lika billigt som de, af dåligt handpapper från landthandlanden, hemmagjorda.

En verklig glädje har det varit att i flere distrikt se snygga, ordentligt och till och med prydligt hållna böcker, af hvilka man kunnat sluta, att i skolans hvardagslif städse herskat allvar och noggrannhet.

I *räkning* har på många ställen såväl småskolelärarinnan som folkskoleläraren noga följt normalplanens anvisningar. Då derjemte barnen egt goda läroböcker eller exempelsamlingar, hafva resultaten varit tillfredsställande, stundom i hög grad. Men skuggsidor hafva ej saknats. Ej sällan hafva, till och med i folkskolans öfra afdelning, barnen varit osäkra vid uppskrifvandet af tal, i hvilkas beteckning 0 ingått, likasom, i fall ett sådant tal varit multiplikator, en eller annan partialprodukt uppskrifvits å felaktigt ställe. Stundom har multiplikationstabellen ej varit ordentligt inlärd, färdigheten i "hufvudräkning" varit otillfredsställande, förmågan af pröfning liten eller ingen. I somliga fall har en ojemn skolgång varit anledning härtill, stundom brist på lämpliga läroböcker, ibland den omständigheten, att läraren ej förstått att hålla barnen samman i ett fåtal lexlag, eller att han vid undervisningen låtit barnen ensidigt räkna på väggtaflan och dervid oftast sysselsatt sig endast med det barn, som varit framme vid denna. Vid ett tillfälle har det visat sig en häpnadsväckande okunnighet om normalplanens anvisningar: då jag första gången besökte en skola, hvilken för öfrigt står lägst inom kontraktet, fick jag höra läraren med största lugn lemna barnen uppgifter, i hvilka förekommo sorter, som upphört att vara lagliga i senare hälften af 1850-talet eller till och med ännu längre bort i tiden. I en skola i ett annat kontrakt har jag till följd af lärarens okunnighet i addition i allmänna bråk, ansett mig böra fordra, att, till dess biträdande lärare ankommit, bråklärän skulle helt och hållet utgå från undervisningen.

Geometri läses ej i alla folkskolor. Der undervisning häri meddelas, sker det muntligt, utan användande af lärobok, oftast i samband med undervisningen i räkning och teckning och består i beskrifning och beräkning af mera allmänna geometriska figurer, någon gång också mätning af dem.

Rätt allmänt visar sig en sträfvän att göra undervisningen i *geografi* fyllig och ej inskränka den till ett tomt omtalande af orternas namn och deras utpekande på kartan. Ett stort hinder för ett fruktbärande arbete ligger deri, att barnen ofta sakna kartböcker. På initiativ af folkskoleinspektören d:r C. Leidesdorff torde emellertid rätt snart utkomma en god och särdeles billig samling kartblad för folkskolornas tjänst, hvadan priset ej bör lägga hinder i vägen för anskaffande af denna nödvändiga materiel. Skulle så ock en god landskapsbeskrifning blifva tillgänglig, kommer undervisningen utan tvifvel att betydligt höjas.

I *historia* förekommer ej sällan ett enformigt upprepande af regenternas namn, regeringsår och krig. I somliga fall har läraren ej förberedt sig till lektionerna. Rätt många lärare söka emellertid att genom denna undervisning inverka på barnens känsla, att väcka kärlek till fosterlandet och dess höga minnen. På ej få ställen hafva enskilda personer skänkt eller barnen och läraren inköpt svenska flaggor, som invigts med större eller mindre högtidlighet. Vid ett sådant tillfälle har jag en Gustaf-Adolfsdag närvarit, och sent skall jag glömma det intryck, som den enkla men värdiga festen gjorde på den samling af dannemän, qvinnor och barn, som till trängsel fylde skolsalen. Om, såsom är att hoppas, en allmän nationaldag kommer att högtidlighållas äfven hos oss, skall mycket vinnas för väckande och stärkande af medvetandet, att, hur ödet kastar än vår lott, ett land, ett fosterland vi fått, och att på jorden intet finnes mera värdt att hållas dyrt och kärt.

I *naturalhistoria* lägges på flertalet ställen största vigten på läran om människokroppen med tillämpning af de allmännaste helsoreglerna. Undervisningen meddelas i regel genom muntligt föredrag; stundom få barnen läsa innantill i läroboken.

Kursen i *naturlära* är i allmänhet ej särdeles stor. Dock hafva under de sista åren, efter inköp af nya läroböcker, densamma på icke så få ställen ökats, trots det att endast undantagsvis fysikaliska instrument finnas i skolorna.

I *teckning* användes Stuhlmanns metod. I några skolor få barnen göra en planritning af lärohuset eller trädgården, stundom öfva sig i kartritning, hvari uti *en* skola särdeles stora framsteg gjorts af lärjungarne.

Sången är i allmänhet enstämmig och öfvas hufvudsakligast efter gehör. Någon gång sjungas två- eller trestämmiga sånger, och i *en* skola hafva barnen ådagalagt ganska stor säkerhet i tonträffning, fastän den omständigheten, att "till följd af brist på gehör" allt för

många lärjungar der ej deltagit i nämnda undervisning, tyckes ådaga-lägga, att barnen i sången ej funnit det nöje, som den bör skänka.

Mer än i något annat ämne torde de medfödda anlagen här spela en stor roll, så att då på somliga ställen goda röster samt lust för sång äro regel, höra de på andra ställen till undantagen. I en på två stationer flyttande skola, som sedermera blifvit fast, har detta förhållande framträdt särdeles märkbart. Barnen i den ena roten voro allt annat än musikaliska, under det att å den andra stationen sång och spel från säl- och bleckpipor gladt genljödo under rasterna.

Synnerligen stor vigt lägges på psalmsången. I regel inöfvas derjemte äfven andra sånger af lämpligt innehåll, i ett fall dock föga eller intet, enär skolrådets ordförande yttrat sig ogillande om annan sång än psalmen.

Gymnastiken står i det hela taget lågt. På de flesta ställen lig-ger den nere under den mörkare årstiden. Under den ljusare årstiden öfvas den å lekplanen; då nästan utan undantag lämpliga redskap saknas, består den i fristående öfningar och marscher. Derjemte förekomma ofta fria lekar, bland dem på somliga ställen ringdansar, som på andra ställen åter ej tillåtas.

Undervisningen i *trädgårdsskötsel* bedrifves antingen så, att barnen biträda läraren vid hans arbete, eller ock så, att särskild del af trädgården är afskild för lärjungarnes räkning, hvilka å somliga ställen få hvar sitt lilla land att vårda. Der barnen fått behålla afkastningen eller, då trädskola funnits, de till minne af skolan erhållit ett eller annat träd, synes befolkningens intresse för ämnet hafva ökats. På några ställen lägger markens beskaffenhet eller skoltomtens areal hinder i vägen för anläggande af trädgård.

Slöjden för gossar har bestått i snickring, stundom ock i svarfning. Vid undervisningen har läraren följt den metod, som användes å Nääs' seminarium, hvilket flertalet slöjdlärare genomgått.

Den qvinliga slöjden omfattar arbeten, som hafva betydelse för det dagliga lifvet. Några flickor hafva lärt sig att tillklippa och sy klädningar till sig sjelfva. Lyxarbeten, såsom virkning, knyppling eller brodering, hafva, såvidt jag vet, ej förekommit vid skolundervisningen.

Flertalet af slöjdskolor har jemte statsbidraget åtnjutit annat anslag och har då med afseende å slöjden särskildt inspekterats af ingenjör C. Nordendahl, Borås.

Önskligt vore, att undervisning i detta ämne kunde öfver allt medelas. Oafsedt det stora inflytande, det med afseende å uppfostran medför, att barnen tidigt få vänja sig vid ett ordnad kroppsbete, har, då slöjd införts, skolgången blifvit jemnare, enär barnen särdeles

mycket intresseras af denna verksamhet samt befolkningen, som i allmänhet anser, att folkskolans uppgift bör vara inskränkt till meddelande af undervisning i kristendom och läsning jemte nödortlig kunskap i räkning och skrifning, kan få ögonen öppna för betydelsen af äfven de andra skolämnena. Faktiskt har detta visat sig ske efter införandet af slöjd, likasom det ock egt rum å de ställen, der läraren meddelat annan för det praktiska lifvet vigtig undervisning, såsom upprättande af kassabok, qvitton, räkningar och andra enklare affärskrifvelser af olika slag.

* * *

De offentliga skolförhören eller årsexamina, som skola afsluta läsåret, bevistas i regel af skolrådets ordförande samt skolrådsledamöter, föräldrar och andra anförvandter till barnen. I somliga flyttande småskolor anställles dock sällan årsexamen.

De reglementerade roteförhören besökas på flere ställen mycket dåligt, hvadan de stundom instälts och den derfor bestämda tiden användts till arbete å den station, der skolan för tillfället varit förlagd. Till deras ringa frekvens har tvifvelsutän den omständigheten bidragit, att å den station, der de skolas hållas, funnits hvarken bänkar, väggtafla eller skiffertaflor.

Med de i hemmen undervisade barnen hafva endast på några ställen den i § 38 af folkskolestadgan föreskrifna pröfningen egt rum.

* * *

Mot lärarnes upprätthållande af disciplinen har i allmänhet ingenting varit att anmärka. I ett fall har det kommit till min kunskap att läraren bestraffat lättja eller ouppmärksamhet genom att låta barnet, sedan dagens arbete slutat, sitta qvar i skolan, stundom utan något öfvervakande. Häremot har jag inlagt min gensaga, och jag tror mig veta, att förhållandet upphört. I *en* skola har jag funnit oanständiga eller eljest fula ord tillklottrade i läseböckerna.

Det torde vara öfverflödigt att framhålla, att bland det stora barnantalet skola finnas somliga, mot hvilkas uppförande anmärkning måste göras. I ej få fall fordrar man för mycket af skolan, i det mången tror, att denna skall kunna upprätta allt hvad somliga hem brutit ned, och åtskilliga föräldrar anse sig ega rätt att, sedan barnet börjat sin skolgång, på läraren vältra allt ansvar med afseende på tukten.

VI. Undervisningsmateriel.

Ingen *folkskola* saknar den nödvändigaste undervisningsmaterielen. Vägghäften öfver Sverige, Europa och Palestina finnas öfver allt; på de flesta ställen derjemte globkarter, i ej få fall jordglob samt i några skolor karta öfver Vestergötland; för den första undervisningen i geografi hafva några lärare med ledning af generalstabens kartblad ritat eller låtit rita karter öfver socknen eller pastoratet. I regel finnas väggplanscher öfver djurriket och öfver menniskokroppen, likaså metertafla och meterstaf, på somliga ställen stereometrisk figur, sönderdelad literkub samt litermått, mera sällan kantstafvar till kubikmeter och kilogramvigr. Somliga skolor ega trägevär, mineraliesamling, tellurium och orgelharmonium; i flere skolor användes lärarens orgel. Instrument till fysikaliska experiment saknas.

Läseböckerna, af hvilka på några ställen vid periodens slut den åttonde upplagan nyttjades, enär exemplaren voro jemförelsevis nyss inköpta och i godt skick, förekomma i regel till ett sådant antal, att åtminstone en bok finnes till två barn; endast undantagsvis måste tre barn läsa i samma exemplar. Oftast äro de förvarade i särskildt skåp samt uttagas och insättas af bestämda gossar och flickor.

Skiffertaflorna tillhöra i de allra flesta fall skolan.

Läroböcker i kristendom köpas af barnen. En allt för stor olikhet med afseende på läroböcker i biblisk historia råder ännu inom inspektionsområdet. De allmännast förekommande äro de af Liljeholm—Andersson, Norlén—Lundgren, Bäckman samt Steinmetz utgifna. Derjemte finnas läroböcker af Barth samt Roos.

De nya testamentena tillhöra i flertalet fall skolan. Då vid konfirmationen barnen på församlingens bekostnad erhålla hvar sitt exemplar, har jag föreslagit, att denna gåfva skulle lemnas dem redan vid deras intagning i folkskolan.

Språkläror och rättskrifningsläror eller rättskrifningsöfningar saknas i de allra flesta skolor.

Räkneböcker egas i allmänhet af skolan. Äfven med afseende på dessa saknas önskelig likformighet. Af de senast utgifna läroböckerna har Bergs mindre räknelära vunnit jemförelsevis stor spridning. Utan tvifvel skulle det lända undervisningen till gagn, om en samling uppgifter, ordnade i likhet med Junckers tabeller, utgäfvos.

I geometri finnas inga läroböcker för barnen.

Några skolor ega läroböcker i historia, geografi och naturkunnet; i några fall ega barnen sådana; på många ställen saknas läroböcker i dessa ämnen.

Skrifböcker och ritböcker få i allmänhet barnen sjelfva köpa. I nästan hvarje skola finnes ett eller flere häften af Stuhlmanss lärobok i ritning, i några derjemte väggtaflor för undervisningen i teckning.

Småskolorna ega läseböcker, oftast till ett så stort antal, att hvarje barn kan få läsa i en bok. Derjemte finnas i regel lösa bokstäfver, räknestafvar och kulram, stundom meterstaf och delbar literkub. I somliga skolor ega *barnen* skiffertaflor, i andra åter *distriktet*.

Bibliska planscher finnas å de flesta ställen.

Materiel för åskådningsundervisningen saknas i ganska många skolor.

Väggtaflorna äro på ej få ställen allt för små.

Der första häftet af Stuhlmanss lärobok saknas, har lärarinnan till handledning vid undervisning i teckning den ritbok, i hvilken hon under seminarietiden sjelf öfvade sig.

I allmänhet hafva skolråden varit villiga att förnya den förbrukade materielen. Större svårighet har det mött att få nya läroböcker införda eller att åstadkomma, att distriktet eller barnen köpa läroböcker i ämnen, i hvilka sådana ej förut funnits.

Önskligt vore, att allmänt den anordningen träffades, att distriktet eller pastoratet inköpte i parti läroböcker, skrif- och ritmateriel samt skänkte de fattigare barnen hvad de oundgängligen behöfde samt låte de öfriga köpa till om möjligt hälften eller två tredjedelar af bruttopriset. Den med afseende på lemnad rabatt jemförelsevis lilla utgift, som distriktet härigenom finge, skulle mer än väl uppvägas deraf, att barnen bättre droge gagn af undervisningen, på samma gång föräldrarnes intresse för skolan och barnens aktsamhet om böcker m. m. tvifvelsutän skulle ökas.

VII. Anteckningsböcker.

Afskrift af eller utdrag ur ordförandens förteckning öfver skolpligtiga barn finnes i många folkskolor, dock ej i alla. Visserligen har ofta originalet varit mycket öfverskådligt och i ett par fall äfven försedt med anteckningar om barnens vid anställd pröfning ådagalagda insigter i skolans hufvudämnen, men då det äfven förekommit, att på ett par ställen förteckningen öfver de skolpligtiga ej varit tillfredsställande, må här framhållas önskvärdheten deraf, att ett bestämdt formulär för densamma stadgades.

Hufvudbok saknas i småskolorna men finnes i hvarje folkskola. Oftast upptagas der äfven de barn, som tillhöra småskolan. Der så ej skett, har jag framhållit nödvändigheten af att denna brist afhjelpas. Mot förandet af hufvudboken hafva i några fall anmärkningar

måst göras, enär nödiga anteckningar om somliga lärjungars födelseår eller afgang från skolan saknats.

Dagbok finnes i alla skolor. I somliga småskolor har den bestått i sammanhäftade pappersark. I flertalet fall har dock detta ändrats och inbundna exemplar inköpts. Med afseende å dess förande har anmärkts, att i somliga skolor barn der upptagits, hvilka ej någon dag besökt skolan, att anteckningar om barnens besök vid roteförhören ej förts, samt att i några fall frånvaron antecknats såsom saknande giltig orsak, äfven då väderleken hindrat barnet att infinna sig i skolan.

Då många af dagböckerna saknat den nödiga öfverskådligheten i uppställning, vore det önskvärdt, att ett bestämdt formulär stadgades.

Examenskatalog förekommer i regel ej i småskolorna men finnes i hvarje folkskola. Med afseende å dess förande har jag behöft framhålla vigten deraf, att i densamma infördes särskild förteckning öfver de barn, som aflagt afgangsexamen jemte dervid lemnade betyg m. m.; derjemte har jag tillstyrkt, att denna afgangsexamenskatalog skulle underskrifvas såväl af läraren som ock af skolrådets ordförande eller hans ställföreträdare vid afgangspröfningen.

I många skolor finnes bok, i hvilken skolrådsledamöterna kunna anteckna sina namn m. m. vid de tillfällen, då de besöka skolan. Stundom saknas under en jemförelsevis lång period sådan anteckning.

Förteckning öfver skolmaterielen är oftast införd å löst papper; i somliga skolor finnes den i häftad eller inbunden bok, hvilket jag tillstyrkt.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Då Rydboholms fabriksskolor frånräknas, hvilket i detta sammanhang bör ega rum, enär de i ekonomiskt afseende ej hafva något gemensamt med Kinnarumma skoldistrikt, funnos vid 1892 års slut i inspektionsområdet 81 egna folkskolehus, 9 egna hus för mindre folkskola samt 32 egna småskolehus, alla af trä. För de småskolor, som ej hafva samma lärare som folkskolan eller mindre folkskolan, fans lokal i 34 folkskolehus, antingen så, att samma sal användes på olika tider, eller ock så, att särskildt rum var inredt för småskolans behof. I ej få distrikt låg detta rum en trappa upp och hade i några fall en brant trappuppgång.

Antalet förhyrda eller kostnadsfritt upplåtna skolhus var: för mindre folkskolor 2, för småskolor 37. De öfriga småskolelokalerna voro rätt centralt belägna enskilda boningar, som för ändamålet förhyrts; i ett distrikt flyttade småskolorna bland hemmansegarne i tur

och ordning, ett missförhållande, som enligt skolrådets skrivelse till domkapitlet kommer att upphöra.

De viktigaste förändringarne med afseende å skollokaler hafva varit, att nya småskolehus kommit till stånd i Hyssna, Fritsla, Kinna, Berghem, Surteby, Istorp, Bollebygd, Töllesjö, Ullasjö*, Örsås*, Sexdräga (3), Gällstad; att i Gällstad och i Svenljunga uppförts nya byggnader för mindre folkskolor, att lärosalarne i Svenljunga och i Surteby skolhus ombyggts, samt att nya folkskolehus uppbyggts i Bollebygd (2), Björketorp och Ellekulla.

Distriktens skolhusbyggnader äro i några fall särdeles goda och i regel tillfredsställande, fastän på flere ställen ventilationen lemnar åtskilligt öfrigt att önska samt afklädningsrum saknas. En folkskolesal har visat sig alldeles för liten, likasom i ett annat distrikt, der ritning till skolhuset ej varit underställd inspektörens granskning, småskolesalen är otillräcklig i förhållande till barnantalet.

I sammanhang härmed må framhållas önskvärdheten deraf, att § 54 af folkskolestadgan ändrades i den rigtning, att skolhus ej må uppföras, utan att folkskoleinspektören *godkänt* förslaget med afseende på såväl läge som ritning.

Der småskolan arbetar i enskilda boningar, är lokalen ofta otillfredsställande beträffande ej allenast belysning och ventilation utan äfven golfyta och höjd. Under för handen varande omständigheter har jag trott mig handla rättast genom att på öfvertygelsens väg söka få en ändring till stånd. I två fall har jag vänt mig till domkapitlet för vinnande af rättelse i bestående förhållanden.

I betraktande af många distrikts fattigdom skulle det lända skolväsendet till stort gagn, om, der förhållandena pröfvas göra en slik åtgärd behöflig, staten i och för uppförande af småskolehus lemnade amorteringslån, vare sig utan ränta eller med en så låg räntefot, att, genom årlig afbetalning med 6 % af kapitalet, skulden efter icke allt för lång tid vore gjäldad.

Lekplan saknas för ej få skolor, hvarför barnens lekar der måste ega rum å landsvägen.

I de flesta lokaler hafva, der förhållandena gjort det nödigt, rullgardiner af ljus väf anskaffats. Stundom har det visat sig, att dessa ej användts, utan barnen hafva fått arbeta med solljuset direkt fallande på bok eller tafla.

Skurning sker i de flesta fall på distriktets bekostnad från 1 å 2 gånger om året till en gång i månaden. I några skolor hafva barnen

* förhyrda.

fått göra sammanskott till betalningen af skurningen, en olaglighet, som dock torde hafva upphört.

På många ställen har särskild person haft i uppdrag att ombestyra eldningen och städningen, på andra deremot åligger detta barnen, med eller utan hjälp af lärare (lärarinna).

* *

Sittplatsernas beskaffenhet har vexlat ganska mycket: då somliga skolor hafva tvåsitsiga skolbord med i det hela taget normala mått, hafva somliga långbänkar utan ryggstöd. Till och med plankor eller bräder, lagda på stolar och placerade omkring ett större bord, hafva förekommit. Stundom hafva de sittplatser, som kasserats för folkskolan, ansetts goda nog för småskolan. Visserligen har en förändring till det bättre skett på många ställen; fullt tillfredsställande torde dock tillståndet svårligen blifva, förrän samtliga skollokaler egas af vederbörande distrikt.

I de fasta skolorna finnas allmänt skåp till förvarande af materielen. Vid de flyttande småskolorna förvaras denna i en större eller mindre kista.

* *

Skolträdgårdarnes antal var vid inspektionsperiodens slut 45, af hvilka dock flere ej voro uppmätta eller särskildt afsöndrade. På några ställen lägger jordens beskaffenhet eller skoltomtens ringa areal hinder i vägen för anläggande af trädgård.

* *

Utgifterna för skolväsendet hafva ställt sig mycket olika i olika distrikt; under det att på somliga ställen uttaxerats 5 öre för hvarje fyrk, har i ett distrikt uttaxeringen varit 88 öre pr fyrk. I regel utgår, enligt nämnda beräkningssätt, mest i de fattigaste församlingarne.

I ett distrikt har det förekommit, att i strid med § 58 af folkskolestadgan den personliga afgiften af qvinna utgått med 50 öre.

IX. Tillsynen.

Den egentliga tillsynen öfver skolorna utöfvas af skolrådets ordförande, och man kan i många fall säga, att han trycker sin stämpel på skolväsendet. Många af herrar pastorer hafva visat synnerligt nit

med afseende på skolan och såväl offentligt som enskildt verkat för dess höjande. I somliga pastorat har det varit regel, att hvarje skola hvarje termin flere gånger besökts af pastor, i ett par distrikt om möjligt hvarje månad. I åtskilliga fall hafva till följd af andra tjensteåligganden besöken ej förekommit så ofta, men intresset har dock varit stort. Tyvärr har det dock förekommit, att skola på ej så långt afstånd från bostället hos sig ej fått se ordföranden utom vid examen och möjligen vid inspektion, likasom det händt, att jag, efter att af skolrådets ordförande hafva erhållit skriftlig eller muntlig uppgift derom, att en flyttande småskola skulle arbeta i en viss gård, eller att en fast skola skulle vara i verksamhet, vid ankomst till stället — till och med dagen efter det uppgiften lemnats — funnit, att småskolan varit förlagd till en helt annan plats, eller att folkskolans undervisning varit instäld, i ett fall för hela terminen. I sammanhang härmed må ock nämnas, att i ett par fall anmärkningar mot skolrådets protokollsbok måst framställas, i ty att af densamma ej framgått, huruvida sammanträden egt rum, eller att justering saknats, eller att lästiden, särskildt för de flyttande skolorna, ej upptagits. Någon gång hafva ärenden, som det tillkommit skolrådet att afgöra, dragits inför kyrkostämman.

Inom vissa distrikt försvåras tillsynen deraf, att ej sällan vägen till småskola och i några fall äfven vägen till folkskolehuset varit i så eländigt skick, att man måst färdas största delen deraf till fots. Då på anmälan derom hos kongl. maj:ts befallningshafvande denna myndighet resolverat, att vederbörande ej kunde lagligen åläggas att hålla vägen i farbart skick, må här framställas önskvärdheten deraf, att hvarje skoldistrikt ålades skyldighet att hålla farbar väg till sina skolhus.

Hvad beträffar de valda skolrådsledamöternas medverkan med afseende på tillsynen, har i det föregående anförts, att några af dem otillfredsställande skött sitt åliggande. Somliga sakna kännedom om folkskolestadgans och reglementets bestämmelser. Andra hafva helt naturligt tröttnat vid den motsträfvighet, som åtskilliga föräldrar visat. Men om många kan med skäl sägas, att skolan och skolrådets ordförande i dem hafva ett godt stöd.

Såsom ett totalomdöme gäller, att pastors egenskap att vara själfskrifven ordförande i skolrådet är nödvändig, för att områdets skolor ej skola sjunka under den ståndpunkt, hvarpå de befinna sig.

Inspektionerna hafva anordnats så, att jag i somliga fall under rättat om mitt blifvande besök, då jag fått se skolorna i deras högtidsskick och samtalat med skolrådsledamöter och föräldrar; vid andra tillfällen har jag kommit oväntad. I småskolorna har lärarinnan fått undervisa i alla ämnen; i folkskolorna har jag i regel åhört undervis-

ningen i kristendom, modersmålet, räkning, sång och ett eller flere af de öfriga ämnena, hvarjemte jag önskat se barnen gymnastisera. De råd och anvisningar, som funnits nödiga, har jag oftast lemnat omedelbart efter inspektionsförrättningens slut.

Vid samtal med skolrådets ordförande eller med folkskoleläraren har jag bland annat funnit önskvärdheten deraf, att ett bestämdt formulär finnes för det i folkskolestadgan § 22 mom. 3 påbjudna förordnandet för läraren, likasom ock behovet deraf, att i lag stadgades en minimilön för klockare och organist. I åtskilliga fall, der dessa befattningar äro förenade med skolläretjensten, får faktiskt en del af lärarens lön lemna ersättning för det arbete, som åligger klockaren och organisten.

Då jag på ett ställe funnit, att bestämmelserna i kongl. förordningen angående minderåriges användande i arbete vid fabrik m. m. icke efterlefdes, har jag derom gjort anmälan hos kongl. maj:ts befallningshafvande.

Göteborg den 28 april 1894.

Gust. O. Börjesson.

IV.

Hallands län.

Inspektionsområdet, som utgöres af Hallands län, innefattar 91 församlingar, som bilda 90 skoldistrikt, i det att tvenne församlingar, Köinge och Svarterå, äro förenade till ett distrikt. Länets folkmängd uppgick vid 1892 års slut till 136,449 personer, af hvilka 21,151 tillhörde städerna.

I. Undervisningsanstalter och deras anordning.

A. *Folkskolor.*

Vid förra inspektionsperiodens slut, år 1886, funnos 100 fasta och 24 ambulerande folkskolor, af hvilka 18 flyttade mellan 2 och 6 mellan 3 stationer. Vid slutet af 1892 utgjorde de fasta skolornas antal 115 och de flyttandes 16, och af de senare ambulerade 12 mellan 2 och 4 mellan 3 stationer.

De flyttande folkskolorna förekomma numera med ett undantag — Torpa skoldistrikt — uteslutande i den glest befolkade s. k. skogsbygden. Men äfven der har antalet af dylika skolor varit i raskt sjunkande, och utsigter finnas, att det inom de närmaste åren skall ytterligare minskas. Förändringen har väsentligen befordrats genom upprättandet af mindre folkskolor uti aflägsnare utrotar.

De skolformer, som vid undervisningens ordnande i de särskilda distrikten blifvit tillämpade, framgå af följande öfversigt:

1. *Fasta folkskolor.*

a) med särskild lärare för hvarje klass (Lit. A i normalplanen af 1889). Ut i hithörande 6 skolor, som finnas i Halmstad och Varberg, undervisas gossar och flickor hvar för sig. Folkskolans vanliga lärokurser genomgås under trenne läsår, men för de barn, som önska en

fortsatt undervisning, finnas i Halmstad tvenne klasser (4:de och 5:te), hvilka undervisas gemensamt af samma lärare, samt fortsättningsskolor för dem, som afgå efter att hafva afslutat den obligatoriska kursen. Hvarje skolbarns årliga lärotid uppgår till 8 à 9 månader.

b) Med 2 afdelningar, af hvilka hvardera omfattar 2 årsklasser och undervisas af särskild lärare (Lit. B). Hvarje barns lärotid uti hithörande 11 skolor utgör 8 månader utom i två skolor, af hvilka i den ena högre afdelningens gossar och flickor undervisas hvarannan dag och i den andra motsvarande afdelnings klasser hvarannan vecka. Trenne skolor, som blifvit förda till denna skolform, hafva den lägre afdelningens barn undervisade vid mindre folkskolor.

c) Med 2:ne tvåklassiga afdelningar, hvilka undervisas på olika tider af samma lärare (Lit. C). De till denna skolform hörande skolorna bilda den talrikaste gruppen, 51 stycken. Uti 29 af dessa undervisas afdelningarne hvarannan dag, i 4 hvarannan vecka och i 2 hvarannan månad. Uti 16 skolor besöka den högre afdelningens barn skolan under den kallare, den lägre under den blidare årstiden.

d) Med tre klasser, som samtidigt undervisas af samma lärare (Lit. D). Blott 2 sådana skolor finnas, och hafva dessa fasta treklassiga småskolor som underlag.

e) Med fyra klasser, samtidigt undervisade af samma lärare (Lit. E). Hvarje barns årliga lärotid utgör inom denna grupp, som räknar 33 skolor, likasom inom den närmast föregående 8 månader. I några skolor eger dock för en del af barnen en afslutning rum i april månad, hvarefter en sommarkurs vidtager för de öfriga.

f) Med en folkskoleafdelning och en småskoleafdelning (Lit. F). Uti samtliga hithörande 12 skolor undervisas afdelningarne på skilda tider, i 11 fall så, att folkskoleafdelningen besöker skolan under den kallare och småskoleafdelningen under den blidare årstiden, och i ett fall så, att afdelningarne undervisas hvarannan dag. Folkskoleafdelningarne äro fördelade i 4 och småskoleafdelningarne i 3 klasser utom i en skola, i hvilken hvardera afdelningen räknar trenne klasser.

2. Flyttande folkskolor.

g) Med fyra årsklasser, som samtidigt undervisas af samma lärare, på 2 stationer (Lit. G). Tvenne af dessa skolor, som förekomma till ett antal af 12, hafva haft afdelningsläsning på ena roten, medan alla fyra klasserna samtidigt undervisats i biroten. I tvenne skolor har klassernas antal hittills varit tre.

h) Med alla klasserna, samtidigt undervisade af samma lärare, på tre stationer (Lit. H). Af hithörande 4 skolor är en fyrklassig och de öfriga treklassiga med treklassiga småskolor under sig.

B. *Mindre folkskolor.*

Vid sistlidne inspektionsperiods början uppgick de mindre folkskolornas antal till 25 och vid dess slut till 51, och hade således 26 dylika skolor under perioden tillkommit.

Till mindre folkskolor har här, likasom vid upprättandet af de skolreglementen, som sedan midten af förra årtiondet kommit till stånd, hänförs hvarje skola, vid hvilken en småskolelärare meddelat undervisning till sådan omfattning, att den ersatt en eller flere af folkskolans klasser. Med ledning af normalplanen af 1889 skulle eljest ett par af ofvan som mindre folkskolor upptagna läroanstalter kunnat räknas till småskolor med tre årsklasser, och derjemte skulle några, som motsvara lägre afdelningen af folkskolor, möjligen kunnat sammanslås med de senare, hvilket dock ej här skett bland annat af det skäl, att ifrågavarande skolor till läget äro skilda från de folkskolor, till hvilka de närmast höra.

Samtliga mindre folkskolor inom inspektionsområdet äro fasta, och förekomma af dem följande former:

a) = fast folkskola Lit. C. Hit höra tvenne skolor, i hvilka hvardera afdelningen undervisas hvarannan dag.

b) Med en fyrklassig folkskoleafdelning och en tvåklassig småskoleafdelning; afdelningarne undervisade på skilda tider af samma lärare (Lit. I). I några af dessa skolor, som finnas till ett antal af 20, hafva folkskoleafdelningarne hittills varit treklassiga.

c) Med en tvåklassig folkskoleafdelning och en tvåklassig småskoleafdelning; afdelningarne undervisade på skilda tider af samma lärare (Lit. I). Till denna skolform kunna 22 skolor hänföras. Ut 35 af de till denna och närmast föregående grupp hörande skolorna undervisas folkskolebarnen under den kallare och småskolebarnen under den blidare årstiden, medan hvarannandagsläsning förekommer i 7 skolor.

d) Med 2 årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare. Hithörande 3 skolor motsvara fullständigt folkskolans lägre afdelning.

e) Med en folkskoleafdelning och en tvåklassig småskoleafdelning; afdelningarne samtidigt undervisade af samma lärare. Till denna skolform höra 4 skolor, af hvilka tvenne hafva folkskoleafdelningen tvåklassig och de öfriga enklassig.

Skolorna af de tvenne första grupperna, tillsammans 22, äsyfta att helt träda i stället för folkskolor och äro alltså att betrakta såsom mindre folkskolor i egentlig mening, medan skolorna af de trenne

sista grupperna, tillsammans 29, blott afse att ersätta en eller tvenne klasser af folkskolan, till hvilken barnen sedermera öfvergå.

C. *Småskolor.*

År 1886 uppgingo de fasta småskolorna till 93 och de flyttande till 82, och af dessa senare flyttade 54 på två och 28 på tre stationer. Vid slutet af 1892 hade de fasta småskolornas antal vuxit till 127 och de flyttandes sjunkit till 61, af hvilka 53 ambulerade på två och blott 8 på tre stationer. 13 småskolor hafva alltså under perioden tillkommit. — Vid beräkningen af skolornas antal har här lärareantalet lagts till grund, helst som hvarje lärare, äfven der blott en klass undervisas, numera brukar följa samma barn under tvenne läsår, hvarför han eller hon kan anses förestå en skola med tvåårig kurs. Om man i detta fall, såsom ligger nära till hands, ville sammanräkna en första och en andra klass till en skola, kunde man dock icke alltid undvika godtycklighet, t. ex. då i ett distrikt finnes ett udda antal af endera klassen.

Skolornas anordning framgår ur nedanstående öfversigt.

1. *Fasta småskolor.*

a) Med två årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärarinna (Lit. a). Vid dessa skolor tjenstgöra 31 lärarinnor.

b) Med 2 å 3 årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna (Lit. b). De hithörande skolornas antal uppgår till 72, af hvilka 68 äro tvåklassiga och 4 treklassiga.

c) Med 2 å 3 årsklasser, undervisade på skilda tider af samma lärarinna (Lit. c). Af de 24 skolor, som ega denna anordning, undervisas hvardera klassen hvarannan dag i 19 skolor och hvarannan vecka i 4. Blott en skola med tre klasser finnes, och undervisas i denna tredje klassen under den kallare och de båda lägre klasserna under den blidare årstiden.

2. *Flyttande småskolor.*

d) Med två klasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, på två stationer (Lit. g). Till denna skolform höra 46 skolor.

e) Med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, på 2 eller 3 stationer (Lit. h). Af hithörande 15 skolor flytta 7 på två och 8 på tre stationer.

D. *Fortsättningskolor.*

Fortsättningskolorna äro fortfarande fåtaliga, men hafva dock under perioden vuxit från 6 till 13, nemligen 3 i Fjärås, 1 i Förlanda,

1 i Köinge-Svarterå, 3 i Halmstad, 1 i Slättåkra, 1 i Laholms landsförsamling, 1 i Skummeslöf, 1 i Ö. Karup och 1 i Hasslöf. Ett par af dem, som funnos vid periodens början, hafva upphört att existera; andra hafva kommit till under tiden men redan försvunnit. Af de nu befintliga äro 8 nyinrättade och hafva funnits till blott ett eller ett par år. Undantagas fortsättningsskolorna i ett par distrikt, der de anses obligatoriska och besökas af alla, som genomgått folkskolan, har deras lifskraft, hvad landsbygden beträffar, tyvärr ej visat sig vara synnerligen stark.

De trenne i Halmstad befintliga fortsättningsskolorna äro ordnade som aftonskolor, landsbygdens åter fortgå under 6 veckor med 6 timmars daglig undervisning. Lärotiden är förlagd helt och hålLEN utom folkskolans 34½ veckor vid 8 skolor, inom densamma med 2 veckor vid 2 skolor och med 4 veckor vid likaledes 2 skolor. — Lärjungarnes hela antal uppgick 1892 till 328, af hvilka 104 komma på Halmstads skolor. Medeltalet lärjungar för landsbygdens fortsättningsskolor utgjorde 25. Endast en skola (vid Oskarsströms fabrik) har undervisningstiden förlagd till sommaren, alla landsbygdens öfriga fortsättningsskolor till midvintern och upptaga således en del af den för folkskolorna lämpligaste arbetstiden.

En *högre folkskola* finnes inom inspektionsområdet i Onsala skoldistrikt. Kursen är tvåårig och omfattar 32 läsveckor om året. Utom folkskolans vanliga läroämnen förekomma äfven engelska och tyska språken af det skäl, att flertalet af de elever, som bevista skolan, hafva för afsigt att egna sig åt sjömansyrket. År 1892 egde skolan 24 lärjungar.

E. *Slöjdskolor.*

År 1886 funnos inom länet 8 skolor för manlig slöjd i verksamhet; år 1892 hade antalet förökats till 26. Lärjungarnes antal utgjorde sistnämnda år 459 eller i medeltal 17,6 på hvarje skola. Spridningen af dessa skolor underlättas i ej ringa mån, derigenom att länets hushållningssällskap lemnar understöd åt de folkskolelärare, som vilja vid Nääs utbilda sig till slöjdlärare, så framt deras distrikt fattat beslut att inrätta slöjdskola. Den slöjdart, som uteslutande förekommer, är snickeri enligt Nääs-metoden.

Skolor för qvinlig slöjd finnas till ett antal af 23 med 1,025 lärjungar. Frånräknas Halmstads trenne skolor med 441 lärjungar, äro siffrorna synnerligen låga för länet. En rätt stark opinion emot dessa skolor har visat sig inom kommunerna, när uppmaning att inrätta dylik skola framstälts. En riktigare uppfattning af hvad gagn dessa

skolor, rätt skötta, kunna åstadkomma särskildt för de fattigare barn synes emellertid börja att göra sig gällande. Landstinget har under de två sista åren bekostat undervisning i slöjd för eleverna vid småskolelärarinneseminariet i Halmstad i afsigt att utbilda dem till slöjd-lärarinnor, och utsigterna äro därför för framtiden bättre. Det skulle emellertid i hög grad befordra dessa skolors spridning på landsbygden, i fall ett mindre anslag om 20 à 25 kronor kunde af stat eller lands-ting erhållas för hvarje i verksamhet varande dylik skola.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

De läroämnen, som genom skollag och reglementen föreskrifvas, äro föremål för undervisning i nästan alla skolor. De undantag, som förekommit, hafva egentligen gällt öfningsämnena och hafva blifvit för hvarje år sällsyntare. Geometrien har äfven stundom fått träda tillbaka för något som viktigare ansedt ämne.

Lärokurserna äro, med undantag af den för Halmstads, Varbergs och ett par landtdistrikts skolor, i reglementena fastställda genom hänvisning till normalplanens kurser och genomgås i regeln ordentligt. De afvikelser, som mest egt rum, gälla katekesen i småskolan, der man enligt gammal praxis gerna velat utsträcka kursen till att omfatta äfven Luthers förklaring af textorden i lilla katekesen, samt i folk-skolan dels svenska språket, af hvars form- och satslära ofta mycket litet "medhunnits", dels äfven räkneläran och geografien. Det synes emellertid ej möta någon svårighet att genomgå de lärokurser, som nya normalplanen angifver, der läraren besitter tillbörlig kraft och duglighet, och der ej en ojemn skolgång lagt för stora svårigheter i vägen. — Läsordningar uppgöras vanligen fullständigt efter normal-planens anvisningar och finnas i skolorna anslagna.

Antalet af de barn, som i hvarje särskildt läroämne åtnjutit under-visning, framgår af nedanstående tabell, som uppgjorts efter de i Lit. A för 1892 af "uppgifter om folkundervisningen" lemnade siffror. Hela antalet af de sistnämnda år undervisade barnen, de öfver och under skolåldern inberäknade, uppgick till 21,719, af hvilka 11,968 kommo på folkskolorna, 2,587 på mindre folkskolorna och 7,151 på småskolorna.

I folkskolorna undervisades:

i biblisk historia	11,938	eller nära 100	proc.,
i katekes	11,855	" 99	"
i modersmålet	11,914	" nära 100	"
i skrifning	11,938	" " 100	"
i räkning	11,968	" 100	"

i geometri	4,448	eller	37,2	proc.
i geografi	11,472	„	96	„
i historia	7,556	„	63	„
i naturkunnighet	11,053	„	92,4	„
i teckning	10,407	„	87,5	„
i sång	8,878	„	74	„
i gymnastik	9,283	„	82,7	„
i trädgårdsskötsel och trädplantering	2,641	„	22	„

I mindre folkskolorna undervisades:

i biblisk historia	2,587	„	100	„
i katekes	2,259	„	87	„
i modersmålet	2,587	„	100	„
i skrifning	2,587	„	100	„
i räkning	2,587	„	100	„
i geografi	1,537	„	60	„
i historia	401	„	15,5	„
i naturkunnighet	1,540	„	60	„
i geometri	75	„	2,9	„
i teckning	1,615	„	62,4	„
i sång	1,235	„	44	„
i gymnastik	1,767	„	69	„
i trädgårdsskötsel	—	—		

Af småskolans barn undervisades:

i biblisk historia	7,119	„	nära 100	„
i katekes	4,609	„	64	„
i modersmålet	7,151	„	100	„
i skrifning	7,151	„	100	„
i räkning	7,151	„	100	„
i geografi	59	„	0,8	„
i naturkunnighet	40	„	0,6	„
i teckning	2,677	„	37,4	„
i sång	3,350	„	47	„
i gymnastik	3,588	„	50	„

III. Lärotider.

Den för en jemn skolgång gynsammaste lästiden är hvad folkskolorna beträffar inom detta inspektionsområde öfver allt, hvarest barnens skolvägar ej äro särdeles långa och besvärliga, vintern och dernäst våren. Derför börja nämnda skolor sitt arbete naturligen allmänt på senhösten, ofta i midten eller slutet af oktober, hvar veckan fortgår, med 3 à 4 veckors afbrott vid julen, till dess

den årliga lärotiden tilländalupit. I småskolorna börjas vårterminen vanligen i februari.

Läsdagarnes antal i veckan är 6, men i många skolor blott 5. Om än detta senare dagantal kan anses tillfredsställande uti skolor, i hvilka hvarje barn åtnjuter t. ex. 8 månaders årlig undervisning, borde dock i alla skolor med afdelningsläsning den högre siffran vara den utan undantag förekommande. I de flyttande små- och folkskolorna användes den sjette läsdagen i veckan till roteförhör, som i allmänhet upptaga trenne timmar. I sådana distrikt, der afstånden mellan skolstationerna äro stora, inskränkas dessa förhör stundom till hvarannan eller till och med till hvar tredje lördag.

Antalet lästimmar om dagen utgör i folkskolorna nästan utan undantag 6 och i småskolorna 5. I några folkskolor minskas timantalet till 5 under den mörkaste tiden af året, men i allmänhet anses en sådan ändring, som medför en besvärlig rubbning af läsordningen, icke behöflig. Undervisningen, som föregås af en kort andaktsstund, fortgår från klockan 9 till 12 förmiddagen och om eftermiddagarne från klockan 1 till 4 i folkskolorna och 1 till 3 i småskolorna. Under den ljusare årstiden utsträcket middagsrasten vid många skolor till $1\frac{1}{2}$ timme, och fortgår då eftermiddagsläsningen en half timme längre. Mellan lektionstimmarne förekommer alltid en rast på tio minuter. Det skulle helt säkert lända till fördel, om denna raststund för småskolans barn utsträcktes till 15 minuter. — I de skolor, som omfatta både en folkskole- och en småskoleafdelning, gäller naturligtvis för den förra hvad ofvan blifvit sagdt om folkskolorna och för de senare hvad om småskolorna anförts.

Ur den förut lemnade redogörelsen för skolornas anordning framgår, att hvarje barns årliga undervisningstid varit 8 (i ett par fall 9) månader i 50 folkskolor, 7 mindre folkskolor och 103 småskolor, 4 (å $4\frac{1}{2}$) månader i 75 folkskolor, 44 mindre folkskolor och 77 småskolor samt 3 månader i 6 folkskolor och 8 småskolor. Vid några till första gruppen hörande folkskolor har emellertid för en del af barnen en afslutning i april, såsom förut är anmärkt, egt rum. Skolor med hvarannandagsläsning hafva här förts till den andra gruppen.

Läsåret begynte för några år sedan allmänt med vårterminen, men i många skoldistrikt har man ändrat detta förhållande och låtit höstterminen inleda läsåret. Bland skälen till denna ändring vill jag nämna dels det, att föräldrarne ogera släppa ut sina små, som för första gången skola börja vandringen till skolan, i februarikölden, hvarför svårighet ständigt mötte att få en regelbunden intagning vid läsårets början till stånd, dels det, att konfirmandundervisningen tem-

ligen allmänt börjar på hösten, hvarvid en afgangsexamen plägade anställas ofta midt i terminen och barnen således fingo helt tvärt afbryta sin skolgång utan att fullständigt hafva genomgått sista läsårets kurser, och slutligen äfven det, att med de korta julferier, som i allmänhet nu mera förekomma, de båda terminerna lämpligen afslutas med en årsexamen på våren eller sommaren, då också ordförandena i skolrådet hafva bättre tillfälle än i december att närvara vid pröfningen.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Enligt de uppgifter rörande folkundervisningen, som af skolrådsordförandena årligen lemnas, blefvo af de i skolåldern varande barnen nedanstående antal undervisade:

	år 1886	år 1892
i deras egna distrikts fasta folkskolor	8,870	10,008
„ „ flyttande „	1,963	1,216
„ „ fasta mindre folkskolor	1,201	2,454
„ „ flyttande „	95	—
„ „ fasta småskolor	3,662	4,618
„ „ flyttande „	3,958	2,176
„ högre folkskolor	8	22
„ folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom deras egna distrikt	267	312
„ allmänna läroverk och specialskolor	222	215
„ enskilda skolor	396	386
„ hemmen	430	257
hwaremot följande ej åtnjuta undervisning:		
efter inhemtande af de i § 48 af folkskolestad- gan föreskrifna insigter	146	202
„ godkänd afgangspröfning jemlikt § 47 af folk- skolestadgan	565	798
till följd af sjukdom eller naturfel	127	98
af annan anledning	367	225
om hvilka uppgifter saknas	247	261
Summa	22,524	23,248

De i skolåldern befintliga barnens antal har således föga ändrats, likasom också länets folkmängd under sexårsperioden på grund af emigrationen i det närmaste stått stilla; den utgjorde nemligen den 31 december 1886: 137,740 och samma dag 1892: 136,449.

Af de anförda siffrorna framgår, att nedanstående antal barn undervisats uti deras egna distrikt:

	År 1886.		År 1892.
fasta skolor	13,733 eller 69,5 %		17,080 eller 83,4 %
flyttande „	6,016 „ 30,5 %		3,392 „ 16,6 %
Summa	19,749		20,472

Det fördubblade antalet lärjungar i de mindre folkskolorna är egnadt att tilldraga sig någon uppmärksamhet. Jag vill emellertid erinra om, att vid mer än halfva antalet (29) af ifrågavarande skolor, som för öfrigt oftast tillkommit för att möjliggöra flyttande folk- och småskolors förvandling till fasta, undervisas blott den lägre folkskoleafdelningens barn, hvilka således från mindre folkskolorna hafva att öfvergå till folkskolorna. Lärarne vid dessa mindre folkskolor äro därför egentligen att betrakta såsom biträdande lärare vid folkskolorna.

Antalet af uti enskilda skolor undervisade barn har under perioden icke undergått någon ändring. Skolor af detta slag finnas för öfrigt nästan uteslutande i städerna. Af ofvan uppgifna 386 barn tillhörde nemligen blott 80 eller 20,7 %, landsbygden.

De i hemmen undervisade utgöras till vida öfvervägande mängden af barn, tillhörande yngsta åldersklassen. Deras antal är i raskt sjunkande, hvilket utom af andra skäl säkerligen väsentligt beror på kortare skolvägar och mera lämpliga undervisningstider. Då derjemte äfven de barn, som af "annan anledning" icke erhållit undervisning, minskats, följer häraf, att intagningen i skolorna sker med allt större regelbundenhet vid den ålder, som skollag och reglementen föreskrifva, d. v. s. under det år, då barnen fylla 7 år. Intagningen eger också rum ganska noggrant vid läsårets början, och med jembförelsevis ganska få undantag beviljas endast åt de barn, som pröfvats kunna någorlunda följa med kamraterna, tillåtelse att efter den nämnda tiden inställa sig i skolan. — Antalet minderåriga barn, som besöka småskolorna, är ringa. År 1892 uppgick det till blott 236 inom länet.

Skolgången kan uppgifvas hafva i det hela vunnit i stadga och regelbundenhet, tack vare många skolråds och särskildt skolrådsordförandes bemödanden samt gynnsammare förhållanden hvad skolornas anordning, lästider och antal beträffar. Den andel, som många nitiska lärare, hvilka förstått att vinna barnens och befolkningens tillgifvenhet och förtroende, ega i framstegen, förtjenar att ock framhållas, helst lärare icke saknas, som inskränka sig till att blott klaga öfver andras försummelser. — Vid folkskolor med hvarannandagsläsning har det ständigt visat sig lända till fördel för skolgångens jemnhet att öfvergå till en sådan anordning, att den högre afdelningen besöker skolan om

vintern och den lägre under den blidare årstiden, och på samma sätt att vid skolor, i hvilka alla barnen dagligen undervisats åtta månader, tillämpa den anvisning, som normalplanen gifver att fördela lästiden i tvenne ungefär lika långa terminer, en under vintern för alla barnen och en för de barn, som ej jemlikt § 48 af folkskolestadgan erhållit befrielse från vidare skolgång under året. — Med hänsyn till behovet att erhålla såväl tillräckligt lång tid för den för alla obligatoriska läsningen som också tillfälle till fortsatt undervisning, för hvilken man annars har svårt att finna lämplig tid, vore en förändring af den sistnämnda skolformen att föredraga. Denna förändring borde bestå deri, att vinterterminen utsträcktes till att omfatta 5 à 6 månader, hvarefter för de barn af den högre afdelningen, åt hvilka föräldrarna önska bereda tillfälle till en fortsatt undervisning, borde vidtaga en termin på 2 à 3 månader, under hvilken fortsättningsskolans lärokurser skulle genomgås. Jag hänvisar för öfrigt hvad denna anordning beträffar till redogörelsen för perioden 1882—1886.

Lärjungarnes flyttning sker allt mera regelbundet efter kunskaper, och åldern bestämmer ej, åtminstone ingalunda i samma grad, som förr ofta var fallet, densamma. Antalet af de barn, som med minimikunskaper tillåtas lemna skolan, uppgår enligt de uppgifter, som förut meddelats, till 202 och synes således icke vara synnerligen stort, men i verkligheten är antalet icke så litet större, beroende dels derpå, att en del öfveråriga barn kunna föras hit, dels derpå, att bland de barn, som anses hafva erhållit godkänd afgangspröfning, ingå icke så få, som med strängare uppfattning bort hänföras till ifrågavarande kategori. Antalet åter af de barn, som före fyllda 14 år på grund af § 47 uti folkskolestadgan upphört att besöka skolan, är deremot temligen stort och synes tilltaga i samma mån, som kännedomen om barnens rättighet att få lemna skolan, så fort de kunna erhålla godkänd afgangsexamen, tränger igenom. Få saker hafva varit så menliga för en jemn skolgång, som den förr så allmänt rådande föreställningen, att barnen nödvändigt borde hållas kvar i skolorna, till dess deras nattvardsläsning skulle börja, huru sent detta i vissa trakter än skedde. Häraf blef å andra sidan en följd, att man trodde sig kunna befria barn från skolpliktigheten, om man blott kunde förmå vederbörande att admittera dem till konfirmationsundervisningen, hvilket alltför ofta lyckades. Ehuru förhållandena visst icke alltid och allestädes äro sådana i dessa hänseenden, som de borde och kunde vara, kan dock ej förnekas, att betydligt större ordning så småningom kommit till stånd.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Vid slutet af nedanstående år voro inom länet anställda följande antal lärare och lärarinnor:

A) vid folkskolorna		Ar 1886.		År 1892.	
Examinerade folkskolelärare		120		126	
„ folkskolelärarinnor		14		20	
Biträdande lärare		5		1	
„ lärarinnor		7	146	12	159
B) vid de mindre folkskolorna					
Lärare		2		2	
Lärarinnor		23	25	49	51
C) vid småskolorna					
Lärare		7		7	
Lärarinnor		168	175	181	188
		Summa 346		398	

Tillväxten har således under de gångna 6 åren utgjort 12 folkskolelärare (och lärarinnor), 1 biträdande lärare, 26 lärare vid mindre folkskolor samt 13 lärare vid småskolor eller tillsammans 52 lärare. Fördelas länets folkmängd på folkskolelärarnes antal, erhålles ett medeltal af 934 personer svarande mot hvarje lärare. År 1886 uppgick ifrågavarande medeltal till 1,027. Medtagas vid denna beräkning, sasom tillbörligt är, äfven biträdande lärare och lärare vid mindre folkskolor, sjunker nämnda medelsiffra till 650 personer, medan motsvarande tal år 1886 utgjorde 800. Förhållandet synes alltså i det hela vara rätt tillfredsställande, men fördelningen är tyvärr ganska ojämn, hvarför på icke så få punkter ändringar äro af nöden. Uti de 8 skoldistrikt, i hvilka missproportionen uti förevarande fall särskildt framhölls i förra berättelsen, har ändring kommit till stånd i 3, är beslutad i 2, medan i 3 (Årstad, Vinberg och Morup) ännu intet är vidgjordt. — En beräkning efter samma grund som den nyss anförda gifver 1 småskolelärare mot 689 personer. År 1886 var motsvarande siffra 787. Inberäknas härvid de folkskolelärare samt lärare vid mindre folkskolor, hvilka undervisa en småskoleafdelning, erhålles förhållandet 1,533, medan detsamma år 1886 utgjorde 1,676. — Fördelas åter hela lärarepersonalen på 10,000 af folkmängden, kommer man för 1892 upp till siffran 29,2, under det att det motsvarande tal för hela riket, som senast publicerats eller för 1885, uppgick till 24,9. — Uti ofvanstående

uppgifter och beräkningar har afseende ej fästats å särskildt för öfningsämnen anställda lärare (lärarinnor). Sådana funnos 1892 blott till ett antal af 6.

Under de senare åren hafva många unga lärare vunnit anställning i äldres ställe, och denna omständighet i förening med användningen af ändamålsenligare läroböcker samt ett noggrannare iakttagande af normalplanens anvisningar har bidragit att märkbart höja undervisningen såväl i småskolorna och mindre folkskolorna som isynnerhet i folkskolorna. Barnens kunskapsmätt är också utan fråga i allmänhet större än för några år sedan, hvilket resultat de gynsamare skolförhållanden, som förut omnämts, naturligtvis i sin mån medverkat att frambringa. Emellertid gifves det ännu alltjemt icke så få lärare — bland folkskolans väl 18 — som af bristande vare sig förmåga eller intresse icke på tillfredsställande sätt hålla sina skolor uppe.

Rörande undervisningen i de särskilda läroämnena hänvisar jag till den utförligare framställning, som i berättelsen af 1886 lemnales, och som i hufvudsak fortfarande eger tillämplighet. Här meddelas därför blott några anmärkningar rörande behandlingen af vissa läroämnen, som framför andra under senare åren varit föremål för min uppmärksamhet.

Vid de prof, som jag i nästan alla skolor upprepade gånger företagit, har det visat sig, att *rättskrifningen* fortfarande icke kan anses tillfredsställande i det öfvervägande antalet af folkskolor. Och ändock upptager rättskrifningsläran, som väsentligen borde vara genomgången och inöfvad i första och andra klasserna, rätt mycken tid i tredje och fjärde och inkräktar här ofta på de tinmar, som bort egnas åt språkläran. Ehuru barnens alltför svaga framsteg i detta ämne i icke få fall kunna åtminstone delvis förklaras genom försummad kontroll öfver de tysta öfningarne och stundom genom ett allt för stort förtroende till uteslutande praktisk öfning samt genom bristande kraft i undervisningen öfver hufvud, har det dock synts mig behöfligt att söka en metod, som kunde medföra ett raskare och säkrare resultat än det man användt, och har jag brukat rekommendera följande sätt att gå till väga som ändamålsenligast.

Sedan läraren på vanligt sätt förberedande genomgått för barnen i folkskolans första och andra klasser ett visst ljuds beteckningssätt t. ex. j-ljudets, uppskrifver han på svarta taflan 8 å 10 dithörande ljudstridigt tecknade ord t. ex. af dem, hvilka skrivas med lj, samt låter barnen införa desamma i för detta ändamål anskaffade skrifböcker, ett ord på hvarje rad af bokens andra sida, hvarefter barnen få till uppgift att hemma med bläck eller blyerts fylla hvarje rad tvärs öfver båda sidorna genom upprepad afskrifning af det främst å raden teck-

nade ordet. På detta sätt kommer hvarje ord att skrivas 8 à 10 gånger, och barnet hinner att blifva förtroligt med detsamma. Följande skoldag på lämplig timme, medan barnen från svarta taflan införa på nästa sida 8 à 10 ord på samma sätt, mönstrar läraren hastigt hvarje skrifbok och granskar särskildt sista ordet å hvarje rad på högra sidan samt tillsäger om omskrifning i händelse af slarfvig piktur eller felaktig skrifning. Med någon öfning böra barn och lärare hafva detta arbete undanjordt på några minuter. Dikterar så läraren lämpliga korta öfverskrifter vid öfvergång till nya beteckningssätt, kan skrifboken begagnas som lärobok tillika, och reglerna inpreglas sålunda i minnet och praktiskt tillämpas samtidigt. När ett ljuds samtliga beteckningssätt blifvit på detta sätt genomgångna, dikterar läraren en rätt-skrifningsöfning för att pröfva, huru barnen tillegnat sig det meddelade, och skulle härvid resultatet, bedömdt särskildt efter hvad andra klassens barn förmå att åstadkomma, befinnas mindre tillfredsställande, bör repetition företagas med iakttagande af samma sätt att gå till väga. Äfven under förutsättning af att ett barns årliga lärotid är blott 4 månader, bör det medhinna 800 ord under läsalet och kan alltså tvenne gånger genomgå hela rättsskrifningsläran, innan det uppflyttas till folkskolans högre afdelning. En god grund bör då vara lagd, och barnens kunskaper i detta läroämne behöfva sedan i tredje och fjerde klasserna blott underhållas och ökas genom skrifning efter diktamen. Atminstone en dylik öfning bör förekomma hvarje vecka. -- Det är klart att användningen af ofvan framställda förfaringssätt icke befriar från den afskrifning af stycken i läseboken, hvilken af normalplanen förordas.

Form- och satsläran inöfvas i skolorna med mera framgång än förr, och skolor finnas nu, i hvilka barnen vid uppsatsskrifningen böra hafva väsentligt gagn af sin kunskap i språkläran. Men dessa skolor äro tyvärr ännu att betrakta som undantag; i allmänhet har den sammansatta satsen antingen ej alls medhunnits eller blott föga behandlats. I fortsättningsskolorna egnas, som tillbörligt är, mycken tid åt språkläran.

Uppsatsskrifning förekommer allmännare än förr men ännu allt för oregelbundet. Der barnantalet i högre afdelningen varit synnerligen stort, har jag, för att ej arbetet med rättandet måtte blifva för afskräckande, föreslagit att blott låta högsta klassens barn deltaga i denna öfning, helst rättelserna, hvad satssammanhanget och interpunkteringen beträffar, endast med dessa barn kan genomgås. Erfarenheten visar för öfrigt behöfligheten af att det minimum af uppsatser, som hvarje ar bör förekomma, genom reglementet (eller läsordningen)

fastställes, samt att kontroll öfver efterlevandet af föreskriften härom utfövas.

Framstegen i *räkning* hafva varit särskildt i ögonen fallande. Medan ännu för några år sedan flertalet af högsta klassens barn i nästan alla skolor voro i hög grad osäkra redan i fraga om taluppsägning och räkning af hela tal, så kan man nu icke blott härutinnan utan ock i afseende på decimalbråk med dess tillämpning på sorter finna barnen uti mera än halfva antalet skolor nagorlunda hemmastadda. Äfven hufvudräkning, som i folkskolorna varit föga öfvad, användes nu flitigare. Dess betydelse särskildt som förberedande för den skriftliga räkningen i såväl folk- som småskolor har vid inspektioner och sammanträden med lärare ofta blifvit framhållen, och proflektioner för att tydlig görasättet att härvid gå till väga hafva vid dessa tillfällen förekommit. -- En iakttagelse, som allt för ofta gjorts, är den att läraren ej egt kännedom om den ståndpunkt, hvarpå lärjungarne befunnit sig, i följd hvaraf dessa fatt, trots all osäkerhet och osjelfständighet, fortsätta räkneboken framat. Att svarighet kan möta i skolor med stort barnantal och helst i sådana, der fyra klasser samtidigt undervisas, är otvifvelaktigt, men nämnda förhållande behöfde dock icke ega rum. I profträkning har läraren ett godt men tyvärr mycket försummat medel att lära känna hvarje barns kunskapsmått, såvida den företages på sådant sätt, att den blir effektiv d. v. s. med ett fatalt barn, som på lämpligt sätt isolerats från hvarandra, i sender. -- I vissa skolor hafva barnen, säkerligen med hänsyn till nyss antydda svarighet, fatt i tur under lärarens ledning utföra all räkning på svarta taflan. Men vid företaget prof har det ständigt visat sig, att barnen på detta sätt trots allt lärarens bemödande icke förvärfvat förmåga att tillfredsställande reda sig på egen hand.

Hvad den *geografiska* undervisningen beträffar kan anmärkas, att karta användes af barnen vid lexornas öfverläsning i hemmen i mycket större omfattning än för några år sedan; i följd häraf har den för mycket vanliga oförståndiga utanläsningen nästan helt och hållet försvunnit. I många skolor begagnas lärobok ej i folkskolans lägre afdelning, utan barnen inlära på kartan den uppgift, som läraren för hvarje gång förberedt, ett sätt att gå tillväga, som synes på detta stadium ändamålsenligast. De geografiska läroböcker, som på senare åren utgifvits, hafva också i icke ringa mån bidragit att höja undervisningen i detta ämne. Emellertid synes det som om författarne fortfarande hade allt för stark förkärlek för namn, för att deras böcker, äfven de mera begränsade upplagorna, skulle vara fullt passande för flertalet af vara skolor. Också hafva de för folkskolans högre afdel-

ning fastställda lärokurserna ofta icke fullständigt under läsalet medhunnits.

Att upprätthålla *ordning och tukt* bland barnen synes icke möta någon vidare svårighet, särskildt hvad landsbygden beträffar. Atminstone äro de fall ganska sällsynta, då förhållandet varit sådant, att det föranledt omnämmande för inspektören. Deremot har jag rörande tillsynen öfver barnen under raststunderna erhållit det intryck, att denna borde och kunde utöfvas med mera nit och intresse. Många daligt ord skulle säkerligen ej blifvit sagdt och många ondt föredöme ej gifvet, om läraren vid dessa tillfällen uppehållit sig mera bland barnen och välvilligt öfvervakat deras lekar. För lärarne sjelfva vore det också utan fraga fördelaktigare att tillbringa dessa raststunder ute i fria luften än att af maklighet slå sig till ro inom hus.

Förhör med barnen anställas allmänt vid läsalets slut i de fasta skolorna och vid de flyttande, då undervisningen i hvarje rote för året upphör. I regeln är skolrådets ordförande närvarande vid dessa förhör, atminstone alltid vid dem, som hallas i folkskolorna. Särskild examen med de barn, som skola lemna folkskolan, hålles nog, men ofta sammanslas denna pröfning med den vanliga arsexamen. Öfver hufvud kan sägas om examina, särskildt hvad folkskolorna beträffar, att de sällan hallas på sådant sätt, att derigenom kontroll åstadkommes öfver att barnen genomgått och någorlunda kunna redogöra för de reglements enligt föreskrifna lärokurserna i hvarje särskildt ämne.

VI. och VII. Undervisningsmateriel, skolbibliotek och anteckningsböcker.

Den för undervisningen närmast behöfliga materielen finnes nästan utan undantag i alla skolor. Det möter nu mera sällan någon svårighet för lärarne att erhålla sådan, då de derom göra framställning. Anskaffandet af densamma gynnas för öfrigt af det bruk, som på senare åren börjat införas, nemligen att kyrkostämmorna hvarje år ställa ett visst belopp till skolrådets förfogande bland annat för materielens underhåll och förökande. För undervisningen i fysik finnes lämplig materiel blott i ett fatal skolor. I flere distrikt tillhandahållas läroböcker och skrifmaterialier för nedsatt pris eller någon gång alldeles kostnadsfritt för fattiga barn. — Skolbibliotek hafva ännu föga kommit i bruk inom länet.

De föreskrifna anteckningsböckerna förefinnas i alla skolor, äro ändamålsenligt uppställda, och har sällan någon anmärkning i afseende på deras användning behöft göras.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

De lärorum, som egas af skoldistriktet, kunna, sedan under senare åren 4 äldre skolhus blifvit ombyggda och 5 äldre skolsalar utvidgade, med högst 4 undantag betecknas såsom ändamålsenliga och många till och med som utmärkta. Distriktets egna skolhus utgöra 228 och inrymma 307 skolsalar, slöjdrum oberäknade. Det är således ett betydligt antal af länets skolor, som åtnjuta fördelen af ganska goda lokaler. De hyrda skolrummen äro deremot, om jag undantager några, som upplåtas af skolrotar, samt ett fåtal andra, icke sådana, att de strängt taget borde godkännas. Också blifva de smaningom ersatta af egna. Så hafva under de sista sex åren 27 nya skolhus tillkommit, och beslut äro fattade om uppförandet af ytterligare 8 stycken.

I afseende på skolmöblerna kan anmärkas, att langbänkarne försvunnit ur ett så betydligt antal skolor, att det är att hoppas, att deras roll efter ännu en sexårsperiod skall vara helt utspelad. Beskaffenheten af de svarta taflorna är också temligen allmänt bättre än förr och skolrummen mer allmänt försedda med skåp för förvaring af materielen. Med hänsyn till upprätthållandet af ordning och snygghet i och utom lärorummen är förhållandet visserligen icke i regeln sådant, att det kan fylla de anspråk, som i detta fall ofta framställas, men i förhållande till befolkningens vanor kan man nog säga, att ordningen är i allmänhet tillfredsställande och stundom efterdömlig.

Skolträdgårdar, ordnade för barnens undervisning, uppgifvas förekomma till ett antal af 59. Med ordnandet är det dock föga bevänt, och öfver hufvud torde lärarne lägga i dagen mindre intresse för trädgårdsskötsel än för något annat ämne. Trädplantering omfattas dock i vissa trakter med mera ifver.

IX. Tillsyn.

Skolrådets alligande att utöfva tillsyn öfver skolorna hvilat väl fortfarande, särskildt hvad den pedagogiska delen af densamma beträffar, på deras ordförande, men man får dock det intryck, att ett i någon mån lifligare deltagande från de valda ledamöternas sida nu mera eger rum. I några få distrikt är detta deras deltagande sådant, att det kommer rätt nära hvad af dem kan begäras. Det är också behöfligt, att ordförandenas besvär, som i de skolrikare distrikten ingalunda är ringa, i någon mån fördelas på andra. Jag vill i förbigående här antyda en ändring, som synes med fördel kunna ske. At

hvarje folkskolelärare borde uppdragas att för den egna skolans område föra skolrådets förteckning öfver skolpliktiga barn samt ansvara för statistiken å Lit. B. framsidan i "uppgifter om folkundervisningen". Då lärarne böra kunna, hvar och en inom sitt skolområde, noggranare känna till befolkningen, än det är möjligt för skolrådsordförandena, böra också siffrorna kunna blifva mera exakta, än de nu ofta nog äro. — Här vill jag vidare hafva tillagdt, att förtjensten af de framsteg, som under perioden gjorts, i de flesta fall väsentligen tillkommer skolrådets ordförande.

Mina besök i skolorna hafva nästan alltid skett, då de haft sina ordinarie lästider, och utan föregående underrättelse. I regeln har jag inspekterat halfva antalet hvarje år samt oftare, när det af något skäl ansetts behöfligt. Sammanträden med lärarne hafva hållits pastorsvis, då förhållandena gifvit anledning dertill.

X. Kostnader för skolväsendet.

Ur skolrådets uppgifter om folkundervisningen i ekonomiskt hänseende för 1892 erhålles följande sammandrag för hela länet:

Debet:

Tillgångar vid årets början	145,561,11
Räntor, arrenden och dylikt	7,277,60
Bidrag af skoldistrikten	199,917,06
„ „ staten	116,633,68
„ „ landsting, hushållningssällskap eller andra skoldistrikt	474,92
Öfriga inkomster	17,195,68
Skuld vid årets slut	301,197,40
Summa kronor	788,257,40.

Kredit:

Skuld vid årets början	306,845,07
Utgifter till lärares aflöning	235,158,82
„ „ skollokalerna och inventarier	47,439,11
„ „ undervisningsmateriel	7,839,57
Öfriga utgifter	42,836,14
Tillgångar vid årets slut	147,938,69
Summa kronor	788,257,40.

Jemförda med 1886 års sammandrag, förete utgiftsposterna en tillväxt af tillsamman 41,764,81 kronor. Lärarnes aflöning särskildt har ökats med 36,367,42 kronor. Hela utgiftssumman motsvarar en afgift

af 2,44 kronor på hvarje person af folkmängden mot 2,11 kronor år 1886. Utgiften för hvarje under året undervisadt barn uppgick till 15,34 kronor mot 13,92 kronor år 1886. Uti 40 af landsbygdens skoldistrikt uttaxerades till skolväsendet under 20 öre, uti 34 mellan 20 och 35 öre och uti 10 öfver 35 öre, allt per fyrek.

J. E. Strandmark.

Berättelser om Folkskolorna inom Kalmar stift

åren 1887—1892.

I.

Norra Möre, Stranda och Handbörds kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen.

Skoldistriktens antal inom inspektionsområdet har efter år 1886, sedan Högsby i Handbörds kontrakt belägna församling delats i 2:ne skoldistrikt, Högsby och Fogelfors, ökats med ett och utgör nu tjugu. Antalet folkundervisningsanstalter inom dessa 20 skoldistrikt utgjorde vid 1892 års slut inom

	folkskolor		mindre folkskolor		småskolor	
	fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.
<i>Norra Möre</i>	8	8	—	4	9	11
<i>Stranda</i>	12	4	—	2	10	7
<i>Handbörd</i>	4	10	2	2	3	15
Summa	24	22	2	8	22	33.

Af skolor med flera lärare finnas i Kalmar stad 2 folkskolor och 2 småskolor, i Oskarshamn 1 folk- och 1 småskola, i Mönsterås köping 1 folkskola och i Högsby 1 folkskola.

Jemför man nu ofvanstående med förhållandet vid 1886 års slut, så finner man, att antalet skolor undergått följande förändring: en *tillväxt* har egt rum inom

	folkskolor		mindre folkskolor		småskolor	
	fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.
Norra Möre med . . .	—	3	—	1	2	—
Stranda » . . .	4	—	—	2	1	—
Handbörd » . . .	—	—	1	—	—	2
Summa tillväxt	4	3	1	3	3	2.

Deremot har *minskning* egt rum inom

	folkskolor		småskolor
	fasta.	flyttande.	flyttande.
Norra Möre med	1	—	2
Stranda »	—	2	1
Summa minskning	1	2	3.

Minskningen beror derpå, att i Norra Möre på grund af lokala förhållanden 1 fast folkskola förändrats till flyttande, att i Stranda 2 flyttande folkskolor gjorts till fasta samt att 3 småskolor, som förut varit flyttande, förvandlats till fasta. Antalet folkundervisningsanstalter af alla slag har under året ökats med 10. Ännu fattas dock mycket, innan antalet skolor inom distriktet kan sägas fullt motsvara behovet.

Om det också villigt må erkännas, att proportionen mellan fasta och flyttande skolor inom distriktet förbättrats under inspektionsperioden, så är dock antalet flyttande skolor fortfarande anmärkningsvärdt stort i förhållande till de fasta. Af 111 skolor äro endast 45 fasta. Resten eller 63 äro flyttande. Till en del beror visserligen detta beklagliga förhållande på sådana omständigheter, som göra bibehållandet af de flyttande skolorna fullt berättigadt; men å andra sidan är i flera af de flyttande skolorna barnantalet så stort, att det borde hafva föranlett dessa skolors förvandling till fasta. Af de flyttande skolorna flytta de flesta på två stationer, men ännu finnas dess värre flera skolor, som flytta på tre stationer, nemligen inom Stranda kontrakt 2 folkskolor och 2 småskolor samt i Handbörds 1 folkskola och 4 småskolor. Hvad som emellertid i någon mån upphjelper ställningen vid de på tre stationer flyttande skolorna, är, att undervisningstiden i dem alla utom i 2 småskolor utgör 9 kalendermånader, till följd hvaraf läsningen på hvarje station dock pågår under 13 veckor om året. Vid mina framställningar om inrättandet på nämnda ställen af nya skolor, på det att antalet stationer måtte minskas, har jag derjemte föreslagit indragning af öfverläsningsmånaderna, hvarigenom kostnaderna för de nya skolorna icke obetydligt skulle komma att nedgå. En så beskaffad anordning röner

emellertid motstånd från lärarnes sida, enär genom indragande af öfverläsningsmånaden deras inkomster skulle förminsas.

För anordningen af skolorna inom distriktet ligger i de flesta fall den från kongl. ecklesiastikdepartementet utgifna normalplanen till grund, nemligen före 1890 normalplanen af år 1878 och derefter den af år 1889. I städerna är anordningen för *folkskolorna* i öfverensstämmelse med Litt. A. Här vid lag förefinnes dock den olikheten, att i Oskarshamn folkskolan är indelad i endast 3 klasser. Mönsterås köpings folkskola är anordnad i öfverensstämmelse med Litt. B. På landsbygden följes för de fasta folkskolorna den anordning, som är gifven antingen för Litt. E eller för Litt. C. Den förra anordningen följes vid 9 folkskolor, nemligen 1 i Norra Möre, 7 i Stranda och 1 i Handbörd. Af skolorna Litt. C hafva endast 2, nemligen 1 i Stranda och 1 i Handbörd, varit så anordnade, att de begge afdelningarnes barn hvarannan dag besökt skolan. I de öfriga gå de olika afdelningarne på olika tider af året. Denna anordning har på en del ställen mött motstånd, innan den blifvit införd, men öfverallt, der detta skett, har den visat sig motsvara befolkningens behof, i det att föräldrarne genom densamma kunnat påräkna de äldre barnens hjälp under det mest brådskande jordbruksarbetet. Vanligen har anordningen varit den, att öfre afdelningens barn besökt skolan under vårterminen och den nedre afdelningens under höstterminen. Vid 2:ne skolor hafva dock afdelningarne delat läsåret sig emellan så, att nedre afdelningens barn besökt skolan fr. o. m. början af april t. o. m. 15 oktober med afbrott af två månader under sommaren, och öfre afdelningen under tiden mellan 15 oktober och 1 april med afbrott af en månad vid julen. De flyttande folkskolorna äro ordnade i öfverensstämmelse med Litt. G eller Litt. H, allt efter som skolorna flytta på 2 eller 3 stationer. Af det senare slaget finnes en i Stranda, uti hvilken undervisningen pågår på en station 4 månader, på en annan 3 och på en tredje endast 2. På den förstnämnda stationen är skolan ordnad i öfverensstämmelse med Litt. G, på de begge andra enligt Litt. H.

Af *småskolorna* äro alla fasta indelade i 2 klasser. I städerna äro de anordnade enligt Litt. a och på landsbygden enligt Litt. b, hvarjemte i en småskola i Norra Möre följes anordningen Litt. a, samt i 2:ne småskolor, 1 i Norra Möre och 1 i Handbörd, Litt. c. Af de flyttande småskolorna äro alla på tre och en del af dem, som flytta på två stationer, indelade i 3 klasser, de öfriga i 2.

Af de *mindre folkskolorna* äro 2:ne fasta. Dessa äro anordnade i öfverensstämmelse med Litt. I. Af de 8 flyttande alternera 2:ne med hvar sin flyttande småskola. De öfriga 6

bestå af folk- och småskoleafdelningar, som samtidigt undervisas (Litt. K).

Antalet befintliga *fortsättningsskolor*, ordnade i öfverensstämmelse med kongl. kung. den 11 sept. 1877, utgjorde vid inspektionstidens slut 17, af hvilka 7 funnos i Norra Møre, 6 i Stranda och 4 i Handbörd. De 3 i städerna befintliga fortsättningsskolorna hafva varit ordnade såsom aftonskolor, men i Mönsterås köping och på landsbygden har undervisningen pågått under en sammanhängande tid af 6 veckor, hvilken städse varit förlagd utom den för folkskolan föreskrifna undervisningstiden. Uti städerna har dessutom under 2:ne eftermiddagar i veckan särskild undervisning varit beredd för sådana barn, hvilka, sedan de med afgångsbetyg enligt § 48 af folkskolestadgan lemnat skolan, blifvit anställda såsom arbetare vid någon af der varande fabriker.

Någon tillämpning af senaste normalplanens anvisningar till särskild undervisning af de barn, hvilka jemlikt folkskolestadgans § 48 kunna af skolrådet erhålla tillstånd att lemna skolan, innan de förvärfvat det fulla kunskapsmått, som bör i folkskolan inhemtas, har icke inom mitt distrikt förekommit. Man har i stället sökt anordna undervisningen i folkskolorna så, att ofvannämnda barn kunnat utexamineras från folkskolans tredje klass.

II. Läroämnena, lärokurser och läsordning.

De *läroämnena*, som i de olika skolorna behandlas, äro de i kongl. folkskolestadgans § 12 föreskrifna, hvarjemte uti en församling i Stranda under det sist förflutna läsåret kyrkohistoria, emot min protest, förekommit såsom ett på läsordningen upptaget särskildt undervisningsämne. Uti de flyttande folkskolorna Litt. H äro på grund af medgifvandet i mom. 2 af § 13 folkskolestadgan teckning och geometri uteslutna från läroplanen, hvilket äfven uti en af dessa gäller naturkunnighet och uti 2:ne svensk historia. Uti några få skolor Litt. C ingår icke geometri uti undervisningen, likasom ock uti en på 2 stationer flyttande folkskola teckning icke kan sägas förekomma.

Uti småskolorna förekomma åskådningsöfningar mera sällan utom i städerna, hvartill orsaken är att söka uti brist på undervisningsmateriel för detta ämne. Teckning förekommer aldrig i de flyttande småskolorna, men merendels i de fasta.

Hvad de mindre folkskolorna beträffar, så förekommer i dem aldrig geometri. Svensk historia, naturkunnighet och teckning ingå

ej i undervisningsplanen för de flyttande mindre folkskolorna Litt. K, hvarjemte svensk historia icke läses i den ena af de på 2 stationer flyttande mindre folkskolor, som hafva särskild småskola såsom underlag.

Ett ämne, som dess värre alldeles ligger nere i flera skolor, är sång, beroende detta då på vederbörande lärares eller lärarinnas oförmåga att undervisa i detta ämne. Gymnastik förekommer nog i de flesta skolor, men framstegen, som göras deruti, äro i allmänhet mycket små. Orsaken härtill torde vara att söka dels i den ringa sympati för detta ämne, som förefinnes hos befolkningen, dels ock i de icke obetydliga svårigheter, hvarmed denna undervisning öfver allt har att kämpa. Ingenstädes finnes särskild lokal för ändamålet, utan gymnastikundervisningen måste försiggå antingen i skolsalen eller i det fria. Då användandet af skolsalen är förenadt med många olägenheter, särskildt den att utrymmet i de flesta fall är för litet för detta ändamål, blifver i sjelfva verket undervisningen i detta ämne inskränkt till den tid, då gymnastiköfningarne kunna anställas i det fria. Barnens drägt, särskildt deras fotbeklädnad, lägger också rätt stora hinder i vägen för en framgångsrik undervisning i detta ämne. De flesta skolbarnen äro nemligen om sommaren barfotade och gå om vintern i träskor.

Slöjd för både gossar och flickor förekommer i städerna. Slöjd för gossar är dessutom anordnad i Mönsterås köping samt på landsbygden uti en skola i Norra Möre, 4 skolor i Stranda och 9 uti Handbörd, hvarjemte slöjd för flickor äfven förekommer i en skola i Norra Möre.

I fråga om lärokurserna i de olika ämnena följas i hufvudsak normalplanens anvisningar, nemligen före 1890 de i normalplanen af 1878 och efter 1890 de i normalplanen af 1889 angifna. Detta gäller både hela den kurs, som genomgås, och densammas fördelning på skolans särskilda klasser.

Hvad först småskolorna beträffar, så begränsas i dessa i allmänhet undervisningen till de ämnen och till de lärokurser, som normalplanen angifver. Någon undervisning i katekes i egentlig mening förekommer numera knappast i någon småskola i distriktet, så vida icke till följd af lokala förhållanden småskolan måst öfvertaga någon del af folkskolans undervisning, och äfven detta förekommer endast undantagsvis. Det är endast i räkning, som i en del skolor de af normalplanen gifna gränserna för kursen pläga öfverskridas. I detta ämne händer nemligen, att barnen sysselsättas med tafvelräkning i hela tal, mest addition och subtraktion, inom jemförelsevis ganska stora talområden, hvarjemte området för hufvudräkningen också i ej

ringa mån plägar utsträckas. Der sådant sker, der märkes alltid, att det förökade omfånget af kursen vunnits på bekostnad af grundligheten, till följd hvaraf osäkerhet hos barnen vid lösande af alla uppgifter, äfven de minsta och enklaste, förekommer.

Hvad åter folkskolorna, både de egentliga och de mindre, angår, så äro nu mera äfven dessa, såsom jag redan omnämnt, ordnade efter 1889 års normalplan. Detta gäller både lärokursen i de olika ämnena och, beträffande åtminstone flertalet af dem, fördelningen af denna mellan skolans olika klasser. Smärre afvikelser gifvas, såsom i Kalmar stadsförsamling, der uti katekes den i 1878 års normalplan angifna kursfördelningen följes, på det att fattiga och mindre begåfvade barn må kunna utexamineras från tredje klassen. Af samma skäl plägar man i en del folkskolor Litt. E i öfre afdelningen årligen genomgå hela denna afdelnings kurs i katekes. Enligt uppgift af vederbörande lärare medhinnas utan större svårighet denna kurs. En större afvikelse från kristendomskurserna i 1889 års normalplan har under sist förflutna året blifvit vidtagen inom en församling i Stranda, sedan förut i några år normalplanens kurser, om ock något modifierade, blifvit följda. I denna församlings folkskolor få nemligen alla barnen ena året läsa i bibliska historien hela gamla och andra året hela nya testamentet samt i katekes ena året 1:sta hufvudstycket, 1:sta artikeln och 3:dje hufvudstycket samt det andra 2:dra och 3:dje artiklarna och 4:de och 5:te hufvudstyckena. Alla barnen hållas tillsammans i ett lexlåg både i katekes och biblisk historia, så att inga tysta öfningar förekomma vid behandlingen af dessa ämnen. Som emellertid förenämnda kurser utom allt annat, som med skäl kan invändas emot dem, voro stridande emot det för ifrågavarande skoldistrikt vederbörligen fastställda reglemente, gjorde jag uti en särskild P. M. framställning till skolrådet om återgång till normalplanskurserna, och, då skolrådet och dess ordförande icke ville medgifva detta, anmälde jag förhållandet hos här varande domkapitel, på hvars afgörande saken nu beror.

I allmänhet är, om också enskilda undantag förekomma, belåtenheten med kurserna i 1889 års normalplan allmän både bland skolstyrelserna och lärarne, hvilket nu i främsta rummet gäller om katekeskurserna. Den förnämsta anmärkning, som jag hört göras emot dem, går ut på, att i skolor Litt. C någon annan tid till repetition af nedre afdelningens kurs än de repetitionsdagar, som å anordnade för den afdelning, som för tillfället icke besöker skola och hvilka ofta nog temligen oordentligt besökas, ej finnes. Må kurserna i biblisk historia är man mindre belåten hufvudsakligen grund af bristande tillfälle till repetition af kursen, något som gäl

alla skolor utom Litt. A. I de öfriga ämnena är det hufvudsakligen kurserna i räkning, som stundom vålla vederbörande lärare bryderi, enär de klaga öfver, att 1:sta och 2:dra klassernas kurser ej medhinnas. Detta beror emellertid i många skolor derpå, att lärarne gerna vilja vid räkning hålla tillsammans dessa begge klasser i ett lexlag, hvaraf följden oftast blir, att man i denna afdelning sällan kommer öfver 1:sta klassens kurs.

Äfven i fråga om *läsordningarne* hafva icke vederbörande inom mitt distrikt underlåtit att begagna sig af den hjälp, som normalplanen erbjuder. I de allra flesta skolor äro läsordningarne uppgjorda med ledning af de i normalplanen förekommande, om dessa också i någon mån modifierats efter förhållandena på olika orter. De enda skolor, som haft mera svårt att följa normalplanens anvisningar, äro de flyttande mindre folkskolorna Litt. K. De lärare och lärarinnor, som förestått dessa, hafva dragit sig för att anordna dessa skolor på 6 klasser, hvarför skolor af detta slag i mitt distrikt i allmänhet varit fyrtklassiga och så ordnade, att småskoleafdelningen utgjorts af 2 ettåriga klasser och folkskoleafdelningen af 2 merendels tvååriga klasser. Det har emellertid varit förenadt med ganska stora svårigheter att åvägabringa någon likformig anordning af dessa skolor, emedan deras skaplynne är mycket vexlande.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden utgör i städerna 9 kalendermånader samt på landsbygden omvexlande 8 å 9. Ut i 9 egentliga folkskolor, 4 mindre folkskolor och 25 småskolor pågår undervisningen 9 månader om året, uti de öfriga 8.

Antalet timmar i veckan, som undervisningen pågår, vexlar mellan 30 och 33 i de egentliga folkskolorna och folkskoleafdelningarne i de mindre folkskolorna samt 25 och 28 i småskolorna. Der alla veckans sex dagar användas till fullt skolarbete, skulle på lördagarne endast förmiddagarne användas dertill. Men som erfarenheten visat, att skolgången med en dylik anordning är sämre på lördagarne, brukar man läsa endast hvarannan lördag men då låta läsningen pågå både för- och eftermiddag.

Den dagliga lästiden utgör i regeln i folkskolorna och folkskoleafdelningarne af de mindre folkskolorna 6 timmar samt uti småskolorna 5 timmar. Tid för bön och bibelläsning samt för gymnastik är i det förra slaget af skolor icke inberäknad uti undervisningstiden. Ut i 1:sta klassen af Kalmar stads småskolor pågår undervisningen endast 4 timmar om dagen.

Uti städerna fortgår undervisningen 15 januari—15 juni samt 15 augusti—15 december. På landsbygden och i Mönsterås köping är undervisningstiden, der fortsättningsskola finnes, för denna förlagd antingen i början af året fr. o. m. 7 januari eller i slutet af året fr. o. m. 1 november, hvarjemte uti en fortsättningsskola undervisningen pågår tre veckor före och tre veckor efter jul. I öfrigt är undervisningen vanligen så ordnad, att vårterminen börjar i februari och fortgår in i juni månad samt höstterminen från början eller midten af augusti till början eller midten af december. De på tre stationer flyttande skolorna hafva de begge första terminerna förlagda till vintern, våren och försommaren, hvarefter ferier inträda, hvilka pläga räcka till början eller midten af september, då den 3:dje terminen tager sin början.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Enligt uppgifterna från skolråden inom distriktets olika församlingar för år 1892 uppgick vid årets slut folkmängden inom det samma till 62,147 personer. Då den vid 1886 års slut utgjorde 64,041 personer, har den således under inspektionsperioden minskats med 1,894 personer. Antalet i skolåldern varande barn utgjorde vid 1892 års slut 10,869, af hvilka 3,229 undervisats i fasta folkskolor. 1,910 i flyttande d:o, 262 i fasta och 896 i flyttande mindre folkskolor samt 1,226 i fasta och 1,295 i flyttande småskolor, allt inom distriktet. Hela antalet i distriktets folkskolor, mindre folkskolor och småskolor undervisade barn utgjorde 9,097. Antalet barn, som uppgifvits vara undervisade »i hemmen» eller »af annan anledning icke erhållit undervisning», eller af sådana, »rörande hvilka uppgifter saknats», uppgick inalles till 655 eller något öfver 6 % af hela befolppet. Denna siffra är visserligen hög, men har dock under inspektionsperioden minskats med omkring en half procent.

Uti alla till mitt inspektionsområde hörande skoldistrikt börjar skolåldern med det sjunde året. Intagning af nybegynnare sker i regeln i de fasta skolorna endast en gång om året, nemligen vid läsårets början, och i de flyttande skolorna vid början af hvarje lästermin.

Hvad skolgången beträffar, återstår ännu mycket, innan den i sin helhet kan sägas vara nöjaktig. Så till vida har dock en förbättring inträdt uti förhållandet här vid lag, bestående uti, att den seden allt mer och mer gör sig gällande, att barnen begära lof från

skolan, när föräldrarna af en eller annan anledning önska att hafva dem hemma. Men å andra sidan kan ej nekas, att dylika framställningar om lof på flera ställen beviljats i väl stor utsträckning. En fullt berättigad orsak till skolförsummelser, som flera vintrar förekommit under inspektionsperioden, har varit snöbinder. Förhållandet i förenämnda hänseende inom de olika skoldistrikten torde så kunna karakteriseras, att skolgången kan sägas hafva varit i Norra Möre god i 1 skoldistrikt, oordentlig i 1 och någorlunda i de öfriga 7; i Stranda likaledes god i 1, oordentlig i 1 och någorlunda i de öfriga 3; samt i Handbörd någorlunda i 3 och oordentlig i 3. För öfrigt eger fortfarande det förhållande rum, att skolgången uti samma skoldistrikt kan vara fullt god i några skolor, under det att den är mycket oordentlig i andra. Så har t. ex. förhållandet varit i en af Norra Möres större församlingar, uti hvilken skolgången i en folk- och en småskola kan sägas hafva varit fullt tillfredsställande, under det att den i andra skolor inom samma distrikt varit i hög grad oordentlig. Orsakerna till oregelbundenheterna i skolgången äro att söka dels i olika årstider — om vintern och början af våren är här skolgången alltid bäst — dels i lokala förhållanden och dels i lärarens beskaffenhet. På dennes person, på hans förmåga att tillvinna sig barnens aktning, lydnad och kärlek beror äfven i detta hänseende utomordentligt mycket. Der har t. ex. i mitt skoldistrikt varit en skola, uti hvilken under en längre tid skolgången varit ytterst oordentlig. Så sker ombyte af lärare, och inom några månader har förhållandet så ändrat sig, att skolgången blifvit fullt ordentlig. Bland yttre anordningar, som fördelaktigt inverkat på skolgången, må i synnerhet nämnas införande af afdelningsläsning i de fasta skolorna på landsbygden. Härigenom beredes nemligen tillfälle för föräldrarna att få tillgodogöra sig de större barnens hjälp vid förekommande arbeten. Slutligen beror ock mycket på skolrådets ordförande och på det nit, hvarmed han verkar för skolväsendet inom sin församling. Särskildt har han genom nattvardsundervisningen ett godt medel att kraftigt inverka på skolgången. Der föräldrarna kommit till erfarenhet af, att tillträde till denna undervisning i regeln icke lemnas andra än sådana, som kunna förete afgångsbetyg från folkskolan, der skola de ock blifva villiga att befrämja barnens skolgång i stället för att förhindra den.

Flyttning emellan skolans olika klasser och afdelningar sker en gång om året, nemligen vid läsårets slut. Tillkännagifvande härom göres vanligen offentligen vid examina, hvilka pläga hållas en gång om året i de fasta skolorna, nemligen vid läsårets slut, och i de flyttande en gång på hvar och en af skolans stationer, nemligen vid

läseterminens slut. Afgångsexamen förrättas vanligen i sammanhang med årsexamen.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Vid inspektionsperiodens slut utgjordes lärarepersonalen af 62 examinerade, ordinarie och extra ordinarie, 16 biträdande, dels vid undervisningen i folkskolan dels såsom lärare i mindre folkskolor, samt 64 småskolelärare. Antalet examinerade har under nämnda tidsafdelning ökat med 7, de biträdande med 5 och småskolepersonalen med 1. Af lärarepersonalen utgöras 58 af lärare och 84 af lärarinnor. För undervisningen i slöjd äro särskildt antagna 3 lärare och 2 lärarinnor.

Om det öfvervägande antalet af förestående lärare och lärarinnor gäller oförändradt samma omdöme, som jag uttalade i min föregående inspektionsberättelse, nemligen att de med nit och trohet sköta sitt kall, om ock stora skiljaktigheter i begåfning och underbyggnad för lärarekallet förefinnas. Af inom distriktet under nästlidet år vid folkskolorna anställda lärare och lärarinnor torde med hänsyn till deras skicklighet och förmåga att bestrida undervisningen 25 % kunna anses vara *öfver medelmåttan*, 63 % *medelmåttiga* och 12 % *under medelmåttan*. Af de vid de mindre folkskolorna och småskolorna anställda torde 20 % kunna anses vara *öfver medelmåttan*, 65 % *medelmåttiga* och 15 % *under medelmåttan*.

Om sålunda omdömet i det stora hela angående lärarepersonalen i mitt distrikt icke kan annat än utfalla fördelaktigt, har jag emellertid emot 2:ne lärare nödgats anmoda vederbörande skolstyrelser att tillämpa § 32 af folkskolestadgan. Den ene af dessa, som var anställd i en församling i Norra Möre, ådagalade en år ifrån år tilltagande oförmåga att på ett fruktbringande sätt handhafva undervisningen, hvarför jag slutligen fann mig nödsakad att hos skolrådet yrka, att han måtte varnas för oskicklighet i förrättande af tjensten. På grund af flera omständigheter, bland andra af lärarens sjuklighet, med hvilken hans oförmåga att sköta skolan ansågs stå i samband, ville dock icke skolrådet vidtaga nämnda steg utan träffade i stället en öfverenskommelse med läraren, enligt hvilken han begärde tjänstledighet och förband sig att genom examinerad, af skolrådet godkänd vikarie sköta sin lärarebefattning. Vid denna anordning ansåg jag mig kunna låta bero, så mycket hellre som mannens sjuklighet allt mera tilltog. Den andre läraren, som var anställd uti en församling af Handbörds kontrakt, blef af mig beträdd med grof för-

sumlighet i tjensten, ett fel, för hvilket han för öfrigt af några församlingsledamöter blifvit hos mig anmäld. Då jag på grund häraf yrkade, att han måtte undergå varning, motsatte sig skolrådets flertal vidtagandet af denna åtgärd, hvarför jag anmälde förhållandet hos Kalmar domkapitel. Då emellertid skolrådet stod fast vid sitt beslut att icke varna den felaktige läraren, stannade saken vid, att domkapitlet allvarligt förehöll skolrådet dess pligt att vaka öfver, att församlingens lärare ordentligt fullgjorde sina åligganden.

Hvad undervisningens meddelande beträffar, är det mig ett nöje att intyga, att på detta område ett bestämdt framåtskridande egt rum under inspektionsperioden. Arbetet i skolan förrättas i allmänhet på ett mera planmessigt sätt än förr, de yngre lärarne och lärarinnorna följa vid sin undervisning goda metoder, och de äldre sträfva att efter förmågan söka ombilda sitt undervisningssätt. Att undantag från nu angifna förhållande ej saknas, är begripligt, likasom att jag, med förenämnda omdöme ej velat säga, att ingenting vidare återstår att önska här vid lag. Bland fel, som ännu ofta vidlåda undervisningssättet i skolorna, vill jag särskildt framhålla följande. Vid undervisningens meddelande lägger man allt för uteslutande an på bibringande af kunskaper och färdigheter med förbi-seende af vigten af, att undervisningen på samma gång göres förståndsodlande. Ett annat fel, som med detta står i nära samband, består deruti, att lärarne allt för litet taga barnens sjelfverksamhet i anspråk. De vilja gerna bibringa behöfliga förklaringar i form af definitioner, hvilkas återgifvande sedan kräfves. De tysta öfningarne tillses ej alltid så, som önskligt vore, och blifva till följd häraf ej så fruktbringande, som annars varit möjligt. Slutligen kan mot undervisningen anmärkas, att den är för litet uppfostrande och i sann mening bildande. Emellertid torde äfven i detta hänseende ett framsteg kunna förmärkas, bestående deri, att lärarne och lärarinnorna börjat få sina ögon öppna för vigten af, att denna sida af undervisningen rätt tillgodoses.

I fråga om undervisningens meddelande i de olika ämnena har jag föga att tillägga till hvad jag derom yttrat i mina föregående berättelser. Jag inskränker mig därför, under hänvisande till dessa, till ett och annat, som synes mig mera anmärkningsvärdt. I *småskolan* meddelas nu undervisningen i *biblisk historia* på de allra flesta ställen genom berättande af lärarinnan och derpå följande utfrågning af innehållet. Mera sällan förekommer vid preparationen återberättande från barnens sida. På många ställen begår lärarinnan det felet, att hon vid undervisningen allt för litet tager första klassens barn i anspråk, hvilka ofta nog få sitta som passiva åhörare. Be-

handlingen behöfde äfven ofta nog vara mer åskådlig, än förhållandet nu är.

Vid den första undervisningen i *modersmålet* begagnas i städerna och Mönsterås köping skrifläsemetoden. Äfven på landsbygden har den vunnit insteg i en del skolor, men i ännu flera begagnas bokstafveringsmetoden. Särskildt gäller detta om de flyttande skolorna. Undervisningen i *räkning* skötes ofta ganska mekaniskt. Sifferexempel begagnas i främsta rummet, och sakexempel förekomma allt för litet. Dertill kommer, att det, som inläres, ej med tillräcklig noggrannhet åskådliggöres.

Vid undervisningen i *folkskolan* intager allmänt *kristendoms-kunskapen* den centrala ställning, som vår folkskolestadga vill gifva detta ämne. Lärarne lägga sig synbarligen vinn om en omsorgsfull behandling af detsamma. Atminstone gäller detta om flertalet. Icke förty återstår ännu mycket att önska i afseende på ämnets behandling vid undervisningen. Lexorna prepareras visserligen, men förhöret får ofta upptaga för lång tid, så att preparationen blir knapphändig. Vid denna är läraren ofta mera den givande än den ledande, och stundom består vid densamma katekisationen endast af sönderdelande frågor, rigtade på de olika momenten i det stycke, som är under behandling, hvarvid denna emellanåt afbrytes af åtskilligt välment eget tal af läraren. Vid förhöret arbetas visserligen både nitiskt och samvetsgrant samt äfven med en viss framgång på borttagande af den traditionella rabblande utanläsningen, men hvad skolan i detta hänseende bygger upp, nedrifves ofta i hemmet. I fråga om bibliska historien gäller särskildt, att barnens berättande sällan blir annat än ordagrann utanläsning. För hela kristendoms-kunskapen hafva emellertid den nya normalplanens begränsade kurser medfört en stor vinst, enär det nu mera blifvit långt lättare än förr att medhinna de föreskrifna kurserna, hvarigenom en mera intensiv behandling af ämnet blifvit möjlig.

Rörande undervisningen i *modersmålet* gäller fortfarande, att man i främsta rummet lägger an på en korrekt innanläsning. Då emellertid denna på många ställen är långt ifrån så god, som man kunde önska, beror nog detta mycket på, dels att uppfattningen af läsningens innehåll för litet beaktas, hvarigenom intresset vid dessa lektioner slappas, dels att man ytligt drager igenom allt för stora områden. För öfrigt står på en del ställen undervisningen i språklära väl mycket tillbaka, liksom uppsatsskrifning utom i fortsättnings-skolan endast undantagsvis förekommer. Rättskrifningen, hvilken nu mera öfver allt i mitt distrikt bedrifves i öfverensstämmelse med föreskriften i kongl. kung. den 16 november 1889, står på mycket

olika ståndpunkt i olika skolor, i det barnens rättskrifningsböcker stundom utvisa god insigt och färdighet på detta område, under det att på andra ställen ett alldeles motsatt förhållande eger rum.

Vid undervisning i *räkning* inläres nu i alla skolor de metriska sorterna före de äldre, och barnens insigt i denna del af ämnet är i allmänhet nöjaktig. För öfrigt synes behandlingen af räkningen hafva på många ställen förbättrats. Ett hinder för en fruktbringande undervisning i ämnet ligger ofta i begagnandet af mindre lämpliga räkneböcker. Der räkneböcker, uppställda i öfverensstämmelse med de grundsatser, som äro uttalade af komitén för granskning af läroböcker i folkskolan, äro införda, bedrifves i det hela undervisningen med mera framgång och frukt än i de skolor, der äldre eller annorlunda uppställda räkneböcker begagnas.

Hvad undervisningen i skolans *realämnen* beträffar, synes den i allmänhet hvarken bedrifvas med det intresse eller vara så fruktbringande, som önskligt vore. Orsaken härtill ligger dels i bristande åskådlighet vid ämnenas behandling, dels åtminstone i somliga skolor uti knapp tid. Arbetet här vid lag går nemligen allt för uteslutande ut på inpluggande i minnet af namn och fakta, utan att åskådliga föreställningar förbindas med dessa. Vid undervisningen i geografi anser man åskådligheten nog tillgodosedd, om kartan flitigt begagnas. Den historiska undervisningen går ofta uteslutande ut på inpluggande af läroboken, som slafviskt följes vid utfrågningen och som ordagrant uppläses vid barnens berättande. Undervisningen i naturkunnighet försvåras ofta af brist på nödig åskådningsmateriel.

Undervisningen i *teckning* och *välskrifning* har vunnit icke obetydligt genom den anordning i nya normalplanen, att hvardera ämnet icke ständigt förekommer på läsordningen såsom tyst öfning utan åtminstone en timme i veckan såsom ensamt ämne. Hvad för öfrigt särskildt teckningen beträffar, hafva dock framstegen i det samma med ett och annat undantag varit ringa. Det är sällan man hunnit längre än att genomgå de Stuhlmanska eller Sjöströmska planscherne, ofta nog icke längre än 1:sta serien af dessa. Dessutom lider teckningen ofta i icke obetydlig grad af bristande korrekthet, hvarjemte ritböckerna ej sällan med hänsyn till snyggheten lemna åtskilligt öfrigt att önska. Någon linearritning har icke förekommit inom mitt inspektionsområde.

För undervisningen i *sång* och *gymnastik* är redogjort under afdelningen II.

Disciplinens upprätthållande har i det hela ej varit förenadt med några större svårigheter, enär barnens uppförande och flit i allmänhet varit goda. Det är hufvudsakligen i städerna, som talrikare

och svårare afvikelser från detta förhållande gifvit anledning till klagomål. Detta har derjemte inträffat i en skola i en af Stranda kontrakts församlingar.

Roteförhör hållas i de på två stationer flyttande folkskolorna merendels hvarannan lördag på den station, der undervisningen för tillfället icke pågår. I de på tre stationer flyttande hålles ett roteförhör i månaden på hvarje af dessa stationer. Likartade förhör eller s. k. repetitionsförhör hållas i skolorna med afdelningsläsning, så ordnad, att afdelningarne på olika tider besöka skolan, med den afdelning, som för tillfället ej undervisas. I allmänhet klagas öfver, att dessa förhör besökas mycket oregelbundet.

VI. Undervisningsmateriel.

Den nionde upplagan af läsebok för folkskolan har under de begge senaste åren införts i folkskolorna i mitt distrikt, der den nu mera torde allmänt begagnas. Af åskådningsmateriel finnes vanligen i folkskolorna följande: kartor öfver Sverige och Norge, Europa, globen och Palestina; väggtaflor öfver metersystemet, menniskokroppen samt för teckning 1:sta serien. Mindre ofta förekomma kartor öfver Småland och verdensdelarne, väggtaflor öfver djur- eller växtriket och för teckning 2:dra serien samt stereometriska figurer. Ännu mera sällsynt är att finna någon åskådningsmateriel för undervisningen i naturföreteelserna. Att förmå skolråden att anskaffa någon åskådningsmateriel utöfver den af mig såsom allmänt befintlig angifna möter ofta svårigheter. Det samma gäller ock, då förut befintlig materiel är försliten eller föråldrad, och ny på grund deraf behöfver anskaffas.

Bland småskolorna funnos vid inspektionen under fjolåret ännu en och annan, uti hvilken de läseböcker, som begagnades, icke voro med hänsyn till stafningen öfverensstämmande med gällande föreskrifter. Man vill ogerna kassera dessa böcker, förrän de äro bokstafligen i trasor. Läsetabeller för den första undervisningen äro införda i rätt många småskolor, men detta hade tyvärr skett före 1890, och ombyte är svårt att genomdrifva. Dessutom finnas i alla småskolor antingen räknekuben eller ännu oftare kulramen, samt vanligen äfven bibliska planscher. Materiel för åskådningsöfningar finnas endast i ett fåtal småskolor, egentligen i städerna.

Om så väl det ena som det andra slaget af skolor kan således sägas, att de i allmänhet äro någorlunda nöjaktigt försedda med undervisningsmateriel. Der vid lag äro dock folkskolorna bättre för-

sedda än småskolorna, och sämst försedda äro oftast de mindre folkskolorna.

VII. Anteckningsböcker.

Rörande dessa gäller detsamma, som jag skref i min sista berättelse, nemligen att dagbok och examenskatalog finnas i alla skolor och hufvudbok i både egentliga och mindre folkskolor. De barn, som undervisas i småskolorna, antecknas i hufvudböckerna för de folkskolor och mindre folkskolor, för hvilka de utgöra det förberedande underlaget. De formulär, som för skolornas anteckningsböcker begagnas, utgöras på de flesta ställen af de på Hasse W. Tullbergs förlag utgifna. Men derjemte finnas på ett och annat ställe föräldrade och mindre ändamålsenliga formulär, hvilka få räcka, tills böckerna blifva fullskrifna.

VIII. Skollokaler.

Under inspektionsperioden hafva 11 nya skolhus blifvit uppförda, nemligen 7 i Norra Möre, af hvilka 5 i en församling, 1 i Stranda och 3 i Handbörd, alla i en församling. Dessutom hafva i Norra Möre 1 och i Stranda 1, inalles 2 skolhus, blifvit tillbygda för att bereda lägenhet för en småskola i hvardera, hvarjemte i Oskarshamn 1 för annat ändamål uppfördt hus blifvit upplåtet till lokal för stadens folk- och småskolor. De nyuppförda skolhusen äro alla med ett undantag uppförda efter normalritningarne, hvarvid det dock stundom händt, att de olika lägenheterna kastats om, hvaraf följden blifvit, att belysningsförhållandena i skolsalen blifvit origtiga.

Af inom distriktet befintliga skollokaler voro vid inspektionsperiodens slut 80 församlingarnes egna samt 28 förhyrda eller i enskilda hus upplåtna. Af de förra kunna 18 bedömas med vitsordet *god*, 40 med vitsordet *medelmåttig* och 22 med vitsordet *dålig*. För slöjdundervisningen funnos 9 särskilda hus. De förhyrda eller i enskilda hus upplåtna lokalerna äro alla, med några få undantag, långt under medelmåttan.

Skolmöblerna förbättras så småningom. Visserligen finnas ännu å många ställen de gamla långbänkarna i bruk, men å andra sidan anskaffas efter hand allt flera och flera nya tvåsitsiga bänkar af ändamålsenlig modell, så att antalet skollokaler, som dermed äro försedda, år ifrån år ökas.

Skolträdgårdarnes antal är litet i förhållande till skolhusen. Inom Norra Möre finnas 4 skolträdgårdar, inom Stranda 4 och inom

Handbörd 7. Anordningen af dessa lemnar för öfrigt ej så litet att önska.

IX. Tillsyn.

Denna utöfvas inom hvarje skoldistrikt i främsta rummet af skolrådets ordförande, på hvilken i sjelfva verket den tyngsta delen af denna börda hvilar. Föreskriften om skoldistriktens fördelning i mindre områden för att underlätta tillsynen öfver barnens skolgång tillämpas allmänt, och särskilda tillsyningsmän dela ej sällan omsorgen härom med skolrådsledamöterna. Emellertid råder en allmän klagan öfver svårigheten att erhålla nitiska och lämpliga tillsyningsmän.

I Kalmar stad utöfvas närmaste tillsynen öfver stadens folk- och småskolor af en särskild, af församlingen aflönad inspektör. Denna befattning har under den nu förflutna inspektionsperioden utöfvats af seminarieadjunkten And. Hellner. Frukterna af denna anordning visa sig fortfarande synnerligen goda med hänseende till så väl förhållandena inom skolan som skolgången.

Mina egna inspektionsresor hafva till största delen till följd af mina öfriga tjensteåligganden måst företagas under sommarmånaderna, förnämligast juni och augusti. Det har till följd häraf ej varit mig möjligt att årligen besöka alla skolorna inom mitt distrikt. Ej heller har jag ansett detta nödigt. Deremot har jag sökt anordna mina resor så, att hvarje skoldistrikt årligen skulle på dessa resor besökas, hvilket ock i det allra närmaste lyckats mig att åstadkomma.

Kalmar i augusti 1893.

J. G. af Geijerstam.

II.

Södra Möre samt Ölands Norra, Medel- och Södra kontrakt.

Sedan anmaldt blifvit, att kyrkoherden i Madesjö, L. W. O., G. H. Engström, som den 10 december 1886 blifvit i nåder förordnad att tills vidare under åren 1887—1892 vara folkskoleinspektör i den del af Kalmar stift, som omfattar Södra Möre och Öland, till följd af sjukdom var förhindrad att med inspektörsbefattningen fortfara, fann Kongl. Maj:t för godt att den 22 januari 1892 förordna mig att tillsvidare intill slutet af 1892 vara folkskoleinspektör i Södra Möre samt Ölands Norra, Medel- och Södra kontrakt. Kyrkoherden Engström återvann aldrig helsan utan afled den 6 mars 1893. Han blef således icke i tillfälle att lemna något som helst material för den föreskrifna berättelsen om folkskoleväsendet, som efter inspektionsperiodens slut skall afgifvas. Det är följaktligen icke mer än knappt ett års egna iakttagelser och anteckningar, som ligga till grund för min efterföljande berättelse, hvilkens ofullständighet af de angifna förhållandena torde tillräckligt förklaras.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

De olika skolornas antal och beskaffenhet samt förhållande till de särskilda skoldistriktens folkmängd och skolpligtiga barn framgår af följande tabell, som uppstälts i full öfverensstämmelse med en dylik i sista inspektionsberättelsen. Vid början af 1887 uppgick skolornas antal inom inspektionsområdet till 156. Vid slutet af 1892 hade deras antal stigit till 168, under det att samtidigt en minskning skett i folkmängden af sammanlagdt icke mindre än 5,707 personer och i de skolpligtiga barnens antal af 649.

Skoldistriktets namn.	Folkmängd.	Barn i skol- åldern.	Fast folkskola med en lärare.	Fast folkskola med flere lärare.	Flyttande folk- skola.	Fast mindre skola.	Fast småskola.	Flyttande småskola.	Antal skolor.	Antal lärare och lärarinnor.
Södra Möre kontrakt.										
Ljungby	3,648	709	4	1	—	—	3	—	8	9
Hossmo	657	122	1	—	—	—	1	—	2	2
S:t Sigfrid	965	157	1	—	—	1	1	—	3	3
Mortorp	1,829	296	—	—	2	—	—	2	4	4
Oskar	1,679	311	—	1	—	—	1	1	3	4
Arby	1,631	307	2	—	—	1	1	1	5	5
Hagby	1,148	213	1	—	—	—	2	—	3	3
Karlslunda	1,869	317	2	—	—	—	—	2	4	4
Halltorp	1,307	213	1	—	—	—	3	—	4	4
Voxtorp	788	103	1	—	—	—	2	—	3	3
Söderåkra	4,576	845	1	—	2	1	2	2	8	8
Thorsås	5,590	1,017	2	—	4	—	1	4	11	11
Gullabo	2,972	592	—	—	2	—	—	2	4	4
Wissefferda	6,236	1,189	—	—	5	—	—	5	10	10
Madesjö	8,978	1,430	11	1	—	1	9	—	22	23

Ölands Norra kontrakt.

Böda	2,051	370	1	—	1	—	—	2	4	4
Högby	2,501	402	2	—	—	—	2	1	5	5
Källa	947	168	1	—	—	—	1	—	2	2
Persnäs	1,881	321	1	—	—	—	1	1	3	3
Föra	1,145	229	1	—	—	—	1	—	2	2
Löth	863	154	1	—	—	—	1	—	2	2
Alböke	788	144	1	—	—	—	—	1	2	2
Köping	1,416	219	1	—	—	—	3	—	4	4
Egby	306	45	1	—	—	—	—	—	1	1
Borgholm	845	108	—	1	—	—	1	—	2	3

Ölands Medel-kontrakt.

Repplinge	992	159	1	—	—	—	—	1	2	2
Högsrum	923	151	1	—	—	—	—	—	1	1
Gärdslösa	1,470	240	2	—	—	—	1	—	3	3
Bredsättra	815	144	1	—	—	—	1	—	2	2
Långlöt	558	96	1	—	—	—	1	—	2	2
Runsten	1,107	198	1	—	—	—	—	1	2	2

Skoldistriktets namn.	Folk-mängd.	Barn i skol- åldern.	Fast folkskola med flere lärare med en lärare.	Fast folkskola med flere lärare	Flyttande folk- skola.	Fast mindre skola.	Fast småskola.	Flyttande småskola.	Antal skolor.	Antal lärare och lärarinnor.
N. Möckleby	940	178	1	—	—	—	1	—	2	2
Thoralunda	1,501	228	1	—	—	—	1	—	2	3
Glömminge	871	153	1	—	—	—	—	1	2	2
Algutsrum	1,091	188	1	—	—	—	1	—	2	2
Sandby-Gårdby	1,049	164	1	—	—	—	2	—	3	3
Wickleby	736	138	1	—	—	—	1	—	2	2

Ölands Södra kontrakt.

Resmo	550	89	1	—	—	—	1	—	2	2
Mörbylånga	909	140	1	—	—	—	—	2	3	3
Kastlösa	969	157	1	—	—	—	1	—	2	2
Hulterstad	985	186	1	—	—	—	—	1	2	2
Stenåsa	709	124	1	—	—	—	—	—	1	1
Smedby	492	91	1	—	—	—	1	—	2	2
S. Möckleby	1,416	265	1	—	—	—	2	—	3	3
Segerstad	483	62	1	—	—	—	—	—	1	1
Gräsgård	853	167	1	—	—	—	—	1	2	2
Ås	556	114	1	—	—	—	1	—	2	2
Ventlinge	556	119	1	—	—	—	1	—	2	2

I nedanskrifna församlingar hafva förändringar beträffande skolorna och deras anordning vidtagits:

I Ljungby, som vid förra inspektionsperiodens slut hade fem fasta folkskolor med hvardera en lärare eller lärarinna samt två fasta småskolor, har den ena af folkskolorna fått två lärare, hvarjemte en ny, fast småskola tillkommit.

Arby har fått den ena af sina flyttande småskolor fast samt dessutom erhållit en fast mindre skola. Dock torde denna anordning få anses endast såsom tillfällig med anledning deraf, att en af församlingens folkskolelärare under de senare åren tidtals lidit af sinnessjukdom.

Hagby har fått båda sina småskolor fasta.

Voxtorps fasta mindre folkskola har förändrats till fast småskola.

Söderåkra, som hade en fast och en flyttande folkskola, en fast och en flyttande mindre skola och en fast samt tre flyttande små-

skolor, har nu en fast och två flyttande folkskolor, en fast mindre skola samt två fasta och två flyttande småskolor.

Thorsås hade vid början af 1887 en fast folkskola med två lärare, två flyttande folkskolor, en fast mindre skola samt tre flyttande småskolor. Der funnos vid slutet af 1892 två fasta folkskolor, hvardera med en lärare, fyra flyttande folkskolor samt en fast och fyra flyttande småskolor.

Gullabo, hvars otillfredsställande skolväsende i de två sista inspektionsberättelserna särskildt framhållits — undervisningen för 582 i skolåldern varande barn skulle ombesörjas af en på sex stationer flyttande folkskola, en flyttande mindre skola samt två flyttande småskolor — har ändtligen fått sitt skolväsende i någorlunda godt skick. På grund af folkskoleinspektörens derom gjorda framställning ålade domkapitlet i Kalmar genom resolution den 6 febr. 1889 församlingen att inom 1889 års slut i stället för den mindre skolan inrätta en ny fullständig folkskola samt att inom tre år eller senast till början af 1892 hafva inrättat en tredje folkskola och en ny småskola. Häröfver besvarade sig församlingen hos Kongl. Maj:t, men vann härigenom endast det, att tiden, inom hvilken den mindre skolan skulle förändras till folkskola, bestämdes till den 1 januari 1891, samt att tiden, inom hvilken församlingen skulle hafva inrättat en tredje folkskola och en ny småskola, bestämdes till utgången af 1892. I början af 1892 ingick församlingen till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan, att uppskof med inrättandet af den tredje folkskolan och den tredje småskolan måtte medgifvas under tio eller åtminstone fem år; men Kongl. Maj:t fann efter vederbörandes hörande ej skäl att bifalla ifrågavarande ansökan. Vid ingången af 1893 har Gullabo församling således tre, hvardera på två stationer flyttande, folkskolor samt tre, likaledes hvardera på två stationer flyttande, småskolor.

Madesjö, som vid inspektionsperiodens början hade sju fasta folkskolor, derutaf två med mer än en lärare, en flyttande folkskola, en fast mindre skola, nio fasta och två flyttande småskolor, eger nu tolf fasta folkskolor, utaf hvilka den ena har mer än en lärare, en fast mindre skola och nio fasta småskolor.

Böda har fått en ny, fast folkskola.

Högby har fått en ny, fast folkskola och en ny småskola samt dessutom den ena af de förut varande flyttande småskolorna fast.

Repplinge har fått sin småskola förändrad från fast till flyttande.

Gärdslösa har deremot fått en fast småskola i stället för en flyttande.

För Thorslunda upptagas i sista berättelsen två fasta småskolor. Här ofvan angifves blott en fast småskola, hvilket är riktigare; ty småskoleundervisningen i detta distrikt bestrides af en tvåklassig småskola med två lärarinnor, som undervisa hvar sin klass.

Algutsrum, som förut saknade småskola, har under inspektionsperioden erhållit en sådan, fast.

Sandby-Gårdby har nu såsom förut en gemensam folkskola, men har i stället för en fast och en flyttande småskola nu två fasta, en i hvardera församlingen.

Stenåsa församling har genom Kalmar domkapitels resolution den 14 oktober 1891 ålagts att från och med början af 1893 inrätta en småskola, och har Kongl. Maj:t den 1 april 1892 i nåder ogillat af Stenåsa församling häröfver anförda underdåniga besvär, så att en fast småskola med innevarande år i församlingen kommit till stånd.

Södra Möckleby församling har upprättat en andra, fast småskola.

Småskolor saknas numera endast inom Högstrums församling, der denna brist är synnerligen menlig för undervisningen, samt i Egby och Segerstad.

Beträffande *anordningen* af skolorna meddelas, att utaf de 45 småskolorna i Södra Möre voro under 1892 18 fasta, tvåklassiga, och 7 fasta, treklassiga, samtidigt undervisade af samma lärarinna, en var ordnad med tre årsklasser, undervisade af samma lärarinna på skilda tider, 2 voro flyttande på två stationer med två årsklasser, 15 flyttande på två stationer med tre årsklasser och 2 flyttande på tre stationer med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna.

Af Ölands 38 småskolor voro samma tid en fast ordnad med två årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärarinna, 15 fasta med två och 9 fasta med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna, en fast med två årsklasser, undervisade af samma lärarinna på skilda tider, en fast med fyra årsklasser, undervisade af samma lärarinna i två afdelningar på skilda tider, 4 flyttande på två stationer med två årsklasser, 6 flyttande på två stationer med tre årsklasser och en flyttande på tre stationer med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna.

De inom Södra Möre kontrakt 1892 befintliga fyra mindre skolorna voro alla fasta och omfattade både folkskole- och småskoleafdelningen, som undervisades af samma lärare eller lärarinna på skilda tider. Någon flyttande mindre skola finnes således numera icke inom detta inspektionsområde.

Af Södra Möres 45 folkskolor voro 3 fasta med två afdelningar, hvardera omfattande två årsklasser, samtidigt undervisade af särskild lärare eller lärarinna, 18 voro fasta med två afdelningar, hvardera omfattande två årsklasser, men båda undervisade af samma lärare eller lärarinna på skilda tider, en var fast med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, 8 fasta omfattade både småskole- och folkskoleafdelningen, undervisade på skilda tider af samma lärare eller lärarinna, 11 voro flyttande på två stationer med fyra årsklasser och 2 likaledes flyttande på två stationer, men med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna, och 2 voro flyttande på tre stationer med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare.

Af Ölands 36 folkskolor var en fast ordnad på två afdelningar, hvardera omfattande två årsklasser, samtidigt undervisade af särskild lärare eller lärarinna, 17 fasta hade två afdelningar, hvardera omfattande två årsklasser, och 3 fasta likaledes två afdelningar, af hvilka den ena omfattade två och den andra en årsklass, undervisade af samma lärare eller lärarinna på skilda tider, 2 hade tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, 7 hade fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, 5 omfattade både folkskole- och småskoleafdelningen, undervisade på skilda tider af samma lärare eller lärarinna, och en var flyttande med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, på tre stationer.

Fortsättningsskolor voro under 1892 anordnade inom följande distrikt: Ljungby fyra stycken, nemligen vid Ljungby kyrkskola, Harby, Ölfvingstorp och Vassmolösa, Hagby, Gullabo, Visseferda, Borgholm, Sandby-Gårdby, Mörbylånga och Kastlösa. Fortsättningsskolan i Sandby-Gårdby, som upprättats 1891, har icke fortgått innevarande år. Den var förlagd med fyra veckor inom folkskolans 8 månaders undervisningstid. Då folkskolan i Sandby-Gårdby är ordnad på två afdelningar med hvardera två årsklasser, undervisade på skilda tider af samma lärare, och de för fortsättningsskolan erforderliga fyra veckorna af folkskolans undervisningstid togos af den högre afdelningens fyra månader, förkortades således denna afdelnings undervisningstid till tre månader årligen, hvarutaf blef en nödvändig följd, att denna afdelnings kurser, som voro de af normalplanen för fast folkskola Litt. C angifna, icke hunno nöjaktigt genomgå, utan fortsättningsskolan måste i flera stycken fylla hvad som icke medhunnits i folkskolan af dennas kurser. Då jag yrkade, att fortsättningsskolan i Sandby-Gårdby antingen, och detta helst, skulle helt och hållet förläggas utom folkskolans ordinarie undervisningstid af 8 månader, eller ock att kurserna skulle lämpligare afvägas för

folkskolan, om denna finge blott sju månaders årlig undervisningstid, fördelad med fyra månader för lägre och tre månader för högre afdelningen, vägrade kyrkostämman helt och hållet att lemna anslag till fortsättningsskolan, hvilken sålunda blef indragen.

Slöjdskolor för gossar voro 1892 anordnade i Ljungby tre stycken, nemligen vid kyrkskolan, Harby och Vassmolösa, S:t Sigfrid, Mortorp, Halltorp, Löth, Alböke, Borgholm, Thorslunda, Algutsrum och Kastlösa. I alla dessa skolor meddelades undervisningen af folkskoleläraren utom i Halltorp och Alböke, der särskilda slöjdlärare voro anställda. Qvinlig slöjdundervisning var samma år anordnad i Ljungby samtliga folkskolor, i Halltorp, i Madesjö alla folk- och småskolor samt i Borgholm.

Endast i ett distrikt inom inspektionsområdet, nemligen Böda, saknas ännu reglemente, beroende detta derpå, att skolväsendet der först på allra sista tiden blifvit ordnadt. Förnyade reglementen hafva under 1892 blifvit i vederbörlig ordning fastställda för Borgholms, Sandby-Gårdby och Stenåsa skoldistrikt.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnen i såväl småskolorna som folkskolorna och fortsättningsskolorna äro i allmänhet enligt reglementena de i folkskolestadgans 12 § bestämda.

I småskolorna öfvas dock endast undantagsvis gymnastik, teckning saknas i flera, och sång saknas äfven i allt för många småskolor, beroende detta oftast på lärarinnans bristande sångförmåga. Särskilda åskådningsöfningar höra ock till sällsyntheterna inom inspektionsområdets småskolor.

Beträffande *lärokurserna* torde i de flesta folkskolor den fullt befogade anmärkningen kunna göras, att de icke äro afpassade efter den oftast nog knappa undervisningstiden. Skolråden synas vid uppgörande af förslag till reglemente i allmänhet hafva endast kopierat normalplanens kursförslag utan att närmare öfverväga, huruvida detta fullt lämpade sig för deras skolor.

En allt för ofta återkommande oegentlighet är att småskolorna emot normalplanens anvisningar hafva för vidlyftig kurs i kristendomskunskap men deremot drifva undervisningen i modersmålet allt för litet, hvaraf blir en följd, att folkskolan får offra för mycket af sin jemförelsevis dyrbarare tid på innanläsningsöfningar, afseende att bibringa barnen en rent mekanisk läsfärdighet. Jag har påträffat småskolor, som till och med på sin läsordning haft tre timmars

katekesundervisning i veckan. I ett af de förslag till reglemente, hvaröfver jag haft att yttra mig, föreslog skolrådet att jemte textorden i lilla katekesen äfven Luthers förklaring öfver den må i andra klassen af småskolan inläras». Förslaget blef i denna del icke godkänt.

Endast inom ett enda skoldistrikt, Madesjö, har jag funnit, att skolrådet begagnat sig af den i skolstadgans 12 § mom. 3 medgifna rättigheten att i hänseende till kunskapsfordringarne göra skilnad mellan gossar och flickor. Flickorna i Madesjö folkskolor få ej undervisning i geometri. De öfvas i stället i slöjd.

Vid *läsordningarnes* uppgörande synas i allmänhet folkskolestadgans föreskrifter och normalplanens anvisningar tillbörligt beaktas. En och annan gång kopieras väl normalplanens vederbörande läsordning helt mekaniskt. I en flyttande småskola på Öland fann jag till min förvåning på läsordningen både sång och åskådningsöfningar. »Nå, det var roligt att Ni har sång och åskådningsöfningar i denna skola», sade jag. Läraren blef litet förlägen och förklarade, att han icke alls kunde sjunga; åskådningsöfningar hade ej heller förekommit i hans skola. »Men, hvarför stå då dessa ämnen på läsordningen?» frågade jag. — »Jo, se det stod så i normalplanens schema», blef svaret!

III. Lärotider.

Folkskolestadgans bestämmelser med afseende på *lärotider* iakttagas allmänt. Endast i en mindre skola har jag haft anledning göra anmärkning deremot, att småskoleafdelningen undervisades sex timmar om dagen.

I flertalet skolor bestämmes den årliga undervisningstiden till 34½ veckor. Som undervisning oftast meddelas blott fem dagar i veckan, blir för de flesta skolor den årliga undervisningstiden således blott 160 å 170 dagar. I ett enda skoldistrikt, nemligen Madesjö, läses 204 dagar om året. I regel har jag yrkat på lästidens utsträckning till 6 dagar i veckan. S. k. öfverläsningsmånad användes icke i någon skola inom inspektionsområdet. I de flesta skolor, der s. k. afdelningsläsning är införd, åtnjuta i regeln de två äldre årsklasserna undervisning förra hälften af vårterminen och senare hälften af höstterminen, under det den lägre afdelningen får daglig undervisning under senare hälften af vårterminen och förra hälften af höstterminen.

Med undantag af fortsättningsskolan i Hagby, som använder två veckor af folkskolans undervisningstid, äro samtliga fortsättnings-skolorna förlagda helt och hållet utom folkskolans 8 månader.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

Under 1892 uppgick antalet skolpligtiga barn inom inspektionsområdet till 13,527, nemligen 7,821 i Södra Möre, 2,160 i Ölands Norra, 2,032 i Ölands Medel- och 1,514 i Ölands Södra kontrakt. En anmärkningsvärd minskning af de skolpligtiga barnens antal har sedan 1886 egt rum inom flertalet skoldistrikt, och uppgår denna minskning för Södra Möre till 341 och för Öland till 308. Inom Södra Möre förekommer dock ökning i några distrikt; på Öland har ökning egt rum endast inom Södra Möckleby, der ökningen uppgår till icke mindre än 101, beroende detta på den stora inflyttningen till nämnda församling med anledning af det der befintliga Ölands alunbruk och cementfabrik.

För de skolpligtiga barnens undervisning var under 1892 sörjdt på följande sätt:

	Södra Möre kontrakt.	Ölands Norra kontrakt.	Ölands Medel- kontrakt.	Ölands Södra kontrakt.	Summa.
I fasta folkskolor undervisades . .	2,742	1,012	1,253	930	5,937
i flyttande »	1,731	119	—	—	1,850
i fasta mindre skolor »	134	—	—	—	134
i fasta småskolor »	866	552	383	283	2,084
i flyttande »	1,530	252	149	158	2,089
i skolor utom distriktet »	75	15	40	6	136
i allmänna läroverk »	22	5	13	5	45
i enskilda skolor »	44	6	12	7	69
i hemmen »	130	98	85	42	355

Under samma tid saknade nedanstående antal barn undervisning:

	Södra Möre kontrakt.	Ölands Norra kontrakt.	Ölands Medel- kontrakt.	Ölands Södra kontrakt.	Summa.
Efter afgångsexamen enligt § 48 i folkskolestadgan	64	10	1	14	89
Efter afgångsexamen enligt § 47 i folkskolestadgan	180	70	46	32	328
Till följd af sjukdom eller naturfel	36	8	8	7	59
Af annan anledning	192	11	31	15	249
Om hvilka uppgifter saknas	75	2	11	15	103

Enligt redovisningen för 1886 undervisades då i hemmen 692 barn, hvilket antal nu nedgått till nära hälften. Detta förhållande betecknar ett icke obetydligt framsteg; ty den der rubriken »undervisade i hemmet» kunde helt visst i de allra flesta fall rättare utbytas mot »af annan anledning saknat undervisning». Antalet af de barn, som redovisas såsom hafvande »af annan anledning saknat undervisning», såsom ock de, »om hvilka uppgifter saknas», äro äfven i nedgående: 249 och 103 mot 279 och 163.

Intagning i skolan sker i regeln det år, under hvilket barnen fylla 7 år, och vid läsårs början. I de allra flesta skoldistrikt uppställas inga kunskapsfordringar för intagning i småskolan. På ett par ställen fordras dock att »känna bokstäfverna». I ett skoldistrikt, Högby, uppgafs anledningen dertill, att ett barn, som uppnått skolåldern, likväl icke gick i skolan, vara den, att det ännu icke i hemmet lärt sig bokstäfverna.

Skolgången är i regel vida bättre inom skolorna i Södra Møre än på Öland. Anledningen härtill torde vara dels den stora brist på arbetskrafter, som råder på Öland, i följd hvaraf barnen ofta behövas i hemmen, dels den omständigheten att skolan på Öland ännu i allmänhet icke är af folket omfattad med samma intresse som i Småland. En anledning till den otillfredsställande skolgången inom några Ölandsförsamlingar torde äfven böra sökas i mindre god undervisning och slapp tillsyn.

Se här några uppgifter angående skolgången, insamlade vid inspektionerna: Det är icke ovanligt att i skolornas — till och med i småskolornas — dagböcker på Öland finna anmärkningen »Tjenar vid ett och annat barns namn. I en folkskola fans innevarande vår vid 8 barn antecknad: »Lemnat skolan och antagit tjänst. Denna tjänst gäller för sommaren, till hösten komma dessa barn åter till skolan. I en småskola i en af Södra Ölands församlingar funnos tre fjortonåringar och flera trettonåringar, hvilka besökt skolan så litet, att de ej kunnat uppflyttas till folkskolan. I en folkskola likaledes på södra Öland med 38 inskrifna barn uppgick antalet närvarande dagar höstterminen 1892 för hela skolan till 959, under det de utan giltigt förfall försummade dagarne voro 1,445. Vid inspektion af en fyrklassig folkskola, äfven den på södra Öland, under våren 1892 befunnos af 1:sta årsklassens 24 inskrifna barn 19 vara närvarande, af 2:dra klassens 17 voro 6 närvarande, af 3:dje klassens 9 inskrifna barn voro 4 närvarande, under det att 4:de klassens alla 5 barn voro frånvarande. Från en fyrklassig folkskola på norra Öland har jag från en uppgift om skolgången 1891 antecknat följande: »Dagar närvarande 7,197, frånvarande med tillstånd 1,688, utan till-

stånd 3,965.» I en folkskola på norra Öland voro vid inspektion hösten 1892 af 77 inskrifna barn endast 25 närvarande, i en annan af 42 inskrifna 21 närvarande o. s. v. Det har jag trott mig finna: der läraren med nit och skicklighet sköter undervisningen, och der skolrådet fullgör sin skyldighet att öfvervaka skolarbetet och skolgången, förekomma ej sådana missförhållanden som de ofvan angifna. Med litet god vilja hos föräldrar och målsmän, som icke torde vara så svår att framkalla, om lärare och skolråd göra sin pligt, borde åtminstone skolförsummelserna utan anmälan och giltigt förfall icke förekomma i någon större omfattning. Såsom ett godt medel att intressera hemmen för skolans arbete har jag rekommenderat s. k. föräldramöten.

Den s. k. afdelningsläsningen, som allt mer införes inom detta inspektionsområdes skolor, är ju att anse såsom ett tillmötesgående från skolans sida mot hemmens behof af barnens arbetskrafter. Skall sådan afdelningsläsning vara tillräddlig, och skola barnen under den vid denna skolform så högst betydligt förkortade undervisningstiden kunna medhinna folkskolans kurser, är tydligen alldeles nödvändigt, att skolgången är jemn. Men jag har mer än en gång vid skolråds-sammanträden och kyrkostämmor på Öland hört fäder säga: »skolan är vår; vi skicka våra barn dit, när så lämpar sig för oss». Då de lugnt men bestämdt undervisats om gällande bestämmelser i skolstadgan rörande skolgången, hafva de dock i regel tagit reson. I ett skoldistrikt på Öland, der skolgången förut varit ytterst ojemn, företog sig den nykomne skolrådsordföranden att en gång i månaden hålla ordentlig räfst angående skolförsummelserna. Fäderna uttryckte sin förvåning och förtrytelse öfver att det nu skulle vara så noga, »så hade det aldrig varit i prostens tid». Skolrådsordföranden upplyste dem då, att det ej vore hans påhitt, lagen stadgade så. Efter blott ett par års ihärdigt arbete å skolrådsordförandens sida — han har ock en duglig folkskolelärare — äro egentliga skolförsummelser i det ifrågavarande skoldistriktet nu sällsynta undantag.

I åtskilliga af inspektionsområdets skoldistrikt äro beslut fattade af ungefär följande lydelse (jag citerar ett från Thorsås): »För att om möjligt åstadkomma en mera jemn och ordentlig skolgång enade sig skolrådet om det beslut, att hvarje barn, som utan anmaldt, giltigt förfall är från skolan frånvarande mera än tillsammans sex läsdagar under terminen, skall hafva förlorat sin rättighet att för samma termin vidare bevista skolan». Syftet med ett dylikt beslut, som jag här och der äfven sett tillämpas, är nog godt, men dess lämplighet torde kunna betvivlas. — I intet fall har jag funnit, att man gent emot skolförsummelser gått ens till kyrkorådet enligt folkskolestadgans 51 §.

Folkskolestadgans föreskrifter i 45 § angående *flyttning* iakttagas allmänt.

Deremot lemnar efterlefnaden af föreskrifterna angående *afgdng* från skolan allt för mycket öfrigt att önska.

Konfirmationen anses allmänt såsom liktydig med befrielse från vidare skolpligt. Det förekommer, att äfven barn från småskolan blifva intagna i konfirmationsskolan. Med all rätt betonas ofta folkskolans tjänande ställning till kyrkan särskildt med hänsyn till barnens kristliga uppfostran. Är undervisningen i våra skolor ett af de medel, hvarigenom kyrkan söker fylla sin uppgift att kristligen uppfostra sina döpta barn, synes konsekvensen fordra, att afgangsbetyg från folkskolan i regeln fordras för inträde i konfirmationsskolan, enär ju genom konfirmationen den kristliga barnuppfostran i församlingen afslutas. Visst är, att herrar skolrådsordförande genom att i regel fordra afgangsbetyg från folkskolan för de barn, som mottagas till konfirmation, skulle göra folkskolan en stor tjänst åtminstone med hänsyn till skolgången.

Der särskild afgangspröfning — vare sig efter folkskolestadgans 47 eller 48 §§ — förekommer (på många ställen förekommer den icke alls, utan barnen »sluta skolan» utan vidare), sker den i sammanhang med årsexamen, hvarigenom den betydelsefulla handlingens vikt och betydelse allt för ofta förbises.

En bra anordning vid skolornas afslutning för året har införts på ett par ställen. Sedan examina förrättats i de särskilda skolorna, hålles gemensam afslutning i kyrkan för både folk- och småskolorna. Härvid lemnas först afgangsbetygen till de från folkskolan afgående, vidare tillkännagifves flyttning inom och mellan de särskilda skolorna samt utdelas premier, hvarefter skolrådets ordförande afslutar med lämpliga uppmuntringar och förmaningar. Dessa skolfester omfattas af såväl barnen som föräldrarne med lifligt intresse och är talrikt besökta.

Mot skolbarnens uppförande såväl inom som utom skolan hafva inga anmärkningar af svårare beskaffenhet förekommit.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Vid inspektionsområdets 168 skolor voro 1892 anställda 173 lärare och lärarinnor i läseämnena samt 7 lärare och lärarinnor särskildt för öfningsämnena. De särskilda slagen af lärare och lärarinnor framgå af följande tabell:

	Södra Möre kontrakt.	Ölands Norra kontrakt.	Ölands Medel- kontrakt.	Ölands Södra kontrakt.	Summa.
Ordinarie lärare.	33	11	11	11	66
» lärarinnor.	8	1	2	—	11
Extra ordinarie lärarinnor.	5	—	—	—	5
Biträdande lärare.	1	—	—	—	1
» lärarinnor.	1	1	—	—	2
Lärare i mindre skolor.	1	—	—	—	1
Lärarinnor i mindre skolor.	3	—	—	—	3
Lärare i småskolor.	5	1	—	—	6
Lärarinnor i do.	40	14	13	11	78
Lärare särskildt för öfningsämnen	2	1	—	—	3
Lärarinnor » »	3	1	—	—	4

De befintliga lärarekrafterna äro icke inom alla distrikt tillräckliga. I Wissefjerda hade läraren i flyttande fyrklassiga folkskolan i Wissefjerda—Förlångsö höstterminen 1891 i Förlångsö 104 barn inskrifna och vårterminen 1892 i Wissefjerda 106. I Thorsås hade vid inspektion hösten 1892 lärarinnan i småskolan i Getnabo att samtidigt undervisa 66 barn, fördelade på 3 klasser, lärarinnan i småskolan i Strömsberg likaledes 63. I Högsum, der det trängande behovet af småskola af förre inspektören blifvit med kraft framhållet, hade den ende läraren att undervisa 152 barn, fördelade i en folk- och en småskoleafdelning. I Hagby, Persnäs och Thorslunda kunna de många folkskolebarnen svårigen nöjaktigt undervisas af en lärare.

Det har särskildt under 1892 visat sig svårt att inom området erhålla dugliga småskolelärarinnor. Tre småskolor på Öland hafva till och med en kortare tid måst inställas, emedan det oaktadt flitigt annonserande varit omöjligt att erhålla duglig lärarinna. Anledningen härtill är nog till en god del att söka i de jemförelsevis dåliga villkor, som erbjudas. 300 kronor årlig lön »i ett för allt» är en allt för ringa ersättning för det ansträngande arbetet i en småskola. Det finnes inom detta inspektionsområde mer än ett skoldistrikt med flyttande småskola, som aflönar småskolelärarinnan med 250 kr. om året »i ett för allt». Der skoldistriktet utom 300 kr. kontant lemna husrum och ved, har det hittills gått jemförelsevis lättare att erhålla dugliga småskolelärarinnor. För vederbörligen examinerade småskolelärarinnor borde, synes mig, 300 kr. samt bostad och nödig ved bestämmas såsom minimilön för åtta månaders undervisning.

Mot lärarnes och lärarinnornas vandel torde föga vara att anmärka. Anspråken på lärarepersonalen äfven i detta hänseende äro dess bättre i stigande. Der lärare, såsom undantagsvis varit fallet med några inom detta område, genom dryckenskap gifvit anledning till förargelse eller eljest icke vandrat värdigt sin kallelse såsom uppfostrare, synas skolråden icke kunna gå fria från klander, då de icke begagnat sig af den rätt att varna, som de ega enligt folkskolestadgans 32 §, jämförd med § 18 mom. 1 a) och § 29 mom. 1.

Mot lärarepersonalens sätt att handhafva undervisningen har jag under den korta tid, jag tjenstgjort såsom inspektör, icke ansett mig böra göra anmärkning utom i ett par fall. Jag har trott mig finna, att den äldre läraregenerationen med sin i många hänseenden bristfälliga utbildning i allmänhet genom stort nit och utmärkt trohet i sitt kall uppnår fullt lika goda, om ej bättre resultat än den yngre generationen med dess onekligen större formella utbildning.

Det utaf skolans läroämnen, som enligt mitt förmenande blir jämförelsevis minst väl tillgodosedt, är — modersmålet. Jag vågar påstå, att de barn äro jämförelsevis få, som inom detta inspektionsområde afgå från folkskolan med önskvärd färdighet att i tal och skrift behandla sitt modersmål. Grunden till detta sorgliga förhållande lägges — såsom i annat sammanhang redan påpekas — i småskolan, hvarutaf blir en själffallen följd, att folkskolan icke kan medhinna sin uppgift i detta hänseende. Att en ojemn skolgång äfven inverkar högst ofördelaktigt icke minst på detta ämne, må ej heller förbises.

De i folkskolestadgans 38 § anbefalda förhör med de barn, som »åtnjuta undervisning i hemmen», förekomma icke alls inom inspektionsområdet. Offentliga förhör enligt folkskolestadgans 46 § hållas årligen i alla skolor, men nog lär det, enligt tillgängliga anteckningar, på ett och annat ställe hafva inträffat, att dylika förhör hållits, utan att skolrådets ordförande eller någon annan dess ledamot varit närvarande. Repetitionsförhör med de barn, hvilka för tillfället icke åtnjuta daglig undervisning i de skolor, som äro ordnade med s. k. afdelningsläsning, hållas någorlunda ordentligt en dag i hvar eller hvarannan vecka, hvaremot s. k. roteförhör med barnen i den eller de rotar, der flyttande skola för tillfället ej arbetar, icke på alla ställen hålles så ordentligt, som önskligt vore.

Lärarepersonalens disciplinariska förmåga är naturligtvis ganska olika hos olika personer. Ett erkännansvärdt sträfvande har jag dock allmänt trott mig finna hos såväl lärare som lärarinnor att äfven inverka uppfostrande på barnen. Jag kan icke neka mig nöjet att från en folkskola i Södra Möre med exemplariskt god ordning

anföra följande *Ordningsstadga*, som skolans lärare uppgjort, och af hvilken samtliga barnen under välskrifningstimmarne fingo göra hvar sin afskrift:

1. Barnen skola punktligt infinna sig i skolan på den bestämda tiden. De skola vara rena och hafva hela kläder samt vara försedda med böcker och öfriga saker, som de böra medföra till begagnande i skolan.

2. Sedan de inkommit i skolsalen, skola de sätta sig på sina bestämda platser och se till, att de hafva allt i ordning i sina lådfack.

3. Det barn, som kommer till skolan under morgonbönen, bör stanna strax innanför dörren i skolsalen, tills andaktsstunden är slut. Derefter bör det gå fram till läraren och bedja om ursäkt för sin sena ankomst och sedan sätta sig på sin plats. Kommer ett barn, när undervisningen är begynt, skall det för läraren uppgifva anledningen till sin sena ankomst.

4. Under undervisning böra barnen sitta stilla och lugna samt iakttaga en anständig och helsosam hållning. Händerna böra de hålla på skolbordets skifva och fötterna på fotbrädan.

5. Barnen få under arbetet ej företaga något, som kan störa undervisningen, såsom äta, leka, stampa eller skrapa med fötterna, skratta, stå upp från sin plats o. d. Vill barnet under arbetet säga läraren något, bedja honom om något eller svara på en till ett annat barn framställd fråga, bör det förut tillkännagifva det genom att gifva ett tecken med högra handen.

6. När läraren träder in i skolan, skola barnen helsa på honom genom att stiga upp från sina platser. På samma sätt skola de helsa på främmande äldre personer, då de träda in i skolsalen.

7. Barnen skola uppmärksamt följa med vid undervisningen. Sysselsättas de med tysta öfningar, skola de deråt egna all flit.

8. Stående skola de besvara lärarens frågor. I stående ställning på gångarna skola de ock läsa och sjunga. När de skrifva, räkna skriftligen eller teckna, skola de sitta utan att trycka bröstet mot skolbordet eller böja kroppen starkt framåt.

9. Barnen skola tala högt, ljudrent och med riktig betoning.

10. Att säga svaret för en kamrat, att öppna boken vid uppläsning af sådant, som skolat inläras i minnet, att efter andra afskrifva eller låta afskrifva skriftliga arbeten är förbjudet.

11. Omsorgsfullt skola barnen lära sig lexor och utföra hemuppgifter.

12. Taflor, skrifböcker, läro- och läseböcker böra väl vårdas och hållas i god ordning. Taflorna böra vara försedda med svampar för deras aftorkning.

13. Att smutsa ner rummen i skolan eller orena utanför eller skada skolmöbler och undervisningsmateriel är strängt förbjudet.

14. Barnen äro skyldiga att ordentligt besöka skolan. Hindras ett barn af sjukdom, alltför starkt yrväder eller annan oförutsedd anledning, så skall läraren så snart som möjligt derom underrättas. I dylika fall pröfvar läraren, om anledningen till bortovaron är giltig eller icke.

15. I öfriga fall får barnet vara borta från skolan endast då, när det erhållit tillstånd dertill.

16. När dagens arbete är slutadt, böra barnen lemna skolan i god ordning och gå till sina hem utan onödiga uppehåll på vägen.

17. Sinsemellan skola barnen vara vänliga och fridsamma. Att göra illa åt en kamrats kläder, böcker och andra tillhörigheter är strängt förbjudet. Gräl och slagsmål få ej förekomma.

18. Mot läraren skola barnen städse iakttaga sanningskärlek, höflighet och anständighet.

19. Äfven mot andra vuxna personer böra barnen städse visa höflighet och vänligt besvara frågor, som ställas till dem.

20. Aldrig böra barnen tillägna sig eller förderfva andras egendom.

21. Att plåga djur, plundra fogelbon, fånga foglar, skada träd och andra växter är alldeles förbjudet.

22. Barnen må ej på något sätt använda snus eller tobak.

23. Att leka med krut, tändstickor, knallhattar eller andra eldfarliga saker är ej tillåtet.

24. Att på något sätt ofreda personer, som färdas förbi skolan eller som träffas på vägen till eller från henne eller att hänga efter förbifarandes åkdon är förbjudet.

25. Olydnad mot dessa stadgar bestraffas efter förseelsens beskaffenhet enligt gällande reglementes föreskrifter.

26. Vid slutet af hvarje termin erhålla barnen vitsord öfver kunskaper, flit och uppförande. Betyget skall för föräldrar uppvisas samt till läraren vid nästa termins början återlemnas, försedt med fars eller målsmans påskrift.

VI. Undervisningsmateriel.

Endast ett ringa fåtal skolor inom inspektionsområdet äro försedda med tillräcklig undervisningsmateriel af fullgod beskaffenhet. Endast undantagsvis äro barnen sjelfva försedda med läseböcker. utan sådana tillhandahållas af skoldistrikten. De utgifter, som

blifvit nödvändiga för anskaffande af nya läseböcker med anledning af k. cirkuläret den 6 nov. 1889 angående gemensam norm för undervisning i svensk rättskrifning, torde en tid bortåt helt visst komma att anföras såsom skäl mot anskaffande af annan erforderlig materiel. Anmärkas bör dock, att några småskolor ännu vid 1893 års början begagnade läseböcker efter gamla rättskrifningen. Att icke alla folkskolor ännu hunnit förskaffa sig den nya läseboken för folkskolan, torde äfven böra antecknas. Vederbörande hafva emellertid lofvat att med första ställa sig det angifna cirkuläret till efterrättelse. Särdeles känbar är den i småskolorna allmänna bristen på lämplig undervisningsmateriel för dessa skolor. Hösten 1892 fans t. ex. icke i någon småskola inom inspektionsområdet någon materiel för de så viktiga åskådningsöfningarne. För småskolorna har jag allmänt yrkat på anskaffande af de genom ecklesiastikdepartementets försorg utgifna läsetabellerna. Jag har väckt förslag om att en någorlunda fullständig utställning af undervisningsmateriel skall anordnas vid det Kalmar stifts allmänna skolläraremöte, som kommer att hållas under höstens lopp innevarande år, på det att lärarepersonalen och andra för saken intresserade måtte få se, hvilka till en del utmärkta saker, som på det området stå till buds för jemförelsevis billigt pris. Att detta kan behöfvas, framgår af följande: I en folkskola på Södra Öland fann jag vid inspektion våren 1892 ett par trärullar med mellansittande väfbit, hvarpå här och der sutto några smutsiga pappersrester; det hela skulle föreställa en karta öfver Skandinavien. Jag påyrkade i skriftlig promemoria till skolorådet anskaffande af en ny karta öfver Skandinavien. Vid förnyad inspektion i samma skola våren 1893 fann jag i skolan ett ex. af Hahrs för skolundervisningen alldeles olämpliga generalkarta öfver Sverige, som inköpts för 18 kr., då den genom departementet tillhandahållna 1892 utgifna förträffliga väggkartan öfver Sverige, Norge och Danmark tillhandahålles skoloråden för 7 kr. 50 öre!

I sammanhang med undervisningsmaterielen stå sockenbiblioteken. Utaf Ölands 33 skoldistrikt sakna 13 helt och hållet sockenbibliotek. Inom 16 uppgifves, att dylika bibliotek väl finnas, men de begagnas »högst litet», »särdeles litet», »litet eller intet» o. s. v. »Anslag till inköp af nya böcker nekas». »Det är ingen, som läser», skriver en skolorådsordförande, »enär ungdomen, så fort ske kan, utvandrar till Amerika». Endast från 4 skoldistrikt heter det, att sockenbiblioteken der begagnas »rätt flitigt». Skoloråden synas i allmänhet litet eller intet akta på sin viktiga uppgift i hithörande stycke enligt folkskolestadgans 11 §. Såsom skäl framhålles ofta, att sockenbiblioteken enligt gifna prejudikat lära höra under kommunalstämmen. Helt

säkert skulle det lända till sakens fromma, om sockenbiblioteken ställdes under skolrådets och kyrkostämmans uppsigt. Erfarenheten tyckes nu tillräckligt hafva visat, att de kommunala myndigheterna icke äro lämpliga att handhafva denna angelägenhet.

VII. Anteckningsböcker.

Skolornas bokföring är i allmänhet tillfredsställande. Endast på ett par ställen hafva de i folkskolestadgans 33 och 39 §§ föreskrifna anteckningar om skolpliktiga barn saknats. I regeln äro de yngre lärarne och lärarinnorna noggrannare med skolbokföringen än de äldre. På ett och annat ställe föres examenskatalogen på lösa blad, hvilket ju försvårar dess förvaring. En och annan olägenhet, som rätt ofta förekommer, är att de böcker, som användas för skolornas bokföring, tagas till så stora, att de blifva obeqväma både att använda och förvara.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Flera nya och ändamålsenliga skolhus hafva under inspektionsperioden uppförts, och en del äldre hafva undergått välbehöfzig reparation. Vid 1892 års slut funnos inom Södra Möre 84 skoldistriktens tillhöriga skolhus samt 10 förhyrda eller hyresfritt upplåtna. Motsvarande tal för Öland voro 44 och 27.

Belysningen i de äldre skolhusen lemnar mycket öfrigt att önska. I regel äro tre af skolsalens väggar försedda med hvardera 2 eller 3 fönster. På en del ställen har man enligt mitt yrkande beredvilligt anskaffat ogenomskinliga rullgardiner eller träluckor, så att ljusfördelningen kunnat bättre ordnas. Men icke sällan har jag, då jag framställt sådant yrkande, fått höra talas om »dumma och nymodiga påhitt»: »Skola icke skolrummen vara lika ljusa som böndernas stugor?». Med skolrummens ventilation är i allmänhet ytterst illa bestäldt. En försämring i detta hänseende har inträdd genom de stora öppna spisarnes ersättande med jernkaminer. Vid mina besök i skolorna i augusti 1892 funnos på flera ställen innanfönster ännu kvarsittande och ordentligt tillklistrade! Skolrummens uppvärmning om vintern lemnar äfven mycket öfrigt att önska. Att de förhyrda skollokalerna i allmänhet äro ytterst olämpliga, torde icke behöfva påpekas. Med skolrummens renhållning är i allmänhet illa bestäldt. Den dagliga städningen skall i regel utföras af skolbarnen. Har inspektionen varit på förhand tillkännagifven, har jag vid mina besök allmänt

funnit skolrummen ordentligt rengjorda; har jag åter kommit oanmäld, har det ofta varit si och så. På de flesta ställen skuras skolsalarne endast till examina. Nödiga medel till skurning erhållas här och der genom sammanskott af barnen. Åt min föreskrift om skurning i regel en gång i månaden har mer än en skolrådsledamot skakat på hufvudet.

Skolornas afträden befinnas mångenstädes i ett synnerligen otillfredsställande skick. Jag har på mer än ett ställe, äfven vid de fasta skolorna, haft anledning påpeka det otillbörliga deruti, att endast ett afträde, gemensamt för gossar och flickor, funnits.

Åtgärder för skolornas förseende med dugligt dricksvatten höra ännu flerstädes till önskningsmålen.

De gamla, för undervisningens framgångsrika bedrifvande och för disciplinens upprätthållande i så många hänseenden hinderliga långbänkarne finnas ännu i flertalet skolor. Särskildt i småskolorna förekomma de allmänt. De hafva, dessa bänkar — det är sannt — den fördelen, att med dem kan i ett litet rum beredas plats för ett större antal barn än som kunde inrymmas med tjenliga bänkar. Man får väl hoppas att i samma mån som de gamla långbänkarne blifva så bristfälliga, att de icke vidare kunna repareras, skola de lemna rum för nya, som bättre tillgodose såväl undervisningens som helsans fordringar.

Inom Södra Möre finnas 16 och på Öland 29 för barnens undervisning ordnade skolträdgårdar. Detta enligt skolrådets uppgifter. De s. k. skolträdgårdarne göra dock på åtskilliga ställen icke skäl för sitt namn, och betecknande är, att, enligt uppgifterna Litt. A angående skolväsendet, undervisning i trädgårdsskötsel på Öland under 1892 meddelats endast i 17 skolor. Förbises bör icke, att flera svårigheter förefinnas för en fruktbringande undervisning i trädgårdsskötsel. Skolträdgårdarne hafva ofta ett ofördelaktigt läge, och deras jordmån är på de flesta ställen icke den bästa. De äldre barnen, som företrädesvis borde deltaga i trädgårdsarbetet, besöka ej skolan under den för ifrågavarande arbete lämpligaste tiden o. s. v. Det är därför icke ovanligt, att den s. k. skolträdgården är använd af läraren till potatisland eller rågåker. Jag har emellertid anledning hoppas, att intresset för skolträdgårdarne skall hos lärarekåren kunna väckas. Trädgårdsskötsel borde med ifver drivas i våra skolor, icke minst för sin fostrande betydelse.

IX. Tillsyn.

I de för Kalmar stift fastställda skolreglementena återfinnas följande bestämmelser: Skolrådsledamot och tillsyningsman åligger att

tillse, det barnen inom det dem anvisade område ordentligt besöka skolan, samt skolrådet åligger att genom regelbundna besök i distriktets skolor vaka deröfver, att skolorna skötas i enlighet med gifna föreskrifter. Endast på ett fåtal ställen äro särskilda tillsyningsmän utsedda. Skolrådets ledamöter hafva vanligen sig emellan fördelat de olika rotarne eller byarne inom skoldistriktet för tillsyn öfver skolgången efter anmälan af lärarepersonalen. Inom åtskilliga skoldistrikt är ock den ordning vidtagen — åtminstone på papperet — att skolrådets ledamöter skola i tur och ordning besöka skolorna. Men den klagan, som från lärarepersonalens sida ofta höres, att skolrådets ledamöter så sällan besöka skolorna, är nog berättigad. För tillsynen öfver barnens undervisning och skolgång får i regel skolrådsordföranden ensam sörja. Men han kan uppenbarligen icke räkna till alltid och öfver allt. Brister därför tillsyn öfver skolan från skolrådsordförandens sida, får skolan oftast vara utan den för både lärare och lärjungar så viktiga tillsynen. Det måste för en lärare kännas tungt att arbeta kanske en hel termin, utan att någon, som kan bedöma hans arbete, besöker skolan. Frestelsen att låta håglöshet och slentrian få makt öfver sig kan under sådana förhållanden blifva stark nog.

Mätte därför presterskapet, till hvilket våra skolor stå i så stor tacksamhetsskuld för hvad de nu äro, icke förtröttas utan allt fort egna en vaken och insigtsfull tillsyn åt skolorna. Må hvad svenska presterskapet under de första femtio åren af folkskolans lagstadgade tillvaro gjort för vår folkbildning vara en sporre till fortsatt arbete, som har härliga löften. Tidsförhållandena äro ju sådana, att presterskapets uppgift med hänsyn till skolan nu kanske är viktigare, på samma gång som den är svårare än någonsin. Må presterskapet särskildt akta på den oskattbara klenod, de ega uti folkskolestadgans viktiga 63 §! Må de också lyckas att få sådana personer invalda i skolråden, som vilja och kunna i någon mån vara till hjälp i det viktiga arbetet.

X. Kostnaderna för skolväsendet.

Följande sifferuppgifter rörande kostnaderna för skolväsendet inom inspektionsområdet må här till slut meddelas.

Utom de personliga afgifterna utdebiterades för skolväsendet 1892 per fyrk i medeltal på Öland 21,1 öre, mest i Långlöt med 52, minst i Runsten med 6 öre; i Södra Möre likaledes i medeltal 21,1 öre, mest i Woxtorp med 55, minst i Halltorp och Wissefjerda med 11 öre.

Till utgifterna för skolväsendet bidrogo 1892:

skoldistriktet i Södra Møre med kr. 44,081: 18, på Öland kr. 38,880: 58,
aten i d:o » 30,963: 61, på d:o » 25,008: 45.
Statsbidraget öfversteg skoldistriktets bidrag i S:t Sigfrid, Wisse-
rda, Källa, Alböke, Runsten, Glömminge, Sandby-Gårdby, Smedby
och Gräsgård.

Till lärares och lärarinnors aflöning utbetaltes 1892 i Södra Møre
kr. 59,738: 74, på Öland kr. 47,258: 10, till skollokaler och inventarier
för motsvarande belopp kr. 11,820: 40 och kr. 4,847: 67 samt till
dervisningsmateriel kr. 2,964: 39 och kr. 1,762: 99.

Dessa siffror, jemförda med de uppgifter, som i det föregående
meddelats, motsäga icke den iakttagelse, jag trott mig göra, att
skolväsendet i Södra Møre i någon mån står framför Ölands.

Kalmar i juli 1893.

Joh. Wickbom.

Berättelser om Folkskolorna inom Karlstads stift

åren 1887—1892.

I.

Kils, Elfdals, Visnums, Nyeds, Fryksdals och Gillbergs kontrakt.

På grund af härom lemnad föreskrift i Instruktionen den 10 december 1886 för folkskoleinspektörerna inom riket får jag härmed ödmjukligen afgifva berättelse för folkskoleväsendet inom det mig i nåder anförtrödda inspektionsområdet under sexårsperioden 1887—1892.

Sedan Jösse kontrakt med denna periods början öfvergått till annat inspektionsområde, har mitt område omfattat sex kontrakt, hvars folkmängd den 31 december 1886 utgjorde 200,593, men till samma dag 1892 nedgått till 193,741 och alltså minskats med 6,852 personer, af hvilken minskning icke mindre än 2,047 gälla i skolåldern varande barn.

I. Undervisningsanstalter.

A. Småskolor.

Vid förra inspektionsperiodens slut tjenstgjorde vid småskolorna: 11 lärare och 212 lärarinnor. Af dessa 223 läraretjenster hafva under de sex sistförflutna åren 10 indragits, nemligen 1 i Frykerud, 1 i Öfre Ullerud, 3 i Ekshärad, 1 i Fernebo (vid Persberg), 1 i Wäse, 1 i Ölme, 1 i Lungsund och 1 i Fryksände. Deremot hafva under samma tid inrättats 21 nya tjenster, nemligen 2 i Karlstad, 1 i Ransäter, 2 i Grafva, 3 i Norra Råda, 1 i Gustaf Adolf, 3 i Södra Finnskoga, 1 i Norra Finnskoga, 1 i Filipstad, 1 i Nordmark, 1 i Elfs-

backa, 1 i Östra Emtervik, 1 i Lekvattnet, 1 i Lysvik och 2 i Karl-skoga. Äfven i Östmark har en ny läraretjänst blifvit inrättad, men som den af brist på sökande icke under år 1892 kunde hållas i gång, så är den ej medräknad i uppgifterna för sagda år. Dessa uppgifter upptaga 234 tjänster, af hvilka 8 föreståts af lärare och 226 af lärarinnor. Af småskolorna äro 74 fasta och 160 flyttande, om man nemligen räknar *en* småskola för hvarje läraretjänst; annars skulle rätteligen de *fasta* småskolornas antal icke så litet reduceras, enär 32 lärarinnor hafva blott *en* klass att undervisa. Alla fasta småskolor äro indelade i två årsklasser, men merendels följer samma lärarinna de i första klassen mottagna barnen genom båda klasserna. Vid två småskolor (i Filipstad och Degerfors) har första klassen måst fördelas i två afdelningar med hvar sin lärarinna.

Vid 29 fasta småskolor undervisas båda klasserna samtidigt af samma lärarinna, och vid 13 fasta småskolor undervisas klasserna på olika tider af året af samma lärarinna. Af de 160 flyttande småskolorna ambulera 123 på två rotar, 36 på tre rotar och 1 inom Norra Finnskoga på fyra rotar. Flertalet flyttande småskolor indelas i tre årsklasser. Dock är klassindelningen uti en del af dessa skolor ännu något vacklande, så att klassernas antal är än två och än tre. — De enda skoldistrikt, der inom inspektionsområdet småskolor helt och hållet saknas, äro Hammarön och Hvitsand.

B. *Mindre folkskolor.*

Vid utgången af år 1886 funnos inom inspektionsområdet 14 skolor af detta slag, deraf 6 fasta och 8 flyttande. Under de senare sex åren har deras antal vuxit till 27, hvaraf 16 fasta och 11 flyttande. Anledningen till den jämförelsevis starka tillökningen af dessa skolor är dels behovet att på så sätt förkorta skolvägen och derigenom vinna bättre skolgång i aflägsse, glest befolkade trakter, dels ock önskan att genom inrättande af mindre folkskola i den mindre roten kunna förvandla den större rotens folkskola från flyttande till fast. I senare fallet har jag stundom sökt utöfva ett återhållande inflyttande, att icke mindre folkskolor må komma att inrättas i strid med gällande föreskriften i § 3 af nädiga folkskolestadgan. Medgifvas må dock att denna föreskrift ej i hvarje fall är så lätt att tillämpa. Det skulle därför icke sakna sin betydelse om rätten att anordna mindre folkskola inom en rote gjordes beroende af barnantalet inom roten. För min del har jag ansett mindre folkskola olämplig, om ock icke olaglig, der barnantalet i folkskoleafdelningen öfverstigit 30. — Samtliga 16 fasta mindre folkskolorna äro fördelade i

två afdelningar, hvaraf en folkskole- och en småskoleafdelning, hvilka undervisas på olika tider af året. Af de 11 flyttande skolorna ambulera 8 på två rotar och 3 på tre rotar. Vid två af de förra är dock den årliga lästiden tredelad, enär på ena roten i hvardera området folkskoleafdelningen och småskoleafdelningen undervisas på olika tider. Annars undervisas i de flyttande mindre folkskolorna alla barnen inom roten samtidigt.

De 13 nya skolorna af ifrågavarande slag äro inrättade i följande skoldistrikt: 1 i Öfra Ullerud, 2 i Norra Råda, 1 i Nordmark, 2 i Råmen, 1 i Nyed, 1 i Ölme, 1 i Lungsund, 2 i Sunne och 2 i Östmark.

C. *Egentliga folkskolor.*

Vid förra inspektionsperiodens slut funnos 85 fasta och 142 flyttande folkskolor inom området. Under löppet af denna period äro indragna: 1 folkskola i Öfra Ullerud (enär en rote öfverförts till annat skoldistrikt), en biträdande lärarinnetjenst i Filipstad, en läraretjenst vid Persberg inom Fernebo på grund af barnantalets förminskning, en folkskola i Råmen och en folkskola i Östmark (en flyttande folkskola på två aflägsse skogsrotar, der ingen utsigt förefans att för längre tid få behålla ordinarie lärare, utbyttes mot två fasta mindre folkskolor). Deremot hafva under samma tid följande nya folkskolor och läraretjenster blifvit inrättade: i Karlstad 2 läraretjenster, af hvilka den ena är en andra förste lärarebefattning inom staden, i Stora Kil en biträdande lärarinnetjenst, i Frykerud en folkskola, i Grafva två folkskolor, i Ekshärad 2 folkskolor, i Norra Råda en läraretjenst, i Filipstad en läraretjenst, i Kroppa en biträdande lärarinnetjenst, i Östra Emtervik en folkskola, i Fryksände en folkskola och i Karlskoga 3 folkskolor och derjemte 3 läraretjenster vid äldre folkskolor. Den verkliga ökningen i lärarepersonalens antal vid folkskolan är 15. Den har nemligen under perioden stigit från 247 till 262, häri öfningslärare ej inräknade. De fasta folkskolornas antal har stigit till 107, alltså ökats med 22, hvaremot de på två stationer flyttande minskats med 6 och de på tre stationer flyttande minskats med 8, hvadan de flyttande folkskolornas antal nedgått från 142 till 128. Den verkliga ökningen i folkskolornas hela antal inskränker sig alltså till 8. Jemföras de under denna inspektionsperiod vidtagna organisationsförbättringarne med de under nästföregående period inträdda förbättringar af samma slag, så svara de någorlunda jemnt mot hvarandra både i allmänhet taget och särskildt hvad läraretillökningen angår. Utsträckes samma jemförelse mellan åren 1886 och 1892 till lärarepersonalen vid *samtliga* sko-

lorna, så visar sig en tillökning af 39, enär hela antalet stigit under dessa år från 484 till 523, hvilket med billig hänsyn till radande ekonomiska förhållanden må tacksamt erkännas vara en ganska vacker tillväxt. Om ock icke denna tillökning i hvarje fall kommit till stand på de platser, der den bäst påkallats af behovet, så har den dock allestädes, der den kommit, varit välkommen. Bland de skoldistrikt som företrädesvis bidragit till de nya läraretjensterna, må märkas Karlskoga med 8 nya tjänster, Norra Råda med 6 dito, Karlstad och Grafva med hvardera 4 dito, Södra Finnskoga med 3 dito, Nordmark, Sunne, Östra Emtervik och Östmark med hvardera 2 dito.

Med hänsyn till skolornas inre anordning kan i stort sedt och under hänvisning till nya normalplanen följande fördelning dem emellan angifvas:

Anordnade enligt Lit. A. äro 5 skolor.			
"	"	Lit. B.	9
"	"	Lit. B ²	4
"	"	Lit. C.	54
"	"	Lit. D.	2
"	"	Lit. E.	8
"	"	Lit. F.	25
"	"	Lit. G.	119
"	"	Lit. H.	9

Till denna allmänna öfversigt måste dock fogas några förtydligande anmärkningar. Till Lit. A är räknad en skola vid Bofors i Karlskoga, ehuru 3:dje och 4:de klasserna undervisas af samma lärare på olika tider (= B²); likaledes en skola vid Lesjöfors i Råmen, ehuru högre afdelningen, tredje och fjerde klasserna, undervisas samtidigt af samma lärare (= B), hvarjemte må anmärkas, att vid Kristinehamns folkskola för flickor blott tre lärarinnor äro anställda för den bokliga undervisningen i alla fyra årsklasserna, och att slöjdundervisningen (två lärarinnor i slöjd) utfyller behovet af en fjerde lärarinna. Fjerde klassen i Filipstads folkskola undervisas blott 5 dagar i veckan, enär läraren den sjette dagen är sysselsatt med en femte klass, egentligen en repetitionsklass, som undervisas blott en dag i veckan. Rörande de till Lit. B räknade skolorna är endast att anmärka, att skolan i Persberg (Fernebo) är indelad i 5 årsklasser, hvaraf den femte undervisas 2 dagar och den fjerde fyra dagar i veckan af samma lärare; de tre lägre klasserna undervisas sex dagar i veckan. För samtliga klasserna äro anställda en förste lärare och två folkskololärarinnor, utom slöjdlärarinna. Undervisningen meddelas dels klassvis dels afdelningsvis med två klasser tillsammans, detta senare företrädesvis i öfningsämnen. De till Lit. D. hänfödda skolorna med

blott 3 årsklasser hafva båda till underlag tvåklassiga småskolor. I fråga om lärokurserna förekommer därför en och annan nödig afvikelse från normalplanen. Vid några af de till Lit. E angifna skolorna undervisas alla klasserna tillsammans blott en del af året, vanligen något mer än halfva årliga undervisningstiden, men äro återstående delen af året fördelade i två afdelningar, som hvar för sig undervisas på olika tider. De 25 fasta folkskolor, som äro upptagna såsom hörande till Lit. F och sålunda sakna underlag af småskola, äro samtliga indelade uti två hvar för sig undervisade afdelningar. Öfvergången från Lit. G till Lit. F underlättas deraf, att denna sistnämnda skolform i likhet med fast mindre folkskola har jemförelsevis lätt att lämpa sig efter hemmens önskningsar att i möjligaste mån få hafva folkskolans barn fria från skolgång under sommartiden och småskolans barn lediga vintertiden. Erfarenheten har också visat, att skolan sjelf i mer än ett afseende mår väl af att sättas i tillfälle att kunna tillmötesgå hemmens billiga önskningsar i detta fall. — Af de 119 på två rotar flyttande folkskolorna saknar en i Fernebo underlag af småskola, hvadan lärarinnan på båda stationerna måste undervisa samtliga barnen samtidigt. Dessutom saknas småskola vid ena roten vid fyra andra folkskolor, och undervisas äfven på dessa rotar samtliga barnen samtidigt, hvartill vid en af dessa folkskolor barnen vid den större roten måste fördelas uti tvenne på olika tider undervisade afdelningar, så att vid denna folkskola, ehuru flyttande på blott två stationer, den årliga lästiden dock blir tredelad. — De nu nio på tre stationer flyttande folkskolorna, hvilka alla hafva underlag af småskola, torde inom närmaste framtiden komma att nedgå till sex.

Den anordning, för hvilken jag nu sökt redogöra, öfverensstämmer icke alltid med gällande skolreglementen, bland hvilka en del, ehuru icke särdeles gamla, hunnit blifva föråldrade. Redogörelsen afser alltså de faktiska förhållandena, sådana de utvecklats sig till inspektionsperiodens slut. Här af framgår att åtskilliga skolreglementen böra snart omarbetas. Ovanligt är dock icke att skolråden efter vidtagna förändringar i skolväsendets anordning gerna dröja någon tid, innan de genom ändringsförslag i reglementet söka vederbörlig fastställelse å den nya anordningen, och när dessa ändringar inneburit afgjorda förbättringar har jag ej alltid gjort framställning mot dröjsmålet. Äfven det goda kan det stundom vara nyttigt att pröfva. Också är ofta lättast att få ett blott interimsförslag antaget. Dock underrättas vanligen domkapitlet genom mina årsberättelser om de vidtagna förändringarne uti den reglementerade anordningen, och en gång anhöll jag i min berättelse om en generel stadfästelse på en förändring,

som med anledning af nya normalplanen vidtagits uti ett större antal skolor nästan samtidigt.

Beträffande efterlefnaden af de i gällande reglementen gifna bestämmelser kan mitt omdöme härom i nästföregående berättelse i någon mån mildras, men ännu återstår mycket öfrigt att önska i detta afseende. Inom några skoldistrikt hafva jemförelsevis stora upplagor af reglementet blifvit tryckta och med frikostig hand utdelade bland allmänheten. Ett tryckt exemplar af skolreglementet lämpar sig väl äfven till premier, åtminstone så till vida att det kan på denna väg blifva allmännare spridt och bättre känt.

En icke oviktig sida af skolornas anordning är klassindelningen. Om ock denna vid en del flyttande småskolor ännu är något vacklande, så har dock normalplanen mäktigt bidragit till åstadkommande af reda, ordning och fasthet i detta afseende. Särskildt under denna inspektionsperiod har den omarbetade nya normalplanen haft till följd, att i ett icke obetydligt antal flyttande folkskolor klasserna blifvit fyra i stället för tre, hvilken förändring haft bland annat det goda med sig, att qvarsittning i högsta klassen mindre ofta blifvit behöflig.

D. *Fortsättningsskolor.*

Enligt kongl. kungörelsen den 11 september 1877 ordnade fortsättningsskolor voro år 1886 inrättade vid 65 folkskolor inom 16 skoldistrikt af inspektionsområdet. Under de senare sex åren har ökningen fortgått enligt följande tablå:

1887 funnos 67 fortsättningsskolor inom 17 skoldistrikt,

1888	"	81	"	"	22	"
1889	"	81	"	"	20	"
1890	"	85	"	"	20	"
1891	"	87	"	"	19	"
1892	"	87	"	"	19	"

Af denna öfversigt framgår, att ökningen fortgår säkrast inom de skoldistrikt, som redan gjort närmare bekantskap med fortsättningsskolan, äfvensom att en del fortsättningsskolor under inspektionsperioden både inrättats och efter ett kort lif åter indragits. Anledningen till en så kort varaktighet har icke alltid varit densamma. Än har man velat låta skolan ambulera, väl icke mellan rotarne inom området, men mellan de olika områdena inom skoldistriktet, då den på intet ställe mäktat fullt lösa sin viktiga uppgift, än har det visat sig svårt att anvisa den tjenlig tid, utan att derigenom skada skolgången i folkskolan o. s. v.

Der folkskolan hunnit lägga en säker och bärande grund för fortsättningsskolan, der har ock denna senare på de allra flesta ställen blifvit till särdeles stort gagn och tillika helsosamt återverkat på folkskolan i fråga om såväl barnens skolgång och flit som lärarens undervisning, särskildt hvad angår modersmålets skriftliga behandling. Hvad som för många lärare i fortsättningsskolan skulle vara särdeles välkommet till hjälp och ledning vid undervisningen, det vore i synnerhet en kort och god hjälpreda vid genomgåendet af något eller några af de apostoliska breffen.

Ehuru fortsättningsskolan synes lättast slå rot i den *fasta* folkskolan, låter den sig utan olägenhet inympa äfven på den mellan två stationer flyttande folkskolan, som arbetar under jemförelsevis gynsamma förhållanden. Så voro af de 87 under år 1892 arbetande fortsättningsskolorna 67 förenade med *fasta* och 20 med flyttande folkskolor. I rätt många skoldistrikt kan därför saknaden af fortsättningsskolor med skäl räknas såsom en af de största bristerna uti skolväsendets anordning.

E. Högre folkskolan.

Högre folkskolan i Sunne, numera den enda skolan af detta slag inom inspektionsområdet, hvilken blifvit inspekterad tre gånger under denna period, har varit i verksamhet efter oförändrad plan. Genom Kongl. Maj:ts i år lemnade nådiga medgifvande att anordna skolan såsom samskola kan dess bestånd anses än fastare betryggadt, liksom dess verksamhet efter ortens behof utvidgad.

F. Slöjdskolor.

a) Den qvinliga slöjden öfvas fortfarande vid de skolor, som i nästföregående berättelse omnämndes, och i allmänhet efter samma plan. I Karlstad hafva flere af folk- och småskolans lärarinnor deltagit vid slöjdundervisningen jemte särskildt anställd slöjdlärlarinna, hvarjemte en slöjdinspektrice varit antagen att i pedagogisk rigtning leda och öfvervaka denna undervisning. Under de två senare åren har slöjdinspektricen anordnat kortare slöjdkurser, hvaruti företrädesvis småskolelärarinnor från länet deltagit för att vinna nödig utbildning till slöjdlärarinnor i sina hemorter. En god teoretisk och praktisk handledning för det qvinliga handarbetets anordnande vid folkskolan är desto nödvändigare, som det annars allt för ofta händer, att den ovana slöjdlärlarinnan ledes in på olämpliga, att ej säga förkastliga vägar vid undervisningens anordning. Särskildt äkttages lätt en be-

nägenhet att genom påtryckning i sådan rigtning från hemmen slå in på ett lika opraktiskt som opedagogiskt sysslande med grannläsarbeten. Den i en pedagogisk slöjdkurs skolade lärarinnan värjer sig i allmänhet mot dylika afvägar. Bästa resultatet af undervisningen torde vinnas genom användande af en väl ordnad modellserie med ej allt för få fyllnadsmodeller. Dock torde kunna ifrågasättas, om icke erfarenheten är för ringa att i fråga om den pedagogiska qvinnoslöjden ännu våga uttala annat än de ledande grundsatserna. Detaljbestämmelserna tillhöra nog en kommande tid.

b) Den manliga slöjden var år 1886 införd vid 94 skolor inom 33 skoldistrikt. Under denna inspektionsperiod har ökningen fortskridit enligt följande öfversigt:

1887 funnos	104	folkskolor	inom	34	skoldistrikt,
1888	"	107	"	"	35 "
1889	"	116	"	"	36 "
1890	"	121	"	"	37 "
1891	"	134	"	"	39 - "
och 1892	"	147	"	"	41 "

i hvilka sådan undervisning meddelats minst fyra timmar i veckan under lästiden och äfven i öfrigt varit så ordnad, att bidrag af allmänna medel för densamma erhållits. Af de folkskolor, i hvilka under sista året slöjd öfvats, voro 5 mindre folkskolor. Undervisningen meddelas i Karlstad af seminariets slöjdlärare, i Persberg inom Fernebo af särskild slöjdlärarinna, i Kristinehamn af både folkskolans egna lärare och en yrkesman, vid 3 folkskolor af endast yrkesmän, för öfrigt af skolornas egna lärare eller, i ett fall, lärarinna. Äfven under denna period har årligen ett antal lärare genom kongl. hushållningssällskapets understöd satts i tillfälle att genomgå en öfningskurs vid Nääs slöjdseminarium, hvarifrån de städse hemfört ökade insigter och varmare intresse för slöjdundervisningens planmessiga bedrivande. Yngre lärare, som under sin seminarietid haft förmånen åtnjuta undervisning i slöjd, äro i allmänhet särdeles villiga att åtaga sig slöjdundervisning i sina skolor, och se gerna, att den införes.

Att slöjdundervisningen bedrivs med olika framgång på olika ställen, kan icke förundra. De ortliga förhållandena äro i detta som i andra fall så olika. Stundom förmärkes till och med, att i samma skola slöjden öfvas med större framgång i ena roten än i den andra. Också vexlar de slöjdande gossarnes antal något för mycket. I en och annan rote låter sig detta antal icke uppbringas till öfver 4—6 stycken, hvilket torde böra anses understiga ett rimligt minimum. Önskligt vore därför, att halft statsbidrag i vissa fall kunde erhållas för slöjdundervisning under blott half årlig undervisningstid. Ej blott

vid en del flyttande skolor utan ock vid fasta folkskolor Lit. E vore sådant slöjdanslag rätt ofta det mest lämpliga. Å andra sidan finnas ock skolor särskildt bland de till skolformerna Litt. A och B hörande, der slöjdgrupperna äro allt för stora. Derför vore ock önskligt, att närmare bestämmelser gäfvos äfven för ett visst maximum inom hvarje slöjdgrupp. Äfven hänsynen till en billigare fördelning af statsbidraget till slöjdundervisningen torde göra i någon mån ändrade bestämmelser uti hithörande nådiga författning önskvärda. Under de senare åren hafva landstinget och hushållningssällskapet gemensamt understött skoldistriktet vid inköp af slöjdrederkap. Understödet är beroende af distriktets egen offervillighet för ändamålet. Under sista året understöddes 16 skoldistrikt inom inspektionsområdet med belopp från 10 till 100 kronor och inalles 715 kronor. Distriktens egna anslag uppgifvas uppgå till 1,407 kronor 70 öre.

G. *Enskilda skolor.*

Som jag i förra berättelsen omnämnde gjorda förberedelser i syfte att inom länet få till stånd en uppfostrings- och vardanstalt för sinnesslöa barn, torde här vara platsen omnämna, att en sådan anstalt öppnades den 1 november 1888 i Dalmers invid Karlstad, inrättad af "Vermlands Läns Förening för sinnesslöa barns vård". Nämnda dag mottogos 10 barn, och har anstalten sedan ingången af år 1890 kunnat inhysa 15 barn, hvilka undervisas i smaskolans läro- och öfningsämnen jemte handarbeten och slöjd. Huru nödvändig denna anstalt är, framgår bland annat deraf, att den allmänna statistiken uppgifvit ett större antal sinnesslöa barn inom detta än inom något annat af rikets län. Väl motiverade äro därför vederbörande styrelses åtgärder att utvidga anstalten och att åt densamma söka förskaffa egen lokal, hvartill kostnaden beräknas till 40,000 kronor.

H. *Sockenbiblioteken.*

Sådana boksamlingar, rikhaltigare eller torftigare, finnas nog inom alla församlingar, men i fråga om värden och underhållet råder stor olikhet. Under det en del församlingar rätt ofta lemna anslag till bokförrådets ökning, är denna omvårdnad inom andra församlingar en högst sällan förekommande företeelse. Deraf blir ock en naturlig följd att såväl bruket som brukbarheten äro mycket olika. Till förminskning i användandet bidrager nog ock den aftagande kyrkosamheten bland befolkningen, derest ej biblioteket är fördeladt på flere filialer inom församlingen, mestadels i skolhusen. Läsekretsen är nog före-

trädesvis att söka bland den konfirmerade ungdomen. Dock drages ung som gammal mer och mer öfver från gedignare läsning till tidningslitteraturen.

”Föreningen för nyttig folkläsning” fortfar att med ett belopp af 30 kronor åt hvardera understödja nio församlingar årligen inom stiftet i och för bokinköp, under vilkor att församlingen sjelf anslår lika stort belopp. Mellan föreningens styrelse och bokhandelsfirman Hj. Petersson & Comp. i Karlstad är den öfverenskommelse träffad, att firman, om bokinköpen ske der, lemnar böcker för 10 procent utöfver inköpssumman. En församling kan alltså stundom för ett anslag af 30 kronor få sitt sockenbibliotek riktadt med böcker för 66 kronor. Vid bokvalet, som i händelse af anslag från föreningen öfvervakas af dess sekreterare, rådfrågas nog kongl. departementets förteckning på tjenliga böcker, men önskvärdt vore, att ett supplementhäfte till denna förteckning snart finge motses, upptagande det myckna goda och för sockenbiblioteken lämpliga, som under senare år utkommit i bokmarknaden.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Enligt gällande reglementen, som numera finnas vederbörligen stadfästade för samtliga skoldistrikten, förekomma i alla småskolor, folkskolor och fortsättningsskolor samtliga de i § 12 af nådiga folkskolestadgan för de särskilda slagen af skolor anbefalda läroämnena. Mera sällan förmärkes numera någon benägenhet hos företrädesvis äldre småskolelärarinnor att utvidga lärokursen in på folkskolans område genom att antingen inrycka hela lilla katekesen in i småskolans lärokurs eller att åt åskådningsöfningarna gifva den gestaltning, att de, föga motsvarande sitt ändamål, i sjelfva verket blifva en kurs i naturkunnighet och geografi. Vida vanligare är i småskolan den inskränkningen i läroämnenas antal, att med anledning af nya normalplanen åskådningsöfningar och teckning utelemnas, ehuru i reglementet bestämda. På lärarinnans duglighet i allmänhet och särskildt på hennes förmåga uti de nämnda ämnena torde omdömet böra bero. huru vida denna inskränkning, särskildt hvad angår åskådningsöfningarna, är att anse som en vinst eller en förlust för skolan.

Af samma skäl som teckning och åskådningsöfningar ofta finnas utelemnade på småskolans läsordning, är ock icke så sällan geometrien utesluten på folkskolans. Dock söker man gerna i så fall under räknetimmarna meddela någon kännedom om vanligare geometriska termer samt om grunderna för lösningen af enklare geometriska räknepgifter.

Att trädgårdsskötsel och trädplantering så ofta försummas beror merendels på bristande lämpligt jordland. Äfven gymnastiköfningarna försummas icke sällan, kanske oftast till följd af bristande intresse hos läraren. För efterlemnaden af kongl. cirkuläret den 9 januari 1863 i hela dess vidd saknas dessutom mycket ofta både trägevär och lämplig plan vid skolhusen. Möjligen kan den vaknande nationalandan, som bland annat gifvit sig uttryck uti det allt allmännare vordna bruket att förse skolhusen med svenska flaggan, åstadkomma någon förändring härutinnan.

I fortsättningsskolorna läsas allmänt alla för den skolan föreskrifna och medgifna ämnen. Endast undantagsvis utelemnas historia och naturkunnighet. Vanligare är att slöjdundervisningen der utelemnas, på det ej under en så kort termin allt för många ämnen må trängas om utrymmet. Ett annat skäl kan ock stundom vara det, att af ett fatal i skolan intagna barn flertalet utgöres af flickor, för hvilka ingen slöjdundervisning kan beredas.

För de olika skolformerna hänvisa reglementena till de i normalplanen angifna lärokurserna, der dessa senare icke i trogen anslutning till normalplanen blifvit i reglementena specificerade. Mot den ordning, hvaruti de olika läro- och öfningsämnen inträda i skolans undervisning, är numera högst sällan något att anmärka, enär normalplanens anvisningar härutinnan befinnas allmänneligen iakttagna. Nagon gång kan anmärkas, att i en och annan skola undervisningen i historia börjar på ett tidigare stadium, än normalplanen angifver, eller att uti de på tre stationer flyttande folkskolorna, äfvensom uti en del mindre folkskolor, någon större inskränkning i en del lärokurser låte sig väl försvara o. s. v., men i allt hufvudsakligt följas dock normalplanens anvisningar i fråga om kursernas omfattning. På många olikartade omständigheter är det deremot beroende, med hvilken grad af *grundlighet* kurserna genomgås. Att i första rummet tillgodose hufvudämnen, det är en grundsats, hvars vikt och värde ej allestädes blifvit insedd och erkänd af lärarepersonalen. Nödvändigheten af att skynda långsamt, gifva sig tid och ro att i lugn väl genomarbeta uppgifterna o. s. v. erkännes deremot väl allmänt, men vanan, vanan! — Den är så svår att bryta med.

Med undantag af slöjden, som allestädes rättar sig efter de slöjdandes kön, inskränker sig den i kongl. folkskolestadgan medgifna skilnad, som i hänseende till kunskapsfordringarna lämpligen må göras mellan gossar och flickor, allenast dertill, att i ett par församlingar ingen undervisning i geometri meddelas åt flickorna, och att uti atskilliga folkskolor gymnastik öfvas blott med gossarne. Med hänsyn till den ståndpunkt, hvarpå undervisningen i dessa ämnen befinner

sig, har jag ej kunnat finna några skäl för ens denna åtskilnad. Iakttagas några enkla försigtighetsmått, så äro gymnastiköfningarna af samma uppfriskande och helsosamma betydelse för flickorna som för gossarne, och då strängt taget geometrien är ett obligatoriskt ämne äfven för flickorna inom fortsättningsskolan och ett *nytt* läroämnes införande der förefaller oegentligt, så synes äfven denna omständighet tala för ämnets införande redan i folkskolans högre flickafdelning.

Rörande lärokursernas fördelning på skolans klasser och afdelningar må märkas, att öfvergången från gamla till nya normalplanens förslag skett så småningom. Der denna nya kursfördelning vunnit någon stadga, har den visat sig mycket ändamålsenlig. Någon förminskning uti den eller de lägre folkskoleklassernas kurser har stundom ansetts nödig till följd af underlydande småskolors mindre gynnsamma anordning eller till följd af en rådande långsammare utveckling hos barnen. Det sistnämnda skälet skulle uti några bygder göra det särdeles önskvärdt, att skolgångens början framflyttades något år, derest icke uti just samma bygder de ekonomiska förhållandena gjorde det nödvändigt att barnen vid så tidiga år som möjligt må kunna lemna skolan.

Den i nya normalplanen för några skolformer anvisade kursvexlingen har i allmänhet af vederbörande lärare omfattats med tacksamhet. Dock finner man stundom, företrädesvis hos äldre lärare, årskursen i ett eller annat ämne öfverskriden, kanske oftare i biblisk historia än i något annat ämne. Hvad åter angår den för en och annan skolform föreslagna ämnesvexlingen, hvilken onekligen erbjuder afsevärda fördelar, har denna anordning mindre allmänt vunnit förtjent erkännande. Mångenstädes har man försökt den, man har modifierat den, och man har öfvergifvit den. Den vanligaste och väl äfven tyngst vägande anmärkningen mot ämnesvexlingen är den, att det ämne, som blifvit genomgången under första hälften af terminen och endast knapphändigt repeteras mot terminens slut, hinner glömmas till examen.

Läsordning, vanligtvis med rätt trogen anslutning till nya normalplanen, finnes nästan alltid i lärummet anslagen, merendels försedd med påskrift, att den blifvit å skolrådets vägnar af dess ordförande godkänd och stadfäst, än för obestämd tid, än för ett år i sänder. Icke så sällan förmärkes dock, att på folkskolans läsordning någon katekestimme å motsvarande läsordning i normalplanen blifvit anslagen till annat läroämne. Mot noggrannheten i efterlefnaden af antagen läsordning är nu mera sällan än förr något att anmärka. Under de *första* äfvensom de *sista* dagarna af en termin följes den mindre strängt.

III. Lärotider.

Vid det vida öfvervägande antalet folk- och småskolor utgör den årliga undervisningstiden 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor. Minskning häruti förekommer endast enligt medgifvandet, förordningen om fortsättningsskolor. Vid åtskilliga skolor är lästiden utsträckt till 36 veckor och för ett fåtal skolor till 39 veckor.

Allmännast pågår undervisningen 6 dagar i veckan. I en del fortsättningsskolor arbetas blott 5 dagar i veckan och i så fall 6 timmar om dagen. Vid de flyttande skolorna användes lördagen merendels till repetitionsförhör. I några skolor, mest småskolor, är dels hvarje lördag dels hvarannan lördag fridag.

Den förr icke så sällsynta benägenheten hos läraren att utsträcka den dagliga undervisningstiden öfver 6 timmar kan nu mera anses försvunnen. Deremot hafva äfven under denna inspektionsperiod påträffats småskolor, särskildt bland de på 3 stationer flyttande, hvilkas lärarinnor, i bästa välmening och under trycket af den årliga lästidens korthet inom hvarje rote, af sådan anledning läst utöfver 5 timmar om dagen.

Fristunder mellan lärotimmarna gifvas allmänt. Den påbjudna längre ledigheten likaså. Dock har ej saknats exempel på försök att dels förkorta denna ledighet till mindre än en timme, dels ock att frigöra sig från bestämmelsen om denna längre fristund.

Tiden för morgonandakten ligger i folkskolorna *utom* och i småskolorna *inom* de bestämda lärotimmarna. Rörande tiden för gymnastiköfningarna äro bestämmelserna olika inom olika skoldistrikt. Tiden för gossarnes slöjdundervisning är ofta förlagd utom de föreskrifna timmarnas dagliga undervisningstid. Det kan icke nekas, att det under den mörkare årstiden har sig svårt att lämpligt förlägga dessa slöjdtimmar. Ett medgifvande af någon minskning i slöjdtimmarnas antal under de kortare och mörkare dagarna under förbehåll af motsvarande ökning under de längre dagarna, så att i alla händelser timantalet för terminen blefve fullt, skulle mångenstädes vara välkommet. På ett och annat ställe, der hvarannan lördag kan användas uteslutande för slöjden, förekommer den icke fullt lagliga, men förfrikt icke olämpliga anordningen, att slöjden hvarannan vecka öfvas 6 eller 8 timmar och hvarannan vecka blott två timmar.

Lärotidens fördelning mellan skolans på olika tider undervisade afdelningar är sådan, att hvardera afdelningen får sammanhängande läsetid, enär hvarannandagsläsningen af flere skäl ansetts mindre lämplig. Antingen läser högre afdelningen under vårterminen och

den lägre afdelningen under höstterminen, eller också läser den förra under vintern och senhösten, och den senare under sommarmånaderna. I senare fallet börjas ofta läsåret på hösten, och terminen afbrytes af vanligen korta julferier. Vid några flyttande skolor har den arliga lästiden så fördelats, att skolan på samma halfår ambulerat mellan sina två eller tre stationer. Denna tudelning af lästiden på hvarje rote med trägna uppbrott och flyttningar har visat sig särdeles olämplig och har i hög grad försvagat skolans kraft och trefnad. Denna ingestådes tjenliga anordning kan ursäktas endast i ytterligt fattiga bygder, der skolvägarna för flertalet af barnen kunna vara både långa och svåra, och de fattiga hemmen hafva svårt för både att undvara barnens hjälp och att underhålla dem i skolan. En blick i matsäckskorgarna, dit gerna det bästa, huset förmår, hittar vägen, kan i sådana bygder vittna om ytterlig fattigdom.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Enligt skolrådets uppgifter Lit. B funnos under året 1892 inom inspektionsområdet 32,369 inom skolåldern varande barn.

Af dessa uppgifvas under året undervisade:

i distriktets egna folkskolor	19,276,
i " " mindre folkskolor	933,
i " " småskolor	8,453,
i skolor utom distriktet	627,

tillsammans 29,289, motsvarande 90,5 procent af hela det ofvan uppgifna barnantalet; vidare upptagas som undervisade i allmänna läroverk 474, i enskilda skolor 387 och i högre folkskola 14, utgörande summan 875, 2,8 procent af barnantalet. Såsom under året icke undervisade uppgifvas inalles 1,158 barn, hvaraf efter aflagd afgangsexamen 568, till följd af sjukdom eller naturfel 231 och af annan anledning 359. De icke undervisades antal utgjorde således 3,6 procent. Återstående 1,7 procent eller 555 barn äro de, om hvilka uppgifter saknas.

Granskningen af de årliga skoluppgifterna Lit. A och B, både sådan den *kan* ske vid utarbetandet af sammandragen Lit. C och D och sådan den *måste* ske vid inspektionstillfällena och vid besök hos skolrådets herrar ordförande, gifver vid handen, att utarbetandet af dessa uppgifter sällan sker med all den noggrannhet och sorgfällighet, som vore af nöden för att dessa uppgifter skulle vara förtjenta af full tillit. Den påbjudna förteckningen öfver distriktets skolepligtiga barn lemnar ofta mycket öfrigt att önska både i fullständighet

och noggrannhet och stundom äfven i — befintlighet. Deraf blir lätt en följd, att äfven förteckningarna för de särskilda skolområdena blifva otillförlitliga. Härigenom blir ock skolrådets ordförande så godt som urständsat att granska och efter behof föranleda rättelse i Lit. A, innan framsidan af Lit. B utarbetas.

Genom felaktig uppfattning eller af förbiseende händer särdeles ofta, att dels en del barn vid flyttning mellan skolor ej alls blifva redovisade i uppgifterna, dels ock att barn blifva redovisade från två skolor i Lit. A på sådant sätt, att de dubbelräknas i Lit. B. Lyckligt för skolstatistiken är, att dessa två fel balansera åt olika håll och sálunda i större eller mindre mån utjemna hvarandra. Bland vanligare fel i Lit. B (framsidan) må nämnas: *att* osäkerhet och ojemnhet råda, hvart undervisade, icke helsinnade barn böra räknas, *att* flickor, som undervisats i elementarläroverk, redovisas som undervisade i *allmänna* läroverk, *att* många barn, företrädesvis sjuåringar, som ansetts omogna att börja sin skolgång, utan skäl upptagas som undervisade i hemmen, *att* barn, som före afgangen under året besökt skolan, räknas bland dem, som under året *icke* undervisats o. s. v.

Skolpligtigheten inträder med det år, hvarunder barnen fylla sju år. Endast inom ett skoldistrikt börjar den enligt reglementet ett år tidigare. Ovanligt är dock icke, att äfven annorstädes underåriga barn intagas i småskolan. Vida vanligare är dock, att af skäl, som i ett annat sammanhang redan blifvit nämndt, barns skolgång uppskjutes något år öfver den i reglementet bestämda tiden. — Intagningen i skolan sker endast en gång om året och verkställes, när undervisningen inom roten eller området för året begynner, säga reglementena. I verkligheten går likväl ännu så till, att rätt många barn mångenstädes infinna sig först fram i terminen. Huru menlig för skolans arbete denna försenade intagning är, inses väl allmänt af lärare oeh lärarinnor, men för många af dem faller det sig svårt att göra kraftigare invändningar mot den gamla oseden, och man tager hvarje urskuldande för godt. Sant är nog, att det ofta väcker förtrytelse hos föräldrarna, då läraren först griper sig an att fordra prestens skriftliga tillstånd för barnens intagning fram i terminen, men erfarenheten under denna inspektionsperiod har på flere ställen visat, att den ofta föreburna fruktan, att barnen skulle uteblifva från skolan, om läraren gjorde sådana svårigheter, då de infinna sig för sent, är dels mycket öfverdrifven, dels alldeles ogrundad. Barnens föräldrar gå vanligen mycket snart till sin pastor och begära den skriftliga tillåtelsen, om för tillfället ej för annat, så för nöjet att i sitt oförstånd få utgjuta sin förtrytelse öfver lärarens förmenta oginhet. Dessutom är det ofta så, att angelägenheten att utkräfvat sina rättigheter kännes

varmare än förpligtelsen att fullgöra sina skyldigheter. Också har erfarenheten visat, att i skolor, der läraren med fasthet håller på sin fordran af särskildt tillstånd för en försenad intagning, der försvinner efterhand mer och mer behovet af sådant medgifvande, i det barnen allt allmänare infinna sig i föreskrifven tid.

Det allmänna omdömet om skolgången kan icke blifva fördelaktigt. Ojemnheten i skolgången är dock mycket olika i olika trakter och äfven i olika skolor inom samma trakt af inspektionsområdet. I allmänhet är skolgången jemnare och bättre inom östra delen af inspektionsområdet än inom den vestra, jemnare också inom den södra delen än inom den norra. Vid denna jämförelse sammanfalla den jemnare skolgången och den bättre anordningen af skolväsendet nägorlunda med hvarandra. Det bättre anordnade skolväsendet drager ju också merendels till sig de bättre och kraftigare lärarekrafterna. Visserligen är det sant, att en god skola förutsätter en god skolgång, men denna sats kan ock omkastas utan att förlora i sanning; och alltså låter det ock säga sig, att god skolgång förutsätter en god skola: god anordning och god lärare. Också är det ju lätt förklarligt, att, der man vårdar sig bättre om skolan såsom sådan, der vårdar man sig ock bättre om skolgången.

Mycket kan dock uträttas för skolgångens jemnhet, äfven der anordningen lemnar åtskilligt öfrigt att önska, och det vore otacksamt att icke erkänna, det flere skolrådsordförande under denna inspektionsperiod haft all möda ospard att i fråga om skolgången söka förbättra uppfattningen och ställningen inom sina skoldistrikt, och har detta arbete icke varit utan märkbara frukter. Sant är väl, att fattigdomen är ett svårt hinder för många barns ordentliga skolgång, men lika sant är ock, att i ganska många fall det verkliga hindret är att söka i föräldrarnas vårdslöshet, ligkiltighet, ja, stundom sjelfsväld och trotsighet. För att häfva och bryta de sistnämnda hindren krävas ofta långt större och ihärdigare ansträngningar än för att aflägsna det hinder, som fattigdomen förorsakar. Särskildt inom Karlskoga har skolrådet utvecklat mycken vaksamhet och energi och i några få fall äfven gjort bruk af 51 paragrafens i folkskolestadgan hela allvar och stränghet och, som jag hoppas, till varaktig nytta.

En anledning till barns skolförsummelse, som kan förtjena omnämnas, derför att den synes allt oftare förekomma, består deri, att då ett barn blifvit agadt i skolan, återkommer det ej, utan i stället ditkommer dess fader eller moder och, utan all försynthet för pågående lektion, utfar i otidigheter och förebräelser mot läraren, vanligen slutande med den förklaringen, att barnet icke vidare kommer att besöka skolan. Hänvisar härvid läraren till pastor, får han någon gång veta

att barnen äro till den grad föräldrarnas privategendom, att hvarken pastor, skolråd eller annan myndighet har med dem att skaffa. Vid sådana fall ligger mycken vikt derpå, att såväl lärarens myndighet som annan hithörande auktoritet hålles i tillbörlig helgd. Oftast torde pastors mellankomst vara för ändamålet tillräcklig, blott den sker i tid.

Barnens kunskaper motsvara i allmänhet billiga fordringar, då hänsyn tages till för handen varande förhållanden. Allt för ofta förefinnes dock skäl till klagan öfver otillräcklig öfverläsning af hemlexor. Lärarnes vitsord öfver barnens flit utvisa ock, att åtskilligt kan anmärkas mot barnens flit och uppmärksamhet. Deremot äro betygen öfver barnens uppförande vanligen mycket goda. I enstaka fall hafva dock svårare anmärkningar, mest för oärlighet, under senare åren förekommit. För hvarje år, som går, tyckes det blifva allt sällsyntare, att barn vid sin första intagning i småskolan medföra från hemmen någon kännedom om bokstäfver, små, enkla tal o. s. v. Något vanligare är, att barn vid sitt inträde öfver skolans tröskel känna till några enklare skriftens språk och en och annan biblisk berättelse.

Flyttning från klass till klass äfvensom från småskolan till folkskolan verkställes enligt reglementenas föreskrift en gång om året. Onekligt är, att bättre reda och större fasthet i klassindelningen också medfört fastare och bestämdare ordning vid och för dessa flyttningar. Dock förekommer icke så sällan anledning till den anmärkning, särskildt vid uppflyttning ur småskolan till folkskolan, att hänsyn tagits i högre grad till barnens ålder än till deras kunskaper. Stundom arbetar underlydande småskola i ett eller flere afseenden under så ogynnsamma villkor, att det knappast kan undvikas att till folkskolan uppflytta barn med underhaltiga småskolekunskaper. Ej så sällan gifva ock lärare och skolråd allt för mycket efter för hemmens påtryckning i sådant syfte. Deremot förhålla sig föräldrar vanligen likgiltigt vid deras barns qvarsittning i klass inom samma skola, hvilket torde visa, att de ej allmänt fattat innebörden och betydelsen längre fram af en sådan motgång. Största enträgenheten visa föräldrar i att så snart som möjligt åt sina barn utverka afgångsbetyg från folkskolan, helst när dessas hjälp för utkomsten anses af behovet i högre grad påkallad. Utan exempel är det icke heller, att föräldrar ännu taga de äldre barnen ur skolan och anskaffa dem tjänst eller annat arbete utan att barnen komma att undergå någon som helst afgångsexamen. Dock kräfver rättvisan det erkännandet, att skolråden mera nu än förr motarbeta denna olaga afgång.

Afgångsexamen skall enligt reglementenas föreskrift inom hvarje skoldistrikt årligen hållas "på särskild tid", d. v. s. utan sammanblandning med årsexamen. Vanligen hålles afgångsexamen inom

hvarje skolområde särskildt, icke sällan omedelbart efter årsexamen. Stundom sammanföras barnen från flere områden till gemensam afgångspröfning dels för att inom större församlingar på så sätt underlätta skolrådets besvär, dels ock för att sätta lärarne i tillfälle att åhöra hvarandras examensförhör.

Ehuru uppfattningen af 48 § i folkskolestadgan nu är klarare än förr, torde dock årligen förekomma åtskilliga fall, der afgångsbetyg enligt denna paragraf utdelas åt barn, som icke skäligen kunna räknas till någon af de kategorier, som paragrafen afser.

Särskilda kurser med minimiafdelningen genomgås endast i Karlstad, der den ene af skolans förste lärare sysselsättes med denna afdelning, hvars barn före intagningen genomgått två klasser af folkskolan, och som nu uteslutande få egna tid och krafter till hufvudämnenas noggranna inhemtande. Den erfarenhet, som hittills vunnits af denna anordning, är särdeles tillfredsställande, särskildt med hänsyn till dessa barn sjelfva, hvilka här få en undervisning, som är afpassad efter deras uppfattningsförmåga och ståndpunkt. Att denna anordning tillika underlättar arbetet med folkskolans öfriga högre afdelningar, behöfver icke anmärkas. För en god framgång uti en särskild minimiafdelning är dock lärarens arbete mycket fordrande och kräfver goda läraregåfvor jemte uthållighet och tålmod.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Vid folkskolorna voro år 1892 anställda 220 ordinarie och 6 extra ordinarie lärare, 25 ordinarie, 4 extra ordinarie och 7 biträdande lärarinnor samt dessutom för slöjdundervisningen särskildt anställda 3 lärare och 12 lärarinnor. Med undantag af *en* äro samtliga biträdande lärarinnorna utexaminerade småskolelärarinnor i enlighet med kongl. kungörelsen den 11 januari 1878 eller den 5 juni 1885 och innehafva tillika vederbörligt intyg om erforderlig skicklighet och förmåga att biträda vid undervisningen i folkskola.

Vid de mindre folkskolorna äro anställda 9 lärare och 18 lärarinnor. Af lärarne är 1 folkskolelärare, 1 f. d. provisor, 2 hafva aflagt vederbörlig småskolelärarexamen, 1 genomgått en missionsskola och två hafva vistats något år eller deröfver vid folkskolelärareseminarium. Af lärarinnorna är 1 folkskolelärarinna, 16 äro vederbörligen examinerade småskolelärarinnor och 1 är oexaminerad.

Vid småskolorna äro anställda 8 lärare och 226 lärarinnor. Af lärarne är en folkskolelärare och har endast tillfällig anställning. de öfriga 7 äro alla oexaminerade. Bland lärarinnorna äro 198 vederbörligen examinerade, 27 oexaminerade och 1 (tillfällig anställning) är

folkskolelärarinna. Af de som oexaminerade här upptagna lärarinnor har dock ungefär halfva antalet genomgått en längre eller kortare kurs för sin utbildning utan att derigenom förvärfva kompetens såsom vederbörligen examinerade enligt nu gällande författning.

De uppgifna siffrorna, jämförda med motsvarande uppgifter i nästföregående berättelse, utvisa en förminskning i de oexaminerades antal, hvilket måste anses som en förbättring, huru villigt än må erkännas, att äfven åtskilliga oexaminerade genom stor flit och trohet i sitt kall lyckats uppvisa goda, ja, vackra resultat af sitt arbete.

Under de sista åren hafva hoppet och utsigten om framtida ålderdomsunderstöd qvarhållit i tjensten en och annan förbrukad lärarekraft, som annars redan torde hafva afgått. Den kongl. kungörelsen om småskolelärarinnors med fleres ålderdomsunderstöd motsägs och mottogs af många såsom en stor välgerning och lättade fleres bekymmer för framtiden.

Att vid en öfverblick öfver en större lärarepersonal bilderna och intrycken blifva mycket vexlande, kan icke förundra. Att yngre och bättre utbildade lärarekrafter årligen tillströmma från seminarierna och aflösa äldre, utarbetade och för sitt kall mindre väl utbildade, det är ju en redan gammal erfarenhet. De gamla hafva dock haft *sin* tid, och många af dem hafva på ett berömvärdt sätt motsvarat sin tids fordringar och uppgifter och derigenom gjort sig väl förtjenta af sin alderdoms aktning och ro. Icke ungdom allena, icke ens i förening med en grundligare och bättre seminarieutbildning, är någon säker borgen för en god lärare- och uppfostringsverksamhet. Erfarenheten visar nemligen, att den ene lärarekandidaten finner sig lätt och säkert till rätta med sin gerning, slår snart djupa rötter på sin plats och verkar der med framgång och välsignelse, under det den andre, från seminariet lika väl vitsordade, länge måste trefva sig fram, stöter gång på gång på nya stötestenar i sin väg och endast långsamt arbetar sig fram till någon klarhet med sin ställning och uppgift. Vigtigare än de lyckligare naturgåfvorna för lärarekallets framgångsrika utöfning visar sig städse den inre kallelsen vara, parad med varint intresse och uthållig trohet. Det är dessa inre egenskaper, som sätta läraren i stånd att i bästa mening komma barnen rätt nära och på dem inverka väckande, lifvande, renande och förädlande. Att från denna synpunkt statistiskt gruppera lärarepersonalen låter sig svårligen göra. Dock har jag ingen anledning att nu göra någon afprutning på de i allmänhet goda omdömen, som jag uti föregående berättelse vagade afgifva. Både lärare och lärarinnor med blott svag begåfning, och hvilkas lärareduglighet måste anses vara under medelmåttan, finnas visserligen, men denna grupp bland lärarepersonalen

är dock fåtalig och förminskas så småningom. De endast medelmätiges antal är nog större, men bland denna grupp finnas dock rätt många, hvilkas arbete för ingen del bör skattas ringa. Allmänna än förr äro lärares och äfven lärarinnors försök att genom besök i barnens hem och samtal äfven annars med föräldrar och målsmän o. s. v. söka göra hvad göras kan för åstadkommande af en bättre samverkan i uppfostrande syfte mellan skolan och hemmet. Sådana besök hafva ock ofta det goda med sig, att de göra barnen angelägnare att läsa väl öfver sina lexor och att noggrannare utföra äfven andra hemarbeten.

Med tillfredsställelse kan i denna berättelse antecknas, att ingen lärare under denna period gjort sig skyldig till sådan förseelse, att § 32 i folkskolestadgan kommit till användning. En lärare i mindre folkskola har afskedats på grund af förfalskning af lånehandlingar, och två lärarinnor vid småskola hafva entledigats till följd af felsteg i sitt enskilda lif.

Om undervisningen skulle nog i allt väsendtligt samma omdömen och samma anmärkningar kunna göras, som dem jag nedskref i föregående berättelse. Det undervisningssätt, hvari läraren blifvit införd under sin seminarietid, fasthållles oftast med mycken noggrannhet, att ej säga bundenhet. På förberedandet af lexorna lägga lärarne mera vikt än förr, om än icke alltid barnens intresse derigenom på önskvärdt sätt väckes, och deras hemarbete i sammanhang härmed särdeles underlättas. Än tages barnens sjelfverksamhet för litet i anspråk, än åter nedslås deras sjelftillit och mod genom för svåra uppgifter. Det förra missgreppet förmärkes ofta både vid den muntliga undervisningen och annars, det senare någon gång vid lexgifningen, men företrädesvis vid uppgifter till skriftliga språköfningar, hvilka än i sig sjelfva äro för svårlösta, än icke tillräckligt förberedda. Allt för sällan äro dessa öfningar planmessigt ordnade. Att många barn vid dessa öfningar sitta utan skrifböcker är en anmärkning, som så till vida hör hit, att den angifver en icke så sällan förekommande och icke heller betydelselös anledning till, att dessa öfningar icke bära den frukt man af dem så gerna ville vänta.

Förhör enligt § 38 i folkskolestadgan med barn, som undervisas i hemmet, förekommer nästan ingenstädes. Barn, tillhörande främmande trossamfund, hvilka äro befriade från kristendomsundervisningen i skolan, inkallas stundom till förhör, men under förebärande af hvarjehanda skäl infinna de sig icke alltid på erhållen kallelse. Inom ett skoldistrikt, der metodistförsamling finnes, förmenar denna församlings pastor, att om skolrådet vill öfva något kontroll öfver omfattningen och beskaffenheten af den kristendomsundervisning han meddelar sina

trosförvandters barn, så må dess ordförande och ledamöter infinna sig vid den examen, som han en gång ärligen lär anställa.

I flyttande folkskolor och merendels äfven i fasta folkskolor med afdelningsläsning användes vanligen en dag i veckan till repetitionsförhör. Så är ock förhållandet i rätt många småskolor. Skolgången är dock vanligen ojemnare vid förhören än då daglig skola hålles; i regeln dock något jemnare, der förhören återkomma hvarje vecka än der de hållas mindre ofta.

Ärsexamen hålles i alla skolor. I fasta folk- och småskolor utan afdelningsläsning sker examen vid läsårets slut, i fasta skolor med afdelningsläsning antingen med hvar afdelning för sig, då dess läsetid slutar, eller med hela skolan gemensamt vid läsårets slut, och i flyttande skolor vid lästidens slut på hvarje rote. Examen besökes mer eller mindre allmänt af barnens föräldrar (mest mödrar) och bevistas af en och annan skolrådsledamot samt vanligen skolrådets ordförande, som efter förhörets slut kungör lärarens vitsord öfver barnens flit och uppförande, redogör för barnens skolgång och avslutar akten. Vid småskolan får stundom folkskoleläraren i uppdrag att leda examen.

Om afgangsexamen är redan taladt.

Uti en del trakter inom inspektionsområdet, företrädesvis de mera glest befolkade, ställer den disciplinära uppgiften icke särdeles stora kraf på läraren. Endast i högst få fall förspörjes här, att de lindrigare tuktgraderna visat sig otillräckliga. Helt annorlunda är förhållandet i detta afseende inom andra bygder, särdeles der en större befolkning bor sammanträngd, och hvarest barnen under sina tidigare år hela dagen nästan lemnas åt sig sjelfva. På sådana ställen förblir ofta den disciplinära uppgiften den mest fordrande, och på dess lyckliga lösning beror stundom så att säga lärarens vara eller icke vara på en sådan plats. Icke utan exempel är det, att en annars dugande lärare genom missgrepp i detta afseende måste gifva full rättvisa åt ordspråket: "bättre fly än illa fäkta". Under de senare åren har förmärkts, att lärarne något allmännare än förr uppfattat nödvändigheten af att med allvar hålla på gifna bestämmelser rörande disciplinens handhavande i skolan, men ock att deras förmåga härutinnan oftare än förr ställes på rätt svåra prof, detta senare företrädesvis till följd af hemmens allt oftare framträdande protester mot allvarigare skoltukt. Bland vanligare missgrepp hos lärarepersonalen i fråga om tuktens handhavande hör näppeligen för stor stränghet; snarare kan dit räknas ovanan att vara allt för frikostig med hotelser, som icke infrias, och allt för sparsam med — riset. Vid utdelande af aga tillkallas stundom skolans förste lärare, der sådan finnes, eller skolrådets ordförande. Är redan domen afkunnad öfver barnet, utgör dröjsmålet

för blödigare sinnen en skärpning i straffet och lemnar det trotsiga sinnet tillfälle att förhärda sig mot straffet. Derför har jag ej vågat uppmuntra till detta försigtighetsmått, men väl varnat lärarepersonalen, då anledning dertill gifvits, för den gamla oseden att aga i vredesmod, en aga som i mycket har slägttycke med — slagsmål.

VI. Undervisningsmaterielen.

Omkostnaden för undervisningsmateriel har de senare åren ökat icke så obetydligt. Dock har större delen åtgått till ersättande af gammal och förbrukad materiel. Anskaffande af mera och bättre materiel finner icke ofta förespråkare ens inom skolråden. Dels finner man den ej vara "erforderlig", då man så länge redt sig den förutan, dels har man ock ofta liten eller ingen kännedom om dess beskaffenhet och nytta, men vet, att den kostar penningar. Under de sista åren har ock nödvändigheten att jemlikt kongl. cirkuläret den 16 november 1889 anskaffa nya upplagan af folkskolans läsebok inom större skoldistrikt tyngt på anslaget till undervisningsmateriel.

Att en och annan vet uppskatta behovet och nyttan af god och tillräcklig undervisningsmateriel, bör dock tacksamt medgifvas. Derom vittnar bland annat, att för något år sedan en medlem af Kils stations-samhälle på en bemärkelsedag i sitt lif skänkte 100 kronor till förbättring af materielen i områdets folkskola. Derom vittnar ock det erkännansvärda förhållandet, att ju åtskilliga folkskolor äro väl försedda med icke blott god utan riklig undervisningsmateriel af bästa slag.

VII. Anteckningsböcker.

Dagbok och examenskatalog finnas i hvarje skola och föras vanligen oklanderligt. Dock måste ännu då och då anmärkas, att i åtskilliga småskolor saknas inbundna böcker efter lämpliga formulär. Hufvudboken föres af förste läraren, der sådan finnes, annars af hvarje folkskolelärare för sin skola, stundom äfven för underlydande småskola. Eljest föres äfven hufvudboken, särskild för småskolan, af lärarinnan. — Om skolåldersförteckningens bristfälliga förande är ofvan taladt.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Sammandragen af skoluppgifterna för år 1892 uppgifva 375 egna skolhus och 81 förhyrda lokaler. Bland de under inspektionsperioden tillkomna nya skolhusen må särskildt nämnas ett större skolhus här

i Karlstad med tillsammans 12 lärosalar, ett dito i Kristinehamn med 6 lärosalar, ett vid Hagfors i Norra Råda med 4 lärosalar och boningslägenheter för två lärare och två lärarinnor samt ett i Råmen med 3 lärosalar och boningslägenheter för två lärarinnor. Dessutom äro under denna period uppförda 27 nya skolhus, af hvilka vid pass halfva antalet ersatt gamla sadana, hvarjemte åtskilliga större reparationer och tillbyggen äro verkställda. Med temligen god omsorg vårdar man sig i allmänhet om skolhusen inom de skoldistrikt, som gemensamt bestrida härför nödiga utgifter, men deremot tyckas svårigheterna är från år tilltaga, i fråga om skolhusens både byggnad och underhåll, inom de icke få skoldistrikt, der denna angelägenhet är kastad på de särskilda rotarne. Att hoppas är dock, att de icke så få kongl. utslagen under de senare åren rörande skolhusbyggnadsskyldighetens utgörande af skoldistriktet gemensamt skola så småningom verka derhän, att det allmänna stadgandet i § 57 af folkskolestadgan kommer att allmännare tillämpas äfven i Vermland.

Hvad särskildt småskolorna angår, saknas mycket ofta både egna och förhyrda lokaler. Allt för många af dessa skolor inhysas här och der i stugorna, oftast uti allt annat än "tjenliga" lokaler. Trånga, låga och mörka och med en tillfällig inredning af primitivaste slag hafva dessa skolrum sällan annan förtjenst än den att de upplåtas hyresfritt, ofta i någon slags tur och ordning mellan hyamännen och byalagen, hvarigenom ock lätt kan hända, att läget blir långtifrån centralt. Att i sådana skolrum äfven materielen blir i förhållande till lokalen, det är nästan sjelffallet.

Nästan årligen har jag i min årsberättelse beklagat den styfmoderliga behandling många småskolor röna, icke minst i fråga om lokaler, och har Högvördiga domkapitlet uti embetetsmemorial lika ofta allvarligen erinrat skolråden om deras skyldighet i omförmälda afseende.

Skolmöblernas beskaffenhet svarar i allmänhet mot lokalens. Nya skolhus föranleda nästan alltid till anskaffande af nya, lämpliga skolbord och bänkar. För någon längre tid göra endast mycket sällan de gamla långbänkarna sitt intåg in i den nya skolsalen. Vanligen är det de tvåsitsiga bänkarna, som mer och mer lyckas undantränga de gamla, olämpliga långbänkarna.

För år 1892 finnas antecknade 49 för barnens undervisning ordnade skolträdgårdar. Vid flere af dem är nog marken ännu mager, och undervisningen och dess frukt likaså. Visserligen requireras läns-trädgårdsmästaren att vid flere skolhus staka ut nya planer och äfven inköpas träd och buskar till åtskilliga skolhus, men icke har denna uppgift för folkskolan gjort nämnvärda framsteg under inspektions-

perioden. Också äro de lokala förhållandena mångenstädes ogynnsamma, och i en del trakter äfven de klimatiska.

IX. Tillsyn.

Bland skolrådets valda ledamöter finnas somliga ur både herremanna- och allmoge-klassen, som på flere sätt ådagalägga omisskänneligt nit och intresse för folkskoleväsendets angelägenheter. Vida allmänare är dock, att ledamöterna sakna det varmare intresset, och inskränka sin verksamhet till att på kallelse bevista sammanträden samt en och annan gång, företrädesvis vid examen, besöka dem närmast belägna skolor inom skoldistriktet. Möjligen kunna de numera påbjudna sammanträdena mellan skolråd och lärarepersonal, om man annars lyckas anordna dem rätt, framkalla något större lifaktighet. Tillsyningsmän äro merendels utsedda att efter anmälan af läraren söka förmå försumliga barn till ordentligare skolgång. Uppgiften är ofta otacksam. Pastorerna få i allmänhet styra och ställa å skolrådets vägnar någorlunda efter behag, såvida nya utgifter ej erfordras. Nekas skall icke heller, att många pastorer väl motsvara detta förtroende, i det de känna som en embetspligt att i mån af tid och krafter söka öfvervaka skolans arbete och att äfven tillgodose villkoren för detsamma.

Rörande den tillsyn, som utöfvas genom inspektionen, inskränker jag mig till att angifva antalet skolor, som blifvit inspekterade under hvar och ett af de år, som inspektionsperioden omfattar:

1887 besöktes 392 skolor eller skolafdelningar,					
1888	"	427	"	"	"
1889	"	411	"	"	"
1890	"	392	"	"	"
1891	"	382	"	"	" och
1892	"	393	"	"	"

hvilket gör i medeltal 399 skolor årligen.

Inspektionsområdets storlek har endast i ringa mån medgifvit hållande af de smärre möten, som instruktionen den 10 december 1886 tillåter inspektören att hålla med lärare och lärarinnor. De flesta af dessa möten, vanligen med något utvidgade kretsar, höllas under de första åren af nu omhandlade inspektionsperiod.

Karlstad den 15 december 1893.

O. Törneblad,
folkskoleinspektör.

II.

Jösse och Nors kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Inspektionsområdet, som omfattar 26 skoldistrikt, alldenstund Arvika socken är delad i två skoldistrikt, Arvika köping och Arvika landsförsamling, samt de i kyrkligt hänseende till en församling förenade socknarna Södra Ny och Huggenäs utgöra hvardera ett eget skoldistrikt, hade vid inspektionsperiodens början en folkmängd af 57,375 personer, men vid periodens slut hade befolkningen sjunkit till 55,407 personer. Det oaktadt har under inspektionsperioden antalet af undervisningsanstalterna icke så obetydligt ökats och dessas anordning i ännu högre grad förbättrats. Sålunda äro de fasta folkskolorna med en lärare eller lärarinna, hvilka vid inspektionsperiodens början voro 15, nu 17; de fasta folkskolorna med flere lärare eller lärarinnor utgöra nu 4, då vid periodens början blott 1 sådan skola fanns; de på två stationer flyttande folkskolorna voro den 31 december 1886 32, men hafva nu stigit till 34, under det att de på tre stationer flyttande folkskolorna nedgatt från 11 till 6. De mindre folkskolorna voro vid periodens början 1 fast och 4 flyttande, men äro nu 10, af hvilka 1 är fast och 9 flytta på 2 stationer. Småskolorna äro vid periodens slut 9 fasta och 55 flyttande, men voro vid dess början 8 fasta och 58 flyttande. Denna hastiga utveckling af folkskoleväsendet har i synnerhet egt rum inom Jösse kontrakt, der behovet af ökade lärarekrafter och varit vida större än inom Nors kontrakt, der på vissa ställen till och med en indragning af en eller annan skola kunnat utan väsendtlig olägenhet medgifvas på grund af folkmängdens sjunkande.

Sedan Arvika landsförsamling väsendtligen förbättrat sitt skolväsen, samt Köla och Brunskogs på tre stationer flyttande folkskolor börjat tilllämpa de i den nya normalplanen för folkskolor Lit. H gifna anvisningarna, hafva de för dessa skoldistrikten uppgjorda reglementsförslagen, hvilka, såsom af min företrädare i förra inspektionsberättelsen omnämndes, förut

icke blifvit af domkapitlet godkända, under den nu tilländagångna inspektionstiden kunnat vinna domkapitlets stadfästelse, hvadan numera för alla skoldistriktet gälla efter de nuvarande förhållandena i hufvudsak lämpade skolreglementen. Några af dessa reglementen hafva på grund af den inom distriktet försiggångna omorganisationen af skolväsendet under inspektionsperioden i vederbörlig ordning blifvit mer eller mindre modifierade, hvarvid då alltid bland annat iakttagits, att den nya normalplanens bestämmelser blifvit för de respektive distriktet fastställda. Men äfven i de skoldistrikt, der ingen förändring i reglementena vidtagits efter den nya normalplanens utgifvande, tillämpas dennas anvisningar för skolornas läroplaner och läsordningar i all väsendtligt. Dess anvisningar rörande skolornas fördelning i klasser hafva utan undantag vunnit efterlefnad, så att folkskoleklasserna allestädes äro fyra, småskoleklasserna i fasta småskolor och blandade skolors småskoleafdelningar två, samt i flyttande småskolor två eller tre, i hvilket senare fall andra och tredje klassernas barn sammanhållas till ett läslag.

Inom *Arvika köping* fans vid inspektionsperiodens början en folkskola med en lärare och en småskola med två lärarinnor. Nu äro vid folkskolan anställda 2 folkskolelärare, 1 folkskolelärarinna och 1 biträdande lärarinna, så att skolan kunnat ordnas efter Lit. A. i normalplanen; vid småskolan tjenstgöra 3 lärarinnor, af hvilka den ena undervisar endast andra klassens barn, den andra endast första klassens barn och den tredje barn ur båda klasserna. Dessutom finnes i köpingen sedan år 1887 fortsättningsskola, hvilken arbetar som aftonskola.

Inom *Arvika landsförsamling* funnos vid periodens början 4 på två stationer flyttande folkskolor, 1 på två stationer flyttande mindre folkskola och två på 4 stationer flyttande småskolor. En tredje småskola har under perioden tillkommit år 1888 och en fjerde är beslutad att under 1893 träda i verksamhet. Folkskolorna äro ordnade enligt normalplanen Lit. G., i mindre folkskolan undervisas på ena stationen alla 6 klasserna samtidigt och på andra stationen de två småskoleklasserna ena terminen och de fyra folkskoleklasserna andra terminen. De tre småskolorna flytta för närvarande på 3 stationer, tills den fjerde småskolan nästa år upprättas.

Inom *Ny socken* funnos vid periodens början 2 på två stationer flyttande folkskolor, i hvilka samtliga folkskoleklassernas och småskoleklassernas barn samtidigt undervisades. Sedan den 1 juli 1890 äro i detta skoldistrikt inrättade 2 på två stationer flyttande småskolor, hvadan folkskolorna nu äro ordnade enligt Lit. G. i normalplanen. Småskolornas inrättande skedde på grund af förståndigande af domkapitlet, föranledt af anmälan af mig och i nåder fastställt af Kongl. Maj:t.

Elgå skoldistrikt hade vid början af år 1887 2 folkskolor och 2 småskolor, alla flyttande på 3 stationer. Vid början af år 1888 sammanslogos emellertid 2 folkskolorotat till en och inrättades en mindre folkskola, hvilken ambulerar mellan en af de äldre rotarne och en nyinrättad rote. De två folkskolorna ambulerar sedan sistnämnda år på två stationer, mindre folkskolan är organiserad på samma sätt som mindre folkskolan i Arvika landsförsamling, och af småskolorna ambulerar den ena på 2, den andra på 3 stationer.

Inom *Gunnarskogs* distrikt hafva under hela inspektionsperioden funnits en fast och 5 på två stationer flyttande folkskolor. Två af dessa folkskolor kunde dock vid inspektionstidens början så till vida betraktas såsom flyttande på tre stationer, som de under två på hvarandra följande år verkligen alternerade på tre stationer. Det ena året arbetade de nemligen å stationerna n:o 1 och n:o 2, det andra året å stationerna n:o 1 och n:o 3, det tredje året på samma stationer som det första, det fjerde året å samma stationer som det andra o. s. v., under det att två af distriktets 3 på två stationer flyttande mindre folkskolor på samma sätt hvarje år besökte en af sina stationer, men hvar annat år alternerade med de nämnda folkskolorna å dessas stationer n:is 2 och 3. Denna omkastning af rotarne mellan dessa fyra skolor upphörde med utgången af år 1887. Vid början af år 1890 ökades distriktets småskolor från 4 till 5, af hvilka 4 flytta på tre stationer, men en alternerar inom blott 2 rotar, sedan barnantalet i den tredje roten de sista åren varit högst ringa. Sedan den femte småskolan inrättades, har den ena mindre folkskolan underlag af småskola på båda stationerna, och den andra på ena stationen, under det den tredje alltjemt på båda stationerna besörjer undervisningen för alla sex klassernas barn.

I *Köla* församling har undervisningen under hela inspektionsperioden bestridits i 2 på 3 stationer flyttande folkskolor och 3 på 3 stationer flyttande småskolor. Sedan upprepade af mig gjorda framställningar att på grund af det stora barnantalet i folkskolorna upprätta en tredje sådan skola enhälligt tillstyrkts af skolrådet, men med ringa majoritet gång efter annan afslagits af kyrkostämman i Köla, ansåg jag mig emellertid slutligen nödsakad att derom göra anmälan hos domkapitlet i Karlstad, som ock förständigade församlingen att den 1 juli 1893 inrätta en tredje folkskola, så att de tre folkskolorna må komma att arbeta på blott 2 stationer hvardera. Denna domkapitlets resolution är emellertid af kyrkostämman dragen under Kongl. Maj:ts pröfning.¹⁾

¹⁾ Före berättelsens tryckning har i nådigt utslag på ofvannämnda besvär domkapitlets resolution stadfäst endast med den ändring, att ytterligare 1 års uppskof med den nya folkskolans inrättande medgifvits.

I *Jernskogs* socken var folkskoleväsendet vid inspektionsperiodens början ordnad på alldeles samma bristfälliga sätt som i Köla; men vid början af år 1892 inrättades i detta skoldistrikt efter förslag af mig derom en tredje väl behöflig folkskola. De tre folkskolorna alternera numera på två stationer hvardera.

I *Skillingmarks* distrikt, som den 1 januari 1887 hade en på två stationer flyttande folkskola och 2 på tre stationer flyttande småskolor, har under perioden ingen annan ändring i skolornas anordning vidtagits, än att två småskolorotar sammanslagits, så att den ena småskolan numera flyttar på två stationer.

Sedan de af min företrädare som folkskoleinspektör inom Jösse kontrakt i sista berättelsen omnämnda beslutade två nya skolorna i *Eda* skoldistrikt vid början af 1887 träd i verksamhet, funnos i denna församling nämnda år 2 fasta folkskolor med en lärare, två på två stationer flyttande och en på tre stationer flyttande folkskola samt 6 flyttande småskolor, af hvilka 1 flyttade på tre stationer och de öfriga mellan 2 rotar. Genom en så småningom under inspektionsperioden fortgaende utveckling har organisationen af nämnda församlings skolväsende vid dess slut blifvit följande: 1 fast folkskola med folkskolelärare och biträdande lärarinna, ordnad efter Lit. B² i normalplanen; 2 fasta folkskolor med en lärare, ordnade efter Lit. C i normalplanen; 1 på 2 och 1 på 3 stationer flyttande folkskola; 3 på 2 stationer flyttande mindre folkskolor, den ena, som har underlag af småskola på båda stationerna, fyrklassig, de båda andra å ena stationen fyrklassiga med 2 småskoleklasser och de två nedre folkskoleklasserna — barnen i tredje och fjärde folkskoleklasserna i dessa rotar undervisas i närmast belägna folkskola — och å andra stationen tvåklassiga, enär blott småskolebarn der undervisas, samt 1 fast småskola, ordnad efter Lit. C, och 3 flyttande småskolor, af hvilka sistnämnda 2 alternera inom 2 och 1 inom 3 rotar.¹⁾

I *Brunskogs* församling funnos vid periodens början 1 fast folkskola, ordnad efter Lit. C, 3 på tre stationer flyttande folkskolor och 4 flyttande småskolor, de 2 alternerande i 2 rotar och de 2 i tre rotar. Oaktadt upprepade erinringar om nödvändigheten att öka lärarkrafterna har under perioden ingen annan förbättring i Brunskogs skolväsende kunnat vinnas, än att de två småskolelärarinnor, som ambulera inom blott två rotar, hafva fått sig uppdraget att som biträdande lärarinnor undervisa barnen i första folkskoleklassen i hvar sin af de största folkskolorotarne. Då emellertid inom distriktet, sedan

¹⁾ Före berättelsens tryckning har i Eda beslut fattats att från såväl den på 3 stationer flyttande folkskolan som den på lika många stationer flyttande småskolan af skilja ena roten och der inrätta en ny mindre folkskola.

den nya normalplanens kursfördelning för skolor Lit. H. börjat tillämpas i folkskolorna, ett rätt allmänt missnöje förspotts med den nuvarande organisationen af skolväsendet, har jag i förhoppning att snart vinna gehör för mina yrkanden om förstärkning i lärarekrafterna inom detta distrikt tillsvidare latit bero vid afskiljandet af första klassens barn i de nämnda båda rotarne.¹⁾

Inom *Boda* socken finnas vid periodens slut liksom vid dess början 2 på två stationer flyttande folkskolor och 2 på tre stationer flyttande småskolor; men nu äro denna församlings folkskolor ordnade enligt Lit. G. i normalplanen, under det att i dem båda före 1891 alla 4 klassernas barn å ena stationen undervisades samtidigt, men deremot barnens stora antal nödvändiggjorde att å den andra stationen låta första och andra klasserna bilda en samt tredje och fjärde klasserna en annan afdelning, hvilka afdelningar undervisades på olika tider. Som den förändrade organisationen möjliggjorts genom minskning af barnantalet har det i förra inspektörsberättelsen omnämnda beslutet om en tredje folkskolas inrättande icke blifvit genomfördt, helst den dåvarande klockaren, vid hvars afgång skolan skulle upprättas, ännu innehar sin befattning.

Inom *Nors* skoldistrikt, der vid början af inspektionsperioden funnos två fasta folkskolor, ordnade efter Lit. C. i normalplanen, med det undantag att nedre afdelningen i den ena — Edsvalla skola — blott omfattade andra årsklassen, 2 på två stationer flyttande folkskolor, af hvilka i den ena på ena stationen blott undervisades första klassens barn från Edsvalla skolområde, en fast småskola vid Edsvalla med en årsklass samt fyra på två stationer flyttande småskolor, af hvilka den ena på stationen Edsvalla blott mottog barn tillhörande den småskoleklass, som ej för året undervisades i Edsvalla fasta småskola, har under perioden ingen annan förändring i organisationen genomförts, än att vid början af år 1889 genom två småskolerotars sammanslagning den ena flyttande småskolan blifvit indragen och Edsvalla småskola i stället erhållit två lärarinnor, en för vardera klassen. Det växande barnantalet inom Edsvalla skolområde har emellertid nödvändiggjort att besluta att fördela folkskolebarnen derstädes på fyra afdelningar. Från och med 1893 kommer därför en ordinarie folkskolelärarinna att anställas vid Edsvalla jemte den der redan anstälde läraren. I sammanhang härmed kommer ock en del af den andra fasta folk-

¹⁾ Före berättelsens tryckning har denna förhoppning gått i fullbordan i det församlingen beslutat sammanslå två mindre rotar och upprätta en ny folkskola Lit. G. Blir detta och öfriga för Jösse kontrakt under år 1893 fastställda beslut om förbättringar i skolväsendet genomförda, kommer år 1894 ingen enda af de 11 på tre stationer flyttande folkskolor, som funnos i detta kontrakt vid slutet af år 1886, att vara kvar.

skolans skolområde att afskiljas och bilda en ny rote inom den ena flyttande folkskolans område. Inom Nor har under hela inspektionsperioden funnits två fortsättningsskolor, hvilka dock olika år förlagts till olika folkskolor.

I *Grums* församling funnos vid periodens början 4 på två stationer ambulerande folkskolor och 4 på tre stationer flyttande småskolor, hvarförutan i ena folkskolans första klass tjänstgjorde en biträdande lärarinna, som äfven undervisade småskolebarnen inom 2 småskolerotar. Utan tillökning af lärarekrafterna genomfördes vid början af år 1888 genom förändring af rote- och områdesindelning en sådan omorganisation af folkskoleväsendet, att distriktet sedan har två fasta folkskolor, ordnade efter Lit. C., två på två stationer flyttande folkskolor, en fast mindre folkskola med skilda afdelningar för folkskole- och småskolebarnen samt fyra på tre stationer flyttande småskolor.

Inom *Eds* socken hafva under hela inspektionsperioden funnits tre fasta folkskolor Lit. C., en fast småskola och två på två stationer flyttande småskolor, men vid början af 1892 antogs en andra lärarinna vid fasta småskolan, så att i denna skola hvardera klassen numera skötes af särskild lärarinna. Dessutom hafva inom Ed alla sex åren 2 fortsättningsskolor varit i verksamhet, af hvilka dock den ena hvarannat år arbetat vid hvardera af de 2 folkskolorna. Vid Liljedahl har fortsättningsskola deremot funnits alla åren.

Borgviks skoldistrikt hade vid förra inspektionsperiodens slut en fast folkskola Lit. C., en fast folkskola med särskild folkskoleafdelning och särskild småskoleafdelning samt en småskola med två lärarinnor äfvensom en fortsättningsskola. Men med domkapitlets medgifvande indrogs 1891 den ena småskolelärarinneplatsen, ehuru den redan samma år ersattes med en biträdande lärarinneplats, hvars innehafvarinna 4 månader undervisar folkskolans första klass och 4 månader småskolans andra klass, under det att småskolans första klass 8 månader undervisas i egentliga småskolan. Denna biträdande lärarinneplats, som icke är betryggad genom reglementet, kan dock af kyrkostämman när som helst indragas. Fortsättningsskola fanns i Borgvik till och med år 1891.

I *By* skoldistrikt hafva under hela inspektionsperioden funnits 1 fast folkskola med 2 lärareplatser, 1 fast folkskola med 1 lärare, 1 på 2 stationer flyttande folkskola, 1 fast och 3 på 2 stationer ambulerande småskolor samt 3 fortsättningsskolor. Genom anställande af en andra lärarinna vid den fasta småskolan i Seffle år 1891, hvarigenom hvardera klassen i denna skola fick egen lärarinna, och utbytande år 1892 af den biträdande lärarinna, som förut blott skött första klassen i Seffle folkskola, mot en andre folkskolelärare och Seffle folkskolas ordnande

efter Lit. B² har dock By skolväsen under inspektionsperioden ej obetydligt förbättrats.

I *Bro* socken med dess 2 inom två rotar flyttande folkskolor och 2 likadana småskolor har skolväsendets organisation endast så till vida förbättrats, som fortsättningsskola under senare delen af inspektionsperioden funnits vid båda folkskolorna i stället för att förut blott hafva varit inrättad vid den ena.

I *Huggenäs* skoldistrikt indrogs vid början af år 1887 enligt år 1886 fattadt beslut, som i min förra inspektionsberättelse omnämndes, den ena småskolan; socknen har sedan en fast folkskola Lit. C. och 1 på två stationer flyttande småskola.

Äfven inom *Botilsäters* socken indrogs år 1887 en småskola; skolväsendets organisation inom detta distrikt har sedan varit följande: 1 på 2 stationer flyttande folkskola, en stundom fast, stundom flyttande mindre folkskola med skilda folkskole- och småskoleafdelningar, hvilken senare stundom arbetat inom annan rote än folkskoleafdelningen, samt 2 enligt reglementet flyttande småskolor, af hvilka den ena dock i verkligheten varit fast och ordnad enligt Lit. b.

I *Ölseruds* socken hafva alltjemt funnits en fast folkskola Lit. C. och 2 på två stationer flyttande småskolor, men från och med år 1892 är den fortsättningsskola, som förut har funnits, indragen, hvilken indragning hade sin grund deri, att jag icke kunde vitsorda, att Ölseruds församling år 1891 fullgjort villkoren för statsbidrags erhållande till fortsättningsskolan.

I öfriga skoldistrikt har skolväsendets organisation under perioden 1887—1892 icke undergått någon förändring. Sälunda har *Bogens* skoldistrikt allt fortfarande 1 på två stationer flyttande folkskola och 1 på tre stationer flyttande småskola; *Mangskogs* skoldistrikt 3 på två stationer ambulerande folkskolor och 3 likadana småskolor; *Segerstads* skoldistrikt 1 på två stationer flyttande folkskola, i hvilken biträdande lärarinna undervisar första klassen å ena stationen, medan folkskoleläraren sköter de öfriga klasserna på den andra stationen, samt 2 enligt reglementet på två stationer flyttande småskolor, af hvilka den ena dock vanligen hela året arbetar på samma station, ehuru barnen varit delade i 2 på skilda tider undervisade afdelningar, båda omfattande båda klasserna; *Södra Ny* skoldistrikt 1 på två stationer flyttande folkskola, i hvilken dock på ena stationen första och andra klasserna bilda en särskild afdelning, undervisad på annan tid än den högre afdelningen, samt 2 på två stationer flyttande småskolor; *Millesriks* skoldistrikt en fast folkskola Lit. C. och en fast småskola Lit. b. samt *Eskilsäters* skoldistrikt en fast folkskola Lit. C., förenad med fortsättningsskola, och 3 på två stationer flyttande småskolor.

Enskilda skolor hafva under perioden funnits två i Arvika köping och 1 i Seffle köping inom By distrikt. Af de enskilda skolorna i Arvika åtnjuter numera den ena understöd af statsmedel såsom varande en vederbörligen ordnad högre flickskola. Den enskilda skolan i Seffle har under de sista åren åtnjutit understöd af Seffle kommun. Något omdöme om dessa enskilda skolor, hvilka jag icke ansett mig ega rätt inspektera, är jag icke i tillfälle att uttala.

Sockenbibliotek finnas i alla distrikten utom Arvika köping¹⁾, Arvika landsförsamling och Huggenäs. Flere af dem innehålla dock till större delen föräldrade bokförråd, som svårligen kunna tillfredsställa folkets nuvarande behof. Inom några skoldistrikt hafva emellertid ej obetydliga inköp skett under senare åren. Vermländska sällskapet för nyttig folkläsnings befrämjande, som har sitt säte i Karlstad, har genom att till de församlingar, som sjelfva anslå medel till bokförrådens ökande, lemna lika stora bidrag intill 30 kronor årligen, väsendtligen underlättat sockenbibliotekens tidsenliga tillväxt och kommer fortfarande att göra detta. Att beklaga är dock att folket till stor del föredrager att tillfredsställa sin läslust ur andliga ströskrifter af oftast okyrklig karaktär och genom prenumeration på tidningspressens sämre alster.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Då, såsom vid redogörelsen för skolreglementena redan blifvit anmärkt, den nya normalplanen inom alla skoldistriktet i allt väsentligt följes, är dermed äfven angifvet hvad som eljest borde nämnas om läroämnen, lärokurser och läsordningar. Visserligen finnes inom distriktet, enligt hvad den föregående öfversigten af skolornas anordning utvisar, ett fåtal skolor, hvilkas organisation icke fullständigt öfverensstämmer med någon af de i normalplanen upptagna skolformerna, men i dessa skolor har man sökt följa normalplanens anvisningar för närmast liknande skolformer.

Sedan jag vid inspektionerna under senare delen af år 1889 och början af år 1890 meddelat samtliga skoldistriktens skolråd och lärarepersonalen inom hela inspektionsområdet nödiga anvisningar rörande lämpligaste sättet för öfvergången från den gamla till den nya normalplanens kurser, klassindelning m. m., verkställes denna öfvergång så småningom under åren 1890 och 1891 i alla skoldistriktet utom Arvika köping och Jernskog. I Arvika köping kunde den nya normalplanens

¹⁾ I Arvika köping har fordom funnits sockenbibliotek, men detta har numera öfverlåtits åt Goodtemplanne på vilkor, att det hålles tillgängligt för samtliga köpingens invånare. Vid Liljedahls och Borgviks bruk finnas särskilda bruksbibliotek, som af bruksbefolkningen flitigt begagnas.

begynnande tillämpning först vidtaga höstterminen 1891, enär man ända dittills saknade lärum för den fjerde afdelning af folkskolan, som måste bildas, då folkskolan från att vara treklassig skulle enligt normalplanen blifva fyreklassig. I Jernskog följdes den äldre normalplanens kurser ända till början af år 1892, alldenstund man icke ville ur folkskolorna utesluta de ämnen, som icke äro upptagna i den nya normalplanens anvisningar för folkskolor Lit. H. Då Jernskogs kyrkostämma emellertid beslutade att vid början af år 1892 inrätta en tredje folkskola och ordna alla sina folkskolor efter Lit. G i nya normalplanen, ansåg jag mig icke böra göra någon anmälan om skolrådets vägran att under åren 1890 och 1891 tillämpa den nya normalplanen, helst en sådan anmälan sannolikt icke förr, än en del af 1891 redan förflutit, kunnat leda till något resultat.

I allmänhet hafva, sedan den nya normalplanen börjat tillämpas, de föreskrifna kurserna ordentligen genomgåts, hvilket förut icke alltid var händelsen. Under år 1891 förekommo vid inspektionerna nämnvärda anmärkningar i detta hänseende endast i sex folkskolor och under år 1892 endast i två skolor. Derigenom att kurserna icke obetydligt förkortats, då de många fordom treklassiga skolorna nu förvandlats till fyreklassiga och anvisningarna i normalplanen om så kallad kursvexling tillämpats, har det vanligen blifvit betydligt lättare att medhinna de kurser, som varit stadgade, hvilkas fullständiga genomgående jag ock städse påyrkat, för att ej skolans hela läroplan måtte sönderrifvas. En eller annan lärare, som deremot funnit de bestämda kurserna för lätta samt efter eget godfinnande och för att tillmötesgå föräldrars och målsmäns oförståndiga yrkanden velat utsträcka kurserna, har ock allvarligen förhållits det obefogade i detta tilltag, som i hög grad skadat barnens utveckling. Äfven dessa föreställningar hafva haft önskad verkan. Det torde sålunda nu kunna sägas inom inspektionsområdet vara regel, att kurserna hvarken afprutas eller öfverskridas.

Särskildt torde böra anmärkas: att undervisning i historia meddelades i 5 och undervisning i naturkunnighet i 7 af de 11 fortsättningskolor, som under år 1892 varit i verksamhet inom inspektionsområdet; att undervisning i sång endast i en folkskola och icke i någon mindre folkskola behöft under år 1892 inställas på grund af bristande anlag hos vederbörande lärare(-inna); att undervisning i trädgårdsskötsel meddelats i 16 och undervisning i slöjd för gossar i 43 folkskolor och mindre folkskolor samt undervisning i slöjd för flickor i 9 folkskolor, allt under år 1892; att undervisningen i katekes i småskolor, äfven då sådan å skoluppgifterna Lit. A uppgifves hafva i sådana skolor förekommit, endast omfattat textorden till Luthers lilla katekes; att sångundervisningen under sista året på grund af bristande

sångförmåga hos läraren(-innan) icke kunnat förekomma i 7 småskolor; att undervisning i teckning samma år meddelats i 31 småskolor, och att gymnastik allmänneligen öfvats äfven i de småskolor, på hvilkas skoluppgifter Lit. A vederbörande lärarinnor ansett sig ej böra upptaga ämnet, därför att särskild tid icke å läsoordningen dertill varit anslagen. Ofta har dock inträffat att nyantagna småskolelärarinnor försummat sistnämnda ämne, tills de vid första hos dem hållna inspektion uppmärksamgjorts på ämnets vikt. I åskådningsöfning har undervisning endast då kunnat ifrågakomma, då en småskola vanligen för kortare tid vunnit en mera framstående lärarinna.

III. Lärotider.

I fråga om tiden för undervisningen har under den period, för hvilken denna berättelse har att redogöra, ingen väsentlig förändring vidtagits inom något enda af inspektionsområdets 26 skoldistrikt.

Af de 11 fortsättningsskolorna, som vid periodens slut äro i verksamhet, hafva de tio sin arbetstid förlagd till januari och februari månader, den elfte, som är inrättad i Arvika köping, är med vederbörlig tillåtelse ordnad som aftonskola, i hvilken undervisas 2 timmar om dagen 3 dagar i veckan under 30 veckor af året. Samtliga de öfriga 10 fortsättningsskolorna arbeta sex veckor, de två sex dagar i veckan fem timmar om dagen och de åtta fem dagar i veckan sex timmar om dagen. Af dessa 10 fortsättningsskolor är en med fyra veckor förlagd inom folkskolans lärotid af åtta månader. Af de två fortsättningsskolor, som, enligt hvad förut omnämnts, under perioden indragits, var skolan i Borgvik förlagd med 2 veckor inom folkskolans ordinarie lärotid och den i Ölserud med 4 veckor inom samma tid.

Två folkskolor och Arvika köpings småskola hafva börjat sin verksamhet i januari. Öfriga folkskolor och småskolor samt alla de mindre folkskolorna hafva begynt sitt arbete i februari eller första dagarne af mars. Läsningen för året har vanligen slutat i november.

I 31 småskolor, 5 mindre folkskolor och 17 egentliga folkskolor hafva sommarferier ej förekommit, ehuru äfven i dessa skolor stundom några dagars skollof lemnats vid midsommartiden. I synnerhet i småskolorna har denna anordning befunnits lämplig, enär de små barnen under den kallare årstiden ofta hafva svårt besöka skolan, om afstånden äro något större. En sådan anordning af skolan har dock endast undantagsvis förekommit, derest ej skolan varit flyttande eller delad i afdelningar, som ej undervisats samtidigt. Sommarferierna i de öfriga skolorna hafva varit af olika längd, varierande mellan två och nio (i Arvika köping elfva) veckor. Äfven vid påsken har vanligen

lemnats en veckas skollof, liksom ock vid potatissupptagningen i september eller början af oktober.

I allmänhet har hvarje rotes eller afdelnings undervisningstid bildat en sammanhängande termin. Dock hafva inom Nors kontrakt en flyttande folkskola och 5 flyttande småskolor enligt i vederbörlig ordning fastställt stadgande i skolreglementena endast arbetat 2 månader på en station, innan skolan förlagts till andra roten. Lästerminen för hvardera roten har sålunda i dessa skolor delats i två skilda hälfter. I 9 inom samma kontrakt belägna fasta folkskolor hafva lästerminerna för de särskilda afdelningarna afbrutits på liknande sätt. Först hafva nemligen öfre afdelningens barn undervisats ungefär 2 månader, derpå hafva nedre afdelningens barn bevistat skolan omkring 2 månader, sedan hafva sommarferierna inträdt, och derefter har följt först 2 månaders lästid för nedre afdelningen samt till sist 2 månaders läsning för öfre afdelningen. Denna sistnämnda anordning i de fasta skolorna har, ehuru i öfrigt oläglig för skolan, medfört den fördelen, att barnen i öfre afdelningen under vintern och senhösten kunnat jemnare besöka skolan; deremot hafva de nämnda afbrotten i lästerminerna i de flyttande skolorna icke medfört någon fördel för hvarken skolan eller hemmen.

Tre folkskolor hafva arbetat 39 veckor under året, en 38 veckor och sex 36 veckor; en mindre folkskola har fortgått 38 veckor; af småskolorna hafva två varit i verksamhet 40 veckor, fem 39 veckor och fjorton 36 veckor. Samtliga de öfriga folkskolornas, mindre folkskolornas och småskolornas årliga arbetstid har utgjort $34\frac{1}{2}$ eller 35 veckor.

I sexton småskolor har undervisningen fortgått fem dagar; i alla de öfriga folkskolorna, mindre folkskolorna och småskolorna har undervisningen pågått sex dagar i veckan, dock så att, då lördagarne användts till repetitionsförhör, sådana i många skolor blott förekommit hvarannan lördag, under det att skolarbetet deremot hvarannan lördag varit inställt.

I småskolorna och de blandade skolornas småskoleafdelningar har undervisats 5 timmar om dagen. Så ofta folkskolebarn undervisats i egentliga folkskolor och mindre folkskolor, har den dagliga undervisningstiden varit sex timmar utom i Arvika köping, der den endast varit fem timmar. Om lördagarna har emellertid eftermiddagen i alla skolor varit fri, hvadan denna dagens läsning eller förhör inskränkts till 3 eller 4 timmar.

Skolstadgans föreskrifter om en eller två timmars ledighet för barnen mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar samt om raster mellan omedelbart på hvarandra följande lektionstimmar hafva utan undantag iakttagits.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Vid slutet af år 1892 funnos inom inspektionsområdet 8,929 *barn i skolåldern* (mot 9,321 vid slutet af år 1886). Af dessa barn hade under nämnda år 1,816 (1,251)¹⁾ undervisning i sina egna distrikts fasta folkskolor, 3,335 (4,319) i distriktens flyttande folkskolor, 34 (57) i deras fasta mindre folkskolor, 377 (194) i deras flyttande mindre folkskolor. 452 (355) i deras fasta småskolor, 1,981 (2,386) i deras flyttande småskolor, 181 (118) i andra distrikts folkskoleanstalter, 98 (68) i allmänna läroverk och specialskolor, 100 (90) i enskilda skolor och 80 (186) i hemmen; 24 (17) barn hade under året ej åtnjutit undervisning på grund af aflagd minimiafgangsexamen, 193 (182) på grund af aflagd fullständig afgangsexamen, 73 (48) till följd af sjukdom eller naturfel samt 97 (68) af annan anledning; dessutom saknades uppgifter om 91 (82) barn. Inalles hade under år 1892 tillsamman 8,929 (9,290) barn undervisats i distriktets folkskoleanstalter.

Mot barnens uppförande hafva blott i ett mindre antal skolor förekommit svårare anmärkningar; dessa hafva som oftast haft sin grund deri, att läraren(-innan) icke egt rätt eller icke vägat använda aga i rätt tid, hvarom vidare skall nämnas i nästa kapitel vid frågan om disciplinen.

Allmänna hafva berättigade anmärkningar förekommit mot barnens flit, kunskaper och färdigheter, men i det stora flertalet skolor hafva dock dessa anmärkningar endast gällt en mindre del af barnen. Barnens mognad och formella bildning hafva deremot flerstädes lemnat icke så litet öfrigt att önska, och hafva brister i sistnämnda hänseenden stundom förekommit icke endast hos ett eller annat barn utan hos pluraliteten af de i skolan inskrifna barnen.

Barnens *intagning* i skolorna har med icke synnerligen många undantag skett vid läseterminernas början. Då derjemte i samtliga skolreglementena föreskrifves, att det tillstånd af skolrådets ordförande, som enligt § 40 af folkskolestadgan erfordras för att vinna inträde i skola efter läsetermins början, skall lemnas skriftligen, och denna föreskrift, sedan lärare och lärarinnor måst vid inspektionerna förete dessa skriftliga tillstånd, börjat ordentligen efterlefas, har det så småningom blifvit möjligt att kontrollera lärarepersonalens åtgöranden i detta hänseende. I en eller annan skola har visserligen vid denna kontroll utöfvande iakttagits, att föräldrars och målsmäns påtryckning förmått läraren(-innan) att utan tillstånd mottaga barn under pågående

¹⁾ De inom parentes stående siffrorna angifva förhållandet 1886.

läsetermin, men då sådana barn, såsom icke i laga ordning intagna, blifvit vid inspektionen tillsvidare afvisade från skolan, har oskicket dermed för framtiden vanligen förekommit. Någon gång hafva emellertid till och med gjorts försök att utan tillstånd af skolrådets ordförande intaga efteråt anmälda barn på det sätt, att de väl i skolan mottagits "som åhörare", men ej inskrifvits. Sällan torde dock dylika försök hafva kunnat döljas vid inspektionerna, ehuru just sådant fördöljande nog lärar med detta förfarande åsyftats. Hafva dylika försök blifvit en gång vid inspektion anmärkta, torde de sedan knappast hafva blifvit förnyade i samma skola.

Intagningen i småskolorna har ofta utan tillåtelse och utan något verkligt skäl uppskjutits till andra året i skolåldern, och någon gång ända till tredje. Flertalet af de barn, som i Lit. B uppgifvas hafva saknat undervisning "af annan anledning" befinna sig ock i sjunde eller åttonde året. Genom sådant ofta onödigt uppskjutande af inträdet i skolan få barnen, då årliga lästiden för landsbygdens barn i regel blott är fyra månader, ofta svårt att hinna aflägga afgangsexamen före skolålderns slut. Som skäl för skolgångens uppskjutande 1 å 2 år angifvas vanligen klen talförmåga, svag kroppskonstitution och lång väg, ehuru fullständig talförmåga helt säkert fortare skulle förvärfvas i skolan än i hemmet och ehuru den klena kroppskonstitutionen ofta icke borde behöfva hindra skolgång under sommar- och höstterminerna, då skollokalen ligger i närheten af barnens hem.

Skolgången har under perioden ej oväsentligen förbättrats och torde numera icke kunna sägas vara oordentlig i andra skoldistrikt än följande: Södra Ny, Huggenäs, Millesvik, Botilsäter, Ölserud och Gunnarskog. Äfven inom Arvika landsförsamling, Elgå, Boda, Borgvik, Ed, By och Eskilsäter hafva dock under periodens senare år mäst göras anmärkningar mot skolgången i en eller annan skola. Inom öfriga skoldistrikt torde skolgången utom i fråga om rote- och repetitionsförhören numera kunna anses öfver hufvud vara jemn, om man bortser från de svårigheter, som genom naturhinder och gängse barnsjukdomar ofta mött för dagligt besökande af skolan. Att oaktadt trägna erinringar så väl af mig som af vederbörande skolrådsordförande jemn skolgång mångenstädes icke stått att vinna, har hufvudsakligen sin grund deri, att föräldrarne i detta hänseende äro likgiltiga eller rent af motvilliga, hvilket senare i synnerhet är fallet med föräldrar, hvilka omfattat sekteriska eller separatistiska åsigter. Många föräldrar anse sig ega fullkomlig rätt att ensamma bestämma om barnens skolgång och styrkas i denna sin åsigt af den strafflöshet, som enligt nu gällande folkskolestadga eger rum för skolförsummelse. De nu gällande straffbestämmelserna verka nemligen allt för långsamt

och utmynna i den för obemedlade föräldrar stora förmånen att få barnen sig fräntagna och underhållna af kommunen, om mot *vanan* något skolråd utan att sky kostnaderna skulle skilja ett eller annat barn från tredskande föräldrar. — Ett missförhållande, som i min sista inspektionsberättelse påpekades, bör ej heller nu lemnas oanmärkt, nemligen svårigheten att göra klart för skolråden deras skyldighet att i skolorna mottaga och i allmänhet utöfva tillsyn äfven öfver sådana barn, som utan att vara i församlingen kyrkoskrifna dock äro boende inom henne. Det har stundom till och med mött svårighet att förmå skolråden att icke bortvisa ur skolorna derstädes redan intagna barn med annan kyrkoskrifningsort, hvilka dock lagligen bort vara i kommunen mantals- och kyrkoskrifna.

Flyttningen från lägre klass till högre inom samma skola äfvensom mellan småskolan och folkskolan samt från folkskolan till fortsättningsskolan har endast egt rum vid läsårets slut eller, der beslutet då varit vilkorligt, vid följande läsårs början. Fordringarne för sådan flyttning hafva i allmänhet hvarken otillbörligen sänkts eller för högt uppdrifvits, om man undantager ämnet räkning, i hvilket ännu flyttning så väl från småskolan till folkskolan som mellan klasserna i den sistnämnda icke sällan allt för lätt medgifvits.

Genom att tillhålla samtliga lärare och lärarinnor att så uppgöra sina skoluppgifter Litt. A, att ett följande års tabell alltid redogjort för alla de barn, som enligt ett föregående års tabell vid dess slut tillhört skolan, har det lyckats mig att, så snart ett barn *afgått* från skola utan att hafva aflagt afgangsexamen eller eljes ega laga rätt att lemna den enskilda skolan, derom erhålla underrättelse åtminstone efter ett års förlopp. Då nu derjemte vid inspektionerna synnerlig uppmärksamhet egnats åt sättet för barnens afgang, torde det sällan hafva inträffat, att barn olagligen upphört med sin skolgång utan att detta af mig blifvit anmärkt. I skrivelser till skolråden har jag sedan städse anmält dessa barn och påyrkat deras inställelse i skolan eller till afgangspröfning. Detta mitt yrkande har nästan alltid haft åsyftad verkan: undantagen hafva berott af ööfvervinneliga omständigheter, t. ex. vistelse på okänd ort eller sjukdom. Sålunda hafva nästan alla barn, som från skolorna afgått utan att sedermera annorstädes erhålla skolundervisning, aflagt afgangsexamen, ehuru, såsom här nedan skall omnämnas, barnen icke sällan allt för lätt admitterats till och godkänts i afgangspröfningen.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Den inom inspektionsområdet anställda *lärarepersonalen* bestod vid 1886 års slut af 135 personer, nemligen 56 ordinarie folkskole-

lärare, 1 ordinarie folkskolelärarinna, 1 extra ordinarie folkskolelärare, 1 extra ordinarie folkskolelärarinna, 3 biträdande lärarinnor i folkskolor, 4 lärare i mindre folkskolor, 1 lärarinna i mindre folkskola, 4 lärare i småskolor och 64 lärarinnor i småskolor; vid 1892 års slut äro lärarne och lärarinnorna tillsammans 150, nemligen 55 ordinarie folkskolelärare, 4 ordinarie folkskolelärarinnor, 5 extra ordinarie folkskolelärare, 6 biträdande lärarinnor i folkskola, 7 lärare och 3 lärarinnor i mindre folkskolor, 4 lärare och 65 lärarinnor i småskolor samt en slöjdlärarinna, hvilken sistnämnda tjänstgör 25 timmar i veckan 34½ veckor om året.

Vid hvarje folkskola inom området är anställd minst en vederbörligen examinerad folkskolelärare eller folkskolelärarinna, hvilka lärare(-innor) äro ordinarie, der ej genom lärares afgång tillfällig ledighet uppstått. De sex biträdande lärarinnorna i folkskolor hafva samtliga aflagt småskolelärarinneexamen efter kongl. kungörelsen den 5 juni 1885.

Af de tio lärarne och lärarinnorna i mindre folkskolor äro 2 lärare examinerade folkskolelärare och 1 lärare oexaminerad, under det att de öfriga aflagt småskolelärare(inne)-examen enligt ofvannämnda kongl. kungörelse.

Af 4 lärare och 65 lärarinnor, som tjänstgöra vid småskolorna inom inspektionsområdet, äro 1 lärare och 51 lärarinnor vederbörligen examinerade för anställning i småskola, hvaremot 3 lärare och 10 lärarinnor icke aflagt godkänd småskolelärare(inne)-examen. Enär i landstingets småskolelärarinneseminarium i Karlstad blott hvar tredje termin anställles afgångsexamen, hafva skolråden icke varit i stånd att anskaffa kompetenta lärarekrafter för samtliga småskolorna. Utom det att många oexaminerade eller eljest odugliga lärare och lärarinnor måst bibehållas i tjänstgöring, hafva skolråden därför ofta nödgats uppehålla undervisningen genom att ånyo anställa för oordentligt lefverne afskedade lärarinnor, f. d. seminarieelever, som afbrutit sin kurs, kanske redan i första klassen, eller pensionerade folkskolelärare med redan brutna krafter. Äfven många af de småskolor, som hafva examinerade och egentligen fullt dugliga lärarinnor, göra icke det gagn som de borde, enär bristen på sökande bördiga från länet tvungit skolråden att antaga lärarinnor från aflägsna delar af riket, hvilka hafva svårt att finna sig vid de Vermländska förhållandena och icke heller af folket ses med blida ögon. Samma svårigheter, som möta då en småskolelärarinneplats skall tillsättas, inträda stundom i ännu högre grad då en plats vid mindre folkskola är ledig, ehuru de då kunna öfvervinnas genom att höja lönen för dessa fåtaligare tjänster och sålunda locka en eller annan någorlunda lämplig sökande. Eljest är flertalet af provinsens

småskolelärarinnor alldeles odugliga för dylik anställning, enär ingen hänsigt till de mindre skolornas behof tages vid undervisningen i förenämnda småskolelärarinneseminarium.

Mot de vid periodens slut i folkskolor och mindre folkskolor tjänstgörande lärarne och lärarinnorna torde anmärkning för bristande nit, disciplinär förmåga och undervisningsskicklighet endast i följande undantagsfall med fog kunna göras: 3 äldre ordinarie folkskolelärare synas ej tillfredsställa äfven de lägst ställda fördringarna på undervisningsskicklighet, under det en af dessa och två andra likaledes äldre ordinarie folkskolelärare knappast torde kunna sägas använda det allvar i sitt arbete i folkskolans tjänst, hvaraf de borde vara mäktiga. Af de för närvarande i småskolorna tjänstgörande lärarne och lärarinnorna kunna 12 svårigen erkännas ega medelmåttig undervisningsskicklighet, hvarförutan 1 af dessa och 2 andra småskolelärarinnor tyckas brista i nit och sedligt allvar. Härtill kommer att flere småskolelärarinnor och ett fåtal folkskolelärare mer eller mindre omfattat separatistiska åsigtter och därför icke utöfva det kyrkligt uppfostrande inflytande på barnen, som de borde.

Oaktadt sålunda i allmänhet måste erkännas, att *undervisningen*, i stort sedt, fullt motsvarar de anspråk, som billigtvis kunna ställas på densamma, helst om hänsyn tages till de förhållanden, under hvilka skolorna arbeta och de ofta mindre tillfredsställande skolformer, som inom inspektionsområdet förekommit, hafva dock i flere enskilda fall berättigade erinringar behöft göras vid undervisningen, såsom skall framgå af följande redogörelse för densamma.

Förfaringssättet vid undervisningen är i allmänhet detsamma, som i seminarierna användes vid den tid, då lärarne och lärarinnorna i dessa läroanstalter erhöllo sin utbildning; de oexaminerade småskolelärarinnorna deremot pläga vanligen omedvetet famla mellan olika metoder, derest de ej af folkskoleläraren på stället erhålla behöflig handledning, såsom särskildt i ett skoldistrikt varit fallet.

Vid undervisningen i biblisk historia har händelsernas historiska förlopp för mycket utgjort hufvudsak, under det berättelsernas andrika innehåll ej tillbörligen framhållits; vid undervisningen i katekes har man, sedan den forna »själlösa och för långt drifna utanläsningen» allmänneligen öfvergifvits, ej alltid lagt tillbörlig vikt vid att »i de ungas minne fästa de heliga sanningarna», utan åtnöjes ofta med ett ideligt förklarande, af hvilket barnen hafva föga i behåll; bibelläsningen har stundom urartat till en torftig ordförklaring och satsupplösning.

Vid undervisningen i modersmålet i småskolan har i ungefär halfva antalet skolor skrifläsemetoden användts, i andra hälften har man deremot följt stafmetoden. Äfven då denna sistnämnda metod

användts, hafva lärarinnorna tillhållits att öfva barnen i att ljuda, på det skilnaden mellan ljud och ljudtecken må från början blifva klar för barnen. Läs- och skriföfningar hafva i alla småskolor från början omväxlat med hvarandra, hvilken metod lärarinnan i öfrigt använt. Rättskrifningen i småskolorna har börjat ordentligen bedrivas, sedan i de allra flesta småskolor läsordningen numera för andra klassen bestämt två timmar i veckan särskildt för denna öfning, men lemnar dock fortfarande åtskilligt öfrigt att önska. Äfven i folkskolorna försummas rättskrifningen alltför ofta. Ständigt har jag fordrat, att densamma i tredje och fjerde klasserna af folkskolan skall öfvas i skrifbok, ej å skiffertafla, samt att lärarne skola i sina hem under fritimmarne rätta dessa öfningar, enär eljest nödig färdighet ej kan af barnen vinnas. Svårigheten att anskaffa de många behöfliga skrifböckerna, kanhända ock maklighet å lärarnes sida, har emellertid utgjort svåra hinder för denna fordrans genomförande. Samma fordran med afseende på de nämnda folkskoleklassernas uppsatsskrifning har af samma skäl i flera skolor ännu blott ofullständigt efterkommits; dock förekommer uppsatsskrifning, bestående åtminstone i fritt återgifvande af berättelser, som af läraren muntligen framställts, i alla folkskolor.

Vid undervisningen i räkning har man dels för litet tagit självverksamheten i anspråk (ej sällan har till tyst öfning i räkning endast abstrakta exempel förelagts barnen), dels försummat öfva barnen att efter diktamen nedskrifva större tal. Detta ämne är otvifvelaktigt det, hvari undervisningen lemnar de klenaste resultaten. Geometri förekommer blott i ett ytterst ringa antal skolor.

I geografi har undervisningen om det egna landskapet varit ytterst bristfälligt och knapphändig; saknaden af en god skolkarta öfver Vermeland torde vara en af anledningarna härtill. I åtskilliga skolor hafva emellertid på senaste tiden skolrummet och skolhuset tagits till utgångspunkt för den geografiska undervisningen, helst sedan goda härads-kartor blifvit för skolorna tillgängliga. — Undervisningen i historia är ofta för litet skildrande.

Vid undervisningen i naturkunnighet har den fysiska delen af ämnet för mycket fått stå tillbaka.

Vid åskådningsundervisningen har man i allmänhet allt för litet sökt att genom vägledande frågor hjälpa barnen att själfva beskrifva de föremål eller afbildningar, som förevisats. Då lärarinnan vanligen själf först beskrifvit det behandlade föremålet, har barnens iakttagelseförmåga ej blifvit så utvecklade, som önskligt varit, hvadan själfva hufvudändamålet med denna undervisning ofta i betänklig grad förfelats.

Teckningsundervisningen har hittills flerstädes ej medfört de resultat, som med den samma åsyftas; dock har ämnet med större fram-

gång börjat bedrivas i de skolor, der under de sista åren examinerade lärare blifvit anställda, hvilka behandlat ämnet mera praktiskt och sammanbundit denna undervisning med undervisningen i slöjd.

Gymnastiken består i småskolorna mest i armrörelser; äfven i flera folkskolor kan den af brist på utrymme, då särskild gymnastiklokal endast finnes i Arvika köping, blott under den varmare årstiden ute i det fria öfvas med framgång. Flerestädes deltaga ej flickorna i detta ämne. I allmänhet är intresset för gymnastiken ej stort.

Undervisningen i trädgårdsskötsel har många svårigheter att bekämpa. Då vid en flyttande skola arbetet pågår vid ena stationen, förderfvas ofta af okynne eller elakhet de jordland och planteringar, som iordningställts på den andra. I flere fasta folkskolor besöka blott de lägre klassernas barn skolan under den för trädgårdsskötsel lämpliga tiden. Jordmånen är flerestädes olämplig. Resultaten af denna undervisning äro också ej stora.

Vid undervisningen i manlig slöjd har i de flesta skolorna följts Nääs modellserie, i några hafva lärarne sjelfva ordnat modellserier. Der denna undervisning bedrifuvs efter Nääsmetoden, har den utöfvat ett stort inflytande på barnens utveckling. Endast träslöjd har vid undervisningen förekommit. Isynnerhet i Bro sockens skolor bedrives denna undervisning på ett mönstergilt sätt.

Den qvinliga slöjden har i 5 skolor meddelats på fullt ändamålsenligt sätt, så att endast stickning, sömnad, stoppning, lagning och i en skola väfnad förekommit och vid arbetsgången iakttagits att de första öfningarna varit lättare och de senare svårare att utföra, mera komplicerade och äfven i öfrigt fordrat skärpt eftertanke. De i dessa skolor tjänstgörande lärarinnorna hafva ock utbildats för sin verksamhet som slöjdlärarinnor genom att genomgå särskilda för ändamålet anordnade kurser. I de öfriga skolorna har undervisningen varit planlös och äfven omfattat grannlätsarbeten. Äfven virkning och brodering har man tillåtit barnen att öfva i en eller annan af dessa skolor.

De i § 38 af folkskolestadgan föreskrifna *förhören* med barn, som åtnjuta undervisning i hemmen, pläga icke förekomma och hafva erinringar om skolrådets skyldighet i detta hänseende icke medfört åsyftad verkan. Detta är så mycket beklagligare, som flertalet af de barn, hvilka uppgifvas vara undervisade i hemmen, i verkligheten sakna all undervisning. Under inspektionsperioden har emellertid, som förut nämnts, antalet af i hemmen undervisade barn nedgått från 186 till 80, och har jag städse, då det visat sig omöjligt få dessa förhör till stånd, arbetat för att minska antalet i hemmen undervisade barn så mycket som möjligt.

Roteförhör hållas två till fyra lördagar i månaden i alla de flyt-

tande folkskolorna och mindre folkskolorna å den station, der skolan icke är i verksamhet, samt i en stor del flyttande småskolor. Äfven i en stor del fasta skolor, som läsa på afdelningar, undervisade på olika tider af året, hafva *repetitionsförhör* hållits en dag i veckan med den afdelning, som veckans öfriga dagar ej undervisats. Dessa rote- och repetitionsförhör besökas dock ofta ej ordentligt och skulle, derest de ej i skolstadgan vore påbudna, utan tvifvel varit afskaffade, hvilket afskaffande skulle medföra en betydlig lindring i lärarens arbete och åtminstone, om i skolorna på lördagarne samma barn undervisades som öfriga dagar, ej skada undervisningen.

Årsexamina hållas vanligen gemensamt för hela skolan vid läsårets slut, men i några skolor särskildt för hvarje rote eller afdelning, då läsningen på roten eller i afdelningen för året slutar. Någon eller några skolrådsledamöter, då afstånd och öfriga embetsgöromål det tillåta, oftast ordföranden samt ett större eller mindre antal af barnens anförvandter bruka dervid vara tillstädes.

Afgångsexamen från folkskolan hålles inom alla skoldistrikt. Vid denna examen har under senare åren de föreskrifna fordringarne något bättre upprätthållits än under förra delen af inspektionsperioden, hvilket glädjande förhållande bland annat framgår deraf, att antalet af de barn, som uppgifvas hafva aflagt afgångsexamen enligt § 48 af folkskolestadgan, under sista åren i någon mån ökats. Dock har alltjemt anmärkning måst göras mot skolråden både därför, att barn admitterats till fullständig afgångsexamen utan att hafva genomgått folkskolans hela kurs, och därför att barn fått tillträde till och godkänts i minimi-examen utan att hvarken i folkskolan eller annorstädes hafva genomgått minimikursen. Härvid har jag såsom den regel, efter hvilken skolråden med hänsyn till organisationen af skolorna bort rätta sig, framhållit, att intet barn, som ej på annat sätt än i folkskolan genomgått de möjligen felande kurserna, ens borde admitteras till fullständig afgångsexamen utan att hafva tillhört fjerde klassen minst ett år, och att intet barn, som icke åtminstone tillhört tredje klassen 2 år, har i skolan genomgått minimikursen i kristendom, då ju hela den antagna katekesutvecklingen tillhör minimikursen. Detta oaktadt hafva några skolråd admitterat till afgångsexamen till och med barn ur andra klassen och härigenom i hög grad skadat skolväsendet, som genom afgångsfordringarnas upprätthållande tillgodoses bättre än på något annat sätt. Äfven i ett annat hänseende har afgångsexamen flerstädes anordnats både olagligt och olämpligt, enär den i stället för att enligt folkskolestadgans föreskrift ordnas såsom särskild examen stundom hållits i omedelbart sammanhang med årsexamen eller rent af sammanlagits med denna. I stället för att vara en pröfning blir afgangs-

examen vid sådan anordning en uppvisning och förlorar derigenom sin betydelse.

Mot disciplinen hafva ytterst sällan några svarare anmärkningar behöft göras af inspektören. Deremot hafva enskilda lärare och lärarinnor stundom beklagat sig öfver ett eller annat barn, som af dem ej kunnat förmås att vara ordentligt och iakttaga hvad i skolan i detta hänseende bör fordras. Denna svårighet har, liksom svårigheterna vid utöfvandet af den sedliga tukten i egentlig mening, haft sin grund i skolreglementenas olämpliga stadganden om de straffmedel, som af lärare och lärarinnor må användas. I ett skolreglemente är nemligen stadgadt, att läraren endast i skolrådsledamots närvaro må utdela aga, hvilket stadgande i verkligheten blir liktydigt med förbud för agas förekomst i skolan, och enligt flere andra reglementen är aga först tredje straffgraden (varning, nedflyttning i straffklass, aga), ehuru omständigheterna ovedersägligen kunna vara sådana, att aga vid svarare förseelse bör förekomma som första eller andra straffpåföljden. Särskildt har den i reglementena förekommande mångtydiga föreskriften om nedflyttning i "straffklass" vållat många svårigheter.

VI. Undervisningsmateriel.

I Arvika köping och i Eda skoldistrikt hafva under inspektionsperioden ej obetydliga inköp af undervisningsmateriel blifvit gjorda, hvadan båda dessa distrikts skolor numera kunna sägas vara temligen väl försedda med materiel. I de öfriga skoldistriktet har man åtnöjt sig med att tillfredsställa de mest trängande behofven af ökad materiel och i öfrigt ersätta förbrukad sådan med nyinköpt. Särskildt äro skolorna i Gunnarskog, oaktadt ofta gjorda erinringar i ämnet, ännu ytterst klen försedda med materiel. I småskolorna är för öfrigt bristen på materiel vida större än i folkskolorna; i flere småskolor finnes ingen annan materiel än svart tafla, läseböcker och skiffertaflor.

VII. Anteckningsböcker.

Skolåldersförteckningar föras i alla skoldistrikt; oftast finnes hos skolrådets ordförande sådan förteckning för hela skoldistriktet, men öfver allt för förste läraren eller lärarinnan vid folkskola eller mindre folkskola dylik förteckning för sitt skolområde. Vanligen användas för dessa förteckningar fullt ändamålsenliga formulär, som öfverensstämma med framsidan af skoluppgifterna Lit. B, men i Gunnarskog begagnas ännu äldre formulär, ett förhållande som icke litet försvårar försöken att hålla full tillsyn deröfver, att intet barn undandrager sig

skolgång. Den omständigheten, att flertalet af lärarne numera lärt sig att föra fullt ordentliga skolåldersförteckningar, torde i väsendtlig mån hafva bidragit till att göra tillsynen öfver barnens skolgång mera effektiv än förut.

Dagbok finnes i alla skolor och föres allmänneligen ganska ordentligt, men då den i några småskolor endast är förd på några hoffasta pappersblad, som vid årets slut förstöras, kan i flera småskolor ingen upplysning erhållas om barnens skolgång under de närmast föregående åren.

Examenskatalog föres allestädes, men i en del småskolor begagnas äfven för denna hophäftade pappersark, som ej för framtiden bevaras.

Hufvudboken föres ordentligt i alla folkskolor och mindre folkskolor; äfven i flertalet af småskolorna finnes särskild hufvudbok; men någon gång införas småskolans barn i hufvudboken för den folkskola, under hvilken småskolan hör, hvilket stundom föranleder svårigheter för uppgörandet af skoluppgifterna Lit. A.

Mot inventarieförteckningarnas förande har ingen anmärkning behöft göras; der de saknas, saknas ock nästan all materiel att föra förteckning öfver.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Folkskolornas *läsrum* äro i allmänhet tillräckligt stora och någorlunda sunda, om ock stundom kalla och mindre väl omsedda. Luftvexlingen är äfven i flere af dem ej fullt tillfredsställande, enär egentliga ventiler icke finnas i dessa lärosalar och ofta anses öfverflödiga. Luftvexlingen sker därför i dessa folkskolesalar, den naturliga ventilationen undantagen, endast genom gångfönster. Af de mindre folkskolorna hafva åtta någorlunda tillfredsställande egna lokaler, men två arbeta i förhyrda tränga läsrum. Småskolornas lokaler äro, om dessa skolor ej begagna de flyttande folkskolornas läsrum, vanligen både otillräckliga och i saknad af nödig ventilation, vare sig att dessa skolor äro inrymda i ett särskildt mindre rum i folkskolehuset eller i annan förhyrd lokal. I allmänhet har det mött ej obetydliga svårigheter att få till stånd nybyggnad eller mera omfattande reparationer af skolhus. Till icke ringa del har detta berott deraf, att skolhusens byggande och underhållande i 10 af inspektionsområdets 26 skoldistrikt bekostas af de särskilda rotarne, ej af distrikten i deras helhet, vid hvilken anordning församlingarne i allmänhet segt fasthålla. I ett skoldistrikt, Nor, har emellertid under perioden församlingen i sammanhang med påtänkt nybyggnad inlöst de redan befintliga äldre skolhusen och öfvertagit deras underhåll. Följande nya skolhus äro emellertid under perioden uppförda: ett större sådant med sex lärosalar i Arvika köping,

färdigt år 1891, två skolhus med en lärosal i hvartera inom Eda skoldistrikt, äfven färdigbygda under 1891, två skolhus, det ena med två det andra med en lärosal inom Nor, båda färdiga 1892, samt ett skolhus med en lärosal inom By skoldistrikt, upplåtet till begagnande år 1888, hvarförutom ett skolhus i Eda år 1891 genom tillbyggnad utvidgades med en andra lärosal. Inom dessa fyra skoldistrikt har ock offervilligheten för skolväsendet varit ganska stor, synnerligast under periodens senare del. — Snyggheten och ordentligheten lemna flerstädes mycket öfrigt att önska, beroende hufvudsakligen deraf, att barnen åläggas besörja lokalernas eldning och städning.

Skolmöblerna äro af mycket olika beskaffenhet; i några skolor, hvilkas antal äfven så småningom ökas, finnas tvåsitsiga bänkar af nyare ändamålsenlig konstruktion, men i ganska många begagnas fortfarande långbänkar, som oftast i flera hänseenden äro illa konstruerade. Skåp till förvaring af undervisningsmaterielen och hyllor för matsäckarne m. m. saknas ännu flerstädes, oaktadt gjorda erinringar.

Skolträdgårdar, ordnade för barnens undervisning, uppgifvas af skolråden finnas vid 13 folkskolor; flere af dessa äro dock temligen obetydliga och icke ändamålsenligt iordningställda.

IX. Tillsynen öfver skolorna.

Skolråden, och särskildt deras ordförande, hafva i allmänhet sökt att med nödig uppmärksamhet följa skolornas verksamhet. Der en kraftig skolrådsordförande och nitiska folkskolelärare samverka, har det ock lyckats åstadkomma väsentliga förbättringar i skolväsendet, särskildt i den länge mycket oordentliga skolgången. På sina ställen hafva ock skolrådsledamöter och tillsyningsmän öfver skolgången, som finnas i alla skoldistrikt, inlagt icke obetydlig förtjänst i barnens hållande till skolan. Rote- och repetitionsförhörens ordentliga besökande öfvervakas dock på högst få ställen som sig borde.

Inspektioner hafva i allmänhet årligen förrättats i skolorna. Dock kunde under år 1887 två småskolor, under år 1888 en fortsättningskola, en mindre folkskola och tre småskolor, under år 1890 två småskolor, under år 1891 en folkskola, två mindre folkskolor och en småskola samt under år 1892 en fortsättningskola och en småskola icke besökas. Någon gång hafva särskilda förhållanden gjort det nödvändigt att under samma år besöka samma skola två gånger. Vid inspektionerna och i promemorior gjorda erinringar har man vanligen lofvat beakta. Stundom hafva ock dessa löften hållits, men stundom hafva samma erinringar måst göras år efter år. Jemlikt folkskoleinspektörsinstruk-

tionen har jag några gånger kallat kringliggande skolors lärarepersonal att vid inspektionerna närvara särskildt för att rådpläga om öfvergången till den nya normalplanens kurser och klassindelning.

Blott två gånger har jag under inspektionsperioden nödgats göra anmälan hos domkapitlet i Karlstad om svårare missförhållanden i skolväsendet. Efter många förnyade försök att genom frivilliga åtgärder af skoldistriktet få missförhållandena i skolväsendet i Ny och Köla skoldistrikt afhjelpna nödgades jag nemligen, såsom redan vid redogörelsen för organisationen af undervisningsanstalterna antydts, år 1888 hos domkapitlet yrka förstärkning för Ny församling att inrätta två småskolor och 1892 yrka åläggande för Köla församling att upprätta en tredje folkskola. Båda dessa mina yrkanden bifölls af domkapitlet, men såväl kyrkostämman i Ny som kyrkostämman i Köla drogo saken under Kongl. Maj:ts pröfning. Kongl. Maj:t stadfästade emellertid i hufvudsak domkapitlets resolution om småskolors inrättande i Ny, hvaremot besvären af Köla kyrkostämma ännu äro oafgjorda¹⁾.

Karlstad den 31 december 1892.

J. H. Bergendal.

¹⁾ Före berättelsens tryckning hafva äfven dessa besvär blifvit af Kongl. Maj:t underkända, såsom synes af noten, sid. 27.

III.

Nordmarks kontrakt samt den del af Elfsborgs län, som tillhör Karlstads stift.

Undertecknads inspektionsområde omfattar sedan 1877 fyra kontrakt af Karlstads stift, nemligen Nordmarks samt Norra, Södra och Vestra Dals kontrakt med tillhopa 53 kommuner, hvilka, då Tösse och Tydje kommuner i fråga om skolväsendet äro en enhet, bilda 52 skoldistrikt.

Då skolväsendet inom detta område redan före nu ifrågavarande period blifvit försvarligt ordnad, måste de förändringar i detsamma, som under perioden inträdt, vara både få och till innebörden ringa, helst om man besinnar, huru små de ekonomiska resurserna inom detta område äro och huru sent folket inser behovet af ytterligare uppoffringar för folkskoleväsendet. Denna berättelse torde dock kunna konstatera, att folkundervisningens sak jemväl inom detta område går framåt äfven i yttre hänseende; de väsendtligaste förbättringarne röra dock det inre lifvet i skolorna, hvilka förbättringar emellertid föga synas i en berättelse, sådan som denna.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Vid 1892 års utgång funnos inom detta inspektionsområde:

98 folkskolor, deraf 36 fasta och 62 flyttande,

12 fortsättningsskolor,

4 mindre folkskolor, deraf 3 fasta och flyttande, samt

131 småskolor, deraf 22 fasta och 109 flyttande.

Då i fråga om dessa undervisningsanstalters anordning enligt gällande reglementen stor olikhet råder de olika skoldistrikten emellan, hvilken olikhet betingats dels af territoriella förhållanden, dels af större eller mindre angelägenhet hos de beslutande att tillgodose folkundervisningens behof, möter det stora svarigheter att i en sammanträngd form gifva en tydlig bild af det närvarande tillståndet i detta hänseende, hvarför jag ansett skäligt att i följande tabell redogöra för hvar och ett skoldistrikt för sig, upptagande skoldistrikten i alfabetisk ordning.

Skoldistriktens namn.	Kontrakt.	Folkmängd d. 31/12 1892.	Antal skolpliktiga 7—14 år.	Antal folkskolor		Antal stationer för de flyttande.		Antal småskolor		Antal stationer för de flyttande.	Fortsättnings-skolor.	Anmärkningar.
				fasta.	flyttande	fasta.	flyttande	fasta.	flyttande			
Blomskog	Nordmarks	1,975	308	—	2	—	—	—	3	—	—	{ Den årliga lästiden är på hvarje rote sönderdelad 1 2 terminer.
Bolstad	Södra Dals	1,813	254	2	—	—	—	2	3	—	—	
Brändåla	"	2,492	377	2	—	—	—	—	3	—	—	
Bäcke	Norra	841	143	—	—	—	—	—	2	—	—	
Dalskog	Södra	1,676	323	—	2	—	—	—	3	—	—	
Dals Ed	Vestra	2,826	472	—	4	—	—	—	2	—	—	{ Den årliga lästiden är på hvarje rote sönderdelad 1 2 terminer.
Edleskog	Norra	1,137	175	—	2	—	—	—	3	—	—	
Ertemark	"	2,781	451	—	3	—	—	—	3	—	—	
Ferglunda	Vestra	2,904	509	—	2	—	—	—	2	2	—	
Frendefors	Södra	5,236	889	—	3	—	—	—	{ 5:2 } { 1:3 }	—	—	
Fröskog	Norra	1,090	162	—	2	—	—	—	3	—	—	Fasta småskolan ny.
V:a Fägelvik	Nordmarks	1,200	208	—	2	—	—	—	1	3	1	
Gestad	Södra Dals	1,914	270	2	—	—	—	1	2	2	1	
Gesäter	Vestra	567	88	—	—	—	—	—	1	2	1	
Grimstad	Södra	1,715	322	2	—	—	—	—	2	2	—	
Gunnarnäs	"	906	116	1	—	—	—	—	2	2	—	{ Den årliga lästiden är på hvarje folkskolorote sönderdelad 1 2 terminer. Ena folkskolan ny. Den årliga lästiden sönderdelad 1 2 termin. Den årliga lästiden på hvarje af småskolans rotar sönderdelad 1 2 terminer.
Holm	"	2,562	497	2	—	—	—	1	3	—	—	
Holmedal	Nordmarks	2,469	378	—	2	—	—	—	2	—	—	
Håbol	Vestra Dals	1,590	252	—	2	—	—	—	3	—	—	
Högsäter	"	2,516	442	—	2	—	—	1	3	—	—	
Jerbo	"	1,280	261	1	—	—	—	—	2	—	—	Mindre folkskolan är ny.
Jern	Södra	747	106	—	—	—	—	—	—	—	—	
Karlunda	Nordmarks	2,364	373	1	2	—	—	1	3	2	—	
Laxarby	Norra Dals	2,666	337	—	2	—	—	—	3	—	—	

Skoldistriktens namn.	Kontrakt.	Folkmängd d. ³¹ /12 1892.	Antal skolpliktiga 7—14 år.		Antal folkskolor		Antal stationer för de flyttande.		Ant. mindre folkskolor		Antal stationer för de flyttande.		Antal småskolor		Antal stationer för de flyttande.	Fortsättnings- skolor.	Anmärkingar.
			fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande	fasta	flyttande			
Lerdal	Vestra Dals ...	1,097	188	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	Den årliga lästiden sönderdelad i 2 terminer på hvarje små- skolerote.
Mo.	Norra " ...	1,063	183	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Nössemark ...	Vestra " ...	2,066	342	—	2	2	—	—	1	2	—	—	—	2	3	—	—
Rennelanda ...	" " ...	1,004	157	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Sundals Ryr ...	Södra " ...	1,854	295	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—
Walbo Ryr ...	Vestra " ...	842	152	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Råggerd	" " ...	1,064	189	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—
Rölanda	" " ...	1,731	270	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	2	1:2 1:3	2	Den årliga lästiden i små- skolorna är sönderdelad i 2 ter- miner på hvarje rote.
Silbodal	Nordmarks ...	2,459	332	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—
Sillerud ...	" " ...	4,015	686	—	5	4:2 1:3	—	—	—	—	—	—	—	5	4:2 1:3	—	—
Skållerud ...	Södra Dals ...	2,052	298	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Steneby ...	Norra " ...	2,557	503	4	1	2	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	En af de fasta folkskolorna är ny. En småskola ny.
Tisselskog ...	" " ...	1,130	196	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Torp	Vestra " ...	1,197	191	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—
Torskog ...	Nordmarks ...	1,824	332	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—
Trankil	" " ...	1,088	168	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—
Tockemärk ...	" " ...	1,706	238	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—
Töftedal ...	Vestra Dals ...	1,065	167	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	3	1:2 2:3	—	—
Tösse-Tydje ...	Norra " ...	1,981	322	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—
Värvik	Nordmarks ...	1,418	254	—	2	1:2 1:3	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Åmåls stad ...	Norra Dals ...	2,805	481	4	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—
Åmåls förs. ...	" " ...	1,382	220	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	1	En mindre folkskola och en småskola ny.
Ånsmakog ...	" " ...	2,104	363	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—
Ödeberg ...	Vestra " ...	1,071	143	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	—
Östaskola ...	Norra " ...	1,131	160	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Östaskola ...	Norra " ...	2,493	400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—

Folkundervisningsanstalterna hafva under perioden ökats med 3 folkskolor, deraf 2 fasta och 1 flyttande, 3 mindre folkskolor, deraf 2 fasta och 1 flyttande samt 3 småskolor. De fasta småskolornas antal har ökats med 10.

Af folkskolorna hafva 4 (Åmåls stad) en särskild lärare eller lärarinna för hvar och en af de fyra årsklasserna; i 4 fasta folkskolor undervisas de 4 årsklasserna i 2 afdelningar på olika, men sammanhängande tider; 2 af dessa skolor (Fjells i Stensby och Böns i Torskog) sakna underlag af småskolor, hvarför dessa undervisa hvar sina 2 afdelningar, folkskole- och småskole-, Fjells folkskola hvarannan dag och Böns på olika, men sammanhängande tider. 24 af de fasta folkskolorna hafva sina 4 årsklasser i 2 afdelningar, som undervisas hvarannan dag. Af de flyttande folkskolorna undervisa 19 sina 3 årsklasser samtidigt och 43 äro bygda på 4 årsklasser, som samtidigt undervisas. Hvardera af Vestra Fågelviks folkskolor har en mindre rote, der folk- och småskolebarnen undervisas hvarannan dag. Folkskolorna i Bäcke och Dalskog, hållas hela den årliga läsetiden på båda stationerna, hvarannan dag på hvardera, sammalunda ock småskolan i Bäcke.

De mindre folkskolorna äro bygda på 2 afdelningar, småskolans omfattande 2 årsklasser och folkskolans motsvarande 1:sta och 2:dra årsklassen i den egentliga folkskolan. I 2 af de fasta mindre folkskolorna undervisas afdelningarne på olika, men sammanhängande tider; i 1 fast och 1 flyttande undervisas båda afdelningarne samtidigt.

Af småskolorna hafva 5 (Åmåls stad) särskild lärarinna för hvarje årsklass, 14 fasta småskolor hafva 2 årsklasser, som hvar för sig undervisas hvarannan dag; i 3 fasta småskolor undervisas båda årsklasserna samtidigt af samma lärarinna. Af de flyttande småskolorna undervisa 24 tre årsklasser och 85 två årsklasser samtidigt.

Alltså äro 4 folkskolor ordnade enligt normalplanen Lit. A,

28	"	"	"	"	C,
19	"	"	"	"	D,
2	"	"	"	"	E,
2	"	"	"	"	F(g),
34	"	"	"	"	G,
7	"	"	"	"	H,

2 " kunna ej inräknas, enär de flytta på 4 stationer (Dals-Ed);

3 mindre folksk. äro ordn. enl. normalplanen Lit. I,

1 " " " " " K,

5 småskolor äro ordnade enl. normalplanen, Lit. a,				
14 + 9	"	"	"	" b,
79	"	"	"	" g,
24	"	"	"	" h.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Alla de läroämnen, hvilka enligt normalplanen tillhöra de olika slagen af skolor, äro numera — på här nedan nämnda undantag — föremål för undervisning i de respektive folkundervisningsanstalterna. Enligt gällande reglementen skola ock i hvarje af dessa ämnen de lärokurser, som normalplanen anvisar, genomgås, hvilket jemväl i allmänhet lyckas.

Det dagliga undervisningsarbetet är ordnadt och bedrifves i öfverensstämmelse med i skolrummet anslagen läsordning, som i allmänhet är upprättad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med någon af de läsordningar, som atfölja normalplanen såsom bilagor. Den afvikelse från dessa, som mångenstädes måst vid läsordningarnes upprättande göras, består deri, att man nödgats anslå mera tid åt innanläsningsöfningarne, än den dessa bilagor anvisa.

I följande folkskolor har den sålunda i reglementena föreskrifna undervisningen hittintills — till följd af lärarens ålder och oförmåga i öfrigt — blifvit till väsendtliga delar endast en föreskrift på papperet: Dals-Eds södra folkskola, Erikstads folkskola, Rösebo-Anolfsbäckens folkskola i Frendefors, Nössemarks vestra folkskola, Bollungsnäs-Sallebyns folkskola, Sundals-Ryr, Råggerds folkskola och Rölönda östra folkskola.

I 39 % af folkskolorna har jag ännu icke funnit någon nämnvärd undervisning i geometri. Ännu sällsyntare påträffas någon undervisning i trädgårdsskötsel. Gymnastiken är också ännu mångenstädes styfmoderligt behandlad och inskränkes merendels till arm- och benrörelser inne på lärorummet, beroende icke minst derpå, att vederbörande uraktlåtit bereda erforderlig och lämplig plats för detta ändamål; 35 folkskolor sakna ännu plats för gymnastiken ute i det fria under den blidare årstiden.

Slöjdundervisning för gossar meddelas i 63 % af folkskolorna.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden utgör:
 för fortsättningsskolorna 6 veckor, hvaraf 2 och i en skola 4 veckor tagas från folkskolans tid;
 för de öfriga skolorna är den 34½ veckor.

I Ferglanda, Walbo-Ryr och Ödeborgs folkskolor är den 42 veckor, i Blomskogs småskolor 40.

Läsåret tager sin början:

den 15 januari i 30 folk- och 5 småskolor; häri äro fortsättningsskolorna, som hållas 15/1—1/3, inberäknade;

den 1 februari i 46 folk- och 10 småskolor;

den 15 februari i 10 folk- och 39 småskolor;

den 1 mars i 12 folk- och 4 mindre folkskolor och 77 småskolor.

Der läsåret börjar den 15 januari, lemnas 2—3 månaders sommarferier; börjar läsåret den 1 februari, inskränkas sommarferierna till 1 månad, eljest endast $\frac{1}{2}$ månads sommarlof. Omkring den 15 december är arbetet i alla skolorna för året lyktadt.

Undervisningen i fortsättningsskolorna pågår 5 dagar i veckan 6 timmar om dagen utom i Åmåls stads och Billingsfors fortsättningskolor, hvilka äro anordnade som aftonskolor med 6 timmar i veckan, fördelade på 3 eftermiddagar i veckan hela läsåret om.

Den dagliga undervisningen i folkskolorna pågår 6 timmar om dagen och i småskolorna 5 timmar med 1—2 timmars middagsrast och 10 minuters rast mellan två på hvarandra följande undervisningstimmor.

I de mindre folkskolorna pågår den dagliga undervisningen 6 timmar för folkskole- och 5 timmar för småskoleafdelningen.

I folkskolorna börjar dagens arbete kl. 8,30 f. m. och i småskolorna kl. 9 f. m.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

Skolpligtigheten vidtager enligt de gällande reglementena med det år, under hvilket barnet fyller 7 år, utom i Ferglanda och Silbodal, der reglementena framflyttat skolåldern till barnets åttonde år. De skolpliktiga barnens antal i åldern 7—14 år utgör ungefär 16 % af folkmängden samt uppgick vid periodens början, då folkmängden utgjorde 99,255, till 16,206, men vid periodens slut, då folkmängden tillföll af en rätt stark emigration nedsjunkit till 93,627, utgjorde de skolpliktiga barnen ett antal af 15,377.

Det år barnets skolpliktighet börjar intages det i småskolan vid årets början, der skolan är fast, och vid läseterminens början å den station inom den flyttande småskolans område, dit barnet hör. Detta gäller såsom allmän regel. Men i flera distrikt har dock vid inspektionerna anmärkning måst göras mot föräldrars och målsmäns uraktlåtenhet att i rätt tid inställa barnen i skolan, särdeles der sådan

uraktlåtenhet vållat, att barnet först vid nionde eller tionde året och deröfver inställt sig i småskolan.

Barnens skolgång är i allmänhet någorlunda ordentlig, så länge de tillhöra småskolan äfven i de distrikt, der skolgången i öfrigt fortfar att vara anmärkningsvärdt oordentlig. I öfriga distrikt och der småskolorna hafva bestämda och lämpligt belägna lokaler, som blifvit apterade för undervisningen, är skolgången, hvad småskolan angår, ganska nöjaktig.

Vid jemn skolgång hinner barnet, der småskolan är fast, genomgå småskolan på 2 år och, der skolan är flyttande, på 3 år. Innan barnet uppflyttas till folkskolan, anställles af skolrådets ordförande i skollärarens närvaro pröfning, vanligtvis i sammanhang med den examen, hvarmed läsningen på stationen för året lyktar, och bestämmes då, huruvida barnet anses tillräckligt förberedt för folkskolans mera ordnade undervisning. Mot denna pröfning har jag dock flerstädes måst göra den anmärkningen, att den icke omfattar alla de ämnen, som äro föremål för småskolans förberedande undervisning, likasom ock att den ej varit tillräckligt grundlig. Dock har jag iakttagit, att vederbörande mer och mer börja förfara noggrannare härutinnan.

Endast i ett fall (i Gunnarsnäs folkskola) har jag under denna period nödgats anmärka, att en folkskola upptagit småskolebarn, som alls icke undergått någon pröfning eller af vederbörande lärarinna ens föreslagits till uppflyttning i folkskola.

I allmänhet gäller det alltså, att barnet, då det vid läsårets början uppflyttas i folkskolans första klass, har genomgått småskolan.

Beträffande skolgången i folkskolan måste jag ännu anmärka, att den inom några skoldistrikt fortfar att vara mycket oordentlig. Dessa distrikt äro: Brålanda, Erikstad, Frendefors, Jern, Sundals-Ryr, Walbo-Ryr, Torp, Töftedal och Dals Ed. Att jag har goda skäl för detta skarpa påstående bevisas bland annat deraf, att de i folkskolan i Frendefors inskrifna barnen under år 1891 *utan* giltigt skäl försummade skolan mer än 30,000 dagar!

Orsaken till oordentligheten i detta afseende i de nämnda distrikten tvekar jag icke att angifva vara brister, ja en nästan fullständig brist på tillsyn från presterskapets och skolrådsledamöternas sida. Det har dock allestädes eljest visat sig, att, der dessa vederbörande tagit på allvar itu med denna sak, oordentligheten småningom vikit och skolgången börjat blifva hvad den bör. I 65% af församlingarne är detta, dess bättre, fallet numera. Iakttagar barnet en ordentlig skolgång, genomgår det hvarje klass i folkskolan i allmänhet på ett år. Flyttning från lägre till högre klass inom folkskolan verkställes vid den examen, med hvilken undervisningen för året på stationen slutar.

Enligt gällande folkskolestadga och reglemente är barnet pligtigt till daglig skolgång, intill dess det har genomgått folkskolans högsta klass och vid anställd pröfning erhållit godkändt afgangsbetyg. Sådan afgangspröfning anställes numera i alla folkskolorna i regeln vid årets slut; men några skolrådsordförande hafva framflyttat denna pröfning till följande vår vid tiden för konfirmandundervisningens början. I allmänhet mottages intet barn i denna undervisning utan afgangsbetyg från folkskolan. Undantag härifrån göras dock inom ofvannämnda församlingar, der jag årligen funnit en hop konfirmerade utan att hafva genomgått ens folkskolans andra klass. Mindre anmärkningsvärdt hade detta möjligen varit, om dessa barn befunnit sig vid en högre ålder; men de hafva varit endast 13 å 14 år gamla. Allestädes der jag funnit sådant, har jag tillsagt vederbörande lärare att fortfarande bokföra dessa konfirmerade såsom skolpliktiga och påkalla skolrådets åtgärder att få dem i skolan. Vederbörande presterskap torde häraf låta sig varnas från att konfirmera barn, som icke, på sätt folkskolestadgan föreskrifver, befriats från skolgång, och att i stället, der behof deraf förefinnes, begagna sig af den anordning, som i tillägget till normalplanen af 1889 finnes angifven. Mycket vore dermed vunnet både för skolan och barnen.

Under år 1892 hafva de 15,377 skolpliktiga barnen mellan 7—14 år sålunda blifvit tillgodosedda ifråga om undervisning, att

7,649	undervisats i folkskolorna inom inspektionsområdet,
99	„ i de mindre folkskolorna „
5,599	„ i småskolorna „
301	„ i folk- eller småskolor utom den egna församlingen,
112	„ i allmänt läroverk,
23	„ i enskilda skolor (s. k. missionsskolor),
139	„ i hemmen, hvadan tillhoppa

13,922 af dessa barn hafva erhållit undervisning.

Utan undervisning hafva följande varit:

- 498 efter aflagd afgangsexamen från folkskolan,
- 99 till följd af sjukdom eller naturfel,
- 521 af annan anledning, hvarförutom uppgifter saknas för 337.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Värden om och undervisning i skola för dessa barn hafva ombesörjts af en lärarepersonal, som vid 1892 års slut utgjordes vid småskolorna af 6 lärare och 125 lärarinnor samt vid de mindre folkskolorna af 4 lärarinnor. Af denna personal hafva 4 lärare och 25 lärarinnor, som

före 1878 genomgått lärokurs och vunnit anställning som lärare eller lärarinnor, blifvit af folkskoleinspektören pröfvade och med undantag af 2 lärarinnor godkända enligt kongl. kung. den 1¹ 1878 och § 1888. Alla de öfriga hafva under senare tider genomgått småskolelärarinneseminarium och der blifvit i vederbörlig ordning godkända.

Folkskolans lärarepersonal utgjordes vid 1892 års slut af 93 lärare och 5 lärarinnor, alla vederbörligen utexaminerade från något statens folkskolelärareseminarium, äfvensom en biträdande lärarinna (i Åmåls stads folkskola), hvilken genomgått elementarskola för flickor och ett småskolelärarinneseminarium.

Med de undantag, som förut i denna berättelse anmärkts, kan jag vitsorda lärarepersonalen för ett godt och dugande arbete.

Undervisningen har jag funnit — på de ofvan nämnda undantagen när — vara fullt försvarlig. De särskilda ämnena hafva i rätt ordning ingått i undervisningen, och vid deras behandling har den läro gång, som normalplanen anvisar, blifvit följd och den föreskrifna lärokursen genomgått. Åskådlighet, reda och klarhet utmärka mer och mer undervisningen, der denna handhafves af den yngre generationen, och på grund deraf väcker den mer och mer lärjungarnes intresse. Mångenstädes får man nu i skolorna se, hurusom skolarbetet blifvit för barnen en glädje, den de sällan vilja försumma. Men skoltiden är kort och tillfällena att efter slutad skolgång fortsätta med det i skolan började äro för menige man små, mångenstädes inga andra än de, som erbjudas af den billiga och dåliga tidningspressen. Vederbörande, som hafva att vårda sig om ungdomens vaknade läslust, torde åt detta ärende böra egna större omtanke än hittills.

Skolförhören — utom de föreskrifna examina — förekomma i de flyttande folkskolorna en dag i veckan på den eller de rotar, der skolan icke är i verksamhet. Allestädes har jag sökt få dessa skolförhör förvandlade till ordentliga skoldagar med minst 4 timmars undervisning.

Emot *disciplinen*, sådan den kännetecknas af barnens skiök och väsende i skolan, har jag icke vid inspektionstillfällena funnit skäl till anmärkning. Skolans disciplin är för öfrigt ytterst beroende på lärarens förmåga att hafva akt på sig sjelf och inlägga i allt sitt görande och låtande det kärlekens allvar, som mer än något annat verkar på barnasinnnet. I en skola, der barn samlas från både goda och dåliga hem, påkallar disciplinen en vaken uppmärksamhet å lärarens sida, och är det mig en pligt erkänna, att jag i allmänhet märkt, hurusom lärarepersonalen varit medveten derom. •

VI. Undervisningsmaterielen.

Den undervisningsmateriel, som allmänneligen består *småskolorna*, är:

svart trätafla,
planscher till bibliska historien,
bilderark för skolan och hemmet,
mindre vägghkarta öfver Sverige,
kulram,
griffeltafla; hvarjemte barnen sjelfva bestå sig småskolans läsebok;

folkskolorna:

svart trätafla,
" " för teckning,
vägghkarta öfver Palestina,
" " Skandinavien,
globkarta,
vägghkarta öfver Asien,
" " Afrika,
" " Amerika,
väggtaflor " djurriket
" " människokroppen,
" " metriska systemet,

folkskolans läsebok,

räknekub; hvarjemte barnen sjelfva bestå sig griffeltafla, papper m. m. samt nödiga läroböcker.

Der ett eller annat af denna materiel vid inspektionen saknats, har det till vederbörande för rättelse anmärkts. Dessutom förekommer i en del folkskolor en mer eller mindre fullständig samling af den äskådningsmateriel i öfrigt, som på kongl. ecklesiastikdepartementets föranstaltande utgifvits.

VII. Anteckningsböcker

för småskolan: skolåldersförteckning, dagbok och examenskatolog finnas nu och föras ordentligt.

För folkskolorna tillkommer hufvudbok. Denna har befunnits ordentligt förd år för år och innehåller salunda en historia i sammanträngdaste form om hvarje barns skoltid.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Efter att under perioden 30 nya folkskolehus tillkommit och några äldre blifvit utvidgade och förbättrade, äro folkskolorna i allmänhet

försedda med tjenliga rum. Med den nuvarande roteindelningsen sakna endast 4 skolrotar egna lokaler. För 2 af dessa är beslut om byggande fattadt, de två andra hyra någorlunda tjenliga lokaler.

De mindre folkskolorna hafva ock lämpliga lärorum, dels egna dels förhyrda.

Småskolorna deremot äro fortfarande ytterst illa lottade i detta hänseende. På 131 rotar saknas för dem lämpliga lokaler, vare sig egna eller förhyrda. De hänvisas hit och dit i allmogens stugor. Gifvetvis är detta i högsta grad menligt för undervisningen. Ett stort behof föreligger alltså här att afhjelpa, och gällande folkskolestadgas föreskrift i detta afseende är tydlig och bjudande nog. Tyvärr dröjer det dock utan allt tvifvel ännu en god tid, innan hjälpen kommer. Vi måste nemligen å ena sidan icke förgäta, att de 171 skolhus, som nu finnas inom inspektionsområdet, kräft stora uppoffringar af de skattskyldiga och att de ekonomiska resurserna ej äro stora, och å andra sidan vara varsamma i våra anspråk på ytterligare uppoffringar och bida. till dess att folket sjelft får ögat öppet på, att här föreligger ett verkligt behof. För att komma dithän vände jag mig under 1892 till förste provinsialläkaren med skriftlig begäran, att han ville under sina tjänsteresor också tillse, hurudana lokaler, som småskolorna inhyste uti, och ur allmän hygienisk synpunkt uttala sitt omdöme. Han har gjort detta och sändt mig sitt skriftliga omdöme och ganska detaljerad beskrifning på de undersökta lokalerna. Meningen är nu att delgifva skolråden och församlingarne detta omdöme, som i ingressen säger: "Småskolornas lokaler motsvarade till största delen icke de fordringar. man har rättighet att ställa på dylika, särskildt gäller detta de småskolor, som flytta omkring i bondstugorna, och syntes det som om ofta dertill utsetts det sämsta och minsta rummet i huset." Jag hoppas att såmedelst så småningom öfverbevisa folket om nödvändigheten att förse småskolorna med egna lokaler.

Skolmöblerna förbättras årligen åt folkskolorna. De gamla. obekväma och för undervisningen hinderliga långbänkarne utbytas mer och mer mot tvåsitsiga skolpulpeter. Så har redan skett för 71 % af folkskolorna och 41 % af småskolorna, de småskolor nemligen som begagna samma skolhus som folkskolorna eller i skolhus erhållit särskilda lärorum åt sig. Men de hemlösa småskolorna lida äfven i detta hänseende stor brist.

Skolträdgårdar saknas i allmänhet ännu. Endast vid 14 skolhus äro sådana iordningställda.

IX. Tillsyn.

Tillsynen öfver skolorna från presterskapets och skolrådets sida är vaken och verksam inom 29 skoldistrikt, hvaremot den inom de öfriga 23 är svag och ringa, ja i 9 af dessa ingen. Jag har förut i denna berättelse påpekat *en* skada såsom en gifven följd häraf. Jag måste tillägga, att bristen på tillsyn verkar rent af förstörande åt alla håll inom skolorna. Så mycket större erkänsla framkallar den tillsyn, som med allvar och uthållighet inom 56 % af skoldistriktet verkligen kommer skolorna till del.

Åmål i nov. 1893.

C. Gillgren,
folkskoleinspektör.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG, 1884.

Berättelser om Folkskolorna inom Hernösands stift

åren 1887—1892.

I.

Vesternorrlands län.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Vesternorrlands län, undertecknads inspektionsområde, intager en ytvidd af 23,249 qv. km. och omfattar 65 skoldistrikt, fördelade på 6 kontrakt. Kontrakten och skoldistrikten äro följande.

Till *Ångermanlands södra kontrakt* höra Hernösand, Säbrå, Stigsjö, Viksjö och Häggdånger. *Ångermanlands östra kontrakt* omfattar Nordingrå, Ullånger, Vibyggerå, Nora, Skog, Bjerträ, Gudmundrå, Högsjö, Hemsö, Torsåker, Ytterlännäs och Dal. *Ångermanlands västra kontrakt* består af Boteå, Styrnäs, Öfverlännäs, Sångå, Sollefteå, Multrä, Ed, Långsele, Graninge, Resele, Ådals-Liden, Junsele, Ramsele, Edsele, Helgum, Bodum, Fjellsjö och Tåsjö. *Ångermanlands nordvästra kontrakt* omsluter Nätra, Sidensjö, Skorped, Anundsjö, Själevad, Örnköldsvik, Mo och Björna. *Ångermanlands nordöstra kontrakt* består af Arnäs, Gideå, Trehörningsjö och Grundsunda. De två återstående församlingarne inom detta kontrakt (Nordmaling och Bjurholm) tillhöra Vesterbottens län. Till *Medelpads kontrakt* slutligen höra Ljustorp, Hässjö, Tynderö, Skön, Alnö, Timrå, Selånger, Sättna, Sundsvall, Indal, Indals-Liden, Holm, Torp, Borgsjö, Stöde, Tuna, Attmar, Njurunda och Hafverö.

Folkmängden utgjorde vid inspektionsperiodens början 189,463 personer. Samtidigt funnos inom området:

folkskolor	122
mindre folkskolor	87
småskolor	101
Summa	310.

Under sexårsperioden 1887—1892 hafva tillkommit:

folkskolor	18
mindre folkskolor	43
småskolor	10
Summa	71.

Hela antalet skolor var vid slutet af år 1892:

fasta folkskolor	111
flyttande folkskolor	29
fasta mindre folkskolor	20
flyttande mindre folkskolor	110
fasta småskolor	64
flyttande småskolor	47
Summa	381.

Af de fasta folkskolorna hafva 95 *en* lärare eller lärarinna och 16 flere lärare eller lärarinnor. Bland de flyttande folkskolorna äro 23 flyttande på 2 stationer och 6 på 3 stationer. — Af de flyttande mindre folkskolorna flytta 37 på 2 stationer, 54 på 3, 17 på 4 och 2 på 5. De två på 5 stationer flyttande mindre folkskolorna finnas i Bodum och Anundsjö, der lokala förhållanden hittills hindrat en annars nödvändig inskränkning i stationernas antal. — Af de flyttande småskolorna flytta 23 på 2 stationer, 17 på 3, 5 på 4 och 2 på 5 stationer. De båda sistnämnda skolorna finnas inom Styrnäs och Adals-Liden. I Styrnäs har i år (1893) en ny folkskola inrättats. I sammanhang härmed skall ny roteindelning företagas, hvarigenom småskolans stationer komma att inskränkas. Småskolan i Adals-Liden har en årlig undervisningstid af 36 veckor.

Folkmängden har under sexårsperioden vuxit från 189,463 till 212,040 personer. Skolornas antal har under samma tid ökat från 310 till 381. Jemföres nu skolornas antal med folkmängden såväl vid periodens början som slut, finner man, att år 1887 belöpte sig *en* skola på 611 personer och år 1892 *en* skola på 557.

Den art skolor, som under perioden mest ökats, är mindre folkskolorna. I de stora skogstrakterna, der byarne och nybygggena, ofta

mycket små och med ett ringa antal skolpligtiga, ligga långt af läge från hvarandra, har man måst åtnöja sig med den undervisning, mindre folkskolor kunna lemna. Att i sådana trakter införa ett fullständigt system af småskolor och folkskolor synes, åtminstone under nuvarande förhållanden, icke vara möjligt. Helt annorlunda förhåller det sig med de tätare bebyggda delarne af inspektionsområdet. Der bör och kan skolväsendet fullt utbildas med folkskolor och förberedande småskolor. I sjelfva verket kan man redan nu drista säga, att skolväsendet i dessa bygder (jag tänker dervid i all synnerhet på sågverksdistrikten) är i *det hela* ganska väl organiseradt.

9 fortsättningsskolor finnas inom inspektionsområdet: 1 i Nora, 3 i Ytterlännäs, 1 i Styrnäs, 1 i Junsele, 1 i Sundsvall, 1 i Stöde och 1 i Tuna — alla (utom den i Styrnäs) ordnade i öfverensstämmelse med kongl. kungörelsen den 11 sept. 1877.

Under år 1892 voro 62 slöjdskolor i verksamhet. Vid periodens början var slöjdskolornas antal 28.

Följande tabell utvisar skolornas arter och antal inom hvarje skoldistrikt äfvensom stationernas antal för hvarje flyttande skola under år 1892.

Kontrakt och skoldistrikt.	Folkskolor.			Mindre folkskolor.					Småskolor.					Fortsättningsskolor.	Slöjdskolor.
	Flytt. på			Flyttande på					Flyttande på						
	Påsta.	2	3	Påsta.	2	3	4	5	Påsta.	2	3	4	5		
		stationer.	stationer.				stationer.								
Ångermanlands södra kontrakt.															
Hernösand	2	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Säbrå	1	1	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stigsjö	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Viksjö	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Häggdunger	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Säger	5	1	1	3	5	1	1	—	2	—	—	—	—	—	1
Ångermanlands östra kontrakt.															
Nordingrå	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Ullånger	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Kontrakt och skoldistrikt.	Folkskolor.			Mindre folkskolor.					Småskolor.					Förskoleinrättningar. Nöjskolor.	
	Pasta. stationer.	Flytt. på		Pasta. stationer.	Flyttande på				Pasta. stationer.	Flyttande på					
		2	3		2	3	4	5		2	3	4	5		
Vibyggerå	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nora	2	2	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1 3
Skog	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Torsåker	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Ytterlännäs	4	—	—	—	—	—	—	—	6	1	—	—	—	—	3
Dal	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bjerträ	5	—	—	3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
Gudmundrå	6	1	—	1	—	—	—	—	7	1	—	—	—	—	2
Högsjö	2	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hemsö	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Säger	24	5	—	8	1	6	2	—	16	4	1	—	—	—	4 8
Ångermanlands vestra kontrakt.															
Boteå	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Styrnäs	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Öfverlännäs	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Sånga	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Sollefteå	3	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Multrä	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ed	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Långsele	2	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	1
Graninge	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Resele	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—
Ådals-Liden	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
Junsele	1	—	—	—	1	2	—	—	1	—	2	—	—	—	1 2
Ramsäle	2	1	—	—	—	—	—	—	1	1	3	1	—	—	1
Edsäle	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Helgum	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Bodum	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
Fjellsjö	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Tåsjö	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Säger	22	5	1	2	3	11	—	1	5	9	10	4	2	2	16

Kontrakt och skoldistrikt.	Folkakolor.					Mindre folkskolor.					Småskolor.					Portentningskolor.	Sjögskolor.
	Flytt. på		Fasta.	Flyttande på				Fasta.	Flyttande på				Fasta.				
	2	3		2	3	4	5		2	3	4	5					
														stationer.	stationer.		
Ångermanlands nord-vestra kontrakt.																	
Nätra	2	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Sidensjö	—	—	1	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Skorped	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Anundsjö	1	—	—	—	—	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Själevad	2	—	1	—	—	3	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	
Örnaköldavik	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
Mo	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Björna	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
Säger	10	—	3	—	—	13	10	1	4	—	2	—	—	—	—	2	
Ångermanlands nord-östra kontrakt.																	
Arnäs	1	—	—	1	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Gideå	1	1	—	—	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Trehörningsjö	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Grundsunda	2	—	—	—	—	4	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	
Säger	5	1	—	1	3	10	3	—	2	—	—	—	—	—	—	3	
Medelpads kontrakt.																	
Ljustorp	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Hälsjö	4	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
Tynderö	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Skön	10	—	—	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	11	
Alnö	3	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	3	
Timrå	3	—	—	4	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Selånger	1	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Sättna	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Sundsvall	4	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	6	
Indal	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
Indals-Liden	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	

Kontrakt och skoldistrikt.	Folkskolor.				Mindre folkskolor.				Småskolor.				Fortsättningskolor.	Slöjskolor.	
	Pasta.	Flytt. på		Pasta.	Flyttande på				Pasta.	Flyttande på					
		2	3		2	3	4	5		2	3	4			5
		stationer.			stationer.					stationer.					
Holm	1	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Torp	1	2	—	—	—	5	—	—	—	3	—	—	—	—	
Borgejö	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	
Stöde	1	—	1	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	1	
Tuna	2	1	—	—	1	—	—	—	1	3	—	—	—	1	
Attmar	2	—	—	—	2	—	—	—	—	3	—	—	—	1	
Njurunda	8	1	—	—	2	—	—	—	3	—	—	—	—	3	
Hafverö	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Säger	45	11	1	6	25	13	1	—	35	10	4	1	—	3	
I samtliga kontrakt	111	23	6	20	37	54	17	2	64	23	17	5	2	9	

Öfriga anstalter för folkundervisningen äro Vesternorrlands läns folkhögskola i Helgum, högre folkskolan i Gudmundrå, döfatumskolan i Hernösand, tekniska söndags- och aftonskolorna i Hernösand och Sundsvall, länets högre hemslöjdskola, som under år 1892 var förlagd i Sundsvall, och några enskilda skolor.

Folkskolan i Hernösand är anordnad enligt normalplanen Lit. A med ett tillräckligt antal parallellklasser. I Sundsvalls skoldistrikt är folkskolan i den egentliga staden delad i två fristående afdelningar, en för gossar och en för flickor. Hvardera afdelningen omfattar fyra årsklasser; hvarje klass undervisas af särskild lärare eller lärarinna (normalpl. Lit. A). Samtliga årsklasser äro delade i parallellklasser. Stenhammarens folkskola i samma skoldistrikt omfattar två årsklasser, första och andra kl. Hvardera klassen undervisas af särskild lärare och lärarinna. När barnen genomgått dessa båda klasser, fortsätta de sin skolgång i den nyss nämnda folkskolan i den egentliga staden. Stadsmons folkskola omfattar fyra klasser. af hvilka tredje och fjerde klasserna undervisas af samma lärare. Första och andra klasserna undervisas hvardera af särskild lärarinna. Folkskolan i Bôle by, som jemväl hör till Sundsvalls skoldistrikt. omfattar två afdelningar: en folkskoleafdelning med 3 årsklasser och en småskoleafdelning med 2 årsklasser. Båda afdelningarne undervisas af samma lärarinna på skilda tider. Vid Sandö i Bjerträ är folkskolan anordnad i öfverensstämmelse med Lit. B i normalplanen.

Folkskolorna vid Ytterlännäs kyrka, vid Ortviken och vid Sköns kyrka samt vid Svartvik äro jemväl anordnade enligt Lit. B. Öfriga fasta folkskolor, som hafva särskild småskola till underlag, äro anordnade enligt Lit. C eller E i normalplanen.

Fasta folkskolor, som sakna småskola till underlag, äro delade i två afdelningar, en småskole- och en folkskoleafdelning, som vanligtvis undervisas på skilda tider, antingen så att folkskoleafdelningen undervisas i slutet af höstterminen och början af vårterminen och småskoleafdelningen under den öfriga tiden af läsåret, eller ock så att afdelningarne besöka skolan olika dagar i veckan. Folkskoleafdelningen har 3 å 4 årsklasser och småskoleafdelningen vanligen 2 klasser. Någon gång är skolan så anordnad, att hvardera afdelningen omfattar 3 årsklasser.

Af de flyttande folkskolorna hafva somliga förberedande småskola, andra icke. 1 förra fallet äro folkskolorna ordnade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Lit. G eller H i normalplanen. (I Ramsele äro folkskolorna treklassiga med treklassiga småskolor till underlag.) I senare fallet äro de delade i två afdelningar, en småskole- och en folkskoleafdelning, som samtidigt undervisas. Småskoleafdelningen har i regeln 2 klasser och folkskoleafdelningen 3.

Af de fasta mindre folkskolorna är den vid Träsk i Skog anordnad enligt normalplanen Lit. I. Öfriga mindre folkskolor, såväl fasta som flyttande, äro vanligen delade i två afdelningar, en småskole- och en folkskoleafdelning, hvardera med 2 årsklasser. Båda afdelningarne undervisas samtidigt.

De allra flesta småskolor, både fasta och flyttande, omfatta 2 årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna. I Hernösand och Sundsvall, vid Svartvik och Kramfors samt vid några småskolor i Skön undervisas hvardera klassen af särskild lärarinna. (I Hernösand och Sundsvall parallelklasser, hvardera med särskild lärarinna.) På några ställen undervisas de två årsklasserna af samma lärarinna på skilda tider. Några småskolor äro treklassiga. Undantagsvis förekomma i Ytterlännäs 2 fyrklassiga småskolor.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnen i småskolorna äro kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning, teckning, sång och gymnastik samt åskådningsöfningar. I mindre folkskolorna undervisas i kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning, geografi, naturkunnighet, teckning, sång och gymnastik. I

folkskolorna äro ämnena följande: kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar samt grammatikaliska öfningar), räkning och geometri, geografi och historia, naturkunnighet, teckning, sång, gymnastik, trädgårdsskötsel och slöjd. I fortsättningsskolorna meddelas undervisning i kristendomskunskap (hufvudsakligen bibelläsning), modersmålet (företrädesvis dess skriftliga användning), räkning och geometri, teckning samt i några skolor äfven historia och naturkunnighet.

I fråga om läroämnena äro i öfrigt några omständigheter att märka. Vid de flyttande småskolorna utgå ofta teckning och åskådningsöfningar såsom undervisningsämnen. Vid några mindre folkskolor förekommer historia såsom särskildt läroämne. Vanligen meddelas dock den historiska undervisning, som i mindre folkskolorna kan förekomma, muntligt under läsningen af valda stycken i läsboken för folkskolan. Vid de flyttande mindre folkskolorna eger i regeln ej teckningsundervisning rum. Äfven vid några flyttande folkskolor förekommer icke teckning. Vid 1 mindre folkskola (i Junsele) och 59 folkskolor samt vid 2 fristående slöjdskolor (i Gudmundrå) meddelades under 1892 undervisning i slöjd för gossar. Under samma år förekom undervisning i trädgårdsskötsel vid 15 folkskolor. Vid många flyttande skolor förekommer icke gymnastik. Det knappa utrymmet i de hyrda lokalerna förhindrar en gymnastikundervisning i verklig mening.

Lärokurser och läsordningar för de olika slagen af folk- och småskolor äro upprättade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar för motsvarande eller liknande skolformer. För mindre folkskolorna äro kurser och läsordningar uppgjorda med ledning af skolformen Lit. K i normalplanen.

III. Lärotider.

Fortsättningsskolorna hafva i regeln varit förlagda till början af året. I Styrnäs pågår fortsättningsskolan från midten af november till midten af december. I Junsele är lärotiden fördelad på tvenne terminer: den ena räcker från midten af januari till midten af februari och den andra från midten af december till månadens slut. I Sundsvall är fortsättningsskolan anordnad såsom aftonskola. Undervisningen pågår under 15 veckor af vårterminen, 12 timmar i veckan. — I allmänhet har undervisningstiden vid fortsättningsskolorna varit förlagd inom folkskolans undervisningstid med 4 veckor.

I öfriga skolor börjar den årliga undervisningstiden i början eller midten af januari och fortgår till slutet af maj eller början af juni, då sommarferierna inträda och räcka i 3 månader. Derefter återtages undervisningen omkring den 1 september och fortgår, till dess att den föreskrifna årliga lärotiden af 8 kalendermånader eller 34½ veckor tilläandalupit.

I de flesta skolorna pågår undervisningen 6 dagar i veckan. I folkskola och mindre folkskola undervisas vanligen 30 timmar i veckan och i småskola 24 å 30 timmar. I nu nämnda timantal inräknas tiominutersrasterna mellan lektionerna men icke tiden för morgonbönen, som enligt normalreglementet för Hernösands stift icke må upptaga längre tid än 15 minuter. Mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar göres ett längre uppehåll.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Antalet barn om 7—14 år utgjorde vid utgången af år 1887 31,585; vid 1892 års slut uppgick antalet till 36,510. Af dessa 36,510 om 7—14 år hade enligt skolrådets uppgifter:

undervisats i distriktets folkskolor	11,625
” ” ” mindre folkskolor	8,151
” ” ” småskolor	6,029
” ” folkskolor utom distriktet	450
” ” allmänna läroverk m. m.	615
” ” enskilda skolor	542
” ” hemmen	6,911
ej deltagit i undervisningen efter aflagd afgangsexamen . .	492
” ” genomgången minimikurs	284
” ” af sjukdom eller naturfel	157
” ” annan anledning	335
uppgifter saknats om	919

Summa 36,510.

Under åren 1887—1892 har nedanstående procent af antalet barn om 7—14 år

	1887	1888	1889	1890	1891	1892
undervisats i distriktets folkskolor	31,8	32,1	32,0	32,4	32,0	31,9
” ” ” mindre folkskolor	20,0	20,9	22,6	21,0	22,3	22,3
” ” ” småskolor	20,0	18,7	17,4	17,8	16,2	16,6
” ” folkskolor utom distriktet	1,0	1,4	1,1	1,2	1,2	1,2
” ” allmänna läroverk m. m.	1,6	1,2	1,6	1,7	1,8	1,7
” ” enskilda skolor	1,8	2,0	1,9	1,1	1,6	1,4
” ” hemmen	19,0	17,5	18,3	18,2	19,0	19,0

	1887	1888	1889	1890	1891	1892
ej deltagit i undervisningen:						
efter aflagd afgangsexamen	0,9	1,6	1,0	0,9	1,0	1,3
» genomgången minimikurs	1,1	1,4	0,7	0,9	1,0	0,8
af sjukdom eller naturfel	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4
» annan anledning	0,5	0,6	0,9	1,2	1,1	0,9
uppgifter saknats om	2,0	2,2	2,2	3,2	2,5	2,5.

Om barn under 7 år eller öfver 14 år eller från fremmande distrikt medtagas vid räkningen, så befinnes det, att år 1887 blefvo 25,746, år 1888 26,521, år 1889 27,632, år 1890 27,952, år 1891 28,279 och år 1892 28,528 barn undervisade i inspektionsområdets samtliga folkskolor, mindre folkskolor och småskolor.

I de flesta skoldistrikt inträder skolåldern med det år, under hvilket barnet fyller 7 år. På några ställen (t. ex. Gudmundrå, Junsele, Gideå) är tiden, då barns skolgång skall begynna, något uppskjuten. Enligt gällande reglementen intagas nybörjare i fast skola endast en gång om året, i somliga skoldistrikt vid vårterminens början, i andra vid höstterminens. I flyttande skola intagas nybörjare endast en gång om året på hvarje station.

Skolgången är ännu vid skolorna på den egentliga landsbygden långt ifrån nöjaktig. Dels infinna sig ej alla barn i skolan på den dag, då läseterminen börjar, dels fortsätta barnen icke alltid sin skolgång i en sammanhängande följd, utan afbryta den under en eller flere terminer. Jag bör dock tillägga, att skolgången är efter år synes blifva fastare och jemnare. Vid sågverkens och städernas skolor är skolgången ganska tillfredsställande.

Flyttning från lägre till högre klass eller från småskola till folkskola verkställes i sammanhang med årsexamen. Med de barn, som, efter att hafva inhemtat folkskolans lärokurs, vilja afgå från skolan, anställles särskild afgangspröfning en gång om året, oftast på annan dag än årsexamen. Skolradsordföranden och läraren pläga underskrifva afgangsbetygen.

V. Lärare, undervisning, ordning och tukt samt skolförhör.

Lärarepersonalen utgjorde

		år 1887	år 1888	år 1889	år 1890	år 1891	år 1892
ordinarie lärare	vid folkskolor . .	101	111	112	106	116	116
» lärarinnor	» » . .	11	15	17	17	23	23
icke ordinarie lärare	» » . .	21	14	14	20	16	19
» » lärarinnor	» » . .	10	8	10	17	13	14
Transport		143	148	153	160	168	172

	år 1887	år 1888	år 1889	år 1890	år 1891	år 1892
Transport	143	148	153	160	168	172
biträdande lärare vid folkskolor	—	1	2	2	3	2
» lärarinnor »	1	2	1	1	1	2
lärare vid mindre folkskolor	10	9	8	8	8	7
lärarinnor » » »	82	96	105	107	118	123
lärare » småskolor	2	1	3	6	3	4
lärarinnor » »	113	112	114	118	119	129
Summa	351	369	386	402	420	439.

Under perioden har alltså lärarepersonalen ökats med 88 personer. I medeltal belöpte sig på hvarje lärare och lärarinna af barn om 7—14 år:

år 1887	90 barn
» 1888	89 »
» 1889	88 »
» 1890	87 »
» 1891	85 »
» 1892	83 »

Undervisningen, ordningen och tukten inom skolorna synas i det hela tillfredsställande. De få undantagen upphäffa icke regeln. — I allmänhet ställer disciplinen stora kraf på lärarne vid sågverksdistriktens och städernas skolor.

Hvad undervisningen i de särskilda läse- och öfningsämnena angår, torde följande få i korthet anföras. *Kristendomsundervisningen* bedrifves i regeln med nit och intresse och i det hela på ett sätt, som motsvarar billiga fordringar. Någon gång skulle man väl kunna önska, att vederbörande vid framställningen af de bibliska berättelserna och katekesstyckena föredroge sakerna mera fritt och lefvande och ej så ängsligt efter lärobokens ord. Ty när läraren alltför mycket fasthänger vid *formen* af berättelsen eller lärostycket, kan det hända, att barnen vid återgifvandet förlora saksammanhanget ur sigte för ordsammanhanget. Det myckna talet om en själlös och mekanisk utamläsning vid kristendomsundervisningen är dock numera i alla händelser högst öfverdrifvet. — Vid den första undervisningen i *modersmålet* användes i de flesta fasta småskolor ljud-skrif-läsemetoden med godt resultat. I de flyttande skolorna begagnas bokstafveringsmetoden, något modifierad. Folkskolornas och mindre folkskolornas barn vinna i allmänhet färdighet att läsa rätt och temligen flytande i bok. Välläsningen är endast i ett jembeförelsevis fåtal skolor rätt nöjaktig. Öfningar att uppfatta det lästa förekomma i alla skolor; kursiv läsning öfvas dock mest. I

några väl ordnade folkskolor hafva barnen i de högsta klasserna vunnit ganska god färdighet i att utarbete enkla beskrifningar och uppsätta de vanligast förekommande affärsskrifvelser. De flesta barn äro, när de afgå från skolan, osäkra i rättskrifning. Valskrifning öfvas efter flere olika metoder. — De första elementen i *räkning* meddelas i småskolorna på ett ganska askådligt sätt. På den grund, som blifvit lagd i småskolorna, arbetas vidare i folkskolorna med ett i det hela rätt tillfredsställande resultat. I de skolor, der flere klasser undervisas samtidigt af samma lärare, möta svårigheter vid räkneundervisningens behöriga skötande, emedan räkning ofta måste förekomma såsom tyst öfning, hvarvid klasserna lätteligen sönderfalla i flere små grupper. I sådana skolor röja barnen ej sällan en viss osäkerhet i att rätt lösa sina uppgifter. Den undervisning i *geometri*, som förekommer i folkskolorna, meddelas på ett enkelt och lättfattligt sätt. — Undervisningen i *realämnena* (*geografi*, *historia* och *naturkunnighet*) meddelas förberedelsevis redan i småskolorna såsom åskådningsöfningar, hvilka stundom bedrifvas temligen planlöst. En stor olägenhet vid den förberedande geografiska undervisningen består deri, att en för skolan lämplig länskarta icke finnes. I mindre folkskolorna är undervisningen i *geografi* och *naturkunnighet* icke sällan temligen torftig; den gifver barnen snarare ett magert namnregister än en fyllig kunskap. I *historia* meddelas hedniska och katolska tidehvarfven vanligen efter läseboken och muntligt; det följande inhemtas efter en kort lärobok. — Vid undervisningen i *teckning* följes Stuhlmannska metoden. *Sångundervisning* bedrifves i så godt som alla skolor och i allmänhet med lif och intresse. Koraler och fosterländska sånger öfvas mest. Äfven flerstämmiga stycken förekomma här och hvar. *Gymnastiken* åter kommer icke till sin rätt. Endels beror detta derpå, att läsetiden infaller på den oblidare delen af året, då öfningar i fria luften sällan kunna ifrågakomma. Och vid de flyttande skolorna gifva de hyrda lokalerna i regeln icke utrymme för öfningar i gymnastik. Men äfven vid fasta skolor, der afklädningsrummet kunde användas till gymnastiksal, förekommer ej alltid regelbundet gymnastik. Det öfningsämne, som är sämst lottadt, är utan tvifvel *trädgårdsskötsel*. Klimatet medgifver blott odling af bärbuskar och köksväxter samt plantering af prydnadsträd. Härtill kommer — såsom nyss antyddes — att skolorna i regeln hafva ferier under den del af året, då trädgårdsskötsel egentligen kan ifrågakomma. *Slöjden* omfattas med intresse af barn och föräldrar samt gör goda framsteg. Länets hushållningssällskap lemnar anslag till inköp af materiel vid upprättandet af nya slöjdskolor.

Årsexamen anställes i de flyttande skolorna, då undervisningen inom roten avslutas, och i de fasta skolorna vid läsårets slut under ledning af skolrådets ordförande eller någon ledamot i skolrådet. Efter examens slut kungöras lärarens vitsord öfver barnens skolgång, flit och uppförande. Äfven tillkännagifves flyttning från lägre till högre klass eller från småskola till folkskola. Afgångspröfning verkställles en gång om året. Roteförhör hållas temligen allmänt. Ett svårt hinder för roteförhörs regelbundna hållande är på många trakter det stora afståndet mellan skolans stationer. Det förhör, som enligt § 38 i gällande folkskolestadga årligen skall anställas med skolpliktiga barn, som undervisas i hemmen, eger sällan eller rättare sagdt så godt som aldrig rum. Om vederbörande stälde sig denna paragraf till noggrann efterrättelse, skulle i uppgifterna det stora antalet »undervisade i hemmen» högst betydligt nedgå. Om också ett eller annat af dessa barn får i hemmet en undervisning, som någorlunda motsvarar undervisningen i skolan, erhåller dock det stora flertalet ringa undervisning. Detta visar sig ganska tydligt, när dessa barn inemot konfirmationsåldern vanligen besöka skolan en eller annan termin. Till sitt kunskapsmått höra de till en låg klass; i anseende till sin ålder borde de tillhöra en hög. Man kan lätteligen föreställa sig, hvilket hinder i undervisningen dessa jämförelsevis gamla och vid skolarbetet helt och hållet ovana barn skola vålla.

VI. Undervisningsmateriel och skolbibliotek.

Undervisningsmaterielen kan numera i allmänhet sägas vara ganska god. Fysiska apparater saknas visserligen ännu i de flesta folkskolor. Men annan undervisningsmateriel, såsom planscher, kartor, läseböcker m. m., finnes. Äfven de mindre folkskolorna och småskolorna äro försedda med nödig materiel.

Under sexårsperioden hafva utgått till inköp af ny materiel:

år 1887	kr. 8,165: 11
» 1888	7,943: 62
» 1889	9,441: 39
» 1890	9,474: 65
» 1891	13,410: —
» 1892	15,529: 23

Summa kr. 63,964: —.

Häri är icke inräknadt hvad vederbörande sågverksegare på egen bekostnad utgifvit till anskaffande af materiel till sina skolor.

Särskilda skolbibliotek med böcker, afsedda för barn och ungdom, finnas icke. Fråga om inrättande af sådana bibliotek har visserligen väckts på läraremöten och vid andra tillfällen; men ännu har ej något resultat häraf försports.

VII. Anteckningsböcker.

Dagbok och examenskatalog finnas i alla skolor. I somliga skoldistrikt föres en för hela distriktet gemensam matrikel. I andra har hvarje folkskola (stundom äfven hvarje mindre folkskola) egen matrikel. Der en folkskola har småskola till underlag, hafva skolorna vanligen gemensam matrikel, som föres af folkskoleläraren. I några skoldistrikt finnas betygsböcker, som tillika äro anmärkningsböcker. Fullständiga inventarieförteckningar saknas ännu i många skolor. Böcker för anteckning af skolrådsledamöternas skolbesök hafva införts i några distrikts skolor. — Bokföringen vid mindre folkskolor och småskolor gifver stundom anledning till anmärkning.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Vid sexårsperiodens början utgjorde skolhusens antal inom inspektionsområdet 183; vid periodens slut hade antalet stigit till 209. De flesta af områdets skolhus äro till sin beskaffenhet goda och ändamålsenliga. Bland under perioden uppförda skolhus får jag i främsta rummet nämna Sundsvalls två nya, präktiga skolhus med tillsammans 35 lärosalar. Dessa skolhus hafva kostat 318.643 kr. 90 öre. Ett särskildt slöjdskolehus med 9 slöjdsalar har äfven uppförts i samma skoldistrikt för en kostnad af 86,485 kr. 76 öre. Bland öfriga nyuppförda skolhus torde jag få framhålla skolhuset vid Ytterlännäs kyrka samt skolhusen vid Dal i Nora och på Sandö i Bjerträ. — Möblerna i de nya, likasom äfven i de flesta äldre skolhusen, äro ganska ändamålsenliga.

Sämre står det till med de hyrda skollokaler. På några ställen synes skolradet endast fästa afseende vid att få lokalerna för så billigt pris som möjligt utan att undersöka, om lokalerna äro tillräckligt rymliga, varma och i öfrigt lämpliga. På mina resor har jag en eller annan gång påträffat skollokaler, som varit rent af under all kritik. Rättvisligen bör jag dock tillägga, att vederbörande i de flesta skoldistrikt — särskildt vill jag nämna Gideå — allvar-

ligen bemöda sig att hyra så lämpliga skollokaler som möjligt. I de hyrda skollokalerna begagnas mest långbänkar; sällan förekomma pulpetbänkar.

Skolsalarne hållas ej alltid tillbörligt rena och snygga. Skurning sker sällan. Sopning och damtorkning förrättas väl dagligen, men på de flesta ställen af skolbarnen.

Enligt skolrådets uppgifter finnas 19 skolträdgårdar inom inspektionsområdet

IX. Tillsyn.

Den tillsyn öfver skolorna, som aligger skolrådet, utöfvas i främsta rummet af skolrådets ordförande. Föreskriften i folkskolestadgan om skoldistriktens indelning i mindre områden för att underlätta tillsynen tillämpas ganska allmänt. I regeln tillsätts särskilda tillsyningsmän för att biträda skolrådets ledamöter. Vid hvarje läsårs början brukar skolrådet bestämman och i hvarje skola genom anslag uppgifva den eller de skolrådsledamöter och tillsyningsmän, under hvilkas närmaste tillsyn skolan står. I många skoldistrikt får skolrådets ordförande god hjälp af öfriga ledamöter i skolrådet vid tillsynen öfver skolorna. I andra åter måste ordföranden så godt som ensam fullgöra de skyldigheter, som i detta afseende åligga skolrådet i dess helhet.

X. Kostnader för skolväsendet.

Till lärarelöner, skollokaler och inventarier, undervisningsmateriel och öfriga utgifter utgingo:

år 1887	kr. 371,277: 82
” 1888	374,779: 26
1889	415,706: 90
” 1890	514,485: 26
” 1891	642,018: 47
” 1892	498,613: 39

Summa kr. 2,816,881: 30.

Aflöningarne till lärare och lärarinnor hafva under sexarsperioden stigit i jemn ökning och utgjorde:

år 1887	kr. 238,225: 95
” 1888	250,262: 77

år 1889	kr. 256,607: 35
» 1890	» 266,691: 34
» 1891	» 278,594: 85
» 1892	297,916: 93.

Kostnaden till »skollokaler och inventarier» utgjorde:

år 1887	kr. 84,200: 39
» 1888	» 77,383: 12
» 1889	» 98,435: 79
» 1890	» 190,560: 25
» 1891	» 301,575: 16
» 1892	» 125,984: 35.

Malte Hamnström.

II.

Jemtlands län.

Det mig nädigst anvisade inspektionsområdet utgöres af Jemtlands län, hvars område numera efter företagna omregleringar af förut befintliga oregelbundenheter sammanfaller med den kyrkliga indelningen i 4 kontrakt och 61 församlingar. Skoldistriktens antal, som vid förra inspektionsperiodens slut utgjorde 55, har under denna period ökats till 58. Ännu finnas alltså 3 skoldistrikt, som bestå af mer än en församling, nemligen Brunflo-Marieby, Hackås-Gillhof och Hallen-Marby skoldistrikt. Delning af det förstnämnda är dock redan beslutad.

Ehuru länet gått väsentligen framåt i lättade samfärdsmedel och ökad befolkning, resa sig fortfarande nästan oförminskade samma hinder emot en god och kraftig skolorganisation, som i min berättelse för perioden 1877—1881 närmare berördes, nemligen att befolkningen är kringströdd i små byalag öfver en oerhörd yta. Under sådana förhållanden kunna ej här utan allt för betungande kostnader beredas så rikliga och bekväma undervisningstillfällen, som i tätare befolkade orter; och den häraf betingade yttre anordningen af skolväsendet återverkar jemväl på skolornas inre organisation och undervisningens ordnande.

Efter dessa inledande anmärkningar öfvergår jag till den närmare redogörelsen för skolväsendets tillstånd m. m. under de i den nådiga instruktionen angifna synpunkter.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Vid förra inspektionsperiodens slut funnos inom länets landsbygd 60 folkskolor (44 fasta, 16 flyttande), 11 mindre folkskolor (3 fasta,

8 flyttande) och 179 småskolor (8 fasta, 171 flyttande). Inom länets enda stad, Östersund, underhölls en folkskola med 7 lärarekrafter, deraf 4 (2 lärare, 2 lärarinnor) undervisade inom folkskolans lärområde och 3 (lärarinnor) lemnade småskoleundervisning. För jämförelse med landsbygden torde alltså denna stadsskola böra räknas lika med 4 folkskolor och 3 småskolor, hvadan hela antalet inom länet uppgick till 64 folkskolor, 11 mindre folkskolor och 182 småskolor. Länets folkmängd utgjorde då 94,318 personer; och funnos alltså 27,2 skolor för hvarje 10,000-tal af folkmängden, samt, om hänsyn toges till endast folkskolorna (egentliga och mindre), 8 folkskolor för samma 10,000-tal.

Efter enahanda beräkningsgrund med afseende på stadens folkskola, der vid 1892 års slut 7 lärare (lärarinnor) voro anställda vid folkskoleafdelningen och 6 (lärarinnor) vid småskoleafdelningen, funnos inom länet vid denna periods slut 74 folkskolor (55 fasta, 19 flyttande), 30 mindre folkskolor (11 fasta, 19 flyttande) och 190 småskolor (20 fasta, 170 flyttande). I förhållande till folkmängden, som under tiden vuxit till 100,373 personer, komma 29,3 skolor på hvarje 10,000-tal och beträffande endast folkskolorna (egentliga och mindre) 10,3 sådana på 10,000-talet.

Uti förestående antal skolor äro icke inräknade de särskildt för lappska befolkningen afsedda tvenne *kateketskolorna* och *Svenska Missionssällskapets skola* i Änge, Undersåkers socken.

Af *fortsättningsskolor* förekomma vid periodens slut endast två i Rätans och Kyrkås' distrikt, sedan den i Östersund inrättade under läsåret 1892—1893 varit instäld af brist på tillräckligt antal lärjungar.

Utom de med folkundervisningen förbundna *slöjdskolorna*, för hvilka skall redogöras under 'läroämnen och lärokurser', är i Östersund inrättad en fristående slöjdskola, som meddelar undervisning ej allenast i träslöjd, utan äfven i räkning, tillämpad geometri och ritning, och till hvilken lärjungar från hela länet hafva tillträdde.

Enskilda skolor af större betydighet och till folkundervisning hänförliga funnos: i Alsens skoldistrikt, der egaren till Trångsvikens sågverk för dess arbetarebefolkning bekostar särskild skola, närmast jämförlig med fast mindre folkskola; i Ströms skoldistrikt, der det efter sin stiftare s. k. Sandellska barnhemmet fortfarande underhåller folkskoleundervisning för hemmets och några andra barn, samt i Östersund, der, trots dess offentliga folkskolas ständiga utvidgning, utrymme ändå finnes för en enskild småskola. Såsom enskild skola bör ock måhända räknas den med landstingets små-

skoleseminarium i Östersund förbundna öfningsskolan, som i regel har 16 å 20 lärjungar.

Dessa äro nu de för folkundervisning afsedda läroanstalter, som finnas i länet. Med afseende på deras antal i förhållande till folkmängden torde Jemtlands län fortfarande stå temligen långt öfver medeltalet för hela riket, hvilket vid periodens början var 24,9 skolor (= lärare) för 10,000. Af de i min förra berättelse (sid. 61) sasom önskemål framhållna 14 nya folkskolorna hafva, då hänsyn ej tages till Östersunds stad, 9 vunnits och ytterligare 4 inträda i verksamhet innevarande och nästkommande år. I fråga om de mindre folkskolorna hafva nitton nybildats eller ombildats från småskolor, och likväl hafva jemväl de senare ökat i antal med 5. Talförhållandet mellan små- och folkskolor har sålunda icke oväsentligt förbättrats.

Innan jag går att redogöra för skolornas anordning enligt gällande reglementen, måste jag förutskicka den anmärkningen, att 19 skoldistrikt ännu sakna förnyade reglementen. Hvad beträffar 12 af dessa, har dröjsmalet berott på der påyrkade och efter hand vunna förbättringar i organisationen, hvilka man ville hafva genomförda, innan ett nytt reglemente beästade skolskicket; men i de öfriga 7 distrikten beror bristen på ren försummelse af vederbörande skolråd. Emellertid har äfven i dessa 19 skoldistrikt anordningen af skolornas verksamhet genomförts till hufvudsaklig likhet med den, som gäller vid likartade förhållanden inom sådana distrikt, der reglemente bundit organisationen.

Grunddragen af denna anordning har jag haft äran angifva i min berättelse för perioden 1882—1886 (sid. 45—47), och jag har icke funnit skäl att vid senare reglementsgranskningar frånträda de grundsatser, för hvilka der redogjordes. Af de vid 1892 års slut befintliga 11 fasta och 19 flyttande mindre folkskolorna hafva sålunda samtliga antingen redan egna skolhus eller bekomma sådana inom närmaste framtid, och de flyttande bland dem hafva blott 2 rotar. Med afseende på aflägsenheten från distriktens folkskolor hafva alla kunnat tilldelas det i kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 föreskrifna vitsordet, att vara inrättade under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra dem berättigade; dock har sådant vitsord beträffande tvenne mindre folkskolor, de i Laxsjö och Hotagen, der folkskolor ännu icke äro inrättade, endast kunnat gifvas på den grund, att vederbörande domkapitel gifvit sin särskilda tillåtelse, att dessa skoldistrikt tills vidare finge, besörja undervisningen medelst mindre folkskolor. I det förstnämnda träder dock egentlig folkskola i verksamhet med instundande läsår.

Af de befintliga 170 flyttande småskolorna hafva 74 två rotar, 89 tre rotar och 7 fyra rotar. Af samtliga 184 småskolor hafva 77 normalplanenlig lärokurs (2- å 3-årig) och 107 äro att anse såsom »utvidgade» småskolor, med 4-årig, in på folkskoleområdet sig sträckande lärokurs.

Alla de flyttande folkskolorna hafva, såsom nämnt, blott två rotar.

De flesta folkskolor äro tilldelade 4 årsklasser. Har folkskolan under sig endast en eller flere närbelägna småskolor med normal lärokurs, mottager hon alla sina lärjungar efter uppflyttning från småskola i sin lägre afdelning (första och andra årsklassen) och uppflyttar dem efter pröfvad mogenhet i sin högre (tredje och fjärde årsklass). Har hon derjemte att mottaga lärjungar från »utvidgade» småskolor, uppflyttas dessa direkt i den högre afdelningen. Anordningen blir således i båda fallen lika normalplanens anvisningar för »folkskola (fast eller flyttande) med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare» (Lit. E eller G). 41 af de fasta och 12 af de flyttande folkskolorna äro ordnade på detta sätt. De öfriga 11 folkskolorna utgöra undantag från denna regel. Utom Östersunds folkskola, som längre ned skall till sin anordning beskrivas, förekomma ännu två folkskolor (1 i Undersåker och 1 i Rödön), som hafva mer än en lärare. Vid den förstnämnda är emellan ordinarie läraren och biträdande lärarinnan införd ett slags ämnesväxling i de båda afdelningarne (beroende på lärarens försvagade hörsel), och i den senare sköter biträdande läraren undervisningen i lägre afdelningen. I Åre båda folkskolor (fasta) undervisas de båda afdelningarne på olika tider, så att den lägre afdelningen bevisar skolan i början af höstterminen och slutet af vårterminen, den högre under midvintern. Fyra fasta och två flyttande folkskolor sakna underlag af småskola och hafva därför en småskoleafdelning med särskild undervisningstid. Dessa skolor hafva emellertid så ringa lärjungeantal, att en sådan anordning ej kan anses menlig.

Östersunds folkskola är fördelad i sex klasser, hvaraf de två lägsta motsvara småskola. Hvarje klass undervisas af särskild lärare eller lärarinna. Efter hand hafva s. k. parallelklasser af de fyra lägsta klasserna måst bildas, så att lärareantalet nu är 13, nemligen 7 för folkskoleafdelningen och 6 för småskoleafdelningen. Hvarje lärare (lärarinna) följer samma lärjungar genom en tvåårig kurs, så att lärjungen under sin hela skoltid kommer att handledas af allenast tre lärare.

Af de mindre folkskolorna har ingen förberedande småskola under sig. De äro med här ofvan nämnda undantag (Laxsjö och

Hotagen) inrättade för sådana uthygder, som ej varit af den betydendet, att der kunnat yrkas en egentlig folkskolas upprättande, och hafva i regel, i synnerhet de flyttande, ett vida ringare lärjungeantal än folkskolorna. Dessa skolor hafva sålunda uppgiften att undervisa alla sex årsklasserna, vare sig samtidigt (de flesta af de flyttande), eller på skilda tider (de fasta och några af de flyttande). Der undervisningen är samtidig, måste årsklasserna naturligtvis sammanslås i två å tre afdelningar, dock så, att ej mer än två olika undervisningsämnen samtidigt bedrifvas. Der åter undervisningen meddelas på skilda tider, plägar indelningen följa gränsen mellan små- och folkskolekunskap.

De ofvannämnda 77 småskolor, som hafva normal lärokurs, äro ock ordnade efter normalplanen. I de utvidgade småskolorna kan ater icke undvikas, att afdelningarne blifva tre, den lägsta motsvarande första årsklassen, mellanafdelningen bestående af andra och tredje årsklassen och den högsta utgörande fjerde årsklassen. Dock tillses äfven här, såsom i de mindre folkskolorna, att ej mer än två läroämnen samtidigt bedrifvas, om ock uppgifterna för tyst öfning måste blifva något skilda.

Sadan är nu anordningen till sin idé enligt de fastställda reglementena eller de anvisningar, som eljest gifvits. I verkligheten ter sig saken dock icke så alldeles fullföljd, i synnerhet i de folkskolor, som hafva äldre lärare, eller de småskolor, som af brist på seminariebildade lärarinnor måste skötas af sjelflärdas. Men äfven hos dem kan ett bemödande skönjas att närma sig en genomförd och ordnad klassundervisning.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena i de normala småskolorna äro med undantag af teckning de samma, som i 1889 års normalplan finnas angifna. Teckning är i några få reglementen utesluten, emedan dessa småskolor arbeta under alltför ogynsamma förhållanden. I de utvidgade (fyrklassiga småskolorna) komma härtill geografi och naturkunnighet äfvensom bibelläsning.

De mindre folkskolorna undervisa i alla folkskolans läroämnen med undantag af geometri och de läro- och öfningsämnen, som ej heller allmänt förekomma i folkskolorna.

Folkskolornas läroämnen äro de i gällande folkskolestadga ovilkorligt föreskrifna. Trädgårdsskötsel och trädplantering förekomma blott i 2 folkskolor, slöjd för gossar i 13 folkskolor och 2 mindre folkskolor samt slöjd för flickor i blott tvenne folkskolor.

Lärokurserna för de olika arterna af skolor äro enligt reglementena de i normalplanen för skolor, arbetande under motsvarande förhållanden, föreskrifna, dock med någon tillökning af småskolekursen i katekes (ej blott textorden utan äfven Luthers förklaringar) och i räkning (ungefär första folkskole-årsklassens kurs). I de fyrtklassiga småskolorna komma härtill den högre afdelningens af vederbörande folkskola lärokurser.

Läsordning, uppgjord med ledning af och oftast i full likhet med normalplanens motsvarande anvisning, finnes med högst få undantag anslagen i hvarje folkskola och mindre folkskola. I de flyttande småskolorna måste ofta nog läsordningen uppgöras efter förhållandena för hvarje termin och hvarje rote, emedan barnantalet är så ringa, att än en, än en annan årsklass alldeles saknas. Har mitt besök i en sådan skola inträffat i början af läsåret, har ofta nog ännu ingen läsordning befunnits der vara uppgjord och anslagen. ännu mindre af skolrådet fastställd; men bestämd dagordning har dock varit iakttagen.

III. Lärotider.

Den årliga lärotiden är vid alla skolor 8 månader eller 34¹/₂ veckor. Under åren 1887—92 hafva dock nedannämnda skoldistrikt, efter sökt och vunnet nådigt tillstånd att, oberoende af sådan förkortning, behålla rätten till lönetillskott af statsmedel, inskränkt årliga lärotiden till 7 månader eller 30 veckor. Dessa skoldistrikt äro: Sveg, Elfros, Lillherrdal, Åre (1887—1891), Alanäs (år 1891). Föllinge (1887—91), Laxsjö (1889—91) Hotagen och Frostviken.

Lärotiden är öfver allt fördelad i två terminer; en hösttermin, med hvilken läsåret anses börja, sträckande sig från den 15 å 20 september till motsvarande dagar i december, och en vårtermin från den 2 å 10 januari till motsvarande dagar i juni. De skoldistrikt, som hafva 7 månaders lärotid, tillämpa förkortningen i höstterminens början och vårterminens slut. Undantag från detta förhållande gör endast Östersunds stad, der läsåret börjar omkring den 1 september och vårterminen den 20 januari.

Ordningen för vecka är vid folkskolor och mindre folkskolor vanligen 3 timmars förmiddagsläsning onsdagar och lördagar och 6 timmars daglig undervisning alla öfriga söcknedagar eller ock lördagen fri och 6 timmars läsning alla öfriga dagar.

Östersunds folkskola har 5 timmars undervisning alla söcknedagar. Vid småskolorna läses antingen 26 timmar i veckan (5 timmar

dagligen utom onsdagar och lördagar, då blott 3 timmars förmiddagsläsning förekommer), eller ock 28 timmar i veckan (med eftermiddagsledighet allenast lördagarne). Småskoleklasserna vid Östersunds folkskola hafva 4 timmars undervisning hvarje söckendag.

Vid landsbygdens skolor är dagordningen allmänast kl. 9—12 f. m. och 1—4 e. m. (6 timmar) eller kl. 1—3 e. m. (5 timmar). Från senare hälften af november månad till midten af januari tvingar dock det korta dagsljuset till förändringar, så att stundom middagsrasten något förkortas, stundom de 30 timmarne i veckan förläggas på samtliga söcknedagar. I Östersund läsa folkskoleklasserna från kl. 9—11 f. m. och från kl. 12—3 e. m. och småskoleklasserna under samma förmiddagstimmar, men från kl. 1—3 e. m.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Alla nya reglementen innehålla föreskriften: »Skolåldern inträder med det år, under hvilket barnet fyller 7 år». Å andra sidan är bestämdt, att nybörjare skola intagas vid höstterminens början, hvarigenom högst få barn blifva skyldiga att besöka skolan före fylda 7 år. Antalet barn inom länet i åldern 7—14 år uppgafs af skolråden vid 1886 års slut vara 13,899 eller 15,8 proc. af befolkningen. Vid 1892 års slut uppgifves motsvarande antal vara 16,417, hvilket utgör 16,35 proc. af folkmängden för samma år. Då det verkliga förhållandet mellan folkmängden och barn i skolåldern knappt torde hafva undergått någon afsevärd rubbning, lär det högre procenttalet för sistnämnda år hufvudsakligen få tillskrifvas en noggrannare redovisning af de skolpligtiga. Fullt noggrann är denna emellertid ännu icke, enär siffran från 3 å 4 skoldistrikt förefaller något misstänkt; men har jag vidtagit sådana åtgärder, hvarigenom uppgifterna för framtiden skola kunna nöjaktigt kontrolleras. Det senast nämnda procenttalet är dock icke lägre än medeltalet för hela riket.

Af de sålunda redovisade 16,417 barnen i åldern 7—14 år hafva undervisats:

i distriktets folkskolor	4,298	eller	26,2 %
» » mindre folkskolor . . .	1,403	»	8,5 »
» » småskolor	7,789	»	47,5 »
» folkundervisningsanstalter utom distriktet	174	»	1,1 »
<hr/>			
Transport	13,664	»	83,3 %

Transport 13,664 eller 83,3 %			
i allmänna läroverk o. special-			
skolor.	216	>	1,3 %
> enskilda skolor	133	>	0,8 %
> hemmen.	1,052	>	6,4 %
<hr/>			
Summa 15,065 eller 91,8 %			

De öfriga 1,352 skolpligtiga barnen fördela sig sålunda:

sådana, som ej deltagit i undervisningen:			
a) efter aflagd afgangsexamen. .	254	eller	1,6 %
b) i följd af sjukdom eller naturfel	121	>	0,7 %
c) af annan anledning	456	>	2,7 %
sådana, hvarom uppgifter saknas	521	>	3,2 %
<hr/>			
Summa 1,352 eller 8,2 %			

Vid jämförelse med uppgifterna för år 1886 visa dessa siffror ingen annan synnerlig förbättring än i fråga om förhållandet mellan å ena sidan de i småskolor och å andra sidan de i folkskolor och mindre folkskolor undervisade barnen. År 1886 uppgingo de förra till 55,4 % mot blott 26,7 % i folkskolorna; nu ställer sig förhållandet något gynnsammare, nemligen 47,5 % i småskolor mot 34,7 % i folkskolorna.

Dessa uppgifter gälla nu endast åldersklasserna mellan 7—14 år. Bevisstandet af folkskolorna uppskjutes ännu ganska ofta så länge, att skolåldern väsentligt öfverskrides, innan afgang kan och får ske. Enligt uppgifterna från hvarje skola (Lit. A. kol. 14) hafva skolorna under år 1892 anlitats af i det hela 15,373 lärjungar. Om från detta antal drages dels antalet af de lärjungar, som här ofvan upptagits såsom varande i åldern 7—14 år (13,490), dels antalet af dem inom samma ålder, som uppgifvits vara undervisade i folkundervisningsanstalter utom det egna distriktet (174), så består öfverskottet hufvudsakligen af öfveråriga, hvilkas antal skulle blifva 1,709, eller motsvarande nära en åldersklass. Å andra sidan utgör sammanlagda antalet af dem inom skolåldern, som uppgifvits såsom undervisade i hemmen och dem, som ej deltagit i undervisningen »af annan anledning», 1,508. Man kan sålunda tryggt antaga, att högst få af de barn, hvarom skolråden hafva kännedom och som ej hindrats af sjukdom eller naturfel, sakna undervisning i särskild offentlig eller enskild undervisningsanstalt.

Om *intagning* af nybörjare är i de nya reglementena stadgadt, att den må ega rum allenast *en* gång om året. Äfven i de skol-

distrikt, der nya reglementen ännu icke kommit till stånd, har jag sökt inskränka nödvändigheten af denna inskränkning. Efterlefnaden synes dock möta svårigheter för småskolornas lärarinnor, hvilka stundom äro allt för eftergifvande för en del föräldrars böjelse för regellöshet i detta afseende.

Skolgångens beskaffenhet företer mycken olikhet inom olika skoldistrikt. Under det att den är nära jemn och anmärkningsfri i 18 skoldistrikt, får den anses nagorlunda regelbunden i 20 skoldistrikt, hvaremot den i de öfriga 20 skoldistrikten ännu är mycket otillfredsställande. På skolgångens jemnhet och regelbundenhet synas mig följande omständigheter inverka, tydligare eller mindre påfallande i den ordning de här anföras: presterskapets nit för ordning i skolväsendet och dess fordran på ordentligt afgångsbetyg för mottagande af konfirmander, föräldrarnes bergningsvilkor och näringssätt, lärotidernas afpassande efter allmogens viktigaste yrkesarbeten, skolornas och lärarnes beskaffenhet samt slutligen en mer eller mindre utbredd insigt hos föräldrarna om skolornas arbetsvilkor. Det är klart att folkskoleinspektören kan mera omedelbart inverka allenast på de två sistnämnda faktorerna, och har jag utom bemödandet för en allt bättre skolorganisation och undervisning jemväl omfattat tillfällena att vid krets- och föräldramöten söka klargöra, hvilken betydelse en jemn skolgång maste hafva för ett godt och ostördt skolarbete. — I afseende å lärotidernas afpassande efter allmogens behof kan jag icke underlåta att äfven nu uttala den allt mer rotfästade öfvertygelsen, att det främsta vid anstalter för *folkundervisning* maste vara att se till, det denna undervisning meddelas å härför lämpliga tider, och att nuvarande bestämmelse om åtta månaders årlig lärotid icke, åtminstone för norrländska förhållanden, tillåter ett sådant afpassande. Då, såsom förhållandet är i Jemtlands län, det öfvervägande antalet lärjungar vid de egentliga folkskolorna måste under sin skolgång vara alldeles skilda från hemmet, dess id, omsorger och sysslor, ligger i detta missförhållande med läseterminernas längd rent af en fara, att lusten och dugligheten till arbete aftaga, hvartill tecken tyvärr redan skönjas.

Om *flyttningen* mellan årsklasserna och mellan småskola och folkskola är i de nya reglementena stadgadt, att den skall försiggå eller tillkännagifvas vid *årsexamen*, som hålles vid läsarets slut, eller, i de flyttande skolorna, vid undervisningens afslutande inom roten. Utan undantag följes väl denna bestämmelse knappt annorstädes än i Östersund och i de fyra folkskolor, som i stället för underlydande småskola hafva småskoleafdelning. Men äfven i en

del öfriga skoldistrikt försiggår en ordnad flyttning åtminstone från småskola till folkskola och emellan folkskolans klasser, om öck ett och annat undantag kan förekomma. I skoldistrikt åter med en eller tvenne folkskolor men många och aflägsset liggande småskolor kan den regelbundna uppflyttningen ännu icke upprätthållas, utan lärjungar, som äro och förklarats mogna för uppflyttning, taga sig antingen ett eller annat »hvilolår», innan de låta inskrifva sig i folkskolan, eller öck glömma de sig qvar i småskolan äfven för nästa läsår. Naturligtvis beror sådant helt och hållet på föräldrarne, som af brist på medel eller af andra orsaker äro hindrade att just nu vidtaga anstalter för lärjungens flyttning till och underhåll vid den aflägsna folkskolan. Ehuru genom inrättandet af flere folkskolor och mindre folkskolor förhållandet mellan folkskolebildning och småskolebildning blifvit, såsom ofvan anmärkt är, väsentligen förbättradt under senaste inspektionsperiod, händer dock ännu allt för ofta att ett barns folkskolekurs, som enligt reglementet skulle vara åtminstone tvåårig, af ofvan angifna orsaker sammankrymper till ett år eller en termin, ja stundom alldeles uteblifver. Att dylika barn vålla hinder och oreda i folkskolans läroplan eller, om de gå qvar i småskolan, förrycka hennes egentliga uppgift, är klart; men att enligt exempel från de nordligare länen söka bortskaffa denna olägenhet genom att utan vidare förändra namn på dessa aflägsna småskolor och låta dem oberoende af utrustningen och förmågan tjenstgöra såsom mindre folkskolor, synes mig af förut angifna skäl (berättelsen för 1882—1886 sid. 46) icke tillrädligt.

Särskilda *afgångspröfningar* hållas i de skoldistrikt, som fått sina reglementen förnyade och i några af de öfriga. Det är dock dermed icke sagdt, att ingen lärjunge afgår utan att hafva blifvit godkänd i sådan pröfning. Detta senare beror i allmänhet på huruvida afgångsbetyg fordras för mottagande till konfirmationsundervisning eller icke, och huruvida fordran på sådant betyg strängt vidhållles, eller om undantagsfallens antal undanskymma regeln. Svårigheterna för presterskapet i detta fall må dock icke underskattas. Att i vår tid utan stöd af ett bestämdt lagbud upprätthålla denna för skolväsendet helsosamma, men för många föräldrar och målsmän motbjudande ordning, är med prestens ställning i öfrigt alldeles icke lätt. Redan det att i saken komma till full enighet med en Orts presterskap har sina svårigheter. Och det händer stundom att för konfirmationen en fremmande prest uppsökes af ingen annan orsak, än att han är känd såsom den der har ringare fordringar på alumnerna. Hårtill kommer inom de vidsträcktare församlingarne, att äfven konfirmationsundervisningen betingar barnens

inackordering i kyrkans närhet, hvarför det är för föräldrarne en afsevärd lindring i kostnaderna, om folkskolekursen och konfirmationsundervisningen få försiggå, åtminstone endels, parallelt med hvarandra. Att under sådana förhållanden afgångsbetyget blir temligen illusoriskt, säger sig sjelft.

V. Lärare.

Vid inspektionsperiodens början (1886 ars slut) voro inom länet anställda 69 lärare (lärarinnor) i folkskolor, 11 resp. i mindre folkskolor och 179 resp. i småskolor.

Huru detta antal under periodens lopp ökats. visar nedanstående öfversigt:

	I folkskolor.	I mindre folkskolor.	I småskolor.
År 1887	70	16	181
» 1888	73	17	182
» 1889	76	18	190
» 1890	76	23	185
» 1891	78	26	183
» 1892	83	30	184

Förhållandet mellan lärare och lärarinnor var sistnämnda år följande:

I folkskolor.	66 lärare och	17 lärarinnor
» mindre folkskolor .	10 »	20 »
» småskolor	32 »	152 »

Summa 108 lärare och 189 lärarinnor.

Af de vid folkskolor anställda hade 75 aflagt examen vid ett statens folkskoleseminarium och 8 vid något seminarium för bildande af småskolelärare. Två af dessa senare voro »biträdande lärare vid folkskola» i egentlig mening, men 6 anställda vid Östersunds folkskolas småskoleklasser.

Af de vid mindre folkskolor anställda hade 6 aflagt examen vid ett statens folkskoleseminarium och 24 vid något småskoleseminarium.

Bland de 184 småskolelärarne (lärarinnorna) voro 164 utgangna från något småskoleseminarium, men 20 sjelfbildade. Fem af de senare hafva haft anställning vid samma skolor ända sedan midten af 70-talet, hvarför vederbörande skolråd icke vilja skilja dem från

befattningen, men att de öfriga femton användas beror helt och hållet af brist på seminariebildade sökande.

I fråga om de vid folkskolorna anställda ordinarie lärarnes (lärarinnornas) *tjensteålder* må anföras, att 22 hade tjugu tjensteår och deröfver; de öfriga voro yngre. Af de äldre ordinarie lärarne atnjöto under läsåret 1892—93 sex tjenstledighet af olika orsaker. Hvarunder deras befattningar sköttes af yngre examinerade vikarier.

Det omdöme om länets lärarekår, som jag i min förra berättelse (sid. 48) hade glädjen uttala, är ännu fullt lika tillämpligt. Sedan den å anförda ställe omnämnda folkskoleläraren begärt och erhållit sitt afsked, har under perioden ingen anledning till klander mot någon folkskolelärares (lärarinnas) sedlighet och uppförande eller lärareduglighet förekommit.

Hvad beträffar den vid mindre folkskolor och småskolor anställda lärarepersonalen, utfaller omdömet på det hela lika gynnsamt. Flertalet har fått sin utbildning för kallet vid länets småskoleseminarium, hvars handledning måste betecknas såsom mycket god och allvarlig.

Ett närmare ingående på *undervisningens* beskaffenhet så väl i allmänhet som i de särskilda läroämnena skulle i mycket varda ett återupprepande af hvad jag i min förra berättelse fick härom anföras. Jag vill därför nu företrädesvis blott framhålla de förbättringar eller åtminstone förändringar, som sedan dess inträdd.

Allra först må då nämnas den utvidgning af lärokursen vid landstingets småskoleseminarium i Östersund, som år 1888 beslöts och med höstterminen 1889 började tillämpas. Denna utvidgning bestod dels deri, att lärotiden utsträcktes till 3 terminer (12 månader), dels deri, att jemte föreståndaren en biträdande lärarinna anställdes och särskild ordnad öfningsskola med seminariet förbands. Att denna utvidgning skulle förmånligt inverka på de utgående lärareämnenas duglighet och skicklighet i kallet, är själfklart. Häri må ock sökas orsaken till den större villighet att inrätta mindre folkskolor och behörigen utrusta dessa, som sedermera försports. Men å andra sidan har reformen i sin mån bidragit dertill, att tillgangen på lärare och lärarinnor af hithörande slag blifvit knappare, enär det nu dröjer ett och ett halft år, i stället för förut ett år, mellan hvarje utexaminering af nya lärareämnen, under det att lärarebehovet genom inrättande af nya skolor och den ännu lika flitiga afgången är åtminstone lika stort som förut. Såsom en frukt af denna utvidgning kan emellertid antecknas en väsentligt förbättrad undervisning, ej allenast inom de skolor, der de nya lärarne och lärarinnorna arbeta, utan ock, genom exemplets makt, i många af de öfriga.

Hvad undervisningen inom de egentliga folkskolorna beträffar, har äfven den på det hela förbättrats, i samma mån som lärarebesättningen, enligt hvad ofvan är anmärkt, i öfvervägande grad består af yngre lärare; dock är härmed icke sagdt, att alla de äldre äro underhaltiga. En och annan bland dessa kan ännu framställas sasom ett föredöme för de yngre äfven i undervisningsskicklighet.

Fortfarande synes mig undervisningen kännetecknas af allt för mycken förståndsmessighet, för liten hjertevärme och hänförelse. Om ock vederbörande sjelfva inse och ogilla detta fel, är därför icke sagdt, att de förmå öfvervinna det, då det ju så länge legat i tidslynnet. Att deremot beskylla våra dagars folkundervisning för något öfverdrifvet belastande af minnet, vare sig i det ena eller andra läroämnet, är utan tvifvel orätt.

De särskilda läroämnenas didaktiska behandling företer ock några förändringar mot förra berättelsens uppgifter. Ren ljudmetod användes nu för de första läseöfningarne i samtliga småskoleklasser i Östersund samt två af de folkskolor, som hafva småskoleafdelning. Något annat hinder för denna metods användning i de fasta småskolorna synes ej heller möta, än att lärarinnorna ej inhemtat kännedom om densamma. De fasta småskolorna äro nemligen för få i jemförelse med de flyttande för att pakalla en förändring i seminariets plan för undervisningen.

Särskilda, metodiskt anlagda öfningar för lärjungarnes förande till ett riktigt användande af modersmålet i tal och skrift förekomma nu i allt flere folkskolor, och åt den rätta språkljusbeteckningen egnas öfver allt vederbörlig omsorg. Rättstafningens bindande genom kongl. cirkuläret den 16 nov. 1889 har också i betydlig mån ökat intresset för denna undervisning och underlättat densamma.

I och med ett allmännare införande af nya läroböcker i *biblisk historia* är kursfördelningen af detta ämne mellan små- och folkskola numera med få undantag genomförd. De i dessa nyare läroböcker förekommande »återblickar» hafva visat god frukt med afseende på den bibliska historiens betydelse för kunskapen i sjelfva frälsningsläran.

Inlärandet af *katekesen* störes allt mera af den olikhet, som katekesupplagorna förete. Denna olikhet sträcker sig ej allenast till de införda bibelspråken, som än äro återgifna med den gamla kyrkobibeln ordalag, än efter 1883 års öfversättning af Nya Testamentet och stundom efter 1878 års proföfversättning af Gamla Testamentet, utan äfven till böjningssättet af de bibliska namnen m. m. Det är att hoppas att hela bibeln måtte snart föreligga i antagen ny öfversättning och att derefter en med afseende på den

i katekesen intagna bibeltexten reviderad, af vederbörande myndighet utgifven normalupplaga af Luhers lilla katekes med tillhörande utveckling må komma till stånd.

Undervisningen i *räkning* har i allmänhet förbättrats i småskolorna och i följd häraf kunnat föras vidare i folkskolorna, än hvad under förra inspektionsperioden var fallet. I en del skolor bedrifves nu detta ämne på ett sätt, som lemna föga att önska.

I öfriga ämnen äro förhållandena ej särdeles förändrade sedan min förra berättelse.

Enligt de förnyade reglementena skola tre arter af *skolförhör* förekomma: årsexamen, afgangspröfning och roteförhör. Om de två förstnämnda är stadgadt, att de skola hållas i närvaro af skolrådets ordförande eller någon dess ledamot, som vid hinder för ordföranden af honom derom anmodas. Gemenligen bevistas årsexamen derjemte af barnens föräldrar och andra intresserade. I Östersund är årsexamen så besökt, som de båda rymliga skolhusen det tillåta. Äfven i ett och annat skoldistrikt på landet har vederbörande pastor förstått att på samma gång gifva denna examen en högtidlig prägel och nyttja den som en verksam sporre, ej allenast för lärare och lärjungar, utan äfven för föräldrar i fråga om barnens skolgång. I detta hänseende utmärker sig i synnerhet Lits distrikt, der examensordningen är ungefär följande: a) förhör i skolans läroämnen; b) genomgående af förteckningen öfver skolpliktiga barn och undersökning angående dem, som ej blifvit i skolan inskrifna; c) genomgående af skolans dagbok och undersökning angående mera påfallande skolförsummelser; d) uppläsande af examenskatalogens vitsord öfver lärjungarnes flit och uppförande; e) tillkännagifvande om flyttningar och f) afslutning.

Om afgangspröfningarne är förut (under kap. IV) taladt. Om roteförhören heter det i reglementena oftast: »så vidt möjligt är; och trakter finnas i det vidsträckta länet, der regelbundna roteförhör på $1\frac{1}{2}$ å 4 mils afstånd från skolstationen måste anses omöjliga. I allmänhet bekommer den rote, der skola icke hållas, ett roteförhör blott hvarannan vecka. Har den flyttande skolan tre rotar, blir härigenom ändå en dag (vanligast lördagen) i hvarje vecka upptagen af roteförhör; har skolan blott två rotar, användes härtill hvarannan lördag. Under roteförhör må ock hänföras den skoldag i hvarje eller hvarannan vecka, som i fasta skolor, ordnade med afdelningsläsning å skilda tider af läsåret, egnas den afdelning, som ej har daglig undervisning.

Det är öfver hufvud lätt att i ortens skolor uppehålla disciplinen, tack vare befolkningens stilla, något veka skaplynne. Då emellertid

de flesta lärarinnor i små- och mindre folkskolor genom födelse och uppfostran tillhöra samma befolkning, torde för *dem* svårigheterna i allmänhet finnas lika stora som annorstädes. Sålunda händer, att disciplinen och uppmärksamheten i flere småskolor icke är sådan, man ville önska. Vid några tillfällen har ock klagats, att dissenters (baptisters) söndagsskolor, der allt är anlagdt på en för barnen lockande frihet, förstört skoltukten äfven i hvardagsskolan. I folkskolorna är förhållandet på det hela bättre; dock har en folkskolelärare (gammal) måst draga sig tillbaka från tjänstgöring hufvudsakligen på den grund, att han ej förmådde uppehålla en draglig disciplin. I samtliga reglementen är det vederbörande lärare eller lärarinna tillåtet att vid svårare fall använda lindrig kroppssaga; men då hemmens uppfostran synes i regel hafva afsagt sig bruket af detta medel, äfven under barnets späda år, har skolaga opinionen hårdt emot sig och föranleder ofta klagomål m. m., äfven om den användts med fullt fog och med lugn besinning. Om härtill lägges inflytandet af tidsandan, som synes rigtad mot all auktoritet och lydnad, så är lärarens och i synnerhet den i aflägsna bygder arbetande lärarinnans lott äfven i fråga om skoltukten alldeles icke afundsvärd.

VI. Undervisningsmateriel.

Fortfarande följes i de flesta skoldistrikt den regel, att lärjungarne skola sjelfva vara försedda med alla behöfliga läroböcker, så att skoldistriktet sörjer blott för sådan materiel, som icke kommer till användning för hemuppgifter.

Enligt reglementena åligger det skolrådet att efter samråd med vederbörande lärare och lärarinnor bestämma, hvilka läroböcker skola användas, och dervid tillse, att samma läroböcker antagas för alla distriktets med hvarandra likställda skolor. Efterlefnad af denna föreskrift har dock icke iakttagits särdeles allmänt, utan har at lärarnes tycke, föräldrarnes bekvämlighet och gammal slentrian lemnats allt för stort spelrum. Sedan kongl. cirkuläret om rättsskrifningen utfärdats och första delen af »Läsebok för folkskolan» omarbetats, sände jag till samtliga skoldistrikt i länet en rundskrifvelse med anvisningar och råd vid valet af läroböcker. Bestämmandet af läroböcker torde för öfrigt blifva den främsta och allmännaste angelägenhet, som kommer att afhandlas vid de sammanträden med lärarepersonalen, som före början af näst inträdande läsår skola enligt kongl. kungörelsen den 5 augusti 1892 hållas.

Den undervisningsmateriel, som i skollokalerna förvaras och genom skolrådets försorg anskaffas, är i fråga om fullständighet och beskaffenhet mycket olika i olika skoldistrikt och skolor. Främst står Östersunds stad, der det icke saknas något behöfligt hjälpmedel för den jemförelsevis ingående undervisning, som med der genomförda goda organisation kan väntas och jemväl åstadkommas. Men äfven i åtminstone 20 folkskolor på landsbygden lemnar materielen beskaffenhet och fullständighet intet öfrigt att önska. I de öfriga folkskolorna torde den kunna betecknas såsom medelmåttig. De mindre folkskolorna, i synnerhet de flyttande, äro sämre lottade, da der ännu i allmänhet saknas åskådningsmateriel för naturkunskapens meddelande. Småskolorna hafva öfver hufvud det nödvändigaste och omkring en tredjedel af dem något derutöfver, såsom väggtaflor till bibliska historien, planscher för åskådningsöfningar o. s. v.

Lärarnes begäran om nödig förbättring i materielen mötes ytterst sällan af nekande; men deremot klagas rätt ofta, att anskaffningen dröjer oskäligt länge eller af vederbörande förglömmes.

VII. Anteckningsböcker.

Dagbok och *examenskatalog* föres i alla skolor, oftast enligt tryckt formulär (J. E. Flemströms, H. W. Tullbergs, Falu boktryckeriaktiebolags m. fl.). *Matrikel* skall tillika föras i folkskolor och mindre folkskolor, i de förra upptagande barnen jemväl i de underlydande småskolorna, men dess förande har ej ännu vunnit önskvärd regelbundenhet öfver allt.

Årlig utskrifning af förteckningen öfver i skolaldern varande barn har stundom försummats, så att jag nödgats gifva påminnelser derom. I större skoldistrikt, med 300 å 400 skolpligtiga barn och derutöfver, är det naturligtvis tjenligast att hafva denna förteckning så uppställd, att i allmänhet blott den inträdande årsklassen behöfver årligen införas; men något fullt tjenligt formulär för så beskaffad förteckning, och som tillika lemnar tillfälle till årliga och rediga anteckningar enligt § 39 folkskolestadgan, finnes mig veterligen icke utgifvet. Så länge emellertid så är händelsen, blifva de årliga berättelser om folkundervisningen, hvilka skolråden enligt § 66 folkskolestadgan skola afgifva, i ett visst viktigt hänseende opålitliga, och skolråden äro ej heller i stånd att vederbörligen kontrollera de ifran hvarje skola ingående uppgifterna. Önskvärdt synes mig därför, att föreskrifterna i §§ 36 och 39 gällande folkskolestadga blefve närmare bestämda och utförda medelst lagstadgad

formulär till en »skolrådets matrikel», hvarur när som helst kunde beträffande hvarje skolpliktigt barn inhemtas, huru det blifvit sörjdt för dess undervisning.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Enligt skolrådets uppgifter funnos vid 1886 års slut 130 egna skolhus; deras antal har under periodens lopp ökat med 39 och utgjorde vid 1892 års slut 169. Dessutom hafva under samma tid 6 förutvarande äldre folkskolehus blifvit ersatta med nya och 2 andra ombygts eller grundligen reparerats. Om härtill lägges, att beslut fattats om uppförande af ännu 7 skolhus, men verkställigheten förhindrats af anförda, men ogillade besvär, så framgår häraf, att oförmågan för skolornas förseende med egna lokaler varit rätt glädjande. Främst i detta afseende träder Östersunds stad, som under loppet af blott tolf år uppfört två skolhus, inrymmande tillsammans 16 lärosalar, för en sammanlagd kostnad af omkring 120,000 kronor.

De flesta af de nybygda skolhusen hafva uppförts för mindre folkskolor och småskolor och bekostats af de enskilda skolrotarne på frivillighetens väg. Härvid har vanligen så tillgått, att, sedan ritning och ett ungefärligt kostnadsförslag blifvit anskaffade genom någon eller några mera sträfsamma bygrannars försorg, hufvuderna i roten blifvit sammankallade och ingått skriftlig öfverenskommelse om uppförande af skolhuset inom viss tid och på för kostnadens fördelande öfverenskomna grunder. Det har så i allmänhet ej mött något hinder för husets uppförande och bringande i skolfärdigt skick; men för dess slutliga färdiggörande och de nödvändiga ytterarbetena hafva villigheten och samsynen sällan räckt till, ännu mindre för det framtida underhållet. Roten har ej haft möjlighet att något genom röstöfvervigt besluta, och hvarken skolråd eller folkskoleinspektör har kunnat något lagligen företaga mot ett sådant frivilligt byggnadslag. Sedan i ett skoldistrikt, Offerdal, det frivilliga skolhusbyggandet stannat i olösliga tvister, under det att af de påbörjade och för skolväsendets ordnande nödvändiga skolhusen en del voro blott halffärdiga och derunder, nödgades jag hos vederbörande domkapitel söka åläggande för skoldistriktet i dess helhet att uppföra skolhus på de behöfliga ställena, så vida ej uppgörelse kunde träffas mellan skoldistriktet och byggnadslagen om de mer och mindre färdiga skolhusens öfvertagande af hela skoldistriktet. Under skriftväxlingen härom fattade emellertid kyrkostämman beslut om skol-

husens öfvertagande enligt särskild värdering, hvarför domkapitlets mellankomst ej vidare behöfdes.

Efter denna och dylika erfarenheter har jag mera vändt mig ifrån det frivilliga skolhusbyggandet. Det må vara svårare att i ett skoldistrikt åstadkomma beslut om uppbyggande af alla behöfliga skolhus — och att besluta om ett i sender förhindras härvidlag af de vakna lokalintressena —, men man befinner sig i stället på lagens säkra mark.

De nu befintliga 169 »egna» skolhusen äro emellertid icke på långt när tillräckliga för behovet. Samtliga fasta och flyttande folkskolor och mindre folkskolor på landsbygden undervisa på tillsammans 135 stationer. Om nu ett skolhus för hvarje af dessa stationer beräknas, återstå för de 457 småskolestationerna allenast 34 skolhus. Visserligen hafva de flesta af dessa senare stationer så ringa barnantal (under 20), att uppbyggande af egen lokal för dem ej rimligtvis kan sättas i fråga eller är nödvändigt; men ännu omkring ett hundratal borde dock vara försedda med ordentliga skolhus.

Der skolrum förhyres eller hyresfritt upplåtes, är dess beskaffenhet i allmänhet underhållig, äfven i jämförelse med de sämre skolhusen. Ehuru allmogens byggnadssätt är långt ifrån tarfligt annorstädes än i en del fjellbygder, möter det dock stor svårighet att erhålla någorlunda goda skolrum, dels emedan egarne ej gerna vilja upplåta sina bättre rum, dels emedan ofta nog endast familjens hvardagsrum i det för öfrigt snygga boningshuset är någorlunda varmt ombonadt.

I hvarje skolhus finnes någon skolinredning, såsom kateder eller bord för läraren, svart taffla och sittplatser för lärjungarne; i de flesta folkskolehus härutöfver kartställ, vattenkär! o. s. v. 104 af de för skolbruk färdiga skolhusen äro försedda med en- eller tvåsitsiga skolpulpeter; 57 med s. k. långbänkar och 8 (de senast uppförda) hafva ännu blott provisoriska sittplatser, såsom bord med stolar eller bräden. Rätt många af de småskolor, som sakna egna lokaler, hafva dock en- och tvåsitsiga skolpulpeter, som anskaffats af och inom hvarje rote; de flesta öfriga hafva skolbänkar af olika längd, afpassade efter formen af de vanliga skolrummen.

Om de få skolträdgårdarne är ej mycket att säga utöfver hvad förut härom (under kap. II) yttrats. Såsom detta undervisningsämne af naturliga orsaker ligger nere, så befinna sig ock de uppgifna skolträdgårdarne i föga utveckladt skick.

IX. Tillsyn.

Skolråden, som hafva närmaste värden om och tillsynen öfver folkundervisningen, fullgöra i allmänhet sina åligganden anmärkningsfritt, så länge det är fråga om de pligter, som författningarna dem ålägga. Så hållas t. ex. regelbundet de föreskrifna sammanträdena, yttranden öfver ärenden till kyrkostämman afgifvas, förslag till stat för skolväsendet uppgöras o. s. v. Den vård och tillsyn öfver skolväsendet, som härutöfver, enligt §§ 8, 9 och 10 gällande folkskolestadga, dem åligger, utöfvas deremot icke öfver allt med samma nit och regelbundenhet. Öfver hufvud blifva skolväsendets egentliga pedagogiska angelägenheter öfverlemnade till ordförandens i skolrådet omsorg eller åtminstone initiativ, ehuru det å andra sidan icke heller saknas exempel derpå, att, der denne genom ålder eller eljest är mindre nitisk för skolväsendets utveckling, enskilda skolrådsledamöter kunna framträda och utgöra den drifvande kraften.

I vidsträcktare församlingar har det gemenligen blifvit nödvändigt att vid val af ledamöter i skolrådet taga hänsyn till boningsorten, så att hvarje skola eller skolrote måtte, om möjligt, få sin representant i skolrådet. Härigenom bekomma likväl ledamöterna gerna den föreställningen, att de hafva fullgjort all sin skyldighet, då de anskaffat skolrum och ordnat de yttre förhållandena för sin skola eller rote, och tänka föga på omsorgen af det hela. Dels af sådan orsak, dels för att hafva skolrådets ledamöter mera lätt tillgängliga för sammanträden o. s. v. hafva många skoldistrikt reglementerat om särskilda »tillsyningsmän», de der, utan att hafva säte och stämma i skolrådet, skola biträda detsamma i tillsynen öfver särskilda skolor och inom vissa skolrotar.

Det, som öfver hufvud minst tillfredsställande handhafves af så väl de ene som de andre, är tillsynen öfver barnens regelbundna skolgång. I några skoldistrikt synes denna sak vara af vederbörande skolråd helt och hållet öfverlemnad åt föräldrarnes fria skön, och lärares och lärarinnors rapporter om skolförsummelser föranleda stundom alldeles ingen åtgärd från skolrådets sida.

I fråga om presterskapets uppsigt öfver kristendomsundervisningen enligt § 63 i folkskolestadgan har jag intet att omförmåla, då denna undervisning ytterst sällan befunnits så svag eller olämplig, att jag haft anledning att derom spörja. Att församlingens prest icke försummar att om värdet af kristendomsundervisningen i skolorna bilda sig ett omdöme, torde emellertid vara visst.

Af i föregående berättelser anförda orsaker har ej inspektionen inom det vidsträckta länet kunnat göras så intensiv som önskligt varit, ehuru den dock i allmänhet torde någorlunda motsvara behovet. Det gifves nemligen flere skoldistrikt, der inspektion knappt är behöflig under flere år; men det gifves ock andra, der behovet skulle kräfva inspektörens nästan ständiga närvaro. Så långt den nådiga instruktionens bestämmelser om inspektionsresornas ordnande det medgifva, har jag ock sökt afpassa min verksamhet efter det olika behovet. I all synnerhet har jag låtit mig angeläget vara att bevista skolorådssammanträden och kyrkostämmor för viktigare organisationsfrågor samt att söka öfvervaka utförandet af skolhusbyggnader, emedan i båda fallen viktigare intressen för en lång framtid stå på spel, än hvad kan vara händelsen i en skolas hvardagslif; men sedan kongl. kammarrätten fränkänat mig resekostnadsersättning för sådana förrättningar, torde jag nödgas inskränka denna, efter min mening, mest fruktbärande verksamhet. Förfaringsättet vid de egentliga inspektionerna har äfven under denna period varit hufvudsakligen lika som under de förra; dock har särskild uppmärksamhet nu egnats efterlefnaden af de nya reglementena och i synnerhet föreskrifterna om lärjungars intagning, skolgång och flyttning o. s. v. Inspektionerna hafva sällan varit på förhand tillkännagifna och aldrig närmare än till bestämmande af veckan, hvarunder de vore att förvänta. Undantag härifrån har naturligtvis gjorts, då lärare eller lärarinna i småskola begärt att undergå sådan pröfning, som omförmäles i kongl. kungörelsen den 5 Juni 1885.

Östersund den 29 augusti 1893.

Jonas Kjellin.

III.

Umeå stads- och landsförsamlingar.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning.

Under den gångna perioden har — med ett obetydligt undantag, för hvilket här nedan redogöres — antalet fasta *folkskolor* samt *småskolor* inom inspektörsområdet varit oförändradt. Efter upprepade framställningar från min sida, af hvilka den första gjordes redan under föregående period, att uti Rübäcks by inom Umeå landsförsamling, hvarest allt ifrån denna tid öfver 100 skolpligtiga barn årligen förefunnits, en fast folkskola måtte anordnas och lämpligt skolhus uppföras, beslöt församlingen år 1891, att en dylik skola skulle der inrättas och ett nytt skolhus uppföras med lokal äfven för småskola. Med anledning häraf indrogs vid slutet af vårterminen 1892 den ena af de båda *flyttande* folkskolorna inom församlingen, för att förvandlas till fast, så snart det beslutade nya skolhuset blifvit färdigt. Två *fasta mindre folkskolor* hafva under perioden tillkommit, hvarjemte antalet af de flyttande ökats från 16 till 18. Efter den förhärjande brand, som år 1888 lade större delen af Umeå i aska, minskades genom nödtvungna utflyttningar barnantalet så mycket, att en af stadens folkskolor under ett år (läsåret 1888—89) blef öfverflödig. Antalet anstalter för folkundervisningen inom området vid periodens slut — om öfningsskolan vid Umeå seminarium frånräknas — var alltså följande.

Folkskolor:

- 3 fasta med en lärare eller lärarinna hvardera,
- 4 " " flere d:o d:o,
- 1 flyttande.

Mindre folkskolor:

2 fasta,

18 flyttande.

Småskolor:

9 fasta.

Af de fasta folkskolorna äro 4, deraf de båda i Umeå stad. anordnade enligt normalplanen Lit. B. och de öfriga enligt Lit. E. Den flyttande folkskolan har, likasom nästan utan undantag hvar och en af de mindre folkskolorna, varit indelad i 3 klasser, af hvilka den lägsta motsvarat småskolan. Alla småskolorna hafva varit anordnade i öfverensstämmelse med normalplanen Lit. b.

Samtliga flyttande skolor uppgifvas flytta på två stationer. Denna uppgift är emellertid i viss mån viseledande. Inom landsförsamlingen arbeta dessa skolor, likasom under föregående period, i allmänhet ett år på hvarje station. Hvarje lärare eller lärarinna vid dylik skola har emellertid ej någon bestämd rote sig anvisad, utan flyttas i regel arligen, oafsedt roteindelningen, från den ena stationen till den andra, så att han eller hon under 10 å 15 års tid kan få cirkulera kring hela församlingen. Läraren eller lärarinnan medtager då anteckningsböckerna och i allmänhet äfven en del materiel (läseböcker o. d.) från den ena stationen till den andra. Naturligtvis kan med en dylik anordning den ambulerande läraren eller lärarinnan svårligen lära fullt känna befolkningen på hvarje ställe och vinna dess förtroende. Gifvet är äfven, att noggranna och sammanhängande anteckningar öfver barnens skolgång omöjligen kunna under sådana förhållanden åstadkommas, hvaraf åter blir en följd, att vederbörande svårligen kunna kontrollera, huru de skolpligtiga barnen besöka skolan.

Ofvanberörda olägenhet hade jag tillfälle påpeka i min förra berättelse, men hoppades då, att densamma under nu senast gångna period skulle kunna, åtminstone delvis, afhjelpas. Mina framställningar i detta syfte hafva emellertid mött ett ihärdigt motstånd, hvarvid från ordförandens i skolrådet sida hufvudsakligen anförts såsom motskäl, att, då tjänstgöringen inom de aflägsnare rotarne är förenadt med åtskilligt obehag, det skulle möta svarighet att uppehålla undervisningen derstädes, om ej, såsom nu, läraren eller lärarinnan kunde hoppas att efter ett års arbete på en mera aflägsen och besvärlig station blifva förflyttad till en bättre.

Någon egentlig fortsättningsskola finnes ej inom inspektörsdistriktet. Såsom en anstalt i detta syfte torde dock kunna anses

Umeå stads tekniska aftonskola för gossar, i hvilken meddelas undervisning tillsammans 18 timmar i veckan uti modersmålet, räkning, frihands- och linearritning samt bokföring. Lärjungeantalet var derstädes 46 höstterminen 1892.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Uti de fasta folkskolorna undervisas i alla föreskrifna läro- och öfningsämnen, med undantag af gymnastik, hvilket ämne ej förekommit i två af dessa skolor. Någon undervisning i trädgårdsskötsel har ej kunnat åstadkommas, utom i en skola, der några svaga försök i den vägen blifvit gjorda. Slöjdundervisning meddelas i stadens folkskola för flickor samt i folkskolan vid Hörnefors bruk. Uti landsförsamlingens flyttande folkskola och uti de mindre folkskolorna undervisas uti kristendomskunskap, modersmålet, skrifning, räkning, geografi, naturkunnighet och sång samt undantagsvis i gymnastik, teckning och historia. Småskolornas läroämnen äro öfver hufvud de i lag föreskrifna.

Normalplanens mot skolornas anordning svarande kurser medhinnas i allmänhet i de fasta folkskolorna samt i småskolorna. Vid läsordningarnes uppgörande följes ock i hufvudsak normalplanens förslag. Sämre ställer sig deremot förhållandet beträffande den flyttande folkskolan äfvensom de mindre folkskolorna — en naturlig följd deraf, att dessa, hvilka sakna underlag af småskola, nödgas mottaga lärjungar af alla åldrar från och med 6 till och med 16 år. Denna omständighet äfvensom den olika förmågan hos lärare och lärarinnor jemte de väsentligt olika lokala förhållanden, under hvilka ifrågavarande skolor arbeta, hafva gjort det nästan omöjligt att för desamma kunna uppgöra någon bestämd vare sig läsplan eller läsordning, utan har man dervid måst i hvarje fall rätta sig efter omständigheterna. Det kunskapsmått, som ifrågavarande skolor kunna meddela, torde i allmänhet ej sträcka sig långt öfver folkskolans minimikurs.

III. Lärotiden.

Årliga lärotiden utgör lagbestämda 8 kalendermånader eller 34 1/2 läsveckor, hvaruti den ledighet, som gifves vid påskhelgen, inberäknas. Höstterminen begynner i början af september och vårterminen omkring den 12 januari. Den förra fortgår till omkring

den 17 december; den senare avslutas de första dagarne af juni. I 5 af de flyttande skolorna undervisades under senaste året 5 dagar i veckan, i de öfriga 6. Hela veckans lärotid utgjorde för småskolan 24 och för de öfriga 30 timmar. Dagliga undervisningstiden har i småskolorna varit 4 och i de öfriga 6 eller 5 timmar. Läsnngen begynner i allmänhet kl. 8 eller 9. Mellan två på hvarandra följande lärotimmar lemnas en rast af omkring 10 minuter och dessutom en frukostrast, upptagande minst 1 timme.

Ett undantagsförhållande egde rum uti Umeå stad under några år efter branden, i det nemligen till följd af brist på lokaler de båda lägsta klasserna af folkskolan för gossar under ett år måste undervisas på skilda tider, således i öfverensstämmelse med normalplanens Lit. B², och under ett annat den ena på för-, den andra på eftermiddagarne. — I Röbäcks by inom landsförsamlingen hafva af samma skäl barnen måst under hela perioden fördelas i två afdelningar med undervisning på olika tider.

Såsom förut är nämnt, arbeta de flyttande skolorna i allmänhet ett läsår på hvarje station. Olägenheterna och fördelarne af denna anordning har jag varit i tillfälle att i min föregående berättelse beröra. Jag vill här endast tillägga, att, ehuru ifrågavarande skolor numera uppgifvas flytta på två stationer, det ändock mycket väl kan inträffa till följd af förut berörda obestämthet i roteindelningen, att en station under två år måste sakna skola.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Skolåldern inträder med det år, under hvilket barnet fyller 7 år, ehuru inom landsförsamlingen ett ej obetydligt antal barn begynner sin skolgång tidigare.

Vid inspektionsperiodens slut funnos inom området 2,809 barn i skolåldern. Af dessa undervisades 347 i småskolor, 1,125 uti mindre folkskolor, 588 uti egentliga folkskolor och 53 uti folkskolelärläro- och seminariets öfningsskola. 192 åtnjöto undervisning uti enskilda skolor, allmänna läroverk eller folkundervisningsanstalter utom sina distrikt. 226 deltog ej i undervisningen, emedan de antingen undergått afgangspröfning eller inhemtat folkskolans minimikurs; 37 hade till följd af sjukdom eller annan känd anledning ej besökt skolan, 230 undervisades i hemmen och om 11 saknades uppgifter.

Antalet af barn, som »undervisas i hemmen», har inom Umeå stad och Holmsunds kapellförsamling alltjemt varit obetydligt. Inom

landsförsamlingen utgjorde detsamma under åren 1887—91 mellan 20 och 24 % af hela barnantalet, men under periodens sista år endast 9,5 %. Att procenttalet af barn, hörande under denna kategori, visar benägenhet att minskas, måste utan all fråga betraktas som en glädjande företeelse, synnerligast som den så kallade undervisningen i hemmen ej på något sätt kontrolleras och, så vidt jag kunnat finna, egentligen endast består i katekesutanläsning.

I *Umeå stad* samt *Holmsunds kapellförsamling* intagas barnen i skolan endast vid läsårets början, och skolgången är i allmänhet ganska jemn. Ut i *landsförsamlingen* skulle enligt reglementet »nybörjare intagas i fast skola vid höstterminens början och i flyttande skola endast en gång om året på hvarje station». Likaledes skola, enligt reglementet, »alla redan inskrifna barn inställa sig i skolan, den dag, då lästerminen börjar». Sist anförda bestämmelse synes dock i regel ej kunna iakttagas, åtminstone hvad de större barnen angår. Dessa användas nemligen af föräldrarna till hjälp vid vår- och höstarbetet, de infinna sig därför i skolan först under senare delen af oktober och sluta gemenligen sin skolgång i början af maj. Äfven under den återstående delen af läsåret är skolgången på landsbygden ofta nog ojemn. Bäst synes förhållandet vara under förra delen af vårterminen.

Flyttning mellan de särskilda klasserna samt mellan små- och folkskolan eger rum uti de fasta skolorna vid öfvergången från ett läsår till ett annat. Ut i de flyttande skolorna kan af förut anförda skäl någon ordnad flyttning ej förekomma.

Afgångspröfning anställles i de fasta folkskolorna vid vårterminens slut och öfvervakas i allmänhet af ordföranden eller någon annan ledamot af skolrådet.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Lärarepersonalen inom inspektörsområdet utgjordes vid 1892 års slut af 6 ordinarie lärare, 3 ordinarie och 3 extra ordinarie lärarinnor, 1 biträdande lärarinna, 9 lärarinnor vid småskola samt 1 lärare och 19 lärarinnor vid mindre folkskola. Bland de ordinarie lärarna är en tillika kapellpredikant, för öfrigt hafva samtliga ordinarie och extra ordinarie lärare och lärarinnor aflagt fullständig afgangsexamen. Af den återstående lärarepersonalen hafva 12 aflagt småskolelärarinneexamen enligt 1886 års stadga vid folkskolelärarinneseminarier i Umeå. 7 hafva för anställning vid småskola undergått pröfning antingen vid nyssnämnda läroanstalt enligt kongl. cirkuläret

den 31 maj 1878 eller ock vid något landstingsseminarium jemlikt kongl. kungörelsen den 5 juni 1885. *En* folkskolelärare undervisar äfven i slöjd (ehuru detta af förbiseende ej anmärkts i de lemnade uppgifterna), och *en* lärarinna är anställd uteslutande för detta ämne.

Två ordinarie folkskolelärare hafva under perioden erhållit afsked med pension. Af den vid småskolor och mindre folkskolor anställda lärarepersonalen hafva 8 afgått och blifvit ersatta af andra. — Med ett par undantag synas lärare och lärarinnor i allmänhet söka fullgöra sina åligganden efter bästa förmåga. Af de mindre folkskolornas lärarepersonal sakna dock åtskilliga både begåfning och nödiga kunskaper för att kunna fullt nöjaktigt fylla sin svåra uppgift. Då härtill kommer, att de flyttande skolorna arbeta under särdeles ogynnsamma förhållanden, inses lätt, att resultatet af deras arbete ofta nog måste blifva föga tillfredsställande.

Beträffande undervisningen i de särskilda ämnena är föga eller intet att tillägga till hvad jag i föregående berättelse haft äran anföra. De olika ämnena inträda numera utan undantag i den ordning, normalplanen föreskrifver.

Några förhör med de barn, som undervisas i hemmen, hafva af skäl, som i förra berättelsen anförts, icke heller under denna period förekommit. Detsamma gäller äfven om s. k. rote- eller repetitionsförhör. Denna brist skulle dock enligt mitt förmenande kunna i väsentlig mån ersättas, om på landsbygden presterskapet, särdeles skolrådets ordförande, vid husförhören ville för föräldrarne kraftigt frambålla nödvändigheten att barnen under skoltiden få lära något. Anledningar till dylika erinringar erbjuda sig säkerligen ofta och osökt.

Disciplinen inom skolan lemnar i allmänhet föga öfrigt att önska. Deremot hafva på de senaste åren, isynnerhet inom Umeå stad, ej så få klagomål afhörts öfver barnens förhållande *utom* skolan, och åtskilliga svarare förseelser af skolbarn hafva blifvit anmälda och beifrade. Att skulden för dessa felsteg måste skrivas på hemmens räkning lär vara höjdt öfver allt tvifvel. — De barn inom Umeå stad, som gjort sig skyldiga till gröfre förseelser, tillhöra nästan utan undantag arbetarefamiljer, som inflyttat efter den stora branden 1888.

VI. Undervisningsmateriel.

I alla folkskolor finnas väggkartor åtminstone öfver Palestina, Sverige och Norge, Europa, Asien samt globkartor, väggtaflor öfver djurriket, kubapparat för räkneundervisningen samt på ett och annat ställe jordglob och kartor öfver de återstående verldsdelarne. Småskolorna äro försedda med kubapparat, läsestafvar samt läsetabeller; en och annan äfven med taflor för åskådningsöfning. Af folkskolans läsebok samt läseböcker för småskolan anskaffades redan under förra perioden ett någorlunda tillräckligt antal. Uti skolorna i Umeå stad och i Holmsund användas numera endast den nyaste upplagan af folkskolans läsebok samt läseböcker för småskolan med föreskrifven stafning. Inom landsförsamlingen äro dessa nya upplagor ännu ej allmänt införda. De flyttande skolorna äro försedda åtminstone med läsestafvar, kubapparat, kartor öfver Sverige och Palestina samt läseböcker (äldre upplagor). De vanligast använda läroböcker äro följande: biblisk historia af Steinmetz och Åkerblom; geografi af Erslev, Torpson och Vinge; svensk historia af Odhner; naturlära af Segerstedt och Berlin; räknelära af Bäckman och Celander; språklära af Sundén.

Sockenbibliotek finnes inom landsförsamlingen och ökas genom årliga inköp. Efter hvad som uppgifves, lär detsamma ganska flitigt begagnas.

VII. Anteckningsböcker.

Härom gäller fortfarande hvad i föregående berättelse är anfördt.

VIII. Skollokaler och skolmöbler.

Vid den stora branden 1888 lades stadens två folkskolehus jemte all materiel i aska. Såväl folk- som småskolor måste under den närmaste tiden inhysas i förhyrda och oändamålsenliga lokaler. Samhället har emellertid med stor offervillighet skyndat att afhjelpa denna brist. Två småskolehus af trä, hvartdera med tre lärosalar samt bostadsrum för lärarinnorna, uppfördes sommaren 1889. Ett nytt folkskolehus af sten, centralt beläget och innehållande 8 lärosalar med rymliga afklädningsrum, rum för materielen och samlingsrum för lärarepersonalen, invigdes till begagnande höstterminen

1892. Sammanlagda kostnaden för dessa skolhus jemte tillhörande möbler och materiel uppgår i rundt tal till 120,000 kronor.

Inom landsförsamlingen har under perioden ett nytt skolhus blifvit uppfördt, afsedt för mindre folkskola, så att *dylika* skolhus numera finnas uti 4 byar. Då emellertid vid uppförandet af dessa byggnader — hvilka bekostats af byamännen, i regel utan något bidrag från församlingen i dess helhet — hvarken folkskoleinspektör eller någon annan sakkunnig person blifvit rådfrågad, lemna de med afseende på plan och anordning i allmänhet mycket öfrigt att önska.

De flyttande skolorna sakna sålunda i regel egna skolhus. Erkännas bör visserligen, att man nu, mera än förr, söker skaffa dessa skolor drägliga lokaler; dock äro de ännu öfver hufvud taget långt ifrån tillfredsställande. Vanligen kunna de endast med största svårighet hållas nödtorftigt uppvärmda under den kallare årstiden. Särskilda inrättningar för ventilation saknas nästan alltid; alla fönsterbågar äro gemenligen fastspikade. Ofta äro lokalerna derjemte för trånga i förhållande till barnantalet.

Skolorna i Umeå stad och Holmsund samt tre af landsförsamlingens fasta skolor äro försedda med ändamålsenliga pulpeter och öfrig inredningsmateriel, motsvarande alla billiga anspråk. Uti en och annan by har man äfven för de flyttande skolorna börjat anskaffa mer eller mindre lämpliga skolpulpeter, men annars bestå skolmöblerna hufvudsakligen af gammalmodiga långbänkar eller — såsom förhållandet mestadels är i de flyttande skolorna — af ett på bockar hvilande längre bord med ett sittbräde (utan ryggstöd) på hvardera sidan. I sistnämnda slag af skolor är äfven krittflan i allmänhet af sämre beskaffenhet och stundom nästan oanvändbar.

Någon skolträdgård finnes ej inom inspektörsområdet.

IX. Tillsyn.

De gamla klagomålen, att skolrådets ledamöter sällan eller aldrig besöka skolorna, utom möjligen vid examina, höras fortfarande på landsbygden, om ock ej alldeles så ofta som förr. Enskilda skolrådsledamöter uppfylla visserligen i detta som i andra hänseenden med nit och intresse sin pligt, dock står, hvad flertalet beträffar, skolstadgans föreskrift ännu såsom ett oupphunnet önskningsmål. Skall någon förbättring härutinnan kunna åstadkommas, lär emellertid vara nödvändigt, att skolrådets ordförande sjelf föregår med godt exempel. — Uti de byar, der ingen skolrådsledamot är boende, utses särskilda tillsyningsmän, och kan om dem och deras verksam-

het med afseende på skolan öfver hufvud samma omdöme uttalas som beträffande skolrådets ledamöter.

Mina besök i skolorna såsom inspektör hafva — likasom under föregående period — i regel ej varit på förhand tillkännagifna och öfver hufvud försiggått på samma sätt. Särskildt har jag ansett det viktigt att, genom att sjelf undervisa barnen i ett eller annat ämne, förtydliga de råd och anvisningar jag gifvit.

Några öfningsmöten af samma art, som under föregående period höllas, och som tycktes medföra ganska goda resultat, hafva under den sist gångna ej förekommit, enär något bidrag till resekostnaden nu ej kunnat gifvas. — Under föregående period hade Vesterbottens läns landsting anvisat medel för sagda ändamål, men då nya instruktionen ej omnämmer dylika allmänna sammankomster, har någon motion i detta syfte ej vidare blifvit vid landstinget väckt. — Af nyss anfördt skäl har jag med hänsyn till de stora afstånden ej heller ansett mig kunna vid mina besök på landsbygden tillkalla några lärare eller lärarinnor från angränsande skolor.

X. Öfversigt af skolväsendets utveckling inom inspektörsområdet.

	1887.	1892.
Ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola	9	9
Extra ordin. »	3	3
Biträdande	1	1
Lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor	16	20
Lärarinnor vid småskolor	9	9
Lärarinna i slöjd	1	1
	39	43
Barn af 7—14 års ålder i folkskolor	559	588
» » » » i småskolor	247	347
» » » » i mindre folkskolor	916	1,125
Hela antalet i folkskolor, småskolor och mindre folkskolor undervisade barn	1,969	2,335
Kostnaderna för skolväsendet kronor	29,890: 33	66,494: 34
Inspektörsområdets skuld för skolväsendet »	9,464: 86	106,162: —

Uti ofvanstående ingå ej kostnaderna för skolorna i Holmsund, hvilka åtnjuta statsbidrag, men för öfrigt underhållas af sågverkets egare.

Såsom af det föregående torde framgå, är skolväsendet i Umeå stad och inom Holmsunds kapellförsamling ordnad på ett tillfredsställande sätt. Inom Umeå landsförsamling är detta ännu blott delvis händelsen. Förutom det att de större byarne borde erhålla fasta folkskolor och egna skolhus, torde såsom *närmaste önskningsmål* böra frambållas, att *de flyttande mindre folkskolorna*, hvilka ej på länge, om ens någonsin, lära kunna i denna landsdel undvaras, måtte upphjelpas så mycket sig göra låter såväl med hänsyn till lärarepersonal som materiella förhållanden. Med ett och annat tillfälligt undantag bestrides undervisningen i dessa skolor fortfarande af småskolelärarinnor, hvilkas förberedande utbildning upptagit i bästa fall två år vid statens eller något landstingsseminarium. Om ock medveten derom, att de utgående småskolelärarinnorna i regel taga anställning vid mindre folkskola, kan man vid folkskolelärarinneseminarier i Umeå vid dessas praktiska utbildning naturligtvis taga hänsyn härtill endast *så till vida*, som det egentliga målet — *småskolelärarinne-utbildningen* — ej derigenom förtryckes. Landstingsseminarierna hafva i berörda hänseende friare händer, men då de i allmänhet måste nöja sig med föreståndare eller föreståndarinnor, som sakna nödig erfarenhet af skolväsendets faktiska beskaffenhet, då de öfver hufvud måste mottaga sina elever vida mindre förberedda än statens seminarium och för öfrigt arbeta under ogynnsammare förhållanden, så måste följderna blifva den, att äfven de från dessa läroanstalter utexaminerade lärarinnorna i praktiskt, och ännu mer i teoretiskt, hänseende endast undantagsvis äro skickliga att nöjaktigt anordna och sköta en skola, som skall ersätta både små- och folkskola. Till afhjelpande af här anförda olägenhet skulle utan tvifvel verksamt bidraga, om landstinget kunde — såsom förr varit förhållandet — anvisa medel till *sommarkurser*, afsedda för de mindre skolornas lärarepersonal och egnade att komplettera seminariekursen.

Ett annat, äfvenledes ganska viktigt önskningsmål är enligt min mening, att hvarje lärare eller lärarinna, så vidt möjligt, erhåller sina bestämda stationer. Utan att så sker kan, såsom förut är påpekadt, önskvärd ordning och reda i skolförhållandena omöjligen ernås, och svårligen torde lärarinnan kunna arbeta med något lifligare intresse. då hon vet, att hon, vid läsårets slut skall lemna stationen för att kanske aldrig mer dit återvända.

Att önska och hoppas är vidare, att ifrågavarande skolor erhålla bättre lokaler, än hittills ofta varit fallet, samt nödig materiel, särskildt ett tillräckligt antal läseböcker med föreskrifvet stafningsätt.

Hvad sjelfva undervisningen beträffar, bör den enligt min åsigt strängt koncentreras kring de tre ämnena *kristendomskunskap*, *mo-*

dersmålet samt *räkning* och synnerlig omsorg egnas åt innanläs-
ningsöfningarne, enär läsfärdighet tydligen är ett nödvändigt vilkor
ej blott för kunskapers inhemtande utan äfven för deras vidmakt-
hållande och förökande.

Man har mer än en gång framhållit beväringssamskapets läs-
och skriffärdighet såsom en exponent af folkbildningen och folkunder-
visningen. Visserligen måste erkännas, att resultatet af beväringss-
amskapets pröfning i dessa färdigheter kan bero af andra faktorer
än skolförhållanden, och att den i alla händelser pekar på skolför-
hållanden för minst 7 år tillbaka i tiden. Då emellertid vid en jem-
förelse mellan olika distrikt inom länet saken ej torde vara utan in-
tresse, tillåter jag mig här till slut anförda resultatet af 1893
års pröfning efter af chefsemetet för Vesterbottens regemente mig
benäget meddeladt protokoll, jemte en derpå grundad procentberäk-
ning rörande Umeå stads- och landsförsamling samt Holmsunds
kapellförsamling.

	Läsning.			Skrifföring.		
	Med kodkänd fär- dighet.	Någorunda öftrade.	Sakna kunskap.	Med kodkänd fär- dighet.	Någorunda öftrade.	Sakna kunskap.
Åsele socken	10	15	—	3	22	—
Fredrika „	3	10	—	1	12	—
Wilhelmina „	3	35	1	1	33	5
Dorotea „	—	12	—	—	11	1
Björholms „	15	8	—	7	12	4
Örträsk „	3	9	—	2	9	1
Lycksele „	14	32	—	4	40	2
Stensele „	1	14	—	1	12	2
Sorsele „	3	10	2	2	10	3
Tärna kapellförsamling	1	4	—	—	5	—
Umeå stad	13	—	—	11	2	—
Umeå landsförsamling	66	19	—	39	42	4
Holmsunds kapellförsamling	3	1	—	3	1	—
Vännäs socken	4	24	—	—	25	3

	L ä s n i n g.			S k r i f t n i n g.		
	Med godkänd dign.	Nägorlunda öfrade.	Säkra kun- kap.	Med godkänd fär- dighet.	Nägorlunda öfrade.	Säkra kunskap.
Degerfors socken	28	18	—	13	20	13
Nordmalings »	48	8	—	26	28	2
Norsjö »	18	25	2 ¹	2	42	1
Malå »	5	6	—	—	11	—
Skellefteå stad	3	5	—	2	6	—
Skellefteå landsförsamling	35	110	—	4	140	1
Byske socken	29	23	—	7	45	—
Jörns »	15	16	—	—	31	—
Säfvars »	7	25	—	6	20	6
Bygdeå »	12	29	—	6	30	5
Nysätra »	2	8	—	—	9	1
Burträsk »	29	37	—	14	51	1
Löfångers »	10	15	—	3	22	—
Umeå stad	100 %	0 %	0 %	84,6 %	15,4 %	0 %
Umeå landsförsamling	77,6 %	22,4 %	0 %	45,9 %	49,4 %	4,7 %
Holmsunds kapellförsamling	75 %	25 %	0 %	75 %	25 %	0 %
Medelprocenten för hela länet	42,1 %	57,4 %	0,5 %	17,4 %	76,5 %	6,1 %

¹ Antagligen föreligger här en misskrifning i protokollet öfver pröfningen.

Umeå 1893.

N. Thielers.

IV.

Nordmalings och Bjurholms församlingar af Ångermanlands nordöstra kontrakt samt Vännäs och Degerfors pastorat af Vesterbottens första kontrakt.

Härmed får undertecknad värdsamt öfverlemna den berättelse öfver inspektion af folkskoleväsendet inom inspektionsdistriktet Nordmalings och Bjurholms församlingar af Ångermanlands nordöstra kontrakt samt Vännäs och N. Degerfors församlingar af Vesterbottens första kontrakt under åren 1887—1892, hvilken berättelse jemlikt nådiga instruktionen för folkskoleinspektörer af den 10 december 1886 åligger mig att afgifva.

Till en början tillåter jag mig framhålla, att ifrågavarande berättelse måste blifva delvis bristfällig och ej så fullständig som önskligt vore af det skäl, att mitt förordnande omfattar endast tiden från och med sommaren 1890 till och med år 1892, enär min företrädare, komministern i Burträsk Johan Herman Unæus, under förra delen af år 1890 med döden afgick, samt att jag icke till mitt förfogande haft några uppgifter från förra delen af inspektionsperioden. Det har äfvenledes yppat sig stora svårigheter för mig att kunna egna nödig tillsyn åt de vidt spridda skolorna inom inspektionsområdet, alldenstund lästiden vid desamma nästan fullständigt sammanfallit med terminerna vid det allmänna läroverk, der jag är anställd som lärare. Dock har jag i regeln besökt hvarje skola minst en gång om året.

I. Undervisningsanstalterna.

Skolorna utgöras af 6 fasta folkskolor (deraf tre i Nordmalings distrikt), 1 fast mindre folkskola (i Nordmaling), 34 flyttande mindre folkskolor samt 4 fasta småskolor. I alla dessa skolor handhafves

undervisningen af endast en lärare eller lärarinna för hvarje skola. Uti de fasta skolorna såväl folkskolor som den fasta mindre folkskolan och småskolorna är en i allmänhet tillfredsställande klassindelning genomförd, hvilket icke är förhållandet uti ett stort antal af de flyttande skolorna. Dessa flyttande skolor, hvilka på en gång skola ersätta folk- och småskolor samt dessutom ambulerar på 2 eller ännu oftare 3 stationer om året och icke heller hvarje år återkomma till samma platser, hafva så stora svårigheter att kämpa emot, att man måste inskränka sina anspråk på dem till det minsta möjliga. Det låter sig också knappast göra att mera än till namnet genomföra någon klassindelning uti dem, alldenstund lärjungarne befinna sig på så olika ståndpunkter i fråga om ålder och kunskaper redan vid inträdet i skolan.

Småskolor funnos vid 3 fasta folkskolor och 1 fast mindre folkskola, men saknades deremot vid 3 fasta folkskolor. Dock hade man kommit till insigt om småskolans värde eller betydelse för undervisningen, så att vid tvenne af dessa skolor småskolor skulle inom närmaste framtiden inrättas, på ena stället när ett nytt underbyggnad varande skolhus blef färdigt, och på andra stället, så snart en aldrig lärare, som var nära pensionsåldern, komme att afgå. I brist på småskolor har man sökt hjälpa sig fram med den anordningen, att de mindre barnen, till hvilka höra äfven de, som borde gå i småskola, om sådan finnes, undervisats i början af höstterminen och slutet af vårterminen, då väderleken är mildare och då de större barnen ofta behöfvas i hemmen, under det de större barnen undervisats under den öfriga delen af läsåret, då föräldrarna lättare kunnat undvara dem i hemmen. Att emellertid bristen på småskolor äfven med denna anordning skulle visa sig känbar, är tydligt.

Det vida öfvervägande flertalet af landtbefolkningens barn inom inspektionsområdet får emellertid aldrig besöka någon fullständig folkskola, utan måste nöja sig med de flyttande mindre folkskolorna, hvilka alltså måste betraktas som de hufvudsakliga representanterna för folkundervisningen här uppe.

Rättvisan fordrar det erkännandet, att man på många håll sökt göra allt hvad göras kan af dessa institutioner, hvilka hafva en svår uppgift att fylla. Vid de allra flesta af dessa skolor skötes undervisningen af från landstingets seminarium utexaminerade lärarinnor, hvilkas duglighet, sedan utbildningskursen vid sagda seminarium blifvit tvåårig, märkbart förbättrats. En stor svårighet har yppat sig att vid vissa mera aflägsset liggande skolor erhålla dugliga lärarekrafter. Detta synes bero mest derpå, att skickliga personer ej länge vilja qvarstanna på sådana trakter, der man måste försaka snart

sagdt allt hvad till lifvets trefnad och bekvämlighet hörer, ofta bo i helsovådliga lokaler m. m. På sådana ställen råder ett alltför lifligt ombyte af lärare eller lärarinnor för att icke undervisningen skulle lida deraf, och i vissa fall måste man nöja sig med oexaminerade och ganska inkompetenta personer att bestrida undervisningen. Det säkraste medlet att få mera stadigvarande lärarekrafter och dermed större kontinuitet i undervisningen vid dessa skolor, torde vara att låta landstingsseminariet mera än hittills omvexlande stationeras på olika platser inom länet, hvarigenom de olika orterna kunde få lärarinnor utbildade, som hafva sin hembygd i närheten, och hvilka derigenom blefve mera stationära. Detta är af ganska stor betydelse för folkskolans arbete, och utan en sådan anordning torde det blifva omöjligt att undvika den nuvarande allt för stora rörligheten bland lärarepersonalen. Olägenheterna hafva härvid gått så långt, att skoloråden ofta i sina annonser om lediga tjänster vid de flyttande mindre folkskolorna sett sig nödsakade till att göra det förbehåll att »påbörjad termin icke får afbrytas».

II. Reglementen

hafva i enlighet med af domkapitlet i Hernösand utdelade formulär utarbetats och blifvit stadfästade för de respektive skoldistrikten, och synes tillämpningen deraf hafva blifvit nöjaktigt utförd vid de fasta skolorna, mindre noggrant och stundom alls icke vid de flyttande.

III. Undervisningstiden.

Öfver allt inom inspektionsdistriktet har en sträfvan försports att koncentrera undervisningen så mycket som möjligt på vinter-månaderna. På somliga ställen har man börjat vårterminen redan den 7 eller 9 januari för att sluta densamma sista dagarne af maj eller första dagarne af juni. Deremot uppskjutes höstterminens början ofta till midten af september. Under sådana förhållanden måste man fortsätta terminen ända in på jul för att uppnå $34\frac{1}{2}$ veckors lästid, och julferierna inskränkas mera än lämpligt är.

Emellertid visar det sig nästan omöjligt att kunna genomdrifva någon förändring häruti af det skäl, att föräldrarne under den varmaste årstiden önska få behålla sina barn till hjälp med hvarjehanda sysslor i hemmet. Erfarna personer vitsorda, att det enda möjliga sättet att få en någorlunda jemn skolgång till stånd är att förlägga

terminerna till den kalla och mörka årstiden, och anse, att man för vinnande af detta mål bör underkasta sig de olägenheter, som vintertiden alltid måste medföra särskildt för de fattigare barnen vid deras besök i skolan.

Den dagliga lästiden växlar ganska mycket vid olika skolor. Stundom 5 timmar om dagen sex dagar i veckan med början kl. 9 f. m., stundom 6 timmar om dagen fem dagar i veckan med början kl. 8 f. m., då lördagen vanligen är ledig, och stundom 2 å 3 timmar dagligen onsdagar och lördagar samt 6 timmar dagligen de öfriga arbetsdagarne. Vid middagstiden göres ett uppehåll på 1 å 2 timmar i de fall, der undervisningen fortgår 5 å 6 timmar dagligen. Vid en del skolor har kraftig påminnelse måst göras att iakttaga den å läsordningen utsatta lektionstiden och framför allt att icke försumma rastestunderna mellan de olika lektionstimmarne — så mycket nödvändigare som lokalerna ofta äro osunda. I synnerhet äldre lärare och lärarinnor hafva svårt att till fullo inse nyttan af dylika uppehåll och gifva derfor lätt efter för föräldrarnes yrkande att undervisningen skall fortgå oafbrutet och ingen »tid förespillas».

IV. Undervisningen.

Undervisningen fortgår efter de af skolråden uppgjorda läsordningarne, hvilka i allmänhet öfverensstämma med normalplanens anvisningar och finnas uppslagna i de respektive skollokalerna. Uti småskolorna synes undervisningen i allmänhet vara mycket tillfredsställande såväl med afseende på metod som resultat. Uti de fasta folkskolor, som hafva att stödja sig på småskolor, lemnar äfven undervisningen ett fullt nöjaktigt resultat; sämre är naturligtvis resultatet uti de folkskolor, der läraren eller lärarinnan måste splittra sina krafter på såväl småskolans som den egentliga folkskolans arbete. Vid många af de flyttande mindre folkskolorna skötes numera undervisningen väl, men i några af dessa skolor, der man anlitar gamla, oexaminerade lärare eller sådana, som tagit examen men under längre mellantid egnat sig åt annan sysselsättning, är undervisningen nog ganska underhållig. Dock bör tilläggas, att dessa undantagsfall nu hålla på att försvinna allt mer.

Tyngdpunkten af undervisningen ligger, såsom sig bör, på ämnena kristendomskunskap, modersmålet samt räkning, skrifning och sång. Uti de fasta folkskolorna genomgås i allmänhet tillbörliga kurser äfven uti geografi och historia, geometri och något naturkunnighet. teckning och gymnastik. Trädgårdsskötsel och slöjdundervisning

hafva ännu icke nått någon nämnvärd utveckling vid folkskolorna inom inspektionsområdet. De flyttande mindre folkskolorna medhinna vanligen utom hufvudämnena endast fäderneslandets geografi och stundom något litet af dess historia. Beträffande kristendomsundervisningen föreligger ofta svårighet att få den lefvande och tilltalande för barnahjertat. Undervisningen i detta ämne ställer ju också alldeles särskilda kraf på den undervisande, hvilka icke ens den allra yppersta metod kan fylla. Det händer icke sällan, att man får höra en mycket klar och metodiskt fulländad lektion i detta ämne, hvilken dock lemnar åhöraren temligen oberörd, enär den vänder sig mera till barnens minne och tankeförmåga än till deras hjertan. Glädjande undantag från detta missförhållande finnas dock ej så få.

Den så ofta öfverklagade tanklösa katekesutanläsningen förekommer nog ännu vid skolor, der svagare lärarekrafter verka, men jag kan dock konstatera, att den är stadd i tydligt aftagande, och har jag icke försummat att kraftigt framhålla det icke blott gagnlösa utan äfven skadliga vid ett sådant tillvägagående.

Undervisningen i modersmålet består i första rummet uti öfningar i välläsning, i återgifvande af innehållet utaf det lästa samt uti rättstafning. Härtill kommer uti de fasta folkskolorna genomgående utaf form- och satslärans väsentligaste innehåll jemte tillämpningar deraf. Särskildt har jag betonat vigten utaf en korrekt innanläsning och uppfattning af det lästa. Innanläsningen möter mycket svåra hinder, dels deruti att barnen i sina hem få höra läsas och sjelfva läsa uti en sjungande, mycket onaturlig ton, och dels deruti att allmogemålet häruppe såväl i vokalljud som uti ordförråd och böjningar så väsentligt afviker från s. k. riksspråket. Särskildt i de flyttande skolorna hinna nästan aldrig den sjungande tonen och de felaktiga vokalljuden att bortnötas trots energiska ansträngningar. I de fasta skolorna är det gifvetvis bättre i detta hänseende. En tillfredsställande betoning kan man vänta först hos de fasta skolornas äldre lärjungar, hvilka nått den utveckling, att de säkert kunna uppfatta innehållet första gången ett stycke af dem läses.

Öfningar i rättskrifning, välskrifning och äfven uppsatsskrifning bedrifvas med rätt god framgång — det senaste mest blott i de fasta folkskolorna.

Undervisningen i räkning synes i allmänhet försiggå allt för mekaniskt. Jag har särskildt i de flyttande skolorna funnit mig böra uppmana lärarepersonalen att lära barnen förstå, *hvarför* de gå så eller så till väga vid räkningen, på det icke undervisningen må blifva torr och intresselös. Nöjer man sig deremot med ett riktigt *»facit»*, så hafva barnen i allmänhet visat sig ega ganska stor säkerhet

inom den kurs, de genomgått. Hufvudräkning bedrifves i alla skolor i synnerhet för inskrifvande af metersystemet.

I småskolorna är räkneundervisningen kanske mest metodisk och stödd på lämplig åskådningsmateriel.

Undervisningen i geografi förekommer i alla folkskolor. Den har visserligen icke hunnit någon större utveckling, men synes dock gå i rätt riktning, sedan kartor numera finnas och användas allestädes. Dock blir rätt ofta för mycken vikt lagd vid inlärandet af geografiska namn och lägen och för liten omsorg egnad åt kännedomen om landets natur, näringskällor, befolkning o. d., hvilket missförhållande jag sökt rätta. Jag har städse framhållit lämpligheten af att vid studiet af fäderneslandets geografi utgå från hembygden och det egna länet.

I geometri genomgås uti de fasta folkskolorna enklare plana figurer, särskildt deras mätning och beräkning; i de flyttande mindre folkskolorna medhinnas vanligen ingen geometri.

Undervisningen i naturkunnighet ligger på många ställen alldeles nere, om man ej dit hänför läsning af hithörande stycken i läseboken. Uti några af de fasta folkskolorna och fortsättningsskolan i Bjurholm har man dock gjort ganska vackra framsteg på detta område.

I teckning undervisas temligen allmänt efter Stuhlmanska metoden, men intresset för detta ämne synes ej vara stort.

I sång deremot undervisas med intresse och framgång, och har jag i allmänhet med stor tillfredsställelse hört barnen sjunga fosterländska och religiösa sånger, företrädesvis psalmer.

Trädgårdsskötseln står lågt vid de skolor jag haft att inspektera. Skälen härtill äro flere. Det har visat sig svårt att få till stånd skolträdgårdar, hvilka flerstädes saknas. Stundom finnes ej ens lämplig mark dertill. Klimatet lägger hinder i vägen, så mycket mer som skolorna ej äro i verksamhet under den för trädgårdsskötseln lämpliga årstiden.

I samma mån som befolkningen lär sig inse nyttan af trädgårdsskötsel, torde intresset därför vid skolorna lifvas. Det vore ju önskligt, att skolorna i detta fall kunde vara banbrytande, men dertill synes för närvarande finnas föga utsigt.

Slöjdundervisningen är införd vid ett par af de fasta folkskolorna och synes hafva god framtid för sig, alldenstund anlag för slöjd synes ingå uti folkkaraktären och denna undervisning särskildt omhuldas äfven af länets hushållningssällskap.

V. Skolförhören.

Vid afslutande af hvarje läsår hålles vanligen offentlig examen i föräldrars, målsmäns och andra för skolan intresserade personers närvaro. Ordnade rotesförhör förekomma inom Vännäs distrikt, der lärarinnan i en flyttande skola en gång i månaden besöker de stationer, som tillhöra hennes skolområde, men der skolan för tillfället icke är förlagd. Vid dessa förhör repeteras förut genomgångna kurser och lemnas uppgifter, på hvilka barnen hafva att bereda sig till nästa förhör.

Detta förfaringssätt har utan tvifvel åtskilliga fördelar med sig, ity att derigenom ett visst samband uppehålles mellan de olika stationerna och barnens kunskapsförråd, så vidt sig göra låter, upprätthålles under den tid, de ej få besöka skolan. Jag anser, att det vore mycket nyttigt, att dylika förhör vunne en allmänare utbredning för att i någon mån ersätta de brister, som alltid måste vidlåda de ambulerande skolorna.

För öfrigt söker presterskapet så mycket tiden medgifver att bevista och leda de årliga examina, hvarigenom dessa erhålla en högtidligare pregel och blifva tilltalande högtidsstunder för befolkningen, som också talrikt infinner sig dervid.

VI. Lärarepersonalen.

Inom inspektionsområdet tjenstgjorde under ifrågavarande tid 5 lärare och 1 lärarinna i fasta folkskolor, 4 lärare och 30 lärarinnor i flyttande mindre folkskolor och 4 lärarinnor i småskolor.

Ingen svårare anmärkning har förekommit mot lärarepersonalens nit och samvetsgrannhet. I några fall har undervisningsförmågan varit ganska svag och uti ett fall alldeles underhaltig, med anledning hvaraf skolrådet på min framställning entledigade personen i fråga från hans befattning. Detta gällde en äldre oexaminerad lärare vid mindre flyttande folkskola, och åtgärden var så mycket lättare att vidtaga, som denne lärare ej var för sin existens beroende af läraresslan.

I allmänhet må sägas, att lärarepersonalen vid de fasta folkskolorna och småskolorna väl fyller sin plats, vid de flyttande skolorna åter råder stor ojämnhet i detta fall, men man får härvid ihågkomma, att de, som undervisa i dessa skolor, hafva en ställning så svår och tålmodspröfvande, att man stundom måste förundra

sig öfver, att de kunna sköta sin sak så som de göra. Deras lön utgör 250 å 300 kronor om året samt husrum och vedbrand under terminerna, en ställning sämre än många tjenstehjons, ty dessa hafva, utom sin kontanta lön, mat och husrum året om, då deremot dessa lärare och lärarinnor under mellanterminerna måste skaffa sig husrum och ved bäst de kunna. Att lärarebildningen gått framåt derigenom att äfven landstingsseminariets kurs blifvit tvåårig, är förut nämnt. I sammanhang härmed må nämnas, att genom hushållningssällskapets försorg under sommarferierna varit i Umeå anordnade ett par kurser för utbildning af slöjdlärare, hvilka kurser varit ganska talrikt besökta af folkskolelärare från länets olika kommuner.

VII. Skolbarnen.

Hvad som genast väcker uppmärksamhet vid betraktande af de årliga uppgifterna om folkskoleväsendet inom de särskilda distrikten är det stora antal barn i skolåldern, som undervisas i hemmen. Det varierar visserligen något i olika distrikt, men i genomsnitt uppgå dessa barn till omkring 30 % af hela antalet, hvilket utan tvifvel tyder på ett abnormt förhållande. Skälen till dessa, man må väl säga, missförhållanden, torde nog vara af olika art, såsom: bristande intresse och insigt hos föräldrarne, fattigdom, otillräckligt antal skolor, hvarigenom de stora afstånden lägga hinder i vägen för barnens skolgång, m. fl. Denna s. k. undervisning i hemmet är tydligen af mycket tvifvelaktigt värde i många fall, då tillräcklig undervisningsförmåga i hemmen saknas likasom ock verksam kontroll öfver undervisningen. En varaktig förbättring i berörda afseende torde knappast vara att vänta, förr än dessa vidsträckta bygder blifvit bättre kultiverade och insigten om kunskapers värde blifvit mera allmän.

I sammanhang med denna sak står äfven den på åtskilliga trakter ojemna skolgången. Föräldrarne vilja mycket tidigt använda barnen till praktiska sysselsättningar, och då årstiden och förhållandena i öfrigt äro sådana, att barnen kunna hjälpa till med förefallande sysslor i hemmen, får skolan »sitta emellan», trots skolråds, inspektörs och lärarepersonalens bemödanden att förhindra sådant. Likväl finnes det rotar, ja, hela distrikt, der skolgången är ganska tillfredsställande. I icke ringa mån torde lärarens eller lärarinns duglighet och popularitet inverka härvidlag. Såsom allmänt ömdöme torde kunna sägas, att skolgången öfver hufvud blir jemnare med hvarje år.

Disciplinen och barnens allmänna hållning är mycket olika i olika skolor, alldenstund den i första hand beror på läraren eller lärarinnan. Den något skiftande folkkaraktern inverkar naturligtvis äfven härpå, och stundom har skolan en hård kamp att bestå emot oförståndiga och fördomsfulla föräldrar, hvilka i oträngdt mål kunna taga barnens parti emot läraren.

VIII. Skollokalerna och skolmaterielen.

Om folkskolan i något afseende varit vanlottad här i dessa nordliga trakter, så har det varit i afseende a lokaler. Detta gäller i synnerhet de flyttande mindre folkskolorna, men i ett eller annat fall äfven de fasta. Jag har därför tagit såsom en af mina hufvuduppgifter vid inspektionerna att påvisa nödvändigheten af att utan uppskof anskaffa lämpliga, för skolan afsedda lokaler, dervid framhållande, hurusom det tunga arbetet i skolorna samt de dryga kostnader, som såväl kommuner som stat offra på folkskolorna, måste till en del blifva gagnlösa, såvida icke någorlunda tillfredsställande skolhus uppföras. Särskildt har jag sökt lägga de mera inflytelserika personerna i byarne detta på hjertat vid enskilda samtal, och det har visat sig, att man på denna väg kommer fortare och säkrare till målet än genom officiella skrivelser i ämnet till resp. skolråd. Genom enig samverkan med presterskapet, som i allmänhet varmt ifrar för denna sak, har jag också haft glädjen bevittna, att man på flere håll begynt uppföra lämpliga skolhus i rotarne. Särskildt har Nordmalings distrikt hedrat sig i detta afseende, i det denna församling under min korta inspektionstid ej blott uppfört ett tidsenligt, dyrbart skolhus för fasta folkskolan vid kyrkan utan äfven beslutat lemna rätt stora bidrag till de skolrotar, som inom viss tid bygde skolhus för sina flyttande skolor. Också har beslut fattats om uppförande af ett stort antal sådana skolhus, och en del torde nu vara färdiga eller under bygnad. Äfven inom andra skoldistrikt har intresset för denna sak börjat upplifvas. Sedan isen väl är bruten, går det lättare. Har väl *en* rote börjat bygga, så följa de öfriga lättare exemplet, ty man vill ej gerna sta tillbaka för någon annan. Man torde alltså kunna hoppas, att de oerhörda bristerna i detta afseende inom ej allt för lång tid skola vara afhjelpa, så att skolorna slippa att vara inqvarterade i hyrda kök och små mörka kyffen, der befolkningen stundom äfven vistas mellan lektionerna. Mycket goda äro de lokaler, som tillbandahållas af sågverken.

Skolmaterielen synes i de fasta skolorna och småskolorna vara fullt tillfredsställande, i några fall utmärkt. De fasta folkskolorna i Bjurholm och N. Degerfors hade t. ex. utom annat en rikhaltig uppsättning af fysikaliska instrument m. m., hvilken i synnerhet kan komma till användning uti fortsättningsskolan. En sådan skola är inrättad i Bjurholm, den enda ännu inom området. I de flyttande mindre folkskolorna är materielen af naturliga skäl ganska anspråkslös. Dock synes ingen nämnvärd *brist* på undervisningsmateriel råda, då man vanligen har kartor öfver Europa, Skandinavien och Palestina, metertabell, djurplanscher, räknekuber, svarta tafflor, läsestafvar och läseböcker. Sämre är det med inredningsmateriel, i det ordentliga skolpulpeter vanligen saknas. Barnen sitta ofta på långa bänkar eller bräden med olämpliga bord framför sig, hvilket försvårar både undervisning och uppehållande af ordning. Emellertid har äfven härutinnan en förbättring inträdd, och särskildt i Vännäs distrikt hafva äfven de flyttande skolorna fått ganska passande pulpeter, hvar och en för 2 barn.

IX. Anteckningsböckerna

hafva i allmänhet funnits i behörig ordning såväl dagbok som examenskatalog och hufvudbok. Den sistnämnda saknas dock i vissa flyttande skolor. Sättet för dagbokens förande har varit något vexlande, men har jag sökt införa likformighet i detta afseende.

X. Tillsyn.

Inspektionsresorna hafva merendels företagits vintertiden på slädföre, emedan en stor del skolor ligga så, att de ej kunna besökas under annan årstid, då farbara sommarvägar mångenstädes saknas. Mina besök hafva icke varit på förhand bekantgjorda och vanligen anordnade så, att af de flyttande skolorna två besökts om dagen, en på morgonen och en efter middagen. Vid de fasta folkskolorna har besöket vanligen upptagit en hel dag, hvarunder dock äfven dertill hörande småskola hunnit inspekteras.

Stundom har läraren eller lärarinnan fått undervisa enligt läsordningen för dagen, men stundom hafva föregående dags lexor fått genomgå. Emellanåt har jag sjelf undervisat barnen dels för att pröfva deras ståndpunkt och dels för att lemna metodiska anvisningar. Under barnens rastestunder hafva anteckningsböckerna genomgått jemte barnens skrifböcker, och har jag dervid enskildt till

läraren eller lärarinnan framställt mina iakttagelser och anmärkningar samt lemnat de råd och anvisningar, hvartill jag funnit mig befogad. I vissa fall har jag vid inspektionens slut funnit mig böra rigta några förmanings- eller uppmuntringsord till barnen. Efter tagen kännedom om förhållandena på någon plats har jag, om tillfälle dertill gifvits, rådgjort med någon ledamot af skolrådet eller tillsyningsman särskildt i fråga om barnens skolgång, materielen och skolhusbyggnaderna. I de flesta fall har jag skriftligt till skolrådet afgifvit promemoria öfver inspektionen inom ett distrikt, alldenstund skolrådets ordförande helst önska att erhålla en officiel handling såsom utgångspunkt för de åtgärder, som med anledning af inspektionerna kunnat ifrågakomma. I allmänhet hafva framställda förslag och önskningsmål rönt välvilligt tillmötesgående. Sålunda beslöts t. ex. genast på mitt yrkande att inrätta två nya flyttande mindre folkskolor i Bjurholm. Då något anslag till resekostnader för lärare och lärarinnor icke funnits att tillgå, har jag icke utlyst några krets-möten för lärarepersonalen, emedan de stora afstånden och brist på medel sannolikt skulle lägga för stora hinder i vägen för ett talrikare besökande af sådana möten. Hvad den närmare tillsynen af skolorna beträffar, så kan det ej nekas, att en lifligare förbindelse mellan skolråd och skolor i allmänhet vore önskvärd. En sådan förbindelse skulle tydligen verka upplifvande både på lärare och lärjungar samt äfven höja folkets aktning och förtroende för skolan. På åtskilliga håll klagar lärarepersonalen, att den lemnas allt för ensam att kämpa sin ofta rätt hårda kamp och att den saknar det stöd, som skolrådet skulle kunna lemna. Att flere glädjande undantag härifrån finnas, må rättvisligen erkännas, och det visar sig ofelbart, att på sådana platser står skolväsendet högre än annorstädes.

XI. Slutord om folkskoleväsendet.

Då jag är i saknad af statistiska uppgifter från periodens början, hvilka handhafts af min afiidne företrädare, så är jag icke i tillfälle att lemna någon jemförelse af periodens början och slut för att med siffror visa skolväsendets utveckling, utan måste jag inskränka mig till att härvidlag hänvisa till de årligen inlemnade uppgifterna från skolråden. Att skolväsendet häruppe dock är stadt i en löftesrik utveckling, är en glädje att kunna konstatera, äfven om ännu många hinder och brister återstå att öfvervinna och afhjelpa.

Umeå 1893.

Fredrik Törnvall.

V.

Säfvars, Bygdeå, Nysätra och Löfångers pastorat af Vesterbottens första kontrakt samt Skellefteå, Byske, Norsjö, Jörns, Burträsk och Malå församlingar af Vesterbottens andra kontrakt.

För detta område jemte Nordmaling och Bjurholm af Ångermanlands nordöstra kontrakt samt Vännäs och Degerfors af Vesterbottens första kontrakt förordnades för perioden 1887—1892 komministern i Burträsk Johan Herman Unæus, men efter dennes fränfalle den 9 Februari 1890 förordnades den 13 Juni samma år till periodens slut för nyssnämnda 4 socknar lektorn vid Umeå allmänna läroverk, fil. doktor F. F. Törnvall samt för ofvannämnda område eller återstoden af Unæus' distrikt undertecknad.

De socknar, för hvilka jag härmed går att lemna berättelse, inspekterades med undantag af Säfvar äfven under föregående period af komminister Unæus, hvadan jag, som icke varit i tillfälle att följa folkskoleväsendets utveckling under längre tid än 2½ år af perioden och min berättelse till följd häraf kommer att sakna önskvärd grundlighet, för fullständigare kännedom om förhållandena hänvisar till föregående berättelse.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

A. Skolornas antal.

Inom inspektionsområdet, som består af 11 församlingar och 10 skoldistrikt och har en sammanlagd areal af 115,9443 qvadratmil och en folkmängd af 55,740 personer vid periodens början och

61,154 . vid periodens slut, funnos vid 1887 års början 114 skolor, nemligen:

8 folkskolor med 1 lärare (lärarinna);

1 » » 2 » » ;

7 flyttande folkskolor;

6 fasta mindre folkskolor med 1 lärare (lärarinna);

2 » » » 2 » » ;

72 flyttande mindre folkskolor;

4 fasta småskolor;

14 flyttande d:o.

Vid inspektionsperiodens slut utgjorde skolornas antal inom samma område 140, nemligen:

13 fasta folkskolor med 1 lärare (lärarinna);

2 » » » 2 » » ;

2 flyttande folkskolor på 3 stationer årligen;

11 fasta mindre folkskolor;

103 flyttande mindre folkskolor;

9 fasta småskolor.

Skolornas antal har sålunda under perioden ökat med 26. I hvad mån denna ökning berört de olika skoldistrikten och under hvilka år den försiggått framgår af följande tabell.

Skoldistrikt.	År.	Folkskolor.		Mindre folkskolor.		Småskolor.		Summa.	Ökning.	Anmärkningar.
		Fasta.	Flytande.	Fasta.	Flytande.	Fasta.	Flytande.			
Säfvar . .	1887	1	—	1	6	—	—	8	—	' Vid en af dessa har undervisningen under året varit inställd af brist på lärarekrafter.
Holmön . .	1889	1	—	1	8	—	—	10	2	
	1892	1	—	3	6 ¹	1	—	11	1	
Bygdeå . .	1887	1	—	1	5	1	—	8	—	En folkskola indragen och förvandlad till mindre folkskolor.
	1889	2	—	—	7	2	—	11	3	
	1892	2	—	—	10	2	—	14	3	
Nysätra . .	1887	—	2	—	—	—	2	4	—	
	1889	1	—	2	2	—	2	7	3	
	1892	1	—	—	6	—	—	7	—	
Löfvinger .	1887	1	—	—	8	—	—	9	—	Af de ökad småskolorna är en nybildad och 2 tillkomna, på sätt nedan säges.
	1889	1	—	—	9	—	—	10	1	
	1892	1	—	—	9	—	—	10	—	
Skellefteå .	1887	2	2	6	27	2	—	39	—	
	1889	4	—	4	29	2	—	39	—	
	1892	4	—	5	29	5	—	43	4	

Skoldistrikt.	År.	Folkskolor.		Mindre folkskolor.		Småskolor.		Summa.	Ökning.	Anmärkningar.
		Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.	Fasta.	Flyttande.			
Byske . . .	1887	1	—	—	9	1	6	17	—	
	1889	1	—	—	9	1	6	17	—	
	1892	2	—	3	15	—	—	20	3	
Norsjö . . .	1887	—	2	—	3	—	1	6	—	¹ Vid 2 af dessa har undervisningen under året varit instäld af brist på lärarekrafter.
	1889	—	2	—	4	—	—	6	—	
	1892	1	1	—	4 ¹	—	—	6	—	
Jörn . . .	1887	1	—	—	4	—	—	5	—	² Vid en af dessa har undervisningen under året varit instäld af brist på lärarekrafter.
	1889	1	—	—	5	—	—	6	1	
	1892	1	—	—	6 ²	—	—	7	1	
Burträsk . .	1887	1	1	—	10	—	1	13	—	
	1889	1	1	—	10	—	1	13	—	
	1892	1	1	—	12	—	—	14	1	
Malå . . .	1887	1	—	—	—	—	4	5	—	
	1889	1	—	—	—	—	4	5	—	
	1892	1	—	—	6	1	—	8	3	
Hela inspektions- området	1887	9	7	8	72	4	14	114	—	
	1889	13	3	7	83	5	13	124	10	
	1892	15	2	11	103	9	—	140	16	

Om sålunda rörande folkskolorna hänsyn tages dertill, att de 2 flyttande folkskolorna inom Skellefteå under perioden 1882—1886 varit folkskolor endast till namnet, men icke till gagnet, enär om dem heter uti föregående inspektionsberättelse, att de under hela perioden skötts af icke examinerade lärarinnor, nu blifvit fasta folkskolor, försedda med examinerade lärarinnor; att en ny folkskola i Bygdeå och en d:o i Byske under perioden inrättats, så har, ehuru en flyttande folkskola i Nysätra under perioden blifvit indragen, folkskolornas verkliga antal ökats med 3, hvarförutom ock ett steg tagits i rätta riktningen, i det 4 flyttande folkskolor under perioden förvandlats till fasta. Sådana småskolor, som icke haft till mål att direkt förbereda för folkskolan, hafva förvandlats till mindre folkskolor, hvarför ock endast sådana småskolor nu finnas kvar, som direkt utgöra underlag för folkskolan. Endast fasta folkskolorna i Löfvinger, Burträsk, Norsjö och Jörn sakna nu underlag af småskolor, sedan fasta folkskolorna i Nysätra, Bure och Ursviken erhållit sådana från och med detta års början. Mindre folkskolornas antal har under perioden ökats från 80 till 114 på det sättet, att af de 18 småskolor,

som funnos vid periodens början, 15 förvandlats till mindre folkskolor, hvarförutom 19 nya sådana under samma tid nybildats.

Af förutvarande småskolor finnas 3 kvar; 4 (en i Säfvar, en i Bygdeå, en i Skellefteå och en i Malå) hafva under perioden nyinrättats och 2 hafva tillkommit genom den förändringen, att småskoleafdelningarne vid 2 mindre folkskolor i Skellefteå, hvilka undervisats af särskilda lärarinnor, af mig upptagits såsom 2 fasta småskolor.

Om *folkskolorna*, hvilkas antal vid periodens början faktiskt utgjorde 14, upptagas till 16, har deras antal ökats med en. *Små- och mindre folkskolornas* antal utgjorde vid periodens början tillsammans 89 och vid dess slut 123. Om härifrån dragas de 2 småskolor inom Skellefteå, som egentligen tillkommit genom en namnförändring, utgör sålunda de under perioden nybildade skolornas antal 24 eller 21 %.

B. *Skolornas anordning enligt gällande reglementen.*

Med undantag för Nysätra, som erhöll nytt reglemente under nästlidet år, funnos år 1890 nya sådana inom samtliga till inspektionsområdet hörande skoldistrikt. Enligt dessa reglementen äro folkskolorna indelade i 4, de mindre folkskolorna i 3 och småskolorna i 2 årsklasser. Började man dock undersöka förhållandet i verkligheten, insåg man genast, att med undantag för några folkskolor denna klassindelning fans till endast i anmärkningskolumnen å uppgiften Lit. A samt vid inspektionstillfällena i ord. Bestämda lärokurser för de särskilda klasserna voro nemligen ej uppgjorda, vid undervisningen gjordes knappast någon skilnad dem emellan och flyttningen från den ena till den andra klassen syntes temligen godtycklig. Då emellertid undervisningens framgång i väsentlig grad är beroende på en ordnad årskurs- och klassindelning, har jag af alla krafter arbetat på att få normalplanen i alla skolor och skolformer i detta afseende tillämpad. Härvid hafva dock redan hvad folkskolorna vidkommer svårigheter uppstatt, mest af brist på grundläggande småskolor.

Med stöd af gällande folkskolestadga, med hänsyn till lokala förhållanden samt för att kunna sätta skolarbetet i mera ordnad förbindelse med barnens deltagande i arbetet utom skolan och slutligen för att på ett någorlunda nöjaktigt sätt tillgodose så väl skolans anspråk på jemn skolgång som de fattigare föräldrarnes önskningsar och behof af de vuxna barnens hjälp vid hvarjehanda arbeten, har i folkskolor, der enligt reglementet små- och folkskoleafdelningarne samtidigt undervisas af samma lärare (lärarinna), den anordningen

blifvit införd, att de mindre barnen undervisas ensamma 6 dagar i veckan ungefär 2 månader från höstterminens början inom småskolans lärokurs; derefter folkskolebarnen 5 och småskolebarnen 1 dag i veckan under 5 månader samt sista månaden af vårterminen småskolebarnen 5 och folkskolebarnen 1 dag i veckan. Anordningen har visat sig ändamalsenlig.

Normalplanens årskurs- och klassidelnig är fullständigt genomförd i alla folkskolor.

Svårare, för att icke säga omöjligt, har det varit att på ett tillfredsställande sätt ordna undervisningen i samtliga flyttande mindre folkskolor.

Många föräldrars oeffterrättliga vårdslöshet och liknöjdhet att hålla barnen till ordnad skolarbete, fattigdom, lokala hinder m. m. flyttning mellan 2, 3, någon gång ända till 4, stationer ärligen äro hinder, som i hög grad försvåra, stundom omöjliggöra ett sammanhängande arbete i dessa skolor, och dock torde tyvärr den tid vara långt aflägsen, då man i det glest befolkade Vesterbotten i nämnvärd grad får se dessa skolor aflösas af folkskolor. Härtill kommer att dessa skolor skötas uteslutande af småskolelärarinnor (lärare), hvilka förberedande utbildning, åtminstone icke medan deras lärokurs var ettårig, motsvarade den svåra uppgift de hafva att fylla.

Sedan småskolelärarinnekursen vid folkskolelärarinne- och länsseminarium nu blifvit 2-årig, ställa sig förhållandena i detta afseende något bättre.

Så långt sig göra låtit, hafva ock dessa skolor ordnats i enlighet med gällande normalplan.

Småskolorna, alla med ett undantag fasta, äro anordnade i enlighet med normalplanen.

Den förbättring och utveckling af folkskoleväsendet, som utförts under nästlidna inspektionsperiod och som medfört största kostnaderna, har hufvudsakligen afsett ökandet af de mindre folkskolornas antal, för att med hänsyn till förr påpekad fattigdom minska skolvägarnes längd, göra skolorna lätt åtkomliga och såmedelst söka bereda tillfälle till skolundervisning för så stort barnantal som möjligt. För folkskoleväsendets inre utveckling har visserligen ock mycket gjorts genom förbättrad materiel, förbättrade undervisningsmetoder och fördubblad undervisningstid för utbildande af lärarekrafter för små- och mindre folkskolor, men behovet af fortsättningsskolor, dessa ypperliga anstalter för befästande och utvidgande af det inlärdas, för förmedlande af öfvergången från skolan och hemmet till det praktiska lifvet och till stöd för karakterssättningen, har ännu icke blifvit till fullo insedt.

Inom distriktet finnes därför endast en fortsättningsskola, nemligen i Bygdeå, ordnad såsom aftonskola och i öfverensstämmelse med kongl. kungörelsen af den 11 september 1877.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena äro i alla folkskolor de i nämnda folkskolestadgans 12 §, mom. 1, föreskrifna med undantag dock för trädgårdsskötsel, som endast förekommer i Säfvar, Bygdeå, Löfånger, vid en folkskola i Skellefteå, Jörn och Burträsk, samt slöjd, som under perioden öfvats endast i Säfvar, läsåret 1892—1893 inom Löfånger och några år inom Skellefteå och Byske.

För slöjdverksamhetens befrämjande har dock under perioden rätt mycket blifvit gjordt.

För att hos allmänheten uppväcka intresse, håg och lust för slöjd och sålunda förbereda dess införande i folkskolorna, har sedan 1890 på landstingsanslag en ambulerande slöjdlärare varit anställd, som på requisition af vederbörande skolråd meddelat kostnadsfri undervisning åt skolbarn och andra för saken intresserade personer. Under denna tid har nämnda lärare inom mitt inspektionsområde meddelat undervisning i Säfvar, Bygdeå, Löfånger och Burträsk.

För att göra lärare och lärarinnor vid folkskolor skickliga att leda slöjdundervisningen hafva med understöd af landstingsmedel särskilda kurser varit anordnade i Umeå under somrarne 1891. 1892 och 1893 af statens slöjdinstruktör J. A. Vallander, och hafva deltagarne i dessa kurser varit så många, som lämpligen kunnat undervisas. Verkningarne häraf hafva dock icke ännu i någon nämnvärd grad hunnit visa sig. Under nästlidet läsår var en i Löfånger nybildad slöjdskola i verksamhet; från och med innevarande års början har slöjd blifvit införd i folkskolorna vid Bygdeå kyrka och Robertsfors bruk, hvarförutom åtgärder för slöjdens införande i fasta folkskolan i Burträsk och fasta dito vid Brännan i Skellefteå vidtagits af dessa distrikts skolråd. I Byske har under perioden en slöjdskola varit i verksamhet, men af för mig okänd orsak blifvit nedlagd under sista året.

Förutom ofvannämnda af landsting och hushållningssällskap vidtagna åtgärder erhåller skoldistrikt för hvarje folkskola, vid hvilken undervisning i slöjd enligt stadgade grunder är införd, af landstingsanslag ett årligt understöd af 75 kronor. Med detta bidrag till det, som lemnas af staten, 75 kronor för hvarje skola, kunna nu skoldistrikt utan egentlig kostnad inrätta slöjdskolor.

Och emedan slöjdundervisningen nu i allmänhet på ett förstånligt sätt ledes och uppmärksamheten är fästad på densamma, är det

att hoppas, att barnens föräldrar och målsmän snart skola inse och uppskatta den pedagogiska slöjdundervisningens stora uppfostrande betydelse, så att, ehuru landstingsbidraget knappast torde kunna påräknas, sedan slöjdskolor mera allmänt kommit till stånd, de dock fortfarande komma att bibehållas och omhuldade. Jag är ock öfvertygad om att under innevarande period slöjdundervisning kommer att allmänt ordnas vid folkskolorna inom inspektionsområdet.

Med undantag af teckning, hvori en del lärarinnor (lärare), synnerligen de äldre, sakna förmåga att undervisa, geometri, med hvilken förhållandet är detsamma och af hvilken endast de fasta mindre folkskolorna i regel medhinna något, gymnastik, med hvilken ock de äldre äro obekanta, trädgårdsskötsel och slöjd äro *läroämnen* i de mindre folkskolorna desamma som i folkskolorna.

Läroämnen i småskolor äro: kristendomskunskap, modersmålet, räkning, askådningsöfningar på några få undantag när, teckning, sång och gymnastik.

Med afseende på *lärokurser* är förut nämnt, att den nu gällande normalplanens förslag för alla skolor och skolformer i detta afseende numera är genomfördt.

Detta gäller ock i fråga om de olika ämnenas *successiva inträd* i undervisningen.

Läsordning, upprättad med ledning af normalplanens förslag till läsordningar för de olika skolformerna, finnes allestädes i lärorummet.

III. Lärotider.

Den årliga undervisningstiden utgör i alla slag af skolor 34¹/₂ veckor; endast i 2 skoldistrikt 35. Inom alla skoldistrikt börjar läsåret med höstterminen.

Så länge föräldrarna hafva behof och användning af barnen. isynnerhet de äldre, för skördearbete, vaktande af kreatur, potatisupptagning och andra s. k. höstgöromål, är alltid skolgången ojemn: så ock på våren, sedan vårbruket börjat. Jemnast är den under de delar af läsåret, då sådana göromål icke kunna förekomma. Till följd häraf och då ett framgangsrikt skolarbete i väsentlig mån är beroende af ett godt förhållande mellan skolan och hemmet, och här för fordras, att så långt ske kan utan att skolväsendet skadas, tillmötesgå föräldrarna i deras önskingar att få använda barnens hjälp vid arbetet, har jag nitiskt arbetat för julferiernas inskränkning till 2, 2¹/₂, undantagsvis 3 veckor. Derför börjar och nu inom alla skoldistrikt vårterminen redan 4—7 januari och fortgår till slutet af maj eller första dagarna af juni; höstterminen omkring medlet

af september och fortgår tills bestämda årliga lärotiden tilländalupit.

I de fasta folk- och småskolorna läses i allmänhet 6 dagar i veckan samt 5 timmar om dagen i de förra och 4 i de senare; i de mindre folkskolorna läses deremot antingen 6 dagar i veckan, 5 timmar om dagen eller 5 dagar i veckan, 6 timmar om dagen.

Förstnämnda anordning är emellertid mycket mindre tröttande för såväl barn som lärare (lärarinnor), och därför har jag förordat densammas införande i alla distrikt med endast 5 dagars läsning, men dervid alltid rönt motstånd på grund af de förmenta stora fördelarne af en ledig dag i veckan. Inom distrikt, der de hvarje rote tillhörande byarne ligga så spridda, att de flesta barnen för hela veckan inhysas i skolans närhet, användas då lördag och söndag för besök i hemmet och proviantering för kommande vecka. På sådana ställen är anordningen ändamålsenlig. Genom påtryckning från oförståndiga föräldrar visade många lärare (lärarinnor) benägenhet såväl att öfverskrida lagstadgade högsta dagliga undervisningstiden som att inskränka en del 10 minuters raster. Sedan jag emellertid påpekat det olagliga och oförnuftiga härutinnan, iakttagas nu gällande föreskrifter i detta afseende.

Ehuru förut är påpekadt, att de flyttande mindre folkskolorna nu ambulera mellan 2, 3, undantagsvis 4 stationer årligen, må i sammanhang härmed omnämnas, att, då jag erhöll förordnande, skolorna inom många distrikt årligen flyttade på 4, 5 å 6 stationer. I den mån skoldistriktens förmåga tillåter ökandet af de mindre folkskolornas antal, komma stationerna att inskränkas till eftersträfvade målet, 2 stationer för hvarje skola.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Antalet skolpliktiga barn (7—14 år) utgjorde vid 1886 års slut 10,116 och vid 1892 års slut 10,300. Om deras *intagning* i skola säga gällande reglementen: »Nybörjare intagas i fast skola endast en gång om året, nämligen vid höstterminens början och i de flyttande endast vid skolans öppnande å hvarje station. Den dag då läseterminen börjar skola alla redan inskrifna barn inställa sig i skolan. Under pågående läsetermin må ingen mottagas utan tillstånd för hvarje särskildt fall af skolrådets ordförande.» Men oaktadt dessa föreskrifter är dock den ojemna skolgången, om hvilken ock i det föregående talats, fortfarande folkskoleväsendets värsta fiende. Skolråden och lärarepersonalen hafva icke heller gjort nog kraftiga för-

sök att tillämpa nyssnämnda föreskrift, utan tillåtit barnen att inställa sig i skolan först då, när föräldrarna för sig funnit det fördelaktigt ditsända dem. Detta åter har haft till följd, att många barn icke infunnit sig förrän omkring midten af terminen. Att detta alldeles omöjliggjort ett ordnad skolarbete och att normalplanens föreskrift om klassernas sammanhållande i lexlag icke under sådana förhållanden kunnat tillämpas, faller af sig sjelft.

Barnen hafva i regel fått börja läsningen i katekes och biblisk historia från de ställen, dit de läst i hemmen, och nästan hvarje barn har sålunda i dessa ämnen bildat ett lexlag för sig. Att vid ett sådant tillvägagående medhinna någon lexpreparation vare sig för lärarepersonalen sjelf eller med barnen, var naturligtvis omöjligt. Läraren (lärarinnan) blef endast lexförhörare och förhöret inskränkte sig oftast till ett tanklöst uppläsande af det mekaniskt inlärd. Då emellertid ett dylikt förfarande, som dels hade sin grund i fullkomliga frånvaron af ordnad årskurs- och klassindelning, dels deri att barnen icke instälde sig till undervisning på bestämda tider och besökte skolan någorlunda jemnt, dels ock var vida beqvämare, då inga ordentliga lektioner behöfde utarbetas, alldeles förrycker skolan från hennes egentliga uppgift att meddela undervisning, hafva nu skolråden genom kraftig påtryckning från undertecknads sida förståndigat lärarepersonalen att vid skolans öppnande å de särskilda stationerna tillkännagifva, att endast de barn, som instälde sig under de första 2 veckorna, skulle mottagas, för så vidt de icke dertill voro förhindrade genom sjukdom, bortovaro i tjänst eller ytterlig fattigdom. För alla andra fall skulle, för att senare få inställa sig, skolrådsordförandens tillåtelse inhemtas. Då skolgången härigenom i betydlig grad förbättrats, har jag vid besöken i skolorna tagit noggrann kännedom om denna föreskrifts efterlefnad. Med hänsyn till de långa, stundom ock mycket svårfarbara skolvägarne, som kräfva och förutsätta större krafter hos barnen, än som vanligen finnas vid deras inträde i skolåldern, uppskjutes, till skada för skolväsendet, ofta skolgången till 8:de, 9:de eller 10:de året. Detta åter har till följd, att innan barnen i de flyttande skolorna inhemtat minimikunskaperna, hafva de uppnått den åldern, att de anses för „skadliga“ att gå i skola.

Huru skolväsendet såväl i berörda som andra fall ter sig inom de olika skoldistrikten, inses närmare af tabellen å sid. 70 och 71.

Af denna tabell framgår visserligen, att af 10,300 skolpligtiga endast 7,866 besökt skolan, men de skolbesökande barnens antal har dock enligt samma tabell uppgått till 9,248. (Öfver- och underåriga samt utsocknes barn hafva sålunda uppgått till icke mindre än 1,382.)

Den nyss förut framhållna orsaken till uppskjuten skolgång samt den mångenstädes äfven hos ordentliga skolbesökande rådande plägseden att besöka skolan från 7 å 8 års till 11 å 12 års ålder, derefter utan afgangsexamen försvinna för att biträda vid arbetet i hemmet till året näst före konfirmationsundervisningen, då de, vanligen fylda 14 år, återkomma för att repetera, förklarar detta förhållande. Vidare framgår det ledsamma faktum, att det barnantal, som undervisats i mindre folkskolor, är ungefär 6 gånger större, än det, som undervisats i folkskolor.

Att skolbesökandes procent af skolpliktiga är lägst i Norsjö och Jörn beror förutom lokala förhållanden derpå, att inom det förra distriktet 2 och i det senare 1 skola legat nere under 1892 af brist på lärarekrafter. Inom Säfvar, som visar 66,6 procent skolbesökande af skolpliktiga, har ock, förutom det att skolorna der flytta på endast 2 stationer årligen, undervisningen vid 1 skola varit instäld af brist på lärarekrafter.

Att inom inspektionsområdet skolväsendet i Skellefteå i alla afseenden är mest utveckladt, blifver ock tydligt af de vid denna berättelse fogade tabellariska uppgifter.

Ehuru jag vågar betvifla riktigheten af lärarepersonalens anteckningar rörande när- och frånvarande dagar, hafva dock förhållandena upptagits, sådana de framgå af lit. A.

Flyttning från lägre till högre klass sker i de fasta skolorna i sammanhang med årsexamen, och i de flyttande vid den examen, som anställles vid deras afslutning å hvarje station. Afgångsexamen enligt 47 § förekommer numera i alla folkskolor, som ega underlag af småskolor, men försiggår dock oftast på det sättet, att de afgående deltaga i årsexamen, och såsom orsak härtill förebäres, att afgångsexamen endast är en formsak, då deremot den kännedom, som läraren (lärarinnan) förut eger om lärjungen, är hufvudsak. Hela antalet af de från mindre folkskolor afgångna barnen måste dock, ehuru väl största delen eger mera än minimikunskaper, upptagas såsom afgångna enligt § 48. Vid samtliga dessa examina anställas förhör, men då i hvarje distrikt alla skolor i regel sluta på samma dag, hinner naturligtvis ej skolrådets ordförande närvara vid dem alla. Deremot bevistas de ganska talrikt af barnens föräldrar och anhöriga samt väl ock ofta af närboende skolrådsledamöter och tillsyningsmän.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Vid periodens slut voro inom inspektionsområdet anställda 11 ordinarie folkskolelärare, 4 ordinarie, 2 extra ordinarie och 2 bi-

Skoldistriktets namn.	Skolpliktiga.	Antal barn af 7—14 års ålder, som under år 1892 blifvit undervisade i:									
		folkskolor		mindre folkskolor		småskolor		Folk-, mindre folkskolor utom socknen.	Allmänna läroverk och specialskolor.	Enskilda skolor.	
		fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.				
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Säfvar } Holmön }	677	58	—	173	128	45	—	46	1	—	43
Bygdeå	969	135	—	—	479	57	—	5	2	—	678
Nysätra	532	28	—	—	368	—	—	—	1	—	367
Löfånger	683	39	—	—	515	—	—	—	2	—	560
Skellefteå	2,896	332	—	378	1,617	226	—	11	35	40	2,638
Byske	1,532	132	—	202	841	—	—	3	4	21	1,200
Norsjö	762	82	125	—	183	—	—	2	—	—	337
Jörn	604	43	—	—	335	—	—	—	—	—	334
Burträsk	1,253	58	40	—	775	—	—	—	5	—	868
Malå	392	33	—	—	243	18	—	—	—	—	201
Hela området	10,300	940	165	753	5,484	346	—	67	50	61	7,500

Skoldistriktets namn.	Antal lärjungar, som											
	Bibelsk historia. % af skolbesökande.	Katekes. % af skolbesökande.	Modersmålet. % af skolbesökande.	Skrifning. % af skolbesökande.	Räkning. % af skolbesökande.	Latinska. % af skolbesökande.						
1.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	38.	39.
Säfvar } Holmön }	468	100	376	80,3	468	100	468	100	468	100	38	4
Bygdeå	766	100	616	80,4	766	100	766	100	766	100	72	4
Nysätra	504	100	398	78,9	504	100	504	100	504	100	23	4
Löfånger	697	100	534	76,6	697	100	697	100	697	100	15	2
Skellefteå	3 119	100	2,450	79,2	3,119	100	3,119	100	3,119	100	655	21
Byske	1,360	100	1,083	81,8	1,360	100	1,360	100	1,360	100	134	9
Norsjö	474	100	412	87	474	100	474	100	474	100	227	47
Jörn	431	100	358	83	431	100	431	100	431	100	43	9
Burträsk	1,081	100	898	76,5	1,081	100	1,081	100	1,081	100	143	13
Malå	348	100	258	77,1	348	100	348	100	348	100	12	3
Hela området	9,248		7,383		9,248		9,248		9,248		1,362	

Ann. Antalet undervisade barn i trädgårdsskötsel och handslöjd har icke kunnat upptäckas.

Skolbesökandes procent	Från skolgång befriade.										Skolförsummelser.				Skolhus.					
	Underriade i hemmen. Hela antalet i folk-, mindre folk- och småskolor under året undervisande barn.										Summa kol. 16-20. Om hvilka uppgift saknas.	Af annan anledning.	Till följd af sjukdom eller naturfel.	Efter inhemtande af hvad förskrifves i	Summa.	Försummade dagar utan giltigt förfall.	Försummade dagar med giltigt förfall.	Försummade skoldagar i medeltal på hvarje skolbarn.	Egna.	Förhvar.
13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.						
468	119	55	8	16	—	28	107	3,372	4,620	7,992	17,7	12	3							
766	254	25	12	—	—	—	37	5,880	4,216	10,096	14,9	(27)	2							
504	45	55	—	1	34	—	90	2,541	5,324	7,865	19,8	2	6							
697	127	—	—	—	—	—	—	4,628	6,928	11,556	20,7	17	9							
3,119	220	—	—	22	—	15	37	25,581	50,975	76,556	29	—	32							
1,360	261	34	—	6	28	—	68	2,002	19,115	21,117	17,5	—	19							
474	366	—	—	4	—	—	4	864	6,552	7,416	18,9	—	1							
431	224	—	—	2	—	—	2	1,636	5,340	6,976	18,5	17	2							
1,081	310	—	—	23	—	42	65	4,028	18,796	22,824	26	—	8							
348	93	—	—	3	—	—	3	1,719	5,330	7,049	24	—	1							
9,248	2,019	169	20	77	62	85	413	52,251	127,196	179,447	Medeltal för hela omr. 22,8	48	83							

olan under år 1892 undervisats i:

40.	41.	Historia.		Naturkunskap.		Tekning.		Sång.		Gymnastik.		Fridsgårdsskolel.		Handarb.	
		% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.	% af skolbesökande.
294	62,8	265	56,6	326	69,6	297	63,4	438	93,5	433	92,5	—	—	21	4,4
507	66,1	511	66,7	511	66,7	631	84,1	645	85,9	705	92	141	18,9	22	2,9
352	69,8	352	69,8	378	75	421	83,5	455	90,2	502	99,6	—	—	—	—
425	60,9	425	60,9	425	60,9	547	78,4	625	89,8	693	99,3	—	—	—	—
1078	66,6	2,089	65,3	2,131	68,1	2,283	73,2	2,909	93,2	2,850	91	—	—	—	—
816	60	816	60	816	60	980	72	1,239	91,1	1,306	96	—	—	—	—
309	65,1	309	65,1	309	65,1	388	81,8	456	97,6	450	96,6	—	—	—	—
277	64,2	277	64,2	277	64,2	358	83	422	97,9	429	99,5	30	6,9	—	—
731	68,5	731	68,5	755	69,8	898	76,5	976	90,2	809	74,8	—	—	—	—
213	61,2	213	61,2	213	61,2	258	74,1	327	93,9	296	80	—	—	—	—
5,938		5,938		6,141		7,061		8,492		8,473		171		43	

skoldistrikt, der undervisning i dessa ämnen meddelas, emedan uppgift härom saknas i Lit. A.

trädande lärarinnor, 17 lärare och 93 lärarinnor vid mindre folkskolor, 9 lärarinnor vid småskolor och 2 öfningslärare i slöjd. Af dessa hafva alla ordinarie lärare (lärarinnor), de extra ordinarie och en biträdande lärarinna aflagt fullständig afgångsexamen. Med undantag af 23, som genomgått 2-årig kurs antingen vid statens eller landstingsseminarium, hafva af den vid små- och mindre folkskolan anställda lärarepersonalen 75 genomgått ett-årig kurs vid landstingsseminarium, 15 varit tillsatta före kongl. kungörelsen af 11 jan. 1878 men pröfvade inför vederbörande folkskoleinspektör enligt samma kungörelse, 4 tillsatta före nämnda kungörelses tillkomst men icke pröfvade och 3 under sista året anställda oexaminerade af brist på examinerade lärarinnor.

En äldre folkskolelärare har under perioden afgått med pension. Af den talrika lärarepersonalen vid små- och mindre folkskolor hafva ock rätt många bland de äldre afgått och blifvit ersatta med yngre krafter. Om vid folkskolan tjenstgörande lärare (lärarinnor) kan det omdömet fällas, att de i sedligt afseende äro oförvitliga, att de i allmänhet på allvar fattat sin uppgift att samvetsgrant fullgöra sitt kall samt att, med några undantag, de flesta sköta sina skolor på ett utmärkt sätt. Vid mindre folkskolor anställda lärare (lärarinnor) eftersträfvat ock i allmänhet detsamma, men förmågan motsvarar icke alltid den goda viljan. Då dessa lärare (lärarinnor) icke allenast ofta arbeta under ogynsamma förhållanden, utan dessutom skola samtidigt undervisa både små- och folkskoleafdelningarne, så är helt naturligt, att det måste öfverstiga deras krafter att på ett tillfredsställande sätt ordna och drifva undervisningen, helst de allra flesta endast genomgått ett års utbildningskurs. En märkbar skillnad härutinnan råder emellan dem med ett- och två-årig utbildning. Isynnerhet hos sådana, som med goda anlag förena lust till ytterligare förkofran i sina stycken. Med glädje helsade ock därför hvarje sann främjare af folkskoleundervisningen landstingets beslut att lärokursen vid länseminarium, derifrån vi få våra flesta lärarekrafter, från och med höstterminen 1888 skulle blifva tvåårig.

Ehuru sålunda undervisningssättet i allmänhet icke, isynnerhet hvad de mindre folkskolorna angår, kan anses tillfredsställande, måste dock rättvisligen erkännas, att det i mycket gått framåt under perioden. Förutom den omständigheten, att äldre lärarekrafter blifvit ersatta med yngre, oexaminerade med examinerade och att vid inspektionstillfällena ständigt framhållits vigten och nödvändigheten af att anskaffa preparationslitteratur och dagligen förbereda sig, synas mig förut påpekad, införd plan i undervisningen, ordnad årskurs och klassindelning, 4 å 5 på olika tider af perioden

under sommarmånaderna anordnade teoretiska och praktiska repetitionskurser, hvilka isynnerhet besökts af äldre lärare och lärarinnor, härtill hafva bidragit.

I biblisk historia, som börjar redan i småskolans eller småskoleafdelningens första klass med berättande, söker man, sedan de äldre läroböckerna med få undantag fått vika för nyare, att följa de i dessa och normalplanen uppställda kursfördelningarne.

Undervisningen i detta ämne bedrifves ock numera af de flesta lärare och lärarinnor på ett tillfredsställande sätt. Visserligen förmärker man i en och annan skola ett tanklöst och om föga uppfattning af innehållet vittnande uppläsande af berättelserna utantill samt oförmåga hos en del lärarinnor (lärare) att sammanfatta de olika berättelsernas innehåll till ett organiskt helt, men detta hörer dock lyckligtvis numera till undantagen.

Hafva förut befogade anmärkningar gjorts mot tank- och själlös utanläsning af *katekesen*, så måste nu mångenstädes påminnelse göras om ett säkrare befästade i minnet af den kristna troslärans hufvudsanningar. Många lärare (lärarinnor) hafva nemligen icke insett, att de enskilda sanningarne måste grupperas kring katekesens uttryck och att, om dessa sistnämnda falla ur minnet, de icke allenast förlora de begrepp och föreställningar, som voro bundna vid dem utan äfven förmågan att redogöra för saken de rörde. Då barnen sålunda sakna det ordförråd och de utvecklade själsförmögenheter, som erfordras, för att med egna ord besvara katekesens frågor, har jag städse framhållit ett ordagrant inlärande af utvecklingen i minnet såsom en pedagogisk nödvändighet.

Vid preparationen i katekes och biblisk historia, som, med något undantag här och der, öfverallt förekommer, söker lärarepersonalen, af mig vid inspektionstillfällena dertill alltid uppmanad, att följa den metod, som blifvit använd vid det seminarium, der de tagit sin examen.

Seminariektor Fr. Lundgrens handbok till katekes och biblisk historia finnes bland skolmaterielen inom Skellefteå skoldistrikt. Lärare och lärarinnor inom de flesta andra skoldistrikten hafva ock anskaffat dessa böcker, och en stor del har vid egen preparation så tillägnat sig deras innehåll och metodik, att de på ett förtjenstfullt sätt göra dem fruktbärande i sin undervisning.

Med glädje vill jag därför vitsorda det faktum, att kristendomsundervisningen genom dessa böckers användande och tillämpning vid undervisningen tagit ett stort steg framåt och uti intet ämne får man höra så många ypperliga lektioner som i katekes och biblisk historia.

Vid undervisningen i *modersmålet* uti småskolan eller småskoleafdelningen följes med få undantag bokstafveringsmetoden. Men på det skilnaden mellan ljud och ljudtecken redan från början må blifva klar för barnen, har jag alltid tillhållit lärarepersonalen att öfva barnen i att ljuda. Ehuru sålunda icke ren ljudmetod blifvit använd, hafva dock läs- och skriföfningar redan från början omväxlat med hvarandra. I folkskolan och isynnerhet de flyttande mindre folkskolorna, der årliga lärotiden är så kort, måste med hänsyn till den i allmänhet svaga läsfärdigheten en stor del af den till undervisning i modersmålet anslagna tiden fortfarande användas för öfning i rätt- och välläsning samt åt uppfattning af och redogörande för innehållet. Här af följer ock att föga tid blifver öfrig för inlärande af språklärans olika delar. Då ock förvärfvandet af förmåga att uppfatta innehållet af det lästa samt att praktiskt kunna använda språket i tal och skrift synes mig vida viktigare, har jag, der båda delarne icke kunnat medhinnas, förbjudit det förra och anbefalt öfvandet af det senare. *Skriföfningar* af den beskaffenhet och i den ordning, som normalplanen anvisar, förekomma i alla slag af skolor.

Räkneundervisningen bedrifves icke alltid med önskvärd grundlighet och åskådlighet. Isynnerhet är detta fallet i de flyttande mindre folkskolorna. Denna brist gör sig ofta gällande redan i småskolan eller i småskoleafdelningen och gör, att den grund, på hvilken i folkskolan eller folkskoleafdelningen skall byggas, blifver svag och vacklande.

Åskådningsmaterielen användes för litet och icke alltid väl; grunderna för de särskilda räknesätten inpräglas icke säkert vid svarta taflan, utan, då de bästa och medelmåttigt begåfvade barnen förstått saken i fråga, sättas de att räkna ur böcker med den påföljd, att de inom kort räkna på olika ställen och lärarens (lärarinnans) tid upptages med att lemna enskilda anvisningar åt det ena barnet här, det andra der, och undervisningen kommer sålunda icke hela klassen till godo utan måste ofta upprepas.

På grund här af har jag städse framhållit vigten och nödvändigheten af att äfven i detta ämne söka tillämpa klassindelningen och sammanhålla barnen i lexlag; att så väl använda i alla skolor förefintlig åskådningsmateriel (literkub, kulram och meterstång), att grunderna för de olika räknesätten tydligt och klart framträda samt att dermed borde fortsättas, intill dess säkerhet häri vunnits åtminstone af de bäst och medelmåttigt begåfvade barnen; att sedan vid svarta taflan de särskilda räknesätten borde väl inläras, innan barnen sättas att räkna ur bok; att, sedan på detta sätt grunden blifvit väl lagd, och medan kursen i hvarje särskildt räknesätt uträknas af de barn, som något kunna hjälpa sig på egen hand, man borde

ytterligare fortsätta med de efterblifna barnen, tills de säkert fattat räknesättet och inom detsamma genomgått en kortare kurs. *Hufvudräkningen* utföres ock ofta mindre planmessigt, än hvad önskligt vore. En väsentlig förändring till det bättre har dock inträdt såväl i fråga om hufvudräkning som skriftlig räkning.

Geometri, som endast förekommer i de fasta skolorna, omfattar endast de enklaste plana figurers mätning och beräkning.

I geografi och historia genomgås i regel de kurser, som normalplanen anvisar. Endast i folkskolorna och de fasta mindre folkskolorna användas läroböcker i dessa ämnen. I de flyttande mindre folkskolorna bedrifves deremot undervisningen i geografi med bästa resultat genom muntlig undervisning från kartan och uppskrifvande af namn å sådant, som barnen böra inlära, på svarta taflan. Undervisningen i historia synes mig, i synnerhet i de flyttande mindre folkskolorna, lemna sämre resultat än undervisningen i geografi. I de skolor, der läroböcker i sistnämnda ämne användas, prepareras alltid lexorna; der böcker icke begagnas, inläras de valda berättelserna genom upprepadt muntligt berättande.

I naturkunnighet genomgås i allmänhet normalplanens kurser. I folkskolor och fasta mindre folkskolor begagnas lärobok. I flyttande mindre folkskolor, der lärobok ej användes, medhinnas deremot endast de vanliga husdjuren samt människan och i sammanhang härmed det viktigaste af hälsovårdsläran. Nödig åskådningsmateriel för ett framgångsrikt bedrivande af undervisningen i detta ämne saknas oftast, hvadan ock resultatet mångenstädes lemnar åtskilligt öfrigt att önska.

Teckning, som med få undantag förekommer i alla skolor, öfvas efter Stuhlmannska metoden. I den ringa omfattning, den nu bedrifves, synes den mig ej komma att blifva af annan praktisk betydelse för lifvet, än såsom bidragande till att uppöfva handen och formsinnet; kan ock möjligen bibringa förmågan att förstå och arbeta efter ritning.

Sång öfvas, ehuru med olika framgång, i alla slag af skolor. Inom inspektionsområdet står den högst i Norsjö, Jörn och Malå; sämst i kustsocknarne. Den omständigheten att inom förstnämnda socknar hvarje bonde med god eller medelmåttig bergning i sitt hem har orgel och att sålunda der »sång lefver på folkets munde», under det att i kustsocknarne en dylik möbel hör till sällsyntheterna, torde förklara denna skilnad. Den sång, som öfvas, är psalmsång, lättare skolsånger samt i de flesta folk- och mindre folkskolorna tonträffningsöfningar. Endast undantagsvis och det i de bäst ordnade folkskolorna öfvas sång i stämmor.

Gymnastik, omfattande fristående rörelser och marschöfningar. öfvas med högst få undantag i alla slag af skolor, men är dock af föga betydighet i de flyttande mindre folkskolorna.

Trädgårdsskötsel förekommer endast i 7 folkskolor. För skolbarnens räkning finnes vid dessa särskildt afdeladt trädgårdsländ, der barnen lemnas undervisning i odling af vanliga köksväxter.

Om *slöjdundervisningen* är i det föregående taladt.

Förhör med i hemmen undervisade barn, jemlikt föreskriften i § 38 af gällande folkskolestadga, hafva ingenstädes hållits. Vederbärande skolrådsordförande hafva ock försäkrat mig att högst få härvid skulle inställa sig. Den pröfning, som härvid skulle förekomma, kan väl ock i hufvudsak anses ersatt genom de årliga husförhören, som med få undantag talrikt besökas. Ett strängt tillämpande af 38 § skulle ock enligt mitt förmenande mera skada än gagna folkskoleväsendet. Mångenstädes skulle hat och ovilja uppstå och förtroende och kärlek, som skolan på de flesta ställen lyckats tillvinna sig, och hvaraf hon är i behof för en lugn och framgångsrik utveckling, skulle förkolna. Deremot hafva i enlighet med föreskrifterna i § 14 af nådiga folkskolestadgan och § 10 af gällande skolreglementen ordentliga roteförhör anordnats inom alla skoldistrikt med undantag af Säfvar, som ock med god vilja skulle kunnat åstadkomma sådana inom de flesta rotar, men envist motsatt sig detta mitt förslag, förebärande, enligt erhållet protokollsutdrag, bland annat, att nuvarande svårighet att erhålla lärarinnor för de mindre folkskolorna skulle i hög grad ökas genom dessa »klädningsnötande» resor. Till förhör med barnen i den eller de rotar, der undervisningen, till följd af skolans hållande i annan rote, är instäld, användes nu sålunda en dag i veckan, hvadan i församlingar, der skolorna flytta på 2 stationer årligen, i lediga roten hålles förhör hvarje vecka, men vid flyttning på 3 stationer hvarannan vecka. Flere skolråd hafva, der afstånden mellan stationerna äro för stora för att ofta kunna befaras af lärarepersonalen, af nit och intresse för den goda saken träffat öfverenskommelse med vid skolstationerna boende lämpliga personer att efter anvisning af vederbörande lärare (lärarinnor) hålla roteförhör. Vid roteförhören, som hufvudsakligen hafva till ändamål att i minnet befästa och underhålla de i skolan förvärfvade insigterna, upphöras vanligen föresatta lexor i de i katekes och biblisk historia genomgångna kurserna, hvarförutom, för underhållande och uppöfvande af läsfärdighet, föresatta innanläsningslexor ock förhöras. Enligt mitt, lärarepersonalens och skolrådsordförandenas samstämmiga omdöme har ingen under senare tid vidtagen åtgärd för folkskoleväsendets höjande så mäktigt fört

detta framåt som just roteförhören, hvilka nu ock i allmänhet vunnit folkets förtroende, så att de ditsända sina barn. Om repetitionsförhör i fasta skolor med afdelningsläsning och förhör vid skolornas afslutning är i det föregående taladt.

Att bland så stort antal lärare (lärarinnor) förmågan att uppehålla *disciplin* är mycket olika, faller af sig sjelft; dock har ingenting särskildt varit att anmärka mot barnens uppförande under lektionstimmarne.

Men då många lärare och lärarinnor icke fullt fattat och insett, att till deras uppgift hör icke allenast att undervisa utan ock att uppfostra och att sistnämnda fordran ovilkorligen kräfver närvaro, uppsigt och vård om de små äfven under raststunderna, (då många barns mindre goda beteende, ohysade sätt och språk m. m., som äro frukter af vårdslösad tillsyn och vård i hemmen, framträda) har jag rätt ofta härom nödgats göra påminnelser.

VI. Undervisningsmateriel.

Hvad af sådan anskaffats under periodens förra del är mig obekant, men efter 1889 har den betydligt ökats. Så finnas nu: taflor öfver djurriket, globkartor, kartor öfver Sverige, Europa och Palestina, åskådningsmateriel för räkneundervisningen, nya testamenten, teckningsplanscher samt tillräckligt antal läse- och räkneböcker i alla folkskolor; tellurium och mineralsamling äfven i de flesta, hvarförutom folkskolorna i Bygdeå och 2 d:o i Skellefteå hafva kartor öfver Asien, Afrika och Amerika; fysiska apparater a) för läran om ljus, ljud och värme, b) för läran om fasta kroppars jemnvigt och rörelse, c) för läran om flytande och gasformiga kroppars jemnvigt och rörelse samt d) för läran om magnetism och elektricitet. I de mindre folkskolorna finnas i regel Sveriges, Europas och Palestinas kartor, åskådningsmateriel för räkneundervisningen samt nödigt antal nya testamenten, läse- och räkneböcker. I småskolorna finnas Palestinas, någon gång ock Sveriges karta, taflor för åskådningsundervisningen, åskådningsmateriel för räkneundervisningen, småskolans läsebok af Kastman, Rohde, Bäckman-Svensk m. fl. I sammanhang härmed vill jag påpeka, att föreskriften i Kongl. Maj:ts nädiga cirkulär af den 16 nov. 1889, att fran 1891 års början läse- och läroböcker med stafsätt i enlighet med svenska akademieus nyaste ordlista skulle användas vid folkundervisningen, varit omöjlig att på en gång tillämpa, dels emedan flere distrikt vid nämnda tid för sina skolor

nyligen anskaffat full eller partiel uppsättning af läro- och läseböcker, hvilka då skulle förkastats och kommunerna för samma ändamål ånyo drabbats af utgifter, hvilka såväl behöfde anlitas för inrättande af nya skolor, anskaffning af nya och förbättring af äldre skollokaler samt anskaffning af annan skolmateriel, dels därför att nya läseboken utkom fullständigt först hösten 1892 och läroböcker med stafning i enlighet med denna icke heller förut funnos af något större antal författare. Man har därför, i den mån gamla förrådet af läro- och läseböcker behöft kompletteras, anskaffat sådana med stafning i enlighet med nya läseboken, och, under det vissa skolor uteslutande försetts med sådana, hafva utgallrade, fullt brukbara böcker med gamla stafningen blifvit använda i andra skolor.

Sockenbibliotek af bättre och sämre beskaffenhet finnas inom alla skoldistrikt med undantag af Nysätra. Men sedan herrar bokförläggare börjat skicka till landsorten stora sändningar godtköplitteratur af till stor del värdelös, stundom skadlig beskaffenhet, och allmogen vid dessa bokauktioner ofta för några ören kan skaffa sig böcker, hvilka den med begärlighet läser, och sedan den billiga, radikala, stundom sedeförderfvande tidningslitteraturen äfven hos oss börjat bana sig väg till de bredare folklagen, få sockenbiblioteken med sina oftast goda böcker mest stå obegagnade.

VII. Anteckningsböcker.

Föreskrifna anteckningsböcker: hufvudbok, dagbok och examens-katalog finnas numera i alla slag af skolor.

I Nysätra, Löfanger, Skellefteå och Byske hafva de dock anskaffats först efter 1890. I allmänhet utgöras de af H. Tullbergs eller Falu blanketter, äro starkt inbundna samt snyggt och ordentligt förda. Vid inspektionstillfällena öfverses dock alltid bokföringen och anvisningar lemnas, der de befinnas nödiga. Den förteckning öfver skolpliktiga barn, som jemlikt gällande folkskolestadga skall finnas å pastorsexpeditionen, finnes ock numera öfver allt, men saknades å några ställen 1890. Enligt gällande reglementen åligger det lärare och lärarinnor att en hvar för sin rote taga afskrift af denna förteckning. Endast undantagsvis saknas ock denna förteckning vid besöken i skolorna. För utöfvande af kontroll och åstadkommande af nödiga anteckningar i liggaren öfver skolpliktiga barn och såmedelst underlätta uppgörande af lit. B tillhandahålles lärarepersonalen inom flere skoldistrikt examenskatalogblanketter, å hvilka

vid hvarje termins afslutning afskrift af då upprättad examenskatalog göres och inlemnas till skolrådets ordförande.

För bättre ordnings skull och för att vid husförhör, intagning i nattvardsskola m. m. sätta vederbörande presterskap i tillfälle att på en gång öfverse barnens hela skolgång, tillhandahållas, för utdelning bland skolbarnen och lärarepersonalen, inom 7 skoldistrikt af 10 på kommunens bekostnad särskilda anmärknings- och betygsböcker, i hvilka barnen för hvarje termin få sitt betyg från examenskatalogen infördt samt ock uppgift å antalet när- och frånvarande dagar. Anordningen har visat sig förträfflig och förtjenar efterföljd, ty det förr brukliga sättet af vårdslösa föräldrar att vid alla tillfällen, då deras barns svaga kunskaper sättas på prof, framhålla, att de dock gått i skola, om de ock endast låtit inskrifva sig och sedan föga besökt densamma, hjälper dem ej längre.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Inom inspektionsområdet finnas 83 egna skolhus. Nya sådana uppföras fortfarande och mest af rotarne sjelfva, som ock inom vissa distrikt af kommunernas gemensamma medel erhålla ett kontant understöd, varierande mellan 150—300 kronor. Brist å lämpliga samlingslokaler vid husförhör, bönesammankomster, bystämmor m. m., hvartill skolhusen, utan att undervisningen härigenom störes, få användas, sporra ofta till byggande. Inom många distrikt inrymmes ock i skolhuset för ofvannämnda ändamål en särskild större bönesal. De egna skolhusen hafva i regel ventilationsapparater af mer eller mindre lämplig beskaffenhet. Att få till stånd användbara lokaler för de flyttande mindre folkskolorna har kostat mycken möda och stundom rätt hårda strider. Att en förändring härutinnan var nödvändig skall i det följande visas. Lokalerna anskaffades på två olika sätt. Än hörde det till inom roten boende skolrådsledamotens eller skoltillsyningsmannens stående skyldigheter att årligen anskaffa lokal för skolan, än erhöi han af skolrådsordföranden detta uppdrag årligen någon tid före skolans öppnande. I sistnämnda fall, då hyresersättningen af skolrådets ordförande vanligen utbetalades af för skolan utdebiterade medel, erhöles stundom någorlunda hjälpliga och snygga lokaler och åtskilliga anspråk och villkor uppställes. Men i förra fallet, der rotarne såsom en särskild utgift åtagit sig att tillhandahålla kostnadsfri lokal för skolan, gjordes saken helt och hållet till en ekonomifråga, och roten ansåg sig dervidlag ega oin-

skränkt handlingsfrihet. Å sammantråde med rotens husfäder antogs då, vanligtvis utan afseende på läge och lämplighet, den lokal, som lemnades för lägsta priset. Denna utgjordes i regel af bagarestugan eller sommarstugan, någon gång ock salen, och var kall och oombonad som uthus. Ofta skulle lärarinnan för prisbillighetens skull bo i skolrummet. Dubbla fönster hörde till sällsyntheterna och drag från alla håll gjorde bostaden, oaktadt väldiga bål nästan ständigt underhållos, alldeles oanvändbar. Att reumatiska åkommor och andra s. k. ålderdomskrämpor här grundlades och kroppens sunda, naturliga utveckling hämmades är tydligt. Sådana voro i regel skollokalerna för de flyttande mindre folkskolorna 1890. Under den tid rotarne sjelfva på detta sätt fingo handhafva saken, fingo inga anspråk ställas på läge eller lämplighet i öfrigt, ty ingen ville anställa en omfattande reparation, anskaffa dubbla fönster, hålla bränsle och dertill hafva intrång för cirka 25 kronor om året, med risk att grannen nästa år nedsatte priset och sålunda frantog honom skolan. Men, invände han vanligen, om jag får hålla lokalen för 5 år, är jag villig ställa allt i ordning. Här var sålunda uppslaget gifvet till det, som borde göras. Genom allvarlig påtryckning från undertecknads sida hafva nu äntligen skolråden inom samtliga distrikten, sedan flere generationer barn och lärarinnor på detta sätt undergräfit sin helsa, der egna skolhus saknas, genom skriftliga kontrakt för 5 år förhyrt centralt belägna och i öfrigt så lämpliga lokaler, som kunnat erhållas. Sedan kontrakten blifvit uppgjorda hafva ock ofvan framhållna bristfälligheter i allmänhet blifvit afhjelpade och en vigtig förändring till det bättre inträdt med afseende på den länge och väl omtvistade lokalfrågan.

Endast omkring 15 skolhus hafva fullt tidsenliga 1- & 2-sitsiga *pulpeter*; de andra lokalerna hafva *långbänkar* både af äldre och yngre konstruktion och af mycket olika beskaffenhet och lämplighet för sitt ändamål.

Endast 6 *skolträdgårdar* finnas inom området och följaktligen endast lika många skolor, vid hvilka undervisning i trädgårdsskötsel är ordentligt ordnad.

IX. Folkets förhållande till skolan.

Om den förut framhållna ojemna skolgången och de bristfälliga lokaler, med hvilka man ansett att skolan borde nöja sig, tagas till värdemätare på folkets sympati och välvilja för skolan, så erhålles i sanning en ömklig bild. För min del tror jag dock, att man då

icke rätt bedömer förhållandet. Visserligen finnas tyvärr föräldrar, som äro vårdslösa och likgiltiga för sina barns undervisning, men den ojemna skolgången är dock icke i stort sedt en följd af likgiltighet och motvilja för skolan, utan är beroende på folkets fattigdom och behovet af barnens hjälp vid arbetet. Och hvad de bristfälliga lokalerna vidkommer, förstår och inser det icke sakens verkliga innebörd. Det menar, att får man endast »elda på», huru mycket man behagar, skadar sedan icke draget. Att det så verkligen förstår saken, framgår ju ock deraf, att föräldrarne, huru stor ömhet de än hysa för sina barn, dock utan betänkligheter för kalla lokalen ditsända dem, så snart de umbäras från arbetet. Då man vidare ser, att, ehuru kommunalutskylder och isynnerhet fattigvårdstungan årligen ökas, under det att den jordbrukandes utsigter att genom arbete uppnå en fri och oberoende ställning minskas, befolkningen dock villigt åtagit sig rätt stora uppoffringar för sitt folkskoleväsendes utveckling för att derigenom bereda sina barn tillfälle till ändamålsenlig skolundervisning, så måste man öfvertygas derom, att folket, i stort sedt, börjat förstå och uppskatta skolans stora betydelse samt att beskaffenheten af framtiden i väsentlig mån blifver beroende af den undervisning och uppfostran, hvarmed nutidens barn utrustas. Detta inses ännu tydligare på de ställen, der läraren (lärarinnan) genom pligttroget arbete i skolans tjänst kunnat vinna folkets förtroende och erkänsla samt barnens kärlek.

X. Åtgärder för lärare-(lärarinne)-bildningen.

Under hela perioden har länsseminarier varit i permanent verksamhet och kursen var intill 1888 ettårig. Men sedan genom nya seminariestadgan kursen för småskolelärare (lärarinnor) blef tvåårig vid statens seminarium och behovet af en lärarekår vid små- och mindre folkskolor, med bättre och fullständigare utbildning, af de mera tänkande började blifva insedt, beslöt 1887 års landsting, att den kurs, som hösten 1888 skulle börja i Skellefteå, skulle blifva tvåårig. De elever, som nyssnämnda höst började lärokursen i Skellefteå, utexaminerades på våren 1890 och på hösten samma år började en tvåårig kurs i Lycksele, som slutade våren 1892. Så länge lärare (lärarinnor) hvarje vår utexaminerades, kunde årliga behovet af lärarekrafter fyllas, men emedan många äldre lärare och lärarinnor afgingo, då anspråk på duglighet och förmåga började ställas på dem, nya skolor dessutom bildades och lärarekrafter utkommo endast hvar-

annat år till ungefär samma antal, som förut behöfts för hvarje år. började en brist på lärare och lärarinnor uppstå, som under de senare åren gjort och gör ställningen rätt bekymmersam. För att fylla luckorna hafva många afgångna äldre lärarinnor (lärare) måst återtagas och för närvarande uppehållas många skolor med oexaminerade lärarekrafter. 1891 års landsting beslöt att en tvåårig kurs skulle börja i Skellefteå hösten 1892, och, emedan framhållna bristen före 1892 års landsting började göra sig i hög grad kännbar, beslöt detsamma att en tvåårig kurs skulle öppnas i Lycksele hösten 1893 äfvensom att, för att kunna mottaga ett större antal elever, en biträdande lärarinna skulle anställas vid beslutade seminariet i Skellefteå.

På grund af detta välbetänkta beslut utexamineras nu våren 1894 omkring 50 lärarinnor (lärare) i Skellefteå, våren 1895 en afdelning i Lycksele, hvarförutom innevarande års landsting beslutit, att en tvåårig kurs nästkommande höst änyo skall öppnas i Skellefteå. Häraf framgår, att landstinget haft öppen blick för tidens kraf i detta afseende och icke skytt uppoffringar för folkbildningens höjande inom länet.

Då de elever, som för närvarande undervisas i seminariet i Skellefteå, nästa vår utexamineras, kunna samtliga luckorna på detta område inom länet fyllas, och genom hvad redan beslutits utkomma varen 1895 elever i Lycksele och våren 1896 änyo i Skellefteå, hvadan efter innevarande läseårs slut brist på lärarekrafter inom länet näppeligen torde uppstå under perioden.

XI. Inspektionen.

Då folkskoleinspektörsförordnande erhöles, ämnade jag icke hafva hel tjenstledighet från min lärarebefattning, men fann snart, att, om någonting väsentligt skulle kunna uträttas, sysslan ensam fordrade sin man. Sedan juli 1890 har jag därför odeladt egnat mig åt folkskoleinspektörsbefattningen. Under tiden har visserligen, enligt hvad förut framhållits, åtskilligt gjorts för skolornas yttre anordning, men uppmärksamheten har dock hufvudsakligen egnats åt undervisningen och skolornas inre anordning.

Besöken i skolorna hafva i allmänhet icke på förhand varit tillkännagifna, emedan jag funnit det vara bäst att få se skolan i hvardagslag. I regel har en hel dag egnats åt hvarje skola. Dervid har jag dels låtit vederbörande lärare och lärarinnor

undervisa och med anledning af deras lektioner gifvit råd och anvisningar, dels har jag förtydligat dessa genom egen undervisning. Såsom förut framhållits, saknades med få undantag, åtminstone i de mindre folkskolorna, ordnad årskurs- och klassindelning. För åstadkommande af ändring härutinnan genomgick jag vid mitt första besök i skolorna normalplanen med hvarje lärare (lärarinna), hvarförutom jag ock var dem behjelpig i öfrigt vid skolans anordning i enlighet med dessa föreskrifter. Då jag andra gången genomreste området och fann, att åtskilligt af hvad jag förut genomgått, dock var dunkelt, sammankallade jag lärarepersonalen distriktsvis till någon folkskola, vid det tillfälle då inspektion derstädes för rättades, hvarvid skolrådets ordförande och många dess ledamöter i regel voro närvarande. Dervid hölls alltid 1 å 2 lektioner af mig, hvarförutom ock någon eller några af lärarepersonalen fingo undervisa. Sedan förekom samtal öfver lektionerna, genomgående på nytt af normalplanen i hvad den gälde sådana skolor, vid hvilka de närvarande voro anställda, samt ock, för vinnande af jemnhet och likhet i uppsättande, Lit. A, hvarvid kolumnerna försågos med förtydligande anmärkningar och en mönsterblankett lemnades hvarje lärare (lärarinna).

Sedan dess hafva skolrådsordförandenas uppgifter, Lit. B, varit uppsatta med vida större säkerhet, en det hela genomgående plan har iakttagits och kunnat förmärkas, lätthet har vunnits vid granskningen och mycket ömsesidigt skrifveri undsluppits. Förutom ofvannämnda sammankomster med lärarepersonalen har jag somrarne 1891 och 1893 varit närvarande vid Skellefteå—Byske lärare-lärarinneförenings årsmöten och höll der vid sista sammankomsten föredrag om åskådningsöfningarne vid den första undervisningen. Sommaren 1892 bildade jag Vesterbottens läns södra lärare-lärarinneförening, omfattande Säfvars, Bygdeå, Nysätra, Löfångers och Burträsk skoldistrikt. Föreningen har sedan hållit 2 sammanträden. Vid det sista höll jag ock föredrag. De 2 första läseåren tillsände jag alltid skolråden skriftliga utlåtanden med anledning af hållna inspektioner, men då jag fann att det stundom mötte svårigheter att på denna väg få föreslagna ändringar genomförda, har jag sedan, efter det hvarje särskildt distrikt inspekterats, haft sammanträde med dess skolråd, hvarvid skolväsendet rörande angelägenheter afhandlats, yrkanden och förslag, dem jag då fått muntligt motivera och försvara, framstälts och skolrådsbeslut i saken genast fattats. På denna väg har jag fått alla mina förslag antagna.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Öfver allt inom inspektionsområdet förspörjas klagomål, och detta med rätta, öfver skolrådsledamöternas vårdslöshet och liknöjdhet i utöfvandet af den tillsyn öfver distriktets skolväsende, som de äro skyldiga att dela med skolrådsordförandena. Inom vissa distrikt uppgår ledamöternas antal ända till 12, spridda ända till socknens utkanter. Då det under sådana omständigheter är mycket svårt. stundom omöjligt att vid förefallande behof få tillsammans ett beslutsmässigt skolråd, har jag, i den mån omval af ledamöter skett, tillrådt att inskränka deras antal, välja sådana, som äro bosatta i närheten af skolrådsordföranden, och i stället ersätta ledamöterna ute i rotarne med skoltillsyningsmän, till hvilka lärarepersonalen vid förefallande behof af hjälp finge vända sig.

Då sålunda den närmaste tillsynen öfver skolorna till hufvudsaklig del hvilar på skolrådsordföranden, måste, om ock, med hänsyn till hans i allmänhet tränga och många göromål, denna blifver bristfällig, man dock rättvisligen erkänna, att de fullgöra denna sin skyldighet med nit, god vilja och efter bästa förmåga.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet år 1892.

Debet.

Tillgångar vid årets början	Kr.	53,460.07.
Räntor och arrenden	»	2,743.47.
Bidrag af skoldistriktet	»	36,866.35.
» » staten	»	30,714.07.
» » landsting och hushållningssällskap	»	150.00.
Öfriga inkomster	»	1,731.35.
Skuld vid årets slut	»	4,059.25.
Summa Kr.		129,724.56.

Kredit.

Skuld vid årets början	Kr.	3,325.62.
Till lärares och lärarinnors aflöning	»	56,755.98.
» skollokalerna och inventarier	»	5,844.26.
» undervisningsmateriel	»	2,549.85.
Öfriga utgifter	»	6,159.28.
Tillgångar vid årets slut	»	55,089.57.
Summa Kr.		129,724.56.

Bygdeå i Oktober 1893.

P. O. Lundkvist.

VI.

Piteå pastorat af Vesterbottens andra kontrakt samt Neder- och Öfver-Luleå, Råneå, Neder- och Öfver-Kalix pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt.

Då skolväsendet inom detta inspektionsområde, jemfördt med andra, företrädesvis torde kunna sägas vara stadt i vardande - lika- som landets odling — är ju en mera fullkomnad form af detsamma i gemen ej att vänta. Att det dock sträfvar deremot och å vissa jemförelsevis lyckligt lottade platser äfven uppnått en aktningvärd sådan, lär icke kunna bestridas. Och den korta tidrymd, denna berättelse omfattar, skall helt säkert af en framtid tillvinna sig erkännande för ärlig sträfvan och stadig tillväxt så inåt som utåt. Om den förra är mera undandragen berättelsen, torde den senare dock i någon mån framgå ur det följande.

I. Undervisningsanstalterna,

vid periodens början 145, voro vid densammas slut 177. Då emellertid i syfte att vinna större enhet i Luleå företagits en om- bildning, hvarigenom de särskilda s. k. skolorna (= klasser) samman- dragits till en för gossar och en för flickor, samt i Piteå de såsom särskilda skolor upptagna 4 småskoleafdelningarne här räknats för en skola, torde utvecklingen i detta hänseende bättre framgå vid jemförelse af vid skolan anställda lärare (nedan V). Af de särskilda skolorna äro

	fasta	flyttande	
folkskolor	27	2	= 29;
mindre folkskolor	50	58	=108;
småskolor	21	19	= 40;
Summa	98	79	=177.

Häraf synes, att äfven den förmån kommit folkskolan till del. att ett större antal (vid början 11) flyttande skolor numera arbeta såsom fasta, ett vilkor utan hvilket denna art af skola icke lär kunna utveckla nödig eller inneboende kraft. Men icke heller den öfriga skolan har blifvit lottlös, i det att då vid periodens början 45 voro fasta och 72 flyttande, dessa former vid densammas slut motsvaras af resp. 71 och 77.

Af i området skolor nästlidet år undervisade barn komma på hvarje lärare icke fullt 51; vid periodens början var medeltalet 60. Men att detta faktiskt är vida lägre och rimligare, framgår redan deraf, att så många skolor ännu äro flyttande och läraren der således har att göra med endast hälften eller i somliga fall tredjedelen af till skolan hörande barn i sender. Detta förhållande tillsammans med skolförsummelse, som ännu tyvärr för mycket förekomma, har gjort, att antalet af de barn, som vid mina besök i skolorna nästlidet år der funnits, inskränkt sig till 5,400, hvilket gör blott 28 barn för hvarje lärare. Och ehuru detta tal ej kan vara exakt exponent för verkligheten, enär jag ofta inträffat under svåra väderleksförhållanden, som gjort det omöjligt för svagare och aflägsset boende barn att inställa sig, så ock i skolor der i anseende till för stort antal barnen måst delas på 2 afdelningar, som undervisas å skilda tider. och sålunda endast den närvarande afdelningen kunnat antecknas. så ligger dock medeltalet uppenbart närmare sist angifna än 51.

Att vid jemförelse mellan de särskilda distrikten och skolorna detta medeltal växlar, stiger ned mot kusten, der bysamhällena svälla ut, och sjunker inåt landet, hvarest i små och spridda byalag man ibland finner läraren hafva förmått samla endast 8 å 10 barn omkring sig, ligger i öppen dag. Ehuru sålunda dessa små skolor blifva såväl för stat som kommun de dyraste pr barn räknadt, befinnas dock behovet och nöden sådana, att man måste komma dessa fjerrboende vanlottade till hjälp. Att skildra lifvet i en nybyggarstuga, helst när omnejdens tras- och slitvargar här samlats till skolundervisning. hör icke hit. Men det må sägas, att deras kamp för att draga sig fram och i ödemarken bryta bygd för kommande släkten är hård. och de sakna förmåga att hos andra miltals aflägsset inackordera eller »nästgöra» (= utrusta med kost) sina små. Vanligen är det fattigdomen, som sålunda under ytterlig försakelse och sträfvan får

utgöra förtruppen; sedan kunna bergning och välstånd följa i spåren. Men då synes billigt att understödja vägrödjarnes.

Gellivare bolag gjorde ett godt inlägg i skolväsendets utveckling, särskildt genom framlidne disponenten J. A. Wikströms nitälskan för barnuppfostran, byggde och underhöll flere skolor. Detta bolag är ej mer, och mot dess slut fruktade man för ett svårt slag mot dessa dess inrättningar. Emellertid har så lyckligt inträffat, att ingen af småskolorna och endast en — Meldersteins — af dess 5 folkskolor behöft indragas. En af hvardera har Munksunds bolag öfvertagit och på synnerligen berömvärdt sätt omhuldat (jfr nedan X); för de öfriga hafva skoldistriktet trätt i bolagets ställe.

Af folkskolorna hafva 17 underlag af småskola; med de öfriga är en småskoleafdelning förenad, och så länge detta fortgår, hafva de svårt att komma till sin rätt eller lemna önskvärdt resultat. I mindre folkskolan ingår öfver allt småskola.

Fortsättningsskolan har ej lyckats förvärfva sig vidare sympatier; blott en ny sådan har inrättats (i Luleå) men är fätaligt besökt. Denna är aftonskola, en ändamålsenlig form; de öfriga fortgå 6 veckor i följd.

För *slöjdskolan* deremot synes nu en löftesrik æra hafva ingått, tack vare länets hushållningssällskaps och slöjdförenings gemensamma kraftiga ingripande, frikostiga anslag och anställande af kunnig instruktör, samt dennes energiska och intresserade sträfvan för slöjdens rätta bedrivande och spridning. Synnerligen välgörande visar sig denna i hygieniskt hänseende såsom motvigt mot stillasittande och läsning, framkallande rosor på bleka kinder i kapp med svettperlor i pannan, mod och tillförsigt, som lyser ur glädjestrålade ögon. Och man behöfver ej alls frukta, att dess verkningar skola upphöra med dagen, med skolan; såsom en slagruta torde den tjena till att upptäcka barnets anlag och fallenhet och så lägga grund för ett kommande verksamt lif. Införd i hemmen genom barnen, skall slöjden för visso blifva en god inkomstkälla och såsom hus- och hemslöjd bidraga till sedlighet och välstånd. Och jag vet ej, hvad som bättre skulle passa denna ort med dess långa vintrar och vinterqvällar, hvilka nu till så stor förlust och skada förslösas under överksamhet, än att med slöjd sysselsätta de många lediga händerna. Ännu i dag sannas det ordet: »fåfång gå lärar mycket ondt».

II. Läroämnen, kurser, läsordning.

Härutinnan har normalplanen varit en förträfflig ledning, och synas lärarne begyuna förstå, hvilken god hjälp de hafva i denna

för en fast ordning, och att endast härigenom hvarje ämne kan komma till sin rätt. Sålunda händer det numera ytterst sällan, att läsordningen ej är i skolrummet anslagen och — följes. Ty att den funnits och följts har ej alltid sammanfallit. I de egentliga folkskolorna förekomma alla föreskrifna ämnen efter normalplanens anvisningar. I de mindre folkskolorna deremot äro såväl ämnen som kurser mera vexlande, obestämda eller något afvikande, beroende på ojämnheten hos barnen men äfven till en del af lärarens fallenhet. Så visar sig flertalet hafva alltför stor respekt för geometrien, andra derjemte för historien och naturkunnighet. Alldeles förbisedda äro dessa senare ämnen ej ändå, enär muntlig framställning i samband med innanläsning i folkskolans eller Berlins läsebok gifves. Och för att i någon mån tillgodose historien hafva Knös' historiska berättelser införts i de flesta skolor och läsas gerna. Men der ämnet ej drifvits efter lärobok medelst lexläsning, har det i regel ej upptagits i uppgifterna.

Hufvudvigten lägges emellertid på *kristendomsundervisningen*, hvari framställningssättet märkbart vunnit i klarhet, liflighet, innerlighet, och synes detta ämne skötas med pietet, en frukt af den bättre seminariebildning, som nu meddelas. Alltid är bibliska historien den föregående och grundläggande, och förklaringarne öfver katekesen utföras städse i samband med denna och bibeln, utgående derifrån. Vid behandlingen af *modersmålet* märker man ett uppvaknande hafva skett till aktgifvande på ljud och tonfall, och de fordringar, som nu ställas på rätt- och väl läsning, torde i ingen mån understiga hvad man för ett par tiotal år sedan nämnde deklamation. Och är det ett nöje att förnimma, det den uppmärksamhet, som egnats häråt, burit så god frukt. Ty en god läsning torde vara den bästa förklaring — eller hvarför hör allmänheten hellre än den läser? — likasom barnet genom felaktig sådan röjer, att det ej fattat ordens innebörd. Äfven här vänder sig tacksamheten till seminariet, men också läraremötena med sina läseprof och kritiker hafva gjort ett godt inlägg. Mer än en har efter åhörandet af ett godt sådant erkänt sig först då hafva riktigt vaknat.

Räknekonsten åter, som öfvas från barnets inträde i skolan, har ej i samma mån gått framåt. Ämnet behandlas i folkskolorna ganska bra, och äro de förbättrade läroböckerna i detsamma ett godt understöd. Men i många af de mindre skolorna lemna undervisningen åtskilligt öfrigt att önska. Alltför mycket synas barnen få öfva mekanisk räkning, syssla med nakna siffertal och vid timmens slut höra upp; ty ämnet användes ofta såsom tyst öfning. Här af synes mig dock aritmetiken draga föga gagn. Det är ej nog att ur facit lemna

det besked, att talet är »orätt». Detta »orätt» visar hän på orätt från början, felaktig behandling, jag menar ej barnets utan lärarens. Bristen på genomförd klassindelning, som skulle spara ett ideligt upprepande af samma sak för den enskilde, torde hafva mesta skulden, men äfven bristande insigt gör sitt till här och der. Om historia och naturkunnighet är redan nämnt, och hvad angår *geografien* är väl känt, hurusom allmogen sätter föga värde på dessa ämnen, och mången god danneman fördömer dem. Derför är det på många ställen ej möjligt att få läroboken i barnets hand; men har jag då uppmanat läraren att med tillhjälp af kartan lemna muntlig undervisning, och har detta visat sig lemna godt resultat. Mången gång får man sålunda se en liten nybörjare, som ännu öfvade sig i bokstafskänedom och stafning, med säkerhet »visa ut på kartan» och fermt gifva svar. De tindrande ögonen antyda, att ämnet intresserar.

Teckning öfvas med framgång egentligen blott i folkskolorna, grundlägges med ledning af Stuhlmann samt fortsättes efter plancher och klotsar. I de öfriga förekommer den visserligen, men tiden är gemenligen för kort; endast ett eller annat rikare anlag kan åstadkomma något. Också spelar ledningen här en viktig rol; det är icke en hvar gifvet att kunna handleda i detta ämne. Öga för teckningen måste vara gifvet lika väl som öra för *sången*. Högst få lärare sakna sångröst, som då oftast ersättes af ett orgelharmonium, och så få barnen daglig öfning: morgon och afton i psalmsång samt å anslagna tider dessutom i fosterländska och skolsånger äfvensom sådana af religiöst innehåll. I folkskolorna och några mindre folkskolor inläres notskrift och öfvas tonträffningar. I saknad af lämpliga lokaler måste *gymnastiken* stå tillbaka. Endast fristående rörelser kunna utföras i skolsalarne, och i en del lokaler är utrymmet så begränsadt, att äfven de måste inskränkas till ett minimum. För öfrigt vill det för lungorna föga gagneliga dammet hvirfla upp väl mycket under denna verksamhet. Om öfningarne sålunda ofta inskränkts till marscher (stundom blott på stället, ut och in), vändningar, hufvud-, arm- och bältrörelser, har jag dock låtit det gälla för gymnastik — ehuru läraren tydligen ej vågat hedra dem med detta namn, såsom synes af lit. A — enär man bjudit till, hvad man kunnat. Så snart väderleken det medgifver, öfvas barnen i det fria; om på snö eller barmark — gör lika. En ersättning för bristande gymnastik hafva dock barnen i sina lekar, som flitigt och hurtigt bedrifvas; och när deri läraren är barn med, då är glädjen fullständig.

Trädgårdsskötsel är för orten alltför mycket fremmande, så äfven för skolan. Läraren vid folkskolan för gossar i Piteå har dock med

nit och framgång egnat sig häråt, dernäst läraren vid folkskolan i Boden. Utom dessa båda är intet nämnvärdt att anteckna. Icke är det dock klimatets hårdhet, som lägger öfverstigliga hinder i vägen — flere enskildes köks- och blomsterträdgårdar bevisa det — utan närmast brist på jordland (lagens »bör» synes för vekt), enär skolhusen i regel uppföras på sterila ställen, och dernäst bristande omtanke och insigt om denna odlings nytta, ungefär som förr med *slöjden*, om hvilken ofvan är nämnt. Denna är träsöljd, men äfven korgflätning, borstbindning m. m. förekommer. För handarbeten för flickor har intresset betydligt lifvats, sedan slöjdföreningen begynt uppmuntra desamma, och öfvas hufvudsakligen stickning, sömnad, märkning. Virkning har lyckligtvis blifvit struken från arbetsordningen.

III. Lärotider.

Undervisningstiden är i alla distrikt lika eller 8 kalendermånader. Terminerna börja den 15 januari och 15 september utom i städerna, der läsningen höstterminen kan upptagas den 1 september. För landsbygden lämpar sig sistnämnde dag ej väl, enär alla händer behövas vid bergningen och barnens kunna göra god nytta särskildt vid potatisupptagningen, vallgång m. m.; och bonden har nog rätt deri, att barnet behöfver vänjas och öfvas, om mannen skall få kärlek till yrket. Ett distrikt börjar den 8 januari, men detta synes mig ej efterföljansvärdt, ty den tiden är för mörk, kall, hård, och hvilan under de härigenom till 3 veckor inskränkta julfrierna blir för kort. Vid påsk göres en veckas afbrott i undervisningen, och för den på 3 stationer flyttande skolan är detta tecken till uppbrott. Den dagliga undervisningstiden växlar mellan 6 och 5 timmar. Der den förra råder, äro på gammalt vis onsdags och lördags eftermiddagar fria, eljest alla dagar lika. Sextimmars-arbetsdagen synes mig särskildt för mindre folkskolan för lång och sista timmen deraf till föga nytta; alltid skall man under denna finna barnet frånvarande. Ej underligt; det är uttröttadt, och håller man på vidare, blir det tröttkördt. Då skadar man nog mera än man gagnar, ty det går långsammare att derefter hemta sig; och barnet har ju hemlexor. Särskildt under vintern lider barnet häraf, då det under mörker och kamp mot köld, snö och vidriga vindar måste uttömma återstoden af sina små krafter på den ofta långa hemvägen; 3 å 4 kilometer är icke ovanligt, men 5 å 6 förekomma. Likväl beträdes en och annan lärare med att i vilseledt nit eller för att göra oförståndiga föräldrar till viljes förlänga denna tid med $\frac{1}{2}$, till 1 timme. För

mig åter står klart, att den föreskrifna tiden hellre borde afkortas här, der naturen inskränker dagen till 3 timmar och artificiellt ljus därför måste begagnas morgon och afton, en belysning som oftast blir för svag och anstränger ögat, dertill lätt förklarligt medför rök och lampos, allt menligt inverkan på helsa och sinne. Man får ej förbise solljusets inflytande på dessa. När solen står lågt och den mest bistra tiden under veckor ej visar sitt anlete, får man nog erfara, att man är vid polcirkeln. Att med hennes höjning på fästet spänstighet, mod och munterhet i sinne tilltaga och således äro af henne beroende, kan icke undgå ett öppet öga. Men att barnet mer än den vuxne är känsligt härför, torde jemväl vara själfklart. Jag tror därför, att det vore fördelaktigt att under den mörkare årstiden inskränka dagens lästimmor — till resp. 4, 4 $\frac{1}{2}$ — då de ock kunde fortgå i en följd, utan middagsrast, för att exempelvis den 1 mars återgå till 5 timmars arbetsdag. Sextimmarläsningen är särskildt för småskolans barn, som i flertalet skolor äro förenade med folk- och mindre folkskolans, oegentlig. Af medlidande med de små bruka ock somliga lärare under de kortaste dagarne befria dem från sista timmen. Detta har dock det emot sig, att de gå miste om aftonbönen och äldre syskons eller kamraters sällskap på vägen, som de så väl behöfde; och huru de i mörker och hårdt väder taga sig hem på igendrifven stig öfver villande led, är mången gång ett under. Att i anseende till stort barnantal och bristande utrymme i en del skolor läses afdelningsvis på olika tider och barnen här i nu vidrörda afseende således äro mera lyckligt lottade, är ofvan nämnt. Dessa skolor hafva ock tydligt ådagalagt, att icke är det den utsträckta tiden, som gör'et, utan morgonfriska krafter och den vakenhet, hvarmed arbetet å ömse sidor bedrifves. Barnen i dessa afdelade skolor blifva nemligen aldrig efter utan gå hellre bättre fram, än då flocken höll samman och ut dubbelt långa tiden.

IV. Lärjungar.

Under tilländalupna året var de skolpligtiga barnens antal 12,634, af hvilka 8,797 njöto undervisning i områdets skolor, 6 i annat distrikt, 189 vid allmänna läroverk, 253 i enskilda skolor. 140 voro på grund af § 47 och 214 enligt § 48 skolstadgan med lärares samt skolråds medgifvande befriade från skolgång. Till hemmen och hvad de kunde hafva att gifva voro sålunda 3,035 hänvisade, af hvilka dock 444 der qvarhöllos af sjukdom eller annan anledning.

2,590 eller hvart femte barn saknade alltså skolundervisning. Deras platser fylldes i stället af 991 öfver 14 år gamla, missförhållanden som ännu kräfva mycket arbete att undanröjda. Ty visserligen finnas hem, som kunna och äfven gifva sina barn rätt god undervisning; dock äro de snart räknade. Långt flere föräldrar förmena, med eller utan öfvertygelse, att i skolan drivres ej den rena läran, och därför behållas barnen hemma, der de få nöta in den kära Svebilius; hvad deröfver är, det är af ondo. En mildare art af dessa renlärighetsifrare tillåter väl barnen bevista skolan, men med »Svebilius» i handen. Denna opposition har dock nu kulminerat och är stadd i märkbart aftagande. Såsom det vill synas, för att samla glesnade led och än en gång göra halt och front mot förmenta fienden har en mäktig man inom sydligaste distriktet upprättat skolor (3), der endast Svebilii katekes får tålas, och torde omkring 100 barn vara bundna vid dessa. De öfriga äro till det mesta öfverlemnade åt sig sjelfva. Detta får presterskapet noggsamt erfara, när tiden för konfirmationsundervisningen inträder. Då frambäras böner, då fällas tårar, då uppstämmes klagan öfver fattigdom och brist, och »förr har varit vanligt», att det ej varit så strängt, förstås, utan udda fått vara jemnt, ja, att »dålmånsar» fått »gå fram», när de kunnat något så när staka sig fram i bok samt utantill göra reda för folkskolans s. k. minimikurs. Men nu går detta ej längre; gossen, flickan måste ned på skolbänken. Derför kan man ännu få se stora, starka drängar om 16—18 år sitta bredvid småpysarne och af arbetet med stafning darra i hela kroppen och svettas värre än vid timmerhuggning i skogen. Och än torde en eller annan period få förflyta, innan sista exemplaret af denna, tyvärr ej nog rara species försvunnit från våra skolsalar; ty den är seglifvad, tydligen härrörande af allmogens konservativa lynne och fasthängande vid gammal sed och tradition.

Mer och mer börja dock barnen intagas i skolan i rätt tid eller under det år det fyller 7, såsom reglementena föreskrifva. Ännu är dock »fyllda 7» det öfvervägande, ehuru man någon gång får se ett barn, som knappt fyllt 6 år. Intagningen sker vid läsårets d. v. s. höstterminens början utom vid den flyttande skolan, der den försiggår vid terminens. Flyttning mellan klasserna sker vid vårterminens slut, då äfven öfvergången från småskolan till folkskolan efter pröfning verkställes. Den ambulerande skolan har dock ej kunnat fullt genomföra denna ordning, utan nödgas dennas lärare vid återkomsten under en veckas tid undersöka, hvad barnen hafva qvar — de underhålla och glömma olika — och derefter indela dem, så godt sig göra låter.

Af dagböckerna synes, att skolgängen är ojemn, och det klagas med skäl, att föräldrar af alltför obetydlig anledning hålla barnen hemma för att hjälpa till, väl oftast med att »syta» (sköta mindre syskon), då mor har vidlyftigare arbete för sig eller skall bort på dagsverke. Att fattigdomen här spelar in såsom en verksam och farlig faktor, är uppenbart. Ty denna orsakar moderns tvungna bortovaro, gör kosthållet svagt och kläderna knappa. Huru magen skriker, kommer man ej alltid eller lätt underfund med, ty ambitionen är stark redan hos de små; men att se den lilla i en enda tunn och sliten bomullsklädning med en dito duk på hufvudet, är vanligt. Huru detta går väl i 20 å 30 graders köld eller såsom under nästlidne vinter, da qvicksilfret frös, har jag förgäfves sökt utfundera. Under mycket hårda dagar och svåra snöstormar, som stänga leden, må man ju ej förunda sig öfver ett barns hemmavaro, helst när vägen är lång; men mången gång har jag förundrat mig öfver dess inställelse i skolan sådana dagar och modiga färd öfver snöig led.

Af beklädnad är det oftast brist på skor, som håller barnet hemma; ty när tårna sticka ut, blöder snart foten på frusen och stenig mark. Under djupvinter med torr snö betyder hålet föga; man stoppar bara i hö, och det går förträffligt; men när snön går i vatten, håller detta ej ute. En annan orsak till skolförsummelse är det »förfall», som inträffar höst och vår vid isbeläggning och -lossning å floder, strömmar, sjöar. Det dröjer ganska länge från det att isen höjer sig och blir landlös och till dess att båt kan sättas i vattnet.

Afgången från skolan är ej ännu nöjaktigt ordnad. Endast stadsdistrikten hafva ordentliga afgångsexamina, som jemväl ett landsdistrikt infört i sin folkskola, och meddela afgångsbetyg. Sådana lemnas äfven vid öfriga folk- och mindre folkskolor, när afgående elev härom anhåller. Orsaken till här förefintliga brist ligger förnämligast i den stora areal, distrikten omfatta, och svårigheten i följd häraf för skolrådets ordförande att vara allestädes närvarande. Ty svårligen skulle någon af skolrådets öfriga ledamöter kunna förmas att utan honom närvara vid en sådan examen och bedöma densamma. Eljest hålles examen vid läsårets slut — i den flyttande skolan vid terminens —, då skolrådets ledamöter på anmodan infinna sig. Men föräldrar och målsmän lysa mest med sin frånvaro.

V. Lärarne.

Af de vid 1892 ars slut inom området anställda lärare och lärarennor voro 30 ordinarie, 5 extra ordinarie, 4 biträdande vid folkskolan,

108 vid mindre folkskolan, 46 vid småskolan, hvilket gör en ökning under perioden af 42. Denna tillökning i lärarekrafter har kommit ej blott den mindre folkskolan till del utan i lika mån folkskolan, i hvilken vid periodens början resp. 26 ordinarie, 3 extra ordinarie, 5 biträdande lärare arbetade. Äfven omsättningen isynnerhet bland de vid mindre folkskolan anställda har varit icke obetydlig, hvadan tillgång och efterfrågan icke nöjaktigt motsvarat hvarandra men många nya och friska krafter hafva tillförts arbetsfältet under tiden. Alla ordinarie och extra ordinarie hafva aflagt fullständig afgangsexamen från statensseminarier med undantag af tvenne äldre lärarinnor, som för synnerliga förtjenster erhållit nådig dispens. De öfriga hafva nästan uteslutande utgått från länets landstings ambulerande seminarium, der kursen numera är två-årig, och hvarifrån väl skolade krafter erhållas. För fortsatt utbildning är sörjdt genom s. k. repetitionskurser, som årligen fortgå sex veckor under juli och augusti samt ledas af seminariets föreståndare. Dertill bidrager i sin mån »Luleå lärareförening», som bildades 1889, med sina möten, och lärarnes intresserade vakenhet märkes vid de föreskrifna läraremötena med läseprof, diskussion och föreläsning, hvilka hållits hvarje år och varit flitigt besökta.

Om lärarekåren torde derför det omdöme vara grundadt, att den tillväxt äfven inåt i duglighet för sin stora uppgift. Hos några lärarinnor inom östligaste distriktet hafva visserligen förmärkts sympatier för här verkande frireligiösa riktningar, men något inskrifande mot dem har ej synts motiveradt, och den berörda känslöstämningen har atertagit mera normala funktioner. Ännu mindre har något sådant befunnits af nöden mot nagons enskilda lif. Sedlig och föredömlig vandel kännetecknar kåren. Den, som gör sig mödan att taga reda på, hvilka svårigheter en lärare på denna ort kan hafva att kämpa mot: brist af många slag, den myckna fattigdomen bland folket, den ur dess ytterlighet framgående likgiltigheten och slöheten, den slappa tukten i hemmen, som så ofta narrar får men isynnerhet mor att i vrede öfver barnets tillrättavisning infinna sig i skolan för att »säga sanningen», lamenterande och störande undervisningen, af hvilket obehag läraren ju får uppbära första. ofta också hela stöten, då skolrådet är så aflägsset, m. m. dylikt, måste skänka den likväl oförtrutne, flitige och tålmodige arbetaren sin aktning. Odelad kärlek till kallet måste finnas för att under allt sådant kunna härda nt.

Vid undervisningen tillämpas de vid seminarium följda metoder, dock med den frihet individen kräfver. Illa vore att vilja intvinga alla i samma form; det blefve tvångströja. Och det nya, som fackskrifter bringa i ljuset, söker man särskildt vid mötena göra till gemensam

egendom. Ljudmetoden vid den första barnundervisningen har dock kunnat genomföras blott vid några få småskolor. Vid mindre folkskolan möter den för många svårigheter. Om densamma gäller väsentligen fortfarande hvad i föregående berättelse sägs.

Skolförhör hafva något litet kommit i bruk och verka nog välgörande, men afstånden mellan stationerna synas svåra att öfvervinna. Af redan antydda brist på allvarlig tukt i hemmen förstås lätt, att densamma faller med så mycken större tyngd på skolan, och mången gång står lärarinnan lika rådlös inför en liten egen-sinnig pys, hvilken dittills sett sin vilja vara högsta lag, som inför en af desse öfverårige, hufvudet högre än hon sjelf. Genom lugn och fasthet får hon dock endast med ord och blick våldet, och lydnaden kommer snart af tillgifvenhet. Ytterst sällan har kroppsaga, och då i lindrig form, behöft anlitas.

VI. Undervisningsmaterielen.

Dennas vikt inses mer och mer, och särskildt har den för åskådning blifvit tillgodosedd. Icke hafva alla skolor, särskildt icke de ambulerande, ännu kunnat få önskvärd uppsättning häraf, men den ökas och förbättras år för år; ingen skola behöfver sakna det nödvändiga, och skolrådets beredvillighet att gå framställda önskingar härutinnan till mötes är värd erkännande.

VII. Anteckningsböckerna.

Sådana finnas numera för hvarje skola och föras ordentligt.

VIII. Lärorum och skolmöbler.

Af skolhus funnos vid periodens början 94; de räknas nu till 121, en ganska vacker tillväxt, så mycket mera af värde som de numera byggas mindre godtyckligt och därför mot ändamålet bättre svarande. För närmaste tiden är emellertid ökning i antal mindre att stå efter, huru gerna man än må önska skolan eget tak öfver hufvudet, än en del af de gamlas ersättande med nya. Ty rätt många af dessa äro alldeles för små, illa ordnade och på lika sätt underhållna samt motsvara ej billigaste fordringar. Det distrikt, som kan berömma sig af största antalet »egna skolhus», N. Luleå, räknar ock största antalet dylika deribland. Att råda bot häremot blir ingen lätt upp-

gift, enär det förhållande eger rum, att de särskilda byalagen och skolrotarne hafva byggt husen och vårda dem. Häre är i och för sig intet ondt; ty ovedersägligen har tungan på detta sätt genom utgörande till det mesta in natura känts och blifvit betydligt mindre, än om uppförandet skett på distriktets konto, och långt flere skolhus hafva sålunda åstadkommits — blott skolstyrelserna hade vakat öfver deras form. Men bönderna hafva fått råda sig själva, och så hafva de byggt dem efter typen af sina bostäder. Derför fins knappt exempel på en skolsal af äldre datum, som ej har fönster på 3 sidor och barnen vända mot ljuset. Mitt första göromål blef därför att i regel vända om hela sällskapet för att få en hel vägg för åskådningsmaterielen och denna belyst samt barnens ögon från ljuset, som isynnerhet under mars och april genom reflexen från den hvita snön är intensivt och orsakar ögoninflammationer. Och ehuru åtgärden föreföll somliga besynnerlig och »bakvänd», befans den snart välgörande.

Föreskriften att inspektören före uppförande af nytt skolhus bör få tillfälle att granska ritningen har förblifvit på papperet — ej underligt, då för underlåtenhet intet ansvar följer. Vill han medverka vid byggnaden och söka förekomma misstag och oformligheter, så måste han sätta sig i förbindelse med skolroten. Derigenom hafva åtskilliga ändamålsvidriga tillställningar förekommits vid de nya och afhjelpats från de gamla, hvadan lärorummen väsentligt förbättrats och, der de icke äro alltför små, på det hela taget må anses ganska hjälpliga.

Ehuru skolhusen sålunda i regel tillkommit på mera enskild väg, hafva de dock betecknats såsom distriktets »egna», enär de uppförts för skolan och äro ställda till skolstyrelsens disposition. Blott städernas samt de i kyrkobyarne uppförda folkskolehusen — ett vid hvar kyrka — hafva bekostats och underhållas af distrikten, hvartill kommer Gunnarsby skolhus i Råneå, som dock afser att tillika för den talrika, 4 mil från kyrkan boende befolkningen vid särskilda tillfällen utgöra gudstjenstlokal. De såsom förhyrda eller hyresfritt upplåtna »skolhus» angifna förtjena endast i städerna detta namn, på landsbygden äro de icke annat än tillfälligtvis till skolrum upplåtna stugor eller större rum, allt efter läglighet.

Från skolsalarne försvinna de gamla långbänkarne efter hand och ersättas af pulpeter med plats för 2 barn. Äfven de skrymmande katedrarne, högbyggda och undanskymmande åskådningsmaterielen, få vika för en efter rummet afpassad platform med ett enkelt bord uppå, genom hvilken anordning vida bättre åskådlighet vinnes såväl för lärare som barn.

IX. Tillsynen öfver skolan.

Denna hvilar visserligen i laga men om dermed alltid i »taka händer», vill jag helst lemna osagdt. Skolrådets herrar ordförande äro alla mot skolan välvilligt stämda och egna henne all möjlig tid. Men då de såsom pastorer i stora församlingar — med 8, 10 till 16 tusen själar — hafva fullt upp att göra med deras vård i andra hänseenden, få de icke alltid erforderlig tid för tillsynen af skolan. De behöfva hjälp och skulle väl hafva denna i sina skolrådsledamöter. Men här svarar förmågan ej alltid mot den goda viljan; ty mången gång har invalet skett efter en grund, som står i för aflägsset förhållande till sak. Äfven om kunniga och intresserade ledamöter sitta i skolrådet, är dock deras ställning, helst på landsbygden, gemenligen sådan, att bitrådet med skolornas öfvervakande blir ett minimum; tillsynen glider öfver på ordföranden och blir betungande. Och hvem kan rimligt begära, att dessa bisittare skola utan ersättning resa flere mil och offra dagar för att tillse en skola? Ordföranden nödgas därför reda sig med den hjälp, han kan få af i de särskilda rotarne antagna tillsyningsmän, men ojemnt och osäkert går det. Här synes mig föreligga en brist om icke så mycket i institutionen, så åtminstone i sättet för val af skolrådsledamöter.

Hvad emellertid tillsyn betyder och ett skolråd förmår uträtta, kan ses i Luleå. Der har skolväsendet omordnats på ett genomgripande sätt och utvecklats förträffligt. Också har ordföranden förstått att intressera ledamöterna och taga deras krafter till hjälp. Så hafva de fördelat skolorna emellan sig och besöka dem flitigt. Härigenom vinnes äfven det goda, att ledamöterna sjelfva få se och öfvertyga sig om brister och behof, hvadan förslag till rättelse lätt få skolrådet för sig och gemenligen dermed kyrkostämman. Förbises må dock ej, att detta är Luleå: inga afstånd och rik tillgång på de bästa krafter. Förslag om dylik fördelning för åstadkommande af bättre tillsyn hafva inom det skolråd, jag har äran tillhöra, hittills förklingat för döfva öron.

X. Kostnaden för skolväsendet.

År 1892 utbetaltes enligt skolrådets räkenskaper:

Till lärares och lärarinnors aflöning	kr. 87,766: 70
» skollokalerna och inventarier »	8,721: 78
» undervisningsmateriel »	4,470: 78
» öfriga behof »	14,645: 66

Summa kr. 115,604: 92.

Härtill bidrog staten med kr.	45,497: 98
skoldistriktens	» » 70,106: 94

Summa kr. 115,604: 92.

Dessa räkenskaper redogöra emellertid ej för de utgifter, skolrotarne eller enskilda vidkännas för skolhus, ved, lyse m. m. utan endast för distriktens gemensamma (om skolhusen vid kyrkoplatserna, jfr ofvan). Deraf följer, att distriktens bidrag till skolväsendet faktiskt är vida större. Af de under perioden tillkomna skolhusen ingår sålunda blott ett — Gunnarsby — i redogörelserna, intet af de öfriga; dock har ett af dessa — Munksunds, med 2 salar och bostäder — dragit en kostnad af 14,000 kr., ett annat 6,000 kr., ett tredje 5,000 kr. o. s. v., och för intet af de öfriga torde kostnaden hafva understigit 3,000 kr. Härtill komma tillbyggnader, hvaribland 3 större salar, reparationer och underhåll. Medräknas nu ved och lyse, så framgår, att distriktens här icke bokförda utgifter under denna period uppgått till omkring 25,000 kr. årligen. Distriktens bidrag till skolväsendet är sålunda mer än dubbelt mot statens.

Såsom tillgångar vid årets slut äro antecknade kr. 7,109:10. Hvarken fastigheter eller lösören äro värderade. Antager man skolhusens medelvärde till 3,000 kr. — hvilket åtminstone icke är för högt, då Luleå folkskolehus ensamt kostar nära 110,000 kr. —, så får man en ganska vacker summa, som distriktet hafva offrat för sina skolor. Denna bär i sin mån vittne om folkets förhållande till skolan.

Öfver-Luleå 1893.

J. Christofersson.

VII.

Södra Lappmarkens kontrakt (utom Sorsele pastorat).

Inspektionen i detta område sköttes från periodens början af kyrkoherden Joh. Mörtzell i Stensele; efter dennes frånfälle den 3 juli 1888 förordnades undertecknad den 9 november samma år att vara folkskoleinspektör.

I. Undervisningsanstalter.

Följande tabell redogör för skoldistrikt och undervisningsanstalter:

Skoldistrikt.	Areal i qv.-mil.	Folkmängd d. 31/12 1891.	Folkskolor.		Mindre folkskolor.		Småskolor.		Summa skolor.
			Fasta.	Flytt.	Fasta.	Flytt.	Fasta.	Flytt.	
Åsele	29	3,342	2	—	—	5	—	—	7
Dorotea	24,72	2,483	1	—	—	6	—	—	7
Wilhelmina	75,22	5,544	1	1	—	8	—	—	10
Fredrika	9,69	1,087	—	1	—	—	—	3	4
Lycksele	51,43	5,999	1	—	1	8	1	—	11
Örträsk		831	1	—	—	1	—	1	3
Stensele	66,53	2,400	2	—	1	—	—	4	7
Tärna		1,045	1	—	—	—	—	3	4
8 skoldistrikt	256,59	22,681	9	2	2	28	1	11	53

Häraf framgår, att i genomsnitt finnes inom hela inspektionsområdet 1 skola på 4,84 qv.-mil och 424 personer; dock äro förhållandena naturligtvis betydligt olika i de mera odlade trakterna mot hvad som eger rum isynnerhet ofvan den s. k. kulturgränsen, der nybyggare äro glest spridda i vidsträckta ödemarker, som skäligen bort lemnas åt lappar och renar till oqvald besittning.

Man kan lätt föreställa sig, att ordnandet af skolväsendet i lappmarken stöter på stora svårigheter, hvilka enligt samstämmig erfarenhet hufvudsakligen bestå i folkens spridning i smärre, från hvarandra långt aflägsna byar och enstaka lägenheter, samt i synnerhet uti ofta förekommande fattigdom. Landets egentliga värde ligger i skogen, men den såldes på de flesta ställen redan före afvittringen för en ringa penning till stora sågverksbolag. Köpeskillingen var snart förtärd, jorden är mager, klimatet hårdt — och barnskaran stor. Här skulle ingen nöd varit, om skog afsatts till sockenallmänningar, såsom skett i Dalarne och flerstädes; men nu lära kommande generationer under all framtid få böta för hvad okunnighet, sjelfvisshet och vinstbegär för stunden åstadkommit. Det är dock god art, hårdighet och naturlig intelligens hos detta folk och det har under dugande prester med statens och enskildas kraftiga hjälp fört sitt skolväsen längre fram, än man skulle väntat med hänsyn till hindren.

I hvarje skoldistrikt finnes minst 1 folkskola. I *Åsele*, *Dorotea*, *Lycksele* och *Örträsk* äro folkskolorna fasta och förlagda i de välbefolkade kyrkbyarne, men hafva endast på de två sistnämnda ställena underlag af fasta småskolor, som visat sig vara ett nödvändigt villkor för att folkskolan skall kunna göra fullt gagn, der skolbarnen äro talrika och de minst utvecklade mest taga tid, undervisning och tillsyn i anspråk. I *Wilhelmina* och *Fredrika* flytta folkskolorna på 3 å 4 stationer, men uträtta derför föga mera än mindre folkskolor. *Stensele* har 1 fast folkskola, som skall flyttas från Skarfsjö till Kyrkbyn. *Tärna* drager fördel af den Skytteanska skolan, som antagligen kommer att flyttas till lämpligare plats inom samma socken, sedan skolhuset i Tärnafors den 2 sistlidne maj i grund nedbrunnit.

Ett hedrande omnämnande förtjena svenska missionsällskapets enskilda folkskolor i *Gafsele* af Åsele skoldistrikt, i *Bäsksele* inom Wilhelmina och i *Bastuträsk* af Stensele socken. Dessa missionskolor äro fasta och väl ordnade inrättningar, närmast afsedda för lapparnes barn, bland hvilka de fattiga på sällskapets bekostnad erhålla icke blott fri undervisning utan jemväl kläder, föda och god omvårdnad. Derjemte hafva barnen i de byar, der skolorna verka, fritt tillträde till undervisningen, emedan byamännen bekostat eller bidragit till skollokalerna.

Sådana skolor, motsvarande barnhem, der de fattiga barnen erhålla såväl undervisning som underhåll och vård under skoltiden, äro, såvidt jag erfarit, enda utvägen för att tillfredsställande sörja för de fattiga nybyggarbarnen, särdeles i Tärna, Dikanäs och Faltmomokks fjellbygder. Der ligga de flesta nybyggen enstaka och milsvidt skilda, familjen bebor ett enda torftigt och illa ombonadt rum, som skall räcka för allt och alla och knappast kan mottaga den anspråkslösa, ambulerande småskoleläraren för de egna barnen, men ingalunda inhysa andras, om det sällsynta fallet skulle inträffa, att föräldrar funnos, som hade råd att hålla sina barn med mat och kläder för undervisning utom hemmet. De stackars nybyggarne i Wilhelminafjellen skulle blifva lika tillgodosedda som de långt mera gynnade och ofta förmögnare lapparne, om en för deras barn afsedd uppfostningsanstalt förlades till någon folkrikare by vid Malgomaj. der barnen kunde få inackordering hos besuten allmoge. I Tärna skulle den Skytteanska skolan kunna så omdanas, att den fylde behofvet. Men kostnaderna kunna ej tagas från de meddellösa kommunerna; här borde staten träda mellan.

Inom alla skoldistriktet besörjes folkundervisningen i de spridda byarne hufvudsakligen af *flyttande mindre folkskolor*. Dessa hafva vanligen för många stationer och för kort undervisningstid på hvarje ställe; men der skolorna äro fasta eller flytta på endast två stationer hafva de visat goda resultat. Det måste således blifva ett önskningsmål att mer än hittills koncentrera undervisningen, huru stora svårigheter än möta i lokala förhållanden och fattigdom, som hindra barnens inackordering å sådana platser, der skola finnes, och orsaka, att de föräldrar, som hafva intresse för sina barns skolgång, önska läraren hem till sig, »då ju äfven de betala till skolväsendet»; ett tillmötesgående mot sådana anspråk skulle dock medföra en oerhörd splittring och sönderdelning af skoltiden på en mängd enstaka ställen, der endast ett fåtal barn kunna sammanbringas, hvarjemte skolan knappt hinner komma i gång, förr än den åter skall flytta — och sedan anse sig många föräldrar icke behöfva synnerligt sysselsätta sig med sina barns undervisning; »de hafva ju gått i skola», om detta endast skett 3 å 4 veckor, och föliden blir ofta att sådana barn äro *ännu* okunnigare än de, som aldrig varit i skola, men derför erhållit *någon* undervisning i hemmen, sådan den nu är. Emellertid måste de flyttande mindre folkskolorna ännu en god tid förblifva lappmarkernas egentliga undervisningsanstalter, der icke befolkningen är samlad i större byar.

Egentliga småskolor, som icke gå utöfver sin bestämmelse, finnas endast vid de fasta folkskolorna i Lycksele och Örträsk. I de öfriga

skoldistriktens skiljas de mera till namn än verksamhet från mindre folkskolor; också sakna en stor mängd barn tillfälle att besöka annan skola, ehuru visserligen tillträdet till distriktens folkskolor står öppet för alla.

Inom inspektionsområdet finnes endast 1 *slöjdskola*, i Örträsk, der undervisning med nit och skicklighet meddelas af folkskoleläraren enligt Nääsmetoden och med intresse omfattas. En del lärarinnor undervisa flickor i handarbeten; men framför allt bör manlig slöjd införas i våra skolor, på det att allmogen måtte få kännedom om modeller och verktyg samt deras rätta användande, då de långa vinteraftnarne icke skulle tillbringas i sysslolöshet, så som ofta nu är fallet. Isynnerhet brist på lokaler, men jemväl ligkiltighet och okunnighet om sakens vigt hafva hittills utestängt slöjden.

Ingen *fortsättningsskola* har kommit till stånd; skolreglementena föreskrifva, att sådana i mån af behof skola upprättas vid folkskolorna.

Söndagsskolor förekomma sällan och då mera som uppbyggelsestunder för de smärre barnen; kristendomsundervisning lemnas ju för öfrigt under veckodagarne i skolorna 1 timme dagligen.

Sockenbibliotek finnas, förbättras och anlitas i Åsele, Wilhelmina. Lycksele, Örträsk och Stensele.

Vesterbottens länsseminarium har under de två senaste läsåren verkat i Lycksele och afslutade sin tvåårskurs den 2 sistlidne juni, då 21 elever, alla qvinliga, utexaminerades med i allmänhet goda betyg. Anställning väntade genast alla dessa och platser finnas inom länet för många flere.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

I folkskolorna och de öfriga skolor, som icke alltför ofta ombyta stationer, följas folkskolestadgans och reglementenas föreskrifter i sin ordning; men de mindre skolornas täta flyttningar trotsa allt reglementerande och alla normalplanens anvisningar. När skolan dröjer på ett ställe 6 å 10 veckor och har att göra med barn af den mest skiljaktiga utveckling, så bätar det föga att hålla fast vid en bestämd förut uppgjord plan, utan der måste öfvas opportunism.

I *kristendom* börjar undervisningen numera allmänt med biblisk historia, först genom muntlig framställning, sedan genom hemlexor. Bibliska historien återopas jemväl vid katekesens inlärande och förklaring, hvarigenom den bättre fästes i minnet och ämnet fullständigare och lifligare belyses. Allmänt fattas kristendomen med rätta

som folkundervisningens hufvudämne och grundval; men huru väl detta ämne behöfver lärarens frågor, svar, förklaringar och tillämpningar, framgår tydligen vid förhören och särdeles vid konfirmationsundervisningen, dervid visar sig att barn. som föga eller intet bevisat skolan, visserligen kunna rabbla upp utanlexor, ja emellanåt läroboken ord för ord från perm till perm, med en stundom nära fullständig, hardt när obegriplig okunnighet om innehållet och dess rätta förstående. Men det är följden af det sätt, hvarpå hemundervisningen vanligen sker: innan barnen kunna läsa innantill, inlära de från föräldrarnes mun katekesstycken utantill, naturligtvis utan förklaring öfver ordaförståndet; när de kunna hjälpligt taga sig fram med innanläsningen, sättes dem boken i handen och så få de på egen hand inplugga styckena likasom med maskinkraft, men så fremmande för förståndet, att det är märkvärdigt huru minnet kan upptaga och behålla de uppradade orden. Det är skolorna förbehållet att utrota detta gamla tillvägagående, men ännu hafva de mycket att göra för att bibringa folket ett mera lefvande och genomtänkt vetande, utan hvilket de hafva föga gagn af att höra en predikan, vid hvilken deras tankar och erfarenheter ej kunna följa med.

Modersmålet är svåraste skolämnet, om man gör anspråk på att det skall någorlunda uppfattas och behandlas, äfven då det icke är fråga om alldagliga föremål och förhållanden. Allmogens ordförråd och tankeverld äro i allmänhet föga rika; de röra sig mest omkring hvad för handen är; på sina egna arbetens och erfarenheters områden äro de nog hemmastadda och sakna icke skiftande och uttrycksfulla ord och talesätt. Men redan folkskolans läsebok för dem ofta in på fremmande mark och visar dervid, huru förvånande obekant det svenska språket är för en stor del af landets barn. Man behöfver blott en stund höra på innanläsningen för att bilda sig ett i de flesta fall tillförlitligt begrepp om den läsandes uppfattningsförmåga och kunskap på det ämnesområde, som är i fråga. Hos många af de mindre skolornas lärare brister det nog i vetande och undervisnings-skicklighet i modersmålet, och man kan icke heller vänta mycket af personer, som utan att förut haft någorlunda folkskolekunskaper blifvit lärare och lärarinnor efter 7 å 8 månaders kurs. Snarare må man förvånas, att så många af dem hunnit den utbildning och skicklighet, som de verkligen ega. Sedan seminariekursen i Vesterbotens län numera blifvit två-årig, äro lärarnes skicklighet och mögnad ojemförligt större.

Räkning och skrifning öfvas allmänt med ganska god framgång och värderas af folket som nyttiga skolämnen, hvori hemmen icke kunna lemna tillfredställande kunskap.

För *historia, geografi och naturkunnighet* synes intresset växa i den mån, som de äldre genom skolbarnens redogörelser finna sin underlägsenhet på ett vidsträckt och reelt område, som mången förut velat räkna till »draffel». Flerestädes i de mindre skolorna sker undervisningen endast muntligt, men med begagnande af kartor och planscher för åskådningsöfningar, och dervid få äfven de smärre barnen deltaga.

Sång öfvas med flit och framgång. Lust och anlag för musik finner man ofta i dessa bygder. Orglar förekomma i de flesta byar; koraler öfvas företrädesvis. I skolan, i hemmen och i kyrkan, särskildt vid de större helgerna, får man höra anslående prof på ett friskt tonsinne.

Med *gymnastiken* är i det hela icke mycket värdt; man lär att med ordning gå in i och ut ur lärorummet samt några fristående öfningar.

Om *trädgårdsskötseln* vid lappmarksskolorna är intet att säga.

III. Lärotiden

utgör allestädes minst 8 kalendermånader, 34 $\frac{1}{2}$ à 35 veckor. På de flesta ställen börjar vårterminen omkring midten af januari och fortsätter till början af juni, under det höstterminen räcker från den 1 september till den 20 december. Man läser dels 5, dels 6 dagar i veckan, i folkskolorna 30, i småskolorna 25 timmar i veckan. Om skolundervisningen någon dag af giltigt skäl inställes, så ersättes tiden genom efterläsning, på det intet må brista i de 8 månader, som erfordras för bekommande af statsbidrag.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, afgang och flyttning.

Hvad skolrådets ordförande i Åsele framhåller rörande denna punkt må anföras såsom gällande flerestädes:

»Enligt reglementet skall skolgången inträda med det år, under hvilket barnet fyller 7 år, 'dock må skolgången saklöst kunna uppskjutas ett år, om så nödigt pröfvas'. Att ej få barn begagna sig af detta medgifvande kan så mycket mindre förvåna, som den obligatoriska skolåldern af församlingen först var bestämd till nionde året.

Och likväl torde öfverträdelser af folkskolestadgans och reglementets föreskrifter uti detta afseende näppeligen vara så många som i fråga om intagning och skolgång. Ty här stå vi inför skol-

väsandets svagaste sida. Intagandet skulle ske endast vid terminens början eller, i de flyttande skolorna, vid skolans öppnande på hvarje station. Härifrån måste ofta nog undantag göras, då man har att välja mellan sen intagning eller helt uteblifvande af försumliga. Och detta ligger i sakens natur. Ingen har ju tydligen dokumenterat sig såsom försumlig, förr än han uteblifvit från inskrifningen vid skolans öppnande. Finge han nu ej sedan intagas under denna termin, så skulle han — eller föräldrarne — naturligtvis under löfte om bot och bättring, kunna upprepa samma komedi i oändlighet. Skolstyrelsen har sökt råda bot för detta dilemma genom att, utan upphäfvande af regeln, bestämma en kortare tid vid början af hvarje termin, efter hvilken tids förlopp ingen finge intagas, I fråga om jemn skolgång återstår ock mycket att önska och bättra, men innan det lyckas att öfvertyga föräldrarne om nödvändigheten häraf, böta tvångs- eller straffåtgärder föga eller intet — om och der de kunna vidtagas. Stor olikhet röjer sig för öfrigt i detta afseende mellan olika byar. Då i de flesta angelägenheten att begagna sig af skolan, åtminstone så länge hon är förlagd till byn, är ganska stor och allmän, finnas dock några byar, hvarest försumligheten och vårdslösheten är påfallande stor och blifvit så att säga traditionel. I den fasta skolan har skolgången under de sista åren varit betydligt både allmännare och jemnare än förut.»

Nedanstående tabell lemnar öfversigt öfver inspektionsområdets skolpliktiga barn och deras undervisning under sistlidet år.

Antalet barn af 7—14 års ålder, som under året undervisats:

Skol- distrikt.	Folkskolor.		Mindre folk- skolor.		Småskolor.		Enskilda skolor. I hemmen.	Hela antalet i skolorna undervisade barn, under- och öfveråriga.	Summa skol- pliktiga barn.		S u m m a
	Fasta.	Flytt.	Fasta.	Flytt.	Fasta.	Flytt.			Gossar.	Plickor.	
Lycksele . .	60	—	41	327	45	—	610	513	539	552	1,091
Åsele . . .	58	—	—	259	—	—	40	197	498	265	554
Vilhelmina .	—	43	—	338	—	—	33	426	517	444	871
Dorotea . .	28	—	—	290	—	—	150	401	257	213	470
Stenöle . .	32	—	32	—	—	119	25	242	257	240	450
Tärna . . .	8	—	—	—	4	100	—	95	145	113	219
Örträsk . .	49	—	—	33	—	30	—	6	147	58	122
Fredrika . .	—	61	—	—	—	98	—	39	184	93	201
Summa	235	104	73	1,247	49	347	98	1,765	2,662	2,009	3,978

Att så många barn här upptagas såsom undervisade i hemmen härleder sig deraf, att de flyttande skolorna ej medhinna att hvarje år besöka sina samtliga stationer; ju oftare förflyttningarne ske, desto flera barn inskrifvas i skolan och få del af dess undervisning, men tiden å hvarje ställe blir då ock så mycket kortare och nyttan så mycket mindre. Af det stora antalet i hemmen undervisade få de flesta ett annat år gå i skola.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

I inspektionsområdet tjenstgöra i 11 folkskolor 9 lärare och 3 lärarinnor, hvilka alla aflagt fullständig folkskolelärareexamen vid något statens seminarium, utom tvenne äldre vid de enskilda missionsskolorna anställda lärare. I 30 mindre folkskolor äro anställda 9 lärare och 21 lärarinnor, i 12 småskolor 1 lärare och 11 lärarinnor, de flesta examinerade. Men att få examinerade lärare eller lärarinnor till de egentliga fjellbygderna är sällsynt, hvarför platserna der merendels besättas med så pass dugliga oexaminerade, som kunna finnas villiga att tillsvidare åtaga sig dessa besvärliga skolor, som flytta öfver väglöst land, öfver fjell och myrar samt få åtnöja sig med underhaltiga eller rent af usla rum. Ehuru aflöningen på sådana ställen är fullt ut lika god som annorstädes, fordras så mycken anspråkslöshet och försakelse, att jemväl infödda fjellbor ej länge hålla ut, utan söka bekvämare platser längre ned åt landet, när tillfälle gifves.

Vid undervisningen följas folkskolestadgans och reglementenas föreskrifter, der så ske kan. Den förträffliga normalplanen lemnar god ledning, men är icke allestädes tillämplig och icke heller af alla lärare rätt uppfattad.

Skolförhör hållas vid terminens afslutning, stundom äfven vid besök af skolrådets ordförande. Der icke afstånden lägga för stora hinder i vägen, hålla de ambulerande lärarne roteförhör å sina stationer, och borde detta ske allmännare för att äfven å mellantiderna vidmakthålla läsningen och minnet af det i skolan inhemtade; men oftast ligga stationerna milslångt från hvarandra och der ej befolkningen frivilligt skjutsar lärarne, blifva sådana resor för dyra.

Öfver disciplinen inom skolorna förspörjas icke klagomål, men väl öfver svårigheten att få barnen till jemn skolgång, hvilket aterberor på föräldrarne, som af allehanda anledningar önska barnens hjälp i hemmen och förnämligast höst och vår använda dem i jordarbete eller till kreaturens vallande.

VI. Undervisningsmateriel.

Denna är i de fasta skolorna god, i de flyttande i allmänhet medelmåttig, men man kan ej mycket mera begära, der den skall oupphörligt föras, ofta bäras, från det ena stället till det andra och sällan finner lämpliga rum för uppställande.

Läroböcker i kristendom, såsom katekes, biblisk historia, nya testamentet och psalmbok ega barnen i allmänhet sjelfva, men af en mängd olika upplagor och författare, så att till och med i samma skoldistrikt råder stor förbistring, som särdeles vid konfirmationsundervisningen medför stor olägenhet. Läseböcker, folkskolans, Kastmans och Rohdes, tillhandahållas i skolorna; vanligen också läroböcker i räkning, historia, geografi och naturkunnighet. Kartor öfver Skandinavien och Palestina, jordglob, planscher öfver bibliska historien, djurriket, askådningsmateriel för metersystemet m. m. finnas i nästan alla skolor. Svart tafla har jag icke saknat i någon, men tillgången på griffeltaflor har på några ställen varit ringa, liksom också skrifböckerna ej alltid varit i bästa skick.

VII. Bokföringen

medelst matrikel, dagbok och examens katalog har icke gifvit anledning till någon graverande anmärkning. Reglemente borde finnas i hvarje skola, men saknas ofta. Läsordningar äro i skolrummen anslagna.

VIII. Lärorum och skolmöbler.

Här möta, enligt min erfarenhet, inspektionsområdets största brister, hvilka för närvarande omöjliggöra skolväsendets ändamålsenliga ordnande och framgång. Ty så länge skolan saknar lämplig lokal och måste inhysas i rum, som den i afseende på bekvämlighet och ombonad otroligt anspråkslösa fjellbefolkningen sjelf icke vill bebo under vintertiden, och der lärare och barn huttra af köld och drag, kan icke undervisningen behörigen drifvas. De stora bondeköken, som ofta äro ljusa och temligen varma, skulle vara rätt goda skolrum; men sådana upplåtas endast undantagsvis, emedan de talrika familjerna sjelfva äro under den kalla årstiden hänvisade endast till detta rum och icke kunna undvara det. Skolan får i många

byar flytta i tur mellan hemmansegarne från gård till gård, och kan då få nöja sig än med en kall, endast till hälften inredd kammare, der vinden spelar genom väggar, golf och tak, än med en sommarbryggstuga, der stockelden icke gör tillfyllest. Skolmaterielen saknar på sådana ställen lämplig plats och belysning och om trefnaden kan man göra sig föreställning. Det kräver god helsa och vana vid lappska förhållanden att hårda ut med eländet och det går ej heller i längden.

Folkskolehusen vid kyrkplatserna äro antingen i godt stånd eller äro förberedelser gjorda för uppförande af nya. I flere byar byggas jemväl rätt goda skolhus af byamännen med eller utan understöd af skoldistriktet. Att mana och uppmuntra till endragt och arbete i sådant syfte är af nöden; i de många spridda, smärre byarne och å enstaka lägenheter skall det ändå länge förblifva svårt att få lämpliga skolrum, och fattigdom hindrar många, som gern vilja hafva skolundervisning åt sina barn, att sända dem från hemmet.

Dorotea och Örträsk äro för närvarande bäst tillgodosedda med skollokalerna och hafva härför gjort erkännansvärda uppoffringar. I Vilhelmina hafva byamännen i Nästansjö, Bäcksele, Latikberg och Jerfsjö uppfört egna skolhus och försett dem med skolmöbler. I Åsele skola nya skolhus byggas å kyrkoplatsen och i Lomsjö. Lycksele skoldistrikt har tre skolhus och två nya under uppförande, hvaraf det i kyrkobyn skall inrymma en större kyrksal, slöjdsal, 3 skolsalar, kapprum, biblioteksrum och bostadslägenheter. Fredrika har intet skolhus, i Stensele är folkskolehuset i Skarfsjö temligen förfallet, men grund för ett nytt är lagd vid kyrkan. Tärna saknar skolhus, sedan Skytteanska skolan i Tärnafors förliden var nedbrann. De skoglösa fjellbygderna äro naturligtvis sämst lottade, och det är ej att undra öfver, att inga examinerade lärare eller lärarinnor der söka plats vid de flyttande skolorna.

IX. Tillsyn

utöfvas hufvudsakligen af skolrådets ordförande, hvilka dock icke ofta kunna besöka skolorna i distrikt, hvilkas arealer räknas i tiotal kvadratmil. Men husförhören lemna tillfälle att taga reda på skolgången och dess resultat jemväl i de aflägsnaste rotarne. Tillsyningsmän äro visserligen tillsatta, men af dem är endast undantagsvis någon hjälp att vänta i annat än ekonomiska angelägenheter. Der skolråd någon gång genom föräldrars inbjudande ingripit mot skolförsummelse, har detta genom exemplet haft god verkan.

X. Skoldistriktens ekonomi.

Öfversigt öfver inkomster och utgifter under 1891 meddelas i följande sammandrag:

Debet.

Skoldistrikt.	Tillgångar vid årets början.	Räntor, arrenden.	Bidrag af		Landsfingshush.-sällsk.	Öfriga inkomster.	Skuld vid årets början.	Summa.
			skoldistriktet.	staten.				
Lycksele	120 38	— —	2,856 29	3,266 67	— —	— —	— —	6,243 34
Åsele	— 15	— —	2,185 33	1,366 67	— —	26 97	— —	3,579 12
Vilhelmina	— —	— —	1,985 30	2,033 34	— —	— —	— —	4,018 64
Dorotea	— —	— —	2,930 25	1,600 —	— —	— —	— —	4,530 25
Stenaele	6,506 73	324 95	1,036 74	1,183 88	— —	15 21	— —	9,067 51
Tärna	259 89	— —	449 63	500 —	— —	— —	— —	1,209 52
Örträsk	276 48	— —	1,218 36	761 95	75 —	20 52	147 27	2,499 58
Fredrika	532 92	— —	872 17	1,033 34	— —	36 15	82 82	2,557 40
Summa	7,696 55	324 95	13,534 07	11,745 85	75 —	98 85	230 09	33,705 36

Kredit.

Skoldistrikt.	Skuld vid årets början.	Lärare och lärtjänarens aflöning.	Skollokaler och inventarier.	Undervisningsmateriel.	Öfriga utgifter.	Tillgångar vid årets slut.	Summa.	Donationer.
Lycksele	— —	5,175 —	51 89	235 05	389 92	391 48	6,243 34	— —
Åsele	— —	2,863 50	26 75	94 65	345 30	250 92	3,579 12	— —
Vilhelmina	2 81	3,700 —	— —	109 15	76 58	130 10	4,018 64	— —
Dorotea	49 93	3,425 —	124 53	146 12	131 40	653 27	4,530 25	— —
Stenaele	— —	2,205 29	— —	60 75	287 22	6,514 25	9,067 51	6,000 —
Tärna	— —	900 —	— —	— —	30 —	279 52	1,209 52	— —
Örträsk	— —	1,505 18	652 53	56 94	284 93	— —	2,499 58	— —
Fredrika	— —	2,025 —	139 50	136 15	256 75	— —	2,557 40	— —
Summa	52 74	21,798 97	995 20	838 81	1,802 10	8,219 54	33,705 36	6,000 —

Att folkskoleinspektionen i lappmarken icke sker utan vedermodor lärar lätt inses. Banade vägar och gästgifvaregårdar kan man stundom ej uppnå på flere dagar. Under den snöfria arstiden

får man, der landsväg icke finnes, gå eller ro; fortkomst till häst omöjliggöres af de sankta myrarne. Under vintern, helst efter marknaderna eller mot vårsidan, då vägarne äro uppkörda. är lättast att uppsöka de spridda byskolorna; men i skoglöst land hålles snön i ständig rörelse af vinden, som på en kort stund bortsopar hvarje spår till väg i ödemarken. Uppstår en snöstorm, så blir den resande fången, der han befinner sig, eller tvingas fjellborna att under hästarnas fötter binda trugor (ett slags snöskor), med hvilka färden i sakta mak går öfver de djupa snöfälten. Men befolkningen är tillmötesgående och van vid olägenheterna, så att man med dess hjälp kan öfver förväntan lyckligt taga sig fram, helst om man passar den gynsamma restiden.

Lycksele i juli 1892.

A. Th. Frykholm.

VIII.

**Sorsele pastorat af södra Lappmarkens kontrakt, Arvidsjaur
och Arjeplogs pastorat af Vesterbottens andra kontrakt samt
Jockmocks pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt.**

Då till följd af Lappmarkens hårda klimat och öfver hufvud sterila beskaffenhet befolkning och odling endast långsamt förmå vinna utbredning inom dess bygder, är äfven skolväsendet i sin utveckling underkastadt inflytande deraf och icke minst inom det i fråga varande inspektionsområdet. De hinder, som möta inom områdets alla delar och allra mest hämma skolundervisningens framgång, äro skoldistriktens stora ytvidd och befolkningens glesa utbredning derpå, hvarigenom afstånden mellan de merendels fätaligt bebodda ställena blifva stora och försvåra eller förhindra barnens skolgång. För undanrödjande af dessa hinder gifves intet annat sätt, som med utsigt till framgång kan anlitas, än att inom de särskilda skoldistrikten inrätta tillräckligt många skolor, för att inom bestämda områden placeras på lämpligt afstand från hvarandra. En sådan åtgärd fordrar dock större omkostnader, än som skäligen kunna påläggas skoldistriktet på en gång, enär behovet föreskrifver nära nog ett fördubbladt antal skolor inom hvarje skoldistrikt. Ett fullt ändamålsenligt ordnande af skolväsendet, i synnerhet med hänsyn till skolornas antal men äfven till deras inre anordning, kan således endast småningom vinnas, och mycket, af hvad som redan nu borde afhjelpas, måste därför hänskjutas till framtiden.

Efter dessa antydningar om skoldistriktens allmänna beskaffenhet får jag med ledning af de anvisningar, som instruktionen lemnar, i korthet redogöra för skolväsendets tillstånd och utveckling inom inspektionsområdet för sexårsperioden.

I. Undervisningsanstalterna.

Vid början af år 1887 funnos inom inspektionsområdet 5 fasta och 2 flyttande folkskolor, 20 flyttande mindre folkskolor, 1 fast småskola och 3 kateketskolor eller tillsammans 31 skolor, som tillhörde skoldistriktet, samt dessutom 3 missionsskolor och således ialles 34 undervisningsanstalter. Af dessa voro 9 s. k. lappskolor, nemligen 2 statens fasta skolor, 1 flyttande mindre folkskola, 3 missionsskolor och 3 kateketskolor.

Bland folkskolorna inräknas nyssnämnda fasta lappskolor och missionsskolor, emedan de, ehuru icke underhållna af skoldistriktet, taga väsentlig del i undervisningsarbetet både bland svenska och lappska befolkningen samt äro, med afseende på sin inre organisation, fullständiga folkskolor. Den flyttande lappska mindre folkskolan äfvensom kateketskolorna, hvilka icke heller underhållas af skoldistriktet utan af staten, äro äfven inräknade i undervisningsanstalternas antal. Kateketskolorna äro icke inrättade i full öfverensstämmelse med någon i folkskolestadgan föreskrifven skolform, men kunna närmast hänföras till flyttande småskolor och äro äfven såsom sådana upptagna i de pedagogiska uppgifterna. De ambulera mellan nomadlapparnes lägerplatser och meddela undervisning utslutande åt deras barn på modersmålet.

Med afseende på skolornas art och antal hafva några förändringar inträdt under perioden. I Sorsele och Jockmocks skoldistrikt har 1 folkskola i hvardera distriktet ändrats från fast till flyttande. Skälet till denna förändring har varit att göra skolorna tillgängliga för ett större antal barn än det, som kunde besöka dem såsom fasta. I sistnämnda skoldistrikt har äfven 1 flyttande folkskola med icke ordinarie lärarinna indragits och ersatts med 1 flyttande mindre folkskola. Ändamålet med denna åtgärd har varit att minska skoldistriktets utgifter. Likaledes har öfningskolan vid statens lappska småskolelärare- och lärarinne-seminarium i Mattisudden (Jockmocks socken), hvilken intill år 1890 var en missionsskola, indragits och en statens lappskola der inrättats för samma ändamål. I Arvidsjaur har en flyttande mindre folkskola förändrats till flyttande folkskola med icke ordinarie lärare. Dessutom hafva 7 nya skolor tillkommit, nemligen 4 flyttande mindre folkskolor, hvaraf 2 i Arjeplog, 1 i Arvidsjaur och 1 i Jockmock samt 3 kateketskolor, deraf 1 i Arjeplog och 2 i Jockmock.

Skolornas art och antal vid 1892 års slut samt deras förhållande till folkmängden och barnen i skolåldern inom de särskilda skoldistrikten ses af följande tabell.

Skoldistriktens namn.	Folk- mängd.	Barn i skol- åldern.	Folk- skolor		Mindre folkskolor		Små- skolor		Antal skolor och lärare.
			fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.	fasta.	flyttande.	
Sorsele	2,529	508	1	1	—	4	—	—	6
Arjepluog	1,887	342	1	1	—	4	—	3	9
Arvidsjaur	4,321	735	2	1	—	7	—	—	10
Jockmock	3,464	605	2	1	—	9	1	3	16
Summa	12,201	2,190	6 ¹⁾	4	—	24	1	6 ²⁾	41

Fördelas de skolpligtiga barnen inom de respektive skoldistrikten på der befintliga skolor, så kommer i medeltal ungefär på hvarje skola och lärare eller lärarinna uti

Sorsele skoldistrikt	84 barn
Arjepluogs »	38 »
Arvidsjaur »	73 »
Jockmocks »	37 »

Enligt denna beräkning kommer på hvarje skola i två skoldistrikt ett större antal barn, än en lärare lämpligen kan undervisa. Härvid bör dock erinras, att de flesta skolor äro flyttande, och i dem intagas och undervisas barnen icke samtidigt, hvarjemte ett stort antal skolrotar äro så vidsträckta, att den inom roten flyttande skolan icke kan placeras så, att hon under ett och samma år göres tillgänglig för alla till roten hörande barn. Barnen blifva därför aldrig flere i någon skola, än att en lärare eller lärarinna utan olägenhet hinner undervisa dem.

Af den tabellariska uppställningen framgår vidare, att folkskolornas antal är allt för ringa i förhållande till folkmängden, antalet skolbarn och mindre skolor. Till följd af lokala förhållanden och skoldistriktens ekonomiska ställning måste dock dessa sistnämnda skolor ännu länge bibehållas till öfvervägande antal.

Endast vid 1 folkskola är egentlig småskola inrättad. De öfriga skolorna hafva folkskole- och småskoleafdelningar, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna, förutom 1 folkskola, i hvilken småskolans och folkskolans barn undervisas på olika dagar i veckan.

¹⁾ I detta antal ingå 2 missionsskolor samt öfningskolan vid lappska seminariet i Jockmock. ²⁾ Kateketskolor.

Någon fortsättningsskola finnes icke inom inspektionsområdet. ehuru äfven detta slag af skolor omnämnes i skolreglementena. Da emellertid de flesta af folkskolans barn icke afgå från skolan förrän kort före eller vid konfirmationsåldern, och många ännu vid den åldern icke inhemtat folkskolans hela lärokurs, har icke heller behovet af fortsatt undervisning gjort sig gällande.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena ingå i undervisningen i den ordning folkskolestadgan föreskrifver. I småskolorna omfattar undervisningen staf- och läse- öfningar, kristendomskunskap, räkning, skrifning och sång samt askådningsöfningar, i den mån undervisningsmaterielen medgifver. äfvensom teckning och gymnastik i några skolor. Förutom i öfnings- skolan vid lappska seminariet i Mattisudden förekommer icke ljud- och skrifläsemetoden i vidsträcktare omfattning, än att barnet öfvas att skrifva bokstäfverna på samma gång de inläras och vid bok- stafveringen att skilja mellan ljud och ljudtecken. I folkskolorna undervisas i alla för folkskola föreskrifna läro- och öfningsämnen. men för de flyttande mindre skolorna har det varit nödigt att göra någon inskränkning härutinnan, dock med iakttagande af folkskole- stadgans föreskrifter.

Lärokurserna, hvilka med afseende på läroämnena och omfång temligen nära ansluta sig till hvad normalplanen anvisar samt äro intagna och för hvarje art af skola bestämda i de af domkapitlet fastställda skolreglementena, medhinnas i allmänhet i de fasta skolorna, hvaremot de flyttande ej sällan hafva svårt att genomföra sin uppgift härutinnan. Det är ock tydligt, att svårighet i detta hänseende måste uppstå, då en skolas verksamhet tages i anspråk på allt för många stationer.

Enligt skolreglementena hafva folkskolorna och de mindre skolorna 3 å 4 årsklasser förutom småskoleafdelningar. Småskolans lärokurs är i allmänhet beräknad att genomgås på 2 år. Hvarje skola har äfven sin läsordning, upprättad med ledning af normalplanens anvisningar och med hänsyn till skolans lärokurs.

III. Undervisningstiden.

Årliga undervisningstiden i de svenska skolorna är i allmänhet 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, fördelade på två terminer.

höst- och vårtermin. I de lappska skolorna undervisas deremot årligen 36 veckor, likaledes fördelade på två terminer. Vårterminen börjar vanligen i midten af januari och fortgår till början eller förra hälften af juni. Höstterminen börjar merendels andra måndagen i september och fortgår så långt i december, att läsårets alla veckor användas för undervisningen. I alla skolor läses 6 dagar i veckan. Den dagliga undervisningstiden är i folkskolor och mindre skolor 6 timmar, men i småskolor 5, förutom onsdagar och lördagar, då barnen efter 3 timmars förmiddagsläsning få ledighet. I skolor med slöjdundervisning meddelas på onsdags- och lördagseftermiddagar undervisning i detta öfningsämne åt de barn, som deruti deltaga.

IV. Skolbarnen, deras inskrifning och skolgång.

Barnens skolålder räknas, såsom föreskrifvet är, mellan 7 och 14 ar, ehuru ej så få börja skolan både före och efter det sjunde året, samt många besöka henne ännu vid uppnådda 15 eller 16 år.

Vid 1892 ars slut funnos inom inspektionsområdet enligt skolrådets uppgifter 2,190 barn i skolåldern. Af dessa hade 1,133 det året åtnjutit undervisning i skolorna och 860 upptagits såsom undervisade i hemmen. Hela antalet under det i fråga varande året i skolorna undervisade barn utgjorde 1,474.

För de barn, som varit inskrifna och närvarande i skolorna vid inspektionstillfällena, lemnas uppgifter i bifogade tabeller ¹⁾. Dessa uppgifter äro, hvad antalet inskrifna vidkommer, hemtade ur skolornas dagböcker och angifva för fasta skolor det vid besöket i skolan inskrifna barnantalet. Men då skolorna vanligen besökts under vårterminen, hafva flere barn kunnat tillkomma innan årets slut. Vid de flyttande skolorna har förhållandet varit enahanda. Om skolan besökts på sin första station för året, så har ännu ingen inskrifning egt rum på hennes öfriga stationer, och således hafva flere barn kunnat tillkomma, innan skolrådet aflemnat sina uppgifter. För dessa skolor har därför det barnantal antecknats, som redan vid årets början varit inskrifvet på skolans alla stationer. De barn, hvilka vid inspektionstillfällena antecknats såsom närvarande i hvarje skola, utgöras naturligtvis af dem, som på inspektionsdagen besökt skolan. Här af följer, att de omförmälda tabellariska uppgifterna måste upptaga färre barn sasom i skolorna inskrifna och undervisade, än skolrådets uppgifter gifva vid handen.

Jemföres antalet i hemmen undervisade barn med det i skolorna undervisade och med de skolpligtigas, kan det icke undgå uppmärk-

¹⁾ Ej tryckta.

samheten, att de förstnämndas antal är öfver höfvan stort. De ofta milslanga afstånden mellan skolan och hemmen, oförmågan att bekosta och svarigheten att erhålla inackordering för barnen hos det ofta fattiga och fataliga folket i den by, som för tillfället är skolstation, äro hinder, hvilka försvåra och i många fall omöjliggöra en stor del skolpliktiga barns ärliga skolgång. Af dessa anledningar kommer det i alla skoldistrikt att ärligen finnas många barn, hvilka för sin undervisning äro hänvisade till hemmen. Ett påföljande är beredvisserligen dessa barn tillfälle till skolgång, derigenom att skolorna förläggas närmare deras hem, men då är det åter andra barn, som af samma anledning måste åtnöja sig med hemundervisningen. Jemförelsen ställer sig visserligen något bättre, då man vet, att de allra flesta barn, som ärligen upptagas i skolrådets berättelser sasom undervisade i hemmen, under föregående år hafva besökt och under efterföljande komma att besöka någon skola samt att många (för året i fråga 176) bevista skolorna efter uppnådda 14 år. Men äfven om afseende fästes härvid, blifver i alla fall disproportionen allt för stor och vittnar om behovet af flere skolor, oaktadt vid ökad antal deraf icke många barn komma på hvarje skola.

Ehuru skolreglementena föreskrifva, att barnen skola intagas i fast skola endast en gång om året och i flyttande vid skolans öppnande på hvarje station, kunna dessa föreskrifter icke alltid regelbundet iakttagas, i synnerhet vid de flyttande skolorna och i fråga om de barn, som skola inställas från andra byar än den, i hvilken skolan är belägen. De hinder, hvilka förebäras som ursäkt för uraktlåten inställelse i rätt tid, äro många. Än äro vägarne till skolstationen igensnöade, än är kölden för stark i förhållande till barnens kläna beklädnad, än är deras inackordering icke ombestyrd eller matförråd för dem anskaffadt och dylikt. I många fall kunna visserligen sadana förebäranden vara verkliga hinder, men ursäcker för försummad skolinställelse hafva äfven sin upprinnelse från försumlighet och ovana att passa på föreskrifven tid, hvilket hos lappmarksbon icke är ovanligt att finna äfven i andra afseenden än det nu omskrifna.

Af det nu anförda framgår redan, att skolgången icke är så jemn som arbetet i skolan fordrar. En annan anledning till ojemn skolgång uppkommer deraf, att många föräldrar behöfva sina äldre barn till hjälp i förefallande göromål och därför antingen icke sända dem till skolan i föreskrifven tid eller, om skolgången börjat, för vissa tillfällen taga dem derifrån. Detta sker i synnerhet var och höst, då hvarje arbetskraft, äfven den minsta, är vigtig för säd och skörd. Att detta föräldrarnes förfarande strider mot gällande

föreskrifter, är uppenbart, men det vore likväl förhastadt, om man häraf obetingadt skulle sluta, att alla, som så göra, äro likgiltiga för barnens undervisning samt därför anse, att skolstadgans hela skärpa borde här tillämpas. Likgiltighet spåras beklagligt nog hos en del föräldrar, men det får icke helt förbises, att vid nämnda årstider för dem många viktiga göromål föreligga, hvilka skyndsamt måste verkställas, för att å ena sidan gifva hopp om en under den korta sommaren mognad skörd och å den andra att medhinna skördens snara inbergande undan hotande frostnätter. Under vintermånaderna är skolgången deremot jemnare, ehuru det äfven då händer, att barn måste tillåtas att en och annan dag hjälpa sina föräldrar vid angelägnare göromål.

För att åstadkomma en jemnare skolgång har, der förhållandena det medgifvit, afdelningsläsning på olika tider införts, och det kan icke nekas, att skolbesöken deraf blifvit jemnare, hvilket ju också är helt naturligt. enär de sysslor, för hvilka barnens hjälp behöfts, nu kunnat uträttas på de skolfria dagarne.

V. Lärarne och lärarinnorna.

Den lärarepersonal, som tjenstgjorde i folkskolorna vid inspektionsperiodens början, qvarstår till större delen ännu. Endast 2 lärare och 2 lärarinnor hafva afgått, och andra antagits i deras ställe. För närvarande äro 6 lärare och 4 lärarinnor anställda vid folkskolorna. Förutom en lärare, som erhållit nådig dispens, äro alla examinerade för tjenstgöring i folkskola. Om deras nit och skicklighet att undervisa samt om deras uppförande i öfrigt kan i allmänhet gifvas ett godt vitsord. Endast ett undantag föreligger och har gifvit anledning till en lärares varning.

Vid de mindre folkskolorna och småskolorna tjenstgöra 11 lärare och 20 lärarinnor, hvilka alla genomgått seminariekurs, förutom 3 kateketer.

Att undervisningsskickligheten bland lärarepersonalen på detta skolans område företer stora olikheter, är helt naturligt. Den lilla kurs, som genomgås på några månader vid ett småskolelärare- eller lärarinne-seminarium, kan icke bringa nödig skicklighet i undervisningskonsten, derest icke tillika gåfvor och anlag för lärarekallet finnas nedlagda hos den, som dertill skall utbildas. Saknas dessa gåfvor och anlag, förmar aldrig läraren eller lärarinnan höja sig öfver en mycket låg medelmätta. Derfor påträffas också lärare och lärarinnor, som synbarligen sakna allt intresse för sitt kall och hade icke bort befatta

sig med att undervisa och handleda barn. Äfven sadana bristfulla lärarekrafter måste stundom bibehållas vid en och annan skola, till dess bättre kunna anskaffas. Lyckligtvis inträffa sådana fall mera sällan. I allmänhet eftersträfvat lärare och lärarinnor äfven vid i fråga varande skolor att uppnå ett godt resultat af skolarbetet samt ådagalägga ett oklanderligt uppförande. Alla lärare och lärarinnor hafva äfven tillfredsställande uppehållit disciplin och ordning i skolorna.

Från statens lappska småskolelärare- och lärarinneseminarium i Mattisudden hafva från och med år 1886 till och med 1892 utgått 43 elever med afgångsexamen. Af dessa hafva 4 afgått till folk-skolelärare- eller lärarinneseminarium och de öfriga dels tjänstgöra och dels hafva tjänstgjort vid skolor i lappmarken.

VI. Undervisningen.

Vid undervisningens ordnande i enlighet med de reglementerade föreskrifterna för olika slag af skolor har, hvad de fasta skolorna vidkommer, ingen egentlig svårighet mött. Svårare har det visat sig vara att åstadkomma en tillfredsställande ordning och planläggning för undervisningen i flyttande skolor, som hafva flere än två eller tre stationer. Sådana skolor arbeta under så olika förhållanden med afseende på tiden vid hvarje station, barnens antal, ålder och utveckling, att hvad som planlägges och befinnes lämpligt för undervisningen på en skolstation, knappast kan användas vid en annan. Dock hafva normalplanens anvisningar lagts till grund för undervisningens ordnande äfven vid dessa skolor, hvilka, oaktadt all anspråkslöshet, utträttat mycket godt i de glest befolkade skogsbygderna.

I en del skolor meddelas undervisningen i *kristendom* fullt tillfredsställande, redigt, enkelt och tilltalande, i andra åter kommer man icke så långt vid behandlingen af detta viktiga läroämne. Redan i småskolan få barnen göra bekantskap med bibliska historien, och om läraren rätt förstår sin uppgift, låter han frälsningshistorien under vidare utveckling vara grundläggande för kristendomsundervisningen genom hela skolan. På denna grund bygger han den kateketiska undervisningen och barnen lära att fatta sammanhanget mellan bibliska historiens och katekesens läroinnehåll samt erhålla en grundlig och sammanhängande kunskap i kristendomen. Från denna synpunkt förmå likväl icke alla lärare eller lärarinnor behandla bibliska historien, utan det vanliga är, att de bibliska berättelserna begagnas såsom exempel, hvarmed vissa sanningar, som ka-

tekesen innehåller, belysas. Doek förekommer icke i någon skola en tanklös utanläsning hvarken af nyssnämnda lärobok eller katekesen, utan barnen tillhållas genom frågor att tänka på och redogöra för hvad de läsa.

Modersmålet intager med rätta ett framstående rum bland skolornas läroämnen. Rent uttal af språkljuden, rätt- och välläsning samt rättskrifning eftersträfväs i alla skolor. Rättskrifning inöfvas dels efter diktamen, dels medelst afskrifningar af stycken ur läseboken eller minnet, hvarvid i de flyttande skolorna det enklaste af satsens hufvuddelar och utbildning inläres. I de fasta folkskolorna förekommer uppsatsskrifning i egentlig mening, hvarjemte det nödvändigaste af form- och satsläran genomgås.

I *skrifning* få barnen börja med bokstäfvernas grundformer redan vid första inträdet i skolan och öfvergå i mån af vunnen färdighet till skrifning af bokstäfver, ord och satser.

Med *räkning* göres äfven början på småskolestadiet i form af hufvudräkning, understödd af åskådning, hvarefter barnet får från svarta taflan eller tabeller afskrifva tal på griffeltafla för uträkning. I de flyttande mindre skolorna medhinnas sällan mera än de fyra räknesätten i hela tal och i en del icke ens så mycket. Vid behandlingen af detta ämne begås i dessa skolor ofta det felet, att barnet uppehålls allt för länge vid inöfningen af ett räknesätt, innan det får öfvergå till ett annat, och följdén blir, att mindre begåfvade barn icke hinna under hela skoltiden inöfva de fyra räknesätten i hela tal. I folkskolorna genomgås, förutom nyssnämnda räknesätt, äfven brutna tal och sorter samt någon gång derutöfver.

Undervisningen i *geografi* och fäderneslandets *historia* meddelas i de fasta skolorna enligt läroböcker, i hvilka barnen erhålla hemlexor. I de flyttande skolorna bibringas den geografiska kunskapen medelst utvisning på karta och innanläsning i någon lärobok eller muntligt meddelande af läraren. Den historiska kunskapen inhemtas på samma sätt, dels genom innanläsning i läseboken eller någon lärobok, dels muntligt och inskränkes, såsom naturligt är, till en mycket kort öfversigt af en del viktigare historiska händelser.

Naturlära ingår som läroämne i alla folkskolor och mindre skolor. I de fasta folkskolorna följes någon kortare lärobok, och hemlexor gifvas åt barnen, men i de flyttande skolorna genomgås vanligen i detta ämne, dels muntligt, dels vid innanläsning i läseboken eller någon lärobok, endast en mycket kort kurs, omfattande menniskokroppen, några djurarter, luften, en del naturföreteelser o. s. v.

Sång öfvas i alla skolor och, då undervisningstiden icke är allt för kort, äfven tonträffning och tvåstämmig sång.

Geometri förekommer endast i folkskolorna och undervisningen deruti meddelas hufvudsakligen med hänsyn till praktisk användbarhet.

I *teckning* undervisas vanligen efter Stuhlmannska metoden i folkskolorna äfvensom i en och annan mindre skola.

Gymnastiköfningar förekomma i ganska många skolor, men inskränka sig endast till fristående rörelser och marscher.

I två folkskolor är undervisning i träslöjd för gossar införd efter Nääs' system. I missionsskolorna och öfningsskolan i Mattisudden förekommer äfven öfning i handarbeten för flickor, ehuru mindre efter pedagogisk anordning.

VII. Skolförhören.

Förhör med de barn, som undervisas i hemmen, kunna icke hållas i den ordning och på det sätt folkskolestadgan föreskrifver, emedan det icke låter sig göra att sammankalla barnen från deras vidt spridda hem. Skolrådets ordförande behöfva icke därför sakna kännedom om beskaffenheten af barnens hemundervisning. Vid de årliga husförhören inställa de sig i allmänhet inom de rotar, till hvilka de höra, för att undergå förhör. Föräldrarne åtfölja dem merendels då, och tillfällen gifvas således att i samråd med dem ordna om barnens undervisning. Ehuru det nu nämnda visserligen är den vanliga regeln, händer äfven, såsom lätt kan förstås, att hvarken föräldrar eller barn infinna sig vid husförhören, och andra åtgärder måste anlitas för att få kännedom om barnens hemundervisning.

Roteförhör förekomma icke heller till följd af de långa afstånden mellan skolstationerna och de ofta ofarbara vägarne mellan dem. Några försök att få sådana förhör i gång hafva gjorts, men strandat mot ofvannämnda eller andra hinder. Äfven de barn, för hvilka roteförhör bort anställas, infinna sig vanligen till förhör vid husförhören, stundom åtföljda af läraren eller lärarinnan.

I alla fasta skolor anställas offentliga förhör vid läseterminernas slut och i flyttande skolor den sista läsdagen på hvarje station. Vid dessa förhör pläga barnens föräldrar vara närvarande och, så vidt det låter sig göra, skolrådets ordförande, någon skolrådsledamot eller tillsyningsman.

Särskild pröfning med barn, som vilja afgå från skolan, anställes sällan, emedan barnens afgang icke anmäles. Föräldrarne vilja i allmänhet icke att barnen skola anses afgångna från skolan före

konfirmationsåldern. Derför följa de vanligen den praxis, att, sedan barnet besökt skolan några år, skolgången afbrytes för att vid nyssnämnda ålder åter upptagas för längre eller kortare tid. Med denna senare afdelning af skoltiden afsluta barnen skolan för att konfirmeras och uttaga då skolbetyg, hvilka presterskapet ock numera temligen allmänt affordra konfirmanderna.

VIII. Undervisningsmaterielen.

I alla fasta och flyttande folkskolor är undervisningsmaterielen ganska god samt tillräcklig i förhållande till undervisningens utsträckning. Vägghkartor öfver Skandinavien, Europa och Palestina, globkarta, jordglob och tellurium, vägghtaflor öfver människokroppen, djurriket, metersystemet, bibliska plancher, taflor för undervisning i frihandsteckning samt annan nödig åskådningsmateriel äfvensom nödigt antal af folkskolans och småskolans läsebok samt orgelharmonium m. m. finnas i de allra flesta af dessa skolor. Äfven några mindre folkskolor äro försedda med enahanda materiel förutom tellurium, vägghkarta öfver Europa, taflor för frihandsteckning öfver människokroppen och utförligare taflor öfver djurriket samt orgelharmonium. I de flesta skolor af sistnämnda slag är dock materielen ännu mera eller mindre ofullständig, men förbättras i mån af tillgångarne.

IX. Anteckningsböckerna.

Dagbok och examenskatalog finnas i hvarje skola. Matrikel eller hufvudbok föres vid folkskolorna och en del mindre skolor. I två skoldistrikt föres en gemensam hufvudbok för alla skolor inom distriktet. Uti skoldistrikt med flere flyttande skolor och der roteindelningen icke låter strängt begränsa sig, synes denna ordning ega afgjort företräde framför det vanliga sättet, att hvar och en skola har sin matrikel, emedan det ofta händer, att ej så få barn besöka flere skolor inom samma skoldistrikt och komma således att införas i flere än en matrikel, hvilket fel förebygges, om endast en hufvudbok föres för hela skoldistriktet.

X. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Alla fasta skolor hafva egna lokaler, hvilka, med hänsyn till nuvarande anordning af skolgången, lemna tillräckligt utrymme för de skolbesökande barnen samt uppfylla i öfrigt billiga anspråk. En flyttande folkskola och två flyttande mindre folkskolor hafva jemväl egna skolhus på en station hvardera. Vid de öfriga stationerna för nyssnämnda skolor och vid alla stationer för andra flyttande skolor upplåtas lokalerna antingen kostnadsfritt eller mot betalning af skolkassan, dock alltid så, att lokalerna uteslutande disponeras för skolorna under den tid de äro förhyrda. Att sådana förhyrda eller upplåtna lokaler i de flesta fall lemna mycket öfrigt att önska, behöfver knappast nämnas. Lokala och pekuniära omständigheter tvinga dock att för flyttande skolor ännu länge anlita denna utväg. I ett skoldistrikt äro tvenne skolhus under bygnad, rymliga och tidsenliga, med lärorum för folk- och småskola samt rum för slöjd-undervisning äfvensom nödiga boningsrum för lärarne i folk- och småskolan.

De fasta skolorna äro utan undantag försedda med trasitsiga skolbord för barnen och med pulpet för läraren, derest icke skolans orgelharmonium ersätter pulpeten. De flyttande skolorna hafva deremot s. k. långbänkar eller ock — om barnantalet icke är synnerligt stort — beredas bord och sittplatser på annat sätt.

Skolträdgård förekommer icke vid någon skola, ehuru särskilda jordområden äro upplåtna för detta ändamål vid åtminstone två folkskolor.

XI. Tillsynen öfver skolorna.

Denna utöfvas, som naturligt är, närmast af skolråden och i synnerhet af deras ordförande, hvartill kommer inom hvarje skoldistrikt ett erforderligt antal skoltillsyningsmän, hvilka utses med hänsyn till skolornas lägen och hafva inom sina områden samma åligganden som skolrådsledamöterna i fråga om skolbesöken och tillsynen öfver barnens skolgång. Då det låter sig göra att anförtra ifrågavarande uppdrag åt personer med intresse och nit för skolan och en behöflig hjälp för skolundervisningen, hafva deras atgöranden varit till stort gagn för skolrådets ordförande. Emellertid är det mera lycka än regel att erhålla sådana skolrådsledamöter och tillsyningsmän, som på fullt allvar fatta sin uppgift.

Under sexårsperioden hafva alla skolor inom de respektive skoldistrikten, med undantag af en flyttande mindre folkskola i Jockmocks skoldistrikt, af mig besökts. Denna sistnämnda skola, belägen inom Qvickjocks kapellförsamling, har alltid vid inspektionstillfällena, som vanligen inträffat vintertiden, varit stationerad omkring 12 mil ofvanför Jockmocks kyrkoplats och hardt när omöjlig att besöka af brist på vägar. I henne hafva ock endast få barn undervisats på hvarje station. De öfriga skolorna, med undantag af folkskolorna, hafva visserligen icke besökts årligen, men dock så, att kännedom om deras tillstånd och verksamhet icke saknats.

XII. Kostnaderna för skolväsendet.

Oberäknadt omkostnader för husbyggen och dylikt hade samtliga skoldistrikten år 1886 utgifvit för sitt skolväsende 12,620 kr. 33 öre och år 1892 för samma ändamål 14,601 kr. 38 öre. Tillökningen i utgifterna under sexårsperioden uppgår således till 1,981 kr. 5 öre. Denna siffra torde icke helt och hållet sakna sin betydelse för bedömandet af skolväsendets framåtskridande under perioden.

Arvidsjaur i juli 1893.

M. T. Berlin.

IX.

Neder-Torneå, Karl Gustafs, Hietaniemi, Öfver-Torneå och Pajala pastorat af Vesterbottens fjerde kontrakt.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Det område, angående hvars skolväsende berättelse härmed afgifves, utgöres af nedannämnda skoldistrikt, hvilkas ytvidd, folkmängd, antal skolpligtiga barn och antal skolor utvisas af följande tabell:

Skoldistriktets namn.	Ytvidd i nymil	Folk- mängd den 31 dec. 1892.	Antal barn i skol- åldern den 31 dec. 1892.	Antal folk- skolor.		Antal mindre folkskolor.		Antal små- skolor.	Summa antal skolor.
				Fasta.	Flyt- tande.	Fasta.	Flyt- tande.		
Neder-Torneå	4.397	2,457	433	2	—	3	2	—	7
Haparanda	0.184	1,302	230	1	—	—	—	1	2
Karl-Gustaf	4.717	2,264	372	2	—	2	1	—	5
Hietaniemi	9.408	1,941	390	2	—	—	3	—	5
Öfver-Torneå	15.401	3,197	601	4	—	1	3	—	8
Korpilombolo	15.181	1,776	318	2	—	—	3	—	5
Pajala	48.289	3,680	654	2	—	3	4	1	10
Tärendö	16.844	1,128	188	1	—	—	2	1	4
Summa	114.371	17,745	3,186	16	—	9	18	3	46

Alla öfriga kyrkoförsamlingar inom området utgöra hvar sitt skoldistrikt utom Muonionalusta kapellförsamling, som i anseende

till sin ringa folkmängd och stora medellöshet ännu utgör ett gemen-samt skoldistrikt med sin moderförsamling Pajala.

Haparanda stad, som är belägen inom Neder-Torneå pastorat. utgör visserligen icke en särskild kyrkoförsamling, men har dock en längre tid utgjort särskildt skoldistrikt med eget skolråd och skol-väsande.

Under den nu tilländalupna inspektionsperioden hafva nedan-stående skolor tillkommit:

I *Neder-Torneå*, som i början af perioden hade 1 fast folkskola samt 4 fasta och 1 flyttande mindre folkskola, finnas nu 2 fasta folk-skolor samt 3 fasta och 2 flyttande mindre folkskolor.

Den nya folkskolan, som är förlagd till Salmis sågverk och lastageplats inom Nikkala bys område, har tillkommit på grund af kongl. brefvet den 2 nov. 1888. Lärarens kontanta aflöning, 800 kronor, utgår af statsmedel, men lokal för skolan och husrum för lärarinnan bekostas af Salmis sågverksegare.

I *Karl Gustaf*, som i början af perioden hade 1 folkskola och 3 mindre folkskolor, har ytterligare 1 folkskola tillkommit på grund af omförmälda nådiga bref. Lärarens hela lön utgår af statsmedel, hvarjemte ock för allmänna medel Anttila hemman i Lappträsk by inköpts till skolhemman och ett tidsenligt skolhus med rum för läraren uppförts.

I *Hietaniemi*, som hade 1 fast folkskola och 3 mindre folkskolor, har ytterligare 1 fast folkskola inrättats.

Öfver-Torneå, som hade 1 fast och 1 flyttande folkskola samt 3 flyttande mindre folkskolor och 1 smaskola, har numera 4 fasta folkskolor samt 1 fast och 3 flyttande mindre folkskolor.

En af de nya folkskolorna, nemligen skolan i Turtola, har till-kommit på grund af här ofvan nämnda kongl. bref. Lärarinnans hela lön utgår af statsmedel, men skollokal, rum för lärarinnan och bränsle för skolans och lärarinnans behof tillhandahållas af skol-distriktet.

I *Korpilombolo* funnos i början af inspektionsperioden 1 fast folkskola och 3 mindre folkskolor. Skolornas antal har under perio-den ökats med 1 fast folkskola, hvilken är den fjerde af de folk-skolor, som tillkommit på grund af omförmälda kongl. bref. Lära-rens hela aflöning utgår af statsmedel, och dessutom har staten in-köpt Palovaara hemman i Teurajärvi by till skolbord samt latit uppföra ett tidsenligt skolhus med nödiga rum för läraren.

Pajala, som år 1886 hade 1 fast folkskola och 5 flyttande mindre folkskolor, har nu 2 fasta folkskolor, 3 fasta och 4 flyttande mindre folkskolor samt 1 fast småskola.

Tärendö hade vid periodens början 1 fast folkskola samt 1 fast och 1 flyttande småskola. Nu finnas inom detta distrikt 1 fast folkskola och 2 flyttande mindre folkskolor samt 1 småskola.

Af jämförelsen med förhållandena vid utgången af föregående inspektionsperiod framgår, att undervisningsanstalternas antal inom inspektionsområdet ökats under perioden med 7 folkskolor och 5 mindre folkskolor, hvaremot 1 småskola uppgått i en af de nyinrättade folkskolorna. Af de nyinrättade folkskolorna äro 4, nemligen folkskolan i Lappträsk by af Karl Gustafs församling, folkskolan i Teurajärvi by inom Korpilombolo församling samt folkskolan i Nikkala by inom Neder-Torneå församling och folkskolan i Turtola by inom Öfver-Torneå församling att betrakta såsom statskolor, enär lärarnes aflöning utgår i det närmaste helt och hållet af statsmedel, hvarjemte ock staten inköpt för de tvenne förstnämnda af dessa skolor skolhemman och bekostat skolhus med erforderliga rum för läraren, och dertill kommer dessutom, att läraretjensterna vid dessa folkskolor tillsättas af domkapitlet. Samtliga folkskolorna äro fasta, men endast folkskolan i Nikkala by inom Neder-Torneå folkskolan i Haparanda stad samt folkskolan i Pajala kyrkoby och folkskolan i *Tärendö* kyrkoby hafva förberedande småskola; alla de öfriga omfatta både en småskole- och en folkskoleafdelning.

Småskolornas anordning har varit följande: Småskolan i Haparanda har omfattat två årsklasser, af hvilka den lägre i anseende till barnens stora antal varit delad på två parallelafdelningar, undervisade af hvar sin lärarinna, hvarjemte ock den öfre klassen haft sin särskilda lärarinna. De öfriga småskolorna hafva omfattat två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna.

Af folkskolorna har folkskolan i Haparanda varit anordnad på två afdelningar, af hvilka hvardera omfattat två årsklasser och undervisats af en lärare med biträdande lärarinna. De här ofvan nämnda folkskolor, som hafva småskolor till underlag, äro anordnade med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna. De öfriga folkskolorna äfvensom de mindre folkskolorna hafva anordnats på tre afdelningar, nemligen: en småskole- och två folkskoleafdelningar, samtidigt undervisade af samma lärare eller lärarinna. Vid folkskolan i Mattila by inom Neder-Torneå har den anordningen vidtagits, att småskoleafdelningens barn besökt skolan under senare hälften af vårterminen och förra hälften af höstterminen samt folkskoleafdelningens barn under senare hälften af höst- och förra hälften af vårterminen.

Fortsättningsskolor, anordnade i enlighet med kongl. kungörelsen den 11 sept. 1877, finnas ej inom detta inspektionsområde flere

än en enda, nemligen i Haparanda stad. Den har varit anordnad som aftonskola med undervisningstiden förlagd utom folkskolans lärotid.

Inom de öfriga skoldistriktet hafva folkskolorna ej uppnått den utveckling, att de förma bära den öfverbyggnad, som fortsättnings-skolan afser att vara.

Undervisning i slöjd meddelas i flere skolor, men endast en egentlig slöjdskola finnes inom distriktet, nemligen i Haparanda stad, och meddelas i denna skola undervisning i slöjd af folkskolans, elementarläroverkets och seminariets elever.

Utom Haparanda lägre elementarläroverk och småskolelärareseminariet med dess öfningskola finnes inom Haparanda stad en enskild skola, som förestås af fru Svensson. I denna anstalt meddelas undervisning utöfver folkskolans lärokurser äfven i fremmande språk.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

De af domkapitlet för skolorna fastställda reglementen upptaga alla i folkskolestadgans 12 § föreskrifna kunskaps- och öfningsämnen samt de lärokurser, som af normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor angifvas för olika slag af skolor. I sjelfva verket måste dock några af dessa ämnen i större eller mindre mån eftersättas till följd deraf, att undervisningen i svenska språket, som ju för flertalet af skolbarnen inom detta inspektionsområde är ett fremmande språk, upptager och måste upptaga en väsentlig del af undervisningstiden.

Så är först och främst förhållandet med trädgårdsskötsel och trädplantering. Visserligen finnes vid några skolor jordland upplåtet för nämnda ändamål, men dels tyckas lärarne sjelfva vara litet intresserade för saken, dels förhindras ock undervisningen i detta ämne i väsentlig man af den omständigheten, att skolorna icke äro i gång, da nämnda undervisning lämpligast kunde meddelas.

Gymnastiken är äfven ett ämne, som åsidosättes rätt mycket. Det är endast i en och annan af de bättre ordnade folkskolorna, som gymnastiköfningar förekomma, men äfven i dessa kommer man ej längre än till några enklare fristaende rörelser och marschöfningar. Bristen på lämpliga gymnastiklokaler har väl varit den egentliga orsaken till detta missförhållande.

Teckning förekommer visserligen i alla folkskolor och äfven i en och annan af de öfriga skolorna, men efter mitt förmenande har resultatet af denna undervisning till och med i de bättre skolorna varit skäligen svagt.

Sångundervisningen eftersättes ock i många af våra skolor. Anledningen dertill är dels den, att några af lärarne och lärarinnorna kunna icke ens sjelfva sjunga och ännu mindre meddela undervisning i sång, dels ock den, att det är endast ett fåtal skolor, uti hvilka instrument finnes till hjälp vid sångundervisningen, och man kan ju icke gerna vänta något synnerligt resultat af sångundervisningen i dylika skolor. I en del skolor användas med fördel psalmodika vid denna undervisning.

Åskådningsöfningar förekomma visserligen på läsordningarne, men synes en stor del af småskolans och mindre folkskolans lärare och lärarinnor sakna insigt om ändamålet med denna undervisning och förmåga att handhafva densamma med någon framgång.

Undervisningen i geometri är i regeln inskränkt till geometriska räkneexempel.

I de öfriga ämnena medhinnas i allmänhet, utom i de på flere än 2 stationer flyttande mindre folkskolorna, de föreskrifna kurserna. Dock har man i de flesta skolor afvikit från normalplanens kursfördelning i katekes och i stället följt den Sjölanderska katekesupplagans uppdelning i koncentriskas kurser. Denna anordning, som visserligen har äfven sina olägenheter, erbjuder dock den fördelen, att alla, som undervisas i katekes, kunna samtidigt undervisas, och hela katekesen genomgås sålunda äfven med de icke så fåtaliga barn, hvilka till följd af fattigdom eller annan omständighet nödgas afbryta skolgången, innan de hunnit genomgå folkskoleafdelningens öfre klasser.

Samma förfaringssätt har man nödgats tillgripa äfven i biblisk historia uti en och annan skola.

Enligt föreskrift i skolornas reglementen skall för hvarje skola läsordning uppgöras af läraren samt granskas och godkännas af skolrådet. I de flesta skolor funnos läsordningar men voro endast i ett fåtal godkända af skolrådet. Normalplanens förslag till läsordningar hafva ej i allo kunnat följas inom detta distrikt, enär man nödgats tilldela svenska språket ett jämförelsevis större antal timmar.

Tysta öfningar hafva förekommit i alla skolor men hafva icke öfver allt ordnats på ett ändamålsenligt sätt.

Vid undervisningen i slöjd för gossar följes numera allmänt den af slöjdinspektören C. Gavuzzi uppgjorda s. k. Norrbottens modellserien. Bland de arbeten, som förfärdigats, må nämnas: skärbräden, klädhängare, knifflådor, tallriksställ, pallar, yxskaft m. m.

Vid undervisning i slöjd för flickor har öfvats strumpstickning, lappning, korsstygn, märkning, klädsöm och täckstickning.

III. Lärotider.

Den årliga undervisningstiden är fördelad i två terminer: vår- och hösttermin, och utgör $34\frac{1}{2}$ eller 35 veckor.

Vårterminen börjar i medlet af januari och fortgår till slutet af maj eller de första dagarna af juni, och höstterminen från början af september så långt in i december, att den föreskrifna undervisningstiden har medhunnits.

För de på 2 stationer ambulerande skolorna fördelas undervisningstiden så, att skolan stannar på hvardera stationen en hel termin, men för de på 3 stationer flyttande skolorna måste vårterminen fördelas på 2 stationer och höstterminen på den tredje. För de skolor, som flytta på ännu flere stationer, bestämmes flyttningsterminen efter tillfälliga omständigheter.

Vid fortsättningsskolan i Haparanda har undervisningen pågått från den 25 januari till den 27 april och från den 11 november till den 13 december 2 timmar hvarje eftermiddag under 5 dagar i veckan.

Den dagliga undervisningstiden är i alla folk- och småskolor 5 timmar hvarje helgfri dag i veckan.

I slöjdskolorna pågår undervisningen på eftermiddagarna 4 à 6 timmar under 4 dagar i veckan genom hela läsåret.

Den i kongl. folkskolestadgans 15 § 2 mom. föreskrifna ledigheten mellan de särskilda lärotimmarne och mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar har ej öfver allt iakttagits. En del lärare hafva nemligen med hänsyn till de långa afstånden, som barnen hafva att gå till och från skolan, funnit det lämpligare att låta undervisningen pågå i 5 timmar med någon längre ledighet emellan hvarje timme, och såväl föräldrar som skolbarn hafva varit mycket belättna med denna anordning. Jag har dock fäst uppmärksamheten å det lagstridiga i denna anordning och hoppas, att rättelse skall följa.

Egentlig afdelningsläsning förekommer endast vid folkskolan i Mattilä by inom Neder-Torneå församling.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgang.

Barnen intagas i småskolan eller småskoleafdelningen under det ar, då de fylla 7 år. Det händer dock stundom, att äfven yngre mottagas, der de ej vålla någon olägenhet eller äro till hinder för de öfriga. I allmänhet äro föräldrarne angelägna att få sina barn

tidigt i skolan, men så tagas de ock tidigt bort från skolan, redan vid 11 å 12 års ålder, eller så snart de börja på att kunna vara till något gagn vid arbetet i hemmen. Af denna anledning är det, som långt ifrån alla skolbarn ordentligt gå genom folkskolans alla klasser och medhinna de föreskrifna kurserna. Visserligen återkomma de i allmänhet ganska mangrant det år, då de skola deltaga i nattvardsundervisningen, men under ledighetstiden hafva de glömt bort så mycket af hvad de förnt lärt sig, att det sista årets skolgång blir knappt nog annat än en repetitionskurs.

Intagning i fast skola sker numera temligen allmänt vid höstterminens början och i flyttande skola endast en gång om året på hvarje station.

Folkskolestadgans föreskrift i 37 §, att alla barn äro pligtiga att, sedan de inträdt i den för skolgång bestämda åldern, inställa sig till intagning i skola å dag, som af skolrådet bestämmes, med undantag af dem, som åtnjuta undervisning vid någon offentlig läroanstalt eller i någon enskild skola eller erhållit vederbörligt tillstånd att njuta undervisning i hemmen, efterlefves ej allmänt.

Vid slutet af år 1892 funnos inom inspektionsområdet 3,186 barn i åldern 7—14 år. Af dessa hade under nämnda år undervisats i

fasta folkskolor	663	
fasta mindre folkskolor	303	
flyttande mindre folkskolor	663	
fasta småskolor	138	
flyttande småskolor	31	1,798
i folkskolor m. m. utom distriktet	27	
allmänna läroverk	32	
enskilda skolor	49	108
i hemmen undervisade		1,089
under året hafva ej åtnjutit undervisning efter inhemtande af de i § 48 i folkskolestadgan föreskrifna insigter . .	32	
efter godkänd afgangsexamen	20	
till följd af sjukdom eller naturfel	23	
af annan anledning	27	
om hvilka uppgifter saknas	89	191
		<hr/> Summa 3,186.

Vid föregående inspektionsperiods utgång funnos inom detta inspektionsdistrikt 3,184 barn i skolåldern, och af dessa hade undervisats i folk- och småskolor inom egna distrikt 1,416 och i hemmen 1,472. Jemförelsen utvisar alltså en väsentlig ökning i antalet barn,

som undervisats i skolor inom distrikten, och en motsvarande minskning i antalet hemma undervisade. Den föregifna hemundervisningen är ofta liktydig med saknad af undervisning, och den omständigheten, att antalet hemma undervisade barn minskats, utvisar därför, enligt mitt förmenande, att skolväsendet äfven i våra aflägsna bygder befinner sig i utveckling och framåtskridande.

Skolgången är mycket ojemn. Nedanstående tabell skall utvisa, huru skolgången gestaltar sig inom de olika distrikten.

Skoldistriktets namn.	Antal skolpligtiga barn	Antal barn, som besökt skolan.	Skolförsummelser med giltigt förfall.	Skolförsummelser utan giltigt förfall.	Antal dagar skolförsummelser på hvarje barn.	
			Dagar.	Dagar.	Med giltigt förfall.	Utan giltigt förfall.
Neder-Torneå	433	270	1,771	1,066	6	3
Haparanda	230	204	913	215	4	1
Karl Gustaf	372	230	1,714	382	7	1
Hietaniemi	390	210	778	304	3	1
Öfver-Torneå	601	512	4,794	773	9	1
Korpilombolo	318	218	1,720	615	7	2
Pajala	654	338	1,692	864	5	2
Tärnävä	188	126	1,772	3,831	14	22
Summa	3,186	2,108	15,154	8,050	—	—

Orsakerna till de många skolförsummelserna äro: befolkningens fattigdom, vårdslöshet och likgiltighet hos många föräldrar, barnens användande till arbete i hemmen, långa afstånd, och dessutom hafva ej heller skolråd och lärare öfver allt gjort, hvad de kunnat, för åstadkommande af en jemn skolgång.

Lagens föreskrift om barnens skiljande från tredskande eller liknöjda föräldrar kan svärigen tillämpas, ty oftast är det de mindre bemedlade föräldrarna, hvilkas barn besöka skolan ojemnt, och derest några tvångsåtgärder skulle tillgripas, finge nog kommunen sjelf betala kostnaden för barnens underhåll, och denna kostnad skulle i de flesta församlingarne blifva outhärdlig. För åstadkommande af en ordentlig skolgång torde lagens föreskrift i detta hänseende endast undantagsvis böra tillämpas. Bästa sättet härvidlag är utan tvifvel det, att skolan göres tilldragande för barnen; men i så fall fordras det hos skolans målsmän mycken nitälskan för skolans sak. Nödvändigt vore det ock, att församlingarnes presterskap

mera allmänt fordrade afgangsbetyg från folkskolan för inträde i nattvardsskolan.

Flyttning mellan de särskilda klasserna sker vid vårterminens slut. Då anställas ock de föreskrifna offentliga förhören. I samband med förhöret i folkskolan företages ock vanligast afgangspröfning med de barn, som anmält sig till afgang från skolan. Afgangspröfning förekommer dock endast i några folkskolor, och afgangsbetyg meddelas endast undantagsvis.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Den inom inspektionsområdet tjänstgörande lärarepersonalen utgjorde vid 1892 års slut ett antal af 50, nemligen 20 lärare och 30 lärarinnor. Af dessa voro anställda:

vid folkskolor:

- 8 ordinarie och 1 extra ordinarie lärare.
- 3 " och 4 " lärarinnor samt
- 1 biträdande lärare och
- 1 dito lärarinna;

vid mindre folkskolor:

- 8 lärare och
- 17 lärarinnor, samt

vid småskolor:

- 1 lärare och
- 5 lärarinnor; och

vid slöjdskolan i Haparanda:

- 1 lärare.

Af de vid folkskolorna anställda lärare och lärarinnor hafva alla, såväl ordinarie som extra ordinarie, utexaminerats från ett statens folkskolelärare- eller lärarinneseminarium. Den »biträdande» läraren är ordinarie kollega vid elementarläroverket i Haparanda; den »biträdande» lärarinnan är visserligen oexaminerad men är i afseende på kunskaper och förmåga icke underlägsen de examinerade. Af de vid småskolorna och de mindre folkskolorna anställda lärarne och lärarinnorna har en lärarinna aflagt fullständig folkskolelärarinneexamen vid ett statens folkskolelärarinneseminarium och en lärarinna småskolelärarinneexamen vid samma seminarium samt alla de öfriga utexaminerats från statens seminarium i Haparanda.

Af folkskolans lärare äro 4 tillika klockare och organister samt 1 sånglärare vid elementarläroverket i Haparanda, 1 vaccinator och

1 kommunalstämman ordförande; af lärarinnorna är 1 föreståndarinna för poststation.

Lärarebefattningen vid statens folkskola i Salmis har icke ännu tillsatts med ordinarie tjensteinnehafvare utan uppehållits af en extra ordinarie examinerad lärarinna. Anledningen härtill har varit den, att nuvarande egaren af Salmis sågverk ej infriat förre egarens löfte att uppbygga skolhus för nämnda skola, utan endast hyresfritt upplåtit för skolan och dess lärarinna en mindre ändamålsenlig lokal, med hvilken en ordinarie ingalunda skulle åtnöja sig.

På samma sätt hafva ock läraretjensterna vid folkskolorna i Karunki by inom Karl Gustafs församling, i Niemis by inom Hietaniemi församling, i Juoksenki by inom Öfver-Torneå församling uppehållits genom extra ordinarie folkskolelärare och lärarinnor. Det är dock förhoppning om, att äfven dessa läraretjenster skola besättas med ordinarie, så snart som tillgången på lämpliga kompetenta lärarekandidater blir något rikligare, än hvad fallet nu är.

Lärarepersonalen har numera i allmänhet goda kunskaper och god undervisningsförmåga samt bemödar sig att med flit och pligt-trohet — hvar och en efter sina anlag och sin större eller mindre begåfning — sköta detta ansvarsfulla kall, som ju i gränsbygden till följd af de säregna språkförhållandena, befolkningens fattigdom samt många andra ogynsamma omständigheter är förenadt med sådana svårigheter, hvilka äro helt och hållet okända för deras kamrater i de sydligare delarne af landet.

Såsom ett allmänt omdöme om undervisningen uti inspektionsområdets skolor kan med fullt skäl uttalas att, sedan numera med ledning af normalplanen en ordentlig klass- och kursindelning blifvit genomförd, har ock en större sammanhållning och planmessighet i undervisningen inträdt och resultaten af skolarbetet blifvit mera tillfredsställande.

Vid undervisningen i de särskilda ämnena bemödar man sig att följa den af normalplanen angifna lärogången och metodiska anvisningarne. I några skolor har dock katekesen — icke allenast textorden i Luthers lilla katekes utan äfven förklaringen — lästs redan i småskolan eller småskoleafdelningen och för öfrigt katekesläsningen forcerats för mycket till förfång för de öfriga ämnena. Detta har skett, därför att många föräldrar, som tyckas anse all annan kunskap onödig, yrka på, att barnen skola hufvudsakligen sysselsättas med katekesen, och anse, att den läraren är bäst, som på kortaste tiden pluggar in katekesen i deras barn — och alla lärare hafva ej mod och kraft att motstå det tryck, som utöfvas af oförståndiga föräldrar.

Vid undervisningen såväl i biblisk historia och katekes som i öfriga ämnen, i hvilka hemlexor gifvas, torde icke så få lärare försumma alltför mycket den så ytterst nödvändiga lexförberedelsen och förklaringen, innan lexan förelägges till utanläsning; och der sådant sker, är utanläsningen i regeln själlös och mekanisk. Så användas ock i allmänhet i småskolan vid undervisningen i biblisk historia alltför litet de bibliska bilderna. I fråga om katekesundervisningen anser jag mig kunna gifva många af distriktets lärare och lärarinnor det erkännande, att de bedrifva den på ett särdeles tillfredsställande sätt, både med insigt och kärlek till ämnet; men undervisningen i biblisk historia lemnar ofta åtskilligt öfrigt att önska. Barnen få visserligen lära sig de bibliska berättelserna, men oftast framhållas alltför litet de bibliska berättelsernas inbördes sammanhang och betydelse i frälsningshistorien, den grundtanke och de etiska moment, som ligga inneslutna i hvarje berättelse, hvaraf följer, att undervisningen i så fall kommer att sakna erforderlig åskådlighet.

Så har jag ock tyckt mig finna, att i räkning uppöfvas visserligen den mekaniska räknefärdigheten, men att en och annan lärare gör sig skyldig till brist på åskådlighet vid denna undervisning, och att barnens sjelfverksamhet tages väl litet i anspråk. Undervisningen i hufvudräkning bedrifves ock i många skolor alldeles planlöst.

Såsom här ofvan anmärkts, är finskan för de allra flesta af skolbarnen inom detta inspektionsområde det språk, som talas i deras hem, och i de flesta af våra skolor måste undervisningen meddelas hufvudsakligen på detta språk. Undervisning i svenska språket meddelas numera i alla folkskolor, mindre folkskolor och småskolor inom detta inspektionsområde, och svenska språket är uteslutande undervisningsspråk i Haparanda stads alla skolor samt i följande folkskolor, nemligen i de 4 statsskolorna och i Öfver-Torneå kyrkobys helsvenska folkskola. I de öfriga folkskolorna och de mindre folkskolorna skall visserligen enligt reglementets föreskrift undervisning i svenska språket meddelas i skolans lägre klasser till den omfattning, att detta språk kan blifva undervisningsspråket i den öfversta afdelningen, och i de fasta folkskolorna — utom Mattila folkskola i Neder-Torneå, der läraren sjelf har ganska ringa kunskap i svenska språket och dessutom saknar intresse för detta undervisningsämne — har man kunnat följa denna föreskrift och vunnit ganska tillfredsställande resultat, men i de mindre folkskolorna, hvilka ju nästan alla äro flyttande, en del på 3 och till och med 4 stationer årligen, har man icke kunnat komma längre än till innanläsnings- och öfversättningsöfningar med ledning af Ahlmans Alkeiskurssi.

I de skolor, der svenskan är uteslutande undervisningsspråket, börjas undervisningen med talöfningar, och finska språket begagnas endast i yttersta nödfall för att förmedla öfvergången till svenskan, och derefter fortsättes såsom skolan vore helsvensk. Resultatet af första terminens, ja, första läsårets undervisning är icke stort, och därför måste nog småskolans första klass för många blifva 2-årig, men derefter går det bättre. I skolor med både finskan och svenskan till undervisningsspråk går det sämre och långsammare, men dessa dubbelspråkiga skolor äro nog ännu ovillkorligen nödvändiga, ty det är att befara, att i annat fall skulle alltför många barn, som icke äro i tillfälle att regelbundet besöka skolan, blifva nästan utan all verklig skolundervisning.

Förfaringssättet vid undervisningen i svenska språket i dessa 2-språkiga skolor är fortfarande sådant, som jag i min föregående inspektionsberättelse angifvit.

Staten har gjort stora uppoffringar för skolväsendet i Finmarken och särskildt just för understödjande af sträfvandena för spridning af svensk språkkunskap, men likasom det å ena sidan varit nödvändigt, att man vaknat till insigt om behovet att tillvarataga det inom gränslandet befintliga svenska befolkningselementet, så har det ock varit nödvändigt såväl att förhjelpa dessa medellösa skoldistrikt till ett mera normalt ordnad skolväsende som ock att genom lämpliga gratifikationer uppmuntra dessa lärare och lärarinnor, hvilka i sitt viktiga arbete hafva långt flere svårigheter att öfvervinna och mycket mera ansträngande arbete än lärare inom öfriga delar af riket.

De uppoffringar, som staten gjort för omberörda ändamål, hafva dock icke varit bortkastade penningar, ty i allmänhet har lärarepersonalen med nit, ifver och intresse bedrifvit den svenskspråkiga undervisningen, och äfven de, som till en början starkt betvivlade folkskolans förmåga att lösa denna uppgift, nödgas numera erkänna, att det redan vunna resultatet är öfver förväntan godt. — Hvad lärarepersonalen sjelf tänker i denna fråga uttalades vid ett skolmöte nästlidet år i Pajala uti ett föredrag, som hölls af folkskoleläraren A. Fr. Sortelius i Hietaniemi. — Af detta föredrag, som hade till rubrik: *»Ett ord i allmänhet rörande frågan om svenska språkets inlärande i våra skolor»*, tager jag mig friheten inrycka i denna berättelse följande utdrag:

»En fråga, som nu i några år utgjort och allt fortfarande utgör i sig ett rikt ämne till begrundande, är denna: Kan skolan nå det henne förelagda mål att göra folket i denna del af Sverige tillika svensktalande? Det är med anledning af detta viktiga spörsmål jag

ber att här få yttra några ord, som i allmänhet beröra och belysa frågan om svenska språkets inlärande i våra skolor.

Arbetet för svenskt språk, svensk kultur härstädes är en fosterländsk pligt och kan icke gerna betecknas såsom ett svenskhetsvurmeri eller dylikt.

Vilkoret för att den svenska odlingen må vinna mera insteg härstädes är, att folket blir svensktalande. Svenskan är att här betrakta tillika såsom ett kraftigt bildningsmedel.

I kommunalt, kyrkligt och judiciellt hänseende, hvilka olägenheter har ej en till Sverige hörande, inom Sverige boende blott finsktalande befolkning att utstå derigenom, att det officiella språket är svenskan? Men folket har deraf äfven en stor olägenhet i sin handel och vandel, det är en hämsko äfven i ekonomiskt hänseende.

Vare detta i korthet sagdt om vigten och betydelsen deraf, att den frågan på allvar vaknat till friskt lif i våra trakter att bringa folket kännedom i svenska språket.

Men en annan sida af saken är denna: Hvilka svårigheter möta vid arbetet med svenska språkets inlärande i skolorna?

»Exempel tala bättre än ord», heter det. Jag ber att först få nämna några ord om de förhållanden, som t. ex. detta läsår rådt i den skola, jag sköter. Deraf kunna vi sedan lätt söka oss allmänare slutsatser i frågan.

I skolan har under året undervisats 78 barn. Af dessa hafva 2 icke förstått finska, vidare 14 talat svenska vid sidan af finskan, som varit lättare talspråk, och slutligen de öfriga 62 barn icke haft ens den ringaste kännedom i svenskan, då de inskrifvits i skolan. Förhållandena hafva gjort det nödvändigt att undervisa 51 barn på en gång. Ett stort antal barn att undervisa på en gång är ett svårt hinder för undervisningen. Men härtill kommer en med mycken svårighet afhjelpat sak, nemligen de många afdelningarne i skolan. Någon kan invända: nå, så begagna er då af afdelningsläsning! Detta är nog ett råd, som för någon kan höras som en tröst, men det är en klen tröst. Hur du än vill ordna afdelningsläsningen, så träffar du alltid på en svår stötesten: Hvarje dag du *särskildt* undervisar en afdeling i skolan, den är borta, d. v. s. den minskar den i sig själf knappa undervisningstiden för den andra eller de öfriga afdelningarne i skolan. Å andra sidan kunde någon invända: 40 till och med 60 barn är nog ofta vanligt få undervisa på en gång. Jag påstår dock häremot, att för våra förhållanden lämpar detta sig alls icke. Vi skola hinna med mycket mera än folkskolorna i allmänhet behöfva hinna med.

Lärarekåren beklagar, att mången, som yttrat sig både offentligt och enskildt i vår svenska fråga, betraktat den alltför lätt i metodiskt och andra hänseenden och från för få synpunkter. Jag ber att få påpeka, att icke blott vid bedömande af frågan i allmänhet, men äfven vid uppgifvande af ett sätt att gå till väga vid svenskans inlärande är nödvändigt, att vi noga komma ihåg, att det i våra folkskolor ej är fråga blott om inlärandet af svenska, men det är tillika fråga om att på svenska inlära finska barn den stadgade folkskolekursen. En annan sak: Om man för våra elementarläroverk och andra skolor, der språk läses, funnit den eller den metoden vara att »synnerligen rekommendera», är det därför alls icke sagdt, att metoden lämpar sig för våra folkskolor och småskolor, der vi vid sidan af inlärandet af ämnet i fråga hafva mycket annat att inlära. Vi få komma ihåg, att vi icke hafva mycken tid att särskildt förnöta på inlärandet af språket i fråga, utan detta skall gå till stor del så att säga »med detsamma».

Den svåraste punkten i saken är nog denna: läroämnet i fråga är ett fremmande språk, som skall inläras i små- och folkskolor. Det fordrar längre tid än den, man har att förfoga öfver, för att uppnå det mål, på grund hvaraf det upptagits bland skolans läroämnen».

Vi kalla ämnet ett fremmande språk för de finska barnen i våra skolor, för den skull att dessa vid inskrifningen ej kunnat det mera än hvad de kunna t. ex. tyska eller engelska. Och hvilket var nu det mål vi skulle komma till? Det hafva vi redan antydt. Vårt mål är att göra folket så småningom svensktalande. Detta småningom få vi ej förstå så, som skulle kursen vara jemförelsevis liten. Nej, olyckan är den, att kursen måste blifva ganska omfattande, om undervisningen skall bära önskvärd frukt. Min enskilda mening är den, att det blir svårt förelägga för ämnet en begränsad annan kurs än ungefär den vi i normalplanen hafva för modersmalet. Saken är beaktansvärd. Här gäller att under knapp tid bibringa barnen så mycken insigt i ett för dem okänt språk, att de medelst detta inhemta skolkursen. Språket måste för dem följaktligen blifva en verklig egendom. Blir det icke så, gar det för oss som det icke borde gå; vi hafva undervisat blott för skolan, ej för lifvet, någon liten tid efter skoltiden — och det finska hemmet har rifvit ned allt hvad skolan bygde upp i det fallet.

Af det sagda blir tydligt, att allenast under de lyckliga förhallanden, då det normalt begåfvade barnet kan under hela sin skoltid bevista skolan jemnt, kunna vi hoppas vinna det åsyftade målet. Exempelen hafva visat, att det i dylika fall gått så, att mycket vackra

resultat vunnits. Men de verkligen goda resultaten äro icke så allmänna, som önskligt vore. Jag tror icke, att det första vi behöfva är bättre metoder vid denna undervisning, nej, men vi behöfva få vårt skolväsende så ordnad, att vi slippa arbeta oss igenom så många yttre hinder för samma undervisning. Ofta af medellöshet, ibland af andra orsaker, måste en mängd barn afbryta skolgången långt förr än skolåldern är slut, eller ock sker skolgången ojemnt. Ett faktum är, att der barnet bevistar skolan ojemnt eller afbryter undervisningen midt under sin skolgång, der blir dess kännedom i svenskan otillräcklig.

Vi utgingo från frågan: Kan skolan nå det henne förelagda mål att göra folket i denna del af Sverige tillika svensktalande? Sasom en afslutning på det med anledning af samma spörsmål i allmänhet sagda vilja vi söka besvara frågan.

Lärarekåren betviflar ej, att folket i sinom tid blir svensktalande, men på ett eller två decennier går det ej. Beröringen här med de nära varande finska grannarne blir ej slut, och häraf följer nog, att finskan ej heller tager slut; det har man full anledning att tro.

Vårt arbete kännes stundom så tungt och lönlöst. Hvad vi ofta med möda uppbyggt, nedrifver, såsom vi sagt, det finska hemmet. Jag har ofta hört lärare och lärarinnor med missmod yttra sig i frågan, om vi se på vinnandet af målet i en nära framtid. Men må vi ej förtröttnas! Vårt mål är viktigt.

Fosterlandet önskar oss lycka!

Vårt land hägne, vårt arbete välsigne Gud!

De i folkskolestadgans § 38 föreskrifna förhör med barn, som åtnjuta undervisning i hemmen, hållas i sammanhang med de årligen återkommande husförhören, hvilka ock på många ställen af denna anledning förlorat ganska mycket af sin ursprungliga betydelse och blifvit egentligen endast barnaförhör,

Roteförhör med barn i de skolrotar, der flyttande skola för tillfället icke är stationerad; har ej kunnat anordnas i flere än tvenne skoldistrikt till följd deraf, att afstånden emellan de olika skolstationerna äro så stora, att man icke gerna kan ålägga läraren att på egen bekostnad göra resorna till de särskilda stationerna, och kommunerna, som ju hafva dryga utgifter och ej minst för skolväsendet, hafva ej anslagit medel för detta ändamål.

Såsom redan nämnts, hålles i de flesta skolorna vid vårterminens slut årsexamen och i de flyttande vid slutet af läseterminen på

hvarje station examen, hvarvid offentligen tillkännagifves barnens flit- och sedebetyg samt flyttning till högre klass och utdelas dervid äfven i några skolor premier i böcker och penningar. I sammanhang med årsexamen hålles i några skolor äfven afgangsexamen.

Disciplinen är öfver hufvud taget god. Lärarne bemöda sig i allmänhet att vänja skolbarnen vid snygghet, ordning samt ett anständigt uppförande. Med verklig tillfredsställelse kan jag ock vitsorda, att inom inspektionsområdet finnas isynnerhet lärarinnor, men äfven lärare, som utöfva på sina lärjungar ett mycket kraftigt uppfostrande inflytande. Några svårare anmärkningar hafva icke heller gjorts i fråga om skolbarnens uppförande.

VI. Undervisningsmateriel.

De läro- och läseböcker m. m., som i detta inspektionsområdes skolor begagnas, äro följande:

Kristendoms-kunskap: Läroböcker i biblisk historia af L. G. Lindström, Alfred Steinmetz, W. Norlén och Fr. Lundgren samt Luthers lilla katekes med utveckling.

Modersmålet: a) Svenska språket: läseböcker af B. C. Rodhe och af C. Kastman samt folkskolans läsebok (statens) och språklära af D. A. Sundén, b) Finska språket: läseböcker af Länkelä, Ahlqvist och Kaunonen. Till ledning vid översättningsöfningarne har användts Ahlmans Alkeiskurssi.

Skrifning: Statens normalskrifböcker.

Räkning: Läroböcker af J. Bäckman, L. C. Lindblom och A. Berg.

Geografi: Erslevs lärobok.

Historia: C. T. Odhners lärobok i fäderneslandets historia för folkskola samt Starbäcks berättelser ur svenska historien.

Naturkunnighet: Läro- och läsebok af N. J. Berlin.

Teckning: Taflor och teckningsböcker efter dr Stuhlmanns metod. Af förestående läroböcker hafva nedanstående på statens bekostnad öfversatts till finska språket och utgifvits med parallel svensk och finsk text, nemligen:

Biblisk historia af L. G. Lindström,

Luthers lilla katekes med utveckling,

Lärobok i räkning af L. C. Lindblom,

Lärobok i geografi af Erslev,

Lärobok i fäderneslandets historia af C. T. Odhner samt

Berättelser ur svenska historien af Starbäck.

På statens bekostnad hafva ock anskaffats öfriga läseböcker samt erforderliga vägghkartor, bibliska taflor, jordglober, räknekuber och räknearmar, väggtaflor öfver Sveriges mått och vigter, väggtaflor öfver menniskokroppen och öfver djurriket m. m.

VII. Anteckningsböcker.

I alla skolor finnas numera matrikel, dagbok och examenskatalog, men föras icke allestädes med reda och ordning. Inbundna och ordentligt förda inventarieförteckningar finnas numera i rätt många skolor, men i de flesta utgöres inventarieförteckningen af ett löst pappersark, som med större eller mindre noggrannhet upptager skolans inventarier.

Föreskriften i folkskolestadgans 36 § angående förteckning öfver de skolpligtiga barnen efterföljes icke allmänt af skolrådsordförandena.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Vid föregående inspektionsperiods utgång funnos inom detta distrikt 13 egna skolhus. Under denna period hafva tillkommit endast 2 nya. Sedan skolorna numera flitigare besökas, äro många af dessa skolhus väl små, särskildt gäller detta i fråga om skolhusen i Hietaniemi, Matarenki och Korpilombolo. De förhyrda skollokalerna äro nästan utan undantag obehöfvade och många af dem dessutom små, kalla och dragiga. Åtgärder hafva dock redan vidtagits för anskaffande af flere nya skolhus.

12 af skolhusen och 3 af de förhyrda skollokalerna äro försedda med tvåsitsiga skolbänkar med pulpeter. I de öfriga begagnas fortfarande s. k. långbänkar och långbord, hvilka på en del ställen äro af ganska primitiv beskaffenhet.

Skollokalernas uppvärmning och renhållning förrättas i de flesta skolor af skolbarnen. Att snyggheten och ordningen under sådana förhållanden icke öfver allt kunna vara de allra bästa, är lätt begripligt. I de förhyrda lokalerna saknas ock ofta skåp och hyllor för böcker och annan materiel, klädhängare o. s. v., hvaraf ock följer, att det är förenadt med mycken svårighet att hålla ordning och snygghet i dylika skolrum.

Skolträdgård finnes endast vid folkskolan i Haparanda. I det föregående har jag omnämnt den sannolika anledningen dertill, att undervisningen i trädgårdsskötsel icke vunnit terräng inom detta inspektionsområde.

IX. Tillsynen öfver skolorna.

Den närmaste tillsynen öfver skolorna har nu som tillförene utöfvats förnämligast af skolrådets ordförande med biträde af skolrådsledamöter och dessutom särskildt anställda skoltillsyningsmän.

I allmänhet hafva herrar skolrådsordförande och skolrådsledamöter, likasom befolkningen i allmänhet, varit ganska välvilligt stämda mot skolan; önskligt vore dock, att skolorna oftare finge besök af skolans och skolbarnens målsmän.

Så vidt möjligt varit, har jag årligen besökt alla skolor inom inspektionsområdet.

Äfven under denna period hafva skolmöten hållits och varit talrikt besökta, icke allenast af lärare och lärarinnor utan ock af församlingarnes presterskap, skolrådsledamöter, barnens föräldrar m. fl. Undervisningsprof hafva dervid aflagts, föredrag hållits och skolfrågor diskuterats.

Några svårare missförhållanden, som behöft påkalla särskild anmälan hos domkapitlet, hafva icke vid inspektionerna förekommit.

Öfver-Torneå i augusti 1893.

P. O. Grape.

X.

Gellivare pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando pastorat af Vesterbottens fjerde kontrakt.

Under nu senast förflutna sexårsperiod har undertecknads inspektionsområde utgjorts af Juckasjärvi och Karesuando pastorat af Vesterbottens fjerde samt Gellivare pastorat af Vesterbottens tredje kontrakt, hvilka enligt beräkning af generalstabens topografiska afdelning innefatta en areal af 322,271 qv.-mil, och egde, enligt skolrådets uppgifter, vid slutet af 1891 en folkmängd af 8,044 personer.

I. Undervisningsanstalterna.

Vid 1886 års slut funnos i ofvannämnda trenne pastorat, som hvarterdera utgör ett skoldistrikt, en folkmängd af 6,917 personer med 1,076 barn om 7—14 års alder samt följande undervisningsanstalter:

fasta folkskolor	4	med	4	lärare
statens lappskolor	2	»	2	»
fasta mindre folkskolor	3	»	3	»
flyttande »	5	»	5	»
kateket- eller nomadskolor	4	»	4	»

Enskilda skolor:

Femöreföreningens barnhem	2	med	2	lärare
Lappska Missionens Vänners barnhem i Lannavaara	1	»	2	»
<hr/>				
Summa undervisningsanstalter	21	med	22	lärare.

Följande förändringar rörande undervisningsanstalterna under sexårsperioden i de olika distrikten hafva egt rum, nemligen:

Gellivare. År 1888 inrättades ytterligare en ny kateket- eller nomadskola. År 1889 förvandlades den fasta mindre folkskolan i kyrkoby till en fast folkskola; samma år inrättades en fast grundläggande småskola i kyrkoby samt en flyttande mindre folkskola.

År 1891 inrättades två flyttande mindre folkskolor.

Samma år delades den fasta småskolan i tvenne särskilda småskolor med hvar sin särskilda lärare.

Juckasjärvi. Vid 1889 års slut indrogs femöreföreningens barnhem i Vittangi kyrkoby. Vid vårterminens slut samma år inställdes för lärarebrist undervisningen vid en flyttande mindre folkskola, hvilken skola sattes åter i gång vid 1891 års början.

Karesuando. År 1887 inställdes för lärarebrist undervisningen vid den ena fasta mindre folkskolan, som först vid höstterminens början 1892 kunnat åter upptagas.

Således funnos inom distriktet vid 1892 års slut följande i gång varande undervisningsanstalter:

A. Af skoldistriktet bekostade:

I Gellivare skoldistrikt:

fasta folkskolor	3	
flyttande mindre folkskolor	6	
fasta småskolor	2	
flyttande kateket- eller nomadskolor	3	14.

I Juckasjärvi skoldistrikt:

fasta folkskolor	1	
flyttande folkskolor	3	
kateket- eller nomadskolor	2	6.

I Karesuando skoldistrikt:

fasta folkskolor	1	
» mindre folkskolor	2	
kateket- eller nomadskolor	1	4.

B. Statens lappskolor i Gellivare kyrkoby och Juckasjärvi

gamla kyrkoby	2	2
-------------------------	---	---

C. Enskilda skolor:

Femöreföreningens barnhem i Karesuando kyrkoby	1.
Lappska Missionens Vänners barnhem i Lannavaara ungefär midt emellan Karesuando och Vittangi kyrkobyar med folkskola och småskola.	2.

Summa undervisningsanstalter 29.

Antal lärare och lärarinnor i ofvannämnde skolor. 30.

Under nu tilländalupna sexårsperiod hafva således undervisningsanstalterna ökat med 8 och lärarepersonalen med 9.

Enligt skolorådets uppgifter i pedagogiskt hänseende utgjorde antalet af barn om 7—14 års ålder 1,250.

De skolpliktiga barnens antal har således ökat med 174.

Befolkningstätheten och skolornas antal i förhållande till folk-mängden åskådliggöres af följande tablå:

Skoldistriktens namn.	Ytvidd i qv.-mil.	Folkmängd på qv.-milen.	Antal skolpliktiga barn på qv.-milen.	Antal personer för hvarje skola.	Antal skolpliktiga barn på hvarje skola.	Antal lärare.	Antal skolpliktiga barn på hvarje lärare.
Gällivare	148,519	omkr. 29,8	omkr. 4,67	omkr. 295	46	15	46
Juckasjärvi . . .	173,752	» 21	» 3,2	» 254	39	10	35
Karesuando . . .		» 21	» 3,2	» 268	41	5	41
Hela inspektions-området	322,271	omkr. 25	omkr. 3,8	omkr. 277	43	30	42

Anmärkas bör att i ofvanstående tablå äro statens båda lappskolor, Femöreföreningens barnhem i Karesuando och Lappska Missionens Vänners barnhem tagna med i beräkningen.

Jemför man skolornas antal med folkmängden och de skolpliktiga barnens antal med skolornas, så tyckes förhållandet vara ganska tillfredsställande, emedan i medeltal endast omkring 45 barn komma på hvarje skola.

Men tager man i betraktande på hvilken ofantlig yta denna folkmängd är spridd, då i medeltal omkring 25 personer med ej fullt 4 skolpliktiga barn komma på hvarje qv.-mil, så inser man genast, att här fordras ojemförligt flere skolor för denna folkmängd och samma antal skolpliktiga barn än i tätare bebyggda trakter.

Denna skoldistriktens ofantliga vidsträcktethet i förening med folkets allmänna medellöshet är ett svårt hinder för skolväsendets ändamålsenliga ordnande. Dock äro förhållandena något olika i olika församlingar. Inom Karesuando och Juckasjärvi är större delen af den bofasta befolkningen samlad i ett fåtal större byar, då deremot inom Gällivare finne, förutom några folkrikare byar, ett stort antal små byar och enstaka nybyggen på långt afstånd från hvarandra.

Inom Karesuando har ej under sexårsperioden någon annan flyttande skola funnits i verksamhet än kateket- eller nomadskolan. Inom Juckasjärvi hafva de mindre folkskolorna flyttat 1 mellan två

stationer och 2 mellan tre stationer årligen. Inom Gellivare hafva de deremot flyttat minst mellan fyra stationer årligen.

I regel stannar skolan i Gellivare omkring 8 veckor i sender pa hvarje station, endast i större byar undantagsvis en hel termin. Men som skolrotarnes antal är mycket stort, så återkommer skolan till samma station blott hvarjt annat år. Då dertill kommer, att till skolorna ofta sändas endast nybörjare eller sådana, som icke ännu känna bokstäfverna, och hvilka i lyckligaste fall under den korta terminen hinna lära sig blott de första grunderna i stafning och innanläsning, hvilket i regel bortglömmes tills skolan nästa gång återkommer till samma rote, så kan man lätt föreställa sig omfånget och grundligheten af de kunskaper, som barnen i dessa flyttande mindre folkskolor under sin skoltid hinna förvärfva sig. Egde föräldrarne sjelfva vilja och förmåga att efter skolans flyttning hos barnen underhålla och föröka det lilla kunskapsmått, som skolan hunnit meddela, skulle förhållandet gestalta sig något annorlunda, men detta saknas tyvärr allt för ofta. Visserligen hafva föräldrarne i allmänhet ett dunkelt begrepp derom, att barnen behöfva lära sig något för att uppfylla bestämmelsen med sin tillvaro, men detta något inskränker sig ofta till det minsta minimum.

Någon färdighet i innanläsning och att kunna rabbla utantill Luthers lilla katekes, anses ofta vara till fyllest. Men att sjelfva i någon, om ock ringa, mån hjälpa barnen att erhålla denna lilla kunskap, dertill saknas håg och vilja. Man litar på skolan, oaktadt ingen skola finnes i närheten och icke heller är att vänta förr än efter 1 eller 2 år. Då skolan ändtligen återkommer, får den börja på nytt såväl med de äldre som yngre.

Af skolrådets årliga uppgifter framgår, att inom Gellivare och Karesuando skoldistrikt nära hälften af i skolåldern varande barn äro undervisade i hemmen, då deremot i Juckasjärvi distrikt endast ungefär en femtedel saknar skolundervisning. Detta visar tydligt, att skolorna ännu äro alltför få i förhållande till behofvet. I alla större byar borde inrättas fasta folkskolor med nitiska och skickliga lärare, och de flyttande mindre folkskolornas antal ökas, så att de kunde hvarje år återkomma och stanna minst 10 å 12 veckor på hvarje rote. Men församlingarnes medellöshet gör, att denna reform endast mycket långsamt kan genomföras. Derest de af kongl. maj:ts befallningshafvande och högvärdiga domkapitlet år 1891 föreslagna 6 statens helsvenska folkskolor inom Gellivare skoldistrikt komma att inrättas, vore dermed ett stort steg taget till upphjelpande af såväl undervisningsväsendet i allmänhet som svensk språkkunskap i synnerhet i detta mest vanlottade skoldistrikt.

II. Skolväsendets ordnande.

Af domkapitlet fastställda reglementen finnas nu mera i alla till inspektionsområdet hörande skoldistrikt. Enligt dessa är skolornas yttre anordning något olika i de särskilda distrikten.

I hela inspektionsområdet äro alla folkskolorna fasta.

I Gellivare skoldistrikt äro samtliga folkskolor indelade i fyra årsklasser; de flyttande mindre folkskolorna i två eller tre årsklasser, eftersom förhållandena i hvarje rote sådant föranleda. Kateket-skolorna äro efter omständigheterna indelade i två eller tre årsklasser. Statens lappskola är indelad i två afdelningar med två årsklasser i hvardera. I Juckasjärvi skoldistrikt äro såväl den fasta folkskolan som de flyttande mindre folkskolorna enligt reglementet indelade i två årsklasser.

Statens lappskola i Juckasjärvi gamla kyrkoby, som ännu saknar vederbörligen fastställt reglemente, är indelad i fyra årsklasser. I Karesuando distrikt äro såväl folkskolan som de mindre folkskolorna indelade i tre årsklasser. I hela inspektionsområdet finnes endast en egentlig grundläggande småskola, nemligen vid folkskolan i Gellivare kyrkoby. Denna småskola var år 1892 delad i två fristående afdelningar med hvar sin lärare. Den ena afdelningen hade sin lokal i folkskolehuset i kyrkobyn, och den andra var placerad på Malmberget, en half mils väg från kyrkobyn. Denna skola är indelad i två årsklasser. Alla öfriga folkskolor i inspektionsområdet sakna grundläggande småskolor, hvarför i dem alltid finnes en småskoleafdelning, som samtidigt undervisas af samma lärare. Att folkskolorna måste tjenstgöra både såsom småskola och folkskola är visserligen oegentligt, ty småskoleafdelningen inskränker betänkligt lärarens tid och splittrar hans krafter och verkar således hämmande på lösningen af folkskolans egentliga uppgift. Detta blir i synnerhet fallet der barnantalet är någorlunda stort. Denna svårighet är nog insedd, af både lärare och skolråd; men dels har skoldistriktens medellöshet hittills gjort det omöjligt att på allvar tänka på inrättandet af grundläggande småskolor vid folkskolorna och sålunda befria folkskolorna ifrån den hämmande tyngden af småskoleafdelningar, och dels är antalet barn, som besöka folkskolorna, temligen ringa, hvarför man tills vidare måste i dessa trakter tolerera denna sammankoppling af små- och folkskolor. Jemförelsevis äro de byar, der fasta folkskolor äro förlagda, lyckligt lottade mot dem i församlingarnes utkanter, hvilka kanske hvartannat år få en mindre skola till sig på 1 à 2 månader.

Skolornas inre anordning är ganska olika i olika skolor. Denna olikhet i skolornas inre organisation beror dels på lärarnes olika förmåga att ordna sitt arbete dels af andra betingelser. I allmänhet gifver den inre anordningen i de fasta folkskolorna och statens lappskolor enligt de fastställda reglementena inga större skäl till anmärkning. Erkännas måste dock, att i de flesta folkskolorna inom Gellivare distrikt är klassindelningen mera fullständigt genomförd och de olika klasserna skarpt åtskilda. I Juckasjärvi och Karesuando distrikt äro folkskolorna indelade i en högre och en lägre afdelning, af hvilka den lägre innefattar småskoleafdelning och första klassen af folkskolan, och den högre andra och tredje klasserna af folkskolan. Så vida barnen kunna förmås att stanna i skolan en längre tid, genomgås äfven fjerde klassens kurs.

I de flyttande mindre folkskolorna finnas vanligen tvenne afdelningar, en lägre och en högre. Till den lägre afdelningen räknas nybörjare eller sådana, som ännu icke kunna läsa rent innantill, och till den högre sådana, som kunna läsa någorlunda rent innantill samt hafva hemlexor i biblisk historia och katekes. Ofta träffar man skolor, der nästan alla barn höra till den lägre afdelningen. Dessa afdelningar undervisas samtidigt i åtskilliga ämnen t. ex. i kristendom jemte åskådningsöfningar, men i modersmålet på olika timmar, hvarvid den afdelning, som för tillfället icke af läraren omedelbart undervisas, sysselsättes med tysta öfningar.

Någon fortsättningsskola har icke ännu kunnat anordnas vid någon af inspektionsområdets folkskolor, och den tiden torde vara temligen aflägsen, då sådana kunna med fördel anordnas, emedan barnen vanligen tagas ifrån skolan utan afgangspröfning och innan de hunnit fullständigt inhemta minimikursen.

Söndagsskolor finnas icke.

Lappska Missionens Vänners storartade barnhem i Lannavaara utöfvar en välsignelserik verksamhet bland nomadernas och de fattiga nybyggarnes barn i Juckasjärvi och Karesuando församlingar. Vid denna inrättning erhålla cirka 40 å 50 yngre och äldre fattiga och okunniga barn icke blott god folkskoleundervisning utan äfven kroppslig vård, godt och kristligt hem. Dess beskyddarinna är Hennes Maj:t Drottningen, som tillika är styrelsens ordförande. Till anordnande af en särskild vinterkurs för lappbarnen och aflöning för en lärarinna vid barnhemmet har regeringen beviljat ett anslag af 2,000 kronor.

I Karesuando kyrkoby finnes ett af Femöreföreningen bekostadt barnhem, der 10 lappbarn årligen erhålla god undervisning till omfång och grundlighet fullt motsvarande den, som erhålles vid platsens

folkskola. Kursen är 3-årig. Under skoltiden bekostas barnens underhåll och vård af föreningen.

III. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnen äro enligt vederbörligen fastställda reglementen de i folkskolestadgan och normalplanen angifna, nemligen:

a) i småskola: kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning, teckning, sång och gymnastik samt äskadningsöfningar.

b) i folkskola: kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar samt grammatik), räkning och geometri, geografi och historia, naturkunnighet, teckning, sång, träslöjd för gossar, svenska språket i de skolor, der detta icke är undervisningsspråk.

c) i mindre folkskola: kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning, geografi, naturkunnighet, teckning, sång och gymnastik, hvarjemte, derest förhållandena sådant medgifva historia och handarbete för flickor må upptagas bland undervisningsämnena.

Derjemte har domkapitlet fastställt följande kursfördelning:

a) i småskola: de i den äldre normalplanen sid. 6—11 angifna.

b) i folkskola: de i den äldre normalplanen för folkskolan Litt. B angifna.

c) i mindre folkskola: i kristendomskunskap de i normalplanen för flyttande folkskola Lit. F, sid. 16 angifna och i öfriga läroämnen minst de lärokurser, som äro angifna för första och andra årsklasserna af folkskolor Lit. D, hvarvid iakttages, att vid undervisningen i modersmålet med de barn, som icke äro det svenska språket mäktiga, tillfälle till detta språks inhemtande genom läse-, tal- och skriföfningar lemnas.

De sålunda bestämda lärokurserna hafva mer och mindre fullständigt medhunnits i samtliga folkskolor, beroende af mer och mindre jemn skolgång jemte andra orsaker. I folkskolorna inom Gellivare skoldistrikt, vid hvilka svenskan är undervisningsspråk, hafva dessa lärokurser i allmänhet medhunnits jemförelsevis ganska bra, ehuru mer och mindre grundligt, men i synnerhet i folkskolan i kyrkbyn, der det finnes en grundläggande småskola, och hvarest äfven skolgången är jemnast och kunskapen i svenska språket är störst. Deremot hafva kurserna i Karesuando och Juckasjärvi folkskolor blifvit mindre fullständigt genomgångna utom i kristendom, vid hvilket ämne lägges största vigten. Denna ofullständighet får

på inga villkor tillskrifvas lärarnes bristande nit och håglöshet för de profana ämnena, utan skulden ligger hos föräldrarna, hvilka vanligen taga sina barn från skolan, då de hunnit lära sig att läsa någorlunda innantill och i bästa fall kunna det väsentliga i biblisk historia och katekes, och äfven under den korta tid, som barnen få bevista skolan, är skolgången mycket ojemn.

I de flyttande mindre folkskolorna medhinnas i allmänhet icke kurserna hvarken i kristendom eller i öfriga ämnen. Resultatet af deras arbete, synnerligast inom Gellivare, der skolorna nödgas flytta mellan många stationer årligen och icke hinna återkomma till samma rote oftare än hvarjt annat eller hvarjt tredje år, blir mycket ringa. Det inskränker sig till de första elementen uti stafning och innanläsning, biblisk historia och katekes, skrifning och räkning samt åskådningsöfningar. I den fasta mindre folkskolan i Kuttainen inom Karesuando äfvensom i samtliga flyttande mindre folkskolor inom Juckasjärvi är äfven svenska språket infördt såsom undervisningsämne och användes dervid såsom lärobok Ahlmans Alkeiskurssi. I de mindre folkskolorna inom Juckasjärvi, som flytta endast mellan 2 å 3 stationer årligen, skulle man nog hinna något fullständigare genomgå de bestämda kurserna, derest föräldrarnes okunnighet, liknöjdhet och själfsväld icke vore så stort, men detta gör, att barnen få allt för liten tid och äfven då mycket ojemnt besöka skolan, hvarför de icke hinna inhemta mera än de allra första elementen i de olika läroämnena.

Läsordningar, hufvudsakligen öfverensstämmande med dem, som äro bifogade normalplanen, finnas i nästan alla skolor. Men ofta äro dessa upprättade för flere år tillbaka och icke alltid påtecknade af skolrådets ordförande.

I fasta skolor följas läsordningarna temligen noggrant, men i flyttande mindre skolor kunna de ej alltid så noggrant följas, synnerligast der skolgången är mycket ojemn och skolan ofta flyttar.

IV. Undervisningstiden.

Den årliga undervisningstiden har varit 8 kalendermänader eller 34¹/₂ veckor. Läsåret fördelas på två terminer, en vår- och en hösttermin. Vårterminen börjar vanligen i medio af januari och räcker omkring 20 veckor eller till början eller medlet af juni, då sommarferierna inträda. I alla skolor läses 6 dagar i veckan. Den dagliga undervisningstiden är allmänt 5 timmar förutom den till bön och bibelläsning anslagna stunden. I några skolor läses 6 timmar

om dagen, utom onsdag och lördag, då läsningen fortgår 3 à 4 timmar. Vanligen begynnes undervisningen kl. 8 f. m. och fortgår till kl. 2 à 3 e. m. med 1 timmes frukostrast antingen mellan 10—11 eller 11—12. Emellan hvarje timme gifves dessutom 10 minuters ledighet. I de flyttande mindre folkskolorna måste lästiden rättas efter dagarnes längd under de olika årstiderna. I dessa arktiska trakter ljusnar det i januari och december först inemot kl. 10 f. m. och blir mörkt redan kl. 2 e. m., och då i skolorna vanligen saknas lampor, måste undervisningen förläggas till den tid på dagen, da det är någorlunda ljust. Tiden för undervisningen i slöjd är förlagd på tvenne eftermiddagar i veckan mellan 5—7.

V. Skolbarnen.

Enligt skolrådets uppgifter hade under 1891 af inspektionsområdet 1,250 barn om 7—14 år undervisats:

i distriktets fasta folkskolor	167
» » » mindre folkskolor	16
» » flyttande mindre folkskolor	280
» » fasta småskolor	45
» » flyttande kateketskolor	109
» folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom distriktet	22
» allmänna läroverk m. m.	3
» enskilda skolor	35
» hemmen	438
ej deltagit i undervisningen:	

efter genomgången minimikurs	26
--	----

af sjukdom eller naturfel	3
-------------------------------------	---

af annan anledning	47
------------------------------	----

uppgifter saknas om	59
-------------------------------	----

De i skolåldern varande barnens antal utgjorde i procent af folkmängden vid 1891 års slut 15,539 %.

Af dessa hade under samma år undervisats i distriktets fasta folkskolor 13,3 %

i distriktets fasta mindre folkskolor 1,2 %

» » flyttande mindre folkskolor 22,4 %

» » fasta småskolor 3,6 %

» » flyttande kateketskolor 8,7 %

» skolor utom distriktet 1,7 %

» allmänna läroverk m. m. 0,24 %

» enskilda skolor 2,8 %

» hemmen 35 %

ej deltagit undervisningen:

efter genomgången minimikurs	2,8 %
af sjukdom eller naturfel	0,24 %
af annan anledning	3,8 %
uppgifter saknas om	4,7 %

Procenten af skolbesökande barn om 7—14 år i hvarje skoldistrikt har varit under år 1891:

i Juckasjärvi skoldistrikt	66,6 %
» Karesuando »	41,5 %
» Gellivare »	51,2 %
» hela inspektionsområdet	54,1 %

Alldenstund i ofvanstående beräkning icke blifvit medtagna sådana, som varit under 7 år eller öfver 14 år, är skolgången något bättre, än ofvanstående siffror utvisa. Af skolrådets uppgifter, hvilka grunda sig på lärarnes primäruppgifter, framgår, att hela antalet af de inom distrikten befintliga undervisningsanstalter år 1891 undervisade barn utgjorde jemnt 700.

Som en del lärare vid de flyttande mindre folkskolorna äro mindre noggranna med sin bokföring, torde uppgifterna icke alltid vara fullt tillförlitliga. Jag vågar hålla före, att antalet barn, som undervisats i de inom distrikten befintliga skolorna, är något större, än uppgifterna visa. Största antalet af dem, som ej voro i den egentliga skolåldern, utgjordes af barn öfver 14 år gamla, hvilka till följd af ojemn skolgång och liknöjdhet å föräldrarnes sida icke hunnit inhemta det allra nödvändigaste för att kunna intagas i nattvardsskolan. Äfven en stor del af dem, som upptagits såsom undervisade i hemmen, hafva förut besökt skolan någon gång och der inhemtat sitt lilla kunskapsförråd, ehuru de icke under det året besökt någon skola.

Enligt folkskolestadgan och fastställda reglementen inträder barnet i skolåldern med det år, under hvilket det fyller 7 år; men ofta äro barnen 8, 9 och till och med 10 år gamla, då de första gången inskrifvas i skolan. Vid de fasta folkskolorna intagas nybörjare i regel endast en gång om året, nemligen vid höstterminens början; men det händer ofta vid en och annan folkskola, att man nödgas inskrifva nybörjare äfven vid vårterminens början och någon gång äfven midt under pågående termin.

Det möter ännu många och stora svårigheter att få barnen att på inskrifningsdagen mangrant infinna sig samt sedan ordentligt besöka skolan. Vid de flyttande mindre folkskolorna göra sig dessa svårigheter ännu mera gällande än vid de fasta folkskolorna, der

en bättre ordning ganska snart inträder, om skolråd och lärare förena sig att med nit och allvar bekämpa denna oordentlighet. Det kan visserligen icke nekas, att ytterlig fattigdom lägger svåra hinder i vägen för barnens ordentliga skolgång; men klart är det, att liknöjdhet och sjelfsväldet bära största skulden. Då skolan flyttar i någon rote, infinner sig en del genast i skolan, men många utblifva dagar — ja veckor, och en del infinner sig ej alls, och vanligen äro dessa sådana, som bäst skulle behöfva vara der. Ofta anse föräldrarne, att barnet icke har tid att gå i skola, och ännu oftare är det brist på mat, kläder och synnerligen skor, som hindrar dem att sända sina barn i skolan i rätt tid eller alls. Om nu läraren, sedan dessa hinder äro häfda, och barnet äntligen sändes till skolan, vägrar att mottaga det midt i terminen, så behålles barnet utan skrupler hemma. Det är ju icke mera deras fel, da barnet icke mottages.

Samma oregelbundenhet, som råder vid barnens inskrifning, gör sig äfven gällande rörande skolgången. Ofta tages barnet för obetydliga anledningar utan anmälan från skolan.

Mot barnens flit och uppförande hafva inga egentliga klagomal försports.

Vid senaste inspektionstillfället voro 445 barn inskrifna i skolorna. Till detta antal äro ej räknade barn i 4 kateketskolor och 1 mindre folkskola, hvilka ej kunde besökas. 384 eller 86,3 % voro närvarande och af dessa undervisades i

biblisk historia	349
katekes	268
modersmålet, småskolans kurs	266
» folkskolans »	118
skrifning	384
räkning	384
geometri	42
geografi	242
historia	68
naturkunnighet	149
teckning	216
sång	337
gymnastik	137
trädgårdsskötsel	16
slöjd för gossar	92
» » flickor	36.

VI. Lärarne.

Såsom redan är nämnt, utgjorde vid 1892 års slut den vid inspektionsområdets skolor tjenstgörande lärarepersonalen ett antal af 30. Af dessa voro 5 folkskolelärare, 2 lärare vid statens lappskolor, 2 lärarinnor vid småskolor, 8 lärare och 3 lärarinnor vid mindre folkskolor, 5 lärare och 1 lärarinna vid kateketskolorna samt 1 lärare och 3 lärarinnor vid enskilda skolor. Samtliga lärare vid folkskolor och statens lappskola i Gellivare hafva aflagt folkskolelärareexamen i Hernösand. Läraren vid statens lappskola i Juckasjärvi gamla kyrkoby har aflagt endast småskolelärareexamen vid seminariet i Haparanda, 4 lärare i mindre folkskolor hafva aflagt examen vid lappska seminariet i Mattisudden, 3 lärare och 2 lärarinnor äro utexaminerade från seminariet i Haparanda, 1 småskolelärarinna har aflagt folkskolelärarinneexamen i Umeå och 1 småskolelärarinna vid landstingets seminarium. 1 lärare och 1 lärarinna hafva ej aflagt någon examen. 1 lärarinna vid kateket-skolan är examinerad vid Mattisudden, 5 lärare vid kateketskolorna äro oexaminerade, i enskilda skolor har 1 lärarinna aflagt folkskolelärarinneexamen i Umeå, 2 lärarinnor hafva aflagt sin examen vid seminariet i Haparanda, 1 lärare (föreståndaren vid missionsskolan i Lannavaara) är oexaminerad, men eger dock tillräckliga kunskaper för sitt viktiga och ansvarsfulla kall.

Samtliga lärare vid folkskolor och statens lappskolor äro män i sina bästa år. I allmänhet äro de i sedligt afseende oförvitliga och i allo aktningstvårda män, hvilka, oaktadt många svårigheter, fullgöra sina åligganden med trohet och nit hvar och en efter den gäfv, som han fått. De flesta äro ock mycket skickliga och sköta sina skolor på ett berömvärdt sätt, alla fullt nöjaktigt. Endast en af folkskolelärarne har under nu tilländagångna inspektionsperiod gjort sig skyldig till ett ovärdigt uppförande. Med anledning häraf har han erhållit sådan varning, som i § 32 mom. 1 af gällande folkskolestadga omnämnes, men har dock hittills fått behålla tjensten.

Vid de mindre folkskolorna anställda lärarnes och lärarinnornas kvalifikationer äro mycket vexlande både med afseende på kunskaper och undervisningsskicklighet. Såsom ett allmänt omdöme kan man om dem säga, att de lärare och lärarinnor, som utexaminerats ifrån Haparanda seminarium synnerligast på senare tiden, visat sig vara ojemförligt bättre utrustade för sitt kall än de, som utexaminerats antingen från seminariet i Mattisudden eller det af landstinget bekostade. En del af de från Mattisudden utgångna äro mycket underhålliga — ja somliga rent af odugliga. — På mitt yrkande

hafva vederbörande skolråd afskedat en lärare vid mindre folkskola samt en kateket för supigt och förargligt lefverne och en lärarinna vid mindre folkskola för oordentlighet i lefverne, försumlighet och liknöjdhet i tjensten. Sedan den förändringen vidtagits vid Haparanda seminarium, att nya elever kunna årligen intagas och de äldre årligen utexamineras, kan man hoppas, att hittills rådande lärarebrist i detta distrikt i en snar framtid kommer att upphöra, så att man icke vidare behöfver i skolans tjenst använda oexaminerade eller underhålliga från andra seminarier.

VII. Undervisningen.

Nekas kan ej, att den nu till ända gångna sexårsperioden varit mycket betydelsefull för detta distrikts undervisningshistoria, enär många nya undervisningsanstalter tillkommit och flere undervisningsämnen samt bättre undervisningsmetoder blifvit införda. Men ehuru undervisningen ganska märkbart gått framåt, så återstår ännu mycket öfrigt att önska härutinnan. Skolväsendet i dessa arktiska och glest befolkade bygder är ännu jemförelsevis något nytt, och man har här långt flere och större svårigheter att öfvervinna än i tätare och mera kultiverade bygder, der sjelfva jordmänen, folkets medvetenhet om skolans betydelse och dess tillmötesgående göra en ordnad undervisning möjlig och mera fruktbringande. Endast med ihärdigt och rastlöst arbete samt med stora uppoffringar kunna dessa svårigheter småningom öfvervinnas. Vid alla fasta småskolor och folkskolor samt statens lappsolor har man bemödat sig att ordna undervisningen i enlighet med fastställda reglementen och normalplanens anvisningar. I allmänhet har i dessa skolor en bestämdare klassindelning införts och kurserna för de särskilda klasserna blifvit mera bestämda. De klasser, som för tillfället icke kunna af läraren omedelbart undervisas, sysselsättas med tysta öfningar.

Hvad sjelfva undervisningssättet i de särskilda ämnena angår, så råder härvid en väsentlig skilnad i fasta och flyttande skolor. I de fasta folkskolorna är undervisningen i allmänhet mera grundlig och metodisk, då den deremot i de flyttande skolorna, der barnens själsförmögenheter äro alldeles outvecklade och deras färdighet i innanläsning långt ifrån nöjaktig, ofta måste inskränka sig till de allra första elementen, hvilka vanligen bortglömmas till stor del, då skolan flyttar.

Såsom förut är nämnt, lägges med rätta hufvudvigten på kristendomsundervisningen. Dagsarbetet i alla skolor börjas och slutas med bön och psalmsång. Vid morgonbönen läses ett kortare stycke

i bibeln, hvarvid någon bok genomgås i sammanhang från början till slut. Sedan förklarar läraren i korthet det lästa och utfrågar innehållet.

Undervisningen i *biblisk historia* begynnes nu mera vanligen förr än i katekesen, någon gång samtidigt. Vid folkskolorna och en och annan mindre folkskola undervisas nybörjare, som icke ännu kunna läsa innantill, muntligen i biblisk historia såmedelst, att läraren ett par gånger berättar ett kortare stycke och sedan utfrågar innehållet af det berättade. Jag har flitigt påyrkat, att denna metod skulle införas i alla skolor vid den första undervisningen i biblisk historia. Då barnen kunna läsa någorlunda rent innantill, få de innanlexor i biblisk historia, hvilka först noga genomgås i skolan. hvarefter barnen, sedan de äfven läst dem i hemmen, få ur öppen bok redogöra för innehållet. Sedan större färdighet vunnits i innanläsningen, få barnen ur minnet redogöra för berättelsens innehåll. Undervisningen i *lilla katekesen* sker ungefär på enahanda sätt, som för bibliska historien är sagdt. I de flesta skolor beredes den nya lexan vid slutet af lektionstimmen. Vid en del mindre folkskolor, synnerligast inom Gellivare, tyckas lärarne vara ganska ovana att katekisera och så medelst leda barnen att fatta innehållet af det lästa, hvarför hela undervisningen såväl i biblisk historia som i katekes inskränker sig dertill, att barnen mer och mindre korrekt rabbla upp sin lexa. Vid en del folkskolor har man slagit öfver till en annan ytterlighet, i det katekisationen urartat till ett allt för vidlyftigt ordande, som mera förvirrar än förtydligar saken. Det har visat sig, att, der kristendomsundervisningen så bedrifvits, behållningen blifvit ganska ringa.

Modersmålet. Vanligen sakna barnen vid inskrifningen i skolan all läskunskap; sällan hafva de i sina hem lärt känna ens ljudtecknen eller bokstäfverna. Med dessa nybörjare har läraren ett ganska drygt arbete för att bibringa dem den första läsfärdigheten, i synnerhet om han har ett stort antal barn att undervisa. Vid de fasta småskolorna i Gellivare användes ljud- och skrifläsemetoden, i alla öfriga skolor inom distriktet den gamla bokstafveringsmetoden. De flesta lärare och lärarinnor hafva nog inhemtat förstnämnda metod, men så länge man måste använda hemmets hjälp vid den första undervisningen, kan den blott delvis så småningom komma till användning på landsbygden. Så snart nybörjarne lärt känna bokstäfverna, få de små lexor i sina abecböcker för att i hemmen öfva sig i stafning och innanläsning. Härigenom underlättas och påskyndas arbetet betydligt, i den mån barnen i hemmen beredvilligt och samvetsgrant hjälpas att lösa sina små uppgifter.

Undervisningen i modersmålet bedrifves ganska nitiskt och tjänstfullt i de flesta skolor. Stor vikt lägges på rättstafning, rätt- och välläsning. Detta undervisningsämne kräfver stor ansträngning både af lärare och lärjungar, ty folkets dialekt är mycket uppbländad med lappska, hvilket gör inlärandet af rätt- och välläsning mycket svårt.

Svenskan är nu mera undervisningsspråk i samtliga folkskolor och småskolor äfvensom i statens lappskola i Gellivare. Dock meddelas kristendomsundervisning i lappskolan ännu på lappska språket och i Nattavaara folkskola på finska språket. Nattavaara är utslutande finsk by med mycket svår dialekt, men läraren har på de sex år, han varit på platsen, med nit och ihärdighet drifvit saken derhän, att undervisningen nu mera kan meddelas i alla profana ämnen och delvis äfven i kristendom på fäderneslandets språk. I Hackas by är befolkningen blandad, dock öfvervägande finsk, men här har skolan varit i verksamhet en längre tid, hvarför det nu mera icke möter någon svårighet att meddela undervisning på svenska i alla ämnen. Dock försenas något kursernas inlärande för de barn, som vid inträdet i skolan icke alls förstå svenska språket. Under inspektionsperioden har svenska språket blifvit infördt såsom undervisningsämne i alla fasta skolor och missionsskolor i Juckasjärvi och Karesuando skoldistrikt äfvensom i en och annan flyttande mindre folkskola. I anseende till det mycket utvecklade skick, hvari dessa sistnämnda skolor ännu befinna sig, samt lärarnes bristfälliga kunskap i svenska språket har jag icke kunnat yrka på införande af detta undervisningsämne i dem alla. Vid mina inspektioner senaste åren har jag haft glädjen konstatera, att undervisningen i fäderneslandets språk går framåt äfven i lappmarkerna, oaktadt dess införande mötte motstånd såväl från skolrådets som lärarnes sida.

Skrifningen börjas genast vid barnets intagande i skolan. Först öfvas skrifning på skiffertaflor, till dess barnen kunna någorlunda forma bokstäfverna, och sedan på stentryckta skrifböcker af Meijerberg och efter förskrift. I mindre skolor afskrifva nybörjarne hvad läraren eller lärarinnan uppskrifver på svarta taflan.

Rättsskrifning öfvas dels efter diktamen dels medelst afskrifning ur någon bok.

Räkning öfvas i alla skolor, dels hufvudräkning med tillhjälp af kulram eller kuber, dels räkning på tafla. Vid denna undervisning användes svarta taflan flitigt af läraren för att klargöra talens inbördes förhållande och sättet för de olika räkneuppgifternas lösning. Ofta tecknar läraren räkneuppgiften, som skall lösas, på svarta taflan.

I de flyttande skolorna kommer man vanligen ej särdeles långt i räkning, men i vissa folkskolor räknas icke blott de fyra räknesätten i hela tal utan äfven decimalbråk, vanliga bråk och sorter. Metersystemet öfvas flitigt.

Geometri. I geometri meddelas muntlig undervisning endast i 4 folkskolor och 2 statens lappskolor, hvarvid linier, vinklar m. m. beskrifvas och arealinnehallet af enklaste ytor uträknas.

Teckning enligt Stuhlmanska metoden förekommer i alla folk- och småskolor, bada statens lappskolor, missionsskolor och en del mindre folkskolor.

Sång öfvas i nästan alla skolor en å två timmar i veckan. Der läraren sjelf är intresserad af sang, ske dessa öfningar med lif och lust. Vanligen öfvas barnen att sjunga koraler, men i vissa skolor äfven andra lättare sangstycken. Barnen få först lära sig utantill nagra psalmverser, hvilka de sedan vid sångtimmarne öfvas att sjunga efter gehör. Orgelharmonier finnas i alla folkskolor, statens lappskolor, lappska missionens vänners barnhem i Lannavaara och femöreföreningens barnhem i Karesuando. Vid de flyttande mindre folkskolorna är sangen skral, synnerligast der läraren eller lärarinnan sjelf saknar anlag och öra för sång.

Gymnastik öfvas ej i alla skolor. Endast i 4 folkskolor, 2 statens lappskolor, 1 småskola och 1 flyttande mindre folkskola eller tillsammans i 8 skolor hafva gymnastiska öfningar förekommit. Men äfven der de förekomma, inskränka de sig ofta för bristande utrymme till enkla fristående rörelser och vändningar. Dock har jag vid kyrkobyns folkskola i Gellivare sett en vacker gymnastikupervisning, som vittnar både om god ledning och intresse för saken.

Trädgårdsskötsel. Endast föreståndaren för missionsskolan i Lannavaara A. Lundberg har anordnat undervisning i trädgårdsskötsel vid sin skola. Skolträdgardar förekomma mycket sparsamt äfven på långt sydligare breddgrad med mildare klimat, hvarför detta må här nämnas sasom exempel på, hvad en god vilja och ihärdighet förmå.

Tröslöjd. I detta ämne meddelas nu undervisning vid alla folkskolor, statens båda lappskolor och en flyttande mindre folkskola. Slöjdundervisning meddelas af skolornas lärare, af hvilka 8 genomgått en af länets slöjdförening anordnad kurs i Luleå och en på annan ort. Vid undervisningen hafva hittills användts modeller efter Nääs' system; men då det visat sig att många af dessa ej äro lämpliga för orten, har länets nitiske slöjdlärare och inspektör C. Gavuzzi på senare tiden börjat utgallra från serien olämpliga modeller samt utbyta dem mot för orten mera passande. Slöjdekunnnigheten i

distriktet står på mycket låg ståndpunkt, hvarför denna undervisning är särdeles nödvändig och omfattas både af barnen och föräldrarna med synnerligt intresse. Denna undervisning har ock visat en god återverkan på lärjungarnes flit och lust vid det egentliga skolarbetet. Slöjd för gossar och flickor förekommer i barnhemmet Lannavara samt för flickor vid femöreföreningens barnhem i Karesuando äfvensom vid folk- och småskolan i Gellivare kyrkoby. Slöjdundervisning för gossar bedrifves således inalles vid 10 skolor och för flickor i 4 skolor.

Historia. Undervisning i svensk historia förekommer inalles i 10 skolor, nemligen i alla folkskolor och båda lappskolorna, missions-skolan i Lannavara och femöreföreningens barnhem i Karesuando och en mindre folkskola i Juckasjärvi. Vid denna undervisning användes mestadels Odhners lärobok.

Geografi. Redan ganska tidigt börjar kartan användas sasom åskådningsmateriel, hvarför undervisning i geografi förekommer i de allra fasta skolor. Endast i 3 mindre folkskolor, 2 kateketskolor och 1 småskola, hvilka inspekterades under vårterminen 1892, förekom icke undervisning i geografi. Nödiga vägghkartor öfver jordgloben, Europa, Sverige och Norge samt Palestina finnas ock i alla folkskolor och flesta mindre folkskolor. I några skolor användes Erslevs lärobok i detta ämne, men i de flesta skolorna meddelas undervisningen muntligen med tillhjälp af karta. Den geografiska kunskapen inskränker sig dock i flera flyttande skolor till bra litet. Vid undervisningen i Sveriges geografi utgår man vanligen från det egna landskapet och länet samt går derifrån så småningom utåt.

Naturlära. Ut i detta ämne meddelas undervisning i 13 skolor. I några användes Berlins lärobok, men i de flesta meddelas undervisningen muntligen med tillhjälp af planscher. I folkskolor, lappskolor och missionsskolor finnes en rikhaltig samling af åskådningsmateriel i detta ämne, men i mindre folkskolorna finnes ej annat än i bästa fall Berlins läsebok, eljest ingenting. I allmänhet äro barnens kunskaper i detta ämne temligen ringa, synnerligast i de mindre folkskolorna.

VIII. Skolförhören.

De uti folkskolestadgan föreskrifna förhören vid terminens början med de barn, som söka befrielse från skolgång, förekomma icke, emedan inga sådana inställa sig. De i hemmen undervisade skolpliktiga barnens kunskaper pröfvas vid de arliga husförhören uti innanläsning och kristendomskunskap. Men beklagligen inställa sig

ej alla ens till dessa förhör; — de svagaste och mest försummade uteblifva vanligen.

Roteförhör hafva ej kunnat införas för de långa afstånden och obanade vägarne mellan de olika stationerna. Dessa förhör vore onekligen mycket nyttiga, synnerligast i de trakter, der föräldrarne visat sig vara ytterst liknöjda och försumliga rörande barnens läsning under de långa mellantiderna, då skolan är borta, och äfven under de korta lästerminerna, hvilket gör, att barnen ofta nästan totalt bortglömma det lilla de i skolan inhemtat. Men man kan icke rimligtvis begära, att lärare och lärarinnor med den ringa lön, de åtnjuta, skulle underkasta sig de mödor och besvär, som äro förenade med dylika resor, och dessutom skulle de i betänklig mån inskränka den eljest korta lästiden.

Offentlig examen hålles vid de fasta skolorna vid vårterminens slut och vid de flyttande, då undervisningen inom roten avslutas. Dessa examina i från kyrkoplatsen aflägsna skolor är skolrådets ordförande ofta hindrad att öfvervara, men vanligen infinna sig dervid en del af barnens föräldrar och någon närboende skolrådsledamot eller tillsyningsman. Efter förhörets slut tillkännagifvas de betyg öfver flit och uppförande, som barnen erhållit. I vissa skolor utdelas ock små premier åt deraf förtjenta elever.

Någon formlig afgangspröfning med barn, som lemna skolan, har ej hittills i regel kunnat ske, emedan barnen oftast utan anmälan lemna skolan förr än de inhemtat skolkursen. Då barnet mottages i nattvardsskolan, anses dess skolgång hafva upphört. En del pastorer fordra vid inskrifningen till nattvardsskolan afgangsbetyg från folkskolan, och i sådant fall få de för sista terminen gifna betygen gälla såsom afgangsbetyg.

IX. Undervisningsmateriel.

Samtliga folkskolor, statens lappskolor och missionsskolor äro rikligen försedda med all slags till undervisningen hörande materiel. Äfven de mindre folkskolorna inom Karesuando och Juckasjärvi skoldistrikt äro temligen försedda med det allra nödvändigaste i materielväg. Dock har åtskilligt i bokväg fattats, om hvilken brist jag uppmärksammat skolråden samt lemnat detaljerade förslag till materielens komplettering. I många flyttande skolor i Gellivare har jag deremot i synnerhet under de första åren af inspektionsperioden funnit en betänklig materielbrist. Icke blott det mindre väsentliga har fattats utan äfven det allra nödvändigaste, såsom lämpliga abc-

böcker, läseböcker, psalmböcker och nya testamenten, till och med biblisk historia och katekes. I dessa lappmarkssocknar har det varit vanligt, att skolan tillhandahållit barnen under skoltiden till och med läroböckerna i kristendom. Då skolan flyttat till en annan station, har den fört äfven böckerna med sig, hvarför barnen blifvit utan böcker och således urståndsatta att under mellantiden öfva och förkofra sig i läsning och kristendomskunskap. Jag har påyrkat en ändring härutinnan så till vida, att skolrådet måtte väl tillhandahålla nödiga läroböcker, hvilka de mera bemedlade föräldrarne måtte köpa åt sina barn, men de fattiga få sådana gratis. Numera har en sådan ordning börjat införas.

De flesta läroböckerna, sasom biblisk historia, katekes, svensk historia och geografi, äfvensom en mindre läsebok: »Små berättelser ur svenska historien» af C. G. Starbäck, äro på statens bekostnad utgifna och tryckta med svensk och finsk text, Dessa böcker tillhandahållas till nedsatt pris eller utdelas gratis till skolråden i de finska församlingarne. Orgelharmonier till alla folkskolor och lappskolor samt all annan undervisningsmateriel, såsom läseböcker, kartor, taflor, planscher, jordglob, tellurium och lunarium, räknekub och räknearam, till och med normalskrifböcker och ritböcker hafva på derom af skolråden gjorda underdåniga ansökningar af kongl. maj:t i nåder beviljats och på statens bekostnad inköpts. Skolråden hafva endast behöft bekosta frakten från Haparanda. De respektive missionsstyrelserna hafva bekostat materielen till sina missionsskolor.

X. Anteckningsböckerna.

Ordentligt inbundna anteckningsböcker, såsom hufvudbok, dagbok och examenscatalog, finnas numera nästan i alla skolor. Endast i några nyinrättade mindre skolor inom Gellivare hafva anteckningarne gjorts å lösa blad. I allmänhet är bokföringen mycket ordentlig.

Förteckning öfver skolpliktiga barn och inventarieförteckning saknas i många skolor.

XI. Skollokalerna.

Inom området finnas nu mera 15 egna skolhus, nemligen 6 inom Gellivare, 6 inom Juckasjärvi och 3 inom Karesuando skoldistrikt. Af dessa äro 3 folkskolehus, 1 lappskolehus och 2 mindre folkskole-

hus inom Gellivare, 1 folkskolehus, 1 lappskolehus samt 4 skolbyggnader för de mindre folkskolorna inom Juckasjärvi, 1 folkskolehus och 2 skolbus för mindre folkskolor inom Karesuando skoldistrikt. Af dessa hafva 5 tillkommit under nu tilländagångna sexårsperioden, nemligen 2 mindre folkskolehus inom Juckasjärvi distrikt i Lainio och Kurravaara byar, 1 folkskolehus med lokal för småskola i Gellivare kyrkoby samt tvenne mindre folkskolehus i Ullatti och Nilivara byar inom Gellivare skoldistrikt. Dessa trenne sistnämnda skolhus äro uppförda på mitt förslag. För uppförande af de tvenne mindre folkskolehusen i Juckasjärvi har statsbidrag erhållits, 1,000 kr. för hvarterdera.

Många skolhus och synnerligast de, som äro uppförda för mindre folkskolor, äro slarfvigt och ofullständigt inredda samt illa ombonade och följaktligen kalla och osunda. På mitt yrkande hafva båda mindre folkskolehusen i Karesuando, lappskolehuset i Juckasjärvi gamla kyrkoby, folkskolehuset i Hackas och lappskolehuset i Gellivare kyrkoby blifvit reparerade. Men oakadt upprepade påminnelser har ej skolrådet i Juckasjärvi kunnat förmås att reparera, ombona och förse med tjenliga möbler sina trenne med statsbidrag uppförda mindre folkskolehus i Öfre Soppero, Lainio och Kurravaara byar. Med anledning deraf nödgades jag den 2 juni sistlidet år anmäla saken för domkapitlet, som remitterade denna anmälan till kongl. maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län. Denna myndighet har infordrat skolrådets förklaring, öfver hvilken jag fått inkomma med påminnelser. Sedan har länsstyrelsen remitterat akten till kyrkostämman i Juckasjärvi med anhållan om dess utlåtande. Slutliga följden af denna process har blifvit, att Juckasjärvi skoldistrikt genom kongl. maj:ts befallningshafvandes utslag den 9 november 1892 förpligtats att senast den 1 februari 1893 verkställa samtliga reparationsarbeten vid skolor i Öfre Soppero, Lainio och Kurravaara byar, och att ändamålsenliga skolmöbler skaffas til läsårets början 1893, vid äfventyr att bristerna må på anmälan af folkskoleinspektör af kronobetjeningen genom lega verkställas.

De förhyrda eller för tillfället upplåtna skollokalerna äro allt annat än lämpliga för sitt ändamål. Ofta äro de små kamrar med ett enkelt fönster och öppen spis, trånga, mörka och kalla. Och möblemanget är ofta derefter. Ett eller flere olika höga, rankiga bord och olika höga stolar eller bänkar omkring dessa, på hvilka barnen sitta hoppackade, är allt, som finnes. Det är omöjligt för de mindre barnen att skrifva och räkna i sådan ställning, ty dels äro borden för höga och dels utrymmet för litet. De måste därför ofta

vid sådana öfningar stå på knä vid stolar och bänkar, som då få tjena till underlag.

I alla folkskolor och statens lappskolor finnas tvåsitsiga skulpulpetter i tillräckligt antal samt eljest snygga och ordentliga möbler. Äfven i flere mindre folkskolor med egna lokaler, såsom i båda mindre folkskolorna i Karesuando samt i mindre folkskolan i Parakavaara by i Juckasjärvi distrikt finnas ordentliga skulpulpetter. Men i de öfriga trenne egna lokalerna för mindre folkskolor (Öfre Sopero, Lainio och Kurravaara) i samma distrikt finnas endast mycket primitiva, rankiga och på allt vis oändamålsenliga långbänkar. I Kurravaara fans dock vid inspektionen 1891 en tvåsitsig pulpet.

För luftvexlingen finnas i många skolor ventiler antingen i väggen eller i fönstret.

XII. Tillsynen öfver skolorna.

Närmaste och hufvudsakligaste tillsynen öfver skolorna öfvas af skolrådet och synnerligast dess ordförande. Men då församlingarne äro mycket vidsträckta och skolrotarnes antal stort, så har kyrkostämman utsett en tillsyningsman i hvarje rote, der icke någon skolrådsledamot är boende, för att utöfva den närmaste tillsynen öfver skolan. Men då såväl skolrådsledamöterna som tillsyningsmännen icke alltid hafva fullt klart för sig undervisningens stora nytta och det mål, till hvilket skolan sträfvat, så sakna de helt naturligt ofta allt varmare intresse för skolans sak. Sällan besöka de skolan och beatta sig vanligen litet eller intet med dess inre angelägenheter.

I kyrkobyarne finnas dock vissa embets- och tjänstemän, som nästan alltid äro invalda i skolrådet. Dessa hysa vanligen intresse för skolan och understödja skolrådets ordförande vid genomdrifvandet af för skolan viktiga beslut. Men det är naturligt att största tyngden af tillsynen och vården öfver skolorna hvilat på skolrådets ordförande. Han är ju också i kraft af sin embetsställning skolans närmaste målsman, och dess arbete sammanfaller väsentligt med hans eget, hvarför också dess framgång måste hvila hans hjerta nära.

Så vidt möjligt varit, har jag årligen besökt alla i gäng varande skolor, till hvilka jag kunnat komma, men en och annan skola har antingen af tillfälliga anledningar varit instäld, då jag varit på orten, eller legat så aflägsat bortom obanade vägar, att jag omöjligt kunnat besöka dem. De hafva likväl ej varit många. Sista året besökte jag alla bofasta skolor förutom en mindre folkskola i Gelivare, till hvilken jag ej kunde komma för det dåliga väglaget, samt

tvenne kateketskolor, hvilka för tillfället uppehöll sig vid nybyggen. Vid inspektionerna har jag dels åhört lärarnes undervisning och dels sjelf undervisat barnen för att gifva lärarne några praktiska vinkar om, huru de böra gå till väga vid undervisningen, för att deras arbete måtte bära frukt. Jag har ock framställt för läraren de anmärkningar, som jag funnit befogade rörande undervisningen och skolans skötsel för öfrigt, samt meddelat råd och hänvisningar i dessa hänseenden. Vigtigare anmärkningar i ett eller annat afseende har jag såväl muntligen som genom insända promemorior framställt för skolrådet.

XIII. Kostnaderna för skolväsendet år 1891.

Skuld vid årets början	kr.	548: 77
Till lärarepersonalens aflöning	»	9,190: —
» skollokaler och inventarier	»	3,142: 33
» undervisningsmateriel	»	291: 77
» öfriga behof	»	754: 27
Tillgångar vid årets slut	»	163: 98
		<hr/>
Summa kronor		14,091: 12.

Till bestridande af dessa utgifter utgingo:

Tillgångar vid årets början	kr.	413: 35
Räntor	»	133: 30
Af skoldistriktet	»	6,890: 26
» staten	»	5,741: 68
» slöjdföreningen	»	125: —
Öfriga inkomster	»	226: 26
Skuld vid årets slut	»	561: 27
		<hr/>
Summa kronor		14,091: 12.

Korpilombolo i maj 1893.

J. P. Wallin,
Folkskoleinspektör.

Berättelser om Folkskolorna inom Visby stift

åren 1887—1892.

I.

**Norra kontraktet samt Roma, Dalhems, Hörsne, Gothems,
Östergarns, Kräklingbo, Sjonhems och Vänge pastorat
af Medel-kontraktet.**

Då under föregående perioder hela Visby stift omfattat endast ett inspektionsområde, har stiftet deremot under senast flydda sexårsperiod till följd af yppad svårighet att finna en person, som jemte innehafvande ordinarie tjänstebefattning skulle kunna egna folkskoleväsendet inom ett så vidsträckt område tillbörlig tid och omsorg, varit deladt i tvenne områden, hvaraf det mig tilldelade omfattat hela Norra fögderiet jemte Visby stad eller Norra kontraktet jemte Roma, Dalhems, Hörsne, Gothems, Östergarns, Kräklingbo, Sjonhems och Vänge pastorat af Medelkontraktet. Inspektionsområdet, med en ytvidd af omkring 14 kvadratmil och med en folkmängd af 28,491 personer vid periodens början och 28,320 personer vid dess slut, omfattar 42 skoldistrikt med följande

I. Undervisningsanstalter.

A. *Småskolor.*

Sådana skolor, för så vidt de äro organiserade såsom särskilda, från den egentliga folkskolan skilda läroanstalter och ej endast

lägre afdelningar af den senare, funnos vid periodens början 21, deraf 1 flyttande på 2:ne stationer, och voro vid dess slut 24, alla fasta. Här af kunde det synas som om dessa skolor under perioden hade till antalet ökat med endast 3, ehuru ökningen i sjelfva verket utgör 10. Inom landsortsdistrikten hafva nemligen under denna tid 8 nya småskolor upprättats, nemligen en i hvardera af Tingstäde, Hangvars, Rute, Bunge, Lärbro, Hejnums, Dalhems och Vänge distrikt, hvarjemte Visby stads småskola, som år 1886 omfattade 3:ne årsklasser med 2:ne afdelningar i hvarje årsklass och dervid hvarje klassafdelning räknades för en särskild småskola med sitt särskilda namn efter de hyrda lokalernas olika läge inom staden, under perioden ombildats till 2-årig med 4 afdelningar i hvarje årsklass, hvilka alla klassafdelningar numera icke anses och benämnas som särskilda skolor, utan blott såsom klassafdelningar af Visby stads enda småskola. Alla nyinrättade skolor och klassafdelningar af denna art hafva tillkommit genom initiativ från inspektören, i flera fall efter vidlyftigt skrifveri, personligt deltagande i skolrådssammanträden och kyrkostämmor, vädjande till domkapitlet och i ett fall till och med till Kongl. Maj:t. Ett väsentligt hinder för småskolors upprättande är visserligen ännu svårigheten att till önskad prisbillighet erhålla lämpliga lokaler, men ett lika väsentligt hinder utgöres också af bristande insigt hos folket om gagnet och nödvändigheten af dessa skolor samt det väl fixerade medvetandet derom, att de icke äro legalt obligatoriska, äfvensom derom, att intet maximiantal af barn är bestämdt för en lärares samtidiga undervisning af folk- och småskoleafdelningarne uti en s. k. blandad folkskola. Mångenstädes hyser nemligen allmogen ännu den åsigten, att en lärare nu såväl som förr under Lancaster-metodens användande bör kunna samtidigt undervisa ett obegränsadt antal barn, fördelade i 4—5 klasser eller läslag, om blott lokalen kan rymma dem alla. I 17 distrikt — deribland Visby — omfattar småskolan barn af två årsklasser, men i 5 distrikt, nemligen Barlingbo, Endre, Lärbro, Ardre och Kräklingbo, omfattar hon 3 årsklasser, till följd hvaraf lärokursen i 18 småskolor är tvåårig och i 6 treårig. Man har ock här gjort den iakttagelsen, att barnen under förutsättning af en jemn skolgång blifva ungefär lika väl förberedda för uppflyttning i folkskolan genom en tvåårig som genom en treårig lärokurs, ty hvad i senare fallet skulle vinnas genom den utsträckt tiden förloras åter genom det större barnantalet, mindre personliga öfningar från barnens sida, sämre ordning och mindre direkt undervisning och ledning af läraren genom den ofta påfallande nödvändigheten af de olika årsklassernas särhållande i

skilda läslag, hvarvid monitörer ofta måste användas. Till och med i sådana blandade folkskolor, der småskoleafdelningen besöker skolan blott hvarannan dag och sålunda erhåller högst 15 timmars undervisning i veckan under högst 9 kalendermånader, har det visat sig, att småskolekursen kunnat inhemtas på 2 år, hufvudsakligen genom trägna öfningar å lärorummet under lärarens omedelbara ledning och lärarekraftens koncentrerings på 2:ne läslag. I Visby stad åter har hvarje småskolelärarinna endast ett läslag att undervisa, i det att hvar och en af de 8 klassafdelningarne har sin särskilda lärarinna.

B. *Mindre folkskolor.*

Af dessa finnas nu likasom vid periodens början endast tvenne, nemligen en i Akebäcks annexförsamling, tillhörande Follingbo distrikt, och en å Kappelshamn, tillhörande Hangvars distrikt. Den förra är så anordnad, att flickorna der erhålla hela sin utbildning, under det att gossarne efter genomgången 3-årig småskolekurs öfverflyttas till egentliga folkskolan i Follingbo. Den senare åter, som under sig har 2-klassig småskola med särskild lärarinna, är anordnad såsom en vanlig 4-klassig folkskola med 2 årsklasser för enade i hvarje läslag.

C. *Egentliga folkskolor.*

Dessa för den lagenliga folkbildningens bibringande afsedda undervisningsanstalter, som nu likasom vid periodens början äro till antalet 45 och alla fasta, äro till omfattning och organisation mycket olika. Endast en af dessa skolor — Visby stads folkskola — har flera lärare och lärarinnor, alla de öfriga blott en hvardera. Endast 3 distrikt, nemligen Visby, Fårö och Othems, hafva 2 folkskolor hvardera, alla öfriga blott en. Af de 44 folkskolorna å landsbygden äro endast 19 rena folkskolor, baserade på underlydande småskolor, alla omfattande 4 årsklasser, fördelade på 2:ne afdelningar eller läslag, utom Fårö östra folkskola, som endast omfattar 3 årsklasser, ehuru den underlydande småskolan är 2-årig. Bland dessa 19 skolor, har Lärbro folkskola afdelningsläsning så ordnad, att de båda afdelningarne besöka skolan hvarannan dag. I de öfriga 18 skolorna af denna grupp undervisas båda afdelningarne samtidigt 5 dagar i veckan. De öfriga 25 folkskolorna äro alla blandade, d. v. s. de omfatta jemväl hela småskoleafdelningen. Men i 13 af dessa blandade skolor undervisas folk- och småskoleafdelningarne på olika veckodagar eller under olika terminer, deraf 4 äro i verksamhet

under 6 dagar i veckan, de öfriga 5 dagar. I de återstående 12 skolorna af denna art undervisas alla 6—7 årsklasserna, fördelade i 3—4 läslag, samtidigt af samme lärare under 5 dagar i veckan.

Att den inom detta område så ofta tillgripna afdelningsläsningen är en mycket bristfällig anordning, ligger för öppen dag, ty om än småskolekursen hinner absolveras på 2—3 år, så medhinner icke folkskolekursen under de följande 4 åren, och när de bestämda 6—7 åren äro flydda, låter man i regel barnen afgå, huru underhålligt än den bildning är, de på sådant sätt hunnit inhemta. Oftast visar det sig vara fallet, att barnen under en sådan organisation sämre bearbeta sina hemuppgifter än eljest, ehuru man synes kunna påräkna motsatsen. Äfven skolförsummelserna minskas ej alltid derigenom i någon högre grad. Ofta måste likväl en sådan anordning såsom nödfallsåtgärd tillgripas, der antingen skollokalen är för trång äfven för ett jemförelsevis inskränkt barnantal eller å ena sidan barnantalet är för stort för att i en fördelning af 4 olika läslag kunna samtidigt med någon framgång undervisas af en lärare och å andra sidan församlingarne sakna antingen förmåga eller god vilja att upprätta särskilda småskolor, ehuru dessa dock äro de billigaste skolor i verlden och likväl i allmänhet fylla sin uppgift fullt lika bra som de rena folkskolorna fylla sin. Många distrikt inom detta område, såsom Bro, Martebo, Hall, Fleringe, Björke, Halla, Guldrupe och Viklau, äro dock så inskränkta till folkmängd och barnantal, att småskolors upprättande der icke gerna kunna ifrågasättas, hvarför blandade folkskolor här fortfarande måste tolereras. Inom 4 af dessa små församlingar, der årligen i skolan nyinskrifvits blott 1—5 barn, har man funnit en utväg till lärarekraftens koncentrerings på ett färre antal läslag på sådant sätt, att man begärt och erhållit kyrkostämmans beslut att endast hvarterannat år vid vårterminens början mottaga barn till nyinskrifning och då på samma gång dem, som under året fylla eller under nästlidna år fyllt 7 år. Derigenom inskränkas skolklassernas antal till 3 utan förfång för något barn. Sedan kan man vid behof utsträcka läsetiden till 6 dagar i veckan och låta 2 klasser dagligen besöka skolan och gifva en klass lof vaxelvis, hvarigenom hvarje barn får 4 dagars undervisning i veckan. Och med en *sådan* afdelningsläsning anser jag samma resultat uppnåeligt som i en större folkskola med underlydande, särskild småskola och 5 dagars undervisning i veckan. Skada blott, att nu gällande folkskolestadga lägger hinder i vägen för en sådan i små landsförsamlingar särdeles lämplig organisation, hvadan önskligt vore, att en dylik anordning genom vederbörlig ändring af folkskolestadgans § 35 blefve legaliserad.

D. *Fortsättningsskolor.*

Sådana hafva till namnet funnits vid minst 20 folkskolor inom detta område, men på olika sätt anordnade. I somliga hafva de afgångna barnen erbjudits undervisning gemensamt med folkskolans högsta klass, om de der kunnat följa med, eljest i någon lägre klass och detta antingen under hela året, en termin eller kortare tider, då folkskolans alla barn tillika undervisats och intet särskildt afseende kunnat fästas vid »fortsättnings»-skolorna. I andra folkskolor hafva de afgångna barnen erhållit undervisning tillsammans med skolans högsta klass någon kortare tid, under det att de lägre klasserna haft ledighet. På högst få ställen har under någon vecka eller månad undervisning varit anordnad särskildt för de afgångna barnen utan sammanblandning med de skolpliktiga, dock alltid inom folkskolans legala läsetid. Men då vid dessa äldre s. k. fortsättningsskolor tillträde lemnats äfven för sådana barn, som lemnat folkskolan med underhålliga kunskaper, så är det klart, att der ej kunnat blifva fråga om några fortsatta studier utöfver den legala folkskolekursen, utan endast om ett repeterande af glömda eller inlärande af förut försummade ämnen. De hafva funnits till under namn af fortsättnings-skolor endast för att vid vederbörlig efterfrågan kunna tillfredsställa visitator och inspektör, men i verkligheten hafva de varit medelmåttiga eller underhålliga repetitionsskolor utan bestämdt eller med allvar fasthållet mål och med en mycket bristfällig organisation. Under de senare åren hafva dessa »skolor» äfven förlorat sitt gamla namn och på flera ställen blifvit kallade repetitionsskolor, till skilnad från de få verkliga »fortsättningsskolor», som här upprättats i öfverensstämmelse med k. kung. d. 11 sept. 1877. De hafva ofta verkat skadligt, i det deras tillvaro föranlett många föräldrar att i förtid taga sina barn ur folkskolan under förevändning, att de sedan kunde reparera bristerna genom att bevista »fortsättningsskolan», hvilket dock sällan blifvit utaf. Sedan vederbörandes uppmärksamhet härpå blifvit väckt, hafva också dessa förfelade anstalter småningom sjelfdött, i det att ärligen allt färre barn och slutligen intet barn anmält sig till deltagande i »den fortsatta undervisningen», hvarför nu endast 3—4 af dessa gammalmodiga »fortsättningsskolor» finnas kvar inom detta inspektionsområde. Detta är nu visserligen mindre att beklaga, men det värsta är, att hela fortsättningsskoleinstitutionen genom de förgångna anstalterna synes hafva råkat i vanrykte, ty åtminstone är det faktiskt, att församlingarne hittills visat sig mycket ohägrade att i de slopades ställe upprätta verkliga,

på laglig grund organiserade och af staten understödda fortsättnings-skolor. För närvarande finnas endast 5 sådana i verksamhet inom detta område, nemligen i Visby, Othem (Slite), Halla, Gothem och Norrlanda, bland hvilka den i Halla är i verksamhet blott hvar-annat år och den i Slite nyligen tillkommit, under det att den i Norrlanda snart skall upphöra. Endast den i Visby är anordnad såsom »aftonskola». Bland de öfriga 4 äro trenne med alla 6 veckorna och den i Halla med 4 veckor förlagda utom folkskolans lagliga läsetid. I Sjonhem med flera distrikt hafva dylika af staten understödda fortsättningsskolor någon tid varit i verksamhet men åter indragits. Och likväl synas dessa bildningsanstalter vara egnade att fylla ett verkligt behof såsom en nödvändig föreningslänk mellan den teoretiska folkskolekursen och det praktiska lifvet. Hvad som hindrar ett mera allmänt omfattande af dessa fortsättningskurser, torde företrädesvis vara dels deras alltför ringa omfång, dels deras dyrhet i förhållande dertill. Kunde staten bidraga med minst ²/₃, till lärarens arvode och kurserna utsträckas till 2 år med 6 veckor hvarje år, så skulle resultatet utan tvifvel blifva bättre, utan att kostnaderna i ringaste mån behöfde ökas, och allmänhetens förtroende för dessa kurser skulle ökas. Men blefve dessa fortsättnings-skolor utvidgade och mera allmänna, så skulle de kunna bilda en säkrare grundval för folkhögskolorna, som nu ofta nog nödgas mot-taga elever, hvilka äro allt för klenförfärdade t. o. m. i innan-läsning, och sålunda skulle de folkbildningsanstalter, vi redan hafva, kunna blifva till rikligare gagn och välsignelse, åtminstone till dess en ännu lyckligare lösning kan finnas och vinnas af det svåra problemet om »öfverbyggnader på folkskolan».

E. Seminarier.

a) för utbildande af småskolelärarinnor.

Någon sådan bildningsanstalt har ej inom hela Visby stift varit anordnad sedan år 1885, ehuru ett trängande behof deraf förefinnes, dels emedan det ofta varit förenadt med stora svårigheter att få lediga lärarinneplatser vid småskolorna besatta, då lärarinnor från fastlandet ogerna söka sig hit, dels emedan dessa hafva svårt att göra sig förstådda af de små barnen härstädes. Nästlidna år 1892 ingåfvo därför stiftets båda folkskoleinspektörer gemensamt en motion till länets landsting — genom en dess ledamot — om upp-rättande af ett sådant seminarium med 8 månaders kurs, men motionen afslogs.

b) för utbildande af slöjdlärare vid länets folkskolor.

En sådan anstalt finnes vid hushållningssällskapets slöjdskola i Visby, der länets folkskolelärare under sommarferierna lemnas tillfälle att genomgå en praktisk kurs i pedagogisk snickerislöjd enligt den s. k. Nääs-metoden för att sedan kunna undervisa i detta ämne vid folkskolorna. Seminariet förestås af nämnda slöjdskolas föreståndare. Den tekniska färdighet, som der bibringas eleverna, är nog fullt jembördig med den, som inhemtas vid andra dylika anstalter; men här meddelas dock ingen teoretisk undervisning om den pedagogiska slöjdens och slöjdundervisningens natur, metod, syftemål och betydelse; endast handledning i den mekaniska färdigheten att tillverka de gifna modellerna. Jag har derfor äfven hos landstinget ingifvit motion om medels anslående till ett enda resestipendium å 100 kronor årligen för en slöjdlärare vid någon af länets folkskolor, som vore hågad att vid någon större anstalt af dylik art å fastlandet genomgå en hufvudsakligen teoretisk kurs om pedagogisk slöjd, men äfven denna blef utan framgång.

F. Sockenbibliotek.

Sådana boksamlingar finnas visserligen inom 30 af de detta område tillhörande 48 församlingarne, men minst tre fjerdedelar af dessa äro till omfånget så obetydliga, att de knappast gifva skäl för namnet, och 18 församlingar äro ännu i saknad af hvarje tillstymmelse till en dylik prydnad. Af de befintliga 30 boksamlingarne hafva enligt mig meddelade uppgifter 16 användts flitigt eller någorlunda flitigt, under det att 14 varit mycket svagt eller nästan intet anlitade. Det bristande intresset för dessa boksamlingar, der de finnas, synes mig hufvudsakligen bero på ett allt för inskränkt antal böcker, dåligt urval och bristande medel till boksamlingarnes underhåll och utvidgning, men tvifvelsutan jemväl på den heterogena ledning, som blifvit dessa inrättningar beskärd, i det att skolrådet skall föreslå bokurvalet och kommunalstämman anslå medel till deras inköp. Jag är nästan viss om, att det skulle gå mycket bättre, om den sist nämnda pligten uppdragits åt kyrkostämman, der pastor är ordförande.

G. Enskilda skolor och inrättningar.

På landsbygden finnas mig veterligen inga sådana enskilda bildningsanstalter, som här kunna förtjena något afseende utom

söndagsskolor, som finnas i många församlingar men numera icke meddela någon undervisning i profana ämnen, utan endast afse att i en för barn lämplig form tillgodose deras behof af religiös uppbyggelse. En och annan af dessa stå under presterskapets ledning, andra under folkskolelärarens eller småskolelärarinnans, andra under enskilda personers, bland hvilka senare största delen står under separatistiskt inflytande. Endast i Visby stad hafva under här afsedda period funnits 3 enskilda skolor och ett barnhem. Af de förra har en icke varit afsedd att förbereda till eller ersätta folkskolan och af de två öfriga med ett sådant ändamål har den ena på mitt förslag indragits såsom icke motsvarande sitt syfte.

För öfrigt finnas i Visby flera tekniska bildningsanstalter, afsedda för ungdomens praktiska utveckling i olika afseenden, såsom *hushållningssällskapets* förutnämnda *slöjdskola*, der gossar undervisas i träslöjd, flickor i papparbeten, halm- och spånflätning etc, *fruntimmerssamfundets slöjdskola*, der flickor erhålla undervisning i väfning, sömnad och andra handarbeten, *hushållsskolan*, der flickor erhålla undervisning i matlagning och städning, *tekniska skolan* och dylika, åtminstone delvis för folket afsedda bildningsanstalter, hvartill äfven *Gotlands fornsal* kan hänföras.

II. Reglementen, bokföring och läseordning.

För Visby folkskoledistrikt, omfattande staden och de båda landsförsamlingarne, uppgjordes af skolrådet år 1887 förslag till nytt reglemente, som af domkapitlet stadfästes i slutet af samma år och blef gällande från och med år 1888; men i alla öfriga skoldistrikt äro de år 1876 fastställda reglementena ännu gällande, ehuru dessa i många afseenden äro föråldrade och otidsenliga. Efter en genom femårig erfarenhet vunnen insigt om behofvet i detta afseende för landsbygdens folkundervisningsanstalter, företogo sig dock stiftets folkskoleinspektörer nästlidna år 1892 att utarbета förslag till ett normalreglemente, som med smärre förändringar efter de olika distriktens lokala förhållanden skulle kunna blifva gällande för dem alla. Detta förslag har genom domkapitlets försorg blifvit för vederbörlig pröfning tillståndt de olika skolråden, som också redan inkommit med sina anmärkningar, ehuru domkapitlet med anledning deraf och inspektörernas utlåtande ännu icke fattat sitt beslut i ämnet.

I alla slag af skolor föres ordentlig dagbok och i alla folkskolor derjemte examenskatalog och matrikel, de flesta efter Lidbergska

formuläret. I ytterst få fall har jag funnit anledning till klander öfver oordentlighet i bokföringen. Förteckning på de barn, som under året inträda i skolåldern (fylla 7 år), aflemnas till vederbörande lärare vid läsårets början numera af alla pastorer, men många lemna dervid årligen fullständig förteckning öfver alla under året i skolåldern varande barn å tryckta blanketter från Hasse Tullbergs förlag.

Läseordning, upprättad af vederbörande lärare med eller utan påskrift af skolrådets ordförande, finnes i alla skolor. Dessa schemata äro upprättade i så nära anslutning som möjligt till de i nya normalplanen upptagna förslagen, med hvilka man dock på de allra flesta ställen känner sig mindre tillfredsstäld. För så vidt jag har erfarit, följas ock de antagna läseordningarne ordentligt, om än icke slafviskt, hvilket ju icke ens låter sig göra, då de hvarken äro eller kunna vara så minutiöst uppgjorda, att de icke skulle lemna rum för någon vexling under en och annan timme.

III. Lärotider.

a) Intagnings- och afgångstider i skolorna.

I öfverensstämmelse med gällande skolstadga intagas barn i allmänhet det år, under hvilket de fylla 7 år, så numera äfven i Visby stad. Der intagningen sker på hösten, såsom i de flesta distrikt är händelsen, intagas dock ofta äfven sådana barn, som i början af påföljande kalenderår uppnå 7 års ålder. Som regel gäller dervid, att intagning får ske blott en gång årligen. I ett par distrikt intagas dock ännu stundom nybörjare 2 å 3 gånger på året, hvilket likväl sker mera till följd af slapphet än af grundsats. Undantag i båda här berörda afseenden utgöra äfven de 4 ofvan nämnda folkskolorna, der barn nyinskrifvas blott en gång hvartannat år och der bland de intagna barnen somliga fylla 7, andra 8 år under intagningsåret.

Afgången från skolan sker *senast* det år, under hvilket barnet uppnår 14 års ålder, men ofta ett å två år förut, om barnet under sin skoltid flitigt besökt skolan. De barn åter, som till följd af föräldrarnes fattigdom och liknöjdhet i förening med vederbörande skolråds slapphet mycket försummat sin skolgång, få hanka med i de offentliga uppgifterna med några dagars årlig skolgång tills de fyllt 14 år, men sedan försvinna de vanligen lika spårlöst ur skolan som ur de officiella uppgifterna, någon gång med ett frampressadt,

uselt minimibetyg, men ofta utan en sådan frihetsattest. För att råda bot för detta onda, som lyckligtvis icke synnerligen ofta här förekommer, borde de officiella skoluppgifterna Litt A och B så inrättas, att kolumner för antalet öfveråriga barn, som vid uppgiftsårets början och slut icke erhållit afgangsbetyg eller genomgått föreskrifna kurser, der finge plats, då de åtminstone icke skulle undgå inspektörens uppmärksamhet.

b) *Läseåret och dess indelning.*

Läseåret börjar i de flesta distrikt med höstterminen men i några med vårterminen. Det omfattar i de flesta fall 8 kalendermånader eller $34\frac{1}{2}$ veckor, men, der afdelningsläsning förekommer, utsträcker det i regel till 9 kalendermånader eller $38\frac{1}{2}$ veckor, från hvilken regel dock ännu gifvas flera undantag.

Läseåret indelas i 2 terminer, en höst- och en vår-termin med mycket varierande begränsning. Blott i ett distrikt med afdelningsläsning, der de båda afdelningarne besöka skolan under skilda terminer, blifva dessa 4 under året, 2 för hvar afdelning.

I flertalet skolor taga de båda terminerna sin början den 1 september och den 1 februari samt afslutas den 30 november och den 30 juni, men i de flesta folkskolor, som hafva fristående småskolor under sig, omfatta de tiderna 15 september—15 december och 15 januari—15 juni, med anledning deraf att föräldrarna under sommarmånaderna hafva större behof af de äldre barnens biträde vid jordbruksarbetet, en anordning, som också faktiskt förbättrat skolgången i dessa distrikt. I Visby folk- och småskola omfatta dessa terminer 1 september—20 december och 20 januari—1 juni, i Kråkingbo 1 september—30 november och 20 januari—20 juni, och i Källunge 15 januari—30 april och 1 november—15 december (folkskoleafdelningen) samt 1 maj—30 juni och 1 september—31 oktober (småskoleafdelningen).

Skolveckan är inom detta inspektionsområde i de allra flesta fall inskränkt till 5 läsedagar, så att lördagen är fri. Endast Visby folk- och småskola samt 4 folkskolor å landsbygden äro i verksamhet 6 dagar i veckan. I senare fallet läses dock äfven i folkskolan endast 5 timmar om dagen, hvadan i folkskolorna läsas högst 30 timmar och i småskolorna högst 25 timmar i veckan. Under den mörkare årstiden indrages 1 timme dagligen. I Visby skolor läsas endast 28 timmar i veckan, hvarå i folkskolan ingen afprutning sker under den mörka årstiden, emedan der vid behof användes artificiell belysning.

Lofdagar äro allmänt och reglementsenligt skärtorsdagen och tredje dag påsk, hvartill komma lördagarna före påsk och pingst för de skolor, som hafva lördagsläsning. Enligt de ännu gällande reglementena äro derjemte i många distrikt 8—14 lofdagar under hösten bestämda för barnens deltagande i potatisskörden, men dels ersättas dessa dagar alltid vid teminens slut, dels betjenar man sig numera af detta lof endast i 3—4 distrikt. I Visby gifves reglementsenligt lof mårtensdagen den 10 november, men något »marknadslof» förekommer dess bättre numera hvarken der eller på landsbygden. I flera distrikt gifves lof 2—4 dagar om året för lärarnes besök i andra skolor och deltagande i läraremöten, och detta torde snart blifva allmän sed, som jag tror, till större gagn än skada för skolan, emedan derigenom det varma pedagogiska intresse, hvaraf isynnerhet de yngre lärarne så allmänt och löftesrikt lifvas, derigenom hålles vid magt. Derjemte inställes folkskolan för husförhörens skull några dagar i de församlingar, som sakna annat lämpligt rum för dessa förhörs hållande, och flere bland lärarne anse sig icke skyldige att genom öfverläsning ersätta dessa dagar.

Rasterna mellan de olika läsetimmarne gifvas nu allmänt i enlighet med nya normalplanen, oaktadt reglementena hafva andra bestämmelser.

IV. Undervisningen.

a) Dess allmänna ordnande är redan i hufvudsak angifvet, i det att endast i 8 blandade folkskolor barnen äro indelade i 4 läslag, som samtidigt undervisas af samme lärare, naturligtvis ofta med tillhjälp af monitörer. I de 4 blandade skolor, der läslagen äro 3, användes icke monitör, hvilket deremot är händelsen i de 3-klassiga småskolorna och en mindre folkskola. I 32 folkskolor, 1 mindre folkskola och 18 småskolor undervisas endast 2 skolklasser eller läslag samtidigt, sedan afdelningsläsningen införts i 13 skolor.

Beträffande lärokursernas omfattning för de olika skolreformerna följas numera allmänt normalplanens anvisningar, sedan planläggning och kursfördelning äfven för våra blandade folkskolor der intagits. Undantag gifvas dock för vissa ämnen, för hvilka nedanför redogöres. Att dock en märkbar skilnad förekommer i kursernas både utsträckning och grundliga inhemtande i skolor af samma form, ligger i sakens natur, då här vid lag så många olika faktorer samverka: normalplanens allmänna och elastiska ordalag, en mångfald af läroböcker med längre eller kortare kurser, bland hvilka valet är

fritt, olika barnantal och skolgång, olika nit och förmåga hos lärarne o. s. v.

Den s. k. minimikursen enligt § 48 i folkskolestadgan gifves dock icke i någon skola inom detta område den utsträckning, som normalplanen antyder, enär de barn, som här tillåtas afgå med minimikurs, avsluta sin skolgång i folkskolans andra årsklass. Så sker äfven i Visby; och på landsbygden, der hvarje skola blott har en lärare, kan normalplanens anvisning i detta afseende svårigen följas.

b) I de särskilda ämnena.

1. **Biblisk historia.** I detta ämne meddelas numera allmänt undervisning jemväl i småskolans första klass genom muntligt berättande. Endast i 3 skolor (Martebo, Gothem och Gammalgarn) har första årsklassen icke erhållit någon undervisning i detta ämne. Berättandet utföres af många lärarinnor på ett värdigt, stämningsfullt och barnasinnet tilltalande sätt, om än mindre fritt och själfständigt. Från och med småskolans andra klass, der barnen använda lärobok och få hemlexor i ämnet, fordras ännu rätt ofta af dem ett ordagrant återgifvande af lärobokens ord vid deras försök att »berätta», sedan lexan blifvit till sitt väsentliga innehåll utfrågad. Detta förfarande, som visserligen tjänar till minnets men icke till omdömet skärpande, har jag alltid ogillat och motarbetat, der det förekommit, men att alldeles undantränga denna metod har ännu ej lyckats.

2. **Katekes.** Med detta för barn svårfattliga ämne börjas ännu i allmänhet för tidigt och i flera skolor allt för tidigt. Ej blott textorden i Luthers lilla katekes inläras i alla småskolor, utan äfven Luthers förklaringsstycken till första och andra och i några skolor till alla 5 hufvudstyckena inläras i småskoleafdelningen. På folkskolans område fordras ännu nästan utan undantag af skolråden ordagrant memorerande af hela den genom k. cirkuläret den 11 oktober 1878 i nåder påbjudna katekesutvecklingen med alla dithörande bibelspråk, och derefter måste lärarekåren foga sig. Under tecknad har både vid skolläraremöten och prestmöten framhållit behofvet af någon inskränkning i katekesutanläsningen, och pluraliteten bland lärarekåren erkänner ej mindre behofvet af en sådan inskränkning än det berättigade i krafvet derpå jemlikt nåd. cirk. d. 12 maj 1865. Men presterskapet, som i sist berörda lagrum ej finner något misskrediterande af katekesutanläsningen i och för sig utan blott af en själlös sådan, misskänner enhälligt bemälda kraf. Er-

kännas måste ock, att flertalet bland folkskolans lärare härstädes visar ett ärligt bemödande att vid katekeslektionerna gifva åskådlighet, lif och kraft åt undervisningen. Men der tiden är knapp och barnantalet stort, nödgas man ännu i det närmaste inskränka sig till ett blott upphörande af de öfverlästa lexorna, några tillämpande förmaningsord samt en och annan ordförklaring och innehållsfördelning vid de nya lexornas beredande, eller ock måste läraren riskera att icke hinna kontrollera öfverläsningen hos halfva barnantalet, hvaröfver åter föräldrarne klaga. Flera bland de yngre och skickligare lärarne visa vid sträfvandet efter åskådlighet benägenhet att fördjupa sig i syntetiska omvägar och metodiska konststycken, hvarvid en enkel analys af isynnerhet Luthers sköna förklaringsstycken, som vanligen användas som syntes eller tillämpande sammanfattning af katekisationen, sällan medhinnas. I en och annan skola, der läraren saknar intresse för ämnet, synas katekeslektionerna vara de torraste och tråkigaste af alla både för lärare och lärjungar; och många pastorers klagan öfver den ringa förståndsutveckling, barnen vid konfirmationsundervisningen ådagalägga, tyckes visa, att den systematiska religionsundervisningen i våra folkskolor ännu lemnar mycket öfrigt att önska.

3. **Modersmålet.** I de flesta fristående småskolor tillämpas numera ljudmetoden vid barnens första öfningar i innanläsning, men sedan de väl inlärt de olika ljuden och deras beteckning samt vunnit någon färdighet i bådadernas förening till stafvelser och ord, användes äfven stafningsmetoden, emedan man gjort den erfarenheten, att barnen blifva osäkra i stafning, der ljudmetoden konsekvent genomföres. För öfrigt bedrifves undervisningen i detta viktiga ämne på småskolans område i allmänhet på ett mycket tillfredsställande sätt. På folkskolans område deremot vinnas temligen olika resultat i olika skolor efter deras olika organisation. Upprepade gånger har jag nödgats påyrka mera tid för innanläsningen på andra ämnens bekostnad, särdeles i skolor med afdelningsläsning, der t. o. m. i de högre klasserna den mekaniska innanläsningsfärdigheten ej sällan varit mer än lofligt skral. Vid periodens början förekom dessutom i flertalet folkskolor en entonig och liflös innanläsning. Man gaf den förre inspektören största skulden därför, emedan han på det bestämdaste afrådt från försöket att låta barnen vid innanläsningen använda »vanlig talton», emedan de gotländska barnen då betona högsvenskan på ett så förvridet och förvändt sätt, att det blir vidrigt och osmakligt att höra, och flere lärares försök i sådan rigtning hade bekräftat inspektörens utsago. Detta är dock redan nu i det närmaste en öfvervunnen ståndpunkt, då det visat sig, att

det blott är i början som barnen bära sig tafatt åt vid försöken att åstadkomma en naturlig betoning. Jag har hållit starkt på krafvet af en naturlig betoning, emedan hvarje betoningsfel gifver läraren en osviklig fingervisning om hvad barnet ej rätt uppfattat och således bör närmare utfrågas. Härigenom skärpes barnets ömdöme i hög grad, och jag vågar anse, att barnet genom vunnit färdighet att ledigt, flytande och med riktig betoning läsa innantill skänker detsamma ett större kapital af formel bildning än alla folkskolans s. k. realämnen tillsammans det förmå. Men skall detta mål med innanläsningen vinnas, så måste ock något vidsträcktare hänsyn tagas till grammatiken än hittills varit fallet inom folkskolan. För några år sedan inskränkte sig folkskolebarnens kunskap i detta afseende till ett föga säkert särskiljande af begreppen: tingord, ersättningsord, egenskapsord, utsäge-(händelse-)ord och småord samt det omtalade och det utsagda i satsen, i hvilken allt öfrigt subsumerades under det sväfvande begreppet »bestämningar». På senare tiden har dock ett omslag inträffat bland läroboksförfattare och folkskolelärare till förmån för både latinska termer och en något vidsträcktare kurs i svensk språklära. Nu kunna därför barnen i många folkskolor ordentligt redogöra för ej mindre olika slag af pronomen, verbens olika tidsformer, deras innebörd af tillstånd och verksamhet, aktiv och passiv form, konjugationer och deklinationer, genus och numerus, än äfven subjekt och predikat, olika slag af objekt, attribut och adverbial, hufvud- och bisatser o. s. v. För mången äldre lärare är dock satslösning ännu en mala crux. — Rättskrifningen, d. v. s. rättstafningen, är i de flesta folkskolor inom området tillfredsställande. Att resultatet af undervisningen i modersmålet, hvilket ämne jag ock egnat min största uppmärksamhet, under de senare åren visat spår af omisskänneliga framsteg, måste jag med glädje erkänna.

4. **Räkning.** I detta ämne öfverskridas ofta normalplanens både anvisningar och kurser. Vid början af perioden isynnerhet framträdde behandlingen af räkneundervisningen i en brokig mångfald. Hvad särskildt hufvudräkningen beträffar inskränkte man sig i somliga småskolor under första läsåret till talserien 1—20, under det man i andra under samma tid icke fann nog sysselsättning inom talserien 1—100. Man följde dock här i allmänhet en riktig metod under större eller mindre åskådlighet, grundlighet och omvexling i uppgifterna, hvilka än för tillfället uppfunnos af läraren (lärarinnan), än upplästes ur en bok, under det att man i en och annan folkskola gick till väga på alldeles samma sätt som vid skriftlig räkning. Rätt ofta utmärkte man sig genom två å tre

uppgifternas samtida utdelande till olika klasser eller grupper, hvarvid den ena fick redogöra för sin uppgift under det den andra löste sin. För min del har jag intet förtroende för en sådan metod, ty den tidsbesparing, som dermed afses, vinnes i regeln icke, och uppgifterna blifva dervid både lättare och sämre valda än nödigt är. Jemlikt den gamla regeln, att innehåll och omfång stå i omvänt förhållande till hvarandra, har jag funnit, att man kommer lika fort och mycket säkrare till målet genom att koncentrera sig på en uppgift i sänder. Mitt sträfvande har vid detta ämne gått ut på att aflägsna de ojemnheter, brister och oegentligheter, som jag uppmärksammat, samt att åstadkomma mera likformighet, ordning och grundlighet i detta viktiga och mycket bildande ämne och, som jag hoppas, icke utan synbar framgång. I allmänhet har jag hittills fäst mig mindre vid den skriftliga än vid hufvudräkningen, som också numera i de flesta skolor bedrivs på ett nöjaktigt och tillfredsställande sätt. Beträffande den skriftliga räkningen visar sig hos barnen vanligen större skiljaktighet i begåfning, bøjelse och framsteg än i afseende på hufvudräkningen, och flickorna äro här ofta underlägsna gossarne. Mången lärare bemödar sig ock mera om att här vid lag lägga ut på bredden än på djupet, hvori jag ännu ej allestädes lyckats åstadkomma någon ändring. Sträfvandet att gifva de äldre barnen kännedom och öfning uti de fyra räkneseätten i vanliga bråk äfven i sådana skolor, der normalplanen ej fordrar denna kurs, kan jag likväl ej misskänna, då erkännas måste, att den folkskolebildning, hvori ej ingår kännedomen om allmänna bråk, är enligt nutidens kraf ofullständig, och de barn, som nödgas sluta sin skolgång utan en sådan kännedom, äro otillräckligt utrustade för det praktiska lifvets många invecklade uppgifter.

5. **Geometri.** De skolor äro inom detta område ej många, der den i normalplanen föreskrifna kursen i detta ämne hinner fullständigt genomgås, huru obetydlig den än är, och i 14 folkskolor förekommer ämnet icke alls. Hvilka dessa skolor äro, ses af närslutna tabellariska uppgifter.¹ I somliga af dessa har jag i stället för att afstyrka tvärt om nödgats tillstyrka ett sådant förfarande, på det att ej något af skolans hufvudämnen måtte eftersättas.

6. **Geografi.** Detta ämne förekommer i alla folkskolor och mindre folkskolor i kurser, som fullt motsvara normalplanens, hvilka också måste anses fullt tillräckliga, särdeles beträffande fäderneslandet. I de allra flesta skolor bedrivs undervisningen i detta af både lärare och lärjungar omhuldade ämne på ett nöjaktigt sätt, och många yngre lärare undervisa häruti på ett så lifligt, åskådligt

¹ Dessa uppgifter hafva ej blifvit tryckta.

och talangfullt sätt, att alla måttliga anspråk måste anses tillfredsställda.

7. **Historia.** Till namnet förekommer detta ämne visserligen i alla folkskolor, men i de sämst organiserade endast såsom innanläsning i den historiska afdelningen af läseboken, då barnen få redogöra för innehållet af det lästa. I bättre lottade skolor användas lärobok och hemlexor. I sådana fall förekommer dock ämnet endast i folkskolans högre afdelning, vanligen med blott en timme i veckan. Odnerns lilla lärobok i fäderneslandets historia, som i de flesta fall användes, hinner dock på sådant sätt genomgå och repeteras. Att likväl en sådan obetydlig kurs i fäderneslandets historia icke kan bibringa någon djupare inblick i vårt folks kulturutveckling eller hos barnen kvarlemnade några varaktigare intryck för lifvet, är väl gifvet. Och då geografin i våra folkskolor vanligen tillmättes fyra gånger så mycken tid som historien, har jag mången gång undrat, huru vida ej ett omvänt förhållande skulle blifva mera fruktbärande för det nationella lifvet, synnerligen som geografiens enskildheter lättare glömmas än historiens.

8. **Naturkunnighet.** I de sämst lottade folkskolorna behandlas detta ämne på samma sätt som undervisningen i svensk historia, nemligen såsom innanläsning i läseboken med ett och annat muntligt tillägg af läraren. Vid i sådana skolor anställda förhör i ämnet hafva dock barnen visat sig ega kännedom om naturens viktigaste föremål och företeelser. I mer än fyra femtedelar af alla folkskolor inom området användas lärobok och hemlexor; och i flesta af dessa bedrifves undervisningen med samma nit och framgång, som ofvan nämnts beträffande geografin. Nödig åskådningsmateriel för detta ämne saknas dock ännu i många skolor, särdeles med afseende på läran om naturföreteelserna.

De särskilda »åskådningsöfningar», som åtminstone på schemat äro upptagna i alla fristående småskolor äfvensom i en och annan blandad folkskola, utgöra deremot icke något favoritämne för vederbörande lärarinnor, oaktadt lämpliga planscher finnas. En och annan behandlar dessa åskådningslektioner hufvudsakligen såsom talöfningar, under det de flesta betrakta och behandla dem såsom en förberedande undervisning i naturkunnighet. Såväl i enskilda samtal med lärarinnorna som genom föredrag vid ett offentligt läraremöte har jag framhållit, att hvarken det ena eller det andra af nys nämnda behandlingssätt kan vara det rigtige, och dervid hänvisat till normalplanen, som kort, men klart och tydligt angifver dessa åskådningsöfningars syftemål, betydelse och metod. Likväl kan jag ej berömma mig af att i nämnvärd grad hafva lyckats ingifva ökad

håg för eller ökad insigt i dessa öfningars rätta bedrifvande. Det vill nästan synas som om man vid seminarierna icke lade synnerligt vikt vid dessa åskådningsöfningar, som dock kunde blifva till väsentligt gagn vid utvecklingen af barnens iakttagelseförmåga, om de rätt bedrefvos. Också saknas en billig och lätt tillgänglig handledning i ämnet, ty Lyttkens' afhandling: »Om åskådningsundervisning» i utländska skolor är för vidlyftig och svårfattlig, och Karl Kastmans förträffliga uppsats: »Om åskådningsöfningarna vid den första undervisningen» i tredje häftet af »Skolan och hemmet» finnes ej utgifven i särskild broschyr, hvilket dock vore högeligen att önska. Andra skrifter i ämnet känner jag ej.

9. **Teckning.** Vanligen öfvas nu mera detta ämne från och med andra klassen i småskolan till och med folkskolans högsta klass, öfverallt efter Stuhlmanska metoden. Dock vet jag ingen folkskola utom Visby, der man hinner fullständigt afsluta denna kurs. I 11 fristående småskolor samt inom småskoleafdelningen af de flesta blandade folkskolor förekommer ingen teckning och i 6 af de sistnämnda öfvas icke alls detta ämne, och jag har ej funnit skäl att strängt yrka derpå, der ökad tid varit behöflig för viktigare ämnen. Den Stuhlmanska metoden ratas ofta, men enligt min tanke utan giltiga skäl. Ty om denna metod följes med omdöme och nödigt urval, så att den hinner fullständigt genomgå, bör den såsom hufvudsakligen innehållande mönster- och ornamentsritning mer än någon annan metod kunna för allmogens barn af båda könen blifva till gagn i det praktiska lifvet. Den bör ock kunna vara af lika stor pedagogisk betydelse som hvilken annan metod som helst. Sjöström har i ett litet häfte »Förebilder för teckning», hvilket jag flitigt rekommenderat, visat, huru man genom smärre förändringar af de Stuhlmanska mönstren kan bilda enkla konstföremål och derigenom åstadkomma större omvexling och intresse vid dessa enformiga öfningar.

10. **Sång.** I alla skolor utan undantag öfvas sång, i småskolorna efter gehör och i folkskolorna efter noter eller siffror, numera mest efter noter. Chevèsmetoden har försökts i några skolor, men vunnit föga utbredande, och det gamla Dillnerska siffersystemet har allt mer fått gifva vika för notsystemet. — I ganska få skolor har jag funnit sångundervisningen planmessigt och pedagogiskt ordnad. Hvarje lärare eller lärarinna följde sin smak eller osmak hvad urvalet af sångstycken beträffade, utan afseende på lätthet eller svårhet, barnens olika ålder och utveckling, tonomfång och intervaller, andhemtning, textbehandling o. s. v., och tonträffning öfvades ej särdeles mycket. Numera, sedan flera goda och progressivt ordnade sångsamlingar för folkskolorna utgivits äfvensom sångläror och sång-

metodiska skrifter, till hvilka jag kunnat hänvisa, har dock mera likformighet, plan och ordning börjat iakttagas. Den unisona sången öfvas i skolorna mera nu än förr. Tvåstämmig sång af skolbarn får man någon gång höra, men nästan aldrig fyrstämmig.

11. Gymnastik öfvas i alla skolor utan undantag, men i ganska få hafva dessa öfningar någon större omfattning eller bedrifvas med någon synnerlig lust och lifaktighet, och vapenöfningar förekomma ingenstädes, ej ens i de få skolor, der ännu trägevär finnas. I några få skolor, der Liedbäcks dagöfningar följas, bedrifvas dock de gymnastiska öfningarne både planmessigt, allsidigt och lifaktigt. För öfrigt förekomma endast arnrörelser och marscher. Det måtte för dessa öfningar finnas nog litet förtroende hos den gotländska allmänheten, till och med hos bildadt folk, ty då jag för få år sedan i en tidningsuppsats kom att göra en lindrig antydning om behovet och lagenligheten af något mera i denna väg än hvad som nu förekommer, möttes jag endast af anonyma sarkasmer.

12. Trädgårdsskötsel. I detta ämne har under perioden omisskänneliga framsteg gjorts såväl beträffande anskaffande af lämpliga skolträdgårdar som införande af en ordnad undervisning i ämnet. I 10 distrikt hafva nemligen för detta ändamål anskaffats lämpliga jordland, merendels i samband med laga skiftens genomförande, ehuru en del af dessa nya planteringsland ännu ej hunnit vederbörligen ordnas och istandsättas för sitt ändamål. Under det sista året har dock undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering meddelats i 23 folkskolor, under det att för sådan undervisning afsedda trädgårdar utgjort 33. I 22 folkskolor har ännu ingen undervisning i detta ämne meddelats, men god utsigt finnes för, att äfven i åtskilliga bland dessa dylik undervisning i den närmaste framtiden skall blifva införd. Många svårigheter yppa sig likväl här och hvar att få berörda undervisning ändamålsenligt anordnad, dels med afseende å lämplig tid derför, dels med afseende på trädgårdens gödning samt rensning och vattning under ferierna. Ett varmare intresse har dock blifvit väckt hos allmänheten för denna viktiga sak, och detta ej så mycket genom initiativ från vederbörande skolråd eller lärare, utan mera genom länets hushållningssällskap, som en längre tid för billigt pris tillhandahållit allmänheten skickliga trädgårdsmästare för trädgårdars anläggning.

13. Slöjd. Då man, såsom mig synes, icke utan fog anmärkt, att slöjdundervisningen vid våra folkskolor ej bör rubriceras såsom särskilda skolor i samma mening som småskolor och fortsättnings-skolor, utan blott såsom ett särskildt i skolan förekommande undervisningsämne, om ock till sin natur vida skildt från öfriga ämnen,

har jag ej bland undervisningsanstalterna här ofvan velat inränga detta ämne.

a. I träslöjd för gossar meddelades undervisning under år 1892 vid 17 folkskolor, vid alla med statsbidrag, under det att vid periodens början sådan undervisning meddelades endast vid 4 folkskolor inom detta område, hvadan intresset för detta ämne fyrdubblats, oaktadt hushållningssällskapet redan 1888 indrog sina årliga bidrag, som förut utgått med samma belopp som statens. Framgången har dock vunnits endast genom uppoffringar från lärarnes sida, i det desse förklarar sig villige att undervisa i ämnet för ett arvode, motsvarande statsbidraget eller 75 kronor per år. Och ehuru endast 4 timmars undervisning i veckan fordras, hafva flere lärare frivilligt utsträckt denna undervisning till 5—6 timmar i veckan. För att uppmuntra församlingarne till införande af dylik slöjdundervisning i folkskolorna har dock hushållningssällskapet under de senare åren till hvarje folkskola, som infört detta ämne, gratis utdelat 6 hyfvelbänkar med tillhörande verktygsuppsättning, då församlingen icke betungas med andra kostnader för denna sak än för anskaffande af lokal samt årligen något slöjdvirke till 8—12 kronors värde. Utom vid Visby folkskola, der församlingen åtagit sig rätt dryga utgifter för slöjdundervisningen, är det endast i fyra skolor på landsbygden, der församlingen med något ringa belopp bidrager till lärarens arvode, som då bestämts till 100 kronor per år, vanligen med skyldighet för läraren att på egen bekostnad anskaffa slöjdvirke. Öfver allt få barnen nu mera själfva behålla de slöjdalster, de tillverkat, hvilket i betydlig mån stegrar deras intresse. För öfrigt äro lärarne och barnens målsmän i lika hög grad intresserade för detta ämne, der det blifvit infördt, hvilket synes lofva godt för framtiden, då otvifvelaktigt är, att slöjden, allmänt införd såsom undervisningsämne i våra skolor, måste komma att utöfva ett stort och välsignelserikt inflytande på hela vårt uppfostringssystem. Blott i två skolor äro särskilda slöjdlärare anställda, men i de öfriga 15 undervisar ordinarie läraren på stället jemväl i slöjd, hvilket ock visat sig vara i pedagogiskt afseende fördelaktigast.

b. I kvinlig handaslöjd för flickor har under sista året meddelats undervisning uti 15 folk- och småskolor, tillhörande 12 skol-distrikt. Endast vid Visby folkskola har särskild lärarinna i detta ämne varit anställd och aflönad, men i de öfriga har ifrågavarande undervisning i regel meddelats af småskolelärarinnan på stället, i de flesta fall utan något arvode, hvarför ock denna undervisning i regel meddelats under skolans lagliga arbetstid och således inkräktat på läsetimmarne samt åstadkommit rubbningar i skolans läseordning.

I de flesta fall få barnen sjelfva anskaffa materialier till sina arbeten, hvarför också mödrarna, icke lärarinnan, bestämma, hvilka handarbeten barnen skola utföra, hvarvid valet blott sällan träffar det nyttiga, men ofta det flärdfulla. Då under sådana förhållanden ej heller någon progressiv ordningsföljd efter arbetenas svårighet kan iakttagas, ej någon täflan mellan kamrater af samma ålder och klass kan ifrågakomma, och således hvarje pedagogisk hänsyn måste åsidosättas, har jag upprepade gånger både inför skolråden och Högskolans domkapitlet nödgats beteckna denna slöjdundervisning såsom af högst tvifvelaktigt värde. Någon utsigt till förbättring häruti anser jag ej vara gifven, förr än staten beviljar anslag äfven till denna slöjd-art och dervid för dess åtnjutande bestämmer villkor, som kunna föra detta undervisningsämne in på en rätt väg. Likväl har utom i Visby folkskola äfven i ett par skolor på landsbygden en bättre ordning blifvit införd genom skolrådsordförandens ihärdiga sträfvande, i det att derstädes undervisningen i qvinlig såväl som den i manlig slöjd meddelas å särskilda tider, utom skolans lagliga arbetstid, mot särskildt arfvode och efter fröken Lundins utmärkta metod, hvarvid äfven medel anslagits till materialier för de fattigare barnen.

V. Lärjungar.

Då för deras intagning och afgang redogörelse redan lemnats, har jag här att särskildt fästa mig vid

a) <i>deras antal.</i> Enligt skolrådets officiella uppgifter Litt. B. utgjorde antalet barn inom skolåldern			
— om 7—14 år — inom detta område åren	1887 och 1892		
inom Visby stads- och landsförsamlingar	980	1,032	
» Norra kontraktets öfriga församlingar	2,117	1,980	
» Medelkontraktets östra hälft	1,086	1,043	
	Summa 4,183	4,055,	

hvarvid inom hela området flickornas antal år 1887

understeg gossarnes med 23 och år 1892 med 65.

Af dessa barn hafva, såsom framgår af ofvan nämnda officiella uppgifter, under förenämnda år undervisats i egna distrikts folkskolor

undervisats i egna distrikts folkskolor	2,488	2,551
i mindre folkskolor af samma natur	72	45
i fristående småskolor	732	708
i folkundervisningsanstalter utom egna distrikt . .	149	147
i allmänna läroverk och specialskolor	151	163

Transport 3,592	3,614
-----------------	-------

	Transport	3,592	3,614
i enskilda skolor		76	67
i hemmen		78	72
	Summa	3,746	3,753,
hvaremot under samma år ej hafva åtnjutit någon undervisning:			
efter inhemtande af minimikurs		139	87
» » af fullständig kurs		157	179
till följd af sjukdom eller naturfel		15	18
af annan anledning (vanligen ej börjat skolan)		89	16
om hvilka uppgifter saknats		27	2
	Summa	427	302.

Härvid är dock att märka, det många af de barn, som här angifvits såsom undervisade i egentliga folkskolor, tillhöra småskoleafdelningen i blandade folkskolor.

Af dessa jämförande uppgifter mellan begynnelse- och slutåret framgår, att barnantalet under perioden ökats i Visby med 5,30 procent, men minskats å landsbygden med 5,62 procent, hvilket förhållande tydligen beror dels på inflyttning till staden dels på den ymniga emigrationen till Amerika.

b) *deras kunskaper*. Jemlikt denna berättelse bifogade tabellriska uppgifter¹ hafva de vid inspektionerna närvarande barnen på småskolekursens område utgjort ett antal af 891 och på folkskolans område ett antal af 1,466 eller tillsammans 2,357. Af dessa barn hafva följande antal åtnjutit undervisning i nedanstående ämnen:

	Antal i hvarje ämne.	
	Närvarande.	I procent af alla närvarande barn.
I biblisk historia	2,336	99 %
» katekes	1,787	76 %
» modersmålet	2,357	100 %
» skrifning	2,357	100 %
» räkning	2,357	100 %
» geometri	466	20 %
» geografi	1,471	62 %
» historia	713	30 %
» naturkunnighet	1,334	57 %
» teckning	1,587	67 %
» sång	2,328	99 %
» gymnastik	2,357	100 %
» trädgårdsskötsel	342	15 %
» träslöjd—gossar	210	9 %
» qvinlig slöjd—flickor	533	23 %

¹ Dessa uppgifter hafva ej blifvit tryckta.

hvarvid dock bör anmärkas, att de slöjdande gossarne hafva utgjort omkring 17 procent af alla närvarande gossar och omkring 27 procent af alla folkskoleafdelningens gossar, under det att de slöjdande flickorna utgjort omkring 48 procent af alla närvarande flickor.

Alla de i § 12 af gällande folkskolestadga angifna ämnen utgöra således föremål för undervisning. Och huru med kursernas omfång och grundligheten af deras inhemtande förhåller sig, har förut blifvit anfördt.

c) *deras uppförande.* Detta har i allmänhet vitsordats såsom godt. Flera undantag gifvas dock, särdeles under form af skolkning utan målsmäns vetskaper, uppstudsighet mot vederbörande lärare, osannfärdighet, lättja och snatteri. En och annan gång har det händt ej blott i Visby utan äfven på landsbygden, att någon varnartig pojke rymt både från skolan och föräldrahemmet samt genom handräckning af kronobetjeningen måst återföras. Olydnad, uppstudsighet och lättja förekomma, tyvärr, ej så sällan, emedan dylika oarter strafföst tolereras i många hem, der antingen klemighet eller sedeförderf hos föräldrarne föranleder en långt gående slapphet i barnens uppfostran. I en annexförsamling misstänktes några barn för onani, och läraren hade derom varskott föräldrarne, som dock ansågo misstanken ogrundad och togo barnen i försvar. En framstående person inom församlingen yttrade dock i enskildt samtal med mig, att han åtminstone konstaterat ett fall af sådan vanart, och ansåg därför lärarens misstankar grundade, ehuru denne enligt hans förmenande ej behandlat saken med tillbörlig takt och grannlagenhet. I en moderförsamling vid östra kusten hade läraren agat en gosse, hvilken blifvit beträdd som auktor till ett par osedliga skrivelser och teckningar, som cirkulerat bland kamraterna. Fadern till denne gosse hade mod nog att vid ett inspektionstillfälle inför skolrådsordföranden och mig anklaga läraren för denna aga såsom enligt hans förmenande orättvis, emedan gossen skulle gjort sig skyldig till denna förseelse utom skolan, i hvilket fall läraren ej hade med saken att skaffa. Läraren kunde tyvärr vid tillfället både uppvisa de smutsiga skrivelserna och bevisa deras tillkomst inom skolan. I samma skola hade en gosse flera gånger beträddts med onaturlig grymhet mot djur, hvilket sorgliga förhållande dock torde härleda sig från en viss grad af idiotism eller någon sjuklig mani hos barnet, som ej såg elakt ut och vid tillfrågan ärligt bekände sina illdåd, men ej förmådde visa den ringaste grad af ånger deröfver. Snatteri har förekommit i enstaka fall hos något fattigt barn, men mera sällan. Endast i Visby stad har en och annan gosse från något lastens och fattigdomens näste visat en alltför tidig utvecklad böjelse för rus-

drycker, men på landsbygden har ej försports någon sådan oart bland skolbarnen.

d) *deras skolgång*. Att denna under i fråga varande inspektionsperiod i väsentlig mån förbättrats, är jag i tillfälle att med tydliga siffror konstatera. Enligt vid inspektionstillfällena förda anteckningar voro under år 1887 endast 84,70 % af de i de besökta afdelningarne inskrifna barnen närvarande vid inspektionerna, hvaremot af de ofvan omförmälda tabellerna framgår, att under åren 1891—1892 i det närmaste 90 % af i de besökta afdelningarne inskrifna barnen vid inspektionerna varit tillstädes. Denna förbättring i skolgången torde ock få anses åtminstone i någon mån framkallad genom af mig i samråd med min kollega i södra området vidtagna åtgärder i sådant syfte. Efter det första årets erfarenhet af den klena skolgången inom flera skoldistrikt af båda områdena öfverenskommo stiftets båda inspektörer att för kommande år från lärarekåren infordra speciella primäruppgifter för utarbetande å vår sida af en åskädlig skolgångsstatistik. För år 1888 infordrades dessa primäruppgifter under form af svar på fem olika frågor, men efter åtskilligt sökande har jag för min del utarbetat och till lärarekåren inom norra inspektionsområdet distribuerat det formulär för nämnda primäruppgifter, som meddelas i bilagan A. till denna berättelse, hvilket formulär användts under de tre sista åren och befunnits tillfredsställande. Den på grund af bemälda primäruppgifter utarbetade skolgångsstatistiken, som årligen genom Högsk. domkapitlets försorg distribuerats till såväl lärarekåren som skolråden, visade redan för 1888 en märkbar förbättring af skolgången, i det att de faktiska skolbesöken nämnda år uppgick i medeltal till 87,59 procent af skolpligtiga dagar, hvadan skolförsummelserna, inberäknad den ofrivilliga frånvaron på grund af sjukdom och naturhinder, uppgingo endast till 12,41 % af skolpligtiga dagar i medeltal. Huru skolgången gestaltat sig under år 1892, ses af statistiken för detta år, som meddelas i bilagan B. till denna berättelse. Deraf framgår, att de faktiska skolförsummelserna nämnda år uppgått i medeltal endast till 9,70 % och med frånräkning af den ofrivilliga frånvaron blott till 4,77 % i medeltal, hvaremot enskilda skolor finnas, der den frivilliga frånvaron under hela året uppgått endast till 1 % för hvarje barn. Huru skolgången senast gestaltat sig särskildt i Visby stad, der den under föregående inspektionsperioder lemnat mycket öfrigt att önska, kan fullständigt ses af bilagan A., där de statistiska primäruppgifterna för staden meddelas. De omfattande framsteg och förbättringar, som under denna period utmärkt Visby stads skolväsende framför många andra distrikts, ej blott med afseende på skolgången, utan

jemväl i så många andra afseenden, hafva dock ej i nämnvärd mån föranledts af skolgångsstatistiken eller min verksamhet i öfrigt, utan fastmera af det kraftfulla och konsekventa häfdande af gällande föreskrifter, som der egt rum under biskop von Schéeles nitiska styrelse i egenskap af ordförande i skolråd och kyrkostämma inom detta samhälle.

VI. Lärare.

a) Vid folkskolan äro f. n. anställda 49 ord. lärare, 2 ord. lärarinnor samt 1 e. o. lärare och 1 e. o. lärarinna, eller tillsammans 53, och hafva under perioden blott ökats med 2 individer, hvaremot antalet af dem, som innehafva ordinarie tjänst, ökats med 8, hvilka förändringar tillhöra Visby stads folkskola, der under år 1887 funnos blott 2 ord. och 3 e. o. lärare samt 3 biträdande icke examinerade lärarinnor, hvaremot derstädes nu äro anställda 6 ord. lärare, 2 ord. lärarinnor samt 1 e. o. lärare och 1 e. o. lärarinna. I folkskolorna på landsbygden finnas numera ingen ordinarie eller e. o. lärarinna, ty sedan de 2:ne af denna egenskap, som vid periodens början voro anställda i Bro och Fleringe folkskolor, ingått äktenskap, hafva dessa platser återbesatts med manliga innehafvare.

För öfrigt har under denna period omsättningen bland folkskolans lärarepersonal ej varit så ringa, i det att 3 ordinarie lärare hafva afidit, 5 hafva erhållit afsked med full pension, 2 med afkortad och 1 afgått utan pension. Blott 4 ordinarie lärare hafva sökt och erhållit transport dels inom, dels utom stiftet.

Hvad beträffar de teoretiska förutsättningarna för lärarekompetensen hos här afsedda kår, så har bland de nu inom området tjänstgörande lärarne blott 1 aflagt filosofie kandidatexamen samt 1 student- och dimissionsexamen, alla de öfriga blott folkskolelärareexamen. Bland dessa qvarstå nu endast 11 lärare, som aflagt sin examen vid det längesedan indragna seminariet i Visby och således genomgått en vida ofullständigare kurs för sin utbildning än de öfriga, som utgått från de nya seminarierna med 3—4 års lärokurs. Dock hafva flera af dessa äldre lärare genom sjelfstudium och en rikare erfarenhet, inhemtagad under nitiskt och pligttroget utöfvande af sitt ansvarsfulla kall, visat sig fullt jembördiga med flertalet af sina yngre kamrater. Detta gäller isynnerhet 5 af dem.

Tager jag i närmare betraktande den praktiska och effektiva förmågan eller lärareskickligheten hos denna kår, sådan jag under dessa 6 år lärt känna den eller förmått uppskatta densamma under ärligt bemödande om ett opartiskt och rättvist bedömande, så anser

jag mig bland alla dessa lärare och lärarinnor, ordinarie och extra ordinarie, kunna vitsorda

- 6 för berömlig,
- 23 » med beröm godkänd,
- 13 » godkänd och
- 8 » försvarlig eller underhållig lärareskicklighet.

De återstående 3 lärarne äro så nyligen tillsatta, att jag ännu ej kunnat eller vågat ingå på något bedömande af deras förmåga. Vid uppskattandet af den här betecknade läraredugligheten har jag dock fäst mig ej blott vid kunskapsförråd, naturlig skarp-sinnighet och begåfning, metodisk konstfärdighet och en formel smidighet i uttryckssätt och dylikt, utan lika mycket vid det ihållande och obevittnade nitet, som frambringar resultat efter gifna organisationsförhållanden och skolgångsflit, kärlek och aktning för kallet och barnen, förmågan att draga de senare till sig och skolan genom att göra arbetet för dem der kärt, förmågan att upprätthålla ordning, tukt och allvar utan skrik, smädelser och hårdhet. Jag är medveten om, att flere bland dem med andra betygsgraden utmärkta sitta inne med naturliga förutsättningar för vinnande af högsta vitsordet, men en och annan bland de mest begåfvade synes ej vara besjälad af någon högre aktning eller kärlek för sitt kall, och vill ogera derpå spillta någon tid och omsorg utöfver hvad lag och reglemente ålägga. Ej underligt då, om deras undervisnings- och uppfostringsresultat blifva mindre lysande än deras begåfning.

För oduglighet i tjensten hafva under denna period 2 lärare erhållit af Kongl. Maj:t fastställd varning, hvarefter den ene funnit för godt att taga afsked. En annan, som i ännu högre grad förtjent en sådan varning, men ej erhållit den, har dock i godo låtit förmå sig att begära sitt entledigande, som ock med nöje beviljats af vederbörande skolråd.

En lärare har inför domstol varit tilltalad och blifvit bötfäld för misshandel å en trotsig och vanartad skolgosse under kroppsagas utdelande, ehuru gossen endast ett par dagar hade något men af den hårdhändta agan. Detta förhållande kan jag dock ej anse innebära något verkligt nedsättande af ifrågavarande lärares moraliska värde och anseende, då det nu är fullt bevisligt, att han ej ensam utdelat agan, utan i förening med en skolrådsledamot, som enligt gossens och målsmannens—målssegarens erkännande just utdelat de farliga slagen och därför helt nyligen till följd af samme målsmans hot om stämning nödgats nedmuta saken med en penningesumma. Måste därför berörda domslut nödvändigt anses som en juridisk rättvisa, så kan det väl knappast få anses som en moralisk sådan. Jag om-

nämner detta förhållande endast för att antyda, huru en lärare under stundom af pur kittslighet, hämd- eller vinstbegär hos vissa föräldrar kan blifva utsatt för trakasseri och förföljelse. Under det att barnen allt mer lemnas utan tukt i hemmen, utbreder sig likväl i samma mån inom vissa kårer den åsigten, att kroppsagas användande i skolan är obehöfligt, otidsenligt och barbariskt. Min på erfarenhet grundade öfvertygelse är dock den, att det visserligen i många skolor och i många särskilda fall men icke i alla är möjligt att utan kroppsagas användande upprätthålla tillbörlig disciplin under nu rådande förhållanden.

För öfrigt har ingen lärare härstädes under denna period varit tilltalad för något brott. Med undantag af 3 lärare, hvilka visserligen ej äro notoriskt brottsliga, men ej heller kunna vitsordas såsom i sedligt afseende fullt oförvitliga, har intet varit att anmärka mot lärarekårens sedlighet och uppförande, utan anser jag denna kår fullt så moraliskt aktningvärd som någon annan. En och annan yngre lärare har likväl någon gång väckt bekymmer genom dels separatistiska tendenser, dels yttrade sympatier för rationalistisk åskådning och litteratur, dels en allt för ömtålig eller öfverdrifven hederskänsla i förhållande till förmän.

Löneförmånerna utgå allmänt efter lag utom i Visby och å Slitehamn, der de åtminstone delvis ställa sig högre. Dessa förmåner äro ännu visserligen knappa och kunna ej tillfredsställa stora anspråk, men för flertalet synas de dock — med god hushållning — förslå till beredande af en anständig bergning, och ej så få hafva kunnat af sina inskränkta årsinkomster sammanspara en vacker behållning för ålderns dagar.

Ej mindre än 34 ord. lärare äro äfven klockare och många bland dessa tillika organister. Men dessa bitjenster äro så föga lönande i inkomstväg, att flertalet skulle med nöje afstå både tjänst och lön, om det stodo i deras fria val. Dessa bitjenster äro dock här på ön så fast sammankopplade med lärares tjänsterna, att innehafvarne måste med eller mot sin vilja behålla dem, mången gång till föga fromma både för kyrkosången och skolundervisningen. Högsta lönebeloppen på landsbygden inom detta område äro 100 kronor för klockare och 100 kronor för organist. Men oftast inskränker sig klockarelönen till 50—70 kronor och organistlönen till 25—40 kronor per år, och det är ej sällsynt att klockaren, som tillika är kantor, får bekosta sig sjelf både orgel och organistlön, om han vill bereda sig någon lindring i sångskyldigheten. Skall läraren dertill aflöna klockaresubstitut med 30—75 kronor, mellan hvilka summor deras arfvoden variera, och dessa biträden vanligen sköta endast ringare-

och kyrkovaktaretjensterna, som här äfven ingå i klockaretjensten, så har ordinarien qvar endast en mängd skyldigheter och ansvar, för hvilka han ej har annan ersättning än förmåner af sitt lära-rekall.

Bättre lönar sig därför slöjdlärarebefattningen såsom binäring, äfven när intet annat arfvode än statsbidraget därför erhålles. Der ingen lönande binäring står till buds, och inkomsterna till följd af bristande sparsamhets- eller försakelseförmåga eller andra orsaker blifva otillräckliga, slår man sig ofta på jordbruk, såsom fallet är med 11 lärare inom detta område, hvilket dock ej länder till fövör för skolarbetet.

b) *Vid småskolan* äro f. n. anställda 2 lärare och 29 lärarinnor samt vid de 2 mindre folkskolorna 1 lärare och 1 lärarinna. Utom 2 lärarinnor hafva alla de öfriga genomgått 3, 7 eller 8 månaders utbildningskurser vid något landstingsseminarium. Bland lärarinnorna hafva dock 2 genomgått 2-årig kurs vid ett statens seminarium. Af 9 lärarinnor, som genomgått endast 3 månaders seminariekurs, hafva 8, som varit vid småskola anställda före år 1878, inför undertecknad och en yngre vid ett statens seminarium undergått kompletteringspröfning enligt kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 § 6.

Beträffande denna kärs skicklighet och förmåga till sin kallelses utföfvande anser jag mig kunna vitsorda

9 för berömlig.

14 » med beröm godkänd,

7 » godkänd och

3 » försvarlig undervisningsskicklighet, hvarvid jag äfven här fäster mig lika mycket vid nitet och troheten som vid den formella förmågan.

Omsättningen är naturligtvis på detta område mycket lifvigare än bland den ordinarie lärarekåren vid folkskolan. Anledningarne till förflyttning äro af många slag, såsom ingående af äktenskap, sökande efter förmånligare anställning, sjuklighet o. s. v., men mycket sällan tages initiativet från skolrådets sida, emedan dessa lärarinnor i allmänhet sköta sin tjänst till vederbörandes fulla belåtenhet. Lönvilkoren äro i allmänhet numera 300 kronor årligen. En lärare och 5 lärarinnor hafva dock såsom ej kompetenta till högsta statsbidraget något mindre, likväl öfver 250 kronor. Endast småskoleläraren i Ånga har fortfarande blott 200 kronor. Småskolelärarinnorna i Visby hafva 400, 450 och 500 kronor årligen efter ålder; men då lärarinnorna på landsbygden ofta hafva fritt husrum och vedbrand, på ett par ställen äfven ett mindre planteringsland, jemte den kon-

tanta lönen, så äro deras förmåner ofta fullt jemförliga med stads-lärarynnornas. Nätt och jemnt tillräckliga till kläder och föda synas dessa löneförmåner vara, synnerligen då den lilla inkomsten mången gång måste delas med en åldrig moder eller annan anhörig. Men äfven bland lärarinnor, som endast hafva sina egna personer att sörja för, har jag mig ej bekant någon, som af sina årliga löneförmåner förmår samla någon sparpennig för ålderdomen. Till någon del torde detta dock hafva sin förklaringsgrund i det förhållandet, att sparsamhet och enkelhet icke äro att räkna bland våra lärarinnors mest kultiverade dygder. Ingen bland denna lärarepersonal har uppnått pensionsåldern, ty endast 3 hafva uppnått 50 år och 9 äro mellan 40—50; de öfriga mellan 20—40 år.

VII. Undervisningsmateriel.

Huru härmed för närvarande förhåller sig, framgår af de insända tabellariska uppgifterna,¹ i det att hvad folkskolan beträffar — de båda mindre folkskolorna medräknade — materielen uti 26 sådana betecknats som medelmåttig, i 9 sådana såsom öfver medelmåttan och i 12 sådana såsom varande under medelmåttan samt, hvad småskolan beträffar, uti

8 sådana betecknats såsom medelmåttig,

3 sådana såsom öfver medelmåttan och

13 dylika såsom under medelmåttan.

De anförda uppgifterna synas visserligen ej synnerligen smickrande, men om jag kunde framställa en efter samma grunder uppgjord tablå öfver förhållandet i detta afseende för 6 år sedan — hvilket jag dock hvarken kan eller vill — skulle emellertid skilnaden nog blifva märkbar. Upprepade gånger har jag måst påminna både skriftligt och muntligt om behovet af de minsta småsaker, utan att dock dessa blifvit anskaffade. Det har på mer än ett ställe händt, att jag efter första tillsägelsen återkommit till samma skola två gånger med upprepande i ena eller andra formen af det gjorda åskandets, utan att likväl något åtgjorts. Muntliga tillsägelser hafva sällan någon verkan, utan tvifvel därför, att de icke antecknas och sedan glömmas. Det forna sättet att requirera skolmateriel genom domkapitlet utgjorde också ofta ett svårt hinder för erhållande af sådan materiel, ty då dylika requisitioner mottagas endast en kort tid på året och inom en viss dag — vanligen den 1 april — då in-

¹ Ej tryckta.

spektören ännu ej hunnit besöka skolan — försattes ofta fataliedagen genom glömska och sedan var det för sent för det året. Sedan nu detta hinder blifvit undanröjdt, hoppas jag, att det skall gå betydligt lättare att erhålla nödig undervisningsmateriel. Tillägget till § 8 af folkskolestadgan genom k. kungörelsen den 5 augusti 1892 kommer nog äfven att utöfva ett godt inflytande i detta afseende. Lärarne hade nog äfven hittills kunnat mera än det skett medverka till hastigare framsteg i berörda afseende genom påminnelser hos skolrådets ordförande, men jag vet speciellt, att en och annan lärare ansett sig icke alls hafva med saken att skaffa, emedan det tillkommer skolrådet »att tillse», det nödig materiel finnes. De äldre lärarne, som blifvit vana att reda sig med litet och ej ens känna användningen af en stor del nyare materiel, finna sig ock väl tillfredsställda, om de blott hafva de nödigaste böcker och kartor.

Nya testamenten, psalmböcker, folkskolans läsebok, kartor öfver Palestina, Skandinavien, Europa och jordgloben jemte ett och annat derntöfver finnas i alla folkskolor, ehuru ej allestädes i fullt oskadadt skick, men bibliska planscher, zoologiska och botaniska väggtaflor samt dylika öfver människokroppen, mineralsamling, tellurium och stereometriska figurer finnas ej på långt när i alla, och metriska mått och vigter, klotsar för teckning, fysiska apparater m. m. finnas i helt få skolor. I endast 3 småskolor finnas lösa bokstäfver för de första öfningarne i modersmålet efter ljudmetoden och mera än en serie åskådningsplanscher. I många finnes ej ännu någon åskådningsmateriel för räkning eller läseböcker med lagenligt stafnings-sätt. Hade ej försummelse skett i sist nämnda afseende på rätt många ställen, så hade ej ett så stort antal småskolors materiel kunnat ställas under medelmåttan.

VIII. Skollokaler.

Hvad beträffar tomternas utvidgande genom nya skolträdgårdars anskaffande samt dessas antal och beskaffenhet, så har jag derom redan yttrat mig i sammanhang med anförandet om undervisning i trädgårdsskötsel.

Hvad åter sjelfva skolhusen angår, så funnos vid 1892 års slut ännu 13 sådana, som icke egdes af vederbörande skoldistrikt utan voro för ändamålet tillfälligt förhyrda eller hyresfritt upplåtna och således icke ursprungligen afsedda för sådant ändamål. Flertalet af dessa förhyrda skolhus funnos i Visby stad och hafva redan nu

upphört att användas som skollokaler, hvadan något vidare ordande om dem är öfverflödigt. Detsamma gäller om det ena inom Lärbro distrikt. Af dylika återstå nu blott 1 i Akebäck, 1 i Lärbro, 1 i Hejnum och 1 i Anga, summa 4 stycken. De i Akebäck och Hejnum komma inom loppet af ett år härefter att slopas och de 2:ne återstående, som äro under all kritik, hoppas jag att inom den nu började perioden få utbyttas mot egna och tidsenliga lokaler. Redan härigenom måste ju en afsevärd utveckling anses vunnen. I än högre grad måste dock detta anses vara händelsen, då man tager i betraktande den förbättring, som å de egna skolhusen åvägabragts under denna period. Inom detta område hafva nemligen under dessa 6 år blifvit uppförda 13 nya, tidsenliga skolhus, bland hvilka nya folkskolehuset i Visby stad, som visserligen ej var färdigt vid slutet af år 1892, men nu är i komplett skick och i fullt bruk, omfattar 10 lärosalar jemte komfortabla bostäder för förste läraren och vaktmästaren, och hvilket hus uppförts i enkel, men värdig och smakfull medeltidsstil för en kostnad af nära 70,000 kronor, köpesumman för tomten deri inberäknad. De nya skolhusen i Dalhem — som påbörjats redan år 1886 men blef brukbart först under år 1887 — Follingbo, Kappelshamn (af Hangvars distrikt) och Roma omfatta hvardera både folk- och småskolelokaler jemte lärarebostäder samt (utom det i Kappelshamn) slöjdsalar och kommunalrum. I Barlingbo äro folkskolehus och småskolehus uppförda å skilda lokaler inom distriktet, i Ganthems och Halla nya folkskolehus äro jemväl inredda småskolelokaler för eventuellt framtida behof, hvilket möjligen kan ske äfven i Viklau nya folkskolehus; men de båda nya skolhusen i Lärbro och det i Ardre äro endast afsedda för småskolor jemte lärarinnebostäder. Utom dessa 13 nya skolhus, som tillsammans inrymma 28 skollokaler utom slöjd-, kommunalrum och lärarebostäder, hafva i Barlingbo och Slite (af Othems distrikt) uppförts nya, fristående lärarebostäder, hvarjemte omfattande reparationer utförts i Vänge, der ny småskolesal med lärarinnebostad tillbygts vid det gamla huset, som derjemte väsentligen förbättrats, i Tingstäde, Rute och Bunge, der småskolelokaler jemte lärarinnebostäder inredts i de gamla husen, i Slite, der lärarens gamla bostad inredts till en ny och rymlig småskolelokal jemte slöjd- och afklädningsrum, samt i Lärbro och Hörsne, der folkskolesalarne ändrats och gjorts ändamålsenligare.

Nya och ändamålsenligare skolmöbler hafva anskaffats utom i de allra flesta nybygda skolor jemväl i Visby alla småskoleafdelningar, Fohle, Vestkinde, Ruthe, Bunge, Hörsne, Gammalgarn, Kråkingbo och Buttle folkskolor. Hvad sålunda i nu berörda afseende

här gjorts under denna period är nog betydligt, ja, vida mer än som under nästföregående period i samma afsende uträttats inom hela stiftet. Men dessa åtgärder hafva ock varit af högsta behof påkallade, ty enligt af mig verkställda mätningar och beräkningar funnos vid periodens början 11 skollokaler, som icke på långt när lemnade 100 kubikfots rymd åt hvarje barn, och 33 dylika, som lemnade mellan 100 och 150 kubikfots rymd åt hvarje der inskrifvet barn, hvarförutom en stor del af dessa lokaler voro mörka, otäta, söndriga och på flera sätt olämpliga. I ofvan omförmälda tabellariska uppgifter afser lokalbeteckningen ännu delvis de gamla lokalerna, der nya och tidsenliga nu äro i bruk, beroende detta derpå, att de nya lokalerna vid 1892 års slut ännu ej varit i bruk. Mycket står dock ännu öfrigt att önska i afseende på skollokalernas förnyande eller förbättrande, såsom i Källunge, Ekeby, Martebo, Lummelunda, Tingstäde, Fårö, Gothem, Östergarn, Anga och Ahla m. fl., äfvensom i afseende på en bättre konstruktion af skolmöblerna.

IX. Kostnader för skolväsendet.

Att den ökade utveckling, som under här afsedda sexårsperiod kommit skolväsendet inom detta inspektionsområde till del, äfven betingat ökade kostnader, är alldeles sjelffallet. Dock är jag öfvertygad, att ingen församling vare sig genom påtryckning från vederbörande myndigheter eller genom egen villighet betungats öfver förmågan. Att amorteringslån stundom upptagas för nya skolbyggnaders uppförande bevisar nemligen alldeles icke, att församlingen ej utan kommunalt lån förmår utföra ett dylikt företag, men väl, att man önskar fördela utgiften på ett flertal år samt avvägabrunga en rättvisare kommunal beskattning för inom församlingen stationerade tjänstemän och icke fastighetsegande medlemmar, eller att man på grund af andra betungande eller extra ordinära kommunala utgifter icke varit i tillfälle att på förhand samla medel för ett dylikt byggnadsföretag. Det har nemligen här bevisat sig, att till och med små och fattiga församlingar, som genom sammanskott af några ören per fyrk under 3—4 år på förhand samlat en liten byggnadsfond, förmått utan både amorteringslån och nämnvärd enskild skuldsättning midt under pågående laga skifte uppföra rymliga och tidsenliga skolhus.

Enligt skolrådets uppgifter uppgingo kostnaderna för hela området under periodens första och sista år:

	1887 Kr.	1892 Kr.
för lärares aflöning till	53,694: 62	63,752: 39
» skollokaler och inventarier »	9,596: 84	39,572: 95
» undervisningsmateriel »	1,420: 77	2,065: 52
» öfriga behof »	7,053: 07	11,366: 59
Summa	71,765: 30	116,757: 45.
Till dessa utgifter bidrog staten med . .	26,007: 80	31,350: 11
och distrikten med	45,757: 50	85,407: 34
Summa	71,765: 30	116,757: 45.

För hvarje i områdets skolor undervisadt barn utgjorde kostnaden:

i Visby stad	23: 82	46: 25
å landsbygden	21: 30	31: 96

Denna kostnad för hvarje barn har

a) för Visby stad utgjorts:

af staten med	5: 59	7: 62
» distriktet med	18: 23	38: 63

b) för landsbygden:

af staten med	8: 47	10: 07
» distriktet med	12: 83	21: 89.

Kostnaden för hvarje barn har således för staten ökats:

i Visby stad med 36 %

å landsbygden med 19 %

och för skoldistriktet:

i Visby stad med 112 %

å landsbygden med 70 %.

Ville man beräkna kostnaden per hvarje invånare, skulle ökningen antaga i det närmaste samma proportioner.

Beräknas åter kostnaderna för folkskoleväsendet i medeltal för alla 6 åren, så hafva utgifterna årligen i medeltal för hela området utgjort:

för lärares aflöning	kronor 59,275: 37
» skollokaler och inventarier »	24,320: 46
» undervisningsmateriel »	1,702: 97
» öfriga behof »	9,539: 21

Summa kronor 94,838: 01,

hvilka utgifter årligen utgjorts i medeltal:

af staten med	28,873: 32
» skoldistriktet med	65,964: 69.

I fyra distrikt finnas donationer till hjälp vid skolutgifternas bestridande, och har dessa donationers sammanlagda kapitalvärde i medeltal utgjort kr. 10,514: 57.

X. Tillsyn öfver skolorna.

a) Skolråden. De valda ledamöterna i skolråden utöfva åtminstone på landsbygden i regel ingen annan tillsyn öfver skolväsendet än i hvad som rör dess ekonomi och allmänna anordning genom deltagande i sammanträden och stämmor, der skolans angelägenheter diskuteras, genom beredande af de ärenden, som i kyrkostämman skola behandlas, och genom att draga försorg om stämmobeslutens verkställande. De hålla, ofta sjelfmant, tillsyn öfver skolans hus, tomt, möbler och undervisningsmateriel och påminna stundom ordföranden om hvad i sådana afseenden fattas eller kan vara af nöden. De inställa sig äfven i skolan på ordförandens kallelse, vid läsårets början och afslutning genom årsexamen, vid afgangspröfnings anställande och dylika tillfällen, men sällan eller aldrig eljest och af egen drift. Någon tillsyn öfver undervisningens bedrifvande, barnens skolgång och förhållande i och vid skolan utöfvas i allmänhet icke af dem, oaktadt hvarje skoldistrikt är indeladt i lika många tillsyningsområden som antalet skolrådsledamöter, af hvilka en hvar har sitt område, samt i många skolor finnas särskilda anteckningsböcker för skolrådsbesöken. På tillsägelse af vederbörande lärare eller lärarinna besöka de dock pligtenligt de försumliga barnens hem för att uppfordra målsmännen till ordentlighet, men i de flesta fall utan synnerligt gagn, emedan de vid dylika förmaningars utdelande ofta nog brista antingen i allvar och kraft eller ock i nödig takt och hofsamhet och i allmänhet sakna den värdighet, insigt, samhällsställning och auktoritet, som är nödig för att inponera på och öfvertyga den felande. Häraf följer dock ej, att skolrådsledamöterna sakna intresse för skolan och dess utveckling. Intresse finnes nog, ehuru i mycket olika grad i olika församlingar, allt efter dessas olika förhållande till skolan. De utgöra ofta, dock ej alltid, trogna exponenter af församlings- eller folkintresset. Der folket är intresserad, väljas ock skolrådsledamöter, som äro vakna för tidens kraf i afseende på skolan. Folkets och skolrådsledamöternas intresse för skolan synas ofta växa i samma mån som de uppoffringar, som skolan af dem kräfver. De fattigare klasserna, som ej bidraga med ett öre till skolan utan få allting gratis der, intressera sig allra minst för henne och anse det ofta som ett barbariskt tvång, att

deras barn tillhållas till flitig skolgång, då de sjelfva ej anse sig behöfva vidlyftigare kunskaper än hjälplig innanläsningsfärdighet och nödig kristendomskunskap. Folkets intresse för sitt skolväsende, äfven der det är som bäst, synes mig likväl ännu vara af en temligen ytlig beskaffenhet. Laglydnad och hederskänsla i förening med vunnen erfarenhet, att det bästa — i yttre anordningar — i längden blir det billigaste, torde i de flesta fall vara det, som framkallar offervillighet för skolväsendet. För sjelfva skolbildningen synes allmogen vara mera likgiltig än intresserad; ja ofta nog hör man ännu farhågor uttalas derom, att den nu så allmänna och utsträckta skolbildningen kommer att verka mera ondt än godt i moraliskt afseende. Allmänhetens förtroende, kärlek och offervillighet för skolväsendet stå därför ännu på så svaga fötter, att, der en kraftigare ledning saknas, der märkas ej många spår af dessa dygder. Skolrådsordföranden är därför oftast den ende, som jemte läraren nitälskar för undervisningens framgångsrika bedrifvande och dess ledning i en sådan rigtning, att den måtte blifva så fruktbärande som möjligt för individen och samhället. Han är ock ej blott legaliter utan äfven realiter den ledande själen och kraften i allt, som rör skolväsendets utveckling. Under det att den öfriga herremannaklassen på landsbygden ofta ratar och motarbetar folkupplysningen, känner jag ingen enda prestman inom detta område, som hyser misstroende till en sund och god folkupplysning, ehuru mången står undrande och spörjande, huruvida dess utveckling verkligen går i det rätta hjulspåret, huruvida alla de offer, som folkskolan i vår tid kräfver af folket, verkligen skola bära frukt i välsignelse, huruvida lärarekåren är fullt rustad och vuxen för uppbärande af det ödesdigra ansvar, som blifvit lagdt i dess händer o. s. v. Nästan utan undantag visa pastorerna ett verksamt intresse öfven för skolväsendets yttre utveckling, ehuru de sjelfva dervid få draga de tyngsta bördorna. Ett eller två undantag finnas dock, de der anse mekanisk innanläsning, katekes samt litet räkning och skrifning vara allt, som behöfves för folkets barn, samt att beskaffenheten af skollokal, skolmöbler och undervisningsmateriel äro saker af så periferisk natur, att derpå ligger ofantligt ringa vikt. Men der skolrådsordföranden intager en sådan ståndpunkt i förhållande till folkskolan, der är det omöjligt att få någon förbättring till stånd utan tvång, ty att få folket att säga nej äfven till de mest nödvändiga utgifter för skolväsendet, det är en ganska lätt sak.

b) **Inspektionen.** Under de första 3 åren af inspektionsperioden medhann jag att årligen besöka alla till området hörande folk- och småskolor samt mindre folkskolor, men under de sista 3 åren, då

hemarbetet i och för inspektörsbefattningen i betydlig mån ökats, vintertiden ej kunnat användas och sommarferierna ej lämpat sig för inspektionsresor, har jag ej hunnit besöka alla skolor, än mindre alla skolafdelningar. Dock finnes ingen skolafdelning inom området, som jag besökt mindre än 3 gånger under hela perioden. Inspektionerna hafva i de allra flesta fall företagits utan föregående anmälan. dels emedan jag helst velat se skolorna i deras hvardagsdrägt, dels emedan de dagar, jag för sådant ändamål kunnat disponera utan intrång på mitt kyrkoherdeembete, ej ofta på förhand kunnat bestämmas. Endast vid sådana tillfällen, då jag i samband med inspektionerna velat bevista någon kyrkostämma, der något skolväsendet rörande viktigare beslut skolat fattas, eller velat samla skolrådet för att pakalla dess medverkan till afhjelpande af något skolans behof, har jag på förhand nödgats för skolrådsordföranden tillkännagifva min ankomst och önskan. Vanligen har jag besökt 2 skolor, någon gång 3 på samma dag, det senare endast under de längsta sommardagar och då 2 eller alla 3 varit småskolor. Men då jag haft ett längre vägstycke att resa samma dag, har blott en skola medhunnits, vanligen första eller sista dagen under en resa; och då vägen varit så lång till första skolan, att jag ej kunnat hinna dit före kl. 9 på morgonen, har jag verkställt ditresan eller större delen deraf aftonen förut. I stället för att enligt gammal praxis härstädes inspektera skolorna pastoratvis med centralpunkt i prestgårdarne, hvilket föranleder onödiga resor fram och åter, har jag alltid under hvarje resa besökt de skolor, som legat vid samma väg, utan afseende derpå, om de tillhört samma eller olika pastorat, på det att tid måtte inbesparas och väglängden i möjligaste mån förkortas.

Att åter ordna dessa resor efter någon för år eller termin på förhand uppgjord plan, har åtminstone för mig varit omöjligt, och jag förmodar, att sådant svårligen kan låta sig göra för någon, som jemte inspektörsbefattningen har ett annat, fullt så viktigt och bättre aflönadt embete att sköta. Men jag vågar äfven påstå, att, om det än för någon folkskoleinspektör vore möjligt att utan hinder af andra embeten eller göromål ordna sina resor efter en på förhand af honom sjelf eller öfverordnad myndighet uppgjord plan, det åtminstone ej skulle blifva till skolväsendets förmån, om än till någon ringa besparing för statskassan. Ty då staten icke lemnar ersättning för resor, som inspektören behöfver göra för att deltaga i för skolärenden utlysta kyrkostämmor, der han dock mången gång kan göra mera gagn än genom många inspektioner tillsammans, så måste han vid en bestämd tid ställa sin inspektionsresa dit, der han på

samma gång kan bereda sig tillfälle att med sin vidsträcktare insigt vid en utlyst kyrkostämma öfva inflytande på en vigtig skolfrågas behandling och afgörande. Der ombyte af lärare eller lärarinnor vid en skola skett, påkallas ofta inspektörens närvaro strax i början för att meddela den nya läraren åtskilliga upplysningar, råd och vinkar, som skolrådsordföranden möjligen ej har hvarken tillfälle eller förmåga att meddela, rörande vissa lokala och säregna förhållanden, hvarför han vid en sådan tid helst bör ställa sin resa till denna skola framför andra. Än kommer bref från en skolrådsordförande, än från en lärare med förfrågan, om ej inspektören har tillfälle att komma dit vid den eller den tiden för att biträda vid utväljande af en lämplig skoltomt, för samrådan om någon vigtig organisationsfråga, någon vigtigare beredande åtgärd o. s. v., som öfverstiger de lokala krafternas insigt och erfarenhet, och då bör han om möjligt ställa sin kosa dit. Inspektören har ett år besökt några skolor vid läsårets början, då han väl kunnat bedöma lärarnes formella förmåga, men han behöfver då ett annat år besöka samma skolor vid läsårets slut för att kunna se undervisningens resultat och bedöma lärarens trohet och nit. Dessa och mångfaldiga andra förhållanden och omständigheter göra det i de flesta fall omöjligt för en folkskoleinspektör, åtminstone inom Visby stift, att ordna sina resor efter en på förhand uppgjord plan för någon längre tid, såvida han nemligen med sina resor önskar åstadkomma det största möjliga gagn. Det ofta å bane förda talet om ett planmessigare ordnande af dessa inspektionsresor torde därför böra räknas till de omogna kammarteorier, som på så många områden läggas i dagen men som in praxi äro utförbara eller i sitt utförande af tvetydigt värde.

Hvad min företrädare yttrat rörande betydelsen af dessa skolbesök anser jag fortfarande ega sin fulla tillämpning på skoldistrikten och skolråden. Ty om än flertalet af skolrådsordförandena hafva en god vilja, så kunna de i vissa afseenden brista i insigt och förmåga och behöfva dessutom stödet af en påstötning från inspektören för att med större trygghet och energi kunna förelägga kyrkostämman ett i de flesta fall ovälkommet yrkande på nya uppoffringar. Men äfven med afseende på lärarekåren sakna de visst icke sin betydelse. Det är nog sant att hvarje metod är god, då den leder till ett godt resultat, och att hvarje lärare bör tillåtas följa den metod, som bäst lämpar sig för hans natur, men utom det att resultatet kan blifva godt t. ex. i materiellt men kient i formellt hänseende, så kan en trög natur, lemnad åt sig sjelf, lätt följa gammal slentrian, som aldrig är någon god metod. Dessutom är hvarje

lärare moraliskt skyldig att fästa afseende icke blott på sin egen natur, utan fullt lika så mycket på barnens natur, och i detta afseende torde ingen vara berättigad att förbise den historiska utvecklingen och åsidosätta hvad århundradens erfarenhetsrön konstaterat såsom det bästa, såvida han ej kan uppfinna något ännu bättre. För öfrigt torde väl ingen vid seminarierna inhemtad metodik vara så trång och detaljerad, att den ej lemnar rum nog för den personliga begåfningens individuella egendomlighet och fyndighet att göra sig gällande. Den största originaliteten och fyndigheten har jag ock i regel funnit hos de lärare, som varit mest förtrogna med metodiken och pedagogiken. Hvad inspektören genom sådana lärare för egen del får inhemta blir det hans uppgift att sedan till andra lärare öfverföra.

Skolråden har jag låtit sammankalla till och med mindre ofta än som på flera ställen motsvarat deras egna önskingar, och detta dels på grund af förut nämnda princip att icke på förhand kungöra skolbesöken, dels på grund af svårighet att kunna göra det. Då också skolrådsordföranden bäst känner sina ledamöter i skolrådet och därför har lättare än inspektören att framdraga de skäl, som för dessa äro afgörande vid en skolfrågas beredande, så har jag i många fall ansett det tillräckligt att endast tala med ordföranden och att vinna honom för mina förslag, hvarförutan intet kan vinnas. I flera distrikt äro ock både församlingarne och skolråden så välvilliga rörande skolväsendet, att det endast behöfts en vink till skolrådsordföranden om ett förefintligt behof för att få detsamma afhulpet. Vid de tillfällen, jag ansett sådant nödigt, har jag likväl på förhand genom skrifvelse till ordföranden anhållit om skolrådets sammankallande vid förestående inspektionstillfälle, och flera gånger har jag äfven efter min obebådade ankomst lyckats få skolrådet samladt för öfverläggning om skolans angelägenheter.

Skriftliga promemorier till skolråden med yrkanden om åtgärders vidtagande för anmärkta bristers afhjelpande, än rörande lokal, inventarier eller undervisningsmateriel, än beträffande undervisningens ordnande, än om barnens skolgång, uppgifter, statistik och andra förhållanden, har jag desto oftare utfärdat. På grund deraf att jag så sällan haft tillfälle att deltaga i rörande skolväsendet utlysta kyrkostämmor, har jag äfven till dessa nödgats afsända många och utförliga skrivelser för motivering af gifna förslag och yrkanden, mest rörande behöfliga nya skollokaler, mera omfattande ändringar af sådana eller mera genomgripande organisationsförbättringar. Tvenne gånger har jag afsändt cirkulärskrivelser, synnerligen rörande skolgångsstatistiken, till hela lärarekåren. En vidlyftig korre-

spondens med både lärare och skolrådsordförande har årligen framkallats af de officiella skoluppgifternas bristfälligheter.

Anmälanden till domkapitlet har jag flera gånger, isynnerhet under de första fyra åren, nödgats göra, hvarvid domkapitlet utom i ett fall gillat mina påståenden. I tvenne fall hafva församlingarne dragit målen inför Kongl. Maj:t, som dock äfven gillat mina yrkanden, ena gången fullständigt, andra gången med någon modifikation. Båda dessa församlingar (Haugvar och Lärbro) hafva nu i det närmaste genomfört mina fordringar till all min belåtenhet.

Till särskilda kretsmöten inom större delar af området, der undervisningsprof och diskussion af skolfrågor under min ledning hållits, har jag endast 3 gånger under perioden sammankallat vederbörande lärare och lärarinnor, hvarjemte hela kåren varit samlad till allmänt möte för hela stiftet åren 1889 och 1892, hvilka möten hvarje gång varit utsträckta till 2 dagar. Derjemte hållas numera på kårens eget initiativ s. k. tredings- eller kontraktsmöten en gång och kretsmöten inom mindre delar 2 å 3 gånger årligen, der alltid flera proflektioner med åtföljande kritik samt diskussion öfver teoretiska och praktiska skolfrågor hållas, och hvilka möten jag i mån af gifna tillfällen bevisat. Det har för mig varit en synnerlig tillfredsställelse att iakttaga den reda, ordning och grundlighet samt den hänsynsfullhet och formella färdighet, hvarmed ett aktningvärdt flertal bland lärarekåren vid dessa möten behandlat pedagogiska frågor.

Jemte de nu angifna ingår i tillsynen öfver folkskoleväsendet såsom en viktig faktor jemväl

c) **Biskopsvisitationen.** Stiftets nu varande, nitiske, lärde och i sin fulla verksamhetskraft ännu stående chef har vid visitationerna, dervid han gerna önskat folkskoleinspektörens närvaro, städse grundligt undersökt alla församlingarnes skolväsende rörande förhållanden, kraftigt stödt inspektörens uttalade önsknings och sträfvanden i detta afseende samt allvarligen manat församlingarne till oförtrutet arbete och kärleksfulla offer för skolväsendets normala utveckling och folkbildningens höjande i kristlig och nationel anda, på det att det uppväxande svenska folket måtte varda andligen rustadt och mognadt för uppbärande af den ansvarsfulla magtställning, det tvifvelsutän i en successivt ökad grad kommer att intaga. Och ej sällan hafva församlingarne dervid beviljat H. H. biskopen hvad de förut nekat inspektören.

Af förestående redogörelse torde framgå, att, om än många brister ännu vidlåda folkskoleväsendet inom detta område, och många önskningsmål ännu icke uppnåtts, verkliga och betydelsefulla framsteg

dock skett, samt att de senare icke utan mycket arbete och bekymmer å min sida kommit till stånd, gifve Gud, till verklig och varaktig välsignelse för det uppväxande släktet i religiöst, moraliskt och medborgerligt hänseende!

Dalhem den 28 september 1893.

Johan Odin,
folkskoleinspektör.

Skolgångsstatistik Bilaga A.

från fasta folkskolan vid staden af Visby skoldistrikt för år 1892.

Fördelning af koll. 31—37, 39 i Litt. A.									Af de i kol. 40 Litt. A. upptagna barnen har följande antal bort besöka skolan under:					
Kol.	uppgifas.	Intagning och afgång.	I början af		Under loppet af		I slutet af							
			v. t.	h. t.	v. t.	h. t.	v. t.	h. t.						
31	152	intogos	5	126	8	13	—	—	h e l a			e u d e l a f		
32	1	afleda	—	—	1	—	—	—	v. t., men endast denna.	h. t., men endast denna.	året.	v. t.	h. t.	—större delen.
33	30	afgingo	—	—	7	6	17	—						
34	—	d:o	—	—	—	—	—	—						
35	—	d:o	—	—	—	—	—	—						
36	42	d:o	—	—	—	3	39	—						
37	38	d:o	—	—	—	—	38	—						
39	—	d:o	—	—	—	—	—	—						
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Summa		afgångna	—	—	8	9	94	—	92	126	342	10	14	15

Af de uppgifna dagarna i Litt. A.				Då summorna i koll. 16—17 minskas med de i koll. 18—19, blir antalet dagar, som hvarje barn haft skyldighet att besöka skolan:				Sammanräknade antalet dagar, som alla barn tillsammans bort besöka skolan erhålles genom:								Antal barn, som förorsakat höga siffror i koll. 37 o. 39.	
koll. 41 komma på		koll. 42—43 komma på						produkten af				Summa skolpligtiga dagar för barnen i				Hela summan af koll. 23—28.	
v. t.	h. t.	v. t.	h. t.	v. t.	h. t.	hela året.		Koll. 10 o. 20.	Koll. 11 o. 21.	Koll. 12 o. 22.	Kol. 13.	Kol. 14.	Kol. 15.				
16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.			
111	93	6	1	103	94	199	9,660	11,844	68,058	581	699	2,056	92,898	7			

Hela antalet dagar, som alla i kol. 40 Litt. A. upptagna barn tillsammans bort besöka skolan.	Af dagarna i Kol. 31 hafva alla barn tillsammans varit frånvarande (= kol. 44—45 Litt. A.):								Alla barnen (= kol. 40 Litt. A) tillsammans hafva under året faktiskt besökt skolan				Dagantalet i kol. 41 ökad med summan af koll. 32 o. 34	
	på grund af													
	sjukdom		naturhinder		gifvet lof af			utan giltigt förfall						
	dagar.	%	dagar.	%	dagar.	dagar.	%		dagar.	%	dagar.	%	dagar.	%
31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.	43.	44.	
92,898	4,679	5,08	63	0,07	2,614	260	3,09	247	0,27	85,035	91,54	89,779	96,64	

Visby den 16 januari 1893.

O. N. Ljungberg,
1:e lärare vid skolan.

Anvisningar: 1. Denna statistik, som icke afser fortäknings- och slöjdskolor, uppgöres för hvarje folk- och småskola skräklid, underskrifves af skolans lärare eller lärarinna och insändes till skolrådets ordförande f. v. b. samtidigt med tabellen Litt. A. — 2. Der hvarannandags- eller annan afdelnings-läsning förekommer, kunna uppgifterna fördelas på 2 rader, eller och kunna koll. 13—15, 26—28 användas till fränräkning af de lediga dagarna. Redigast torde dock vara att uppgöra skräklid statistik för hvarje afdelning, åtminstone då den ena motsvarar småskolan och den andra folkskolan. — 3. Innan statistiken uppgöres, bör naturligtvis den officiella tabellen Litt. A. vara uppgjord och fullt riktig. För detta ändamål vore det mycket önskvärdt, att hvarje lärare ville anskaffa och noggrant följa *Rector Bergendals handlingning*.

Kol. 1. Här likasom annorstädes, der i denna statistik kolumnnummer ur Litt. A. anföras, äro dessa tryckta med fetare stil till skilnad från statistikens.

Kol. 2. Här införas de uppgifter, som finnas i motsvarande kolumner af Litt. A., och fördelas sedan på koll. 4—9. — De rum i koll. 4, 5, 8 och 9, der i regel inga uppgifter kunna ifrågakomma, äro tillslutna genom vågräta streck. — Summeringen af koll. 4—9 skall endast afse de *afgångna*: radd. 2—8 (= 32—39).

Koll. 4—5. Början af en termin är i regel dess 1:sta dag. Äfven om ett barn låtit inskrifva sig 1:sta dagen, men genom något i koll. 32—39 rubricerat hinder faktiskt kommit att börja sin skolgång senare, så räknas dess intagning dock från början af terminen.

Koll. 6—7. Här upptagas de barn, som intagits eller afgått under löpande termin till följd af inflyttning till eller utflyttning från distriktet eller af annan liknande anledning eller ock för någon tid varit af skolrådet permitterade. Äfven då i enstaka fall en dylik permittering för något barn skulle hafva förekommit midt under terminen, så att barnet bevisat skolan både i början och slutet af terminen, bör detta barn upptagas i kol. 6 eller 7, emedan det i sådant fall äfven måste upptagas i koll. 13—15 och 26—28. Om någon gång ett barn måste upptagas i både 6:te och 7:de koll., bör upplysning om detta förhållande lemnas *här nedan*.

Koll. 8—9. Slutet af en termin är i regel dess sista dag. Äfven om ett barn, ehuru qvarboende inom distriktet, faktiskt upphört med sin skolgång före terminsafslutningen utan permission af skolrådet, så räknas dess afgång från terminens slut (jemsf. koll. 4—5).

Koll. 10—12. Uppgifter ur kol. 8, för kol. 11 ur kol. 5, och för kol. 12 erhålles uppgiften antingen ur kol. 4 och 9 samt dagboken, eller ock genom att från kol. 40 Litt. A subtrahera summan af koll. 10, 11, 13—15.

Koll. 13—15. Då ett barn intagits vid början af v. t., men lagligen afgått före dess slut (t. ex. genom utflyttning), eller intagits under loppet af v. t., men afgått vid dess slut: så upptages det i kol. 13. I förra fallet måste barnet ock vara upptaget i koll. 4 o. 6, i senare fallet i koll. 6 o. 8. — Vid ett liknande förhållande under h. t. upptages barnet i kol. 14, då det i ena fallet också måste vara upptaget i koll. 5 o. 7 samt i andra fallet i koll. 7 o. 9. — Har deremot ett barn intagits i skolan vid början af v. t. (kol. 4) och sedan afgått under loppet af h. t. (kol. 7), eller intagits under loppet af v. t. (kol. 6) och afgått vid slutet af h. t. (kol. 9): så införas det i kol. 15.

Koll. 26—28. För hvarje i kol. 13 upptaget barn beräknas dess skolgångliga dagar från intagningen till afgången, hvarefter dessa barns dagsummor hopräknas och den gemensamma summan insättes i kol. 26. På samma sätt erhållas uppgifterna i koll. 27—28 från koll. 14—15.

Kol. 29. Den här funna slutsumman, för hvars finnande alla föregående kalkyler erfordrats och på hvars riktighet allt det följande beror, införas såsom uppgift i kol. 31.

Kol. 30. Här upptagna barn namngifvas *här nedan* jemte hvarderas antal frånvarande dagar.

Kol. 31. Hvarje barn har naturligtvis »bort» besökt skolan endast så många dagar som skolan faktiskt varit i verksamhet (jmsf. koll. 16—22).

Kol. 32, 34, 36—37, 39 o. 41 hemtas ur skolans dagbok.

Kol. 33 skall visa, huru många procent kol. 36 o. 37 *tillsammans* utgöra af kol. 31. Vid all procentberäkning i denna statistik upptagas 2 decimaler, hvarvid den 3:dra decimalen ökas med 1, då de 2 följande öfverstiga 50.

Kontrollering: Såvida tab. Litt. A. och den derpå grundade statistiken äro rätt uppgjorda, måste summan af koll. 32, 34, 36—37, 39 o. 41 vara = kol. 31, summan af koll. 33, 35, 38, 40 o. 42 = 100, och summan af koll. 35, 40 och 44 äfven = 100.

Specialuppgifter till kol. 30:

Kol. 37.

Fredr. Lutteman,	permitterad för delt. i vapenöfng	24 dagar
Svante Endermark	”	18 ”
Fabian Johansson	”	25 ”

Kol. 39.

Rudolf Hagström	52 dagar
Hjalmar Nordström	38 ”
Knut Henriksson	28½ ”
Ragnar Hansen	16 ”

Af de i kol. 8 upptagna 94 barnen hafva 2 inskrifvits under loppet af terminen och följaktligen ej kunnat upptagas i kol. 10, utan äro medräknade i kol. 13.

O. N. Lj - g.

Bil. B.

Statistik

öfver skolgången i Norra inspektionsområdet af Visby stift år 1892.

Ordningnr.	Skoldistriktet			F r å n v a r o							Närvaro		
	N a m n.	Folkolor.	Smaskolor.	i procent af skolpligtiga dagar						Antal förenliga barn.	i proc. af skolpligtiga dagar för hvarje		
				på grund af			utan giltigt förfall.	skola	di- strikt.		verk- lig.		
				sjukdom.	natur- hinder.	lof.							
												Lära- rens.	Skol- rådets.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	
1	Visby, staden	1	—	5,08	0,07	2,81	0,38	0,27	5	91,54	96,64	98,16	
	» »	—	1	7,52	0,22	0,95	—	0,04	—	91,27	99,01	—	
	» N. landsförs. . . .	a.	—	4,86	0,48	1,06	—	0,11	—	93,49	98,83	—	
2	Källunge-Vallstena . .	a.	—	1,76	0,04	0,10	0,20	0,05	2	97,85	99,65	99,65	
3	Fohle	a.	—	5,32	2,21	2,44	—	0,12	—	89,21	97,44	97,44	
4	Lokrume	a.	—	3,95	0,64	0,76	—	0,89	—	93,76	98,35	98,35	
5	Barlingbo-Ekeby . . .	1	—	4,16	1,15	5,94	0,74	4,63	7	83,38	88,69	92,91	
	Barlingbo	—	1	1,91	1,30	5,46	—	3,78	—	87,35	90,76	—	
	Ekeby	—	1	1,82	1,30	—	—	0,72	—	96,16	99,28	—	
6	Follingbo-Akebäck . .	1	—	1,91	1,23	7,09	0,51	3,93	3	85,83	88,47	92,97	
	» »	—	1	2,64	1,90	1,77	—	2,82	—	90,97	95,41	—	
	» »	M.	—	1,02	0,05	5,18	—	1,16	—	92,64	93,71	—	
7	Endre-Hejdeby	1	—	3,60	0,16	2,27	0,26	0,16	—	93,55	97,31	97,33	
	» »	—	1	4,59	0,86	2,54	—	0,06	—	91,95	97,40	—	
8	Vestkinde	1	—	4,65	2,72	5,82	—	2,73	—	81,08	91,45	93,86	
	»	—	1	4,89	2,09	3,27	—	0,45	—	89,80	96,28	—	
9	Bro	1	—	2,84	0,40	1,82	0,47	0,12	—	94,35	97,59	97,59	
10	Martebo	1	—	3,54	0,97	6,48	—	0,62	—	88,39	92,90	92,90	
11	Lummelunda	a.	—	4,68	1,84	—	—	1,94	2	91,54	98,06	98,06	
12	Stenkyrka	1	—	4,40	—	5,01	—	5,87	4	84,72	89,18	87,62	
	»	—	1	8,15	—	11,31	—	2,57	1	77,27	86,12	—	
13	Tingstäde	1	—	3,33	0,83	4,90	—	2,01	—	88,84	93,—	94,13	
	»	—	1	5,75	0,84	0,45	—	4,29	—	88,67	95,26	—	
14	Hangvar	a.	—	6,80	2,22	2,26	—	1,25	1	87,47	96,49	92,16	
	Kappelshamn	M.	—	3,38	—	3,96	1,94	8,70	2	82,02	85,40	—	
	»	—	1	5,22	0,33	3,94	—	1,52	—	88,99	94,54	—	

Skoldistriktets				F r å n v a r o						Närvaro			
Ordningsnr.	N a m n.	Folkskola.	Småskola.	i procent af skolpligtiga dagar						Antal församliga barn.	i proc. af skolpligtiga dagar för hvarje		
				på grund af				utan giltigt förfall.	skola		di- strikt.		
				sjukdom.	natur- hinder.	lof.			verk- lig.			med inräkn. af koll. 5—6.	
						Lära- rens.	Skol- rådets.						
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	
15	Hall	1	—	3,27	0,57	1,23	0,10	0,55	—	94,28	98,12	98,12	
16	Fårö, östra	1	—	1,79	0,27	1,76	—	0,10	—	96,08	98,14	98,03	
	» »	—	1	1,52	0,24	0,42	—	0,24	—	97,58	99,34	—	
	» vestra	1	—	4,03	0,55	4,12	—	—	—	91,80	95,88	—	
	» »	—	1	6,10	0,55	1,23	—	—	—	92,18	98,78	—	
17	Ruthe	1	—	4,40	1,10	5,30	—	7,50	—	81,40	86,90	90,40	
	»	—	1	7,20	1,70	3,60	—	2,50	—	85,—	93,90	—	
18	Bunge	1	—	1,61	0,49	2,77	—	—	—	95,13	97,23	97,04	
	»	—	1	2,88	0,43	3,14	—	—	—	93,55	96,86	—	
19	Fleringe	a.	—	0,89	0,51	0,70	1,14	1,71	—	95,05	96,45	96,45	
20	Lärbro	a.	—	4,35	1,06	5,22	—	1,86	3	87,51	92,22	95,47	
	v. Ringvide	—	1	4,32	2,45	3,33	—	0,68	—	88,72	95,49	—	
	Vägame	—	1	3,45	0,67	1,34	—	1,39	—	93,15	97,27	—	
	Stapelb.	—	1	3,18	2,51	3,39	—	0,40	—	90,52	96,21	—	
21	Hellvi	1	—	7,61	0,58	5,71	—	3,17	—	82,93	91,12	91,12	
22	Othem, v. kyrkan	1	—	5,12	1,23	5,41	1,67	0,26	—	86,31	92,66	96,73	
	Slite	1	—	7,71	0,42	1,41	—	0,40	2	90,06	98,19	—	
	»	—	1	6,18	0,83	0,35	—	0,31	—	92,33	99,34	—	
23	Boge	a.	—	2,47	1,59	3,75	—	0,08	—	92,11	96,17	96,17	
24	Hejnum-Bäl	1	—	2,42	0,46	2,06	2,11	0,33	—	92,62	95,50	94,73	
	» »	—	1	3,39	1,48	0,46	—	5,58	3	88,59	93,96	—	
	Medelkontraktet östra												
25	Roma	1	—	2,34	0,15	2,51	0,46	1,33	—	93,21	95,70	96,01	
	»	—	1	3,39	0,51	0,67	—	3,01	1	92,42	96,32	—	
26	Björke	1	—	1,90	1,42	4,74	4,10	0,91	5	86,93	90,25	90,25	
27	Dalhem	1	—	3,50	0,08	2,60	—	0,33	—	93,49	97,07	98,18	
	»	—	1	2,07	0,85	0,44	—	0,26	—	96,38	99,30	—	
28	Halla	1	—	4,63	—	4,95	—	0,45	—	89,97	94,60	94,60	
29	Ganthem	1	—	7,70	2,88	4,63	—	0,71	—	84,08	94,66	94,66	
30	Hörsne	a.	—	2,01	0,76	0,73	—	0,08	—	96,42	99,19	99,19	
31	Gothem	1	—	2,17	1,06	1,57	—	1,11	—	94,09	97,32	97,32	
32	Norrlanda	1	—	3,84	1,74	1,59	0,30	1,22	—	91,31	96,89	96,89	

Skoldistriktets				F r å n v a r o						Närvaro			
Ordningsnr.	N a m n .	Folkskola.	Småskola.	i procent af skolpligtiga dagar						Antal församliga barn.	i proc. af skolpligtiga dagar för hvarje		
				på grund af				utan pligtigt förfall.	skola		di- strikt		
				sjukdom.	natur- binder.	lof.						verk- lig.	med inräk- af koll. 5—6.
						Lära- rens.	Skol- rådets.						
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	
33	Östergarn	1	—	4,55	1,53	1,29	0,40	2,98	2	89,30	95,38	96,78	
	’	—	1	7,41	2,52	0,24	—	1,74	1	88,09	98,02	—	
34	Gammalgarn	a.	—	5,40	2,53	0,56	—	0,19	—	91,32	99,25	99,25	
35	Ardre	1	—	7,09	1,21	1,11	—	2,57	3	88,02	96,32	97,33	
	Ljugarn	—	1	0,66	—	0,66	—	—	—	98,68	99,34	—	
36	Kräklingbo-Anga	1	—	2,05	1,01	2,62	—	0,25	—	94,07	97,13	94,70	
	’	—	1	2,20	1,83	3,05	—	4,68	—	88,24	92,27	—	
37	Ahla	1	—	4,12	0,67	2,77	1,52	5,52	4	85,40	90,19	90,19	
38	Vänge	1	—	3,31	0,18	3,02	0,97	4,15	16	88,37	91,86	93,74	
	’	—	1	8,48	—	—	3,88	0,54	1	87,20	95,63	—	
39	Buttle	a.	—	3,23	—	—	1,72	4,37	4	90,68	93,91	93,91	
40	Guldrupe	a.	—	2,63	1,06	3,45	—	4,34	7	88,52	92,21	92,21	
41	Sjonhem	1	—	2,63	0,49	3,10	0,44	0,51	—	92,83	95,95	95,95	
42	Viklau	1	—	3,28	0,42	2,98	1,35	1,07	4	90,95	94,65	94,65	
		47	24										
	Medelprocent	—	—	3,97	0,95	2,73	0,34	1,69	—	90,30	95,23	95,22	

Dalhem den 20 augusti 1893.

Johan Odin,
folkskoleinspektör.

II.

Södra kontraktet samt Sanda, Eskelhems, Stenkumla, Valls, Atlingbo, Hejde och Klinte pastorat af Medel-kontraktet.

I. Anstalter för folkundervisningen och deras anordning enligt gällande reglementen.

Inspektionsområdet omfattar hela södra kontraktet och vestra delen af medelkontraktet (= södra häradet). Folkmängden inom området, som år 1887 var 23,611 personer, hade vid 1892 års slut minskats med 883 personer och utgjorde då 22,728.

Församlingarne äro 44, *skoldistriktet* 42. Fardhem och Lojsta församlingar, som tillsammans med Linde bilda ett skoldistrikt, äro de enda, som sakna folkskolor.

1. Egentliga folkskolor.

Folkskolorna voro vid sexårsperiodens början till antalet 43, vid dess slut 44, alla fasta. I Rone blef nemligen 1892 mindre folkskolan på hamnen förvandlad till egentlig folkskola. Rone har således 2 folkskolor, likaså Klinte, i hvardera af de öfriga 40 distrikten finnes 1 egentlig folkskola. Hvardera folkskolan skötes af 1 examinerad lärare, endast Tofta har 2 sådana, af hvilka en (lärarinnan) sköter småskoleafdelningen.

2. Mindre folkskolor och småskolor.

Mindre folkskolorna voro 1887 till antalet 2 (en i Rone och en i Öja), men sedan 1892 finnes endast 1 sådan i Öja. Äfven denna torde snart blifva förvandlad till fullständig folkskola.

Småskolor funnos år 1887 i 23 skoldistrikt (eller, om småskoleafdelningen i Tofta medräknas, i 24), år 1892 i 27 (med Tofta i 28), hvadan 4 småskolor tillkommit under åren 1887—1892. Småskolorna äro nu (Tofta inräknad) 31, alla fasta. Klinte, Fardhems och Nårs skoldistrikt hafva 2 småskolor hvardera, de öfriga 1. I När innefattar småskolan vid Bosarfve första och andra årsklasserna, den vid kyrkan (mellanskolan) tredje klassen, men fråga har väckts om att låta den förra mottaga endast första klassens barn, den senare andra och tredje klassens. I Klinte och Fardhems distrikt har hvarje småskola de två första klassernas barn.

I de öfriga 14 distrikten har jag icke kunnat påyrka småskolors upprättande, emedan barnantalet varit för litet, dock har varit ifrågasatt, att i Fardhems skoldistrikt skulle i likhet med Nårs anskaffas en »mellanskola» i Linde, för att med en årsklass minska det alltför stora barnantalet i folkskolan. I Fröjel torde ock en andra småskola blifva nödvändig, emedan den nyinrättade till följd af sitt afskilda läge ej kan mottaga församlingens alla nybörjare och folkskolelokalen är alldeles för trång för det nuvarande barnantalet.

3. *Fortsättningsskolor.*

Vid periodens början voro fortsättningsskolorna 3, vid slutet 4. Repetitionsskolorna hafva minskats från 15 till 9. Denna minskning torde ej vara att beklaga, då faktiskt är, att dessa repetitionsskolor — tvärt emot deras goda ändamål från början — på flera ställen blifvit ett slags ersättningsskolor för barn, hvilkas skolgång blifvit försummad af bland annat den orsaken, att man hade repetitions-skolan som ersättning, andra olägenheter att förtiga.

Att fortsättningsskolorna icke taga mera fart, beror icke hufvudsakligast derpå, att lärarne sakna helsa, kraft eller förmåga att sköta dem, utan på församlingarnes obenägenhet att tillsläppa medel, en obenägenhet, som jag hoppas skall blifva mindre efter hand.

4. *Högre folkskolor.*

Endast en sådan finnes och är förlagd i Klinte. Denna skola har under denna inspektionsperiod tagit flera ansatser i lifskraftig rigtning. Genom skolrådets erkännansvärda tillmötesgående och nit har skolan införts i de rätta hjulspåren, samundervisning har begärts och beviljats, materielen har ökats, bättre läse- och läroböcker hafva införts, en ny dugande lärare med student- och folkskolelärareexamen har valts, lärarebostaden har blifvit omsedd. Förtroendet för skolan.

som en tid bortåt var i stadigt sjunkande, har nu börjat stiga och skall, hoppas jag, än vidare växa och stadgas till glädje för många, som i högre folkskolan önska få en påbyggnad på folkskolekursen.

5. *Folkhögskolor.*

Gotlands enda folkhögskola är förlagd i Hemse; 1891 inflyttade den i egen prydlig lokal. I bildningens intresse och för jmförelses skull har jag några gånger besökt densamma.

6. *Enskilda skolor.*

Tre sådana hafva under denna period varit i gång. Å barnhemmet Fridtorp i Vesterhejde finnes en fullständig folkskola med omkring 20 barn. Denna skola, som inrättades af H. K. H. prinsessan Eugénie, meddelar en undervisning, som är jembördig med den i inspektionsområdets öfriga skolor af samma art. Baptistskolan i Hamra, som vissa tider varit förlagd i Hafdhem, blef 1892 på goda grunder upplöst. Baptistskolan i Lau är förtjent af att gå Hamra-skolans väg. Upplösning af densamma har på allvar varit ifrågasatt men uppskjutits, kanske tills ny lärare i folkskolan blir vald.

7. *Slöjdskolor.*

Antalet *slöjdskolor* för gossar var vid periodens början 11, vid dess slut 16. Undervisning meddelas i alla skolor utom 4 af folkskolans lärare dels på lördag, dels före eller efter dagens vanliga lästid, dels under middagsrasten.

Slöjdskolorna för flickor hafva ökats från 20 till 25 och skötas utom på ett ställe af småskolans lärarinnor. I två af dessa slöjdskolor har undervisning meddelats äfven åt gossar.

8. *Söndagsskolor.*

Sådana höllos 1887 i 14 skoldistrikt af skolans lärare eller lärarinnor, men deras antal synes under senare åren hafva minskats.

9. *Sockenbibliotek.*

År 1887 funnos sådana i 33 skoldistrikt med omkring 5,500 band. Under de senare åren har deras antal sannolikt ökats. Rörande deras begagnande har jag från de särskilda platserna fått

följande upplysningar: på omkring 15 ställen begagnas de »flitigt», på andra »icke mycket», »vintertiden», »en och annan lånar», och på några få ställen har man sagt: »de begagnas icke alls».

Bidrag till biblioteken fås genom uttaxering af brännvinsmedlen. af hundskatten eller genom afgifter af hvarje låntagare.

Reglementen finnas och följas i tillämpliga delar i alla distrikt. De hittills gällande skrifna reglementena, som haft mycket divergerande bestämmelser, torde dock snart blifva utbytta mot ett nytt gemensamt sådant i tryck, emedan förslag dertill är af folkskoleinspektörerna till högv. domkapitlet inlemnadt och skolrådets yttranden deröfver inforrats. öfver hvilka yttranden inspektörerna blifvit hörda.

Skolorna i detta distrikt äro således följande: 44 folkskolor, 1 mindre folkskola, 31 småskolor, 4 fortsättningsskolor, 9 repetitions-skolor, 1 högre folkskola, 1 folkhögskola, 2 enskilda skolor, 41 slöjdskolor samt några söndagsskolor.

II. Läroämnen, lärokurser och läsordning.

Läroämnena i områdets folk- och småskolor äro de i folkskolestadgan föreskrifna, dock med följande undantag: i en folkskola har teckning, i en annan geometri tillfälligtvis saknats under år 1892; i 6 småskolor förekommer ingen sång, i 6 ingen teckning, i 3 ingen gymnastik, i några få inga åskådningsöfningar — tillsvidare. ,

I högre folkskolan förekommer dessutom tyska.

Lärokurserna i småskolan äro i regel de i normalplanen föreslagna. I folkskolorna följes ock i allmänhet normalplanen, men med vissa modifikationer. I s. k. blandade skolor (litt. F.) har man svårt få någon bestämd kursindelning, dock sträfvat man derefter. I naturkunnighet och geometri, i hvilka ämnen barnen ännu i flera skolor sakna läroböcker, torde kurserna tillsvidare vänta på att blifva bestämda, likaså i öfningsämnena, men framåt skall man äfven der.

Läsordningarne söker man uppgöra efter normalplanens förslag, men man klagat öfver, att det ej sällan har sina svårigheter att följa förslaget. En sträfvat synes göra sig gällande att förlägga de mera tankeanstängande ämnena till förmiddagstimmarne, hvilket är lätt förklarligt. Öfver hufvud taget inträda ämnena successivt samt i en naturlig och ändamålsenlig ordning. Så inträder i småskolan undervisningen i biblisk historia före katekesläsningen, läse- och skriföfningarne sättas i samband med hvarandra, hufvud- och taffelräkning omvexla. I alla folkskolor (litt. E.) inträda geografi och

naturskunnighet i första årsklassen, i 12 folkskolor börjar den historiska undervisningen i andra och den geometriska i tredje, i 15 d:o inträda historia och geometri samtidigt i tredje klassen, i en enda sådan folkskola är undervisningen i alla ämnen utom geometri gemensam för hela skolan. Timantalet för de olika ämnena synes ock i allmänhet taget vara väl afpassadt.

Både på småskolans och folkskolans läsordning omvexla muntliga och tysta öfningar. Dessa för odlande af barnets sjelfverksamhet så förträffliga *tysta öfningar* öfvervakas icke öfverallt med nog omsorg, likasom icke heller alla lärare alltid lemna nog bestämda och tillräckligt förberedda öfningar. Vid tafferäkning t. ex. ser man, hur barnen i samma bänk hafva samma tal och skriva af efter hvarandra, andra åter skriva upp och stryka ut talen gång på gång, emedan de icke veta, hur de skola bete sig.

Läsordningen finnes anslagen i alla skolor. Då jag ett år efterfrågade, om den följdes, svarades ja i alla skolor utom fyra, der man sade sig »icke stricte», »icke alltid» följa den.

III. Lärotider.

Lärotiden är, utom på de ställen, der fortsättningsskola finnes, 8 kalendermånader ($34\frac{1}{2}$ veckor) om året, 5 dagar i hvarje vecka (lördagen är ledig från läsning i alla skolor), 6 timmar hvarje dag i folkskolan (5 under vintern) och 5 i småskolan, ifrån kl. 9 f. m.

Lofddagar äro två läsdagar vid påsk (torsdag och tisdag) samt i 14 skolor s. k. marknadslof en dag. Middagsrasten är i flertalet skolor 2 timmar (på vintern 1), i 6 skolor 1 timme året om samt i 5 skolor 1 å $1\frac{1}{2}$. Dessutom hålles 10 minuters rast mellan hvarje lästimme (år 1887 hölls i 5 skolor endast en längre rast på f. m och en på e. m., i 9 skolor 7 minuter mellan hvarje timme, i 2 endast 5 minuter). För potatisupptagning lemnas ej något särskildt lof, men i några skolor användes under 4 å 6 veckor på hösten s. k. hvarannandagsläsning, som annars numera icke året igenom förekommer i någon skola inom hela området, sedan den upphört äfven i Fröjel. Genom nyss nämnda anordning under den bråda tiden vid höstterminens början har man trott sig vinna två fördelar: dels den att skolgången blir jemnare, dels den att läraren får vissa dagar uteslutande egna sig åt de i skolan nyintagna.

Vårterminen börjas i 2 skolor den 2 jan. och i de öfriga den 15 jan. eller 1 febr.; vårterminen slutas i 4 skolor i början af juni och i de öfriga den 15 juni eller 1 juli — samt i 1 skola den 15 juli.

Höstterminen tager sin början än den 1, än den 15 sept., än den 1 oktober samt avslutas den 1 eller 15 dec.

I allmänhet sträfvat man efter att förlägga så mycket som möjligt af lästiden till vintermånaderna och det ej utan skäl, ty då kunna barnen bäst undvaras och, när junisolen börjar utöfva sin förslappande verkan, äro de fria.

IV. Lärjungar, deras intagning, skolgång, flyttning och afgång.

År 1892 hafva enligt uppgifterna från skolråden undervisats i fasta folkskolor 2,071 barn, i mindre folkskolan 38, i fasta småskolor 653, eller tillsammans 2,762. Vid sist hållna inspektioner voro de inskrifna barnen tillsammans 2,509, af hvilka 2,211 voro närvarande.

Vid sexårsperiodens början skedde *intagning* af nybörjare i 11 skolor vid vårterminens början, i 7 både vår och höst, i *en* skola i april, i en annan både vår och höst, i de öfriga endast vid höstterminens början. Under de sista åren har intagningstiden varit höstterminens början utom i några få distrikt, der intagning skett på våren, men ingonstades sker mig veterligt nybörjares intagning nu mer än en gång om året.

Skolgången har under sista perioden blifvit bättre för hvarje år, hvilket framgår af den i detalj utarbetade skolgångsstatistik, som lärarepersonalen med stort besvär hvarje år uppgjort efter för ändamålet tryckta formulär. Om bortovaro för sjukdom och naturhinder tillägges skolbesöken, så utvisar statistiken följande medelprocent af barnens skolbesök under dessa 6 år: i *folkskolorna* var den år 1887: 88,7, 1888: 88,9, 1889: 93,6, 1890: 94,5, 1891: 95,1; i *småskolorna* var medelprocenten år 1887: 90,3, 1888: 91,7, 1889: 91,8, 1890: 95,9, 1891: 96,5. Under år 1892 var medelprocenten af skolbesöken i samtliga skolor: 95,3.¹

Flyttning från småskolan till folkskolan likasom från en lägre klass till en högre sker vid läsårets början.

Afgång från skolan har i några distrikt beviljats förr, än barnen genomgått skolan, men det torde icke dröja länge, innan ordningen för alla normalt begåfvade barn blir en och samma, nemligen att alla klasser skola genomgå. I några skolor fortsätta barnen skolgången ett år längre än de äro skyldiga.

¹ I 2 skolor är längsta vägen för barnen $\frac{3}{4}$ mil, i 32 d:o $\frac{1}{2}$, i 12 d:o $\frac{3}{8}$, i 16 d:o $\frac{1}{4}$, i de öfriga under $\frac{1}{4}$ mil.

V. Lärare, undervisning, skolförhör och disciplin.

Vid folkskolorna voro 1892 anställda: 40 lärare, 4 lärarinnor, 1 e. o. lärarinna, 1 biträdande lärare, 1 biträdande lärarinna, alla examinerade, tillsammans 47. I mindre folkskolan tjänstgjorde en vikarierande småskolelärarinna. Vid småskolorna arbetade 1 lärare och 29 lärarinnor samt 1 biträdande lärarinna.

Småskolans lärarinnor kan jag nästan utan undantag gifva det vitsordet, att de äro pligttrogna och nitiska i sitt svåra men sköna kall samt hysa ett moderligt sinne för barnen.

Af folkskolans lärare hafva under de gångna sex åren endast två behöft anmodas att anskaffa biträde på grund af oskicklighet och bristande nit i tjensten samt delvis förargelseväckande och ovärdig lefnad. Två andra hafva, en ett år, en annan fortfarande, hufvudsakligast på grund af klen helsa måst skaffa sig biträde. Med högst få undantag har kåren för öfrigt, bedömd efter mensklig måttstock, ådagalagt nit och intresse för skolan, som många skött med skicklighet, samt varit föredömlig i sinandel.

Under den gångna sexårsperioden hafva 8 folkskoleläraretjenster varit lediga: 6 till följd af innehafvarens afgång med pension, 1 på grund af lärarinnans giftermål samt 1 genom lärarens flyttning.

Innan jag inlåter mig på undervisningen, må några ord sägas om *morgonandakten*. Dagens arbete börjas och slutas med bön och (utom i några skolor) med sång. Rörande *sången* vore det önskligt, att särskildt i folkskolan mera omvexling egde rum, så att icke samma vers begagnades året om. Exempel gifvas, der man låter barnen lära in en ny psalmvers då och då efter innehållet i kyrkoårets olika tider, hvilket synes mig vara en god anordning ej blott derför, att barnen få lära sig flera psalmer och melodier, utan äfven derför, att barnens tankar införas i kyrkoårets stora frälsnings-sanningar, i hvilket syfte man äfven på flera ställen brukar genomgå följande söndags evangelium under första timmen i veckan.

Hvad *bönen* angår, så måste jag bekänna, att det gör på mig ett plågsamt och störande intryck, när bönhållaren godtyckligt ändrar de fasta böneformulären och de upplästa psalmverserna, och jag har ofta undrat, om icke barnen (likasom jag sjelf) inom sig kunna spörja, hvartill dessa ändringar (försämringar) skola tjena. Säkert är, att man förlorar bönestämningen och föres från bönen till orden. Hellre då en fri bön, om dertill finnes förmåga och kallelse hos läraren.

Beträffande *bibelläsningen*, som nu öfver allt förekommer efter bönen, kunde man önska, att läraren sjelf uppläste texten och att efter utredningen det genomgångna icke lemnades som en innanläsningsöfning åt en hel klass, utan att ett barn, som *läser väl*, finge uppläsa hela stycket.

I *biblisk historia* är undervisningen gemensam, så att småskolans klasser bilda ett lexlag, folkskolans likaledes på de flesta ställen ett lexlag. Palestinas karta begagnas dervid och psalmverser inläras i sammanhang dermed. I småskolan förberedas lexorna vanligen genom lärarinnans muntliga framställning, i folkskolan vid första läsningen genom lexans uppläsning och förklaring ur öppen bok. Önskningsmålen här äro: att man mera allmänt låte barnen *berätta* det som blifvit utfrågadt; att man (särskildt i folkskolan) ej blott efter lärobokens anvisning höll fast vid vissa öfverskrifter eller rubriker, som ofta äro målande och träffande, och deromkring grupperade frågorna, utan äfven trängde in uti och fick för sin själ lefvande det dräpliga sammanhang, som i den heliga skrift finnes och som i återblickarne så präktigt framställes.

Undervisningen i detta ämne är dock i det hela tacknämlig och meddelas i flertalet skolor efter Norlén-Lundgrens lärobok.

Katekesläsningen i småskolan inskränker sig till att barnen i nedre klassen få läsa textorden i lilla katekesen i samband med bibliska historien, i somliga skolor läses dock äfven Luthers förklaring, flera gånger genomläst och enkelt utredd vid preparationen. I folkskolan bildar katekesläsningen dels ett, dels två lexlag. I förra fallet läsa somliga endast språken, andra äfven styckena i utvecklingen, hvilken alltid ställes i samband med lilla katekesen och prepareras i öppna böcker. Denna förberedelse har till följd, att om än ej blott bibelorden, utan äfven styckena läsas utantill, det dock icke blir en mekanisk, tanklös läsning utan något begripet och förstådt.

Allt efter lärarnes olika kunskap, begåfning och intresse för ämnet blir katekesläsningen olika, i det att somliga mera odla förståndet och minnet, andra mera syfta åt hjertat, viljan och känslan, åter andra söka tangera alla själens förmögenheter. Har det sin fara med sig att göra undervisningen uteslutande intellektuel, förståndsodlande, så är en till känslan öfvervägande sig refererande undervisning icke mindre farlig för ett barn. I förra fallet får dock barnet en kristlig kunskap, i senare fallet stämningar, som af brist på redig kunskap kunna slå öfver i något, som för barnet är olycksbringande. Kan en lärare bibringa barnet en fast, enkel, redig, praktisk och lefvande kristendomskunskap, som utan känsllosamma

deklamationer sjelf banar sig väg till hjertat, böjer viljan och griper känslan, då har han undervisat väl. Att meddela en god och redig kunskap hör läraren till, att gifva lif kan Gud allena. Läraren har att så, plantera och vattna med trohet och flit, men Gud är den som växten gifver.

Vid katekesläsningen kunde man önska sig ett flitigare repeterande och inpräglande af hufvudsanningarne och kardinalspråken samt, i stället för det minutiösa styckandet af det katekesiska materialet, en vid vissa hållpunkter sig grupperande undervisning, hvarigenom barnet vid hvarje sanning kunde få en helgjuten bild och icke en mängd i sär ryckta delar utan förening med hvarandra. I stället för smulor borde man gifva lämpliga skifvor.

Det myckna skriket öfver en förvänd och själlös katekesläsning är icke så litet orättvist och obefogadt. Visst är, att om än katekesläsningen kunde på många ställen vara bättre, så var den dock förut vida sämre.

Att i detta ämne få en normalupplaga, der de nya språken äro verbotim lika, kan man med skäl önska i den babyloniska förbistring, som nu är rådande.

Åt *modersmålet*, detta för all undervisning grundläggande ämne, egnar man såväl i småskolan som i folkskolan mycken omsorg, hvarför man ock åt detta ämne anslår lejonparten af lästiden. Under de sista åren synas *innanläsningsöfningarne* på vissa stadier i skolan hafva kraft det mesta af den tid, som varit åt modersmålet anslagen. Att man lägger en sådan vikt vid språkets *läsning*, torde ej vara obefogadt, ty utan en säker och ledig innanläsning kommer man ingen vart.

Vid modersmålets första behandling i småskolan använder man visserligen i nästan alla skolor den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden, men man gör den från början mindre tråkig genom att låta barnen inlära ljuden samtidigt med bokstäfverna samt skillnaden mellan ljud- och ljudtecken. Äfven vid stafningen låter man barnen i början »ljuda». Med läsningen förenas skrifning. Ljudmetoden användes med framgång egentligen blott i *en* skola, men äfven der icke uteslutande. För vinnande af säker bokstafvering brukas äfven den gamla stafningsmetoden.

I folkskolan går det — öfver hufvud taget — framåt med innanläsningsfärdigheten. Dock är läsningen icke alltid ljudrigtig och väl betonad, ej heller alltid trogen mot förekommande skiljetecken, fastän den kan vara bra nog ledig och korrekt för öfrigt, hvilket i många fall torde bero derpå, att läraren icke med nog omsorg rättar alla

fel, att han försummar en mönstergill föreläsning samt antingen åsidosätter eller vansköter körläsningen.

På *verklig välläsning* kan man knappast göra anspråk i skolan, då endast få lärare och få icke-lärare kunna denna svåra, men vackra konst. Ännu mindre kan man vänta sig, att deklamerandet af vers skall vara mönstergillt, ty att på en gång iakttaga och gifva uttryck åt versens musik och innehåll, dess rim och kommatering samt den rätta betoningen, det är än svårare. Att läsa vers så, som t. ex. sker i vissa folkskolor på Östermalm i Stockholm, der åhöraren under läsningen måste kämpa för att hålla tårarne inne, det torde på landsbygden och särskildt på Gotlands landsbygd vara en ren omöjlighet, men man bör dock göra sitt bästa.

Under den icke oberättigade ifvern för en korrekt innanläsning står man dock mångenstädes i fara att glömma bort eller att åtminstone för mycket åsidosätta ett annat betydelsefullt moment i språkundervisningen, ett moment, som förut tog alltför mycken tid, nemligen *utfrågning af innehållet*. Denna utfrågning eller utredning har, när den rätt bedrifves, flera goda frukter med sig: barnets kunskapsmätt ökas, dess själsförmögenheter (förstånd, minne, omdöme, fantasi, tanke- och reflexionsförmåga m. m.) öfvas och utvecklas, intresset för det lästa sporras, barnet vänjes vid att tala och svara korrekt o. s. v.

Hur förhåller det sig nu med denna innehållsutfrågning? Redan i småskolan söker man lära barnen att tänka på och redogöra för icke blott innehållet i en uppläst sats utan äfven hvad det af barnet stafvade ordet betecknar och i sig innebär. Vid både stafning och läsning får således barnet en dubbel sysselsättning: det får se på och göra reda för ljud, bokstäfver, stafvelser och ord, det får läsa upp en sats, men det manas ock att tänka på, hvad som innehålls i orden och satsen, hvilket begrepp och hvilka tankar, som ligga gömda i det lästa. Att detta senare själsarbete visst icke alltid lika säkert följer det förra, mera mekaniska arbetet, som skuggan följer kroppen, det kan man lätt få erfara. Barnet stafvar t. ex. ordet »morsgris» helt lugnt och utan rörelse, hela dess intresse riktas på att stafva och lägga ihop rätt. Men så frågar lärarinnan: morsgris, hvad är det? Nu drar barnet på munnen; hvart och ett barn bildar sig derom en föreställning. Männe detta skulle skett utan den till eftertanke manande frågan? Vi tro det ej.

I folkskolan har man ännu mindre än i småskolan tid att ständigt fråga efter innehållet; det vore icke heller tillrådligt, men man borde hafva sådan innehållsutfrågning och utredning af hvad man läst en gång i hvarje vecka öfver ett dertill lämpligt stycke, och

till denna lektion borde läraren grundligt bereda sig, ty här föreligger en svår uppgift, som endast ett fåtal kunna »på rak arm», flera icke ens efter skedd förberedelse på ett tillfredsställande sätt lösa. Hur går man i *allmänhet* (ty ingen regel utan undantag) till väga vid utfrågningen af ett uppläst stycke? Man letar icke fram styckets hufvudtanke och man kan följaktligen icke sätta styckets särskilda, mer eller mindre rikhaltiga tankar i sammanhang med grundtanken —, första felet. Man hakar sig fast än vid en sats, än vid ett ord, än vid något, som ligger alldeles utanför det lästa, utan att något sammanhang mellan frågorna kan märkas —, andra felet. Frågorna äro ofta obestämda, orediga, intresselösa och blifva understundom utan anmärkning besvarade af barnet genom uppläsandet af långa perioder, som besvara mycket mer än läraren velat eller begärt —, tredje felet. När stycket är genomgången och man frågar sig: hvad har du af detta lärt? så blir svaret mången gång, att man ingen egentlig behållning har —, fjärde felet. Hur man enligt mitt förmenande borde gå till väga vid utfrågning af innehållet, ligger i det sagda, och det vore synnerligen önskligt, om någon ville för ändamålet i fråga utgifva en lämplig hjälpreda till nya läseboken, liknande den, som fans till den gamla, utgifven af seminarieadjunkten Törnberg.

Mig synes, att en lärare borde för egen del grundligt genomgå hvarje stycke i den lika innehållsrika som intressanta läseboken och göra sig förtrogen med dess goda innehåll; han borde sätta en rubrik öfver hvarjes särskilda afdelningar; han skulle söka reda på skaldernas icke alltid klara tankar; han borde i en ordbok uppslä och teckna sig till minnes betydelsen af och förklaringen öfver hvarje obekant eller svårfattligt ord etc. Skedde detta, då skulle innehållsutfrågningen blifva till både nytta och nöje.

I språkets *talande* — liksom i dess *läsning* — skönjes ett framåtskridande, om det än sker med tuffjät. Man börjar mer och mer betona vigten af att svaren gifvas i fulla satser; man börjar redan i småskolan öfva barnen uti att t. ex. vid åskådningsundervisningen gifva en kort sammanfattning af hvad som blifvit behandladt o. s. v. Men nog behöfver särskildt folkskolan öka öfningarne uti att *tala* modersmålet samt mera än i allmänhet sker vänja barnen vid att berätta eller återgifva innehållet af hvad som blifvit läst — och det på ren svenska.

Språkets *skrifning* eller dess skriftliga behandling har i den nu rådande förbistringen i stafningssättet en svår hämsko. I tidningarne och i alla böcker utom skolans ser barnet många ord stafvade annorlunda än det fått lära sig. Sådant är förvillande i fråga om språkets

rättskrifning. För att uppöfva förmågan att skrifva språket rätt, använder man i småskolan och folkskolan både afskrifning och s. k. diktamensskrifning — i småskolan i allmänhet för litet. *Diktamensskrifningen* har i somliga folkskolor befunnits vara rätt god, i andra mindre tillfredsställande, i några få usel. God har den varit der, hvarest man fått för sig klart, att det är genom *flitig öfning*, ej genom en mängd *regler*, som barnet lär sig stafva och skrifva sitt modersmål rätt, och der man vidare anställer korrigeringen på ett praktiskt sätt och gemensamt för alla barn. *Uppsatsskrifning* eller s. k. kriaskrifning har förekommit i några skolor med mer eller mindre tillfredsställande resultat. Om läraren icke har förmåga eller han försummar att gifva en ordentlig disposition öfver ämnet, blir uppsatsen mången gång idel gallimatias. För att öfva barnen i språkets skriftliga behandling, brukas ock den öfningen att barnen få skrifva bref och återgifva en berättelse, som på förhand blifvit genomläst eller af läraren föredragen.

Den för modersmålets talande och skrifuande nödvändiga *grammatikaliska undervisningen* i form- och satslära har under den gångna perioden kommit mera till heders, än förut varit fallet. Uti ingen folkskola är man deruti numera alldeles okunnig, i flera har man gjort goda framsteg. Beträffande *välskrifningen*, som på flera ställen är föredömlig, lägga vederbörande i allmänhet taget alltför liten, ja, på flera ställen alldeles ingen vikt hvarken vid den ställning, barnet skall hafva, eller vid det sätt, hvarpå pennan skall hållas. Alltför många försumma att lära barnen, hur de skola liniera, hur de skola spetsa en blyertspenna; icke allestädes är man mån om, att barnen skola hafva sina skrifböcker snygga och rena. Det är ganska intressant att i detta sista afseende anställa jemförelser. Man förvånas ena gången öfver barnens ordningssinne, den andra gången öfver deras oordentlighet. Ibland ser man tydligen, att läraren är åskådningsmaterialet så i ena som andra afseendet.

Räkningen bedrifves i småskolorna efter normalplanen och öfverallt begagnar man sig af åskådningsmateriel. Flera lärarinnor hafva dock benägenhet för att alltför hastigt lemna de första 20 talen, för att komma till de högre, hvarigenom stor osäkerhet hos barnen inträder. På senare åren har man börjat följa en bestämd metod vid räkningen, i det att hvarje tal, det ena efter det andra, 1—5, 5—10 etc., allsidigt behandlas, först muntligt, sedan skriftligt, hvilket sätt att gå till väga gifver godt resultat. Att lärarinnorna bemöda sig om att alltifrån början lära barnen uppfatta talen samt se och förstå hvad de göra, är bra och gör den förhatliga räkningen på fingrarne om intet, men ingalunda får den mekaniska färdigheten

additions- och multiplikationstabellernas användning därför missaktas eller åsidosätts, såsom ty värr ibland sker.

Endast i några få folkskolor få barnen i samma klass vid räkningen följas åt — man låter medelmåttorna bestämma framåtskridandet — men i det stora flertalet af skolor får hvarje barn räkna så långt det hinner. I förra fallet har läraren lättare att leda och öfvervaka arbetet samt att begagna sig af den förträffliga svarta taflan, i senare fallet känner läraren icke alltid till, hvad hvarje barn kan och helt visst gå många barn miste om de nödiga förberedelserna vid ingåendet i ett nytt räknesätt. Man finner därför i flera skolor en öfverraskande obekantskap med de fyra räknesätten i hela tal, hvartill ock torde bidraga den omständigheten, att hufvudräkningen icke tillbörligt öfvas jemnsides med tafleräkningen samt att barnen få behålla sina facitböcker.

I ett afseende spåras i flertalet skolor ett påtagligt framsteg i detta ämnes behandling: man går progressivt till väga, det är man går från det lättare till det svårare utan stora språng, man begagnar sig af den ypperliga heuristiska metoden, framställer först en mängd exempel och bildar sedan deraf regeln, icke tvärt om. Man drifver undervisningen ej uteslutande mekaniskt utan klargör allt, användande åskådningsmateriel och goda läroböcker. Måtte man blott icke råka in på Schylla, när man vill undvika Charybdis, det är, måtte man icke göra förklaringarne öfver och redogörelserna för hvarje operation så täta och talrika, att den mekaniska öfningen derpå blir lidande!

Att man åt detta viktiga ämne sökt anslå så mycken tid som möjligt, är naturligt och befogadt, dock variera de timmar, som der-till äro anslagna för hvarje afdelning i skolan, mellan 3 och 6 $\frac{1}{2}$. Bortåt tio olika läroböcker hafva användts.

Geometrien är med högst få undantag styfmoderligt behandlad, trots dess stora praktiska betydelse. Man begagnar sig för litet af de stereometriska figurerna. I 6 skolor användas till detta ämne 2 timmar i veckan, i de öfriga 1, i 13 skolor har ingen bok begagnats. De läroböcker, som brukats, äro omkring ett halft tjog.

I *geografien* har kartan öfverallt kommit till heders, och många drifva detta ämne på ett praktiskt och intressant sätt. Somliga rita upp på svarta taflan det behandlade landskapet samt sprida öfver orterna det värmande ljus, hvarmed folkskolans läsebok i sina skaldestycken, ortbeskrifningar och historiska notiser står till tjänst. Som en beklaglig brist måste det betecknas, att Gotlands geografi endast i några skolor är nog känd. Till denna brist sällar sig en annan, nemligen att den fysiska geografin mångenstädes alltför

mycket eftersattes för den politiska, man är i regel mera mån om att inlära en mängd namn än att meddela kunskap om ett lands natur och klimat, om invånarnes näringsgrenar, sysselsättningar och lefnadssätt m. m. —, det ena skall man göra och det andra icke låta.

Till geografi användas i flertalet skolor 2 timmar i veckan, i några få endast 1. Omkring 6 olika läroböcker hafva användts.

Vid den *historiska* undervisningen begagnas numera endast Odhnars lärobok. Om hvarje lärare i detta ämne utletade och hos sig själf såväl som hos barnen fastslog det mest utmärkande och karakteristiska hos hvarje af historiens tre stora tider samt nyare tidens fem skeden; om man i hvarje regents historia framdrog och inpreglade endast grunddragen samt dermed förenade läsebokens skildringar af de mest betydande personer och händelser (efter normalplanens anvisning), då skulle undervisningen i detta ämne, som i flertalet skolor har 2 timmar i veckan (i några 1), lemna mer behållning, då skulle icke nutiden behöfva vara den minst kända delen af historien. Om härtill på alla ställen lades, att karta och plancher flitigt brukades, så skulle undervisningen blifva mera lefvande och åskådlig. Lät man ändtligen den historiska undervisningen öfverallt inträda i andra klassen i stället för i tredje, så skulle man få mera tid till detta ämne, liksom ämnesfördelningen blefve jemnare.

I *naturskunnighet*, detta vidt omfattande och betydelsefulla ämne, har undervisningen i allmänhet på grund af delvis föråldrade, delvis inga läroböcker samt bristande materiel ej drifvits med synnerlig framgång, allraminst af den äldre uppsättningen bland lärarne. Men sedan åskådningsmaterielen i detta ämnes olika grenar under senare åren börjat ökas, sedan lämpliga läroböcker börjat införas i allt flera skolor, kan man hoppas, att intresset för detta ämne skall blifva allmännare och frukten af dess bedrivande allt större, isynnerhet som de yngre lärarne i allmänhet här visa sig vara drifna. Tiden för detta ämne har i omkring hälften af skolorna varit 2 timmar, i den andra hälften 1 timme i veckan. Omkring 7 olika läroböcker hafva varit i bruk.

Teckning har i 13 folkskolor meddelats efter Stuhlmans plancher, i de öfriga efter andra sådana, i hälften skolor 2 timmar, i de öfriga 1 timme. Att detta ämne, som särskildt för slöjden har stor betydelse, i de flesta skolor icke kan skötas och icke blir skött som sig bör, är helt naturligt, då dertill fordras en sakkunnig handledning, som många äro ur stånd att gifva. Emellertid finner man i åtskilliga skolor vackra prof.

Sången står i några få skolor på en ganska hög ståndpunkt och bedrifves mestadels enstämmigt och efter siffror (endast i en skola begagnas uteslutande noter, i en annan noter och siffror vaxelvis). Fastän detta ämne är sådant, att det lifvar och gläder både gamla och unga, fastän man ansett sången så vigtig, att kyrkosång blifvit räknad med i minimikursen, fastän regeringen 1885 befalt, att »de vanliga psalmmelodierna och svenska messan» skola inöfvas, så är dock sången på många, många ställen beklagligen föga omhuldad. Sant är, att dertill fordras ett friskt och ungdomligt sinne, men kan man än icke sjunga med glädje, så må man göra det af pligt. Hårdt klingar det bekanta yttrandet af Luther, men nog kan man förstå det: »En skollärare, som icke kan sjunga, den ser jag icke på».

Man har i många skolor för litet af tonträffnings- och taktöfningar; man lär visserligen in en och annan koral samt någon fosterländsk sång eller skolsång, men nog är det skam, att man vid uppvisningarne år ut och år in bjuder på detsamma. Vår kyrkas undersköna koraler och våra friska fosterländska sånger, som hafva något af inspiration uti sig och aldrig blifva slagdängor, borde entusiasmera alla med sånggåfva utrustade.

Gymnastiken är försummad —, jag glömmar dock icke de hedrande undantagen. (Vapenöfningar förekomma ej.) För att få denna för barnens helse och hållning samt för uppmärksamhetens inskärpande så nödiga öfning i gång, behöfs enligt mitt förmenande hufvudsakligast en åtgärd: gymnastiken skall hafva sin plats på läsordningen.

Om *trädgårdsskötseln* gäller hvad jag sagt om gymnastiken.

Slöjden för gossar bedrifves framgångsrikast der, hvarest pedagogiskt bildade män sköta densamma. Man följer mer eller mindre strängt Nääs-metoden. I *slöjden för flickor* har man ock under de sista åren börjat undervisa metodiskt.

Till sist några ord om *åskådningsundervisningen* i småskolan. Denna undervisning, som nu förekommer i de flesta småskolor och snart icke torde saknas i någon, behöfver utbildas isynnerhet i tre afseenden: 1) lektionen skall erhålla färg och liflighet genom att ansluta sig till det, som barnen känna till och af erfarenhet kunna besvara; 2) man skall hafva en klar och bestämd plan eller gång; 3) ämnet bör ses från så många sidor som möjligt.

Skolförhör, som årligen förekomma i hvarje skola, äro de offentliga examina. Förut hafva sådana hållits både vid höstterminens och vårterminens slut. De förra, som efter endast 2 1/2 å 3 månaders arbete ej kunde erbjuda mycket af intresse och som till följd af otrefligt väder och väglag ej voro mycket besökta, hafva mer och

mer kommit ur bruk. Deremot har examen vid vårterminens slut vunnit ej blott barnens utan äfven föräldrarnes kärlek och blifvit skolans högtidsdag. Då samlas i strålände sol och blommornas doft den glada barnskaran dagen före examen och klär skolsalen i grönt; då komma på examensdagen högtidsklädda skaror till skolan; då svajar — nu endast på några, men snart på alla skolor — den kära svenska flaggan.

Det andra skolförhöret, som numera ej heller torde alldeles saknas i något skoldistrikt, är afgångspröfning med de barn, som skola sluta. Denna pröfning, hållen dels i samband med årsexamen, dels särskildt inför skolrådet, har ännu icke i det allmänna medvetandet fått den vikt och betydelse, som den förtjenar, liksom den ej heller konsekvent och utan skonsamhet affordras alla afgående, men man är på väg till målet, som icke är oupphinneligt.

Annorlunda förhåller det sig med det tredje skolförhöret, förhöret med hemläsare. Här hopa sig många svårigheter och sådana förhör torde sällan förekomma. Om »hemläsare» verkligen förnt funnits och de icke snarare bort införas under rubriken: »om hvilka uppgifter saknas», så har det berott på en alltför stor efterlåtenhet mot — låt vara fattiga, men ingalunda sin pligt mot barnen behjertande föräldrar. I samma mån, som skolråden här göra sin pligt och föräldrarne lära sig inse sitt stora ansvar, i samma mån skall gruppen »hemläsare» minskas och skolan blifva *alla* normalt begåfvade barns uppfostringsanstalt. En ljusning i detta afseende ser man redan deri, att hemläsarne i mitt inspektionsdistrikt voro 67 till antalet år 1887, men 1892 endast 23.

Som ett önskemål må här uttalas: måtte snart inga hemläsare annat än vid sjukdomsfall finnas och således förhöret med hemläsare blifva obehöfligt!

Ett magtpåliggande men svårt och ömtåligt kapitel är *disciplinen*. Sant säger den store pedagogen Comenius: »En skola utan tukt är en qvarn utan vatten». Behjertansvärdt är ock ett annat gammalt ord: »Af tio lärarens slag tillkomma nio honom sjelf.» Hur ter sig nu denna angelägenhet under den gångna sexårsperioden? De uppgifter, som 1887 lemnades mig rörande agan, voro följande: kroppsstraff eller kroppslig aga förekom i 11 skolor »aldrig», i 7 skolor »sällan». I dessa 18 skolor användes jemte förmaning och varning endast frihetsstraff och skamstraff (ambitionsstraff), såsom »eftersittning», »skamvrå», »stå i bänken», »nedflyttning» m. m. I en enda skola brukades ingen bestraffning alls, utom ord. Men i det stora flertalet af skolor sade man sig hafva behof af såväl det ena som andra slaget af bestraffning, och fick denna rätta sig efter felets

beskaffenhet. Det sätt, hvarpå vederbörande uppgåfvo sig bruka agan, var ganska olika och mer eller mindre tilltalande, men intet sätt var barbariskt. Under de sex åren har det flera gånger förekommit trassel mellan agande lärare och föräldrar, och jag har vid flera tillfällen fått vara medlare. Ehuru det icke vore med sanningen öfverensstämmande att påstå, det aldrig någon lärare vid agandet förlupit sig eller varit för hårdhändt, så måste dock å andra sidan medgifvas, att mycket af föräldrars och tidningsskrifvares skrik om råhet, barbarism och drakonisk stränghet i skolan får skrivas på räkningen af okunnighet om verkliga förloppet vid och anledningen till agandet samt på tidsandan, som icke sällan kallar det onda godt och det goda ondt. Att en reaktion på detta område inträdt, att man börjat opponera sig mot skolagens bruk, har nog äfven sitt goda med sig, ty dels saknar nog icke en reaktion sin grund, dels vill den vara ett korrektiv mot förlöpningsar. Om man blott icke kastar ut barnet med badvattnet (agan med agans missbruk), utan lärarne vinnlägga sig om vishet och saktmod vid agans användande, och skolråden såsom hittills stå på lärarnes sida i sådana fall, der agan varit nödvändig och på kristligt sätt brukats, då skall äfven reaktionen bära god frukt.

Förmågan att uppehålla disciplin i skolan har synts mig god hos 42 lärare, medelmåttig hos 34.

VI. Undervisningsmateriel.

Under åren 1887—1892 har i samtliga folk- och småskolor inköpts materiel för icke mindre än kr. 8,155: 57, hvaraf synes, att skolråd och församlingar — med högst få undantag — visat berömligt tillmötesgående mot framställda önskningar och stor offervillighet för skolan. Utom det att nya läseböcker inköpts, har materielen i många skolor ökats i *kristendom* med bibliska taflor; i *räkning* och *geometri* med meterstaf, literkub, metriska mått och vigter och stereometriska figurer; i *historia* och *geografi* med taflor öfver Sveriges lutherska regenter, hvarjehanda präktiga kartor, himmelsglob och tellurium; i *naturkunnighet* med taflor öfver menniskokroppen och djurriket, taflor öfver kulturväxterna samt fysikaliska apparater; i *teckning* med Stuhlmans taflor och klotsar; äfven för *äskådningsundervisningen* i småskolan har materielen ökats. För sångöfningarne finnes orgelmelodium i 14 skolor.

Om vi kalla materielen förträfflig i de skolor, der jemte den vanligen förekommande äfven finnes mer eller mindre af följande:

fysiska apparater, himmelsglob, tellurium, specialkartor öfver verldsdelarne, orgelmelodium o. s. v., så kunde skolorna graderas sålunda: 13 folkskolor hafva *förträfflig* materiel, 31 *god* och ingen *underhållig*. I småskolorna är materielen god i alla utom i 3 nyinrättade, der den af lätt förklarliga skäl ännu är underhållig.

Rörande undervisningsmaterielen hyser jag två önskningsar: först den, att lärarne måtte *väl värda* dessa dyrbara föremål (i några skolor kan man ej utan harm se motsatsen); vidare den, att den inköpta materielen måtte blifva *flitigt begagnad* och icke vara blott en prydnad (såsom dock fallet synes vara på några ställen).

För kuriositetens skull må här meddelas, att fall förekommit, der jag bedt skolrådet anskaffa nödig materiel, men der skolans egna lärare afstyrkt inköpet.

VII. Anteokningsböcker.

Ordentlig *dagbok* (journal) finnes numera i alla skolor, ej såsom förut i lösa blad eller gemensamt för folk- och småskolan. Dessa dagböcker äro icke alltid så snygga, som önskligt vore. *Examens-katalog* upprättas i alla skolor. *Matrikel* finnes ock i alla distrikt, fastän icke alltid förd med den ordning och fullständighet, som vederbör. *Inventarieförteckning* har saknats på åtskilliga ställen men torde nu finnas öfverallt.

VIII. Lärorum, skolmöbler och skolträdgårdar.

Under den gångna perioden hafva nya skolhus invigts i följande 9 distrikt Stenkumla (med folk- och småskolesal), Garda (med d:o), Hablingbo: (med folkskolesal) — alla tre färdiga redan 1887, Fide (med folkskolesal), Klinte vid kyrkan (med folk- och småskolesal), Fröjel (småskola), Rone på hamnen (med folkskolesal), Öja på Bursvik (småskola), Wamlingbo (småskola). Dessutom har Etelhems skol-distrikt inredt småskolelokal i folkskolehuset, och Alfva har något utvidgat sin småskolesal.

Vid de nya skolornas upprättande äfvensom vid skolhusens ny- eller tillbyggnad har jag ej behöft begagna andra medel än att jag jemte en skrifvelse till skolråden och någon gång personlig inställelse vid kyrkostämman, vid inspektionstillfällena sökt intressera barnen för förslaget samt lagt dem på hjertat vigten af att de med sina böner till föräldrarne hjälpte mig i mina sträfvanden. Och jag har tyckt mig finna, att än i dag en bön från barna-

munnar är »en magt», en mächtig häfstång i kulturarbetet och kan bespara en inspektör och högre myndigheter mycket besvär samt bryta udden af den förbittring, som vanligen är en frukt af tvångs-åtgärder. Den gamla grundsatsen: »Fortiter in re, leniter in modo» visar åtminstone mig vägen till seger, »blott man har tålmod», såsom Gotlands förre inspektör skref i sin sista berättelse. Kulturarbetet torde gå säkrast fram, om det ej går med stormsteg. Äfven har jag märkt, att när en inspektör har pastor på sin sida, så går mycket igenom, som, när han motsätter sig, går i kras.

I 15 skolor har läraren 3 boningsrum, i Grötlingbo, Ronehamns, Klinte vid kyrkan och Sanda 4, i de öfriga 2. I Lau och Etelhem hyres rum åt läraren. I Grötlingbo, Hafdhem, Silte, Hemse och Ejsta har läraren särskild bostad, skild från skolan.

I 31 skolhus af 52 finnes särskildt afklädningsrum. Med luftvexlingen i skolsalarne förhåller det sig sålunda: endast 9 skolor hafva särskilda ventiler i väggar eller tak, i några finnas s. k. ventilrutor, i de öfriga sker ventileringen genom öppnandet af ett eller flera fönster under rasterna. Behovet af frisk luft synes dock — mirabile dictu! — hos åtskilliga lärare vara litet eller intet.

Renhållningen i skolorna är icke heller alltid den bästa. Icke i alla skolor tillhållas barnen att skrapa smutsen af fötterna, innan de inträda i skolan, men så fins ock skolor, der man belönar de barn, som hålla rent och snyggt på sin plats i bänken. Golfven i skolsalarne hafva ej sällan damsamlade springor mellan tiljorna, äro nästan aldrig mängda med olja. Skurning och städning ske visserligen nu oftare än förut, men ingalunda har man ännu i detta stycke fullgjort all rättfärdighet, ej heller hafva alla vederbörande insupit tillräckligt af hat till det dam, som låter bord och sittplatser tienstgöra som skriftaflor, ett missförhållande, som skolans många flickor lätteligen kunde afhjelpa.

Af kulturhistoriskt intresse torde den upplysningen vara, att ännu år 1887 skurades i 7 skolor endast en gång hvarje år, i 34 d:o två gånger. På många ställen ansågs det vara nog att städa två å tre gånger i veckan.

Om skolsalarne bedömas efter den luftmängd, som kommer på hvarje barn, så blir förhållandet (efter barnantalet 1892) följande: i 32 skolor har hvarje barn öfver 200 kubikfot luft, i 27 d:o mellan 150—200, i 17 d:o under 150.

Skolmöblerna hafva under sista perioden förbättrats och förökats. I 14 skolor hafva tvåsitsiga bänkar anskaffats till ett antal af omkring 362. I några skolor hafva pulpeter fått ersätta borden. De för skolarbetet så helsosamma vägguren äro i skolorna sällsynta.

Skolträdgårdar, ordnade för barnens undervisning, finnas i 31 distrikt, några äro dock af klen beskaffenhet.

IX. Tillsyn.

Om den tillsyn särskildt öfver barnens skolgång, som enligt folkskolestadgan åligger skolrådets ledamöter, har jag på tillfrågan fått olika upplysningar. På vissa ställen klagas öfver, att ingen af skolrådet besöker skolan, på andra ställen heter det, att besök sker »någon gång» eller »endast af pastor», på några få ställen, att besöken ske »turvis», »normalt». I några distrikt hafva tredskande föräldrar inkallats för kyrkoråd och varnats. Att skolrådets såväl som föräldrarnes intresse för en jemn skolgång på de flesta ställen nu är större än förut, torde bäst bevisas deraf, att skolgången (såsom förut är visadt) med hvarje år blifvit bättre, men på flera ställen är ännu lagens föreskrift om tillsynen en död bokstaf. För att göra den effektiv öfverallt, fordras enligt min mening två saker: först och främst skall man — allestädes — göra allvar af skolstadgans föreskrift att indela hvarje distrikt i vissa tillsyningsområden och för dessa anställa tillsyningsmän, hvilka vid skolråds-sammanträden, som i *alla* distrikt böra emellanåt utlysas, tillhållas att fullgöra sina skyldigheter. Vidare bör hvarje skollärare sjelf vara mån om en jemn skolgång och icke vänta på att skolrådet ensamt skall göra allt. Har han än icke tid eller tillfälle att sjelf uppsöka ett försumligt barn, så bör det vara honom en kär och lätt pligt att — så snart ett barn är borta — ofördröjligen med ett skolbarn sända bud derom till den skolrådsledamot, som har det försumliga barnet inom sitt område. Tiger läraren stilla, när barnen äro försumliga, och bara väntar på skolrådets hjälp, då blir det som det är.

Sanda den 27 sept. 1893.

Reinh. Uddin.

